LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՇԱԲԱԹ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

1 SEPTEMBRE 1928

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 740 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉ ԹՇՆԱՄԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Հայաստանի եւ առ հասարակ խորհրդային թերթերու մէջ, ն տեղ կը գրաւէ նոր նշանախօսք մը,— «ինքնաքննադատու-ն»:

Լաւ երեւոյթ է անշուշտ, եթէ նայինք սովորական աչքով: ՝ յեղափոխականներ որոնք չեն վախնար հրապարակ դնել նց թերութիւններն ու «բաց»երը, ինչպէս բրած էր Հայաս-նի կեդր. կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը, մերկացնելով բազ-ազան «խայտառակութիւններ»(«Յառաջ»օգոստ. 28, 29 եւ 30):

Բայց եթէ քիչ մը ուշադրութեամբ դիտենք, այս յուսատու եւոյթին քօղին ի վեր, անոր տակը եւ բոլորտիքը պիտի տես-նք պատկեր մը, որ բոլորովին ուրիշ բան կ'ըսէ:

Արդարեւ, «ինքնաքննադատութեան» առողջ բնազդին հետ ւզընթաց, եթէ ոչ աւելի սրընթաց եւ ուժգին՝ կը քալէ ներ-ն պառակտումի, փոխադարձ վարկաբեկման եւ գռեհիկ մրր-կցութեան որդը, որ շատոնց բոյն դրած է համայնավար կու-կցութեան վարիչ խաւերուն մէջ:

Ուրիշ կերպ կարելի չէ բացատրել Հայաստանի կուսակցու-ն եւ պետական կազմին մէջ կատարուած վերջին փոփո-ւթիւնները, որոնք հիւանդութիւն կը հոտին:

Նկատի ունեցէք որ, վերջին մէկ-երկու տարուան ընթացք-ն, իրարու ետեւէ սեւցան նախկին վարչապետներ Լուկաշին և րօ Համբարձումեան, որոնք լաւ մարդու համբաւ ունէին, կեդր. միտէի ընդհ. քարտուղար Աշոտ Յովհաննիսեան, (Երեւանի բեմի դիկտատորը), կեդր. Գործադիր կոմիտէի (խորհրդա-ն) նախագահ Ա. Կարինեան, և դեռ շարք մը «երեւելի» պաշ-նատարներ: Ասոնց եւ ուրիշներու դիրքը խախտեցաւ նաեւ ֆլիսի ու Մոսկուայի մէջ: Սովորական գործիչ մը, Սահակ Գաբրիէլեան, որ Անդրկովկասը կը ներկայացնէր Մոս-ւայի մէջ, քշուեցաւ Երեւան, իբրեւ վարչապետ: Վարկաբեկ րդ մը, իրենց բառով՝ «սարկաւագ» Ս. Կասեան, որուն յե-փոխակա՛ն իշխանութիւնը փայլեցաւ անլուր բարբարոսու-ններով եւ յանգեցաւ 1921 փետր. 18 ապստամբութեան, ն նորէն վերադարձեր է Հայաստան, իբրեւ նախագահ կեդր. ծ. կոմիտէի: Երկար պիտի ըլլար յիշել միւս հեռաց-ծներն ու վերադարձողները, ինկածներն ու բարձրացողները՝ Հայաստան»ի խմբագրատունէն առտու մը յանկարծ Բագու ւած Ե. Զուբարէն մինչեւ Թիֆլիս կամ Մոսկուա կանչուած, լի ճիշդ՝ այնտեղ ապաստանած մեծ ու պզտիկ սատրապ-ը:

Ընդունինք որ քաղաքական կեանքի մէջ անսովոր չեն պիսի դէպքեր: Եւ ամէն կուսակցութեան մէջ ալ կը պա-հին:

Բայց ներկայ պարագային, մէկ բան կը տանջէ մեր միտքը: Նախ՝ միջակութիւններ են որ իրար կը հրմշտկեն համայ-վար կազմակերպութեան հայկական ճակատին վրայ: Եւ ՝ սկիզբէն ի վեր: Չկան այնպիսի դէմքեր որոնք միտքով, քով, կարողութեամբ կամ անցեալով իրենք զիրենք պար-դրեն ոչ միայն Երեւանի, այլ եւ Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի ։

Իսկ այս պարագան պարարտ հող կը ներկայացնէ փոխա-րձ դաւերու: Եւ մինչ Թիֆլիսի ու Բագուի մէջ նոյն սե-ղին վրացի կամ թաթար ներկայացուցիչները բաղդատա-ր ամուր են եւ գործ կ'արտադրեն, Երեւանի ամէնէն զօրաւոր րքը կաւէ արձան կը դառնայ յաջորդ օրը:

Երկրորդ, այս բոլորը տեղի կ'ունենան այնպիսի շրջանի մը , ուր հայ համայնավարները, արկածով, տէր-տիրական են րձեր մեր հայրենիքի ճակատագրին, իբրեւ կուսակցութիւն: Արդ, երբ պետական կուսակցութեան մը մեծ ու պզտիկ դամները, բայց մանաւանդ մեծերը բան-գործ ըրեր են ան-րջ խաղեր սարքել իրարու դէմ, եւ միշտ երերուն վիճակի պահել վարիչ մեքենան, ինչպէ՞ս կարելի է հաւատալ թէ ան օգտակար ըլլալ հայրենիքին համար:

Մանաւանդ որ, այդ գռեհկութիւնները կը զուգադիպին մեր տմութեան ամէնէն ճակատագրական մէկ շրջանին:

Եթէ Երեւանցիները չեն գիտեր, կամ լսեր են ու չեն հա-տար, մենք պատրաստ ենք ապացուցանելու թէ ճիշդ այս ոցին ի՛նչ դաւադրական աշխատանքներ կը կատարուին ի-ց քթին տակ, Եւրոպայէն ու Պոլսէն մինչեւ Սուրմալու եւ չեւ Բագու, իսլամութեան եւ թուրանականութեան անու-: Աշխատանքներ, որոնք ապահովաբար կրկնել պիտի տան 7-1918ի պատմութիւնները, եթէ չխեղդուին իրենց սաղ-ն մէջ:

Այո՛, թշնամին կը գործէ լուռ ու մունջ, եւ յամառ հետե-ւականութեամբ: Իսկ Երեւանցիները զբաղած են իրար ով. այլ մանաւանդ զօրացնելով պայքարը «ազգայնականու-ն եւ ազգայնական հակումներուն դէմ», որոնցմէ վարակուեր նաեւ, ինչպէս կը շեշտէր Պ. Կոստանեան, «մեր կուսակցու-ն որոշ անդամները»:

Տարօրինակ է որ, ոչ Վրաստանի եւ ոչ ալ Ազրբէյջանի մէջ քան շունչ եւ մելան կը սպառեն, բիւզանդական եւ ակա-կան վէճերու համար:

Արդեօք անո՞ր համար որ, այդ երկիրները անդունդին ափը ած են եւ գլուխ քերելու ժամանակ չունին, իսկ մեր հայ-քը, փորը կուշտ եւ կռնակը տաք, զուարճութեան միջոց-կը փնտռէ, «Հաւատով խոստովանիմ»ին այբերը համ-վ կամ Յակոբ Նահապետին սանդուղը փնտռելով...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԼՔԵԱԼ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Այս խորագրով խմբագրական մը մէջ, «Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (24 օգոստոս).

—«Մեր պատմութեան վերջին հարիւրամեակներուն Հայաստանը երբեք այսքան հայացած չէր:

Անհրաժեշտ էր գուրգուրանքով պահել այս պարգեւը, որովհետեւ անո՛ր մէջ էր մեր գոյութեան երաշխիքներէն գլխաւորը: Հարկ էր ամրօրէն գոցել Հայաստանի դռները օտարին առջեւ, որովհետեւ յատկապէս մե՛ր օտարը ծանօթ էր իր բնածին բարբարոսութեամբ եւ իր բնազդական հայակերութեամբ: Օտարը ցեղակիցը, լեզուակիցն ու կրօնակիցն էր այն ժողովուրդին, որ մեծ պատերազմին մեր հայրենիքին մէջ բնաջնջեց շուրջ մէկ միլիոն ծեր, կին, երեխայ եւ երիտասարդ:

Եկուորը այսպէս չըրաւ սակայն: Մոսկուան, որ Բաթումը փրկելու համար մեզմէ պոկեց մեր երկրին շնչափողը՝ ամբողջ Նախիջեւանի շրջանը՝ եւ զայն տուաւ թաթարին, այդ նոյն Մոսկուան հրահանգեց Երեւանին բանալ Հայաստանին դուռները եւ զանգուածօրէն ներս առնել Էնկիւրիի ձագուկները: Ռուսաստանը անկէ կորուստ չունէր, ի հարկէ: Ի հաշիւ Հայաստանի ան քաղաքական խաղեր կը խաղար իր զինակցին հետ, նոր տղէտներու դուռ բանալով մեր երկրին համար:

Այս քաղաքականութեան արդիւնքն այն եղաւ, որ թաթարը զանգուածօրէն վերստին թափուեցաւ Հայաստան:

Երեւանի փարիզեան բարձրախօսը գոհ է այս քաղաքականութենէն:

Համայնավար օրկանը իր օգոստ. 3ի խմբագրականով կը գրէ.

«Խորհրդային Հայաստանը հայրենիքն է ոչ միայն հայ, այլ հոն ապրող բոլոր ազգերու աշխատաւորներուն: Եթէ Դաշնակցութեան «մաքրագործման» քաղաքականութեան շնորհիւ, տասնեակ հազարաւոր թուրք ազգաբնակչութիւնը հարկադրուած է եղեր թողուլ իր հայրենիքը եւ գաղթել, ուրեմն անիկա իրաւունք ունէր սպասելու, որ բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանութիւնը եղբայրաբար վերաբերէր իր հետ, եւ հնարաւորութիւններ ստեղծէր զինքը մահէ ազատելու համար»:

Այսքան նենգօրէն մեր հայրենիքին դէմ միայն թո՛ւրքը դաւած է:

Համազգային ծաւալով «լքեալ գոյք» մը դարձեր է անիրաւուած Հայաստանը, որուն դուռները՝ այսքան լայնօրէն կը բացուին մինչեւ իսկ իր թշնամիներուն առջեւ»:

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՄԷՋ

Պելկրատի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց հինգշաբթի օր, համայնավարներու բնակարաններուն մէջ եւ գրաւեց շատ մըփաստաթուղթեր: Ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան: Խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ ուրիշ քաղաքներու, մասնաւորապէս Զաղրէպի մէջ: Պատճառը համայնավարներու գաղտնի գործունէութիւնն է, որ աչքի զարկած է վերջերս:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայերը պիտի կրնան Թուրքիա վերադառնալ.

«Ժամանակ»ի օգոստոս 26ի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Ստոյգ աղբիւրէ մեր ստացած մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, հանրապետական կառավարութիւնը խիստ մօտ ատենէն Հայերու մասին կարգ մը կարեւոր որոշումներ պիտի հրատարակէ:

Նոյն աղբիւրէն մեզի կը հաղորդուի թէ Հայերու վերաբերեալ այս նոր որոշումներու մասին պետական շրջանակներու միջեւ կատարուած խորհրդակցութիւններու հետեւանքով բոլոր մանրամասնութիւնները ճշդուած են, և խիստ մօտ ատենէն պիտի հրատարակուին նոր որոշումները:

Մեր կատարած քննութեան հետեւանքով ի վիճակի ենք յայտարարելու թէ որոշումները կը բաղկանան երկու գլխաւոր մասերէ,

Ա.— Թուրքիա գտնուող Հայերու Անատոլու ճամբորդութեան խնդիրը:

Բ.— Արտասահմանի Հայերու վերադարձի պայմանները:

Երէկ Պոլսոյ մէջ զրոյց կը շրջէր թէ այս երկու խնդիրներուն վերաբերեալ որոշումը վաւերացուած և հաղորդուած է շահագրգռուող իշխանութիւններուն:

Այս լուրին վրայ, իսկոյն դիմեցինք կուսակալի փոխանորդ եւ քաղաքապետ Մուհիտտին պէյի: Մեր խմբագիրը հարցուց.

— Զրոյց կը շրջի թէ Հայերու մասին կարգ մը նոր որոշումներ տրուած են եւ թէ այսուհետեւ Հայերը պիտի կարենան ազատօրէն Անատոլու երթեւեկել: Այս զրոյցը ո՞րքան ճիշդ է:

= Այդ տեսակ մտադրութիւն մը կայ, նոյն իսկ վերջերս խորհրդակցութեան նիւթ կը կազմէր այդ խնդիրը: Միայն թէ մինչեւ այսօր պաշտօնապէս մեզի ո և է հրահանգ կամ տեղեկութիւն չէ հաղորդուած:

— Ճի՞շդ է որ արտասահմանի Հայերու վերադարձի պայմաններն ալ նկատի առնուած են:

= Ինչպէս գիտէք, արտասահմանի Հայերու վերադարձը կարգ մը պայմաններու ենթակայ է, եւ այդ պայմանները լրացնողները ազատ են վերադառնալու: Չեմ գիտեր սակայն թէ նոր կարգադրութիւնը ի՛նչ պայմաններ նախատեսած է այդ մասին:

Միւս կողմէ մեր ստացած մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, 8—10 Եօզկատցի եւ Թոքատցի գործաւորներ, որոնք 4—5 տարիէ ի վեր Պոլիս կը գտնուէին, քանի մը օր առաջ իրենց երկիրը մեկնած են եւ թէ ուրիշներ ալ կը պատրաստուին ծննդավայր վերադառնալու:

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշուի, Ժամանակ, որ «զգայացունց» լուրեր տալու անբուժելի մարմաջ մը ունի, անցած տարի ալ այս տեսակ պղպջակ մը նետած էր օդին մէջ, որ շատ շուտ պայթեցաւ: Վերեւ արտատպուած լուրն ալ պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ:

Հայկական ջարդերը շահագործողները

Միւլհուզէն կը հեռագրեն 30 օգոստոս Թուականով.— Այս օրերս փարիզեան մամուլը զգուշացուցած էր հանրութիւնը երկու կարծեցեալ ասորի միսիոնարներու դէմ, որոնք վանքերուն եւ կրօնաւորներուն այցելելով, դասախօսութիւններ կուտային Հայաստանի քրիստոնեաներու հալածանքին մասին և հանգանակութիւններ կ'ընէին մարտիրոսներուն ի նպաստ:

Հաստատուած ըլլալով որ այս մարդիկը վտանգաւոր առաւփախաւներ են, ձերբակալուեցան Սէն-Լուիի մէջ, Ալզասի սահմանագլխին վրայ:

Մակեդոնացիներու կռիւը

«Թայմզ»ի Սոֆիայի Թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Մակեդոնական Յեղափոխական կազմակերպութեան նոր վարիչ Իվան Միխայլոֆ վերջնագիր մը ղրկեց նախկին ներկայացուցիչներ Ռամալեւսկիի, Փարլիչէֆի եւ Պայտարոֆի, ինչպէս նաեւ հերձուածող եռապետութեան վերապրող երկու անդամներուն՝ Փոփխրիսթոֆի եւ Պետեր Շանտանոֆի, հրամայելով անոնց դադրեցնել ամէն շարժում Մակեդոնական Յեղափոխական կազմակերպութեան դէմ, ու վերադարձնել կեդրոնական կոմիտէի կնիքն ու անոր պատկանող վաւերաթուղթերը: Եթէ մերժեն, իրենց դէմ ամենայն խստութեամբ պիտի գործադրուին կազմակերպութեան օրէնքները, այսինքն իբրեւ «դաւաճան» տերորի պիտի ենթարկուին: Այս վերջնագիրը ղրկուեցաւ Միխայլոֆի հաստուածին վերջին համագումարին որոշումով:

Միխայլոֆի եւ Փրոթոկէրոֆի կուսակիցներուն միջեւ վերջերս Մէխամիայի ծիւսիսի լեռներուն մէջ կատարուած ընդհարումներուն առթիւ, կ'ըսուի թէ Փրոթոկէրոֆի կուսակիցները թակարդի մէջ ինկան, սակայն հակառակ չորս կողմէն պաշարուած ըլլալնուն, անձնատուր չեղան: Միայն մէկ հոգի ողջ մնաց: Միխայլոֆի կուսակիցներէն ալ քանի մը հոգի սպաննուեցան: Փրոթոկէրոֆի կուսակիցներուն մէջ քանի մը երեւելի յեղափոխական վոյվոտներ կային:

Մամուլին հաղորդուած յայտարարութեան մը մէջ Նախ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻ՞Ն», ԹԷ... ԽԱՆՈՒԹ

«Մէթր» Վահան Մալէզեան չի հանդուրժեր որ իր վարած մեծ «իմարէթխանէ»ն քննադատութեան ենթարկուի: Անմիջապէս կը կատղի եւ աջ ու ձախ խածնելիք տեղ կը փնտռէ:

Փաշաներու եւ աղաներու այս հուչակաւոր պնակալէզը, շնորհիւ իր դեսպանական թոշակին, յոխորտանքն ու ամբարտաւանութիւնը իր գերագոյն աստիճանին հասցուցած է:

«Բացատրութիւն մը» խորագրին տակ,— հրատարակուած պաշտօնաթերթ «Միութիւն»ի վերջին թիւին մէջ,— Մալէզեան կարգ մը առասպելներ կը կարդայ Բարեգործականի բարեմիտ անդամներու գլխուն, ջանալով հաւատացնել անոնց թէ մամուլին մէջ այդ կազմակերպութեան դէմ եղած քննադատութիւնները «չարամիտ», «չարադէտ», «դիտումնաւոր» եւ «ստայօդ» յարձակումներ են:

Թէ «Միութեան հիմնադիրները եւ վարիչները ոդեգրած են իմաստուն ուղղութիւն մը», թէ «անոր վարիչներն ու գործիչները անդուլ գործունէութեամբ ձեռք բերած են յարատեւ յաջողութիւն»:

Թէ' «Միութիւնը այն կազմակերպութիւնն է, որ ձեռնհաս ղեկավարներու եւ անձնուէր գործիչներու շնորհիւ, իրենց առաջնորդ ունենալով անզուգական հայ մը, նախարարներ, վարչագէտներ, ելմտագէտներ, մտաւորականներ եւ առեւտրականներ, որ խնամակալի կամ դաստուի բնաւ պէտք չունին...»:

Թէ' Միութիւնը «22 տարուան ընթացքին կրցած է տալ բացարձակ ապացոյցները իր կենսունակունակութեան եւ օգտակարութեան, որ գերազանց երաշխիքներ կ'ընծայէ իր լրջութեամբ, թէ անոր գերադասուելիք ուրիշ հաստատութիւն մը չիկայ մեր ազգին մէջ, որ կազմակերպական եւ վարչական նոյն կատարելութեան հասած ըլլայ եւ արդիւնաւոր գործունէութեան մը շօշափելի ապացոյցները տուած ըլլայ:»

Վերջապէս՝ Հ. Բ. Ը. Մ.ը «ազգօգուտ եւ հայրենանուէր որոշ ծրագրի մը շուրջ գործող համազգային, ընդարձակ եւ արդիւնաւէտ կազմակերպութիւն մըն է, եւայլն»:

Եւ փառք յաւիտեանս, ամէն:

Մալէզեան երբեմն հրապարակաւ ալ կը յայտարարէ թէ Բարեգործականը կը պատասխանէ միայն իր անդամներու եւ մասնաճիւղերու «հարցում»ին կամ «դիտողութեան»:

Ըսել կ'ըլլայ որ իր արձանագրուած քանի մը հազար անդամներէն դուրս ո՛չ ոքի հաշիւ կուտայ Բարեգործականը:

Ուրեմն, շահակցական մասնաւոր խանութ մըն է Բարեգործականը, եւ ոչ թէ «համազգային կազմակերպութիւն»:

Եւ անշուշտ ասոր համար է որ անհատին շահը հանրային շահուն կը գերադասէ, յանուն բարեգործութեան կաթիլ կաթիլ հաւաքուած լումաները շռայլօրէն կը մսխէ, հազարաւոր ցիրուցան հայ գաղթականները առանց դպրոցի կը ձգէ, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ մէկ հատիկ մանկապարտէզ անգամ չի բանար, ձուլման վտանգին դէմ ոեւէ լուրջ ձեռնարկ չըներ եւ մարդուն համարպաշտօն կը ստեղծէ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՌՈՒՍԵԹՈՒՐՔ ԱՆՋԱՏ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ 1915-1916ԻՆ

Երբ 1914ին Թուրքիա բացաւ թշնամական գործողութիւնները Ռուսիոյ դէմ, վերջինս, ըստ երեւոյթին, առանձին պատճառ չունէր դժգոհ լինելու ատկէ, վասնզի պատեհ առիթ կը ներկայանար իրագործելու Ռուսերու դարաւոր ձգտումը — տիրանալ Պոլսին եւ Նեղուցներուն։

Սակայն, հակառակ անոր որ ռուս դիւանագիտութիւնը եւ հրամանատարութիւնը ա՛յդ կը նկատէին Թուրքիոյ դէմ մղած իրենց պայքարին վերջնական նպատակը, իրականութեան մէջ կողմնակի նկատումներ կուգային չէզոքացնել ռուս ռազմավարութիւնը։

Արդարեւ, եթէ Ռուսերը ունենային անյողդողդ կամք եւ հետեւողական լինէին իրենց ընթացքին մէջ, երբեք թոյլ պիտի չտային, օրինակ, որ Բուլգարիա անցնէր Գերմանիոյ կողմը. վասնզի, ինչպէս ետքն ալ պարզուեցաւ, Թուրքիոյ վճռական հարուած հասցնելու միակ միջոցը Բուլգարիոյ զինակցութիւնն էր Համաձայնութեան պետութիւններու հետ։ Մինչ, երբ 1915ին Սոֆիայի մէջ այդ պետութիւնները կը բանակցէին Բուլգարիոյ հետ, եւ ակներեւ էր որ բուլգար հանրութեան համակրանքը ամէն պարագայի տակ Թուրքիոյ կողմը չէր, ռուս դիւանագիտութեան անզիջող եւ, կարելի է սաել, գըրգռիչ վերաբերումը պատճառ եղաւ, որ Ռադոսլաւովի կառավարութիւնը իրենց իսկ Բուլգարներու համար անսպասելի կերպով դաշն կնքէր գերմանու-թուրք զինակցութեան հետ։

Այդ վայրկեանէն ամէնուն համար պարզ էր, որ Համաձայնութեան պետութեանց բոլոր ձեռնարկները, մասնաւորապէս Պոլսի շրջանին մէջ, այլեւս վիժման դատապարտուած էին։ Ու իրապէս, Հապճեպով յարդարման ենթարկուեցան անգլեւ-ֆրանսական անիմաստ գործողութիւնները Նեղուցներու շուրջը, ի դերեւ ելաւ Ռուսերու կողմէն Պոլսի դէմ պատրաստուող ձեռնարկը եւս։ Բուլգարական քանի մը հարիւր հազարնոց կուռ ու թարմ բանակը ազդակ մըն էր որ եկաւ յանկարծ յեղաշրջել բոլոր հաշիւները եւ ծրագիրները։

Տրամադրութեանց փոփոխութեան ցայտուն պատկերը կուտան այն նամակները, որոնք հրատարակուած են բոլշեւիկեան «Կարմիր Դիւան»ի վերջերս լոյս տեսած 28րդ. հատորին մէջ։

Ռուս բարձրագոյն սպայակոյտին մօտ արտաքին Նախարարութեան կողմէ ներկայացուցիչ կարգուած Ն. Կուդաշեւ եւ իր փոխանորդ Բազիլի — ասոնք են հեղինակները այդ նամակներուն, որոնք ուղղուած են Նախարար Ս. Սազոնովին։ Սպայակոյտի պետն էր այն ատեն յօր. Ալեքսէեւ, որու հեղինակութիւնը եւ զգուշութիւնը երկու նամակագիրներն ալ մեծապէս կը գնահատէին։

Այն պահուն տեղի կ'ունենային Դարդանէլի անյաջող գործողութիւնները։ Բուլգարիա արդէն պատերազմի մտած էր Գերմանիոյ կողքին, եւ դաշնակիցները կը ջանային իրենց կողմը գրաւել Ռումանիան։

Ալեքսէեւ գիտակից էր Բուլգարիոյ քայլին կարեւորութեան ու անոր հետեւանքով ստեղծուած վիճակի լրջութեան։ Ու զօրավարը կը յայտարարէ Կուդաշեւին.

— «Մենք դուրս չենք գար այդ վիճակէն, եթէ հաշտութիւն չկնքենք Թուրքիոյ հետ։»

Իսկ երբ Կուդաշեւ դիտել կուտայ թէ՝ նման հաշտութիւն մը պիտի նշանակէր խորտակումը Ռուսերու բոլոր յոյսերուն Պոլսի եւ Նեղուցներու մասին, զօրավարը կը պատասխանէ.

— «Ի՞նչ կարող ենք անել. Մարդ ստիպուած է հաշտուիլ անհրաժեշտութեան հետ»։

1916ի փետրուար 5ին, կարնոյ գրաւումէն յետոյ, Կուդաշեւ կը խորհրդակցի Ալեքսէեւի հետ, թէ ինչպէս կարելի է օգտագործել այդ յաղթութիւնը. ու մանրամասն նամակի մը մէջ կը լուսաբանէ Սազոնովի առջեւ սպայակոյտի պետին տեսակէտը։ Ալեքսէեւ հետեւեալը յայտնած էր. —

«Մեզի համար կարեւոր է գլխաւոր նպատակին իրագործումը. իսկ պատերազմի գլխաւոր նպատակը պէտք է լինի՝ յաղթել գըլխաւոր հակառակորդին, որմէ կախուած է վերահաստատումը մեր պետական սահմանին, վերաբարձը մենէ գրաւուած երկրամասերուն։ Մեր գլխաւոր հակառակորդը Գերմանիան է. ու քանի որ տարակոյս չկայ, թէ մեզի համար անհամեմատ աւելի կարեւոր է ետ ստանալ, օրինակ, Կուրլանդը, քան ձեռք բերել Նեղուցները, ապա ուրեմն մեր առաջին ու գլխաւոր գործը պէտք է լինի խորտակել Գերմանիան»։ «Անշուշտ, — կը գրէ Կուդաշեւ, — մենք հարկադրուած պիտի լինենք զոհելու քանի մը գեղեցիկ երազներ. բայց ոչ ոք կ'արգիլէ մեզ՝ օրօրուիլ այդ երազներով ապագային եւս ու ապագայի համար...։ Թէեւ Զօր. Ալեքսէեւ կը պնդէ, թէ ինքը չուզեր հրապարակ նետուիլ իբրեւ նախաձեռնող ու ախոյեան Թուրքիոյ հետ հաշտուելու գաղափարին, բայց, իմ համոզումով, իր հոգին խորքէն այդպիսի հաշտութիւնը մեզի համար օգտակար գործ մը կը նկատէ»։

Հաշտութիւնը, ինչպէս յայտնի է, չկնքուեցաւ։ Ու Ռուսիա ոչ միայն չելաւ «լուրջ վիճակէն», այլ եւ ինքզինքը նոր ապարդիւն զոհաբերութեանց եւ ծանր փորձութեանց առջեւ գտաւ։ Եթէ ռուս հանրութեան մէկ մասը շլացած էր Այա Սոֆիայի գլխուն տնկուած ուղղափառ խաչի երեւակայական փայլէն, միւս մասը տակաւին կ'օրօճար «Հայաստանը առանց Հայերու» մեղապարտ գաղափարը։ «Նոր-Եփրատեան կոզակութեան» այլանդակ ծրագիրը այդ տրամադրութեան մէկ արտայայտութիւնն էր միայն։

Մեզի, Հայերուս, անտարակոյս ուրիշ անակնկալներ եւս վերապահուած էին։

Ռ. ԼԵՌՆԵԱՆ

ՍՈՎԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

«Նոյէ Վիներ Ժուռնալ»ը խօսելով Ռուսիոյ պարէնաւորման մասին կը գրէ.—

Պարէնաւորման խնդիրը այն աստիճանի ծանր է, որ օտարներն անգամ ստիպուած են պաշար ամբարել։

Միայն Ռուսներու անօրինակելի ճամբերութեան կը պարտին բոլշեւիկները, իրենց իշխանութեան վրայ կանգուն մնալը։ Մարդիկ, ժամերով ճերթի կը սպասեն մէկ փունտ սեւ ճացի ճամար։

Դրամի պակասը չտեսնուած չափերու է ճասած, որով պետական Դրամատունը շատ նեղ կացութեան է մատնուած։ կացութիւնը շատ աւելի ծանր է քան իրենք բոլշեւիկները կը կարծեն։

⁂ Հեռագրի մը ճամաձայն, Ուկրայնայի մէջ արգիլուած է ճերմակ ճաց պատրաստել։ Ժողովուրդին պիտի ծախուի միայն սեւ ճաց։ Ուկրայնան այն շրջանն է, որ ցարդ Ռուսիոյ շտեմարանը նկատուած էր։

ԵՐԳԻՄԱՆՔ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Անգամ մը սատանան խորհուրդ տուաւ ինձ որ այցելենք Ազգերու Դաշնակցութեան նոր բացուած մանկապարտէզը, որովհետեւ ինքը որոշած էր իր ճուտիկներն ալ հոն ղրկել, բայց դեռ մը ժամմար։

Զմերժեցի սատանայ բարեկամիս խնդրանքը։ Շիտակ գացինք և շէնքի մեծ դարպասին առջեւ կանգնեցանք։

Սատանան սեղմեց ելեկտրական կոճակը։

Մէկ վայրկեան, եւ ահա դուռները ծխնիներուն վրայ բացուեցան։

— Ի՞նչ կ'ուզէք, ըսաւ դռնապանը, որ սեւ շապիկ հագած փաշխստ մըն էր։

— Ամերիկայէն եկած ենք, պատասխանեց սատանայ ընկերս, կը փափաքինք մանկապարտէզը պտտիլ։ Եօթը տարուան մանչ մը եւ հինգ տարու դուստր մը ունիմ։ Կ'ուզեմ հոս դնել։

— Ձեր ընկերը բոլշեւիկ չէ՞ — ուշադիր նայեցաւ կարմիր փողկապիս, զոր նուէր ստացեր էի օրերդէ մը։

— Ո՛չ, մենք կ'ատենք զանոնք։

— Շատ լաւ, մէկ վայրկեան հոս աթոռին վրայ նստեցէք, ես հեռաձայնով խօսիմ վարիչին հետ։

Ընկերս սկսաւ ծխամորճը լեցնել եւ ծխել. ես ալ ուշադիր կը նայէի մեծ պարտէզի մէջ կերտուած շէնքին։ Համրեցի եւ տեսայ 14 յարկ էր, լուսամուտները մեծ մեծ, ապակիները փայլուն, բայց առանձին հետաքրքիր ոճ մը չունէր. Լոնտոնի եւ Փարիզի հիւրանոցներուն նմանող բան մըն էր։

Քիչ վերջ եկաւ տիկին մը, որուն աչքերը Անգլիացիի կը նմանէին, դէմքը Ֆրանսացիի, մազերը ճափոնական, ձեռքը բռնած էր գերմանական հովահար մը։

Սատանան ականջիս կամաց մը փսփսաց.

— Է՛, գիտես ի՛նչ քէֆեր ըրած եմ ասոր հետ, իր երիտասարդ ժամանակին, այն ժամանակ ապրանք էր...

— Հրամեցէ՛ք, հրամեցէ՛ք, որքան ուրախ եմ որ գիս չէք մոռցեր, հաճոյք է ինձ ծառայել ձեզ։

— Այո՛, ազնիւ տիկին, այժմ մէկ մանչ եւ աղջիկ մը ունիմ, զանոնք ձեր խնամքին յանձնել կ'ուզեմ, ըսաւ սատանան ժպտելով։

— Շատ երջանիկ եմ որ զաւակներու հայր եղած ես, հրամեցէք երթանք։

Այս միջոցին Ամանուլլահ Թագաւորն ու Թագուհին քանի մը հետեւորդներով դարպասէն ներս մտան։ Տիկինը սատանան ալ, զիս ալ մոռցաւ եւ սկսաւ արքայական զոյգով զբաղիլ։ Մենք ալ արքայական շքախումբին խառնուելով գացինք առաջ։

Արքայական զոյգը, երբ հասաւ մանկապարտէզի մուտքին, Թագաւորը աֆղանական շեշտով մը հարցուց.

— Գիտցած՞ս 5 6 տարի է որ բացեր էք այս մանկապարտէզը, ինտո՞ր է, յաջողած էք. քանի՞ փոքրիկներ ունիք։

— Այո՛, վեհափառ Տէր, տասը տարին լրանալու մօտ է. մատղիր ենք տասնամեակը տօնել. քաջալերանքը ո՛չ գէշ է ո՛չ աղէկ, բայց յոյս ունինք որ աւելի աղուորնայ։ Երկսեռ աշակերտութեան թիւը 50—55ի մէջ կը խաղայ,

Թագուհին կանգ առաւ մուտքին մօտ։ Անգլիոյ Թագուհիին նուիրած պայուսակը բանալով հայելին նայեցաւ ու ինքզինքը շտկեց։ Այն ժամանակ նամիտներէն մէկը թաշկինակի ճօթէն հանեց աֆղանական ձիւթը եւ տուաւ թագուհիին, որ սկսաւ ծամել։

— Կ'ուզէի իմանալ. մանկապարտէզը ի՞նչ բաժիններ ունի։

— Հիմնապէս երկու, ըսաւ տիկինը, առաջինը ծաղկոց՝ խակ երեխաներու համար, երկրորդը բուն մանկական պարտէզ՝ աւելի հասուններու համար։ Իւրաքանչիւրն ունի իր ծրագիրը եւ համապատասխան զբաղումները։

— Կը հաճի՞ք ըսել, ինչո՞ւ համար է այդ բաժանումը, ըսաւ արքան պեխերը ոլորելով։

— Պարզ անոր համար, որ պզտիկները շատ պզտիկ են, դեռ քալել կոճկել չեն գիտեր, մեծ մասը կերակուրը մատներով կ'ուտէ, եւ անվերջ շապիկները կ'աղտոտէ։ Երեւակայեցէք քիթերը թեւով կը մաքրեն։ Այս քանի օրերուն մանկապարտէզի խորհուրդը հաւանական է թոյլատրէ որ աւազի վրայ խաղան եւ գոյնզգոյն թուղթեր ծալեն, կտրտեն։ Ահա այս է ծաղկոցի բաժինը իր պարտէզով։

Արքայականամոլին հետեւելս մտանք ծաղկոցէն. տեսանք 30-40 պեխ-մօրուքով մանկիկներ։ Թագուհին ձիւթ ծամելով սկսաւ շրջիլ։ Թագաւորը լուրջ դէմքով կը զննէր։ Այդ միջոցին լեհ մանկիկ մը փայտէ ձի հեծած կը քշէր, Պուլկար մը իր ընկերոջ երեսին թուքով թուղթ կը փակցնէր, Յոյն մը իր կոճակը կը կոճկէր, Սերպ մը իր հարեւանի մազերէն կը քաշէր...

— Իմ թագաւոր ամուսինս, հո՛ս նայէ, հոս, ճչաց Թագուհին, կը ճանչնա՞ս ասոնք, եւ ուրախ ուրախ վազեց դէպի չինացի եւ պարսիկ երեխաները, որոնք մեծեղեւնիին տակ նստած «Ծաձափ կ'անի իմ պլլէն,խաղալէն Թրվռալէն» մանկական տաղը կ'երգէին։

— Նայի՛ր, սա մեր հարեւան Շահին մանչն է, միւսը Թիպէթցի է — զարմացած կանգնեցաւ Թագուհին։

— Այո՛, այո՛, լաւ կը ճանչնամ, ասոնք իմ աչքին չեն փոխուիր. Սիւրէյեա՛,Սիւրէյեա՛, քիչ մը ձիւթ տուր թող ծամեն, հիմա կարօտցած կ'ըլլան։

Թագաւորի խօսքինվրայ,Թագուհին անոնց տուաւ երկու կտոր ձիւթ։

—Շա՛տ գոհ եմ, շա՛տ ուրախ, ըսաւ Թագաւորը տիկին-վարիչին — իմ Թագուհի Տիկի՛ն, եկուր անցնինք միւս բաժինն ալ։

Այս անգամ թեւանցուկ՝ արքայական զոյգը ուղղուեցաւ մեծերու բաժնի կողմը։ Մենք ալ հետեւեցանք անոնց։

Սատանան ականջիս կամաց մը ըսաւ — լաւ մանուկներ են, բայց սատանութիւն ընել չեն սորված դեռ։

Մեծերու սրահը խիստ մեծ տեղ էր։

Առաջին տպաւորութեամբ հոս աւելի կարգ եւ լրջութիւն կար։ Մեծերը ճշմարիտ որ ամէն բանով մեծ էին, իրենց խաղալիքներն ալ խոշոր _ խոշոր։ Բոլորն ալ սափրուած մեծեր էին, շիք զարդարանք եղած։ Զատ - զատ խաղասեղաններու առջեւ իւրաքանչիւրը իր խաղովն էր զբաղուած։Ամէն մէկ մանկիկ իր նախասիրած խաղալիքներու դէզ մը ունէր իր առջեւ։

Թագաւորը պատէն կախուած ցուցակը կարդաց, հոն նշանակուած երեխաներու անունը, ազգանունը, տարիքը, պարապմունքի տեսակները, խաղի ժամերը եւայլն. զաոնւյելով հարցուց.

— Տիկին կառավարչուհի, այս մեծերուն մէ՞ջն ալ չկան ռուս երախաներ։

— Ո՛չ, տէր, անոնց բոլոր երախաներն ալ բոլշեւիկ լակոտներ են, մէկ երկու անգամ եկան հոս, բայց կարգը խանգարեցին, խաղալիքներ թռցուցին, գետնը թքին, պզտիկներու մէջ կռիւ ձգեցին եւ հայհոյանքներ ալ սորվեցուցին։ Կը տեսնէք այս ջարդուած ապակիները, անոնք կոտրեցին, ձեռքերը, դէմքերը, հանդերձանքը աղտոտեցին։ Ատոր համար դուրս ձգեցինք։ Այժմ անոնք գաղինոյի շէնք շիներ են մեր պատին միւս կողմը, հոն ժամանակ կ'անցընեն։ Սակայն դարձեալ շատ յաճախ քարեր կը նետեն մեր շէնքին կըտուրը։ Ա՛խ, շատ անառակ են։

— Արդարեւ, այդ լաւ չէ...

— Լռէ՛, անուշիկ ամուսինս, մէջ մտաւ Թագուհին, քրնքուշ ձեռքը Թագաւորի բերնին դրած։ Չէ՞ որ վաղը անոնց հոզէն պիտի անցնինք. խոհեմութիւն չէ...

Թագաւորը ստորագրեց այցելուներու մատեան մատեանը։ Հեռացանք։

Սատանան մնաց ներսը։

* *

Դարբասի մեծ դուռնէն դուրս կանգնած կը մտմտայի.

— Այս սատանան ի՞նչու ներսը մնաց։

Կը մտածէի ու չէի կրնար հասկնալ։

Մէյ մըն ալ դիմացս կանգնած տեսայ ծանօթ հայրենակիցս, Պ. Ա. Խատիսեանը, որ սիրուն ծաւի աչուրներով տղու մը ձեռքէն բռնած կը սպասէր։

— Բարեւ հայրենակից, ի՞նչ կ'ընես հոս։

— Այս փոքրիկ Արմէնը կ'ուզեմ մանկապարտէզը դնել,— առաջ խնդիրքս ընդունեցին, յետոյ ձգձգեցին՝ «էսօր-էգուց»ըսելով, յետոյ ալ առարկեցին թէ շատ փոքր է։ Այժմ ալ կ'ըսեն թէ քանի որ մեծ եղբայրը Ռուսերուն գիմնազիան է մտեր, այս ալ հոն ղրկէ։ Իսկ ասիկա կուլայ եւ չուզեր. կ'ըսէ թէ իմ մեծ ընկերները հոս են, անոնց հետ խաղալ կ'ուզեմ։ Իսկ դուն ի՞նչ կ'ընէիր հոն։

— Ես ալ որովհետեւ միտք ունիմ հայրենիք վերադառնալ, ըսի անգամ մը այս Ազգերու Դաշնակցութեան մանկապարտէզը այցելեմ, որ տպաւորութիւններս լրիւ ըլլան։ Ցտեսութիւն, կ'աճապարեմ։

Շիտակ սատանային բնակարանը գացի եւ իր տիկնոջ հարցուցի.

—Սատանանայօրներկայպիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան նիստին, կարեւոր գործեր ունի, ըսաւ տիկինը եւ դուռը գոցեց։

ՀԱՅԿՕ

ԿԻՍ - ԲԺՇԿԱԿԱՆ

ՄԱԶԵՐԸ

Մազերը վերնամաշկային արտադրութիւններ են և կազմուած գլանաձեւ, իրարու փակած, նուրբ բջիջային խողովակներէ, որոնք ծնունդ կ'առնեն մորթին զգայուն թաղանթէն եւ խոտոր կերպով կը ցցուին անոր մէջ։

Մազերուն, մորթին մէջ մտած մասը կը կոչուի մազարմատ, իսկ դուրս ցցուած ազատ մասը՝ մազացօղուն։ Մազերը մազարմատէն կ'առնեն իրենց սնունդը, որ մազացօղունին մէջ տարածուելով կը նպաստէ մազերուն աճման։ Իւրաքանչիւր մազ իր արմատին աջ ու ձախ կողմերը ունի ողկուզաձեւ գեղձեր, որոնք մէկ հազարամեղր տրամագիծ ունին եւ նուրբ խողովակով մը կը հաղորդակցին մազին հետ։ Այդ գեղձերը կ'արտադրեն ճարպային հեղուկ մը, որ կակուղ կը պահէ մազերը եւ կ'արգիլէ անոնց բեկումը։ Երբ ճարպային հիւթին անցքը գոցուի, ճարպը հոն հաւաքուելով՝ ծնունդ կուտայ մորթային զանազան հիւանդութիւններու։ Մազերը մէկ կողմէն կ'աճին եւ միւս կողմէն կը մաշին, երբ մաշումը աճումին հաւասարի, մազերը չեն երկարիր, այսպէս են ընդհանրապէս մեր մարմինին վրայ լերկ երեւցած մասերը։ Ընդհանրապէս, երբ աճումը մաշումէն աւելի է, մազերը կ'երկարին։ Մազերու աճման արագութիւնը ամսուան մը մէջ 8-11 միլիմեդրի կը հասնի։

Մազերը իրենց արմատին քով ունին նաեւ մկաններ, որոնք սարսուռի, բարկութեան կամ վախի ազդեցութեան տակ կծկուելով՝ մազերը կը ցցուին։ Մազերու բջիջներուն մէջ կան գունատու pigmentներ, որոնք տարիներու ընթացքին կ'անհետանան եւ մազերը ճերմակ եւ-րեւոյթ կ'առնեն։

Մտքի յոգնութեան, բարկութեան, հոգի ու մտատանջութեան, բարոյական յուզումներու եւ վերջապէս երկարատեւ ու ծանր հիւանդութիւններու պատճառով, երբեմն ժամանակէն առաջ ճերմկիլ։ Մազերուն խահաս ճերմկութեան տացնելու համար նիւթեր կը գործածեն յաճախ անդէկի ու աղեր պարունակելուն վնասակար հանգամանք։

Մազերը ենթակայ նազան հիւանդութեան 12 տարիքը, գլխուն քրոնիկ հիւանդութեան կայ չեն։ Գոնջութիւնը ներու յատուկ հիւ մըն է, որ աղտոտութեան սնդղառութենէ առաջ Ճաղատութիւնը չափազ յատուկ է։ Կարգ մը նե ւանդութիւններ, ինչպ մրախտը, ժանտատենդ պատճառ կ'ըլլան մազ փելուն, ընդհանրապէս տը կ'աճեցնէ եւ կը մազերը։

Արբունքի ժամանակ թեփոտիլ կը սկսին ճարպոտելով կը կարծուի թէ արբուն ցութեան տակ մորթ թորման տեսակը կը հերաթափութիւն առ մանրէներուն համար եւ աճելու կարելի ստեղծուի։ Այդ հեր թիւնը կը համապ թռչուններուն փետ թեան։

Մարդոց հերաթ շրջանը օգոստոս — ամիսներն է։ Այրեր թափութիւնն ու ճաղա գլխուն գագաթէն կը կիներուն հերաթափու հանուր է. այս վեր մազերը կը ցանցառն սակայն ճաղատ ըլլա ձով տեսնուած է որ մազերը ձմրան եղա շատնան. յղութեան շրջանին մազերը կը փիլ։ Երրորդ ամիսէ հերաթափութիւնը կը

Օճառները թէեւ լա րեն գլխուն մազերը թափութեան առաջքը սակայն անոնց գործածութիւնը կը մազերուն, կ'աղօտացն փայլը եւ դիւրաբեկ կը վերածէ զանոնք։

Ալքոլով չորացումներ նախապէս կը զօրացնեն բը, սակայն վերջ ի վն խաթարեն անոնց գոյն որ կ'ուզեն երկար պահել իրենց մազերը զգուշանան ալքոլակ ցումներու չափազանց ծութենէն։

Հաւկիթին դեղնուցը ւոր բաղադրութիւններ խնկունիի ջուրին հետ լով, կուտայ սքանչելի րաստութիւն մը, որ կը կը զօրացնէ եւ կ'ամոք մորթը։

Խայծղանը կամ խ պատրաստութիւնները են մորթին եւ մազեր կակուղ ու փայլուն կը Զերմապէս յանձնարա նաեւpilocarpineով լուա որոնք կ'արգիլեն մազ կումը։ Զոր, այրինքն պտտ մազերու համար եթերը էական ծառայ կը մատուցանէ, սակա գործածութիւնն ալ նու նարելի է իր վտանգա կութեան համար, իբր վառ նիւթ։

Կլիսէրինը իբր հիւ օծանելիքներու բաղադ մէջ կը մտնէ եւ աղօտ մազերուն փայլ ու կա կուտայ։

Սխալ է ենթադրել րու եւ բաղադրութիւններ ծածութիւնը կը բաւէ զոհացուցիչ վիճակի մը հելու համար։ Անհրաժ մէն օր խնամք տանիլ րուն, մաքուր պահել տրել զանոնք անօթ րով եւ գլուխի խոզան Սանտրելու գործողութ դերը մաքուր կը պահէ սամորթին վրայ մարմ դեցութիւնը կը ներգործ

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷ

ԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ
ղուած Թուրքերէն Թերթերէն)

ՆՈՐ ՏԱՌԵՐԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Թայմզի Պոլսոյ Թղթակիցը նելով Թրքական տառերու փոխութեան մասին, կը գրէ 8 օգոստոս).—

Այն իրողութիւնը թէ նոր Թուրքիոյ մէջ գործած լեզուն 482 (՞) գիր ունի, նոր այբուբենը միայն 29 ցոյց կուտայ թէ Թուրք բարեկարգումը ո՛րքան փաքելի է։ Օսմանեան կայսթեան քաղաքացիներու մեմասնութեան լեզուն ածանած է արաբերէնէ, պարսկերէ եւ Թուրքերէնէ։ Աւելի ճիշդը սակ մը՝ խառնուրդ, որ հասլի էր միայն քիչ թիւով զարգացած Թուրքերուն եւ շատ քիչ արականներու։

Այնքան բարդ էր, որ թերթի գրաշարը պէտք է 12 տարի կերտութիւն ընէր՝ լաւ գրար մը դառնալու համար։ Լեզուն նքան քիչ ծանօթ էր, որ դեռ րջերս, այս տողերը գրողը մէկ մէ աւելի պտտեցաւ Պոլսոյ դրոնին՝ Բերայի մէջ՝ գտնելու մար մէկը, որ կարենար րգմանել Թուրքերէն գրուած ռագիր մը։ Կարելի է ըսել թէ, րգացած Թուրքերը իրենց ամղջ կեանքը կը յատկացնէին ուրքերէն լեզուն սորվելու, մինչ ովրդային զանգուածներ կը նէին՝ առանց տող մը Թուրրէն կարդալ սորվելու։ Դպրոցցողները առաջին վայրկեանին կը յուսահատէին, որովհետեւ րքերէն քերականութեան քին վրայ գրուած էին սա քերը. «Օսմաներէն լեզու, զոր ւար է սորվիլ»։

Թղթակիցը յետոյ տեղեկուններ կուտայ նոր այբուբեն մասին.

Ութ ձայնաւոր գիր կայ եւ բաղաձայն։ Չկայ Q, ոչ ալ X։ ուն պիտի գրուի ձախէն աջ եւ թէ աջէն ձախ, ինչպէս արաէնի մէջ։

Այբուբէնի յանձնաժողովին ջ կան քանի մը երեսփոխաններ կրթական գործավարութեան րձրաստիճան պաշտօնատարներ։ Քէմալ յօտէն կը հետաքրքի յանձնաժողովի գործերով եւ հէ որ նոր այբուբենը կաի եղածին չափ պարզ ըլլայ։ նձնաժողովը ուշադրութեամբ ուսումնասիրեց անգլիերէն, գերմաէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն բուբենները։ Թրքական նոր այբուբենը նմանութեան կէտեր ունի այս բոլորին հետ ալ։

Ֆրանսերէնի ազդեցութիւնը միշտ մեծ եղած է Թուրքիոյ, մանաւանդ Պոլսոյ մէջ, ու կը կարծուէր թէ նոր այբուբենը ֆրանսականի տեսակ մը ընդօրինակումը պիտի ըլլայ։ Նոր այբուբենի հեղինակները դիտել կուտան սակայն թէ անիկա աւելի շատ կը նմանի գերմանական եւ անգլ. այբուբեններուն։

Փոփոխութիւն չպիտի ըլլայ քերականութեան մէջ, իսկ բառարանը նախկինին ընդօրինակութիւնը պիտի ըլլայ։ Թուրքիոյ մէջ զանազան հնչումներ կան եւ Յանձնաժողովի դժուարագոյն գործերէն մէկն էր որոշել թէ ինչպէս պէտք է հնչել նոր տառերը։ Ի վերջոյ Յանձնաժողովը միաձայնութեամբ որոշեց ընդունիլ պոլսական հնչումը, որ ամէնէն մաքուրը եւ ամէնէն ներդաշնակը կը նկատուի։ Կ'ըսուի որ Պոլսոյ հնչումին մէջ ներկայացուած են բոլոր գաւառները, քանի որ 1453ին, Սուլթան Մէհմէտ Բ. Ֆաթիհ Պոլիսը լեցուց ասիական եւ եւրոպական Թուրքիոյ բոլոր մասերէն եկած ընտանիքներով։

Մ. Քէմալ եւ խորհրդականները համոզուած են անշուշտ, որ կարելի չէ փոխել երկրի մը լեզուն մէկ օրուան մէջ։ Ըսկէ զատ, ժողովուրդին չորս հինգերորդը գրել-կարդալ չի գիտեր։ Յանձնաժողովին գործը բաւական դժուար պիտի ըլլայ Պոլսոյ, Էնկիւրիի, Իզմիրի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ, մինչ գիւղերու մէջ շատ աւելի դժուար պիտի ըլլայ։

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՕՔՍՖՈՐՏԻ ՄԷՋ

Արեւելագէտներու 17րդ Միջազգային համագումարին բացումը կատարուեցաւ Օքսֆորտի մէջ՝ օգոստոս 27ի իրիկունը՝ նախագահութեամբ Լորտ Չալմըրսի։

Պատերազմէն ի վեր առաջին համագումարն է այս։ Գրեթէ ամէն երկիր իր ներկայացուցիչն ունի եւ աշխարհի լաւագոյն արեւելագէտները ի մի համախմբուած են, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մը կը նկատուի։

Ներկայացուցիչներ ունին՝ Պելճիքա, Հայէչստան, Եգիպտոս, Անգլիա (եւ գաղթավայրերէն շատեր), Ֆրանսա, Գերմանիա, Հունգարիա, Իտալիա, Ճափոն, Հոլանտա, Նորվեկիա, Պարսկաստան, Լեհաստան, Փորթուկալ, Շուէտ, Թուրքիա եւ Միացեալ Նահանգներ։ Կան նաեւ ներկայացուցիչներ այս երկիրներու համալսարաններէն եւ գիտական ընկերութիւններէն, ինչպէս նաեւ Չեխոսլաւաքիայէն, Եուկոսլաւիայէն, Լաթվիայէն, Զուիցերիայէն, Ռուսիային եւլն. նոյնպէս Ս. Երկիրէն։ Վատիկանի պատուիրակութեան նախագահն է Թուրք մը, որ տարիներ առաջ կաթոլիկ դարձած գիտնական մըն է։ Պատուիրակներու ընդհանուր թիւն է 200, սակայն դուրսէն ալ մեծ թիւով ունկնդիրներ ներկայ կ'ըլլան ժողովներուն։

Համագումարին գործը պիտի ըլլայ կարդալ մասնագէտներու տեղեկագիրները զանազան նիւթերու մասին։ Կարդացուելիքները ա՛յնքան շատ են, որ անհրաժեշտ նկատուեցաւ զանազան հատուածներու բաժնել համագումարը։ Վեցերորդ հատուածը, որ նախապէս իր մէջ կ'առնէր միայն Հնդկաստանը, Պարսկաստանը եւ յարակից երկիրները, այժմ երեք հատուածներու բաժնուած է — մէկը հին Հնդկաստանի, միւսը նոր Հնդկաստանի, իսկ երրորդը Իրանի (հին Պարսկաստան), Հայաստանի եւ Կովկասի համար։

Համագումարի հատուածներն են հետեւեալները.—

1.— Ընդհանուր, 2.— Ասորեստան, 3.— Եգիպտոս եւ Ափրիկէ, 4. Կեդրոնական եւ հիւսիսային Ասիա, 5.— Մերձաւոր Արեւելք, 6.— Հին Հնդկաստան 6ա. Նոր Հնդկաստան, Հարաւային Հնդկաստան եւ Սէյլան. 6բ. Իրան, Հայաստան եւ Կովկաս (նախագահն է՝ փրոֆ. Ֆ. Ու. Թոմաս). 7.— Եբրայեցերէն եւ արամերէն, 8.— Իսլամութիւնն ու Թուրքիա (նախագահ՝ փրոֆ. Մարկոլիութ), 9.— Արեւելեան արուեստ։

Իւրաքանչիւր հատուածին մէջ տեղեկագիրները պիտի կարդացուին առաւօտները եւ յետոյ վիճաբանութեան պիտի ենթարկուին՝ անդամներուն կողմէ։ Այն զեկոյցները, որոնք կրնան հետաքրքրել միւս հատուածներն ալ եւ որոնց մէջ մոգական լապտերով կամ շարժանկարով ցուցադրուելիք տեսարաններ կան, կէսօրէն վերջ եւ իրիկունները պիտի լսուին բոլորին ներկայութեան։

Տեղեկագիրներէն շատեր զուտ լեզուական եւ մասնագիտական բնոյթ ունին. սակայն կան ալ, որ հետաքրքրական են ժողովուրդին համար։

Տիգրիսի եւ Եփրատի հովիտներուն մէջ վերջերս կատարուած կարեւոր պեղումներուն մասին հետաքրքիր տեղեկութիւններ պիտի տան փրոֆ. Լէնկտըն եւ Լիոնարտ Ուուլի։ Զեկոյցներ պիտի լսուին նաեւ Քերքուքի մօտ Նուզիի եւ Ինդոսի հովիտին մէջ կատարուած պեղումներու մասին։

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ՖԻԼՄԸ

Քանի մը օրէն կ'աւարտի «Անդրանիկ» շարժանկարը, որուն պատրաստութեան ձեռնարկած էր ամիսներ առաջ յայտնի դերասան Պ. Ա. Շահխաթունի։

Առաջին անգամն է որ Եւրոպայի մէջ հայկական շարժանկարի ընկերութեան մը նախաձեռնութեամբ կը պատրաստուի զուտ հայկական կեանքէ առնուած «ֆիլմ» մը։

«Անդրանիկ»ի մէկ մասը պատրաստուեցաւ Պուլկարիոյ մէջ, պալքանեան լեռներու բարձունքին վրայ։

Շահխաթունիի հետ միասին Պուլկարիա գացին գլխաւոր դերասանուհին Տիկին Սթանտար, որ կը կատարէ Անահիտի դերը, Պ. Ալպէրթի, որ կը կատարէ քիւրտ Խալիլի դերը, տեսարաններու լուսանկարիչ Պ. Ալֆրէտ Կիշար, եւ décorներու յօրդարիչ Պ. Լաքօ։

Պուլկար կառավարութիւնը անհրաժեշտ բոլոր դիւրութիւնները տուած է Պ. Շահխաթունիի, մանաւանդ անոր տրամադրելով զինուորներ։

Քանի մը շաբաթէ ի վեր կարգ մը տեսարաններ կը լուսանկարուին Փարիզի մէջ։ Անցած օր ներկայ գտնուեցանք տեսարանի մը, որ կը ներկայացնէր մանուկ Անդրանիկը՝ դպրոցին մէջ։

Ուսուցիչը՝ քահանայ մը,— որուն դերը յաջողութեամբ կը կատարէր դերասան Ռաուլ Շանըվիէր — Հայոց պատմութիւն կ'աւանդէ աշակերտներուն, հայրենասիրութիւնը արծարծելով անոնց մանուկ հոգիներուն մէջ։ Ուսուցչի պատմութիւններն են որ կ'ըմբոստացնեն Անդրանիկը, որ կ'երդնու լուծել իր ցեղին վրէժը։

Մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ առաջին ներկայացումը տեղի պիտի ունենայ սեպտեմբերի սկիզբները։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

ՓԱՐԻԶ. — Անցեալ կիրակի, 26 օգոստ. Մանճըլքցիներու Հայրենակցական Միութիւնն ալ ունեցաւ իր դաշտահանդէսը, Քլամարի անտառին մէջ։ Թէեւ երկինքը ամպոտ էր ու մռայլ, ինչպէս ճակատագիրը այսօրուան տարագիր հայութեան Մանճըլքցի եւ Եարասարցի հայրենակիցները գրեթէ ամբողջութեամբ փութացած էին դաշտահանդէսին վայրը, միասնաբար վայելելու բնութեան գեղեցկութիւնը եւ օրուան հանդէսը։

Ժամը 2ին հանդէսը բացաւ Պ. Կ. Նիկողոսեան, ցաւ յայտնելով որ, օտար ծառերու շուքին տակ է որ կը կատարեն իրենց հաւաքական պտոյտներն ու դաշտահանդէսները, փոխանակ հայրենի հողին վրայ, կանաչ պուրակներու ծոցը կատարելու, ուր կան աւելի ջինջ ակեր, միշտադալար ծառերու հովանիին տակ։ Ցիշեցուց ներկաներուն սեփական հայրենիքի գաղափարին համար զոհաբերուող անշիրիմ ու անթաղ մեռելներու սրբազան կտակը, պահելու համար մնացողներու ֆիզիքական գոյութիւնը եւ առաւելապէս իրենց ազգային ոգին ու ցեղային առաքինութիւնները՝ պղտոր երկինքներու տակ։ Ու յայտնելով թէ ազգերու պատմութեան մէջ յաճախ կը պատահին ելեւէջներ ու անակնկալներ, կոչ ըրաւ պարտաճանաչութեան եւ ինքնագիտակցութեան։

Ցետոյ, տեղի ունեցան արտասանութիւն, երգ, նուագ, աճուրդ եւ խաղեր, զուարթ մթնոլորտի մը մէջ։

Ժամը 7 էր արդէն, գեղեցիկ վայելքէ մը վերջ, երբ հրաժեշտ տուինք անտառին, կրկին կորսուելու համար քաղաքի ժխորին եւ գործարաններու ծուխին մէջ...։

Դիտող մը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՒԷՐ

ԼԻՈՆ. — կեդրոնական ֆրանսայի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային վարչութեան մը կազմութեան համար, 19 օգոստոս Վ.իէնի մէջ տեղի ունեցաւ պատգամաւորական ժողով մը, որուն մասնակցեցան չորս մասնաճիւղեր, Լիոն, Վ.իէն, Տէսին եւ Կրընոպլը։ Կազմուեցաւ Առժամեայ Յանձնախումբ մը, մշակելու ծրագիր-կանոնագիր մը, շրջանային կեդրոնի մը համար։

Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը վերոյիշեալ քոյր մասնաճիւղերու ներկայացուցիչները կը հրաւիրէ 1 սեպտեմբեր այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 6.30ին, Միութեան կեդրոնատեղին, 180, Cours Lafayette։

(Կնիք)

*
* *

ՏԷՍԻՆ (Յապաղած). — Օգոստոս 19ին տեղի ունեցաւ Վ.իէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. ընդհ. Ողիմպիականը եւ բաժակի մրցումը։ Վ.իէնի երիտասարդութիւնը բոլորուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի շուրջ, մոռցած պարասրահ եւ այլ զուարճութիւններ, պարտականութիւն սեպած էին մղում տալ այս շարժման։ Հակառակ ծախուեր խաչաձեւումներու, ժողովուրդը շարան-շարան դաշտ կը փութար։ Ներկայ էին մօտ 400 հոգի։

Նպատակս օրուան հանդէսը նկարագրել չէ։ Միայն կ'ուզէի հարցնել թէ Վ.իէնի կազմակերպիչ յանձնախումբը ինչո՞ւ մինչեւ այսօր հրատարակութեան չտուաւ ողիմպիականի ու ֆութպոլի արդիւնքները։

*** Վ.իէնի խորհրդակցական ժողովին առթիւ, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արարատ» մասնաճիւղն ալ կոչ կ'ուղղէր միանալ ու կազմել Շրջանային վարչութիւն մը։ Մենք ալ մեր կարգին, Մարսէյլի մեր քոյր մասնաճիւղին կը թելադրենք կազմակերպել Նիս, Թուլոն, Կաննէս եւլն., որով ապագային կ'ունենանք երեք Շրջանային վարչութիւն, — Փարիզ, Մարսէյլ եւ Լիոն։ Այս երեքին միացումով կը ստեղծուի Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութիւն մը, ու վերջ կը տրուի մասնաճիւղերու ինքնագլուխ գործունէութեան, եւ միեւնոյն ժամանակ կը բազմապատկուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը։

Մ. Դանիէլեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՏՈՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԵՐԼԻՆ, 26 օգոստոս.— «Յառաջ»էն եւ Պոլսոյ «Ազդարար»էն տեղեկացանք, որ գերմանիայէն պալքանները գացած է միսիոնարական ընկերութեան մը անդամ Պ. Պարոնիկեան եւ ձեռնարկներ ըրած է՝ այնտեղէն որբեր կամ որբուհիներ տեղափոխելու համար Գերմանիա։

Այս առթիւ պարտք կը զգանք յայտարարելու, որ վարչութիւնս եւ առհասարակ մեր գաղութը բացարձակօրէն դէմ է որբեր եւրոպա բերելու գաղափարին։ Այդ մասին անցեալ տարի եւս, մամուլի մէջ երեւցած լուրի մը առթիւ, հրապարակային ազդարարութիւն ըրաւ վարչութիւնս, ինչպէս նաեւ իր այս տեսակէտը Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանին հաղորդեց։

Ինչ կը վերաբերի նոյն պարոնին յայտարարութիւններուն եւ խոստումներուն՝ Պուքրէշ կամ Սելանիկ հոգեւոր ճեմարան մը բանալու մասին, այն ալ յանուն գերմանեւհայ Միութեան, պիտի փափաքէինք ազգային-հանրային տեսակէտէ, որ յիշեալ վայրերու ազգային մարմինները կամ խմբակները խորհրդակցութիւններ կազմակերպելէ եւ յանձնաժողովներ ընտրելէ առաջ, աւելորդ չհամարէին անոնց լրջութեան կամ նպատակայարմարութեան մասին հարցնել նաեւ կարծիքը վարչութեանս, որ միակ օրինական ներկայացուցիչն է գաղութիս։

Ի գիտութիւն հանրութեան կը հաղորդենք նմանապէս որ մեր ստոյգ տեղեկութիւններուն համաձայն, Պ. Պարոնիկեան ոչ միայն ոեւէ հրահանգ չունի «Գերման եւ Հայ Միութիւն»էն, այլ եւ 1926ին հեռացուած է այդ ընկերութենէն։

Վարչութիւն
Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ԵՐԵՍԸ

Ընկերներ, աշխատակիցներ եւ Թղթակիցներ, կը խնդրուի ձեռագիրները գրել Թուղթին միայն մէկ երեսը, մելանով եւ դիւրընթեռնլի։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

Մ Ո Խ Ի Ր Ը

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

III

Բուստիանեդդու գնդասեղներ աւորեց Եփիսի քնանալիք տեԱնանիա նշմարեց բայց չընդացաւ։ Երբ տուն գնաց քնալու, խղճի խայթ ունեցաւ, քուրաւ, սկսաւ ասդին ու անդառնալ անկողնին մէջ, կարթէ փուշերու վրայ պառկած ր։

— Ի՞նչ ունիս տղաս, հարցուց անա։ Փո՞րդ կը ցաւի արդեօք։

— Ո՛չ, ո՛չ։

— Ի՞նչ ունիս ուրեմն։

— Քիչ մը մտածելէ ետք մեց.

— Եփիսի անկողնին վրայ ասեղներ դրինք։

— Ա՜հ, չար տղաք, ի՞նչու ըրիք։

— Որովհետեւ միշտ կը գինովնայ։

— Որքա՜ն չար են այսօրուան տղաքը, բացագանչեց կինը։ Եթէ ձեր պառկած տեղը գնդասեղներ դնեն գոհ պիտի ըլլա՞ք։ Ամէնքս ալ չար ենք, տղա՛ս, բայց փոխադարձաբա՛ր կարեկցելու ենք, ապա թէ ոչ զիրար պիտի յօշոտենք։ Սողոմոն իմաստուն կ'ըսէր որ Աստուած միայն դատելու է... հասկցա՞ր։

Անանիա մտածեց մօրը վրայ, որ այնքան չար եղած էր, գինք լքելու ատեն։

IV

Մարտ ամսու կէսին, օր մը, Բուստիանեդդու ճաշի հրաւիրեց Անանիան։

Կաշիի վաճառականը յանկարծակի մեկնած էր գործի համար եւ տղան մինակ մնացած էր տունը՝ դպրոցէն բացակայած ըլլալուն համար երկու օր բանտարկուելէ յետոյ։ Երեսին վրայ կը մնար հօրմէն ստացած ուժեղ ապտակի մը հետքը։

— Կ'ուզեն որ սորվիմ, ըսաւ Անանիային լուրջ երեւոյթ մը առնելով, բայց եթէ փափաք չունիմ։ Ես կ'ուզեմ ծաղրարար ըլլալ, ինչո՞ւ չեն թողուր։

— Այո՛ ինչո՞ւ, հարցուց Անանիա։

— Որովհետեւ ամօթ է եղեր, բացագանչեց միւսը հեգնական շեշտով մը, ամօթ է աշխատիլը, արհեստ մը սորվիլը։ Ասանկ կ'ըսեն հայրս ու ազգականներս, բայց կատակ մը պիտի ընեմ, խաղ մը պիտի խաղամ, սպասէ՛։

— Ի՞նչ պիտի ընես։

— Վերջը կ'ըսեմ քեզի, հիմա ուտենք։

«Մագարնա» պատրաստեր էր եւ սկսան ուտել գորշ կատուի մը հետ, որ թաթով պնակէն կ'առնէր, խոհանոցին մէկ անկիւնը կ'երթար ուտելու։

— Որքա՜ն հետաքրքիր է, ըսաւ Անանիա, կատուին նայելով, մերինը գողցան։

— Մերինն ալ առին։ Որքա՜ն կատու գողցած են մեզմէ։ Կ'անհետանան եւ յայտնի չէ թէ ո՛ւր կ'երթան։

— Դրացիներուն կատուներն ալ կը գողնան կոր, ո՞վ է գողը արդեօք։

— Կատուին միսը լաւ է, կ'երեւայ կը կարմրցնեն ու կ'ուտեն, հայրս կ'ըսէ թէ թերակղզիին մէջ կը ծախեն նապաստակի միսի տեղ։

— Հայրդ թերակղզի գացա՞ծ է։

— Այո՛, ես ալ պիտի երթամ։

— Դո՞ւն, ըսաւ Անանիա ծիծաղելով։

Բուստիանեդդու վտանգաւոր ծրագիրները բարեկամին յայտնելու ժամանակը հասած կարծեց։

— Ես ալ չեմ կրնար ապրիլ հոս, կ'ուզեմ մեկնիլ, պիտի փնտռեմ մայրիկս եւ ծաղրարար պիտի ըլլամ, եթէ կ'ուզես ինծի հետ գալ, եկո՛ւր։

Անանիա կարմրեցաւ յուզումէն եւ զգաց սրտին ուժգին բաբախումը։

— Դրամ չունինք, դիտել տուաւ։

— Դարանին մէջ գտնուած 100 լիրը կ'առնենք, կ'ուզես հիմա առնենք, պահենք։ Եթէ անմիջապէս փախինք, հայրս կը հասկնայ որ ես առեր եմ։ Սպասենք որ օդը տաքնայ, յետոյ կը մեկնինք։ Եկուր։

Անանիան տարաւ աղտոտ, անկարգ սենեակ մը, ուր ոչխարի հոտած մորթերով լեցուն։ Ծածուկ տեղէ մը հանեց դարանին բանալին եւ բացաւ։ Թուղթէ եւ արծաթէ դրամներ կային, պզտիկ գողերը միայն հարիւրնոցը գրպանեցին, վերստին գոցեցին դարանը եւ բանալին տեղը դրին։

— Հիմա դուն պահէ, ըսաւ Անանիային, այս գիշեր պարտէզին մէջ կը պահենք եւ յետոյ կը սպասենք։

Ընդդիմանալ կարենալէ առաջ՝ Անանիա թղթադրամը ծոցին մէջ գտաւ, կարուած յուռութքին տակ եւ անցուց տենդագին օր մը, խղճահար եւ յուսալից, հրաշալի ծրագիրներով եւ վախով լի։

Փախի՛լ, փախի՛լ, ինչպէս եւ ե՛րբ, չէր գիտեր, բայց կը զգար որ երազը պիտի իրականանար։ Փախի՛լ, անցնիլ ծովը, թափանցել երեւակայական թագաւորութեան մէջ խորհրդաւոր թերակղզիին, ուր կը թագչէր մայրը։ Ի՜նչ երազներ, ի՜նչ ուրախութիւն, ի՜նչ մտահոգութիւն։ Իրեն համար անսպառ գանձ մը կը թուէր հարիւրնոցը։ Կը զգար միանգամայն որ գողնալով ոճիր մը գործած էր. անձկութեամբ գեշերուան կը սպասէր անկէ ազատելու համար։

(Շար.) *Թարգմ.՝ Հեթում*

կին Նախարար Մալինոֆ կը շեշտէ որ անհրաժեշտ է պետութեան հեղինակութիւնը վերահաստատել ամբողջ պուլկարական հողամասին վրայ։ Կ'ըսէ թէ մակեդոնացի յեղափոխականները պէտք է վերջ տան իրենց արիւնահեղութեանց, որոնք երկրին մէջ կարգը կը խանգարեն եւ արտասահմանի մէջ Պուլկարիան կը վարկաբեկեն։

Խրուաթներու ժողովը

Զագրէպի մէջ առջի օր լիակատար նիստ գումարեցին ռամկավար-գիւղացի միացեալ կուսակցութեան երեսփոխանները, որոնք Սկուպչինայէն մեկնած էին եւ ցարդ չեն մասնակցիր խորհրդարանի նիստերուն։ Ռատիչի փոխանորդ Մաչէք թերթերուն յայտարարեց թէ Զագրէպի խորհրդակցութեանց նպատակն է պատրաստել վերջնական ծրագիր մը, որ պիտի ներկայացուի մօտ օրէն Սէրայէվոյի մէջ գումարուելիք մեծ ժողովին։

Այս վերջինն է որ պետութիւնը բարեկարգելու եւ Սահմանադրութիւնը վերաքննելու ծրագիր պիտի պատրաստէ։

Մաչէք յետոյ յայտարարեց թէ նմանութիւն կայ Ռումանիոյ ազգային գիւղացի շարժումին եւ Եուկոսլաւիոյ ռամկավար գիւղացիական շարժումին միջեւ։ Միայն թէ այս վերջինը աւելի լուրջ է։ Մաչէք աւելցուց թէ կուսակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան այս նստաշրջանին մէջ խնդիրը պիտի արծարծէ եւ ի հարկին մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկէ։

∴ Զագրէպի ժողովներուն ներկայ ըլլալու համար առջի իրիկուն հասան յիսունէ աւելի երեսփոխաններ։ Ուսանողները անոնց ի պատիւ ցոյցեր կազմակերպեցին՝ փողոցներու մէջ շրջելով եւ Խրուաթիոյ ազատութիւնը պահանջելով։

Պուլկարիոյ թագաւորը եւ Անմէտ Զօկու

Սերպ աղբիւրէ կը հաղորդեն, որ Պուլկարիոյ թագաւոր Պորիսի եւ Իտալիոյ թագաւորին աղջիկը իշխանուհի Ճովաննայի նշանտուքը սկզբունքով որոշուած է։ Ներկայիս իտալական եւ պուլկար կառավարութիւնները ձեռնարկներ կ'ընեն Վատիկանի եւ Սոֆիայի մետրապոլիտին մօտ՝ կրօնական դժուարութիւնները հարթելու համար։ Սոֆիայի մետրապոլիտը Ստեփան եպսկ. Վառնա մեկնած է՝ այս խնդրին առթիւ տեսնուելու համար Վառնայի մետրապոլիտ Սիմէոնի հետ։

Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Ահմէտ Զօկուի թագաւոր հռչակուելէն յետոյ նոր թագաւորը պիտի ամուսնանայ իտալացի իշխանուհիի մը հետ։

Պուլկարիոյ նախարարական տագնապը

Վիէննայէն կը հաղորդեն. — Սոֆիայէն հասած հեռագիրները, որ կ'ըսէին թէ Պորիս թագաւոր Զօր. Վոլքոֆէն խնդրած է ետ առնել իր հրաժարականը պատերազմական Նախարարի պաշտօնէն, մեծ տպաւորութիւն գործեցին աւստրիական շրջանակներու վրայ, հակառակ անոր որ լուրը նախատեսուած էր։ Նկատելով որ զօրավարին հրաժարականը պահանջողն էր արտաքին Նախարար Պուրոֆ, նախարարական ընդհանուր տագնապ մը անխուսափելի կը նկատուի, մանաւանդ որ կառավարական կուսակցութեան պետ Ցանքոֆ իր կողմէ պահանջած է վարչապետ Լիափչէֆի հրաժարականը։

Ամասիա - Զիլէ երկաթուղագծին բացումը

Շաբաթ մը առաջ կատարուեցաւ Ամասիա - Զիլէ գիծին բացումը։ Առաջին կառախումբը Զիլէ հասաւ օգոստոս 23ին։ Ժողովուրդը ցոյցեր կատարեց։ Շրջականներէն հազարաւոր գիւղացիներ քաղաք եկած էին առաջին շոգեկառքը տեսնելու եւ բացման հանդէսին ներկայ գտնուելու համար։

Սամսոն — Սվազ երկաթուղագծի տնօրէն Եագուպ պէյ եւ ուրիշներ ճառ խօսելով շեշտեցին երկաթուղիին բարիքները։ Ի վերջոյ շնորհակալութեան հեռագիրներ ուղղուեցան Հանրապետութեան Նախագահին, վարչապետին եւ Խալք կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարին։

Նախկին փաշիստ պետ մը ձերբակալուած

Իտալական ոստիկանութիւնը Քամփիոնէի մէջ ձերբակալեց փաշիստ ղեկավար Չէզարէ Ռոսսին եւ Սան Տոնինոյի բանտը տարաւ զայն։ Ռոսսի ժամանակէ մը ի վեր Լուկանօ կ'ապրէր կեղծ անունով։ Հոն ծանօթացած էր իտալացի գբօսաշրջիկներու հետ, որոնք գաղտնի ոստիկաններ էին։

Երեքշաբթի իրիկուն, կին մը, որ նոյնպէս կը պատկանէր ոստիկանութեան, առաջարկեց պտոյտ մը կատարել դէպի Քամփիոնէ, ուր եւ ձերբակալուեցաւ։

Չէզարէ Ռոսսի փաշիստ կուսակցութեան հիմնադիրներէն մէկն է եւ անդամ էր այն քառապետութեան, որ կազմակերպեց դէպի Հռոմ արշաւանքը, յետոյ վարչապետութեան մամուլի դիւանին տնօրէնութիւնը վարեց։ Մաթթէօթթիի խնդրին մէջ ամբաստանուելով ձերբակալուեցաւ։ Ետքէն ապաստանեցաւ Փարիզ, ուր պայքար մղեց փաշիզմի դէմ։

Շթիննէսի տղան զեղծարար

Գերման միլիոնատէր Հուկօ Շթիննէսի կրտսեր տղան Պերլինի դատական իշխանութեանց հրամանով Համպուրկի մէջ ձերբակալուեցաւ՝ պետութեան դէմ զեղծարարութիւն ընելու ամբաստանութեամբ։ Պերլին բերուելով, հանդուցեալ մեծահարուստին տղան առտուան ժամը 10էն մինչեւ ժամը 6 հարցաքննուեցաւ եւ ճակատ ճակատի բերուեցաւ իր նախկին գործակատար Ֆոն Վալտովի հետ, որ նոյնպէս ձերբակալուած է միեւնոյն պատճառներով։

Այս երկու մարդիկը զեղծարարութիւն կ'ընէին գերման պատերազմական փոխառութեանց պարտաթուղթերուն վրայ։ Հարցաքննութիւնը հաստատեց թէ զեղծումի իսկական դրդիչն էր Շթիննէս։

Խնդիրը մեծ համեմատութիւններ պիտի առնէ, որովհետեւ Շթիննէսի նախկին թրըսթին բոլոր տնօրէններն ալ պիտի հետապնդուին։ Այս լուրերը մեծ յուզում առաջ բերած են Գերմանիոյ մէջ։

«Ֆոսիշէ Ցայթունկ» կը յիշեցնէ որ հինգ տարի առաջ ձերբակալեալին հայրը Գերմանիոյ ամէնէն հարուստ մարդն էր եւ անվիճելի տէրը գերման տնտեսութեան։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սինէմա Սէն Լուի սրահին մէջ

կը խօսին՝ ընկերներ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Տաոմի ընկերվարական երեսփոխան ԺԻՒԼՄՕՔ եւ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Հայկ. պարեր, երգ, մեներգ, արտասանութիւն հայերէն եւ ֆրանսերէն։ Կը ներկայացուի՝ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը։

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութեան բացման հանդէսը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ։

կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

երգ, արտասանութիւն, նուագ։ կը ներկայացուի՝

«ԱՄԻՐԱՅԻ ՍԱՖՐԻԶԸ»

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ժուանվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին կողմէ վաղը կիր. առաւօտ ժամը 9էն 20, Ժուանվիլի գեղատեսիլ գետափը

ՊԱՐԻ ԵՒ ԼՈՂԱԼՈՒ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ — ՃԱԶՊԱՆՏ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հասցէ՝ L'Arche de Noé (Նոյեան տապան) dans le bas de la rue du Barrage. Créteil (Seine).

Անձրեւի պարագային պատսպարուելու տեղ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Porte Vincennetէն թռամ. 110a, 110b, իսկ Bastilleէն 13b, իջնել Place d'Adamville, ուրկէ մինչեւ դաշտ ձրի։ փոխադրութեան միջոց ապահովուած է փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել կամ տեղւոյն վրայ ապահովել։

Հ. Յ. Դ.

Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ Պիյեանքուրի «Վռամեան» ենթակոմիտէի հերթական ժողովը՝ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները անխտիր։

Պուա Քոլոմպի Եռագոյն կոմիտէի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 164 Rue des Bourguignons, Asnières.

Առնուվիլ լէ կոնէսի «Ռազմիկ» խումբի ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ՅԱՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Տ. Տ. ՀԱՅՐԵՆ. միութեան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ցէսինի բոլոր հայրենակիցները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. գրադարանին մէջ։ Հայրենակիցներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգէոնական Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Պառ տը լա փօսթի սրահին մէջ։ կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ սոյն խիստ կարեւոր ժողովին։

ՀԱՆԴԷՍ
ՍԷՆ-ԺԻԼԻԷՆ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՄԷՋ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին մեծ հանդիսաւորութեամբ տեղի պիտի ունենայ հիմնարկէքը Թաղիս Մատուռ-Մանկապարտէզի շէնքին՝ փոնտագըր Շանթըֆլօրիի իր սեփական հողին վրայ։

Պիտի նախագահէ Մարսէյլի Առաջնորդ Գրիգորիս եպիսկոպոս։ Ներկայ պիտի ըլլան քահանաները եւ Ազգ. կեդր. վարչութիւնը։ Ջափահաս երկսեռ որբերու նուագախումբը պիտի բերէ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը։

Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր ազգակիցները։

(Կնիք)

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի երեկոյթ-պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ սեպտ. 22ին շաբաթ իրիկուընէ մինչեւ առաւօտ։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ Կը խնդրուի բոլոր միութիւններէն նկատի առնել այդ թուականը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Սեբաստացի Հրաչեայ Գաբիկեան, հօր անուն Ռուբէն որ այժմ կը գտնուի Ֆրանսա։ Գրել՝ Զ. Գաբիկեանի, 745 E. 175th. st., Bronx N. Y. U. S.-A.

— Կը փնտռուի Կարնեցի Ջաւէն Համամճեան, որուն վերջին հասցէն էր 54 Rue Mazarine, Paris։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի։

— Կիրակոս Պետրոսեան (Զարմանեան) կը փնտռէ Մշոյ Թիլ գիւղէն Մխիթար Բարսեղեան եւ Սողոմոն Տէր Աւետիսեան, որոնք 20 տարիէ ի վեր հաստատուած են Ամերիկա։

Գրել՝ Guiragos Bédrossianի 10 Passage de l'Union, Asnières (Seine), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ...
208bis, Rue Lafayette P...

Le Gérant: E. SOUV...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն — 298 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

2 SEPTEMBRE 1928

Դ. ՏԱՐԻ Թիւ 741 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ԱԽԱՋԻ ՎՐԱՅ

Պերլինի վեհաժողովի յիսնամեակին առթիւ, գիտել կուտայինք.

— «Այո՛, արդար չէ վճիռներ արձակել կիսկատար ծանօթութիւններով, կամ իրողութիւնները խեղաթիւրելով, եւ կամ գունաւոր ակնոց գործածելով։

«Բայց յիսնամեակին առթիւ, կարելի է մէկ բան շեշտել առանց վերապահութեան, եւ՛ աջին եւ՛ ձախին, եւ՛ երէկուան եւ՛ այսօրուան համար։

«Այդ՝ մեր անբուժելի միպականութիւնն է, որ կը շարունակուի սերունդէ սերունդ, հակառակ բոլոր փլուզումներուն եւ պատմութեան, ամենօրեայ կեանքի անողոք դասերուն»։ (*Յառաջ* 25 յուլիս)։

Ու փաստեր յիշելով երէկուան պատմութենէն, երբ «զանազան ծրագիրներ հիմնուած էին գոյնզգոյն քարտուղարներու, քափիթէններու եւ մաժէօռներու հաւաստիքներուն վրայ», կը հարցնէինք.

— *«Ի՞նչ ապացոյց թէ փոխուած է այս հոգեբանութիւնը, մեր անուղղայ միամտութիւնն ու միպականութիւնը։»*

Ընդհակառակն, ամէն օր բազմազան փաստեր կու գան ապացուցանել թէ կը շարունակենք յածիլ նոյն լպրծուն ճամբաներուն եւ աւազներուն վրայ։

Ահա նորագոյն ապացոյցը։

Երէկ ստացանք Ֆրէզնոյի «Մշակ» թերթին վերջին թիւերը, օգոստոս 7 եւ 10։ (Այս թերթը ռամկավար օրկան էր նախապէս, բայց վէճի մը առթիւ բաժնուեցաւ եւ այժմ կը հրատարակուի իբրեւ «անկախ հայաթերթ», միեւնոյն խմբագրին կողմէ)։

«Մշակ»ը, «Կիլիկեան Հայաստան»ի ծրագիր ունի, և առիթը չի փախցներ, միշտ արծարծելու համար զայն։

Տեսակէտի խնդիր։ Եւ իբր այդ ալ, մենք չենք ուզեր վիճիլ։ Մեր մէջ քիչ մը ամէն մարդ «քաղաքագէտ» է, շնորհիւ 70ական թուականներու քաղաքացիական եւ լրագրական դաստիարակութեան, եւ իրեն յատուկ ծրագիրներ կ'որոճայ, որոնց սուտն ու իրաւը զատել՝ մաղ համրելու պիտի նմանէր։

Ուրեմն, առանց «բստ էութեան» խօսելու, լսենք թէ ի՛նչ նշանաւոր իրողութիւններ եւ փաստեր գտեր է «Մշակ»ը, ի նպաստ իր ծրագրին։

Գիտենք որ Ազգերու Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ, տուն-տեղ պիտի ըլլան 40,000 հայ գաղթականներ, Դամասկոսի մէջ եւ Լիբանանի ափերը, ազատուելով կայաններու եւ վրաններու փտառողջ մթնոլորտէն։

Արդ, «Մշակ» այս ձեռնարկին մէջ կը տեսնէ հեռաւոր նպատակներ՝ Ֆրանսայի կողմէ։

Արտատպենք բառացի, որպէսզի ամէն կասկած փարատի.

— «Դեռ մօտաւոր անցեալին, Ֆրանսա Կիլիկիոյ մէջ հայկական եթէ ոչ անկախութեան, գէթ ինքնավարութեան կատարելապէս համակիր ըլլալուն մէկէ աւելի ապացոյցներ տուաւ։ Իր բարձր քոմիսարներուն գոյքերուն ու պայուսակներուն վրայ միշտ այսպէս կ'արձանագրուէին, զօրավար ըլլար ան եւ կամ գնդապետ, — «ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»։

«Շատ անգամներ կրկնուած այս ուրախառիթ երեւոյթը կասկած չէր թողուր որ ֆրանսական զինուորական ու քաղաքական բարձր պաշտօնեաները, որոնց կարգին էր գնդապետ Պրէմօն, կը յայտարարէին աշխարհին թէ՝ — «գնացէք ըսէք Հայերուն, մենք Կիլիկիան ֆրանսական գաղթավայր մը ընելու նպատակ չունինք։ Ան Հայաստանի մէկ մասն է եւ Հայերունն է»։ Ուրիշ անգամ մը Արարայի մեր նահատակներու գերեզմանին քով կանգնած, այսպէս պատգամեց. — *«Հայե՛ր, մենք կը մեկնինք։ Ֆրանսական դրօշակին տակ նահատակուած մեր մեռելները կը թողունք ձեզի առանց վրդովմունքի, կամ աչքերնիս ետեւ թողած, որովհետեւ գիտենք թէ անոնք կը հանգչին մեզ Դաշնակից եւ բարեկամ Հայաստանի հողին վրայ»*։ (Մշակ, *7 օգոստոս*)։

Իսկապէս ջախջախիչ են փաստերը, մանաւանդ սա պայուսակի պատմութիւնը, որ ժամանակին խոշոր տառերով արձանագրուեցաւ Պոլսոյ մամուլին, նոյնիսկ մեր «Ճակատամարտ»ին մէջ...

Պատմութիւնը լրացնելու համար, մեր պաշտօնակիցը պարտաւոր էր յիշել նաեւ թէ՝ այդ պայուսակին արձանագրութիւնը եւ ճառերը այնքան ոգեւորութիւն ստեղծած էին որ, մէկ անգամէն երեք-չորս «հայկական հանրապետութիւն» հռչակուեցաւ Կիլիկիոյ մէջ, 1920ին, մէկը՝ Ատանա, ուղղակի գնդ. Պրէմոնի քթին տակ, եւ չորսն ալ անհետ կորան Սենեկալցի զինուորներու սուիններու սպառնալիքին տակ։ Եւ աւելին. — Հաճընը և Մարաշն ալ ոչնչացան նոյն գնդապետներուն եւ զօրավարներուն աչքին առջեւ։

«Մշակ» չի ծածկեր թէ Ֆրանսան առտու մը լքեց Կիլիկիան, «թերեւս իր կամքէն անկախ»։ Բայց ի՞նչ փոյթ. «Ներկայ երեւոյթները կու գան ցուցնել թէ ֆրանսական քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցեր է»։

Ինչո՞ւ պահենք մեր մեղքը։ Փարիզ ապրելով հանդերձ, մենք տեղեկութիւն չունինք այդ «փոփոխութենէն»։ Գաղթականներու վերջնական տեղաւորումն ալ ա՛յդ կ'ապացուցանէ։ Միւս կողմէ գիտենք որ, Ֆրանսա տաղտկալի կը գտնէ նոյնիսկ Սուրիոյ հոգատարութիւնը, թէեւ դեռ այնքան զօրաւոր չեն պարպելու կուսակիցները։

... Բայց, թողո՛ւնք «բարձր քաղաքականութիւնը», եւ աղաղակենք անգամ մը եւս, ի խորոց սրտի.

— *Երանի՛ հոգիով աղքատներուն...* Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐԸ

Լատինական տառերու ընդունելութեան առթիւ, Պոլսոյ «Ազդարար»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (19 օգոստոս) :

— *«Հնութեան շղթան, հիւսուած դարերու կողմէ, քակուեցաւ օղակ առ օղակ, եւ առանց ցնցումի։ Նախ մայր օղակը՝ սուլթանութիւնը, յետոյ կարգով միւսները, — խալիֆայութիւնը, շէրիի գործավարութիւնն ու դատարանները, մէտրէսէներն ու թէքքէները, և վերջապէս փաթթոցն ու ֆէսը։ Հիմա ալ արաբական տառերու կապանքը։*

Ինչպէս կը տեսնուի, յեղափոխութիւնը կատարուած է արագ, *բայց* աստիճանաբար, *եւ համաձայն օրուան պահանջին տարողութեան։ Եթէ չորս տարի առաջ լատինական տառերու խօսքն ըլլար, թերեւս խորթ կը հնչէր շատերու ականջին, եւ նոյն իսկ քրթմնջիւն բարձրացնէր։ Այսօր, արդէն այլ պատկեր կը տիրէ։ Գրադէտէն սկսեալ մինչեւ յետին անհատը, բոլորը հաւանութեան նշաններով կ'ընդունին եղածը։ Կեանքն է որ հասունցուց ժողովրդական մտայնութիւնը։ Այն ինչ որ երէկ անմարսելի կը նկատուէր, այսօր շատ տանելի կը համարուի։ Ֆէսը դարերու պատմութիւն մը ունէր կապած իր ծոպին եւ աչքառու գոյնին. բայց երկու տարուան մէջ սրբուեցաւ հրապարակէն ալ, մարդոց միտքէն ալ։ Այն աստիճան, որ անոր տեսքը ծիծաղ կ'արթնցնէ նոյնիսկ ամէնէն հաստ ու ծանրաշարժ շրթունքներուն վրայ։*

Այս վախճանը վիճակուած է նաեւ արաբական տառերուն»։

Յ. ՋԱՐԻՖԵԱՆ ՄԵՐ ՄԷՋ

Դերասան Յ. Զարիֆեան, որ վերջերս Մարսէյլ եւ Լիոն կը գտնուէր, փարիզ հասած ըլլալով կը պատրաստուի ներկայացում մը տալ, Ամերիկա մեկնելէ առաջ։

ՋՈՒՐԻ ՍՈՎԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Երուսաղէմի մէջ ջուրի սով կը տիրէ եւ մինչեւ մէկ ամիս, անձրեւային եղանակէն առաջ, որ եւ է յոյս չկայ բաւարար ջուր գտնելու։ Պէտք պիտի ըլլայ կառախումբով ջուր փոխադրել քաղաք, Շարոնի հովտէն։

Երուսաղէմի մէջ աղբիւր ջուր չկայ։ Ամէն տուն ունի իր ջրամբարը, ուր հաւաքուած ջուրն է որ կը գործածուի խմելու եւ տնային այլ պէտքերու համար։ Անգլիացիները 1918էն յետոյ մօտակայ գիւղերէն խողովակներով ջուր բերած էին քաղաք, սակայն ատիկա չի բաւեր ամբողջ բնակչութեան։ Այս տարի պաղեստինի մէջ տիրող երաշտութեան պատճառով, ջրամբարները նոր ջուր չեն կրցած ստանալ եւ տագնապ առաջ եկած է։

ՄԱՀ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՎԱՅՍԻ

Լահէյի մէջ մեռաւ փրոֆ. Վայս, փոխ-նախագահ Արդարութեան Միջազգային Մնայուն Ատեանի եւ հիմնադիր Բաղդատական Իրաւունքի Միջազգային Ակադեմիային (Ժընեւ)։ Հանգուցեալը երկար տարիներ միջազգային իրաւունք աւանդած է Փարիզի իրաւաբանական համալսարանին մէջ։ Արտաքին նախարարութեան իրաւագէտ խորհրդական էր։ Հրատարակած է քանի մը գիրքեր միջազգային իրաւունքի մասին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մուսթաֆա Քեմալ թագաւոր.°

ԼՈՆՏՈՆ, 1 սեպտ.— Պոլիսէն հեռագրի մը համաձայն, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, տեղի տալով իր քաղաքական բարեկամներու թելադրութեանց, կը մտածէ ինքզինքը թագաւոր հռչակել։

Առայժմ կը շարունակէ իր պտոյտները՝ թրքական նոր այբբենարանը տարածելու համար։

∴ Ռոտոսթոյէն յետոյ, Մ. Քէմալ այցելեց Պրուսա, ան տեղ եւս պրոպագանտ մղելով նոր տառերու համար։

«Ժամանակ»ի լուրը սուտ

Երէկ վերապահութեամբ արտատպած էինք Պոլսոյ «Ժամանակ»ին մէկ լուրը թէ՝ թուրք կառավարութիւնը նոր հրահանգներ տուած է՝ արտօնելով Պոլսոյ Հայերուն Անատոլու ճամբորդել եւ արտասահմանի Հայերուն՝ Թուրքիա վերադառնալ։ «Ազդարար» Պոլսոյ քաղաքապետին բերնով կը հերքէ այս լուրը։

32 ազգեր կը յարին նոր դաշնագրին

Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն թէ եօթը նոր պետութիւններ եւս մտադրութիւն յայտնած են ստորագրելու Քէլլոկի դաշնագիրը։ Ասոնք են՝ Լիւքսէնպուրկ, Հոլանտա, Զուիցերիա, Փանամա, Ուրուկուէյ, Ֆինլանտիա եւ Եուկոսլաւիա։ Այս վերջինը կարգ մը վերապահումներ պիտի ընէ, ինչպէս Ֆրանսա։

Մինչեւ հիմա ստորագրելու մտադրութիւն յայտնող պետութեանց ընդհանուր թիւն է 32։ Կը մնան 32 պետութիւններ, որոնք դեռ չեն պատասխանած։

Ռուսիա եւս կ'ընդունի Փարիզի դաշնագիրը

Մոսկուայէն կը հաղորդեն.— *Արտաքին փոխ-գործավար Լիտվինոֆ Ֆրանս. դեսպան Ժան Հէրպէթի յանձնեց խորհրդային կառավարութեան պատասխանը՝ Քէլլոկի դաշնագրին յարելու մասին։ Պատասխանը խիստ երկար է եւ նախ կը յիշէ զինաթափութեան այն բոլոր առաջարկները զորս ըրաւ խորհրդային կառավարութիւնը եւ որոնք անհետեւանք մնացին։*

Ծանուցագիրը քննադատելէ յետոյ դաշնագրին կարգ մը կէտերը, կը վերջանայ այսպէս.

«Դիտելի է որ դաշնագրին մէջ չկայ ոեւէ պարտաւորութիւն զինաթափութեան մասին։ Մինչդեռ ատիկա է միակ տարրը, որ կրնայ երաշխաւորել խաղաղութիւնը։ Անբաւական եւ տարտամ է նաեւ պատերազմը արգիլելու վերաբերեալ բանաձեւը. ասկէ զատ դաշնագրին մէջ կան բազմաթիւ սեղմումներ, որոնց նպատակն է արգիլել ամէն յանձնառութիւն՝ խաղաղութեան դատին հանդէպ։ Սակայն եւ այնպէս, քանի որ Փարիզի դաշնագիրը պետութեանց կը պարտադրէ կարգ մը յանձնառութիւններ հանդէպ հանրային կարծիքին եւ նոր կարելիութիւն մը կուտայ խորհրդային կառավարութեան՝ դաշնագրին մասնակցող բոլոր պետութեանց առջեւ դնելու խաղաղութեան դատին համար ամէնէն կարեւոր հարցը՝ այն է զինաթափութեան խնդիրը, որուն լուծումը միակ գրաւականն է պատերազմը հեռացնելու, խորհրդային կառավարութիւնը կը հաւանի յարիլ Փարիզի դաշնագրին։ Անմիջապէս որ ձեւականութիւնները վերջանան, կառավարութեանս համամտութիւնը յայտնող պաշտօնագիրը պիտի յանձնեմ ձեզ շուտով»։

Օդանաւային նոր արշաւներ

Ֆրանսացի օդանաւորդներ հարիւրապետ Արաշար եւ հազարապետ Ռինեօ երէկ առաւօտ ժամը 5.45ին Պուրժէի օդանաւային կայանէն ճամբայ ելան «Պրէկէ» օդանաւով մը՝ ուղիղ գիծով հեռաւորութեան մրցանիշը կոտրելու համար։

Երկու օդանաւորդները կ'ուղղուին դէպի Հնդկաստան։ Հեռաւորութեան մրցանիշը յուլիս 5էն ի վեր կը պատկանի Իտալացիներ Ֆէրրարինի եւ Տէլ Փրէթէի (այժմ մեռած), որոնք մէկ թռիչքով Հռոմէն Նաթալ (Պրազիլիա) գացած էին եւ կտրած 7100 քիլոմեդր ճամբայ։ Օդանաւի շարժիչ մեքենան 550 ձիու ուժ ունի։ Առած են 4100 լիտր պէնզին եւ 125 լիտր իւղ, որոնց շնորհիւ կրնան օդին մէջ մնալ 55 ժամ եւ երթալ մինչեւ Կալկաթա։

∴ Լոնտոնէն Պրիւսէլի ճամբով Պուրժէ հասաւ Լէվինի նոր օդանաւը՝ «Ադամանդներու թագուհին», գնուած Գերմանիայէն, եւ որ մեծ արշաւ մը պիտի փորձէ՝ ղեկավարութեամբ Պէրթ Ակոստայի եւ ընկերակցութեամբ մեծահարուստ Օրիորդ Մապէլ Պոլի։

Նոր կռիւներ Սուրիոյ մէջ.°

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ Ճէպէլը Տրիւզի մէջ նոր շարժում մը սկսած է եւ թէ նոյնիսկ Սուէյտայի մէջ արիւնալի ընդհարում մը տեղի ունեցած է՝ ֆրանսական զինուորներուն եւ լեռնականներուն միջեւ։ Սպաննուածներու թիւն է 20 հոգի։

∴ Երէկ Փարիզ հասան Սուրիոյ մարզպանին կինը Տիկ. Հանրի Փոնսօ եւ մարզպանին Դամասկոսի ներկայացուցիչը Տըլէլէ-Տէլոժ։ Այս վերջինը բացարձակապէս հերքեց Ճէպէլը Տրիւզի մէջ ապստամբութիւն կը ծագած ըլլալու լուրը։ Շուտով Փարիզ կը հասնի նաեւ մարզպանը՝ երկու ամսուան արձակուրդով։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՕՐԷՆՔԷ ԴՈՒՐՍ

Թուղթէ պատնէշ մըն ալ՝ քաւասուն երկուքնոց թնդանօթներու դէմ։

Երկրագունդի 15 մեծ պետութիւնները, իրենց արտաքին գործոց նախարարները ղրկեցին փարիզ «պատերազմը օրէնքէ դուրս» հռչակելու եւ այս առթիւ հաստատուն մագաղաթի մը վրայ տպուած պայմանագրութիւնը ստորագրելու համար։

Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ փառաւոր սրահներու կամարներուն տակ, որոնք զարդարուած էին արեւափառ ջահերով, նրբահիւս գորգերով, գեղագունակ ծաղիկներով եւ դրօշակներով։ Ստորագրութիւնը տեղի ունեցաւ ոսկի գրիչով, իներկայութեան ընտրեալ հանդիսականներու, որոնց շահը խոտոր կը համեմատի պատերազմի ջընջումին հետ...

Եթէ ինծի հարցնէին, աւելորդ էին այս բոլոր շռայլութիւններն ու յոգնութիւնները։ Բերանացի խոստումով ալ կարելի էր բաւականանալ։ Սակայն մարդեր կան, որ խօսքէ աւելի գիրի կարեւորութիւն կուտան, քանի որ գիրը կը դրոշմուի թուղթի վրայ եւ թուղթն ալ քիչ շատ հաստատուն նիւթ մըն է։

Ինչ որ ալ ըլլայ, պատերազմը օրէնքէ դուրս է ասկէ վերջ։ Ուրեմն երթան-բարով բոլոր զինուորական ասպարէզները, ռազմանիւթի գործարանները, մարաջախտները, զօրավարները, հրամանատարները, հազարապետները, հարիւրապետները, «չավուշ»ները եւ Հայ Սպայից Միութիւնը։

Այս մարդիկը, տարիներով պատրաստուած էին այդ ասպարէզին համար, եւ հիմա մէջտեղը կը մնան՝ Թուրքերէն տառերուն եւ «ֆէս»երուն պէս։ Ի՛նչ պիտի ընեն ասկէ վերջ։ Կը յուսանք որ պետութիւնները պիտի մտածեն այս արկածեալներուն վրայ եւ գոնէ մաս մը պիտի յատկացնեն պատերազմական պիւտճէէն՝ կազմելու համար «Խաղաղութեան Արկածեալներու Օգնութեան կոմիտէ» մը :

Հայերս այս տեսակէտով, մտատանջուելու պատճառ չունինք։ Ափ մը սպաներու համար բարեգործականը կրնայ պիւտճէ մը յատկացնել։

Թուրքերն ալ կրնան հանգիստ քնանալ։ Նախ որ, Թուրքը ի բնէ պատերազմը չի սիրեր։ Ստիպումով ռազմադաշտ կը կանչեն զայն, ծրիաբար տրամադրելով իրեն պէտք եղած ռազմանիւթը։ Իսկ իր մասնագիտութիւնը՝ ջարդը օրէնքէ դուրս հռչակուած չըլլալով, էնկիւրի կրնայ պատերազմական նախարարութեան տեղ «Ջարդի նախարարութիւն» մը հիմնել, եւ զինուորական ասպարէզն ալ փոխարինել «Չէթա»յական ասպարէզով։ Ասոր համար պիւտճէի ալ պէտք չկայ, քանի որ անոր գլխաւոր ռազմանիւթերը՝ բիրը, բահն ու բրիչը, մսավաճառներու «եաթաղան»ը եւ քարիւղը միշտ կը գտնուին հրապարակին վրայ։

Նախագահ Ուիլսընէն վերջ, Մր. Քէլլոկն է որ համամարդկային գործի մը նախաձեռնարկը կ'ըլլայ։

Մաղթենք որ, ամերիկեան քարիւղի ախորժակը չլափէ այդ մագաղաթը, ինչպէս մոխիր դարձուց Ուիլսընի այնքան գեղեցիկ յղացումները։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Ի՞ՆՉ ԿՐՆԱՅ ՏԱԼ ԳԱՂՈՒԹԸ

Հարեւանցի մը տեսանք թէ հայ գրականութիւն ունենալու համար անհրաժեշտ չէ կառչիլ Հայաստանի հողին ու ջուրին։

Այո՛, Հայաստանէն հեռու ալ կրնայ ծաղկիլ մեր գրականութիւնը։

Դէպքերը բերին որ հայ կեանքը, կիսով չափ, գաղութներու մէջ զարգանայ։ Մեր ժողովուրդին կէսէն աւելին Հայաստանէն դուրս է։ Ու Հայաստանէն հեռու է նաեւ հայ մտաւորականութեան կարեւոր մէկ թիւը, մանաւանդ արուեստագէտ ու գրող։ Ոչ մէ՛կը կրնայ գուշակել թէ ե՛րբ դիւրութիւն կը ստեղծուի զանոնք համախմբելու հայ հողին վրայ, կամ թէ անոնցմէ քանին տրամադիր է խառնուելու առաջին իսկ կարաւանին։

Ուզենք-չուզենք, գաղութները դեռ երկար ատեն դեր պիտի խաղան հայ կեանքի մէջ։ Ոչ միայն հայրենի երկրին տնտեսութիւնը գաղութներէն նեցուկ պիտի սպասէ, այլ նաեւ հայկական մշակոյթը գաղութներէն պիտի ծծէ հիւթ ու աւիշ։

Մեր գործը չէ քննել թէ որքա՛ն պիտի տեւեն մեր գաղութները, ու որքա՛ն պիտի դիմանայ անոնց մէջ հայկական շունչը։ Մեր տեսածը այն է որ Հայաստանէն դուրս այսօր հայութեան ստուար թիւ մը կայ՝ որուն սրտին մէջ դեռ կը բաբախէ այդ շունչը, ու կայ մտաւորականութիւն մը, որ օտար ափերու վրայ իսկ իր ցեղին մշակոյթը չի լքեր։ Գրողներու եւ արուեստագէտներու համակրելի հոյլ մը կայ դուրսը՝ որուն սիրելի են դեռ հայ գիրն ու արուեստը։

Հարցը հոն է որ գիտնանք օգտուիլ հոգիներու այդ ջերմութենէն, ու զանոնք հաւաքական ճիգի մը լծել։

* * *

Միամտութիւն է սակայն գրողի մը «գրական օրիանտացիա» գծել։ Արուեստը հոգեկան տրամադրութեան հարց է, ու բռնի կարելի չէ արուեստագէտի մը սրտին մէջ կրակ լեցնել, ու թեւեր տալ անոր։ Որքան ալ անիկա ցեղի մը զաւակը ըլլայ ու հոգեպէս կապուած անցեալի մը ու անոր աւանդութիւններուն, որքան ալ անոր հոգիին մէջ հետք ձգեն կեանքն ու իր միջավայրը, չմոռնանք երբեք թէ արուեստագէտը իր սեփական հոգին ունի, որուն ենթակայ են իր պոռթկումներն ու թռիչքները։ Ձգենք որ ան իր երգը երգէ։ Բռնի արուեստ չի ստեղծուիր։ Այդ յուռութքը դեռ գտնուած չէ։ Քանի՞ վայրկեան տեւեցին բռնի շինուած բաները,— ուռուցիկ, շինծու երգերը որոնցմով Հայաստանը պիտի ազատուէր, ու տխմար ռոմանները որոնցմով հատորներ լեցան յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան ու իր յաղթանակին։ Անոնք արուեստի չանցան, որովհետեւ ան կը խորշի բոլոր կեղծ բաներէն։

* * *

Ու սխալ է կարծել թէ արուեստագէտը՝ ստեղծելու համար՝ պէտք է իր նիւթին կառչի, պէտք է մօտը ըլլայ իր նիւթին։ Ո՛չ. արուեստագէտը քանի՛ հեռու է իր նիւթէն՝ այնքան լաւ կ՚ըմբռնէ զայն։ Այնքան աւելի լաւ կը տեսնէ։ Մօտէն մանրամասնութիւններն են որ կը խաբեն իր աչքը, ու զայն կ՚արգիլեն խորքը, հոգին տեսնելու։ Պէտք է հեռանալ որպէսզի ջրուին մանրամասնութիւնները, աւելորդ գիծերը անհետանան, ու արուեստագէտին հոգիին մէջ տպաւորութիւնը միայն մնայ։ Այն ատեն է որ արուեստագէտը առարկան ճիշտ ու հարազատ կը տեսնէ, կ՚ըմբռնէ անոր հոգին, ու կրնայ զայն վերստեղծել իր ներսը։ Մանրամասնութիւնները ա՛լ ինքը կուտայ. ի՛նչ փոյթ որ անոնք իր նիւթին վրայ մահկանացու աչքերով տեսնուածները չեն. ի՛նչ փոյթ որ ինք չէ վերստեղծած առարկան գիծը գծին. բաւական է որ իր ստեղծագործութեան մէջ իր նիւթին հոգին գտնես, իր ներքին անկեղծութեամբը։

Ո՞վ կրնայ ըսել որ նկարիչի մը բնութենէն ուղղակի արտագրած մէկ նկարը աւելի հարազատ է քան այն կտաւը զոր ան կը ստեղծէ իր աշխատանոցին չորս պատերուն մէջ, դուրսէն բերած տպաւորութեանց ուժովը։ Ու միթէ՞ ժողովուրդին ուղղակի բերնէն ձայնագրած մէկ երգը աւելի ճշմարիտ է քան յետոյ իր ներշնչած հոգիէն բխածը։ Ու նոյնը չէ՞ գրականութեան մէջ ալ։ Դէպք մը տպաւորութիւն մը, զգացում մը աւելի ցայտուն չի՞ դառնար յետոյ՝ երբ գրողը զայն իր հոգիին մէջ կը վերարտադրէ։

Ու հայ կեանքը գրականութեան եւ արուեստի մէջ վերստեղծելու համար հարկ չկայ անպատճառ տեղին վրայ մանրամասնութիւններ ժողվելու։ Բանասէրին, ցեղագրին, գիտականին գործն են անոնք, մանրամասնութիւնները։ Արուեստագէտին՝ տպաւորութիւնը միայն պէտք է, ու հոգի մը՝ որ կարենայ ընդունիլ զայն ու անոր վրայ շէնքը հիւսել։

* * *

Ցեղոյ նիւթը չէ որ գրական երկ մը ազգային կ՚ընէ։ Տարբեր բան է գրականութեան մը ցեղային գիծը, ու տարբե՛ր՝ ազգային նիւթերը որ կը մշակուին գրականութեան մէջ։ Նիւթերուն ուժով ու անոնց սիրուն գրականութիւն ստեղծել՝ արուեստակութիւն է։ Ան չի դիմանար կեանքին։ Ինչպէս չդիմացան երկու սերունդ առաջ հայ գրականութեան անունով լոյս աշխարհ եկած դէզ դէզ գրքերը, որոնք իբրեւ թէ ազգային գրականութիւն պիտի ստեղծէին։ Ի՞նչ կրցան տալ մեր գրականութեան Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Սրապիոն Թղլեան, Թովմաս Թէրզեան, Պետրոս Դուրեան, եւայլն, թխելով այդ դէզ դէզ ազգային թատերախաղերը։ Ի՞նչ կ՚ապրին այսօր այդ «կոռնակ»ներէն, «Արշակ Բ.»երէն, «Վարդան»ներէն, «Սանդուխտ»ներէն, «Փառանձեմ»ներէն, «Անիիկործանում»ներէն, որոնց վրայ ամբողջ սերունդ մը տքնեցաւ։ Փոշի դարձան գացին։ Որովհետեւ բռնի ստեղծուած էին, ճիգի կամ ապսպրանքի ուժով։ Ոչ իսկ բեմի վրայ դիմացան սերունդէ մը աւելի։ Պէշիկթաշլեան, Դուրեան, Թէրզեան իրենք ալ պիտի չքանային անոնց հետ՝ եթէ մեզի ձգած չըլլային իրենց աղուոր երգերը։

Ու ի՞նչ կը մնայ որ այն սուտ ու փուտ երգերէն՝ որոնցմով ամբողջ սերունդ մը իր հայրենիքը սիրեց։ Անոնք ալ ստեղծուած էին բռնի։ Հայ ժողովուրդը փրկելու համար։ Ո՞վ բանի տեղ կը դնէ հիմա Սիմոն Ֆէլէկեանի անունը, կամ քանի՞ երգ կ՚ապրի Քամառ Քաթիպայէն։

Ազգային չէ՞ր ասոնց բոլորին նիւթը. ինչո՞ւ չդիմացան. որովհետեւ արուեստը պակսեցաւ. ու առանց արուեստի շունչին, արուեստագէտին ինքնաբուխ անկեղծութեանը, կարելի չէ որ գրականութիւն մը տոկայ։ Բռնի՛ կեանք ու շունչ չի՛ ներարկուիր մեռած կոճղի մը։

Ժողովուրդը ինքը կը լքէ ու կը մոռնայ զայն, ինչ ալ եղած ըլլայ անոր նիւթը։

* * *

Աւելին։ Օտարութեան մէջ Հայաստանը աւելի անուշ կուգայ։ Պանդուխտի մը, տարագրի մը համար աւելի քաղցր է իր հայրենիքը՝ քան անոր հողին վրայ ապրողի մը համար։ Գաղութի մը մէջ աւելի անկեղծ կ՚ըլլայ հայրենասիրութիւնը։ Ու ի՛նչ աւելի անուշ երգ՝ քան այն զոր պանդուխտը կ՚երգէ։ Կարօտը իսկապէս կը խլրտէ վտարականի մը հոգին, ու հոն կը ստեղծէ անկեղծ ալիքներ։ Երնէ՜կ անոր որ կրցաւ այդ պահը բռնել, երգի, ճիչի վերածել իր հոգիին մէջ ծագած փոթորիկը։

* * *

Կրցա՞նք գաղութները հայ պահել, ու աղուոր հայրենիք մը ցուցնել անոնց։ Կրցա՞նք պանդուխտը իր հայրենիքին կապել, ու անոր հոգիին մէջ միշտ վառ պահել կարօտը։ Տաղանդաւոր տղաք ի հարկէ կը ծլին, ու մեզի կուտան իրենց երգերը։ Հարազատ պիտի ըլլան այդ երգերը՝ որովհետեւ սրտէ կը բխին, ինքնեկ, համարձակ։

ՍԻՐՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԻՒԱՆԴԻ ՄԸ ԳԻՇԵՐԸ...

(Հատուած մը)

Երիտասարդութիւնս լռութեան մէջէն է անցած, ու ամբողջ կեանքս անապատ մըն է, ուր միայն քանի մը ծառեր իրենց տկար շուքով անուշ յուզմունք մը կ՚առթեն տակաւին։ Բայց այդ ծառերը կարծես կրկներեւոյթներ ըլլան հիմա, հիմա՝ երբ ես անոնցմէ այնքան հեռու եմ։ Բայց որպէսզի գէթ վայելեմ անոնց զաղջ ու հեռաւոր հովերը, լուռ եւ կսկծալի երկա՛ր ամայութեան մը մէջէն պիտի անցնիմ, մինչեւ որ արցունքը, յուզմունքի այդ թեթեւ ու քաղցր պտուղը՝ սկսի այտերուս վրայ գլորիլ։

Մերթ ծառուղիներու մէջէն կ՚անցնիմ ու կ՚ուզեմ յիշել կեանքիս այն մէկ օրը ուր զգացած եմ արդէն ցանցառ երջանկութիւններուս է՛ն տրոփունը և միանգամայն խոնարհը։ Բայց յիշողութիւնս ալ, աւա՜ղ, հիւծած է տարիներու խորունկ տրտմութեանը մէջ ու հազիւ թէ զայն կ՚ընդնշմարեմ։ Փոքրիկ նշոյլ մը, իբրեւ աստղի տկար ցոլք մը, մինչեւ հեռուն, անորոշ ու մարմրուն հորիզոնը տարածուող խաղաղիկ ու կապտորակ ջուրին մէջ։

Համբո՛յր մըն էր այդ, համբոյր մը շրթունքի մը վրայ պզտիկ ու կարմիր, եւ որ շրթներս դեռ կ՚այրէ՜... Իսկ այդ մարմինը չքնաղ, որ կը գրկէր գողտրիկ այդ շրթունքները, անհո՛ւն դողով մը կը լուայ գլխս, ամէն անգամ որ կ՚ուզեմ յիշել գիշերուան լռութեան մէջ բարձրացող համբոյրին այդ ներդաշնակ ու մեղմ նուագը։

Աստղազարդ ու աղուոր էր այդ գիշերը, երբ այդ սիրուն աղջիկը տեսայ փողոցի մը անկիւնը։ «Կ՚ուզե՞ս որ պտտինք, ըսի, չար չեմ ես ու միթէ կրնա՞մ չար ըլլալ՝ երբ այսպէս փոքրիկ աստղեր հանդարտ ու տարածուն կամարէն իրենց ճաճանչներուն տժգունութիւնը հոգւոյս մէջ կը հեղուն։ Եկո՛ւր, եկո՛ւր, ես կը ճանչնամ այնպիսի տխուր վայրեր, փողոցներ, ուր ամբողջ լուսաւորները կարծես թէ մանր ու պսպղուն յիշատակներու նման վար կը թափին...։

— Ո՛ւշ է, մրմնջեց, չեմ գար։

— Եկո՛ւր, ըսի ու իր նիհար ափը ջղաձգօրէն պրկեցի մատներուս մէջ։ Պիտի գա՛ս, այս գիշեր այնքան աղուոր է ու ես ալ հիւանդ։

— Հիւա՞նդ...

— Այո՛, հիւանդ, դիտէ՛ աչքերս, անոնց շողերը հիմա տժգոյն են։ Հիւանդ եմ ես։

Ու իր ձեռքերը զգացի թէ ճակտիս կը հպէին։ Աչքերս լեցուած ու սիրտս անուշութեամբ մը յորդ՝ ուզեցի փաթիլ անոր ու սեղմել, բազուկներուս մէջ սեղմել զայն, յափշտակել այն մեղմ շունչը որ կը փայփայէր ու կը յուզէր իմ հոգւոյս զգայնութիւնը, ընդմիշտ պահե՛լ այդ ձեռքերը որ ճակտիս հպած՝ կ՚ազնուացնէր զիս արցունքներովս...։ Կը պայծառացնէր ու կը մաքրէ՛ր։

Ու ես կը փարէի անոր ոտքերին, կը սեղմէի ձեռքերը, կը պրկէի, կը քաշէի հագուստներէն ու գլխարկին եզրէն՝ «Մի՛ երթա՛ր, մի՛ երթա՛ր» կաղկանձելով։ Երբեմն կը ծնրադրէի ու երկար համբոյրներով կը թրջէի ոտքերը, կը խածնէի երբ հագուստներուն մէջէն զգլխող ջերմութիւն մը մերթ՝ աւելի սուր կը մտրակէր զգայութեան թըմբրութիւնը։ Յետոյ կարծես յոգնած՝ կանգ կ՚առնէի ու զայն բազուկներուս մէջ, շրթներս անոր շրթունքին, համբոյրով մը երկար, կ՚օծէի՛ իր թարմագեղ բերանը։

Փոքրիկ հով մը կը սկսէր իր ծալքերը փոթոտել ու երկարել մինչեւ աւելի հեռուն, ստուերանման ծառերու տերեւներուն մէջ։ Լուսինն ալ աճապարող ամպերուն մէջէն, որոնք մերթ երկար ճեղք մը կը բանային, իր լուսաշող ու դեղին ճառագայթները աչքերուս մէջ կը հեղուր, ամէն անգամ որ հիւանդագին հաճոյքով մը կը սկսէի աչքերս կիսափակել ու երկա՛ր տաք շունչով մը ուռեցնել կուրծքս։

Ա՛լ յոգնած էի համբոյրներէն ու ան մի՛շտ կ՚աղաչէր։ Ու պնդեցի.

— Եկո՛ւր սիրելիս, սա ծառին քով, անոր խելապար տերեւներուն տակ նստինք։

— Ու՛շ է, կրկնեց, ինչպէս թռչնիկ մը։

— Բայց եկո՛ւր, փոքրիկ պատմութիւն մը կը պատմեմ քեզի, երկու սիրահարներու կեանքէն դրուագ մը, գիշեր ատեն, վայրի անտառի մը մէջ, որուն քունը միայն թռչուններու դայլայլը կը ճեղքէր։

Իմ անուշիկ մեծ մայրիկս է պատմած։

* * *

Ու սոխակին դայլայլը կը շարունակուէ՛ր միշտ...

Իր երգը տխրագին տենդով մը, բովանդակ անտառին մէջ կ՚երկարէ՛ր ու կ՚արձագանգուէր ինչպէս կարկաչը՝ գարնան, վե՛րը, բարձունքէն հոսող տենդայոյզ առուակի մը։

Մաքուր էր իր երգը ու աշխո՛յժ, եւ այն օրը աւելի՛ տխուր էր ան։

Անտառին խոշոր կենդանիները այդ սօսիին շուրջն էին, ուր ան թառած էր. շուրջի ծառերուն վրայ կապիկներն ու օձերը, երփներանգ թռչուններու երամ մը եւ սկիւռներու կոկիկ հոյլ մը։ Իսկ վարը բոլոր առիւծները, վագրերը, փիղեր, եղնիկներ, վերջապէս անտառին բոլոր կենդանիները։

Սոխակը ամէն տարի, որովհետեւ երկա՛ր տարիներէ ի վեր այդ էր, հո՛ն, այդ ծառին վրայ, իր ընկերոջ մահուանը տարեդարձին, այդ տխուր երգը կ՚երգէր։

Ամէն անգամ ալ, կենդանիները գլխահակ ու արտասուաթոր աչքերով կը վերադառնային իրենց որջը։

Յանկարծ իր ձայնը աւելի՛ անուշցաւ, շեշտերը ցաւագին շունչով մը ուռած, աւելի՛ ցնցող եղան ու յուզիչ, տխուր եւ արտասուագին։ Գազանները իրենց շունչը կապտած ու ակնարկները երազի մը անտեսանելի երկնքին մէջ կորսուած, կ՚ունկնդրէին այդ գեղգեղանքը եւ արցունքը իրենց աչքերէն կը հոսէր ու կը վազէ՛ր...

Վայրկեան մը աններդաշնակ ձայն մը հնչելով՝ իրենց արբշռանքէն սթափեցուց կենդանիները ու անոնք տեսան երկու պարմանիներ սոխակին կուիցէն դուրս, սօսիին տակ գետին կը թառէին։

Թռչնիկը լռած, անասունները կորսուա՛ծ էին, իսկ պարմանիները, վա՛րը կը համբուրուէին...

* * *

Շնորհալի էր աղջիկը ու աղուո՛ր։ Իր դէմքը, կարծես արփին էր ու աչքերը երկու վառ աստղեր։ Ծառին-ճիւղերուն ստուերը որ իր վարսերուն վրայ կը մաղուէր, շագանակագոյն ծովու մը վէտվէտուն ալիքներուն պատրանքը՝ եւ գարնան զեփիւռին կարծես տեսանելի թրթռացումները կուտար, հանդարտ ու կապոյտ կամարի մը տակ։ Անոր էութիւնը կը թուէր երկնային պարիկի մը մարմինն ըլլալ, շպարուած՝ ճերմակ ու թափանցիկ քօղով մը որ իր ուսերէն մինչեւ գետին կը հասնէր։

Իսկ պատանին իր գլուխով, որուն վրայ խարտեաշ մազեր սիրուն խոպոպիկներով վար կ՚իջնէին, հասնելով մինչեւ ծոծրակը՝ ճեփ-ճերմակ, իսկ քովերէն իր լայն ու յաղթ ուսերուն, իր երկար ու նուրբ մէջքով ու վերջապէս աղուամազով մը որ ոսկեգոյն փրփուրի մը նման իր մերկ մարմինը՝ ուսերէն մինչեւ գողտրիկ ներբանները կը գրկէր, երկնային էակի մը շնորհովը կը պարուրէին զինքը։

Երկար ողջագուրումէ մը յետոյ, որ դառն բաժանումէ մը վերջ գերահրաշ միացում մը կը խորհրդանշէր, թեւ թեւի, անոնք սկսան անտառին մէջ ճեմել։ Իրենց քայլերը մէկ էին եւ շունչի մէկ թափ միայն։ Երկունքի ցաւի մը նման կը վրդովէր անտառին դարաւո՛ր խաղաղութիւնը։

Սոխակը հիմա, լուսնին շուրջ, որ իր փետուրներուն ոսկիի վառ գոյն մը եւ կտուցին փղոսկրի մը տժգոյն ճերմակը կուտար, խելայեղօրէն կը դառնար։ Ցերեկները չէր նշմարուեր, բայց իրիկունը, երբ արուսեակը կը սկսէր փայփլիլ, ան, տժոյն լուսնին շուրջ, որ վերջացող արեւին ճառագայթները կը հաւաքէր, նախ՝ երկար ճի՛ռռ մը կը ձգէր, հովին մէջ գալարուող ու հետզհետէ մարող, յետոյ, քանի մը անգամ թեւածելէ վերջ, կը սկսէր իր շրջանին՝ մինչեւ առաւօտ։ Երբեմն իր այդ վազքին մէջ, ոսկեգոյն փետուր մը վար կ՚իյնար որ հակառակ երկու պարմանիներուն փնտռտուքին, միշտ անգտանելի կը մնար։

Այսպէս տարիներ անցան ու անոնք ամէն երեկոյ, սօսիին տակ, ուրկէ սոխակը երկինք էր բարձրացած, կը դիտէին լուսնին երեւումը, բայց այն օրերը երբ լուսին չէր ըլլար, դարձեալ, անոնք կը կարծէին զայն տեսնել, ամպերէն ու երկնքէն ալ անդին, միշտ փայլուն ու կլոր...։

Անտառին բոլոր կենդանիները ընտելացած էին անոնց ու երբ երեւէին, անոնք կը զգուշանային արիւնալի կռիւներէ որ միշտ իրենց մէջ կը պատահէր։ Բոլորն ալ ակնածանք մը եւ վայրի յուզում մը ունէին անոնց բարութեան ու երկնային գեղեցկութեանը առջեւ։ Միայն թռչունները չէին երգեր, սոխակները մանաւանդ, անհամար թուփերու եւ ծառերու վրայ ցրուած, տրտմունջի մրմունջով մը կ՚ընդունէին զանոնք ու անմիջապէս կը դադրեցնէին ճռուողիւնը, երբ լսէին անոնց քայլերուն նուագը որ կը բարձրանար իրենց ոտքերը թեթեւ մը, խճաքարերուն վրայ սահեցուցած ատեն։ Բայց անոնք այնքան բարի էին, կը թուէին այնքա՛ն երջանիկ ըլլալ, որ ուշադրութեան չէին առներ

ու ժպտագին կը շարժ[...] իրենց պտոյտը։

Ցերեկները անտառ[...] նոր առուակի մը քով [...] յին ու քարի մը վրայ [...] կ՚ունկնդրէին անոր [...] բայց ուրախ երգը՝ կը [...] անոր հոսանքը որ փոք[...] սուրներով կ՚ոստոստէր [...] տերեւներուն շուքին [...] Երբեմն ալ անոնց աչքեր[...] օրէն, այդ վճիտ հայելի[...] ցոլացող հանդարտ տերե[...] կը նայէին ու սիրուն [...] մը նետելով կը համբուր[...]

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԷՕՐՄ[...]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵ[...]

ԱԹԷՆՔ, 25 Օգ[...] Յունաստանի եւ կղզին[...] յին պատգամ. ժողովի [...] ձգձգումներէն վերջ, կա[...] վերջապէս ունենալ խոր[...] կան նիստ մը։ Պառ[...] ներու միաձայն պահան[...] կարգադրուեցաւ կեդր[...] թեան մէկ տարուան գ[...] թեան ընդարձակ տեղե[...]

Ինչպէս կը տեսնուի [...] գրէն, կեդր. վարչութե[...] ջին ատենապետը Պ. Ա[...] եան (նախկին ռամկ[...] կրցած շարունակել իր [...] չհանդուրժելով Մազլմ[...] եւ անոպայ սադրանք[...] րոնք վարչութիւնը [...] անգործութեան մատն[...] տակ ունեցած են։

Պ. Աբիկեանի հրա[...] վերջ, վարչութեան ա[...] դամները, առանց [...] երկրորդ ատենապետ[...] Գրգեաշարեանին հետ[...] են ամէն գնով, յառա[...] րենց վստահուած գործ[...] ռակ վարչութեան կր[...] լադրանքներուն — [...] յիշուի տեղեկագրին մէ[...] լըմեան եւ Եսայեան [...] են քարեր նետել վար[...] քենային անիւներուն [...] ձգտելով յուսահատեց[...] նել վարչութեան կազմ[...] նելով որ չեն յաջողիր, [...] աւելի աղտոտ միջոցներ[...]

Ներքին նախարա[...] գրասենեակը կը հաս[...] նալ» մը, ստորագրուած [...] նէս Եսայեանի կողմէ, [...] նուն «Յունաստանի Հա[...] նորդին, Մազլըմեան [...] պօսին»։ «Ժուռնալ»[...] «չարագործ, խռովարար[...] նման ածականներով կը[...] կեդր. վարչութեան ա[...] բոլորն ալ «գործիք» [...] կազմուած խմբակի մը [...]

Նոյնիմաստ «Ժուռն[...] նաեւ Բըլիֆի կեդրոնն[...] կազմին եւ նոյն խմբակ[...]

Այս բոլորը կարդ[...] եւ պատգամաւորները [...] պախարակեցին զայն [...] լադրեցին որ վարչութ[...] ւիրելով պատգամ. ժողով[...] եւ իր յարմար դատա[...] նակիցները, ամբողջացն[...] եւ լուծէ միացեալ բոլոր[...] ները. առաջին անգամ [...] Մազլըմեանին հարցը, որ [...] թեան կողմէ գրուած է [...] պաշտօնէն եւ շեշտակի [...]

Տեղեկագրէն կը [...] 7—8 ամսուան ընթացք[...] թական խորհուրդը [...] ըլլալով) վարչութիւնը [...] ղակի կրթական գործի[...] ցուցած է աւելի քան [...] հազար դրամի։ Այ[...] թերեւս աւելորդ չըլլ[...] թէ Կ. Աղասեան վա[...] օրով, այսինքն 24 ամս[...] կրթականգործինտրամադ[...] 27000 դրամի միայն[...]

Դարձեալ տեղեկագր[...]

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԱՍՏԱՑԻՈՑ ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ԵՐԳԸ

...ու զարիպ պիւլպիւլ վարդին կը թառի,
...ու ծըծիս օրթան կրակ կը վառի.
...ալ աշխարհ եկայ, հիչ մուրատ չառի,
...ի կ'ըսեն մի լար, ես ինտո՞ր չիլամ։

* * *

...ւան կը փրփրի Պոլիսու ծովը,
...ւ անուշ կը փչէ «աէվտա»յին հովը,
...որ Տէրը կամէր երթալի քովը,
...էի մուրատս իլնէի ծովը։
...ար, եկօ՛, եկօ՛, եկօ՛,
...ձանկ մը չամիչ առ եկօ,
...ջանիկ փարա չունիս նէ,
...անուշ հոգիդ առ եկօ՛։

Հաւաքեց՝ Ա. փայլակ

...կանք, որ վարչութեան գան... ...եան՝ կ. կէլիպօլեան՝ իբրեւ ...րիֆէն ստացած 75 տո... ...րբերմանը՝ ամբողջութեամբ ...ակցուցած է ազգային ընտու... ...՝ յարմարագոյն պաշտօնները ...ելու համար։ Իսկ Աղաս... ...ն վարչութեան «լիեզօն» եւ ...եանի փոքրաւոր եռայեան ...ստացած 75 տոլարը մարսելէ ...ն կլլած է նաեւ՝ որբերուն ա... ...ով եկած՝ կլորիկ գումարներ...

* * 1928-1929ի ուսումնա... ...շրջանին համար պայմա... ...րական աշխատանքները գրեթէ ...ացած ըլլալով, դպրոցները ...ի վերաբացուին սեպտ. 1ին։ ...ւալ տարի Ըթէնքի վարժա... ...ներէն Ֆիքսին ու Քօքինիան ...ցին փակուին չրաշանները, ...րաբարեալ եւ թէ նիւթա... ...։ Սինկրուի վարժարանը կը ...կայանայ խոստմնալից, իսկ ...ազման տկար ԽԹէ Բարե... ...կանը այս տարի քիչ մը ...ի օգնէ նիւթապէս, կրնանք ...թէ այս տեղի նոր սերունդը ...մասով փրկուած է։

* * Երկու խօսք ալ, Հ. Ց. Դ. ...ստանի վեցերորդ Շրջ. Ժո... ...ն եւ անոր աշխատանքներուն ...։

...ինչպէս կ'երեւայ Յունաստա... ...երրորդ կեդր. կոմիտէին ...որական կոչէն, Շրջ. Ժողովը ...ամանօրէն գումարեցաւ օրա... ...ի բոլոր հարցերով եւ անցուց ...պատասխան բանաձեւեր, ...ուորապէս նկատի առաւ չա... ...ս որբերու հարցն ու առհա... ...կ մշակութային կեանքին ...ացումը, եւ գտաւ որ անհրա... ...էր մեծ աշխատանքներ ...ել այս ուղղութեամբ։ Այս ...ի պէտքը շեշտուեցաւ ձեռ... ...ս եւ փորձառու գործիչի մը, ...ղջ Յունաստանի համար։

Թ-Ղ-Թ-ԱԿԻՑ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ

ԱՀՄԷՏ ԶՕԿՈՒ

Ալպանիոյ գահին թեկնածու Ահմէտ Զօկու, հետաքրքիր դէմք մըն է։ Դեռ 34 տարեկան է եւ ծնած է Պուրկայէթի դղեակին մէջ, ուր իր ընտանիքը ընդարձակ կալուածներու տէր է։

Իր նախահայրերէն մէկը՝ Ահմէտ փաշա՝ մեծ եպարքոս եղած է Օսմ. Կայսրութեան, իսկ իր մեծ հայրն ու հայրը նոյնպէս փաշա եղած են Թուրքիոյ մէջ։ Իր մայրը, որ դեռ ողջ է եւ զօրաւոր նկարագրի տէր կին մըն է, կը պատկանի Թոփտաններու ազդեցիկ գերդաստանին, որ ընդարձակ հողեր եւ կալուածներ ունի Քրույայի եւ Թիրանայի մէջտեղի շրջանին մէջ։ Կը տեսնուի ուրեմն որ նոր թագաւորը ալպանական ամէնէն ազնուական գերդաստանէն կը սերի։

Ահմէտ Զօկու գեղեցիկ մարդ է. բարձրահասակ ու նրբակազմ. աչքերը կապոյտ են, ձեռքերը երկար ու նուրբ, ունի Ալպանացի ազնուականներու բոլոր լաւ ձեւերը։ Կրօնքով ուղղափառ մահմետական է (Սիւննի)։ Ամուրի է։

Շատեր կը կարծեն թէ Ահմէտ Զօկու կրթութիւն չէ տեսած։ Ասիկա սխալ է։ Նախնական ուսումը առած է Մանասթըրի զինուորական նախապատրաստական վարժարանին մէջ, յետոյ՝ Ղալաթա-Սէրայի Լիսէն։ Շատ լաւ գիտէ Թուրքերէն եւ ալպաներէն։ Գիտէ նաեւ գերմաներէն, զոր սորված է Աւստրիացիներէն, երբ անոնք 1916ին գրաւեցին Ալպանիան և զինքը գնդապետ ըրին իրենց բանակին մէջ։ Այդ շրջանին կարճ այցելութիւն մը ըրաւ Վիէննա։ Ատկէ զատ ուրիշ առիթ չէ ունեցած Պալքաններէն դուրս ճամբորդելու։

Գիրքերէն եւ ուսումէն աւելի պարագաներն են որ զինքը հասցուցին ներկայ բարձր դիրքին։ Ինք միշտ վարժուած էր կառավարելու վայրենի մարդեր։ Պուրկայէթի մէջ մեծցաւ՝ շրջապատուած Ալպանիոյ ամէնէն վայրագ մարդոցմէն, Մաթի լեռնականներէն, որոնք իր հօրը ցեղախումբերը կը կազմէին։ Յետոյ իր դղեակը կանգնած է այդ շրջանի ճիշտ կեդրոնը, ուր կոփիներ մղած են Ուէլլէյսի եւ Պրիսի միացեալ ուժերը։ Մանկութեան օրերուն, Ահմէտ Զօկու հրապուրիչ առասպելներ լսած է Ալպանիոյ ազգային հերոսին մասին, եւ իր դղեակի պատուհաններէն դիտած Իսքէնտէր պէյի մայրաքաղաքը, գերեզմանը եւ ենթադրեալ ծննդավայրը, որոնք բոլորն ալ ա'յնքան մօտիկ կը գտնուէին իր բնակարանին։

1913ին, երբ 19 տարեկան էր, իր միտքը կրեց ուրիշ ուժգին տպաւորութիւն մը։ Սերպերը, Պալքանեան առաջին պատերազմին Թուրքերը պարտութեան մատնելով, Ալպանիա արշաւեցին, եւ իրենց հանդիպած տեղը այրեցին ու քանդեցին։ Երբ ետ քաշուեցան, Պուրկայէթը այսօրուան սեւ աւերակին վերածուած էր։ Իր նախահայրերու բոյնին աւերումը տակաւին ծանր կը ճնշէ թագաւորի մտքին վրայ։

Ահմէտ Զօկու պէյի քաղաքական գործունէութիւնը կը սկսի 1919ին։ Այդ օրերուն Ալպանիոյ մէջ քաոսային վիճակ կը տիրէր։ Իր ազգականներէն Էսատ փաշա Թոփտան ուզեց թագաւոր ըլլալ, սակայն երկիրը վճռապէս հակառակ էր արքայական վարչաձեւին։ Ուստի եւ Ահմէտ պէյ հակառակեցաւ իր ազգականի ծրագիրներուն, թէեւ ալպանական ընտանիքներու մէջ համերաշխական զգացումը շատ զօրաւոր է։ Իր հայրենասիրական ընթացքին համար ներքին նախարար նշանակուեցաւ, երբ վերջապէս ալպանական կառավարութիւն մը հաստատուեցաւ 1920ին։ Իր ազդեցութիւնը օրէ օր կ'աւելնար, ի վերջոյ 1922 Մարտին վարչապետ դարձաւ։

Իբրեւ վարչապետ, զօրաւոր ձեռքով մը կառավարեց երկիրը եւ զարկ տուաւ եւրոպականացման և Ալպանիոյ ամրապնդման։ Սակայն իր կամայական շարժումներուն հետեւանքով թշնամութիւններ ստեղծեց իրեն դէմ։ Կարգ մը նախանձոտ պէկեր եւ միացան դժգոհներուն, ու կազմեցին Ազգայնական կուսակցութիւնը, նախագահութեամբ Ֆան Նոլի եպիսկոպոսին։

Ասոնք կը խօսէին կառավարական զեղծումներու, մեծ կալուածատէրերու սեփականազրկումներու գիւղացիներուն բաժնելու մասին, եւ կը խոստանային հանրօգուտ ձեռնարկներ եւ արտաքին փոխառութեան ապահովումը։

Եպիսկոպոսը կրնար խաղաղօրէն գործադրել այս ծրագիրները։ Ահմէտ Զօկու մեծ համարում ունէր անոր հանդէպ եւ տրամադիր էր անոր խորհուրդին դիմել՝ իբրեւ գիտնական եւ փորձառու մարդ, ճիշտ ինչպէս այժմ խորհուրդ կը հարցնէ Լոնտոնի նախկին ալպանական դեսպան Մէհմէտ պէյ Քոնիցայի։ Սակայն Ֆան Նոլի չէր ուզեր ստուերի մէջ մնալ եւ աչք ունէր վարչապետութեան։

Ֆան Նոլի 1924ի մայիսին բացէ ի բաց ապստամբելով, Զօկուն քշեց մայրաքաղաք Թիրանայէն։ Զօկու նահանջեց դէպի Սերպիա։ Սերպերը լաւ ընդունելութիւն ըրին իրեն՝ իբրեւ հակառակորդը Ֆան Նոլիի, որ իտալասէր էր, հետեւաբար եւ հակասերպ։ Ազգայնական կառավարութեան օրով զեղծումը շարունակուեցաւ, խոլամներու արժանապատուութիւնը վիրաւորուեցաւ, Հարաւի Թօսքերուն գերիշխանութիւնը զայրացուց հիւսիսի Կէկերը. կալուածատէրերը հակառակեցան անոր հողային ծրագիրներուն։

Ու երբ Ահմէտ Զօկու 1924 Դեկտեմբեր 24ին, Սերպերու օգնութեամբ Թիրանա մտաւ, ժողովուրդը գրկաբաց ընդունեց զայն։ Ֆան Նոլի Իտալիա փախաւ՝ իշխանութիւնը ձգելով Ահմէտ Զօկուի։

Զօկու նոր ընտրութիւններ կատարեց եւ Սահմանադիր Ժողովը 1925 փետրուարին Ալպանիոյ նախագահ հռչակեց զայն եօթը տարուան համար։ Այժմ նոյն ժողովն է որ թագաւոր կը հռչակէ զինքը։

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ՏԱԺԱՆԱԿԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Խորհրդային դրախտի ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերուն մէջ, ահա թէ ինչ են աշխատանքի պայմանները, պոլշեվիկ թերթերու իսկ խոստովանութեամբ։

«Ապակեղէնի գործարաններուն մէջ, գործաւորները խմորը կը շաղուեն իրենց ոտքերով, ինչպէս կ'ընէին Հին Եգիպտոսի մէջ։ Օրական ութ ժամ կ'աշխատին, բայց իրականին մէջ, օրական մէկ ժամ 20 վայրկեանի գործ միայն կրնան արտադրել։ Որովհետեւ առաւելագոյն հինգ վայրկենի աշխատութենէ յետոյ, մարդուն ջերմութիւնը արագօրէն կը բարձրանայ, բազկերակը կը զարնէ 170էն 200, այնպէս որ չի կրնար աշխատանքը շարունակել։

«Ցուլիէվսքի անօթներու գործարանին մէջ, փուռին կից սենեակին տաքութիւնը 48 աստիճան է։ Հոն աշխատող գործաւոր մը օրական մէկ քիլօ կը կորսնցնէ իր ծանրութենէն։ «Կարմիր պատերազմիկ» կոչուած գործարանին մէջ, կծու մուխ մը կը բռնէ աշխատանոցները, երբ հնոցները սկսին վառիլ։ Բանուորները կը ստիպուին փախիլ եւ ապաստանիլ անկիւնները, հեղձամահ չըլլալու համար։

«Սովետական բոլոր հաստատութիւններուն մէջ տիրող պաշտօնակալութիւնը, ինչպէս ամէն տեղ՝ ճարտարարուեստի մէջ ալ, արգելք կը հանդիսանայ բարեփոխման։

«Ցարիցինի մէջ, ցռնուկոլի հանքերուն բանուորները ածուխը կը փոխադրեն ոչ թէ սայլակներով, այլ իրենց կռնակներով։ Դաքուի մէջ, նոր գործարաններ հաստատուեցան քարիւղի դաշտերուն վրայ, բայց մոռցուած է հովահար գործիքներ հաստատել, այնպէս որ աշխատանքի պայմանները հոն անտանելի են։

«Չէչէրպինօճի հանքերուն մէջ, յեղափոխութեան տասնամեակին առթիւ բաղնիքներ բացած են, բայց բանուորները երբեք չկրցան օգտուիլ անոնցմէ։ Մոսկուայի ածուխի թրըսթը, որուն աշխատաւորներէն շատերը արկածներու ենթարկուեցան, ստացաւ 129000 ռուբլի, բարելաւելու համար աշխատանքի պայմանները. բայց ծախսեց միայն 15007 ռուբլի։ Խրիմի մէջ, աշխատանքի պայմաններուն վրայ հսկելու պաշտօն ունեցող անձերը, ժամանակ չեն գտներ իրենց պարտականութիւնը կատարելու, որովհետեւ օրն ի բուն զբաղած են տեղեկագիր խմբագրելով։»

Ահա իրողութիւններ, պատմուած պոլշեվիկներու կողմէ։ Ընկարող գործ տեսնելու, անոնք կը մխիթարուին գանգատելով իրենց կազմակերպական թերութիւններուն դէմ, այս աշխատանքին տալով «ինքնաքննադատութիւն» անունը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՇՏ ԱՆՀՈԳ

ՊԷՆՖՈՌ, 30 օգոստ.— Այս տարի ալ մեծ անհոգութիւն կը տիրէ մանկապարտէզի մը մասին եւ ոչ իսկ մտածող կայ։

Թէեւ այս տարի գաղութը պարպուեցաւ, բայց նորէն աւելի քան 50 ընտանիք կը համրէ Պէնֆոռը իր շրջաններով միասին։ Կան բաւական թիւով փոքրիկներ որոնք տեղական դպրոց կը յաճախեն եւ հայերէն տառերն անգամ մոռցած են։ Աւելի անտանելի է այն պզտիկներուն վիճակը որոնց ծնողքները թերքախօս են։ Խեղճերը տան մէջ Թուրքերէն,իսկ դուրսն ալ ֆրանսերէն կը սորվին։ Կան ծնողքներ ալ որ հայերէն գիտեն, բայց նորէն Թուրքերէն կը խօսին և Թուրքերէն կը սորվեցնեն իրենց զաւակներուն։ Այս կարգէն են Մոնպէլիէրի մեր հայրենակիցները։

Այս խնդրով շատ հետաքրքրուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական կոմիտէն եւ աշխատած ալ է որ գաղութը մանկապարտէզ մը ունենայ։ Բայց ո՞վ է լսողը։ Մանկապարտէզի համար սրահ վարձուեցաւ, աթոռներ եւայլն շինուեցան, բայց ի՞նչ օգուտ։

Ա. վանոյեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Ֆութպոլի եղանակին վերաբացումով, Հայ Մարզական Միութեան (Հ. Մ.) ֆութպոլի առաջին խումբը, իր անդրանիկ մրցումը կը կատարէ գաւառի մէջ։

Հ. Մ.ի խումբը կը մեկնի այսօր, կիրակի, առտուան ժամը 6.55ին, շոգեկառքով, ժամադրութիւն ֆութպոլիստներու Gare d'Austerlitz ժամը ճիշտ 6.30ին։

* * Հ. Մ. սեպտեմբեր 9ին, փարիզի մէջ պիտի մրցի առաջին դասակարգէն A. S Transport խումբին դէմ, Porte des Lilasի իր մարզադաշտին վրայ։

Նկատի ունենալով եղած նոր անդամագրութիւնները, Հ. Մ. անմիջապէս երեք ֆութպոլի խումբեր կազմած է։ Ընդհանուր ժողովները տեղի կ'ունենան ամէն չորեքշաբթի գիշեր ժամը 9էն 11, Bd. Saint Germain No. 130, (métro Odéon)ի դիմաց։

Վ. Հ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ԲՈՂՈՔ
ՏՈՔԴ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ ԴԷՄ

Երէկ հրատարակեր էինք Պերլինի գաղթ. վարչութեան նամակը՝ Տոքդ. Պարոնիկեանի մասին։ Վերջին պահուն ստացանք հետեւեալ նոր բողոքը, «Deutsch-Armenische Gesellschaft» (Հայ-Գերմանական ընկերութիւն) Պերլինի մասնաճիւղէն, պաշտօնական նամակագլուխով եւ կնիքով.—

Առ խմբագրութիւն Յառաջ,
ՓՈՑՏԱՄ, 29 օգոստոս.— Ձեր թերթէն տեղեկացանք՝ որ Գերմանիայէն Պալքանները գացած Պ. Պարոնիկեան Պուքրէշի եւ Սելանիկի մէջ որոշ ձեռնարկներ ըրած է յանուն Գերմանահայ Միութեան՝ որբեր տեղափոխելու եւ կամ այնտեղ հոգեւոր ճեմարան բանալու խոստումներով։

Այսու կը յայտարարէ Վարչութիւնս՝ որ Պ. Պարոնիկեան առ ի՛սպառ ոչ եւ է իրաւունք չունի մեզմէ՝ եւ իրաւասու չէ ոեւէ ձեւով ներկայացնելու Միութիւնս, որու անդամակցութենէն իսկ հեռացուած է միութեանս որոշումով՝ 1926 յունուար 23ին։

Ի դիմաց
Գերմանահայ Միութեան
Rich. SCHAFER

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԶԳԱՊԱՏՈՒՄ, Գրեց Մաղաքիա արք. Օրմանեան։ Մասն Գ.1808էն մինչեւ 1909 (յետ մահու հրատարակութիւն), հոգողութեամբ Բաբգէն եպսկ. Կիւլէսէրեանի։ Երուսաղէմ. տպ. Ս. Յակոբեանց։ 1927։ Գին 6 տոլար։

ANTHOLOGIE DES POÈTES ARMÉNIENS (Ծաղկաքաղ հայ բանաստեղծներու)։ Պատկերազարդ։ Կազմեց Ա. Նալաքեան։ Յառաջաբան Պ. Henri Lichtenbergerի, Librairie Ernest Leroux, Paris. 1928։ Գին 20 ֆրանք։ (Կը ծախուի նաեւ՝ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԱՐԷՆ ՋՈՐԷՆ

* * Բուն մեղրը 20 առհարիւրէ աւելի ջուր չի պարունակեր։

* * Չինաստանէն դուրս գտնուող երկիրներու մէջ կ'ապրին մօտ 10,000,000 Չինացիներ։

„ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ
IV

Առաջին անգամը չէր որ երկու կամնները ...րայի մշակած ...էզը կը մտնէին ջաղացքին ...խուրին պատուհանէն ցատկե...այց երբեք գիշերանց մտած ...ստի համարձակելէ առաջ՝ ...ր տեսնեն քննեցին։ Ցուրտ եւ գիշեր մըն էր, լիալուսինը ...որած էր պարտէզը։ Երլսեցին կատուի մը յուսալքութիւնը, մարդկային ողբի ...ման։

— Ի՞նչ է ասիկա, կարծես թէ ...ման է, ըսաւ Անանիա։ Ես կը ...մ չեմ իջներ։

— Հոս կը մնաս այն ատեն։ ...մըն է, չե՞ս լսեր, պատասխանեց միւսը արհամարհանքով մը։ Ես կ'իջնեմ, կաղնիին մէջ կը պահեմ դրամը, յետոյ կուգամ։ Դուն նայէ՛, երբ վտանգ մը ըլլայ, սուլէ՛։

Երկու բարեկամները չէին գիտեր թէ ինչ բանի մէջ կը կայանայ վտանգը, սակայն երկուքն ալ հաճոյք կ'առնէին արկածէն, որու մասնաւոր համ մը կուտար լուսնի լոյսն ու կատուին սրտաճմլիկ ողբը։

Բուստիանեդդու ցատկեց պարտէզին մէջ, իսկ Անանիա պատուհանը կեցաւ՝ աչք ու ականջ կտրած։ Հազիւ թէ ընկերը հեռացաւ՝ երկու շուքեր պատուհանին առջեւէն անցան։ Անանիա թեթեւ մը սուլեց եւ ծածկուեցաւ պատուհանին ետին։ Ի՞նչպէս պիտի ազատէր ընկերը, ի՞նչ կը պատահէր վարը։ Կատուին ողբերը բարձրացան, յետոյ դադրեցան։ Ի՞նչ խորհրդաւորութիւն, ի՜նչ սարսափելի բան։ Անանիա կը զգար սըրտին ճմլուիլը։ Արդեօք բռնեցի՞ն բարեկամը, արդեօք բա՞նտ կը տանին, զինք ալ պիտի տանէի՞ն։

Սակայն վայրկեան մը չտատնեց փախչիլ եւ քաջութեամբ սպասեց պատուհանին տակ։

— Անանիա՛, ո՞ւր ես։

— Լաւ պրծայ, ըսաւ Բուստիանեդդու շնչահատ։

— Լսեցի՞ր սուլիչս,ուժով մը սուլեցի։

— Բնաւ. երկու հոգիի քայլերուն ձայնը լսեցի եւ պահուըտեցայ կաղամբներուն տակ։ Գիտե՞ս թէ որոնք էին. ատոնք Պետրան եւ Պանէն էին, կօշիկի կապով կատու մը բռներ էին։ Պետրան գաւազանով սպաննեց կենդանին, Պանէն վերարկուին տակ դնելով զայն՝ ըսաւ. «Որքան գէր է։» Յետոյ երկուքն ալ մեկնեցան։

— Հիմա կը կարմրցնեն եւ պիտի ուտեն։ Ուրեմն իրենք են որ կատուները կը գողնան։ Լաւ որ զիս չտեսան։

— Է՛, դրա՞մը։

— Ծածկեցի, հիմա երթանք, դուն բանի չես գար։

Անանիա չվիրաւորուեցաւ, պատուհանը գոցեց եւ ջաղացք գնաց, ուր սովորական տեսարանը տեղի կ'ունենար։ Եֆիս կռնակը պատին շփելով կ'երգէր.

Երբ Ամելիա...

Իսկ Կարքիդէն կը պատմէր որ գործի համար մօտակայ տեղ մը գացած էր։

— Երբ հարուստ էինք, քաղաքապետը հօրս բարեկամն էր, կ'ըսէր գեղեցիկ երիտասարդը որուն ընտանիքը միշտ թշուառ եղած էր։ Հազիւ թէ լսէր գալը, տուն կը հրաւիրէր զիս։ Ի՜նչ հարուստ մարդ. 30 ծառայ, 30 ագախին ունէր։ Տուն հասնելէ առաջ երեք բակերէ անցնելու է, մէկը միւսին մէջ բարձր պատերով բաժնուած։ Դուռն ու պատուհանները երկաթապատ են։

— Ինչո՞ւ, հարցուց ջաղացպանը։

— Գողերէն ազատ մնալու համար։ Քաղաքապետը թագաւորին չափ հարուստ է։ Երբ քաղաքապետին հայրը մեռաւ, հեկտոլիտրով բաժնեցին հարստութիւնը։ Կինն ալ 8 գետին ունի, ոսկեզօծ բազմաթիւ գետներէ։ Կ'ըսեն թէ քաղաքապետին հայրը պահուած գանձ մը գտաւ։

— Ա՛հ, կանչեց ջաղացպանը խոր յուզումով։

— Անոնք հարուստ են, Նուօրոցինները ի՞նչ ունին...

— Իմ «փաթրոնս» ալ հարուստ է, ըսաւ ջաղացպանը։

— Պարտքերու տակ մնացեր դուն լուրջուննիս,կը տեսնենք վերջը։

Միւսը ժխտեց, վէճը սաստկացաւ, քիչ մնաց պիտի կռուէին, երբ Եֆիս դաշտին վրայ ինկաւ՝ սկսաւ գալարիլ որդի մը նման։

Անանիա սարսափահար՝ փախաւ անկիւն մը եւ սկսաւ լալ, մինչդեռ ներկաները վազեցին գինովը զգաստացնելու։ Կամաց կամաց ուշաբերեցաւ, աչքերը բացաւ։ Ուտելիք տուին եւ հանգստացուցին խեղճը։

— Ո՞վ էր զիս ծեծողը, Աստուած արդէն պատժեր է, դո՞ւք ալ կը ծեծէք։

Ու սկսաւ լալ։

Պառկեցուցին անկողնին վրայ, շուտով թմրեցաւ, զառանցեց, մայրն ու մեռած քոյրը կանչեց։

Անանիա մարդուն կը նայէր սարսափով եւ գթութեամբ։ Կը փափաքէր օգնութեան հասնիլ, բայց բնազդաբար զզուանք մը կը զգար երբեմն հարուստին հանդէպ, որ հոտած գնցոտիներով տաշտի մը քով կը նմանէր աղտեղութիւններու դէզի մը պէս։

Ցատանա կանչուելով հիւանդին քով, գլխուն տակը պարկ մը դրաւ։

(Շար.) Թարգմ.՝ Հեթում

Ալպանիոյ Սահմանադիր ժողովը

Թիրանայէն կը հաղորդեն թէ Սահմանադիր ժողովը իր երրորդ նիստին մէջ ընդհանուր գիծերով վիճաբանեցաւ Սահմանադրութիւնը վերաքննելու մասին։ Բազմաթիւ հռետորներ ցոյց տուին թէ անհրաժեշտ է այդ վերաքննութիւնը եւ յայտարարեցին թէ «ընդ առաջ երթալով ժողովուրդին փափաքին, և նկատի առնելով Ալպանացիներու հոգեբանութիւնը, բարքերը եւ պատմական աւանդութիւնները», պէտք է միապետութիւն հռչակել եւ Իսքէնտէր պէյի գահը բարձրացնել ազգային փրկիչը՝ Ահմէտ Զօկուն։

Ճառախօսները խանդավառ ծափեր ընդունեցին։

Թիրանայի մէջ դարձեալ մեծ ցոյցեր տեղի ունեցան՝ ի պատիւ Ահմէտ Զօկուի։ Կիներու եւ երիտասարդներու միութիւններու ներկայացուցիչները ներկայացան Նախագահին եւ յայտնեցին անոր թէ՝ կը փափաքին զինքը թագաւոր տեսնել։ Ցոյցերը տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր։

⁂ Տակաւին որոշ չէ թէ Ահմէտ Զօկու Իտալիոյ ո՞ր իշխանուհիին հետ պիտի ամուսնանայ։ Սերպ թերթերու համաձայն, Զօկու կ՚ուզէ խնամիական կապերով կապուիլ Իտալիոյ՝ ի հարկին անոր զինուորական աջակցութենէն օգտուելու համար։

Ահմէտ Զօկու կ՚ուզէ ամուսնանալ Իտալիոյ թագաւորին երրորդ աղջկան՝ իշխանուհի Ճովաննայի հետ, որ աւելի գեղեցիկ է. Մուսոլինի ալ համամիտ է. սակայն թագաւորը կը հակառակի, որովհետեւ Պորիս թագաւորին հետ իշխանուհիին նշանտուքը գրեթէ կատարուած իրողութիւն է։

Եթէ Թուրքիա եւ Յունաստան պատերազմին...

«Միլիէթ»ի Աթէնքի թղթակիցը կը հաղորդէ.— Հելլէն թերթերը նորէն սկսած են «Եավուզ»ով զբաղիլ։ Առաջ կ՚ըսէին թէ Թուրքիա գերակշիռ պիտի հանդիսանայ Արքիպեղագոսի մէջ, եթէ «Եավուզ»ը նորոգէ։ Հիմա դիտել կուտան թէ, ինչ ալ ըլլայ, իրենցն է գերակշռութիւնը։

Ծովային սպայ մը, Փափա Եուվանա, կը գրէ զօր. Փանկալոսի օրկան «Փարաթիրիթթի»ի մէջ. «Մօտ ատենէն պատերազմը անխուսափելի է Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ։ Պատերազմին պատճառն ալ Թուրքերը պիտի ըլլան։ Պատերազմի պարագային, Թուրքերը պիտի կարենան մեծ դժուարութեան մատնել մեր նաւատորմը. որով, պէտք է զգուշական միջոցներ խորհիլ հիմակուընէ»։

Ռումբի պայթում Մարսիլիոյ մէջ

Մարսիլիայէն կը հաղորդեն օգոստոս 31 թուականով.—

Այս գիշեր քաղաքին կեդրոնը Շաթօ-Ռըտօն փողոցի մէկ պանդոկի նրբանցքին մէջ ռումբ մը պայթեցաւ։ Դուռ մը քանդուեցաւ, սրահին պատը ճեղքուեցաւ եւ ձեղունը մասամբ փլաւ։ Անձի կորուստ չկայ, նիւթական վնասը մեծ է։ Ռումբէն ոչ մէկ կտոր գտնուեցաւ։ Պայթումին պատճառները բոլորովին անծանօթ կը մնան։ Ոստիկանութիւնը քննութիւն կը կատարէ։

Բծաւոր ժանտատենդ չկայ

Մարսիլիոյ քաղաքապետը ծերակուտական տօքթ. Ֆլէսիէր, եւ քաղաքապետութեան առողջապահական մարմնի տնօրէնը պաշտօնապէս կը հաղորդեն թէ 1928ի ընթացքին ո՛չ մէկ բծաւոր ժանտատենդի դէպք, ո՛չ ալ ուրիշ ո եւ է համաճարակ հիւանդութիւն պատահած է Մարսիլիոյ մէջ, հակառակ ֆրանս. թերթերու հրատարակութեանց։

Անգլիա եւ Մակեդոնացիները

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը կը տեղեկանայ թէ՝ անգլիական կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղած է կարգ մը պետութեանց, բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ կատարուեցաւ օգոստոս 10ի անգլեւֆրանսական դիմումը Սոֆիայի մէջ։

Օգոստոս 3ին Անգլիա ծանուցագրով մը հրաւիրած էր նաեւ իտալական կառավարութիւնը՝ միանալ իրեն, սակայն Իտալիա պատճառաբանեալ կերպով մերժած էր։

Ութ հոգի սպաննուեցան

Ալլոնի (Քալվատոսի նահանգ) տինամիթի գործարանին մէջ առջի օր պայթում մը տեղի ունեցաւ։ Սպաննուեցան ութ եւ վիրաւորուեցան 16 բանուորներ։ Ծանր վիրաւորները Հօնֆլէօրի հիւանդանոցը տարուեցան։ Ուրիշ անգամ ալ արկածներ պատահած են յիշեալ գործարանին մէջ, սակայն այս անգամուանը աւելի ծանր էր։ Քանի մը շէնքեր եւ ստորերկրեայ եօթը խուցեր օդը ելան։ Գործարանը կը գտնուի անտառի մը խորը, Հօնֆլէօրէն երեք քիլոմեդր հեռու։ Այս վերջին քաղաքէն լսուեցաւ անոր պայթիւնը։ Քաղաքապետը փութաց աղէտին վայրը։

«Ազատ Թուրքիա» թերթին դատավարութիւնը

Պոլսոյ Պատժադատ Գ. ատեանը սկսած է զբաղիլ վերջերս կառավարութեան կողմէ փակուած «Հիւր Թուրքիա» անուն թերթին դէմ ընդհ. դատախազութեան կողմէ բացուած դատով։

«Հիւր Թուրքիա»յի փակումէն քիչ վերջ, այդ թերթին արտօնատէր-խմբագրապետ Վէզիր օղլու Էօմէր Ազիզ եւ պատասխանատու-տնօրէն Տօքթ. Մէհմէտ Ճէմիլ պէյերը Պոլսոյ կուսակալութեան դիմելով գրական եւ տնտեսական «Ասրի Թուրքիա» անուն պարբերաթերթի մը հրատարակութեան արտօնութիւնն ալ առած են։ Այս թերթին առաջին թիւին մէջ իսկ, անոնք հրատարակած են շարունակութիւնը «Այս երկրին մէջ Հայերը ի՞նչպէս կրնան երջանիկ ըլլալ» խորագիրը կրող յօդուածին, որուն պատճառաւ դադրեցուցուած էր «Ազատ Թուրքիա»ն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ խորհուրդը երէկ գումարուեցաւ փուանքարէի Սանփիէրի սեփական ամարանոցին մէջ, տօնելու համար վարչապետին ծննդեան 68 ամեակը եւ միացեալ կառավարութեան երկրորդ տարեդարձը։

ՄԱՔՍԻՄ Գորկի իր պտոյտէն վերադարձաւ Լէնինգրադ, ուր ծանր կուրաղետապէ կը տառապի։

ԹՈՒՐՔ կառավարութիւնը պաշտօնի հրաւիրեց տասը Ֆրանսացի փրոֆէսէօրներ, որոնք գիտութիւն եւ ֆրանս. գրականութիւն պիտի աւանդեն Պոլսոյ եւ Իզմիրի լիսէներուն մէջ։ Տասը Թուրք պետական ուսանողներ պիտի ղրկուին Ֆրանսա՝ իրենց ուսումը կատարելագործելու համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

(ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1922ին) Հիմնադիր-ղեկավար Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Է. ՇՐՋԱՆ 1928—1929 101րդ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ Է. ԹԱՏԵՐԱՇՐՋԱՆԻՆ

14 Հոկտեմբեր 1928 կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին

Théatre Albert I, 64 Rue Rocher

Բովանդակ աշխարհի հայ բեմերուն վրայ առաջին անգամ ըլլալով եւ մասնաւոր արտօնութեամբ

Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiquesի

կը ներկայացուի յայտնի թատերագիր ROMAIN COOLUSի

ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ կամ ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ...

(COEUR à COEUR)

Աշխարհահռչակ սիրային եւ բարոյալից մեծ տռամ 3 արար

կը մասնակցին փարիզահայ բեմին ամենալաւ ուժերը

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

Ծանօթ.— *Կը խնդրուի Փարիզի հայ կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։*

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած Ժուանվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր կիր. առաւօտ ժամը 9էն 20, Ատանվիլի գեղատեսիլ գետափը

Հասցէ՝ L'Arche de Noé (Նոյեան տապան) dans le bas de la rue du Barrage. Créteil (Seine).

Անձրեւի պարագային պատսպարուելու տեղ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Porte Vincennetէն Թռամ. 110a, 110b, իսկ Bastilleէն 13b, իջնել Place d'Adamville.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1928

4 Septembre 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 742

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՒԿՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

...ԹԷ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ԻՐԱՒ ԸԼԼԱՅ

Պոլսոյ հայերէն թերթերը, որոնք առտու-իրիկուն կը բզքտեն իրար, զանազան «հրատապ» խնդիրներու առթիւ, վէճի նիւթ մը գտեր են։

Սուտըգրոյց քուրջ մը, «Ժամանակ», օգոստոս 26ին խոշոր տառերով կը հաղորդէր թէ կառավարութիւնը նոր որոշումներ առած է Պոլսոյ Հայերու դէպի Անատոլու ճամբորդութեան և ...սահմանի Հայերու վերադարձի մասին։ Այս առթիւ վկայ կը կանչէր Պոլսոյ փոխ-կուսակալը։

Միւս թերթերը, «Ազդարար» և «Նոր Լուր», յաջորդ օրն ...կ հերքեցին այս հէքեաթը, նոյն պաշտօնատարին բերնով։ ...ոխ-կուսակալը մերժած է իրեն վերագրուած յայտարարութիւնը, իսկ Թուրք թերթերն ալ իրենց կարգին կը գրեն թէ ...ացարձակապէս հիմ չունի տրուած լուրը»։

Այս երկրորդ անգամն է որ «Ժամանակ» սուտեր կը գլորէ ...ն խնդրին առթիւ, անշուշտ վառ պահելու համար իր հիմ...դրին, Քասիմի աւանդութիւնները,— թերթ քշելու արհեստը։

Եւ կը շարունակուի վէճը,— Փոխ-կուսակալը ըսաւ, չըսաւ, ...յլն...

Այս խառնիճաղանճին մէջ, մեզ հետաքրքրողը բոլորովին ...րիշ բան է։

Ենթադրենք թէ ճիշտ է տրուած լուրը.— եւ Պոլսոյ Հա...րը պիտի արտօնուին Անատոլու ճամբորդելու (ինչպէս իրա...նք ունին Հրեաները), եւ թէ փախստական Հայերն ալ շնո՛րհ ...իտի ստանան Թուրքիա դառնալու։

Ի՞նչ կը փոխուի մեր կացութեան մէջ։ Աւելի բացորոշ ...օսելով, տակաւին կա՞ն Հայեր որ հրապուրուին այդ չարա...ք ծուղակներէն...

Դէպի Անատոլու ճամբորդութեան իրաւունքի խնդիր կըր...ն յուզած ըլլալ քանի մը առեւտրականներ, ապսպրանք առնե...ւ կամ ապրանք ծախելու համար։ կամ՝ Անատոլուի մէջ մնա...ծ «լքեալ» գոյք մը փրկելու միամտութեամբ։

Արդ, այս խեղճերը չե՞ն հետաքրքրուած թէ ինչու խումբ...ւմբ դէպի Պոլիս կամ Սեւ ծովու ափերը կ'ապաստանին պա...րազմի կամ զինադադարի օրերէն Անատոլու մնացած հայ...կան բեկորները,— կին, ծեր, երախայ։ Եւ բոլորն ալ ամենա...ւ թշուառութեան մէջ, ոտքէն գլուխը կողոպտուած, թէ իրենց ...նած պահուն և թէ ճամբուն վրայ, մինչեւ Պոլիս։

Թերթերը պարբերաբար տեղեկութիւններ կը հրատարակեն ...յ բեկորներու իրական կացութեան մասին։ Այդ լուրերուն ...մաձայն, Թրքահայ ժողովուրդի այս ցիրուցան մնացորդներուն ...թական վիճակը «լաւ է». բայց բոլորն ալ չարաչար կը տան...ին բարոյապէս։ Ո՛չ դպրոց ունին, ոչ ժամ կամ տէրտէր։ Երիկ...րդիկը պակաս ըլլալով, աղջիկները չեն կրնար ամուսնանալ ...զոհ կը դառնան անասնական կիրքերու։ Տղաքը փողոցները ...թափառին, իսկ ողջ մնացած այրերը կը պահուին եւ կը շա...գործուին իբրեւ արհեստաւորներ, մինչեւ որ Թուրք աշա...տներ հասցնեն։

Անշուշտ բուն իրականութեան մէկ տասներորդն անգամ ...յս աղօտ պատկերը։ Ապացոյց այն որ՝ իրարու ետեւէ կը ...ռանան տարիներէ ի վեր «հանգիստ» ապրած բեկորներ։

Աւելի կարեւոր է միւս խնդիրը,— փախստական Հայերու ...րադարձի արտօնութիւնը։

Մեզի համար գաղտնիք չէ որ այստեղ, Փարիզի մէջ ան...մ, աշխատողներ կան այդ արտօնութիւնը ձեռք բերելու։ ...չենք սխալիր, այդ իմաստով ձեռնարկ մըն ալ կատար...ած է, պաշտօնապէս, ծանօթ շրջանակի մը կողմէ, որուն ...րողջ քաղաքական ծրագիրը՝ «լքեալ» գոյքերու փրկութեան ...ջ կը կայանայ։

Այո՛, վերադարձի աւետիսին կը սպասեն Գ. Նորատունկ...ններն ու զանազան երեւելիներ, ամէնէն առաջ իրենց «լքե...լ» հարստութիւնները փրկելու համար։

Արդ, բուն ժողովուրդը շահ մը ունի՞ այս ցաւագար եւ ...ւաճան դիւանագիտութեան մէջ։

Ուրիշ խօսքով, արտասահման ապաստանած թափառական ...ղմութիւնները այնքան յիմարացե՞ր են, որ երկու տուն, ...ի մը կամ արտ մը ազատելու համար, նորէն «եաթաղան»ի ...կ դնեն իրենց վիզը։

Եթէ կան այդպիսիներ, ինչո՞ւ փախան քէմալական յա...ղթանակի և իրենց ... ...ղթութեան առջեւ, տուն-տեղ քանդելով։ Իսկ եթէ ակ...ւ կը տեսնէին վտանգը, եւ լեռնապատար չունեցին, իրենց ...ին փրկելու համար, հիմա ի՞նչ երաշխիք ունին թէ առտու ...չպիտի ջարդուին, վերադառնալէ եւ քիչ մը շունչ առնելէ ...ոյ։

Այո՛, ծանր է տարագիր բանուորի կեանքը, գրկուած, ...նէ եւ տեղէ, արեւէ եւ հորիզոնէ։

Իսկ անուն ունի՞ այն կեանքը զոր ճարահատ կը քաշքշեն ...րքիա մնացողները— ընդամէնը 100—120,000 հոգի— յաղ...ակէն մոլեգնած Թրքութեան սուր ժանիքներուն եւ արիւն ...ոտ աչքերուն տակ, զրկուած՝ տարրական իրաւունքներէ, ...ակայ Թրքացման եւ սարկացման բոլոր ձեւերուն։

— «Կեա՞նք է այս, ոէ՛ս Մնօ» (կամ Գարօ)։

Եւ տակաւին չըսինք թէ, առտու-իրիկուն, այդ մնացորդ...ուն ականջին կը հնչէ ծանօթ ազդարարութիւնը, կարճ եւ ...ւ...ճելի.

— Թրքացէ՛ք, մոռցէք լեզու, դպրոց, ինքնուրոյն կենցաղ ...ն, եթէ ոչ...

Շատ թեթեւ անցանք տակաւին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

... ԵՒ ՔԱՐԻՆՔ ԱՂԱՂԱԿԵՍՑԵՆ

Անցեալ օր արտատպեցինք թղթակցութիւն մը Հալէպի «Եփրատ»էն (ռամկավար), Հօկի Մարսէյլի «քաջագործութեանց» մասին։

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթն ալ իր վերջին թիւին խմբագրականով, «Ֆրանսահայ Հօկը», հետեւեալ քարերը կը գլորէ կամացուկ մը (1 սեպտ.).

— «Ֆրանսահայ Հօկը իր գոյութեան սա երկրորդ շրջանին, սխալ ճամբաներով առաջնորդուեցաւ, որուն իբր հետեւանք կարգ մը մասնաճիւղեր կազմալուծուեցան, ուրիշները տկարացան, իսկ ամբողջ կազմակերպութիւնը իր հեղինակութենէն ու հմայքէն շատ բան կորսնցուց։ Գործուած սխալներուն պատասխանատուութիւնը մասնաճիւղերուն վրայ չիյնար։ Հոն, այդ մասնաճիւղերէն շատերուն մէջ, կան իրապէս լաւ տարրեր, որոնք սրտովին փարած են Հայաստանին, կը փափաքին անշահախնդրօրէն օգտակար ըլլալ իրենց հայրենիքին։ Ձեռնհաս ղեկավարները պիտի կրնային մասնաճիւղերու մէջ գոյութիւն ունեցող այդ լաւագոյն տրամադրութիւնները մշակել եւ ամրացնել անոնց մէջ դէպի Հայաստան արթնցած սէրն ու համակրանքը եւ իրապէս ամուր օղակով մը կապել Գաղութն ու Հայրենիքը։ Բայց այդ ձեռնհասութիւնը չկրցաւ ցոյց տալ Հօկի կեդր. վարչութիւնը. ան մասնաճիւղերու ղեկավարութիւնը յանձնեց գործիչներու, որոնք աչքը շինելու փոխարէն յօնքն ալ վրայ տուին։ Բայց կայ աւելին։ Կեդր. վարչութիւնը չկրցաւ տեսնել կամ ըսենք՝ զարմանալի անտարբերութեամբ հանդիսատես եղաւ թէ ինչպէս Երեւան թերթը իր խմբագիրներով եւ կարգ մը աշխատակիցներով կացինահար կ'ընէ ֆրանսահայ Հօկը։

Այդ թերթը, իր առաջին օրերէն իսկ, անօրինակ յաւակնութեամբ մը ինքզինքը ֆրանսահայ Հօկի օրկանին դիրքին մէջ դրաւ եւ իբրեւ այդպիսին հազար կտոր եղաւ, որպէս զի Հօկը դառնար «դասակարգային» խմբաւորում մը, ուր պիտի հաւաքուէին միայն «չերտաւորուած» տարրերը։ Մինչ ըստ իր ծրագրին եւ Երեւանի Հօկի հիմնադիրներու (Ա. Երզնկեան) Փարիզի մէջ ըրած հանդիսաւոր յայտարարութիւններուն, Հօկը պիտի դառնար գաղութային այն միակ կազմակերպութիւնը որ իր շուրջ պիտի համախմբէր ներկայ Հայաստանին համակիր գաղութային բոլոր խաւերու խոշոր զանգուածները, ինքզինք բարձր պահելով դասակարգային, կուսակցական եւ քաղաքական նկատումներէ։

Իսկ Երեւան թերթը փորձեց վերէն վար շրջել ծրագիրները եւ պաշտօնական յայտարարութիւնները եւ նոր ուղեգոյցի հովերը առնել։ Այդ նպատակով ալ պայքար բացաւ ամէնքի դէմ — «անհարազատ տարրեր», «կեղծաւորներ», «կեղծ բարեկամներ», «քօղաւորուած թշնամիներ» գտաւ Հօկի կազմակերպութեան մէջ եւ ըրաւ ամէն ինչ զայն մաքրագործելու... համար։

Եւ եղաւ անխուսափելին։ Վէճեր, թիւրիմացութիւններ, վիրաւորանքներ, անարգանքներ և պառակտումներ գաւառէ գաւառ, քաղաքէ քաղաք շրջան ըրին։ Աստիճանաբար թուլցաւ, տկարացաւ Հօկը եւ սառոյց մը կարծրացաւ անոր շուրջ, քիչ մը ամէն տեղ, ամենալայնախոհ եւ ամենաազատական շրջաններու մէջ անգամ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՄԵԾ ԱՂԷՏ ՄԸ

ՆԱԽԱՐԱՐ ՊՈՔԱՆՈՎՍՔԻ ԵՒ ՉՈՐՍ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ԱԾԽԱՑԱԾ

Առեւտրական, թղթատարական եւ օդային Նախարար Մօրիս Պոքանովսքի շաբաթ օր Փուանքարէի ամարանոցին մէջ վարչապետին 68 ամեակի հանդիսութեանց ներկայ ըլլալէ վերջ, մեկնած էր՝ կիրակի առաւօտ ներկայ ըլլալու համար Քլէրմօն-Ֆէրանի օդանաւային հանդէսին։

Նախարարը օդանաւ նստաւ կիրակի առաւօտ ժամը 9,15ին Թուլի կայանին մէջ։ Իրեն հետ նոյն օդանաւը նստան նաեւ Լըֆրան՝ օդանաւային երթեւեկի ընկերակցութեան քարտուղար, Հանէն՝ օդանաւի վարիչ, Վիտալ՝ մեքենագէտ, և Վիլլիուս՝ անթելի մասնագէտ։

Մեկնելէ առաջ, շարժիչ մեքենան չբանեցաւ անմիջապէս, եւ պէտք եղաւ երեք անգամ դարձնել զայն, մինչեւ որ յաջողեցաւ օդ բարձրանալ։ Հազիւ երկու քիլոմեդր ճամբայ կտրած էր և մօտ 150 մեդր բարձրութեան վրայ կը գտնուէր, երբ օդանաւը ուղղաձիգ կերպով գետին ինկաւ եւ կրակ առաւ։ Հարիւրապետ Հուփէր, որ ուրիշ օդանաւով մը կ'ընկերանար Նախարարին եւ 500 մեդր բարձրութեան վրայ կը գտնուէր, վայրկենապէս վար իջաւ՝ աղէտին վայրը. Թուլի օդանաւային կայանէն ալ շուտով օգնութեան փութացին, սակայն անկարելի եղաւ ո և է օգնութիւն հասցնել։ Օդանաւին պէնզինի շտեմարանները պայթած էին անկումին առեն եւ 750 լիտր քանակութեամբ դիւրավառ այդ նիւթը տարածուելով 20 մեդրնոց շրջագիծի մը վրայ, թոյլ չէր տար ո և է մէկուն մօտենալ։

Նախարարը եւ չորս ընկերները այրելով ածուխ դարձան։ Երբ հրշէջները հասան, ամէն ինչ վերջացած էր արդէն. կրակը տեւեց երկու ժամ, այրելով նաեւ շրջակայ կարգ մը խրճիթներ։

Երկու ժամ վերջ, երբ կարելի եղաւ մօտենալ օդանաւին, երկաթի քանի մը կտորներէ եւ ածխացած ոսկորներէ զատ բան չէր մնացած։ Մեծ դժուարութիւն քաշեցին՝ դիակներուն ինքնութիւնը ճշդելու համար։ Պոքանովսքին ճանչցան շնորհիւ փլաթինէ ժամացոյցի մը եւ ինքնահոս գրիչի մը. օդանաւորդ Հանէնը՝ շնորհիւ բանալիի մը, Վիտալը՝ շնորհիւ փողկապի ասեղի մը, որ կարապ մը կը ներկայացնէր, անթելի մասնագէտ Վիլլիուսը՝ շնորհիւ գլխուն անցուցած անթելի գործիքին։ Հինգերորդը ճշդելու պէտք չմնաց՝ Լըֆրանն էր։

Փարիզի մէջ խոր տպաւորութիւն գործեց Նախարարին մահը։ Այս երկրորդ Նախարարն է որ օդանաւի զոհ կ'երթայ։ 1911 Մայիս 21ին Իսի-լէ-Մուլինոյի օդանաւային կայանին մէջ Փարիզ—Մատրիտ գիծին պատկանող օդանաւ մը պատերազմ. Նախարար Մօրիս Պէրթօի զարնուելով սպաննած էր զայն. Նոյն արկածին մէջ ծանրապէս վիրաւորուած էր նաեւ վարչապետ Մօնիս։

Պոքանովսքիի կինը Թօնփիէներ կը գտնուէր։ Ներքին Նախարար Ալպէր Սարօ ինքնաշարժով հոն գնաց եւ տխուր լուրը հաղորդեց Նախարարին կնոջ, զոր իրեն հետ միասին Փարիզ բերաւ։ Հանրապետութեան Նախագահը, վարչապետը եւ բոլոր Նախարարները ցաւակցութիւն յայտնեցին տիկին Պոքանովսքիի։ Թուլի մէջ ջոկատի մը կողմէ զինուորական պատիւներ եղան Նախարարի աճիւնին։ Հինգ դագաղներու մէջ դրուեցան աճիւնները։ Նախարարին դագաղը կիրակի գիշեր մասնաւոր կառախումբով մը Փարիզ բերուեցաւ։ Ազգային յուղարկաւորութիւն պիտի կատարուի։

*** Մօրիս Պոքանովսքի ծնած է Հավրի մէջ. կը մեռնի 49 տարեկան։ Աւարտած է Փարիզի իրաւաբանական վարժարանը եւ փաստաբանութիւն ըրած։ 1914ին ընտրուեցաւ երեսփոխան։ Մեծ պատերազմին ծառայեց բանակին մէջ, նախ իբր յիսնապետ, յետոյ փոխ-տեղակալ։ վիրաւորուեցաւ։ 1916ին Յունաստան ղրկուեցաւ միջազգային պատուիրակութեան մը հետ՝ *Փրովանս* զրահաւորով։ Գերման ընդծովեայ մը ընկղմեց զրահաւորը եւ Պոքանովսքի ժամերով բեկորի մը կառչելէ յետոյ ազատուեցաւ եւ գնաց Աթէնք։ 1917ին Փարիզ վերադարձաւ եւ բանակին մէջ ծառայեց։ 1919ին, 1924ին եւ այս տարի դարձեալ երեսփոխան ընտրուեցաւ։ Ծովային Նախարար եղաւ 1924 մարտ 29ին Փուանքարէի դահլիճին մէջ։ 1926 յուլիս 23ին Փուանքարէ երբ կրկին վարչապետ եղաւ, առեւտրական Նախարարութիւնը յանձնեց անոր։ Ամուսնացած է օր. Վոլֆի հետ եւ ունի չորս զաւակ, որուն անդրանիկը իրաւաբանականի մէջ կ'ուսանի։ Ծանօթ էր իբրեւ ելմտագէտ եւ տնտեսագէտ։

Ի՞նչպէս թագաւոր հռչակուեցաւ

Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին Թիրանայի մէջ գումարուեցաւ Սահմանադիր ժողովը։ Ներկայ էին բոլոր երեսփոխաններն ալ՝ 85 հոգի։ Նախ կարդացուեցաւ Նոր Սահմանադրութիւնը մշակող յանձնաժողովի տեղեկագիրը։ Սահմանադրութեան առաջին յօդուածը սրբագրուած էր այն ձեւով որ ալպանական պետութիւնը այսուհետեւ թագաւորութիւն է՝ Ահմէտ Զօկուի հարստութեան տակ։ Այս յօդուածը քուէարկուեցաւ ծափերու մէջ։

Քուէարկութենէն յետոյ նիստը ընդհատուեցաւ։ Ժողովին կողմէ Նախագահ Վանկէլիի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը ղրկուեցաւ Ահմէտ Զօկուի բնակարանը՝ թագը մատուցանելու համար անոր։ Պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՏԱՐՕՆԱՑԻՍ

Օգոստոս 29ին, Հալէպի «Եփրատ»էն արտատպեր էինք հատուած մը, ուր կ'երեւային հետեւեալ տողերը.

— «Դրեթէ տարի մը առաջ, Փարիզի «Հօկ»ի կեդր. վարչութիւնը հոս կը պահէր ծիւհէրեան անուն մէկը, իբր գործիչ, որ այսօր Երեւան թերթին խմբագրութիւնը կը վարէ։ Անոր կողքին կը գտնուէին Հայաստանցի ծիտէճեան մը եւ «Տարօնացի» մը, որոնք Հօկի համար տեսէք ի՛նչ ծառայութիւններ մատուցին։»

Հասկնալի է. Հօկի գործականներուն մէջ կը գտնուի նաեւ մէկը, որ ծանօթ է «Տարօնացի» կեղծանունով։

Իսկապէս ալ այդ անունով կարմրուկ մը կը ճանչնամ Պոլսէն, այժմ Մարսէյլ։ Հարազատ Մշեցի։

Ուրկէ ո՛ւր, այս պարզ նախադասութիւնը —այն ալ արտատպում— վշտացուցեր է Տարօնցի հայրենակից մը, որ անունը կը ծածկէ Մ. Մ. սկզբնատառերուն տակ, բայց երեւի պաշտօն ունի Տարօնցիները պաշտպանելու։

Լիոնէն կը գրէ այդ հայրենակիցը։ Չէ կերեր, չէ խմեր, եւ նոյն օրն իսկ նամակ մը գրեր է «Յառաջ»ի։

Կ'արտատպեմ քանի մը հատուածներ.

— «Մենք Լիոնի Տարօնցիներս, կ'ուզենք հասկնալ թէ ո՛ր Տարօնացին այդչափ ծառայութիւն մատուցեր է Հօկերուն։

«Եթէ կարելի է, յարգելի խմբագիր, մեզի հաղորդել այդ Տարօնացիին անունը եւ մականունը և անհրաժեշտօրէն տպել Յառաջի մէջ, որով պիտի ստանաք 200 ֆրանք նուէր։

... «Մենք Տարօնցիներս կը նախընտրենք բոլորովին չէզոքութեան մէջ մնալ եւ ոչ թէ այդ աւազակ կուսակցութեան անդամակցիլ։ Մենք չենք ուզեր մոռնալ մեր անցեալը եւ չպիտի մոռնանք։

... «Հակառակ պարագային, եթէ չտպէք այս նամակս Յառաջի մէջ, գիտցած ըլլաք որ լաւ բան մը չէ ձեր ըրածը։ Խմբագիր մը պէտք է ըլլայ միշտ անկեղծ եւ ոչ կողմնապաշտ» եւն.։

Գիտեմ որ Տարօնցիները կատակ չեն սիրեր։ Այլապէս, կարելի էր իբրեւ զուարճալիք արձանագրել այս բոլորը։

Ատոր համար ալ, ահա թէ ի՛նչ կ'ուզէի որ Յառաջը յայտարարէր ամենայն լրջութեամբ. —

1. «Տարօնացի»ն կայ եւ կը պտտի ամէն տեղ։ Թող իրենք իմանան անունն ու մականունը։

2. Եթէ քոսոտ աքլոր մը գտնուեր է իրենց մէջ, Տարօնցիները պատճառ չունին իրենք զիրենք վարկաբեկուած զգալու։

3. «Յառաջ»ը այն թերթը չէ որ հրապուրուի դրամով, կամ վախնայ սպառնալիքներէ։

4. Ընդհակառակն, Տարօնցի մը այդպիսի բաներ մտքէ անցընելով եւ գրի առնելով, իսկապէս արատ կը բերէ իրենց անունին։

5. Քանի որ նամակին բովանդակութիւնը հրատարակուեցաւ, այդ 200 ֆրանքը թող յատկացնեն իրենց Հայր. Միութեան։

ԱՐՇԱԻՒՐ

Մ. ՔԷՄԱԼ Տարատնէլ երթալով ժողովուրդին խօսեցաւ նոր այբուբենի մասին։ Յետոյ այցելեց Անաֆարթայի ռազմադաշտը։ Կէլիպօլուի առջեւ զրօսանաւին մէջէն դիտեց նաւային ռազմափորձերը։ Կէլիպօլու ցամաք ելաւ եւ Պոլիս դարձաւ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐ

10-12,000 Հայեր ափ մը գիւղերու մէջ.— Հայ հողագործները միշտ յարգի.— Միջնադարեան բարքեր.— Տասը տարեկան փեսայ եւ ութ տարեկան հարս:— Գիւղատէրներու կեղեքումները:

Պարսկահայ իրականութեան մէջ այսօր Ջուղայի շրջանէն յետոյ (Չարմահալ, Փէրիա եւ Բեարվանդ) ամէնէն հայաշատ կեդրոնը կը ներկայացնէ Արաղի շրջանը՝ Բեազազ, Շափլաղ (Գեափլա), Բէժէրէ և Բուրվարի՝ իր 10-12000 հայութեամբ, ըստ ոմանց 15,000:

Բեազազի գաւառը կը գտնուի Սուլթանապատէն 4 փարսախ (28 վերստ), իսկ Շափլաղը՝ 6 փարսախի (42 վերստ) վրայ: Դէպի Բեազազ կէս ճամբան կարծես կը գտնուիք Արարատեան դաշտը: Եթէ Մասիսները չպակսին, ճամբորդը կատարեալ շփոթութեան կրնայ մատնուիլ: Շուրջդ ամբողջ բուսականութիւն է, արտեր, այգիներ, բանջարանոցներ, արօտատեղիներ: Հայ եւ պարսիկ գիւղացիները անմշակ կտոր չեն թողած: Ճահիճներ գրեթէ չկան, փոքրիկ ճահճախուտ կտորներ միայն կ'երեւան տեղ-տեղ: Հայաստանի ճահիճները մանաւանդ չկան այստեղ:

Կ'անցնինք երեք-չորս հայաբնակ գիւղերու մօտէն խճուղիանման ճանապարհի աջ ու ձախ կողմերը՝ մինչեւ Բեազազի կեդրոնական պարսկախառն հայ գիւղը, Աղնա, ու ժամանակին՝ տակաւին 12-15 տարի առաջ ունեցած ենք նախանձելի դպրոց՝ Խորէն վարդ.ի օրով: Դըպրոցին շէնքը՝ հայ շինականի ջանքերով ու ծախքով շինուած, տարիներ շարունակ ծառայեր է իբրեւ բնակարան ու գոմ գիւղատիրոջ: Շատ աշխատանք է թափուած ազատելու բռնագրաւուած շէնքը, նոյնիսկ երեք չորս տարի առաջ դիմում է եղած Շահին. միայն ամիսներ առաջ, շնորհիւ Հ. Յ. Դ. Արաղի կազմակերպութեան, կարելի եղաւ շէնքին մէկ կարեւոր մասը ետ առնել, ինչ որ մեծապէս ոգեւորած է դպրոցասէր հայ գիւղացին: Որոշուած է առաջիկայ ուսումնական տարուընէ հրաւիրել կարող աւագ ուսուցիչ մը, մէկ երկու ուսուցիչներու հետ: Աւելի քան ոգեւորուած են, որ ուսուցչին թոշակը ապահովուած է Սուլթանապատի դպրոցի հոգաբարձութեան կողմէ, օղլի տուրքի յաւելումով: Միւս ուսուցիչներու թոշակը եւ ծախքերը Աղնացիները իրենք պիտի հոգան: Առայժմ Աղնայի դպրոցին մէջ կ'ուսանին 70ի չափ աշակերտներ: Երկու դասատուներին, որոնց մէկը Սուլթանապատի դպրոցին ընթացաւարտներէն է: Ուրիշ գիւղերու մէջ եւս կան դպրոցներ: Պատեցայ 17 գիւղերէն ինը միայն: Գոհացուցիչ է նաեւ Ումրիան գիւղի դպրոցը, մասնաւոր տան մէջ, ուր կը պաշտօնավարէ երեք տարիէ ի վեր տարագիր երիտասարդ մը, զոհ ձգելով բոլորը:

Ինը գիւղերու մէջ Հայերը կ'ապրին Պարսիկներու հետ, զատ-զատ թաղերու մէջ. 8 գիւղեր զուտ հայաբնակ են: Ընդհանրապէս լաւ դրացիներ են: Միայն 4-5 տարի առաջ, երբ գիւղատէրը քանի մը հայ ընտանիքներ բերաւ Ալիպորճ բնակեցնելու, Պարսիկները մտահոգ թէ ժամանակի ընթացքին իրենց տեղը Հայերուն պիտի տրուի, խնդիր հանեցին: Փոքր բայց դառն թիւրիմացութիւններէ յետոյ, սակայն, տեղի տուին եւ այսօր 21 հայ ընտանիքներ եղբօր պէս կ'ապրին 60ի չափ պարսիկ ընտանիքներու հետ:

Սուրանէի Պարսիկները ընդհակառակն սիրով ընդունեցին երկու տարի առաջ իրենց գիւղը փոխադրուած Հայերը, զորս սիրաշահելու եւ նոր բնակավայրի հետ կապելու համար գիւղատէրը իր ծախքով եկեղեցի կը շինէ: Գիւղատէրը՝ երիտասարդ «Սէյէդ» մը, կը գովէ հայ հողագործը եւ կը թուէ անոր առաւելութիւնները: Հայ գիւղացին անհամեմատ աւելի աշխատասէր եւ օգտակար կը համարուի: Այդ կարծիքը բարեբախտաբար կը պահուի Շահ Աբասի ժամանակներէն մինչեւ այսօր: Ահա թէ ինչու գիւղատէրերը ամէն կերպ կ'աշխատին հայ գիւղացիներ ունենալ իրենց կալուածներուն մէջ, աւելցնել անոնց թիւը եւ, որչափ կը թոյլատրէ իրենց ընչաքաղցութիւնը անհրաժեշտ յարմարութիւններ տալ անոնց, մանաւանդ որ գիւրին չէ հայ երկրագործներ գտնել: Բիչերը յանձն կ'առնեն մէկ գիւղէն միւսը երթալու. եթէ նոյն իսկ ուզեն, ծննդավայրի գիւղատէրը չի թոյլատրեր, շատ անգամ գիջումներ ընելով:

Բեազազի հայաբնակ գիւղերու վիճակագրութիւնը կազմած առեն աշխատած եմ խուսափիլ խոշոր վրիպումներէ: Զգիտեմ որքան եմ յաջողած: Սխալներ եթէ պատահին, ներելի պէտք է համարել, նկատի ունենալով շարք մը անյարմարութիւններ: Անթերի եւ միանգամայն անսխալ վիճակագրութիւն Նոր Ջուղայի վանականները կրնային ընել, բայց այդպիսի հասարակ բաներու մասին, մանաւանդ վերջին տասնամեակին մտածող չկայ. օրացոյցներու թիւերը ստուգուած չեն տակաւին:

Աղնա	140 տ. հայ	135 տ. պարս.	1 եկեղ.	2 քհնյ.	հայ դպրոց
Բալավա	136 տ. հայ	— —	1 »	1 »	» »
Սէյդուն	27 տ. հայ	-- —	1 »	1 »	— —
Բոլքաբէյէ	11 տ. հայ	15 տ. պարս.	— -	— —	— —
Դիլխապատ	30 տ. հայ	150 » »	1 »	1 »	պարս. դպ.
Աբասապատ	37 տ. հայ	— —	1 »	» »	— —
Սուրանէ	12 տ. հայ	70 տ. պարս.	Եկեղ. կիսաւեր		— --
Դաստկերտէ	22 տ. հայ	80 տ. պարս.	» կիսաւեր		— —
Բերք	18 տ. հայ	36 տ. պարս.	— —	— —	— —
Ղալէ Բալըմուն	14 տ. հայ	40 տ. պարս.	— —	— —	— —
Ումրիան	36 տ. հայ	— —	1 եկեղ. (չորս		— —
Մարանդ	26 տ. հայ	26 տ. պարս.	1 »	գիւղին	հայ դպրոց
Ալի Պորճ	21 տ. հայ	60 տ. պարս.	1 »	1	պարսկ. դպ.
Ղալէ Հօսէյնապատ	22 տ. հայ	— —	1 »	քհնյ.)	— —
» Մէհտիապատ	12 տ. հայ	— —	— —	— —	— —
Գոլիգարդ	36 տ. հայ	— —	1 եկեղ.	1 քհնյ.	— —
Զիրաքի Ղալէ	30 տ. հայ	— —	1 »	» »	— —
Գումար	630 տ. հայ	612 տ. պարս.	11 եկեղ.	7 քհնյ.	3 հ. 2 պ.դպ.

Անշուշտ կան ուրիշ շատ զուտ պարսկաբնակ գիւղեր: Ինչպէս կ'երեւայ, գրեթէ հաւասար թիւով հայ եւ պարսիկ (630 հայ, 612 պարսիկ) կը պահեն հինգ դպրոց, 3ը հայկական, զորս ինքը ժողովուրդը կը հոգայ. 2 պարսկական դպրոցներ՝ մէկը գիւղատիրոջ կողմէ կը հոգացուի. միւսը հին «մէքթէպխանէ» է, այսինքն առանց ժողովրդի նախաձեռնութեան եւ հոգածութեան: Քահանաները, բացառութեամբ մէկ երկուքին, բացարձակապէս տգէտ են կամ թերուս: Թող կոպիտ չերեւայ, եթէ ըսեմ, որ կաշառքով օծուած քահանաներ են: Ջուղայի Ս. Ամենափրկչեան վանքը եթէ 1000 ղրան (100 տոլար) ստանայ, մէկ քահանայ կը ձեռնադրէ, հոգ չէ թէ ընծայացուն գրել-կարդալ չգիտնայ:

Իւրաքանչիւր հայ ընտանիք միջին հաշուով կը բաղկանայ հինգ հոգիէ: Ուրեմն Բեազազի հայ բնակչութեան թիւը պէտք է ընդունիլ 3150. կիներու թիւը աւելի է՝ հարիւրին 60 կամ հարիւրին 40 համեմատութեամբ: Տարածուած է անչափահասներու, աւելի ճիշտ երախաներու ամուսնութիւնը: Բալավա գիւղին մէջ 10 տարեկան տղայ եւ 8 տարեկան աղջիկ ամուսիններ տեսայ: Աւելի գէշը կայ, 10—11 տարեկան տղայ 15—16 տարեկան աղջկան հետ: Ըսել թէ հոգեւոր իշխանութիւն կայ եւ տեսնել այս սարսափելի իրականութիւնը՝ անհաւատալի է: Այս շրջանին մէջ շատ են եւ բազմազան՝ հիւանդութիւնները: Բժիշկ չկայ: Դիլխապատի մէջ նպարավաճառ-բժիշկ մը կայ: Կան նաեւ շրջիկ հրեայ «բժիշկ»-ներ, որոնք թէ կը շահագործեն հիւանդներու տէրերը եւ թէ կը սպաննեն հիւանդները: Վերջերս Աղնայի մէջ հաստատուեր է հայ տարագիր բժիշկ մը, որ շատ օգտակար կ'ըլլայ եթէ կարենայ գիւղացիները վարժեցնել դարմանուելու փոխարէն վճարելու սկզբունքին:

Աղնա եւ Բալավա գիւղերուն մէջ միայն տուները կը պատկանին գիւղացիին, այնպէս որ կարելի է տուները առուծախի ենթարկել. մինչեւ 6000 ղրան արժող տուներ կան: Այգիները, մեծ մասամբ խաղողի, նոյնպէս: Միւս բոլոր գիւղերուն մէջ տուները գիւղատիրոջ սեփականութիւնը կը կազմեն եւ այնտեղ բնակող գիւղացիները ժամանակաւոր հիւրեր են: Հարկերը որ կը գանձուին գիւղատիրոջ օգտին, անտանելի ծանր են: Ջրովի ցանքին երեքէն մէկը, անջրդիին հինգէն մէկը գիւղատէրը կ'առնէ. նոյնիսկ ծառերու մէկ երրորդը գիւղատիրոջն է. խաղողի որթի, արջառի, ոչխարի, հաւի եւ ուրիշ շատ հարկեր, այնպէս որ առանց չափազանցութեան գիւղացիին հալալ աշխատանքով ձեռք բերած արդիւնքին կէսը գիւղատէրը կը տանի: Ահա պատճառներէն մէկը, որ Բեազազի գիւղացիութիւնը յաճախ մաճն ու արօրը թողած, կ'երթայ Թէհրան, Քիրմանշահ, Սուլթանապատ, Համատան, մինչեւ իսկ հեռաւոր նաւթահորերը եւ Պաղտատ՝ ծառայութիւն, խոհարարութիւն կամ «շիրէճի»ութիւն ընելու. (օղեվաճառ եւ գինեգործ): Այլապէս միայն երկրագործութեամբ, խաշնարածութեամբ ու այգեգործութեամբ չպիտի կրնայ հոգալ իր ընտանիքի պէտքերը: Իւրաքանչիւր տան մէջ գորգի «տէզգեահ» կայ: Ինչպէս ուրիշ անգամ գրած եմ, այստեղ եւս Հայերը աւելի լաւ գորգեր կը գործեն քան Պարսիկները:

Հայերը Բեազազի մէջ հաստատուած են հաւանականօրէն 150 տարի առաջ: Աղնայի մէջ ամենահին հայ գերեզմանաքարը ցոյց տուին «1819 թիւ Քրիստոսի Ոսկան Ադամեան», ուրեմն 109 տարուան: Բալավա գիւղը աւելի հին է: Սպահանի Նոր Ջուղայէն եկած Հայեր են, Շահ Աբասի Հայաստանէն բերած Հայերու շառաւիղները: Նախորդ «Նամակներ»ուս մէջ խօսած եմ Արաղի Հայերու մասին: Աւելցնեմ, որ կը պահպանեն հին նահապետական սովորութիւնները՝ 80 - 90 տարեկան անխօս «հարսեր» կան տակաւին. հիւրասէր են, բայց միջավայրի բացասական ազդեցութիւնը որոշ կ'երեւայ: Կը սիրեն լսել Հայաստանի մասին. հայ եկեղեցին եւ լեզուն կը պահեն ամուր: Հանրապետութեան ժամանակ, ամբողջովին Հայաստան փոխադրուելու գաղափարով ոգեւորուած, այսօր անկրօն բոլշեւիկներուն անէծք կը կարդան:

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՁԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս երէկ գրած էինք, ֆրանսացի օդանաւորդներ՝ Արաշար եւ Թրինեօ, մեկներ էին դէպի Հնդկաստան, կոտրելու համար ուղիղ գիծով հեռաւորութեան մրցանիշը: Բայց անոնք ստիպուած են Ըթրազպուրկի մէջ վար իջնալ, երէկ առտու ժամը 9,30ին: Պատճառ ցոյց կը տրուի իւղի խողովակի մը պայթումը:

ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ

Այս խորագրին տակ, ֆրանս. ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ Le Populaireի մէջ, Օ. Ռոզէնֆէլտ կը գրէ յօդուածաշարք մը, որուն գլխաւոր հատուածները կուտանք ստորեւ.

Դեռ երբե՛ք սովետական հանրապետութիւնները այսքան ստիպողական պէտք չէին ունեցած օտար դրամագլուխի: Բայց զանոնք ձեռք ձգելու համար, Մոսկուայի կառավարութիւնը երբեք դեռ այսքան ալ աննպաստ պայմաններու մէջ չէր գտնուած:

Օտար դրամագլուխը միշտ չի փութար հոն ուր կը հրաւիրուի, նոյն իսկ եթէ արտասովոր շահեր խոստանան անոր: Երկրի մը ելեւմուտքին, ճարտարարուեստին կամ առեւտուրին մէջ մտնելու համար իբր փոխ, մենաշնորհ, կամ առեւտրական փորձ,— ան կը պահանջէ տնտեսական եւ օրինական պայմաններ: Բայց, ինչ ալ ըլլայ անոր ձեւը, անոր նախնական պահանջն է փոխ տուող եւ առնող երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական եւ հիւպատոսական կանոնաւոր յարաբերութիւններու գոյութիւնը: Այս տեսակէտով, Ռուսիոյ կացութիւնը եզականօրէն վատացած է 18 ամիսէ ի վեր: Ռուսիոյ մեկուսացումը փոխանակ նուազելու կը սաստկանայ: Այս արդէն, Համայնավար Միջազգայինի եւ Կէփէուի խառն գործակցութեան հետեւանքն է: Արդ, Համայնավար Միջազգային եւ Կէփէուն՝ Սովետներու արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան գործակալներն են: Կը նշանակէ թէ՝ բոլշեւիզմի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութենէն կախուած է ներկայ պահու տնտեսական հարցին լուծումը,— օտար դրամագլուխի հայթայթումը»:

Յօդուածագիրը ակնարկ մը նետելէ յետոյ պարէնի տագնապին վրայ, կը քննէ Ռուսիոյ տնտեսական կացութիւնը, ինչպէս նաեւ այն պայմանները, որոնց շնորհիւ միայն, երկիրը պիտի կրնայ օտար դրամագլուխ հայթայթել, ու վերլուծելով բոլշեւիկեան քաղաքական վարչաձեւը, կը հանի այս եզրակացութեան:

«Բոլշեւիզմը տեղի պիտի տայ օտար եւ ռուս դրամատիրական դասակարգերուն եւ այսպէս, պիտի վերածուի ֆաշիստական տիրակալութեան եւ կամ պիտի քայքայուի:

«Երկու ենթադրութիւններուն մէջ ալ, հակայեղափոխութիւն կայ: Ռուսական յեղափոխութիւնը ուրեմն անվերադարձ կորսուա՞ծ է: Աշխատաւորութիւնը չկրնա՞ր բան մը փորձել զայն փրկելու համար:

«Դրամատիրութիւնը կը վերածնի Ռուսիոյ մէջ: Ան արդէն իր ներկայացուցիչներն ունի յանձին կուլակներու — գիւղացի դրամատէրներ — եւ միջնորդներու, ու շնորհիւ ազատ շուկայի ճնշումին, որ կը կրթնի միլիոնաւոր անկախ արտադրութիւններու վրայ, կը նուաճէ պետականացած ճարտարարուեստը: Ուզենք կամ ո՛չ, իրողութիւնն այս է: Ա՛չք գոցել, ուրանալ փորձել կը նշանակէ աշխատաւորները սխալի մէջ ձգել եւ զանոնք առաջնորդել պարտութեան:»

Բոլշեվիզմի մօտալուտ քայքայման մասին կարգ մը խորհրդածութիւններ ընելէ, բայց «յեղափոխական նուաճումներուն առաւելագոյնը» փրկելու միջոցները փնտռելէ յետոյ, Ռոզէնֆէլտ կ'աւելցնէ.—

«Ցագնապը կը սաստկանայ: Ներքին վէճերով պառակտած՝ բոլշեւիկ կուսակցութիւնը այլեւս տէրը չէ կացութեան: Վեց ամսուան մէջ, երկու անգամ դիրք փոխեց գիւղացիներուն հանդէպ: Ալ չգիտեր թէ ի՛նչ պէտք է ընել.— զարնե՞լ թէ տեղի տալ: Չի կրնար ընելիքը որոշել: Միանգամայն կը զարնէ եւ տեղի կուտայ: Կառավարական շրջանակներու մէջ խառնաշփոթութիւն կը տիրէ: Նոյնիսկ Քաղաքական Բիւրոյին մէջ որ իրեն անդամներէ կը բաղկանայ, կայուն մեծամասնութիւն չկայ:

«Պուխարին սկսած է երեսի վրայ ձգել Ստալինը: Ռըկլոով՝ դիկտատորին մարդը, հակառակորդներուն կողմն անցաւ: Ռիքով քալինին եւ Ցոմսկի հակառակ են Ստալինի:

«Ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղը: Բոլորը կը սպասեն քայքայման եւ յուսահատ, կը դառնան միակ ուժին որ դեռ անխախտ կը թուի ըլլալ,— Կէփէուին:

«Կէփէուն անշուշտ, զարհուրելի զէնք մըն է, բայց ամէն ձեռք կրնայ զայն գործածել: Այսօր, համայնավարներուն ձեռքն է ան: Վաղը կրնայ ի հաշիւ Մուսոլինիի մը զարնել: Ան է որ կ'արգիլէ ընկերվարական պրոպականդը: Բայց իր գրգռած ատելութեամբ, հակայեղափոխութիւնն է որ կը պատրաստէ:

«Կէփէուն ջնջել, ջնջել սարսափը՝ դէպի ռամկավարութեան վերահաստատումը, դէպի յեղափոխութեան փրկութիւնը առնուածառաջին քայլը պիտի ըլլայ»:

ԵՐԳՆ ՈՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թոքերէն ուժգին կերպով արձակուած օդը ազդելով խռչափողի ձայնական լարերուն վրայ, առաջ կը բերէ ձայնը, որ խօսքի, աղաղակի կամ երգի ձեւով կ'արտաբերուի: Ձայնի եւ երգի արտաբերութեան մէջ մեծ դեր ունի լեզուն. արդարեւ, առանց լեզուի ո՛չ կրնանք խօսիլ և ո՛չ ալ երգել:

Երգը կամ ձայնական երաժշտութիւնը չափաւորութեան սահմանին մէջ կը նպաստէ լանջքի ընդլայնումին եւ թոքերու ծաւալման, սակայն անոր չափազանցութիւնը կը վնասէ կուրծքին, և աղիտաբեր է կուրծքի ու սրտի հիւանդութեանց ենթակայ անձերուն:

Երգը անուշութիւն տալով մարդու ձայնին, զայն կը կանոնաւորէ ու կ'ազնուացնէ: Ասկէ զատ, երգը մտքի հանդարտութիւն եւ սրտի զուարթութիւն կը պատճառէ, եւ մեծապէս կ'օժանդակէ առողջութեան պահպանման:

Չափաւոր երգելը նպաստաւոր է թոքերուն, սակայն երբ չափը անցնի, թոքերը կը յոգնին, ձայնը կ'աւրուի եւ խռչափողի բորբոքում առաջ կուգայ: Երգիչները պէտք է զգուշանան ծխախոտի, սուրճի եւ ոգելից ըմպելիներու գործածութենէն, որոնք խռչափողի հուզաթաղանթին գրգռում կը պատճառեն եւ ջղային դրութեան վրայ ազդելով՝ կը վնասեն ձայնին:

Բարձր ձայնով կարդալը եւ զօրաւոր ճիգով երգելը աղեթափութիւն (hernie), մինչեւ իսկ ուղեղային արիւնախռնում կրնան առաջ բերել: Բացօթեայ երգելը կը վնասէ ձայնին, նոյնպէս շատախօսութիւնը եւ երկարատեւ երգեցողութիւնը վնասակար են սրտի ու թոքի տկարութենէ տառապող մարդոց համար:

Երաժշտութիւնը բարերար ազդեցութիւն մը կը ներգործէ ուղեղին վրայ եւ բուժիչ հանգամանք ունի մասնաւորապէս ջղային տկարութեանց համար:

Պիւթագորաս առաջին անգամ ըլլալով երաժշտութիւնը իբր միջոց գործածեց կարգ մը հիւանդութեանց դէմ:

Հին Արաբացի բժիշկները

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«…ՆՉ ՏԱՌԵՐՈՎ ՊԻՏԻ ԳՐՈՒԻՆ …ԱՄԸ ՄԱՐԳԱՐԷՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ»

…մ. Քէմալ եւ Բամէթ փաշա …ցեալ շաբթու իրենց շքա…ւմբով գացին Պրուսա, իսլա…ումբով մոլեռանդութեան միջ…ական մը, լատինական տառե…քերդ մը, …ն գովքը երգելու համար …ն եւ անթելով: Այս առ…ւագով եւ … Թուրք թերթերը հետեւեալ …ամուլութիւնը կը հրատարակեն.

«…ներքին գործավար Շիւքրի …այա պէյ, շրջակայ վայրէ մը …աջած իր մէկ հեռագիրը եր…րեց կազի փաշային եւ վարչա…եսին: Բամէթ փաշա նայեցաւ …նեց, առանց բան մը ըսե… կազին փաշան հետաքրքրուե…ու. «Ի՞նչ է, ես ալ տեսնեմ»: …սաւ եւ ըսաւ.

«Երբեք պէտք չէի զգացած …այս տեսակ բան մը խորհելու, եւ …հիմա ալ չեմ զգար: Այս վատա…ողջ մտայնութեան տէրերուն սա …րելի է ըսել.— Այս ապուշները …«աՀմաք») ինչո՞ւ գեռ իրենք զի…ենք զերծ կը զգան ազգին ձայ…ին, սրտին եւ փափաքին ականջ …նելու պարտաւորութենէն:

«Փափաքը, պաՀանջը եւ կամ…ը ոչ ոքին է, այլ ազգին: Մենք …իայն այդ փափաքը կատարող …պաշտօնեաներն ենք: Մենք իրա…ունք ունի՞նք միթէ բացարձակ …րաւասութեան պնդումով Հրա…պարակ գալու: Այլեւս կարելի՞ է …երեւակայել որ ոեւէ պաշտօնեայ …ամ Հանրապետութեան Նախա…ահ առ ոչինչ Համար է Թուրք …եծ ազգը եւ կարծէ թէ ան վիզ …ռիտի ծռէ իր երեւակայական …ելքին, ինչպէս կ'ըլլար անցեալի …պուշ եւ գաւ շրջաններուն: Այլեւս …սկած չէ մնացած թէ ասիկա …ա ամօթալի եւ ծիծաղելի եղած …Էֆէնտիմ, թող ոչ ոք մտա…գուի. Թուրք ազգը գտած է …մարտութիւն բռնած գոՀարը, …վէրքերը բուժելու Համար: Ես …ուած է երկար քայլերով ընթա…ալ այս ճամբէն: Ասոր առջեւ …ումբ քաշել ուզողները դատա…պարտուած են ճզմուելու Թուր…քին ուժեղ ոտքերուն տակ: Եթէ …ազգը այս առթիւ ոեւէ դժուա…ութեան Հանդիպի, ես եւ ընկեր…ներս անվարան ազգային Համեստ …հէտայի մը կ'ըլլանք իր ոտքե…րուն առջեւ:

ԱՀաւասիկ խնդրոյ առարկայ …հեռագիրը.— «Արաբական տա…ռերը կը լքէք եւ կ'ընդունիք …րքական գիրերը, որ ամէնէն ա…ելի ընդունակ են արտայայտե…լու Թուրքին նկարագիրը: Ասիկա …ու լաւ է: Բայց ի՞նչպէս պիտի գրէք «Մուհամմէտի տասը ըն…կերներ»ուն անունները, որոնք զարդարած են մզկիթներու պա…տերը: Արաբերէնո՞վ, թէ Թուր…քերէնով:

Կազի փաշան չպատասխանեց: Բայց ներքին գործավարը ըսաւ. «Թուրքիոյ մէջ լեզուն եւ գիրը Թուրքերէն է: Արաբներն անգամ չեն կրնար պնդել որ արաբերէն ըլլայ»:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Մեր սեփական թղթակցէն)

ՊՈՒՔՐԷՇ, 27 օգոստոս

Հայ գաղութը խռովայոյզ կերպով սպասած հոգաբարձութեան ընտրութիւնները որոնք տեղի ունեցան երէկ քաղաքիս մէջ, աննախընթաց կանոնաւորութեամբ մը՝ շնորհիւ թաղականութեան կողմէ եղած տիպար կազմակերպութեան, եւ մանաւանդ երկու կողմերու բաղդատաբար աւելի խաղաղ պայքարին: Ընտրութիւնները տեղի ունեցան երկու ցանկի վրայ. ծնողներու կողմէ ներկայացուած էր առաջին ցանկը՝ որուն ուժ կուտար Դաշնակցութիւնը, եւ երկրորդը առաջարկուած ազգ. պլօք տիտղոսով խմբակցութեան մը կողմէ, ուր համախմբուած են հնչակեանները, ռամկավարները, եւայլն: Քուէարկութեան մասնակցեցան 421 անձեր, անցեալ տարուընէ 60 պակաս: Ընտրութեան առաջին ցանկը ստանալով 247 — 225 ձայն, իսկ ազգ. պլօքը շահեցաւ հազիւ 184—165 քուէ: Ընտրական գործողութեանց կանոնաւորութիւնը հաստատեցին ընտրական յանձնախումբի անդամները՝ կազմուած երկու պայքարող կողմերու ներկայացուցիչներէն:

Յաղթանակը շահող կողմը իր հրապարակ հանած յայտարարութեան մէջ կը պարզէր իր ծրագիրը՝ խոստանալով զայն գործադրել անվրէպ: Կը խոստանար, ի միջի այլոց, թէ ամբողջ օրը բաց պիտի պահէ վարժարանը, պիտի զարկ տայ հայ լեզուի, պատմութեան եւ առ հասարակ հայագիտական առարկաներու, աշակերտները պիտի պատրաստէ ուժէն վարժարաններու համապատասխան մակարդակով, ձրի ճաշ պիտի հայթայթէ աղքատիկ աշակերտներուն, ուժ պիտի տայ ձեռարուեստի եւ մարմնակրթութեան, եւ դպրոցը պիտի օժտէ բարեխիղճ ուսուցչական կազմով մը:

Կը մնայ մաղթել որ հոգաբարձութիւնը լիովին յաջողի իր ծրագրին մէջ: Ու դժուար չպիտի ըլլայ իրեն այդ բանը՝ եթէ կարենայ վարժարանին ապահովել հանրային վստահութիւնն ու համակրութիւնը, իր շուրջը համախմբել հայեցի կրթութեան նախանձախնդիր մեր մտաւորական ուժերը, եւ մանաւանդ եթէ գիտնայ անձերուն չզոհել գործը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Ռապաթօ կամ «Վանեցիներու պարտէզը»:

Այսպէս կը կոչուի այն արուարձանը ուր՝ անցեալ կիրակի Տարօն-Տուրուբերանցիները կատարեցին իրենց ազգային ուխտի տօնը:

Հանրակառքը քառորդ ժամէն տարաւ մեզ այն լայն պողոտան, ուր մեծ դրան մը երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական ու ֆրանսական եռագոյնները: Դռնէն ներս, երկար ու նեղ ծառուղիէ մը վերջ, ընդարձակ պարտէզ մը պարզուեցաւ մեր առջեւ, նոյնպէս ծառերով շրջապատուած: Պարտէզին ճիշտ մէջտեղը պարզուկ բեմ մը, զարդարուած՝ եռագոյններով եւ Տարօնի հերոսներուն նկարներով:

Բացի Տարօնացիներէ, ներկայ էին բազմաթիւ հետաքրքիր հայրենակիցներ: Հանդէսը բացուեցաւ երգիչ խումբի «Մեր հայրենիք»ով:

Հայրենակցական Միութեան անդամներէն մէկը երկու խօսքով իրենց նպատակն ու օրուան հանդէսին նշանակութիւնը բացատրելէ վերջ, ուղերձ մը արտասանեց ազատութեան համար զոհուած իրենց հերոսներուն: Ընկեր Միհրան Գաբրիէլեան արտասանեց «Սասնոյ Հական», եւ ընկեր Հայկ Ֆէրմանեան «Հայ հերոսները»: Իսկ Օր. Թագուհի Աբգարեանի մեներգները անակնկալ մը եղան: «Մի լար Պլպուլ» եւ «Սիրուն Մանիշակ»ը ծափեր խլեցին:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Արշակ Մահտեսեան, որ պարզեց Տարօնցիներու դերը ազգային պատմութեան մէջ:

Վերջերս կարգ մը անբաղձալի անձեր եւ մանաւանդ հանրածանօթ «Տարօնացի»ն մերթ մօրուաւոր, մերթ անմօրուս, Մարսէյլէն Փարիզ ու Լիոն Ջուրի ճամբայ շինելով կ'ուզէին Տարօնցիները «փրկել» այս թշուառական վիճակէն եւ այս խիկ պատճառով զանազան ըսի-ըսաւներ ծագած են: Դաշտահանդէսը եւ մանաւանդ բանախօսութիւնը լուսաբանեցին ամէն բան, պարզելով Տարօնցիներուն իսկական տրամադրութիւնը: Յիշեմ քանի մը հատուածներ.—

«Տարօն-Տուրուբերանի հերոսները ազատութեան զոռ երգերով դիմաւորեցին նամարտ թշնամուն գնդակները, եւ իրենց պողպատէ բռունցքները խփեցին թշնամու ճակտին: Ասոր համար մենք ալ, մեր հերոս պապերուն արժանի զաւակները՝ այսօր հպարտութեան, փառքի եւ յաւիտենական պաշտամունքի երգերով կը դիմաւորենք անոնց հոգիները: Ֆրանսայի Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը խնկայեց որոշումով մը Վարդավառի օրը ընտրած է որպէս տօնի օր, եւ ամէն տարի Վարդավառին ուխտի տօնը պիտի կատարէ իր նահատակներուն համար: Ամէն տարի Ֆրանսայի, Եգիպտոսի, Սուրիոյ Ամերիկայի եւ Պարսկաստանի մէջ ցրուած Տարօնցի հայրենակիցները միասին պիտի հաւաքուին եւ պիտի ոգեկոչեն իրենց պապերուն խիզախ ոգիները եւ երկիրէ երկիր դարէ դար պիտի պատգնեն անոնց սրբազան գաղափարը» մինչեւ որ ազատուի վերջնապէս մեր տարաբախտ ու թշուառ հայրենիքը: Թող բովանդակ աշխարհը իմանայ թէ՝ քանի գերի կը մնայ Հայոց աշխարհը օտար լուծի տակ, մենք ոչ հանգիստ կը մնանք, եւ ոչ ալ աշխարհը հանգիստ կը թողունք»:

Բանախօսը այս առթիւ յիշեց անունները յեղափոխութեան ճամբուն վրայ ինկած զոհերու եւ շարք մը մտաւորականներու, որոնք մեծ դեր կատարած են մեր վերջին տարիներուն պատմութեան մէջ:

Բանախօսութենէ վերջ աճուրդի դրուեցաւ հերոսներու խմբանկար մը որ բարձրացաւ 620 Ֆրանքի:

Հանդէսը ունեցաւ նաեւ երրորդ մաս մը: Ջութակներէ եւ խմբերգներէ վերջ եղան Տարօնական պարեր, 40—50 երիտասարդներ ձեռքի շրջանակ մը կազմած պարեցին երկար, երգելով Տարօնի պարերգներ:

Ս. Միլտոնեան

«ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԽԱՐՈՅԿ ՄԸ»

ԼԱ ԿՈՏԻՆԻԷՌ, 30 Օգոստ.— Հօմի տղոց ծովեզերք մեկնելու նախօրեակին, մեծ խարոյկ մը պատրաստած էինք: Իրիկուան խարուկահանդէսին հրաւիրած էինք մեր բարեկամ բանակողները: Անոնց տնօրէնը շատ գոհ մնաց մեր այս առաջարկէն: Գիշերը 200ի չափ տղաքներ բոլորուած էին խարոյկին շուրջ: Շատ ուրախ մթնոլորտ մը կը տիրէր: Ամբողջը ուրախ տրամադրութեան մէջ էին: Հանդէսը մենք բացինք ֆրանսերէն երգով մը, յետոյ անոնք երգեցին բանակումի յատուկ երգեր եւ այսպէս շարունակաբար: Եղան պարեր մեր տղոց կողմէ: Տնօրէնը մեզ շնորհաւորեց եւ ըսաւ թէ «մենք բարեկամներ ենք պէտք չէ իրար մոռնանք, թէեւ կը բաժնուինք…» Հանդէսը վերջացաւ միահամուռ Marseillaiseով:

Վ. Հ.

ՕՐ. ՅՕՂԻԿ ԶԱՐԻՖԵԱՆ, տաղանդաւոր դերասանին աղջիկը, բացառիկ պատիւներու արժանացած է ամերիկեան Սմիթ քոլէճի 3000 ուսանողներուն մէջ: Օրիորդը Փարիզ պիտի գայ քոլէճին ծախքով, Սորպոնի գրականութեան ճիւղին հետեւելու համար: Անցեալ տարի ամբողջ ուսանողութեան մէջ բացուած մրցումին առաջին հանդիսացած եւ ստանձնած էր թերթին թատերական քննադատի պաշտօնը:

ՌՈՒՍ ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Ազգ. տնտեսութեան բարձրագոյն խորհուրդը (Վեսենխա) ձեռնարկած է կազմակերպելու սովետական մետաղի արտադրութեան եւ ճարտարարուեստի վարչութիւնները: Երեք անկախ ճիւղերու պիտի բաժնուին անոնք: Երկուքը՝ երկաթի, (դարբնում եւ մեքենայի շինութիւն), մէկը՝ թանկարժէք մետաղներու: Զանազան թրըսթներ, որոնց գործարանները շինուելու վրայ են, պիտի ենթարկուին երկաթի ճարտարարուեստի կեդրոնական վարչութեան:

Հայաստանի պղինձի թրըսթը, ինչպէս նաեւ գունաւոր մետաղներու սէնդիկան պիտի մտնեն գունաւոր մետաղներու ճարտարարուեստի կեդրոնական կազմակերպութեան մէջ:

ԴԱՏ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Նաւային տասնեւմէկ ընկերութիւններ դատ բացած են ամերիկեան կառավարութեան դէմ, որմէ կը պահանջեն 30,000 անգլիական ոսկի, իբր վնասուց հատուցում: Ընկերութիւնները կը գանգատին թէ՝ իրենց կողմէ փոխադրուած բազմաթիւ գաղթականներ, հրաման ստացած են իրենց երկիրները վերադառնալու, հինգ տարի բնակելէ յետոյ Ամերիկա, ուր մեկնած էին բնակութիւն հաստատելու մտադրութեամբ: Ընկերութիւնները որ գաղթականներու փոխադրութիւնը կը ստանձնեն երթեւեկի պայմանով, վնասներու ենթարկուեցան այս պատճառով:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ամանուլլահ Թագաւորը որ Եւրոպայի մէջ կատարած պտոյտէն յետոյ, մտադրեց եւրոպականացնել իր երկիրն ու ժողովուրդը, չուզեր գոհանալ կիսկատար միջոցներով: Անցեալ շաբթու, երեսփոխաններուն արգիլեց երկար մօրուք եւ փաթթոց կրել: Այս անգամ ալ, ան նկատած է որ երեսփոխաններուն չի վայլեր ազգային տարազով ներկայ գտնուիլ խորհրդարանի նիստերուն:

Երբ անոնցմէ շատերը մայրաքաղաք հասան, ստիպուեցան հաւաքուիլ սրահի մը մէջ, հանել իրենց «ճիւպպէ»ները, փաթթոցները, հողաթափները եւ հագնիլ եւրոպական զգեստ եւ գլխարկ:

Բայց Թագաւորը նշմարեց որ իր երեսփոխանները հակառակ իրենց եւրոպական տարազին, կը շարունակէին աֆղանվարի նստիլ, գետինը՝ ծալապատիկ, բազմոցի վրայ: Խեղճ երեսփոխանները զըրկուեցան նաեւ ազգային քաղաքակրթութեան այդ յիշատակէն ալ:

Անոնք որ Թագաւորին այս յեղափոխական հրահանգներուն դէմ կը շարժին, իբր պատիժ պիտի զրկուին այցելելէ՝ Աֆղանիստանի նորմայրաքաղաքին իտալական պարտէզը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՈՎԻՒԻՆ ԽԱՂԸ.— Իտալիոյ մէկ գիւղին մէջ, ձիթենիներու անտառ մը փճացաւ հրդեհով, որ նախապէս վերագրուած էր տիրող տաքերուն. բայց քննութիւնը երեւան հանեց թէ՝ հրդեհին պատճառը բոլորովին տարբեր է: Պարզապէս 21 դար յետոյ, կրկնութիւնն է այն միջոցին, որով Արքիմեդէս այրեց Սիրակուսան պաշարող թշնամի նաւատորմը:

Տասնեւվեց տարու հովիւ մը խոստովանեցաւ թէ իր ոչխարներու հօտը արածած պահուն, հայելիի մը հետ կը խաղար, արեւուն ճառագայթներն անդրադարձնելով իր շուրջը, երբ նըշմարեց որ չոր տերեւներու դէզ մը, որուն ուղղած էր հայելին, յանկարծ կրակ առաւ եւ սկսաւ արագօրէն տարածուիլ:

Կարճ ատենուան մէջ, մօտակայ ձիթաստանը մոխիր դարձաւ, ոչխարներու հօտը սարսափած՝ ցրուեցաւ ու փոքրիկ հովիւը վազեց գիւղ, պոռալով ու կանչելով:

ՉԻՆԱՑԻԻՆ ՈՃԻՐԸ.— Առջի օր, Չինացի մը, յուզուած, յուսահատ, ուռած աչքերով, կը դիմէր Քլինեանքուրի ոստիկանատունը եւ ոտքով-ձեռքով կ'ուզէր բաներ մը հասկցնել: Լեզուն արդէն անհասկնալի, բոլորովին աղեղծուած կը դառնար յուզումէն: Ոստիկանները նախ կարծեցին թէ խենթ մըն է եւ պատահմամբ հոն ինկած, մինչեւ որ հասկցան թէ՝ մարդը մէկը սպաննած էր:

Վերջապէս, համբերութեամբ, երկար հարցումներէ յետոյ, կարելի եղաւ Չինացիին պատմութիւնը կազմել վանկ-վանկ բառբառ: Գիշերը վէճի մը հետեւանքով, ան սպաննած էր իր կինը:

Յետոյ, անդրադառնալով իր արարքին, վշտաբեկ՝ խենթի պէս թափառէր էր փողոցէ փողոց մինչեւ առտու. պատահմամբ անցեր էր ոստիկանատան առջեւէն, եւ յանկարծ որոշեր էր ներս մտնել ու խոստովանիլ:

Քննութիւնը հաստատեց Չինացիին խոստովանութիւնը: Անոր սենեակին մէջ, կինը տարածուած էր անկողնին վրայ, արիւնթաթախ, անկենդան: Ատրճանակին փամփուշտը մտեր էր անոր սիրտը:

Ոճրագործը չի յայտներ վէճին պատճառները: Ոստիկանութիւնը առաջ կը տանի քննութիւնները:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

IV

— Քիչ մը խաշոյ տալու է, …աւ: Ա՜հ, մահացու մեղքը, մա…ացու մեղքը, կրկնեց: Յետոյ …անալով Անանիային՝ «Զաւակս, …ա՛ պարոն փաթրոնէն քիչ մը …ո՛յ ուզէ Եփիսին համար, ա՛ռ …ամանը», ըսաւ:

Անանիա համոյքով գնաց, …ստիանեդդու իրեն ընկերացաւ: …ը շատ հեռու չէր եւ Անանիա …աճախ կ'երթար հոն զանազան …անձնարարութիւններու համար:

Լուսինը կը լուսաւորէր ճամ…աները: Մարդիկ խումբ խումբ …անցնէին մելամաղձոտ երգեր …գելով: Պարոն կարբոնիի ճերմակ …ն առջեւ բարձր պատերով շրջա…պատուած եւ կարմիր խոշոր դուռով բակ մը կար: Տղաքը դուռը զարկին, աղախինը բացաւ զայն, Անանիա պարզեց Եփիսի պարագան:

— Ձեզի համար չըլլա՞յ, ըսաւ աղախինը:

— Մենք պէտք չունինք, գործդ նայէ՛ հիմա, պատասխանեց Բուստիանեդդու:

— Սա անասնիկը նայէ՛, ըսաւ աղախինը եւ տղուն ետեւէն վազեց:

Բուստիանեդդու փախաւ, մինչդեռ Անանիա ներս մտաւ:

— Ո՞վ է, ի՞նչ կ'ուզեն, հարնուց Նուբը ձայն մը:

— Ե՛ս եմ, ըսաւ Անանիա՝ ամանը ձեռքը յառաջանալով, Եփես հիւանդ է ջաղացքին մէջ, մայրիկս կը խնդրէ տիկինէն որպէսզի հիւանդին համար քիչ մը խաշոյ տայ:

— Լաւ, եկո՛ւր, պատասխանեց ձայնը:

Նոյն պահուն վերադարձաւ աղախինը, որ չկրնալով Բուստիանեդդուի ետեւէն հասնիլ՝ սկսաւ Անանիան յանդիմանել: Այն ատեն «եկո՛ւր» ըսող աղջիկը դուրս ցատկեց եւ պաշտպանեց ջաղացպանին տղան:

«Ի՞նչ ըրաւ քեզի, խաշոն տո՛ւր, շուտ» ըսաւ՝ աղախինին շրջազգեստը քաշելով:

Այս պաշտպանութիւնը, տանտիրուհիի շէշտը, գիրուկ եւ կարմրուկ դէմքը, արծուեռունգն քիթը, երկու փայլուն ու արտայայտիչ աչքերը չափազանց հաճելի երեւցան Անանիային: Արդէն կը ճանչնար «փաթրոն»ին աղջիկը, Մարգարիտ կարբոնին, այսպէս կը կոչէին գինը ջաղացք յաճախող տղաքը: Քանի մը անգամներ Անանիային պատրոյգ եւ ձիուն համար գարի տուած էր: Բայց չէր կարող երեւակայել որ կարմրուկ ու գիրուկ օրիորդը այնքան բարի ըլլար:

Մինչդեռ աղախինը խոհանոց կ'երթար՝ Մարգարիտ Անանիային հարցուց Եփիսի հիւանդութեան մասին.

«Այսօր հոս, այս բակին մէջ ճաշեց եւ բան մը չունէր», ըսաւ լրջօրէն:

— Սաստիկ արբեցողներուն կը պատահի այս հիւանդութիւնը, կատուի մը նման կը գալարուէր, պատասխանեց Անանիա:

Այս բառերը արտաբերելուն կարմրեցաւ, յիշելով Պերայի խրացքով բռնած կատուն, գողցած եւ պարտէզին մէջ պահած հարիւրնոցը: Գողցած հարիւրնո՛ց: Ի՞նչ պիտի ըսէր Մարգարիտ, եթէ գիտնար որ Անանիան, ծառան, որուն հանդէպ բարի եւ ազնիւ վերաբերում ունէր սա պահուն՝ 100 լիր գողցած եւ իր պարտէզին մէջ պահած էր: Գո՜ղ, գող մըն էր ինք, մեծ գումար մը վերցուցած: Այդ վայրկեանին միայն ըմբռնեց կատարած գործին ամօթը, զգացաւ, նուաստացում եւ խղճահարութիւն:

— Կատուի մը նման, ա՜հ, ըսաւ Մարգարիտ ակռաները սեղմելով եւ քիթը ճմռթկելով: Աստուա՜ծ իմ, լաւ է որ մեռնի:

Աղախինը վերադարձաւ արգանակը բերելով: Անանիա առաւ ամանն ու առանց բերանը կարենալ բանալու մեկնեցաւ՝ ուշադիր ամանը չթափելու: Յարօրինակ փափաք մը ունէր լալու: Երբ հասաւ անկիւնին, հանդիպեցաւ Բուստիանեդդուի, որուն կրկնեց Մարգարիտի խօսքը. «Երանի՜ թէ մեռնէր»:

— Ո՞վ, տա՞ք է արգանակը, փորձեմ մէյ մը, ըսաւ վիզը ամանին երկնցնելով:

Անանիա զայրացաւ:

«Մի՛ դպիր, դուն չար ես, Եփեսին պէս պիտի ըլլաս: Ինչո՞ւ դրամը գողցար, աւելցուցած ձայնով մը: Չե՞ս գիտեր որ գողնալը մահացու մեղք է: Գնա՛, պահած տեղդ առ եւ տար դարանին մէջ դիր:

— Ո՞՛հ, խե՞նդ ես:

— Մօրս կ'ըսեմ:

— Մա՜յրդ, ըսաւ միւսը հեգնօրէն: Գնա՛, փնտռէ՛:

Երկուքն ալ կը քալէին կամաց կամաց եւ Անանիա միշտ ուշադիր էր ամանին:

— Գողե՛ր ենք, ըսաւ կամաց մը:

— Դրամը հօրս է, իսկ դուն տխմար մըն ես: Ես մինա՛կս պիտի երթամ, մինա՛կս:

— Գնա՛, երանի՜ թէ ալ չդառնաս: Բայց, պիտի ըսեմ… Հօրաքոյր Ցատանային (այո՛, այժմ կ'ամչնար «մայրիկս» ըսելէ):

— Մատնի՛չ, գոչեց Բուստիանեդդու բռունցքը սեղմելով եւ սպառնալով: Եթէ խօսիս, քեզ մոդէգի մը պէս կը սպաննեմ, ակռաներդ կը կոտրեմ քարով մը, աղիքներդ աչքերէդ դուրս կը հանեմ:

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԷԹՈՒՄ

նորընտիր Թագաւորին Թիկնապահին կողմէ եւ առաջնորդուեցաւ անոր աշխատանքի սենեակը։ Պատուիրակութեան մեկնումէն յետոյ, Ահմէտ Զօկու Ա., առաջնորդութեամբ շքազգեստ հագած սպաներու եւ հեծելազօրաց ջոկատի մը, գնաց Խորհրդարան, ուր ժամը հինգին հանդիսաւոր երդում ըրաւ, կարդալով սովորական բանաձեւը։

Այս դէպքը ամբողջ երկրին յայտարարուեցաւ Թնդանօթի 101 հարուածներով։ Դիւանագիտական մարմինը ներկայ էր արարողութեան՝ քաղաքային զգեստով, հակառակ անոր որ խնդրուած էր անոնցմէ շքազգեստ հագնիլ։

Ահմէտ Զօկուի մայրն ու քոյրը իշխանուհի հռչակուեցան։

Ահմէտ Զօկու սահմանադրական Թագաւոր պիտի ըլլայ։

Պետութիւնները պիտի խորհրդակցին՝ Ալպանիոյ Թագաւորը պաշտօնապէս ճանչնալէ առաջ։

Սուրիոյ հոգատարութիւնը եւ Ֆրանսա

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին առջեւ վիճաբանութիւն կատարուեցաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հոգատարութեանց մասին։ Նախ Հոլանտայի պատուիրակ Պէլաէրց վան Պլոքլանտ կարդաց հոգատարութեանց միայնուն յանձնախումբին տեղեկագիրը, որուն մէջ կ'ըսուէր. «Յանձնաժողովը զբաղեցաւ ամէնէն կարեւոր խնդրով, այն է Սահմանադրութիւնով, որ հոգատարութեան ենթակայ երկրին քաղաքական կազմակերպութեան հիմնաքարն է։ Հոգատար պետութեան ազատական քաղաքականութիւնը գնահատելով հանդերձ, յանձնաժողովը շեշտեց թէ երկիրը ազատագրելու համար կատարուած պատրաստութեան հետեւանքը պէտք չէ ըլլայ հոգատար երկրին պատասխանատուութեան նուազումը՝ հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան»։

Ընկերվարական Փօլ-Պոնքուր դիտել տուաւ թէ հոգատարութեանց յանձնաժողովը կարծես ֆրանս. կառավարութիւնը կը մեղադրէ իր ծայրայեղ ազատականութեան համար։ Շեշտեց թէ հոգատարութեանց նպատակն է՝ ժողովուրդները պատրաստել իրենք զիրենք կառավարելու։ Անշուշտ մինչեւ այդ թուականը Ազգերու Դաշնակցութիւնն է որ պէտք է դատէ թէ հասա՞ծ է ժամը։ Հոգատար պետութիւնը պատասխանատու է Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ և իր պաշտօնին անհրաժեշտ հեղինակութիւնը պէտք է բանեցնէ՝ ջանալով հետզհետէ աւելի զարկ տալ հոգատարութեան ենթակայ ազգային կառավարութեանց գործունէութեան։ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ կնքուած դաշնագիրներուն նպատակն է դիւրացնել հոգատարութեան վարչաձեւը եւ զարգացնել անոր ազատ գործակցութեան ոգին։

Հոգատարութեանց յանձնաժողովը նոյնպէս դիտողութիւն կ'ընէր Անգլիոյ և Անդրյորդանանի միջեւ կնքուած համաձայնութեան մասին, համաձայնութիւն, որ կը ճանչնայ գոյութիւնը Անդյորդանանի անկախ կառավարութեան մը։ Լորտ Քըշընտըն բացատրեց այն պատճառները որոնք մղած են անգլ. կառավարութիւնը մտածելու թէ Խորհուրդի հաւանութիւնը անհրաժեշտ չէր այս մասին, ինչպէս կը կարծէ յանձնաժողովը։

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը առանց վիճաբանութեան ընդունեց Անգլիոյ տեսակէտը։

Ազգ. Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովը

Երէկ առաւօտ Ժընեւի մէջ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր ժողովի իններորդ նստաշրջանը։

Օրակարգի ամէնէն կարեւոր խնդիրներն են՝ զինաթափութիւնը եւ տնտեսական ու առեւտրական քաղաքականութիւնները։ Ընդհանուր ժողովը պիտի ընտրէ նաեւ Խորհուրդի ոչ-միայուն նոր անդամները, փոխարէն Չինաստանի, Քոլոմպիայի եւ Հոլանտայի, որոնց շրջանը կը վերջանայ։

Գերմանիոյ առաջին պատուիրակն է վարչապետ Միւլլէր, Ֆրանսայինը՝ Պրիան։ Այս պատճառով կը կարծուի թէ խնդիր պիտի ըլլայ նաեւ Հռենոսի գրաւուած հողերուն պարպումին մասին։

Ի՞նչ կ'ըսէ Վենիզելոս

Վենիզելոս հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է *Տէյլի Թէլէկրաֆի* թղթակցին, որ հարցումներ ըրած էր Անատոլուի պարպումին եւ ուրիշ հարցերու մասին.—

Անատոլուն պարպելով, Յունաստան կարգ մը կէտերու մէջ շահեցաւ, կարգ մը կէտերու մէջ ալ կորսնցուց։ Յունաստանը այսօր միատարր եւ միացեալ ժողովուրդ մըն է։ Բայց ունի գաղթականական ծանր խնդիր մը. հինգ միլիոննոց պզտիկ ազգ մը ինչպէ՞ս կրնայ տեղաւորել մէկուկէս միլիոն գաղթականներ։

Մեր ամենամեծ փափաքներէն մէկն էր շահագործել Փոքր Ասիան, որովհետեւ հելլենական քաղաքակրթութիւնը անցեալին մէջ շատ տարածուած էր հոն։ Այսօր, իրականութիւնը այն է որ կրկին Եւրոպա նետուած ենք եւ մեր ասիական երազները ընդմիշտ կործանուած են։

Իմ կարծիքով, եթէ Նեղուցները անցնէինք, բոլորովին կը փոխուէին պատերազմի ընթացքը և Եւրոպայի պատմութիւնը։ Ձախողութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ Նախ Նաւային յարձակումը սկսաւ, երբ կարելի էր փոքր ուժ մը ցամաք հանել եւ ցրուել Թրքական 7000 զինուորները։ Աւելի յետոյ, Թուրքերը Տարտանէլ փոխադրեցին իրենց տրամադրելի բոլոր ուժերը։

Եթէ Պոլիսը գրաւէինք, Թուրքիան դուրս պիտի ելլէր պատերազմի գիծէն, Պուլկարիա պատերազմ չպիտի հրատարակէր Համաձայնականներուն դէմ, եւ կարելի պիտի ըլլար Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ դէմ հանել պալքանեան բոլոր երկիրները։ Այս ձեւով, Եւրոպա պիտի ազատուէր շատ մը դէշութիւններէ։

Օդանաւային լուրեր

Վերջին պահուն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Կրօէնլանտի մէջ ողջ առողջ գտնուած են ամերիկացի երկու օդանաւորդները՝ Հասէլ եւ Քրէմըր, որոնք «Կրէյթըր Ռոքֆորտ» օդանաւով Շուէտ կ'երթային եւ որոնց մասին 15 օրէ ի վեր լուր չկար։

⁂ Ամունտսէնը, Կիլպօն եւ ընկերները ողջ առողջ գտնելու ամէն յոյս կորսուած է։ Քանի մը ձկնորսներ Կիլպօի օդանաւէն՝ «Լաթամ»ի մէկ ծփանը գտան հիւսիսային սառուցեալ ովկիանոսին մէջ։

⁂ Ասոլան եւ Լըֆէվրը չկրցան ճամբայ ելլել երէկ դէպի Նիւ Եորք։

Մարմիէ եւ Ֆավրօ այսօրուան յետաձգեցին իրենց փորձը։

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Դժոխք խումբի ընկերական ժողովը՝ այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Գրադարանի սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մարսէյլի *Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Սիամանթօ, Վահագ, Աւօ, Բարգէն Սիւնի եւ Վարուժան խումբերու ընկերները, այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Բացակայ ընկերները նկատողութեան պիտի ենթարկուին։*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լոնտոն, *Արժ. Մ. քհնյ.— 1 անգլ.*
Մէց, *Ս. Պ.— 35.*
Անիէռ, *Կ. Պ.— 10.*
Մարսէյլ, *Գործ.— 696.*
Սէն Թիւլ, *Կ. Խ.— 70.*
Լիոն, *Թ. Ա.— 10.*

Մարսէյլ, *Բալուի Հայր. Միութիւն.— Ձեր Սեպտ. 3ի ժողովին ազդը (նամակ օգոստ. 31) ստացանք Սեպտ. 3ի առտուն։*

Տէսին, Յ. Պ.— Ձեր ուզած հասցէն՝ H. Patapan, c/o Bank of Abyssinie, Addis-Ababa, Abyssinie.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Զ. Ե. Ո. Մ. Լաւրանցանձնախումբը իր անցեալ կիրակի օրուան դաշտահանդէսին առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Ն. Սիլիճեանի՝ որ գորգ մը նուիրած էր աճուրդի համար, Տէր եւ Տիկ. Ք. Յարութիւնեանի ու Պ. Գարամանեանի՝ որոնք առատաձեռնօրէն մասնակցեցան աճուրդի, Օր. Ալիսի եւ այլ բոլոր անոնց՝ որ իրենց բարոյական ու նիւթական մասնակցութիւնը բերին։

(*Կնիք*)

ՅԱՌԱՋ.— Այս առթիւ կը խնդրուի մեզմէ ճշդել թէ՝ Տիկ. Ք. Յարութիւնեան որբերուն ընդունումին վրայ յանձն առած է միասին տանիլ գորգը, այս առթիւ նոր նուէր մը ընելով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սեբաստիոյ Աշոտի գիւղէն Թորոսիմոնեանկը փնտռէ մայրը՝ Բրաբիոն, եղբայրները՝ Գրիգոր եւ Եսայի, քոյրերը՝ Մարիամ եւ Մարթա, որոնցմէ բաժնուած է Հալէպի մէջ 1915ին, տարագրութեան օրերուն եւ ցարդ լուր չէ ստացած։ Գրել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

— Կը փնտռուի Սեբաստացի Հրաչեայ Գաբիկեան, հօր անունը Ռուբէն որ այժմ կը գտնուի Ֆրանսա։ Գրել՝ Զ. Գաբիկեանի, 745 E. 175th. st., Bronx N. Y. U. S. A.

— *Կը փնտռուի Կարնեցի Զաւէն Համամճեան, որուն վերջին հասցէն էր* 54 Rue Mazarine, Paris։ *Տեղեկացնել «Յառաջ»ին։*

— *Կիրակոս Պետրոսեան (Զարմանեան) կը փնտռէ Մշոյ Թիլ գիւղէն Մխիթար Բարսեղեան եւ Սողոմոն Տէր Աւետիսեան, որոնք 20 տարիէ ի վեր հաստատուած են Ամերիկա։*

Գրել՝ Guiragos Bédrossian*ի* 10 Passage de l'Union, Asnières (Seine), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1928

5 Septembre 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 743

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՆՑ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այս տողերը գրած ատեն, աչքի առջեւ ունինք Պոլսոյ «Ժամանակ»ին օգոստ. 29 եւ 30 թիւերը:

Աներ-պապաներու օրկանը նորէն կը պնդէ իր լուրերուն ճշդութեան վրայ, նոր վկաներ կանչելով: Միայն թէ՝ խոհեմութեամբ կը յիշէ երկու լուրերէն մէկը միայն, Պոլսոյ Հայերուն Անատոլու ճամբորդութեան խնդիրը, մոռացութեան տալով միւսը, փախստականներու վերադարձի պատմութիւնը:

Երէկ բացատրեցինք թէ ի՛նչ արժէք ունի դէպի Անատոլու ճամբորդութեան իրաւունքը, եթէ նոյնիսկ շնորհուի՛, ինչպէս գրուած է Հրեաներուն:

Քրքրենք միւս խնդիրը, արտասահմանի Հայերուն վերադարձի արտօնութեան պարագան, որ սերտ կապ ունի մեր հիմնական դատին հետ:

Նախ ըսենք որ, մենք չենք հաւատար այդպիսի արտօնութեան մը, ինչքան կը տեւէ ներկայ իշխանութիւնը:

Քէմալապետութիւնը շատ լաւ կը հասկնայ իր շահերը, եւ հետեւի քաղաքականութեան մը, որ կէտ առ կէտ կը համապատասխանէ «թիւրքօղլու Թուրքիա»ն իրականացնելու ծրագրին:

Այդ իշխանութիւնը երախտապարտ է Իթթիհատ-Թէրաքքիին, որ ջարդեց Թուրքիոյ Հայերը, եւ «Մէհմէտճիք»ներու տնամաղրութեան տակ դրաւ անհագին աւար, պտուղը՝ դարերու աշխատանքին: Եւ եթէ այդ իշխանութիւնը կախաղանին վրայ բարձրացուց նաեւ քանի մը ջարդարարներ,— Տոքթ. Նազըմ, Շիւքրի, Ճավիտ, Ճանպոլատ, Գարա Քէմալ (ինքնասպան) եւն.,— պարզապէս մղուած էր ինքնապաշտպանութեան բնազդէն, եւ ոչ թէ արդարութիւնը տեղը բերելու համար:

Արդ, թերի մնացած պիտի ըլլար Իթթիհատին կատարած գործը, եթէ անոր ժառանգորդները կանգ առնէին կէս ճամբան, ըսել «բարեփոխումներ» փորձէին:

Հարթ էր գետինը, երբ իշխանութեան գլուխ անցաւ Մ. Քէմալ: Ջարդելիք բազմութիւն չէր մնացած, գրեթէ: Իսկ ինչ որ կար տրամադրելի, զինադադարի շրջանին, Կիլիկիոյ, Փոքր Ասիոյ, Բիւթանիոյ մէջ եւ Տարտանէլի ափերուն վրայ, շուտով սրբուեցաւ կամ քշուեցաւ: Ողջ մնացած Յոյները փոխանակուեցան, իսկ հայկական փոքրամասնութիւն մը կը շնչէ տակաւին Պոլսոյ եւ կարգ մը գաւառական քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ:

Նոր իշխանութիւնը իր խարիսխը ամրացնելէ յետոյ, մէջտեղ դրաւ մէկը միւսէն աւելի վճռական ծրագիրներ, որպէսզի մնացած փոքրամասնութիւնները դառնան հասարակ «րայա»ներ: Բաջալերուեցաւ արտագաղթը, որպէսզի աւարի տրուի անոնց հարստութիւնը, տուն, արտ, կալուած կամ դրամ: Արգիլուեցաւ ոչ միայն նոր փախստականներուն, այլ եւ տարիներ առաջ հեռացած, առեւտրական գործով արտասահման հաստատուած, օսմանեան հպատակ Հայերու վերադարձը: Ամէնէն անհրակրկիտ օրէնքներն ու հրահանգները մշակուեցան, որպէսզի Թոչուն չմտնէ ներս, կամ Թուրքին փոխանցուած ո՛ր եւ է հարստութիւն ետ չառնուի: Երբեմն կարծեցեալ փախստական մը կը շահէր դատը, նոյն իսկ թրքական դատարանին առջեւ, բայց գործադիր իշխանութիւնը չեղեալ կը համարէր տրուած վճիռը:

Այսպէս էր որ, անցեալ տարի, յանկարծ յայտարարուեցաւ թէ 1924 օգոստոս 6էն յետոյ գրաւուած «լքեալ» գոյքերը իրենց տէրերուն պիտի վերադարձուէին: Եւ իսկապէս քանի մը տասնեակ Հայեր յաջողեցան դատ շահիլ: Բայց վարչական իշխանութիւնը կը հսկէր,— եւ այս «բարեփոխում»ն ալ խափանուեցաւ տեղն ու տեղը:

Տակաւին չենք խօսիր բուն ազգային հարստութեանց մասին, որոնք ամբողջովին աւարի տրուած են գաւառներու մէջ, եւ կը տրուին Պոլսոյ մէջ ալ, միշտ «օրինական» պատճառով, իբրեւ «անտէր»:

Չենք խօսիր, նաեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան գեղնապէտ ապիկարութեան մասին: Քէմալական Թուրքիան ինքզինքը այնքան հզօր կը զգայ 55 պետութիւններէ բաղկացած այդ կամկար Արիսպագոսին առջեւ, որ ոչ իսկ անոր նամակներուն կը պատասխանէ: Կամ եթէ պատասխանէ, ամբաստանեալի աթոռին վրայ կը նստեցնէ նոյն ինքն Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ինչպէս ըրաւ, քանի մը ամիս առաջ:

Իսկ այս բոլորին թագ ու պսակն է Թրքացման քաղաքականութիւնը, որ կը շարունակուի յամառօրէն, եւ հետզհետէ աւելի վճռական ու պիրկ:

Այս պայմաններուն մէջ, ինկիւրին ինչո՞ւ ծրագիր որոշել փախստական Հայերու վերադարձի մասին:

Ընդհակառակն, ան պիտի ուզէ՛ որ մնացողներն ալ ձգեն երթան, իրենց քմահաճոյքին ձգելով Պոլսոյ հարստութիւնները: Այդպիսի ծրագիր ալ ունին:

Մեր աչքին առջեւ է Նախկին ներքին գործավար Րէճէպ Պէյի օրով տրուած որոշում մը, որ կը տրամադրէ.

— «Հետզհետէ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս հանել անոնք որ կրցած կամ չեն ուզած ընտելանալ Թրքացման: կառավարութիւնը այժմէն պէտք է փութացնէ ձեռք առնուելիք միջոցներուն ծրագրութիւնը եւ աջակցի «Թուրք Օճաղը»ներուն»:

Կարճ խօսքով, Թուրքիան ո՛ր եւ է շահ չունի փախստականներու, մանաւանդ Հայերու վերադարձին մէջ:

Մ. Քէմալի ծրագիրը շատ յստակ է,— Թոյլ չտալ ո՛ր եւ է ոչ-Թուրք համախմբում: Միանգամ ընդ միշտ փակել «օսմանցիական» քաղաքականութեան մարզանքները: Ամէն ինչ Թուրքի, մանաւանդ Անատոլուի Թուրքին համար:

Ան ձեռք է քաշած նոյն իսկ Թրակիայէն եւ Պոլսէն: Եւ զաղթը դէպի Անատոլու փոխադրել կուտայ ինչ որ կարելի փոխադրել Պոլսէն: Դեսպանատուներու «սահմանափակման» հրամանը վերջին փոքր մէկ ապացոյցն է:

Իսկ մենք շահ ունի՞նք, իբրեւ ժողովուրդ: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՅԼԵՐԸ

Քալիֆորնիոյ Մշակը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 օգոստոս).

— «Երեւանի մէջ քանի մը տարիէ ի վեր է որ կը հրատարակուի թուրքերէն Ջանգի թեթը: Այս թերթը նախապէս գրեթէ սպառում չունէր, հազիւ 500 օրինակ կը տպագրուէր ամէն շաբաթ և ձրիաբար կը ղըրկուէր գաւառները: Այժմ Ջանգի դարձած է եօրեայ եւ կը տպագրուի 3000 օրինակէն աւելի, որը ցոյց կուտայ թէ թուրք աշխատաւոր մասսաները հետզհետէ կը զարգանան քաղաքականապէս եւ թերթ կարդալը պահանջ կը դառնայ իրենց»:

Այսպէս գրուած է Ամերիկայի բանուորական (կոմունիստ) կուսակցութեան Հայկ. ֆրակցիաներու օրկան Նոր Աշխարհ շաբաթաթերթի Յուլիս 28, 1928 թիւի հայկական լուրերու բաժնին տակ:

Խանդավառ արտայայտութիւն մը կայ սա վերի տողերուն մէջ: Կարծես վճռական եւ բախտորոշ ճակատամարտ մը շահած ըլլան:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ բարի, բայց անփորձ հովիւ մը լեռներուն վրայ երկու գայլի ձագեր գտնելով, գանոնք իր ոչխարներուն հետ տուն բերելով կը խնամէ եղեր: Փորձառու հովիւները վաղուան վտանգը նըշմարելով, կը թելադրեն մանուկ հովիւին որպէս զի գայլի այդ ձագերը հեռացնէ իր փարախէն, բայց հովիւը կը մերժէ անոնց խրատը, ըսելով թէ պիտի կրթէ մանուկ գայլերը, որպէս զի գառնուկներուն հետ մեծնալով անոնց հետ հաշտ ապրին: Ատեն մը վերջ երբ գայլերը կը մեծնան, անոնց մէջ գազանային բնազդը խօսիլ կը սկսի, եւ գիշեր մը գայլերը փարախին մէջ գտնուած ոչխարները ամէնն ալ անխնայ կը կոտորեն: Հովիւը երբ իր կրթած գայլերուն շնորհքը կը տեսնէ, փորձառուներու խրատին իմաստը կը հասկնայ թէեւ, բայց շատ ուշ:

Նոյն մանուկ հովիւի ճամբայէն է որ կ'ընթանան Խորհրդային Հայաստանի վարիչներն ալ: Անոնք կոմունիստ գաղափարներով կը ջանան փոխել Թուրքին գազանային բնազդը: Բայց ի զո՜ւր...: Ինչպէս գայլին գայլի բնաւորութիւնը, նոյնպէս Թուրքին թուրք բնազդները չեն փոխուիր երբեք: Թուրքը ստրուկ եւ անզօր է իրմէ հզօրին առջեւ, իսկ անկարեկիր, վայրագ գազան մըն է անօգնական, իրմէ տկարին հանդէպ:

Ջանգի թերթին 500 բաժանորդներուն թիւը 3000ի բարձրանալը որ եւ է բանէ առաջ գայլերուն պատմութիւնը կը յիշեցնէ, վաղուան մեծ վտանգը մատնանշելով: Օր մը, երբ այդ Թուրքերն ու Թաթարները, Զօր. Անդրանիկի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան բանակներուն առջեւ մլեղի պէս ցրուած էին, այժմ անոնցմէ թիւով 30 հազար, կրկին բերուած եւ տեղաւորուած են Հայաստանի մէջ, այն Հայաստանին, որ «փոքր է» եւ «տեղ չունի» արտասահմանի թափառական հայութեան համար, բայց տեղ ունի 30,000 թաթարներուն»:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ արտաքին նախարար Քէլլոկ երէկ ճամբայ ելաւ դէպի Նիւ Եորք, Լէվիաթան շոգենաւով:

ԿՈՓԱՄԱՐՏԻ համաշխարհային ախոյեան ձին Թեննի փարիզ հասաւ իր նշանածին հետ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ Զ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Շաբաթ գիշեր Մոսկուայի մէջ փակուեցաւ Գ. Միջազգային վեցերորդ Համագումարը, որ տեւեց 47 օր:

Վերջին նիստին մէջ, Համագումարը միաձայնութեամբ ընդունեց Գ. Միջազգայինի համաշխարհային նոր ծրագիրը, զոր ներկայացուց Բուխարին: Այս վերջինը երկար ճառ մը խօսեցաւ նոր ծրագրին մասին, որուն շուրջ կատարուած վիճաբանութիւնները պատճառ եղան, որ Համագումարը երկու շաբաթ երկարաձգուի:

Համագումարը յետոյ քուէարկեց ուրիշ բանաձեւեր՝ գաղթավայրերու մէջ կատարուելիք յեղափոխական ձեռնարկներու, ինչպէս նաեւ համայնավար կուսակցութեան եւ Գ. Միջազգայինի հանդէպ Խորհրդային Միութեան բռնելիք դիրքին մասին: Վաւերացուեցաւ նաեւ բնագիրը մասնաւոր յայտարարութեան մը, որ պիտի ուղղուի աշխարհի բոլոր աշխատաւորներուն: Միաձայնութեամբ մերժուեցան կուսակցութենէն վտարուածներու ներման խնդրանքները, ինչպէս ֆրանսացի Սիւզան Ժիրօի եւ ընկերներու համար: Նոյնպէս, միաձայնութեամբ վաւերացուեցան Ռուսիոյ մէջ կուսակցութեան վարիչ մարմինին կողմէ տրուած բոլոր պատժական որոշումները: Բանաձեւեր ընդունուեցան նաեւ ընդ. իմաղիրներուն դէմ:

Անգլիոյ պատուիրակ Թոմաս Պէլ առաջարկեց կարելի եղածին չափ շուտ կազմակերպել համաշխարհային մեծ ցոյց մը պատերազմի վտանգին դէմ՝ «ԿԱՐՄԻՐ ՕՐ» անուան տակ: Այս առաջարկն ալ ընդունուեցաւ:

Համագումարը նախապէս պահանջած էր բոլոր երկիրներու համայնավար կուսակցութիւններէն՝ հաւանագիր ղրկել Տրոցկիի եւ ընկերներուն դէմ ձեռք առնուած պատիժին համար: Բոլոր խմբակցութիւններն ալ զատ զատ հաստատեցին թէ կուսակցութիւնը շատ իմաստուն կերպով շարժած էր Տրոցկիի և միւսներուն հանդէպ:

Գ. Միջազգայինը վեց խմբակցութեանց բաժնած է աշխարհը, հետեւեալ ձեւով.— Առաջին խմբակցութիւն՝ Գերմանիա, Չեխոսլաւաքիա, Լեհաստան, Աւստրիա, Հունգարիա, Շուէտ, Ֆինլանտիա, Նորվեկիա, Տանիմարքա, Լաթվիա, Լիթուանիա եւ Էսթոնիա: Երկրորդ՝ Ֆրանսա, Իտալիա, Պելճիքա, Սպանիա, Զուիցերիա, Հոլանտա: Երրորդ՝ Մեծն Բրիտանիա, Գանատա, Միացեալ Նահանգներ, Լատին Ամերիկա, Հարաւային Ափրիկէ եւ Նոր Զելանտա: Չորրորդ՝ Եուկոսլաւիա, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Յունաստան: Հինգերորդ՝ Հնդկաստան, Չինաստան, Ճափոն, Մալայա, եւ միւս արեւելեան երկիրները: Վեցերորդ՝ Թուրքիա, Պարսկաստան, Սուրիա, Պաղեստին, Եգիպտոս եւ Արաբական թերակղզի:

Գործադիր կոմիտէի եւ Վերստուգիչ Յանձնաժողովի ընտրութենէն վերջ, Բուխարին կարդաց համագումարի յայտարարութիւնը, որ ծափեր ընդունեց: Յայտարարութիւնը մանաւորապէս կը նկարագրէ մեծ պետութեանց աշխարհակալական ձգտումները, եւ կոչ կ'ուղղէ աշխարհի պրոլետարներուն՝ դէմ դնել պատերազմի քաղաքականութեան:

Ներկայիս Գ. Միջազգայինին յարած են 66 միջազգային հաստատածներ, որոնք կը ներկայացնեն աւելի քան չորս միլիոն անդամներ: Համագումարին փակումը զուգադիպեցաւ Համայնավար Երիտասարդներու Միջազգայինի տարեդարձի հանդիսութեան: մօտ 20,000 աղջիկներ եւ երիտասարդներ Մոսկուայի մէջ ներկայ եղան ցոյցի մը. բազմաթիւ հռետորներ բուռն ճառեր խօսեցան՝ Քէլլոկի դաշնագրին դէմ:

* * * Պալթիկի նաւատորմը սկսած է աշնան ռազմափորձերուն:

ՓԱՐԻԶ - ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՆՈՐ ԹՌԻՉՔԸ

Ֆրանսացի յիմնապետներ Ասոլան եւ Լը Ֆէվրը, երկու ձախող փորձերէ վերջ, երէկ առաւօտ ժամը 7,3՛ն յաջողեցան Պուռժէի օդանաւային կայանէն ճամբայ ելլել դէպի Նիւ Եորք:

Ասոնք Ֆրանսայի ամէնէն երիտասարդ օդանաւորդներն են եւ մեծ յոյսեր դրուած են իրենց վրայ: Այնքան դժբախտութիւններէ, մանաւանդ վերջին օրերու աղէտներէն յետոյ, կը յուսան վերջապէս յաջողութիւն մը արձանագրել:

Պոքանովսքիի յուղարկաւորութիւնը

Այս առաւօտ առեւտրական Նախարարութեան շէնքին մէջ տեղի կ'ունենայ Նախարար Պոքանովսքիի յուղարկաւորութիւնը: Մարմինը պիտի թաղուի Մոնփառնասի գերեզմանը: Ո՛չ մէկ ճառ պիտի խօսուի: Երկրագործական Նախարարը փոխանորդաբար պիտի վարէ առեւտրական եւ թղթատարական նախարարութիւնը, իսկ ծովային նախարարը՝ օդանաւորդութիւնը:

Բոլոր թերթերն ալ խիստ քննադատութիւններ կ'ուղղեն օդանաւային աղէտներուն պատասխանատուներուն դէմ: «Ամի տիւ Փէօփլը» կը պահանջէ որ ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուի նաեւ «ֆրանսացի» չորս զոհերուն համար, ինչպէս կ'ըլլայ «լեհ հրեայ» նախարարին համար:

Մ. Քեմալ անձամբ կը վարէ ռազմափորձը

Երէկ գրեցինք թէ Մուսթաֆա Քէմալ Տարտանէլ եւ Կելիպոլու գացած է իր զօրսանուով եւ ներկայ եղած Թուրք նա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՓՌԱՊԱՆ ԽՄԲԱԳԻՐԸ

Այն ատեն, որուն համար այսօր կ'ըսենք «էր երբեմն», խմբագրութիւնը արհեստ չէր, այլ հետապնդումը իտէալի մը (բառին ազգային առումով), անդիմադրելի կոչում մը, որ իր մարդուն կ'ապահովէր բարոյական անսպառ յագեցում եւ քրոնիկ անօթութիւն:

Երանելի այն օրերուն, խմբագիրը կը գրէր ինչ որ սրտէն կը բխէր՝ իրաւ կամ անիրաւ, բայց գոնէ անկեղծ: Ո՛ւոււ թէ շիտակ գրել, ան գիտէր թէ դատապարտուած է հաց ու պանիր կրծելու, եթէ գտնէր: Իր գրիչը արհեստի մը գործիքը չէր գոնէ:

Այսօր, երբ պէտք ըլլայ նման տիպարներ ցոյց տալ, ես գոնէ, շատ չեմ յոգնիր: Մատս մէկ անգամ կը շարժի:

Բայց, օրերը փոխուեցան: Անոնց հետ նաեւ ըմբռնումները, անշուշտ: Նոյնիսկ խմբագրութեան մասին:

Ու կ'երեւի ըմբռնումի այս փոփոխութիւնն է, որ այսօր թոյլ կուտայ գրիչ շարժելու անոնց որ շուկային մէջ ծախողեր ենու բախտ կը փնտռեն ժամուլի տակ:

Վերջին ու կենդանի օրինակ՝ Պէյլուլի «Հոսհօս»ը:

Յանցաւորի մը պէս որ հպարտութեամբ կը խոստովանի իր մեղքը, անոր խմբագիրը կը յայտնէ թէ՝ փռապանութեան մէջ (իր եօթը պորտին արհեստը) ձախողելէ, ու գործի ամէն դուռ իր առջեւ փակուած գտնելէ յետոյ, կը նետուի խմբագրութեան մէջ՝ «գործ մը ըրած ըլլալու համար»:

Այս մտայնութեամբ մէկը, պիտի տար անշուշտ ինչ որ կրնայ,— երգիծանք՝ փողոցային ստահակներու գռեհկութեամբ, ու պատկերներ՝ որոնց տեղը անառականոցներու պատերուն վրայ կրնայ ըլլալ միայն:

Բայց մխիթարական պարագայ մը:

Մարդը յամառ չէ: Գիտէ գործին դժուարութիւնները: Ունի «ծնեալ» արկածախնդիրներու փոփոխականութեան ճաշակը: Եւ ինքզինքին կը մաղթէ ժամ առաջ հեռանալ ասպարէզէն ու դառնալ իր հացերուն:

Ամբողջ սրտով եւ անկեղծօրէն, նոյնը կը մաղթեմ ո՛չ միայն իրեն, այլ եւ իր նմաններուն:

Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Ռումանահայ Միութեան Կեդր. վարչութեան կողմէ մայիսի մէջ եղած դիմումի մը վրայ արտաքին եւ ներքին գործոց նախարարութիւնները հաւանած էին բացառիկ պարագաներու մէջ վերադարձի իրաւունք տալ Նանսէնեան անցագրով Ռումանիայէն մեկնող Հայերուն, պայմանաւ որ անոնք ճանչցուած եւ պատուաւոր ազգայիններ ըլլան, եւ ապացուցանեն իրենց ճամբորդելու անհրաժեշտութիւնը:

Այժմ աշխատանքի նախարարութիւնն ալ ճանչցած է Նանսէնեան անցագիրներու վերադարձի ուժը՝ պայմանաւ որ այդ անցագիրներու պայմանաժամը երեք ամիսէն աւելի չըլլայ, ինչպէս կ'երեւայ հետեւեալ պաշտօնագրէն՝ ուղղուած Ռումանահայ Միութեան Կեդր. Վարչութեան.—

«Իբրեւ շարունակութիւն մեր 50502 համար եւ 4 օգոստոս 1928 թուակիր պաշտօնագրին, պատիւ ունինք ձեզ հաղորդելու թէ Աշխատանքի Նախարարութիւնը եւս համաձայն է վերադարձի իրաւունքով Նանսէնեան անցագիրներուն, առաւաւելն երեք ամսուան պայմանաժամով տրուելու պայմանով:»

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՎԱԼԱՆՍԷՆ

“Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԴՐՕՇԻՆ ՏԱԿ....„

(Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Զ. Շրջանային Ժողովին առթիւ)-

Տասներկու տարի է որ կը գտնուիմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան սուրբ դրօշին տակ: Ու քանի մը տարիէ ի վեր է միայն որ կը քնանամ հանգիստ անկողնի մէջ: Տարիներ անցուցած եմ սարերու եւ քարերու վրայ եւ միշտ պատրաստ եմ կեանքս զոհելու՝ մեր ժողովուրդի սուրբ գործին համար:

Երիտասարդ պատգամաւոր մը

Երկու օր է, որ գաւառական փոքր քաղաքի մը մէջ, հայ աշխատաւոր փոքր գաղութի մը ծոցին մէջ, բացուած է եւ իր աշխատանքները յարաճուն եռանդով մը կը շարունակէ՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Եւրոպայի Զ. Պատգամաւորական ժողովը:

Ներշնչող ու յատկանշական պարագայ մըն է որ ամէն տարի՝ մեր մեծ ու հետզհետէ բարգաւաճող կազմակերպութեան Եւրոպայի բարձրագոյն մարմինը՝ իր աշխատանքի վայրը կ'ընտրէ գաւառական քաղաք մը: Ծնած՝ հայ աշխատաւոր եւ արի ժողովուրդին ծոցին մէջ, սնած ու մեծցած՝ անոր հարազատ ներշնչումներովը, կրելով՝ վերջին երեսունըհինգ տարուան Հայոց պատմութեան ամբողջ բեռը իր ամուր ուսերուն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ըլլա՛յ երկրի մէջ թէ պանդխտութեան ընթացքին՝ կ'ապացուցանէ թէ միակ հայ մեծ ու իրականօրէն կուսակցութիւն *անունին արժանի քաղաքական կազմակերպութիւնն է, որ կը գործէ բուն խոկ ժողովուրդին մէջ, կրթնելով աշխատաւորական եւ գիւղացիական զանգուածներու վրայ, հարազատ արտայայտիչը հանդիսանալով անոր քաղաքական ձգտումներուն եւ տանելով անոր ազատագրական արդար եւ արիւնոտ պայքարը՝ արութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ:*

Եւ ի զուր չէ որ անոր կենդանի եւ մեծ խօսքը՝ հետզհետէ աւելի արագութեամբ եւ աւելի արդիւնաւէտ ու վերջնական կերպով կը թափանցէ Ֆրանսայի բոլո՛ր գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ ցրիւ եկած եւ իր հանապազօրեայ հացը՝ իր ճակտին դառն քրտինքովը շահող հայ աշխատաւոր եւ տարագիր ժողովուրդին մէջ:

Ի զուր չէ որ ուժեղ, տարածուն եւ կենսունակ դաշնակցական մարմիններու ցանցով մը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն կը պատէ ամբողջ Ֆրանսան՝ տարածելով եւ ժողովուրդին սիրելի դարձնելով իր գաղափարական խօսքն ու յեղափոխական գործը:

Տարագիր ու հայրենազուրկ այդ ժողովուրդին երիտասարդութիւնը՝ հետզհետէ աւելի մեծ գիտակցութեամբ եւ ինքնավստահութեամբ է որ կուգայ իր բաժին պարտքը բերելու հայ ազատագրութեան մեծ գործին, մասնակցելու արութեամբ իր նախորդ սերունդներուն մղած պայքարին՝ հայրենի սրբապղծուած հողերու վերատացումին համար:

Դրեթէ վերջնական կերպով հաշուեյարդարի ենթարկելէ յետոյ (Հայաստանի Հանրապետութեան կրած մեծ եւ դառն պարտութենէն վերջ) հայ հանրային կեանքի մէջ յառաջ եկած տխուր եւ չարաղէտ հակադաշնակցական ճակատը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այսօր, Հայաստանի խորհրդայնացումէն ութ տարիներ վերջ, կը հանդիսանայ հայ աշխատաւոր եւ հերոսական ժողովուրդի ազատագրական կռիւին միակ լիազօր եւ իրաւասու դրօշակիրը, միակ իրական պահապանը անոր իրաւունքներուն եւ պայւէնը՝ անոր արդար յոյսերուն:

Այս խանդավառ եւ դրապաշտ հաւատքն է որ կ'արտայայտէինք «Յառաջ»ի էջերուն մէջ, անցեալ տարի, Ե. պատգամաւորական ժողովի բացման առթիւ, կապելով հայ ժողովուրդի ճակատագիրը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան յեղափոխական գործին եւ քաղաքական արժէքին: Նո՛յն հաւատքն է որ այսօր, աւելի բարձր ու աւելի արու խանդավառութեամբ մը կ'արտայայտէր, երիտասարդ պատգամաւոր ընկեր մը, տոհմիկ, շատ անկեղծ, աննախնձանօրէն սրտառուչ ու անուշ խօսքերով՝ լիակատար նիստի մը ընթացքին, իր սեւ ու արու դէմքը դարձուցած պատգամաւորներուն եւ իր ամբողջ երիտասարդութիւնը առաջարկելով՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Խնդրելով՝ որ զօրակոչի ենթարկեն զինքը, ուրիշներուն հետ, որովհետեւ իրեն կը թուէր թէ ժամը հասած է՝ վերսկսելու նո՛յն ուժգնութեամբ եւ նո՛յն յեղափոխական թափով, կարծես թէ, ժամանակէ մը ի վեր կէս ձգուած պայքարը:

— «Տասներկու տարիէ ի վեր կը գտնուիմ հայ յեղափոխական դաշնակցութեան սուրբ դրօշին տակ: Ու քանի մը տարիէ ի վեր է միայն որ կը քնանամ հանգիստ անկողնի մէջ: Տարիներ անցուցած եմ՝ սարերու եւ քարերու վրայ եւ միշտ պատրաստ եմ կեանքս զոհելու, մեր ժողովուրդի սուրբ գործին համար...»

Այսպէս կ'աղաղակէր մեր երիտասարդ ընկերը, աւելցնելով, նոյն ատեն թէ ինք կ'արտայայտէ երիտասարդական շրջանի մը ձգտումները: Ըսելով՝ թէ ինք մինակ չէ, թէ՝ շա՛տ են իրենք ու դեռ իրմէ աւելի երիտասարդները կան որ պատրաստ են պատասխանելու որեւէ կոչի՝ երթալու համար պայքարի, կռուելու եւ յաղթելու առաջացրութեամբ: Ցեղոյ, ուրիշ աւելի երիտասարդ տղայ մըն էր, նոյնպէս սեւ եւ զօրաւոր դէմքով, աչքերով՝ ուր մեծ ուժի մը հետ անսահման քաղցրութիւն մը կար, որ կրկնեց նոյն բաները՝ քիչ մը վարանքով եւ երկչոտութեամբ, կարծես ամչնալով, եւ իր ամբողջ համեստութեամբը համոզելով մեզ թէ ինք երջանիկ է որ կրնայ նման խօսքեր ըսել՝ նման ժողովի մը մէջ: Անիկա հոս էր, մեր մէջ, նոր կազմակերպուած բայց արդէն զօրաւոր կազմակերպութեան մը կողմէ՝ որ ահա՛ քանի մը ամիսէ ի վեր, ճակատ կը բանէ Նիսի մէջ (եւ մեծ յաջողութեամբ), խայտառակ, խայտաբղէտ եւ ապազգային տարրերու դէմ:

Լսելով զայն, մենք չէինք կրնար չմտածել, հպարտութեամբ եւ սրտի մեծ գոհունակութեամբ, այն մեծ, դրական և դժուար աշխատանքի մասին զոր կը կատարէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս բոլոր գաղութներու, նաեւ հո՛ս, Ֆրանսայի մէջ, կազմակերպելով եւ խանդավառելով երիտասարդութիւնը, յեղափոխական եւ մարտական կերպով ներշնչելով անոր, զօտեպնդելով եւ զինելով զայն՝ հայ ազատագրական պայքարի յաջողութեան մեծ գիտակցութեամբ եւ հայ աշխատաւոր ժողովուրդի արութեան եւ արդար յաղթանակին մեծ հաւատքով:

Լսելով զայն, այդ երիտասարդ տղան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան նորագոյն սերունդին մէկ բնորոշ ներկայացուցիչը, տղայ մը՝ որ անցած էր արդէն դժուար փորձերէ (փորձեր՝ որ իրաւունք կուտային իրեն, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին գալու հոս և իր խօսքն ըսելու), մենք չէինք կրնար չյուզուիլ ու չհամակուիլ իր խանդավառութեամբը: Կուսակցութիւն մը որ հակառակ գաղթային դժուար եւ դառն պայմաններուն, հակառակ ամբողջ այլասերումին որ հետզհետէ կը վարակէ գաղութներու մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան բարոյական եւ գաղափարական ազդեցութեան շրջանակէն դուրս գտնուող ժողովուրդի որոշ տոկոսը, կուսակցութիւն մը՝ որ իր հետզհետէ աւելի՛ խիտ, աւելի՛ արթուն եւ աւելի՛ երիտասարդ շարքերուն մէջ, կը հաշուէ նման տղաք, չի կրնար և իրաւունք չունի լքել այս ժողովուրդին քաղաքական ճակատագիրը:

Կուսակցութիւն մը որ իր շարքերուն մէջ հաշուած է և կը հաշուէ միշտ հայ մտաւորականութեան լաւագոյն մասը, հայ ժողովուրդի մարտունակ խաւերուն առաւելագոյն տոկոսը, հայ նոր սերունդի խոշոր մասը որ դեռ քաղաքական ու հանրային հետաքրքրութիւններ ունի, որ կրնայ իր ծոցին մէջ իսկ կատարել անընդհատ, հայ ժողովուրդին երկու թեւերուն ձուլման մեծ գործողութիւնը՝ միակ հայրենիքի մը եւ միակ դրօշի մը մեծ գաղափարով տոգորուն՝ չի կրնար չվարել մեր գերի ժողովուրդին ազատագրութեան մեծ գործը:

1928ի սեմին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իրաւունք ունի յայտարարելու, որ ներկայացնելով հայ ժողովուրդի եւ հայրենի հողերուն կապուած զանգուածներու իրական գաղափարականը՝ միակ իրաւատէրը կը հանդիսանայ մեր դատին եւ մեր ազատագրական գործին:

Հետզհետէ աւելի եռանդով ու գաղափարական խանդավառութեամբ իր շարքերը խուժող երիտասարդութիւնը՝ կուգայ վաւերացնել այդ իրաւունքը սրտառուչ եւ վերջնական հաւատարմութեամբ մը, հակառակ ամբողջ քսու եւ տգեղ պայքարին որ բոլո՛ր ապազգային տարրերը, հակագաղափարական եւ պատեհապաշտ մարդոց ամբողջ խումբ մը՝ մղեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, վերջին ութ տարիներու ընթացքին:

Այդ սերունդը կուգայ Դաշնակցութեան, որովհետեւ անխուսափելի եւ պատմական գործ մը կայ կատարելիք եւ յանձին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ան կը տեսնէ միակ հայ քաղաքական կազմակերպութիւնը որ ընդունակ է զայն հետապնդելու՝ թէ՛ յեղափոխական, թէ՛ քաղաքական ուղիով:

Այդ սերունդը եկած է և կուգայ Դաշնակցութեան՝ անոր սեւ օրերուն, անոր պանդխտութեան մէջ: Ան կը միայ հաւատարիմ անոր դրօշին՝ մեծ եւ բացարիկ անշահախնդրութեամբ մը: Պարտութեան եւ հիասթափումի օրերուն իսկ, երբ փորձուածներու սիրտը կը դողդղար, այդ սերունդը բերած է իր երիտասարդութեան խանդավառութիւնը՝ զինելով հիները նո՛ր հաւատքով:

Դաշնակցական ո՛չ մէկ սերունդ աւելի իրաւունք ունի հըպարտ ըլլալու: Այս սերունդը նոյնիսկ, իր մտածումին մէջ, ներած է գործուած բոլոր սխալներուն: Ան կուգայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անվերապահ կերպով:

Ահա՛ թէ ինչու իր անունէն է որ կ'ողջունենք Եւրոպայի մեր վեցերորդ Պատգամաւորական ժողովը:

ՎԱՀԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԱՆԴՈՒՆԴՆԵՐ

Գիտնական մը Լաքրուա՝ Ֆրանսայի գիտական Ակադեմիային ներկայացուց Մարթէլի գիրքը որ կը խօսի աշխարհի ամէնէն խոր վիհերուն (բնական հորեր) մասին, որոնց խորութիւնն է 420էն 637 մեդր:

Պուզէ տէլլա փրէթա *կոչուած վիհը որ վերջերս մկրտուեցաւ Մուսոլինիի անունով, կը բացուի Լէսսինի լեռներուն վրայ:*

Մոնթէնէկրոյի վիհը՝ Իտրիայի հանքերուն հարաւը, 640 մեդր բարձրութեան վրայ:

Պէրթարէլլիի վիհը՝ 450 մեդր խորութեամբ եւ Կլանայի անդունդը՝ 420 մեդր խորութեամբ, կը գտնուին Ֆիումէէն 12 քիլոմեդր դէպի հիւսիս:

Ինչպէս կը տեսնուի, այս անդունդները բոլորն ալ կը գտնուին Իտալիոյ մէջ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

(Մահուան տարեդարձին առթիւ)

Ա.

«Յառաջ»ի 623 եւ 624րդ համարներում «Սիւնեցի»ստորագրութեամբ թղթակցութիւն մը՝ «Խալիլ փաշան եւ երկու Ատրպատականներու միացման հարցը» յօդուածում թոյլ է տուել իրեն սխալ լուսաբանելու պատմական անցքերը եւ անտեղի կերպով յարձակում գործելու հանգուցեալ հերոս Անդրանիկի հասցէին:

«Սիւնեցին» *իւր յօդուածում գրում է, թէ* «Անդրանիկ խռոված նորակազմ կառավարութիւնից՝ *(ամէն տեղ ընդգծումներն իմս են)* վերցնում է իր բանակը, յետեւը ձգելով անհագին բազմութիւն երեխաների, կանանց, անցնում է Ջուլֆայի կամուրջը — որ Խոյով, Սալմաստով, Ուրմիոյ, Սային-կալայով գնայ Համադան՝ միանալու անգլիական բանակի հետ»...

Տասը տարի առաջ Անդրանիկը շատ լաւ էր հասկանում, որ Տաճիկները ժամանակ վաստկելու համար են ճանաչում Արարատեան հանրապետութիւնը, որպէսզի իրենց ոյժերը տանին դէպի Բագու, գրաւեն Ապշերոնեան թերակղզին, Կասպից ծովը, մահմեդական աշխարհում արծարծեն համիսլամութեան գաղափարը, ապա Գանձակից խփեն Ղարաբաղ-Զանգեզուր, տակն ու վրայ անեն բովանդակ Լեռնա-Հայաստանը, յետոյ գան հաշիւ նստելու Արագածից մինչեւ Սեւանայ լիճը հասնող Հայաստանի հետ...

Յետագայում բոլոր իրադարձութիւններն եկան հաստատելու Անդրանիկի ենթադրութեան ճշտութիւնը:

Տաճիկները գրաւեցին Գանձակը, Բագուն, Նախիջեւանը եւ Շուշին, փորձեր արին եւ գրաւելու Գորիսը եւ մինչեւ Նախիջեւան, որպէսզի օղակեն Երեւանը, սակայն Ղարաբաղ-Զանգեզուրի դիմադրութիւնը Անդրանիկի ղեկավարութեամբ, ապա եւ Դաշնակիցների յաղթանակը պահեցին անխոցելի Սիւնեաց երկիրը, ինչպէս նաև փոքրիկ Հայաստանի Հանրապետութեան հողը:

Պատմութիւնն երբեմն սիրում է կրկնել: Մօտ 200 տարի առաջ էլ այդպէս ազատեցին Ղարաբաղ-Զանգեզուրը եւ Կովկասի հայութիւնը տաճկական եաթաղանից, երբ Դաւիթ Բէկը հերոսաբար կռուելուց յետոյ մեռաւ 1728 թւին, մելիք Աւանն էլ Արցախից չւեց դէպի Ռուսաստան, իսկ Ղարաբաղի քաջարի ժողովուրդը շարունակեց արիւնոտ հերոսամարտը Գանձակը գրաւող եւ Ղարաբաղի դռները բախող Սարը-Մուսթաֆա փաշայի հսկայական ոյժերի դէմ: Այն ժամանակ էլ քաղաքական պայմանները յօգուտ Հայերի դասաւորուեցին.— պարտուած Պարսկաստանը մէկէն ոտքի կանգնեց եւ Նադիր շահը շպրտեց Տաճիկները Համադանից, Թաւրիզից, Գանձակից, ապա Մուղանի դաշտում 1736 թւին իրեն թագաւոր յայտարարեց: Սուրը կապողն էլ եղաւ Հայոց Աբրահամ կաթողիկոսը: Դաւիթ բէկը եւ մելիք Աւանը, ինչպէս եւ Սիւնիք-Արցախի հայ արծիւներն հերոսամարտով կարողացան երկիրը պահել մինչեւ քաղաքական պայմանների բարեյաջող դասաւորումը:

1918 թւի մայիսի վերջին Անդրանիկը տեսաւ, որ փոքրիկ Հայաստանը կաշկանդուած է իւր անկախութեան եւ ազատութեան մէջ, որ նա իրաւունք չունի 16 հազար զօրքից աւելի պահելու, որ նրա սահմանները բաւական չեն նոյնիսկ իւր մեռելներին պարփակելու, որ երկաթուղագծերը եւ բոլոր խճուղիները Տաճիկների զօրամասերի փոխադրութեան համար են ծառայում եւ նրանք արշաւում են արդէն դէպի Բագու եւ Պարսկաստան, որպէսզի ճզմեն այդ երկու վայրերի հայ-ռուսական և հայ-ասորական հերոսամարտերը, ապա պէտք է վերադառնան եւ սուրը ցցեն Հայաստանի կուրծքը...

Պարզ է որ այսպիսի նւաստացուցիչ պայմաններում Սասնոյ արծիւը չէր կարող շնչել. ուստի եւ նա Դիլիջանից հեռագրեց հայկական բանակի հրամանատար զօրավար Նազարբէկեանին.

— «Այս ճաշտութեան պայմաններով դարերու ստրկութեան շղթան դուք ձեր ձեռքով ձեր վիզն ու ձեր ոտքերն անցուցիք. մինչեւ երեք օր դրկեցէք ուժ՝ բռնելու համար դիրքերը»:

Այս նշանաւոր հեռագրին պատճէնն ուղարկել է Գէորգ Ե. Կաթողիկոսին եւ Ազգային Խորհրդին:

Ի՞նչ է կարծում Սիւնեցին: *Անդրանիկը, որի գլուխն Օսմանեան պետութիւնը դեռ 1904 թւին* հազար ոսկի էր գնահատել, *կարո՞ղ էր հանդուրժել վերոյիշեալ վճռակին: Անդրանիկն օրերով, շաբաթներով շարունակ մտմտում էր իր ռազմական ծրագիրը՝* արշաւել Խոյի վրայով Սալմաստ-Ուրմի, միանալով այնտեղի զինւած հայ-ասորական ոյժերի հետ, ապա Թիկունքից խփել Տաճիկներին եւ Թոյլ չտալ որ նրանք անպատիժ կոտորեն կովկասի Հայերին, ինչպէս վարւեցին Տաճկահայերի հետ: Համաձա՞յն *է* Սիւնեցին, *որ այս ծրագիրը գերազանցօրէն յեղափոխական եւ ռազմական անհրաժեշտութիւն էր այն օրերին:*

Տաճիկներն ուզում էին ժամանակ շահել, դրա համար էին միայն քաղաքական աչքակապուկ խաղում Հայերի հետ, որ յետոյ գլուխ բերեն Կովկասն էլ առանց Հայերի ձգելու անհաւար ծրագիրը: Այս բոլորը տասը տարի առաջ յստակ ըմբռնելուց եւ պատկերացնելուց յետոյ, Անդրանիկի պէս մարտիկը կարող էր ձեռքերը ծալել եւ ողբալ իւր թշուառ ազգի կորուստը: Տրամաբանական է, որ նա պէտք է կռւէր հայ ցեղի դարաւոր թշնամու դէմ եւ փառք ու պատիւ նրան, որ նա զէնքը վայր չդրեց այդ պատասխանատու օրերին: Միւսնոյն ժամանակ Անդրանիկը համոզուած էր, որ 6 - 8 ամսից յետոյ դաշնակիցները պէտք է յաղթեն եւ կացութիւնը հայութեան համար նպաստաւոր է դառնալու, միայն թէ պէտք է տոկալ: Եւ նա տոկաց, չվհատեցաւ, շարունակեց իր հերոսական անհաւասար կռիւը, մինչեւ որ իրօք դաշնակիցները յաղթեցին: Խոյ արշաւելուց առաջ կաթողիկոսի եւ Ազգային Խորհրդի ներկայացուցիչներն եկան Անդրանիկի մօտ, աշխատեցին նրան համոզել, որ չթողնի Հանրապետութեան սահմանները կամ Վրաստանի վրայով անցնէ Ռուսաստան, սակայն հերոսը մնաց անդրդուելի:

Խոյ արշաւելուց մի քանի օր առաջ, 1918 մայիս 30ին, տողերիս գրողը Վայոց-Ձորի Կաթար գիւղի դաշտում, վրանի մէջ, տեսակցութիւն ունեցաւ Անդրանիկի հետ: Նա ռազմական քարտէսի ուսումնասիրութեամբ էր զբաղուած, երբ ներս մտայ: Կարճատեւ հարց ու փորձից յետոյ համոզւեցի որ նա ճշտօրէն պատկերացնում է դաշնակիցների եւ համաձայնական պետութիւնների ռազմական ու քաղաքական կացութիւնը. շատ լաւ գիտէ, թէ ո՛ւր է գնում, ինչի՛ համար եւ ինչ պէտք է անէ յաջողութեան եւ ձախողութեան պարագաներում: Ինքս շատ կասկածանքով էի վերաբերւում Անգլիացիների Համադան կամ Ուրմի հասնելուն, բայց Անդրանիկը սրամտօրէն առարկեց, թէ ռազմաճակատներում յաճախ կը պատահի, որ կ'ըլլեն խոր հետախուզութեան՝ իմանալու թէ ո՞ւր է թշնամին. այժմ զիս հարկադրւած կը զգամ իմանալու թէ՛ թշնամու եւ թէ՛ բարեկամներու ո՞ւր գտնուիլը...

– Անյաջողութեան դէ... յետ էր դառնալու Զա... եթէ Նախիջեւանի ... կազմակերպութիւններ... խնդրած չլինէին ... վերաբերուած է գաղ... թեանը, նա ոչ մի ցան... չունէր իւր հետ տան... նանց եւ երեխաների ... թիւնը: Ձեռք առած ... ներն անգամ անզօր ... ջատելու գաղթականնե... դրանիկից, որին հետ... որպէս մի փրկարար ... Կարծում եմ, որ ամէն... լաւ Անդրանիկն էր հա... թէ որքա՛ն են խանգար... թականների շարանն... միկ ուժերին: Պէտք ... շատ զարմանալ, թէ ... խարդական մարդն ին... կարողանում և՛ կռւել ... դէմ, և՛ պարենաւորել ... կան զանգուածներին և... ներին, և՛ ազատել նրա... ու սրից՝ շատ անձնա... տալով եւ շատ զգալի ... պատճառելով թշնամու...

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻ...

ՏՈՒՄԱ ՊԱՂՉԷՆ՝ Դ...

Տօմա Պաղչէի սալ... պալատը թրքական ... դպրոցի մը երեւոյթն ... Օգոստոս 30ին մեծ ... սութիւն մը տեղի ուն... նոր այբուբենի մասին...

Առջեւի կարգին վր... էր Մ. Քէմալ, իր երկ... ունենալով Ազգային ... ղովի նախագահ Քեա... վարչապետ Ըսմէթ փ... Եռեւի գրասեղաններ... դիրք բռնած էին 2–3... փոխաններ, կառա... պաշտօնեաներ, բարձր... զինուորականներ, ... եւայլն, բոլորին առջե... եւ մատիտ, Ուսուցիչն ... բահիմ Նէճմի պէյ: Պա... ուած էր մեծ գրատախ...

Դասէն վերջ Մուսթ... մալ փաշա բեմ հրաւիր... մը երեսփոխաններ, ... հրապարակաւ կրկն... քննադատութիւնները՝ ... ժողովի կազմուած նոր ... նին դէմ: Խնդրոյ առար... բեսփոխանները, որոնք ... Թաֆա Քէմալի Պոլսէն ... կայ գտնուած մէկ օր... քննադատած էին նոր ... շատ դէշ դիրքի մը մէ... ցան:

Հինգ ժամ տեւող դա... Մ. Քէմալ՝ Ըսմէթ փա... ջոցաւ խիստ յանդիմ... մը ուղղեց յանձնաժողո... Նադատող երեսփոխա... Հիմա կը սպասուի, ... «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղ... այլեւս ոչ մէկ քննադ... խօսք պիտի լսուի:

**** Պոլիսէն հասա... թերթերը ամէն օր նոր ... կ'առնեն դէպի լատին... ները: Թուանշանները ... սովորական դարձած ... «Միլլիյէթ» լատինակ... տառերով կը գրէ ան... յերէն քանի մը թեր... նոյնը կ'ընեն: Անգամ ... բազրականն ալ նոր ... հրատարակեց: Բոլոր ... ալ դասընթացքներ ... նոր գիրերը սորվեցն... մար իրենց ընթերցող...*

Թղթատարը կ'ընդ... տառերով գրուած նա... Խանութներն ու գրա... րը սկսած են փոխելի... տառութիւնները: Տ... րը գիշեր ցորեկ կ'ա... օրական հազարաւոր ... նոր քերական ապիկ...

Ամէնէն դժգոհներ... սուցիչները, որոնք կը ... մակին նոր տառերով ... նել լեզու մը, զոր իրեն... կեանքին մէջ արաբակ... ռերով կարդացած ... ղած են:

**** Կառավարութեան ... է, որ 1931 Յունուար ... տառերը բոլորովին ը... ցած ըլլան ամբողջ ... մէջ:*

ՆՋ Կ'ԸՍԷ «ԹԱՅՄԶ»

Թայմզ խմբագրականի մը
խօսելով Թուրք նոր այբու-
նին վրայ, կը գրէ (31 օգոստ.).
— Անոնք որ կը յիշեն թէ
տարի առաջ ի՛նչպէս Երիտա-
րդ Թուրքերը կը բանտարկէին
ն Ալպանացիները, որոնք հա-
րձակած էին իրենց սեփական
ու գրել եւ տպել լատինական
ներով, այսօր պիտի արձանա-
են նոր փաստ մը՝ «Ժամանակի
ժ»ին մասին։ Իթթիհատական-
ը, որոնք հինգլուխ Թուրքե-
ն կողմէ ծայրայեղ արմա-
կաններ նկատուած էին, զար-
րած էին թէ ի՛նչպէս Սուլթա-
ն ալպանացի հպատակները —
անաւանդ իսլամ Ալպանացի-
ը — յանդգնած էին ընդունիլ
ֆէվ.ր»ներու գիրը, ու Ալպա-
ցիներու այբուբենական բա-
նորոգումի ճիգերը դաւաճա-
թիւն եւ անարգանք մը կը
կառէին։ Իսկ հիմա Տօլմա Պաղ-
ի պալատին մէջ 200 երեսփո-
աններ եւ Թուրք երեւելիներ
տինական այբուբէն կը սորվին
ժառ ու աչալուրջ ակնարկին
կ Մուսթաֆա Քէմալի, որ
ը կողմէ ալպանական արիւն
կրէ։»

«Թայմզ» կ'ըսէ թէ Նոր տա-
րուն շնորհիւ փոքրիկները աւե-
գիւրաւ պիտի սորվին լեզուն
կրի մը մէջ, ուր ժողովուրդին
5ը գրել կարդալ չի գիտեր։ Ցե-
ոյ ե րոպացիներն ալ պիտի ու-
ն սորվիլ Թուրքերէնը. ասկէ
ոտ Թուրք աշակերտը աւելի
իւրին պիտի սորվի եւրոպական
գուները, քանի որ ճիգ չպիտի
է՝ նոր այբուբէն մը սորվելու
մար։ «Այս ձեւով Թուրքերը,
ոնք գարերով օտար եւ կղզիա-
ծ ժողովուրդ մը նկատուած էին
րոպացիներու կողմէ, այժմ ա-
ւ քան երբեք մօտեցած են
եւմուտքին։»

Եզրակացնելով, կ'ըսէ թէ ե-
ը մեծ բարենորոգում մըն է։

ՔԵԱԼ» ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԱԻԱՐԸ

«Լքեալ» գոյքերու վարչու-
եան գործառնութեանց եղանա-
մէջ կարեւոր փոփոխութիւն-
ր եղած են, գործողութիւնները
ւթացնելու եւ կարգադրու-
իւնները կտրուկ կերպով ընելու
մար։ Այս առթիւ, իրաւասու
ձնաւորութիւն մը յայտնած է
է բաւական կալուածներ պիտի
ոխանցուին կալուածական դրա-
ատան եւ շատեր ալ իսկոյն պի-
ծախուին։ Նոյն անձին յայ-
րարութեանց համաձայն, վեր-
րս ամէնէն շատ ծախուած են
յերու սեփական կալուածներ,
ոնց մէջ, ուրիշ յարկաբաժիններ-
եւ խաներու կարգին նաեւ
նրսէս Նարլեան» ափարթը-
անը։

ԿԵԱՆՔԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

ԱՇՆԱՆԱՑԱՆԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

Անդրկովկասի պետական Ծրա-գրի գիւղատնտեսական բաժինը մշակեր է 1928-29ի աշնանացանի պայքարին յատակագիծը։

Հացահատիկի համար, որոշուած է 1,136300 հեկտար, որոնցմէ 7946 հազար հեկտար Ատրպէջանի, 90 հազար Հայաստանի եւ 257 հազար Վրաստանի մէջ։ 1927-28ին հացահատիկի տրամադրուած հողի քանակն էր 1,093 հազար հեկտար հող։

Անհրաժեշտ սերմացուն ապահովելու համար, ծրագիրը որոշած է 1,132000 րուբլի վարկ։

Ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ լծկան անասուններով ուժեղացնել հացահատիկի տնտեսութիւնները։ Այս նպատակով՝ Ատրպէջանին յատկացուած է 35000 րուբլի, Հայաստանի՝ 40000, Վրաստանի 110000 րուբլի։

Աշնանացանի պայքարը յաջողցնելու մտադրութեամբ, որոշուած է 750000 րուբլի վարկ։ Այս գումարը պիտի գործածուի գիւղատնտեսական կազմակերպութիւններուն մատակարարելու գործեր, մեքենաներ, կազմակերպելու՝ նորոգութեան արհեստանոցներ եւայլն։

Անցեալ տարուան փորձը ցոյց տուաւ որ անասուններու կերի հարցը գիւղացիները ամէնէն աւելի նեղող կէտն է, որուն վրայ պէտք է դարձնել մասնաւոր ուշադրութիւն։ Ներկայիս դեռ, անբաւարար կերպով ապահովուած է անասուններու կերը, զոր հայթայթելու համար 400,000 րուբլի վարկ սահմանուած է։ Այս կերպով, այս տարուան աշնանացանի պայքարը անցընելու համար, պետական Ծրագիրը ստիպուած է յատկացնել 2,782,000 րուբլիի վարկ։

ԱՂԻՔԻ ՀՈՒՄ ՆԻՒԹ

Արտածման յատուկ աղիքի հում նիւթի մթերքը շատցնելու համար, Անդրկովկասեան առեւտուրի գործավարութիւնը մտադիր է ընդարձակել աղիքի գործարանները, նաեւ ուժ տալ որ արտադրութիւնը աւելի կատարելագործուած ըլլայ։ Այդ նպատակով, մտադրուած է աղիքի նոր գործարաններ կառուցանել Գանձակի, Նուխի, Աղդամի, Պաթումի, Գութայիսի, Լէնինականի մէջ եւն., նաեւ հիմնովին նորոգել այն գործարանները որոնք արդէն գանուող տեղերու մէջ կը բանին։ Հում աղիքներու վերաբերեալ հիմնական շինարարութեան համար, Անդրկովկասեան առեւտուրի գործավարութիւնը յատկացուցած է 167300 րուբլի։ Այս գումարէն պիտի տրուի 60500 րուբլի Ատրպէջանի, 49000 ր. Հայաստանի եւ Վրաստանի 57300 ր., կառուցանելիք շէնքերուն համար։

ԳԵՐՄԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գերման համագործակցական պատուիրակութիւն մը որ Թիֆլիս հասած էր, մեկնած է կախեթի գաւառը, ծանօթանալու համար գեղարուեստական համագործակցական միութիւններու հետ։

Պատուիրակները հետաքրքրուած են գլխաւորաբար թէ՝ ի՞նչ կերպով կազմակերպուած են համագործակցութեան զանազան մասնաճիւղերը, ապրանքները ի՞նչ կերպով կը մատուցուին սպառողին եւ ի՞նչ շահ կ'ապահովուի եւն.։

ՀԱՑԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Անդրկովկասի առեւտրական գործավարութեան հաղորդուած է թէ՝ Ռուսիայէն Անդրկովկաս փոխադրուած պիտի ըլլայ մօտաւորապէս 2,5 միլիոն փութ ցորեն, օգոստոսի մէջ, մինչդեռ, յուլիսին հացի փոխադրութիւնը չէր անցած 300,000 փութը։

Ցորենի այս քանակութիւնը քանի մը ամիս պիտի ապահովէ Անդրկովկասի հացի պակասը։

Մեծ մասը պիտի յատկացուի մասնաւորապէս Արեւմտեան Վրաստանի երաշտութենէ տառապող շրջաններուն։

Մինչդեռ, գաղտնիք չէ թէ ամբողջ Ռուսիա կը տառապի հացի տագնապէն, որքան տնտեսական, նոյնքան եւ երկրագործական պատճառներով. ցորենի այս փոխադրութիւնը, Անդրկովկասի մէջ կը բացատրուի՝ իբր նոր բերքի առատութեան շնորհիւ՝ հացի մթերման բարելաւումով։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ, 1 սեպտեմբեր — Իսի Լէ-Մուլինօ փարիզի մօտիկ արուարձաններէն մէկն է, ուր կը բնակին ստուար թիւով հայրենակիցներ։ Մեծ մասը կ'աշխատի Ժէվըլօյի փամփուշտի գործարանին մէջ։ Գրեթէ բնաւ անգործներ չկան։ Քիչ շատ բարեկեցիկ են։

Հոս ալ, հայ մանուկներ հետզհետէ կը մոռնան իրենց մայրենի լեզուն։ Փողոցէ մը անցած պահուդ գժուար թէ հանդիպիս երկու հայ մանուկներու որ հայերէն խօսակցին։ Հայ ծնողները բոլորովին անտարբեր են։ Թրքախօսներ ալ կան, թէեւ փոքրաթիւ։

Ուրբաթ առտու, երիտասարդ մը թռուցիկներ կը բաժնէր գործարանի դրան առջեւ, արձակման ժամուն, մէկ էջը հայերէն, միւսը ֆրանսերէն՝ «Խումբ մը հայ կիներ՝ սէնտիքայական հատուածի» ստորագրութեամբ։ Ստորագրողները օրավարձերու յաւելում պահանջելու կը հրաւիրեն հայ բանուորուհիները եւ կը յայտարարեն թէ մինչեւ վերջը պիտի պայքարին այդ պահանջը իրականացնելու համար։ (Խմբ.— Մեր ձեռքն է այդ թռուցիկը)։

Արդեօք սոյն տիկիններն ու օրիորդները յանձն կ'առնե՞ն ապրուստի հոգը իրենց սէնտիքայի միջոցաւ, եթէ խեղճ բանուորուհիները գործիք դառնալով, անգործութեան մատնուին իրենց իսկ պատճառով։

Ե՞րբ պիտի սթափին խելակորոյս «սէնտիքաճի»ները, հանգիստ ձգելով խաղաղ աշխատաւորութիւնը։

Ն. Շմաւոնեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԵՂԱՆԱԿԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Տաքերը հազիւ քիչ մը թեթեւցան եւ ահա կը վերսկսի ֆութպոլի եղանակը։ Մաքուր օդի, պատշաճ շարժման, առողջ կեանքի սիրահար երիտասարդութիւնը խումբեր կազմած, նորէն ամէն կիրակի կ'իջնէ խաղավայր։

Մեր տղաքն ալ անշուշտ չպիտի նստին անշարժ։ Հարթուան վեց օրը գործարաններու եւ ... հոտերով, ծուխով ու մուխով ծանրաբեռնուած օդին մէջ իրենց թոքերը քարշ տալէ վերջ, անոնք չպիտի ուզեն անշուշտ կիրակի օրերն ալ կծկուիլ սրճարաններու, պարասրահներու կամ սինէմաներու թունաւոր մթնոլորտին մէջ։

Ու ամէն շաբաթ հայ տղոց կատարած խաղերուն արդիւնքները պիտի արձագանգեն Ֆրանսայի հեռաւոր թէ մօտաւոր անկիւններ։ Մաղթենք որ ատոնք ըլլան աւելի յաղթանակներ եւ հայ մարզիկին համբաւը տարածուի այս երկրին մէջ, ամէն կողմ։

*** Հ. Մ. Ը. Մի Կրընոպլի Մասնաճիւղին Ֆութպոլի խումբը կը կատարէ իր անդրանիկ մրցումը յառաջիկայ կիրակի, 9 սեպտ.։ Իր հակառակորդը պիտի ըլլայ Ֆրանս. Ալպեաններու շրջանին Գ. կարգի խումբերու ախոյեան «Լա Ժէօն Կարտ» խումբը։ Այս առթիւ հայ խումբը գաշտ պիտի ելլէ զօրացած Վիէնի մասնաճիւղին մէկ քանի կարողագոյն խաղացողներով։

Փափաքելի էր որ քաղաքիս հայ գաղութը հոծ թիւով ներկայ գտնուէր այս խաղին, քաջալերելու համար ափ մը տղաք, որոնք կը ջանան ստեղծել շարժում մը չափազանց անբերրի գետնի մը վրայ։

Վ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԱՒԱԿԸ ԾԱԽԵԼ ՑԵՏՈՅ — Աժէնի ճամբուն վրայ, բոշաներու խմբակ մը հաւաքուած կը վիճէր։ Վէճին նիւթն էր ծախուած տղեկ մը։ Բոշա կին մը, 19 տարու, իր զաւակը ծախեր էր ուրիշ բոշայի մը, փոխարէն ստանալով հրացան մը եւ փող մը, բայց յետոյ զղջալով՝ ետ կը պահանջէր իր զաւակը։ Վէճը սաստկացաւ ու փոխուեցաւ կռիւի, որուն մասնակցեցաւ ամբողջ հորդան։ Ատրճանակներ պայթեցան եւ դաշոյններ շողացին արեւուն ճառագայթներուն տակ։ Ծախուած տղեկին հայրը՝ մօր բարեկամուհին, ծանրօրէն վիրաւորեց գնորդը, որ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։ Տղեկին մայրն ու հայրը ձերբակալուեցան։

ԱՆԲԱՂՋԱԼԻ ՅԱՃԱԽՈՐԴ — Առջի օր, հիւանդ կին մը կը ներկայանար Մօնփելիէի բժիշկներէն մէկուն ու կը խնդրէր որ զինքը քննէ։ Կինը, 27 տարու, նոր ելած էր բանտէն, հոն քաւելէ յետոյ գողութեան հետեւանքով դատապարտութիւն մը։

Եւ մինչդեռ բժիշկը ուշադրութեամբ ու խղճմտօրէն կը քննէր իր հիւանդը, այս վերջինը ճարտարութեամբ եւ հանդարտօրէն կը թեթեւցնէր բժիշկին գրպանը, ուր 6000 ֆրանքի ծանրութիւն մը կար։ Քննութիւնը աւարտելէ յետոյ, հիւանդ կինը առաւ դեղագիրը, այցեգինը վճարեց բժիշկին դրամով ու գնաց դեղ առնելու դիմացի գինետունէն... Յետոյ իր բարեկամին հետ, վարձեց ինքնաշարժ մը, գնաց մօտակայ քաղաք մը, ուր ամէնէն փարթամ ճաշարանին մէջ կերաւ ու խմեց, բայց այնքա՜ն առատ նուէրներ բաշխեց սպասաւորներուն, որ ի վերջոյ կասկած հրաւիրեց իր վրայ։ Ոստիկանները որ զինքը կը ճանչնային, փութացին ձերբակալել կեղծ հիւանդը։ Վրայէն գտնուեցաւ գողցած դրամին մէկ մասը միայն։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

A BON ENTENDEUR SALUT!

ՓԱՐԻԶ, 21 Օգոստ.— «Յառաջ»ի 712 համարում, «Վրիպա՞կ թէ համոզում» վերնագրի տակ վաճէ հետեւեալ ապառիկ ու անապացոյց խծբծանքներն է անում, «Հայրենիք» ամսագրում լոյս տեսնող յուշերիս մասին.—

«Ռուբէն Խան-Ազատ տարիէ մը վեր իր յիշատակները կը հրատարակէ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ։

«Ու կը պատմէ այնպիսի *ինքնահաւանութեամբ*, (ընդգծումներն իմն են։ Ռ. Խ.), որ չի համեմատուիր ոչ իր տարիքին, ոչ ալ իր լրջութեան հետ։

«Արդարեւ, իր «Հայ յեղափոխական մը յիշատակները» կարդացողները այն տպաւորութիւնը կը կրեն թէ, ինչ որ կատարուեր է ութսունական թուականներուն, իբրեւ դաւադրական (?! Ռ. Խ.) գործունէութիւն, իբրեւ ինչակեան աշխատանք եւայլն, բոլորը եղած են *իր խելքով, իր ձեռքով, իր ճարտարութեամբ եւ քաջութեամբ։*

«*Մեկիզբէն մինչեւ վերջ ես այսպէս, ես այնպէս,— միշտ ես։*»

Այս կարգի անապացոյց, առանց գրածներիցս մէջբերումներով հաստատուող եւ ապառիկ մեղադրանքները մարդու փոքնկտոցների սն սնանում, եւ ես անհասարակ սովորութիւն չունեմ ամէն մի փուսկոցի «առողջութիւն» ասելու։ Եւ չը պիտի էլ ասէի, եթէ վերոգրեալ տողերը լոյս տեսած չը լինէին «Յառաջ»ում, որը «Յուշերիս» մասին ռամկավարների թերթերից մէկում նման խծբծանք լոյս տեսած ժամանակ, անցեալ տարի, ինքն էր զայրոյթով պատասխանել։

Արդ՝ չեմ հասկանում, թէ ի՞նչպէս է Պ. Շ. Միսաքեանի նման փորձուած խմբագիրը, որը, ենթադրում եմ, նոյնպէս կարդում է «Յուշերս», թոյլ տուել վերոյիշեալ խծբծանքները տպելու իր թերթում։

Միթէ՞, յիրաւի ինքը՝ Պ. Խմբագիրն էլ նոյնանման տպաւորութիւն է ստացել յուշերիցս։

Չեմ դրժում, ի հարկէ, որ «յուշերիս» մէջ յաճախ է կրկնւում իմ «ես»ը։ Բայց միթէ՞ կարող է այլ կերպ լինել, քանի որ նրանք պատմութիւնն են այն դէպքերի ու անցքերի, որոնց կամ մասնակցել եմ անձամբ, կամ ականատես եմ եղել եւ կամ որոնց մասին լսել եմ վստահելի մարդկանցից։

Բայց ասել, թէ իմ *ես*ը կրկնւում է *ինքնահաւանութեամբ, պարծենկոտութեամբ*, եւ որ այնպիսի ձեւով արած լինեմ իմ պատմութիւնները, որից տպաւորութիւն ստացւի թէ ամէն գործ կատարուել է *իմ խելքով, իմ ձեռքով, իմ ճարտարութեամբ ու քաջութեամբ*,— ահա այդ է եականը եւ զուրկ ամէն ճշմարտութիւնից։

Քանի որ «յուշերիս» հէնց առաջին գլուխներից ես իմ, կամ մեր հնչական ամբողջ գործունէութիւն համարել եմ ռոմանտիզմ ու սխալ հիմքերի վրայ դրած մի գործ, ի՞նչպէս կարող եմ, ուրեմն ես պարծենալ եւ ինքնահաւանութիւն ցուցադրել նրանց մէջ։ Գուցէ լինէր այդպէս, եթէ ես ներկայ գիտակցութիւնս չունենայի։

Գալով այն հարցին, թէ արդեօք վրիպակ թէ՞ անկեղծ համոզում է եղել իմ բանտում ունեցած ուրախութիւնը հնչակեան կուսակցութեան քայքայելու մասին, այդ պարզ է ամէն մի ուշադիր ընթերցողիս համար, որն ընդունակ է իր կարդացածն ըմբռնելու։ Իսկ թէ ի՞նչ եմ արել յետագայում Հնչ. կուս. քայքայման *բարիքը* (?) իրականացնելու համար, այդ եւս կ'իմանայ ընթերցողս «յուշերիս» յետագայ գլուխներից։

Ռ. Խան-Ազատ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

Մ Ո Խ Ի Ր Ը

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՅԻԼԼԱ ՏԻԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

IV

Անանիա ուսերը վար առաւ,
...նալով արգանակը թափելէ եւ
...րեկամին բռունցքներն ստա-
...կէ, բայց հօրաքրոյր Տատանայի
...լու սպառնալիքը ետ չառաւ։
— Ի՞նչ ստանայութիւն ըսին
...գի բակին մէջ, հարցուց միւսը։
...նչ ըսաւ սպասուհին, ըսէ՛։
— Բան մըն ալ չըսաւ, ես
...ուզեր գող ըլլալ։
— Դուն ընկեցիկ մըն ես,
...ինչ որ ես։ Հիմա կ'երթամ,
...մը կ'առնեմ եւ անգամ մըն
...երեսդ չեմ նայիր։
Վազելով հեռացաւ, թողլով
...նիան, խոր վշտով համակուած։
...Ընկեցի՜կ, լքուա՜ծ, չափա-
...ց էր։ Լացաւ եւ արցունքներն
...ղնցեն ամանը։

— Հիմա Բուստիանեգգու ալ գիս կը թողու, մինակը կը մեկնի։ Հապա ես ե՞րբ պիտի երթամ, ե՞րբ պիտի կարենամ փնտռել մայրս։ Երբ մեծնա՜մ։

Սակայն հազիւ թէ ամանը յանձնեց Տատանայի, ախոռին պատուհանը վազեց, լռութիւն։ Լուսինէն լուսաւորուած եւ խոնաւ պարտէզին մէջ ձայն չէր լսուեր, մէկը չկար։ Ամէն կողմ լռութիւն էր։

Ցանկարծ լսեց Բուստիանեգգուի ձայնը, որ ջաղացքէն կու գար։

— Ուրեմն դրամը առնելու չէ գացած, պարտէզ մտած ըլլալու չէ, եթէ ե՞ս երթամ, մտածեց Անանիա։

Բայց վախցաւ, ջաղացք վերադարձաւ եւ սկսաւ Տատանայի շուրջը դառնալ անօթի կատուի մը նման։ Կինը, որ հիւանդը կը խնամէր, նկատեց տղուն շարժումները եւ հարցուց. «Ի՞նչ ունիս, փո՞րդ կը ցաւի»։

— Այո՛, տուն երթանք։

Տատանա հասկցաւ որ տղան բան մը ըսել կ'ուզէր եւ միասին դուրս ելան։

— Ո՜վ Ս. Կատարինէ, բացագանչեց կինը, որքա՜ն չար են հիմակուան տղաքը, հաւկիթին մէջ անգամ չարութիւն կ'ընեն վառեակները։

Անանիա չհասկցաւ թէ ի՛նչպէս Տատանա համոզեց Բուստիանեգգուն դրամը տեղը դնելու, բայց այնուհետեւ երկու բարեկամները սկսան իրարու ծուռ նայիլ, զիրար նախատել եւ ծեծկուիլ։

Ձմեռն անցաւ, բայց ձիթապտուղի առատութեան պատճառով ձիթարանը գործեց ապրիլի մէջ ալ։ Սակայն ջաղացպանը երբեմն կը փակէր ձիթարանը, կ'երթար տիրոջը դաշտը բանելու։ Հետը կը տանէր փոքրիկ Անանիան, որովհետեւ կը փափաքէր որ մշակ մը ըլլայ ապագային։ Տղան ուրախութեամբ կը հետեւէր հօրը բահ ու բրիչ շալկած։ Ջաղացպանին մշակած արտին մէջ երկու բարձր շօճիներ կային, հեղեղի նման ձայն հանող։ Քաղցր եւ մելամաղձոտ գիւղանկար մըն էր, հոս ու հոն առանձին որթատունկեր կային միայն, ոչ ծառ կար, ոչ բլրակ։ Մարդկային ձայնը կը կորսուէր տարածութեան մէջ, արձագանգ մը չէր պատասխաներ։

Հօրը աշխատած պահուն Անանիա լերկ ու մելամաղձոտ դաշտերուն մէջ կը կորսուէր, կ'երգէր թռչուններուն հետ, կը փնտռէր սունկ ու խոտ։ Երբեմն հայրը գլուխը վերցնելով հեռուէն կը տեսնէր մանուկը, սրտի ճմլում մը կը զգար, որովհետեւ տեղը, մանկան փոքրիկ դէմքը, կը յիշեցնէր Ոլին, գործուած սխալը ա-նոր եղբայրիկները, սէրը։

Ո՞ւր էր այժմ Ոլի, ո՞վ գիտէր։ Կորսուեր էր, անհետացեր բոլորովին։ Ջաղացպանը բաւական կը սեպէր որդին մեծցնելով։ Եթէ երազած գանձը գտնէր, Անանիան դպրոց կը ղրկէր, ապա թէ ոչ լաւ մշակ մը կը դառնար։ Աւելի ի՞նչ կրնար ընել։ Ո՜րքաններ կային որոնք իրենց զաւկին երեսն անգամ տեսնել չէին ուզեր, կը թողէին թշուառութեան մէջ։ Իրմէ աւելի ունեւորները, այո՛ պարոն կարբոնին անգամ... անգութ էին անոնց հանդէպ, որոնք իրենց արիւնը կը կրէին... Ջաղացպանը կը մխիթարուէր ասոնց վրայ մտածելով։ Տխրութեամբ մը կը համակուէր սակայն գիտելով հեռուները, տեսնելով Ոլիի տնակը շրջապատող բլրակները։ Հազ կերած ատեն, կամ հանգստի պահերուն տղուն կը հարցնէր անցեալի մասին։ Անանիա երբեմն լուռ կը մնար, երբեմն կը շատախօսէր, կը յիշէր ամէն բան, Ֆոննին, այրի կնոջ տունն ու պատմութիւնները, բարի ու երկարականջ Ջուանէջ։ Ոստիկանները, այծերը, շագանակները, լեռները։ Շատ քիչ կը խօսէր մօրը մասին, թէեւ ջաղացպանը միշտ կը վերադառնար ատոր։

— Մայրիկդ քեզ կը ծեծէ՞ր։

— Երբե՛ք, երբեք, կը պատասխանէր տղան։

— Բայց, ես գիտեմ որ կը ծեծէր։

— Բնա՛ւ, կը հաւատացնեմ ձեզ։

— Ի՞նչ կ'ընէր հապա։

— Միշտ կ'աշխատէր։

— Ճի՞շդ է որ ոստիկան մը կ'ուզէր հետը ամուսնանալ։

— Ճիշդ չէ։ Ոստիկան մը կ'ըսէր ինծի. «Մօրդ ըսէ՛ թող հոս գայ. ըսելիք ունինք»։

— Է՛ մայրի՞կդ, կը հարցնէր ջաղացպանը անձկութեամբ։

— Մայրիկս կը բարկանար սաստիկ, կատաղօրէն։

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԵԹՈՒՄ

ւատորմի ռազմափորձերուն: Էնկիւրիէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ կիրակի օր ինք անձամբ վարեց ռազմափորձերը, որոնք վերջացան գիշերուան ժամը 11ին:

Ռազմափորձերէն յետոյ հրատարակուած կարգախօսով մը, Մ. Քէմալ շնորհակալութիւն յայտնեց հրամանատարին, սպաներուն եւ նաւաստիներուն, որոնք ճշտիւ գործադրած էին տրրուած հրամանները եւ մեծ կարգապահութիւն ցոյց տուած:

Զօկու Ա.ի առաջին քայլերը

Փարիզի ալպանական գործակատարը Լիպշովա երկուշաբթի կէսօրէ վերջ արտաքին նախարարութիւն երթալով, պաշտօնապէս հաղորդեց Զօկու Ա.ի Ալպանիոյ գահը բարձրանալը:

Պելկրատի ալպանական գործակատարն ալ եուկոսլաւ կառավարութեան հաղորդեց Ալպանիոյ վարչաձեւին փոփոխութիւնը: Թիրանայի սերպ դեսպանը, որ ներկայիս արձակուրդով Պելկրատ կը գտնուի, չպիտի վերադառնայ իր պաշտօնատեղին եւ գործակատար մը պիտի վարէ Թիրանայի դեսպանական գործերը:

Զօկու Ա. շնորհակալական հեռագիրներ ուղղեց Իտալիոյ Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորին եւ Մուսոլինիի: Թիրանայի իտալական դեսպանը Ասմէտ Զօկուի հաղորդեց թէ իր կառավարութենէն հրաման ստացած է անմիջապէս յարաբերութեան մէջ մտնել նոր իշխանութեան հետ: Զօկու յայտնեց թէ երախտապարտ է Իտալիոյ թագաւորին եւ Մուսոլինիին՝ այն աջակցութեան համար զոր կուտան Ալպանիոյ եւ իր անձին: Յետոյ աւելցուց.

«Կ'ապահովցնեմ զինակից կառավարութիւնը թէ ներկայ բարեկամական եւ անկեղծ յարաբերութիւնները ապագային շատ աւելի սերտ պիտի դառնան եւ թէ զինակցութեան դաշնագիրը պիտի շարունակուի որոշուած պայմանաժամէն անդին: Ընիկա պիտի տեւէ յաւիտեան»:

Հին դահլիճին հրաժարումէն յետոյ, թագաւորը նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը յանձնեց կրթական նախարար Քոսթա Քոթթայի:

⁂ Ալպանիոյ խորհրդարանին կողմէ ընդունուած պատժական եւ քաղաքային նոր օրինագիրքերը գործադրութեան պիտի դրուին յառաջիկայ ապրիլ 1էն սկսեալ: Պատժական օրինագիրքը, բացի 10 յօդուածներէ, ընդօրինակութիւնն է իտալական օրինագիրքին: Իսկ քաղաքային օրինագիրքը ներշնչուած է ֆրանսացի, անգլիացի եւ իտալացի իրաւագէտներու ամենավերջին ուսումնասիրութիւններէն: Այժմ կը պատրաստուի առեւտրական օրինագիրք մը: Նոյնպէս ձեռնարկուած է դատական բարենորոգումներու:

«Տանկ» հիւանդութիւնը Եգիպտոսի մէջ

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ «տանկ» հիւանդութիւնը մուտք գործած է նաեւ Եգիպտոսի մէջ, հակառակ գաղթային իշխանութեանց եւ բժշկական մարմիններու ձեռք առած խիստ միջոցներուն: Յունաստանէն հասած ճամբորդները մասնաւոր քննութեան կ'ենթարկուէին:

Համաճարակը աւելի շատ ծաւալ գտած է Գահիրէի մէջ:

Վենիզելոս եւ վեց նախարարներ վարակուած

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ «տանկ» համաճարակը չխնայեց նաեւ վարչապետ Վենիզելոսի: Ծերունի կրետացին վարակուեցաւ կիրակի գիշեր և երկուշաբթի օր տաքութիւնը բարձրացաւ 39.01ի: Բժիշկներու խորհուրդին վրայ, Վենիզելոս Եվանկելիսմոս հիւանդանոցը մտաւ դարմանուելու համար: Հիւանդին վիճակը ծանր չի թուիր եւ սիրտը կը դիմանայ ջերմին: Վենիզելոսէն զատ վեց նախարարներ եւս «տանկ»է բռնուեցան: Այժմ բոլորն ալ ապաքինած են, բացի Արկիրոփուլոսէ:

Յունաստան փոխառութիւն կը կնքէ

Հելլէն կառավարութեան եւ Նիւ Եորքի Զելիկման դրամատան միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ՝ 75 միլիոն տոլարի փոխառութիւն կնքելու համար: Ամերիկեան դրամատան կողմէ ներկայացուցիչ մը պիտի ղրկուի Աթէնք՝ պայմանագրութիւնը ստորագրելու համար:

Յունաստան եւ Սերպիա

Վենիզելոս կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է Պելկրատի Պոլիտիկա թերթի խմբագրին.

— Համոզուած ենք թէ Սելանիկի ազատ գօտիին խնդիրը պիտի կրնայ կարգադրուիլ շուտով: Պատրաստ ենք ամէն դիւրութիւն տալ Եուկոսլաւիոյ, դիւրացնելու համար անոր առեւտուրը Եգէականի վրայ նաւահանգիստի մը միջոցաւ: Վստահ ենք որ Պելկրատ չպիտի դնէ այնպիսի պայմաններ, որոնք վնասեն Յունաստանի գերիշխանութեան: Երբ այս խնդիրը լուծուի, երկու երկիրներու միջև յարաբերութիւնները ամուր և ապահով հիմի մը վրայ պիտի դրուին:

Վենիզելոս աւելցուցած է թէ Եուկոսլաւիոյ հետ անկեղծ յարաբերութիւններ մշակելու փափաքը պատճառ մը չէ որ Յունաստան բարեկամական սերտ կապեր չհաստատէ Իտալիոյ հետ: Այս վերջինը իբրեւ Միջերկրականեան պետութիւն, կոչուած է կատարել կարեւոր դեր մը՝ պահպանելու համար այն գոյավիճակը, հաստատուած դաշնագիրներով, եւ որ Յունաստանի քաղաքականութեան հիմը կը կազմէ:

Խրուաթները Սահմանադիր Ժողով կ'ուզեն

Խրուաթ գիւղացի կուսակցութեան նախագահ Մաչէք մամուլին յայտարարեց թէ ներկայ կացութենէն դուրս գալու միակ միջոցն է ընտրութիւններ կատարել Սահմանադիր ժողովի մը համար: Այս վերջինին պաշտօնը պէտք է ըլլայ վերաքննել 1921ի յունիսին քուէարկուած Սահմանադրութիւնը: Մաչէք ճշտեց թէ պէտք չէ վերաքննութեան ենթարկուի միայն 5րդ գլուխը, որ կը վերաբերի թագաւորին եւ արքայական առանձնաշնորհներուն:

2 սերպ երեսփոխաններ ձերբակալուած

Պելկրատէն կը հաղորդեն թէ երկուշաբթի առաւօտ ձերբակալուեցան երկու սերպ երեսփոխաններ՝ Եովանովիչ եւ Փոփովիչ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից Ստեփան Ռատիչի եւ Սկուպչինայի ուրիշ երկու երեսփոխաններու սպանութեան:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ջափահաս երկսեռ Որբերու Միութեան

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Դժոխք խումբի ընկերական ժողովը՝ վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Գրադարանի սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Սիամանթօ, Վահապ, Աւօ, Բաբգէն Սիւնի եւ Վարուժան խումբերու ընկերները, այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Բացակայ ընկերները նկատողութեան պիտի ենթարկուին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Նազարէթ Գափաֆեան, որ 1922ին կը գտնուէր Զանաք Քալէի ֆրանսական բանակին մէջ: Գրել՝ Պրուսայի Կիւրլէ գիւղացի Յովհաննէս Ղազարոսեանի, 1 Rue Kniaz Tcherkejki, Philippople Bulgarie.

— Սեբաստիոյ Աշոտի գիւղէն Թորոս Սիմոնեանը կը փնտռէ մայրը՝ Բրաբիոն, եղբայրները՝ Գրիգոր եւ Եսայի, քոյրերը՝ Մարիամ եւ Մարթա, որոնցմէ բաժնուած է Հալէպի մէջ 1915ին, տարագրութեան օրերուն եւ ցարդ լուր չէ ստացած: Գրել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

— կը փնտռուի Սեբաստացի Հրաչեայ Գաբիկեան, հօր անունը Ռուբէն որ այժմ կը գտնուի Ֆրանսա: Գրել՝ Ջ. Գաբիկեանի, 745 E. 175th. st., Bronx N. Y. U. S. A.

— Կիրակոս Պետրոսեան (Զարմանեան) կը փնտռէ Մշոյ Թիլ գիւղէն Մխիթար Բարսեղեան եւ Սողոմոն Տէր Աւետիսեան, որոնք 20 տարիէ ի վեր հաստատուած են Ամերիկա:

Գրել՝ Guiragos Bédrossianի 10 Passage de l'Union, Asnières (Seine), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ՈՒԼԱՇ ԳԻՒՂԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղի կարօտեալոց միութիւնը, որ չորս տարիէ ի վեր կազմուած եւ իր ունեցած հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ միշտ օգնած է կարօտեալներու, կոչ կ'ընէ Ֆրանսա եւ արտասահման գտնուող Ուլաշցիներու, որ իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը տրամադրեն միութեան զարգացմանը համար: Նամակ եւ դրամ ղրկել՝ A. Torossianի, 3 Campagne Perrier, St. Antoine. Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

Ուշադրութիւն

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
6
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1928

6 Septembre 1928

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 744 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ՄԷԿ ՄԻՋԻ՛Ն ՃԱՄԲԱՅ

Իսկ մենք չա՞հ ունի՞նք վերադարձէն, իբրեւ ժողովուրդ, հարցնէինք երէկ։

Շատ կարճ է պատասխանը.— Ո՛չ եւ ոչ։

Երբ Թուրքերը այնքան մանրակրկիտ հաշիւներով եւ յա... ու աննկուն վճռականութեամբ կոտորեցին եւ ցրուեցին, ... ուզեցին թէ այլեւս չպիտի հանդուրժեն մեր գո... թեան։

Եթէ այս տարրական ճշմարտութիւնը չենք հասկցեր մին... հիմա, կը նշանակէ թէ արժանի ենք մեր ճակատագրին։

Արդ, ո՞ր տրամաբանութեամբ պէտք է խե՛լք ընենք վերա... դժոխք մը, որուն բոլոր դուռներն ու նկուղները ծա... են մեզի, ուր կրնան տասը տարի խնդալ մեր երեսին, ... տասնըմէկերորդ տարին չորցնել մեր արմատը, ո՛ր եւ է ... պատրուակով։ Ինչպէս որ ըրին։

Հայ-Թուրք յարաբերութիւնները այսօր ստացած են այն... վիճակ մը, որ փակեր է բոլոր միջին ճամբաները։

Երբեւեկի դիւրութիւնները կամ տեղական քանի մը ար... տօնութիւններ չեն որ պիտի հրապուրեն այս ժողովուրդը։ Եւ ... որ համար չէր որ «եաթաղան»ի, բահ ու բրիչի եւ կացինի, ... եւ աւարի ողջակէզ տուինք մեր մէկ միլիոնը։ Եթէ յար... ընենք այդպիսի սակարկութեան մը, Թուրքերն անգամ իրա... ունին թքնելու մեր երեսը, իրենց գռեհիկ այլ յատկա... կան բառով.— «Ալչա՛ք»։

Մենք ունինք Դատ մը, արդար և հիմնական, — կը պահան... մեր յափշտակուած հողերը, որպէսզի այնտեղ հաստա... մեր բոյնը, ազատ եւ անկախ։ Կը պահանջենք ատոր ... կապուած շատ մը իրաւունքներ, — ճանաչումը մեր ան... թեան, հատուցում, սահմանագծի ապահովութիւն եւլն.։

Թուրքերը մինչեւ այսօր ալ յամառօրէն կը մերժեն ո՛ր եւէ ... ացում տալ։ Անոնք լսել անգամ չեն ուզեր, եւ կը ծաղրեն, ... կը սպառնան։

Քաղաքական պայմաններն ալ ուժ կուտան իրենց ... թեան։ Իրենց կողքին է խորհրդային իշխանու... ինչպէս եւ Երեւանը, որ առանց գետնին տակն անցնե... կը յայտարարէ թէ չկայ հայկական խնդիր կամ Թրքահայ ...։ Իրենց հետ են միջազգային գիշատիչները, որոնք սեփա... աւարը ապահովելէ յետոյ, քաշուեցան ասպարէզէն եւ ... զբաղած են բամպակի եւ քարիւղի սակարկութիւննե...։ (Ինչո՞ւ զարմանալ, երբ յեղափոխականներն անգամ պոռն... են)։

Այո՛, մատնուած ենք վիճակի մը որ անուն չունի, որուն ... կը զարմանաս թէ ի՛նչպէս քար քարի վրայ կը մնայ ... աշխարհը...

Բայց ասոր ելքը Թուրքիա վերադառնալու իրաւո՞ւնքն է։ ... մը կալուածներու վերստացո՞ւմը։

Ուրեմն այդքան մանրացեր, անբարոյականացե՞ր ենք։

Ուրեմն մոռցե՞ր ենք մեր պատմութիւնը, մեր կոիւները, ... մեռելները,— որոնց անունով ճառ կը խօսինք եւ ծափ ... զարնենք։

Դո՛ւն ըսէ, ժողովուրդ, հրաժարե՞ր ես ԱՊՐԵԼՈՒ ԻՐԱ... ՈՒՆՔԷԴ...

Եւ եթէ քեզ մոլորեցնողներ կան, ինչպէ՞ս չես պոռար ... ոնց երեսին.

— Մինչեւ այստեղ բերելու համա՞ր էր որ խաբեցիք մեզ, ... գգամնե՛ր...։

Ի՛նչ խօսք. Թուրքիոյ համար մեծագոյն մխիթարութիւնը ... ըլլար, եթէ վերադարձի եւ երթեւեկի դիւրութեան պէս ... կորի կտորներ նետելով, մոռցնել տար մեր հիմնական դատը։

Բայց կը թուի թէ Թուրքը աւելի լաւ կը ճանչնայ մեզ, ... ժողովուրդին անխարդախ բնազդը։ Ան գիտէ որ այդպիսի ... յծերու ժամանակը անցած է, եւ հետեւաբար ամուր կը ... ակէ դուռները, կուժն ալ մեր գլխուն կոտրելով։

Անշուշտ յաւիտենական թշնամութիւն չի կրնար տեւել ... թենէ պետութիւն։ Եթէ Թուրքիա ընդունի մեր պահանջ... եթէ ունենանք մեր սեփական հայրենիքը եւ բնականոն ... հաստատուի, Հայեր պիտի գտնուին Թուրքիոյ մէջ— ... պէս ամէն երկրի մէջ— եւ փոխադարձաբար։

Բայց այսօր, լա՛յն է բացուած անդունդը։ Մենք խոշոր Դատ ... ունինք, ու անոր անխուսափելի հետեւանքը,— կռիւ՝ ամէն ... կատի վրայ, մինչեւ յաղթանակ։

Յաղթանակէն, մեր դատին արդար լուծումէն յետոյ միայն, ... ելի է խորհիլ Թուրքիա վերադառնալու եւ նման բաներու ... — եթէ փափաքողներ կան։ Եւ այն ատեն ինքնաբերա... կը կարգադրուին այդ խնդիրները։

Առժամեայ պարտութիւններն ու ձախողանքները չեն որ ... պիտի վհատեցնեն կամ շփոթեցնեն մեզ, հարիւր տարի յետ ... լով կեանքի անիւը, եւ հոսած արիւնին անէծքը թափելով ... գլխուն։

Պարտուած ենք, բայց ոչ յուսահատ։ Ոչ ալ մոքէ կրնանք ... հանել ո՛ր եւ է նահանջ, որ պիտի խախտէր մեր հիմնական ... ը,— մեր ապրելու իրաւունքը՝ ազատ եւ միացեալ հայրե... հողերուն վրայ։

Ի՞նչ վերադարձ, երբ մնացողներն անգամ կը հեւան աճաբեկ։

Տակաւին չազատեցա՞նք պարզմտօրէն, գլխիվայր հանդ... ... թակարդը իյնալու ախտէն, որ մեր տունը քանդեց։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Այս խորագրով խմբագրական մը մէջ, Պէյրութի Ազդակը դիտել կուտայ (22 օգոստոս).

— «Հակառակ Սուրիոյ եւ Լիբանանի սահմաններուն մէջ հարիւր քսան հազարէ աւելի հայութեան գոյութիւն ունենալուն, հայ գրքի եւ թերթի սպառման գործը կը գտնուի ամենաարգահատելի վիճակի մէջ։

Անտարակոյս մէկէ աւելի պատճառներ յառաջ կը բերեն այս անտարբեր վերաբերմունքը։ Յիշենք գլխաւորները.

Ա.— Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանին մէջ հաստատուած հայութեան ստուար մեծամասնութիւնը Թրքախօս է, հետեւապէս իր սրտին չեն խօսիր հայ գիրն ու գրականութիւնը։

Բ.— Այս հողերուն վրայ ապրող հայութեան մեծագոյն մասը, բաղդատմամբ բուն իսկ հայ գաւառի կամ Պոլսոյ եւ Զմիւռնիոյ շրջանի հայ ազգաբնակչութեան, նուազ բարձր եւ գեղարուեստականապրումներ ունի։

Գ.— Տակաւին հնարաւորութիւն չէ տրուած հայ զանգուածներուն թօթափելու գիրենք մեղկացնող թմբիրն ու մոլութիւնները, որոնք արգելք կը հանդիսանան որ ան հետաքրքրուի լրջօրէն իր մտաւոր եւ հոգեկան կեանքով, եւլն. եւլն.։

Ասիկա սակայն պատճառ չէ որ ձեռքերնիս ծալլենք ու սպասենք այն երանելի օրուան, ուր հայ հեղինակին կամ գրողին երկը պիտի գտնէ մեր գաղութին մէջ ալ սպասուած ընդունելութիւնն ու ընթերցողը։ Կան մէկ քանի էական պայմաններ, որ կրնան նպաստել հայ գրականութեան Սուրիա — Լիբանան շրջանին մէջ սպառման.—

1.— Ուժ տալ ընթերցասիրութեան, մասնաւոր պրոպագանդի նիւթ դարձնելով հայ գրքի եւ մամուլի սպառումը. ըլլայ թերթերով, ըլլայ բեմով։

2.— Տարեկան մեր նուէրներուն մէկ մասը գոնէ՝ փոխարկել գրքի նուէրի գովելի ձեւին, բոնի վարժեցնելու համար ընթերցասիրութիւնը անոնց որ կը վարանին հայ գիրք կամ պարբերական կարդալու։

3.— Կազմակերպել տարեկան որոշ օր մը, գրերու գիւտին օրը, օրինակ, հայ գրքի սպառման օր, ինչպէս կ'առաջարկէր Յառաջի մէջ յօդուածագիր մը, վերջերս։

4.— Հիմնել հրատարակչականներու մասնաճիւղեր, քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, հայերէն գրքերու սպառումը ապահովելու համար։

5.— Դրախօսականներով եւ գրական ասուլիսներով ծանօթացնել հայ հեղինակներու երկերը եւ ջանալ այդ կերպով սպառումի գործը դիւրացնել։»

ՀԱԼԷՊԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Հալէպի Ուսումնական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ քաղաքական ժողովի նախաձեռնութեամբ Հալէպի մէջ բացուած նոր կեդրոնական վարժարանին շրջանը պիտի սկսի սեպտեմբեր 8ին։

Տեսուչ ընտրուած է վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեանէն ընթացաւարտ Պ. Խորէն Գաբիկեան, իրեն հետ ունենալով մնայուն եւ այցելու մասնագէտ ուսուցիչներու խումբ մը։ Յայտարարութիւնը կ'իմացնէ թէ տոհմային խնամեալ կրթութեան մը հետ, աշակերտութեան պիտի ուսուցուին նաեւ ֆրանսերէն եւ արաբերէն լեզուները։ Գիտութեանց դասերը ֆրանսերէն պիտի աւանդուին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պուլկար դահլիճը հրաժարած

Սոֆիայէն 4 Սեպտ. Թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ դահլիճը հրաժարած է։ Սոպրանիէն, որ պիտի գումարուէր, անորոշ պայմանաժամով յետաձգուեցաւ։

.˙. «Թայմզ»ի Սոֆիայի թղթակիցը կը հաղորդէ որ արտաքին նախարար Պուրոֆ եւ Տօքթ. Ցանքոֆ վարչապետ Լիափչէֆէն դարձեալ պահանջեցին պատերազմական նախարար զօր. Վոլքոֆի հրաժարումը եւ դահլիճին վերակազմութիւնը Սոպրանիէի գումարումէն առաջ։ Երկար վիճաբանութենէ վերջ, Լիափչէֆ մերժեց այս առաջարկը եւ իրաւարարութիւն մը առաջարկեց։

Լիափչէֆ երբեք չէր փափաքեր ոեւէ փոփոխութիւն մտցնել դահլիճին մէջ, քանի չեն վերջացած փոխառութեան բանակցութիւնները։ Իր դիրքը աւելի դժուարացած էր, որովհետեւ Դեմոկրատ խմբակին վարիչը Մաճառոֆ կը մերժէր ընդունիլ երկաթուղային նախարարի պաշտօնը հրաժարեալ Կիմոն Գէորգիէֆի տեղ։ Իսկ Ցանքոֆի, խմբակէն մէկու մը դահլիճին մէջ մտնելը նոր դժուարութիւններ պիտի պատճառէր փոխառութեան խնդրին։ Ցանքոֆի խմբակը անցած ապրիլին հակառակ քուէարկած էր Ազգերու Դաշնակցութեան փոխառութեան ծրագրին, և չի կարծուի թէ այժմ փոխած ըլլայ իր միտքը։ Վերջին օրերու բանակցութիւններն ալ արդիւնքի մը յանգած չըլլալով, Լիափչէֆ դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց Պօրիս Թագաւորին։

Վարչապետը իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր 1926ի յունուարէն ի վեր եւ յաջորդած էր փրոֆ. Ցանքոֆի։

Թուրքեւպուլկար դաշինք մը

Սոֆիայի դեսպան Խուսրէվ պէյ, որ ատենէ մը ի վեր արձակուրդով Պոլիս կը գտնուէր, «Իգտամ»ի խմբագրին տեղեկութիւններ տալէ յետոյ Պուլկարիա բնակող Թուրքերու վիճակի վրայ, խօսած է Թուրքեւպուլկար դիւանագիտական յարաբերութեանց մասին։ Երկու կողմերը, — ըսած է — համաձայնած են ոչ-յարձակողական դաշինքի մը սկզբունքներուն շուրջ։ Ներկայիս արձակուրդի մէջ է Սօպրանիէն, անմիջապէս որ վերաբացուի, Թուրքեւպուլկար դաշինքին կնքումը պիտի յայտարարուի։

«Ոչ-յարձակողական դաշինքի բանակցութիւնները դրական արդիւնքի մը յանգած են, ըսած է դեսպանը։ Դաշնագիրը, որոշ բանաձեւերէ կազմուած ըլլալով, այս մասին բանակցութիւնները երկար չպիտի տեւեն։ Բարեկամական դաշնագրին կցուած «փրոթոքոլ»ին կարգ մը տրամադրութիւնները, որոնք հողային խնդիրներու կը վերաբերին, մեկնութեան կարօտ նկատուած են։ Արդարեւ, Պուլկարիոյ մեր հպատակներէն ոմանք դեռ չեն կրցած ետ ստանալ իրենց կալուածները։ Բայց եւ այնպէս, յոյս ունիմ որ այս հարցն ալ բարեկամաբար կը կարգադրուի։ Մնաց որ, ըստ դաշնագրի, կարելի է նաեւ իրաւարարութեան դիմել, երբ համաձայնութիւն չգոյանայ այս տեսակ կէտերու շուրջ։»

.˙. Միւս կողմէ, Սոֆիայի թերթերը կը գրեն.—

Արտաքին Նախարար Պուրոֆ հաղորդեց խորհրդարանի արտաքին յանձնաժողովին, թէ Թուրք կառավարութիւնը առաջարկած է բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշինք մը կնքել։ Յետոյ Թրքական դեսպան Խուսրէվ պէյ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պուրոֆի հետ, որ յայտնեց թէ Պուլկարիա պատրաստ է կնքելու այդպիսի դաշնագիր մը, ինչ որ համաձայն է երկու երկիրներու շահերուն եւ Պալքաններու խաղաղութեան։

Այս տեսակցութենէն վերջ, Խուսրէվ պէյ յանկարծ մեկնեցաւ, Թուրք կառավարութեան ներկայացնելու համար իր տեղեկագիրը։ Պուլկար քաղաքական շրջանակներուն մէջ վճռապէս կը հաւատեն թէ Թուրքեւպուլկար իրաւարարական դաշնագիրը պիտի կնքուի սեպտեմբերի ընթացքին։

.˙. Էտիրնէի «Միլլի» թերթը կը գրէ թէ Պուլկարիոյ կարգ մը միւֆթիները ընտանեկան բոյները կը քանդեն այն Թուրքերուն, որոնք Թրքական հպատակութիւնը ընդունած բայց հարկեցուցիչ պատճառներով Պուլկարիա մնացած են։ Պուլկարիոյ միւֆթիները կը լուծեն Թրքահպատակներուն ամուսնութիւնները, այր ու կնոջ տարբեր հպատակութիւնները պատրուակ բռնելով։

Ճառ խօսող չկար

Ժընեւի մէջ աննախընթաց դէպք մը պատահեցաւ։ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովը նիստի հրաւիրուած էր ժամը 16ին, ընդհանուր վիճաբանութեան ենթարկելու համար ընդհ. քարտուղարին տարեկան տեղեկագիրը։ Ո՛չ ոք խօսք պահանջած ըլլալով, Նախագահը փակեց նիստը։

Սպանիա, որ հրաժարած էր Ազգերու Դաշնակցութենէն, վերստին ընդունուեցաւ արիսպագոսին մէջ, խոստում ստանալով, որ աթոռ մը պիտի տրուի իրեն Խորհուրդին մէջ։

Պրիան եւ Գերմանիոյ վարչապետ Միւլլէր մասնաւոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենան, որմէ վերջ խնդիր պիտի յարուցուի Հռենոսեան գրաւուած հողերու պարպումին մասին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԵՍԻ ՄԱՐՄԱՋԸ

Երէկ Յառաջը նոյնութեամբ հրատարակած էր Ռուբէն Խան-Ազատի մէկ սրտնեղ նամակը, իբրեւ պատասխան քանի մը դիտողութիւններուս։

Ի՞նչ էր գլխաւոր մեղադրանքս.

— Թէ Պ. Խան-Ազատ իր «Յուշեր»ը կը պատմէ «այնպիսի ինքնահաւանութեամբ մը որ չի համեմատիր ոչ իր տարիքին, ոչ ալ իր լրջութեան հետ»։

... «Սկիզբէն մինչեւ վերջը ես այսպէս, ես այնպէս, միշտ ես»։ (Յառաջ, 31 յուլիս)։

«Հարկս հարկաւորաց, պատիւ արժանաւորաց»։

Ո՛չ մէկ խնդիր ունիմ Պ. Խան-Ազատի հետ։ Կը յարգեմ իր անկեղծութիւնն ալ։

Բայց, ինչո՞ւ կը ստիպէ զիս որ «փաստեր» ներկայացնեմ իր «եսականութիւնը» ապացուցանելու համար, երբ մէջտեղն են իր «Յուշերը», հեռուէն մօտէն իր անձին հետ կապուած մանրամունր գործեր ցուցադրելու բացորոշ մարմաջով, «Հնչակ» մը պահելու պատմութենէն մինչեւ իր առողջա՛կան վիճակին, մտմտուքին, իր հարցաքննութեան առթիւ տուած պատասխաններուն յետին մանրամասնութիւնները։

Այո՛, միշտ «ես այսպէս, ես այնպէս»...

«Տոմսեր»ու առթիւ գրի առած պատասխանն անգամ, կը մատնէ նոյն մանկունակ պարծենկոտութիւնը եւ ինքնահաւան գոհունակութիւնը։

Բայց կը խոստովանիմ մէկ բան։

Թերեւս Պ. Ռ. Խան-Ազատի անձնական թերութիւնը չէ այս, այլ հետեւանքը այն հոգեբանութեան, որ տիրած է ու կը տիրէ Հնչակեաններուն մէջ, մեծէն մինչեւ պզտիկը, ճառախօսէն մինչեւ լրաբերն ու բանաստեղծուհին։

Արտատպե՞նք «Հայրենիք» ամսագիրը։

Իսկ մեր գիտցածը այն է որ, ճշմարիտ յեղափոխականները կարելի եղածին չափ քիչ կը խօսին իրենց անձին, ըրածին եւ չըրածին վրայ, եւ կը խուսափին ցուցադրել եղած-չեղած առաքինութիւններ։

Ու ես ալ իմ կարգիս կը ծայնակցիմ Խան-Ազատի.

— Համեստութիւնը շատ բարեւ...

ՎԱՀԷ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Տաքքայի (Հնդկաստան) մէջ այժմ կը բնակին 13 տուն Հայեր. կան նաեւ չորս ամուրիներ։ Նարնգալըի մէջ ալ՝ 10 տուն եւ 8 ամուրի։ Բոլորն ալ բանուոր են գործարաններու մէջ, որոնք ժամանակին Հայերու կը պատկանէին, բայց մէկիկ մէկիկ Անգլիացիներու ձեռքն ինկած են։ Կարգ մը գործարաններ հիմա ալ հայկական հին անուններով կը կոչուին։

Ժամանակին, Հայերը շատ բարեկեցիկ վիճակ մը ունեցած են։ Եկեղեցիի փողոցը, որ մինչեւ հիմա ալ կը պահէ «Արմէնիըն սթրիթ» հին անունը, ժամանակին միայն Հայեր ունէր իր բազմաթիւ տուներուն մէջ։ Այսօր, այդ փողոցին մէջ կան եկեղեցին, եկեղեցապատկան 3 խանութ եւ 3 տուն։ Մնացած բոլոր կալուածները իւրացուած են ընիկներուն կողմէ։

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Դժբախտ բան է դարերով իրարու քով ապրիլ ու իրար չճանչնալ։ Միեւնոյն հողէն ծլիլ, համակ նետել կողք կողքի, ու իրարու անունը չգիտնալ։ Նոյն լոյսը կրել, միեւնոյն տառապանքէն կքիլ, ու չնայիլ իրարու երես։

Դժբախտ ենք, մենք ու քիւրտերը։ Դարերը մեզ իրարու կողքը տեսան, ու մեզ տուին միեւնոյն ճակտի գիրը։ Բայց մենք իրար չճանչցանք։ Նայեցանք իրարու՝ բայց չտեսանք իրար։ Կարծես սեւ լաթ մը ըլլար մեր աչքերուն վրայ։

Հիմա ա՛լ արդէն բաւական ուշ է։ Մեր աչքերուն վրայ այդ սեւ կապը չկայ, բայց իրարմէ բաժնած է ա՛լ մեզ մեր ճակատագիրը։ Աղէտ մը մեզ զրուեց, ու թափառական դարձուց երկուքս ալ։ Ուրիշ հոգեր ունինք մենք հիմա, մեր հայրենիքէն հեռու։ Ամէն մէկս մեր ահաւոր հոգերը։

Ու հիմա է որ, աւա՜ղ, իրար ճանչնալու փորձը կ'ընենք։

* * *

Ե՛հ, արդէն չենք սիրեր մենք մեր շուրջը զննել։

Դարերով ապրեցանք Թուրքին հետ, բայց երբեք չճանչցանք զայն։ Անոր «եաթաղան»ը մեզ վախցուց ու մենք զայն միշտ ատեցինք։ Բայց աւելին չգիտցանք։ Թշնամիներու պէս իրարու կողքը ապրեցանք, ան՝ ծարաւ մեր ինչքերուն, պատիւին ու կեանքին, մենք, կծկտած մեր վախէն, սրտանց զայն ատելով՝ բայց առանց երբեք զննելու անոր հոգին։ Երբեք փորձ չըրինք անոր գրականութիւնը ճանչնալ, կամ մերը անոր ճանչցնել։ Ու երբ բաժնուեցանք իրարմէ՝ դեռ չէինք ճանչնար իրար։ Իսկ հիմա, ապշած, կը գտնենք անոր ըրածը։

Ու այսօր որ հազար տեսակ ժողովուրդի կողքը մտած ենք, ո՛վ փորձ կ'ընէ մեզմէ իր շուրջը զննել, իր քովի մարդը ճանչնալ։ Մենք օտարը կը փորձենք ճանչնալ միայն իր տարօրինակութիւններուն, իր արտառոցութիւններուն մէջ։ Ոչ մէկ ժողովուրդ դեռ իր հոգին չէ պարզած մեզի։ Կարճ մազով կնիկը կամ «չարլսթօն» տափատը արդէն մեզի համար Եւրոպան ու իր քաղաքակրթութիւնն են։ Նոյն իսկ մեզմէ անոնք որ ուրիշ ցեղի մը միտքը, անոր մշակոյթն ու գրականութիւնը կը պրպտեն՝ կ'երթան կը թառին տարօրինակութեանց վրայ։ Բացառիկ, յաճախ արտառոց արժէքներն է որ կը հրապուրեն մեզ. զանգուածն ու անոր հաւաքական հոգին միշտ գաղտնիք կը մնան մեզի։ Քիչ մը ամէ՛ն տեղ։ Նոյնիսկ հո՛ն ուր կը սկսինք ձուլուելու։

* * *

Այդպէս է որ քիւրտն ալ չճանչցանք։

Չփնտռենք մեր արդարացումը։ Մեր գտածը պատրուակներ պիտի ըլլան շատ շատ։ Պիտի ըսենք օրինակի համար որ քիւրտերը թշնամի ժողովուրդ մըն են մեզի, դարերով կեղեքած են մեզ, ու Թուրքին ձեռքը գործիք են եղած մեզ ջարդելու համար։ Պիտի ըսենք թէ կրօնքը եւս մեզ կը բաժնէ իրարմէ, ու երբեք հարկ չկայ մօտենալու հեթանոս ժողովուրդի մը, որքան ալ առասպելները զայն մեր ցեղին կապեն։ Բայց պիտի պատրուակենք մանաւանդ թէ վայրենի ժողովուրդ մըն է քիւրտը ու անոր հոգիին մէջ դեռ ողջ է անասունը, թէ ան գիր ու գրութիւն չունի, ու անոր հոգիին երբեք չեն հպած արուեստն ու գեղեցկութիւնը, թէ հաճոյք մը չկայ կոշտ հողը քրքրել, ածու փնտռել խոպան արտի մը մէջ։

Ասոնք շատ աղուոր պատրուակներ են, անոնք անուշ մը կրնա՞ն օրօրել մեր խղճմտանքը, ու խաղաղ մը քնացնե՞լ մեզ ալ։ Բայց անոնք որ կը տեսնեն դարերուն բացած խրամատը այս երկու ժողովուրդներուն միջեւ, որոնք երէկ թերեւս մէկ էին, ու կը տեսնեն որ ինչ դիւրութեամբ թշնամին զանոնք հարուածեց զատ զատ՝ որովհետեւ զանոնք առանձին գտաւ, դժուար թէ կարենան մարել իրենց սրտին կսկիծը։

* * *

Դժուար է անշուշտ հիմա լեցնել խրամատը, երբ մանաւանդ դարերն են փորձեր զայն։

Հիմա այլեւս կորուսեր ենք անմիջական շփումը, որպէսզի կարենայինք նայիլ իրարու սրտի մէջ։ Ու դժուար է կամուրջը նետել։

Բայց մանաւանդ զանգուածները, երկուստեք, խորթ կը մնան իրարու։ Ամէն քիւրտի հոգիին մէջ բնազդական ատելութիւնը կայ՝ զոր դարերը ձգեր են։ Ան Հայը նկատեր է իր որսը, իր մշտական ստրուկը, որպէսզի կարենար հիմա անոր հետ իր ցանկութիւնները կիսել։ Ու եթէ պահ մը Հայը կը փնտռէ ան հիմա, անոր կաթին համար է, անկէ եկող բարիքներուն համար՝ զոր վաղուց է կորսնցուց։ Ու փոխարէն, ամէն Հայու սրտին մէջ, տխուր յիշատակ մը կայ, վէրք մը զոր քիւրտն է տուեր եւ որ տակաւին չէ բուժուած։ Աւերուած օջախներու սուգը կայ՝ որ դեռ վերապահ կ'ընէ Հայը։ Մարդ դժուա՛ր կը մոռնայ իր մեռելները։

Ահա թէ ինչո՛ւ դժուար է, նախնական քանի մը փորձով, այս երկու ցեղերը միեւնոյն ուխտին լծել։ Դժուար է տառապանքի մէջ թրծուած եղբայրութեան մը վրայ կերտել հասարակաց երազը։ Ու ան ալ մէկէն։

* * *

Բանասէրներուն ու ցեղաբաններուն կ'իյնայ անշուշտ պրպտել այս երկու ժողովուրդներուն արիւնը։ Ե՛հ, թերեւս ճիշդ է որ անմիջական մայր արմատէ մը կը սերինք երկու ցեղերս ալ, ու մէկ է մեր սկզբնական արիւնը։ Յետոյ է որ օտար կաթ ենք ծծեր՝ երկուքս զատ զատ։ Յետո՛յ է որ դարերը մեզ բաժներ են կրօնքով, մշակոյթով, ու քաղաքական կապերով։ Ասոնք ճշտելը պատմագրին կ'իյնայ։

Ինչ որ հիմա մեզ կը մտատանջէ, ճամբան է՝ որ վաղը մեր առջեւը կը բացուի։ Պիտի կարենա՞նք զատ զատ քալել ամէն մէկս մեր ճամբան. ուժ պիտի ունենա՞նք առանձինն հասնելու։ Չկա՞յ հանգրուան մը ուր միանան մեր երկու ճամբաները եւ միասին քալենք յետոյ։ Դժուար է այս հարցերը վճռել։ Գրքերէ գոց եղած բանաձեւերով, ճառով ու երգով կարելի չէ անոնց պատասխանը գտնել։

Բան մը միայն դիւրին է,— կապը լքել. մեր աչքերը չհեռացնել իրարու վրայէն. զննել իրար, ու պրպտել իրարու հոգիները։

Իրա՛ր ճանչնալ։

* * *

«Յառաջ», ատենէ մը ի վեր, քիւրտերով ալ կը զբաղի։ Ան մէկ կողմէ մեզի կը ներկայացնէ հոգերն ու մտատանջութիւնները զորս դէպքերը բերին այս ժողովուրդին, եւ ճիգերը որոնց փարած է ան հիմա՝ թօթափելու համար օտարին լուծը։ Միւս կողմէ նմոյշներ կուտայ քիւրտ ժողովուրդին մտածումէն ու երգերէն, տեսակ մը հաղորդութեան ճամբայ բանալու համար մեր երկու ցեղերուն միջեւ։

Մեր գործը չէ հոս քաղաքական մարզը, ու հետեւաբար միտք չունիմ նիւթ ընել ինծի պայքարը զոր քիւրտը սկսած է մղել իր ազատութեան համար։ Բայց նմոյշները, որոնք կը թարգմանուին անոր ժողովրդական արուեստէն, առիթ տուին ինծի պահ մը անդրադառնալ համակրելի ու բախտակից ժողովուրդի մը, ու շօշափել անոր կապը մեզի հետ։

Ինծի այնպէ՛ս կուգայ որ աւելի անուշ է վայրի լեռները պրպտել։ Պարտէզներէն փրցուած ծաղիկը շուտ մը կը խամրի։ Բարձունքը բուսած ծաղիկներն են որ աւելի երկար կ'ապրին։ Ուրի՜շ է անոնց տեսած արեւը։

Քիւրտ ժողովուրդին հոգին փնտռել անոր երգերուն ու հէքեաթներուն մէջէն՝ վայրի լեռան վրայ կամ խոպան հովիտի մը մէջ եղած պտոյտն է։ Բախտը քեզի կրնայ անծանօթ գեղեցկութեան մը դէմը հանել։

Ուրի՜շ է գեղեցկութիւնը որ քեզ կը գտնէ չսպասած պահուդ։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Բ.

Սինեցին բարեհաճում է բարբառել, թէ «Անդրանիկը չիմացրեց ո՛չ Սալմաստ, ոչ Ուրմիա իր գալստեան մասին։ Սուրհանդակ չուղարկեց Սալմաստ, Ուրմիա»։

... «Նրա մէջ (*իմա Անդրանիկի մէջ*) խօսում էր գաւառական ազգասիրութիւնը։ Ջուլֆայից Խոյ մի օրուան ճանապարհ էր. Նա երեք օրում գնաց։ Ալի Իհսան փաշան ամէն նախապատրաստութիւն տեսաւ մինչեւ Անդրանիկի Խոյ հասնելը։ Նրա ջարդուելը եւ փախչելը՝ մի օրում կատարուեց։ Անդրանիկի Համադան գնալը դարձաւ ցնորական ծրագիր»...

Նախ եւ առաջ մի կարեւոր նկատողութիւն։

Սուրհանդակ ուղարկելն ի հարկէ շատ լաւ բան է, բայց յամենայն դէպս Սինեցին չէ, որ պէտք է ռազմական դասեր տայ մեր հանդուցեալ մեծ հերոսին, երբ նա վճռել էր յանկարծակի բերել տաճիկներին։ Ե՛ւ, ինչպէս, նա մի աննման հնարագիտութեամբ եւ ճարպիկութեամբ գրաւեց Ջուլֆայի կամուրջը, ուր կար տաճկական ուժեղ պահակ, ոչնչացրեց դրանց այնպէս որ նրանք զրկուեցին գնդակ արձակելու հնարաւորութիւնից, ապա կտրեց հեռախօսի թելերը և խուճապի մատնեց թշնամուն, Այնպէս, որ վերջերն ստիպուած եղաւ կիսատ թողնելու հայ-ասորական ուժերին հետապնդումը։ Տաճիկներն իրենց մեծաքանակ ուժերը հաւաքեցին եւ դիմեցին դէպի Խոյ, որ կարողանան կանգնեցնել անսպասելի խիզախ գրոհը։ Անդրանիկը չէր կարող ապահով կերպով սուրհանդակ հասցնել Սալմաստ կամ Ուրմիա եւ նրա ուղարկած սուրհանդակն իրենից շուտ չէր կարող հասնել ո՛չ ոտով եւ ոչ էլ ձիով։

Շապին Գարահիսարի խիզախ զաւակին, որ իւր ամբողջ կեանքը զրկանքների եւ ընդհարումների մէջ անցկացրեց Սասնոյ լեռներում, Բալկաններում, կովկասեան ճակատներում եւ Սինեաց երկրում, մի քանի տասնեակ յեղափոխական-ազգային երգերում փառաբանած հերոսին, որ երեսուն տարի շարունակ խոյանում էր դէպի թշնամին ե՛ւ Ֆրֆռ Բարի մօտ, ե՛ւ Դիլմանի տակ, ե՛ւ Վասպուրականում, ե՛ւ Զանգեզուրի ձորում՝ գաւառական ազգասէր կոչելն առնուազն անքաղաքավարութիւն է թէ՛ ըստ ձեւի եւ թէ՛ ըստ էութեան։

Ջուլֆայից Խոյ ի հարկէ մի օրուայ ճանապարհ է, երբ զբօսանքի են դուրս գալիս և վտանգ չկայ։ Սինեցին մոռանո՞ւմ է, որ կամուրջից սկսած բոլոր ճանապարհները եւ շրջանները բռնուած էին տաճկական կանոնաւոր զօրքերով եւ տեղական թշնամի տարրերով (ո՛չ պարսիկ, այլ թաթար)։ Եթէ 5000 զօրքով եւ 20.000 գաղթականներով Անդրանիկը յունիսեան շոգ եղանակին մի օրում անցնէր Ջուլֆայից Խոյ ցերեկով՝ նա սարսափելի զոհեր կը տար այդ անջուր անապատում, իսկ գիշերն էլ չէր կարող շարժուել թշնամի երկրում, շատ հասկանալի պատճառներով։ Ուրեմն այդ հանգամանքն էլ է նախատեսել Անդրանիկը. վերջապէս Սինեցին գիտէ՞ որ Անդրանիկը նախ քան Խոյ հասնելը Էվ Օղլու գիւղի մօտ (Խոյից 25 վերստի վրայ), պատմական Տղմուտի ափին ընդհարւում է տաճկական սուար զօրքերի հետ եւ յաղթելով նրանց՝ խլում է երկու թնդանօթ եւ սպայակոյտի թուղթերը։ Այդտեղ թշնամին ահագին կորուստ է ունենում, իսկ Անդրանիկը կրնկակոխ մտնում է Սէյղավար հայկական գիւղը, որ Խոյից 15 վերստի վրայ է։ Դժբախտաբար Սմկօն եւ տաճկական զօրքերը խարէութեամբ կոտորել էին այդ քաջ Հայերին։ Այդտեղ մի նշանակալից դէպք է տեղի ունենում։ 12 մեռելատիպ վերապրող Հայեր են դուրս գալիս իրենց թաքստոցներից եւ յայտնում են Անդրանիկին, որ Սալմաստի եւ Վանի Հայերը եւ նրանց բոլոր ուժերը քաշուել են Ուրմի չորս օր առաջ։

Սա արդէն ամենափառաւոր հետախուզութիւնն էր եւ այդ հանգամանքը ճակատագրական նշանակութիւն ունեցաւ։ Մենք պնդում ենք, որ եթէ Սալմաստը իւր տեղը լինէր, Անդրանիկը չէր նահանջի։ Նա ո՛չ միայն չջարդուեց, այլ եւ շարունակեց Նախիջեւանի շրջանում, ապա և Զանգեզուրում լինել Տաճիկների դէմ կազմակերպուած միմեծ բռունցք, որին հետապնդելու համար թշնամին հարկադրուած էր խոշոր ուժեր զբաղեցնել եւ թուլացնել իր պարսկական ճակատը, հետեւապէս նպաստել Անգլիացիների առաջխաղացմանը եւ Ուրմի—Սալմաստ շրջանների քրիստոնեաների նահանջի յաջողութեանը։

Խոյից յետ նահանջելը մի աւելորդ անգամ էլ ապացուցանում է, որ Անդրանիկը խոշոր և բնածին ռազմավար էր. մի ուրիշ զօրապետ լինէր Անդրանիկի տեղը, հաւանական է որ գլուխը կորցնէր, իսկ Անդրանիկը ոչ միայն գլուխը չի կորցնում, այլ եւ թշնամուն հարուածներ տալով է նահանջում և ունենում չնչին կորուստներ։

Զմոռնամ յիշատակել, որ Անդրանիկը հրաշալի, ուղղակի «ջենթլմէն»ի վերաբերմունք է ցոյց տալիս Պարսկաստանի թաթար բնակիչներին, իբրև պարսկահպատակների, նրանց մի մազին անգամ չի դիպչում, չնայած նրանք Ուրմի-Սալմաստ-Խոյ շրջաններում մեծապէս նպաստել էին քրիստոնեաների կոտորածներին...

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հանդէպ Պարսիկների եւ պարսկահպատակ Թուրքերի միշտ այդ ուղեգիծն է կիրառել, որովհետեւ քաղաքական պահանջ չունի Պարսկաստանից. ուրեմն եւ զարմանալի չէ, որ մեր կուսակցութեան ծոցում սնուած եւ դաստիարակուած Եփրեմը, Դումանը, Քեռին, Սամսոնը, Անդրանիկը եւ միւսները բարեկամական վերաբերմունք են ունեցել միշտ Իրանի հանդէպ։ Շատ լաւ եմ յիշում, իբրեւ ականատես, թէ ինչպէս Հ. Յ. Դ. մարտիկները Փետրուարեան եւ Օգոստոսեան արիւնոտ օրերին Բագու քաղաքում 1905 թին, նոյնպէս եւ Ելիզաւետպոլում, չդպան եւ ո՛չ մի Պարսկի կամ պարսկահպատակ Թուրքի։ Վերջիններիս նրանք խումբ խումբ տարան եւ յանձնեցին Բագուի պարսկական հիւպատոսին, որ եւ շոգենաւերով ճամբեց Պարսկաստան։

Այս փաստերը շատ լաւ գիտեն Պարսկաստանի բոլոր պաշտօնեաները եւ բնակիչները, սակայն նիւթից չշեղուենք։ Անդրանիկի նահանջի ռազմական պատճառներից ամենագլխաւորն այն էր, որ Վարդանանց բլուրի մօտի կամուրջը չէին բռնել, չնայած Անդրանիկը կարգադրել էր ժամանակին։ Այդ կամուրջով Տաճիկներն անարգել անցան եւ փորձեր արին անցնելու հարուածող զօրամասի թիկունքը եւ պահ մը խուճապ առաջացրին գաղթականութեան մէջ, որ եւ անդրադարձաւ զօրքի վրայ...

Անդրանիկը՝ գնդացիրների և համազարկերի կրակի տակ ընկնելով անձամբ՝ մտնում է Խոյ եւ միաժամանակ կարգադրում է բռնել Ջուլֆայի կամուրջը եւ դրա շնորհիւ կանոնաւոր կերպով նահանջում է դէպի Նախիջեւան։ Ճանապարհին էլ պատժում է իւր ուղին փակող եւ իրենից յանդգնօրէն 10,000 ռուբլի պահանջող Եայջեցիներին, խլելով նրանցից երկու թնդանօթ եւ 200 ռումբ։

Սինեցին էլի իմաստուն բաներ է ասում.— «Մի օրում յետ քաշուեց Խոյից, չիմանալով ինչ վնասներ պիտի պատճառի շրջապատին իր չկշռած, բոլշեւական տրամադրութեամբ արած քայլից,— որովհետեւ եթէ 80 հազար հոգի բռնէին Ջուլֆա-Նախիջեւան գիծը, ո՛չ մի տաճիկ զօրք չէր կարող Թաւրիզ մտնել— ահա կռուի մարզում եփուած փաշան անմիջապէս մաքրեց Խոյ, Սալմաստ, Ուրմիա գիծը քրիստոնէութիւնից՝ (*ուզում է ասել քրիստոնեաներից*) մղելով 80 հազար հոգին դէպի Համադան»։

Ս. Յ.

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 սեպտ.— Գրած էի թէ երկար է շարքը մեր լուռ ցաւերուն։ Երկու կէտեր յիշած էի անցեալ անգամ։ Կը շարունակեմ.—

3.— Ունինք հայրենակիցներ որոնք առանց լաւ հաշուելու, հող գնած եւ տուն շինած են, օգտուելով ապառիկի դրութենէն։ Այսօր, անոնցմէ ոմանք, հակառակ իրենց յոգնութեան ու զոհողութեան, միջոցներու անբաւականութեան պատճառով, կա՛մ հողը պարապ, անմշակ կը թողուն եւ կամ քանի մը աղիւսներով գէշ-աղէկ հիմնած տունը կը բնակին առանց դուռի, պատուհանի, ծեփի, առաստաղի, կահ-կարասիի կամ զանազան անհրաժեշտ նիւթերու։ Իսկ այժմ, ոչ միայն մօտակայ ձմրան ցուրտին ու մրրիկին դէմ կարենալ պաշտպանուելու համար այդ պահանջները չեն կրնար լրացնել, այլ եւ պարտքի տակ ինկած ըլլալով, պարտապահանջներու խիստ սպառնալիքին առջեւ, իրապէս շուարեր են։ Կան ալ որ, հողը գնուած ատեն, «սմսար»ներու խարդախութիւններէն խաբուած, իբրեւ հետեւանք անկանոն պայմանագրութիւններուն, կա՛մ դատարան ինկած են եւ կամ ոեւէ կերպով հողը պարպելու ճնշումին ենթարկուած։

4.— Շատ մը հայրենակիցներ մտահոգութեան մատնուելով իրենց օտարականի հանգամանքին համար, եւ կարծելով թէ, ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունելով, առաւելութիւններ եւ օգուտներ պիտի ապահովեն, դիմումներ կը կատարեն։ Ասոնք ալ դժուարութիւններու եւ աւելորդ ծախքերու կ'ենթարկուին միջնորդներու խարդախութիւններուն եւ անբարեխղճութեան պատճառով։ Եւ այս առթիւ կը հարցնեն.

«Հպատակ ըլլա՞նք թէ
պիտի ունենանք թէ
կը սպասեն որ այդ
ժանը գիտցողներ,
լուսաբանեն հարցը
նորդեն զիրենք, ...
տակար ճամբով։

5.— Կարեւոր
նաեւ ֆրանսերէն
ցը, որուն համար,
աննեցուկ հայրենակից
նուիրուած ինքնուսուց
շափելի արդիւնք չեն
Պարզ է որ լեզու մը
զող (այն ալ ֆրանս.
ուսանելի լեզուն)
անպայման պէտք
պետ ուսուցիչ։ Յաւալ
չէ, Մարսէյլի մէջ,
տասխան դասընթացք
յութիւնը։ Որո՞ւ վրայ
կը ծանրանայ, գործնակ
մը առնելու։

6.— Հայ գաղութ
ամբողջութեամբ մատն
մատնող, իրական եւ
մը կը նկատուի նաեւ
շշորթներու «կոմունիս
հակումը եւ թեթեւ
ծունէութիւնը»։ Հակ
ուած պայքարին, այդ
քուակներ»ը արհեստ
խառնակչութիւնն ու
խնդրութիւնը։ Եւ այս
ամէն տեղ։ Հայ ժողով
միայն չուզեր այդ «լ
մօտենալ. այլեւ անոնց
ներկայութեանն իսկ
հանդուրժել. որովհետ
բեւ է որ Գ. Միջազգ
«սմսար»ները մեզի
եւ նոր տառապանքն
ստեղծեն։

7.— Նոր միջավայ
նոր վտանգ մը,—
սերունդի մարդիկ կը
տիճանաբար դէպի
կանացում։ Այդ ախտը
կը գործէ Մարսէյլի
կան թաղերու Հայեր
Մանաւանդ երիտասարդ
հետզհետէ աւելի կու
միջավայրի թեթեւութ
Հայ ընտանիքը դէպի
կ'առաջնորդուի եւ նոր
լիքներն ալ շատ յոյս
չնչեր։ Արուարձաններ
որոշ ապահովութիւններ
կայացնեն։

8.— Մեր հայրենա
մէջ ձգտում կայ յարմար
ջավայրի քաղաքակրթ
բայց իրականին մէջ,
ներ գործնական եւ առ
գացումի կամք։ Օրինա
ցաղագիտութիւն,
գիտելիքներ, աղէկը
նազանելու վարժութի

Այս ալ բաւական
ցաւ մըն է։

Կ. Ս.

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

1926ի մարդահամ
տուող պատկեր մը
Ռուսիոյ հանրային կր
մասին։ Ցարերու օրով
ուռւէր թէ բնակչութեա
20ը կարդալ գրել գ
վիճակագրութեան հ
խորհրդային միութեան
լոն արու բնակչութեն
բեկանէն վեր) 36 միլ
ված են գրել կարդալ
100ին 65,4ը։ Իսկ 6
կիներէն 22 միլիոնը
դացող են, ուրեմն,
36,7ը։

Քաղաքներու բնակ
մէջ, անուսներու թիւը
տաբար աւելի նուազ
րին մօտ 16 այրեր և 1
կիներ։

Գիւղերուն մէջ նոյն
կայ։ 44 միլիոն այր
միայն 17 միլիոն (100
49 միլիոն կիներէն 3
(100ին 70) գրել կար
գիտեր։

Ազգութեան բաժան
տեսեալ թիւերը կը
1000ի վրայ։ Լեթոն
եայ՝ 723, Գերման՝ 6
Պուլկար եւ Յոյն՝ 5
Ռուս՝ 451, Ուկրայնա
Վրացի 395։ Հայերը
Ամէնէն յետամնաց
մէջ կը յիշուին՝ Ս
Թիւրքմէնները և Արեւե
պերիոյ բնակիչները
րակ, որոնց մէջ հազի
ձեր կը գտնուին հազար
որ գրել-կարդալ գիտ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ԵՒ ...ԳԱՏԱՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԷՃԸ

...ինչպէս յայտնի է, Սուրիոյ ...հիմնադիր ժողովին նիստերը ...ընդհատուեցան երեք ամսուան ...մար, հոգատար իշխանութեան ... ծագած վէճի մը հետե-...քով:

...տորեւ կ'արտատպենք ծրա-...ուած Սահմանադրութեան այն ...ուածները որոնք վիճելի են ...անսայի համար.—

Յօդուած 2.— Օսմ. կայսրու-...էն զատուած Սուրիական հո-...ները անբաժանելի քաղա-...կան միութիւն մըն են: Ընդհա-...ր պատերազմէն վերջ կատար-...ծ բաժանումները չեղեալ կը ...ուին:

Յօդուած 73.— Հանրապե-...թեան նախագահը մասնաւոր ...ներ տալու իրաւունք ունի, ...կ ընդհանուր ներումները միայն ...էնքով կը յայտարարուին:

Յօդուած 74.— Հանրապե-...թեան նախագահը պետական ...նագրեր կնքելու եւ վաւե-...ցնելու իրաւունք ունի, բայց ...կրին ապահովութեան եւ ելեւ-...տքին վերաբերեալ պայման-...պարունակող, ինչպէս նաեւ ...եւտրական դաշնագրերը եւ մէկ ...րէն միւսը ջնջման ոչ ենթա-...յ ուրիշ դաշնագրերը ի զօրու ...կրնար ըլլալ առանց խորհրդա-...նի հաւանութեան ենթար-...ելու:

Յօդուած 75.— Հանրապե-...թեան նախագահը կը նշանակէ ...րչապետը եւ անոր առաջարկովը ...խարարներ կ'որոշէ ու հրաժա-...կանները կ'ընդունի, դեսպաններ ...նշանակէ, օտար դեսպաններն ...դիւանագիտական ներկայացու-...ները կ'ընդունի, վարչական պաշ-...ոնեաներն ու դատաւորները կը ...նակէ, եւ օրէնքի սահմանին ...ջ պաշտօնական հանդիսաւորու-...անց կը նախագահէ:

Յօդուած 110.— Կազմուելիք ...ակը մասնաւոր կանոնագրու-...մբ մը պիտի կառավարուի:

Յօդուած 112.— Ապստամ-...թիւն եւ խռովութիւն ծագած ...յրերու մէջ, նախարարական ...րհուրդի առաջարկով Հանրա-...տութեան նախագահը կրնայ ...տերազմական վիճակ յայտա-...րել՝ այդ իրողութիւնը յայտ-...լով խորհրդարանին: Եւ եթէ այս ...րջինը դադարի մէջ է, գայն ...տակարգ նիստի պէտք է հրա-...րէ:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

...փարիզէն պ. Արտաշէս Պաս-...եան մէկ տարեկան Յառաջ ...նուիրէ Պասրայի գաղթակա-...նին: (1928 օգոստոս 1 — 1929 ...ստոս 1):

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԱՀՄԷՏ ՌԻՁԱ

Լօմրի աշխատակցուհի Միւզան քոլէթ, Պոլսոյ մէջ? տեսակցութիւն մը ունեցած է իթթիհատի հիմնադիր եւ Օսմ. երեսփոխ. ժողովի առաջին նախագահ Ահմէտ Րիզա պէյի հետ, որ այժմ 70 տարեկան է եւ քաշուած կեանք մը կ'ապրի Սկիւտարի կողմը: կը քաղենք կարգ մը մասեր.

— *Այլ եւս քաղաքականութիւնով չէ՞ք զբաղիր:*

— Զիս շատ ծեր կը գտնեն: Ուստի քաղաքականութեան կը տեղեկանամ թերթերու միջոցաւ:

— *Ի՞նչ եղան ձեր հին քաղաքական բարեկամները...*

— Անոնցմէ բաժնուեցայ պատերազմին սկիզբը: Այն ատեն ծերակուտական էի: կ'ուզէի որ Թուրքիա չէզոք մնար: Սակայն խօսքս մնաց ձայն բարբառոյ յանապատի: Յետոյ սիրտս կոտրեցաւ կարգ մը սակարկութիւններէ եւ շահադիտութիւններէ: Ատիկա չծածկեցի: Անկէ յետոյ գրեցի գիրք մը՝ «*Ցգիտութիւն և անբարոյութիւն*»: բայց չկրցայ հրատարակել զայն:

— *Ուրեմն ոչ ո՞ք հետեւեցաւ ձեզի:*

— Քանի մը հոգի միայն: Ցոքթոր Նազըմը:

Աչքերը մթագնեցան: Ձայնը սկսաւ դողդղալ՝ յիշելով պայքարի այս ընկերը, որ երկու տարի առաջ կախուեցաւ — Ճավիտ պէյի հետ միասին— քէմալական վարչաձեւին դէմ դաւադրութեան մը պատրուակով:

— *Ի՞նչ են ձեր յարաբերութիւնները ներկայ կառավարութեան հետ:*

— Ո՛չ մէկ յարաբերութիւն: Զիս կ'անգիտանայ:

— *Իսկ դուք ի՞նչ կը մտածէք իր մասին:*

Այս անգամ, պատասխանեց առանց վարանելու, կտրուկ.

— Մուսթաֆա Քէմալի հիմնած վարչաձեւը պիտի տեւէ այնքան ատեն, որքան ինքը: Անիկա կը կրթնի բանակին, իր պաշտօնատարներուն, յաղթական զօրավարի իր ժողովրդականութեան եւ վախի վրայ: Ժողովուրդին կրօնական զգացումները կը վիրաւորուին, սակայն ան չի կրնար դէմ դնել աշխարհիկանացման օրէնքներուն: Ասոր վրայ աւելցուցէք նաեւ ա՛յն որ Մուսթաֆա Քէմալ կուռքն է կիներուն: Ասոնք անոր կը պարտին իրենց ազատագրութիւնը, ամէնէն մեծ եւ ամէնէն երջանիկ փոփոխութիւններէն մէկը նոր Թուրքիոյ մէջ:

— *Ուրեմն համաձա՞յն էք քէմալական բարենորոգումներուն:*

— Սկզբունքին անշուշտ: Բայց ո՛չ գահավէժ գնացքին:

— *Ուրեմն, պարզապէս արագութեա՞ն խնդիր:*

— Ներողութի՛ւն: Ես երբեք չեմ ընդունիր դիկտատորութիւնը: Ես միշտ ժողովրդավար կը մնամ:

— *Սակայն ինչո՞ւ, ձեր այս քաշուած կեանքէն օգտուելով, չէք գրեր ձեր յիշատակները: Անշուշտ շատ բաներ ունիք ըսելու այն մեծ դէպքերուն մասին, որոնց մասնակցեցաք դուք, եւ որոնց հետեւանքները կը շարունակուին, ձեզմէ անկախ...*

— Ինչի՞ պիտի ծառայէ: Եւ յետոյ չեմ սիրեր խօսիլ:

— *Բայց պիտի գրէք:*

— Նոյն բանն է:

ՆՈՐ ՏԱՌԵՐԸ

Նոր տառերը տարածելու շարժումը մեծ թափով կը ծաւալի Թուրքիոյ ամէն կողմը: Արտասահմանի Թուրքերն ալ որոշած են գործածել նոր տառերը: Պուլկարիոյ Թուրքերը որոշած են այս տարի իրենց դպրոցներուն մէջ դասաւանդութիւնները նոր տառերով կատարել:

Պոլսոյ համալսարանի վարչութիւնը ծրագիր կը մշակէ, նոր տառերու գործածութեան ընդհանրացումը ապահովելու համար: Համալսարանի նախագահ Նէշէթ Էօմէր պէյ կը յայտարարէ թէ՝ «Նոր տառերը մեծ ազդեցութիւն պիտի գործեն մասնաւորաբար գրական, գիտական եւ իմաստասիրական բացատրութիւններուն վրայ: Մինչեւ հիմա շատ դժուար էր գիտական բացատրութիւններ գտնել, որովհետեւ շատ անգամ արաբերէնէ առնուած բացատրութիւնները չէին յարմարիր լատիներէնէ կամ հին յունարէնէ առնուած միջազգային բացատրութիւններուն: Մինչդեռ կատարեալ լեզուի մը շնորհիւ միայն կարելի է գիտութիւն ուսուցանել: Հակառակ անոր որ Թուրք լեզուն գեղեցիկ եւ պարզ է, արաբական տառերուն պատճառով կարելի չէ եղած մինչեւ այսօր գիտական բառարան մը պատրաստել: Մինչդեռ նոր տառերը մեծ օգուտներ պիտի ապահովեն Թուրքիոյ ապագայ գիտական յառաջդիմութեան: Ուսողութեան մէջ կը գործածենք արաբերէն եւ պարսկերէն բացատրութիւններ, որոնք օտար լեզուի մը չափ խորթ կը հնչեն մեր ականջներուն: Եւ այս պատճառով յաճախ ծիծաղելի կը դառնայինք: Տարիներէ ի վեր բոլոր մտաւորականները միտք ու սիրտ կը մաշեցնէին, այս վիճակին դարման մը գտնելու համար: Հանճար մը անհրաժեշտ էր սակայն, գլուխ հանելու համար այս գործը: Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, որ երկիրը ազատեց, այս անգամ ալ Թուրք լեզուն ազատեց գերութենէ: Ներկայիս, համալսարանը կատարեալ զօրաշարժ հռչակած է:»

—Համալսարանի դասախօսներու մասնակցութեամբ կազմուած է «Գիտական բառարան»ի յանձնախումբ մը, որ գիտական նոր բացատրութիւններ պիտի գտնէ եւ նոր տառերով գիտական բառարան մը պիտի հրատարակէ: Մօտ օրէն հրապարակ պիտի հանուի նաեւ բժշկական բացատրութիւններու բառարանը, նոր տառերով: Բժշկութեան մէջ պիտի գործածուին լատիներէն բացատրութիւնները, ինչպէս բոլոր երկիրներու մէջ: Համալսարանին մէջ դասաւանդութիւնները նոր տառերով պիտի կատարուին:

—Ատանայէն կը հեռագրեն թէ տեղւոյն բնակչութիւնը, 7էն մինչեւ 70 տարեկանը մեծ եռանդով փարած է նոր տառերուն:

Գաւառներէն հասած ուրիշ հեռագիրներ կը հաղորդեն թէ, Անատոլուի ամէն կողմը տենդագին գործունէութիւնը մը կը տիրէ եւ թէ ամէն տեղ ժողովուրդը եռանդով կ'աշխատի ժամ առաջ նոր տառերը սորվելու:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 2 սեպտ.— Շաբաթ իրիկուն, Գ. Թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատանեկան Միութեան բացման հանդէսը: Երկսեռ բազմութիւն մը ժամանակին փութացած էր սրահ: Մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին պատանիները, որոնց դէմքին վրայ կը ցոլար գոհունակութեան ժպիտն ու գոհաբերութեան պատրաստակամութիւնը: Սրահին աջ ու ձախ կողմերը զետեղուած էին Հ. Յ. Դ. զինանշանն ու հայկ. եռագոյնը: Հանդիսականները իրենց լամբակներուն վրայ կը կրէին եռագոյն զարդանիշեր:

Օրուան նախագահ ընկ. Խաչիկ Մկրտիչեան հանդէսը բացուած յայտարարեց նուագախումբի «Մեր հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Շնորհիւ ընկ. Աւետիս Մելքոնեանի ղեկավարութեան, նուագախումբը հայկ. կտորներով աւելցուց հանդէսին փայլը: (Ընկ. Մելքոնեան Լիոնի պետական երաժշտանոցի միակ հայ աշակերտն է որ այս տարի իր քննութեան մէջ 3րդ հանդիսացած ըլլալով շքանշանով վարձատրուեցաւ): Արտասանեցին Պատ. Միութեան անդամներէն ընկ. ընկ. Միսաք Ղազարեան՝ Ռ. Զարդարեանի «Բագինի փառաբանութիւնը», Թորոս Հերոյեան՝ «Դէպի յաղթանակ»ը, Վահրամ Շահպազեան «Մութ գիշեր»ը: Բանախօս ընկ. Վ. Զուլլէրեան կոչ ուղղեց պատանի ընկերներուն մասնաւորապէս եւ բոլոր ներկայ երիտասարդութեան ընդհանրապէս, առանց ընկրկելու աշխատիլ, հաւաքել բոլոր պատանի ուժերը նոր սերունդը փրկել այլասերումէ, ու լեցնել այն պակասը զոր թողուց սերունդ մը, ոչնչանալով բարբարոսներու եաթաղանին տակ:

Անմահն Ռաֆֆիի մեծադիր նկարը՝ զոր շատ յաջող կերպով նկարած էր Պատ. Միութեան անդամ ընկ. Զաւէն Տէր Պետրոսեան, աճուրդի դրուելով կարճ ժամանակի մը մէջ ապահովեց կոկիկ գումար մը: Ներկաները իրենց սիրայօժար մասնակցութեամբ քաջալերեցին աճուրդը, եւ կրկնակի մասնակցութեամբ նկարը շահեցաւ Պ. Յովհ. Մուշոյեան:

Համաձայն յայտագրի, տեղի ունեցաւ նաեւ գաւեշտ մը, «Ասիացի սափրիչ»ը: Դերակատարները բոլորն ալ Պատ. Միութեան անդամներն էին եւ առհասարակ իրենց ճարպիկ շարժուձեւերով կուշտ ու կուռ խնդացուցին ներկաները:

Վստահ ենք թէ Միութիւնը կը բազկանայ աշխատասէր ուշիմ պատանիներէ եւ իր բացման հանդէսով ծանօթանալով գաղութին եւ երիտասարդութեան, իր շարքերը շուտով պիտի խտացնէ նոր եւ խոստմնալից երիտասարդներով:

Յ. Նիկողոսեան

ՑԻՐՈՒՑԵԱՆ ՀԱՅԵՐ

ԿՐԷՈՒ-ԼԷ-ՊԷՆ (Պ. Ա.), 1 սեպտ.— Այս քաղաքը կը գտնուի Մարսէյլէն 40 քիլոմեդր դէպի Ալպեան լեռները: Նշանաւոր է իր ծծմբային ջուրերով, որոնցմէ օգտուելու կուգան Ֆրանսայի ամէն կողմերէն յոգնաւ ունեցողները:

Գիտէի որ հոս ալ Հայեր կան, բայց երբեք չէի երեւակայեր թէ անոնք շատուոր են, եւ արդէն տանտէր դարձած: Պտոյտի մը ընթացքին, հանդիպեցայ անոնցմէ մէկուն որ իր դիմագիծերով կը մատնէր հայութիւնը: Առանց վարանելու հարցուցի թէ Հա՞յ է: Պատասխանը ժպտուն եւ հաստատական էր: Պիպէրճեան անուն հայրենակից մըն է, (Պոլսոյ Ալէմտաղէն) որ իր ընտանիքով, կառքով եւ ձիերովը՝ գացեր էր իր հողին վրայ աշխատելու, ու կը վերադառնար տուն: Կառքը, որուն լծուած էր գիրուկ ճերմակ էշ մը, բեռնաւորուած էր ծառի բարակ ճիւղերով, հացագործին վաճառելու համար:

Մտերմիկ խօսակցութիւն մը սկսանք: Հարցումներուս պատասխանելով, յայտնեց թէ հինգ ընտանիքներ են մօտաւորապէս 25 անդամներով, ամէնքն ալ առողջ: Կը զբաղին փայտէ ածուխի պատրաստութեամբ, Ֆրանսացիի մը հաշւոյն որ շատ գոհ է: Խօսակիցս պատմեց թէ չորս տարի է որ հոս հաստատուած է, միւսները իրմէ վերջը եկած են: Ինք եղած է Կիլիկեան կամաւորական լեգէոնին մէջ երեք տարի շարունակ եւ Պաղեստինի ճակատին վրայ հայ անունը փառաւորողներէն մէկն է: Բախտաւոր է որ իր անդամներէն մէկը չէ ձգած պատերազմի դաշտին վրայ, այլապէս ան ալ Մարսէյլի կարգ մը անդամահատ զինուորներուն տխուր վիճակին պիտի ենթարկուէր, զրկուելով նոյնիսկ հանգստեան թոշակէն: Այս առթիւ նեւելի՞ է հարցնել թէ Պ. Պօղոս Նուպար ինչպէ՞ս կը հանդուրժէ որ այդ քանի մը հաշմանդամները թշուառութեան մատնուին:

Հայերէն թերթ չեն ստանար:

Խե՛ղճ բեկորներ որ ինկած են Ֆրանսայի մէկ մութ անկիւնը հողին վրայ աշխատանք թափելու, փոխանակ իրենց հայրենիքին, որուն դուռները երթալով աւելի ամուր կը փակուին իր հարազատներուն առջեւ:

Գ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԻՐՈՒՀԻԻՆ ՎՐԷԺԸ.— *Սիւզան 22 տարու, լուացարարուհի Սէվրի մէջ, քանի մը տարի է սիրով կապուած էր կառապան, Փուքոյի, 35 տարու, որ կ'աշխատէր նոյն լուացարանին մէջ: Պաշտօնապէս չէին ամուսնացած, բայց Սիւզան՝ կը կարծէր ամուսնական իրաւունքներ ունենալ Փուքոյի վրայ, որ կ'երեւի չէր կրնար մէկ կինով գոհանալ: Ու նախանձի կռիւները կը կրկնուէին երկուքին միջեւ: Ու վերջապէս, կիրակի օր, փոթորիկը պայթեցաւ: Սիւզան գնաց իր սիրահարին տունը, եւ կռիւի սովորական խօսքերէն յետոյ, ածելիով մը զինուած յարձակեցաւ անոր վրայ, ու զայն թեթեւօրէն վիրաւորեց վիզէն: Սիրահարը կրցաւ զինաթափել իր կատղած բարեկամուհին: Կռիւը այդ օր հոդ կանգ առաւ, բայց Սիւզանի բարկութիւնը չիջաւ:*

Յաջորդ օրը երկուշաբթի, Սիւզան սպասեց Փուքոյի ճամբուն վրայ: Շատ չանցած, Փուքօ որ իր կառքով մեկներ էր լուացուած ճերմակեղէնները յանձնելու յաճախորդներուն, երեւցաւ փողոցին անկիւնը: Առանց բերանը բանալու Սիւզան բարձրացուց ատրճանակը ու կրակեց: Առաջին հարուածը պրիպեցաւ: Մօտը գտնուող երեք ոստիկաններ խուժեցին կնոջ վրայ, որուն ատրճանակը այս անգամ վիրաւորեց անոնցմէ մէկը: Յետոյ Սիւզան զէնքը դարձուց իր կուրծքին... ու վիրաւորեց իր ձախ բազուկը: Վիրաւոր ոստիկանը ու Սիւզան փոխադրուեցան հիւանդանոց: Կառապանը որ կիրակի օր ստացած վէրքին համար, մերժեր էր դատ բանալ իր սիրուհիին դէմ, տարուեցաւ ոստիկանատուն, հարցաքննուելու համար:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

Մ Ո Ւ Խ Ի Ր Ը

(Հեղինակ՝ *ԿՐԱՑԻԵԼԼԱ ՏԵԼԷՏՏԱ*)

Ա. ՄԱՍ

IV

...Ա՛հ: Ջաղացպանը կը հա-...չէր: Կը մխիթարուէր լսելով ...իկին խօսքը: Դեռ կը սիրէր ...ն, կը յիշէր փայլուն ու կրա-...աչքերը, եղբայրիկները, խեղճ ...առապող հայրը Ոլիին, բայց ...չ կրնար ընել: Եթէ ամուսնա-...ըլլար, անշուշտ կը կարգուէ՛ր ...ր հետ, մինչդեռ ստիպուեցաւ ...լու:

Համեստ ճաշէն ետք կ'ըսէր ...նիային. «Գնա՛ այն Թզենիին ... հին ատեն տուն մը կար ..., փնտռէ՛, թերեւս գանձ մը ...նես»:

Տղան վազելով կը հեռանար: ...յրը կը մտածէր, «Ընծեղ հօ-...ները դիւրութեամբ կը գտնեն գանձերը: Եթէ բան մը գտնենք, մաս մը Ոլիին կուտամ եւ կնոջս մահէն ետք կ'ամուսնանամ իրեն հետ: Ամէն բանէ ետք առաջին անգամ ես զինքը խաբեցի»:

Բայց Անանիա բան մը չէր գտներ: Իրիկուան դէմ հայր ու տղայ կը վերադառնային տուն: Տատանա իրենց կը սպասէր կերակուրը եփած, կրակը պատրաստած: Անանիային քիթը կը սրբէր, աչքերը կը մաքրէր, օրուան դէպքերը կը պատմէր երկան:

Արբեցող կինը, Նաննան, կրակին վրայ ինկաւ. Եփես զոյգ մը նոր կօշիկ ունի, պերուն ծեծեց տղայ մը, պարոն Կարբոնի ջաղացք եկաւ ձին տեսնելու: Կ'ըսէ թէ շատ նիհարցեր է:

— Հարկաւ, այնքան աշխատեցաւ: Կենդանին ալ միս ու ոսկոր ունի:

Ընթրիքէն ետք ջաղացպանը գինետուն կ'երթար բոլորովին մոռցած Ոլին: Տատանա կը հիւսէր եւ պատմութիւններ կ'ընէր Անանիային: Երբեմն Բուստիանեղդուն ալ ներկայ կ'ըլլար:

«Կ'ըսեն թէ ատենօք թագաւոր մը կար, որ 7 աստղերու նման 7 ոսկիէ աչքեր ունէր ճակատին վրայ»:

Որքա՜ն տարբեր էին Տատանայի պատմութիւնները Փոնիի այրի կնոջ պատմածներէն, տարբեր դէմքը, խոհանոցը: Բայց Անանիա երբեմն կը ձանձրանար կամ գոնէ նոյն յուզումները չունէր թերեւս, որովհետեւ բարի Զուանէին տեղ չար Բուստիանեղդուն կար, որ երբեմն զինքը կը հարուածէր եւ ուրիշներու առջեւ «մատնիչ» եւ «ընկեցիկ» կը կոչէր, հակառակ Տատանայի աղդարարութիւններուն: Իրիկուն մը նոյնպէս ընկեցիկ անուանեց Մարգարիտ Կարբոնիի եւ աղախինին առջեւ, որոնք ջաղացպանին տունը եկած էին յանձնարարութեան մը համար: Տատանա վրան յարձակեցաւ եւ բերանը խփեց, բայց ուշ էր: Մարգարիտ լսեց եւ Անանիա անպատում վիշտ զգաց, չմեղմացաւ մեղրին մէջ թաթխուած հացի կտորով, զոր Տատանա տուաւ իրեն եւ Մարգարիտին: Մեղրով հացին քաղցրութիւնը ոչինչ էր աղջկան առջեւ ընկեցիկ կոչուելու դառնութեան մօտ: Կանաչ զգեստով, մանիշակագոյն գուլպաներով, կարմիր խլատեռով ծիածան մը թուեցաւ Անանիային: Երազին մէջ անգամ զգաց անոր առջեւ ընկեցիկ կոչուած ըլլալու վիշտը:

*
* *

Աւագ շաբթուան մէջ ջաղացպանը կատարեց զատկական պարտականութիւնը եւ խոստովանահայրը պատուիրեց օրինապէս ճանչնալ որդին: Նոյն ժամանակ, Անանիա որ 8 տարեկան կ'ըլլար, կնքուեցաւ՝ կնքահայրութեամբ պարոն Կարբոնիի: Տղուն եւ քաղաքին համար մեծ դէպք մը եղաւ ասիկա: Բազմութիւնը խռնուած էր մայր եկեղեցին: Պարոն Կարբոնի խոշոր, կարմրերես, ոսկի շղթայ մը կախուած բաճկոնին մէկ-կողմէն՝ յարգանքի կ'արժանանար ամէնէն: Անանիա այդպիսի կնքահայր մը ունենալուն երջանիկ եւ հպարտ կը զգար: Ճիշդ է որ ուրիշ 17 տղոց ալ կնքահայրն էր այդ պահուն, բայց իւրաքանչիւրը պատիւ կը զգար առանձնապէս:

Արարողութենէն ետք կնքահայրը ծնողներու հետ հիւրասիրեց սանիկները: Անանիա հեռացաւ ընդարձակ, կարմիր թուղթով պատուած սրահը տեսնելով: Հիւրասիրուեցան ըմպելիով, անուշով: Տիկին Կարբոնի, որ երկու փոսիկներ ունէր այտերուն վրայ, շնորհալիօրէն հագուած, համբուրեց փոքրիկները՝ ամէնուն մէկ մէկ ծրարիկներ նուիրելով:

Անանիա երկար ատեն միտք պահեց այս մանրամասնութիւնները: Տատանա՝ Անանիայի ածիլուած գլուխը տեսնելով, ըսաւ ջաղացպանին.

«Ինչո՞ւ այսպէս կտրեցիք մազերը, կարծես թէ ճաղատ է»:

— Գլուխը կարծէք թէ անտառ մըն էր:

— Հիմա ձեր պարտականութիւնը կատարեցի՞ք ամբողջովին, աւելցուց տիկինը:

— Կատարեցի, կատարեցի:

— Ուրախ եմ, միայն օրինաւոր զաւակները հօրերնուն ծերութեան նեցուկներն են:

Ցետոյ պարոն Կարբոնին եկաւ.

— Սատանայի աչքեր ունի այս լեռնականը, ըսաւ տղուն աչքերուն մէջ նայելով: Ինչո՞ւ վար կ'առնես աչքերդ, ծիծաղէ՛, սատանա՛յ:

Անանիա ուրախ էր որ տէր եւ տիկին համակրանքով կը նայէին իրեն:

— Ի՞նչ կ'ուզես ըլլալ:

(Շար.) *Թարգմ.՝ ՀԷԹՈՒՄ*

Չէմպրլէյն պիտի խաշուի՞

Անգլիոյ արտաքին նախարար սըր Օսթըն Չէմպրլէյն վերջերս հիւանդացաւ եւ այժմ ապաքինման շրջանը կ'անցընէ նաւային պտոյտով մը՝ «Օրքոմա» շոգենաւին մէջ։

Այս առթիւ յամառ զրոյց կը շրջի թէ Չէմպրլէյն վերջնապէս որոշած է հրաժարիլ Նախարարի իր պաշտօնէն, որովհետեւ այլեւս իր առողջական վիճակը թոյլ չի տար այնքան պատասխանատու եւ յոգնեցուցիչ պաշտօն մը շարունակել։

Արտաքին փոխ-նախարար Լորտ Քըշընտըն առայժմ պիտի շարունակէ վարել արտաքին նախարարութիւնը, մինչեւ նոր ընտրութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենան 1929ի յունիսին։

Սերպիա, Յունաստան եւ Ֆրանսա

Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ Եուկոսլաւիոյ Աթէնքի դեսպանը, որ արձակուրդի մէջ կը գտնուէր, յանկարծ վերադարձաւ՝ անակնկալի ենթարկելով կառավարական շրջանակները։ Սերպ դեսպանը հելլէն կառավարութեան պիտի ներկայացնէ նոր ծրագիրներ՝ վիճելի խնդիրները լուծելու համար։ Մօտօրէն բոլոր առկախ հարցերու, մանաւանդ Սելանիկի խնդրին լուծման կը սպասուի։

Հելլէն քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ Աթէնքի սերպ դեսպանին յանկարծական վերադարձը հետեւանքն է ֆրանսական միջամտութեան։ Պելկրատի եւ Աթէնքի ֆրանսական դեսպանները միջամտած են սերպ եւ հելլէն կառավարութեանց մօտ՝ դիւրացնելու համար երկու երկիրներու համաձայնութիւնը։

Ֆեթհի պէյ պիտի ստորագրէ Քէլլոկի ուխտը

Գրած էինք թէ Թուրքիա Ամերիկայի կողմէ պաշտօնապէս հրաւիրուեցաւ ստորագրելու Քէլլոկի ուխտը։ Հրաւէրը ընդունուած է եւ Փարիզի դեսպան Ալի Ֆէթհի պէյ Թուրքիոյ կողմէ պիտի ստորագրէ հակապատերազմեան դաշինքը։

Վէնիզէլոսի վիճակը ծանր

Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ Վէնիզէլոսի վիճակը ծանր մտահոգութիւններ կը պատճառէ։ Վարչապետին հիւանդութեան լուրը շատ վատ տպաւորութիւն առաջ բերաւ ամբողջ երկրին մէջ։ Սակարանին մէջ զանազան արժեթուղթեր կարեւոր անկում ունեցան։

Տիկին Վէնիզէլոս, որ Փարիզ կը գտնուէր, հեռագիրով Աթէնք կանչուեցաւ։ Կը վախցուի որ «տանկ»ի հետեւանքով բարդութիւններ ծագին հիւանդին մէջ, որ արդէն ենթակայ է սրտի հիւանդութեան։ Ֆրանսացի մասնագէտ բժիշկ Վաքեզ եւս ստիպողաբար կանչուեցաւ հիւանդին մօտ։ Այժմ Վէնիզէլոսի տաքութիւնն է 38օ եւ զինքը կը խնամեն բժիշկներ Քրիսթոմանոս եւ Տաքսիատիս։

⁂ Տոքթ. Մաքէնզի, որ Ազգերու Դաշնակցութեան առողջապահական բաժնին կողմէ Աթէնք ղրկուած էր, զեկուցում յայտնեց «տանկ» հիւանդութեան դէմ հելլէն կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն մասին։ Ցարդ վարակուած են 235,000 հոգի։ Մահերը պատահած են առհասարակ աղքատ ընտանիքներու մէջ, որոնք չեն կրցած բժիշկ կանչել։ Օգոստոսին Աթէնքի եւ Պիրէոնի մէջ մեռած են 1860 հոգի, որոնց 589ը «տանկ» հիւանդութենէն։ Համաճարակը կը ծաւալի գաւառներուն՝ մանաւորապէս ծովեզերեայ վայրերուն մէջ։

«Տանկ»ը Ֆրանսա չպիտի մտնէ

Ճիշդ ինչպէս հեռաւոր անցեալին մէջ ժանտախտը աւերներ գործած է զանազան երկիրներու մէջ, այժմ ալ «տանկ» հիւանդութիւնը սարսափի կը մատնէ Պալքաններն ու Եգիպտոսը։

Այս կացութեան առջեւ Ֆրանսայի առողջապահական իշխանութիւնները սկսած են մտատանջուիլ եւ միջոցներ խորհիլ՝ համաճարակին մուտքը արգիլելու համար Ֆրանսայի սահմաններէն ներս։

Առողջապահական վարչութիւնը կը յայտնէ թէ մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են մանաւանդ Մարսիլիոյ մէջ՝ Յունաստանէն եւ արեւելեան երկիրներէ եկած ճամբորդներուն դէմ։ Մնաց որ «տանկ»ը անծանօթ հիւանդութիւն մը չէ ֆրանսացի բժիշկներուն, այնպէս որ շատ դիւրին է ճանչնալ այդ հիւանդութենէն վարակուողները եւ իսկոյն լուր տալ տեղական իշխանութեանց, անմիջապէս որ կասկածելի եւ հանրային առողջութեան սպառնացող պարագայ մը նկատուի։

Շատ սարսափելու պատճառներ չկան։ «Տանկ»ը այնպիսի հիւանդութիւն մըն է, որ զարգանալու համար կլիմայական որոշ յարմարութիւններ կը պահանջէ եւ հաւանական է որ Ֆրանսայի մէջ տեղ չընէ։

Օդանաւորդները կէս ճամբան մնացին

Երէկ գրեցինք թէ ֆրանսացի երիտասարդ օդանաւորդներ Ասոլան եւ Լըֆէվրը ճամբայ ելան՝ մէկ թռիչքով Ատլանտեանը կտրելու համար։ Իրենց կ'ընկերանար օդանաւին տէրը՝ մեծահարուստ Լոթի։ Մեկնումէն վերջ էր միայն որ հասկցուեցաւ թէ փոխանակ 4200ի՝ 3200 լիտր պէնզին միայն առած էին եւ թէ նախորդ երկու անյաջող փորձերու ատեն եղածէն 500 քիլօ պակաս կը կշռէր օդանաւը։ Ասկէ զատ, փոխանակ Նիւ Եորք երթալու, ուղղուեցան դէպի Ափրիկէ, նպատակ ունենալով Ատլանտեանը կտրել հարաւէն, ինչպէս ըրած էին վերջերս իտալացիներ Ֆէրրարին եւ Տէլ Փրէթէ։ Սակայն 9,30 ժամ ճամբորդելէ յետոյ, ժամը 16,40ին ստիպուեցան վար իջնել Քազապլանքա, իւղի խողովակը ալրուած ըլլալով։

Իրենց նոր ուղեգիծն է հետեւեալը՝ Սէն-Լուի-Փէրնամպուք-Նիւ-Եորք, կեդրոնական Ամերիկայի մէջ մէկ հանգրուանով։ Օդանաւորդները յետոյ պիտի փորձեն Նիւ Եորք-Փարիզ թռիչքը։

⁂ Լէվին Ամերիկա վերադարձաւ շոգենաւով։ Իր օդանաւը, ինչպէս նաեւ Ակոստա եւ Միս Պոլ կը մնան Ֆրանսա։

ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻԿ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՆ ՎՐԱՅ

Տմապիզոնէն կը հեռագրեն.— Պարսկական սահմանագլուխին վրայ Պարսիկ վաճառականներու վերաբերեալ առեւտրական մեծ կարաւան մը կողոպտուած է պարսիկ աւազակներու կողմէ։ Կարաւանը հարիւրաւոր ուղտերէ կը բաղկանար։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ նախարար Պօքանովսքիի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ մեծ շուքով։ Մարմինը թաղուեցաւ Մոնմարթրի գերեզմանատունը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախկին ախոյեան կոփամարտիկ Ֆրէտ Պրըթոնէլ անձնասպան եղաւ։ 23 տարեկան էր։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Շապին-Գարահիսարի Արիւնոտ դաշտի Արծիւ Միութեան *եւ մասնակցութեամբ* Ս. Դ. Հնչակեաններու, Ջ. Ե. Ռ. Միութեան, կարմիր խաչի տիկնանց Միութեան, Խարբերդի եւ Զարսանճագի Հայրենակցական Միութիւններու, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, սինեմա Սէն-Լուի սրահին մէջ։ Կը խօսի Պ. Ե. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Ջ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Rue Duguesclin գ. թաղապետարանի սրահին մէջ։ Նախագահութեամբ Պ. Ե. Տէր Անդրէասեանի։ Պիտի խօսին՝ Պ. Մեսրոպ Գույումճեան եւ ուրիշներ։

Արտասանութիւն, նուագ եւ երգեր (Նորակազմ երգչախումբի կողմէ), ղեկավարութեամբ՝ Պ. Աւետիս Մելքոնեանի։

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Դժոխք խումբի ընկերական ժողովը՝ այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Գրադարանի սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Սիամանթօ, Վահագ, Աւօ, Բաբգէն Սիւնի եւ Վարուժան խումբերու ընկերները, վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Բացակայ ընկերները նկատողութեան պիտի ենթարկուին։

Սէնթ Էթիէնի ենթակոմիտէի ընկ. ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Փլաս տը Փէօփլը, թիւ 3 սրճարանին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ անդամներն ու անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քուշալըվուա, Խ. Ք.— 50
Փոն տը Շէրիւի, Հ. Ն. Եղբ.— 35 ֆրանք։
Պրիւսէլ, Գարծ.— 125։
Լէ Փիւ, Կ. Մ.— 20
Լիոն, Ն. Մ.— 35։
Տէսին, Գ. Գ.— 40։
Սէն Տօնա, Ս. Ս.— 50։
Տէսին, Յ. Պ.— 5։
Պերլին, Հ. Ե. 400։
Լիոն, Յ. Թ.— 10։
Քամնթի, Գ. Թ.— 330։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Նազարէթ Գափափեան, որ 1922ին կը գտնուէր Ջանաք Քալէի ֆրանսական բանակին մէջ։ Գրել՝ Պրուսայի Կիւրլէ գիւղացի Յովհաննէս Ղազարոսեանի, 1 Rue Kniaz Tcherkejki, Philippople Bulgarie.

— Սեբաստիոյ Աշոտի գիւղէն Թորոսմիմոնեանը կը փնտռէ մայրը՝ Բրաբիոն, եղբայրները՝ Գրիգոր եւ Եսայի, քոյրերը՝ Մարիամ եւ Մարթա, որոնցմէ բաժնուած է Հալէպի մէջ 1915ին, տարագրութեան օրերուն եւ ցարդ լուր չէ ստացած։ Գրել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

— Կը փնտռուի Սեբաստացի Հրաչեայ Գաբիկեան, հօր անունը Ռուբէն որ այժմ կը գտնուի Ֆրանսա։ Գրել՝ Ջ. Գաբիկեանի, 745 E. 175th. st., Bronx N. Y. U. S. A.

— Կը փնտռուին Կիւրինցի Վարդան եւ Եղիազար Ալթունեան. հօր անուն Գէորգ, մօր անունը Հնազանդ։ Գրել՝ իրենց հօրաքրոջ Մարիամ Ճըղըլեանի, Rue Recollette No. 36.34, Marseille.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻԻ «ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ 1914—1918։»

Գին՝ Ֆրանսա 15 ֆր., ուրիշ երկիրներ 18 ֆ.։ Դիմել՝ *Յառաջ*ի։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ՆԱԻԱՐԵԱՆԻ

խիստ շահեկան

ուսումնասիրութիւնը

ANTHOLOGIE des POÈTES ARMÉNIENS

գրական հաւաքարանի փրոֆ. Պ. Հանրի Լիխթէմպերժէրի դըրուատալից յառաջաբանով։

Մաքուր տպագրութիւն եւ պատկերազարդ։

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

Իւրաքանչիւր գնորդ ձրիաբար կը ստանայ նոյն հեղինակէն Le Soleil d'Automne.

Դիմել՝ Librairie Ernest Leroux, 28 Rue Bonaparte, Paris. Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928
7 Septembre 1928

Տարի Թիւ 745 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱ՞Ր ԷՐ

կը Թուի թէ Փարիզի մէջ մոռացութեան տուեր են Հայկա- Մշակոյթի Օրը:

Անցեալ մարտին, Ուսանողական Միութիւնը հրապարա- յին յայտարարութեամբ մը կ'աւետէր թէ կը պատրաստուի րժանաւոր շուքով տօնել Հայ Մշակոյթի Օրը», սրահին ա- ն ալ տալով:

Թուականը մնաց անորոշ: Ենթադրողներ կային թէ տօնա- տարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Սահակ-Մեսրոպի տարե- րձին առթիւ: Ամառը եկաւ ու անցաւ, Սահակ-Մեսրոպի ն ալ միասին: Այժմ արդէն մէկ ամիս մնացած է միւս մար Թուականին, Թարգմանչաց տարեդարձին (13 հոկտ.): Հաւատա՞նք թէ այդ օրը պիտի կատարուի Մշակոյթի նը Փարիզի մէջ ալ, ինչպէս ուրիշ տեղեր:

Մենք նոր տեղեկութիւն չունինք եղած կարգադրութիւն- ն: Ո՛ր եւ է շարժում ալ չենք տեսներ: Այնպէս որ, կը րծենք թէ այս տարի բախտին ձգուած է հազիւ ձեւաւոր- ծ գաղափար մը, գոնէ Փարիզի մէջ: (Գաւառներէն Լիոնը դէն կը տօնէ այս շաբաթ օր, նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. ութեան):

Անցեալ տարի, «Մշակոյթի Օր»ը տօնեցինք Յարդգողի նախաձեռնութեամբ, ափյափոյ, քանրչորս ժամուան մէջ: Ի՞նչ տարաստութիւններ տեսնուած են Մարտէն ի վեր, «արժա- վայել շուքը» արդարացնելու համար: Մանաւանդ որ, եղա- կին բերումով, հանդէսներն ու ներկայացումները իրարու յաջորդեն արդէն, եւ սրահները կը վարձուին ամիսներ առաջ: Ուսանողական Միութիւնը կ'ուզէ անակնկալի մը առջե՞ւ լ մեզ: կամ արդեօք ձեռնթա՞փ եղած է:

Անհրաժեշտ է լուսաբանել հանրութիւնը: Մշակոյթի Օրը տերական ներկայացում կամ երեկոյթ-պարահանդէս չէ, պէս զի յետաձգուի կամ անհոգութեան եւ մոռացութեան տնուի:

Այս առթիւ, աւելորդ չէ նորէն յիշեցնել թէ՝ տարուէ տա- ւելի թանձրացեալ ձեւ պէտք է ունենան Մշակոյթի տօ- կատարութիւնները: Մեր խօսքը ամէն տեղի համար է, Փա- էն մինչեւ Ամերիկա: Ի՞նչ իմաստ ունի երկու ճառ և երեք ագ հրամցնել հանրութեան, եւ ծափերով փակել հանդէսը: է այս տարի ուշ ենք մնացեր տօնին առթիւ ո՛ր եւ է ծրա- արժեցնելու, գոնէ կրնանք միտքեր, առաջադրութիւններ արծել: Չենք ուրանար որ հանդէսը ինքնին ունի մեծ րէք, բայց բովանդակութիւնն ալ պէտք է հետքեր ձգէ:

Անկէ առաջ, աշխատակից մը կ'առաջարկէր Մշակոյթի Օրը ակել նաեւ Գրքի Օր, տարածելու համար մեր գրողներուն ծերը: «Ամէն Հայ այդ օրը պէտք է պարտք սեպէ անպատ- ո գնել հայերէն գիրք մը, եւ գնել տալ ուրիշի մը»:

Յետոյ, «Մշակոյթի հետ կապ ունեցող հայկական բոլոր արկութիւններուն եւ միութիւններուն վրայ բարոյական րտք դնել հրատարակելու անհետացած հայ գրողի մը ան- ալ կամ հատորով լոյս չտեսած մէկ երկը»:

Ու վերջապէս.

— «Հայրենակցական միութիւնները հրաւիրել՝ իբրեւ աւան- ական անհետացած շրջաններու հայութեան, կորուստէ փրկելու ց գաւառին գեղեցկութիւնները, հաւաքելով եւ տարուէ տարի ընծայելով ինչ որ դեռ կարելի է փրկել,— հէքեաթ, երգ, բառ ած, եւ ինչ որ թանկագին է հայ գրականութեան եւ բանասի- թեան համար»:

Այս առաջարկները դրուած էին իբրեւ նիւթ վիճաբանու- ան: Դժբախտաբար, անոնց հրատարակութենէն յետոյ (յուլիս մենք չհանդիպեցանք ո՛ր եւ է արձագանգի կամ թելա- ութեան: Անշուշտ կարելի է ուրիշ առաջադրութիւններ ալ ագրել. կը բաւէ որ մտքի մարդիկը եւ գրասէրները լիովին անեն Մշակոյթի Տօնին արժէքը: Համոզուին թէ հայկական դէս մը աւելի կամ պակաս կատարելու խնդիր չէ այս, այլ մտքի ճիգերը արժեցնելու, ճոխացնելու առիթ մը:

Բայց նախ Տօնը: Ինչո՞ւ ծածկել. կը վախնանք որ այդ ալ ցուի, շնորհիւ մեր ծանօթ բարքերուն, իբրեւ հետեւանք ցառութեան կամ անհասկացողութեան:

Անհանդուրժելի բան պիտի ըլլար, եթէ մանաւանդ Փարիզը իբրեւ զանցառուն: Լոյս-Քաղաքը՝ իր գոյնզգոյն յա- նութիւններով եւ նոյնքան բազմագոյն կազմակերպու- թիւններով:

Այո կամ ոչ, — Փարիզի Ուսանող. Միութիւնը ստանձնա՞ծ Մշակոյթի Տօնին կազմակերպութիւնը:

Եթէ ոչ, ո՞վ պիտի կատարէ այդ պարտականութիւնը: Ո՞ր ութիւնը կամ ազգային Մարմինը յանձն կ'առնէ արդարա- «արժանավայել շուքը», Փարիզի յաւակնութիւններն ալ մին:

Անհրաժեշտ է փութացնել այս հարցերուն պատասխանը: Նոյն հարցերը կ'ուղղենք նաեւ այն բոլոր գաղութներուն, ք մոռցեր են Տօնը, կամ անցած կը համարեն օրը:

Ուր որ հայկական համախմբում ունինք, արձագանգ պիտի է Մշակոյթի Օրը:

Այս ժողովուրդը միայն մեռելներ եւ մեռելոցներ չունի, այլ րկունքի եւ պարծանքի առիթներ, որոնք եւ՛ սպեղանի են վէրքերուն, եւ՛ աղբիւր ներշնչման ու ինքնավստահու- ն: Ստեղծագործ աշխատանքի:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Անցեալ օր արտատպեր էինք Փարիզի ռամկավար շաբաթա- թերթին սլաքները՝ Հօկին դէմ, որուն կնքահայրն է ռամկավար կուսակցութիւնը: Երեւան փըր- փըրած՝ հետեւեալ շանթերը կ'ար- ձակէ խմբագրականի մը մէջ (5 սեպտ.).

— «Մինչդեռ Պատգամաւո- րական ժողովին մէջ, երկու պատասխանատու ռամկավար անձնաւորութեանց վարքագիծը ըստ երեւոյթին բարեացակամ եւ լոյալ էր հանդէպ Հօկի կա- տարած աշխատանքներուն եւ անոր առաջ դրուած խնդիրնե- րուն, ռամկավար պաշտօնական օրկանը համագումարէն անմի- ջապէս յետոյ, մտաւ Հօկի անց- եալ գործունէութիւնը խարազա- նողի դերին մէջ:

Երեւան թերթը երբեք եւ իր ոչ մէկ տողովը, ինքզինքը հան- դէս չէ բերած իբրեւ Հօկի օր- կան: Տարօրինակ է մեր թեր- թին այս տեսակ դեր մը վերա- գրելը: Բազմիցս յայտարար- ուած է, եւ եթէ Ապագայի ա- կանջները լաւ չեն լսած, ան- գամ մըն ալ կրնանք յայտարա- րել, որ «Երեւան»ը գաղութա- հայ աշխատաւորութեան օր- կանն է՝ կոչուած ճշմարիտ խօսք ըսելու մեր խորհրդային հայրենիքի մասին եւ գաղութա- հայ աշխատաւորական զան- գուածները հեռու պահելու ազ- գայնական կազմակերպութեանց նորանոր արկածախնդրութիւն- ներէն: Եթէ իր այդ դերին մէջ, «Երեւան»ը Հօկին նուիրած է ո- րոշ ուշադրութիւն մը, որովհե- տեւ վերջինս մեզ համակրելի այն կազմակերպութիւնն է, որ գաղութահայ աշխատաւորու- թիւնը կը կապէ Խ. Հայաստա- նին: Այս սահմաններու մէջ ալ «Երեւան»ի խմբագրութիւնը լու- սաբանութիւններ եւ տեղ է տուեր Հօկի գործունէութեանը, պայքարեր է անոր բացայայտ հակառակորդներու դէմ եւ մեր- կացուցեր է դիմակաւորած բա- րեկամներուն դէմքը: Թող թոյլ տրուի մեզ կարծելու, որ եթէ «Երեւան»ը որդեգրած չըլլար Հօկի պաշտպանի եւ անոր զար- գացման ջատագովի դերը, թե. րեւս երկուքէ աւելի Հօկի մաս- նաճիւղեր դառնային Բարեգոր- ծականի մասնաճիւղեր: Իսկ ինչ- պէս մեզ, այնպէս ալ «Ապագա- յ»ին, շատ լաւ յայտնի է, որ նման փոփոխութիւնները մօգա- կան գաւազանի հարուածով չեն կատարուիր, այլ մօգական լապ- տերով ռամկավար կուսակցու- թեան անդամ որսացող «կարգ մը խմբագիրներու եւ աշխատա- կիցներու միջոցով»:

Խորապէս համոզուած ենք, որ ռամկավարներու բաց եւ գաղտնի հաշիւներուն դէմ է մեր թերթին գործունէութիւնը: Ահա թէ ինչու «Ապագայ» խոշոր մա- սով, այդ գործունէութեան կը վերագրէ Հօկերու բիւրեղացումը եւ ազատագրումը տարտամ, ան- կայուն, նպաստակային վախ- կոտութիւն ունեցող, աղայական տարրերէն: Եւ այդ բիւրեղա- ցումը անիկա կը համարէ Հօկե- րու թուլացում ու տկարացում»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ մօտ օրէն բարե- կամական եւ ոչ-յարձակողական դաշինքներ պիտի կնքէ Թուր- քիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ հետ:

ԶԱՂՐԷՊԻ մէջ խրուաթներու ժողովը որոշեց բողոքել Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ Եուկոս- լաւ պատուիրակութեան դէմ, յայտնելով որ անիկա չի ներ- կայացներ ամբողջ Եուկոսլա- ւիան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պրիան-Միւլլէր տեսակցութիւնը

Առջի օր Ժընեւի մէջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցան Գերմանիոյ ընկերվարական վարչապետ Հէրման Միւլլէր եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Արիսթիտ Պրիան: Խօսակցու- թեան ներկայ էին միայն երկու թարգմաններ: Պետական երկու մարդիկը խօսակցեցան Գերմանիան եւ Ֆրանսան հետաքրքրող բոլոր խնդիրներու մասին եւ խորհրդակցեցան՝ թիւրիմացու- թիւնները փարատելու եւ խաղաղ յարաբերութիւնները պահ- պանելու մասին:

Խօսակցութիւնը երբեք բանակցութեան բնոյթ չստացաւ, որովհետեւ կար Հռենոսի խնդիրը: Պրիան այս անգամ ևս շեշ- տեց որ այս հարցը միջազգայ՛ն հանգամանք կը ներկայա- ցնէ եւ կարելի չէ այդ մասին վիճաբանիլ՝ առանց միւս պե- տութեանց ներկայութեան:

Հէրման Միւլլէր երէկ ալ տեսակցեցաւ Պելճիքայի արտա- քին նախարար Հիմանսի, Իտալիոյ պատուիրակ Շիալոյայի, Անգլիոյ արտաքին փոխ-նախարար լորտ Քըշընտընի հետ, իսկ ֆոն Շուպէրթ տեսակցեցաւ Զայփէլի, Մարինքո/իչի եւ Քա- րափանոս՝ հետ: Այս տեսակցութիւններէն վերջ Միւլլէրկ,կին պիտի տեսնէ Պրիանը՝ Հռենոսեան խնդրին մասին:

Հալածանք թուրք համայնավարներու դէմ

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ Թուրք ոստիկանութիւնը խիստ հալածանքի ձեռնարկած է համայնավարներուն դէմ: Ձերբա- կալուած են բազմաթիւ Թուրք համայնավարներ:

Գրաւուած են մեծ թիւով վաւերաթուղթեր, որոնք կը հաս- տատեն թէ Թուրքիոյ համայնավարները կապ ունէին Մոս- կուայի կեդրոնական կազմակերպութեան հետ:

Համայնավար «Չեկա» մը Գերմանիոյ մէջ

Պերլինի «Թակ» թերթին համաձայն, համայնավար կու- սակցութիւնը Գերմանիոյ մէջ կազմակերպելու վրայ է տեսակ մը Չեկա՝ որ մասնաւորապէս պիտի գործէ Պողպատեայ Սա- ղաւարտակիրներու դէմ: Այս առթիւ ամբողջ Գերմանիան բաժ- նուած է շրջաններու, որոնց իւրաքանչիւրը ենթարկուած է պետի մը հրամանին: Նշանակուած են մասնաւոր համայնա- վարներ, որոնք պիտի մտնեն Սաղաւարտակիրներու շարքե- րուն մէջ, որպէսզի ձեռք անցընեն բոլոր անդամներու անուն- ներն ու կազմակերպութեան գաղտնիքները:

Ցոյցերու ընթացքին, այս Չեկայի անդամները պաշտօն պիտի ունենան գրգռել Սաղաւարտակիրները՝ անոնց հետ զին- եալ ընդհարում ունենալու համար: Համայնավար բառարանին մէջ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրները պիտի կոչուին «Սպի- տակ ժանտախտ» անունով:

Պուլկարական տագնապը

Կը կարծուի թէ նոր դահլիճին կազմութիւնը կրկին պիտի յանձնուի հրաժարեալ վարչապետ Լիափչէֆի: Նոր դահլիճին մէջ պիտի մտնէ նաեւ կառավարական կուսակցութեան պետ տոքթ. Ցանքոֆ: Պատերազմական նախարար զօրավար Վոլ- քոֆ դուրս պիտի ձգուի:

Խորհրդարանի մեծամասնութեան ներկայացուցիչ կուսակ- ցութիւնը կը փափաքի միացեալ մեծ դահլիճ մը կազմել՝ բո- լոր ժողովրդավար հոսանքներու մասնակցութեամբ:

Օդանաւային նախարարութիւն

Նախարարական Խորհուրդը առջի օր Ռոքանովսքիի յու- ղարկաւորութենէն յետոյ, ժողով գումարելով զբաղեցաւ օդա- նաւային Նախարարութիւն մը ստեղծելու խնդրով: Որոշուե- ցաւ սեպտ. 14ին Ռանպույեէի մէջ Նախարարական խորհուրդ ը գումարել՝ նախագահութեամբ Պ. Տումէրկի եւ նոյն օրը հրա- տարակել Նոր Նախարարութեան ստեղծումը: Ներկայիս օդա- նաւորդութեան վերաբերեալ գործերը բաժնուած են պատե- րազմական, ծովային, գաղթային եւ առեւտրական Նախարա- րութեանց միջեւ: Այս բոլորը պիտի միացուին օդանաւային Նախարարութեան մէջ:

Սուրիոյ մարզպանը Փարիզի մէջ

Սուրիոյ ֆրանսական մարզպան Հանրի Փոնսօ առջի օր Պէյրութէն Մարսիլիա հասաւ «Տունպէա» շոգենաւով: Դիմա- ւորելու գացած էին մարզպանին Փարիզի ներկայացուցիչը Ալիփի եւ ուրիշ պաշտօնական դէմքեր: Փոնսօ ոեւէ յայտարա- րութիւն չըրաւ, միայն ըսաւ թէ ճամբորդութիւնը շատ լաւ անցած է:

Մարզպանը երէկ առաւօտ Փարիզ հասաւ:

Ալպանիոյ թագաւորը կը ճանչնան

Թիրանայի հելլէն գործակատար Քոքոթաքիս երեքշաբթի օր այցելեց Ալպանիոյ արտաքին նախարարին, որուն հաղորդեց թէ հելլէն կառավարութիւնը որոշած է ճանչնալ Զօկու Ա.ի գահակալութիւնը եւ անմիջապէս դիւանագիտական պաշտօ- նական յարաբերութիւններու մէջ մտնել նոր կառավարութեան հետ: Գործակատարը յետոյ ունկնդրուեցաւ թագաւորին կողմէ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Գրեցինք թէ՝ Ազգերու Դաշ- նակցութիւնը բաղկացած է իւ- րաքանչիւր երկրի շատ ու շուտ խօսելու ընդունակ տարրերէն, որոնք հոն ղրկուած են իրենց երկիրը փրկելու համար լեզուա- կան աղմուկներէն: Մինչեւ այսօր գոնէ, անոնց կազմախօսական պաշտօնը կը կարծուէր թէ խօսք արտադրել է: Անոնք սակայն, կ'երեւի ուզեցին փաստել թէ մարդկութիւնը կը սխալի:

Վերջին ընդհ. ժողովի բաց- ման նիստին մէջ, ընդհանուր քարտուղարին տարեկան տեղե- կատուութենէն յետոյ, նախա- գահը ի զուր փնտռած է մէկը որ խօսք առնէ:

Ու նիստը փակուած է «ի չգոյէ» ճառախօսի...

Ի՞նչ եղաւ ազգերու պատ- ուարժան ներկայացուցիչներուն. Զաքարիայի փորձանքի՞ն եկան:

Թող վհատութեան չմատ- նուին անոնք որ մեծ յոյսեր կա- պած են Ազգերու Դաշնակցու- թեան վրայ: ընդհակառակն հի- մա է որ իրաւունք ունինք գործ սպասելու անկէ:

Որովհետեւ,— եթէ գոնէ ազ- գային փորձառութեամբ, մինչեւ հիմա չսորվեցանք, կը նշանակէ թէ ա՛լ սորվելիք չունինք,— հոն ուր լեզուն կը բանի, գործը կը դադրի: «գործ» կ'ըսենք: Չի նշանակեր թէ Ազգերու Դաշնակ- ցութեանը գործ տեսած ըլլալու համար, պիտի արտադրէ կօշիկ, զգեստ, ստնական առարկաներ կամ պատերազմական նիւթեր: կրնանք նոյնիսկ ըսել թէ՝ անոր գործը՛ միմիայն լեզուին ծայրն է: կը խօսի եւ կ'ըլլայ...:

Այս էր գոնէ մեր հաւատքը մինչեւ հիմա, եւ իրն ալ: Մենք խաբուած ենք եղեր: կ'երեւի, ինքն ալ զգաց իր սխալը, որ յանկարծ որոշեց լռութեամբ լու- ծել հարցերը:

Այս ըլլալու է գաղտնիքին բանալին:

Ազգերու Դաշնակցութեան լռութիւնը ուրեմն, կամաւոր է եւ միաձայն որոշման մը հե- տեւանք:

Որովհետեւ, ուրիշ որեւէ մեկ- նաբանութիւն, կրնար մեզ նոր սխալներու մէջ ձգել:

Եթէ ըսէինք թէ պատգամա- ւորները կորսնցուցած են խօ- սելու շնորհը, Հոգւոյն Սրբոյ զօրութեամբ, խօսքը սակայն միշտ պիտի մնար որ եւ է ժո- ղովի գործունէութեան առանց- քը: Այդ պարագային, պիտի բա- ւէր որ Ազգերու Դաշնակցութիւ- նը քանի մը Հայ կանչէր իր նիստերուն, կենդանացնելու հա- մար զանոնք:

Պարզ է ուրեմն. ան որդե- գրած է գործ տեսնելու նոր ե- ղանակ մը, — լռութիւնը:

Մաղթենք որ յաջողի եւ փաս- տէ թէ՝ լռութիւնը միայն ոսկի չէ, այլ նաեւ գործ:

Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ՌՈՄԱՆՈՖԻ ՏԱՃԱՐԸ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն որ պոլշեւիկները որոշած են քան- դել Ռոմանոֆի հռչակաւոր տա- ճարը, որ կը գտնուի Կրէմլինի մէջ: Այս տաճարը քաղաքական տեսակէտէ «հակայեղափոխա- կան» եւ գեղարուեստական տե- սակէտ՝ կոպիտ կը նկատուի: Այս տաճարին մէջ է որ 200 տարիէ ի վեր իւրաքանչիւր ցար դնել կուտար իր նախորդին գե- ղեցիկ մէկ պատկերը:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Գ.

Կարծում եմ որ հարկ եղած չափով արդէն ցոյց տուի, թէ Անդրանիկի քայլը յամենայն դէպս բոլշեւիկեան տրամադրութեան արդիւնք չէր. նա կշռած էր ըստ ամենայնի ռազմական տեսակէտից թէ՛ յաջողութեան եւ թէ անյաջողութեան դէպքում։ Անդրանիկը պէտք է Խոյից յետ քաշուէր, որովհետեւ ռազմական խարխնները՝ Վասպուրականը եւ Սալմաստը իրենց տեղումը չէին, գաղթել էին, իսկ Ուրմիայի ուժերի վիճակը անյայտ էր եւ կասկածելի. Նման պարագաներում ասորական եւ հայկական 80 հազարնոց ուժն Անդրանիկի համար մնում էր լոկ օդում կախուած եւ նա չէր կարող երեւակայական ուժերով բռնել Ջուլֆա-Նախիջեւան գիծը, իսկ առաջ գնալը կը լինէր արկածախնդրութիւն, որովհետեւ Սալմաստի գաղթը ցոյց էր տալիս, որ Տաճիկն ուժեղ է, իսկ Անգլիացին հեռու…

Սիւնեցին իր մտքերն ա՛յնպէս է շարադասում, որ Հ. Յ. Դ. մեղաւոր է դուրս գալիս հայկական բոլոր կոտորածների, իսկ Անդրանիկը մասնաւորապէս Մակուի, Խոյի եւ շրջանի քրիստոնեաների կոտորածի եւ Սալմաստ-Ուրմիոյ գաղթի պատասխանատուն է պատմութեան առաջ։ Դեռ աւելին պիտի ասեմ. ըստ Սիւնեցու մտայնութեան, դուրս է գալիս, որ զէնքի դիմելը, կռուելն առհասարակ անիմաստ է, կոտորածի տեղիք է տալիս։ Թաւրիզի դէպքերը միակողմանի լուսաբանելով, նա ուզում է հաւատացնել մեզ, որ «հայ վեղարը», «պատանդներ եւ փրկանք տուրքերը» աւելի զօրաւոր միջոցներ են…

Սակայն լինինք մի քիչ շրջահայեաց, պրպտենք պատմական անցքերը եւ տեսնենք ինչ է պարզւում։

Ձեռքիս տակ է «Անցքերը Ատրպատականում 1918 Թւին» *գրքոյկը, որ տպւել է 1919 թւին Ատրպատականի Հայոց Թեմական տպարանում եւ Հ. Յ. Դ. «Ալգ» թերթի № 9րդ հրատարակութիւնն է։ Ահա թէ այդ գրքոյկն ինչպէս է լուսաբանում Խոյի կոտորածը եւ Սալմաստ-Ուրմիայի գաղթը դէպի Համադան.*

— «Սմկոյի վրայ գնացող զօրամասը (*Ջիլօներն*) մի քանի ժամւայ կռւից յետոյ գրաւում է ճարան եւ շրջանի գիւղերը, իսկ Սմկօն 150 ձիաւորներով յաջողւում է փախչել դէպի Խոյ, որտեղ միանալով թուրքերի հետ, գործադրում է իր գազանութիւնն այն տեղում ապաստանած ասորի եւ հայ գաղթականների վրայ (Թւով մօտ 800 հոգի)». (*15րդ. էջ*)։ *Մի եւ նոյն դէպքի մասին նոյն գրքոյկում մի ուրիշ յօդուածագիր 69րդ. էջում ա՛յսպէս է յիշատակում.*— «Ջիլօներն որպէսզի պատժած լինեն դաւադիր Սմկօին, Սօմա-Պարադօւթի վրայով զօրամաս են ուղարկում դէպի ճարա։ Չորս օր անընդհատ կատաղի կռիւ է տեղի ունենում. Սմկօն 150 ձիաւորներով փախչում է դէպի Խոյ. այնտեղ գործադրում է իր գազանութիւնները քրիստոնեայ ժողովրդի վրայ»…

«Վասպուրականի ընկերներն առաջարկում են առանց ժամանակ կորցնելու գաղթել Խոյի գծով կովկաս։ Մի քանի հոսանքներ են առաջ գալիս, ժողովը մնում է անհետեւանք։ 27ին (*ապրիլ*) նորից ժողով է տեղի ունենում (Սալմաստում), որոշւում է դիմել Ուրմի եւ առաջարկել միացեալ ուժով գրաւել Խոյը եւ կապ հաստատել կովկասի հետ. ծայրայեղ դէպքում, եթէ Ուրմին չհամաձայնի, այդ անել տեղական ուժերով. ժամանակ է նշանակւում մինչեւ մայիս 5ը։ Մայիս 1ին Ուրմիան յայտնում է, որ Տ. Ներսէս սրբազանի գլխաւորութեամբ Հայերի եւ Պարսիկների (իմա տեղական թուրքերի) կողմից հաշտարար կոմիսիա է եկել Ուրմիա, ուստի խնդրում են Խոյի վրայով գնալու ծրագիրը թողնել, նկատի ունենալով, որ պարսիկ կառավարութիւնը խոստանում է բարեկամական յարաբերութիւն եւ բացել բոլոր ճանապարհները, իսկ մինչ այդ, Խոյի գրաւման ծրագիրը գտնում են վաղաժամ, նոյնիսկ յանցանք»։ (էջ 23 եւ 24)։

«Մար Շիմոնն էլ մարդ է ուղարկում Ներսէս սրբազանի մօտ, յայտնելով որ Սալմաստից Հայերը որոշել են գաղթել Ջուլֆա, իսկ Ասորիները ոչ, ուստի խնդրում է անմիջապէս գրել Սալմաստ եւ արգիլել Հայերի գաղթը։ Այդ առթիւ Հայերի մէջ, մասնակցութեամբ Ներսէս սրբազանի եւ Ասորիների, մասնակցութեամբ Մար Շիմոնի, ժողովներ են կայանում եւ որոշում կայացնում բոլոր ուժով դիմադրել Տաճիկներին եւ չգաղթել Ուրմիայից. Նոյնը սուրհանդակով գրել Սալմաստ, առաջարկելով չգաղթել մինչեւ ընդհանուր որոշումը։ (*էջ 25*)»։

«Ուրմին ի պատասխան գաղթի ձգձգումի, մայիս 13ին Սալմաստ է ուղարկում տեղական դիկտատուրական մարմնի անդամներից Իգլալ-ու Մոզքին եւ Ճերմակին։ Ընկ. Ճերմակը զեկուցում է տալիս իրերի դրութեան մասին, առանձնապէս կանգ է առնում Պարսկաստանի բարեկամական վերաբերմունքի վրայ։ Ջուլֆա գաղթելու խնդիրը համարում է յանցանք, շեշտելով ամբողջ կովկասին սպառնացող Տաճկական վտանգը եւ սովը… ժողովը լսելով ընկ. Ճերմակի զեկուցումը, որոշում է առ այժմ գաղթի խնդիրը յետաձգել (*էջ 27*)։

«Հաշտարար կոմիսիան իրա դերը վերջացած համարելով վերադառնում է Թաւրիզ։ Նրա Շարաֆխանէ հասնելու օրը Տաճկական 100 ձիաւորներ գրաւում են Շարաֆխանէն։ Կոմիսիային յաջողւում է Թաւրիզ գնալով ազատւել ձերբակալւելուց։ Տաճկական զօրքը մայիս 30ին գրաւում է Թաւրիզը, Մարաղան եւ երկաթուղու գիծը մինչեւ Ջուլֆա»։ (26րդ *էջը*)։

Վերոյիշեալ մէջբերումները ցոյց են տալիս՝ 1.— Խոյում եւ շրջանում Հայերի եւ Ասորիների կոտորածներ տեղի են ունեցել ե՛ւ նախ քան Անդրանիկի արշաւանքը։ 2.— Տաճիկները գրաւել են Թաւրիզը նոյնպէս նախ քան այդ արշաւանքը։ 3.— Սալմաստի Հայութիւնը վճռել էր գաղթել Հայաստան՝ Նախիջեւանի շրջանը, բայց Ասորիները, Ներսէս սրբազանը և ընկ. Ճերմակը խանգարել են ինչ-ինչ պատճառներով։ 4.— Ցեռին թւով եթէ մեղադրեողներ կան, յամենայն դէպս ո՛չ մի ժամանակ Անդրանիկը չէ այդ մեղաւորը, որովհետեւ Սալմաստը տեղահան էր եղել նախ քան Անդրանիկի արշաւանքը, այսինքն նախ քան նրա Խոյ հասնիլը։ 5.— Եթէ Սալմաստը իր տեղում լինէր, Անդրանիկը պէտք է շարունակէր կռիւը, իսկ եթէ նահանջէր դէպի Կովկաս՝ բռնի՞ պէտք է տանէր 60,000 Ասորիներին եւ ընկեր Ճերմակն ու Ներսէս սրբազանն այն ժամանակ պէտք է չխանգարէի՞ն, այսինքն իրենց տեսակէտից պիտի հրաժարւէի՞ն — կարո՞ղ է տասը տարուց յետոյ դրանց փոխարէն երաշխաւորել Սիւնեցին…։

Ս. Յ.

(Մնացեալը՝ վաղը

ԵՐՋԱՆԻԿ ՄԱՐԴ ՄԸ

Կ՚երեւի երջանկութեան գաղտնիքը գտեր է մենութեան ու մերկութեան մէջ որ, մարդ մը, որ իր անունն ալ չի տար, 8 տարիներէ ի վեր կ՚ապրի մինակ ու մերկ Պարընովչիի մօտ, լեհական անտառներուն մէջ։ Մազերը այնքան երկար են որ հագուստի դերը կը կատարեն, իսկ անոր եղունգները արդէն ճիրանի ձեւ առած են։ Կառավարութիւնը քանիցս ոստիկաններ ու զօրքեր ղրկած էր զայն ձերբակալելու համար, կարծելով թէ վտանգաւոր չարագործ մըն է որ անտառ ապաստանած է։

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

Գաղութներու ընդհանրապէս անմխիթար եւ թշուառ կացութեան մէջ, մարդ հիացումով եւ հրճուանքով կը դիտէ աշխատաւորութեան ջանքերն ու զոհաբերութիւնները ապացուցանող զանազան երեւոյթները, որոնք որքան ալ տկար ու անբաւական ըլլան, մէկ-մէկ փրկարար սպեղանիներ են։

Մարսիլահայ կեանքին մէջ, կը տիրէ գնահատելի հետաքրքրութիւն եւ զոհողութեան ոգին՝ մատաղ սերունդի դաստիարակութեան եւ մայրենի լեզուի տարածման մասին։

Երկու տարի առաջ, Մարսիլիոյ մէջ հազիւ թէ կարելի ըլլար հանդիպիլ մէկ երկու փոքրիկ սենեակներու մէջ, ճանճերու նման իրարու վրայ թափթփուած, քանի մը տասնեակ մանուկներու, ենթակայ՝ բախտի քմահաճոյքին։ Այսօր ունինք բաւական թիւով մանկապարտէզներ։ Սէն Թ՚Անթուան, Սէն Լու, Սէն Ժիւլիէն, Պուլվար Օտտօ, Մարսէյլ եւ դեռ ուրիշ վայրեր ունին իրենց մանկապարտէզ-նախակրթարանները, մօտ 4—500 աշակերտ-աշակերտուհիներով եւ դեռ ուրիշներ ալ պիտի ունենան։

Այն պահուն՝ երբ ֆրանսահայ եւ ուրիշ գաղութներու հայ հարուստները, ընդվզեցուցիչ անբարոյականութեամբ եւ անտարբերութեամբ մեր սերունդի այնքան արագընթաց ու աղետալի ուծացումն ու այլասերումը կը դիտեն, թուխս նստած ոսկի դէզերու վրայ, հոս, Մարսէյլի մէջ, հանքագործն ու մշակը, արհեստաւորն ու բանուորը, աղքատ մամիկներն ու դեռատի գործաւորուհիները, մոռցած առօրեայ բազմապիսի ծանր հոգերը, գործի են լծուեր, եւ իրենց քրտինքներով մանկապարտէզ-նախակրթարաններու հիմերը կը շարեն։ Պատի՛ւ իրենց։ Եւ կասկած չկայ, որ ուշ-կանուխ իրարու ետեւէ կառուցուող այս խրճիթները պիտի դառնան մեր այսօրուան նոր սերունդը հայ պահող, իրական ու գեղեցիկ բոյներ, եթէ լաւ դաստիարակին ճիգերը։

Անկասկած Մարսիլահայ կրթական գործը, տարի մը առաջ բոլորովին տարբեր վիճակ ու կերպարանք ունէր։ Թերութիւններ, թերեւս ապիկարութիւններ, մասամբ մը արդարացի կրնային համարուիլ, իբրեւ սկզբնական շրջանի մը արտայայտութիւններ։

Այլ են սակայն պարագաները այժմ։ Ո՛չ, մէկ արդարացում եւ ոչ մէկ ներողամտութիւն բոլոր զանցառութեանց եւ անբարեխղճութեանց հանդէպ։ Ու եթէ այսօր շատ տեղերու մէջ, կրթական գործի ղեկավարութիւնը բախտի բերումով կամ պատահականութեամբ յանձնուած է համեստ եւ դպրոցավարութենէ զուրկ տարրերու, այդ պատճառ չէ որ անոնք իրաւունք ունենան ամուր կառչելու իրենց աթոռներուն, ականջ գոցելով խելացի եւ անհրաժեշտ թելադրանքներուն առջեւ։

Թուեցինք շարքը մեր մանկապարտէզներուն, շեշտեցինք կենսունակ եւ ինքնայատուկ ջանքերը մեր աշխատաւորներուն։ Այժմ պատկերացնենք այդ մանկատուններու կեանքը առողջապահական, մանկավարժական եւն. տեսակէտէն, ամփոփ տեղեկութիւններով եւ անհրաժեշտ թելադրանքներու յաւելումով։

Միամիտ չըլլանք եւ չմեղադրենք, եթէ մեր աշխատաւորներու բաղձանքները, հազիւ կրնան ներկայ մանկապարտէզներու փոքրիկ շէնքերը կառուցանել կամ վարձել։

Էականը շէնքին փոքրութիւնը, սեփական կամ վարձու ըլլալու պարագան չէ, այլ եղած շէնքերը դպրոցի, կրթական պահանջներու յարմարցնելն է։ Բիչ բացառութեամբ մեր մանկապարտէզներու շէնքերը աղտոտ են, մութ, անհրապոյր, անլոյս, յաճախ նաեւ առանց մաքուր օդի։ Մէկ խօսքով վատառողջ, յաճախ նաեւ տեսակ մը բանտ։ Մինչդեռ, պատուհանի յաւելումով կամ ընդարձակումով կարելի պիտի ըլլայ աւելցնել լոյսը, փոքրիկ օդանցքով մը մշտապէս փոփոխութեան ենթարկել վատառողջ եւ անախորժ օդը, փոքրիկ պատի մը քանդումովը լայնցնել դասարանները, աւելորդ իրեղէններու դասաւորումով կամ փոխադրութեամբ, գեղեցիկ խաղավայրերու վերածել բակերը կամ սրահները, փոքրիկ գումարի մը գնով ծեփել տարիներու ծուխէն եւ մուրէն սեւցած պատերն ու առաստաղները։

Անարդար են բոլոր անոնք, որ վերոյիշեալ անյարմար եւ վատառողջ պարագաներու համար իրաւունք կը համարեն մեղադրել միայն մեր քրտնաջան բանուորները ինքնաբերաբար առաջ եկած ու կազմակերպուած դպրոցավար մարմինները, որովհետեւ դպրոցներու առողջապահական եւ յարմարագոյն պահանջներուն կարգաւորումը եւ բարելաւումը, ամէնէն աւելի ուսուցչական մարմիններու գըլխաւոր պարտականութիւններէն մէկն է։ Սովորական պայմաններու մէջ, այդ հոգերուն մեծագոյն մասը մեր ուսուցչութեան բաժինը կը կազմէ։ Շատ տեղեր նկատելի են աշակերտական գրասեղան-նստարաններու, դպրոցական գոյքերու չգոյութիւնն ու անյարմարութիւնը։

Մանկապարտէզներ ունինք, որոնք չեն կրնար մաքուր եւ զտուած ջուր հայթայթել, իրենց վիճակին ու պահանջներուն անտեղեակ մեր 4—8 տարեկան մանուկներուն։ Տեղեր կան ուր՝ 100է աւելի աշակերտները միայն մէկ արտաքնոց ունին, ինչ որ կը ներկայացնէ շատ մը անյարմարութիւններ։

Ըսինք որ բակեր կան, որոնք կարելի է գեղեցիկ խաղավայրերու վերածել։ Բայց կան մանկապարտէզներ ալ, որոնք խաղավայրի ոեւէ յարմարութիւն չունենալով հանդերձ, պայմաններու ստիպողականութեամբ, կը ստիպեն մանուկներ օրերուն գամուած մնալ նստարաններուն, չշարժիլ, չվազել, չցատկել, պարզապէս տեսակ մը արգիլափակում։

«Արտ կայ, վարող չկայ» խօսքին գործածութիւնը, շատ կը յարմարի նաեւ մեր մանկապարտէզներուն։

Մանկապարտէզը, կրթական դաստիարակչական այն միակ հաստատութիւնն է, որ ամէնէն աւելի պէտք է գրաւէ մեր ուշադրութիւնը։

Մանկապարտէզը հայ մեղուաջան մանուկներու պարտէզն է, ուր՝ ամէն գոյնի եւ ամէն բուրմունքի ծաղիկները պէտք է առատ ու կենսառատ սնունդ հայթայթեն։ Հոն է որ մեր մանուկները պիտի վայելեն կեանքի սկզբնական, բայց եւ յաւէտ անփոխարինելի բարիքները. հոն է որ պիտի ընտելանան կարգապահութեան, իրերահասկացողութեան, ընկերասիրութեան, աշխատանքի։ Հոն է որ պիտի դարբնուի անոնց նկարագիրը։

Ունի՞նք մանկապարտիզպաններ, գոնէ հայկական ըմբռնումով։ Ո՛չ։

Ռուսահայերը առենին Թիֆլիսի մէջ ունէին մանկապարտիզպանուհիներ պատրաստող յատուկ վարժարաններ, ուր կը յաճախէին երկրորդական վարժարաններ աւարտած ուսանողուհիները ու դեռ 2-3 տարի ալ կ՚ուսումնասիրէին մանկապարտէզի դասընթացքները եւ գործնական աշխատանքներու բաժիններն աւարտելէ ետք, նո՛ր կը համարձակէին ասպարէզ ընտրել մանկապարտիզպանութիւնը։ Թրքահայ եւ մասնաւորապէս գաղթահայ իրականութիւնը շատ յետամնաց ու տգէտ է այդ տեսակէտէն։ Գաղութներու մէջ, միամտօրէն կը կարծուի թէ ամէն շրջազգեստ հագած կին կամ աղջիկ կրնայ եւ պէտք է ստանձնէ մանկապարտիզպանուհիի պարտականութիւնը, որովհետեւ «չօճուղ խաղցնելը ամէնէն դիւրին գործն է»։

Բիչ բացառութեամբ մեր մանկապարտիզպանները անուս են, անգիտակից իրենց կոչման եւ վնասակար մեր մատաղ սերունդին համար։ Անոնց բացարձակ մեծամասնութիւնը տարրական դպրոցներու դասընթացքն իսկ լրացուցած չէ, առանց սատասխալի չի կրնար գրել, կը գրէ գաւառաբարբառով կամ թուրքերէնով խառն հայերէն մը։ Անոնք անծանօթ են մանկապարտէզի մէջ դասաւանդուելիք հիմնական առարկաներուն եւ զարմանքով կը լսեն այդ առարկաներու անունները։ Յաճախ ի վիճակի չեն դասաւանդելու մայրենի լեզուն, ձեռական աշխատանք, մարզանք, իրազ. տութիւն, երգ, գծագրութիւն, պատմութիւն եւայլն։

Տեղ-տեղ, յաճախ ալ դպրոցավար մարմիններու պահանջով, օրը երեք անգամ հայերէն կը դասաւանդուի եւ 4-6 տարեկան երկսեռ մանուկներու։ Փորձեր կ՚ըլլան նամականագրութեան եւ անհամապատասխան աշխատանքներու վարժեցնել այդ գաւուկները։ Տեղ-տեղ արգիլուած է մարզանք, երգ եւ պար։ Իսկ ասոր հակառակ շատ տեղեր ալ, անտեսուած են գծագրութեան, ձեռնաշխատութեան, իրագիտութեան եւ պատմութեան դասերը։ Ոյժ կը տրուի միայն պարի եւ մարզանքի, յոգնեցուցիչ եւ վնասակար ըլլալու չափ, ու յաճախ ամբողջ տարին մանկապարտէզը իր աշխատանքները կը սահմանափակէ մարզանք-պարով եւ խաբուսիկ հանդէսներով։

Միամտօրէն կը կարծուի թէ մանկական ամէն գեղեցիկ շարժուձեւը մարզանք է, հետեւաբար օգտակար, մինչդեռ մարզանքն ալ իրայատուկ, սահմանուած եւ բազմիցս փորձուած ու բժշկականօրէն ստուգուած ձեւեր ու շարժումներ ունի, որոնց աւելորդ գործածումը կամ սխալ դասաւանդումը կ՚ունենայ իր բացասական հետեւանքները։

Ազգային վերին մարմին եւ բոլոր հոգաբարձուներու առանձին պարտքն է ձեռնհաս անձերու մասնակցութեամբ անմիջապէս պատրաստել մանկապարտէզի յատուկ եւ լուրջ ծրագիր-նախագիծ մը, նկատի ունենալով ռուսահայ եւ պոլսահայ մեր մանկապարտէզներու արդէն իսկ երկար տարիներ փորձուած ծրագիրները եւ զանոնք յարմարցնելով տեղական պայմաններուն։

Մանկապարտէզներու մէջ պաշտօնավարելու համար, անկասկած երկրորդական վարժարանի եւ մանկապարտէզի մասնագիտական դասընթացք աւարտողներուն նախապատուութիւն պէտք է տալ միշտ. իսկ եթէ չկան մասնագիտական դասընթացք աւարտողներ, այն ատեն կարելի է պաշտօնի կոչել երկրորդական վարժարանի վկայական ներկայացնող վարժուհիները։

Դժուար չէ գիշերային կամ կիրակնօրեայ դասընթացքներ հաստատելով, մեր մանկապարտիզպանները վարժեցնել մանկապարտէզի հիմնական մէկ երկու առարկաներուն (մարզանք, ձեռնաշխատանք)։ Դժուար չէ նաեւ յաճախակի ուսուցչական ժողովներով միօրինակ դասաւանդութեան մեթոտ մը գործադրել տալ մեր մանկապարտէզներուն մէջ։ Ժամանակ է վերջ տալու բոլոր անպատեհութիւններուն։

Պէտք է բարեկարգել մեր մանկապարտէզները։

Կարելի է մեր մանկապարտէզներու վերակազմութիւնը եւ բարելաւումը, առանց նիւթական ծանր զոհողութիւններու, եթէ միայն կամք եւ բարեացակամութիւնը չպակսի։

ԱԶԳԻՆ

Ձայն Մը Հնդկա

ԳԵՐԵԶՄԱՆ ԴԱՐՁԱ

(Թղթակցութի

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ, 2

Պարսկահնդկաստանի
Մեսրոպ արք. վերադ
երկարատեւ ճամբորդ

Ինչպէս կը յիշուի,
այցելութեան էր գացեր
տան եւ Ճավա Հնդկաստ
կատագրական դեր է կա
կը կատարէ մեր գաղութ
մար, ուստի ժողովուրդը
տաքքըռութեամբ խն
վանքի տաճարը, լսելու
գին լուրերը։ Շատ
խորին ցաւով սկսաւ իր
բոպ արք.

— «Ես անխռում
Հայոց, որ առաջին ան
տուեց Հնդկաստանի Ճ
որովհետեւ Հնդկաստան
կաստանի հայութեան
նատունն է դարձել…»

Ապա պատմեց իր
ու տպաւորութիւնները
մած ցուցակներէն կ
հայութեան թիւը ամ
կաստանի եւ Ճավայի
հազար հոգիի կը հա
կապ եկեղեցիներն ու
նատունները կը վկայե
թեան թիւը մեծ է եւ
ւային պաշտօնական
սխտէմատիկ կերպով
դէպի Հնդկաստան կ
խարդական ծովը ու
բար հալեր։ Այժմ կը
բեզմանաքարերը մի
նագրութիւններով։ Խ
Շահաբբասի բերած
նութիւնը մնար իր տեղ
բէր բնականոն կեանք
Պարսկաստանը մէկ մ
կ՚ունենար։ Երբեմնի բ
ու ճոխ Ջուղան սպառ
է, անհետացեր եւ
հայ գիւղերը։ Այժմ
տաքար կը շարունակէ
բերգութիւնը։ Կարա
շարժին դէպի ոսկի երկի
կ՚ըլլան գացողները,—
լաբար կը ձուլուին կա
բազմանալու կը վերջա
նիքները։ Եղած բոլոր
ները բաւականագեր են
երկու այցելութիւններ
բողջ ժամանակը լա
րին մէջ ցրուած հայ
ռանց ղեկավարի է մնա
ձին առաջնորդ չէ ունեն
գային-կրօնական գ
վառ պահեր եւ չխորթ
հատուածէն։ Միակ կա
եղեր են Ջուղայէն գ
հանները, որոնք անգ
աւելին ընելու։ Ամբող
տանի մէջ մէկ հատ
չկայ, ուր Մեսրոպի
բազոյգ, յայտարարու
գիրք տպուէր կամ լր
տարակուէր, մտաւոր
տակարարելու համար
վուրդին։ Ամէն ինչ
Հնդկաստան ծնողը
մարէ հայերէն խօսել
գացողներն ալ կը հ
նուններով մկրտուել
դառնայ Մակճան, Մ
ֆըն, Աստուածատուր
Հնդկահայութեան
կրթական հիմնարկութ
դասիրական ճեմար
այժմ վերածուեր է
բանի, քան դպրոցի։ Հ
թեան նուագումին հ
գեր են առասպելական
թիւնները։ Այժմ չկան
«խոջա»ները։ Նորեկն
մասը կը զբաղի սեւ
քով։

Ընդհանուր տպա
շատ սրտաճմլիկ եր
Առաջնորդին այ

[illegible] ...րար ազդեցութիւն է գոր[illegible] բոլորին վրայ: Մեսրոպ արք[illegible] ...ազդու խօսքով շարժեր է հայ[illegible] ...սիրական լարերը, եւ քանի ...հարուստներ խոստացեր են ...ձեռնարկներ կատարել Ա[illegible] ...եան դաշտին մէջ, հայրե[illegible] ...սրտին վրայ. եթէ ներկայ ...ավարութիւնը բարեհաճ վե[illegible] ...երմունք ցոյց տայ: Առաջ[illegible] ...կը յաջողեր է Փէրիայի եւ ...րմահալի գիւղերուն մէջ ...րոցներ պահելու համար միու[illegible] ...ններ [illegible] ապրիլ, որոնք ...ին թուով հազար ռուփի պիտի ...ն ամսական: Պարսկահայ գա[illegible] ...թներու մէջ այս միակ շրջանն ...ր դպրոցի կողմէ շատ անմխի[illegible] ...ր վիճակ ունի: Ամէն գիւղի մէջ ...գիւ քանի մը դպրոցներ կան, ...ց համար ուսուցիչներ կը հրա[illegible] ...րուին, բայց տարուան վերջը ...մինչ չեն տար, առարկելով, թէ ...ւնքը — առաջնորդարանը պիտի ...այ: Այդպէս աչքերը յառած ...իշտ կը սպասեն որ դուրսէն ...ածեն իրենց կրթութեան մա[illegible] ...: Ջուղան ալ այդպէս է, իր ...րոցները կը պահէ դուրսէն հա[illegible] ...ծ կտակներով ու նպաստներով: Բայց այս մասին յաջորդով:

ԺԱՆ - ՎԱԼԺԱՆ

[illegible]ԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

[illegible]ՎԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

...Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ ...աւաններու մէջ «արմտիքի ...ութենէն» տառապող հայ կա[illegible] ...ւաններու թիւն ալ հետզհետէ ...ւելնայ: Եթէ աշնան մէջ մի[illegible] ...նիր չխորհուին, ձմեռը ասոնց ...ակը աւելի պիտի ծանրանայ, ...րերդի կարօտեալներու նպաստ ...ղրկուած է, Ակնայ եւ շրջա[illegible] ...ներու մէջ ալ նոյն անգործու[illegible] ...նը եւ նեղութիւնը կը տիրէ:

[illegible]Ր ՏԱՌԵՐԸ

...Լեզուական յանձնաժողովը մին[illegible] ...հիմա հրատարակած է 1. ...ծ քերականութեան ծրագիրը: ...Այբենարանի եւ ուղղագրու[illegible] ...ան կանոնները: 3. Ժողովրդային ...բենարանը:

Առաջին գիրքը ծրագիր մըն ...նոր քերականութիւն պատրաստ[illegible] ...ուզողներու յատուկ: Այբե[illegible] ...անի եւ ուղղագրութեան կա[illegible] ...նները ուսում ունեցողներու յա[illegible] ...կ են: Երրորդ գրքին մէջ ուղ[illegible] ...գրութեան կանոններ չկան: Ա[illegible] ...ք որ կարդալ գրել չեն գիտեր, ...նք միայն այս այբենարանին ...գտնուածները պէտք է սորվին: Յանձնաժողովին հրատարակած ...րականական եւ ուղղագրական ...նոնները եւ ժողովուրդին այբե[illegible] ...րանը՝ ամէն տպարան կրնայ ...տպագրել՝ պայմանով որ վերջին փորձերը լեզուական յանձնաժողովին ցոյց տայ:

ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Ելմտական գործավարութիւնը ասկէ առաջ լքեալ գոյքերու տնօրէնութեան հրահանգ տուած էր, որ անյայտացած Ռուսերու սեփական կալուածները կանխիկ դրամով ծախուին, հասոյթը յատկացնելու համար Ռուսիոյ մէջ մնացած Թուրքերուն ենթարկուած Թուրքերուն:

Հակառակ բաւական ատեն անցնելուն, գնորդ ներկայացած չըլլալով որոշուած է յիշեալ կալուածները ծախու հանել արժէքին կէսը կանխիկ, կէսն ալ մէկ տարիէն վճարելու պայմանով:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ամերիկահայ Ուսանողական Միութեան ժթ. պատգամաւորական ժողովը տեղի ունեցած է յունիս 20-30ին Նիւ Եորքի մէջ, 60 պատգամաւորներու եւ կեդրոնական վարչութեան, Նիւ Եորքէն եւ զանազան քաղաքներէ, Միութեան գործունէութեամբ հետաքրքրուող հիւրերու: Պատգամաւորական ժողովը զբաղած է հետեւեալ հարցերով —

Մասնաճիւղեր. — Միութիւնը ունի 9 մասնաճիւղեր հետեւեալ քաղաքներու մէջ — Նիւ Եորք, Ֆիլատելֆիա, Պոսթըն, Հարթֆըրտ, Նիւ Պրիթըն, Սփրինկֆիլտ, Թրոյ, Փրովիտէնս, Նիւ Հէյվըն եւ Ֆրէզնօ:

Վերոյիշեալ մասնաճիւղերու պատգամաւորները, բացի Ֆրէզնոյէն, կարդացած են իրենց միամեայ գործունէութեան տեղեկագիրները, որոնք առաւելապէս գոհացուցիչ են եղեր:

Փոխատուութիւն. — Վերջին քանի մը տարուան ընթացքին Միութիւնը ուսանողներու փոխ տուած է մօտ 10,000 տոլարի գումար մը, որուն համար գնահատութեան արժանի են նախորդ բոլոր վարչութիւնները:

Հայաստանի Համալսարանը. — Պատգամաւորական ժողովը ինչպէս միշտ այս անգամ եւս Երեւանի համալսարանին օգնելու խնդրով զբաղած է. հին որոշման մը համաձայն Միութեան կրթական ֆոնտին հարիւրին 25ը անցեալ տարիներուն մէջ համալսարանին կը տրուէր: Այս անգամ որոշուած է բարձրացնել հարիւրին 35ի: Միութիւնը իր գանձին մէջ ունի 8,000 տոլարի մօտ գումար մը, որ յառաջիկային Համալսարանի տնօրէնութեան փափաքին համաձայն, պիտի գործածուի գրքերու գնման:

ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԱՐՄԻՐ ԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց (Թրէյտ Եունիըն) համագումարը բացուեցաւ երեքշաբթի օր: Նախագահը չարժումին վաթսուն տարուան պատմականն ընելէ յետոյ, վարիչ Մարմինը պաշտպանեց կարգ մը յորձանքներու դէմ, որուն ենթարկուած է այս միջոցիս:

Համայնավարները կազմակերպած էին ցոյց մը, անգործներու թափօր մը, որ առանց միջադէպի անցաւ: Ցոյցին մասնակցողները կը հաշուուէին հազիւ վեց հարիւր հոգի: Համագումարը մերժեց ընդունիլ անոնց պատգամաւորները:

Զորեքշաբթիի նիստին համար, ամէն միջոց ձեռք առնուած էր որպէսզի համայնավարները եւ ուրիշ ծայրայեղներ չխանգարեն ժողովը:

Հանքային անգործ աշխատաւորները դարձեալ խաղաղ ցոյց մը կատարեցին: Անոնց համայնավար ղեկավարը, յաջողեցաւ աթոռ մը գրաւել հանրութեան մէջ, բազմաթիւ փորձերէ յետոյ:

Ժողովին ամէնէն կարեւոր որոշումն եղաւ Արհեստակցականներէն մաքրագործել կարմիր տարրերը: Բուռն վէճերէ յետոյ, այս մտքով բանաձեւ մը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ:

ՏՐՈՑԿԻ ԿԷՖԷՈՒԻ ԴԷՄ

Մոսկուայէն պերլին հասած ծամբորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ. —

Գ. Միջազգայինի որոշումը բոլորովին Ստալինի ձեռքը յանձնեց ընդդիմադիրները՝ որոնց գլուխը կը գտնուին Տրոցկի եւ Ռադէկ: Կէֆէուի բանութիւնները ընդդիմադիրներուն դէմ, վայրենութեան հասած են: Ամէն օր, հարիւրաւոր համանավայրնցը կը ղրկուին Սիպերիոյ խորերը Տրոցկիի հանդէպ համակրութիւն տածելու կասկածով:

Տրոցկի զօրաւոր մալարիայէ կը տառապի: Ի զուր կը խնդրէ որ Կովկաս փոխադրուի դարմանուելու համար: Ռաքովսկի որ խիստ հըսկողութեան տակ է, թշուառութեան մէջ կը գտնուի:

Մոսկուայի «Յեղափոխութեան թանգարան»ին մէջ, Տրոցկիի նկարը կայ, շատ փոքր, որուն վրայ. իբր անարգանք գրուած է.
— Այս ալ յեղափոխութեան մասնակցեցաւ:

Ընդդիմադիրները համոզուած են թէ Ստալին եւ Կէֆէուն, իրենց կարելին պիտի ընեն, որպէսզի ժամ առաջ Տրոցկի մեռնի:

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ

Վերջերս գտնուած լուսանկարչական գիւտ մը «Սփլանտիքօռ», որ իր կատարելութեամբ, յստակութեամբ եւ բնական տեսարաններու գունաւոր արտադրութեամբը հիացում պատճառած է մասնագէտներու, խօսեցնել կուտայ իր վրայ: Հնարիչներն են երկու ֆրանսացիներ Հաշէ եւ Տիրքէ, որոնք երկար փնտռտուքներէ յետոյ, յաջողեցան լուսանկարել անձերը եւ առարկաները՝ բնական գոյներով:

Հնարիչները կրցած են շատ դիւրաւ լը սանկարել բոլոր կարեւոր նիւթերուն վրայ, — թուղթ, ապակի, փայտ, կտաւ, սէլիւլոյիտ եւայլն, եւ ուզուած քանակութեամբ, նոյնքան յստակ ու կատարեալ որքան առաջին օրինակը:

Ֆրանսական ընկերութիւն մը ստանձնած է գիւտին շահագործումը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՉ ՄԷԿ ՍՈՒ...

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մեր թափառական կեանքին մէջ, մեր բազմապիսի հոգերուն եւ ցաւերուն հետ, նուազ հոգ չեն պատճառեր նաեւ սունկի նման աճող միութիւնները:

Յատկապէս Ֆրանսահայ գաղութը մրցանիշը կոտրած է:

Կան գոյնզգոյն ծրագիրներ, սակայն գրեթէ ո՛չ մէկ միութիւն ջանացած է գործադրել զանոնք:

Մեզի համար էականը ոչ թէ ապագային հայրենիքի մէջ գիւղ կամ քաղաք կառուցանելն է, այլ՝ ինչպէս ծրագիրներուն մէջ շեշտուած է, ապազգայնացման, ձուլումի եւ թշուառութեանց առաջքն առնելը: (Խօսքս յատկապէս Հայրենակցական Միութիւններուն է): Ո՞ւր են այս աշխատանքները:

Ամբողջ ամառը ինչպէս եւ ձմեռը, ձանձրացանք հանդէսներէն, որոնք բոլորն ալ «լաւ տպաւորութիւն կը թողուն»:

Զեղած ըլլար մանաւանդ սա ամերիկեան աճուրդը, որ ամէն հանդէս-հաւաքոյթի անպայման կը կատարուի:

Ժամաչոյց կը լարեն, որուն առաջին ձայնին վերջին աւելցնողը կը շահի: Որոշուած ժամանակը կ'անցնի, կամ լսուեցաւ - չլսուեցաւ, եղաւ - չեղաւ, երկրորդ անգամ նորէն կը սկսին: Այսպիսի օրինակներ քանի՛ քանի հատ կարելի է տալ:

Իսկ ամէնէն կարեւորը, ի՞նչ նպատակի կը ծառայեն հաւաքուած դրամները... Փոխանակ անշարժ պահելու զանոնք ապագայ աւաններու համար, անմիջական պէտքերու յատկացուցէք այդ գումարները:

Տեսէ՛ք, հոս այս քաղաքին մէջ 70ի մօտ Միութիւններ կան, տակաւին ընդամէնը 70 ուսանող չունինք: Ահա Փարիզը, ուր թէեւ լորտեր կ'ապրին, բայց իրենց փշրանքներն անգամ կը գլանան, փոքրիկ սենեակ մը անգամ չունին մանկապարտէզի համար: Եւ այսպէս ուրիշ շա՛տ տեղեր:

Լաւ է մէկ ամբողջ, քան 100 կիսատ:

Կ'ուզէ՞ք այսպէս:
Եթէ չէ՛ք ուզեր, ո՛չ մէկ սու...

կապօ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Անցեալ կիրակի Շաթօտէօն քաղաքին մէջ, Ֆութպոլի եդանակին բացումով, տեղի ունեցաւ հետաքրքրական մրցում մը, Հ. Մ. Մ.ի եւ տեղական խումբին միջեւ: Օդը չափազանց լաւ ըլլալով, մեծ թիւով խառն հասարակութիւն մը փութացած էր ականատես ըլլալ Հայերուն նուրբ խաղին:

Խաղի սկիզբը Հ. Մ. Մ. իր դէմ ունէր թէ՛ հովը եւ թէ նեղացուցիչ արեւը: Հ. Մ. Մ. շարունակ կը տիրապետէր, բայց հովը արգելք կը հանդիսանար շահելու: Կիսախաղը սուլուելու քանի մը վայրկեան մնացած, տեղական խումբը նշանակէտ մը կ'ընէ քամուփլաժով եւ դադարը կը սուլուի:

Խաղը հազիւ վերսկսած էր Հ. Մ. Մ. իր կարգին կը շահի նշանակէտ մը, որուն կը յաջորդէ նորէն նշանակէտ մը. պահ մը խաղը կը դադրի եռանդուն ըլլալէ, եւ Հ. Մ. Մ. կը կատարէ ֆութպոլի գողտրիկ էքզիպիսիոն մը, զոր տեղացիները չափազանց ախորժելի կը գտնեն ու եւ կը քաջալերեն Հայերը: Տեղական խումբը այս միջոցին կը շահի Բ. ու վերջին նշանակէտը, բայց Հ. Մ. Մ.ի խաղացողները իրենց կարգին կը շահին 4րդ ու վերջին նշանակէտը: Խաղը կը վերջանայ Հ. Մ. Մ.ի յաղթութեամբ:

*** Յառաջիկայ կիրակի 9 սեպտեմբեր Հ. Մ. Մ. պիտի մրցի A. S. Transportի դէմ փօրթ տէ Լիլայի մարզադաշտին վրայ ժամը 4ին, իսկ ժամը 2ին Հ. Մ. Մ. (Բ.) պիտի մրցի նոյն խումբին H. C.ին դէմ:

Ժամադրութիւն Հ. Մ. Մ. (Բ.) ժամը 1ին Sortie métro Porte des Lilas, իսկ առաջին խումբին ժամադրութիւնը ժամը ճիշտ 3ին նոյն վայրին վրայ:

Վ. Հ.

ՏՈՐՔ - ԹՈՒՐՔՈՒԱՆ

Անցեալ կիրակի օր Թուրքուանի մէջ պարտուեցաւ Տորքը: Բայց այս պարտութիւնը յաջողութիւն մըն է, քանի որ Տորքէն կը պակսէին երեք լաւ խաղացողներ՝ հիւանդութեան պատճառաւ, իսկ մրցակիցը Ֆրանսայի ախոյեանութեան ֆինալիստներէն, «Նոր»ի լիկային ախոյեանն էր: Յետոյ, մեր խաղացողները 6 ժամ անընդհատ եւ խիստ յոգնեցուցիչ ճամբորդութենէ վերջ, մրցումէն կէս ժամ առաջ միայն հասան Թուրքուան, եւ սկսան մրցումին, առանց հանգչելու:

Տորք դաշտ եկաւ ծաղկեփունջով մը զոր խմբապետը նուիրեց տեղացի խմբապետին, որը իր կողմէն խիստ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը յանձնեց: Հայ խումբը երթալով մարզարանին մէջ կանգնուած պատերազմի զոհերուն արձանին վրայ զետեղեց ծաղկեփունջը, երկուստեք քանի մը խօսքերով:

Առաջին եւ երկրորդ կիսախաղին Թուրքուան շահեցաւ 2, Տորք' 0:

Հայ խումբը քիչ յետոյ կրցաւ յաջորդաբար շահիլ 2 նշանակէտ: Վերջին քառորդ ժամուան մէջ Ֆրանսացի խաղացող մը ակամայ վիրաւորեց հայ բերդապահը որ դադրեցուց խաղը: Առիթէն օգտուելով քառորդ ժամուան մէջ տեղացիները նշանակեցին 3 նշանակէտ եւս:

Տեղական բոլոր թերթերը հրատարակելով Տորքի խմբանկարը, մեծ գովեստով կը խօսին: Թուրքուանի վարիչները ինչպէս եւ «Նոր»ի լիկին մեծ խումբերը կրկին հրաւիրած են հայ խումբը:

Հ. Թ. Ա.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇՈԹԵՇԱՐԺԷՆ ՎԱՐ — Առջի առտու, Շափէլ - Սէն - Տընիէն մեկնող կառախումբին վարիչը ըզբաղած էր իր մեքենայով, երբ լսեց որ հնոցպանը գինքը կը կանչէր: Այդ պահուն կառախումբը կ'անցնէր կամուրջի մը վրայէն: Երբ վարիչը ետ դարձաւ՝ ձայնին ուղղութեամբ, տեսաւ որ հնոցպանը որ սանդուխին վրայ կեցեր էր, գետը կը նետուէր: Կառախումբը կանգ առաւ ամէնէն մօտիկ կայարանը, ամէն տեղ լուր տրուեցաւ. գետին մէջ փնտռտուքներ կատարուեցան, բայց ի զուր:

Կարծուեցաւ թէ ջղային նոպայի մը պահուն, հնոցպանը ուզած էր անձնասպան ըլլալ:

Մահուան լուրը հաղորդուեցաւ անձնասպանին կնոջ, որ լալով ու ողբալով, փութաց ձեռք մը սեւ զգեստ հայթայթել, բայց ժամանակ իսկ չունեցաւ, գոնէ անգամ մը հագնելու, որովհետեւ երբ իրիկունը տուն վերադարձաւ, իր դէմը կանգնած գտաւ իր ամուսինը, կենդանի, շարժուն ու խօսուն, ինչպէս անձնասպանութենէն առաջ, որ փութաց փարատել կնոջ վախը:

— Մի վախնար, մեռած չեմ, ըսաւ: Փորձ մըն էր ըրի: Երբ գետը նետուեցայ, պաղ ջուրը խելքս գլուխս բերաւ. լողալով ցամաք ելայ, տեսայ որ Խվրի կը գտնուիմ, անտառ մտայ եւ սպասելով որ արեւը չորցնէ զգեստներս, լաւ քուն մը քաշեցի, յետոյ հոս եկայ:

Հնոցպանը որ իր բնակած թաղին մէջ, խելօք մարդու համբաւ կը վայելէր, ատենէ մը ի վեր ջղայնութեան նշաններ ցոյց կուտար: Կը կարծէր թէ միշտ սպառնալիքի տակ է, թէ խորհրդաւոր մարդեր կ'ուզեն սպաննել իր թռչունները, թէ՝ ուրիշներ կ'ուզէին սպաննել զինքը ու դեռ կիրակի օր, իր մէկ բարեկամին կը ցուցնէր թերթ մը, որ, կը կարծէր թէ իր վրայ կը յարձակի: Յօդուածը զոր ցոյց կուտար, պարզապէս որսի եղանակի բացման վրայ կը խօսէր:

Հնոցպանը պիտի ենթարկուի բժշկական քննութեան:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

Մ Ո Խ Ի Ր Ը

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

IV

Անանիա աչքերը վեր կը հառեր կը նայէր, կ'ուզէր կ[illegible]իլ հօրը ետին:

— Պատասխան տո՛ւր կնքա[illegible], ըսաւ հայրը:

— Ջաղացպա՞ն, հարցուց տիրը:

Անանիա նշան ըրաւ որ չէր ջաղացպան ըլլալ:

— Մշա՞կ ըլլալ կ'ուզես:

— Ո՛չ, միշտ ոչ:

— Կ'ուզե՞ս դպրոց երթալ, [illegible]ցուց ջաղացպանը խորամանկ[illegible]թեամբ:

— Այո՛:

— Շատ լաւ, վարդապե՞տ պիտի ըլլաս:

— Ո՛չ.

— Փաստաբա՞ն, հարցուց ջաղացպանը:

— Այո՛:

— Չէ՞ ըսեր որ սատանայի աչքեր ունի: Փաստաբան ըլլալ կ'ուզէ մուկը:

— Մենք աղքատ ենք, սիրելի՛ս, հառաչեց ջաղացպանը:

— Եթէ տղան կ'ո գէ ունենալ, նախախնամութիւնը օգնութեան կը հասնի, ըսաւ կնքահայրը:

— Այո՛, այո՛, կրկնեց տիկինը:

Այս խօսքը վճռեց Անանիայի ճակատագիրը: Իր կեանքին մէջ բնաւ չմոռցաւ զայն:

*
* *

Զիթարանը վերջնականապէս փակուեցաւ: Ջաղացպանը սկսաւ ամբողջովին մշակութեամբ զբաղիլ: Գարունը կը դեղնեցնէր դաշտերը, մեղուներ կը բզզային Տատանայի տան շուրջը եւ բակի մեծ թանթրուենին ծածկուած էր դեղնորակ ծաղիկներով:

Անանիայի բակին մէջ կը հաւաքուէին Պերա, Եփեն ու Նաննա՝ միշտ հարբած, կարքիդէ՝ կօշկակարը, Բուստիանեդդու եւ հայրը, դրացիներէն շատեր:

Փոքրիկն Անանիա կ'ապրէր այս հասարակ ընկերութեան մէջ, կը սորվէր գռեհիկ բացատրութիւններ եւ կը վարժուէր անգիտակից թշուառութեան եւ գինովութեան տեսարանին:

Տունէն քանի մը քայլ անդին գտնուող խշտեակի մը մէջ կը թառամէր տկար, աղքատիկ աղջնակ մը, որուն հայրը գաղթեր էր Ափրիկէ եւ այլեւս անհետացեր: Գժբախտ արարածը կ'ապրէր լքեալ, աղտոտ տեղ մը, միջատներու ու ճանճերու մէջ:

Քիչ մը անդին կը բնակէր այրի կին մը 5 պզտիկներով. որոնք կը մուրային: Այսով մէկտեղ ամէնը ուրախ էին, միշտ ժպտուն: Միայն լուսաշող կէս օրերուն՝ երբ դրացիները կը լռէին, միջատներ կը բզզային թանթրուենիի ծաղիկներուն մէջ: Անանիա կը քնանար դրան շեմին վրայ: Դժբախտ աղջկան ողբը կը բարձրանար, տխուր արտայայտութիւնը ցաւի, թշուառութեան, լքումին: Այդ ողբը կարծես ձայնն էր նախապատմական տուներուն սեւ պատերէն ինկող քարերուն, սովալլուկ ամբոխին, մերկ կիներուն, հարբած մարդոց որոնք կը ծեծէին իրենց կիները ու տղաքները, անբուժելի հիւանդութիւններու, անգիտակցօրէն ընդունուած թշուառութեան: Բայց ո՞վ մտիկ կ'ընէր տառապանքի ձայնին:

Փոքրիկ Անանիա ալ պառկած սեմին վրայ, ճանճերը կը վռնտէր թանթրուենիի ծաղիկով ու կը մտածէր. «Ի՞նչ կը պոռայ այդ աղջիկն ալ: Միթէ հիւանդներ ըլլալու չէ՞ն այս աշխարհի մէջ»:

Անանիա հետզհետէ կը գիտնար, լաւ կը սնանէր, կը քնանար միշտ: Երբեմն կ'երազէր այրի կնոջ տունն ըլլալ, ուր կը տեսնէր սեւ երիճագը՝ կախուած ուրուականի մը նման: Բայց մայրը բացակայ էր, հեռացած էր, անծանօթ երկիրի մը մէջ կը գտնուէր: Կ'երազէր որ վանականէ մը կարդալ կը սորվէր, կ'ուզէր սորվիլ՝ ճամբորդելու, մայրը գտնելու համար: Վանականը կը խօսէր, բայց Անանիա չէր լսեր, որովհետեւ երիճագէն սուր, սրտաճմլիկ ողբ մը կ'ելլէր ու կը խլացնէր: Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ վախ: Մեռած աւազակին ոգիին ձայնն էր: Անանիա վախէն զատ քթին եւ աչքերուն վրայ նեղութիւն մը կը զգար. ճանճերն էին:

V

Վերջապէս երազն իրականացաւ: Հոկտեմբերի առաւօտ մը սովորականէն աւելի կանուխ արթնցաւ: Տատանա սանտրեց մազերը, հագցուց նոր զգեստ մը:

Հայրը, որ կը լափէր նախաճաշը, երբ տեսաւ տղան կազմ ու պատրաստ դպրոց երթալու, ուրախացաւ եւ մատով սպառնացին ըսաւ. «Եթէ չաշխատիս քեզ պանէին քով պիտի դնեմ՝ գագաղ շինելու համար»:

Բուստիանեդդու եկաւ եւ պաշտպանի հովեր առնելով Անանիան առաջնորդեց դպրոց: Հրաշալի առաւօտ մըն էր: Անուշահոտութիւն մը կը բուրէր օդին մէջ: Հաւերն ու աքաղաղները կ'երգէին ճամբաներուն վրայ, մշակներ կ'երթային դէպի դաշտ:

Անանիա երջանիկ էր. թեթեւ ընկերը գէշ կը խօսէր դպրոցին ու վարժապետներուն վրայ:

— Անանիա, քու վարժապետդ աքաղաղի կը նմանի կարմիր գլխարկով եւ խռպոտ ձայնով: Տարի մը քաշեցի, թո՛ղ սատանան կրծէ իր ներբանը:

Նուօրոյի միւս կողմն էր, մելամաղձոտ պարտէզներով շրջապատուած վանքի մը մէջ:

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԵԹՈՒՄ

որուն ներկայացուց հելլէն կառավարութեան շնորհաւորութիւնները։

Յունաստանի Հանրապետութեան Նախագահը, Իտալիոյ Թագաւորը եւ Մուսոլինի շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեցին Զօկու Թագաւորին։

Միւս կողմէ կը հաղորդեն թէ գահակալութեան օրն իսկ, երբ Ահմէտ Զօկու հազիւ երդումը ընելէ յետոյ պալատ դարձած էր, իտալական դեսպան Ուկօ Սոլա, ընկերակցութեամբ դեսպանատան պաշտօնէութեան, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Թագաւորին կողմէ, որուն ն՚երկայացուց իր եւ իտալական կառավարութեան շնորհաւորութիւնները։

⁖ Զօկու Ա.ի Թագաւոր հռչակուելուն առթիւ, երկրին ամէն կողմերէն կը տեղան հազարաւոր հեռագիրնէր, որոնցմով քաղաքապետները, երեւելիները եւ բազմաթիւ ընկերակցութիւններ եւ կազմակերպութիւններ իրենց շնորհաւորութիւններն ու հաւատարմութիւնը կը յայտնեն։

Այս հեռագիրներուն մէջ մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւէին հեռագիրները կիներու ընկերակցութեանց, որոնք բացարձակ վստահութիւն կը յայտնեն Ահմէտ Զօկուի՝ ընկերային բարենորոգումներ իրագործելու համար։

⁖ Հունգարական կառավարութիւնը եւս պաշտօնապէս ճանչցաւ ալպանական կառավարութիւնը։

Տոքթ. Պուկրա փախած

«Հավաս»ի գործակալութեան մէկ հեռագիրը կ՚ըսէ թէ Մարսիլիոյ հանրածանօթ բժիշկը՝ Տոքթ. Պուկրա, որ անցած տարի իբրեւ մարդասպան ցկեանս թիապարտութեան դատապարտուած էր, փախած է Կիւյանայի թիարանէն։ Բժիշկը կը գտնուէր Սէն-Լօրան-տիւ-Մարոնիի հիւանդանոցը։ Դեռ չորս ամիս առաջ միայն թիարան հասած էր։

Տոքթ. Փիէր Պուկրա, որ պատերազմի ընթացքին կռուած է և երկու անգամ վիրաւորուած, Պատուոյ Լեգէոնի ասպետ է եւ մեծ յարգանք կը վայելէր Մարսիլիոյ մէջ, 1925 մարտ 14ին իր դարմանատան մէջ ներարկումով մը սպաննած էր իր զէնքի ընկերներէն ժաք Ռիւմէպը եւ անոր 8507 ֆրանքը կողոպտած։

Երկու ամիս վերջ, երբ ոստիկանները իր տունը կը խուզարկէին՝ կեղծ չէքի մը խնդրին առթիւ, Ռիւմէպի դիակը գտան տոքթորին դարակէն։

Բժիշկը 1927 մարտ 29ին՝ իր դատապարտութեան օրն իսկ, վճիռէն անմիջապէս յետոյ յայտարարած էր թէ պիտի փախչի։

Խոստումը կատարեց։

Վենիզելոսի վիճակը բարւոքած

Աթէնքէն հասած վերջին հեռագիրները կը հաղորդեն որ վարչապետ Վէնիզէլոսի առողջական վիճակը բարւոքած է։ Տաքութիւնը իջած է 37.5ի։ Վարչապետը բժշկողները կը հիանան Վէնիզէլոսի դիմադրական ուժին վրայ։

Հելլէն խորհրդարանը, որ պիտի բացուէր երէկ, հոկտեմբեր 1ին յետաձգուեցաւ «տանկ»ի համաճարակին պատճառաւ։

Ինչո՞ւ ձախողեցաւ Ճէտտէի համաժողովը

Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս Անգլիոյ պատուիրակ սըր Կիլպըրթ Գլէյթընի եւ Հիճազի Թագաւոր Իպնը Սուուտի պատուիրակներուն միջեւ սկսուած բանակցութիւնները ձախողած էին։ կէս-պաշտօնական աղբիւրէ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին։

Հիճազի պատուիրակները պնդեցին, որ ընդունուին տրամադրութիւնները 1927 մայիս 20ի դաշնագրին, որ կը ճանչնայ Իպնը Սուուտի անկախութիւնը։ Իրաքի հետ քաղաքական յարաբերութիւններ չունենալով, Նէճտի եւ Հիճազի կառավարութիւնները ի վիճակի չեն բանակցելու Իրաքի պատուիրակին հետ։

Նիճտի ներկայացուցիչը աւելցուց թէ անհիմն է այն զրոյցը, որուն համաձայն Իրաքի կառավարութիւնը իրաւախոհութիւն մը առաջարկած է, և թէ անգլիական կառավարութեան պատուիրակը յայտարարած է թէ իր կառավարութիւնը չպիտի ընդունի այդպիսի կարգադրութիւն մը։ Նոյնպէս ճիշտ չէ թէ Նէճտի կառավարութիւնը ընդունած է պահպանելու սահմանագլուխի ներկայ վիճակը, թէեւ կը խուսափի որ ոեւէ միջադէպ ծագի, Իրաքի կառավարութեան կողմէ ղրկուած զօրքերուն պատճառաւ։

Օդանաւորդները Փարիզ կը դառնան

Ֆրանսացի երիտասարդ օդանաւորդներ Ասոլան եւ Լըֆէվրը, որոնք չկրցան կտրել Ատլանտեանը եւ Ափրիկէի մէջ վար իջան, որոշած են Փարիզ վերադառնալ։

Ասոլան եւ Լըֆէվրը Գազապլանքայէն մեկնած էին շարունակելու համար իրենց ճամբան, դէպի Տաքար եւ անկէ կտրելու համար Ատլանտեանը դէպի Պրազիլիա, սակայն երկու ժամուան թռիչքէ յետոյ Գազապլանքա վերադարձան, առանց պատճառը յայտնելու։ Երբ Փարիզ հասնին, կառավարութիւնը պատասխանատուութեան պիտի կանչէ զանոնք։

Համայնավար ցոյց մը արգիլուած

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը որոշած էր «հակազինուորական» մեծ ցոյց մը կատարել կիրակի օր Սէն-Տընիի մէջ, փակելու համար «Երիտասարդներու Շարժման Շաբաթը»։ կառավարութիւնը արգիլեց այս ցոյցը։

«Տանկ» հիւանդութիւնը Իզմիրի մէջ

«Տէյլի Մէյլ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Իզմիրի մէջ «տանկ» համաճարակի բազմաթիւ դէպքեր ծագած են։ Անատոլու գտնուող օտարականները, որոնց բնակութեան պայմանաժամը վերջանալու վրայ է, պայմանաժամի երկարաձգում խնդրած են՝ որպէսզի չստիպուին Յունաստան վերադառնալ երբ համաճարակ կայ այնտեղ։

Չիչերին արտասահման մեկնած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ արտաքին գործավար Չիչերին, որ վերջերս շաքարախտէ կը տառապէր, արտասահման մեկնած է երեք ամսուան համար եւ պիտի դարմանուի Գերմանիոյ մէջ, Ֆրանքֆորթ։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ՝ Շապին-Գարահիսարի Արիւնոտ Դաշտի Արծիւ Միութեան *եւ մասնակցութեամբ* Ս. Դ. Հնչակեաններու, Զ. Ե. Ռ. Միութեան, Կարմիր Խաչի Տիկնանց Միութեան, Խարբերդի եւ Ջարսանճագի Հայրենակցական Միութիւններու, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, սինէմա Սէն-Լուի սրահին մէջ։ կը խօսի Պ. Ե. Տէր-Անդրէասեան։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Rue Duguesclin Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Նախագահութեամբ Պ. Ե. Տէր Անդրէասեանի։ պիտի խօսին՝ Պ. Մեսրոպ Գույումճեան եւ ուրիշներ։

Արտասանութիւն, նուագ եւ երգեր (նորակազմ երգչախումբի կողմէ), ղեկավարութեամբ՝ Պ. Աւետիս Մելքոնեանի։

Զ. Ե. Ռ. Մ. ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին գեղարուեստական մեծ երեկոյթ-պարահանդէսը՝ 22 Սեպտ. Շաբաթ իրիկունէ մինչեւ առաւօտ «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահներուն մէջ։

ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

(ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1922ԻՆ) — Հիմնադիր-ղեկավար Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Է. ՇՐՋԱՆ 1928—1929 — 101րդ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ Է. ԹԱՏԵՐԱՇՐՋԱՆԻՆ

14 Հոկտեմբեր 1928 կիրակի գիշեր ժամը ճիշտ 8.30ին

Théâtre Albert I, 64 Rue du Rocher. Tél. Laborde 21-49

Առաջին անգամ ըլլալով եւ մասնաւոր արտօնութեամբ՝

Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiquesի

կը ներկայացուի յայտնի Թատերագիր ROMAIN COOLUSի

ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ (COEUR à COEUR)

Աշխարհահռչակ սիրային եւ բարոյալից մեծ տռամ, 3 արար կը մասնակցին՝ (*այբուբենական կարգով*) Տիկիններ՝ Ա. Տէրուան, Ս. Նշանեան, Փափազեան, Պ. Պ. Ա. Գմբէթեան, Ա. Կոթիկեան, Տ. Նշանեան, Շ. Սարեան, Վ. Սվաճեան, Փափազեան, Ֆէրհատ Եւն.։

Օթեակ՝ 150-100, Թիկնաթոռ՝ 20-10, Վերնայարկ՝ 10-5 Ֆր.։

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Քրիստափոր Ենթակոմիտէի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Սիամանթօ, Վահագ, Աւօ, Բաբգէն Սիւնի եւ Վարուժան խումբերու ընկերները, այսօր ուր. երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Բացակայ ընկերները նկատողութեան պիտի ենթարկուին։

Սէնթ Էթիէնի Ենթակոմիտէի ընկ. ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Փլաստը Փէօփլը, թիւ 3 սրճարանին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին 164 Rue des Bourguignons: *Կը հրաւիրուին բոլոր հին եւ նոր անդամները։ Օրակարգ.— 1. Հաշուետուութիւն։ 2. Ընտրութիւն վարչութեան։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Արդէն վերաբացուած է Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Մանկապարտէզը, իսկ Նախակրթարանի վերաբացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտ. 15ին։

Աշակերտներու արձանագրութիւնները սկսած են Սեպտ. 3, Երկուշաբթիէն սկսեալ, նախկին Կեդր. Մանկապարտէզի (Rue Éclipse) *մէջ, առաւօտեան ժամը 9-11 եւ կէսօրէ յետոյ ժամը 4—5.30։*

Հետեւաբար կը հրաւիրուին յարգելի ծնողները անյապաղ ներկայանալ եւ արձանագրել տալ իրենց զաւակները, ժամանակին՝ դասարաններու բաժանում կատարելու եւ ատենին կանոնաւոր դասաւանդութեանց սկսելու համար։

Աւելորդ չենք սեպեր յայտարարել որ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր կարելի միջոցները տրամադրած է Ազգ. կրթական գործը գոհացուցիչ եւ նախանձելի վիճակի հասցնելու։

Նախակրթարանի շէնքի հեռաւորութիւնը եւ այդ պատճառաւ աշակերտներու երթեւեկի դժուարութիւնները նկատի առնելով՝ Վարչութիւնը հետամուտ եղած եւ գտած է հայկական կեդրոնի մէջ՝ յարմարագոյն շէնք մը, ուր, կարելի պիտի ըլլայ միացնել նախակրթարան եւ մանկապարտէզը։ Վարչութիւնը վստահ ժողովուրդին դէպի Ազգ. կրթական գործը ունեցած ջերմ համակրանքէն, ամէն գոհողութեամբ՝ շէնքի բանակցութիւնը առաջ կը տանի. եւ կ՚աշխատի մօտ օրէն վերջացնել։

Առաջնորդարան Հայոց Մարսէյլի

Մարսէյլ 1 Սեպտ 1928

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, *Գործ.— 900.60։*

Շավիլ, *Ս. Մ.— 35։*

Պուա Քոլոմպ, *Կ. Տ.— 70։*

Մարսէյլ, *Գործ.— 646։*

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Մեր մօտ նամակ ունին՝ Պ. Պ. Հայկ Սէմէրճեան (Թաւրիզէն), Գարեգին Երկանեան (Նիւ Եօրքէն), Պաղտասար Ջիթճեան (Տիքակոյէն), Ոսկան Դանիէլեան (Հալէպէն), Սուրէն Շահպէնտէրեան (Սելանիկէն), Տրապիզոնցի Ահարոն Չիլինկիրեան (Յունաստանէն), Գարեգին Անդրէասեան (Սէն-Ժիւլիէնէն), Մանուէլ Կապուտիկեան (Փարիզէն): դիմել՝ խմբագրատուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռեմ հօրեղբօրս կինը Տիկ. Եպրաքսէ Պէկեան եւ իր զաւակը Կարապետը որ Յունաստան ըլլալ կը կարծուի, նմանապէս տիկնոջ եղբայրները, Գարեգին եւ Փիլիպպոս Ահարոնեան։ Տեղեկացնել Հռիփսիմէ Պէկեան-Ուզունեան 69 Rue V. Faugere, Vienne, Isère. France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

8 Septembre 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 746 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԱՐՋԱՆՔԵՐ ՊՂՏՈՐ ՋՈՒՐԻ ՄԷՋ

իններորդ Ընդհ. ժողովն է որ կը գումարէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ճգնելով ամրապնդել խաղաղութիւնը:

Տարիները կ'անցնին, դաշնագիրներն ու համաձայնութեան …ղթերը իրարու կը յաջորդեն եւ լեռներ կը կազմեն. բայց …ր ալ պատճառներ կան պատերազմէն վախնալու:

Որովհետեւ, անոնք որոնց ափին մէջ է աշխարհի ճակատագիրը, երբեք չեն հանդուրժեր որ հիմնապէս կարգադրուին …ճելի խնդիրները, եւ վերահաստատուի արդարութիւնը:

Ընդհակառակն, իրենց շահերը եւ տիրող կարգ ու սարքը, …մապետութեան եւ աշխարհակալութեան ախորժակները կը …հանջեն երերուն վիճակ եւ պղտոր ջուր:

Այսպէս է որ, մինչ Քէլլոկ-Պրիան դաշնագիրը կը ստորագրուէր Փարիզի մէջ, հանդիսաւորապէս, եւ զարմանալի հակատարութեամբ, ոչ մէկ պետութիւն մէկ ֆրանք զեղչեց …սպառազինութեանց վարկէն, կամ կէտ մը կրճատեց նոր …րտանաւերու եւ օդանաւերու շինութեան ծրագրէն:

Մինչեւ այսօր ալ, Մ. Նահանգները չեն ծածկեր իրենց …հաճութիւնը՝ անգլեւֆրանսական նաւային համաձայնութեան …թիւ: Այն աստիճան որ, Անգլիոյ մէջ ալ որոշ հոսանք մը …պահանջէ ամբողջութեամբ հրատարակել համաձայնութեան …գիրը: Միւս կողմէ, նոյն Մ. Նահանգները նոր ծրագիրներ …րոճան ծովային ուժը բազմապատկելու:

Մնաց որ, ինչպէս բացատրած ենք արդէն, Քէլլոկ-Պրիան …շնագիրը բաց ձգած է դուռները, ի հարկին պատերազմ …ակելու համար: Զայն վերապահումներով ստորագրեցին ոչ …այն Ֆրանսան, այլ եւ Անգլիան: Եւ Քէլլոկ անխառն գոհունակութեամբ չէր որ մեկնեցաւ Փարիզէն, առանց Լոնտոն …նդիպելու:

Եթէ նոր դաշինքը խմբագրողներն ու ստորագրողները իսկական խաղաղութիւն ուզէին, միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը բաւէր, իբրեւ գերագոյն իրաւարար եւ միջազգային …ան: Մինչդեռ, ահա կրկին Ժընեւի ժողովին առջեւ կը ծեծ… Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ վէճը: Այս վերջինը ունի շատ …մեստ պահանջ մը, իր հինաւուրց մայրաքաղաքին՝ Վիլնայի …առատացումը: Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ապահովաբար …ն անդամներ որ արդար կը գտնեն այս պահանջը. բայց ի՞նչ… դէմ երթան Մեծերու կամքին, քանի որ անոնց նշանակած …ապանախորհուրդը այդ քաղաքը յանձնեց Լեհաստանի: Իսկ …րող չկամութիւնը ապացուցանելու համար, կը բաւէ յիշել …բոլոր քաղքենի թերթերը կը ծաղրեն Լիթուանիոյ վարչա…տին պաշտպանողական ճառը, նոյն Ժընեւի ժողովին առջեւ, …կը զարմանան որ այնքան ժամանակ տրուեցաւ անոր…

Կը թուի թէ ժողովը իր նպատակին հասած կ'ըլլայ, երբ …մ առաջ օրակարգէն վերնան այս կարգի խնդիրները, առա…կան բանաձեւերով, եւ մէկ տարի ժամանակ շահուի:

Անշուշտ այս է պատճառը որ վիճելի խնդիրները աւելի …ա դուրսը կ'արծարծուին, քան ներսը:

Այդ կարգէն է Ռումանիոյ նոր ձեռնարկը՝ Հռենոսեան գաւառները պարպել տալու համար:

Շթրէզէման Փարիզի մէջ յուզեց այդ խնդիրը, հակապատերազմեան դաշինքի ստորագրութեան առթիւ, եւ ձախողե…: Հիմա Ժընեւի մէջ նոյն փորձը կը կատարէ Գերմանիոյ …կերվարական վարչապետը, Պ. Միւլլեր, ուղղակի Պրիանի …խօսակցելով: Բայց արդէն աղմուկը փրթած է, եւ քաղ…ի մոլեռանդ օրկաններ ու զինուորական մասնագէտներ …ինք կը թափեն, ապացուցանելու համար թէ Գերմանիա …այ սպառնալ խաղաղութեան, եթէ միջազգային բանակը …մանաժամէն առաջ հեռանայ Հռենոսէն: Պարզ օրինակ մը,— «Գերմանացիները անվիճելի առաւելութիւններ ունին մեր …այ. երկաթուղիներու մասին: Անոնց բոլոր վակոնները, ճամ…գի թէ ապրանքի, այնպէս լարուած են որ կրնան աւելցնել …ուորական կառախումբերուն արագութիւնը, ժամը 25 քի…դրէն 35ի բարձրացնելով»:

Գերմանացիները նոյնքան յամառութեամբ կը հետապնդեն …որիոյ կցման ծրագիրը (Անշլուս), միշտ նրբանցքներու … բայց հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն: Առանց պատճառի չէ … պատասխանատու մարդիկ, Երեսփ. Ժողովի նախագահէն …եւ նախկին վարչապետներ եւ նախարարներ հրապարակաւ …րծարծեն այդ խնդիրը: Ծրագիրը կրնայ մերժուիլ պաշտօ…կէս, բայց յարաճուն թափով կը ծաւալի եւ ժողովրդակա…թիւն կը շահի բոլոր գերմանախօս երկիրներուն մէջ: Թէ… Անգլիան ալ հաճութեամբ կը դիտէ այս նոր շարժումը, …նելու համար ուրիշ ախորժակներ: Ինչպէս կէս ճամբէն …ուց Իտալիան, պատերազմի փոխարէն խաղաղութեամբ …ելով զայն Թուրքիոյ հետ:

Այս տեսակ մթնոլորտի մը մէջ, ոչ մէկ տարակոյս որ …րորդ ընդհ. ժողովն ալ պիտի փակուի առանց արմատա…լուծելու ո՛ր եւ է կենսական խնդիր, եւ ասպարէզը բաց …լով գաղտնի դիւանագիտութեան առջեւ:

Ո՛րքան անկեղծ էին հիները,— եթէ խաղաղութիւն կ'ուզես, …երազմի պատրաստուէ:

Միեւնոյն արիւնոտուշտ կիրքերն ունին նորերը, բայց երե…ները փրկելու համար, յարմար դատած են փոխել բանա…,— եթէ խաղաղութիւն կ'ուզես, խաղաղութեան պատ…ուէ:

Ուրիշ խօսքով. փոխանակ աղմուկ հանելու, ձեռքի տակէ …րէ ջուրերը…:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Հայրենիք հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (16 օգոստոս).

—«Եթէ Հայաստան փակած է իր դռները ներկայիս հայ գաղութներուն առջեւ, անդին կան Մերձ. Արեւելքի երկիրները եւ մանաւանդ Սուրիան, ուր Ֆրանսայի հոգատար կառավարութիւնը մասնաւոր դիւրութիւններ կ'ընծայէ հայ գաղթականներու բնակեցման եւ որոշ վայրերու մէջ զետեղման համար: Եթէ ոչ տեւականօրէն, գոնէ առժամաբար կրնանք օգտագործել Ֆրանսայի այս բարեացակամութիւնը: Կրնանք յարականոն գործունէութեամբ մը հետզհետէ Սուրիոյ ապահով ու ծովեզերեայ վայրերը բնակեցնել մեր գաղթականները: Սուրիան աշխարհագրական, ցեղային ու կլիմայական բազմաթիւ յարմարութիւններ ունի մեր հայրենակիցներուն եւ մենք անոր հիւսիսային մասին մէջ չենք կրնար նկատուիլ օտարներ: Հոն, Սուրիոյ հիւսիսային մասին մէջ, անյիշատակ դարերէ ի վեր կ'ապրին հայ գիւղախումբեր եւ աւաններ, որոնք մինչեւ այսօր պահպանած են իրենց գոյութիւնը եւ այժմ ալ ճիգեր կը թափեն բարգաւաճ վիճակ մը ստեղծելու իրենց:

Կրնայինք եւ կրնանք, ուրեմն, այս գիւղախումբերու մօտ եւ մեզի բարեկամ շրջաններուն մէջ ահագին թիւով հայ գաղթականներ բնակեցնել եւ զանոնք կապել երկրագործութեան: Այսպիսի գործ մը մեր կարողութենէն բարձր նկատել սխալ պիտի ըլլար: Ֆրանսական կառավարութիւնը, Ազգերու Լիկան եւ եւրոպական ու ամերիկեան կարգ մը հաստատութիւններ տրամադիր են օժանդակելու նիւթապէս եւ որոշ չափով ալ արդէն ձեռնարկած են մեր հայրենակիցներու տեղաւորման:

Այդ երկրամասին մէջ, քանի մը բան պէտք է ընենք միաժամանակ. առաջին՝ պահել ու պաշտպանել տեղւոյն գաղութները ու անտէր բեկորները եւ չթողուլ որ անոնք յօշոտուին. երկրորդ. ամփոփել բոլոր ցրուած եւ օտարներուն մօտ ապաստանած անհատները եւ երրորդ, որ կարեւորն է, շարժում մը սկսիլ արտասահման գտնուած եւ Հայաստան գաղթել չկրցող հայրենակիցները սիստեմատիկ կերպով փոխադրելու եւ տեղաւորելու հիւսիսային Սուրիոյ «հայկական» շրջանները:»

ՕՐՈՒԱՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Ինքնաշարժներու ցուցահանդէսին մէջ, որ տեղի կ'ունենայ Պուլոնեը Սիւր Մէռ, ծանր արկած մը պատահեցաւ առջի օր: Արագութեան փորձ կը կատարուէր եւ պելժ վարիչ մը սկսաւ սուրալ ժամը 200 քիլոմեդր արագութեամբ: Ցանկարծ սխալ շարժում մը կատարելով, անհետացաւ պուրակի մը մէջ եւ երեւան եկաւ որ հանդիսականներէն երկու հոգի ջարդուփշուր եղած են: Վարիչը ինքն ալ վիրաւորուած էր:

⁂ Գերմանական օդանաւ մը, որ Էրֆուրթէն Միւնիխ կ'երթար, խորտակուեցաւ՝ վար իջնել փորձած ատեն: Վարիչը եւ երկու ճամբորդներ մեռան: Իտալական ջրօդանաւ մը ընկղմեցաւ եւ երեք ճամբորդները խեղդուեցան: Ֆրանսական զինուորական օդանաւ մը վար ինկաւ Մայանսի մէջ. իսկ ռուսական օդանաւ մը անհետացած է:

Բոլորն ալ՝ միեւնոյն օրը, հինգշաբթի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գրաւուած հողերը պիտի պարպուին

Ժընեւի խորհրդակցութեանց մէջ ամէնէն կարեւոր խնդիրն է Հռենոսեան գրաւեալ հողամասերու պարպումը, որով շահագրգռուած են դաշնակից բոլոր պետութիւնները, մանաւանդ Ֆրանսա եւ Գերմանիա:

Երէկ Պրիան փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Գերմանիոյ վարչապետ Հէրման Միւլլէրի:

Միւս կողմէ, Պրիան եւ Միւլլէր, ուղղակի կամ անուղղակի միտքերը կը շօշափեն անգլիական, պելժ եւ իտալական կառավարութեանց՝ Հռենոսեան հողերու պարպումին մասին:

«Շիքակօ Թրիպիւն» կը տեղեկանայ որ Միւլլէր այս օրերս իր պանդոկը պիտի հրաւիրէ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Պելճիքայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները՝ նոյն խնդրին մասին տեսակցելու համար հաւաքաբար:

Միեւնոյն ժամանակ, գերման արտաքին նախարարութիւնը կը պատրաստէ յիշատակագիր մը, որ պիտի ուղղուի շահագրգռուող չորս պետութեանց, յայտնելով Գերմանիոյ տեսակէտը եւ այն հաստուցումները զորս պիտի ընէ՝ մայր հայրենիքը փրկելու համար զինուորական օտար տիրապետութենէ:

Գերմանիա այժմ կը փափաքի, որ դաշնակիցները սկզբունքով ընդունին պարպումի խնդիրը. իսկ գործադրութիւնը յետաձգեն մինչեւ այն ատեն՝ երբ Գերմանիա ի վիճակի պիտի ըլլայ գործադրելու իր նիւթական յանձնառութիւնները: Ատոր համար ալ պէտք պիտի ըլլայ սպասել, որ Ամերիկա, Խորհրդարանի գումարումէն յետոյ, հաւանի մեծ փոխատուութիւն մը ընել Գերմանիոյ:

Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ պատասխանները

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ արտաքին փոխ-գործավար Լիտվինոֆ առջի օր ֆրանսական դեսպան Ժան Հէրպէթի յանձնեց ծանուցագիր մը, որով խորհրդային կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ կ'ընդունի ստորագրել Պրիան-Քէլլոկ դաշնագիրը:

Ուրիշ գրութիւնով մը Լիտվինոֆ փափաք կը յայտնէ ստանալու լիակատար ցանկը այն բոլոր երկիրներուն, որոնք հրաւիրուած են ստորագրելու նոր դաշինքը. կ'ուզէ գիտնալ նաեւ թէ այդ երկիրներէն որո՞նք ստորագրած եւ վաւերացուցած են:

⁂ Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Գործավարներու Խորհուրդը՝ Ըսմէթ փաշայի նախագահութեամբ գումարուելով, որոշեց ստորագրել Փարիզի դաշինքը:

⁂ Ուաշինկթընի պուլկար դեսպանը հաղորդեց արտաքին նախարարութեան թէ Պուլկարիա եւս կ'ընդունի յարիլ Փարիզի դաշնագրին:

Հելլէնասերպ բանակցութիւնները

Ժընեւի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցան Սերպիոյ եւ Յունաստանի արտաքին նախարարները՝ Մարինքովիչ եւ Քարափանոս: Այս տեսակցութեան նախաձեռնարկ եղաւ Քարափանոս՝ Վէնիզէլոսի հրահանգով: Երկու պետական մարդիկը երկարօրէն խօսեցան Սերպիոյ եւ Յունաստանի միջեւ առկախ բոլոր խնդիրներու մասին: Սերպիոյ արտաքին նախարարը բարեացակամութեամբ ընդ առաջ գացած է հելլէն նախարարի թելադրութեանց եւ մօտ օրէն պաշտօնական բանակցութիւններ պիտի սկսին երկու երկիրներուն միջեւ:

Ռումանիոյ նախարարական տագնապը

Պուքրէշէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ռումէն քաղաքական շրջանակներու մէջ խոր տպաւորութիւն առաջ բերած է Փարիզէն հաղորդուած այն լուրը թէ, կարգ մը ֆրանսացի պետական մարդեր եւ դրամատէրներ խորհուրդ տուած են վարչապետ Վինթիլլա Պրըթիանուի վերակազմել դահլիճը եւ տեղ տալ միացեալ կառավարութեան մը: Վարչապետը մտադիր է հրաժարելու եւ տեղը տալու իշխան Շթիրպէյի:

Իշխանը ներկայիս Փարիզ կը գտնուի եւ կ'աշխատի ձեռք բերել մեծ փոխառութիւն մը, առանց որու ներկայ ազատական կառավարութիւնը ի վիճակի չպիտի ըլլայ պայքարելու գիւղացի կուսակցութեան դէմ:

Իշխան Շթիրպէյ անցած տարի ալ կարճ ատենի մը համար վարչապետ եղաւ: Շատ հարուստ է, ազգական է Պրըթիանուներու եւ բարեկամն է Մարի թագուհիին:

Կացութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ նախարարական տագնապը դեռ չէ կարգադրուած:

Երբ Սոպրանիէն բացուեցաւ, վարչապետ Լիափչէֆ երկար զեկոյց տուաւ դահլիճին գործունէութեան մասին: Ծանրացաւ մասնաւորապէս այն հարցերուն վրայ, որոնց լուծման համար մեծ ջանքեր թափած էր, ասոնք են՝ ելմտական կայունացումը, գաղթականներու տեղաւորումը, երկրաշարժի աղէտեալներուն օգնութիւնը, ինչպէս նաեւ կայունացման փոխառութեան մօտալուտ կնքումը:

Լիափչէֆ յետոյ յայտարարեց թէ՝ իր բոլոր ընկերներուն հետ խորհրդակցաբար որոշած է թագաւորին ներկայացնել դահլիճին հրաժարականը, հնարաւորութիւն տալու համար բո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈԼՍՏՈՅ ՁԻՈՒ ՎՐԱՅ
(Լուսանկար՝ Իլ. «Ռոսիա»ի)

⁂

Վաղուան ՅԱՌԱՋը

մեծ մասով նուիրուած պիտի ըլլայ Տոլստոյի, ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ:

Եւ պատկերազարդ:

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՐՍՆԻՔՆԵՐԸ

Կենդանիներ կան որոնք իրենց ծնունդէն մինչեւ մահը կը պահեն իրենց ֆիզիքական կազմը: Կենդանիներ ալ կան որ որոշ շրջաններու կը փոխուին. օրինակ՝ գորտը, մողէզը եւ շերամը:

Մարդիկ կան, որոնք իրենց խելահասութենէն մինչեւ գերեզման ամուր կառչած են որ եւ է գաղափարի, որուն արդար ըլլալը կը վկայեն ամբողջ աշխարհի ողջ ուղեղները: Իսկ մարդիկ ալ կան որ շերեփուկէն գորտ դառնալու կամ շերամէն թիթեռնիկի վերածուելու ֆիզիքական ճկունութիւնն ունին:

Հայացնենք.—

Կուսակցութիւններ ունինք որոնք իրենց ծնունդէն մինչեւ այսօր եւ մինչեւ գերեզման անշահախնդրօրէն կապուած են այս ժողովուրդի իսկական շահերուն: Իսկ կան ալ որ այդ աշխատանքներու, միջոցին ամէն չուանի վրայ խաղալու համալսարանը աւարտած են:

Իսկ մասնաւորապէս կը զարգանայ դասակարգ մը, որ էր երբեմն Մարքսի քղանցքին կառչած էր եւ անոր անունով կ'երդնու տակաւին: Բայց կը թուի թէ ժամուն տիրացուները, աւելի լուսամիտ են, քան այս մարդիկը, որոնք բան գործ ըրեր են հարս ու հարսնիք փառաբանել Փարիզի մէջ.

«Հարսը, հազիւ 18 գարուններ բոլորած, լաւագոյն ծիրքերով օժտուած, լիսէի շրջանաւարտ, բարձր կրթութիւն ստացած, շնորհալի դուստրն է» եւլն.: Իսկ «փեսան, բարեհամբաւ ընտանիքի մը զաւակը, համակրելի եւ ներհուն երիտասարդ մըն է»:

Եւ դեռ կայ Սոցիալ-դեմոկրատ բանաստեղծուհին որ կ'երգէ իր «Ոսկի տեղայր»ը.

«Ծաղկափթիթ դրախտին մէջ
լուսազեղ
Կառուցէք դուք ձեր դղեակը
հոգեզմայլ»:
Թող սուրբ հմայք շատրուանէ
ամէն տեղ,
Ընծայելով ձեզ ըղձլիչ շուք
ու փայլ:

Եթէ ճիշդ է որ հոգիները չեն մեռնիր այլ կը սաւառնին, չէ՞ք կարծեր որ Մարքսը օրը եօթն անգամ գետնին եօթնեւորդ յարկը կը մտնէ, ամօթէն կարմրած:

ՎԱՀԷ-ՊԵՐՃ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԵՆ ՀԱՄԱԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Փարիզի ռուսերէն «Վազրոժտենիէ» թերթին սեպտ. 3ի թիւէն նոյնութեամբ կը թարգմանենք հետեւեալ յօդուածը, որուն բուն խորագիրն է «Թուրքիա, Իտալիա եւ Անգլիա» եւ որ յստակօրէն կը պարզէ մեր ընթերցողներուն համար շատ ծանօթ կացութիւն մը.—
ԽՄԲ.

Թուրք թերթերը չեն ծածկեր իրենց դժգոհութիւնը, Վէնիզէլոսի նորէն կառավարութեան գլուխը վերադարձին առթիւ, քանի որ անոր անունը կապուած է պատերազմի յիշատակներուն հետ: Կը վախնան որ նորէն կը սկսի թշնամութիւնը Թուրքիոյ դէմ, նկատի ունենալով ծրագրուած Պալքանեան Դաշնակցութիւնը: Էնկիւրիի մէջ չեն հաւատար թէ Վէնիզէլոսը պաշտպանութիւն չի գտներ Ֆրանսացիներու կողմէ:

Ինչո՞ւ այսպիսի կասկած բարեկամ երկրի մը հանդէպ:

Յայտնի է որ Իտալիան ինքզինքը լքուած կը համարէ վերջին խնջոյքին մէջ: Ամօթի զգացումը նպաստեց խորհրդարանային դրութեան անկման եւ Մուսոլինիի ցնծութեանը: «Դուչէ»ն նախ բռնեց բաւական սպառնական դիրք հանդէպ Թուրքիոյ, եւ զէնքերու բռլէական շոյշողումէն անմիջապէս յետոյ, յարմար դատեց հետեւիլ Կայզէրին օրինակին եւ որոշեց տանիլ իր Drang Nach Ostenը (Դէպի Արեւելք) խաղաղ ճանապարհով: Ու ստորագրեց դաշինք մը Թուրքիոյ հետ, եւ ինչպէս կ'երեւայ լաւ պայմաններով, որովհետեւ Մուսոլինին. յարմար տեսաւ Տերակոյտին մէջ յայտարարել, թէ այսօրուընէ Իսլամներու բարեկամն է եւ թէ Իտալիան հովանաւորն է Իսլամի: Ճիշդ այնպէս ինչպէս ժամանակին Կայզէրը:

Իտալիոյ հետ բարեկամութիւնը նախանձ պատճառեց Ֆրանսայի: Չէ՞ որ ան ամէնէն առաջ ձեռք երկարած էր Մ. Քէմալին, կնքելով Էնկիւրիի դաշինքը, անոր ձգելով Կիլիկիան, եւ լսելի կերպով յայտարարեց թէ նոր Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը հարազատ դուստրն է Ֆրանսական Հանրապետութեան: Ֆրանսան ինքզինքը կը համարէր խնամակալը նորածին երախային: Բայց ահա յանկարծ այդ դերը կ'անցնի Իտալիոյ:

Թուրք մամուլին կարծիքով, Վէնիզէլոսի կողքին կանգնած է Ֆրանսան. եւ իբրեւ թէ ան էր որ օգնեց նորէն կառավարութեան գլուխ անցնելու: Եւ նոյն ինքն Ֆրանսան է, որ շահագրգռուած է ստեղծելու Պալքանեան Դաշնակցութիւնը, հակառակ իտալական ազդեցութեան Թուրքիոյ մէջ: Թէ ինչքան հիմք ունի այս խնդիրը, այդ ցոյց պիտի տայ ապագան:

Կարելի չէ ուրանալ, որ իտալեւթուրք դաշինքը շատ կարեւոր գործ մըն է: Շնորհիւ այս դաշինքին էր որ Թուրքիան ազատեցաւ իտալական մօտալուտ մղձաւանջէն:

Այսպէս ապահովելով իր թիկունքը եւ արեւմուտքը, Քէմալը կրնար ազատ շարժիլ դէպի Արեւելք: Հանրապետական Թուրքիան չուզեր հաշտուիլ երկրորդական պետութեան դիրքին հետ, այլ կը շարժի աւելի լայն ծրագիրներով:

Գործը վերջացնելով Իտալիոյ հետ, Մ. Քէմալը անմիջապէս դիմեց Պարսից Շահին, եւ յետոյ Աֆղանիստանի Թագաւորին, եւ անոնց հետ ալ կնքեց բարեկամական դաշինք: Այս դաշինքները անշուշտ համիսլամական նպատակ չունին: Սուրիոյ եւ Միջագետքի անկումէն յետոյ, Իսլամը Թուրքիոյ համար կորսնցուց իր քաղաքական ազդակի դերը, եւ ատոր համար էր որ հանրապետութիւնը այնքան դիւրութեամբ հռչակեց կրօնի անջատումը պետութենէն: Արդիական Թուրքիան հիմա կը ձգտի ձուլել այն ժողովուրդները որոնք թրքական ծագում ունին: Անոր իտէալը հիմա համաթուրանականութիւնն է: Հայաստանէն անմիջապէս անդին, Արաքսի երկու ափերուն վրայ պարսկական եւ ռուսական Ատրպատականներն են. յետոյ կուգան ծովուն միւս ափը՝ Թուրքիստանը, Խիւան, Բուխարան եւ ուրիշ հողեր՝ որոնց ժողովուրդը թրքական արիւն ունի: Համաթուրանականութեան գաղափարախօսները կը գտնեն որ Պոլսէն մինչեւ Բայկալները կը հասնի, ռուսական ափերը քերելով, Թուրք ցեղին երկար շերտը:

Ինչքան ալ ցնորական ըլլայ այս ծրագիրը, որ կը ձգտի միացնել զանազան ցեղեր որոնք կապ չունին իրարու հետ, ոչ ընդհանուր պատմական կեանքով, ոչ ալ միակ անցեալի գիտակցութեամբ. բայց եւ այնպէս, այս միացման ծրագիրը արժանի է ուշադրութեան, իբրեւ քաղաքական տուեալ:

Թերեւս այդ ծրագրով շահագրգռուած է, նոյնիսկ Միջագետքի տափաստաններու նոր տէրը, Անգլիան:

Գաղտնիք չէ որ Անգլիան միշտ խուսափած է Ռուսիոյ հետ անմիջական հարեւանութենէ: Աֆղանիստանը իր գոյութիւնը կը պարտի այն բանին որ ցանկալի է Անգլիոյ, այսինքն իբրեւ պատնէշ, Հնդկաստանը բաժնելով Ռուսիայէն: Անկախ Հայաստանը նոյնպէս կրնար ծառայել իբրեւ պատնէշ անգլիական Միջագետքի համար յատկապէս, եթէ Ռուսաստանէն բաժնուէին կովկասեան հանրապետութիւնները: Բայց այս ծրագիրը չյաջողեցաւ: Փորձեր եղան համոզելու Ամերիկան, որ ստանձնէ Հայաստանի, նոյնիսկ ամբողջ Թուրքիոյ հոգատարութիւնը: Ամերիկան երկար տատանումներէ յետոյ, հրաժարեցաւ Դաշնակիցներու առաջարկէն, յատկապէս ըմբռնելով որ այդ ուղին կը տանի ապագային Ռուսաստանի հետ ընդհարումներ ունենալու:

Անբնական չէր որ, անգլիական քաղաքականութիւնը պատնէշներ հաստատելու մտահոգութեան մէջ, կանգ առաւ վերջ ի վերջոյ թրքական պարսպին վրայ, երբ վերջացուց ռազմական հաշիւները Թուրքիոյ հետ: Այս վայրկեանէն սկսած, համաթուրանական ձգտումները դէպի հարաւային Ռուսաստանի հողամասերը՝ պիտի արժանանային Անգլիացիներու համակրութեան:

Իտալիոյ ճնշումը Թուրքիոյ վրայ՝ անդամալուծեց զայն, այն իմաստով որ Թուրքիան հնարաւորութիւն ունենայ զարգանալու արեւելեան ուղղութեամբ, ինչ որ հակառակ չէ Անգլիոյ շահերուն:

Վերջերս իտալեւթուրք դաշնագիրը կանխեցին Անգլիոյ արտաքին նախարարին խօսակցութիւնները Մուսոլինիի հետ: Բոլորին հետեւանքը այն եղաւ որ նորէն վերակազմուեցաւ այն վիճակը ուր կը գտնուէին եւրոպական պետութիւնները Թուրքիոյ հանդէպ, նախ քան պատերազմը, սա տարբերութեամբ որ, Գերմանիոյ դերն անցաւ Իտալիոյ:

Անգլիան եւ Ֆրանսան նորէն անցան այն դիրքին, որուն շնորհիւ դարերով կը պաշտպանէին Թուրքիան ընդդէմ Ռուսիոյ: Կարելի է ըսել որ արեւելեան հինցած հարցը մնաց mutatis mutandisի նախկին վիճակին մէջ (փոխելիքը փոխելով):

Այս վիճակին մեղքը կ'իյնայ քաղաքագիտութեան այն Փարիսեցիներուն եւ Սադուկեցիներուն, որոնք յիմարաբար կը կարծեն թէ Քէմալը ախոյեան մըն է որ կը քալէ իրենց հետ ձեռք ձեռքի, ընդդէմ համաշխարհային աշխարհակալութեան:

Ա.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՊԱԳԱՆ

«Տէյլի Թելէկրաֆ»ի Պոլսոյ թղթակիցը երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիգ Րիւշտիւ պէյի հետ (3 սեպտ.): Կը քաղենք էական մասերը.—

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ

— Ո՛ր եւ է հաւանականութիւն չկայ որ մայրաքաղաքը նորէն Պոլիս փոխադրուի: Հիմա որ Թուրքիա կորսնցուցած է իր եւրոպական ստացուածքները, քաղաքը աշխարհագրականօրէն անյարմար է կառավարութեան կեդրոն ըլլալու: Էնկիւրին կեդրոնական դիրք ունի եւ աւելի լաւ հաղորդակցութիւններ՝ զանազան շրջաններու հետ: Յետոյ, Պոլիսը շատ բազմածախս է, իբրեւ կեդրոն կառավարութեան: Ծախքը շատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ, երբ Նախարարները Պոլիս բնակին: Չկայ կառավարական-կեդրոնական շէնք. պաշտօնատուները ցիրուցան են քաղաքին մէջ. այնպէս որ Նախարարները եւ վարչութիւնները չեն կրնար սերտ կապ պահել: Զուարճութեան պատեհութիւններն ալ չափէն աւելի են,— թատրոններ, շարժանկարներ, կապելաներ, ճաշարաններ: Էնկիւրիի մէջ զուարճութեան քիչ առիթ կայ, եւ բոլոր պաշտօնեաները հաճոյք կը զգան աշխատանքէն, քանի որ ուրիշ ընելիք բան չկայ: Ես պաշտօնական գործ չունիմ Պոլսոյ մէջ: Օտար դեսպանները կամ անոնց ներկայացուցիչները կուգան եւ զիս կը տեսնեն Էնկիւրիի մէջ:

Թուրքիոյ յարաբերութիւնները իր հարեւաններուն հետ՝ շատ բարեկամական են: Ո՛ր եւ է ամպ չկայ քաղաքական հորիզոնին վրայ: Ուրախ ենք Վէնիզէլոսի յաղթանակէն, որովհետեւ մեր շահը կը պահանջէ որ մեր դրացիները ունենան ամուր կառավարութիւն որ կարենայ որոշ քաղաքականութիւն մը վարել քանի մը տարի: Մենք բոլորովին գոհ ենք մեր ներկայ սահմանագծով Եւրոպայի մէջ ան մեզի կուտայ աւելի մեծ ապահովութիւն քան զօրաւոր ռազմագիտական սահմանագիծ մը, որովհետեւ ոչ մէկը կ'ուզէ գրաւել զայն: Արդարեւ, ոչ մէկ պետութիւն կը ցանկայ մեր ներկայ հողամասին, եւ ատիկա խաղաղութեան մեծագոյն երաշխիքն է:

Մենք չպիտի ամրացնենք Տարտանէլը, եթէ նոյնիսկ արտօնութիւն տան: Թուրքիոյ համար լաւագոյն է որ այդ նեղուցը բաց եւ ազատ ըլլայ ամբողջ աշխարհի նաւագնացութեան առջեւ: Ընծքոր կ'երեւակայեն թէ Թուրքիան կրնայ յարձակողական ծրագիրներ ունենալ իր դրացիներուն դէմ, ապագային գաղափար չունին մեր գիրքին դժուարութեանց կամ այն սահմանաւոր գործի մասին զոր կազին վճռած է գլուխ հանել իր կենդանութեանը: Այդ ծրագիրը կրնայ յաջողութեամբ իրագործուիլ եթէ խաղաղութիւն վայելենք: Պատերազմը պարզապէս տնտեսական կործանում պիտի ըլլայ մեզի համար:

Մենք այժմ հարթած ենք մեր դժուարութիւնները Քիւրտիստանի ճակատին վրայ: Մեր յարաբերութիւնները Եուկոսլավիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ հետ կատարելապէս բարեկամական են, եւ առկախ խնդիր չկայ, բացի մեր կարգ մը հպատակներուն փոխանակութենէն: Մենք կը հաշուենք մէկ միլիոն Թուրք ունինք Եուկոսլավիոյ մէջ. ասոնք գոհ չեն իրենց ներկայ վիճակէն եւ շատերը հոս կուգան: Կան նաեւ 100.000 Թուրքեր Պուլկարիոյ մէջ, աւելի գոհ, քանի որ պուլկարական կենցաղը աւելի կը յարմարի մերինին: Ռումանիոյ մէջ ալ կան մաս մը Թուրքեր որոնք կ'ուզեն վերադառնալ:

Ռուսիոյ հետ մեր յարաբերութիւնները խաղաղասիրական են: Ստորագրեցինք դաշնագիր մը, որով փոխադարձաբար պիտի յարգուին մէկ-մէկու քաղաքական հիմնարկութիւններն ու օրէնքները: Համայնավարական քարոզութիւն մը կը կատարուի Թուրքիոյ մէջ, բայց չի կրնար վտանգաւոր համարուիլ. այդ վարդապետութիւնը չի յարմարիր թրքական մտայնութեան: Մեզի հրաւէր չէ ուղղուած ստորագրելու Քէլլոկի դաշնագիրը: Թերեւս մտերս յաբինք այս դաշինքին, բայց հաւանական չէ այդ, մինչեւ որ Ռուսիան ալ չստորագրէ: Մենք հարցին վրայ կը նայինք ասիական տեսակէտով, եւ չենք կրնար օրէնքէ դուրս հռչակել պատերազմը, մինչեւ որ չգիտնանք թէ ինչ պիտի ընեն մեր բոլոր դրացիները:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Մեր տնտեսական կացութիւնը կը լաւանայ տարուէ տարի: Հակառակ մեծ դժուարութեանց, կը հաւասարակշռուի մեր ելմտացոյցը, նոյնիսկ հասոյթի պզտիկ յաւելում մը ապահովելով: Եւ այս՝ շնորհիւ ամենախիստ խնայողութեան: Մեր երկիրը շատ աղքատ է, եւ տարիներ պիտի տեւէ մինչեւ որ կարենանք դարմանել տարիներու պատերազմին հետեւանքները: Մենք չունինք ներքին պարտք, կեդրոնական ելմտացոյցին վրայ բարդելու համար. բայց պարտաւոր ենք ամէն տարի երկու միլիոն ոսկերլին գտնել, մեր արտաքին պարտքիս տոկոսին եւ գլխավճարին համար: Որովհետեւ մեր ելմտացոյցը տարեկան 20 միլիոն ոսկերլին է, հարիւրին 10ը ոսկեդրամ պիտի ելլէ երկրէն դուրս, առանց ո՛ր եւ է փոխարինութեան: Ասիկա սարսափելի ծանր բեռ մըն է մեզի համար: Դուք Անգլիոյ մէջ տարեկան 800 միլիոն ոսկերլինի ելմտացոյցի մը դիմաց՝ իբր 35 միլիոն կը վճարէք Մ. Նահանգներուն, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 5: Ճիշդ է որ մեր ելմտացոյցին հարիւրին 37ը կը ծախսուի բանակին վրայ. այս գումարը կրնայ մեծ համարուիլ. բայց մենք չենք կրնար ձեռք քաշել մեր բանակէն, որ կը հաշուէ 150 հազար զինուոր: Մենք պէտք ունինք այս թիւին, ներքին բարեկարգութիւնը պահպանելու եւ մեր ասիական սահմանները պաշտպանելու համար: Բանակը խաղաղութեան գրաւական մըն է. Մենք չենք կրնար անպաշտպան մնալ: Բանակին վրայ ծախսուած դրամին մեծ մասը նորէն կը դառնայ մեզի, օգնելով զգեստի եւ ռազմանիւթի գործարաններուն, որոնք միշտ բանուկ կը պահեն բանուորները:

Մենք համոզուած ենք թէ կրնանք ճարտարագործ, արտադրող ժողովուրդ մը դարձնել Թուրք ազգը: Մենք այժմ ստիպուած ենք ինքնապահ դառնալ եւ արդէն ապացուցած ենք թէ կրնանք գործ տեսնել առանց Հայերու եւ Յոյներու աջակցութեան: Ամէն բան մէկ օրուան մէջ չըլլար, որովհետեւ ժողովուրդը պիտի վարժուի նոր պայմաններուն: Մեր ամէնէն ծանր հոգերէն մէկն է հողագործութեան բարելաւումը: Մեր ելեւմուտքը չի կրնար առողջ հիման վրայ դրուիլ, եթէ ստիպուած ըլլանք դուրսէն գնել ուտեստը: Այս տարի շատ գէշ էր հունձքը, ինչպէս քանի մը տարիէ ի վեր, եւ մենք հարկադրուած ենք ցորեն ներածել: Մեր երկիրը շատ ընդարձակ է, իսկ մեր բնակչութիւնը 14,000,000, բայց չենք կրնար աւելցնել զայն, մինչեւ որ աւելի արդիւնաբեր չդարձնենք մեր երկիրը: Ես ձեռքէս եկածը կ'ընեմ կասեցնելու համար ներգաղթը Պալքանեան պետութիւններէն, մինչեւ որ կացութիւնը լաւանայ: Քիչերը գաղափար ունին կեանքի այն ահաւոր պայքարի մասին որ կը մղուի բնութեան տարրերուն դէմ, Անատոլուի կեդրոնական բարձրաւանդակին վրայ:

Անապատ մը չէ այս երկրամասը, բայց կլիման անհաւասար է, իսկ հողը այնքան աղքատ եւ դժուար հերկելի որ, միայն եր-
կաթեայ կամքի տէ-
կրնան տոկալ: Ահա
Թուրքերը այնքան
են: Փոքր Ասիոյ մէջ
եօթը ժամուան
խնդիր չկայ: Ամէն մա-
աշխատելով որ եւ է
պայմանները կը թոյլ-
ապրուստ մը քաղելու հ-
ղէն: Կը խորհինք այս
րելաւել ռոգումով եւ
դիական երկրագործութ-
նինք մեծ գետեր որո-
գործածուիլ այս նպա-
մար: Բայց ինչ որ ալ
ժանելի պիտի մնայ
տոլուի ժողովուրդին ճա-
բոլորովին անծանօթ՝
Եւրոպայի բանուորներ-

ԽՄԲ. — Տեղի
պատճառով, վաղուան
ղունք կարգ մը
թիւններ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿՌՈՒՆԵՐԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Տրամաբանական եզրակացութիւնները սրանք են, իսկ եթէ Սիմոնեանը պէս անվերապահօրէն տրամաբանել թոյլ տանք մեզ տասը տարուց յետոյ, պէտք է այժմ յայտարարենք, որ հաշտարար կոմիսիան էր մեղաւորը՝ Սալմաստ-Ուրմիայի քրիստոնեայ ժողովրդին դէպի Համադան քշողը, այլ եւ Խոյի ու շրջանի Հայերի կոտորածների հնարաւորութիւն ստեղծողը. որովհետեւ եթէ Սալմաստի հայութիւնը իր ժամանակին գաղթէր աւելի մօտաւոր եւ հայաբնակ մի վայր, ինչպիսին էր Նախիջեւանը, այն ժամանակ տեղահան կը լինէին թէ Խոյի եւ թէ Մակուի Հայերը. դրանք բոլորը հաւաքուելով Նախիջեւանի գաւառում, Ուրմիայի Հայերն էլ կը միանային դրանց, ապա Անդրանիկի ղեկավարութեամբ կը կռուէին եւ դէպքերն ա՛յլ կերպ, աւելի յաջող կը դասաւորուէին ընդհանուր հայութեան համար...

Սակայն յետին թւով իմաստութիւնը մէկդի դնելով, կարող ենք ասել եւ այն, որ տասը տարի առաջ հաշտարար յանձնախումբը միայն մի բարի նպատակ ունէր — փրկել քրիստոնեայ ժողովուրդին կոտորածներից եւ գաղթից:

Թո՛ղ ընթերցողը ներողամիտ լինի եւ թոյլ տայ մեզ շարունակելու ճշմարտութեան վերականգնումը, քանի որ հարցը բաբերում է ազգային հերոս Անդրանիկին: —

«Գաղթն ընդունւում է դէպի Ճարաւ — անգլիական բանակ, և որպէսզի դա կատարւի ապահով, որոշւում է թշնամուն կարճ ժամանակամիջոցում հեռացնել Ղուշչիի շրջանից, եւ զօրամասեր ուղարկել հարաւային գիծը բաց անելու... Ղուշչիի ուղղութեամբ վերցւած գերիները յայտնում են, որ Անդրանիկը իրա բանակով բոլորովին մօտեցել է Խոյին եւ ուժեղ կռիւ է: Միաժամանակ հայ եւ ասորական հետախոյզները յայտնում են, որ Ղուշչիի ուղղութեամբ դէպի Խանթախտ խուլ թնդանօթային ձայներ են գալիս (էջ 34—35)»...

«11ին (յունիս) երկու ուղղութիւններից էլ վերցւած նոր գերիները պնդում են եւ հաւատացնում Անդրանիկի Խոյի կռիւները, որին իբր համոզեցուցիչ փաստ յայտնում են այն, որ իրենց հրամայւած էր հետապնդել գաղթականութեանը, բայց Անդրանիկի յանկարծակի Խոյին մօտենալը փոխեց ծրագիրը եւ իրենց զօրքի մեծ մասը յետ կանչւեց շուտափոյթ Անդրանիկի դէմ ուղարկելու (էջ 36)»... «Հրամանը ուղարկւած է լինում Մօսուլից, որով հրամայւած է լինում մայիս 19ին (Ն. տ.) բոլոր գծերից անցնել յարձակողականի. Սալմաստի շրջանի զօրամասին (տաճկական) հրամայւած է լուսաբացին երեք գծերով անցնել
յարձակման, չխնայել
դանօթային կրակը,
աշխատել կտրելու
գիծը եւ գերի վերցն-
կռւող ուժերին, նաեւ
մուտ արտայայտութիւն-
ճանուր կոտորածի
36)»:

1918 թւի նոյեմբ-
հին ամսարով, երբ ան-
ֆրանսիացի սպաներ-
հողի եկան զօրավար
անունով կանգնեցնելու
նիկի արշաւանքը դէպի
բաղ, նրանցից ֆրանս-
բիւրապետը Ջամբուլի
յայտնեց հետեւեալը.

— «Անցեալ ամառ
դրանիկ Խոյ կ'երթար,
գտնուէր Ասորիներու
միայն շրջանը. տես-
գաղթականութիւնը,
րու հետ գաղթը դէպի
լսել են Անդրանիկի
ղացութիւնը. յայտնե-
վանի 25,000 գաղթակ-
եւ Ասորիները ազատ-
հիւ այն բանի, որ
յառաջխաղացումը խ-
ճառ է եղել, որ Տաճ-
րենց ուժերը Սալմաստ-
խոյի վրայ եւ հետեւա-
յացնեն հետապնդում-
«Հայկական Առանձ-
ծող Զօրամաս», էջ 15-

Վերոյիշեալ մէջբեր-
պէտք է եզրակացնել
մաստ—Ուրմիայի գաղ-
հարաւ — անգլիական
մի կապ չունի Անդրան-
տեղացիք իրենք են
նկատել են նրա անհ-
թիւնը. 2) Սալմաստ-
մին, ստեղծւած ռազմ-
քաղաքական պայման-
կարող էին գաղթել դէ-
կաս (քանի որ խանդ-
չէին թողել կատարել
մանակին) եւ ոչ էլ
դիմադրել տաճկական
տասնեակ հազարանոց
նակին.* 3) Եթէ Սալ-
Ուրմին չգաղթէին,
ընդհանուր կոտորած-
թարկուէին առաջին
ապա միւս վայրերը՝
մական նշանակութեան
այս տեսակէտից թա-
յութիւնը թշնամու
մի վտանգ չի ներկ-
4) Սալմաստ—Ուրմի-
տոնեանները գաղթ-
հին պէտք է շրջապա-
կական խոշոր ուժերի
մասսայական կոտոր-
թարկուէին, եթէ Ա-
դէպի Խոյ արշաւած
մի փրկարար հրեշտա-
դրանիկի պատմական
բար դերը 1918 թւի
չունին մոռնալու
Վասպուրականցիք,
Ուրմիայի Հայերը,
ցիք, փոքրիկ Հայաս-
կիչները, եւս առաւել
բուն հայրենակիցները
զուրցները, դեռ մի
«դաշնակից Անգլիացի-
Մի քանի խօսք

...նցու մոլորեցուցիչ մտայ... ...եան դէմ։ Պատմութիւնը ...ցոյց է տալիս, որ օտան... ...պետութիւնը բոլոր ժամա... ...ներուն հետապնդել է ոչ... ...րք տարրերի բնաջնջումը, ...կոտորել եւ փախցրել է ...պետութեան սահմաններից ...քրիստոնեաներին՝ Հայե... ...Յոյներին, Ասորիներին, ...Արաբներին, Քրդերին...։ ...ջնջելով հանդերձ վերջարի ...ւտուր-կրթական եւ քաղա... ...ան պատմական նշանակու... ...ը, միաժամանակ պնդում ..., որ ո՛չ մի դարում լուկ վե... ...մի միջոցով, առանց ռազմա... ...ուժերի, երբեք հնարաւոր ...ել պաշտպանել ազգային ...ջները։ Յիշեցնեմ Սիւնե... ...վարդանանց եւ Վահանանց ...ութիւնը, Արաբացիներու ...անում Բագրատունեաց ան... ...ութիւնը, Ռուբինեան իշ... ...ութիւնը, Բաւիթ Բէկի, Մե... ...եանի եւ ընդհանրապէս ...րաբաղի մելիքների դերը ...պատմութեան մէջ։ Ինչ վե... ...րում է նորագոյն մեր պատ... ...թեանը, թող մի անգամ ընդ... ...գիտենան Սիւնեցու պէս ...մարտնողները, որ ապրեցին ...շրջանների Հայերը, որոնք ...զէնքին կուեցին եւ ոչ ...չէզոք եղան կամ վերջարին ...ատանեցին...

Այս բոլորից յետոյ, պէտք է ...տավանեմ, որ արեգակն ան... ...բծեր ունի։ Անդրանիկն էլ ...ուշտ ունէր իր թերութիւն... ...ը, սակայն այդ թերութիւն... ...ն այնքան չնչին են, որ չեն ...գարել դարձնելու նրան մեր ...ային հերոսը, որին ամբաս... ...նելն արդէն նշանակում է ...ւարել ազգային արժանա... ...ութիւնը, մանաւանդ երբ ...տեղի է ունենում նրա մա... ...յետոյ...։

Ս. Յ.

ԱՖՂԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈՒՄԸ

Աֆղանիստանի Ամանուլլահ ...գաւորը կը շարունակէ իր ...րենակիցները եւրոպականա... ...լու փորձերը, իր գիտցած ...պով։

Աֆղան ազգային ժողովը ո... ...ց արդի պետական խոր... ...դը ջնջել եւ անոր տեղ նոր ...նշանակել ժողովրդական ...ակի ընտրութեամբ։ Ազգա... ...դրօշակը՝ փոխանակ մի... ...ն սեւի, պիտի ըլլայ եռա... ..., սեւ, կարմիր եւ կանանչ։ Զինուորական ծառայութիւնը ...ի ըլլայ պարտաւորիչ բոլո... ...համար եւ երեք տարի։

Անթել հեռագրի կայաններ ...ի հաստատուին Մոմոլի եւ ...լաթի մէջ եւ ֆրանսական ...գերմանական ընկերութիւն... ...ու կողմէ շոգեկառքի երեք ...եր պիտի կառուցուին։

Թագաւորը խնդրած է ազ... ...յին ժողովէն, որ բանակը ...ացուի եւ յայտնած է թէ ...000 Ֆր.ի զէնքի գնումը ...չն կարգադրուած է։ Զէնք ...լու համար, պարտաւորիչ ...պով, 15էն վեր բոլոր Աֆ... ...ները 5 ոսկի տուրք պիտի ..., իսկ պաշտօնեաները՝ ի... ...ց մէկ ամսականը։

ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ
ԵՒ
ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Աշխատանքի նախարարութիւնը հետեւեալ ազդարարութիւնը կը հաղորդէ մամուլին.—

Այն օտարները որոնք կը փափաքին Ֆրանսա գալ աշխատելու, պարտաւոր են իրենց մեկնումէն առաջ, ձեռք ձգել աշխատանքի պայմանագրութիւն մը՝ վաւերացուած Ֆրանսայի Աշխատանքի Հանրային Սպասարկութեանց կողմէ, ինչպէս նաեւ առողջական վկայագիր մը, որ ֆրանսական հիւպատոսէն լիազօրուած բժիշկի մը վաւերացումը կրէ։

Այդ վաւերաթուղթերը ներկայացնելով միայն, թոյլ կը տրուի անոնց որ անցնին ֆրանսական սահմանը։

Արդ, շատ մը օտար աշխատաւորներ, այս հսկողութենէն խուսափելու համար, կը յայտարարեն թէ աշխատելու համար չէ որ Ֆրանսա կը մտնեն. եւ սակայն, անմիջապէս կը սկսին աշխատանք փնտռելու։

Այս օտարները, յաճախ կը գտնեն գործատէրեր, որոնք կ՚ընդունին զանոնք աշխատցնել, առանց նկատի առնելու թէ՝ անոնք չունին «աշխատաւոր»ի ինքնութեան թուղթ։

Աշխատանքի նախարարութիւնը կը յիշեցնէ այս գործատէրերուն թէ՝ այս կերպով 1926 օգոստոս 11ի օրէնքին դէմ կը գործեն եւ նման իրաքանչիւր օրինազանցութեան համար կ՚են. թարկուին 500—1000 ֆրանք տուգանքի։

Այն պարագան թէ աշխատաւորները յետոյ զինուորներ պիտի կատարեն կանոնաւորելու համար իրենց վիճակը, պատասխանատուութենէ զերծ չի կացուցաներ գործատէրերը։ Իրօք, ոչինչ կ՚երաշխաւորէ անոնց վիճակին կանոնաւորումը, եւ որքան ատեն որ այս աշխատաւորները կանոնի չեն ենթարկուած, այսինքն, որքան ատեն որ անոնք չունին «աշխատաւոր»ի ինքնութեան թուղթ, չեն կրնար գործի մտնել, եւ զանոնք աշխատցնող գործատէրերուն դէմ տեղեկագիր կը տրուի։

Աշխատանքի ազգային շուկան եւ հանրային առողջութիւնը պաշտպանելու համար հաստատուած այս հսկողութենէն խուսափիլ փորձող աշխատաւորներու թիւը կը շատնայ։ Աշխատանքի նախարարութիւնը ուրեմն կը յիշեցնէ գործատէրերուն թէ՝ պատասխանատու են եւ տուգանքներու ենթակայ։

Ինչպէս կը տեսնուի, կարգ մը թերթերու պայքարը օտարներու դէմ, սկսած է իր ազդեցութիւնը ցոյց տալ։ Մեր այն հայրենակիցները որ կը պատրաստուին ֆրանսա մտնել, պէտք է մեկնելէ առաջ, լրացնեն պահանջուած ձեւակերպութիւնները, յետոյ դժուարութիւններու չմատնուելու համար։

ՕՏԱՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպի Ազգային դպրոցներէն զատ, որոնք 3000 աշակերտներ կը հաշուեն, հայ ուսանողներ կը գտնուին հետեւեալ այլազան դպրոցներուն մէջ —

Քէմփի բողոքականներու վարժարան	263
Մուպալլաթի բողոքականներու վարժարան	260
Ուսումնասիրաց ընկերութեան վարժարան (քէմփի)	170
Ուսումնասիրաց ընկ. թեան վարժարան (վ. էքիլիժէի)	300
Հայ կաթ. վարժարաններ	490
	1393

Հալէպի հայ վարժարաններու աշակերտութեան թիւը բաղդատելով վերոգրեալ գումարին հետ, կը գտնենք որ մեր աշակերտութեան շուրջ մէկ երրորդը այլասերող ազդեցութիւններու ենթարկուած է. Մասնաւորապէս կաթոլիկները, հասած են այլասերման չափի մը, որ յուսահատական է։ Այս համայնքը կորսնցուցած է իր ազգային գոյնը իր ներկայացուցիչներուն իսկ խոստովանութեամբ. ան կը քաշքշէ ապազգային գոյութիւն մը, որ ճակատագիրն է ապազգայնացման բոլոր համայնքներուն առնուազն մինչեւ այն օրը, երբ ժամանակը կը լրացնէ ձուլումի գործը։

Պարագան քիչ մը տարբեր է բողոքական համայնքին համար։ Այս համայնքը իր թիւով ու ազգային որակով ապահովաբար մեծ արժէք մըն է սուրիահայ գաղութին մէջ։ Նորերը քիչ մը տարբեր կը մտածեն արդէն։

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Խորհրդային Ռուսիոյ զինուորական իշխանութիւնները փութով առաջ կը տանին կարմիր բանակին մեծ ռազմափորձի պատրաստութիւնները։ Ռազմափորձերը քանի մը օրէն տեղի պիտի ունենան Ուկրայնայի մէջ, Քիեւի շրջակաները։ Բոլշեվիկեան մամուլը յօդուածներ կը նուիրէ այս մօտաւոր դէպքին, մատնանշելով անոր կարեւորութիւնը։

«Փրավտա» կը գրէ.— Քիեւի ռազմափորձերը մեծ փայլ մը պիտի ստանան զինուորական հրասայլ զանգուածներուն պատճառով, որոնք շարժման մէջ պիտի դրըուին, մեծ տարածութեան մը վրայ, մանաւանդ որ զինուորական վերջին բոլոր նորութիւնները պիտի կիրարկուին։ Հետեւակ եւ ձիաւոր զօրաբաժիններէ զատ, պիտի մասնակցին նաեւ օդանաւային, թանքերու, զրահապատ ինքնաշարժերու գունդերը եւ հրաձիգներով զինուած մասնաւոր խմբակներ»։

Կարմիր բանակի գերագոյն պետը՝ Վորոշիլոֆ իր կողմէ յայտարարութիւն մը ըրած է բոլշեվիկեան թերթերուն, որոնց կը յայտնէ թէ՝ իր յամառ աշխատանքով՝ յաջողած է կատարելութեան բարձր աստիճանի մը հասցնել սովետական զինուորական կազմակերպութիւնները։ «Զինուորական յեղափոխական խորհուրդը աւելցուցած է Վորոշիլոֆ, երբեք չի կասկածիր թէ՝ Քիեւի մօտաւոր ռազմափորձերուն մէջ, կարմիր բանակը ցոյց պիտի տայ իր մարտական կատարեալ ընդունակութիւնը եւ զինուորական պատրաստութեան մէջ՝ իրականացուցած կարեւոր յառաջդիմութիւնը։ Այս ռազմափորձերուն պիտի մասնակցին նաեւ արհեստակցական կազմակերպութիւնները եւ բանուորական գունդերը։ Այս փորձը մեզ ցոյց պիտի տայ թէ ի հարկին, պիտի կրնանք օգտագործել պահեստի կազմերը։ Հոն ուր կարմիր բանակը չպիտի կրնայ հասնիլ, բանուորները եւ գիւղացիները՝ իրենք իսկ պիտի պաշտպանեն իրենց գործարանները եւ հողերը»։

ՏՐՈՑԿԻ ԱՔՍՈՐԻ ՄԷՋ

Տրոցկիի բարեկամները դիմած էին Մոսկուա՝ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Վերստուգիչ Յանձնաժողովին՝ խնդրելով որ Տրոցկի ներման արժանանայ եւ աքսորէն ազատուի։ Յանձնաժողովը իր բացառիկ նիստին մէջ որոշեց մերժել այս խնդրանքը։ Որոշեց նաեւ որ այսուհետեւ Տրոցկիի անունը կրկին չպիտի արձանագրուի կուսակցական ընկերներու ցանկին մէջ։ Այս որոշումին պատճառն է նամակ մը՝ զոր վերջերս գրած էր Տրոցկի՝ բուռն յարձակում գործելով ներկայ վարչաձեւին դէմ։

ՌՈՒՍԻԱ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Բոլշեվիկեան լրտեսական գործ մը այս միջոցիս կը զբաղեցնէ Սթոքհոլմի հասարակութիւնը։

Վկայութիւններու եւ փաստաթուղթերու անհերքելի հիման վրայ, ոստիկանութիւնը հաստատեց թէ Միքիէվիչ՝ սովետական պատուիրակութեան նախկին պաշտօնեայ, որ կը գործէր Ալեքսանդրոֆի ցուցմունքով, կատարած է դիւանագիտական եւ զինուորական լրտեսութիւն՝ Շուէտի դէմ։

Միքիէվիչ ուզած է զէնքեր գնել Ռուսիա ղրկելու պատրուակով, բայց իրականութեան մէջ, անոնք պիտի միայն Շուէտի մէջ, զինելու համար շուետացի համայնավարները։

Ալեքսանտրոֆի տան մէջ կատարուած խուզարկութիւնները հաստատեցին թէ կարմիր պրոպականդին ան գործօն մասնակցութիւն բերած է։

Շուետական մամուլը բուռն պայքար կը մղէ սովետներու դէմ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ)

Ֆութպոլի եղանակը բացուած ըլլալով, բովանդակ Ֆրանսայի բազմաթիւ մեծ ու փոքր խումբերը սկսած են իրենց կիրակնօրեայ մրցումներու շարքը։

Անգլիայէ ծնունդ առած այս գնդախաղը տարուէ տարի կը զարգանայ եւ մասնակցողներուն թիւը զգալապէս կը շատնայ։ Վերջին վիճակագրութեան համաձայն, միայն Լոնտոնի մէջ 480,000 «ամաթէօր» ֆութպոլիստներ կան, որոնք «լիսանսիէ» եղած են Լոնտոնի Դաշնակցութենէն։ Այս լիկը ամէն տարի կանոնաւորապէս կը կազմակերպէ բաժակի եւ ախոյեանական մրցումներ, կը հսկէ անոնց կարգապահութեան եւ նորանոր օրէնքներով կ՚աշխատի ալ աւելի նրբացնել խաղը։ Կազմակերպական տեսակէտով եւս աշխարհիս առաջին տեղը գրաւող այս երկիրը, շնորհիւ իր մարզասէր հասարակութեան, նախանձելի վիճակ ունի։ Մէկ միլիոնի հասնող իր ֆութպոլիստներուն թիւին համեմատութեամբ, մարզադաշտերը անբաւական ըլլալով, նոր մարզարաններ կը շինուին յարակից դաշտերով։

Անգլիոյ մէջ, ամաթէօր ֆութպոլիստներէն զատ կան վարձուած (փրոֆէսիոնել) ֆութպոլիստներ, որոնք կապուած են իրենց յատուկ Լիկին։ Այս խումբերուն առաջին ախոյեանական մրցումները սկսան օգոստ. 26ին, ներկայութեամբ 750,000 հանդիսատեսներու։

Անգլիայէ վերջ կուգայ Ֆրանսա, որ ունի լայն կազմակերպութիւն։ Ֆրանսական ֆէտէրասիոնը ամէն տարի կանոնաւորապէս կը կազմակերպէ բաժակի եւ ախոյեանական մրցումներ, 1928-1929ի եղանակին համար Coupe de Franceի մրցումներուն արձանագրուած են 390 խումբեր։ Այս բաժակի մրցան ո՛ր եւէ խումբ կրնայ մասնակցիլ, պայմանաւ որ լաւ մարզադաշտ ունենայ վաւերացուած ֆէտէրասիոնէն։ Անցեալ տարի բաժակը շահեցաւ Red-Star-Olympiqueը որ այժմ Ֆրանսայի ախոյեան խումբն է։

1926ին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, միայն «Լիսանսիէ» եղած ֆութպոլիստներու թիւն էր 60 հազար։ Անցեալ տարի այս թիւը բարձրացաւ 72 հազարի, իսկ այս տարի վերջին վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ 92 հազար 500 ֆութպոլիսթներ արձանագրուած են Ֆէտէրասիոնին։ Ինչպէս կ՚երեւի, Ֆրանսայի մէջ եւս մեծ կարեւորութիւն կը տրուի գնդախաղին եւ սիրահարներուն թիւը տարուէ տարի զգալապէս կը շատնայ։

*** Փարիզի մէջ կան 8 պատուոյ դասակարգի (Division d'Honneur) պատկանող խումբեր, որոնք լաւ արժէք կը ներկայացնեն, մանաւանդ Red-Star, Club Français, C. A. Paris եւ Stade Français լաւագոյններէն ըլլալով, մեծ համբաւ կը վայելեն ֆրանսական մարզական շրջանակներու մէջ։

*** Կիրակի օր Porte d'Orée «Սթատ Բըլթի Ժան»ի մէջ տեղի պիտի ունենայ կարեւոր ֆութպոլի մրցում մը։ Մէկի տեղական նշանաւոր խումբը պիտի մրցի Փարիզի պատուոյ դասակարգէն Club Françaisի Ա. խումբին դէմ։ Այս խումբին մէջ կը գտնուի հայ կարող խաղացող Սարգիս Կարապետեանը որ այդ օրը պիտի մասնակցի մրցման։

Գ. Գասապեան

*** Վաղը կիրակի, մասնաւոր հրաւէրով «Յորք»ը կը մասնակցի Էրմօնի Ողիմպ. մարզարանին մէջ կազմակերպուած մեծ մարզահանդէսի մը, ի նպաստ ֆրանսական շոգեկառքերու պաշտօնեաներու Սանաթորիոմին, (Sanatorium de Ris Oranges): Ներկայ պիտի ըլլան ծերակուտականներ, երեսփոխաններ եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։ «Նոր»ի համբաւաւոր փանֆարը հանդէսին ընթացքին պիտի նուագէ, ժամը ճիշտ 2էն սկսեալ։

«Սթատ Օլեմպիք»ը Էրմօն Էրմօնի կայարանէն հազիւ հարիւր մեդր հեռու է։ Գին 4 ֆրանք։

Հ. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴԺԲԱԽՏ ԱՐԿԱԾ ՄԸ.— Վարդգէս Պօյաճեան, որդին ընկեր Յովհաննէս Պօյաճեանի (վարպետ), դժբախտ արկածի մը զոհ գացած է Տէսինի մէջ։ Հեծելանիւով անկիւնէ մը անցած ատեն, ինքնաշարժ մը կը զարնուի եւ գետին կը տապալէ պատանին, Կարօ Օհանեանի սրճարանին առջեւ, ծանրապէս վիրաւորելով։ Սրճարանին տէրը եւ ուրիշ տասը երիտասարդներ անմիջապէս օգնութեան հասնելով, նախնական դարմանները կը փութացնեն։ Այս առթիւ ընկեր Պօյաճեան Յառաջի միջոցաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլորին։ Դժբախտ պատանին հիւանդանոց փոխադրուած է։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ» Ը

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

Մ Ո Խ Ի Ր Ը

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

V

Անանիայի դասարանը գետ...րկին վրայ կը գտնուէր։ Պա...ը փոշոտ էին, ուսուցչին տեղը ...կերէ կրծուած կը թուէին, ...րաններուն վրայ մելանի բի..., մեհենագրոշմի նման փո...րութիւններ կային։

Անանիա յուսախաբ եղաւ տես...։ Բուստիանեդգուի նկա...րած վարժապետին տեղ, տժ...ն ու պզտիկ վարժուհի մը, որ ...անայի նման փոքրիկ պեխեր ...ր վերի շրթունքներուն վրայ ...ջառասուն տղաք դասարանը ...ւորէին։ Անանիա ամէնէնմեծն ...թերեւս ասոր համար վար...հին յաճախ իրեն կ՚ուղղէր ...քը՝ մականունով կանչելով եւ կէս մը՝ գաւառաբարբառով, կէս մը իտալերէն խօսելով։

Այս շարունակական ուշադրութիւնը հաճելի չէր փոքրիկին, բայց օգտակար եղաւ։ 3 ժամուան մէջ արդէն կը ճանչնար ձայնաւորները, կը գրէր ու կը կարդար 2 ձայնաւոր։

Ժամը 11ին, սկսաւ ձանձրանալ դպրոցէն ու վարժուհիէն։ Կը նեղուէր նոր զգեստէն, կը յօրանջէր եւ կը մտածէր բակին, թանթրուենիին, հնդկաթուզի կողովին վրայ, ուր կը մնէր այլեւս փոքրերու վարժ ձեռքերը։ Ե՞րբ պիտի ըլլար մեկնելու ժամը։ Ընկերներէն շատերն ալ կուլային, ի զո՞ւր վարժուհին դպրոցին սէրն ու հանդարտութիւն կը քարոզէր։

Վերջապէս դուռը բացուեցաւ։ Վայրկեանի մը մէջ երեւցաւ ու անհետացաւ դռնապանին ածիլուած դէմքը, հնչեց ձայնը՝ «Ժամանա՛կն է։»

Մանուկները խուժեցին դէպի դուռ, հրմշտկելով, աղաղակելով։ Միայն Անանիան սպասեց ամէնուն դուրս ելլելուն։ Վարժուհին մօտեցաւ իրեն, շոյեց գլուխը նիհար ու փոքրիկ ձեռքով եւ հարցուց. «Դուն Անանիա Ատոնզուի զաւա՞կն ես»։

— Այո՛ տիկին։

— Բարեւներ «Մայրիկիդ»։

Տղան հասկցաւ բնականաբար որ բարեւը Տատանայի համար էր։ Վարժուհին անմիջապէս հեռացաւ, մտաւ տղոց խումբին մէջ, յանդիմանելով զիրենք. «Ինչպէս կարգ ըլլալ է սիկա, երկուք երկուք կարգ եղէք»։

Քիչ մըն ալ կարգով երթալէ ետք՝ ազատ թողուեցան։ Ցանցէ փախած թռչուններու նման ցրուեցան ամէնքը, պոռալով, կանչելով։ Միւս դասարաններու տղաքն ալ կարգով կուգային։ Բուստիանեդգուն նետուեցաւ Անանիային վրայ եւ տետրակները փոքրիկին գլխուն զարնելով ըսաւ. «Գո՞հ ես»։

— Այո՛, բայց անօթի եմ, երկար տեւեց,՝ պատասխանեց Անանիա։

— Կը կարծէիր որ վայրկեա՞ն մը պիտի տեւէր։ Սպասէ դեռ, լորձունքներդ պիտի վազեն, պիտի չորնան, անօթի ու ծարաւ պիտի մնաս։ Նոյն՝ Մարգարիտ կարբոնին կուգայ։

Մարգարիտ մանիշակագոյն գուլպաներ հագած, կարմիր խլատեռով, կուգար խումբ մը աղջիկներու հետ, որոնք դպրոցէն արձակուելէն մանչերէն յետոյ։ Այդ խումբէն ետք երեւցան ուրիշ աղջիկներ՝ հարուստ թէ աղքատ, գիւղացի թէ քաղաքացի։

Չորրորդ եւ հինգերորդ դասարաններու տղաքը կանգ կ՚առնէին, աղջիկներուն կը նայէին եւ կը խնդային։

— Սիրաբանութիւն կ՚ընեն, եթէ վարժապետները տեսնե՞ն, ըսաւ Բուստիանեդգու։

Անանիա չպատասխանեց, համոզուած որ այդ աղջիկներն ու մանչերը բաւական մեծ էին, սիրաբանելու տարիքն ունէին։

— Նոյնիսկ նամակներ կը փոխանակեն, աւելցուց Բուստիանեդգու։

— Երբոր մենք ալ մեծնանք պիտի սիրաբանինք, ըսաւ Անանիա։

— Քիթդ խնջել սորվէ, յետոյ...

Ձեռք ձեռքի տուին եւ սկսան վազել։

*
* *

Բազմաթիւ օրեր սահեցան այսպէս։ Վերադարձաւ ձմեռը, ճիթարանը բացուեցաւ եւ նախորդ տարուան տեսարանները վերսկսան կատարուիլ։ Անանիա դասարանին առաջինն եղաւ եւ այսօրուընէ ամէնն ալ կ՚ըսէին որ կամ բժիշկ, կամ փաստաբան պիտի ըլլար։

Ամէնն ալ գիտէին որ պարոն Կարբոնի խոստացած էր օգնելու Անանիային։ Ինք ալ գիտէր խոստումը, բայց անկարող էր ճիշտ գաղափար մը կազմելու այդ խոստումին արժէքին վրայ, երջանիկ կըզգար ինքզինքը, երբ կը տեսնէր ինքնահօր համակրելի անձը։ Յաճախ ճաշի կը հրաւիրուէր պարոն Կարբոնիի կողմէ, բայց կը ճաշէր խոհանոցին մէջ ծառաներուն եւ կատուներուն հետ։ Չէր գանգատեր ասոր համար, կը մտածէր որ ինքնահօր սեղանակից ըլլալով ուրախութենէն եւ երկչոտութենէն բերանը պիտի չբացուէր։

Մարգարիտ խոհանոց կուգար ճաշէն ետք եւ կը խօսակցէր հետը տեղեկութիւններ ուզելով ջաղացք յաճախող անձերու մասին, յետոյ կը պտտցնէր բակին մէջ, շտեմարանը, մառանը եւ կ՚ուրախանար երբ Անանիա կը բացագանչէր, «Որքա՛ն հարուստ էք»։ Բայց երբեք չէր զիջաներ խաղալու իրեն հետ։

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԷԹՈՒՄ

լոր կուսակցութեանց պետերուն հետ խորհրդակցելու: Խորհըրդարանը յետոյ դադրեցուց իր նիստերը՝ մինչեւ Նախարարական տագնապին լուծումը:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ թագաւորը՝ պատերազմական նախարար զօրավար Վոլքոֆի թելադրութիւնով, պաշտօնանկ ըրած է տասը բարձրաստիճան զինուորականներ, ինչպէս նաեւ Զինուորական վարժարանի տնօրէնը, որոնք հակառակ էին զօրավարին:

⁂ «Մորնինկ Փոսթ»ի համաձայն, հաւանական է որ պուլկար Նախարարական տագնապը լուծուի՝ կազմելով եռապետութիւն մը՝ Լիափչէֆ, Ցանքոֆ եւ Պուրոֆ: Կը կարծուի թէ այս երեքը պիտի համաձայնին՝ Նոր դահլիճէն դուրս ձգելու համար զօր. Վոլքոֆը:

⁂ «Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.

— Պուլկարիոյ քաղաքական կացութիւնը հետզհետէ աւելի շփոթ դարձաւ՝ Սոֆիայի մէջ կատարուած անգլեւֆրանսական վերջին դիմումէն ի վեր: Տագնապը ծագեցաւ կուսակցական օրկաններու վիճաբանութիւններով: Ինչպէս կը սպասուէր, կռիւին մէջ մտցուեցան նաեւ անգլ. եւ ֆրանս. կառավարութիւնները, որոնք իբրեւ թէ պահանջած ըլլան զօր. Վոլքոֆի ճամբուիլը:

«Պէտք է ընդունիլ, որ այս կացութիւնը կնճռոտ է եւ կարելի է որ անգլ. եւ ֆրանս. կառավարութիւնները զղջացած ըլլան՝ իրենց հաւաքական դիմումը փութացուցած ըլլալուն համար:

«Պուլկար կառավարութեան տուած իրենց խորհուրդը լաւ միտքով էր. սակայն հիմա կը հասկցուի որ անիկա հիմնուած էր այն սխալ ենթադրութեան վրայ թէ Մակեդոնիոյ Յեղափոխական կազմակերպութիւնը առաւել կամ նուազ հաւասար չափով երկու թշնամի հատուածներու բաժնուած է եւ թէ կարելի է շատ դիւրութեամբ մէջտեղէն վերցնել զայն»:

Լեհեւլիթուանական վէճը

Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ դարձեալ վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ լեհեւլիթուանական վէճը, զոր կարգադրելու համար անցած տարի զուր փորձեր եղած էին:

Լիթուանիոյ վարչապետ Օգոստին Վալտէմարաս երկար ճեկոյց տուաւ՝ ամբաստանելով Լեհերը, որ կ'ուզեն միանգամ ընդմիշտ իւրացնել Վիլնան, մինչ երկու երկիրներու միջեւ բնական յարաբերութիւններ չպիտի վերահաստատուին՝ մինչեւ որ խլուած մայրաքաղաքը չվերադարձուի Լիթուանիոյ:

«Վարչապետի կառավարութիւնը, ըսաւ Վալտէմարաս, 7 միլիոն տոլար կը պահանջէ մեզմէ՝ Զէլիկովսքիի բանակին պահպանման համար, ա՛յն բանակին, որ ապօրէն կերպով խլեց մեզմէ Վիլնան:»

Լիթուանիոյ վարչապետը ամբաստանեց Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին կարգ մը անդամները, որոնք ուզած են սպառնալ իրեն եւ պաշտպանած են Լեհաստանը՝ փոխանակ անկողմնակալ ըլլալու: Ու խնդրեց Խորհուրդէն, որ իր բացակայութեան վիճաբանութիւն չկատարուի այդ հարցի մասին:

Համայնավարները Թուրքիոյ մէջ

Պոլիսէն երէկ հասած հեռագիր մը կ'ըսէ,—

Համայնավարներու դէմ սկսած հալածանքը բուռն թափով առաջ կը տարուի ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Բազմաթիւ հունգար բանուորներ, որոնք կ'ամբաստանուին թէ համայնավար քարոզութիւններ կ'ընեն, բերուեցան Պոլիս, ուսկից պիտի վտարուին:

Նոյն պատճառով մօտ օրէն պիտի վտարուին նաեւ վրացի բանուորներ:

Անգլ. ուխտագնացութիւն դէպի Տարտանէլ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ 247 անգլիացի ուխտաւորներ այցելած են Տարտանէլի մէջ թաղուած իրենց ազգականներու եւ բարեկամներու գերեզմաններուն: Ուխտաւորներուն կ'ընկերանար վերապատուելի Մըլլինզօ: Թուրք իշխանութիւնները շատ ազնիւ վերաբերուած են Անգլիացիներուն հետ: Ուխտաւորներուն մէջ կային շատ մը կիներ, ինչպէս նաեւ Լորտ Սթափֆըրտ: Ուխտաւորները, որոնք ճամբորդած էին «Ստէլլա տ'Իտալիա» շոգենաւով, Պոլիս հանդիպելէ յետոյ ճամբայ ելած են դէպի Անգլիա:

Ի՞նչ ծրագրած է Զօկու Ա.

Ալպանիոյ նորընտիր Թագաւոր Ահմէտ Զօկու Ա. *Տէյլի Էքսփրէս*ի թղթակցին յայտարարած է.

— Թագաւորութիւն հաստատելու առաջին արդիւնքը պիտի ըլլայ երկիրը փրկել կուսակցական պայքարներէն: Հանրապետութեան նախագահը ստիպողաբար պարտաւորուած է նպաստաւորել զինք ընտրողները, մինչ միւս կուսակցութիւնները զանազան մեքենայութիւններ կը լարեն՝ իրենց թեկնածուն նախագահ ընտրելու համար: Թագաւորը կուսակցութիւններէն վեր պիտի ըլլայ եւ միայն ազգին պիտի ծառայէ:

Նախարարները, բանակը եւ ոստիկան-զինուորութիւնը ուղղակի յարաբերութեան մէջ պիտի ըլլան թագաւորին հետ՝ առանց միջնորդներէ անցնելու:

«Մենք նախնական ժողովուրդ մըն ենք եւ անընդունակ՝ գնահատելու Հանրապետութեան իմաստը: Պարտականութիւններէս մէկը պիտի ըլլայ երկրիս տալ երկաթուղիներ, լաւ ճամբաներ, հեռագրական կանոնաւոր սպասարկութիւն, դպրոցական հիմնարկութիւններ եւ ոռոգումի ջրանցքներ»:

Եգիպտացի փաշա մը յանկարծամահ

Զօրավար Հասան Թէվֆիք Պատր փաշա, Եգիպտոսի Ֆուատ թագաւորին մօրեղբօրորդին, առջի օր ինքնաշարժով կ'անցնէր Պուլվար տէ Բաթինեօլէն, երբ յանկարծ գէշութիւն մը եկաւ վրան: Իրեն ընկերացող բարեկամները անմիջապէս փաշան փոխադրեցին իր պանդոկը, ուր քիչ վերջ մեռաւ՝ սրտի հիւանդութենէ: Հասան փաշա 52 տարեկան էր: Մարմինը փոխադրուեցաւ Փարիզի մզկիթը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՔԱՆՈՎՍՔԻ 300,000 ֆրանքի ապահովագրուած էր օդանաւի միջազգային ընկերութեան կողմէ:

ԼԱՑԱՅԷԹ փողոցի կամուրջը, որ երկար ատենէ ի վեր փակուած էր՝ կար տը լ'էսթի ընդարձակման առթիւ, երէկուընէ սկսեալ բացուեցաւ, բոլորովին նորոգուած եւ ընդարձակուած:

ՏԻԿԻՆ ՈՒԻԼՍԸՆ, հանգուցեալ նախագահին կինը, Ամերիկայէն Փարիզ հասաւ իր ծնողքին հետ:

ԱՆԳԼԻՈՅ գահաժառանգ իշխանը Փարիզէն անցնելով մեկնեցաւ դէպի Եգիպտոս:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ՝ Շապին-Գարահիսարի Արիւնոտ Դաշտի Արծիւ Միութեան *եւ մասնակցութեամբ* Ս. Դ. Հնչակեաններու, Զ. Ե. Ռ. Միութեան, Կարմիր Խաչի Տիկնանց Միութեան, Խարբերդի եւ Զարսանճագի Հայրենակցական Միութիւններու, վաղըկիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սինէմա ՍԷՆ-Լուի սրահին մէջ: Կը խօսի Պ. Ե. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Rue Duguesclin Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ: Նախագահութեամբ Պ. Ե. Տէր Անդրէասեանի: Պիտի խօսին՝ Պ. Մեսրոպ Գույումճեան եւ ուրիշներ:

Արտասանութիւն, նուագ եւ երգեր (Նորակազմ երգչախումբի կողմէ), ղեկավարութեամբ՝ Պ. Աւետիս Մելքոնեանի:

Կը ծանուցուի դառնաղէտ մահը՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ՏԻՐՈՒՀԻ ՍԱՎԱԼԱՆ-ՄԱՐԳԱՐՕՖԻ

որուն յուղարկաւորութեան հանդէսը պիտի կատարուի 8 սեպտ. Շաբաթ, 15 Rue Jean Goujon Հայոց եկեղեցին:

Յուղարկաւորները կէսօրին պիտի հաւաքուին 11bis Rue du Bois de Boulogne:

Սարգիս Մարգարօֆի եւ Տէր եւ Տիկին Թագւոր Փիլիպպոսեանի կողմէ:

Մասնաւոր մահազդ չպիտի ղրկուի:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ *Ենթակոմիտէի ընկ. ժողովը՝ վաղըկիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Փլաս տիւ Փէօփլը, թիւ 3 սրճարանին վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:*

ՑՈՒՑԱՏԵՏԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին 164 Rue des Bourguignons: *Կը հրաւիրուին բոլոր հին եւ նոր անդամները: Օրակարգ.— 1. Հաշուետուութիւն: 2. Ընտրութիւն վարչութեան:*

Զ. Ե. Ռ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը՝ կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիայի մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Արդէն վերաբացուած է Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Մանկապարտէզը, իսկ Նախակրթարանի վերաբացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտ. 15ին:

Աշակերտներու արձանագրութիւնները սկսած են Սեպտ. 3, Երկուշաբթիէն սկսեալ, նախկին Կեդր. Մանկապարտէզի (Rue Éclipse) *մէջ, առաւօտեան ժամը 9-11 եւ կէսօրէ յետոյ ժամը 4—5.30:*

Հետեւաբար կը հրաւիրուին յարգելի ծնողները անյապաղ ներկայանալ եւ արձանագրել տալ իրենց զաւակները, ժամանակին՝ դասարաններու բաժանում կատարելու եւ ատենին կանոնաւոր դասաւանդութեանց սկսելու համար:

Աւելորդ չենք սեպեր յայտարարել որ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր կարելի միջոցները տրամադրած է Ազգ. կրթական գործը զոհացուցիչ եւ նախանձելի վիճակի հասցնելու:

Նախակրթարանի շէնքի հնաւորութիւնը եւ այդ պատճառաւ աշակերտներու երթեւեկի դժուարութիւնները նկատի առնելով՝ Վարչութիւնը հետամուտ եղած եւ գտած է հայկական կեդրոնի մէջ՝ յարմարագոյն շէնք մը, ուր, կարելի պիտի ըլլայ միացնել Նախակրթարան եւ Մանկապարտէզը: Վարչութիւնը վստահ ժողովուրդին գէպի Ազգ. կրթական գործը ունեցած ջերմ համակրանքէն, ամէն զոհողութեամբ՝ շէնքի բանակցութիւնը առաջ կը տանի. եւ կ'աշխատի մօտ օրէն վերջացնել:

Առաջնորդարան Հայոց Մարսէյլի

Մարսէյլ 1 Սեպտ 1928

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Իզմիտցի Վափորճեան ընտանիքէն Աւետիս եւ Օննիկ Վափորճեաններ, իրենց քոյրը Աղաւնի եւ տղան Սողոմոն Անանիկեաններ որոնք նախապէս Թրակիա կը գտնուէին եւ յետոյ Հայաստան անցած ըլլալ կը կարծուին: Կը խնդրուի տեղեկացնել *Յառաջ*ի հասցէով իրենց հօրաքրոջ Աղաւնի Ազարեանի: Ամերիկա գտնուող Սարգիս Վափորճեանէ նոյնպէս կը խնդրուի իր հասցէն տեղեկացնել:

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրս կինը Տիկ. Եպրաքսէ Պէկեան եւ իր զաւակը Կարապետը որ Յունաստան ըլլալ կը կարծուի, նմանապէս տիկնոջ եղբայրները, Գաբրիէլ եւ Փիլիպպոս Ահարոնեան: Տեղեկացնել Հռիփսիմէ Պէկեան-Ուզունեան 69 Rue V. Faugere, Vienne, Isère. France.

— Կը փնտռուի Նազարէթ Գաֆաֆեան, որ 1922ին կը գտնուէր Զանաք Գալէի ֆրանսական բանակին մէջ: Գրել՝ Պրուսայի կիւրլէ գիւղացի Յովհաննէս Ղազարոսեանի, 1 Rue Kniaz Tcherkejki, Philippople Bulgarie.

— *Կը փնտռուին Կիւրինցի Վարդան եւ Եղուարդ Ալթունեան. հօր անուն Գէորգ, մօր անունը Հնազանդ: Գրել՝ իրենց հօրաքրոջ Մարիամ Ծըղըլեանի*, Rue Recollette No. 36.34, Marseille.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻԻ «ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ 1914—1918:»

Գին՝ Ֆրանսա 15 ֆր., ուրիշ երկիրներ 18 ֆ.: Դիմել՝ *Յառաջ*ի:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովրդային Գրադարանի նորընտիր վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայ երկսեռ հասարակութեան թէ՝ պատրաստ է անթերի սպասարկութեամբ ծառայելու ընթերցասէրներուն:

Գրադարանը բաց է ամէն երեկոյ (բացի Շբ. եւ կիր.) ժամը 7էն մինչեւ 8.30: Գիրք առնելու կամ վերադարձնելու, կամ նոր անդամագրութեանց համար անպայման պէտք է դիմել գրապահներ Պ. Յարութիւն Նիկողոսեանի կամ Պ. Պետրոս Սահաթճեանին: Հասցէ՝ 262 Rue Duguesclin, (Rue Paul-Bert)ի մօտ:

Ուշադրութի՛ւն

ՍԵՒՈՒՆԻ ԳՐԱՏԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ ՄԵՐ ՀԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐՈՒՆ Կ'ԻՄԱՑՆԵՆՔ

50 ՖՐԱՆՔԷ ՎԵՐ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 10

Աշըք Ղարիպ 7, Ինքնուսուցիչ զրուցատրութիւն 7, 10, երգարան 3. 5, 12.50, 25, 30, երազահան 5, 6, երկու խուլեր 2, Հարիւրապետ Ֆօքլիքօ 20, կարմիր ժամ, Արշին մալ ալան 4, Լուսաբեր ընթերցարան Ա. Բ. Գ. տարիներ 8, 10, 12, 14, Լեռան ոգին 15, վանականին սէրը 15, 5, Ոսկի եռանկիւնը (312 էջ) 25, Աղջկան մը յիշատակ (Տքթ. Փաշայեան) 7.50, Արսէն Լիւբէն 9, Շէրլոք Հոլմս, քախտը 3, ջերմամիզութիւն 3, Սիրոյ խորանին առջեւ, սաբեր այբենարան 5, Նոր մանկապարտէզ 6:

Ինչպէս նաեւ ամէն ուզուած գիրք: Պահանջեցէ՛ք մեր Նոր գրացուցակը որ լեցուն է ձեր ուզածներով, դատելի գիներով:

Դիմել՝ Madame SÉVOUNI, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux (Seine).

Ծախու օթոմոպիլ

Ծախու է շքեղ օթոմոպիլ մը՝ Թորփէտօ գոմէրսիալ՝ 925ին ելած, լաւ վիճակի մէջ, մարքա, «Barré», *մօթէօր՝* «Scap», *գործարանը Բուրպըվուա, 12 ձիու ուժ, նպաստաւոր գին, զամբռնէթի տեղ կրնայ գործածուիլ:* *Դիմել՝* Kébabdjian, 20 Rue de Bezons à Courbevoie.

Վաճառատուն

Փարիզի կեդրոնը, Châteaudun, *երկու սենեակ, հանոց եւ* débarras. *վարձ ... ֆր., կարասի* 15000 ...

Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Կ'ուզուին

գործաւորներ՝ շինութեանց մէջ աշխատելու համար: Լաւ վճարում: Դիմել՝ Պ. Կարապետեանի՝ 119 Ave. de l'Union, Arnouville les-Gonesse.

IMPRIMERIE - MASSIS - 208bis, Rue Lafayette P...

Le Gérant: E. SOU...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն: 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

9 Septembre 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 747 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ...

Օգոստոս 17ին, «Ինչ որ կը կատարուի Թուրքիոյ մէջ» խորագրին տակ, նորէն ուշադրութիւն հրաւիրելով Թուրքիոյ վերանորոգման ձեռնարկներուն վրայ, դիտել կուտայինք.

—«մէկդի նետելով նախապաշարումները, ու քար դնելով մեր սրտին վրայ, պէտք է խոստովանինք թէ կեղծ, դերասանական շարժումներ չեն յեղաշրջման, վերանորոգման այս բազմազան ձեռնարկները: Այսպէս կամ այնպէս, Թուրքիոյ մէջ հասած է սերունդ մը, որ կանգ չառներ արդիացման ամէնէն յանդուգն ծրագիրներուն առջեւ:

«Ապահովելով սահմաններն ու քաղաքական անկախութիւնը, Քէմալ վճռեր է իր յաջորդներուն ձգել ոչ թէ հին կայսրութեան միջնադարեան, այլ նորոգուած, արդիական պետութիւն մը: Որքան ալ երեւութական թուին պատուաստներն ու ներարկումները, պիտի ձգեն լայն հետքեր: Խոր ակօսներ բացուած են, որոնք այլեւս չեն լեցուիր: Յետաշրջական ամէնէն բուռն շարժումն ալ չպիտի կրնայ նկատի պիտի առնէ կատարուած փոփոխութիւնները, այսպէս քար քարի վրայ չի մնար:»

Ասիկա՝ լատինական այբուբենի խնդիրն էր:

Այդ խմբագրականէն առաջ ալ, զանազան պարագաներու մէջ, փորձած ենք ապացուցանել թէ Թուրքիան կը նորոգուի, կ'երիտասարդանայ, կ'արդիանայ: Մէկ խօսքով՝ կը զօրանայ, ըսել չէ թէ արտաքնապէս: Ներքին Թուրքը կրնայ անփոփոխ մնալ — եւ կը մնայ — և՛ ֆէսին և՛ գլխարկին, և՛ սուլթանութեան, խալիֆայութեան և՛ քէմալապետութեան տակ, փաթթոցով թէ անփիցերիական օրէնքով: Բայց աններելի պարզմտութիւն է աչքերը փակել եւ պնդել թէ այսօրուան Թուրքն ալ յաւիտենական «լէպլէպիճի»ն է, թէ ոչինչ փոխուած է այդ խաւարամած երկրին մէջ (հոգեբանութիւնը միշտ մէկդի դնելով):

Այս կանխակալ կարծիքներով, մեր աչքին առջեւ անցած դարձածին շեշտակի չնայելով եւ անձերն ու անցքերը մեր բաղձանքներուն համաձայն չափելով է որ, չարաչար սխալեցանք մեր պարագաներու մէջ:

Կը թուի թէ այդպէս կը մնանք այսօր ալ:

Մեր Եգիպտոսի պաշտօնակիցը, «Յուսաբեր», օգոստոս 29ի թիւին մէջ, մամուլի բաժնին տակ, հատուածներ արտատպելով մեր օգոստոս 17ի խմբագրականէն, յարմար տեսեր է քանի մը յատկանշական տողեր սահեցնել, եւ մեզի դէմ հանել դարձեալ «Յառաջ»ի մէջ, Թիւրատի մը ստորագրութեամբ հրատարակուած յօդուածէ մը, ուր հետեւեալ խօսքերը կային.

—«Բազմաթիւ պետական մարդեր, նոյնիսկ կարգ մը արեւելքցի գիտնականներ հաւատացին թէ՝ էնկիւրիի հերոսներուն քանի մը ամսուան մէջ առած որոշումը լուսաւորեց ու փոխեց մտայնութիւնը Թուրքերուն, որոնք ամբողջ վեց դար Եւրոպայի հետ շփման մէջ գտնուած եւ սակայն որեւէ կերպով օգտուած չեն եւրոպական քաղաքակրթութեան բարիքներէն:»

Եւ այսքանը բաւական եղեր է, որ «Յուսաբեր»ը եզրակացնէ, տարօրինակ ինքնագոհութեամբ մը.

— «Ջուր է առարկել այս սպանիչ դիտողութեանը դէմ:

«Ինչ որ վեց դարերը փոխած չեն, վեց հրամանագրերը կարող են փոխել»:

Ուրեմն, «Յուսաբեր»ը չէ հասկցեր կամ չուզեր հասկնալ մեր տողերուն և եղածներուն իմաստը, այլապէս պիտի զգուշանար անհրաժեշտ հեգնութիւններէն — ինչքան աժանցաւ սա չարատը — եւ մանաւանդ, մեր խմբագրականին չպիտի կցեր Թիւրատին «սպանիչ» դիտողութիւնը, որ բոլորովին կապ չունի մեր յուզած հարցին հետ:

Ուրեմն, հարկ է կրկին եւ կրկին բացատրել — ի պէտս «Յուսաբեր»ի — թէ բան մը տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ մէջ, ոչ թէ «լուսաբերութիւններ», այլ իրողութիւններ՝ 1922էն ի վեր, ամբողջական ծրագրով եւ յամառ հետեւողականութեամբ:

Այո՛, ընկերներ, ոչ մարզանք է, ոչ ալ դերասանական շարժում ինչ որ տեղի կ'ունենայ Թուրքիոյ մէջ, շնորհիւ վճռական ու յանդուգն սերունդի մը, հոգ չէ թէ հրամանագիրներով, եւ բռնատիրական թաթի տակ:

Եւ ինչ որ կը կատարուի, ճեղքեր կը բանայ, հետքեր կը ձգէ, որոնք առնուազն կը թարմացնեն, կը նորոգեն այդ նախնական երկիրը: Ինչպէ՞ս կրնանք ժխտել կամ ծաղրել արժէքը սուլթանութեան, խալիֆայութեան, ֆէսին, փաթթոցին, «մէտրէսէ»ներուն, «թէքքէ»ներուն, «շէրի»ին ջնջման եւ լատիներէն այբուբենի գործածութեան: Եւ այս ամէնը՝ վեց-եօթը տարուան ընթացքին: Ինչպէ՞ս կրնանք ուրանալ սահմանէն անդին, համայնավարական «Դեկրէտ»ներով կատարուած վիթխարի փոփոխութիւնները, որոնք նոյնքան խոր հետքեր ձգած են, մեծ մասով գիտնականի դիմանալու ամէնէն կատաղի յետաշրջութեան:

Եւ, ինչո՞ւ ծածկել, այնքան աւելի արմատ կը բռնեն եղած փոխաշրջումներն ու փոփոխութիւնները, որքան աւելի տեւէ տիրական իշխանութիւնը, ու անոր թանկագին աջակիցը, խաղաղութիւնը:

Իսկ մենք, կրցա՞նք, համարձակեցա՞նք ութը-տասը տարուան մանուկներու գլուխէն հանել-նետել ամբողջ ուլի մը մորթը, հոչակաւոր «փափախ»ը, նոյն իսկ «եազման», — մենք միւսուն տարի առաջ ենք...

Պարագաները տարբե՛ր են, կ'ընդունինք. բայց կրցա՞նք բան մը աւելցնել 60ական թուականներու Սահմանադրութեան վրայ:

Կը խօսինք նորէն, ի խորոց սրտի: Այո՛, քար դրած մեր սրտին վրայ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ԼԵԶՈՒ՝ — ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Էտիրնէի երեսփոխան Ձէքի Մէսուտ պէյ Պոլսոյ *Միլլիյէթ* թերթի սեպտեմբեր 2ի խմբագրականին մէջ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ նոր տառերու եւ ոչ-Թուրք տարրերու մասին.

...«Այսուհետեւ Թուրքիոյ մէջ Թուրք լեզուն միայն պիտի տիրապետէ. այլ եւս թոյլ չենք կրնար տալ որ մեր երկրին մէջ Պոշնակներու, Ալպանացիներու, Կիրիտցիներու գիւղեր կազմուին: Թուրքիոյ հողերուն վրայ միմիայն Թրքական գիւղեր գոյութիւն կրնան ունենալ:

Մինչեւ հիմա մեր ոչ-ազգային կառավարութիւնները երբեք ուշադրութիւն չեն դարձուցած այս կարեւոր խնդրին: Նոյնիսկ այս կացութիւնը քաջալերողներ եղած են. օրինակ՝ Սուլթան Համիտ իրեն համար նպաստաւոր նկատած է տարրերու միջեւ տեւական կերպով վէճեր ստեղծելու քաղաքականութիւնը:

Թուրքերէնէն տարբեր լեզու խօսող հայրենակիցները պէտք է համոզուած ըլլան, թէ այլեւս հնչած է մէկ լեզու խօսելու ժամը:

Նոր տառերու շնորհիւ օտար լեզու խօսող մեր հայրենակիցները շատ դիւրաւ պիտի կարենան Թուրքերէն սորվիլ: Չէ՞ որ մինչեւ այսօր պնդողներ կային թէ օտար լեզու կը խօսին, որովհետեւ տեղեակ չէին Թուրքերէնի: Այսօր, այլեւս գոյութեան իրաւունք չունի այդ պատրուակը: Եթէ իրենց այդ տեսակէտին մէջ անկեղծ են, թող ապացոյցը տան՝ Թուրքերէն խօսելով:

Ղազի փաշային մէկ նշանին վրայ, Թուրքերէն խօսող բոլոր հայրենակիցները գիշերը ցերեկին խառնելով նոր տառերուն փարեցան. օտար լեզու խօսող մեր հայրենակիցները արդեօք պիտի չմիանա՞ն Թուրքերէն խօսող մեր հայրենակիցներու խանդավառութեան: Կասկած չկայ որ պիտի միանան, եթէ կը գնահատեն երկրին բարձր շահերը, իսկ եթէ չեն գնահատեր, ո եւ է միջոցով ստիպուած ենք սորվեցնել անոնց:

Պէտք է ճշդել այն թաղերը, գիւղերն ու քաղաքները, ուր հայրենակիցներ օտար լեզու կը խօսին: Այդ շրջաններուն մէջ միջոցներ ձեռք առնելու ենք տիրապետող դարձնելու համար Թուրքերէնը: Նոր տառերը միեւնոյն ատեն պէտք է նպաստեն ազգային միատարրութեան ապահովումին:

Կառավարութեան ու Թիւրք օճաղիներու վրայ ծանր պարտականութիւն կ'իյնայ այս խնդրին մէջ:

Լեզուական զօրաշարժի կողքին, կառավարութիւնը արմատական եւ օրինական միջոցներ ձեռք պէտք է առնէ՝ իրականացնելու համար ազգային միատարրութեան նպատակը: Կասկած չկայ որ, մեր զարգացած և հայրենասէր երիտասարդներն ալ պիտի կատարեն իրենց վրայ ինկած պարտականութիւնը:

Բոլոր անոնցմէ, որոնք Թուրք հողերուն վրայ տեղաւորուած են և կ'օգտուին անոր բարիքներէն՝ հայրենիքը մէկ բան միայն կը պահանջէ. — «Թուրք եմ» ըսել և միշտ Թուրքերէն խօսիլ»:

ՏՈԼՍՏՈՅԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

(1828 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9 — 1928 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9)

* * *

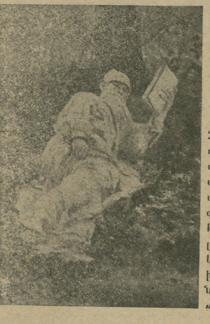
Ճշմարիտ գիտութիւնը եւ ճշմարիտ արուեստը, գոյութիւն ունեցած են միշտ եւ ունին. անկարելի եւ անօգուտ է զանոնք ուրանալ: Այսօրուան ամբողջ չարիքը հոն է, որ իրենք զիրենք քաղաքակիրթ դաւանող մարդեր, իրենց կողքին ունենալով գիտուններ եւ արուեստագէտներ՝ կազմած են մենաշնորհեալ դասակարգ մը, քահանաներու պէս: Այս դասակարգը թերութիւններն ունի բոլոր դասակարգերուն:

Տոլստոյ

ԱԼԵՓԱՌ ԾԵՐՈՒՆԻՆ ՄԱՆ ԿՈՒԳԱՅ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ, ԼՈԳԱՆՔԷՆ ՅԵՏՈՅ

Լուս. «Իլ. Ռոսեաի»

ՏՈԼՍՏՈՅ ՇԱՏ ԿԸ ՍԻՐԷՐ ԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼ ԾԱՌԵՐՈՒՆ ՏԱԿ, ԿԱՄ ՊՈՒՐԱԿԻ ՄԸ ԽՈՐԸ

Կոմս Լեւ Տոլստոյ ծնած է Եասնայա-Պոլիանա, 1828, օգոստոս 28ին (9 սեպտ. Ն. Տ.), ազնուական ընտանիքէ: Ինը տարեկանին՝ արդէն որբ էր հօրմէ եւ մօրմէ: Իր եղբայրներուն հետ, կը յանձնուի մօրաքրոջ մը խնամքին: Կ'ուսանի Քազանի համալսարանը, զոր կիսատ կը թողու: Այդ շրջանին արդէն, ան խանդավառօրէն կը փարի ազատական գաղափարներուն, Ռուսօ կը դառնայ իր բարձի գիրքը, կը յաճախէ գիւղացիներուն, բանուորներուն եւ յարաբերութիւններ կը հաստատէ ծայրայեղներու հետ: Բայց պարտքերու տակ ընկճուած, 1851ին կը մեկնի Կովկաս, իր եղբօրը մօտ որ զինուորական էր: Ինքն ալ կը մտնէ բանակ: Այդ շրջանին կը հրատարակէ իր առաջին գործը *Մանկութիւն*. 24 տարու էր: Իբր սպայ՝ կը մասնակցի Խրիմի պատերազմին, ուրկէ կը գրէ *Սեւաստապոլի պատմուածքները*:

1855ին, Ալեքսանդր Բ.ի գահակալութիւնը ծայր կուտայ ստրուկներու ազատագրական շարժումին: Տոլստոյ ալ կը բերէ իր բաժինը՝ *Փոլիքուշքա*: Յետոյ կը ճամբորդէ Գերմանիա, Իտալիա, կ'անցնի Փարիզէն, պահ մը կը բնակի Զուիցերիա: Կրկին ճամբորդութենէ մը յետոյ, կը վերադառնայ Ռուսիա 1861ին, ուր գրչով, խօսքով ու գործով կը նուիրուի գերիներու ազատագրութեան: Այս շրջանին է, որ իր մէջ տեղի կ'ունենայ յեղաշրջումը եւ փիլիսոփայական ու բարոյական տեսակէտները, որոնք յետագային ծանրօրէն կշռեցին իր գործին ու կեանքին վրայ, կը զարգանան ու կը բանաձեւուին: 1859ին հրատարակելէ յետոյ *Երեք մահերը*, 1863ին լոյս կ'ընծայէ *Խազախները*:

Ռազմափորձի մը ընթացքին, երիտասարդ զինուորի մը գլխատումը այնքան կը ցնցէ զինքը, որ կը փախչի իր բնակավայրէն ու կ'ապաստանի Սամարա, բարեկամներու քով: Հոն կը ծանօթանայ Սոֆիա Անդրիեւնայի, որուն հետ կ'ամուսնանայ: Երջանիկ է: Ընտանեկան բոյնը սկզբնական շրջանին, կորովով ու երանութեամբ կը լեցնէ իր սիրտը ու իրարու ետեւէ լոյս կ'ընծայէ *Պատերազմ եւ Խաղաղութիւնը*, *Աննա Քարենինան*: Արդէն, Ռուսիոյ ամէնէն համբաւաւոր գրողն է: Բայց փառքը չէ որ զինքը կը հետաքրքրէ, այլ ագարակապանի, մշակի իր փորձերը: Վերջնականապէս նետած է քաղքենիի զգեստները ու հագած՝ գիւղական տարազը: Իր վարդապետութիւնն ու տեսութիւնները կը պարզէ գիրքերու մէջ, *Աւետարանները*, — *Ի՞նչ է իմ հաւատքը*, — *Բանականութիւն, հաւատք եւ աղօթք*, — *Ձեռական աշխատանքը եւ մտաւորական գործունէութիւնը*, — մէջ ընդ մէջ հրատարակելով նաեւ առակներ, պատմուածքներ, *Ի՞նչ է արուեստը*, *Իվան Իլիչի մահը*, *Ոգեհարցները* ու նաեւ հոյակապ թատերգութիւն մը՝ *Խաւարին ուժը*: Քաշուած իր ծննդավայրը, չի մերժեր ընդունիլ հետաքրքիրներու եւ ուխտաւորներու բազմութիւնը, որ կուգայ իր հիացումը յայտնել վարպետին: 1888ին, ան կը հրաժարի անձնական խոշոր հարստութեան մը բարիքներէն, ձգելու համար գիւղացիներուն, ինչ որ աճապին աղմուկ կը հանէ: 1890ին Ռուսիոյ ահաւոր սովը թոյլ կուտայ գաղափար մը կազմելու անոր վայելած ժողովրդականութեան վրայ: Սովահարները իրեն կը դիմեն. չի կրնար զանոնք կշտացնել. կը ջանայ մխիթարել: 1895ին, Տուխոպորները (մասնաւոր աղանդ մը) կը հալածուին: Անոնք ալ կը դիմեն Տոլստոյի, պաշտպանութիւն խնդրելով: Ան կը դիմէ Նիկոլա Ցարին ու կը յաջողի հալածանքը մեղմացնել. իսկ անոնց նիւթական օգնութեան փութալու համար, 1900ին կը հրատարակէ *Յարութիւնը*: Այս վէպը պատճառ կը դառնայ որ Սինոդը զինքը բանադրէ 1901ին:

Տոլստոյ մեռաւ 20 նոյեմբեր 1910ին, Աստապովայի մէջ, փոքր կայարան մը, ուր երկար թափառումներէ յետոյ, ապաստանած էր, փախչելով իր ընտանեկան բոյնէն:

Տոլստոյի այս վերջին քայլը կը կազմէ իր կեանքին ամէնէն եղերական դրուագը, որուն մանրամասնութիւնը կուտանք յաջորդաբար, քաղելով ականատեսէ մը՝ իր աղջկան իսկ գրութենէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հազար ֆաշիստներ Պոլսոյ մէջ

Առջի օր Պոլիս հասան հազար ֆաշիստ սկաուտներ, որոնց մէջ նաեւ Մուսոլինիի երկու զաւակները, որոնք համազգեստ հագած՝ թափօրով անցան Պոլսոյ փողոցներէն եւ ծաղիկներ դրին Թաքսիմ՝ Մուսթաֆա Քէմալի արձանին առջեւ: Պոլսոյ իտալական գաղութը, ինչպէս նաեւ Թուրք մարզիկները ջերմ ընդունելութիւն ըրին ֆաշիստներուն:

Գերմանիա պահանջներ կը դնէ

Նրբանցքներու մէջ Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պելճիքայի ներկայացուցիչներուն միջեւ կատարուած բանակցութիւններէն յետոյ, առջի օր Գերմանիոյ վարչապետ Հէրման Միւլլէր պաշտօնապէս Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Մակեդոնիոյ ոռոգման եւ ճամբաներու շինութեան համար Հելլէն կառավարութիւնը 75 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը պիտի կնքէ Նիւ Եորքի Զէլիկման դրամատունէն, 100ին 5ուկէս տոկոսով եւ 100ին 1 միջնորդչէքով՝ առաջին տարուան համար: 35 միլիոն տոլարը պիտի յատկացուի առաջին երեք տարիներուն շինուելիք ճամբաներուն: Դրամատունը անմիջապէս պիտի յանձնէ 20 միլիոն տոլարը: Կառավարութիւնը առ այժմ որ և է յանձնառութիւն չի ստանձներ 40 միլիոն տոլարին համար. այդ գումարը պիտի պահանջէ՝ երբ պէտք ունենայ:

ՏՈԼՍՏՈՅ ԿԱՄ ՀԱՆՃԱՐԻՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ

Քսաներորդ դարու տղան ա՛լ չի կարդար Վարք Սրբոց։ Մարտիրոսութեան մարզանքները վար կը մնան իր հետաքրքրութենէն եւ եթէ պատահի որ Տոլստոյի կենսագրութիւն մը ուզէ թղթատել երկու վագքերու միջեւ, զարմանքով պիտի փակէ գիրքը։ Դեռ քառորդ դար առաջ, կը գտնուէ՛ր ուրեմն մէկը՝ որ կը տուայտէր խաչի ճամբուն վրայ...

Ու շնացած այս դարը՝ այդ մարդն է որ կը տօնէ այսօր։ Կ'ողբա՞յ զայն։ Ո՛չ անշուշտ։ Չունի այդ յատկութիւնը։ Խրամը քամեց անոր վերջին արցունքը։ Բայց կ'երեւի, դեռ չէ մոռցած յարգանքի տուրքը ճիգին հանդէպ, որ բեղուն եղաւ։ Կամ թերեւս, ո՞վ գիտէ. մանանխի հատիկը կը փնտռէ հոն, իր ցամաք ու պարապ սրտին համար։ Բայց իրականութիւնն այն, է որ ջարդէ դարձած մարդու իր խօսքը կուզայ բարդել հատորներու վրայ, որոնք քանի մը տասնեակ հազարներու կը հասնին արդէն։

Եւ սակայն, խորհողը այնքա՛ն ալ ինքնատիպ չէ եղած։ Ո՛չ մէկ նորութիւն բերած է։ Փիլիսոփայութիւնը որ կը քա, րոզէր, իրմէ շատ առաջ, յոգնեցուցեր էր արդէն մարդոց ականջները՝ գիրոցներէն սկսեալ։ Սրբագրութիւնները որ յաւակնեցաւ մտցնել՝ ոչինչ աւելցուցին բնագրերուն ուժին ու գեղեցկութեան, իսկ հաւատքը որ իրն եղաւ, իրմէ շա՛տ, շա՛տ առաջ արդէն, տուեր էր մարտիրոսներ եւ առաքեալներ։ Ինք, անոնց ուրացումի կատարելութեանն ալ չհասաւ։ Մնաց պարզապէս աստուածային երազահարը, ներքին մղձաւանջի մը զոհը, ճգնաւորը իր հաւատքին՝ որքան որ թոյլ կուտային դարը, վայրը ու մանաւանդ իր ծագումը՝ յետադարձ կապակցութեան ուժով։ Եղաւ մեծ տառապողը ներքին ճշմարտութեան, Սկզբունքին որ դուրս չէր ելլեր իր ներսէն։ Տառապիլ գիտցաւ ու տառապեցաւ։

Հոս է գաղտնիքը Տոլստոյի մեծութեան, իր մեծ, համաշխարհային ազդեցութեան։

Լատին հանճարի կամ խիտ ու զուսպ արուեստի սիրահարները դժուար թէ կարենան ընթերցումի հաճոյքը գտնել Տոլստոյի մէջ։ Բայց, խոովքի եւ անդրադարձումի պարտադրութենէն չպիտի խուսափին բոլոր անոնք, ինչ ճաշակի ալ պատկանին՝ որ ձեռք կ'առնեն անոր մէկ կտորը։ Որովհետեւ անոր մէջ, «կեանքի պատառ»ը՝ կենդանի միսի գոյն ունի։ Իրականութիւնն է որ հոն կը ձայնէ առանց սեթեւեթի, գրեթէ կոպտութեամբ, ու տողէ տող, մարդհոգին կը նկարէ ինչպէս որ է, իր մորթին շօշափելի, լուսանկարելի ձեւերէն, մինչեւ ներքին, անտես անդունդները։

Իրականութիւնը որ Տոլստոյի գրչին կը յանձնէ իր գաղտնիքները, կարելի չէ որակել ու դասաւորել։ Չի կրեր հեղինակին անհատական դրոշմը։ Անոր խառնուածքին, ըմբռնումին կամ տեսաբանութեան համեմատ չէ որ չափ ու ձեւ կ'առնէ, այլ ընդհակառակն, իրականութիւնն է որ կլլըռնանայ իր խառնուածքին, կը տիրէ իր ըմբռնումին ու տուն կուտայ իր տեսութեան։ Երեւակայութիւնը որմէ զուրկ եղած է եւ որուն պակասը լրացուցած է անհատնում դիտողութեան մը զանձերով, դեր չունի անոր արուեստին մէջ։

Տոլստոյ կը դիտէ գիւղացիի սուր ու խորաթափանց աչքերով ու կ'արձանագրէ հաւատարիմ լուսանկարիչի մը պէս։ Զոլաներու եւ Ֆլոպէրներու ճամբան է այս, հարթ, մաքուր, աշխատուած, բայց չոր ու անհրապոյր։ Սակայն, ինչ որ գինքը կը հեռացնէ հասարակէն ու կը դնէ գերակշիռ բարձրութեան մը վրայ, ուժեղ զգայնութիւն մըն է, որ չէ գիտցած նուազիլ տարիքին հետ։ Տոլստոյ այնքան խանդավառ էր ութսունին, որքան քսանին։ Այդ զգայնութիւնը որ իր մէջ կը նրբանայ մինչեւ յայտնատեսութիւն, թոյլ կուտայ իրեն տեսնել, ինչ որ աչքերէն կը խուսափի, ինչ որ իրողութիւն է հոգիներուն խորը, խնամքով կը ծածկուի կամ կը կեղծուի։

Օժտուած արտակարգ դիտողութեամբ եւ զգայնութեամբ, Տոլստոյ ալ պէտք չունի երազելու եւ երեւակայելու, ինչպէս կը դիտէ Ցվայկ։ Իրականութիւնը որ կ'իյնայ իր աչքերուն տակ, կը բաւէ կերտելու արուեստի հոյակապ յուշարձանը, ու պատկերները որ կ'առնէ հողին վրայէն, կեանքի աղտերուն ու փոշիներուն մէջ թաթխուած, կ'անցնին իր հոգիին աշխատանոցէն, արտադրուելու համար կենդանի գոյներով։

Տոլստոյի կեանքը իր գործին մէջ է։ Տուած է ինչ որ ապրած է, եւ ապրած է տալու համար։ Բայց մեծ ու վաւերական արուեստագէտ մը ըլլալ չի բաւեր վայելելու հախար ժողովրդականութիւնը որ դեռ կը տեւէ, իր մահէն տարիներ յետոյ։ Մտաւորական թէ հասարակ ընթերցող, անոր կը մօտենան հաւասար հետաքրքրութեամբ և յարգանքով, իւրաքանչիւրը քաղելու իր ճաշակին ու պէտքին գոհացումը։ Որովհետեւ Տոլստոյի գրիչը եղական լծորդումն է անհատական ու հաւաքական արտայայտութեան։ Անոր արուեստը՝ բարոյականի մը գործիքը չէ միայն, այլ նաեւ ներքին, բուռն պայքարի մը յուշագրութիւնը, արձանագրութիւնը ստորոտէն դէպի կատար բարձրացման բոլոր ճիգերուն, յաջողութիւններուն ու սայթաքումներուն։

Կը դիտէ շուրջը,— համատարած ապականութիւն։ Ու դարմանի հետապնդումը որ կը մտադրէ, չի վհատեցներ իր յաւիտենապէս երիտասարդ հոգին. բայց նախ, պէտք է ճիգին իրաւունքը ստանալ, արժեցնել աշխարհիկ առաքեալի կոչումը։ Եւ իր խորաթափանց նայուածքը կ'իյնայ իր իսկ վրայ, իր ներսը։

Կը դատապարտէ ինքզինքը,— ազնուական, խաղամոլ, հեշտասէր, սնապարծ։ Պատերազմէն կը դառնայ փառքով, հայրենասիրութեամբ ու մարտական կորովով փքացած։ Կը սիրէ կեանքը զրկուածի կատաղութեամբ։ «Ապրելուգինովութիւնը» կը փորձէ վայելել իր բոլոր ձեւերուն տակ։ Բայց ձանձրոյթը կը հսկէ. ու պայքարը կը սկսի իր անձին դէմ։ Կոպիտ ճաշակներ ունի զորս պէտք է յղկել, սովորութիւններ՝ որոնց ուժը պիտի կոտրէ, պիտի ձերբազատէ իր հոգին՝ բռնակալ բոլոր ազդեցութիւններէն։ Իր անձին դէմ այս պայքարը՝ յետագային զինքը կը մղէ մեկուսանալու աշխարհէն, քաշուելու իր ծննդավայրը, հրաժարելու անձնական հսկայ հարստութենէ մը՝ ի նպաստ գիւղացիներուն, բանալու դպրոց մը, ուր ինքն իսկ կը կրթէ անոնց զաւակները։ Ան արդէն ճանչցած է ու կը մատնանշէ կեղծիքը որ կը նուաճէ ընկերութիւնը։ Ու մարդկային գիտակցութեան կը մատնէ անոր գլխաւոր երեսոյթները,— պետութիւն, եկեղեցի, դրամատիրութիւն։ Յաջողա՞ծ է մաքրել իր հոգին, փշրել նախապաշարումներու լուծը, որ կը ճնշէր ազնուացման իր ճիգերուն վրայ։ Նախկին սպայ, գնահատուած պատերազմիկ՝ նշդրակը կը զարնէ իշխանութեան պալարին, ճապէս քրիստոնեայ՝ կը հարուածէ կրօնական սնապաշտութիւններն ու սքեմաւոր իշխանութեան բռնութիւնը. ազնուական կալուածատէր՝ կը կանգնի ու կը պայքարի մութ ուժերուն դէմ, որոնք կը ծառայեն զրկանքի եւ սարկութեան մէջ պահելու աշխատանքը։ Ոչ ոք կրցած է այնքան յուզիչ շեշտերով պատալ զրկանքի եւ բռնութեան զառնութիւնները, որքան ինք որ ճանչցած ազատութեան ու վայելքի ամէն գինովութիւն, պիտի կրնար Սարդանաբաղի մը կեանքը շարունակել։ Բայց մարդկային տառապանքի ուժին հանդէպ՝ իր զգայնութիւնը կը փշրուի ու վճռաբար կը շեշտէ բոլոր սուտերէն ու բռնութիւններէն՝ ընկերութիւնը փրկելու անհրաժեշտութիւնը։ Բայց հոն ուր սուր դիտողի եւ անխնայ քննադատի իր հանճարը պիտի յանդէր դրականութեան, հասատատ քայլերու, կը դառնայ դէպի ետ, իյնալու համար լայն քով ու խորութեամբը չափուած անդունդի մը խորը, որուն բոլոր խոռոչներն ու ցցուածքները ծանօթ են։ Ընկերային բոլոր ցաւերուն դէմ, ան կ'առաջարկէ աւետարանական քրիստոնէութեան։

ա.— Չարին չարիքով մի դիմադրեր։

Ու յեղափոխական՝ կը դատապարտէ իրաւունքի ամէն նուաճում որ բռնութեամբ կը ստացուի։ Թշնամի բոլոր բռնակալներուն ու բռնութիւններուն, դէմ է նաեւ յեղափոխութեան, որ «չարին չարիքով» դիմադրելու միջոցն է, ու ցաւելով մէկտեղ հայ ժողովուրդի տառապանքին վրայ, համակերպութիւն կը յանձնարարէ հայ յեղափոխականին։

բ.— Մարդու Թշնամի մի ըլլար։

Այնատեն է որ Քրիստոսի սէրը՝ մերկացած յետագայ աստուածաբանական ու եկեղեցական յաւելումներէ որոնց տակ կը խեղդուի, պիտի բռնէ սրտերը, խաղաղութիւնը պիտի նուաճէ բոլորը, ու սիրոյ մականին տակ, պիտի դադրին բոլոր բռնութիւնները, կեղեքումները, տառապանքները ու մարդը պիտի ապրի խաղաղ ու երջանիկ, իբր բարոյական գերագոյն էակ մը։

Բայց խաղաղութիւնը որ կը մաղթէ մարդկութեան, հեռու է զինքը համակելէ։ Հասած է առաքեալի բարոյական ընդունակութեան։ Մտածումը գլխէն իջած է սրտին, դարձած է զգացում, բնազդական սկզբունքի ուժով։ Պիտի ուզէր զայն կիրարկել, իր անձով մարդկութեան տալ խօսքի ու գործի կենդանի օրինակ։ Բայց արգելքներ կան ճամբուն վրայ, կապեր՝ իր ոտքերուն շուրջ։ Զաւակներ ունի՝ որոնց ճակատագիրը պատասխանատուութեան կը կանչէ զինքը. կին մը որ ամուր կը փակէ ելքի դուռը։ Ու սկզբունքին եւ կիրարկումին միջեւ, պայքարը կը մղուի իր ներսը ամբողջ 30 տարի, համր, ուժգին, անողոք, մինչեւ վճռական քայլը։ Մահուան մօտ, արդէն պատկառելի ծերունի մը՝ կ'իջնէ փառքի գագաթէն, ու ձմրան մութ գիշեր մը, բանտարկեալի մը պէս որ ի գին ամէն վտանգի, իր ազատութեան կը վազէ, կը փախչի տունէն, իր կնոջմէն ու զաւակներէն, փշրելով արգելքի ամէն շղթայ, կը թափառի գիւղէ գիւղ, եւ հուսկ ուրեմն, փոքր կայարանի մը մէջ խաղաղութիւնը կը գտնէ մահուան գիրկը։

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆՑ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Տոլստոյի հարիւրամեակին առթիւ, Մոսկուայի կազմակերպիչ յանձնախումբին մասնակցութեան հրաւէրը ընդունած են, Ֆրանսայէն՝ Ռոմէն Ռոլան, տիկին Սէվըրին, Ժ. Ռիշար Պլոք, Մաք Օրլան, Վ. Մարկրիթ, Պէգ Սանտրար, Ֆրէտէրիք Լըֆէվր, Փոլ Պուալէ։ Գերմանիայէն՝ Քէլլէրման, Հանրիխ Ման, Հաուփթման։ Աւստրիայէն՝ Ստեֆան Ցվայկ, Հոֆմէնշթալ, Անգլիայէն՝ Վէլլս, Արնօ Պէննէթ։ Պէրնար Շօ վերապահած է իր պատասխանը։

Յանձնախումբը հրաւիրած է նաեւ Քնուտ Համսըն, Սինքլայր, Կանտի, Ռապինդրանաթ Թակօր եւ Ունամունօ։

Իսկ Եւրոպայի մէջ, բոլոր թերթերն ու հանդէսները, յօդուածներ կը նուիրեն Տոլստոյի։ L'Europe ամսագիրը մասնաւոր համարի մը մէջ, ուսումնասիրութեան կ'ենթարկէ անոր կեանքն ու գործը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ժընեւ, 2 Սեպտեմբեր (Յապաղած).— Սեպտեմբեր 1ի շաբաթ օրը, ժողովի հրաւիրուած էր Ազգերու դաշնակցութեան գաղթականներու բարձր քոմիսէրութեան խորհրդակցական կոմիտէն, որու բովէն կ'անցնին գաղթականներու տեղափոխման, տեղաւորման եւ օգնութեան բոլոր գործերը։

Ժողովը դռնբաց յայտարարուելով, կը մագցիմ վերնատունը, վերապահուած լրագրողներու եւ հասարակութեան, ուր ինծմէ զատ երկու հետաքրքիրներ միայն կան, կին մը եւ մարդ մը, հաւանաբար լրագրողներ, որոնք յօրանջելով, երբեմն երբեմն հազձեպ «նօթ»եր կ'առնեն։

Ժողովին կը նախագահէ Պ. Ալպէր Թոմա, Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին սնօրէնը, որուն մաս կը կազմէ տակաւին Գաղթականական բարձր քոմիսէրութիւնը, սպասելով որ քանի մը ամիսէն, ինչպէս ծրագրուած է, ուրոյն կազմակերպութիւն մը դառնայ, Ազգերու դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան եւ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի կողքին։

Ամբողջմազ ու մօրուքով ծածկուած նախագահին կ'օգնէ խնամքով քերծուած Անգլիացի մը, Պ. Ճօնսըն, Գաղթականական բարձր քոմիսէրութեան օգնական լիազօրը, որ Նանսէնի ստուերածումէն ի վեր, գրեթէ ինքնագլուխ եւ շատ հեղինակաւոր կերպով կը տանի գաղթականական գործերը։

Ընդարձակ սրահին մէջ, երկոտասանեակ մը պատգամաւորներ։ Ձախ կողմի առաջին սեղանին առջեւ, քով քովի նստած, երկու նման գլուխներ, ամբողջովին լերկ, Ա. Հանըրեան եւ Լ. Բաշալեան, առաջինը՝ Հ. Հ. պատուիրակութեան եւ երկրորդը՝ գաղթականներու կեդր. յանձնախումբին ներկայացուցիչներ։ Իրենց քովը պարապ աթոռ մը, որ յետոյ կը տեղեկանամ, վերապահուած է եղեր Հ. Բ. Ը. Մ. ներկայացուցիչ Աղաթօն պէյի, որ չէ եկած։

Ստացած տեղեկութիւններուս համաձայն, Հ. Օ. Կ.ի կեդր. մարմինը սոյն ժողովին մասնակցելու համար, ճամբայ հանած է եղեր իր ընդհանուր քարտուղարը, որ երկաթուղային արկածի մը հետեւանքով ժամանակին չէ կրցեր հասնիլ Ժընեւ։

Պատգամաւորներուն մէջ կը նշմարեմ Ռուս կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, Պ. Պ. Բուալէնշթայնն ու Կուլքեւիչը, Ուկրայնացիներու ներկայացուցիչ Պ. Շուլկինը, որ ամէն վայրկեան խօսք կ'առնէ աղճատ ֆրանսերէնով մը, պաշտպանելու համար Ուկրայնացիներու իրաւունքները, Հրէական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչ Պ. Լուսիէն Վօլֆը, կարմիր խաչի ներկայացուցիչ Պ. Կլաւզօն, Անգլիական հայասիրական կոմիտէներու ներկայացուցիչ Պ. Հարրիսը։ Ժողովին կը մասնակցին նաեւ Սուրիոյ Հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին ֆրանսական վարիչ զօրավար Տոքթ. Տիւկէյ եւ Գաղթականական բարձր քոմիսէրութեան նոյն գործին Սուրիոյ վարիչ Պ. Պիւրնիէն։

Նախորդ ժողովի արձանագրութեանց վաւերացումէն եւ մէկ քանի բանաձեւերու քուէարկութենէն յետոյ, որոնցմով ժողովը իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ գաղթականական բարձր քոմիսէրութեան եւ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին, այս վերջին տարուան խսկապէս արդիւնաւոր գործունէութեան մասին, յունիս 28-30ի Միջկառավարական խորհրդակցական ժողովին յաջող ելքին համար՝ ի մասին Ռուս եւ Հայ գաղթականներու իրաւական կացութեան եւլն., ժողովը կ'անցնի Հայ եւ Ռուս գաղթականներու տեղաւորման, տեղափոխութեան եւ օգնութեան մասին տրուած տեղեկագիրներու եւ հաշիւներու քննութեան.

Այս տեղեկագիրներու առանցքը կը կազմեն Սուրիոյ Հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը, որ մեզ համար ներկայացնելով բացառիկ արժէք եւ նշանակութիւն, կը մտադրեմ նիւթ դարձնել առանձին թղթակցութեան մը։

Տեղեկագիրներու քննութենէն յետոյ, Պ. Ա. Հանըրեան խօսք առնելով կը յայտնէ որ ֆրանսական կառավարութիւնը վերջերս սկսած է Նանսէնեան նամակադրոշմ չփակցնել Նանսէնեան անցագիրներուն վրայ եւ թէ այդ բանը ընդհանրանալով մեծ վնաս պիտի հասցնէ ամէնէն աւելի օգնութեան կարօտ մեր գաղթականներուն, քանի որ այդ նամակադրոշմներու ամբողջական արդիւնքը յատկացուած է անոնց։ Նկատի ունենալով այդ պարագան, Պ. Հանըրեան ժողովին կը ներկայացնէ բանաձեւ մը, յայտնելով որ Բարձր քոմիսէրութիւնը եւ Աշխատանքի Միջազգային գրասենեակը պէտք եղած դիմումները կատարեն ֆրանսական կառավարութեան մօտ, որպէսզի պարտադրիչ դառնայ Նանսէնի նամակադրոշմը (5 ֆրանք ոսկի) Նանսէնեան անցագիրներուն վրայ։ Պ. Ալպէր Թոմայի միջամտութեան վրայ, որ կը յայտնէ թէ ասկից առաջ այդ ուղղութեամբ իր կատարած աշխատանքը ապարդիւն անցած է, ժողովը պաշտօն կը յանձնէ Պ. Հանըրեանի եւ Պ. Բուալէնշթայնի որ այդ ուղղութեամբ փարիզի մէջ պէտք եղած նախապատրաստական աշխատանքը կատարեն պատկան իշխանութեանց մօտ, հարթելու համար գետինը։

Յետոյ Պ. Բաշալեան քուէարկել կուտայ բանաձեւ մը, բաղձանք յայտնելով որ Բարձր քոմիսէրութիւնը դիմում կատարէ, պատկան իշխանութեանց միջոցաւ, կեանքի ապահովագրական մեծ ընկերութեանց մօտ, ստանալու համար ամբողջական ցուցակը այն ապահովագրուած Հայերուն, որոնք մեռած են պատերազմի կամ տարագրութեանց ընթացքին եւ որոնց ժառանգորդները, անտեղեակ այդ ապահովագրութեանց, չեն կրցած գանձել իրենց իրաւունքը։

Ժողովը իր օրակարգը սպառած ըլլալով, փակուած կը յայտարարուի նախագահին կողմէ։ Պատգամաւորները իրար կը խառնուին եւ վերէն կը նշմարեմ զօր. Տիւկէն եւ Պիւրնիէն, որոնք կը շրջապատեն Պ. Բաշալեանը եւ ապահովաբար նեղը կը դնեն զինքը, Բարեգործականի միլիոններէն բաժին ուզելով իրենց ձեռնարկին համար։ Մինչդեռ Պ. Ա. Հանըրեան աջ ու ձախ յուսահատ նայուածքներ կը պտտցնէ, խօսակից մը գտնելու նպատակով եւ գէթ կեցուածք մը տալու համար ինքզինքին՝ սիկառէթ մը կը վառէ հանդիսաւորապէս...

Լ. Ա.

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Բանուորները դերին են հողային սեփականատիրութեան, տուրքերուն, զինուորական պարտաւորիչ ծառայութեան, կրօնական խաբէութեան։ Փրկութիւնը ճշմարտութեան ապացուցման մէջ է։

*** Պիտի գայ ժամանակը, երբ բոլոր մարդիկ պիտի մոռնան պատերազմը, սուրերը պիտի վերածեն արօրի խոփի, նիզակները մանգաղի։ Դէպի այդ պահը, դէպի կեանքի այդ նոր ձեւը մարդկութիւնը կը յառաջանայ մեծ արագութեամբ։

Լ. Տոլստոյ

ԱՆՑՈՂԱԿԻ

ՏՈԼՍՏՈՅԻ ՇՈՒ[...]

Տոլստոյի շուրջ [...] րական յօդուածները [...] ծնին,— ծննդեան թ[...] ուան թուական, գլխա[...] ծերը։

Այս երեք կէտերուն [...] բաղներ կան, զորս [...] հարկ է։

—

Պալզաքի վէպերէն մէ[...] (La Recherche de l'Absolu) միապէտ մը՝ ընտանեկան [...] մէջ ըլլալով հանդերձ [...] լորովին անջատ կ'ապր[...] կինը օր մը կը բարձրա[...] նոր մենարանը եւ իրենց [...] կին հիւանդութեան [...] վտանգաւոր դարձուածքը [...] դեկացնէ անոր. քիմի[...] միշտ իր երազին ետեւէն [...] նեղացած կը գոչէ.

— Ազո՛ղը տարրալ[...] վրայ էի...։

Կ'երեւի Տոլստոյ չէ յա[...] Պալզաքի հերոսին չափ [...] մեկուսանալ։

—

Որո՞ւն նախապատու[...] տալ, մօ՞րը թէ քիմի[...] խորհողին։

—

Տոլստոյի առաքել[...] ինքնաբերն եղաւ։ Անհ իր[...] թիւնը։

—

Դոստոյեւսկի, Տոլստոյ [...] լան, Ուէրթ «վաղուան [...] նութեան» չեն պատկա[...] նոնք գրագէտ ըլլալ[...] դերձ՝ նախ քան այդ [...] խորհողներ։ Անոնց [...] հարցերը ամէն ժամանա[...] թիւն ունեցած են եւ պ[...] նենան։ Պալզաքի ալ [...] մըն էր, բայց փոխանա[...] լուծելու միջոց վէպը ը[...] ուղղակի բարբառը ընտր[...] ճաշակի խնդիր։

—

Սալոնի ընկերվարակա[...] կամ գործաւորի տարազ[...] գայլայլող ոչ-գործաւոր գ[...] Տոլստոյի եւ իր նման[...] գործին գաղափէն կը խ[...] պաշ հիացողներու գլխ[...]

Այդ խօսողները լեր[...] րոտն իսկ չեն տեսած։

—

Հարիւրամեակը պատ[...] բռնելով, թերթերու սիւն[...] նուիրող գրողները պ[...] զգուշանան դառնելէ... ա[...] ոչ կը գրեն այնպէս ինչպ[...] սեցաւ սա օրիորդը։

— Տոլստո՛յ... այո՛... [...] նանային Ջուրեր»ու հեղին[...]

—

Կա՞յ մարմին մը [...] ներու քննութեան յատկ[...] Չէ՞ք կարծեր որ յետ[...] գրութիւնները քանի մը [...] անտանելի պիտի դառնա[...]

—

Երբ Տոլստոյ գիւղացի[...] րազ հագաւ, ազնուակա[...] բարեկենդանի համար ծ[...] կարծեցին զայն։

Ազնուականը՝ աշխատ[...] անօթութիւնն ալ յաճա[...] բարեկենդանի կատակ կը[...]

—

Տոլստոյ հագաւ նոր [...] իր հոգիին պահարանը [...] պահելու համար վարակ[...] մինչ Դոստոյեւսկի հոգին [...] մին կ'ուզէր ճամբորդել։

—

Դոստոյեւսկին եղաւ հ[...] բիմ նկարիչ, երբ՝ իր հոգի[...] կացուցած՝ աշխարհի [...] տուաւ զայն տանջող վէ[...] Շատեր իրենց պատկերը [...] Դոստոյեւսկիի մէջ, իսկ [...] քարողեց, քրիստոնէ[...] պարզ գիծերու վերածեց [...] աշխարհ չկրցաւ այդ վեր[...] իսկ մարսել. ստամոքսի [...] ժելի տկարութի՛ւն...։

—

Տոլստոյ լաւ աչքով [...] տեսեր ռուս կառավար[...] փորձերուն, որոնք կը [...] սլաւ ցեղերու ազատա[...] թրքական սարսափներէն[...]

Արտաքոյ բացառի[...] կան, մեծ միտքերու քով[...]

—

Նկար մը գիս կը գրա[...]

…կուռ գեղեցկութիւն ու ճըշ-
…տ երանգներ։ Տպաւորու-
…ը անմիջական է եւ նոյնը
…այ որքան կը տեւէ։ Նկար
…ալ որ իր տպաւորութիւնը
…ն մէջ կ'ամբողջացնէ։ Ա-
…նը նկարողը արտաքինին
…ար արուեստագէտն է,
…րդը՝ խորհող նկարիչն է,
…ստեղծագործութիւնը կրկ-
…նագամանք ունի։
…ց երկուքն ալ կը սիրեմ.
…ինչէն մասամբ Տուրկէնէֆ
…րմոնթօֆ, ինչպէս նաեւ
…ացի Թէքըրէյ, երկրորդն
…ստոյ։ Իսկ Տոստոյեւսկի
…որումէ կը խուսափի։
…նկուղներ բացաւ մար-
մարդկային խմորին մէջ,
…թել անէացուց զայն ու
…վրայ հրեց ժռայլ ու հի-
մարդ-անասունը։ Եւ ի՛նչ
ի՛նչ ջրվէժի հասանք։ Անկէ
…ու հասանքն են որ տար-
…ատմով Դոստոյեւսկիի կու-
…նկալ տիտղոս...։ Հսկայ
…երին մէջ։

—

Տոստոյեւսկի անուրանալի
…թեամբ մը գրի առաւ
…ինքը եւ աշխարհը։ Տոլս-
…իայն ու միայն ստեղծա-
…ց։
…խարհին տպաւորութիւնը
…ւէ անցնելով բարիի փոխ-
…ւ, Դոստոյեւսկիէ անցնելով
…յեւսկի մնաց։

—

…ոստոյեւսկի տառապանքը
…ալուծեց ու տառապանքի
…իկներ գտաւ, Տոլստոյ նոյն
…ալուծումը ըրաւ ու մէջտեղ
…ց օծանելիք կամ սպեղանի։
…անդութիւն մը իր իսկ
…ո՞վ կարելի է բուժել թէ
…գեցիկ ներարկումով...։

—

…ստոյ անիշխանական ե-
…ւ մնաց։
…էս անիշխանական եղաւ
…աց։
…տճա՞ռը։
…րջինը չէր յոգներ որո-
…ը ընելէ, եւ երբ 30 տա-
…էր, հազիւ վստահ էր իր
…...։
…րորդը եղաւ անիշխանա-
…ր արիւնէն տարուած՝ որ
։ Արիւնը մտքին հեղի-
…թիւնը չունի։

—

…իքա (հայրը եւ ոչ թէ որ-
…կարի մը մէջ Տոլստոյը կը
…ացնէ ողջագուրումի մէջ՝
…ոսի հետ։
…, երեւակայեցէք նոյն
… Տոլստոյի տեղ դնելով
…տոյ թիւ մը կը կազմեն
…րը, սկիզբէն մինչեւ մեր
…։

—

…ոյեւսկի Սիպերիոյ սա-
…ւ կլիմային տակ տառա-
…, Տոլստոյ ազնուականու-
…հրաժարեցաւ առանց իր
…նայելու։
…ը աւելի ուժեղ կորով ցոյց
…։

ԿՈՂՓԻՆ

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋ ՄԸ ՏՈԼՍՏՈՅԷՆ

(Առակներ եւ պատմուածքներ)

ՕՁԻՆ ՊՈՉՆ ՈՒ ԳԼՈՒԽԸ

Օր մը, օձին պոչը վէճի բռնուեցաւ գլուխին հետ, թէ երկուքէն ո՞րը պէտք է առջեւէն քալէր։

«Դուն առջեւէն չես կրնար քալել — ըսաւ գլուխը, որովհետեւ ո՛չ աչք ունիս ո՛չ ականջ... Պոչը կը պատասխանէր. «Ատոր փոխարէն ես ուժ ունիմ. ես եմ որ քեզ շարժել կուտամ. եսʼ ծառի մը կոճղին փաթթուելու պէս, դուն տեղէդ չես կրնար շարժիլ։

Գլուխը յաղթարարեց,— «բաժնուինք»։

Պոչը գլուխէն զատուեցաւ եւ առաջ անցաւ։ Բայց հազիւ անկից հեռացած՝ ճեղքի մը հանդիպեցաւ եւ մէջն ինկաւ։

ՔԱՐԸ

(Իրական պատմութիւն)

Աղքատ մարդ մը եկաւ հարուստ մարդու մը մօտ, ողորմութիւն խնդրելու. հարուստը ոչինչ տուաւ եւ ըսաւ. «Կորսուէ»։ Աղքատը չէր երթար. հարուստը բարկացաւ, եւ քար մը առնելով նետեց աղքատ մարդուն։ Վերջինը զայն վերցուց ու գրպանը դրաւ ըսելով.

«Այս քարը պիտի պահեմ մինչեւ այն ատեն որ իմ կարգս գայ զայն իրեն նետելու»։ Եւ այդ ժամը հասաւ։

Հարուստ մարդը ոճիր մը գործած էր։ Անոր բոլոր ինչքերը գրաւեցին։ Այն օրը որ զայն բանտ կ'առաջնորդէին, աղքատ մարդը ճամբուն վրայ անոր հանդիպեցաւ։ Յառաջացաւ, հանեց գրպանէն քարը եւ թեւը վերցուց։ Խորհեցաւ սակայն, եւ գետին ձգեց քարը, ըսելովʼ

«Ինչո՞ւ այսքան ատեն քովս պահեցի, իզուր տեղը։ Երբ ան հարուստ էր եւ հզօր, զիս կը վախցնէր. հիմա սակայն իմ գութս կը շարժէ։»

ՀՆԴԻԿԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆ

Հնդիկները, Անգլիացիներուն հետ պատերա՛զմելու ժամանակ, երիտասարդ Անգլիացի մը գերի բռնեցին։ Կապեցին զայն ծառի մը եւ պատրաստուեցան զայն սպաննելու։

Ծերունի Հնդիկ մը մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Մի սպաննէք զայն, աւելի լաւ է ինծի տաք։

Երիտասարդը անոր տրուեցաւ. ծերունի Հնդիկը քակեց Անգլիացին եւ տարաւ իր հիւղակը։ Ուտելիք տուաւ ու տեղ պատրաստեց գիշերը անցընելու համար։

Միւս առաւօտ, Հնդիկը հրաժարեց անոր իրեն հետեւիլ։ Երկար քալեցին, երբ մօտեցան անգլիական բանակատեղին, Հնդիկը ըսաւ.

— Ձերինները սպաննեցին իմ որդիս, բայց ես քու հոգիդ փրկեցի. գնա՛, միացիր ընկերներուդ եւ շարունակէ մեզ սպաննել։

Անգլիացին ապշեցաւ։

— Ինչո՞ւ կը ծաղրես զիս, գիտեմ որ մերինները սպաննեցին քու տղադ, ուրեմն սպաննէ զիս առանց սպասելու։

Հնդիկը պատասխանեց՝

— Այն պահուն որ քեզի պիտի սպաննէին՝ ես յիշեցի զաւակըս, եւ գթացի քու վրադ, չեմ կատակեր, գնա՛ միացիր քու ընկերներուդ, եւ շարունակէ, եթէ կ'ուզես, մեզ սպաննել։

Եւ Հնդիկը թողուց Անգլիացին որ երթայ։

ՄԵԾՆ ՊԵՏՐՈՍ ԵՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆ

(Իրական պատմութիւն)

Օր մը, երբ Մեծն Պետրոս անտառի մը մէջ կը պտտէր, գիւղացիի մը հանդիպեցաւ որ փայտ կը կտրտէր։

Կայսրը ըսաւ. «Աստուած քեզի օգնական»։

Գիւղացին պատասխանեց.«Իրաւունք ունիս, իսկապէս պէտք ունիմ անոր օգնութեան»։

— Բազմանդամ ընտանի՞ք մը ունիս, հարցուց կայսրը։

— Երկու մանչ եւ երկու աղջիկ ունիմ։

— Այդքա՞ն միայն, շատ չէ, ի՞նչ կ'ընես դրամդ։

— Երեք մասի կը բաժնեմ, առաջինով պարտքերս կը վճարեմ, երկրորդը տոկոսի կուտամ, զալով երրորդին... ջուրը կը նետեմ։

Կայսրը կը մտածէր թէ ի՞նչ կը նշանակէ այդ։

Ծերուկը կը վճարէր իր պարտքը։ Տոկոսի կուտար եւ ջուրը կը նետէր։

Ծերունին բացատրեց։

—«Պարտքս կը վճարեմ խնամելով հայրս եւ մայրս, դրամս տոկոսի կուտամ տղաքս մեծցնելով եւ ջուրը կը նետեմ զայն՝ աղջիկներս մեծցնելով»։

Կայսրը ըսաւ— «Դուն բաւական խելացի մարդ ես. օգնէ ինծի որ անտառէն դուրս ելլեմ, մինակս չպիտի կրնամ ճամբաս գտնել»։

Գիւղացին պատասխանեց. «Մինակդ շատ լաւ կրնաս գտնել։ Շիտակ գնա, առաջ աջիդ դարձիր, յետոյ ձախիդ եւ շիտակ գնա»։

Կայսրը ըսաւ. «Բան մը չեմ հասկնար բացատրածներէդ, ընկերացիր ինծի»։

— Բեզի ընկերանա՞լ, ժամանակ չունիմ, մէկ օրուան աշխատանքը մեզի համար շատ սուղ կ'արժէ։

— Լաւ, եթէ սուղ կ'արժէ, կը վճարեմ։

— Շատ լաւ, քանի որ կը վճարես, երթանք։

Կայսրը նստաւ գիւղացիին կառքին մէջ եւ գացին։ Ճամբան կայսրը հարցուց իր առաջնորդին. «Բարեկա՛մ, երկիր տեսա՞ծ ես»։

— Երկիրնե՞ր, բաւական տեսած եմ։

— Իսկ կայսրը, տեսա՞ծ ես երբեք։

— Ատիկա ոչ, եւ շատ կը փափաքիմ տեսնել։

— Լաւ ուրեմն, պիտի տեսնես անմիջապէս որ անտառէն դուրս ելլենք։

— Ինչպէ՞ս պիտի ճանչնամ զայն։

Պիտի տեսնես բոլոր պահակները իրենց գլուխները բացած։ Միայն կայսրն է որ իր գդակը գլխուն վրայ պիտի պահէ։

Անոնք դուրս եկան անտառէն ու կառքը դաշտին վրայ ելաւ։ Հոն պահակներ կային, որոնք, մէկը միւսին ետեւէն բացին իրենց գլուխները։ Գիւղացին խոլոր մոլոր բացաւ աչքերը, բայց չտեսաւ կայսրը ու ըսաւ.

— Վերջապէս ո՞ւր է կայսրը։

ՄեծնՊետրոս պատասխանեց.

— Դուն եւ ես ենք միայն որ գդակ չենք հաներ։ Պէտք է որ մեզմէ մէկը կայսրն եղած ըլլայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՊԱԳԱՆ

Երէկ հրատարակեցինք Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի կարգ մը յայտարարութիւնները՝ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Թղթակցին։ Քանի մը հատուածներ եւս.—

— «Անշուշտ մեծագումար դրամի պիտք ունինք ծրագրուած հանրօգուտ շինութեանց համար։ Բայց մեր որոշ քաղաքականութիւնն է խոյս տալ արտաքին փոխառութիւններէ։ Մենք մէկ փէնի չստացանք օտարէն եւ չգիմեցինք Ազգերու Դաշնակցութեան դրամական աջակցութեան։ Կ'ուզենք որ այդ հանրօգուտ շինութիւնները ինքնապահ ըլլան, որ անհրաժեշտ դրամը ճարուի անհատական նախաձեռնութեամբ,եւ տոկոսը վճարուի արտադրութեան եկամուտէն։ Անշուշտ այս գործը տարիներ պիտի տեւէ, բայց համոզուած ենք թէ վերջի - վերջոյ պիտի կրնանք մեծապէս աւելցնել Անատօլուի արտադրական կարողութիւնը։

Այժմ Թուրքիոյ ամբողջ հարստութիւնը կուգայ մեր մշակած նեղ ծովեզերքէն, եւ բեռը շատ ծանր է։ Քիչ առաջ իսկ ակնարկեցինք Պոլսոյ անկման՝ իբրեւ նաւահանգիստ, շեշտելով նաւագնացութեան նուազումը։ Եթէ քանի մը տարի առաջ հոն ըլլայիք, աւելի գէշ վիճակ մը պիտի տեսնէիք։

Նաւահանգիստին առեւտուրը հաստատ յաւելում կը ցուցնէ տարուէ տարի։ Ցետոյ, շատ մը նաւեր իրենց բեռները կը պարպեն Սեւ ծովու ափերը, մինչ առաջ այդպէս չէր։ Երբ Ռուսիոյ եւ արեւմտեան պետութեանց յարաբերութիւնները նորէն բնականոն դառնան, Պոլսոյ առեւտուրն ալ պիտի վերածաղկի։ Մենք Թուրքեր չհաստատեցինք Յոյներու կողմէ պարպուած հողերուն վրայ, բայց պիտի հաստատենք, երբ մեր բարգաւաճումը թոյլ տայ աւելցնել բնակչութիւնը։ Իզմիրը այսօր աւելի մեծ առեւտուր ունի քան Պոլիսը։

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— Մենք չենք ուզեր վտարել օտարները։ Մենք պատրաստ ենք մեր մէջ ընդունելու զանոնք։ Այսօր 350,000 օտարազգի կայ Պոլսոյ մէջ։ Բայց մենք փոխադարձ իրաւունքներ կը պահանջենք։ Այսօր Թուրքերը մեծ դժուարութեամբ անցագիր կ'առնեն Եուկոսլաւիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ համար, եւ շատ սահմանափակ պայմանաժամով։ Մենք չենք կրնար հանդուրժել որ ուրիշ ազգերու հպատակները Թուրքիոյ մէջ վայելեն այնպիսի իրաւունքներ որոնք կը մերժուին մեզի համար։

25 ՄԻԼԻՈՆ՝ 25 ՏԱՐԻԷՆ

— «Ղազին կը յուսայ թէ քսանըհինգ տարիէն Թուրքիան պիտի դառնայ խիտ, համատարր եւ բարգաւաճ երկիր մը՝ 25 միլիոն բնակչութեամբ։ Այն ատեն մենք պիտի ըլլանք ասիացի ժողովուրդ մը, արեւմտեան քաղաքակրթութեամբ եւ մշակոյթով եւ պիտի կրնանք տիրապետող դեր մը կատարել Փոքր Ասիոյ մէջ, ոչ թէ ի վնաս մեր դրացիներուն, այլ համաշխարհային զարգացման աստիճանով, նուազ կըրթուած ցեղերու մէջ։ Մենք շա՛տ ենք զբաղած օտար ցեղեր կառավարելով, եւ այսպէս պանցառութեան մատնած ենք մեր սեփական ժողովուրդին շահերը։

Եթէ Եւրոպան վաղը ամբողջութեամբ մեզի տար Մակեդոնիան, մենք չպիտի ընդունէինք այդպիսի պարգեւ մը։ Մեր գործը վերջացած է Եւրոպայի հետ, եւ մենք բոլորովին գոհ ենք մեր ունեցած հողերով եւ սահմաններով։ Կը զգանք թէ մենք պարտք մը ունինք մեր լքուած, անուս ժողովուրդին հանդէպ, որ այնքան տառապած, այնքան քաջարար կռուած է՝ եւ սակայն կ'ապրի այսքան աղքատ պայմաններու մէջ։

Մեր առաջին որոշումն է արեւմտականացնել մեր երկիրը։ Բոլոր հնօրեայ, ժամանակը անցած արեւելեան սովորութիւնները պիտի ջնջուին, եթէ կը խանգարեն մեր յառաջդիմութիւնը։ Այս ուղղութեամբ առաջին էական քայլն է լատիներէն այբուբենը, որ առնուած է բոլոր լեզուներէն եւ գիւրաւ կը գրուի։ Դժուարութիւնը կարծուածին չափ մեծ չէ, որովհետեւ մեր ժողովուրդին անշան մէկ մասը միայն գրել-կարդալ գիտէ։

ԽՄԲ.— Լոնտոնի պահպանողական օրկանը խմբագրական մըն ալ նուիրելով այս տեսակցութեան, «Թուրքիոյ ապագան» խորագրին տակ, կը բացատրէ թէ Մ. Քէմալէն յետոյ, միայն Թէվֆիք Րիւշտին է որ կրնայ հարազատօրէն ներկայացնել նոր Թուրքիոյ ոգին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՈԼԻՄՊԻԱԿԱՆԸ

Փարիզահայ 6րդ Ոլիմպիականները տեղի կ'ունենան 23 սեպտ. կիրակի օր, Stade Porte Doréeի մէջ՝ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի 9 մասնաճիւղերու մարզիկներուն, հայ սկաուտներուն եւ առհասարակ միւս հայ Մարզ. Միութեանց կամաւոր ընկերակցութեամբ։

Այս վերջիններու վարչութիւնները կը հրաւիրուին ղրկել իրենց լաւագոյն մարզիկները յառաջիկայ կիրակի (9 եւ 16 սեպտ.) Club Athlétique de Montrouge, ընդհ. վարիչ Պ. Գր. Մէրճանօֆի, արձանագրուելու համար։

Ուշ մնացողները չպիտի ընդունուին։

Հանդէսին մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

(կնիք)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԷՏ ՊՐԸԹՈՆԷԼ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ.— Ինչպէս գրեցինք առջի օր, Ֆրանսայի կոփամարտի ախոյեան Ֆրէտ Պրըթոնէլ 23 տարու, որ Եւրոպայի լաւագոյն կոփամարտիկներու կարգը կը դասուէր, անձնասպան եղաւ։

Մեծ մրցումներու մէջ քանիցս յաղթանակներ շահելէ յետոյ Ֆրէտ զգաց որ ուժը կը կորսնցնէ. իր առողջութիւնը սկսեր էր խանգարուիլ, թերեւս արհեստին կոպիտ պահանջներուն բերումով։ Դրամը որ կը շահէր շատեւ շուտ չէր դիմանար եւ իր բարեկամները կը նշմարէին որ, սկսած է ձուայլ ու մարդատեաց դառնալ։ Իր վայելչութեան հոգ չէր տաներ,ինչպէս սովորութիւնէր, հաւաքոյթներու չէր յաճախէր, կը փախէր ծանօթներէն։ Երեք օր առաջ, իր անկողնին վրայ գտնուեցաւ,սաստիկ ցաւերու մատնուած. Թունաւորեր էր ինքզինքը։ Կրցին զինքը փրկել. պատմեց այն ատեն թէ գլխուցաւը անցընելու համար,սխալմամբ թունաւոր դեղահատ մըառեր էր։ Շատ չանցած, իր բարեկամները գացինզինքըտեսնելու.դուռը երկար ատեն չբացուեցաւ. ստիպուեցան խորտակել։ Ֆրէտ ինքզինքը կախեր էր ձեղունէն։

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

V

…րիններ անցան։
…ժուհիէն ետք, Անանիա ու-
…քաղաքի նմանող վարժա-
…ը, յետոյ ծերուկ մը, որ
…երկի կզզիները ցոյց տալով,
…բանտարկուեցաւ։ Սիլվիօ
…» կ'ըսէր ու կ'արտասուէր։
…աշակերտեցաւ պզտիկ, կլո-
…, տժգոյն ու ժպտուն վար-
…ի մը որ ինքնասպան եղաւ։
…դպրոցականները շատ ազ-
… այս տխուր դէպքէն։
… չէր կրնար համոզուիլ որ
…ն ուրախ մէկը փափաքած
…րջ տալիր օրերուն։ Փասըն-
…ւն յայտարարեց որ ինք
…րաստ էր ինքնասպան ըլ-
…առաջին առթիւ։

Բարեբախտաբար պատեհութիւնը կը պակսէր։ Առողջ էր եւ սիրուած իրեններէն, առաջինն էր դասարանին, փիշտեր չունէր, կեանքը միշտ նոյնն էր, նոյն դէմքերն ու դէպքերը կը հանդիպէին ամէն տարի, նմանելով վաճառականին քակած անվերջանալի կերպասին որ նոյն գծագրութիւնն ու գարգերն ունի։

Ձմեռը ձիթարան կը հաւաքուէին նոյն դէմքերը. նոյն տիպարները, կը վերանորոգուէին նոյն տեսարանները։ Գարնան թանթրուեններ կը ծաղկէր բակին մէջ, մեղու ու ճանճ կը բզզային օդին մէջ, ճամբաներու վրայ եւ տուներու մէջ նոյն դէմքերը կը տեսնուէին. Եփիս կ'անցնէր գլտորտկելով։ Նաննա կը հետեւէր իրեն, պանէ տախտակ կը սղոցէր, ցնցոտիներ հագուած տղաք կը խաղային շուներուն եւ կատուներուն հետ։ Երբ աշնան օդը կը բարձրանար ամայի բնավայրի մը տխրութեան մէջ հնչող կկուի մը երգին նման։

Ամպամած երկինքին վրայ յանկարծ բացուող արեւին պէս երբեմն կը յայտնուէր պարոն Կարբոնիի ժպտուն դէմքը Անանիայի ապրած թշուառ միջավայրին մէջ։ Կիներ դուրս կ'ելլէին բարեւելու, արեւին տակ ընկողմանած անգործներ ոտքի կը ցատկէին, երախաներ ետեւէն կը վազէին ետեւը կապած ձեռքերը համբուրելու։

Սաստիկ ձմեռ մը, սղութեան օրերուն, թաղին իւղն ու «բոլինթան» հայթայթեց։ Ամէնը իրեն կը դիմէին փոքրիկ փոխառութիւններու համար եւ չէին վերադարձներ։ Հոս ու հոն, ամէն փողցի մէջ կը հանդիպէր երախաներու, որոնք «կնքահայր» կը կանչէին զինք։ Այլեւս չէր գիտեր սանիկներուն թիւը։ Պերան շարամտօրէն կ'ըսէր որ շատերը կնքահայր կ'ըսէին դրամ շորթելու համար։

— Շատերն ալ կը յուսան որ իրենց զաւակներուն ուսման ծախսը հոգայ, ըսաւ ծերունի պարտիզպանը՝ ձիթարանին կրակարանին առջեւ նստած, գաւազանը ծունկերուն։

— Հարկաւ մէկն ալ պիտի օգնէ իրեն, գիտել տուաւ ջաղացպանը, յայտնի հաճոյքով մը Անանիային նայելով, որ պատուհանէն դուրս կը նայէր։

— Ո՛չ մէկէ աւելի՛։ Փաթրոնը սնափառ է, բայց չի սնանկանա՛ր։

— Ի՛նչ կ'ըսես ծերուկ խաբեբա՜յ, բացականչեց ջաղացպանը զայրացած։ Սատանային նման որքան ծերանաս, այնքան չարամիտ կ'ըլլաս։

— Գործդ նայէ՛, աւելցուց ծերուկը քերուլտելով եւ հազալով։ Կարծես թէ ուրիշներ չեն գիտեր... շուները միայն կրնան պահել աղտեղութիւններին։ Ինչո՞ւ Փաթրոնդ դպրոց չի ղրկեր ընկեցիկները։

Անանիա որ պատուհանէն կը դիտէր, սաստիկ ցաւ մը կզգաց, իբր թէ մէկը ծեծած ըլլար զինք։

Ջաղացպանն ալ հազաց եւ անշուշտ կը փափաքէր որ Անանիա չլսէր պարտիզպանին պիղծ բառերը, բայց չկրցաւ ինքն ալ բերնին չափ մը դնել եւ սկսաւ հայհոյել պերային։

— Անտանելի, չարամիտ մարդ, մեռած մուկի կը նմանիս, այդ ի՞նչ խօսուածք է։

— Կարծես թէ ուրիշները չեն գիտեր... կրկնեց ծերուկը գաւազանը ձեռք առնելով իբր թէ ինքնապաշտպանութեան համար։ Ան խանութը կեցող տղան որո՞ւնն է, ինչո՞ւ «փաթրոն»ը դպրոց չի ղրկեր զայն, որ վիր անհարազատ է։

— Իրը չէ, վարդապետի մըն է, ըսաւ ջաղացպանը ձայնը զածցնելով։

— Ճիշդ չէ, իրենն է, լաւ գիտէ, Մարգարիտին կը նմանի։

— Ան տղան չար է, սովրիլ չուզեր, քարերուն դէմ կռուիլ կարելի՞ է, պատասխանեց ջաղացպանը։

Անանիա դեռ պատուհանն էր, խորհրդաւոր տխրութեամբ մը ճնշուած։ Կը ճանչնար այդ տղան, որ անառակ էր թէեւ, բայց Բուստիանեգդուի չափ չէր։ Ինչո՞ւ պարոն Կարբոնի տունը չէր տաներ քանի որ իր զաւակն էր, ինչպէս ջաղացպանը առած էր զինք իր տունը։ Արդեօք մայր ունէ՞ր։ Ա՜հ, մայրի՜կը, մայրի՜կը։ Որքան կը մեծնար, այնքան միտքը կը բացուէր, գաղափարներն ու ըմբռնումները ձեւ կ'առնէին, մօրը մտածումը հետզհետէ կը պայծառանար նորածագ գիտակցութեան աղջամուղջին մէջ։ Այդ ատեն չորրորդ դասարանի աշակերտ էր։ Ամէն տեսակ նկարագրի տէր եւ պայմաններու մէջ գտնուող ընկերներ ունէր։

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԷԹՈՒՄ

Ժողովի բեմէն պահանջեց Հէննոսեան գրաւուած հողամասերու պարպումը:

— «Ժողովուրդները ի՛նչպէս կրնան հաւատք ունենալ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ խաղաղութեան դաշինքներուն վրայ, երբ կը տեսնեն թէ իրենց կառավարութիւնները հաւատք չունին միջազգային այդ համաձայնութեանց վրայ: Ի՞նչպէս կրնանք պայքարիլ ժողովուրդի սկեպտիկութեան դէմ՝ երբ կառավարութիւնները կը գործեն այնպէս— իբրեւ թէ խաղաղութեան երաշխիքները գոյութիւն չունենային: Հանրութիւնը կը կարդայ որ կառավարութիւնները հանդիսաւորապէս համաձայն են պահպանել խաղաղութիւնը, սակայն կը շարունակեն պահել իրենց նախկին ուժեղ դիրքերը եւ նոյն իսկ նորերը կը փնտռեն: Ժողովուրդը կը կարդայ որ պետութիւնները հրապարակաւ փոխադարձ վստահութիւն կը յայտնեն իրարու, սակայն կը տեսնէ որ խնդիրները կը մնան հոն՝ ուր էին եւ Ընդհ. Պատերազմէն ի վեր գրուած պատնէշները կը մնան դեռ:»

Եզրակացնելով, կը պահանջէ Հէննոսեան հողերու պարպումը:

Երէկ Պրիան պատասխանեց Գերմանիոյ վարչապետին:

Կարմիր բանակի ռազմափորձերը

Ինչպէս գրեցինք, կարմիր բանակի ռազմափորձերը սկսած են: Պատերազմական գործավար Վորոշիլոֆ Քիեւ հասաւ: Կառավարութիւնը ժողովուրդին ուղղուած յայտարարութիւնով մը կոչ կ'ընէ խուճապի չմատնուիլ եւ դժուարութիւններ չհանել՝ պարէնի գնման եւ մթերումին դէմ, քանի որ եղածը իրական պատերազմ մը չէ: Արհեստակցական միութիւնները մեծ պատրաստութիւններ տեսած են՝ հաղորդակցութիւն պահելու և պարէն հայթայթելու համար բանակին, որ կեդրոնացած է Քիեւի շուրջ: Բացի արհեստակցական ջոկատներէ, 300,000 կանոնաւոր զինուորներ կը մասնակցին ռազմափորձերուն, որոնց մաս կը կազմէ նաեւ օդէն «կազային յարձակում» մը Քիեւի վրայ:

Խորհրդային Միութեան միւս մասերուն վրայ եւս ռազմափորձեր կը կատարուին: Լէնինգրադի շրջանին մէջ «աշխատաւորական ռազմափորձեր» տեղի պիտի ունենան գալ շաբաթ, մասնակցութեամբ զինեալ արհեստակցականներու, որոնք բաժնուած են զանազան ջոկատներու՝ հրացանակիր, հրշէջ, ռմբաձիգ: Կարմիր բանակի սպաներն ալ պիտի մասնակցին՝ հրասայլերով: Լէնինգրադի շրջանին վերին հրամանատար Տուխաշեւսկի պիտի վարէ ռազմափորձերը: Քանի մը օր առաջ, Պալթիկի նաւատորմին ռազմափորձերուն առթիւ, գիշերային օդային յարձակում մը գործուեցաւ Քրոնշթատի վրայ, որ ծանր կորուստներու ենթարկուեցաւ:

Նոյնպէս քանի մը օր առաջ, երիտասարդ համայնավարներու Միջազգայինի համագումարին առթիւ, ռազմափորձեր կատարուեցան Մոսկուայի շրջանին մէջ: «Անգլիական նաւատորմը» յանկարծակի յարձակում մը գործեց Մոսկվա գետին վրայէն: Յարձակումը ետ մղուեցաւ միջազգային երիտասարդ համայնավարներուն կողմէ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՇՈՒԿՆԵՐ ԿԸ ՇՐՋԻՆ

Ռիկայէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Ուկրայնայի ռազմափորձերուն առթիւ ժողովուրդին մէջ զրոյցներ կը շրջին թէ պատերազմը մօտալուտ է: Քիեւի, Խարքովի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ կարգ մը ուտեստեղէններու գիները շատ բարձրացած են, իսկ մաս մը առարկաներ ալ բոլորովին անհետացած են շուկայէն: Յեղափոխական զինուորական խորհուրդները կոչով մը կ'ըսեն թէ խորհրդային իշխանութեան թշնամիները, շահադէտներն ու «կուլակ»ները պատերազմի զրոյցներ տարածելով՝ կը պահեն ուտեստեղէնները: Անոնք խիստ պատիժի պիտի ենթարկուին:

Սմրդանտի մէջ եւս ռազմափորձեր կը կատարուին՝ կարմիր բանակին և Թուրքիստանի ազգային զինուորներուն կողմէ: Կարգ մը շրջաններու մէջ գրգռութիւն առաջ եկած է կարմիր բանակին դէմ, որովհետեւ զինուորներուն համար առնուած գոյքերուն փոխարժէքը չեն վճարուիր:

Ջախջախիչ բանաձեւ մը կարմիրներուն դէմ

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց Ընդհ. Ժողովը սեպտեմբեր 7ին 566,000ի դէմ 3,075,000 ձայնով, այսինքն հինգ վեցերորդի մեծամասնութեամբ վաւերացուց Վարչական Խորհուրդին քաղաքականութիւնը՝ գործատէրերու հետ հասկացողութեան գալու մասին: Ընդհ. քարտուղարը բանալով վիճաբանութիւնը, յայտարարեց թէ Արհեստակցական Միութեանց պատուիրակները չեն ուրացած իրենց սկզբունքները, թէ կազմակերպուած աշխատաւորութեան պարտքն է մասնակցիլ ճարտարարուեստի զարգացման, որպէս զի աստիճանաբար աւելի լայն հակակշիռ մը ապահովէ անոր վրայ, փոխանակ սպասելու որ դրամատիրական վարչաձեւը տապալի:

Ուժգնօրէն հակառակ արտայայտուեցաւ Պ. Քուք, Հանքագործներու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ համայնավարական հակումներ ունի: Իր ճառը այնքան երկար է եւ ջղագրգիռ, որ Քուք մարեցաւ եւ յարակից սենեակ մը փոխադրուեցաւ: Այնուհետեւ խօսք առաւ միեւնոյն կազմակերպութեան նախագահը, խստօրէն ձաղկելով ընդհ. քարտուղարին եւ բոլոր ծայրայեղներուն արարքները: Նշանաւոր ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Պ. Թոմաս, Երկաթուղիի Պաշտօնեաներու Դաշնակցութեան քարտուղարը. խարազանելով համայնավարները. «Ռուսիա կրնայ իր ուզածին պէս վարուիլ, բայց որքան ատեն որ խորհրդային իշխանութիւնները շարունակեն քանդել իրենց երկիրը եւ փորձեն կործանել մերինը, մենք չենք կրնար երկրպագել անոնց առջեւ: Հակառակ համայնավարներու աղմկալի ցոյցերուն, քուէարկուեցաւ ջախջախիչ բանաձեւը:

Եւապետութիւն Սոֆիայի մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը գրաւեց «Նէզավէսիմոսթ» լրագրին վերջին թիւը, Զօր. Վոլքոֆի մէկ յայտարարութիւնը հրատարակած ըլլալով: Զօրավարը ճշտելով բանակին դիրքը, կը մերժէ հրաժարական տալ:

⁂ Զօր. Լը Ռոն, Ֆրանսայի սպայակոյտի պետը, որ այս միջոցին ճամբորդութիւն մը կը կատարէ պալքանեան երկիրներու մէջ, Սոֆիա հասաւ Պելկրատէն: Զօրավարը ընդունուեցաւ թագաւորին եւ Վոլքոֆի կողմէ: Յետոյ Էտիրնէ եւ Պոլիս մեկնեցաւ, ուրկէ Յունաստան պիտի անցնի: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ ֆրանսացի զօրավարը քաղաքական պաշտօն մը ունի:

Մ. Քեմալ թագաւոր չպիտի ըլլայ

Անգլիական թերթերը գրած էին թէ՝ Մուսթաֆա Քէմալ մտադիր է ինքզինքը թագաւոր հռչակել՝ տեղի տալով իր բարեկամներու թելադրանքին: Լոնտոնի Թուրք դեսպանը պաշտօնապէս կը հերքէ այս լուրը:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1928

11 Septembre 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 748 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

Կիրակի օր, քանի մը գիծերով շեշտեցինք Թուրքիոյ մէջ ...տարուած փոփոխութիւններուն արժէքը, իբրեւ պատասխան ...ուսաբեր»ի քաշքշուքներուն:

Օրը օրին արձանագրած եւ երեւան հանած ըլլալով իւրա... ...նչիւր փոփոխութեան իմաստը, ճառ չէ որ պիտի խօսինք ...տեղ, այլ կ'ուզենք նորէն զգացնել, շեշտել թէ Թշնամին ...զարգանայ, կը նորոգուի, — հետեւաբար և կը զօրանայ:

Յաջորդաբար, և այնքան կարճ ատենի մը մէջ կատարուած ...մատական — կրնանք ըսել նաեւ յեղափոխական — ձեռնարկ... ...րը օճառի պղպջակներ չեն որ օդը ցնդին մէկ օրէն միւսը, ...քէմալի կամ Ըսմէթ փաշայի անհետացումով: Ինչպէս որ, ...րհրդային իշխանութեան ձեռքով կատարուած գործերը չեն ...նար բոլորովին անհետ կորսուիլ, Լէնինի, Ռիկովի կամ Ստա... ...ի մահով:

Այո՛, յետաշրջական շարժում մը, Թուրքիոյ մէջ, կրնայ ...րահաստատել Սուլթան-Խալիֆայութիւնը. բայց չի կրնար ...նքի անիւը վերադարձնել մինչեւ Սուլթան Ազիզի օրերը: ...գէ-չուգէ, կանգ պիտի առնէ կտրուած ճամբուն մէկ ան... ...նը: Ինչպէս որ, եթէ ցար Նիկոլայի ժառանգորդները Մոս... ...ւա դառնան, չեն կրնար երկիր կառավարել քսան տարի ա... ...ջուան կարգուսարքով: Եթէ ոչ մէկ գիջում չընեն, գոնէ ...րհրդարան մը պիտի տան, և միջին ճամբայ մը պիտի գտնեն ...իւղացիները սիրաշահելու, փոխանակ ամբողջութեամբ ետ ...ննելու անոնց բաշխուած հողերը: Այլապէս, անխուսափելի է ...րծանումը, ինչպէս հաստատեցին Տէնիքինի, Կոլչաքի, Վրան... ...լի եւ նմաններու փորձերը:

Սուլթան-խալիֆայութիւնը, եթէ վերահաստատուի, կըր... ...ջնջել շատ մը նորութիւններ. բայց դժուար թէ նոյնու... ...մբ վերահաստատէ, օրինակ, ֆէսը, կախաղան սպառնա... ...գլխարկաւորներուն: Հաւանաբար միջին ճամբայ մը պիտի ...է, եւ պիտի հրամանագրէ թէ ամէն մարդ ազատ է իր ...ած գլխանոցը դնելու, — ֆէս կամ գլխարկ:

Յետոյ, չի կրնար նոյնութեամբ վերադարձնել փոքրամաս... ...թեանց իրաւունքները, — համաձայն սուլթանական «ֆէր... ...»ներու:

Չէ՞ որ սերունդ է հասեր: Իթթիհատը կը ձգտէր կրճատել ...Թուրքերու «առանձնաշնորհ»ները: Քէմալապետութիւնը եկաւ ...գին հարուածը տալու անոնց:

Չարեւանցի կը յիշենք այս օրինակները, հաստատելու հա... ...թէ իսկապէս բան մը փոխուած է Թուրքիոյ մէջ: Թէ այլ ...միամտութիւն է մեր դիմացը տեսնել անշարժ, նախնա... ...ն, «շէրիաթ»ին կառչած Թուրքիա մը, որ ոչ առաջ կ'երթայ, ...ետ:

Ամէն շարժում եւ փոփոխութիւն, ո՛րքան ալ խաբուսիկ ...այ եւ վերէն հրահանգուած, որոշ հոգեբանութիւն կը ...եղծէ: Տարազն անգամ կ'ազդէ: Տարիներով փիլոն հագնող ...սարհական մը վերջը-վերջը փիլոնաւորի պէս կը մտածէ. ...պէս որ «ֆրաք»ի եւ «սմոքինկ»ի, վարժուած սպրկիկ մը ...զգաբար կը դառնայ սալոնի կաքաւ կամ կապիկ, թէ շար... ...ձեւերով եւ թէ հոգեբանութեամբ:

Ի՞նչ բանի կը ձգտին Թուրքիոյ մէջ կատարուած փոփո... ...թիւնները:

— Ամէն բանէ առաջ, ստեղծել անկախ, ինքնաբաւ, միա... ...րը եւ միաձոյլ ազգ եւ պետութիւն, «Թիւրք օղլու Թիւրք»՝ ...քէն մինչեւ գլուխը: Միշտ վառ պահել անոր ազգային գի... ...կցութիւնը: Թօթափել կրօնական կաշկանդումներն ու ...րեայ բորբոսները: Այդ ազգն ու պետութիւնը օժտել արև... ...եան քաղաքակրթութեան բարիքներով: Տալ անոր ամէն ...նոց՝ նորոգուելու, արդիանալու եւ յառաջդիմելու: Ոչնչացնել՝ ...որ խոչընդոտ կը հանդիսանայ այս ճամբուն վրայ: Ամբոխը ...ացնել «մօլլա»ներէն եւ «սօֆթա»ներէն: Տարածել կրթու... ...նը եւ միեւնոյն կաղապարին մէջ թրծել հասնող սերունդը, ...ազգի ալ պատկանի:

Անարժէ՞ք մարզանքնե՞ր են ասոնք:

Զաւե՞շտ է լատինական այբուբենի գործածութիւնը, թէ ...ական ծրագիր: Եւ, ինչո՞ւ չէ, բարենորոգչական: Որովհե... ...ազատելով արաբական տառերու բարդ եւ տաղտկալի ...ուածքներէն, Թուրք ժողովուրդը հնարաւորութիւն պիտի ...նայ աւելի դիւրութեամբ կարդալ-գրել սորվելու եւ յա... ...դիմելու, հետեւաբար զօրանալու:

Այստեղ անգամ, նոյն հիմնական միտքն է որ կը գործէ, — ...քը վարժեցնել իր ճակատագրին տէր դառնալու ոչ միայն ...քով, այլեւ միտքով: Այլեւս կարօտ չձգել զայն օտարին, ոչ... ...քին աջակցութեան: Ընդհակառակն, ոչ-Թուրքն ալ քշել ...անուր քուրային մէջ եւ հալեցնել, ձուլել: Ու նորէն, — ...ցնել տիրող տարրը, քաղաքակրթութեան բարիքներն ալ ...տագրելով անոր:

Ինչ որ կը պարտադրուի եւ կը հրամանագրուի այսօր, եթէ ...երին քանըհինգ անգամ արդիւնք տայ, շահ է, իրական ...նժխտելի:

Իսկ մենք, այո՛, չենք կրնար մեր աչքերը փակել այս անո... ...իրականութեան առջեւ, ինչքան ալ տհաճութիւն պատ... ...է մեզի. եւ խանգարէ մեր քունը:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵ՛Ծ ԱՒԵՏԻՍ

Իմացեր էինք թէ Մոսկուայէն հրաման եկած է, հարիւր հայ գաղթականներ (թէ՞ ընտանիքներ) ընդունելու Հայաստան, ընտրելով Ֆրանսայէն: Մեր տեղեկութեան համաձայն, այս արտօնութենէն պիտի օգտուին յատկապէս Մշեցիները, որոնք դիմում ըրած էին անցեալ տարի:

Երեւանի փարիզեան կոչնակը կը գրէ այս առթիւ (7 սեպտ.).

— «Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան որոշման համաձայն, այս տարուան աշնան եւ յառաջիկայ գարնան, Ֆրանսայէն Խ. Հայաստան պիտի փոխադրուին 100 ընտանիքներ: Մինչեւ այժմ, Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը աշխատեր է Հայաստան տեղափոխել գերադանցապէս այն գաղթականները, որոնք կատարելապէս անպաստան վիճակի մէջ էին եւ կը դեգերէին Միջագետքի աւազներու, Յունաստանի ճահիճներու մէջ եւ կամ Թուրքիոյ գաւառներէն Պոլիս եկած ու թափուած էին փողոցները:

Եւ հիմա Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը ընդառաջելով ֆրանսահայ աշխատաւորութեան բուռն ցանկութեան եւ Հօկի ֆրանսահայ մասնաճիւղերու Բ. համագումարին արտայայտած տրամադրութեանց, ի վիճակի է Ֆրանսայէն Խ. Հայաստան ընդունիլ որոշ թիւով գաղթականութիւն մը, այն պայմանով, որ ընդունուողները չծանրաբեռնեն աշխատանքի բանակին շարքերը իրենց անգործութեամբ կամ ուժերու կիրառման հնարաւորութեան բացակայութեամբ, այլ, ընդհակառակը, պիտանի ըլլան երկրին տնտեսական արագ զարգացման գործին: Այդ իսկ պատճառով կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը համարէ, որ Խ. Հայաստան տեղափոխուիլ ցանկացողները ըլլան որակեալ բանուորներ, իրենց գործիքներն ու արտադրական միջոցներն ունեցող արհեստաւորներ, երկրագործական բարձր մշակութեանց ծանօթ աշխատաւորներ եւ մասնագէտ՝ գլխաւորաբար թէքնիսիէն մտաւորականներ, մէկ խօսքով, այն տեսակ տարրեր, որոնք ամէն բանով օգտակար պիտի ըլլան երկրի տնտեսական եւ մշակութային շինարարութեան: Ասկէ զատ բնականաբար նկատի պիտի առնուի յատկապէս Մշեցիներու Հայաստան երթալու վաղեմի փափաքը: Տեղափոխուողներու խումբերուն կազմակերպումը բաւականաչափ ծանրակշիռ եւ պատասխանատու գործ մըն է: Այս գործին մէջ Հօկերը հանդէս պիտի բերեն իրենց աջակցութիւնն ու մասնակցութիւնը:»

Գործը Հօկերուն յանձնուած ըլլալով, կարելի է հանգիստ քնանալ, ինչպէս եղաւ Յունաստանի մէջ . . .

ՓԷՆԼԸՎԷ՝ ՄԷՑԻ ՄԷՋ

Երէկ առաւօտ Մէց ժամանեցաւ պատերազմ. նախարար Փէնլըվէ՝ Ֆրանսայի արեւելեան սահմանագլուխին վրայ, Հիւսիսային Ծովէն Միջերկրական շինուելիք նոր ամրութիւնները աչքէ անցընելու համար: 1928ի ելմտացոյցին մէջ 200 միլիոն ֆրանք յատկացուած էր: Այս գումարը գործածուեցաւ Մէց-Թիոնվիլ հատուածի շինութեան (Ալզաս):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ժընեւի ժողովին շուրջ

Կիրակիի հանգիստէն օգտուելով, Անգլիոյ Ա. պատուիրակ Լորտ Քըշընտըն Էքս-լէ-Պէն գնաց՝ վարչապետ Պուանքարէի հետ տեսակցելու համար: Խօսակցութեան նիւթը կը կազմէին գըլխաւորապէս երկու խնդիրներ. 1.— Անգլիոյ դիրքը Գերմանիոյ պահանջներուն հանդէպ. 2.— Անգլեւֆրանս. Նաւային համաձայնութենէն հրաժարելու խնդիր:

«Շ. Թրիպիւն» կը տեղեկանայ թէ Պուանքարէն լիազօրութիւն տուած է Քըշընտընի, որպէսզի պահանջէ Հռենոսեան գրաւուած հողերու կամրջագլուխներու մօտալուտ պարպումը: Միւս կողմէ, անգլ. պատուիրակը ուժ պիտի տայ ֆրանսական պահանջներուն՝ Գերմանիայէն կանխաւ հատուցում ստանալու մասին:

Գալով անգլեւֆրանս. Նաւային համաձայնութեան, այս մասին վերջնական որոշում մը չէ տրուած, սպասելով Ուաշինկթընէն եւ Հռոմէն հասնելիք նոր տեղեկութեանց: Կ'ըսուի սակայն թէ՝ Պուանքարէն պատրաստ է հրաժարելու այդ համաձայնագրէն, եթէ Ամերիկա այդպէս փափաքի: Անգլ. պատուիրակութեան անդամներէն մէկը յայտարարած է.

«Ամէն մարդ գիտէ թէ նաւային սպառազինութեան խնդիրը ամէնէն առաջ Մ. Նահանգներու եւ մեր միջեւ եղած խնդիր մըն է. հոգ չէ թէ ի՛նչ համաձայնութիւններ կնքենք Ֆրանսայի, Ճափոնի եւ Իտալիոյ հետ, մեր տեսակէտով անոնք արժէք չունին, մինչեւ որ Ամերիկա իր համաձայնութիւնը չտայ: Որով ամէն զոհողութիւն եւ զիջում պէտք է ընենք Ուաշինկթընի»:

Երէկ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի ոչ-մնայուն անդամներու ընտրութիւնը կատարուեցաւ:

Տոլստոյի հարիւրամեակը

Կիրակի օր, Տոլստոյի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, ամբողջ Ռուսիոյ մէջ սկսան յոբելեանական հանդէսները, որոնք պիտի տեւեն մէկ շաբաթ: Մեծ-Թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը, որուն ներկայ եղան կառավարութեան անդամները, դիւանագիտական մարմինը, գրագէտներ եւ օտար գիտնականներ:

Պուլկար դահլիճը կը շարունակուի

Պորիս Թագաւորը նախկին վարչապետ Լիափչէֆի յանձնած էր նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը: Լիափչէֆ մտադիր էր նախարարութեան մէջ առնել Տօքթ. Ցանքոֆը եւ նախկին արտաքին նախարար Պուրոֆը, դուրս ձգելով պատերազմական նախարար զօր. Վոլքոֆը:

Ասոր վրայ ժողովրդավար կուսակցութեան հերձուածող անդամները, որոնց թիւը 80ը կ'անցնի, իրենց պետը Մաճարոֆի միջոցաւ սպառնացին տապալել նոր դահլիճը՝ եթէ զօրավար Վոլքոֆ չվերահաստատուի իր պաշտօնին մէջ: Տօքթ. Ցանքոֆ յայտարարեց թէ ինք կը հրաժարի նախարարութեան մաս կազմելէ, դիւրացնելու համար զօր. Վոլքոֆի դուրս ձգուիլը: Սակայն այս զիջումը գոհացուցիչ չի նկատուիր հերձուածողներուն:

Այս կացութեան առջեւ, Լիափչէֆ հրաժարեցաւ դահլիճը կազմելու պաշտօնէն:

Զօր. Վոլքոֆի բռնած դիրքին առթիւ զանազան շշուկներ կը շրջին:

Հակաբոլշեւիկ թռուցիկներ

Լէնինգրադէն կը հաղորդե՛ն, որ ոստիկանները տունէ-տուն խուզարկութիւններ կատարեցին, գտնելու համար հրատարակիչները թռուցիկի մը, որով հրաւէր կ'ուղղուի Ռուսիոյ աշխատաւորներուն՝ իրենց վրայէն նետել խորհրդային լուծը: Այս թռուցիկներէն մեծ թիւով բաժնուած են գործարանի բանւորներուն:

Իվան Միխայլոֆ անյայտացած

Պալքանեան գործակալութիւնը կը հաղորդէ, որ Իվան Միխայլոֆ, զօրավար Փրոթոկէրոֆի սպանիչը եւ Մակեդոնական Յեղափոխական կազմակերպութեան արդի պետը, քանի մը օր առաջ խորհրդաւոր կերպով անյայտացած է, «առանց ո եւ է հետք ձգելու»:

Կը կարծուի թէ Միխայլոֆ արտասահման փախած եւ կամ սպաննուած է, կամ թէ հանրային կարծիքը կը պատրաստեն՝ մօտ օրէն անոր մահը յայտարարելու համար:

Քաղաքական սպանութիւն մը

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ աղջի գիշեր Լուպլիանայի իր բնակարանին մէջ անծանօթներ սպաննած են սլովէն ազգայնական շրջանակներու մէջ հանրածանօթ վաճառական մը՝ Էճիտէ Փէրիչ: Զոհը իր կնոջ հետ նստած էր իր բնակարանի պատշգամին մէջ, երբ երկու գնդակներ պարպուեցան պատուհանին ետեւէն եւ գլխէն վիրաւորեցին զայն:

Փէրիչ վերջերս ամբաստանուած էր իբրեւ լրտես՝ Լուպլիանայի իտալական հիւպատոսին հաշուոյն: Այս պատճառաւ դատ բացած էր իր ամբաստանիչներուն դէմ եւ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենար մօտերս:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԱԼԿԻԲԻԱԴԷՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Բարեկամ մը զարմանք յայտնած էր, կարդալով «Յառաջ»ի օգոստոս 11 թուակիր խմբագրականին հետեւեալ տողերը.

— «Նախ ըսենք որ մենք բարի վկայութիւններ չենք լսած Տօքդ. Պարոնիկեանի մասին: Թէեւ ոչինչ գիտենք փաստացի».

Զարմանք՝ անոր համար որ, շատ լաւ կը ճանչնայ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնն ու թերթին հիմնական գիծերը:

Աւելի պարզ խօսելով, ըսել կ'ուզէր թէ ի՛նչպէս աննպաստ ակնարկներ կ'ընենք մարդու մը, «երբ ոչինչ գիտենք փաստացի»:

Ուրիշ բարեկամ մը, նոյնքան ծանօթ մեր խմբագրութեան ու թերթին ուղղութեան, կը զարմանայ որ պատիւ ըրեր ենք զբաղելու այդ մարդով եւ անոր նորագոյն «առաքելութեամբ», փոխանակ մէկ անգամէն պատռելու դիմակը:

Ու կը պատմէ.

— «Տեսակ մը Ալկիբիադէս է Տօքդ. Պարոնիկեան: Իբրեւ վարիչ անդամ՝ բողոքական միսիոնարական ընկերութեան, շլացուցեր է գերմանացի զանազան երէցներ եւ կրօնաւորներ, այն հեռանկարով թէ հայութիւնը «առատ հունձք» մըն է, բայց «մշակները սակաւ են»: Եւ այս կերպով դրամներ կը հաւաքուին, ոռճիկներ կ'ապահովուին, իսկ փշրանք մըն ալ կը յատկացուի... աւետարանականութիւնը տարածելու Հայոց մէջ: Քանի մը տարի առաջ, այս մարդը Երեւան գնաց, Հօկի համագումարին, եւ այնտեղ ալ գործ մը եփեց, բայց կէս ճամբան մնաց: Յետոյ տեսնելով որ գործունէութեան դաշտ չկայ, որոշեց որբեր բերել տալ Գերմանիա, իբրեւ ծախու ապրանք, կա՛մ գորգի գործարան բանալու եւ կամ անոնց ձեռքերէն բռնած գիւղէ գիւղ պտտցնելով, հայկական թշուառութիւնը շուկայ հանելու եւ այդ ձեւով դրամ հաւաքելու համար Գերմանացիներէն: Որքան գիտեմ, գերմանական կառավարութիւնը թոյլ չտուաւ: Այժմ ալ քաղաքէ քաղաք պտոյտներ կը կատարէ, հոգեւոր ճեմարան բանալու խոստումներով . . . »

Ինչպէս կ'երեւայ, գործ ունինք մարդու մը հետ որ ընդունակ է ամէն ճարպիկութեան, թէ փառք եւ թէ դրամ վաստկելու համար:

Այս բոլորէն յետոյ, չի՞ հետեւիր թէ Ալկիբիադէսի շունին պատմութիւնն է որ կը կրկնուի Տօքդ. Պարոնիկեանի կողմէ, այս անգամ բալկանեան երկիրներու մէջ:

ԱՐՇԱԻՐ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԴԱՍԵՐԸ ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՎ

Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը կը ծանուցանէ.—

1.— Այս տարի բոլոր վարժարաններու մէջ Թուրքերէն դասախօսութիւնները՝ նոր տառերով տպագրուած դասագրքերով պիտի ըլլան: Կրթական մարմնի որոշումով բոլոր վարժարաններու մէջ ընդունուած ընթերցման դասագիրքերը մինչեւ Հոկտ. 15 նոր տառերով պէտք է տպագրուին: Կրթական գործավարութիւնը բոլոր հեղինակներէ եւ գրավաճառներէ այս կը խնդրէ:

2.— Միջնակարգ վարժարաններու ընթերցարաններու հեղինակները երբ ըսեն թէ չեն կըրնար գլուխ հանել այս գործը, մրայն այս տարուան համար կրթական գործավարութիւնը կը ստանձնէ անոնց տպագրութիւնը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

Ժընեւ, 4 սեպտ.

Սուրիոյ հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը մեզ համար կը ներկայացնէ բացառիկ նշանակութիւն, ոչ միայն անոր համար որ կոչուած է քանի մը տարիներու ընթացքին վերջ տալու Հալէպի, Պէյրութի եւ Իսքէնտէրունի վրանակայաններուն մէջ, անբարոյանալու դատապարտուած 40,000 հայ գաղթականներու անստոյգ վիճակին, այլ եւ անոր համար որ մշակուած ծրագիրներու իրականացումով, կը ստեղծուի հոծ և գրեթէ զուտ հայկական շրջան մը Լիբանանի մէջ։

Այս մեծ ձեռնարկին մասին «Յառաջ»ը օրը օրին տուած է մանրամասն տեղեկութիւններ։ Բայց անհրաժեշտ կը նկատեմ անգամ մըն ալ պարզել անոր ծնունդը, այսօրուան վիճակը եւ վաղուան ծրագիրները։

Սուրիոյ հայ գաղթականները, այսինքն վրանակայաններու մէջ, մօտ տասը տարիէ ի վեր տուայտող տասնեակ հազարաւոր հայութիւնը՝ վերջնապէս տեղաւորելու հարցը, շատոնց կը զբաղեցնէր ֆրանս. կառավարութիւնը, որ սակայն այդ ձեռնարկին պահանջած մեծադումար ծախքերէն խուսափելով՝ կիսամիջոցներու միայն կը դիմէր, սպասելով որ գաղթականները իրենք գտնեն իրենց գլուխը փրկելու ճարը։ Հարիւրաւոր անգամներ կրկնուած փորձը մեզ ցոյց տուած է, սակայն, որ վրանակայաններու մէջ հաւաքուած եւ իբր այդպիսին որոշ դիւրութիւններ եւ նպաստ ընդունող մեր գաղթականներէն շատ քիչերը ինքնակամ կը հեռանան այդ դժոխքէն։ Տարիներ ամբողջ 40-50.000 գաղթականներ մնացին ուրեմն Հալէպի, Պէյրութի եւ Իսքէնտէրունի վրանակայաններուն մէջ եւ հոգատար պետութիւնը տեսաւ որ այդ վիճակին մշտնջենաւորումը արատ պիտի բերէր նաեւ իր վարկին։

Այդ մտահոգութիւնով էր անհա որ ֆրանս. կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան 1926 սեպտ.ի Ընդհ. Ժողովին, կ'առաջարկէր որ Աշխատանքի Միջազգ. Գրասենեակը եւ Գաղթականական Բարձր Քոմիսէրութիւնը իրենց աջակցութիւնը բերեն Սուրիոյ հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ընդունելով ֆրանսական կառավարութեան առաջարկը, գործը յղեց պատկան օրկաններուն, որոնք, անհրաժեշտ նախապատրաստական աշխատանքները կատարելէ յետոյ, այս տարի ձեռնարկեցին պատրաստուած ծրագիրներու իրականացման։

Ամէնքէն անհրաժեշտը, գաղթականներու տեղաւորման համար, բնականաբար պէտք եղած խոշոր գումարները ճարելու եւ ի մի բերելու հարցն էր։ Ֆրանսական կառավարութիւնը այդ նպատակին իրագործման համար կը տրամադրէր երեք միլիոն ֆրանք, 24,000 անգլ. ոսկի։ Պէտք էր բարձրացնել այդ գումարը մօտ 50,000 անգլ. ոսկիի (վեց միլիոն ֆրաք), կարենալ հոգալու համար առաջին տարուան համար նախատեսուած ծախսերը։ Գաղթականներու Բարձր Քոմիսէրութիւնը այդ նպատակին տրամադրեց նախ իր մօտ հաւաքուած եւ Նանսէնեան նամականիշերու բաշխումէն գոյացած 8000 ստր.ի գումարը և յետոյ իր յատուկ ֆոնտէն 3100 ոսկիի նոր գումար մը եւ մնացորդ գումարը հոգալու համար, կազմեց Միջազգային Հայկական Կոմիտէ մը, Տոքթ. Նանսէնի նախագահութեամբ եւ Ալպէր Թոմայի փոխ-նախագահութեամբ, բաղկացած անգլիական ամերիկեան, պելժիական, ֆրանսական, իտալական հայասիրական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներէն, Ֆրանսական եւ Միջազգային Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչներէն եւ հայ բարեգործական եւ նպաստամատոյց մարմիններու ներկայացուցիչներէ։

Միջազգային Հայկական այս կոմիտէին ջանքերով հաւաքուեցաւ 16,000 ստերլինի գումար մը, որուն 11,000ը հայթայթեցին բրիտանական միացեալ հայասիրական կոմիտէները, (9009 ոսկի մէկ անգամ և 2000 ոսկի երկրորդ անգամ), 4181 ոսկի՝ Մերձաւոր Արեւելքի Միջազգային ընկերակցութիւնը (ամերիկեան կոմիտէ), 500 ոսկի Հայկ. Բար. Ընդհ. Միութիւնը եւ մնացեալը դանիական, նորվեկեան եւ գերմանական հայասիրական ընկերակցութիւնները։ Սոյն գումարներուն վրայ եկաւ աւելնալ 1000 ստերլինի փոխատուութիւն մը, բարերարի մը կողմէ, որ չուզեր յայտնել անունը, հաւաքուած ընդհ. գումարը հասաւ 52,000 ստերլինի, ինչ որ կը ներկայացնէ ֆրանսական մօտ վեցուկէս միլիոն ֆրանք։ Պէտք է ըսել այստեղ, որ տրամադրուած գումարներու մէկ մասը տրուած է ետ ստացուելու պայմանով եւ մէկ մասը առանց որ եւ է պայմանի։ Պէտք է աւելցնել դարձեալ, որ Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը այս վերջերս տրամադրած է հազար ստերլինի նոր գումար մը։

Այս գումարներով է, ուրեմն, որ գործի ձեռնարկեց Գաղթականներու Բարձր Քոմիսէրութիւնը Սուրիոյ մէջ։

Յաջորդով կը տեսնենք թէ ի՛նչ է այդ գործը։

Լ. Ա.

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ՏՈԼՍՏՈՅԷՆ

Գիտութեան եւ արուեստի գործունէութիւնը այն ատեն կը պտղաբերի, երբ ան իրաւունքներ չի վերագրեր ինքզինքին, այլ միայն պարտականութիւններ։ Եթէ մարդկութիւնը այնքան յարգ կուտայ անոր, պատճառն այն է որ այդ գործունէութեան էութիւնը՝ զոհաբերութիւն է։ Անոնք որ կոչուած են իրենց հոգեկան աշխատանքով ծառայելու ուրիշներուն, միշտ կը տառապին իրենց այս գործին կատարման մէջ, որովհետեւ հոգեկան աշխարհը կը ծնի միայն տառապանքի եւ չարչարանքի մէջ։ Զոհողութիւն եւ տառապանք՝ այս է խորհողին եւ արուեստագէտին բախտը։ Որովհետեւ անոնց նպատակը՝ մարդոց բարիքն է։ Մարդիկ դժբախտ են, կը տառապին, կը մեռնին։ Ժամանակ չունին պարապ պտտելու եւ զուարճանալու։ Խորհողը կամ արուեստագէտը, երբեք չի կորսուիր ողիմպիական բարձրութիւններու վրայ, ինչպէս սովոր ենք կարծելու։ Ան միշտ, խռովքի եւ յուզման մէջ է։ Ան կրնայ վճռել եւ ըսել, ինչ որ բարիք պիտի բերէ մարդոց, ինչ որ զանոնք պիտի փրկէ տառապանքէն։

*** Ճարպոտ, վայելող եւ ինքնագոհ արուեստագէտ չի կրնար ըլլալ։

*** Այսօրուան ամէնէն մեծ մեղքը.— Մարդոց վերացական սէրն է, անանձնական սէրը անոնց հանդէպ, որոնք որ եւ է տեղ մը, հեռուն մը գտնուին։ Սիրել մարդեր, զորս չենք ճանչնար, որոնց չպիտի հանդիպինք, այնքան դիւրին է։ Որ եւ է զոհողութեան պէտք չկայ։ Ո՛չ, պէտք է մերձաւորը սիրել, այն որուն հետ կ'ապրինք եւ որ մեզ կը նեղէ...։

ԻԶՄԻՐԻ ԱՂԷՏԻՆ

6ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

1922 Սեպտեմբեր... Թուական մը, մեր տառապանքի պատմութենէն, ամէնէն նորն ու դառնը միանգամայն, բայց ոչ վերջինը։

Աղէտին ձեւն ու պատճառը չէ որ պիտի պատմենք, ոչ ալ ջարդարարին մոլեգնութիւնը. ատոնց արմատը շա՛տ հին է եւ Պոլսէն մինչեւ Տէր-Զօր եւ անկից ալ Կարս-Իզմիր երկարեցաւ։

Մեր ամէնէն բախտաւորը այսօր որը մըն է, որը՝ իբրեւ պանդուխտ, զրկուած հայրենիքէն, ծննդավայրէն. որը՝ հօրմէ, մօրմէ, քոյրերէ եւ եղբայրներէ։ Եւ ամէն մէկս տուած ենք մեր բաժինը, ա՛յնքան դալար եւ երիտասարդ կեանքեր, որոնք՝ մեր չարչրկուած գանկին տակ, կ'աղաղակե՛ն, կ'աղաղակե՛ն անվերջ...։

Տե՛ղն է յիշել, տուն-տուն, բոլոր դէպքերն ու անցքերը մեր փոթորկայոյզ իրականութեան, միտքերը թարմ պահելու եւ ներշնչուելու համար։

***

... Այն ատեն հազիւ 17-18 տարեկան պատանիներ էինք։ Ունէինք մեր դպրոցի ա՛յնքան սիրելի եւ մտերիմ ընկերները,— որոնցմէ, աւա՜ղ, ոչ մէկը մնաց այսօր։

Դեռ կեանքի դառնութիւնները չէինք ճաշակած, նոյն իսկ պատերազմի տագնապալից շրջաններէն։ Եւ մեր աչքերը Ս. Ստեփաննոսի զանգակատունէն ու Մեսրոպեան վարժարանի պատերէն անդին չէր թափանցած դեռ։

Ունէինք նոյնպէս մեր սիրելի ուսուցիչները, Տիվրիկեանը, որ օրուան դասը մոռնալով, կը պտուցէր Հայաստանի զանազան հնութիւններուն շուրջ, կամ մեր հին թագաւորներուն ու մատենագիրներուն կեանքէն, եւ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէինք ու գոհ էինք, որ պահը լրացած էր առանց դասաւանդութեան. միւս կողմէ հպարտ՝ մեր հին փառքերուն կազդուրիչ շունչին տակ։

Կար Պարոն Գառնիկը, իր ցցուած, կարճ ու ճերմակ մազերով, որ անընդհատ կ'երթեւեկէր սրահին մէկ ծայրէն միւսը։ Մանաւանդ՝ Տէրպէտէրեանը, որ «գէյպէկ օյունու» կը խաղցնէր պարտականութիւնը չկատարող աշակերտներուն. (թուաբանութիւն, մաթեմաթիք)։ Ու այնքան խիստ էր, որ կը դողդղայինք անոր ներս մտած պահուն։ Որքան խիստ՝ նոյնքան ալ սիրելի մնաց ան մեզի համար։

Մեր հաստափոր տեսուչը հապա՞, Ա. Կարապետեանը, ո՞ւր մնաց... Եւ ո՞ւր մնացին միւսները։

Չգիտենք։

Եւ մեզի ո՛րքան անուշ կուգան այսօր, երբ այս բոլորը կը վերյիշենք դառնօրէն...։

***

Տղայ էինք դեռ, անտեղեակ կեանքէն ու անցուդարձերէն։ Եւ այդ երանելի օրերուն էր որ հարուածը իջաւ մեր գլխուն, լախտի մը պէս, շեշտակի ու անակնկալ։

10—15 օրուան մէջ, ամբողջ հարուստ ու ամփոփ գաղութէն նշոյլ մը չմնաց, հիմնայատակ, քարուքանդ Թուրքին, աւերի ու թալանի բոռնիին ոտքերուն տակ։

Եւրոպական պետութեանց գրահաւորները լուռ ու մունջ, իբրեւ մեղսակից, կը դիտէին ջարդն ու կրակը անհաղդեցիկ, առանց ճիչ մը արձակելու իրենց պռնկացած հոգիներէն, կամ արցունք մը՝ իրենց կուրացած ու քարացած աչքերէն։

Չէ՞ որ քաղաքականութիւնը զգացում չի ճանչնար։

Բոլոր մարտանաւերուն ալ թնդանօթները դէպի քաղաք ուղղուած էին։ Ինչո՞ւ, ի՞նչ բանի համար...

— Որպէսզի Թուրքերը խաղաղութեամբ ջարդեն քաղաքին քրիստոնեայ (հայ, յոյն) ազգաբնակչութիւնը...

Ու օր մըն ալ քունէն, երազէն արթնցածի մը պէս, կամ՝ գլխէն զարնուած կենդանիներու նման,— հրաշքով ազատուածներս — մենք մեզ գտանք Յունաստանի հիւրընկալ ափերուն վրայ, թմրած ու ընկճուած, կիսամեռ ու անօթի։

Այնուհետեւ վեց տարի է անցեր, վեց շաբաթուան չափ շուտ, ու մեր ամէն մէկ բեկորը, աշխարհի չորս հովերուն տարտղնուած՝ կը թափառի ու կը տքնի օրուան կեանքին համեմատ, գործարաններու ծուխին ու մուրին մէջ, կամ, պողոտաներու լայնքին ու երկայնքին, կծկուած յայտնի կամ անյայտ անկիւններու խեղդիչ մթնոլորտին մէջ։

Կեանքը, որ դադար չունի, կը շարժի, կը ձեւափոխուի ու կը թնդայ մեծ ու արագընթաց յորձանքի մը նման, ուր մենք նետուած ենք այժմ, մեր տառապած մարմին ամբողջ ծանրութեամբը ու կը թաւալինք, կը թաւալի՛նք անընդհատ...

Մեր պատանեկութիւնը, երէկ, մշուշին մէջէն անցաւ եւ այսօր, աւելի քան երբեք մթին է մեր ճամբան։

Ինչպէս որ ունինք մեր փառքի եւ ուրախութեան օրերը,— զորս կը տօնենք խանդավառութեամբ— նոյնպէս եւ պէտք է պահենք մեր սեւ օրերու յիշատակն ու պատմութիւնը, որոնք մէյ մէկ ազդակներ են, մեր հոգիին ամփոփման, պրկումին ու կուտակումին, եթէ հասկնանք ու գիտնանք օգտուիլ։

Մեր գաւառացի հայրենակիցները, այս մարզին մէջ, շա՛տ աւելի կենսունակութիւն եւ ուժ ցոյց կուտան, քան Իզմիրի ու շրջանի հայութեան բեկորները. թերեւս պատճառը այս վերջիններուն քանակի նուազութիւնն է։ Բայց այդ արգելք չի կրնար համար ուրիլ, եթէ կամք ըլլայ։

Եւ տեղն է հարցնել.— Ո՞ւր են մեր երէցները, չափահասները։ Ի՞նչ կ'ընեն անոնք այս վայրկեանիս։

Մոխիրը խառնող մը չունի՞նք։ Այն մոխիրը՝ որ հրեղէն լեզուով խօսող բոցերուն մէջէն մաղուեցաւ մեր գլխուն, որուն դառնութիւններն են որ կ'այրե՛ն, կ'այրե՛ն մեր ուղեղն ու հոգին։

Խառնեցէ՛ք, խառնեցէ՛ք զայն, անոր մէջ է մեր կեանքի ամէնէն փայլուն եւ կենսունակ կայծը, որ օր մը նորէն պիտի բոցավառի իր ամբողջ ուժգնութեամբը...

ԳԷՈՐԳ ՋԻՒՄՊԻՒԼԵԱՆ

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆ

Կովկասէն հասած լուրերը կը հաստատեն յայտնի բանասէր Հ. Ներսէս Ակինեանի բանտարկութիւնը Հայաստանի մէջ։ Հայր Ներսէս նախապէս հրաւիրուած էր իբրեւ տեսուչ Հայաստանի համալսարանին և երկու տարիէ ի վեր Էջմիածնի մէջ ձեռագիրներու ուսումնասիրութեամբ կը պարապէր։

Կ'իմանանք որ Մխիթարեան Հայրերը ոտքի ելած են եւ մեծ ջանքեր կը թափեն, ազատելու համար իրենց ամենաարժէքաւոր եւ ազգին պատիւ բերող այդ հմուտ բանասէրը, որուն բանտարկութիւնը անշուշտ թիւրիմացութեան մը արդիւնք պիտի ըլլայ։ Հայաստանի վարիչները պէտք է յարգանք ու պատկառանք ցուցնեն հայ մտքին ալ, եթէ կ'ուզեն որ հայ ժողովուրդը աւելի եւս կապուի իրենց։

(Հայ Սիրտ)

ՍՏԱԼԻՆ-ՌԻԿՈՎ

ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

«Եթէ կ'ուզէք տեղեկանալ Մոսկուայի վերջին լուրերուն, Թիֆլիս գացէք»։ Այս է վերջին կատակը՝ համայնավարներու կողմէ իսկ մէջտեղ նետուած։

Այո՛, Թիֆլիսը բաղդատմամբ ռուսական ուրիշ նահանգներու, աւելի ստոյգ տեղեկութիւններ կը քաղէ պայքարին մասին, որ կը մղուի համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյին մէջ։ Հասկնալի է։ «Մեր տուն»էն մարդեր են, Սոզօ, Սէրկօ, Միկոյեան, որոնք կը կազմեն պայքարին մէկ կողմը։ Թիֆլիս կը գտնուին անոնց հաւատարիմ բարեկամները, որոնց հետ բաց սրտով կը տեսակցին, անոնց տեղեկացնելով պայքարի մանրամասնութիւններն եւ հրահանգներ տալով, տեղին վրայ նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծելու համար։ Վերէն հաղորդուած այս տեղեկութիւնները կը թափանցեն համայնավար զանգուածներուն, եւ անկից կուգան մեզի՝ «անկուսակցական»ներուս։

Կայ նաեւ կիներու անձնական թղթակցութիւնը։ Եւ իրօք միայն Էլիավան եւ Օրճոնիքիձէն չենք ճանչցուածեն իբրեւ իրարու բարեկամ։ Անոնց կիներն ալ իրարու բարեկամ են։ Եւ մեր կիները այսօր, քաղաքականութեամբ ալ կը զբաղին, եւ ըստ սովորութեան, «կը շատախօսեն»։ Այսպէս ուրեմն, ի՞նչ նորութիւն կայ Մոսկուայի մէջ։

Այս պահուս, պայքար կը մղեն — թէեւ քիչ մը ուշ — գործադրելու համար վերջին լիակատար հաւաքոյթին տուած որոշումները։

Մեր ղեկավարներուն բռնած դիրքէն եւ Անդրկովկասեան Կոմիտէին քաղաքական ուղղութենէն դատելով, կրնանք հաստատել թէ՝ այդ հաւաքոյթին հաշտարար լուծումները ո՛չ միայն չկրցան կողմերու պայքարը մեղմացնել, այլ ընդհակառակն, փոս մը պեղեցին անոնց միջեւ։

Որոշումները տրուած էին այն պահուն իսկ, երբ կոլխոզներու (հաւաքական տնտեսութիւններ) զարգացման եւ կուլակներու մասին բացառիկ միջոցներու պայքարը հասած էր իր գագաթնակէտին։ Ստալինի պարտութեան եւ քաղաքական ուղղութեան մէջ՝ փոփոխութեան մը լուրերը շատ անհաճոյ թուեցան «մերիններուն»։ Որոշուեցաւ որդեգրել «սպասման քաղաքականութիւն» մը, մինչեւ որ կարելի ըլլար յաւելուածական տեղեկութիւններ քաղել։ Գաղտնի թղթակցութիւն մը ծայր տուաւ։ Հարցուեցաւ թէ խնդիրը ի՞նչ բանի մէջ էր, եւ ապագային, գործերը ի՞նչ կերպարանք պիտի ստանային։ Պատասխանը չուշացաւ։

Սէրկոյի (Օրճոնիքիձէ) գործը ըլլալու է, կ'ըսուի. գրեթէ հետեւեալն էր, — որ Թիֆլիսի ընկերները պիտի շարունակէին այնպէս, իբր թէ Ստալինի պարտութիւն մը գոյութիւն ունեցած չըլլար եւ թէ այս իմաստով միայն ըմբռնելու էր յուլիսի լիակատար գումարման մէջ տրուած որոշումը։

Ասկից վերջ էր որ սկսան պայքարը, ժողովուրդին բացատրելու համար տրուած որոշումները։ Դերերը բաժնուեցան Թիֆլիսի ընկերներուն միջեւ։ Անոնք վստահութիւն չունէին հայ «ընկեր»ներուն վրայ, որովհետեւ Ռիկովեան ձգտումը անոնց մէջ՝ բաւական զօրաւոր է. Էլիավա, ինքն իսկ գնաց Երեւան, Թիֆլիս ձգելով Վրաքէլաշվէլին։ Համապատասխան հրահանգներ տրուեցան թերթերուն։ Եւ ահա, աչքի զարնող պատկերի մը առջեւ կը գտնուինք։ Անդրկովկասեան ամբողջ կազմակերպութիւնը բացէ ի բաց եւ ցուցարարութեամբ կ'որդեգրէ Ստալինի կողմէ թելադրուած նախկին քաղաքականութիւնը՝ վիճելի բոլոր հարցերուն մասին եւ նոր

բրմունք, անգործածելի մեքենաներու յանձնարարում, անպատեհութիւն,— բայց գիտակից սրբագործութիւն չի կար»։ Այս իմաստով զեկոյցներ ղըրկուեցան Թերթերուն, եւ կարդացուեցան հրապարակային հաւաքոյթներու մէջ։ Կարծուեցաւ այսքանով պիտի վերջանար, յանկարծ, Թիֆլիսի հրապարակ... ձեւով եւ առանց նկատի առնելու Հայաստանի իշխանութիւնը, ձերբակալուեցաւ Ալլահվերտիի հանքերուն գլխաւոր վարչապետը՝ Ջահրապով, ...ին մօտ գտան «Թղթակցութիւն» մը հանքին հին տէրերուն հետ։ Մէկ բառով, գտան ինչ որ պէտք էր գտնել մը նիւթ ... համար։ Բայց, ինչ որ ... ուած չի վերցներ, արտադրութիւնը որ գէշ աղէկ կազմակերպուած էր Ալլահվէրտիի, նորէն փճացաւ։ Բայց փոխարէն, Ռիկովը կը հարուածէն, եւ առանց իրաւունքի չէ ըսուած է, «պատերազմին պատերազմով»։

Այսպէս, ինչոր կ՚անցնի կը ... Թիֆլիսի համայնավար վանակներուն մէջ, կ՚ապացուցանէ թէ կռիւը դեռ վերջ չէ ... Մոսկուայի մէջ։

(Ցնի, Թիւ -1,)

ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

Երուանդ եպիսկ.ի կողմէ Յառաջի խմբագրին ուղղուած անձնական նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Ցեռնի խնդիրը տակաւին չէ լուծուած. 10—12 օրեր եւս պիտի սպասենք, եթէ չյաջողինք ... կամ աժան գետին գտնել, ... ցուելիք տնակներուն համար մասնաւորներէ հող պիտի ...նք. արդէն բանակցութեան ...նք՝ այն ժամանակ փոխա... 40-50 տնակ շինելու, պիտի ունենանք 30—40 միայն։

Մէկ տնակը գրեթէ 10,000 ... կ՚արժէ։ Պիտի ջանանք աւելագոյն թուով տնակներ ...ցանել եւ երկար պայմաժամով ու մասնավճարներով ... աղէտեալները, ժամանակի ընթացքին, սեփականատէր դառնել։ Ոչ ոքի ձրի բնակարան պիտի տրուի, յոյժ կարօտեալներու մասնավճարներն ալ Հայրենակցական Միութիւնները պիտի ստանձնեն։ Այս ծրագրով ...նդավառուած 5000 գաղթական Հայեր ունինք մեր եւրին։ ...մասնավճարներէ գոյացած գումարները կրկին պիտի յատկացուին տնակներու շինութեան։

Մեր այս ձեռնարկը դժուարութիւններով լի քն է. Յանձնաժողովը առոր գիտակցութիւնն ունի, բայց հասած գումարները ...ուզենք արժեցնել տեւական և ...ցի չափ կենսական գործի մը ...տակցնելով։

ՓԱՐԻԶԸ ՎՏԱՆԳԻ ՊԱՀՈՒՆ

«Z» ՅԱՏԱԿԱԳԻԾԸ

«La Revue des Vivants» իր վերջին թիւին մէջ կը հրատարակէ Փարիզի պաշտպանութեան յատակագիծը՝ ապստամբութեան պարագային։ Օրաթերթերը արդէն սկսած են զբաղիլ անով եւ թեր ու դէմ կարծիքներ կը յայտնեն։ Ամսաթերթը կը յայտնէ թէ՝ այդ յատակագիծը ձեռք անցուցած է քանի մը աղբիւրներէ միանգամայն։

— Ցունիսի վերջերը, Ֆրանսացի մարաջախտի մը նախագահութեան տակ՝ տեղի կ՚ունենար խորհրդակցական ժողով մը, որ զբաղեցաւ, ապստամբութեան մը պարագային Փարիզի պաշտպանութեան միջոցներով։

Նահանգին ոստիկանութեան պետը թէեւ կը մասնակցէր ժողովին, բայց հոն տիրող տարրը՝ բնականաբար զինուորականն էր։ Իրօք, գիտենք թէ՝ երբ խռովութիւնները ծանր համեմատութիւններ կ՚առնեն, եւ ոստիկանական ուժերը չեն բաւեր զանոնք զսպելու, կարգը վերահաստատելու գործը կ՚իյնայ զինուորական հրամանատարութեան, որ կը ստանձնէ գործողութիւններու ղեկավարութիւնը։

Տարակարծութիւններ երեւան եկան բանակի սպայակոյտին եւ զօրավար Կուրոյի միջեւ, որ Փարիզի զինուորական կառավարիչն է։ Նահանգի ոստիկանութեան պետը քիչ, ուժ կուտար զօրավար Կուրոյի։

Այս երկուքը կողմնակից էին այն եղանակին որ հետեւեալն է։ Մայրաքաղաքի եւ մօտակայ արուարձաններու ամբողջ տարածութեան մէջ, լաւ ընտրուած կէտերու վրայ հաստատել դիմադրութեան «կղզեակ»ներ, ուր միշտ պիտի բանակէ հետեւակազօրքը կարգ մը կեդրոններու մէջ որոնք պիտի ծառայեն իբր հաղորդակցութեան հանգոյցներ, հաստատել շարժուն պահեստներ (ձիաւոր, գնդացիր ինքնաշարժեր, հրասայլեր, հեծանուորդներ եւլն)։ Ասոնք պիտի գործեն կղզեակներուն շուրջ, կարգը ապահովելու կամ վերահաստատելու համար։

Բայց սպայակոյտը յղացած է եւ կը հետապնդէ յատակագիծ մը, որ ընդհանրապէս ճանչցուած է «Z» անունով։

Այդ յատակագծին համեմատ, երբ լուրջ խռովութիւններ ծագին, պիտի պաշտպանուի միայն Փարիզի այն մասը, ուր կեդրոնացած են նախարարութիւնները, նաեւ Էլիզէն, եւ քաղքին մնացեալ մասը պիտի ձգուի յեղափոխականներուն ձեռքը, Վերսայլի մէջ ամփոփելով զինուորական կարեւոր ուժեր, որոնք պիտի գան գաւառէն, յետոյ վերագրաւել Փարիզը։

Այս յատակագծի հիման վրայ, մայրաքաղաքի հետեւակազօրքի քանի մը գունդեր եւ հեծելազօրքէն մաս մը՝ հրահանգներ ստացան արդէն։ Այս կերպով, Փարիզի պահակազօրքի թիւը պիտի նուազի եւ հոն պիտի մնան միայն 8 գունդ հետեւակազօրք, եւ 8 դասակ հեծելազօրք։

Երկրորդ նիստ մը տեղի ունեցաւ օգոստոսի մէջ։ Հոն, ոստիկանութեան պետը՝ քիչ բողոքեց այդ յատակագծին դէմ։ Բայց այս անգամ, զօրավար Կուրօ չէզոք մնաց։

Սպայակոյտէն զօրավար մը ջանաց համոզել թէ՝ շուրջ 1500 հանրապետական պահակներ պիտի կրնային պահակազօրքի տեղը բռնել ի հարկին, եւ Փարիզի պահակազօրքէն 4 գունդ հետեւակազօրք եւ 4 դասակ հեծելազօրք դէպի գաւառ հեռացնելու որոշումը պահուեցաւ։

Այս տեղեկութիւնները հրապարակելէ յետոյ, La Revue des Vivants յոյս կը յայտնէ թէ կառավարութիւնը չպիտի ընդունի սպայակոյտին յատակագիծը։

ԿՈՐԻՒՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Հարցում Պալաքեան եպիսկ.ի)

«Յառաջ»ի օգոստոս 1ի թուին մէջ, Պերլինի թղթակիցը յօդուած մը զետեղած էր, «երկու բանաստեղծներու յիշատակին» վերնագրով, նուիրուած Մ. Մեծարենցի եւ Կորիւն Մկրտիչեանի յիշատակին։

Յօդուածագիրը կը պատմէր Շահլամեան վարդապետի հետեւեալ մէկ յայտարարութիւնը. — «Յիշեց Սանասարեանի ուսուցիչներէն, այն ատեն 26 տարեկան, ճեմարանական եւ գերմանագէտ Մշեցի կորիւն Մկրտիչեան բանաստեղծը, որ 1893ի քոլէրայի դէպքին զոհ գնաց։ Ձեռագիրները մնացած պէտք է ըլլան կամ ընդօրինակուած (այս վերջինն է ճիշդը. Կ. Ս.) եւ պահուած Պալաքեան եպիսկ.ի մօտ. բայց 35 տարի անցած է հեք քերթողի մահէն ի վեր եւ դեռ ոչ մէի Հայ կը ճանչնայ զինք»։

Նկատի ունենալով որ մէկ ու կէս ամիս անցնելէ յետոյ այս հրատարակութենէն, Պալաքեան եպիսկ. յիշեալ հրապարակային յայտարարութեան առթիւ լուռ կը մնայ, ինծի պարտք կը համարեմ հրապարակաւ հարցում մը ուղղելու Մարսիլիոյ առաջնորդին, խնդրելով որ հրապարակային լուսաբանութիւն մը տայ բանաստեղծ Կորիւն Մկրտիչեանի ձեռագիրներու մասին. եւ աւելի որոշակի յայտարարէ թէ՝ արդեօք վաղամեռիկ բանաստեղծին ձեռագիրներուն գոնէ ընդօրինակութիւնը իր քով կը գտնուի՞։

Հրապարակային այս հարցումէն յետոյ, թէ անձնապէս եւ թէ յանուն Տարօնցիներու, կը յայտարարեմ թէ՝ կը ստանձնեմ Կորիւն Մկրտիչեանի բանաստեղծութիւններու հրատարակութեան պատասխանատուութիւնը, կորուստէ փրկելու տաղանդաւոր բանաստեղծ մը, որ 35 տարիներէ ի վեր, իր մահէն յետոյ, յարութեան կը սպասէ։

Կ. Սասունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԻԼԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայկական պզտիկ գիւղ մըն է Սէն Ժիլիէնը, որուն կազմութեան շրջանին հարեւանցի յիշատակութիւն մը ըրեր էի Պօմոնի մանրամասն նկարագրութեան մէջ։

Այսօր անջատաբար Սէն Ժիլիէնի հայկական կեանքը անհամեմատ նախանձելի է, քան Պօմոնինը։ Այս գիւղը երկու տարուան շրջանին յառաջդիմած է, իսկ Պօմոնը ետ է ընկրկեր, շնորհիւ քանի մը խառնակիչներու։

Սէն Ժիլիէնցիները իրենց մայրենի լեզուն պահպանելու համար զոհաբերութեամբ գներ են 850 քառակուսի մեդր հող մատուռ-մանկապարտէզի համար։ Այս հողն էր որ անցեալ կիրակի օրհնուեցաւ Պալաքեան եպիսկոպոսի կողմէ։ Մարսէյլէն հանրակառքով կէս ժամ, նեղ և քարոտ ճամբէ մը յետոյ զառ ի վար մը իջնելով, գեղատեսիլ ձորի մը լանջքին կ՚երեւին 20-25 կարմիր աղիւսէ շինուած կիսկատար տուներ, մեծ մասով առանց ծեփի։ Ձորի մուտքին նորակազմ Հոգաբարձութեան կողմէ պատրաստուած էր սիրուն կամար մը, որը զարդարուած էր կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն միակտուր մեծ թուղթերով։ Կամարին երկու կողմը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներ, որոնց մէջտեղ մեծ տառերով գրուած էր «Մանուկ մը կրթել՝ ազգ մը կրթել է»։

Կամարէն ներս, տասնըհինգէ աւելի երկսեռ մանուկներ հասակի կարգով շարուած, կը սպասեն առաջնորդին։ Քիչ մը աւելի ներս տարիքոտ կիներ ծալապատիկ նստած են կապերտներու վրայ, իսկ աւելի երիտասարդ կիներն ու արդիական աղջիկները կը շրջին ծառերու հովանիին տակ,

Առաջնորդը հողը օրհնելէ վերջ, ճառ մը խօսելով, շեշտեց հայ ժողովուրդի շինարարական յատկութիւնները և տուաւ մէկէ աւելի օրինակներ 1915—16ի հայաջինջ սարսափներու շրջանէն։ Հոգաբարձութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Փափազեան, վեր հանելով հայ ցեղին սէրը դէպի իր լեզուն եւ աւանդութիւնները։

Ճառերէն յետոյ, առաջնորդը բացաւ ժապաւինեալ տոմար մը, որուն առաջին գծին վրայ արձանագրուած էր 5000 ֆր., Սէն Ժիլիէնի մատուռ-մանկապարտէզին համար, եւ կոչ ըրաւ բոլոր ներկաներուն մասնակցիլ իրենց կարողութեան չափով։

Արձանագրութիւնները սկսան իրարու ետեւէ, մինչ Ջափահաս Որբերու նուագախումբը կը նըւագէր «Մեր Հայրենիք»ը, «Մարսէյյէզ»ը եւ զանազան գեղեցիկ կտորներ։ Կիներ ու երիտասարդներ ժողովուրդին կը բաժնէին հորթի մատաղ։

Այս միջոցին ժողովուրդը արձանագրուած էր մօտ 3000 ֆր., շէնքի շինութեան համար։

Ի՜նչ սրտառուչ է այս, եւ ժողովուրդի կենսունակութեան ի՜նչ սքանչելի ապացոյց։

Հայ աշխատաւորը իր տունը կիսկատար ձգած, 300—400ով կը մասնակցի մատուռ-մանկապարտէզի մը շինութեան։

Ս. Միլտոնեան

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆ.— Բաւական ատենէ ի վեր, Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնները թէ Ֆրանսայի, թէ Ամերիկայի, թէ Սուրիոյ եւ թէ Յունաստանի մէջ այնքան գովելի վիճակ ունին, որ չէ տեսնուած երկար տարիներէ ի վեր։ Սակայն այս տարի է որ մէկէն ի մէկ արձագանգ տուին։ փորձի համար, առէք հայերէն թերթ մը, եւ կարդացէք ծանուցումները.— Տարօն-Տուրուբերանի Ներկայացումը Լիոնի մէջ, դաշտահանդէս Մարսիլիոյ մէջ, խնջոյք Փարիզի մէջ, վիճակահանութիւն Սէնթ Էթիէնի մէջ, հերոսներու խմբանկարը Սէն Շամոնի մէջ, եւն.։

Սեպտ. 25ին, Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութիւններու համագումարը տեղի պիտի ունենայ Պրանիթ - Սիթիի մէջ, (Ամերիկա), ուր պիտի հաւաքուին Ամերիկայի մասնաճիւղերու բոլոր ներկայացուցիչները եւ պիտի խորհրդակցին, կամ Տարօնի ցիրուցան ժողովուրդը Հայաստան ղրկել, կա՛մ ո՛րեւէ միջոց մը խորհիլ, որպէսզի Տարօնի նոր ծաղիկները չմոռնան իրենց լեզուն եւ չայլասերին։ Կը յուսանք որ այս համագումարը, շնորհիւ մեր հայրենակից Սմբատի, պիտի յաջողի ո՛րեւէ ճամբայ գտնել, փրկելու համար Տարօնի թափառական ժողովուրդը։

Այս առթիւ կ՚արժէ գնահատել Սէն-Շամոնի մասնաճիւղը, որ մեծ զոհողութեամբ եւ մաս մը հայրենասէր հայրենակիցներու օժանդակութեամբ հրապարակ հանեց Տարօնի հերոսներու խմբանկարը։ Այսպիսի ձեռնարկ առաջին անգամ է որ կ՚ըլլայ Ֆրանսայի մէջ թէ այլուր։

Վերջերս Մարսիլիոյ դաշտահանդէսին առթիւ որոշեր են Վարդավառի տօնը հռչակել Տարօնի հերոսներու ուխտի օր։ Վարդավառը Տարօնցիներուն համար թէ ուխտի օր է եւ թէ մեծ սգատօն, որովհետեւ այդ օրն էր որ Տարօնը իր շրջաններով կը կոտորուէր, այդ օրն էր որ Տարօնի կիներն ու պզտիկները, ծերերն ու մանուկները մոխիր դարձան բոցերու մէջ։

Կը մաղթէի որ Վարդավառը սուգի եւ ուխտի օր ըլլար ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլ ամէն ուր որ քանի մը Տարօնցիներ կը գտնուին։

Քերովբէ Կարապետեան

15 «ԺՈՒՐՆԱԼ» ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը խօսելով Մազլըմեան եպիսկ.ի եւ Յովհ. Եսայեան անուն մատնիչին կողմէ կառավարութեան յանձնուած «Ժուրնալ»ներուն մասին, կը գրէ.—

Մենք կը յայտարարենք հրապարակաւ, որ վերոյիշեալ երկու անհատներուն ստորագրութիւնով, պատկան իշխանութեանց տրուած է 15 «Ժուռնալ» մէկ տարուան ընթացքին։

Կ՚աւելցնենք. «Ժուռնալ»ներուն մէջ զուգմունքներ կան։ Պարկեշտ ու ամբասիր անկուսակցականներ ներկայացուած են իբրեւ հակահելլէններ։ Ուրիշներու մասին ըսուած է թէ գաղտնի յարաբերութեան մէջ են Մակեդոնական կազմակերպութեան հետ։ Կարգ մը կուսակցականներ ալ մատնանշուած են իբրեւ ահաբեկիչներ եւ հասարակ խռովարարներ։

Իսկ ամէնէն ոճրայինը այն է որ աքսորուելիքներու ցանկ մը ներկայացուած է առ որ անկ է, որուն տակ իր ստորագրութիւնը դրած է Մազլըմեան եպիսկոպոս։

Կուգայ ժամանակը ու մենք կը հրատարակենք պատճէնները այս գաղտնի նկատուող վաւերաթուղթերուն, որոնց բովանդակութիւնը կը փշաքաղէ մարդկային մարմինը եւ կ՚ընդվզեցնէ ամէնէն պաղարիւն ու խոհեմ մարդն անգամ։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

V

Բարիին եւ չարին գիտութեան ...խատարերքը սկսեր էր սորվիլ։ ...չիկնէր անգիտակցաբար՝ երբ ...կը կ՚ակնարկէր մօրը։ Կը ...փաքեր գիտնալ ուր ըլլալը, ...ել զայն, յանդիմանել նոյն ...փախուստին համար։ Արդէն ...ծանօթ, հեռաւոր ու խորհրդաւոր երկիրը ուր ապաւինած էր, ...գիծեր կ՚առնէին աչքին առ... նման երկրի մը՝ որ կը յայտ... արշալոյսի մշուշին մէջէն ...տեցող նաւուն։

Հաճոյքով կը սորվէր աշխարհագրութիւնը, կատարելապէս ծա...թ էր կղզիէն Թերակղզին տա...ուղին։ Ինչպէս ժամանակին ...նային գիւղին մէջ կ՚երազէր հօրն ապրած քաղաքը, այժմ գիրքերու մէջ հանդիպած քաղաքներուն եւ մանաւանդ մէկուն մէջ կը տեսնէր մայրը։ Անոր մարմնական դիմագիծը կը տժգունէր յիշողութեան մէջ հին լուսանկարի մը պէս, բայց կ՚երեւակայէր բոկոտն ու տխուր։

Այդ տարին կարեւոր դէպք մը յեղաշրջեց երազները։ Քուստիանեդդուի մայրը վերադարձաւ գիւղ։

Անանիա կը յաճախէր կիմնազիոն եւ գաղտնաբար սիրահարեր էր Մարգարիտին։ Լուրջ անձ մը կը կարծէր ինքզինք եւ անտարբեր ձեւացուց հանդէպ այդ դէպքին, որով կը հետաքրքրուէին բոլոր դրացիները։ Սակայն ճնշուած էր ցաւագին տպաւորութիւններու տակ։

Զտեսաւ կինը, որ ծածկուած էր ազգականի մը տան մէջ, բայց ամէն օր Քուստիանեդդուէն տեղեկութիւններ կ՚առնէր։

Պարտիզպանը տկարացած ըլլալով, ջաղացպանը կ՚օգնէր իրեն կանկառ եւ լուբիա մշակելու, ուստի Անանիա ազատօրէն կը կը մտնէր պարտէզ եւ դաս կը պատրաստէր խոտերուն վրայ նստած հնդկաթուզերու շուքին տակ, լեռներու վայրի համայնանկարին առջեւ։ Հոս կուգար Քուստիանեդդու եւ կը խոստովանէր բարեկամին։

— Վերադարձա՛ւ, կ՚ըսէր փորին վրայ պառկած՝ ոտքերը շարժելով օդին մէջ։ Երանի՜ թէ չգար, հայրիկս կ՚ուզէր սպաննել, բայց յետոյ հանդարտեցաւ։

— Տեսա՞ր զինքը։

— Անշուշտ, հայրս չուզեր որ քովը երթամ, բայց կարեւորութիւն չեմ տար, նորէն կ՚երթամ։ Տիկինի պէս հագուած է, գիրուկ է, անանկ որ չճանչցայ։

— Չճանչցա՞ր, կը բացագանչէր Անանիա, կը զարմանար եւ կը մտածէր իր մօրը վրայ։ Ինքը պիտի ճանչնար անմիջապէս։ Թերեւս իմ մայրս ալ տիկինի պէս հագուած, նորոյթի համեմատ սանտրած մազերը... կը մտածէր։

— Ինչո՞ւ վերադարձաւ մայրիկդ, հարցուց Քուստիանեդդուին։

— Ինչո՞ւ, որովհետեւ հոս ծնած է, մեքենայով կար կը կարէր Թորինոյի մէջ, յոգներ է եւ վերադարձեր է։

— Ծանր լռութիւն մը տիրեց այս խօսքերէն յետոյ։ Երկուքն ալ գիտէին որ դերձակութեան պատմութիւնը շինծու էր, բայց կ՚ընդունէին։ Քիչ վերջ Անանիա դիտեց.

— Այն ատեն հայրիկդ պիտի հաշտուի հետը։

— Ո՛չ, ըսաւ Քուստիանեդդու, հօրն իրաւունք տալ կեղծելով։ Մայրիկս պէտք չունէր աշխատելու։

— Ի՞նչ պիտի ընէ մայրիկդ։ Դուն որո՞ւն քով պիտի մնաս։

— Ո՛վ գիտէ։

Օրէ օր լուրերը աւելի յուզիչ էին։

— Գիտնա՞ս, որքան մարդիկ կուգան հօրմէս խնդրելու որ, հաշտուի մօրս հետ։ Երեսփոխանն անգամ եկեր էր։ Մամս եկաւ եւ ըսաւ հօրս. «Յիսուս անգամ ներեց Մագթաղինէին, զաւակս մտածէ որ մեռնելու համար ծնած ենք. հետերնիս պիտի տանինք միայն մեր լաւ գործերը։ Տե՛ս ամայի տունդ, մուկերը միշտ տօնի մէջ են։

— Է, հա՞յրդ։

—Գացէ՛ք, կորսուեցէք, ըսաւ բարկացած։

— Հիմակ ալ Տատանն մէջ մտեր է, ըսաւ Քուստիանեդդու յաջորդ օրը։ Քարոզ մը խօսեցաւ հօրս. «Համարէ՛ որ բարեկամուհի մը ընդունէր ես տունդ. գլջացեր է, զգաստացեր է, պիտի լաւանայ բոլորովին։ Եթէ մերժես, ո՞վ գիտէ ի՞նչեր պիտի պատահին։ Սողոմոն իմաստուն 70 բարեկամուհիներ ունէր եւ աշխարհի ամէնէն խելացին էր»։

— Ինքն ի՞նչ պատասխանեց։

Քարի մը պէս անտարբե՛ր,

— Բարեկամուհիները Սողոմոնին խելքը առին, պատասխանեց։

Ստուգիւ վաճառականը տեղի չտուաւ եւ կինը գնաց բնակելու գիւղին միւս կողմը, ուր շինուած էր դպրոցը։ Հագաւ ժապաւէններով, ուլունքներով զարդարուն զգեստներ, որոնք գոյգ կուտային վատահամբաւ կինը։ Ամուսինը չներեց եւ կինը շարունակեց իր կեանքը։

Անանիա տեսաւ զայն օր մը եւ յետոյ գրեթէ ամէն օր կը տեսնէր երբ դպրոց կ՚երթար։ Սեւ տան մը մէջ կը բնակէր որուն պատուհաններուն շուրջը գաճով ճերմկցուած էին։

(Շար.) Թարգմ.՝ Հեթում

Մահ Պրոքտորֆ-Ռանցաուի

Պերլինէն կը հաղորդեն մահը կոմս Ուրլիխ ֆոն Պրոքտորֆ-Ռանցաուի, Գերմանիոյ նախկին արտաքին նախարար եւ այժմու Մոսկուայի դեսպանը, որ ամիս մը առաջ արձակուրդով Գերմանիա եկած էր։ Հանգուցեալը 59 տարեկան էր։

Բանակին մէջ իբրեւ սպայ ծառայելէ յետոյ, 1894ին մտաւ դիւանագիտական ասպարէզը եւ հետզհետէ աշխատեցաւ Պրիւքսէլի, Փեթերսպուրկի, Վիէննայի եւ Լահէի դեսպանատանց մէջ, յետոյ եղաւ Վիէննայի դեսպանատան խորհրդական, Փէշթայի ընդհ. հիւպատոս, յետոյ լիազօր դեսպան Քոփէնհակի։

1918 դեկտեմբեր 21 արտաքին նախարար նշանակուեցաւ։ Ու 1919ին Փարիզ եկաւ՝ իբրեւ պատուիրակ Վէրսայլի հաշտութեան ժողովին, որուն առջեւ իր խօսած ճառը բուռն տպաւորութիւն գործեց։ Պրոքտորֆ-Ռանցաու մերժեց ստորագրել Վէրսայլի դաշնագիրը եւ նախարարութենէ հրաժարեցաւ։ 1922 ապրիլ 28ին Մոսկուայի դեսպան նշանակուեցաւ։

Սէն-Տընիի համայնավար ցոյցը ձախողած

Հակառակ կառավարական արգելքին, կիրակի առաւօտ համայնավարներու պաշտօնաթերթը «Իւմանիթէ» Սէն-Տընի կը հրաւիրէր բոլոր բանուորները՝ պատերազմի դէմ ցոյցեր կատարելու համար, «Երիտասարդներու Շաբաթ»ին առթիւ։ Առաւօտուն կանուխէն՝ ոստիկանները գրաւած էին գլխաւոր կէտերը։ Ոստիկանական տեսուչ Քիափ անձամբ կը հրամայէր իր սպայակոյտին՝ ըլլալիք կարգադրութեանց համար։

Համայնավարները ծրագրած էին ընդունելութիւն մը Քաղաքապետարանին մէջ։ Ցոյցին մաս կը կազմէին նաեւ ձայնական երաժշտութիւն, նուագ, ճառ եւայլն։ Սակայն ո՛չ ոքի թոյլ կը տրուէր մտնել Քաղաքապետարանին եւ Մայր եկեղեցիին։ Ժամը 11ին Փարիզի Թաղապետական խորհրդականներ Ժէլիս եւ Ժոլի Քաղաքապետարան հասնելով, տեղեկացան որ իրենց մարդոցմէն շատերը ձերբակալուած էին արդէն։ Ժամը 8.30ին ձերբակալուած էր Ռէյմոն Սէմար, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին եղբայրը։ Կէսօրին ձերբակալուեցան նախկին երեսփոխան Մարթիի եղբայրը Միշէլ եւ Վիթրիի թաղապետական խորհրդական Շարպոնիէ։ Կէս ժամը անգամ մը ոստիկանները զինուորական մեծ ինքնաշարժերով Ֆոր տը լ՚Էսթ կը փոխադրուէին ձերբակալուածները. թերթի մը համաձայն, 2000 հոգիի կը հասնի անոնց թիւը։ Իրիկուան դէմ բոլորն ալ ազատ ձգուեցան, բացի քառասուն հոգիէ։

Ինքնաշարժի մեծ աղէտ մը Իտալիոյ մէջ

Կիրակի օր Միլանի մօտ Մոնցայի մէջ տեղի կ՚ունենար ինքնաշարժերու միջազգային մրցում մը՝ Եւրոպայի Մեծ Պարգեւին համար։

Ժամը 11,30ին, երբ մրցումը խանդավառ փուլի մը մէջ մտած էր, իտալացի վարիչ մը՝ Մաթէրասսի, որ իր 18րդ շրջանը աւարտած էր, պզտիկ արկածներու պատճառով թեթեւ յապաղում մը ունեցած ըլլալով, կ՚աշխատէր կորսնցուցած ժամանակը շահիլ եւ ժամը 200 քիլոմեդր արագութեամբ կը քշէր կառքը։ Յանկարծ, Մաթէրասսիի ինքնաշարժը բախեցաւ առջեւէն գացող ուրիշ կառքի մը եւ սկսաւ յառաջանալ դէպի հանդիսատեսներու նստած տեղը՝ ցատկելով նեղ փոս մը։ Ինքնաշարժէն սոսկալի մուխ կ՚ելլէր եւ վարիչը չէր կրնար կեցնել զայն։ Հանդիսատեսները խուճապի մատնուեցան։ Մաթէրասսի 10 մեդր հեռուն նետուեցաւ ցնցումէն եւ վայրկենապէս մեռաւ։ Հանդիսատեսներէն 21 հոգի նոյնպէս մեռան եւ 35՝ վիրաւորուեցան, որոնց չորսը մահացու կերպով։

22 զոհերը եւ վիրաւորները անմիջապէս փոխադրուեցան Միլանոյի հիւանդանոցը։

Մրցումին մէջ շահեցաւ ֆրանսացի Շիրոն։

Երեսփոխանները շարժման մէջ դրուած

Մուսթաֆա Քէմալի հրահանգով, Թուրք երեսփոխանները շուտով պիտի մեկնին իրենց ընտրական շրջանակները, նոր գիրերը սորվեցնելու համար ժողովուրդին։ Իւրաքանչիւրը մէկ գաւառակ պիտի երթայ եւ դասընթացքներ պիտի հիմնէ։ Հազգը Շինասի փաշա նոյն պաշտօնով Թրակիա պիտի մեկնի։

Պոլսոյ Քաղաքապետութեան տնօրէններն ուգլխաւոր պաշտօնեաները հաւաքում մը ունեցան Քաղաքապետարանի դահլիճին մէջ։ Քաղաքապետ Մուհիտտին պէյ երկար ճառ մը խօսեցաւ եւ ըսաւ թէ Մուսթաֆա Քէմալի փափաքն է որ Պոլիսը առաջնորդ հանդիսանայ նոր գիրերու տարածման։ Ճառէն յետոյ, գլխաւոր պաշտօնեաները քաշուեցան, եւ տնօրէնները գոնփակ նիստ մը ունեցան։

⁂ Խալք կուսակցութեան ներկայացուցիչները առին իրենց վերջին դասը եւ աւարտեցին դասընթացքը։ Շաբաթ օրուընէ սկսեալ, ժողովրդական դասընթացքներ բացուած են անխտիր բոլոր քաղաքացիներուն համար, այր թէ կին։ Խալքի ներկայացուցիչները պիտի դասախօսեն ժողովրդական այս դասարաններուն մէջ։

⁂ Կրթական վերատեսչութիւնը դիտած է որ Պոլսոյ ոչ-իսլամ դպրոցներէն ոմանք կը պատրաստուին հոկտեմբեր 15էն առաջ վերաբացուելու, թէեւ այդ դպրոցները ունին իրենց մասնաւոր կանոնագիրը եւ անոր համաձայն կ՚որոշեն փակման եւ վերաբացման թուականները, բայց այս անգամ յարմար դատուած է բացառութիւն մը ընել եւ այդ դպրոցներուն ալ վերաբացումը հոկտեմբեր 15ին թողուլ։

Թուրքերը Պուլկարիոյ մէջ

Իգտամի պուլկարիոյ թղթակիցը կը գրէ.—

«Պուլկարիոյ մէջ կազմուած Երիտասարդներու Միութիւնը յայտարարութիւններ ցրուած էր, որպէսզի Թուրքերէն չխօսուի։ Յուլիս 16ի գիշերը այս Միութեան անդամները քանի մը Թուրք գիւղական սրճարաններ կոխած եւ գիւղացիները անարգած են։ Այս չափով ալ չեն գոհացած եւ գաւազաններով ծեծած են Թուրքերը։

Քարաքէօյէ գիւղի հարուստներէն Րաշիտ Մէհմէտ օղլուի տան վրայ ալ յարձակած եւ դուռները կացինով կոտրել ուզած են։ Րաշիտ աղայի աղաղակներուն վրայ դուրսէն ներս կրակ ըրած եւ Րաշիտ աղան կուրծքէն վիրաւորած են։ Հետեւեալ առտու դէպքին վայրը գացող Թուրքերը Րաշիտ աղան կիսամեռ վիճակի մէջ փոխադրած են Վառնայի հիւանդանոցը, ուր մեռած է ան։

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Դրադարանը։

Լիոնի «Վրէժ» խումբի բոլոր ընկերները անհրաժեշտօրէն ժողովի կը հրաւիրուին այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Դրադարանը՝ (262 Rue Duguestlin)։ Պիտի խօսի ընկ. Խաչիկ Մկրտիչեան։

ՇԱՀՈՂ ԹԻՒԵՐ

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կ. կ.ի տարեկան վիճակահանութեան

Ա. պարգեւ՝ Crédit Naiional՝ թիւ 850, Բ. ֆոնոկրաֆ մը՝ թիւ 1094, Գ. թեւի ոսկի ժամացոյց՝ 1914, Դ. Waterman ինքնահոս գրիչ 2432։ Իսկ 2012, 2338, 3246, 176, 993, 353, 3978, 2102, 3942, 419, 932, 3196, 124, 1835, 2883, 1445, 1, 2222, 63, 3305, 264, 2581, 897, 688, 2135, 3488, 3530, 2834, 2454, 2915, 2110, 672, 2355, 123, 3964, 2219, 441, 1537, 497, 2800, 3184, 2831, 258, 3372, 3165, 3125, 2897, 9, 3905, 3952 թիւերը շահած են զանազան արժէքաւոր գիրքեր։

Վերոգրեալ թիւերը ունեցողները թող դիմեն իրենց նուէրները ստանալու համար A. Babikian, 13 Rue des Dominicaines Marseiiles։ Միայն տոմսակը ներկայացնողը կրնայ ստանալ նուէրը։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լէ Մէ, Ճէլ. Քոչ.— 35,
Վիս, Օ.— 50,
Նիս, Խ. Ց.— 200,
Ռոան, Մ. Թ.— 60,
Տէսին, Մ. Մ.— 35,
Խիւլէ-Մուլինօ, Սիմաւոնեան.
— Հաճեցէք ճշդել ձեր հասցէն։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ Պրն. Կարիպ Վէլաեանէ (ֆօն տը Շէըիւի) իր հասցէն իմացնել Պրն. Տիգրան Մուշեղեանին, 82 Rue St. Savournin, (Chaussures), Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Իզմիտցի Վափորճեան ընտանիքէն Աւետիս եւ Օննիկ Վափորճեաններ, իրենց քոյրը Աղաւնի եւ տղան Սողոմոն Անանիկեաններ որոնք նախապէս Թրակիա կը գտնուէին եւ յետոյ Հայաստան անցած ըլլալ կը կարծուին։ Կը խնդրուի տեղեկացնել Յառաջի հասցէով իրենց հօրաքրոջ Աղաւնի Ազարեանի։ Ամերիկա գտնուող Սարգիս Վափորճեանէ նոյնպէս կը խնդրուի իր հասցէն տեղեկացնել։

— Կը փնտռեմ քրոջս որդին՝ Բնիկ Տրապիզոնցի Սարգիս Ա. Սոմունճեանը, որ ընդհ. պատերազմին ֆրանս. Հայկ. Լեգէոնին մէջ գտնուած է՝ պզտիկ Սերժան Սարգիս անունով ծանօթ։ 1920-1922 Պոլսէն Ամերիկա անցած է Brouklyn (Նիւ Եորքի նահանգ)։ Անկէ ի վեր անյայտ ըլլալով, կը խնդրուի յիշեալի ողջ կամ մեռած ըլլալը տեղեկացնել՝ M. Mézbourianի, 14 Rue du Levant, Bondy (Seiue) France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Կէմէրէկ գիւղէն Շնորհք Թորոսեան, հօրը անունը Պօղոս, մօրը անունը Ջիչէք։ Տեղահանութեան ատեն իր մեծ մօր հետ Ուզուն Եայլա Չէրքէզներու մէջ եւ վերջը Ղանղալ, անկէ ալ Ատանա գացած ու վերադարձած չէ։ Իմացնել՝ իր եղբօրը Խորէն Թորոսեանի, Calle San Juan. 1537, Buenos-Aïres, Argentine.

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրս կինը Տիկ. Եպրաքսէ Պէկեան եւ իր զաւակը Կարապետը որ Յունաստան ըլլալ կը կարծուի, նմանապէս տիկնոջ եղբայրները, Գաբրիէլն եւ Փիլիպպոս Ահարոնեան։ Տեղեկացնել Հռիփսիմէ Պէկեան-Ուզունեան 69 Rue V. Faugere, Vienne, Isère. France.

Ուշադրութի՛ւն

IMPRIMERIE - MASSIS - [illegible]
208bis, Rue Lafayette P[illegible]
Le Gérant: E. SOU[illegible]

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

12 Septembre 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 749 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԾՈՒՌ ՆՍՏԻՆՔ, ՇԻՏԱԿ ԽՕՍԻՆՔ

...քիչ անգին պիտի կարդաք հատուած մը Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին վերջին խմբագրականէն։

...հաւատարիմ՝ իրենց սովորութեան, մարդիկը նորէն կողմնա...ճամբաներով, պատ ի պատ կը մօտենան հարցի մը, զոր մենք ...ած ենք շեշտակի։

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, օգոստոս 2ին յիշեր էինք ...փաստի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէկ խմբագրականը, ...բացատրելով գաղութներու անկերպարան վիճակը, կը շեշ...էր «վերակազմութեան պէտքը»։

— «մեզ համար ամէն ժամանակ, բայց հիմա աւելի քան եր...ք պէտք մըն է, հրամայական պահանջք մը, քով քովի բերել, հա...դրել մեր փոքր ու անբաւական ուժերը, հնարաւոր եղածին չափ ...րդաշնակել մեր բոլոր ճիգերը, անհատական թէ հաւաքական, ...նք կը ձգտին հանրային բարօրութեան» (Արեւ, 24 յուլիս)։

Օգոստոս 22ին, կրկին արծարծեցինք խնդիրը, նորէն ար...տապելով այս հատուածը, եւ զարմանք յայտնելով որ միւս ...մկավար օրկանները ձայն չեն հաներ, եւ նոյն իսկ «Արեւ»ը ...րձ կապեց։

Այդ առթիւ, գործնական առաջարկներ ալ դրինք, միեւնոյն ...ևն յիշեցնելով.

— «մենք չենք ուզեր պրպտել ռամկավարներու ետ-առաջ ...տուածներուն գաղտնիքը: կ'ուզենք հաւատալ թէ անոնց մէջ ...տակաւին կան մարդիկ, որոնք ընդունակ են ծուռն ու շիտակը ...նազանելու, եւ այսքան կենսական գործի մը ճամբան հարթելու»։

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը, փոխանակ ուղղակի ...տասխանելու, քովընտի պատուհանէ մը գլուխը դուրս հա...նով, խօսքի կը խառնուի։ Կը կարդաք յաջորդ սիւնակին մէջ։ Ուրեմն, օգտուինք առիթէն։

Բայց նախ՝ ճշդում մը։ Օգոստոս 2ի խմբագրականով, մենք ...րմար անսեր էինք դիտել տալ.

— «Հարցը չխճողելու համար, մենք չենք ուզեր յիշել նախըն...ց պարագաները, փորձերն ու ձախողանքները, եւ այնպէս կ'ըն...նենք թէ նոր սեղանի վրայ կը դրուի այս խնդիրը»։

Ռամկավար շաբաթաթերթը, ընդհակառակն հարցը կը ...նայ հին ուխտի պատմութիւններով։

Մենք չենք որ պիտի անճրկինք այս ռազմախաղին առջեւ։ «Բանից դուրս կուգայ» որ ռամկավարները, իրենց սկզ...բունքներով իսկ համերաշխութեան կուսակից են, հակառակ ...բռնի եւ ապօրէն միջոցներու. իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ...ձգտի ապօրէն միջոցներով, դաւադրական գործելակերպով ...միջոցներու անխտրականութեամբ գաղութներուն պարտա...լ իր տիրապետութիւնը»։

Ապացո՞յց.— «Աչքի առջեւ բերէք պուլկարահայ Թեմին կազ...մակերպութիւնը, Աթէնքի եւ Սելանիկի մէջ այդ կուսակցութեան ...ձեռքով գործուած ապօրինութիւնները, կարմիր եւ սպիտակ տէ...րները: Նայեցէք Աղեքսանդրիոյ անցքերուն վրայ: Մարսէյլի կազ...մակերպութեան պարագան ձեր աչքին առջեւ է»։

Ո՛րքան ալ տաղտկալի թուի, պարտաւոր ենք տալ այս ...թ ակնարկներուն պատասխանը եւ ամուր մը թօթուել ռամ...կավարներու կեղը. Վարչութեան անդամներուն օձիքը. մանա...նդ որ, փորձ կ'ընեն ջուրին երեսը ելլել, եւ խոշոր սուտ մըն ...կը գրեն, սեւով ճերմակի վրայ, հրապարակաւ.

— «Դուք չէք կրնար ցոյց տալ ընդհակառակն մէկ հատիկ ...օրինակ, որ ապացուցէր(?) թէ Ռ. Ա. կուսակցութիւնն ալ դաշնակ...ցականներու ընթացքին մէջ գտնուած է ո եւ է գաղութի մէջ։»

Առնենք առաջին օրինակը,— «պուլկարահայ Թեմին կազմա...կերպութիւնը»։

Ո՛րքան կը յիշենք, այդ գործին ձեռնարկուեցաւ 1924 ...օգոստոսին, Ֆիլիպէի համագումարով, եւ եթէ կ'ուզէք՝ նախա...ձեռնութեամբ Դաշնակցութեան։ Մեր ընկերներուն մէջ այն...ն զօրաւոր էր համերաշխական մարմաջը, որ անդրանիկ ...ժողովական խորհուրդին մէջ լայն տեղ տուին եղած-չեղած հո...սանքներու, ռամկավար թէ հնչակեան, եւ առաջ քաշեցին չէ...զոք ճանչցուած «երեւելիներ», հայութեան հետ ամէն կապ ...խզած մարդիկ։

Առաջին քայլերուն իսկ, ընդհարումը սկսաւ։ Սկզբունքի ...խնդիր մը կար մէջտեղը,— տեղացի եւ գաղթական, հպատակ ...ոչ-հպատակ պիտի վայելեն միեւնոյն իրաւունքները։ Մեր ...ընկերները երեւան հանեցին գարշելի խաղ մը, ատենապետին ...մէ կառավարութեան տրուած զեկոյց մը, որ «գաղթական...ները» կը զրկէր նոյնիսկ սովորութեամբ ընդունուած իրաւունք...ներէ, եւ բողոքեցին։ Յետոյ ձգեցին հեռացան, ինչ որ սխալ էր... Այնուհետեւ, ինչ որ տեղի ունեցաւ, կը դառնայ ա՛յս վէ...ճի շուրջը։ Մնացածը մանրամասնութիւն է։ Ու անկէ ի վեր ...ոչ անգամ տասը ձեւերով հաստատուեցան կատարուած ...ապօրինութիւնները։ Այն աստիճան որ, քարերն անգամ ...խօսուն եղան։ Ճէրահօֆ կոչուած «էֆէնտի»ին հաւատարիմները, ...ընկամներն ու պաշտօնեաներն իսկ ըմբոստացան, եւ այս ...կերուան համագումարին մէջ, թքին երեսը եւ դուրս ելան։ Ա...յց կատարած մերկացումները աւելի ջախջախիչ էին, քան ...Պուլկարիոյ Դաշնակցականներուն մղած բոլոր պայքարները։ Արդի՞ւնքը,— Ճէրահօֆ կրթնած իր զինուորականի և գոր...ծակատէրի դիրքին, ետեւէն քաշելով քանի մը ռամկավար և ...հնչակեան թափթփուքներ— մէկը հանրածանօթ գող— ու մո...ւացնելով այնքան բարեացակամ կառավարութիւն մը, ինքն ...իրմէ գլխուն իշխանութիւն հաստատեց եւ... «սարըմ-քէսէրիմ»։ Այսօր Սոֆիայի առաջնորդարանին քարտուղարն անգամ ...պուլկար մըն է, և նամակները պէտք է պուլկարերէն գրուին...

Շ.

ՏՈՄՍԵՐ

ԺԸՆԵՒԻ ԱՐԻՍՏԱԳՈՍԻՆ ԲԱՐՔԵՐԷՆ...

(ՀԷՔԵԱԹ)

Assez! ôte ton masque!
Jean LORRAIN

Բարեկենդան էր:

Ժընեւի դաշնակցութիւնն ալ, — դաշնակցութիւն որո՞ւ դէմ — ըսել կ'ուզեմ Ժընեւի ընկերութիւնն ալ, — ընկերութիւն շաբաթաժիններով..., — իր սեփական ապարանքին մէջ սարքած էր ճոխ խրախճանքներ:

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը բոլոր ներկաներն ալ, ամէնքն ալ հասակաւոր, *մեծ*... մէկ դիմակ, մէկ ծպտում նախընտրած էին. — «Պատերազմ»ը:

Գէթ այդպէս ենթադրեց խաղաղութեան հրեշտակը որ... (ի՜նչ անխոհեմութիւն) այդ ժամուն ապարանքին մարմարեայ... (արիւնի գոյն բիծերով, այդպէս սիրած էր ճարտարապետը) սանդուղներէն վեր բարձրանալէ վերջ, սրահ մտած էր անշշուկ:

Ան տեսաւ որ ներկաները իրենց ծպտումը կը պատցնէին յոխորտանքով... Ու լսեց բառերու, նախադասութիւններու կտորներ, որոնք կը փաստէին թէ այս պարոնները խաղաղութեան վրայ կը *խօսէին*, ու պատերազմով կը *զբաղէին*:

Սա երկու դիմակները... մէկը կին, միւսը այր, իրար փարած դաշինք մը ստորագրելու վրայ էին: Սա միւս զոյգը մութ վարագոյրներու ետեւ քաշուած՝ խորհրդաւոր խոստումներ կը հիւսէին:

Ու վերջապէս, սրահին մէկ անկիւնը նշմարեց *կարճահասակ, փոքրիկ* էակ մը որ ծրպտուած էր սովահարի, տառապողի, որբի ու անկարի դիմագիծերուն տակ: Գոյնը դեղեղին էր եւ դռնապանը հիացած էր այս շատ *յաջող* ծպտումին վրայ: Ոտքերը արիւնոտած էին փուշերէն եւ ամբողջ մարմինը այրած էր անապատներու կիզիչ արեւէն:

Ի՜նչ յաջող ծպտում, յիրաւի: Ու պատահեցաւ որ *բարձրահասակ* ծպտեալներէն մէկը՝ չարամտութեամբ՝ իր ծանր ոտքը դնէ այդ *կարճահասակ*ին ոտքին վրայ...: կատակ էր, չէ՞...: Քանի որ բարեկենդան էր: Բայց *կարճահասակ*ը այդ կատակը քիչ մը դառն գտաւ ու սկսաւ ճչալ: Հրաւիրեալները երբ նշմարեցին խաղաղութեան հրեշտակը, խուժեցին *կարճահասակ*ին վրայ ու բերանը թաշկինակ մը խոթեցին, որպէս զի *խաղաղութիւնը չվրդովէ*:

*
**

— Հանեցէք ձեր դիմակները, պոռաց հրեշտակը, ներկաները լաւ մը ճանչնալու մարմաջէն տարուած:

Ոսկի՜ւմ...:

Դիմակները տաք էին, մորթի տաքութիւն մը ունէին: Արիւնը կը պտտէր այդ մորթին բջիջներուն մէջ: իրական էին այդ աչքերը ուր Անարդարութիւնը՛ կը ճառագայթէր. իրական էին սա երկայն ականջները որոնք մեծ ախորժակ ցոյց կուտային:

Անոնք դիմակ չէին կրեր ու եկած էին իրենց բնական դիմագիծերով... քանի որ բարեկենդան էր:

Քննութենէ վերջ, հաստատուեցաւ որ *կարճահասակ*ն ալ եկած էր այնպէս ինչպէս *բարձրահասակ*ները: Զինքը ձեւափոխած էին...

Այսինքն *իր* դէմքով, *իր* մարմնով, ու *իր* ոտքերով:

*
**

Այս տեսնելով, խաղաղութեան հրեշտակը քար կտրեցաւ...

Եւ այսօր Ժընեւ այցելողները հիացումով կը դիտեն այդ արձանը զոր «Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները կանգնեցին խաղաղութեան փառքին համար», կ'ըսէ զբօսաշրջիկներու առաջնորդը:

Կ'ըսեն թէ' այս բացատրութիւնը լսելով' հրեշտակին մազերը զայրոյթէն ճերմկած են:

Կ'ըսեն թէ...

ԿՈՂՓԻՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵ՛ՐՋԱՊԷՍ...

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը իր վերջին խմբագրականին մէջ, արծարծելով կուսակցութեանց համերաշխութեան եւ գաղութներու կազմակերպութեան խնդիրը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (8 սեպտ.).

— «Գաղութահայ կուսակցութիւններէն Ռամկավար Ազատականը իր դաւանած ռամկավարական եւ ազատական հայեացքներէն առաջնորդուելով, հակառակ է բռնի եւ ապօրէն մեթոտներով, ինչպէս նաեւ միջոցներու անխտրականութեամբ իր տիրապետութիւնը ժողովուրդին պարտադրելու. իբրեւ այդպիսին՝ ան ուրեմն կրնայ համագործակցիլ միեւնոյն սկզբունքներով առաջնորդուող կուսակցութիւններու։

Բայց ուրիշ կուսակցութիւն մը՝ Հայ Յեղ. Դաշնակցութիւնը, տարբեր սկզբունքներէ կ'առաջնորդուի։ Այդ կուսակցութիւնը հրապարակ եկաւ մասնաւորապէս հայ ցեղը թուրք բռնակալութեան լուծէն ազատելու նպատակով։ Տասնեակ տարիներով վարժեցուց ինքզինքը դաւադրական մեթոտներու։ Թէեւ ան հոն՝ հայ ազատագրութեան գործին մէջ ձախողութեան մատնուեցաւ, բայց գործելակերպի իր մեթոտները փոխադրեց հայ ներքին կեանքի մէջ։ Բռնութիւն, ճերմակ եւ կարմիր տէռոր, դաւադրութիւն եւ ամէն տեսակ ստորերկրեայ մեքենայութիւններ դարձան իրեն համար աւանդական մեթոտ։

Այդ գործելակերպին վարժուեցան դաշնակցական ղեկավարները եւ աւոր վարժեցուցին իրենց հետեւորդները։

Իսկ այժմ երբ այդ կուսակցութիւնը այլ եւս չի կրնար տաճկական կամ ռուսական Հայաստանի մէջ գործել, դէպի գաղութները փոխադրած է իր այդ գործելակերպը։

Իբրեւ այդպիսին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ձգտի ապօրէն միջոցներով, դաւադրական գործելակերպով եւ միջոցներու անխտրականութեամբ գաղութներուն պարտադրել իր տիրապետութիւնը։ Վերջին 3—4 տարիները բազմաթիւ փաստեր տուին այս մասին։ Աչքի առաջ բերէք պուլկարահայ Թեմին կազմակերպութիւնը, Աթէնքի եւ Սելանիկի մէջ այդ կուսակցութեան ձեռքով գործուած ապօրինութիւնները, կարմիր եւ սպիտակ տէռորները։ Նայեցէք Աղեքսանդրիոյ անցքերու վրայ։

Դուք չէք կրնար ցոյց տալ ընդհակառակն մէկ հատիկ օրինակ, որ ապացուցէր թէ Ռ. Ա. կուսակցութիւնն ալ դաշնակցականներու ընթացքի մէջ գտնուած է ո եւ է գաղութի մէջ։»

ԽՄԲ.— կարդալ մեր խմբագրականը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Զեղծարարներ խորհրդային դրամատան մէջ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն, որ ոստիկանութիւնը երեւան հանած է զեղծումի մեծ գործ մը, որուն մէջ մաս ունին մեծ գործարաններու վեց տնօրէններ եւ բազմաթիւ խորհրդային բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։

Նախնական հարցաքննութիւնները հաստատեցին թէ ամբաստանեալները զեղծում գործած են խիստ լայն չափով եւ մասնաւորներու ծախած են մեծաքանակ նախանիւթեր, որոնք արտասահմանէն ներածուած էին՝ խորհրդային ճարտարարուեստին հաշւոյն։

Բոլոր ամբաստանեալներն ալ ձերբակալուեցան։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷ՞Ջ ԱԼ

Ռուսական թերթ մը կը գրէ թէ Մոսկուայէն Փարիզ պիտի հասնի քննիչ մարմին մը, Փարիզի խորհրդային առեւտրական ներկայացուցչութեան գործերը քննելու համար։ Առեւտրական գործակալութեանց 40 պաշտօնեաները հրաման ստացած են Մոսկուա վերադառնալ։

Կ'ըսուի թէ Մոսկուա կանչուածներուն մէջն է նաեւ Պիատակոֆ, որ Փարիզի Առեւտրական ներկայացուցչութեան պետն է անցեալ մարտէն ի վեր, երբ ներման արժանացաւ։

Կիրակի ցոյցին արդիւնքը

Ոստիկանութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ, որ կիրակի օր համայնավարներու կողմէ Սէն-Տընիի մէջ ծրագրուած ցոյցին առթիւ ձերբակալուած են 859 հոգի. 160 օտարականներ ձերբակալուելով տարուած են օտարականներու դիւանը։ Ասոնցմէ երկու հոգի բանտարկուած են, չորս հոգի սահմանէն դուրս հանուած եւ 45 հոգի զանազան պատիժներու ենթարկուած։

Օտարականներու դիւանը կը քննէ ձերբակալուած օտարականներու վիճակը։

Մալինոֆ պիտի կազմէ նոր դահլիճը

Նախկին վարչապետ Լիափչէֆ յաջողած չըլլալով կազմել նոր դահլիճը, Պորիս թագաւորը երկար ունկնդրութեան ընդունեց ժողովրդավար կուսակցութեան պետ Մալինոֆը, որուն յանձնեց Պուլկարիոյ նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը։ Մալինոֆ ծրագրած է կազմել միացեալ կառավարութիւն մը, որուն մէջ ներկայացուցիչներ պիտի ունենան բոլոր ընդդիմադիր կուսակցութիւնները։

Ալպանիոյ նոր դահլիճը

Ալպանիոյ նոր դահլիճը երէկ ներկայացաւ Խորհրդարանին։ Վարչապետ Քոթթա կարդաց կառավարական ծրագիրը։ Ըսաւ թէ Ալպանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը չպիտի փոխուի։ Բարեկամական յարաբերութիւններ պիտի պահուին բոլոր դրացի երկիրներուն, ինչպէս նաեւ մեծ պետութեանց հետ։ Ալպանիա հաւատարիմ պիտի մնայ իր կնքած դաշնագիրներուն։

Վարչապետը գոհունակութեամբ յիշեց, որ Իտալիա, «Ալպանիոյ մեծ զինակիցը» անմիջապէս ճանչցաւ թագաւորական վարչաձեւը, ինչ որ ցոյց կուտայ երկու պետութեանց սերտ համերաշխութիւնը։ Նոյնպէս յիշեց թէ Յունաստան եւ Հունգարիա եւս ճանչցած են, ու մօտ օրէն միւս պետութիւններն ալ պիտի ճանչնան։

Բազմաթիւ հռետորներու ճառերէն յետոյ, նոր դահլիճը միաձայնութեամբ վստահութեան քուէ ստացաւ։

Բրիանի պատասխանը գերման վարչապետին

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովին առջեւ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պրիան առջի օր վերջապէս խօսեցաւ իր քաղաքական մեծ ճառը, որուն կը սպասուէր շաբաթէ մը ի վեր։ Պրիան ըսաւ.

— Գերմանիա կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսա աւելի առաջ չերթար։ Կը պատասխանեմ՝ որովհետեւ կարգ մը պետութիւններ խղճամիտ կերպով չեն կատարած իրենց պարտաւորութիւնները։ Գերմանիոյ վարչապետը ըսաւ՝ «Պէտք է զինաթափ ըլլան բոլոր երկիրները. տեսէ՛ք Գերմանիան»։ Այս հարցը պէտք է մօտէն քննենք։ Ինչո՞ւ համար Գերմանիա բոլորովին զինաթափ ըլլայ, իսկ միւս ժողովուրդները մանաւանդ Ֆրանսա չզինաթափուին։

«Հազիւ երկու տարիէ ի վեր խնդիրը կը ներկայանայ այս ձեւով։ Մինչեւ այն ատեն պետութիւններէն ոմանք պէտք եղած բարեացակամութեամբ չէին գործադրեր կարգ մը պարտաւորութիւններ եւ վստահ եմ թէ գերման պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին մարդեր, որոնք հրապարակաւ ստիպուած էին բողոքել այն դժուարութեանց դէմ, որոնց կը հանդիպուէր սպառազինութիւնները նուազեցնելու համար։ Այժմ այս դժուարութեանց առաջքն առնուեցաւ, շնորհիւ կառավարութեանց բարեացակամութեան։

«Արդեօք Գերմանիա բոլորովին զինաթափ եղա՞ծ է։ —Ո՛չ։ Գերմանիա ունի 100,000նոց բանակ, բայց այս բանակը մասնաւոր կազմ մը ունի, կը բաղկանայ միայն սպաներէ եւ ենթասպաներէ։ Երբ ասոնց կողքին կայ անհուն շտեմարան մը քաջ, հերոսական եւ աքանչելի զինուորներու, որոնք իրենց զիրենք ցոյց տուին Մեծ Պատերազմին, երբ հաշուի առնենք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

ԺԸՆԵՒ, 6 սեպտ.

Հալէպի, Պէյրութի եւ Խաքէնտէրունի կայաններուն մէջ բնակող 40,000 հայ գաղթականներու 28,000ը արձանագրուած են իբր հողագործներ եւ 12,000ը արհեստաւոր։ Թէ որքան համապատասխան է իրականութեան այդ պատկերը՝ ոչ ոք կրնայ գիտնալ, որովհետեւ տեղին եւ պարագաներուն համաձայն, մեր գիւղական հողագործը կը դառնայ քաղաքացի արհեստաւոր եւ որթատունկը լուբիայի տունկէն չզանազանող քաղաքացին՝ գիւղական մշակ։

Ամէն պարագայի մէջ, վերջի թիւերն են որ հիմք առնուած են, այսպէս թէ այնպէս, դասաւորելու համար մեր գաղթականները։

Վարձքով ձեռք բերուած հողերու վրայ մեր գիւղացիները տեղաւորելու (métayage) բոլոր փորձերը դրական արդիւնք տուած չըլլալով եւ նկատի ունենալով Հայուն ցոյց տուած դժկամակութիւնը աշխատանք թափելու այն հողին վրայ, որ իր սեփականութիւնը չպիտի կրնար դառնալ, գէթ հեռաւոր ապագային, այս անգամ ծրագիր կը կազմուի քաղաքենի արհեստաւորներուն համար տուներ շինել գլխաւոր կեդրոններու մէջ եւ գիւղացի ընտանիքներու տալ հող, լծկան, երկրագործական գործիքներ եւ տուն՝ գիւղական շրջաններու մէջ։

Այդ նպատակով կը կազմուի կեդրոնական Յանձնախումբ մը Պէյրութի մէջ, մասնակցութեամբ ֆրանսական լիազօր Զօրավար Տը-Տիւկէյի, Գաղթականային Բարձր Քոմիսէրութեան, Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին եւ Հայկական Միջազգային Կոմիտէի ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէի (Զուիցերիացի), Սուրիոյ Մարզպանութեան եւ տեղական իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն։ Այս մարմինը կը կոչուի Սուրիոյ Հայ Գաղթականներու Տեղաւորման Կոմիտէ։ Կոմիտէն կ'ընտրէ իր կարգին Յանձնախումբեր, Հալէպի եւ Խաքէնտէրունի շրջաններուն մէջ, գաղթականներու տեղաւորման գործին հսկելու համար։

Ատկէ զատ, խնդրոյ առարկայ գաղթականներու հետ ապահովելու համար հնարաւոր ամենասերտ աշխատակցութիւնը, կատարուած աշխատանքները դրուած են տեղացի հայ անձնաւորութեան մը հսկողութեան տակ, որ ուրիշ ոչ ոք է բայց եթէ Սուէտիոյ ապստամբութեան յայտնի պարագլուխ, դաշնակցական ընկեր Մ. Տէր-Գալստեանը, այժմ Սուէտիոյ կառավարիչ եւ անդամ Լիբանանի խորհրդարանին, որուն վայելած անուրանալի ժողովրդականութիւնն ու անսահման ազդեցութիւնը ամբողջ շրջանին վրայ, կ'ընդունին անխտիր ամէն գոյնի եւ դաւանանքի Հայեր եւ որուն վրայ հիացումով կը խօսին օտարները։

Տեղաւորման Կոմիտէի առաջին գործը կ'ըլլայ բնականաբար փնտռել ու գտնել այն շրջանը, ուր կարելի էր բնակեցնել գիւղացի գաղթականները։ Հարցը բարդ էր անով որ ընտրուած շրջանը պէտք էր յարմարութիւններ ներկայացնէր թէ Կիլիկիոյ դաշտային գիւղացիներուն, թէ Հայաստանի լեռնային գիւղացիներուն համար, միաժամանակ ունենար ընդարձակ եւ անբնակ գետիններ, տեղացի ազգաբնակութեան կողմէ ընդդիմութեան հանդիպելու հաւանականութիւններ չներկայացնէր եւ սակայն ունենար կորիզ մը հայ գիւղացիներու՝ որպէսզի նորեկները բոլորովին օտար չզգային իրենք զիրենք, այդ անծանօթ շրջաններուն մէջ։

Տեղաւորման Կոմիտէն, երկար պրպտումներէ յետոյ, ամէնէն յարմար շրջանը կը նկատէ եւ կ'ընդունի Խաքէնտէրունի սանճաքը, Խաքէնտէրուն, Անտիոք, Ճէպէլ Մուսա (Սուէտիա), տեղաւորելու համար գիւղացի գաղթականները։

Առաջին փորձը կ'ըլլայ 1927ի օգոստոսին, Ճէպէլ-Մուսայի մէջ, Իքիզ-Քէօփրիւ անուն վայրը, ուր Կոմիտէն կը գնէ 600 հեկտար տարածութեամբ հող եւ ուր կը բերուին ու կը հաստատուին 60 գաղթական ընտանիքներ, ընդհանրապէս Զէյթունցիներ, որոնք կը դնեն իրենց տեսած գիւղին անունը Նոր-Զէյթուն։ Այդ առաջին փորձը կ'արժէ Կոմիտէին՝ մօտ 2450 անգլ. ոսկի։

Յետոյ կը ձեռնարկեն եւ մասամբ լրացուցած են եւ մասամբ 4—5 ամիսէն կը լրանան, հետեւեալ գիւղական համայնքները.—

Սօուք-Սու, որ ունի 100 հեկտար հող, 50 ընտանիքի համար եւ պիտի արժէ մօտ 3350 անգլիական ոսկի։

Քըրըք-Խան, 40 հեկտար, 36 ընտանիքի համար, արժէք՝ 1116 ոսկի։

Դարձեալ Քըրըք-Խան, 20 հեկտար, 20 ընտանիքի համար, արժէք՝ 160 ոսկի։

Զինուորական հողագետին, 600 հեկտար, 209 ընտանիքի համար, արժէք՝ 9049 ոսկի։

Ընդամէնը ուրեմն 1360 հեկտար հող, 375 ընտանիքի համար, 16,125 ոսկի ծախսով։

Ինչ կը վերաբերի արհեստաւոր գաղթականներուն, զանոնք տեղաւորելու հարցը շատ աւելի նուազ դժուարութիւն կը ներկայացնէր եւ կը կայանար որոշ կեդրոններու մէջ անոնց համար յարմար բնակարաններ շինելու մէջ։

Այդ նպատակով մասամբ շինուած եւ մասամբ հոկտեմբերի մէջ պիտի լրանան հետեւեալ շինութիւնները.

Պէյրութի մէջ հայկական թաղամաս մը, բաղկացած 208 տունէ, 208 ընտանիքի համար. շինութեան արժէք 2500 անգլ. ոսկի. պիտի լրանայ հոկտեմբերի վերջը։

Պէյրութի մէջ դարձեալ՝ 500 տուն, 500 ընտանիքի համար, 6500 ոսկի արժէքով։

Հալէպի մէջ 2 հարիւր տուն, 2 հարիւր ընտանիքի համար, 2 հազար ոսկի արժէքով։

Հալէպի եւ Քըրըք-Խանի մէջ 180 տուն, 180 ընտանիքի համար, 2000 ոսկի արժէքով։

Խաքէնտէրունի մէջ 70 տուն, 70 ընտանիքի համար, 225 ոսկի արժէքով։

Ընդամէնը 1158 քաղաքային տուներ, 1158 ընտանիքի համար, 35,725 ոսկի արժէքով։

Այս տեղեկութիւններուն համաձայն ուրեմն, քաղաքներու թէ գիւղական շրջաններու մէջ շուտով վերջնականապէս կը տեղաւորուին 1535 գաղթական ընտանիքներ, այսինքն մօտ 8 հազար հոգի, որոնց համար ընդհանուր ծախս կը նախատեսուի 51,850 անգլիական ոսկի։

Յաջորդով կու տամ մանրամասնութիւններ հաստատուած իւրաքանչիւր շրջանի մասին առանձին, անոնց կառավարութեան ձեւին եւ Կոմիտէի ունեցած ապագայի ծրագիրներու մասին։

Լ. Ա.

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՐԱԽՏՈՒՄ»
ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երկու ամիս առաջ բախտ ունեցանք անցնելու «խորհրդային դրախտով» և գէթ կարճառօտ ծանօթանալու այն պայմանների հետ, որի մէջ ապրում են խորհրդային բանւորն ու գիւղացին։

Խորհրդային վարիչները ջանք չեն խնայում աշխարհին հաւատացնելու, որ իրենց ստեղծած վարչաձեւը բարիք է բերում իրաւազուրկ եւ ճնշուած ժողովուրդներին, որ նա վերջակէտն է դնում բոլոր երկիրների բանւորների եւ գիւղացիների ցանկութիւններին՝ նրանց պարգեւելով ամէն դիւրութիւն ազատ եւ բարեկեցիկ ապրելու համար..։

Թէ իրականութեան ո՞րքան են համապատասխանում այս յայտարարութիւնները, ստորեւ կը տեսնենք։

Առաջին անգամ ոտք դնելով խորհրդային սահմանները, դուք ձեր շրջապատում կը տեսնէք կասկածոտ հայեացքներով մարդկանց, որոնք կը սկսին վխտալ ամէն տեղ։ Դրանք «խորհրդային դրախտի» լրտես - չէկիստներն են։ Երկաթուղում թէ հիւրանոցում, փողոցում թէ կայարանում նրանք ձեզ հանգիստ չեն թողնի եւ զանազան հարցերով կ'աշխատին ձեր ով լինելը իմանալ։ Բաւական է մի կասկածելի բառ, չէկային յանձնելու համար ձեզ։ Մարդ ակամայ սակաւախօս է լինում, որ յանկարծ հարցից դուրս բառ չարտասանի, ահագին գլխացաւանքի մէջ չընկնելու համար։

Երկրորդ աչքի խփող երեւոյթը՝ գողութիւնն է։ Մարդկանց կողոպտում են օրը ցերեկով եւ ամէն տեղ։ Ճամբորդներից մէկը ցերեկով անզգուշութիւն էր ունեցել պառկել, քիչ հանգստանալու համար եւ անմիջապէս կօշիկից թօցրել էին պայուսակը։ Նման դէպքերը այնքան բազմաթիւ են, որ մարդ ստիպուած է մագնիսացած վիճակում հսկել գիշեր ցերեկ իր իրերին։

Մեր ճամբորդութեան ընթացքում, անցանք Ջուլֆա-Երեւան-Թիֆլիզ-Բաթում գծով։ Ջուլֆայում մի գիշեր մնացինք։ Մեզ հիւրընկալող կինը սկսեց սոսկալի վայրագութիւնները պատմել բոլշեւիկ պաշտօնեաների։ Աչք չենք կարում բացել։ Գանգատւում էր նա. «նալոգ»ը (տուրք) ժողովուրդին մաշեցնում է։ Պատմում էր եւ ամբողջ ժամանակ հսկում, մի գուցէ՞ դրսից մարդ է լրտեսում. պատերն էլ ականջ ունին էստեղ։ Կարմիր դրախտը բոլորին կասկածոտ եւ անվստահելի է դարձրել...։

Մեր աչքի առաջ բոլշեւիկ պաշտօնեաները կողոպտեցին եւ զրաւեցին մի քանի հայ ճամբորդների հագուստեղէնը, զարդեղէնը եւ արծաթէ իրեր, թէեւ սահմանը անցնելիս՝ խիստ քննութիւն կատարել էր եւ թոյլ տուել էր վերոյիշեալ իրերը վերցնելու։ Նրանց բողոքներին հայ պաշտօնեան չի ուզում հայերէն պատասխանել եւ ռուսերէն շատ կոպիտ կերպով ասում է «Սահմանի քննութիւնը թոյլ է եղել...»։

Անցնում ենք Երեւան տանող ճանապարհով՝ Նախիջեւան, Ղամարլու, Ուլուխանլու։ Ադրբէջանի հողամասերը գլխաւորապէս անմշակ են։ Նկատւում է, որ Թուրք ժողովուրդը աշխատանքի հետ սէր չունի։ Հայաստանի սահմանը մտնելով, ընդարձակ, լաւ մշակուած դաշտերին ենք հանդիպում, մասնաւորաբար Ղամարլուի շրջանը շատ լաւ է մշակուած։ Ոչ մի կտոր անմշակ հող չես տեսնում։

Ըստ երեւոյթին հայ ժողովուրդը, որ այդքան սիրով կպել է հողին, աւելի բարեկեցիկ ապրուստ պիտի ունենայ քան Թուրք Ադրբէջանցին. սակայն զարմանքով դիտում ենք, ընդհակառակն, որ այս երկու խաչաձեւութիւնների արդիւնքն էլ հակառակ ծայրայեղութիւններ է պարունակում։ Թուրքը աւելի բարեկեցիկ է եւ գոհ է իր վիճակից, մինչդեռ հայ գիւղացի եւ աշխատաւոր «եղբայրը» ընչազուրկ եւ քաղցած...

Խորհրդային դրախտը հայ ժողովուրդին խորհրդաւոր է դարձրել։ Նա լուռ ու մունջ, կռաքամակ իր աշխատանքով է զբաղուած, մտածում է միայն օրուայ չոր հացի համար, որպէսզի երախաները տանը քաղցից չմեռնին։

Մեր ստացած ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր, որ հայ ժողովուրդը մի ինչ որ խորհրդաւոր միտք է սնուցանում իր հոգում։ Կարծես նա որոշել է ամէն անարդարութեան հանդէպ հնազանդ եւ համբերող լինել, բայց միաժամանակ նա այն համոզումն ունի, որ այս բոլորը պիտի անցնի այն մրրկի պէս, որ դարերի ընթացքում հայ ժողովուրդի մէջքը եղէգնի նման խոնարհեցրել է մինչեւ գետին, սակայն ահաւոր մրրիկը անցնելուց յետոյ, նա նորից շտկել է իր կորաքամակ մէջքը, եւ յաղթական կանգնել է աշխարհի առաջ։

Հայը Կովկասում ամենից արհամարհելի ժողովուրդն է համարւում։ Հայ պաշտօնեաները ամէն տեղ կարծես քաշւում են հայերէն խօսելուց, եւ խօսում են ռուսերէն։ Դա եւս «համապատասխանում» է հայ վարիչների այն թմբկահարութեան, որով նրանք ի լուր աշխարհին յայտարարում են թէ հայերէնը պաշտօնական լեզու է հռչակուած Հայաստանի սահմաններում։

Երեւանի կայարանում, տեսնում ենք գրավաճառանոցը, որտեղ հազիւ մի քանի տասնեակ հայերէն գրքերի կողքին, դիզուած են ռուսերէն հազարաւոր գրքեր, բոլորն էլ քարոզում են Մարքսից եւ Լենինիզմից։ Ուզում ես գնել մի կտոր կարդալու համար, ոչ մի մխիթարական բան չես գտնում։

Երեւանում եւ շրջակայ գիւղերում ընդհանուր մեռելութիւն է նկատւում. ժողովուրդի 100ին 90ը չի հետաքրքրւում ոչ մի հանրային խնդրով։ Անձնատուր իր տնտեսութեան՝ ուրիշ բանով չի հետաքրքրւում։ Ժողովուրդը գրականութիւն չի կարդում, որովհետեւ չի գործում նրա մէջ յոյսի ոչ մի կայծ, իր վիճակին բարելաւման համար։

Բ. ՆԱՅԻՐԻ

ՄԻՍԻ ՍՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Փարիզի ոստիկանութեան պետը՝ Պ. Բիափ, յամառօրէն կը հետապնդէ ապրուստի սղութեան դէմ պայքարը։ Միսի գինը կայունացնելու փորձերէն յետոյ, ան նշմարեց որ կարգ մը մսավաճառներ կը յաջողին կեղծել իրենց պարտադրուած գիներու չափանիշը։ Անոնցմէ 80 հոգի արդէն նախապէս յանձնուած էին դատի, վար տեսակի միսը քշած ըլլալով իբր լաւ միս։ Վիլէթի եւ Վոժիրարի սպանդանոցներուն մէջ, կարգ մը քննութիւններ կատարելէ յետոյ, Պ. Բիափ որոշեց կնքել լաւ տեսակի միսերը եւ հրահանգեց իր իր ստորադասները որ հսկողութիւնը խստացնեն։ Արդէն Փարիզի եւ շրջակայ արուարձաններուն մէջ, 1300 մսագործներ ընդունած են քննիչներու այցելութիւնը շատեր բռնուած են փոքր զանցառումներու վրայ։ Իսկ 30 մսագործի դէմ, դատական տեղեկագիր տրուած է։

ԿԱԹԻ ՍՈՎ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Կաթնավաճառներու Միութեան Կոմիտէին նախագահը յայտարարած է թէ այս աշնան կաթի սովը Անգլիոյ մէջ անխուսափելի է, որովհետեւ անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ՝ 67,000 կաթնտու կովեր պակսած են։

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՍԱԼՄԱՍՏԻ ՄԷՋ

ՍԱԼՄԱՍՏ, 10 օգոստ.

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ. — Համաշխարհային սարսափներէն Սալմաստեցի հայ տարրն ալ անմասն չմնաց։ Աշխարհաւեր հրդեհին բոցերը լափեցին նաեւ Սալմաստեցին, որ ապրեցաւ շատ փոթորկալից եւ դժնդակ օրեր, մինչեւ որ իր մայր ժողովրդի նման ինքն ալ պանդուխտի ցուպն առած գնաց օտար հորիզոններու տակ տքնելու։

Ո՞վ կրնար երեւակայել թէ Սալմաստի այդ փարթամ ու լիառատ գիւղերը պիտի ոչնչանան, հողին հաւասարին եւ մոխրակոյտ դառնան։

Մարդ որոշ կը տեսնէ որ այս վայրերէն գազան է անցեր, իր դիւային և չարախինդ ժպիտով եւ արիւն ու աւեր սփռելով։

Ամբողջ հինգ տարի (1918-23) անդաստական կեանք վարելէ յետոյ, փշուր-փշուր եղած ժողովուրդի մէկ մնացորդը 1923ի աշնան կը յաջողի դառնալ իր բոյնը։

Կոտրած սրտով, տնտեսական դժնդակ պայմաններու մէջ իր զաւակներու թեւէն բռնած հազիւ հազար Սալմաստցիներ (հայ, ասորի) ոտք կը դնեն իրենց ծննդավայրը, մինչդեռ նախապատերազմեան շրջանին 10-12 հազար կը հաշուէին քրիստոնեաներու թիւը։

Ի հարկէ այս պայմաններուն մէջ վերադարձողները մեծ խոչընդոտներու պիտի հանդիպէին իրենց տնտեսական կեանքը զարգացնելու համար, որովհետև մատնուած էին անտանելի չքաւորութեան, մերկ եւ անօթի։ Կորեկի հաց անգամ չէին կրնար ճարել իրենց զաւակները կերակրելու։ Զունէր Սալմաստեցին ոչ մէկ յոյս կամ օգնութիւն կարկառող ձեռք։ Լքուած իր հարեւաններէն ու սրտաբեկ, ան լռակեաց իր գործին կը լծուի, վստահելով իր բազուկներուն, որով պիտի խորտակէ ամէն արգելք։

Լծուեցաւ գործին եւ յաղթեց, իբրեւ մէկ մասնիկը հայ ժողովուրդին, միեւնոյն տոկուն կամքով։

Կործանած էր հայրենի օջախը, սակայն այդ փլատակներուն տակ դեռ կը պլպլար աղօտ կայծը, որ ուժ եւ եռանդ ներշնչեց։

Ու ահա հինգ տարի է որ քիչ մը ոտքի կանգնած է եւ կապուած՝ հողին։ Թէեւ մինչև այսօր ալ տնտեսական տագնապի մէջ է, սակայն կասկած չկայ որ պիտի յաղթէ, շնորհիւ իր յարատեւ աշխատանքին։ Քանդուած բնակարանները կը վերաշինուին, աւելի գեղեցիկ, կը մաքրուին պարտէզներն ու այգիները։ Այս հինգ տարուան ընթացքին բաւական տուներ շինուած կամ վերաշինուած են։ Վերաշինուած են նաեւ բաւական եկեղեցիներ ու նորոգուած՝ անոնց փլատակ մասերը, սակայն այդ բոլորին մէջ ուշագրաւ են դպրոցներու վերաշինութիւնները։ Այդ տեսակէտէն առաջին տեղը կը բռնեն հետեւեալ գիւղերը՝ Հաֆթուան, Մահլամ և Ղալասար, որոնց դպրոցական նորակառոյց շէնքերը ամենագեղեցիկն են։ Միւս գիւղերն ալ առաջին տեղն ու շէնքը պիտի յատկացնեն իրենց զաւակներու կրթութեան։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ. — Սալմաստեցին կը գուրգուրայ իր դպրոցներուն վրայ։ Վերադարձի երկրորդ տարին արդէն ունէր դպրոց մը Թաֆթուանի մէջ, անկէ ի վեր կ'աշխատի աւելին ունենալ։ Կը յուսանք թէ 1928-1929 ուսումնական շրջանին պիտի բանայ հինգ դպրոցներ հետեւեալ գիւղերուն մէջ՝ Հաֆթուան, Մահլամ, Փայաջուկ, Ղալասար եւ Ղըզըլչայում, 150 աշակերտով։

Այս ճամբուն վրայ բարոյական մեծ օժանդակ մըն է Ատրպատականի առաջնորդը, իսկ մեծ նեցուկ Պ. Սամսոն Թաղէոսեանը, որ ինչպէս անցեալին, ներկայիս ալ չի զլանար իր օժանդակութիւնը։ Ինքն էր որ մղում տուաւ Մահլամի դպրոցի բացման (1927-1928), ոչ միայն դպրոցական պիտոյքներով, այլ եւ նիւթական որոշ օժանդակութեամբ. Երբեմն ա
կով բարեացակամ նայ
կ'ուղղեն նաեւ Սալմաս
ճառականներ Պ. Պ. Ա
ներն ու Բուդաղեաններ
ջինը Հաֆթուանի, իսկ
Փայաջուկի դպրոցին։

Իսկ ուրիշ փարթա
ռականներ, բազմած
մէջ, երբեք չեն յիշե
դժբախտ հայրենակիցն
սա՞նք թէ պիտի
օր մը։

ՆՈՐ. Ս

ԽՈՆԱՐՀ ԳԱՂՈՒԹ
ՃԻԳԵՐԸ

ՓԱԹՐԱՍ, 4 Սեպ
(Թղթ.).— Վեց տարի կ
խուճապահար տանող
հոս նետեց մեզ, Պէլոպ
մայրաքաղաքը, որ թ
կաններու միջնաբերդն է

Այժմ 700ի չափ հ
մը ունինք. Շրջականեր
րեւս նոյնքան։ Քաղաք
եղողները կորսուելու
ենթարկուած են, առանց
եւ դպրոցի։ Կեդրոնի Ազ
թիւնը չիկրնար ոչ մէկ
օգտակար ըլլալ այս գ
գաղութին։ Գաղութը բ
լու հակամէտ է. քանի
կան 5—6 մահ հազիւ
իսկ ծնունդ 30էն աւ
այսօր կրգաւ ու պիտի
ազգութիւնն ու լեզուն
դպրոցին կը պարտի։ Շնոր
խաւորաբար Պ. Տիրան
եանի ջանքերուն, կան
մնայ չորս տարիէ ի վեր
Հայ Տիկիններու Միութ
տարիէ ի վեր անընդհատ
թիւնը կը բերէ տարեկա
ֆրանքով։ 20 անգլ. ոսկի
րեգործականը կու տայ,
գիւ կարելի է դպրոցին
գոցել։ Բոլորովին ձրի
են աշակերտները։
հարիւրին 95ը գործ
գործ եղած ժամանակ
կը ստանայ, այնպէս
դրամական մուտք
թէ այսօրուան պէս 70
այլ ոչ իսկ 10—15
ունենայ։ Նամակիս կը
եալ շրջանի հաշուեկշ
401 տրախմիի բաց մը
է։ Բարեգործականը
գոցել զայն, թէեւ գիտ
էր որ տարեկան վճար
տեղ 40 ոսկերլինի
որպէսզի կարելի ըլլայ
պաշտօնեաները որոնք
նկատի առնելով ապրուս
թեան յարաճուն ընթացք
Բարեգործականը վճառ
տասխանեց թէ չիկրնար
տալ։

Դպրոցը բացի մ
տէգէն ունի նախակրթար
դասարան, որոնք կ'ուսա
յերէն, ֆրանսերէն եւ
կրօնք, ազգ. պատմութ
խարհագրութիւն, իրագի
բարոյագիտութիւն, թ
թիւն եւն.։ Արդիւնքը
գիչ է։ Աթէնք փոխադր
աշակերտներ Ջաւարեա
րանի գ. կարգը անցած
տակայ Ակրինիօն քաղ
խադրուած աշակերտ մ
հայրենակիցներու վրդ
գոյն եղած է, եւն. եւն.
ներէն շատ գոհ ենք։

Հաշուեկշիռ 1927—1
ջանի.—

Մուտք.— Փարիզի
կիններէ ամսական 12
տարեկան 15,000 ֆր
տրամի, Բարեգործակ
սերլին, 7370 տրախ
401, գումար՝ 52187

Ելք.— Դպրոցի շէնք
կան վարձք 10800
4 պաշտօնէից տարեկա
գնուած իրեր, տպագ
փոսթ եւ մանր մունր
2987, գումար՝ 52,187

…ԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(…ադուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

…ԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵԼԵԿՏՐԱՑՈՒՄԸ

…Հայաստանի գիւղատնտեսա… …դրամատունը 102,000 ռուբ… …վարկ սահմանեց Դիլիջանի, …նգեզուրի ու Նոր Պայազիտի …ւառական կոմիտէներուն, Նոր …կայաններ կառուցանելու հա… …, գործի եւ Դիլիջանի մէջ …ընդարձակելու ու կատարելա…րծելու համար՝ Նոր-Պայազիտի …կայանը։ Այս նոր կայաններու …ուցումը սկսուած է օգոստոսի …ին։

«ԿԱՐԲԻՏ»Ի ԳՈՐԾԱՐԱՆ

1927ին, Երեւանի մէջ հիմ…եցաւ «կարբիտ»ի առաջին գոր…րանը։ Գործատան կառուցումը …ժեց 100,000 րբլ.։ Գործարանին …խատանքները աւելի զարգացան, …ր սկսաւ գործել Երեւանի ջրա…կայանը։ Իր գործունէութեան …ջրհեկան շրջանին մէջ, գործա…նը կ'արտադրէր՝ տարեկան 60 …զար փութ կարբիտ։ Իսկ Ներ…յ տարուան ընթացքին, արդէն …ած է 180 հազար փութի, …րհիւ 3500 կիլովաթ ուժի …ացման։

…ԱՍՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ

…Երեւանի մէջ հիմնուած ա…սնաբուժական ճեմարանը, այս …րի տեղ պիտի յատկացնէ 120 …անողներու՝ հետեւեալ բաժա…ումներով։

…Վրաստանի՝ 30 տեղ, Հայաս…նի 25, Ատրպէջանի 35, կարմիր …նակին՝ 10 տեղ, միւս հանրա…տութիւններուն 20 տեղ։

…ճեմարան ընդունուողներէն …պիտի ըլլան բանուորական …ղարանէն շրջանաւարտներ, իսկ …ցեալները՝ քննութիւն պիտի …ընեն հետեւեալ նիւթերու…։— Ուսողութիւն, բնագիտու…ն, հասարակագիտութիւն, ռու…էն եւ մայրենի լեզու (հայե…, վրացերէն, Թուրքերէն)։

…միայն 17 տարեկանէն վեր …նները կրնան մասնակցիլ մուտ…քննութեան, իսկ յաջող քննու…ն անցնողներէն՝ առաջնութիւ…կը տրուի բանուորներու, չքա…եւ միջակ գիւղացիներուն, …ոյ միայն այլ քաղաքացի…ուն։

ԴԱՇՏԵՐՈՒ ՈՌՈԳՈՒՄԸ

Հայաստանի Պետական Գործադիր …նագահութիւնը, լսելով տնտե…ան զեկուցագիրը հարաւ-ա…մտեան եւ հարաւ-արեւելեան …տերու ոռոգման մասին, գտած …58850 հեկտար տարածու…ն ոռոգելով, Հայաստանի մէջ …այի եւ անջրդի, բայց բարե…, 38850 հեկտար մշակելի հող կ'աւելնայ, կ'ամրապնդուի արդիւնաբերութեան հում նիւթի խարիսխը, շնորհիւ բամպակի ցանքերու ընդարձակման, որուն աւելի ըլլալով կը յատկացուի 17,600 հեկտարի նոր տարածութիւն մը, խաղողի եւ մրգի այգիներուն 2 հազար հինգ հարիւր հեկտար, բանջարանոցներուն հազար ինը հարիւր երբեսուն հեկտար եւ ցանովի խոտին՝ 3 հազար հինգ հարիւր հեկտար։ Այս կերպով, կը կրկնապատկուի Հայաստանի դաշտային շրջանի արտադրութիւնը եւ հետեւաբար արտածումի քանակը, նաեւ կը բարելաւուի բամպակամշակ շրջաններուն հաց մատակարարելու գործը, տարեկան հացի ներածումէն կրճատելով 2 հարիւր հազար փութ, եւայլն։

Հողային գործավարութեան առաջարկուած է փութով մշակել այդ շրջաններու ոռոգման համար անհրաժեշտ յատակագիծը։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԳԻՐՔԵՐԸ՝ ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՎ

Նոր տառերու տարածման եւ գործածութեան մասին բոլոր պաշտօնատուններն ալ միջոցներ կը խորհին։ Այս մասին ամէնէն աւելի լայն գործունէութեան մղուած է Կրթական գործավարութիւնը, որ կ'աշխատի դասագրքեր հասցնել մինչեւ դպրոցներուն վերաբացումը։ Հին տառերով գրքերն ալ մաս առ մաս պիտի փոխուին նոր տպագրութիւններով։ Պետական տպարանը գիշեր ցերեկ կ'աշխատի նոր գիրքերը հասցնելու համար։

Դատական գործավարութիւնն ալ կարգ մը միջոցներ ձեռք առած է նախ պատժական յետոյ ալ միւս օրինագրքերը նոր տառերով տպագրելու համար։ Այս գործին համար լեզուական յանձնաժողովին պատրաստած բառարանին տպագրութեան կը սպասուի, սխալները տեղի չտրուելու համար։

Որոշուած է նաեւ ասկէ վերջ լատիներէն բացատրութիւններն ու բառերը գործածել բժշկական ու գիտական ասութիւններուն ու բառերուն, որոնց արաբերէնը կը գործածուի։ Այս առթիւ յանձնաժողով մը պիտի կազմուի պէտք եղած ուսումնասիրութիւններն ընելու եւ լատիներէն խօսքերն ու բառերը որոշելու համար։

Կրթական տնօրէնութիւնը բոլոր դպրոցներուն շրջաբերական դրկած է յայտնելով թէ ուսուցիչները նոր տառերու համար բացուած դասընթացքներուն պէտք է հետեւին պարտաւորիչ կերպով եւ փոքր քննութիւն մըն ալ պիտի անցնեն։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Օգոստոս 18ին, Հայտար-փաշայի մէջ կնքուած է նոր պայմանագրութիւն մը հանրօգուտ շինութեանց գործավար Ռէճիփի եւ շուէտական խմբակի մը ներկայացուցիչներուն միջեւ։

Շուէտական խմբակին վարիչներէն մէկը՝ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է։

«Նախկին պայմանագրութիւնը կը նախատեսէր Էրէյլիի նաւահանգիստով՝ Էրէյլի-Էնկիւրի գիծին ամբողջական շինութիւնը եւ Սէօյիւտ-Էօզիւ ճիւղը, ինչպէս նաեւ Քէլլէր-Մալաթիա-Տիարպէքիր գիծը, ու 100 շոգեշարժ մեքենաներու եւ 1500 բեռան վակոններու յանձնումը։ Ապրիլէ ընկերութիւնը աւարտեց բոլոր այս գիծերուն ուսումնասիրութիւնը։ Կառավարութիւնը եւ ընկերութիւնը հասկցան այն ատեն թէ հողերը որոնց վրայէն պիտի անցնէր երկաթուղին, շատ աւելի աննպաստ էին նման աշխատանքի մը, քան ինչ որ չէր կարծուեր պայմանագրութեան կնքման պահուն, եւ հետեւաբար, 110 միլիոն Թրքական ոսկիի գումարը որ յատկացուած էր յատակագծին լրիւ գործադրութեանը, չէր բաւեր։ Միանգամայն, կարելի եղաւ հաստատել թէ՝ աշխատանքները լրացնելու համար 5 տարուան պայմանաժամը որ նախատեսուած էր նախորդ պայմանագրութեան մէջ, կարճ էր շինութեան կապուած դժուարութիւններու պատճառով։

«Նոր համաձայնութեամբ, աշխատանքները եւ յանձնումները պիտի սահմանափակուին հարիւր տասը միլիոն ոսկիով։ Այս գումարին փոխարէն, ընկերութիւնը պիտի յանձնէ հարիւր շոգեշարժ եւ հազար հինգ հարիւր վակոն, պիտի ձեռնարկէ Էնկիւրի-Ֆիլիոս (Սեւ ծովու եզերքը) գծին եւ Ֆէվզի փաշա-Տիարպէքիր գծէն երեք հարիւր յիսուն քիլոմեդրի շինութեանը։ Այս գիծը ուրեմն պիտի հասնի գրեթէ մինչեւ Էրկընիի հանքը եւ կառավարութիւնը կը նախատեսէ մինչեւ հոդ՝ գծին երկարաձգումը։ Գալով շինութեան պայմանաժամին, 7,5 տարի պիտի հաշուուի, 1927 յունիս 1էն սկսեալ։ Բոլոր աշխատանքները վերջացած պիտի ըլլան 1934 դեկտեմբեր 1ին։

«Ասկից վերջ, կառավարատան վճարումները պիտի յանձնուին Թուրքիոյ երկրագործական դրամատան և այսպէս, ըստ ելմտական ծրագրի մը, կանոնաւոր կերպով վճարուած գումարները պիտի յատկացուին հետզհետէ աշխատանքի և յանձնումներու վճարման։

Ինչպէս անցեալին մէջ, բուն աշխատանքները պիտի կատարուին օտար եւ ազգային ընկերութիւններու կողմէ։

Հակառակ բանակցութեանց, աշխատանքները յապաղում չին կրեցին, եւ եռանդագին առաջ տարուեցան բոլոր գիծերուն վրայ։ 275 քիլոմեդրի վրայ հողի յարդարումը վերջանալու վրայ է եւ այս աշնան տակաւին 125 քիլոմեդրի շինութիւնը անուրդի պիտի դրուի։ Երկաթագիծերու տեղաւորումը առաջ կը տարուի Էնկիւրիի մօտ՝ հարաւային գծին վրայ, աշխատանքը պիտի սկսի սեպտեմբերին։ Յառաջիկայ գարնան 200 քիլոմեդր պատրաստ պիտի ըլլայ շահագործման։

ԽԱՆՋԱՏԵԱՆԻ ԵՐԿԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ամսոյս 7ին, Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ՝ Ֆրանսական պատուիրակութեան պետը ընդունեց Խանզատեանը, որ գացեր էր ներկայացնելու իր պատրաստած մէկ գործը, — Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական աշխարհագրութեան՝ քարտէսները։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը այս գործին պատրաստութիւնը յանձնած էր Խանզատեանին։ Երեք հսկայ հատորներէ պիտի բաղկանայ։ Արտաքին նախարար Պրիան պիտի գրէ անոր նախաբանը եւ ներածութիւն-նամակները պիտի գրուին ծովային նախարար Ժորժ Լէյկի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղար սըր Էրէք Տրըմմոնտի կողմէ.

Խանզատեանի այս գործին պատրաստութեան օգնած է նաեւ Ֆրանսայի պատուիրակներէն և Հանրապետութեան նախագահութեան նախկին Թեկնածու հայասէր Պ. Pams։

Ֆրանսական թերթ մը կը գրէ.— Ամբողջութիւնը պատիւ կը բերէ Ֆրանսական տպագրութեան եւ հեղինակին, հազարապետ Խանզատեանին՝ որ արտաքին նախարարին ջերմ շնորհաւորութեան արժանացաւ։

ԲԱՌԱՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ԲԱՆՏՈՒՂՆԵՐ

Սէվիլի (Սպանիա) գործադուլին մասնակցող բանուորներու թիւը կը հասնի 40,000ի։ Գործադուլը կը տեւէ երեք շաբաթէ ի վեր եւ մտած է չորրորդ շաբթուան մէջ։

Մինչեւ հիմա, 400է աւելի բանուորներ ձերբակալուած են եւ ղանոնք ձերբակալման վիճակի մէջ կարենալ պահելու համար, զանազան տեղերու մէջ՝ կեդրոնացման կայաններ հաստատուած են։

Ոստիկանները որ բանթող գործաւորներու հետ կռիւ մը պահուն, կրակ բացած էին անոնց վրայ, ծանրօրէն վիրաւորուեցան։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք

«ՅԱՌԱՋ» Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԻՎՐԻ - ՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիվրի-Հիսարի (Գաղատիոյ) Հայրենակցական Միութեան Ը. շրջանի ընտրական ժողովը տեղի ունեցաւ 12 օգոստոս 1928ին, անդամներու բացարձակ մեծամասնութեամբ։

Համաձայն քննիչ յանձնախումբի տեղեկագրին, անգամ մըն ալ կ'ապացուցուէր թէ Միութիւնը ջանացած է արժեցնել իր գոյութիւնը՝ մասնաւորապէս հայրենակցական շրջանակին եւ ընդհանրապէս իրեն հետ կապ հաստատող ուրիշ կազմակերպութեանց մօտ, շնորհիւ անցնող շրջանի վարչութեան գործունէութեան։

Այսպէս, նպաստած է չքաւոր հայրենակիցներու եւ հիւանդներու օգնութեան, որբ եւ կարօտ ուսանողներու դաստիարակութեան գործին, սարքելով ընտանեկան հանդէս - երեկոյթներ։ Կազմակերպած է եղանակին յարմար ընտանեկան գիւղագնացութիւն։ Հիմը դրուած մատենադարանի ճոխացման համար, յատկացուցած է 300 ֆրանքի նոր վարկ մը եւս։ Մասնակցած է Ֆիլիպէի աղէտեալներու ի նպաստ «Յառաջ»ի բացած հանգանակութեան։ Զանազան առիթներով շփման մէջ եղած է նաեւ արտասահմանի հայրենակիցներու հետ, արժանանալով անոնց խոր համակրանքին։ Կ'արժէ յիշել հոս Իսքէչէի եւ Աթէնքի իր սիրուած մտաւորականներէն հասած քաջալերական նամակները եւ կամաւոր նուէրները։ Կը կարծենք որ ատիկա խթան մը պիտի ըլլայ արտասահմանի ղեռ բազմաթիւ մեր մտաւորականներուն, մասնաւորաբար Սելանիկ գտնուողներուն։

Միութեան դրամական գործառնութիւններու հաշուեցոյցն է.

Մուտք.— Նախորդ շրջանէն պատրաստ՝ 2132.10, տոկոս՝ 50.66, անդամավճարներէ՝ 676, նուիրատուութիւններէ՝ 210, հանդէս-հաւաքոյթէ՝ 1324.30, գրադարանէ՝ 24, փոխ. ձեւ. նպաստ՝ 100։ Գումար՝ 4567 Ֆր. 6 սնդմ.։

Ելք.— Ընդհ. ծախք՝ 218.10, ծաղկեփունջերու՝ 148, Գրադարանի՝ 40, Ֆիլիպէի աղէտի՝ 300, նպաստ՝ 175։ Գումար՝ 881.10։

Պատրաստ դրամ L. E. N. պանքի մօտ՝ 3500, գանձապահին քով՝ 185.95։ Գումար՝ 3685.95 ֆրանք։

Նոր ընտրութեամբ, մայր-դիւանը կը կազմեն Պ. Պ. Անտոն Անտոնեան՝ նախագահ, Աւետիս Սանտալեան՝ քարտուղար, իսկ վարչութիւնը Պ. Պ. Կարապետ Գուլումեան՝ ատենապետ, Կղեմէս Խոչեան՝ փոխ-ատենապետ, Յարութիւն Փանոսեան՝ ատենադպիր, Յակոբ Պետրոսեան՝ փոխ-ատենադպիր, Կարապետ Կիլէմիրեան՝ գանձապահ, Յարութիւն Սանտալեան եւ Կիրակոս Վարդանեան՝ խորհրդականներ։

Մարսէյլի շուրջէն անդամակցող հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ անձնական հաղորդագրութիւն։

Ի դիմաց վարչութեան՝ ատենապետ Կ. Գուլումեան, փ. ատենադպիրի Յ. Պետրոսեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕՐԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐ ՖՐԱՆՔ.— Հարուստ ամերիկացի մը, կը նշմարէր թէ ատենէ մը իվեր, իր գրպանէն 100 ֆրանքնոց դրամատոմսեր կ'անհետանէին։ Կասկածեցաւ իր ծառայէն եւ զայն բռնելու համար, իր գըրպանի 100նոց դրամներու թիւը առաւ, և առտու մը երբ դեռ ինք անկողինն էր եւ իր ծառան իր զգեստը կը տեղափոխէր, Ամերիկացին ցատկեց անկողնէն, առաւ իր ծխամորճը եւ իբր ատրճանակ զայն ուղղելով սպառնօրէն պոռաց.— Ձեռքերը վեր։

Ծառան երբ ձեռքը վեր առաւ, սարսափած՝ ծխամորճէն զոր ատրճանակ կը կարծէր, հարիւրնոցը վար ինկաւ իր զողզոջուն մատներէն։

Ու ոստիկան մը եկաւ, զինքը տանելու բանտ։

ՎԱՏ ԱՇԱԿԵՐՏԸ.— Բամիյլ Կօժէն՝ ծոյլ ծայր աստիճան, կ'ապրէր իր մօրը շահած դրամով։ Օր մը նշմարեց որ իր նախկին ուսուցիչը Օսպիւտ՝ դրամով լեցուն պայուսակ մը ունէր։ Օր մը, գնաց զարկաւ դպրոցին դուռը, ուրկէ հեռացեր էր տարիներ առաջ։ Իր նախկին ուսուցիչը ներսը կը բնակէր։ Կօժէն վկայագիր մը ուզեց անկէ, եւ մինչդեռ խեղճ մարդը կը զբաղէր վկայագրին պատրաստութեամբ, Կօժէն կացինի երեք հարուած իջեցուց անոր գլխուն։ Աւազակը յետոյ խուզարկեց անոր գրպանները, գտաւ 2000 ֆրանք, առաւ, փախաւ։ Մէկի մէջ պահ մը զուարճանալէ յետոյ, գնաց նանսի ուր դրամը սպառեց։ Հոն, թերթերէն իմացաւ թէ ոստիկանութիւնը զինքը կը փնտռէ։ Փորձեց անձնասպան ըլլալ։ Թեթեւօրէն վիրաւորեց ինքզինքը։ Բուժուեցաւ ու ձերբակալուեցաւ։ Դատարանը զինքը մահուան դատապարտեց։

ՔԱՐՈԶԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ.— Օկիւստ՝ 17 տարու, խստօրէն յանդիմանեց իր փոքր եղբայրը՝ 14 տարու ստահակ մը, եւ բարոյականխօսելու քարոզ մը կարդաց անոր գլխուն։ Բայց ան՝ փոխանակ ստացած դասին համեմատ վարուելու, առաւ պատէն կախուած որսի հրացան մը ու կրակեց եղբօրը վրայ, որ վիրաւորուեցաւ ափէն ու ճակատէն։

Նախ կարծուեցաւ թէ, զէնքին հետ խաղացած պահուն էր, որ արկածով փամփուշտ մը պայթած ու վիրաւորած էր մեծ եղբայրը։ Բայց քննութիւնը հաստատած ըլլալով դիտումնաւոր վիրաւորումը, ոճրագործ ստահակը ձերբակալուեցաւ։

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

V

…Դրան տակ չորս սանդուխներ …ին եւ յաճախ կէնը, որ այլեւս …սարդ չէր, բայց բարձրա…կ, գեղեցիկ եւ թխագոյն էր, …ճաններուն վրայ նստած …կական շապիկ մը կը կարէր։ …ը գլուխը բաց էր, սեւագոյն …երը վերցուցած եւ գորշ մե…ոէ թաշկինակ մը վիզին …թած։

Անանիա կը շառագունէր ամէն …մ զայն տեսնելուն, ախտա…համակրութիւն մը եւ ատե…իւն մը կը զգար միանգա…ն անոր հանդէպ։ Զտեսնելու …ար կ'ուզէր ճամբան փոխել, …թաքուն ու անդիմադրելի …մը միշտ կը քաշէր զինք …ի հոն։

VI

Զատկի արձակուրդ էր։

Օր մը, մինչդեռ Անանիա ճեմելով յոյն քերականութիւնը կը սորվէր, դուռը զարնուեցաւ։

Պարտէզ կը գտնուէին ջաղացպանը, որ կը բանէր, Նաննա խոտեր արմատախիլ կ'ընէր պերայի հետ, Եփես միշտ գինով՝ երկնցած էր խոտին վրայ։

Գրեթէ տաք էր։ Կարմիր ամպեր կ'անցնէին կաթնորակ երկինքին վրայէն։ Հովիտէն կը բարձրանային դէպի գաղջ օդը՝ անուշահոտութիւններ եւ անկապ ձայներ։

Նաննա կը շտկուէր երբեմն, մէկ ձեռքը կռնակին կը դնէր, միւսով համբոյր կուտար ուսանողին.

— Հոգիս, Աստուած քեզ օրհնէ։ Ո՞վ գիտէ ի՞նչ պիտի ըլլայ, դատաւո՞ր, փաստաբա՞ն։ Ա՜հ խեղճ քամակս։

— Աշխատէ՛, հանգիստ թող տղան, կը պատասխանէր պարտիզպանը։

— Ճաղատ մարդ, եթէ 13 տարեկան աղջիկ մը ըլլայի ասանկ պիտի չըսէիր, կ'աւելցնէր կինը։

Կը ծռէր խոտ մը կը քաղէր, յետոյ նորէն կը շտկուէր տղուն կը նայէր, բայց Անանիա երբեք ուշադրութիւն չէր դարձներ արբեցուհիին։

— Ո՞վ է, գոչեց ջաղացպանը դրան զարնուիլը լսելով։

Անանիա եւ Եփես վեր նայեցան մէկը գիրքէն, միւսը խոտէն գրեթէ նոյն անձկութեամբ սպասելով։ Հապա պարոն կարբոնին ըլլա՞ր։ Անանիա եւ Եփես ամօթահար կ'ըլլային երբ կարբոնի յանկարծակի պարտէզ կը մտնէր։ Եփես կը զգար մոլութեան ծանրութիւնը պատուական մարդուն առջեւ որ փոխանակ յանդիմանելու՝ կը խօսակցէր հետը։ Անանիա կը յիշէր մայրիկը եւ կ'ամաչէր ինքիրմէ որ կը համարձակէր մտածել Մարգարիտի վրայ։ Սակայն երկուքն ալ, ուսանող եւ գինով, մարդուն բացի դէմքը տեսնելէ ետք գոհունակութիւն մը կը զգային։

Նորէն դուռը զարկին։

— Ո՞վ է ուրեմն, հարցուց ջաղացպանը բահը վար դնելով։

— Ես կ'երթամ, ըսաւ Անանիա եւ վազեց դուռը բանալու, մինչդեռ Պերա կ'ըսէր.

— Եթէ «փաթրոն»ն է, Եփես ելլելու եւ աշխատիլ ձեւացնելու է՝ ամօթ է որ այսպէս երկնցած մնայ սատկած շան պէս։

— Պերա՛, պոռաց գինովին դառնալով, ե՛լ եւ աշխատիլ ձեւացուր։

Եփես շարժեցաւ, բայց Նաննա բողոքեց. «Ես ալ կ'երթա՜մ։ Ինչո՞ւ աշխատիլ կեղծելու է, ինչո՞ւ կը հայհոյես մարդուն, չե՞ս գիտեր որ քեզմէ աւելի հարուստ էր եւ այս վիճակին մէջ քեզմէ աւելի կ'արժէ»։

— Կը պաշտպանես զինքը, ագռաւները իրարու աչք չեն հաներ, պատասխանեց պարտիզպանը հեգնօրէն։

Խօսակցութիւնը դադրեցաւ Անանիայի վերադառնալովը։ Իրեն հետ կուգար ֆոննիի տարազ հագած նիհար, տժգոյն եւ մուկի դէմքով պատանի մը։

— Կը ճանչնա՞ս ասիկա, հարցուց Անանիա հօրը ուղղելով խօսքը։ Ես չկրցայ ճանչնալ։

— Ո՞վ է, հարցուց ջաղացպանը, մէկ կողմէն ձեռքերը մաքրելով։ Պատանին խնդաց եւ Անանիային նայեցաւ։

— Զուանէ Ատոնզո՛ւ, գոչեց Անանիա։ Նայէ՛, ի՛նչպէս մեծցեր է։

— Բարե՛ւ, ազգականներ ենք, բացագանչեց ջաղացպանը ողջագուրելով պատանին։ Բարի եկար, ի՞նչպէս է մայրդ։

— Լաւ է։

— Ինչո՞ւ եկար։

— Դատարանին մէջ վկայութիւն տալու եկայ։

— Ո՞ւր թողուցիր ձին։ Հոս ինչո՞ւ չբերիր։ Աղքատ ենք ատո՞ր համար...

— Կարծէք թէ ես հարուստ եմ... ըսաւ պատանին ժպտելով։

— Ուրեմն երթանք ձին տուն բերենք, ըսաւ Անանիա՝ գիրքը գրպանը դնելով։

Միասին դուրս ելան։ Անանիա մանկական երջանկութիւն մը զգաց տեսնելով անշուք հովիւը գեղջկական զգեստին տակ։ Յիշեց հեռաւոր եւ վայրի կեանքը երախայական։ Զուանէ երկչոտ էր այս տժգոյն եւ մաքրամաքուր պարոնին առջեւ, որ փայլուն օձիք եւ փողկապ կը կրէր։

— Մայրիկ, մեզի սուրճ տուր, ըսաւ Անանիա տուն հասնելնուն պէս։ Ցետոյ սեփական սենեակը տարաւ հիւրը եւ սկսաւ մէկիկ մէկիկ ցոյց տալ ունեցածները։

(Շար.) Թարգմ.՝ ՇԵԹՈՒՄ

Նաեւ անոնք, որ 7-8 տարիներէ ի վեր մարզուեցան բանակին մէջ, կարելի չէ ըսել թէ Գերմանիա բոլորովին զինաթափ եղած է: Դեռ ուրիշ բան ալ կայ: Ռազմական պիտոյքները զորս Գերմանիա ունէր պատերազմի ընթացքին նուազեցան: Բայց ո՞վ կրնայ պնդել, որ Գերմանիոյ պէս ընդարձակ երկիր մը, որ ա՛յնքան մեծ ճարտարարուեստ ունի, շփոթութեան պիտի մատնուէր՝ եթէ պէտք ըլլար ռազմանիւթ հայթայթել բանակի մը: Անիկա աշխարհի ցոյց տուաւ թէ ի՛նչ սքանչելի ճիգեր կրնայ ընել:

«Իր առեւտրական նաւատորմը լմնցած էր: Քանի մը տարուան մէջ՝ շնորհիւ իր շինարար ուժին, եւ իր ցեղի ճարտարամտութեան, զայն վերականգնեց եւ այժմ աշխարհի առեւտրական նաւատորմերու առաջին գիծին վրայ կը գտնուի: Այս մասնաւոր տաղանդը, այս մասնաւոր աղբիւրները, այս շինարար հանճարը կրնա՞ն անհետանալ յանկարծ՝ երբ պէտք ըլլայ սպառազինութեան գործածել զանոնք: Չեմ կարծեր: Դժբախտաբար աշխարհի մէջ խաղաղութեան ծառայող նոյն գործիքներն են որ շուտով կրնան վերածուիլ պատերազմական գործիքի: Կարեւորն այն է՝ որ ժողովուրդները ուղղամիտ կամքն ունենան զանոնք չգործածելու այդ նպատակին: Խաղաղութեան ոգին պէտք է տիրապետող դառնայ ամենուրեք, այլապէս անիշխանութիւն կը տիրէ:

«Այն օրը, երբ ժողովուրդները այլեւս չեն կրնար վստահութիւն ունենալ խաղաղութեան վրայ, այն օրը, երբ ազգերու այս Միջազգայինը մեռնի՝ ժողովուրդներու յուսահատութեան մէջ, այն օրը պէտք պիտի ըլլայ տեղը տալ ուրիշներու: Պէտք է սպասել, որ Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի մէջ պատահին ահռելի դէպքեր, որոնք ժխտումը պիտի ըլլան մարդկութեան անցեալի բոլոր ջանքերուն եւ այսօրուան փառայեղ քաղաքակրթութեան:»

Խօսելով անգլեւ-ֆրանսական նաւային համաձայնութեան վրայ, ըսաւ թէ եղածը ո՛չ դաշնագիր է եւ ո՛չ ալ համաձայնագիր՝ միջազգային իմաստով, այլ պարզապէս տեսակէտներու մերձեցում մը, զոր կարելի է ներկայացնել զինաթափութեան յանձնաժողովի քննութեան: Ո՛չ մէկ գաղտնի պայման կայ: Շեշտեց թէ Ֆրանսա զինաթափութիւն կ'ուզէ:

Ալզասի խնդրին ակնարկելով, Պրիան ըսաւ թէ «Պատերազմէն առաջ փոքրամասնութիւնները 100 միլիոն հոգի էին, այսօր 20 միլիոն են միայն: Թո՛ղ Ազգերու Դաշնակցութիւնը աշխատի բարելաւել անոնց վիճակը, բայց պէտք է ուշադրութիւն ընէ, քանի որ խնդիրը փափուկ է եւ պէտք չէ թոյլ տալ որ խաղաղութիւնը խանգարուի:»

ԳԵՐՄԱՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ

Համագերմանական դաշնակցութիւնը, ծայրայեղ աջ թերթերու մէջ հրատարակուած բանաձեւով մը, կը պահանջէ որ Գերմանիա հրապարակաւ մերժէ իր պատասխանատուութիւնը Մեծ Պատերազմին մէջ, քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, դադրեցնէ դարմանումի վճարումները եւ իրաւունք ձեռք բերէ՝ զօրաւոր բանակ մը վերակազմելու:

Հայ երիտասարդ մը խեղդուած

Գ. Մելքոնեան անուն 28 տարու երիտասարդ մը, որ կը բնակէր Փավիյոն Սու Պուա (արուարձան Փարիզի) հայ ընտանիքի մը մօտ, հինգ օր առաջ անհետացաւ: Երիտասարդը շատ մտահոգ էր իր տնտեսական կացութեան մասին, կ'աշխատէր 12-15 ֆրանք օրականով, և միշտ յուսահատական նոպաներ կ'ունենար:

Առջի օր Մելքոնեանի դիակը գտնուեցաւ Սէվրանի ջրանցքին մէջ:

«Տանկ» համաճարակը կը ծաւալի

Սելանիկէն կը հեռագրեն թէ «տանկ» հիւանդութիւնը սկսած է արագօրէն ծաւալիլ այդ քաղաքին մէջ եւս: Աթէնքի մէջ դիտելի է որ մէկ ամիսէ ի վեր գրեթէ բոլոր թօշունները մեկնած են քաղաքին պարտէզներէն:

Պիրէօնի մէջ պրեցան 11 պզտիկ գործարաններ, որովհետեւ հրշէջները համաճարակէն վարակուած ըլլալով, աղէտին վայրը կարելի եղաւ ղրկել մէկ ջրհան միայն՝ հինգ հրշէջով:

Կոստանցայէն կը հաղորդեն, որ Ռումանիոյ այդ նաւահանգիստին մէջ ալ «տանկ»էն վարակուածներ կան, մանաւանդ Յունաստանէն եկած ճամբորդներու մէջ:

18 մեռեալ եւ 39 վիրաւոր

Մոնցայի աղէտէն յետոյ, ուրիշ երկու երկաթուղային արկածներ պատահեցան առջի օր:

Փրակա-Փէշթա պերճանքի ճեպընթացը կէսօրէն յետոյ Չեխոսլովաքիոյ եւ Աւստրիոյ սահմանին վրայ Զայց կայարանին մօտ սաստիկ բախում մը ունեցաւ վաճառաբարձ կառախումբի մը հետ: Մեռան 18 հոգի և վիրաւորուեցան 39 հոգի, որոնց 6ը շատ ծանր կերպով:

Ճեպընթացը կը սուրար ամենավերջին արագութեամբ եւ գիծը բոլորովին մաքրուած պէտք է ըլլար, երբ յանկարծ, չի գիտցուիր ի՛նչ պատճառով, դիմացը ելաւ վաճառաբարձ կառախումբը: Մեքենավարը ժամանակ չունեցաւ զայն կեցնելու: Առաջին երեք կառքերը ջարդ ու փշուր եղան. մեքենավարն ու հնոցպանը վայրկենապէս մեռան: Ռումանիոյ երկրագործական նախարար Ավէրէսքու երկրորդ վակոնին մէջ էր, սակայն արկածէն քանի մը վայրկեան առաջ ճաշասրահ գացած ըլլալով ազատեցաւ:

ՈՒՐԻՇ ԱՂԷՏ ՄԸ

Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 5ին Ժան Ֆորթուլ անուն 24 տարեկան երիտասարդ մը Սէն-Սիրէն Փարիզ կը դառնար ինքնաշարժով, որ ժամական 120 քիլոմեդր արագութեամբ կը սուրար: Հեծանուորդի մը չզարնուելու համար, ուզեց աւելի արագացնել գնացքը, սակայն իր այդ շարժումին հետեւանքով անիւներէն մէկը պայթեցաւ եւ ինքնաշարժը ուղղութիւնը կորսնցնելով սկսաւ աջ-ձախ երթալ եւ ի վերջոյ նետուեցաւ զինուորական 19 հոգինոց ջոկատի մը վրայ, որ փողոցէն կ'անցնէր: Անոնցմէ 18 հոգին զանազան վէրքեր ստացան. հինգ ոգի շատ ծանր վիճակի մէջ են:

Ֆորթուլ ձերբակալուեցաւ եւ կառքը գրաւուեցաւ:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջանի ընկերները, այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, քաֆէ օ քլեր տը Լիւնի վերնայարկը, իթալի:

Օրակարգ.— ընթացիկ հարցեր, բ.— պատգամաւորի զեկուցում: բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ՖՈՆՏ»ԻՆ

22 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ «փըթի ժուռնալ»ի սրահներուն մէջ, 21 Rue Cadet

կը մասնակցին գեղարուեստական լաւագոյն ուժեր

երգ, նուագ, արտասանութիւն, թատ. եւ պզտիկ զաւեշտ մը

կէս գիշերէն յետոյ պար՝ մեծ Jazz-Band

Տոմսերը կը ծախուին «Ֆլորիա» ճաշարանը, Պէլվիլի հայ խանութները, եւ M. G. 53 Rue Arthur Rozier, Paris (19e).

ՄՈՒՏՔ՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Պուա քոլոմպի *« Եռագոյն » ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին,* 164 Rue des Bourguignons, Asnières.

Լիոնի *Պատ. միութեան դասախօսութիւն և վիճաբանական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:*

Լիոնի *Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Գրադարանը.*

Լիոնի *«Վրէժ» խումբի ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Կը խօսի ընկ. Խաչիկ Մկըրտիչեան:*

ՇԱՀՈՂ ԹԻՒԵՐ՝

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կ. կ.ի տարեկան վիճակահանութեան

Ա. պարգեւ՝ Crédit Naiional՝ թիւ 850, բ. ֆոնոկրաֆ մը՝ թիւ 1094, գ. թեւի ոսկի ժամացոյց՝ 1914, դ. Waterman ինքնահոս գրիչ 2432: իսկ 2012, 2338, 3246, 176, 993, 353, 3978, 2102, 3942, 419, 932, 3196, 124, 1835, 2883, 1445, 1, 2222, 63, 3305, 264, 2581, 897, 688, 2135, 3488, 3530, 2834, 2454, 2915, 2110, 672, 2355, 123, 3964, 2219, 441, 1537, 497, 2800, 3184, 2831, 258, 3372, 3165, 3125, 2897, 9, 3905, 3952 թիւերը շահած են զանազան արժէքաւոր գիրքեր:

Վերոգրեալ թիւերը ունեցողները թող դիմեն իրենց նուէրները ստանալու համար A. Babikian, 13 Rue des Dominicaines Marseille: միայն տոմսակը ներկայացնողը կրնայ ստանալ նուէրը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Արդէն վերաբացուած է Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Մանկապարտէզը, իսկ Նախակրթարանի վերաբացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտ. 15ին:

Աշակերտներու արձանագրութիւնները սկսած են Սեպտ. 3, Երկուշաբթիէն սկսեալ, նախկին Կեդր Մանկապարտէզի (Rue Éclipse) *մէջ, առաւօտեան ժամը 9-11 եւ կէսօրէ յետոյ ժամը 4—5.30:*

Հետեւաբար կը հրաւիրուին յարգելի ծնողները անյապաղ ներկայանալ եւ արձանագրել տալ իրենց զաւակները, ժամանակին՝ դասարաններու բաժանում կատարելու եւ առնենին կանոնաւոր դասաւանդութեանց սկսելու համար:

Աւելորդ չենք սեպեր յայտարարել որ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր կարելի միջոցները տրամադրած է Ազգ. կրթական գործը գոհացուցիչ եւ նախանձելի վիճակի հասցնելու:

Նախակրթարանի շէնքի հեռաւորութիւնը եւ այդ պատճառաւ աշակերտներու երթեւեկի դժուարութիւնները նկատի առնելով՝ Վարչութիւնը հետամուտ եղած եւ գտած է հայկական կեդրոնի մէջ՝ յարմարագոյն շէնք մը, ուր, կարելի պիտի ըլլայ միացնել նախակրթարան եւ մանկապարտէզը: Վարչութիւնը վստահ ժողովուրդին դէպի Ազգ. կրթական գործը ունեցած ջերմ համակրանքէն, ամէն գոհողութեամբ շէնքի բանակցութիւնը առաջ կը տանի. եւ կ'աշխատի մօտ օրէն վերջացնել:

Առաջնորդարան Հայոց Մարսէյլի
Մարսէյլ 1 Սեպտ 1928

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է

ՆՈՒՊԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

191 Cours Lafayette, Lyon.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 Rue de Rivoli, մէթրօ Chatelet

կը դարմանեն արմատապէս եւ նոր մեթոտով այրերու եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութիւնները (ֆրանկախտ, ջերմամիզութիւն): Մասնաւոր լապօրաթուար: Արմատական դարմանում լայներակութեան (վարիս): Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութիւն ամէն օր ժամը 9—12 եւ 2—8, կիրակի օրերը 9—12. կը խօսուի նաեւ Գերմաներէն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *կարուհիներ՝ արբերու տափատ կարելու համար: Տեւական գործ: Լաւ վճարում: Դիմել՝ Պ. Ա. Զանաքեանի,* 9 Rue Papillon. *Մէթրօ՝* Cadet:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, 131 րիւ ֆօպուր տիւ թանփլը, մէթրօ Պէլվիլ: կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն:

ԴԵՂԱԳՈՐԾ ընկեր Մասիս Սայլանճեանէն կը խնդրուի հանդիպիլ «Սասունցի» Պօղոս Հալօյեանին, խիստ կարեւոր գործի մը համար, Պէլվիլի մէթրոյին դիմացը թիւ 16 տունը. գ. յարկ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ոսկերիչ լաւ վարպետներ եւ արհեստը սորվելու փափաքող ուշիմ աշակերտներ: դիմել՝ Պ. Թեփիկեանի, Société Fleuron, 70 Rue du Fbg. Poissonnière, Paris (10e).

ՇԱՀԱԻՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

St. Lazare թաղին մէջ, փողոցի վրայ խանութ մը եւ երեք կոորէ ու պարտէզէ բաղկացած հաստատութիւն մը վարձու են երկար bailով եւ pas de porteով:

Յաջող վաճառատուն մըն է, որ կը ծախուի մեկնումի պատճառով:

դիմել՝ փաստաբան Գր. Թէլլալեանի, 72 Rue de Ménilmontant, Paris XXe.

Բ. ԱԲԳԱՐԵԱՆ

վկայեալ հիւանդապահ, նախկին տասնապետ հիւանդապահ Արեւելեան բանակին, 14 երկար տարիներու փորձառութեամբ կը խնամէ ամէն տեսակ հիւանդներ: *Մասաժ, վանտուզ, փիքիր, փանսըման* եւայլն: վկայեալ աղքատներուն ձրի:

Հասցէ՝ 6 Rue Grégoire du Tours. Paris (6e),

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *ժէրսէ բոպի մաքուր գործ շինող գործաւորուհիներ: Խիստ շահաւոր պայմաններ: Դիմել՝ Ն. Ֆնտքեանի,* 5 Rue Bergère, Paris (9e).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

13 Septembre 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 750 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՒՍ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երէկ ամփոփելով Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին ...րջին խմբագրականը, կանգ առեր էինք հետեւեալ մութ ակ...րկներուն վրայ (Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ).

— «Աչքի առջեւ բերէք պուլկարահայ Թեմին կազմակերպու...ւնը, Աթէնքի եւ Սելանիկի մէջ այդ կուսակցութեան ձեռքով ...րծուած ապօրինութիւնները, կարմիր եւ սպիտակ տեռօրները: ...յեցէք Աղեքսանդրիոյ անցուդարձերուն վրայ: Մարսէյլի կազմա...երպութեան պարագան ձեր աչքին առջեւ է»:

«Պուլկարահայ Թեմին կազմակերպութեան» սկիզբն ու վախ...ճանը պատմեցինք երէկ, շատ համառօտ գիծերով:

...վերլուծենք նաեւ միւս խնդիրները:

Տասը «Յառաջ» պիտի չբաւէր, պատմելու համար Աթէնքի ...Սելանիկի խնդիրները, եւ երեւան հանելու արդարն ու մե...ւորը: Հետաքրքիրները կրնան թղթատել օրուան թերթերը, ...սելով 1922էն մինչեւ ներկայ չէզոք Ազգ. Վարչութեան տե...եկագիրները:

Այնպէս որ, մեր գործը պիտի ըլլայ ամբողջ անցուդարձին ...մատր միայն տալ, ճշտելով կարգ մը իրողութիւններ ալ:

Յունահայ գաղթականութիւնը հազիւ տեղաւորուած, ձեռ...նարկուեցաւ ազգ. կազմակերպութեան,— Պատգմ. ժողով, ծրա...իր-կանոնագիր եւայլն: Ամէն բան կարգին էր եւ հրեւոյթն ալ ...արենշան: Այդ միջոցին Աթէնք էր ռամկավարներու կեդր. ...Վարչութիւնը, յարակից սպայակոյտով. իսկ մենք ունէինք ...միայն ափ մը երիտասարդներ, գործելու ընդունակ եւ խանդա...վառ: Ռամկարները, գիտակից իրենց անկարողութեան, հետ...հետէ դուրս տուին իրենց գոյնը, միեւնոյն ատեն ստանձնելով ...մի տեղ Հօկ ստեղծելու առաքելութիւնը: Իրենց կեդր. վար...ութեան անդամներէն մէկը յատկապէս Յունաստան (յետոյ ...ուլկարիա) ղրկուած էր, հռչակաւոր Կարիկեանի յանձնարարա...նով, իբրեւ լիազօր Հօկի:

Պառակտումները կը սկսին այդ օրէն: Այստեղ ալ, հիմնա...ն խնդիրը Դաշնակցութեան դէմ մղուած կռիւն է, զայն ...պարէզէն քշելու կիրքը, եւ ոչ թէ ազգ. կազմակերպութեան ...ցումը:

Եւ իրարու յաջորդեցին շարք մը ծայրայեղութիւններ: ...մկավար շաբաթաթերթին նոր խմբագիրը Յունաստան էր ...յ միջոցին, եւ կը կարծենք թէ շատ աւելի բան գիտէ իր ...երներուն քաջագործութեանց մասին, քան մենք:

Անպարկեշտութիւն է, ընդհանուր խօսքերով, «ապօրինու...իւններ, կարմիր եւ ճերմակ տեռորներ» ըսել և անցնիլ: Մենք ...ք ծածկեր — եւ չենք ծածկած — մեր ընկերներուն կարգ ...վրիպումները: Բայց կը պահանջենք որ իրենք ալ տէր դառ...ն իրենց տասնապատիկ աւելի ծանր մեղքերուն: Եթէ ռամ...վար մը սպաննուած է Սելանիկի մէջ — այն ալ ոչ թէ Դաշ...կցութեան ձեռքով — նոյնպէս սպաննուած է Դաշնակցա...ն մը, Աթէնքի կայաններուն մէջ, իբրեւ հետեւանք ռամկա...րներու սրսկած թոյնին: Մագլըմեան եպսկ.ի վրայ կատար...ած յարձակումը, մօրուքի խուզումը — պարզ ոճիր-արկածէ ...աւելի տարբերութիւն չունի մեզի համար. իսկ այդ խարդախ ...բրածոյ փիլոնաւորին կատարած արարքները՝ իրական ոճիր...ր են, զորս ռամկավարները իրենք անգամ գիտեն եւ կը խոս...ովանին այսօր:

Այո՛, մեր տղաքը ծանր սխալ մը գործեցին, ընտրական ...մաձայնութեան մը առթիւ համակերպելով անոր թեկնածու...եան (1923), բայց ինչ որ կատարեցին այնուհետեւ ռամկա...րները եւ Հօկը, այդ արիւնոտ փորձանքը աթոռի եւ գլխու ...այ պտտցնելու համար, — պիտի կարմրցնէր ո՛ր և է ...րկեշտ մարդ: Եւ այդ թշուառականը ռամկավարներուն կը ...րտի ամէն բան, եթէ աժան ազատեցաւ, ամբողջ ժողովուր...ի մը թուքը ճակտին:

Դեռ կարելի էր խօսիլ մանաւանդ Սելանիկի անցքերուն ...այ, միշտ «ի փառս» ռամկավարներուն:

Բայց չխճողենք: Մէկ բան միայն,— եթէ յանցաւոր է ...ն որ, զայրանալով ըմբոստացուցիչ երեւոյթի մը առջեւ, ապ...կ մը կ՚իջեցնէ, տասն անգամ աւելի դատապարտութեան ...ժանի են անոնք որ, փոխանակ ճակատաբաց ասպարէզ իջ...ու, պատերուն տակէն կը քալեն, սուտ խենդ կը ձեւանան, ...նց համոզումները կը կեղծեն եւ թոյն կը սրսկեն. մէկ խօս...վ՝ բանսարկութիւններ կը կատարեն եւ զզուելի մթնոլորտ ...կը ստեղծեն:

Ահա ա՛յդ առաքելութեան նուիրուած են ռամկավարները, ...մի ճիշտ՝ անոնց կարգ մը գլուխները, քիչ մը ամէն տեղ, եւ ...նաւանդ կեդրոններու մէջ: Վկայ՝ Փարիզը, իր պատուելի ...սատեղծներով եւ վաշխառուներով:

Եւ քանի կը տիրէ այս ուղղութիւնը, իսկապէս որ անկա...ի է համերաշխութիւնը: Անոպայ տղու մը բիրտ հարուածը ...քով մը եւ օրինական պատիժով մը կը փակուի. իսկ այս ...րոյական ոճրագործութիւնը, այս իրական ֆրանկախտը ...ողջ շրջապատ մը կը թունաւորէ եւ տարիներ կը տեւէ:

Այս երեւոյթը պարզելէ յետոյ, պէտք է կարճ կապել Ա...քսանդրիոյ մասին եղած ակնարկը. մանաւանդ որ դէպքը ...րմ է տակաւին:

Այստեղ ալ՝ հիմքը մէկ է, — ռամկավարը ինքզինք ան...րող կը զգայ ճակատաբաց չափուելու, եւ տակէն կը փորէ, ...րախ կը հօսեցնէ, ո՛ր եւ է եպիսկոպոսի մը կամ պէյի մը ե...ն ապաստանած:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆԱՏՕԼՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրին տակ (21 օգոստ.).

— «Թուրքեր միշտ փորձած են Քիւրտերը սիրաշահելով ու գործիք ընելով իշխել Հայաստանի: Համիտ զինեց զանոնք, անոնց ցեղապետները ողողեց պատիւներով ու պարարտ ամսականներով: Իթթիհատ քանիցս նախարարներ ու իր ամէնէն ականաւոր անդամները ղրկեց Արեւելեան Անատոլու, խորհրդակցելու քիւրտ մեծամեծներու հետ: Քէմալական կառավարութիւնն ալ, երբ յատուկ օրէնքներ հաստատեց, որոնց համաձայն ոչ-թուրք տարրեր զուտ իրենցմէ բնակուած գիւղեր ու աւաններ չեն կրնար կազմել, եւ թուրքերու հետ խառն բնակութեան պարագային ալ իրենց թիւը որոշ համեմատութենէ մը աւելի չի կրնար ըլլալ, միայն Քիւրտերու համար բացառութիւն ընդունեց ու արտօնեց որ զուտ քիւրտ գիւղեր ու աւաններ ըլլան: Թուրքեր կը հաշուէին որ կարելի է կրօնքի շնորհիւ ու դաստիարակութեամբ ձուլել Քիւրտերը: Համիտական ու իթթիհատական շրջանին այս նպատակաւ հաստատուած էր աշիրէթներու վարժարանը Պոլսոյ մէջ: Քէմալականներ կը ծրագրեն քրտաբնակ վայրերու մէջ դպրոցներու հաստատութեամբ թուրքերէն լեզուն ու թրքական բարքերը տարածել Քիւրտերու մէջ ու ձուլել զանոնք: Պատմութիւնը սակայն, ցոյց կուտայ, որ Քիւրտեր, թէև անգիր ու անուսում, ձուլման ամէնէն անընդունակ տարրը եղած են: Հին Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան մուտքով բոլոր ցեղերը ի մի շաղուեցան ու հայացան, բայց Կորդուք մնացին անխառն ու պահեցին իրենց յատուկ բարքերն ու աւանդութիւնները: Ցորչափ Սուլթանները իբրեւ Խալիֆա, իսլամութեան պետ ու իշխան կը ճանչցուէին, Քիւրտերու ազդեցիկ ու մոլեռանդ մէկ մասը, թէեւ կիսանկախ եւ խստապարանոց, անոր անձին հետ կապուած կը սեպէր ինքզինք: Խալիֆայութեան ջնջումէն ու քէմալականներու արդիականութեան փորձերէն յետոյ, Քիւրտեր յայտնապէս ապստամբեցան Թուրք իշխանութեան դէմ, եւ Շէյխ Սայիտի շարժման արիւնով, կախաղաններով ու տարագրութեամբ զսպումը, բոլորովին քինախնդրութեամբ լեցուց ու թշնամացուց զանոնք Թուրքերու հետ:

Այս պայմաններու տակ Թուրքեր երբեք պիտի չկրնան շէնցնել ու զարգացնել Արեւելեան Անատոլուն, նոյն իսկ, եթէ Քիւրտերը կրկին սիրաշահելու իրենց փորձերը յաջողին մասամբ, եւ խնդիրը ուշ կամ կանուխ՝ պիտի յանգի իր բնական ու արդար լուծումին:»

40 ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻ

Պոլսէն կը գրեն.— Թուրքիոյ Արհեստաւորներու միութեանց մասին քննութիւն կատարուած եւ արդիւնքը ընդարձակ տեղեկագրով մը հաղորդուած էր տնտեսական գործավարութեան: Այս առթիւ գործավարութեան զեկոյցին համաձայն, յիշեալ միութիւններէն 40ը պիտի լուծուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Րիկայէն անգլիական գործակալութեան մը կը հաղորդեն թէ՝ կէփէուն Օտեսայի եւ Քիեւի մէջ ձերբակալած է կարմիր բանակին պատկանող կարգ մը բարձրաստիճան սպաներ: Այս զինուորականները կ'ամբաստանուին թէ՝ հակախորհրդային բջիջներ կազմած են բանակին մէջ եւ մերժած են մասնակցիլ կարմիր բանակի աշնան ռազմափորձերուն:

Մեծ թիւով ձերբակալութիւններ կատարուած են նաեւ Մոսկուայի, Լենինգրադի եւ Խարքովի մէջ, ուր կէփէուն գտած է նոր դաւադրութիւն մը՝ ուղղուած խորհրդային վարչաձեւին դէմ: Ձերբակալուածները կը պատկանին «Ինտէլիգէնցիա» ընկերութեան: Բագուի մէջ ալ ձերբակալուած են Վրացիներ, որ հակախորհրդային թռուցիկներ կը ցրուէին:

Մեծ դաւադրութիւն մը Սպանիոյ մէջ

Մատրիտէն կը հաղորդեն թէ երեւան հանուած է զինուորական ընդարձակ դաւադրութիւն մը, որուն նպատակն էր տապալել Փրիմօ տը Րիվէրայի ներկայ կառավարութիւնը: Դաւադրութիւնը պիտի գործադրուէր այսօր, հինգշաբթի Մատրիտի մէջ, Փրիմօ տը Րիվէրայի իշխանութեան գլուխ անցնելու 5րդ տարեդարձի հանդիսութեանց առթիւ: Մեծ թիւով դաւադիրներ նշանակուած էին՝ անմիջապէս գրաւելու համար Սպանիոյ զանազան ռազմագիտական կէտերը: Դաւադիրները ճիւղեր ունէին ամբողջ Սպանիոյ մէջ: Երկու տարի առաջ ալ Պարչելոնայի մէջ նման դաւադրութիւն մը երեւան հանուած էր:

Հակառակ խիստ գրաքննութեան, արժանահաւատ աղբիւրէ կը հաղորդեն, որ հազարաւոր ձերբակալութիւններ կատարուած են: Պարչելոնայի մէջ ձերբակալուած են հարիւրէ աւելի մարդեր, որոնց մէջ նաեւ համայնավար կուսակցութեան գործադիր մարմնի անդամները, ազատ որմնադիրներ, հանրապետականներ, լրագրողներ, քանի մը նախարարներ եւ նախկին խորհրդականներ, ինչպէս նաեւ զօրավար Լոփէզ Օքսան, տը Րիվէրայի մեծագոյն թշնամին:

Սարակուսայի մէջ եւս քանի մը հարիւր հոգի ձերբակալուեցան: Ապստամբական շարժումին մեղսակից էր նոյն իսկ պահակազօրքը: Բազմաթիւ սպաներ եւ զինուորներ ձերբակալուելով բանտարկուեցան: Մատրիտի մէջ ձերբակալուեցան 320 հոգի, որոնց մէջ նաեւ աշխատաւորական միութեան համագումարին պատուիրակները, եւ մաս մը զինուորներ, որոնց համար կասկած կար թէ համակիր են համայնավարներուն:

Անտալուզիոյ, Աստուրիոյ եւ Վալէնցիոյ մէջ եւս բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան: Վալէնցիոյ մէջ բազմաթիւ երեւելիներու կարգին ձերբակալուած է նաեւ զօրավար Ճիրոնա: Պիլպաոյի մէջ գունաւոր մեծադիր ազդեր փակցուած էին՝ հրաւիրելով ժողովուրդը ապստամբիլ եւ տապալել դիկտատորը:

Զանազան կեդրոններու մէջ արիւնալի ընդհարումներ կատարուած են ապստամբներուն եւ քաղաքապահ զինուորներուն ու ոստիկաններուն միջեւ:

Մատրիտի մէջ բոլոր հրամանատարներու մասնակցութեամբ զինուորական բարձրագոյն խորհուրդ մը գումարուեցաւ՝ ապստամբութիւնը զսպելու միջոցներ ձեռք առնելու համար: Զօր. Փրիմօ տը Րիվէրա դահլիճը արտակարգ նիստի հրաւիրեց: Ասկէ զատ, վարչապետը հրամայեց որ շրջաբերականներ ղրկուին բոլոր քաղաքապահ զինուորներուն, խնդրելով որ այսօր հինգշաբթի Մատրիտ երթան իրենց զէնքերով, մասնակցելու համար դիկտատորութեան հնգամեակի տօներուն: Սպանիոյ բոլոր կողմերէն աւելի քան 50,000 գիւղացիներ հաւաքուած են արդէն Մատրիտ, այդ հանդէսին առթիւ:

Գերմանիա կը պնդէ

Պրիանի ճառէն վերջ, մամուլի ներկայացուցիչները դիմեցին Գերմանիոյ վարչապետ Միւլլէրի՝ հասկնալու համար իր կարծիքը: Միւլլէր ըսաւ.

— «Մենք ալ շարունակ ըսած ենք, որ կը պահանջենք գործադրութիւնը Վէրսայլի դաշնագրին: Այդ դաշնագիրը կ'ըսէ թէ Գերմանիոյ զինաթափութիւնը պէտք է նախաբանն ըլլայ ընդհանուր զինաթափութեան: Արդ, այս խոստումը չէ իրագործուած: Գերմանիա զինաթափ եղաւ, եւ Պրիան կը խոստովանի ատիկա: Պատերազմի վերջաւորութեան 40,000 սպայ ունէինք, ասոնց 36 հազարը արձակեցինք: Պատասխանատուն մենք չենք, եթէ մեր բանակը սպաներու բանակ է: Մնաց որ ամէն տեղ զինուորական ծառայութեան զեղչուելովը բանակները նոյն ձեւը կը ստանան:

«Գալով պատերազմական ճարտարարուեստին, կը մոռցուի որ արդի պատերազմներուն մէջ տիրապետող դերը կը կատարեն ծանր հրետանին, հրասայլերը եւ միւս հրանօթները, զորս շինելու նիւթական միջոցէն զուրկ ենք: Յետոյ ամէն մարդ կ'ըսէ թէ յառաջիկայ պատերազմը յարձակողական պատերազմ մըն է: Արդ, խաղաղութեան ճարտարարուեստ մը պատերազմի ճարտարարուեստի վերածելու համար որոշ պայմանաժամ մը պէտք պիտի ըլլայ:

«Մեզի կը մեղադրեն որ վերականգնած ենք մեր առեւտրական նաւատորմը: Մեր պարտականութիւնն էր այդպէս ընել՝ աշխարհի հետ մեր յարաբերութիւնները վերահաստատելու եւ մեզմէ պահանջուած հատուցումները կարենալ վճարելու համար»:

Խօսելով Հռէնոսի պարպումին մասին, վարչապետը ըսաւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ...

Սոմորական ծանուցումի տեղ մի դնէք այս խորագիրը:

Լուրջ հարց է.— կը փնտռուի Փարիզի Ուս. Միութիւնը:

Կամ գոնէ մէկ ուսանող, որ կարենայ պատասխանել անոր փոխարէն:

Արդեօք խմբովին օդափոխութեա՞ն գացած են:

Կամ, Սէն Միշէլի մէկ անկիւնը, նարտի մոլեգին եւ երկարատեւ մրցումի մը բռնուած ըլլալով, չե՞ն լսեր իրենց մասին եղած խօսքերը:

Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է լրջօրէն հետաքրքրուիլ եւ երեւան հանել հետքերը:

Ո՞ղջ են թէ մեռած...

Պիտի խնդրէի «Յառաջ»ի խմբագրութենէն՝ քանի մը անգամ հրատարակել հետեւեալ ազդը, «ազգասիրաբար».

— «Կը փնտռուի Փարիզի Հայ Ուս. Միութիւնը, որուն հետքը կորսուած է ամիսներէ ի վեր: Վերջին անգամ տեսնուած է 1928 ապրիլ 23ին, Փարիզի մէջ, Կրընէլ փողոց, Սալ տ'Օրթիքիւլթիւրի սրահին մէջ: Անոնք որ տեղը գիտեն կամ կը ճանչնան անդամներէն մէկն ու մէկը, թող բարեհաճին լուր տալ մամուլին:»

Չեմ գիտեր թէ այս յայտարարութիւնը պիտի ծառայէ՞ իր նպատակին:

Ամէն պարագայի մէջ, խղճի պարտք մը կատարած կ'ըլլանք, «ի բուժումն գայթակղեալ մըտաց»:

Թերեւս Ուս. Միութիւնն ալ կը մխիթարուի որ, տակաւին իր որպիսութիւնը հարցնողներ, զինքը փնտռողներ եւ իրմէ գործ սպասողներ կան:

Աւելի մեծ հաճոյք պիտի զգար, անշուշտ, եթէ աշխարհի բոլոր հայերէն թերթերը արտատպէին այս ազդը:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Խալքի ընդհ. քարտուղար Սաֆվէթ պէյ Պոլիս գտնուող 150 երեսփոխաններուն նամակներ գրած է, նոր տառերու տարածման համար անոնց մօտալուտ ճամբորդութեան մասին: Երեսփոխանները կը պատրաստուին խումբերով եւ անհատաբար իրենց ընտրական վիճակները երթալ: Անատոլուի թերթերը կը գրեն թէ ժողովուրդին մէջ ոգեւոր շարժում մը ծայր տուած է արդէն, նոր տառերը սորվելու մասին: Անատոլուի զանազան կողմերը հրատարակուած բոլոր թերթերն ալ նոր տառերով մասնաւոր սիւնակներ ունին:

Մինչեւ 10 օր հրապարակ պիտի ելլէ նոր տառերով առաջին ընթերցարանը, որ երկու հարիւր էջէ կը բաղկանայ:

Լեզուական յանձնաժողովը որոշած է որ իր կողմէ քննուին նոր տառերն ու քերականական կանոնները ուսուցանողները: Այս նպատակով կուսակալութիւններու խալքի մասնաճիւղերուն գրուած է որ թեկնածուները յանձնաժողովին ներկայանան: Քննութեան մէջ յաջողածներուն արդէն արտօնութիւն պիտի տրուի:

Օսմ. դրամատունը իր կեդրոնին մէջ չորս, Պոլսոյ մասնաճիւղին մէջ երկու եւ բերայի մասնաճիւղերուն մէջ ալ մէկ դասընթացք բացած է, պաշտօնեաներուն նոր տառերը ուսուցանելու համար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԲՈՅՆԵՐԸ

ԺԸՆԵՒ, 8 սեպտ.

Տիւրոսի շրջանին մէջ, վարձու հողերու վրայ հայ գաղթականները իբր métayer տեղաւորելու անյաջող փորձէն յետոյ, Պէյրութի կեդր. յանձնաժողովը, ինչպէս գրած էի նախորդով, կը փոխէ բոլորովին իր աշխատանքի մեթոտը եւ 1927 թուի օգոստոսին կը գնէ Իքիզ Քէօբրիւի մեծ ագարակը Սուէտիոյ մէջ, հայկական Պիթիաս գիւղին մօտերը, 600 հեկտար տարածութեամբ։ Իքիզ Քէօբրիւի այդ ագարակը լեռնային ըլլալով եւ ծածկուած անտառներով ու գեղեցիկ արօտատեղիներով, կ'որոշուի հոն բնակեցնել Զէյթունցի գաղթականներ, թիւով մօտ վաթսուն ընտանիք։

Տեղաւորման կոմիտէն աչագին դժուարութիւններու կը բաղխի, սակայն, համոզելու համար Զէյթունցիները, որոնք, իրենց բնական կասկածամտութեամբ չեն կրնար հաւատալ որ իրենց սեփականութիւնը պիտի ըլլան այդ հողերը եւ կոմիտէն իրենց պիտի տայ լծկան, սերմնցու, երկրագործական գործիքներ եւ տուներ շինելու համար ամէն դիւրութիւն։

Ի վերջոյ կոմիտէն կը դիմէ Մովսէս Տէր Գալստեանի, որ կը յաջողի համոզել գիւղացիները եւ Զէյթունցիներու առաջին կարաւանը տեղ կը հասնի անցեալ տարուան սեպտեմբերին եւ կ'իջեւանի Պիթիաս գիւղին մէջ, ուր եւ կը գտնէ լայն ասպնջականութիւն՝ մինչեւ որ գաղթականները կարենան շինել իրենց տուները։

Աննկարագրելի յուզումի եւ խանդավառութեան տեսարան մըն է որ կը պարզուի, երբ Զէյթունի ազատ սարերուն ու լայնատարած հորիզոններուն վարժուած գիւղացին, երկար տարիներ շնչելէ յետոյ կայանի նեխած մթնոլորտը, մէկ նայուածքով կը գրկէ զինքը շրջապատող կանանչ մարգերն, անտառներն ու լեռները, կը հաւատայ որ իր սեփականութիւնը պիտի դառնան անոնք եւ յոյսով ու վստահութիւնով պիտի կրնայ աշխատիլ անոնց վրայ, կը ծռի, կը համբուրէ նոր հայրենիքի պարարտ հողը եւ ուրախութեան արցունքը աչքերուն մէջ՝ կ'ողջագուրէ իր շուրջիններ։

Ու հրաշքով կարծես, այսքան եռանդով կը փարին անոնք աշխատանքի։ Գիշերը ցերեկին խառնելով գրեթէ վեց շաբաթէն շինուած է նոր գիւղը, որուն կուտան «Նոր Զէյթուն» անունը, խնդրելով հոգատար պետութենէն որ ընդունի այդ նոր անուանումը Իքիզ Քէօփրիւի տեղ։

Բացի այդ, մէկ քանի ամսուան մէջ անոնք կը մշակեն 375 արտավար հող, կը ցանեն հինգ հարիւր քսան քաշ սերմնցու եւ կը տնկեն եօթը հարիւր յիսուն պտղատու ծառեր, դեղ, ծիրան եւլն.։

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, Նոր Զէյթունի տուած արդիւնքը խիստ գոհացուցիչ է։ Բոլոր մշակելի տարածութիւնները մշակուած են, անասունները կ'աճին բնական աճումով, հունձքը առատ է ու խոստմնալից եւ գիւղացին գոհ ու ինքնավստահ կը պահանջէ նոր հող եւ կը ծրագրէ ջրանցք մը պեղել, աւելի մեծ քանակութեամբ ջուր բերելու համար մերձաւոր աղբիւրներէն դէպի գիւղը։

Այս աշնան Նոր Զէյթունը այլեւս ոչ մէկ նիւթական աջակցութեան պէտք չունենար եւ կը դառնայ ինքնապահ եւ յաջորդ աշունէն սկսեալ հաւանօրէն սկսի վերադարձնել Տեղաւորման կոմիտէին իր վրայ ծախսած գումարները։

Ստեղծուած գիւղական միւս համայնքներուն մասին պարտաւորուած եմ աւելի կարճ գրել, որովհետեւ կը նկատեմ որ եթէ սանձ չդնեմ խանդավառութեանս, այս յօդուածաշարքը վախճան չպիտի ունենայ։

Սուք-Սուի գիւղական համայնքը կը գտնուի Խուքենտէրունի ճամբուն վրայ, Քըրըք-Խանէն չորս քիլոմեդր հեռու, հարիւր հեկտար տարածութեամբ, յիսուն ընտանիքի համար։ Համայնքը շինած է արդէն 47 բնակութեան տուն, տնկած է ութ հարիւր յիսուն պտղատու ծառեր եւ տուած երեք հազար եօթը հարիւր յիսուն քաշ ցորեն ու գարի։ Նկատի ունենալով մեծ կեդրոնի մերձաւորութիւնը, գիւղացիները կը մշակեն նաեւ բանջարեղէն։

Ստացուած վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, թէեւ ցորենը քիչ մը վնասուած է միջատներէ, բայց ընդհանրապէս հունձքը խիստ բաւարար է եւ գիւղացիները շատ գոհ են։ Քաղաքը ծախելու համար սերմանած ու արտադրած են նաեւ բաւական քանակութեամբ լոլիկ, վարունգ եւ սեխ։ Յիսուն ընտանիք ապրեցնելու համար Սուք-Սուի հարիւր հեկտար հողը վախ կայ որ բաւական չըլլայ, բայց կարելի է դարմանել շրջակայ ազատ հողերու յաւելումով։ Մալարիայի դէմ ամէն զգուշական միջոց ձեռք առնուած է եւ գիւղին առողջապահական վիճակը առ այժմ շատ գոհացուցիչ է, բայց եթէ ապագային անպատեհութիւններ նկատուին, հիմակուց զգուշական պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են, գիւղը վերաշինելու համար աւելի վերեւ, մալարիայէ բոլորովին զերծ չոր գետնի մը վրայ։

Վստահ եմ որ այս աշունէն սկսեալ Սուք-Սուի համայնքը նոյնպէս պէտք չպիտի ունենայ նիւթական նոր աջակցութեան եւ պիտի դառնայ ինքնապահ։

Լ. Ա.

ԲԵՄԸ ԿԱՐԳԻ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսացի կարգ մը թատերասէրներ, որոնք կ'երեւի այլեւս ձանձրացեր են թատրոնի ներկայ անկումէն, միութիւն մը կազմած են, նպատակ ունենալով ուղղակի միջամտել թատերական գործունէութեան։

Այս նորօրինակ միութեան գլուխը կանգնած է Անտրէ Պլոք, Ֆրանսացի բանաստեղծներու ընկերակցութեան նախագահը։

Միութիւնը մտադիր է «բարելաւել թատրոնը, ցուցնել հեղինակներուն եւ տնօրէններուն թէ՝ հանդիսատեսներն ալ իրենց խօսքը ունին՝ «սադրանք»ներուն դէմ, եւ թէ այլեւս չեն ուզեր նկատուիլ լոկ անխօս վճարողներ»։ Իրենց նպատակին հասնելու համար, միութեան անդամները տեղեկութիւններ պիտի քաղեն նոր երկերու եւ անոնց բեմադրութեան ու խաղարկութեան մասին, եթէ պէտք տեսնուի, մասնաւոր մարմին մը պիտի ստուգէ տեղեկութիւնները եւ այն պարագային, որ անոնք լաւ չըլլան, պիտի ազդարարեն թատրոնի տնօրէնութեան որ փոխէ խաղը։ Այն պարագային որ գոհացում չստանան, խումբով պիտի երթան գրաւել աթոռները, եւ պիտի խանգարեն ներկայացումը, մինչեւ որ գոհացում տրուի իրենց։

ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկացիները իմաստուն խօսք մը ունին։ «Ազգերու առողջութիւնը, ազգերու հարստութիւնն է», կ'ըսեն։ Հետեւաբար հարուստ ազգ մը ըլլալու համար, առողջ ազգ մը ըլլալու է։ Խօսքս ֆիզիքական առողջութեան մասին է։ Բայց մի մոռնաք թէ՝ մեր ազգին բարոյական առողջութիւնն ալ սերտօրէն կապուած է իր ֆիզիքական առողջութեան։

Ֆրանսայի մէջ թոքախտը կը հալածէ մեր երիտասարդները։ Եւ մեր ջահիլները խումբ խումբ կ'իյնան, խոցոտելով հայրենասէր Հայերու սիրտը։ Այս մահացու հիւանդութեան պատճառ կրնանք համարել սնունդի պակասը, կամ առողջապահական կանոններու անգիտակցութիւնը եւ կամ երիտասարդական կեանքի անխնայ գործածումը։

Թողունք որ մեր բժիշկները, որոնց մասնագիտութեան կը վերաբերի հարցը՝ առաւելագոյն չափով զբաղին այս խնդիրներով։ Մենք կ'ուզենք տեղեկութիւններ տալ սնունդի մը մասին, որ օրուան նորութիւնն է Ամերիկայի մէջ, որպէսզի մեր հայ բնակիչներն ալ գիտնան օգտուիլ։

Ոստրէն չճանչցող Հայ չկայ։ Մանաւանդ ծովեզերեայ քաղաքներու բնակիչները անոր համը առած են։ Բայց ոստրէն իր փափուկ եւ ախորժաբեր համովը չէ որ վերջերս ուշադրութեան առարկայ դարձած է։ Ոստրէները սննդական մեծ արժէք ունին եւ բացառաբար հարուստ են զանազան կենսանիւթերով (վիթամին)։ Ոստրէները հարուստ են նաեւ հանքային նիւթերով, որոնք անհրաժեշտ են առողջութեան եւ բնականոն աճման համար։ Ոսկրաթեքութեան, խլիպի եւ անարիւնութեան նման հիւանդութիւններ՝ կերակրականոնին մէջ կիրի, փոսփորի, ժանիշի (իօտ) եւ երկաթի յարմար չափերով պակսելուն հետ սերտ առնչութիւն ունին։ Ոստրէները կը բովանդակեն այս բոլոր նիւթերը, զորս հաւաքած են քիմիական հսկայ ամբարանոցէն՝ ովկէանոսէն։ Ոստրէները կը պարունակեն նաեւ ուրիշ նիւթեր, որոնք կրնան հաւասարապէս կարեւոր դեր մը կատարել բնախօսական բարօրութեան մէջ։

Բայց, այս բոլորէն վեր, ոստրէները օրուան նորութիւն դարձնողը իրենց մէջ վերջերս երեւան հանուած կենսանիւթերը եղած են։ Նոր հետազօտութիւններու հետեւանքով, հաստատուած է որ ոստրէները հարուստ են Բ. կենսանիւթովը եւ կրնան նպաստաւոր կերպով բաղդատուիլ, Բ. կենսանիւթի աքանչելի աղբիւր համարուած ուրիշ սննդեղէններու հետ։ Բ. կենսանիւթի չգոյութեան հետեւանքով, մարդուս եւ անասուններուն մօտ ախորժակը եւ աճումը կը դադրին, որոնց կը հետեւին ջղային եւ գործարանային խանգարումներ։ Ոստրէները աղբիւր են նաեւ Ա. կենսանիւթի։ Առանց Ա. կենսանիւթին, երիտասարդ շնչաւորներ շուտով կը հիւծին, աչքերը կը տկարանան, եւ ամէն տեսակ հիւանդութիւններու դէմ դիմադրական ուժերը կը կորսնցնեն։ Ոստրէները լաւ աղբիւր մըն են նաեւ Գ. կենսանիւթին։ Գ. կենսանիւթն ալ հակալնդահարական է։ Դ. կենսանիւթն ալ նմանապէս առատօրէն կը գտնուի ոստրէներուն մէջ։ Այս Դ. կենսանիւթն ալ, իր ուրիշ պաշտօններու կարգին, կը հակակշռէ ոսկորներու աճման մէջ հանքային նիւթերու եւ մասնաւորաբար կիրի եւ փոսփորի գետեղումը։

Հազիւ քանի մը ուրիշ սննդեղէններ կան, որոնք ոստրէներուն մէջ եղածին նման, զանազան կենսանիւթերը նշանակելի քանակութիւնով, մէկ անգամէն բովանդակեն։

Փրոթէինը սննդական մեծ արժէք ունի։ Ոստրէներուն մէջ գտնուած փրոթէինը թէ շատ է եւ թէ դիւրաւ կ'իւրացուի։

Այս կարճ տողերէն որոշակի հասկցուեցաւ թէ՝ ոստրէները որպիսի սննդական մեծ արժէք կը ներկայացնեն։ Ոստրէներուն թարմ ըլլալուն մեծ ուշադրութիւն պէտք է ընծայել։ Երկու տարիէ ի վեր, Ուաշինկթընի երկրագործական կեդրոնական պաշտօնատան տարեգիրքը կը խօսի ոստրէներուն կարեւորութեան վրայ եւ իր քիմիական աշխատանոցին շահեկան հետազօտութիւնները կը պարզէ հանրութեան։ Մ. Նահանգներու երկրագործական նախարարը՝ Տոքթ. Ժարտին Ամերիկայի նախագահութեան իր մատուցած տարեկան տեղեկագրին մէջ անգամ շեշտած է ոստրէին սննդական արժէքը։ Մ. Նահանգները տարեկան 30,000,000 դրիւ (պուշըլ) ոստրէ կ'արտադրեն։

Ուրեմն, հայ բարեկամ, Ա. Բ. Գ. եւ Դ. կենսանիւթերը բոլորը մէկանց վայելելու եւ մարմինդ անոնցմով օժտելու համար, առատօրէն թարմ ոստրէ կեր։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շատ տխուր մտածումներով թողնում ենք Երեւանը։ Թիֆլիզ ենք։ Այստեղ կարծես կեանքը բոլորովին տարբեր է, ինչ որ շարժում կայ, որ խորթ է Հայաստանին եւ հայ աշխատաւոր գիւղացիութեան։ Ամէն կողմ հնչում է վրացերէն լեզուն։ Վրացին կենսուրախ է. իր ամէն բանի մէջ հպարտութեան շեշտ է նկատւում։ Կարծես նոյն իրաւակարգի տակ չեն ապրում այդ երկու հարեւան ժողովուրդները։

Գնում ենք մի ծանօթի տուն։ Նոր հասած, տեսնում ենք, որ պետական պաշտօնեաները գրաւել են տանտիրոջ բակը եւ կահկարասիները։ Տան տէրը հայ է եւ ծանրաբեռնուած ընտանիքով. լուռ հնազանդւում է ամէն հրամանի, որովհետեւ գիտէ որ հակառակ դէպքում Չէկայի նկուղներում պիտի մաշեցնէ իր կեանքը։

Հայը Վրաստանում հաւասար չի նկատւում Վրացիներին, Հայն էլ այդտեղ չի ուզում հայերէն խօսել։ Նրա գործածական լեզուն վրացերէնն է։

Այստեղ եւս մեր հիւրընկալը սոսկալի գոյներով պատմում է Վրացիների վերաբերմունքը դէպի Հայերը։ Պետական տուրքը ընչազուրկ է անում ժողովրդին։ «Եթէ թոյլ տան դուրս գալու, կը թքնենք եւ կը հեռանանք»։ Եւ բոլորի մէջ է այդ դժգոհութիւնը...

Անցնում ենք Բաթում։ Այստեղ առիթ ենք ունենում աւելի երկար մնալու, նաւին սպասելու համար։

Քաղաքը ունի մօտ 60,000 բնակչութիւն (ըստ մեր տեղեկութեան)։ Առաջին մի քանի օրը այն տպաւորութիւնն ենք ստանում, որ Հայ գոյութիւն չունի այստեղ։ Բայց մեծ է լինում մեր զարմանքը, երբ լսում ենք, որ 15,000 հայ ազգաբնակութիւն է ապրում այդտեղ։ Հայերէնը բառին լայն իմաստով արհամարուած է։ Հայերը նոյնիսկ չեն կարողանում լաւ խօսել հայերէն լեզուն։ Բնակչութեան ամենից խեղճ տարրն էլ Հայերն են։ Հայերը պարապում են մեծ մասամբ արհեստներով եւ փողոցներում մշակութիւն են անում։ Բեռնակիրները շատ քիչ բացառութեամբ Հայեր են։

Ծանօթանում ենք մի քանի Հայերի հետ, որոնք աւելի վատթար գոյներով են պատմում Հայերի վիճակը մանաւորաբար Բաթումում։ Ոչ մի ասպարիզում Հայերը տեղ չունին առաջդիմելու։ Պետական պաշտօնեաները, Ռուսերի չնչին բացառութեամբ, Վրացիներ են եւ տիրող լեզուն էլ վրացերէնն է։

Այսպիսով, շնորհիւ խորհրդային կարգերի եւ հայ կարմիր վարիչների վարած քաղաքականութեան, Բաթումի նահանգին հայ ազգաբնակութիւնը այլասերւում եւ ապազգայնացման ճանապարհն է բռնում։

Այստեղ տեղեկանում ենք, որ պետութիւնը գրաւած է եղել Հայոց եկեղեցին, բայց ժողովրդի բուռն բողոքների հետեւանքով վերադարձնում է, պայմանով, որ քահանան իր նշանակածը լինի, որ կարմիր վարձկան է լինում. բայց ժողովուրդը կըրկին եկեղեցին բողոքում է եւ եկեղեցին մինչեւ օրս էլ փակ է։

Հացի խնդիրը այստեղ զարհուրելի բնոյթ է ստացել։ Ժողովուրդը տասնեակ ժամերով խըռնուած հացի խանութների առաջ, հերթի է սպասում։ Համաձայն օրէնքի, իւրաքանչիւր քաղաքացի երկու ֆունտից աւել իրաւունք չունի առնելու, սակայն այդ եւս չի ստանում։ Հացի համար ամէն օր զանազան միջադէպեր են տեղի ունենում։ Ժողովուրդը չի վախենում իր գայրոյթի շանթերը արձակելու ներկայ կառավարութեան դէմ եւ փողոցներում խռնուած, ամէն տեսակի հայհոյանքներ թափում են իշխողների հասցէին։

Ժողովրդի մէջ դժգոհութիւնը տիրող կարգերի դէմ չափ ու սահման չունի։ Ամէն բերան բողոք ու տրտունջ է արտայայտում, ամէն ոք կատարուած անարդարութիւնն է մատնանշում եւ այս բոլորը այն երկրում, որ կոչւում է «բանուոր-գիւղացիական» հանրապետութիւն...

Բաթումը Աջարիստանի մայրաքաղաքն է համարւում, սակայն թաթարները ապրում են քաղաքից դուրս տեղերում. քաղաքում էլ բաւական թիւով թաթարներ կան, որոնք ազատ են ամենուրեք։ Բոլշեւիզմը չի կարողացել լիովին ընկճել նրանց։ Թաթար կանայք ծածկւում են սեւ չադրան, տղամարդիկ զինուած են ամէն տեղ։ Նրանք ազատ են ամէն տեսակի զէնք կրելու եւ գործածելու։

Մարդ չի հասկանում թէ նոյն պետութեան սահմաններում ապրող հայ ժողովուրդը ինչո՞ւ մինչեւ վերջին դանակը զինաթափուած է. արդեօք Հայաստանի վարիչները չե՞ն գիտակցում, որ այդ բանը մի օր պայթելու է խեղճ ու կրակ հայ ժողովրդի գլխին . . .

Մի քանի խօսք էլ ժողովրդի բարոյականի մասին եւ վերջացնենք։ Բոլշեւիզմը բոլորովին խորտակել է ժողովրդի բարոյական ամէն հասկացողութիւն եւ սկզբունք։ Անբարոյականութիւնը տիրում է ամենուրեք եւ ամէն տեղ, ժողովրդի 60 առ հարիւրը հիւանդ է կեղտոտ եւ վեներական հիւանդութիւններով. սա եւս բոլշեւիզմի ախտաւոր հետեւանքներից մէկն է։

Վերջապէս նաւը հասնում է եւ մենք թողնում ենք Բաթումը։

Այս բոլորից յետոյ, թողնում ենք ընթերցողին եզրակացութիւն հանել, թէ ինչպէս խորհրդային «դրախտո՞ւմ» է ապրում ժողովուրդը, թէ դժոխքում։

Բ. ՆԱՅԻՐԻ

ՏՈԼՍՏՈՅԻ ԱՂՋԻԿԸ

Տոլստոյի աղջիկը որ եասնայա Պոլեանայի մէջ կրթական պաշտօն մը կը վարէ, հրաժարական տուած է։ Պատճառն այն է որ, ատենէ մը ի վեր, ան կը հետապնդուէր տեղական իշխանութեան կողմէ, տղոց մէջ համայնավարութեան հակառակ զգացումներ սերմանելու մեղադրանքով։ Կատարուած քննութիւն մը անպարտ հաներ էր զինքը, բայց տեղական սովետը կը շարունակէր հալածել։ Կեդրոնի իշխանութիւնները, դեռ ոեւէ որոշում չեն տուած անոր հրաժարականին մասին։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսէն «Թան»ի
թղթակցութենէ մը կը
հետեւեալը։

Ժողովուրդներու փոխա
թեան եւ կալուածական
կարգադրութեան մասին,
եւ յոյն կառավարութի
միջեւ Լօզանի մէջ կն
պայմանագրութեան հե
քով, սկսուած գործողութի
ի վեր հինգ տարի անցած է

Քանիս ընդհատուած,
վերսկսած նոր հիմերու վր
խանակութեան յանձնախ
աշխատանքները, դեռ վ
գտած։

Փոխանակութեան խառ
նախումբը կազմած էր 14
միններ, որոնք լուծեցան
նակութիւնը լրանալէն
Երկու յանձնախումբեր
գործեն, մէկը Պոլսոյ
կիւմիւլճինայի մէջ, որո
տօնն է «հաստատուած»
սին պայմանագրութեան
մադրութիւններու գործ
թեանը հսկել։

Այս 14 մարմիններ
ջորդեցին իրեն ուրիշներ,
ունենալով դիւրացնել փ
լիններու կալուածային հա
գադրութիւնը։ Պէտք է
փոխանակութիւնը նոյն
ները չի տուաւ երկու եր
մէջ։ Յունաստան ապրող
տականները սիրով ընդու
ցին փոխանակութեան
մէկ քանի բացառութ
ինքնաբերաբար փութացի
քիա ապաստանիլ։ Նոյն
Թրքահպատակ Յոյները
գան, որոնք գարերէ ի վեր
եւ Անատոլուի մէջ հաստ
էին։ Անոնք կապուած էին
քիոյ մէջ իրենց ունեցած
րուն եւ զանոնք դուրս
համար, գրեթէ պէտք
բռնութեան դիմել։

Հազիւ քանի մը
Թուրքեր անցած են Թր
բայց մօտ երկու միլիոն
մեկնած են անկից
զանգուածներով՝ իրենց
րենիքին մէջ տեղաւորո
դժուարութիւններու ա
Աթէնքի կառավար
Գաղթականներու այս
ները պատսպարելու
լիութեան առջեւ, ան ա
ցաւ բռնագրաւել
կալուածներ եւ ազգ
հոն տեղաւորելու համ
խանակուած Յոյները
մեծ մասամբ կարօտ
բռնագրաւումէն
մահմետական կալուած
ասկից առաջ եկան
դութիւններ, որոնց
քով, նոր անհամաձայն
ներ ծագեցան երկու
րութիւններուն միջեւ
կացութիւնը 1924ի վ

Այն ատեն էր որ կալ
հարցի կարգադրութ
աւելի սուր հունի մէջ
կառավարութիւնը ուզեց
պանել շահերը Թրակի
տատուած այն Թուրքեր
րոնք փոխանակելի
որոնց կալուածները
էին յոյն կառավար
կողմէ, յատկացուելու
գաղթականներու բնակ
Թուրքերու դիմումները
պարզիւն միացին,
փոխ-վրէժի դիմել
Թուրքիա հաստատուած
րուն, պահանջելով Պոլ
ներուն դէմ, առանց
թեան, Թրակիա բնակ
քերուն փոխանակութիւ

Նման ձեռնարկ մը
պայմանագրութեան,
կու երկիրներու դիւա
կան շրջանակները։
կատարուեցան երկու
թիւններուն մօտ,
հերքեցին փոխ-վրէժ

...րութիւնը եւ գործը ինկաւ ...ելի միջազգային իրաւա...տեանին։

...երջապէս, 1925 յունիս ...Էնկիւրիի մէջ կնքուած ...համաձայնութեամբ մը, կարգա...ցաւ կալուածային հարցին ...եցաւ կալուածային հարցին ...ւնքով Թուրքերու տըր... հատուցման եղանակը։ ...էք ...ամուան պայմանաժամ մը ...ուած էր յոյն կառավարու..., բայց կալուածներու գնա...ման առթիւ, փոխանակու... խառն յանձնախումբին ...ոքէն վէճ ծագեցաւ եւ աշ...անքները դադրեցան։

...րկու երկիրներու պատուի... ...թեան մէջ՝ փոփոխու...ներ կատարուեցան եւ ...6 դեկտեմբերին՝ նոր համա...ագիր մը կնքուեցաւ Աթէն...մէջ։ Մէկ կողմէ՝ փոխանա...թեան ենթակայ հողամասե...մէջ՝ կալուած ունեցող յու...պատակներուն հատուցման ...ակը կ'որոշուէր, միւս կող...կը հշտուէր սեփականութեան ...ւնքը այն Թուրքերուն, ո...1912էն առաջ մեկնած էին ...րէն։

...յս կարգադրութիւնը գոհա...կուտար Թուրք կառավա...թեան, եւ խառն յանձնա...մբը կը համաձայնէր «հաս...տուած»ներուն մասին։ «Հաս...տուած» կը նկատուէին այն ...ները, որոնք 1918 հոկտ. ... առաջ բնակութիւն ունէին ...ոլ մէջ, եւ կը փափաքէին ...շարունակել իրենց գործառ...թիւնները։

1927 մարտին, խառն յանձ...խումբին մէկ որոշումը կու...լրացնէր Աթէնքի եւ Էնկիւ...համաձայնութիւնները։ Վեց ...ս պայմանաժամ կը տրուէր ...փոխանակելիներուն վերա...ձնելու համար բռնագրաւ... կալուածները, Պոլսոյ թէ ...կիոյ մէջ։ Ասկէ զատ, ա... որ Թուրքիա կամ Յունաս... կ'ուզէին վերադառնալ, ի...նք ունէին տէր կանգնելու ...ինչքերուն եւ զանոնք ...լու։ Կառավարութիւնները ...ն, իրաւունքը կը վերա...էին զանոնք գնելու որոշ ...աններով։

...կառակ այս որոշումներուն ...յն, աշխատանքները են...կուեցան նոր յապաղման։ ...ք կառավարութիւնը կը ...էր թէ Յունաստան չենթար... համաձայնութեան պայ...ներուն եւ կարգ մը պարա...րու մէջ, չի յարգեր ժողո...ին ճանչցուած իրաւունք... Յունաստան կը նկատէր ...Թուրքիոյ կարգ մը պահանջ... չափազանցուած կամ ան...էին։

...ն ատեն էր որ դարձեալ, ...արարութեան համար, կա...րութիւնները հարցը տա...Լա Հէյի ատեանին։

...ա Հէյի ատեանը, երկու կա...րութիւններուն հաղորդեց ...արանութիւնը որ տուեր էր ...նքի պայմանագրութեան

4րդ յօդուածին։ Ատեանը կը ժխտէ յունական տեսակէտը, կ'ընդունի Թրքականը եւ կը նկատէ թէ՝ Փոխանակութեան Խառն Յանձնախումբին միայն կ'իյնայ բացարձակ իրաւունքը ճշտելու թէ՝ վիճելի հարց մը կրնա՞յ ենթարկուիլ իրաւարարութեան եւ այդ պարագային ալ, միայն ան է որ կրնայ դիմումներ կատարել։

Լա Հայի այս որոշումը, կ'ենթադրուի թէ պիտի դիւրացնէ առկախ հարցերուն վերջնական լուծումը։

ԿԵԱՆՔԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ
(քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

Վրաստանի Լուսաւորութեան գործավարութեան որոշումով, Թիֆլիսի հայ պետական թատերախումբին տնօրէն նշանակուած է Հ. Պօղոսեանը։ Այս թատերախումբը ենթակայ է Վրաստանի Լուսաւորութեան գործավարութեան կից՝ գիտական եւ գեղարուեստական հիմնարկութիւններու գլխաւոր վարչութեան։ Հ. Պօղոսեան ձեռնարկած է թատերախումբին վարչական, դերասանական եւ արհեստագիտական պաշտօնէութեան կազմակերպութեանը։ Գեղարուեստական բաժնի վարչութեան պաշտօնին հրաւիրուած է Ա. Բուրջալեան։ Դերասանական ուժեղ կազմ մը ունենալու համար, վարչութիւնը բանակցութեան մտած է հայ դերասանական լաւագոյն ուժերուն հետ, որոնք ժամանակակից թատրոնի նշանակութիւնն ու նպատակները իւրացուցած ըլլան։

Դերասանական խումբը այս տարի, իր գեղարուեստական պաշարը աւելի ընդլայնելու համար, իր սովորական աշխատանքներէն զատ (փորձ եւ ներկայացում) պիտի կատարէ նաեւ մասնագիտական աշխատանքներ՝ վարպետներու ղեկավարութեամբ։ Թատերախումբին կից հաստատուած է նաեւ գեղարուեստական խորհուրդ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ,

1) Մշակել խաղացանկ եւ առաջադրել հասարակական բնոյթ կրող խնդիրներ, որոնք իրենց լուծումը պէտք է ստանան բեմադրութիւններու ընթացքին։

2) Թատերախումբի զանազան վարիչներուն թոյլ տալ առանձին բեմադրութիւն։

4) Ղեկավարել հասարակական կարծիքը՝ բեմադրութիւններու ժամանակ առաջացող խնդիրներու շուրջ։

Գեղարուեստական խորհուրդը արդէն մշակած է նոր տարեշրջանի խաղացանկը, ընտրելով այն տեսակ կտորներ որոնք գեղարուեստական եւ թէ գաղափարական տեսակէտներով ընդունելի ըլլան։ Առանձին տեղ տրուած է ինքնուրոյն գրականութեան, հետեւեալ կերպով։

Ինքնուրոյն երկեր.— «Արիւնոտ Անապատ» (Ֆրանսայի եւ Մարոքի վերջին կռիւները) Պաղտասարեանի, 2.— «Տերեւները կը թափին» Վ. տաքունիի, 3.— «Սայաթ-Նովա» Գ. Տէրպէթ-ձեանի, 4.— «Բանդուած օձախ» (փոփոխութեամբ) Գ. Սունդուկեանի։

Նոր Թարգմանութիւններ.— Զորսկտոր, որոնցմէ երկուքը ռուսական։

Դասական.— Համլէդ, Օթէլլօ, Վենետիկի վաճառականը եւ Տոլստոյէն կտոր մը։

Նախատեսուած է 66 ներկայացում։ Թիֆլիսի թատրական եղանակը վերջացնելէ յետոյ, խումբը կը մեկնի Վրաստան, Ադրբեջան եւ Հայաստան, ներկայացումներ սարքելու։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 սեպտ.— Կը շարունակեմ թուել օրուան ցաւերը։

9.— Ուրախառիթ պարագայ մըն է, նշմարել Հայոց աճումը, ինչպէս երկրի, նոյնպէս գաղութներու մէջ։ Ահաւասիկ Մարսէյլը, որուն փողոցներուն վրայ հայ մանուկներու թոթովանքը եւ ճռուողումները քեզ կը գրաւեն անմիջապէս։ Պանդոկներու եւ ուրիշ բնակարաններու մէջ, աւելի սրտայոյզ է պարագան։ Այսպէս պանդոկի մը մէջ, տեսայ տասնեակ մը հայ մանուկներ, որ, վեր կ'ելլէին ու վար կ'իջնէին, ընելով թէ, արձակուրդ է, պէտք է խաղանք, ուրախանանք, քանի որ ամիս մը ետք նորէն դպրոց պիտի երթանք։ Բայց տղոց մեղքը ի՞նչ էր, չեմ գիտեր, ուրախութիւնը կարճ տեւեց։ Կին մը, յանկարծ դուրս ելլելով սենեակէն, եւ հակառակ իր ալ երկու զաւակ ունենալուն, սկսաւ պոռալ. «Շան լակոտներ, լռեցէք, մի խաղաք» եւլն.։ Մանուկներէն մէկուն մայրը վրայ հասնելով, կը տեսնէ որ իր տղուն ալ ամէն ածական կուտայ յիշեալ կինը։ Կը դիմադարձէ, եւ ահաւասիկ կնկան կռիւ մը։ Յետոյ, սակայն, այդ կինը, պանդոկին տիրոջը երթալով, չեղած ու չլսուած զըրպարտութիւններով կը չարախօսէ Հայերու մասին։ Հոս ալ մեր ուրախութիւնները ցաւով կը վերջանան ահա։

10.— Հայերս արդէն հոչակ հանած ենք իբրեւ անմիաբան և իրերատեաց։ Հիմակ ալ, գործարաններու մէջ իրար չեն քաշեր. իրար կը նեղեն, իրարու կը մնասեն ո՛րեւէ կերպով։ Արդեօ՞ք հոս ալ բաժնելիք ժառանգութիւն ունին։ Ամէն ազգէ եւ ամէն ժամանակէ աւելի մենք, Հայերս հիմակ է որ խիստ կարօտ ենք եղբայրութեան եւ միութեան, ուստի ըստ այնմ ընթացք բռնենք իրարու հանդէպ։ Չնչին բաներ պատրուակելով, իրարու հետ գզուըտող, կռուող Հայեր շատ կան, բայց պատճառը, ճշմարիտ ըսեմ, ընկոյզի կճեպ մը անգամ չի լեցներ։ Զգո՛յշ կռիւներէ և իրար խածնելէ։ Մեղք է մեզի, եւ աւաղ մեր պատիւին։

11.— Այս տարի, բաղդատելով անցեալ տարուան հետ, ապրուստը կրկնապատիկ սուղ է։ Միջին թիւով (4—5) ընտանիք մը օրական 40—50 ֆր. ծախք կ'ունենայ, որուն խոշոր մէկ մասը սենեակի վարձքն է (200 ֆր.)։ Այդ իսկ պատճառաւ, Հայերու մեծ մասը հազիւ ծայրը ծայրին կ'ապրի։ Եթէ որ եւ է կերպով գործի տագնապ առաջ գայ, երեւակայեցէք թէ ի՛նչ կ'ըլլան անոնք։

12.— Դպրոցներու վերաբացման նոր շրջանը կը թեւակոխենք, եւ կը յուսանք թէ, այս տարի բաւական թիւով հայ տղաք պիտի յաճախեն դպրոց, սակայն այս առթիւ կը դիտենք ցաւալի պարագայ մը։ «Չըլլայ թէ դպրոցը վերաբացուի» ըսելով, այս օրերս լոյս տեսած թռուցիկներ, իբրարու եւ եւէէ, կը հարուածեն ու կ'աշխատին նսեմացնել այս կամ այն ուսուցիչը. տալով գինեմոլ, անբարոյական, տգէտ եւայլն ածականներ։ Աւելին, — Ազգային Առաջնորդարանին կը թելադրեն, կը սպառնան պաշտօնի չկոչել այդ տեսակ ուսուցիչներ։ Եթէ պայքարը այս եղանակով շարունակուի, եւ եթէ անոնց անսացողներ ըլլան, հազիւ թէ կարելի ըլլայ դասատու ճարել։ Այս ցաւին դարմանը լաւ կ'ըլլայ որ Առաջնորդարանը խորհի, Ազգ. Վարչութեան հետ գործակցաբար առնելով գործնական քայլեր։

Գ. Սեւեան

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Մշակոյթի Օրը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ռ. Միութեան, շաբաթ օր։

Ժամանակին կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ։ Կը նախագահէր Ասլանեան քահանան, որ կատարեց բացումը։ Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ, նուագ, խմբերգ, Կ. Խաչի Նորակազմ երգչախումբին կողմէ։

Առաջին խօսքը տրուեցաւ Պ. Արօեանի, որ թուեց շատ մը օտար գիտնականներու գովասանքը հայկական ճարտարապետի, երգի ու գրականութեան մասին։ «Մեր ժողովուրդը արտադրող է, եւ ատոր համար ալ մեր փաղեմի թշնամիները կաշկանդած էին հայ միտքը»։

Ցորդորեց որ մեր նոր սերունդը յանձնէ Զ. Ե. Ռ. Միութեան աշխատի պահել մեր հին գրականութեան կուռքերը եւ ձգտի նորեր հասցնել։

Ցետոյ խօսեցաւ Պ. Մեսրոպ Գուլումճեան, որ երկարօրէն պատկերացուց Մշակոյթի Օրուան նպատակը։ «Բայց այս հանդէսները ոչինչի կը ծառայեն, եթէ այսօր կամ վաղը Լիոնը իր դպրոցը չունենայ»։ Եզրակացնելով, ըսաւ թէ այս օտարոտի ափերուն վրայ պէտք է ջանանք նորեր հասցնել մեր կորսնցուցած գրական տիտաններուն տեղ եւ այդ նորերով փոխադրութինք մեր ամէնուս սիրելի Հայրենիքը, ուր անոնք կարենան շարունակել հիներուն սրբազան գործը։

Երգչախումբի «Կռունկ»էն վերջ, նախագահին քանի մը խօսքերով փակուեցաւ հանդէսը։

Այս առթիւ կարելի՞ է հարց տալ թէ Լիոնի մէջ գտնուող գոյնզգոյն ազգային եւ հայրենակցական միութիւնները գործի պիտի լծուի՞ն, գէթ մանկապարտէզ մը բանալու համար։

ԱՆՏՐԷ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Օգոստոս 26ին, Թուլոնի մէջ կազմակերպուած ողիմպիական խաղերուն մասնակցելու հրաւիրուած էր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի «Արարատ» մասնաճիւղի վարչութեան անդամ եւ ծանօթ մարզիկներէն Ժ. Խաչիկեանը, որ կոտրած է Հարաւային Ֆրանսայի մրցանիշը գունդ նետելու մէջ (12.65)։ Ֆրանսական շատ մը թերթեր առանձնապէս գրաւեցան Խաչիկեանի յաջողութեամբ։ Իսկ զատաւորները զայն հռչակած են հայ ախոյեան։

Սեպտ. 16ին Մարսէյլի մէջ տեղի կ'ունենայ ֆրանսական միութեան մը ուրիշ մրցումը, որուն պիտի մասնակցի Խաչիկեանը, գունդ նետելու մէջ, հայկական մրցանիշը կոտրելու հաւատքով։

*** Մօտ ատենէն տեղի պիտի ունենայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի «Արարատ» մասնաճիւղի կազմակերպած ողիմպիականը, որուն յաջողութեանց համար մեծ ջանք կը տարուի։

Քանի մը ամիսէ ի վեր կազմուած եւ լուրջ մէջիկ զործող այս մասնաճիւղը շատ մեծ դեր ունի կատարելիք, մեր գաղութի երիտասարդութեան մէջ։ Իբրեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծրագրին հիմնական նպատակին իրական արտայայտիչ ու գործադրողը, այս մասնաճիւղը ձեռնարկներ ըրած է հարաւային Ֆրանսայի միւս մասնաճիւղերն ալ քով քովի բերելով կազմելու համար շրջանային վարչութիւն մը, որ կարենայ արդարացնել Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերու գոյութիւնն ու աւելի արդիւնաւէտ դարձնել անոնց գործունէութիւնը։

Ցաւով կը դիտենք որ յիշեալ մասնաճիւղերուն մէջ կան անձեր որ կ'ուզեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանի մասնաճիւղերը երեք շրջանային վարչութեանց բաժնել։

Մինչդեռ ֆրանսահայ ամբողջ գաղութը հազիւ իր մէջ կը համրէ մէկ շրջանային վարչութիւն կազմելու չափ մարզական ղեկավարներ, որոնք պէտք է տնօրինեն շրջանի ընդհանուր մարզական գործերը եւ գործադրել Հ. Մ. Ը. Մ.ի իրական նպատակները։

Արարատ

ՀԱՅԵՐԸ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

ԿՐԸՆՈՊԼ 10 սեպտ.— Պարտութեամբ մըն էր որ վերջ գտաւ Հ. Մ. Ը. Մ. ի նորակազմ մասնաճիւղին ֆութպոլի առաջին մրցումը։ Հայ տղաքը՝ զօրացած վիէննէն չորս խաղացողներով, ըրին իրենց կարելին ապահովելու համար առաջին յաղթանակ մը հայ գոյներուն. միայն մէկ քանիներուն անփորձութիւնը պատճառ եղաւ որ կարելի չըլլայ պէտք եղածին պէս դիմադրել ֆրանսական արագ խաղին։

Խաղին արդիւնքը սակայն — զէրոյի դէմ երկու — կարելի է գոհացուցիչ նկատել, երբ նկատի ունենանք թէ ֆրանսական խումբը Ալպեան շրջանին լաւագոյններէն մէկն է։

Վ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՒԵԼԻՆ ՀԵՏ.— Վօժիրար փողոց թիւ 114, բնակիչները քանի մը օրէ ի վեր անհանգիստ կ'ըլլային գէշ հոտերու պատճառով։ Ժորժ Կրէֆէնի բնակած յարկաբաժնէն ներսանքի հոտեր կուգային։ Լուր տուին ոստիկանութեան, որ խորտակեց բնակարանին դուռը ու ներս մտաւ։ Ագոտո էր ներսը։ Կրէֆէն՝ 74 տարու ծերունի մը, փռուած էր իր անկողնին մէջ՝ անկենդան։ Մեռած էր 15 օրէ ի վեր եւ նեխեր էր։

Կին մը որ Կրէֆէնի հետ կը բնակէր, բնաւ չէր նեղուեր ոչ հոտերէն, ոչ ալ մեռելին ընկերակցութենէն ու հանդարտօրէն իր օրուան ճաշը պատրաստելու վրայ էր, երբ ոստիկանները ներս մտան։ Կինը որ նախապէս մայրապետ էր եւ խենթութեան նշաններ ցոյց տուած ըլլալով փտարուած էր վանքէն, դարձած էր հիւանդապահուհի եւ երկար ատենէ ի վեր կը խնամէր Կրէֆէնը եւ երբ ոստիկանը ներս մտաւ, հիւանդապահուհին դեռ կը կարծէր թէ՝ իր հիւանդը կը քնանայ...։

Կինը ղրկուեցաւ յիմարանոց, իսկ դիակը՝ դիարան։

ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VI

...որօրինակ կահեր կը գտնուէին ...երկար սենեակին մէջ։ Եր...փայտէ սնտուկներ, որոնց ...փորագրուած էին արծիւներ, ...ներ եւ երեւակայական ծա...ր, բրգաձեւ խոշոր սնտուկ մը։ Անանիայի անկողինը, ոսնեա...էկ անկիւնը դրուած, ծած...էր Տատանայի հիւսած ...րդէ կերպասով մը։ Անկող... պատուհանին մէջտեղ կը ...էր կանաչ գորգով ծածկուած ...կ սեղան մը, որուն վրայ ...անի գիրքեր եւ շատ մը ...կներ կային։ Սեղանին վրայ ...ր «Թշուառներ»ու մէկ հա...

...քա՞ն բաներ ցոյց տալ կ'ու-

զէր օտարական պատանիին, ինչպէս ցոյց պիտի տար երկար ատեն սպասուած եղբօր մը, բայց Ջուանէ անտարբեր էր, կը լռէր։

Ի՞նչ բանի կը ծառայէր ցոյց տալը։ Ինչո՞ւ սենեակ տարած էր այդ հովիւը։ Թանթրուենիի վրայ բացուող պատուհանով սենեակէն, քարէ տնակներու խտտաւոր տանիքներուն վրայէն, աշխարհը կը բացուէ՞ր արդեօք կոյս ու ծաղկեալ, ինչպէս կրանիդեայ լեռները մերձաւոր հորիզոնին։

Ուախութենէն ետք տխրութիւն զգաց. երազ մը թուեցաւ ծննդավայրը, անցեալ, աղածրի կեանքը։

— Երթանք պտտինք, ըսաւ.

Եւ դուրս ելան։ Նուօրայի փողոցներու մէջէն կը խուսափէր ընկերներուն հանդիպելէ, որպէսզի չհարցնեն թէ ո՛վ է այդ գեղջուկը։ Բայց պարոն Կարբոնիի տան առջեւէն անցած ատեն տեսաւ գիրուկ, փայլուն կարմիր շապիկի մը անդրադարձումէն լուսաւոր դէմք մը։

Անանիա անմիջապէս բարեւեց, Մարգարիտ ժպտեցաւ եւ այտերը փոսացան։

— Ո՞վ է այդ կինը, հարցուց քաղաքավարօրէն Ջուանէ, երբ տունէն հեռացան։

— Կի՞ն, իմ տարիքս ունեցող աղջիկ մըն է, ըսաւ Անանիա։ Աւելի ճիշդ ինձմէ 9 ամիս մեծ է։

Ջուանէ չփոթեցաւ, մինչդեռ Անանիա անդիմադրելիօրէն խօսիլ կ'ուզէր, «գիտե՞ս ատիկա իմ սիրուհիս է», ըսաւ։ Անհուն երջանկութիւն կը զգար մտածելով որ ըսածը կրնար ճշմարիտ ըլլալ։

***

Գիշերը մինչդեռ ջաղացպանը Սորաբիլէ աւերակներուն գիւղը պատմել կուտար Ջուանէին, Անանիա կը դիտէր լուսնին յամր ընթացքը։

Վերջապէս մինա՞կ էր։ Գիշերը կը տիրէր ամենուրեք քաղցրութեամբ եւ սարսուռներով աղցուն։ Հովիտին միայնութեան մէջ կ'արձագանգէր կկուին կանչը։ Անհուն միայնութեան մէջ սրտին տրոփումը կը զգար Անանիա անքա՛ն տխրութեամբ։

Ինչո՞ւ ստած էր։ Ինչո՞ւ լռած էր գեղջուկ հովիւը՝ այդ յայտնութիւնը՝ լսելով։ Արդեօք չէ՞ր հասկնար դեռ թէ ինչ է սէրը, անսահման եւ անյոյս սէրը։

Բայց ինչո՞ւ ստելու չափ նուաստացած էր։ Ի՜նչ ամօթ, ամօթ։ Կը թուէր որ ամբաստանած էր Մարգարիտը։ Անապարծութիւնը մղած էր զինք ատենօք Ջուանէին ըսելու թէ աւազակներ տեսած էր, այժմ նոյնպէս թելադրուած էր անկարելի սէր մը յայտնելու։

Պաղ ձեռքերը դրաւ ջերմ այտերուն վրայ, աչքերը յառեց մելամաղձոտ լուսինին եւ սարսռաց։ Կը յիշէր ձմեռնային ցուրտ ու լուսաւոր լիալուսին մը, հարիւրնացին գողութեան ամօթն ու յայտնութիւնը, Մարգարիտին դէմքը, որ լոյս կը սփռէր ստուերին մէջ լուսնին նման։ Թերեւս սէրը կը սկսէր այդ թուականէն, այդ րոպէէն։ Սակայն այսօր միայն տարիներ ետք կը ժայթքէր անզուսպ, նման աղբիւրի մը, որ կը ցայտէ երկրի ընդերքէն։ Ստուերի եւ աղբիւրի բանաստեղծական պատկերներու բաղդատութիւնները հաճելի էին իրեն, բայց անկարող էին անհետացնելու զինքը տանջող ամօթն ու խղճի խայթը։

— Որքան ստորնութիւն, ստելու չափ ստորի՜ն. պիտի սորվիմ, փաստաբան պիտի ըլլամ, բայց բարոյապէս պիտի մնամ միշտ կորսուած կնոջ մը զաւակը...

Երկար ատեն պատուհանին առջեւ մնաց։ Տխուր երգ մը լսուեցաւ, պատանիին հոգիին մէջ արթնցնելով վայրի ծննդավայրին յիշատակները, կարմրավառ արեւմուտքները, մանկական յիշատակները։ Լուսնին նման թախծոտ երազներ բարձրացան հոգիին մէջ։ Կարծեց դեռ ֆոննի ըլլալ, դեռ դպրոց գացած չըլլալ։ Կ'աշխատէր, հովիւ մըն էր Ջուանէին նման։ Ահա կը գտնուէր ճամբուն եզերքը, ամառնային վերջալոյսի պահուն եւ կը տեսնէր անգքը Մարգարիտին— աղքատիկ իրեն նման, — սափորը գլուխին, սեղմիրան մը մէջքը։ Ինք կը կանչէր անիկա եւ ան վերջալոյսի փայլով լուսաւոր դէմքը կը դարձնէր եւ ցանկութեամբ կը ժպտէր իրեն։

— Ո՞ւր կ'երթաս գեղուհի, կը հարցնէր։

— Դէպի աղբիւր։

— Կրնա՛մ հետդ գալ։

— Եկո՛ւր դուն ալ։

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԷԹՈՒՄ

Թէ Գերմանիա իրաւունք ունի այս խնդիրը արձանագրելու իր քաղաքական ծրագրին վրայ, համաձայն Վէրսայլի դաշնագրին 431րդ. յօդուածին, թէ՛ ազգային տեսակէտով, թէ ընդհանուր խաղաղութիւն ձեռք բերելու համար եւ թէ ըստ կնքուած համաձայնութեանց՝ ինչպէս Լոքառնօ, Քէլլոկ եւայլն։ Այս մասին Գերմանիոյ տեսակէտը ամէնուն ծանօթ է եւ հարկ չկայ մանրամասնութիւններ տալու։

Հռէնոսի պարպումին շուրջ

Հռէնոսեան դաշինքը ստորագրող պետութեանց ներկայացուցիչները, մասնակցութեամբ Ճափոնի պատուիրակին, առջի օր մօտ երեք ժամուան խորհրդակցութիւն մը ունեցան անգլ. պատուիրակութեան շէնքին մէջ, նախագահութեամբ լորտ Քըշընտընի։

Կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի ունեցան Հռէնոսի պարպումին մասին Գերմանիոյ վարչապետ Հէրման Միւլլէրի յարուցած խնդրին շուրջ։ Խօսակցութիւնները, որոնք կը կատարուէին ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ գերմաներէն լեզուներով, շատ անկեղծ էին. իւրաքանչիւր պետութեան ներկայացուցիչ սրտաբաց կերպով պարզեց իր տեսակէտը։ Գերմանիոյ պատուիրակը ոչ մէկ թանձրացեալ առաջարկ բերաւ։

Խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին այս առաւօտ նոր հաւաքոյթի մը մէջ։ Պրիան պիտի ստիպուի այս իրիկուն Փարիզ վերադառնալ՝ ներկայ ըլլալու համար Ռամպույեէի մէջ գումարուելիք Նախարարական խորհուրդին, յետոյ դարձեալ Ժընեւ պիտի դառնայ։

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը

Ազգերու Դաշնակցութեան նորընտիր Խորհուրդը հետեւեալ կազմն ունի.— Մնայուն անդամներ՝ Ֆրանսա, Գերմանիա, Անգլիա, Իտալիա եւ Ճափոն։ Ոչ-մնայուն անդամներ.— մինչեւ 1931՝ Սպանիա (վերընտրելի 1931ին), Պարսկաստան, Վէնէզուէլլա. մինչեւ 1930՝ Քուպա, Ֆինլանտիա, Քանատա. մինչեւ 1929՝ Լեհաստան (վերընտրելի 1929ին), Ռումանիա եւ Չիլի։

Կացութիւնը Սերպիոյ մէջ

Պելկրատի քաղաքական ղեկավարները նկատելով որ ներկայ կացութիւնը չի կրնար շարունակել անսահմանօրէն եւ թէ, միւս կողմէ, պետութեան շահերը կը պահանջեն արագօրէն կարգադրել սերպեւխրուաթ վէճը, կը գնահատեն, որ հաշտութեան հիմ մը գտնելու ժամանակը եկած է։ Երկու կողմերուն մէջ ալ կան չափաւոր տարրեր, որոնց ազդեցութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ, եւ այդ է պատճառը, որ գիւղացի-դեմոկրատ միացեալ կուսակցութիւնը վերջերս մեղմացուցած է իր ընդդիմութիւնը։

Արմատական խմբակցութեան չափաւոր հատուածը պաշտօն յանձնած է իր պետերէն Մարկօ Թրիֆքովիչի՝ բանակցիլ խրուաթ պետերու հետ՝ միացեալ դահլիճ մը կազմելու համար։ Նոյն գաղափարէն է նաեւ կառավարական կուսակցութիւնը, որ կը փափաքի ամէն գոհացում տալ Խրուաթներուն։

Շահին բարեկարգութիւնները

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Շահը հրովարտակ մը հրատարակելով կը հրամայէ բոլոր այրերուն եւրոպական տարազ կրել՝ տափատ եւ բաճկոնակ։ Մէջլիսը ծրագրած է նոր բարենորոգումներ քուէարկել՝ երկիրը արդիացնելու համար։

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ՝ օրէ օր կ'աւելնայ թիւը քօղը ձգող կիներուն։ Այս վերջինները այրերու ընկերակցութեամբ կրնան պտտիլ բոլոր հանրային վայրերուն մէջ։

Օդանաւային ռազմափորձեր Փարիզի շուրջ

Ֆրանսական բանակը վերջին շաբթուն մեծ ռազմափորձեր կատարեց Ֆրանսայի քանի մը կէտերուն ու Ալզասի եւ Հռէնոսեան գրաւուած հողամասերուն վրայ։ Բոլորն ալ յաջող անցան։

Վաղը եւ շաբաթ օր օդանաւային մեծ ռազմափորձեր պիտի կատարուին Փարիզի շուրջ, ճիշդ ինչպէս կատարուեցաւ վերջերս Լոնտոնի վերեւ։ Թշնամի օդանաւեր պիտի յարձակին Փարիզի վրայ. մասնաւորապէս պիտի ռմբակոծեն Պուրժէի օդանաւային կայանը, ուսկից բոլոր օդանաւերը հապճեպով պիտի փորձեն փախչիլ Փարիզի հարաւ-արեւմտեան շրջանը՝ Վիլլաքուպլէ, Վէրսայլ եւ Ռամպույեէ եւ հոն պիտի վերակազմուին՝ տեղական ուժերու հետ միանալով։

Աւելի քան 350 օդանաւեր պիտի մասնակցին ռազմափորձերուն, ինչպէս նաեւ օդանաւերու դէմ պաշտպանութեան զօրագունդ մը։ Ռազմափորձերուն ներկայ պիտի գտնուի Անգլիոյ օդանաւային նախարարը Սըր Սամուէլ Հօր, իր սպայակոյտով։

Յոյն աւազակները նորէն կ'առեւանգեն

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Մակեդոնիոյ Անավրիթօս գիւղին մէջ աւազակները նոր առեւանգում մը կատարեցին։ Յարձակեցան խումբ մը ուսանողներու վրայ եւ զանոնք գերի տարին. յետոյ վար դրին անոնցմէ երեքը միայն, միւսները ազատ ձգեցին՝ պատուիրելով որ իբրեւ փրկագին 500,000 տրախմի բերեն։

Միջազգային նոր մարզպանը

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ հոկտեմբերին անգլիական մարզպան Տոպսի պիտի յաջորդէ սըր Կիլպըրթ Քլէյթըն։ Այս անուանումին մեծ կարեւորութիւն կը տրուի՝ որովհետեւ սըր Կիլպըրթ Քլէյթըն շատ լաւ ծանօթ է արաբական գործերուն եւ վերջերս բանակցութիւններ կատարեց Հ'ճազի թագաւոր Իպնը Սուուտի հետ, արաբական սահմանակից պետութեանց առկախ խնդիրներուն մասին։

Համայնավարները Իտալիոյ մէջ

«Ճոռնալէ տ'Իտալիա» կը գրէ թէ Փատովայի մէջ իտալական ոստիկանութիւնը ձերբակալած է մօտ երեսուն հոգի, որոնք համայնավար քարոզութիւններ կ'ընէին եւ գաղտնի խռովարարական թռուցիկներ կը ցրուէին։ Բոլորն ալ խոստովանեցան թէ կը պատկանին համայնավար կուսակցութեան եւ կ'աշխատէին Փատովայի մասնաճիւղի վերակազմութեան։

Կը կարծուի թէ համայնավարական այս շարժումը Փատովայի նահանգէն դուրս ալ ծաւալած է։

15 օր առաջ ալ 60 համայնավարներ ձերբակալուած էին Միլանի մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջանի ընկերները, վաղը Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, քաֆէ օ Քլէր տը Լիւնի վերնայարկը, Իթալի։

Օրակարգ.— ընթացիկ հարցեր, բ.— պատգամաւորի զեկուցում։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Հ. Յ. Դ.

Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 184 Ave. d'Italie. Կը հրաւիրուին նաեւ Վիլժիւիֆի խումբի ընկերները։

Պուա Քոլոմպի «Եռագոյն» ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 164 Rue des Bourguignons, Asnières.

«Եռագոյն», «Վռամեան» և Պէլվիլի ենթակոմիտէները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց երեքական ներկայացուցիչներով խառն ժողովի կը հրաւիրուին, կարգադրելու համար Յունիս 8ի դաշտահանդէսի առկախ հաշիւները։ Հասցէ՝ 131 Fbg. du Temple, Պէլվիլի Գրադարանի սրահը։ Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Շրջ. Կոմիտէի անդամները։

Լիոնի Պատ. միութեան դատախօսութիւն և վիճաբանական ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Լիոնի Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Գրադարանը.

Լիոնի «Վրէժ» խումբի ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Կը խօսի ընկ. Խաչիկ Մկրտիչեան։

Մարսիլիոյ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Գրադարան ընթերցասրահին մէջ։

Մարսիլիոյ Ռոստոմ ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերը՝ Արմէն-կարօ, Գէորգ Չաւուշ, Քեռի, Ջարդարեան եւ Քրիս, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, 131 րիւ ֆօպուր տիւ Թանփըլ, մէթրօ Պէլվիլ։ Կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն։

ԼԻՈՆԻ Աֆիոնի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ հայրենակիցները տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին 105 Rue Servientի սրճարանը։ Օրակարգ՝ տարեկան հաշուետուութիւն եւ խորհրդակցութիւն կարեւոր խնդիրներու մասին։

«Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ֆիլմի ներկայացումը վաղը՝ Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Սալ Վ.ակրամ։

ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մարսիլիոյ Սալնոյ Ձորի Հայրենակցական Միութիւնը կը յայտարարէ բոլոր Սալնոյ Ձորի հայրենակիցներուն, որ այս կիրակի ժամը 2ին տեղի պիտի ունենայ իր ընդհ. ժողովը՝ խիստ կարեւոր հարցերու շուրջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ճիշդ ժամուն ներկայ գտնուիլ՝ Քան Միրապօ՝ Պ. Դաւիթի շէնքին մէջ։ Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գտնուող Սալնոյ Ձորի հայրենակիցներէն կը խնդրուի իրենց հասցէն տեղեկացնել միութեան՝ Grand Bar du Dauphine, 3 Place Jules Guesde, Marseille.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

14 Septembre 1928

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 751 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՊԱՐԷԶ ԻՋԷ՛Ք

վերջին երկու խմբագրականներով պարզեցինք կարգ մը ութներու մէջ ծագած վէճերուն և դէպքերուն խնդրին, եւ պատասխան Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին բան-ութեանց։

Ուշագրաւ է որ ռամկավար օրկանը կը յիշէ Պուլկարիան, անաստանը, Աղեքսանդրիան եւ Մարսէյլը, բայց բառ չըսեր իզի կամ Սուրիոյ մասին։

Խղճահարութեա՞ն վերագրենք այս զանցառութիւնը, թէ անճարակ խորամանկութեան։

Արդեօ՞ք անոր համար որ Լիբանանի ազգային երեսփոխան ր վահան Վարդապետեանի սպանութիւնը կաթողիկոսա-ին մէջ՝ առասպել է, կամ՝ նորէն Դաշնակցականներուն կազմակերպուած...։

կամ արդեօք անո՞ր համար որ, Փարիզի մէջ ո՛ր եւ է դէպք ատահեցաւ։

Բայց դէպքէ մը աւելի ծանր եւ գարշելի տեսարաններ պար-ւեցան մեր աչքին առջեւ, այս քաղաքին մէջ, և ռամկավար-ու կեդր. Վարչութիւնը ի զուր սուտ-խենդ կը ձեւանայ։

Եթէ չյաջողեցաւ Եւրոպայի ազգ. կազմակերպութիւնը, ւառակ ծայրայեղ համերաշխութեան, գլխաւոր պատասխա-տուն այդ վարչութիւնն է, անոր գոյնզգոյն անդամներն ու բանեակներն են, ջոջերու բոլորտիքը պար բռնած դպիրներն փարիսեցիներն են։

1926ի ամառը Թեմական Խորհուրդ մը ընտրուեցաւ, 11 ամներով, որոնց մէկը միայն Դաշնակցական, այն ալ՝ շատ եխառն մարդ։ Միւսները՝ ջոջեր էին, կամ լեցուն տարիքով բոլորովին չէզոք մարդիկ։ Նուաստանալու աստիճան զի-ներ եղան ժան կուժոնի եկեղեցին ագարակի վերածող ափ էֆէնտի»ներու։ Ամիսներով բանակցութիւններ եւ համե-խութեան փորձեր, իրենց կեանքը ազգային գործերու մէջ եցուցած, սրտցաւ ծերունիներու կողմէ։ Ո՛չ մէկ արդիւնք։ կը բանէր ու կը բանէր։

Խլուրդները անդադար կը փորէին, մինչեւ որ ամէն ինչ մալուծուեցաւ, իսկ եկեղեցին վերածուեցաւ կրօնական ըն-ակցութեան։ Այսինքն, 25-30 տարի առաջ Փարիզ եկած 30 մարդիկ յաջողեցան անձնական խանութի վերածել ժո-րդային սեփականութիւն մը, եւ այսօր անպատկառ քրքիջ-կ՛արձակեն բոլորի երեսին։

Այս խայտառակ «սապոթաժ»ի մասին լրացուցիչ ծանօթու-ններ կրնան ստանալ ռամկավարները, ուղղակի դիմելով ի-ընկերներուն եւ բարեկամներուն, որոնք ժողովուրդէն ձուած եւ ասոր-անոր անունով դրամատուն դրուած գու-ներուն հաշիւներն ալ գիտեն։

Եւ սա ի՛նչ անճոռնի եղանակ է որ կը հնչեցնեն Մարսէյլի ին։ Օրինաւոր ընտրութիւն կատարուեր է, կազմակերպու-ն առեղծուեր է, բայց ռամկավարները, առաջին օրէն քէն ած՝ — անշուշտ գիտակ՝ իրենց ապիկարութեան — ան-րիւ խաղեր կը խաղան, դպրոցին դէմ անգամ թուցիկ հա-վ։

Եթէ մեր կարգ մը ընկերները թերութիւններ գործեր են, պատճա՞ռ է որ եղածը քանդուի։ Եթէ քանի մը հնչակ-ներ հրաժարեր են (անշուշտ պիտի պարզուին իրական ժառիթները), այդ կը նշանակէ թէ խա՞չ պիտի քաշենք ջ կազմակերպութեան մը եւ մէկուկէս տարուան արդիւ-որ աշխատանքին վրայ։

Ո՛չ, պարոններ, խոստովանեցէք.—Ձեզի համար նպատակը որ արժէք ունի, այլ միջոցը։ Ուրիշ խօսքով, ձեր վարիչ-ը եթէ լրջօրէն ալ մօտենան ազգային կազմակերպութեան, ձնէն առաջ կը մտածեն ոչ թէ զայն դիւրացնելու, այլ խա-նելու մասին, միշտ միեւնոյն մտահոգութեամբ, — ապարէ-քշել Դաշնակցութիւնը։

Եւ մենք թոյլ կուտանք որ ամէնէն առաջ պարկեշտ ւցուած ռամկավարները խնդան ու արգահատին իրենց օր-ին հետեւեալ անպատկառ սուտին վրայ.

— «Դուք չէք կրնար ցոյց տալ ընդհակառակն մէկ հատիկ ակ, որ ապացուցէր! Թէ Ռ. Ա. կուսակցութիւնն ալ դաշնակ-ններու ընթացքին մէջ գտնուած է ո եւ է գաղութի մէջ»։

Բայց մենք նորէն մէկդի կը դնենք այս բոլորը։ Կ՛ուզենք ւկը մոռցուկ համարել, եւ շեշտակի հարցնել ռամկավար-ն, մեծին եւ պզտիկին.

— Իսկապէս ձեր սիրտը կ՛արիւնի՞ գաղութներու անկեր-ան վիճակէն։ Կը բաժնէ՞ք «Արեւ»ի յուլիս 24 թուակիր ագրականով պարզուած մտահոգութիւնները։ Կ՛ընդունի՞ք ակազմութեան պէտքը»։ Կ՛ընդունի՞ք թէ «աւելի քան եր-պէտք մըն է, հրամայական պահանջք մը, քով քովի բե-համադրել մեր փոքր ու անբաւական ոյժերը» — ապա ու-իշէք ապարէզ, տղամարդու պէս եւ պարկեշտօրէն։

Եթէ տակաւին կասկածներ ունիք, մենք պիտի համոզենք որ Դաշնակցութիւնը ոչ թէ «կը ձգտի պարտադրել իր տի-րապետութիւնը», այլ իսկապէս գլուխ հանել գաղութներու մակերպութիւնը, ի հարկին չէզո՞քներուն յանձնելով ամբողջ անութիւնը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայրենիք, խմբագրականի մը մէջ շեշտելով միջնակարգ վարժարաններու անհրաժեշտութիւնը գաղութներու մէջ, դիտել կուտայ (26 օգոստ.).

— «Հայ գաղութներու մէջ ազգային դաստիարակութեան տեսակէտէն մինչեւ այժմ ամէնէն բախտաւորները եղած են Պարսկաստանն ու Եգիպտոսը, որոնք տասնեակ տարիներ ունեցած են եւ այսօր ալ ունին ոչ միայն բաւականաչափ հայ նախակրթարաններ, այլ եւ միջնակարգ կեդրոնական դպրոցներ՝ Թաւրիզի, Թէհրանի, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ։

Այդ տեսակէտէն ամէնէն դժբախտը եղած է եւ հաւանաբար պիտի մնայ Ամերիկան, ուր շարք մը պատճառներ գրեթէ անկարելի կը դարձնեն միջնակարգ հայ վարժարանի մը գոյութիւնը։

Մնացած գաղութներէն Ֆրանսա, Պուլկարիա եւ Ռումանիա, իրենց սեփական միջոցներով, եթէ ոչ լիովին, գէթ չափով մը կարող են (ինչպէս որ մասամբ կ՛ընեն արդէն) գոհացում տալ միջնակարգ հայ վարժարանի մը պահանջին՝ ստեղծելով միջնակարգին մօտեցող դպրոցներ, մասնաւոր թէ համայնական կամ ազգային։

Կը մնան երկու խոշոր հայ գաղութներ միայն՝ Յունաստան եւ մանաւանդ Սուրիա, ուր հայկական հոծ բազմութիւններ կան համախմբուած եւ ուր ամէնէն դիւրին ու արդիւնաւոր պիտի ըլլար պահել միջնակարգ հայ վարժարաններ, եթէ միայն այդ նոր գաղութներու նիւթական վիճակը գէթ մեր միւս մեծ գաղութներու չափ ապահով ըլլար։

Միջնակարգ վարժարանի մը բացումը Սուրիոյ եւ ուրիշ վարժարանի մըն ալ Յունաստանի մէջ, ոչ միայն տեղական, այլ և համազգային մեծ նշանակութիւն ունի։ Հետեւաբար, մեր կողմէն յանցանք պիտի ըլլայ ձգել ու սպասել, որ Սուրիոյ եւ Յունաստանի աղքատ գաղութները իրենք իրենց սեփական միջոցներով լուծեն այդ խիստ կարեւոր խնդիրը։ Ժամանակը եկած է, որ համազգային միջոցներով ջանանք ընել այն, ինչ որ Սուրիոյ եւ Յունաստանի մեր գաղութներու տկար ուժերէն վեր է անկասկած։

Եթէ համազգային կամ համագաղութային կեդրոնական մարմին մը ստեղծած ըլլայինք, ինչպէս որ ասկէ քանի մը տարի առաջ առաջարկեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն, այն ատեն հաւանաբար այժմ թէ՛ Սուրիոյ եւ թէ՛ Յունաստանի մէջ ունեցած պիտի ըլլայինք կեդրոնական միջնակարգ վարժարաններ, որով գէթ այդ մեծ գաղութներու մէջ մեծցող մեր մատաղ սերունդն ալ պիտի փրկուէր հայութեան համար։

Այդ պահանջներու հրամայական կոչին ընդառաջ երթալով էր որ ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, Եգիպտոսի մէջ կազմուեցաւ «Հայ կրթական եւ հրատարակչական համազգային Միութիւն» անունով կազմակերպութիւն մը, որուն հիմնական նպատակներէն մէկն է բանալ մեր գլխաւոր գաղութներու մէջ եւ առաջին հերթին Սուրիոյ մէջ կեդրոնական միջնակարգ վարժարաններ եւ հրատարակել դասագրքեր անոնց համար։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ ԴԱՒԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Պուլկար հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ զեկոյցը.—

Ոստիկանութիւնը երեւան հանեց դաւադրական նոր կազմակերպութիւն մը, որուն նպատակն էր վերսկսիլ գործունէութիւնը նախկին համայնավար կուսակցութեան, որ լուծուած էր մայր եկեղեցիի եղեռնափորձէն յետոյ։ Իշխանութիւնները ձերբակալեցին մեծ մասը այս կազմակերպութեան նոր գաղտնի կեդր. կոմիտէի անդամներուն, որոնք ապօրէն միջոցներով արտասահմանէն Պուլկարիա մտած էին։

Հաստատուած է թէ այս կոմիտէն յարաբերութեան մէջ էր օտար համայնավար կազմակերպութեանց հետ եւ դրամ կը ստանար Մոսկուայէն։

Ձերբակալուածներու ընդհանուր թիւն է 15։ Քննութիւնները կը շարունակուին։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ

Լիզպոնէն կը հեռագրեն.—

Յեղափոխական նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ քաղաքական ոստիկանութեան կողմէ, այս անգամ Պէժա քաղաքին մէջ, Հարաւային Փորթուկալի Ալէմթէյօ նահանգին մէջ։

Գտնուեցան 36 ռումբ, մեծ քանակութեամբ տինամիթ եւ պայթուցիկ պատրաստելու յատուկ ռազմանիւթ։

Ոստիկանները ձերբակալեցին 11 դաւադիրներ եւ ամբաստանուածներ, որոնք այժմ բանտարկուած են Լիզպոնի Մոնսանթօ բանտին մէջ, իբրեւ կառավարութեան դէմ դաւադրողներ։

Քաղաքական ոստիկանութեան տնօրէնը կը յայտարարէ թէ «բարձրաստիճան» անձնաւորութիւններ եւս կասկածելի են՝ իբրեւ մեղսակից։

ՊԱՎԱՐԻԱ

Պերլինի ընկերվարական պաշտօնաթերթ «Ֆորվէրց»ի Միւնիխի թղթակիցը յայտնութիւններ կ՛ընէ դաւադրութեան մը մասին, որուն նպատակն է միացնել Պավարիան, Աւստրիան, ու եթէ կարելի ըլլայ Հունգարիան, Պավարիոյ վերջին թագաւորին — Վիթէլսպախ գերդաստանէն — մականին տակ։

Դաւադիրները հաւաքոյթ մը ունեցած են օգոստոս 29ին Քլակէնֆուրթի մէջ, նախագահութեամբ իշխան Ռուփրէխթի ժառանգորդ Ալպրէխթի, որ աւելի ծանօթ է իբրեւ արքայական իշխան Պավարիոյ եւ որ սահմանը անցած էր կոմս Շէյէրն կեղծանունով։

Իշխան Ալպրէխթին կ՛ընկերանար պարոն ֆոն Փլէթթէնպէրկ եւ ֆոն Քրիպէլ, որ 1923ին գլխաւոր վարիչն էր Հիթլէրի եւ Լիւտէնտորֆի՝ գերման կառավարութիւնը տապալելու դաւադրութեան մէջ։ Երկու տարիէ ի վեր Քրիպէլ առեւտրականի դիմակին տակ կը գործէր՝ ֆաշիստ ընկերութիւն մը կազմակերպելու համար Քարէնթիոյ մէջ։ Գաղտնի ժողովին մասնակցողներէն մէկն ալ Նոյնցէրթն էր, որ 1920էն ի վեր Վիթէլսպախի գերդաստանին բարեկամն է եւ թագաւորութիւնը վերահաստատելու բոլոր ծրագիրները ինք կազմած է։

Ժողովին անմիջական նպատակն էր փորձել արքայական ուրիշ շրջանակներ ալ սիրաշահիլ Վիթէլսպախներու թագաւորութեան դատին։

ՍՊԱՆԻԱ

Սպանիոյ յեղափոխական շարժման մասին հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները կը տրուին.—

Ալֆոնսօ թագաւորին Սթոքհոլմ գտնուելէն օգտուելով, ազատական, հանրապետական եւ նոյնիսկ համայնավար տարրեր կազմակերպած էին դաւադրութիւն մը, որ ճիւղեր ունէր ամբողջ Սպանիոյ, նոյնիսկ արտասահմանի մէջ։ Այս դաւադրութեան նպատակն էր տապալել կառավարութիւնը, ձերբակալել անոր անդամները, դատել զանոնք, ու յետոյ աքսորել։ Սեպտեմբեր 14ին ընդհանուր գործադուլ պիտի յայտարարուէր։

Երկուշաբթիէն երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը ներքին նախարար Մարթինէ Անիտօ տեղեկացաւ դաւադրութեան։ Ոստիկանութեան վարիչներուն հետ խորհրդակցութենէ մը վերջ, կազմեց ցանկը ձերբակալուելիք մարդոց։ Գիշերանց գաղտնի ոստիկաններ մայրաքաղաքի փողոցները չափեցին ինքնաշարժերով եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեցին։ Ամէնէն առաջ ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ Ալեքսանդր Լըրու, հանրապետական-ազատական կուսակցութեան պետը։ Միաժամանակ հրամաններ տրուեցան զանազան կառավարիչներու։

Յեղափոխական շարժման վարիչներէն զօրավար Քուիփփօ Տէլլանօ ձերբակալուեցաւ յաջորդ օրը Մատրիտի մէջ։ Նոյնպէս ձերբակալուեցան բազմաթիւ ստորադաս պաշտօնեաներ, ինչպէս նաեւ գաղտնի ոստիկաններ, որոնք Մատրիտի կեդրոնական բանտը դրուեցան։

Պարչելոնայի մէջ ձերբակալուեցան ազատ-որմնադիրներու պետերը, Մարդու Իրաւունքի Պաշտպան Լիկայի նախագահը, հանրապետական հրապարակագիրներ, ինչպէս նաեւ նախկին հանրապետական երեսփոխան Պարրիօ Վէրրօ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՆԱՒԱՐԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳԻՐՔԸ

Երբեմնի ուսուցիչ, հերու Կոմիտաս վարդապետի նշանաւոր այցելու եւ քերթող-թարգմանիչ Պ. Ա. Նաւարեան լոյս ընծայած է ֆրանսերէն հատոր մը, որուն մէջ հայ բանաստեղծներէն հատընտիր կտորներ կը ներկայացնէ, հանդերձ գրախօսութեամբ։

Միտքս գրադատական գրել չէ։ Այդ պաշտօնը իր բազում պաշտօնեաներն ունի իր մէջ։

Ես քանի մը աւետիս միայն պիտի տամ հայ գրասէր հասարակութեան։

Առաջին.— Վահան Մալէզեանը հասարակ թուղթ մրոտող, չաջողած փաստաբան ու Հ. Բ. Ը. Մ. ընդհ. տնօրէն միայն կը ճանչնան շատեր։ Իրականութիւնը այդպէս չէ սակայն։ Նաւարեան իր գրքով կը յայտնէ Մալէզեանը իբրեւ բանաստեղծ եւ տաղանդաւո՛ր բանաստեղծ։

Պէտք չէ զարմանալ։

Ամսական 10,000 ֆրանքը հրաշքներ կրնայ գործել։ կրնայ կապիկը այլափոխել մարդու։ կրնայ մարդը պայծառակերպել բանաստեղծի։ կրնայ բանաստեղծը յեղափոխել հանճարի։ Հինները իրաւունք ունին եղեր դրամին *տաղանդ* ըսելու։ Եւ երբ հին ատեն դրամը տաղանդ էր, ի՞նչու հիմակ 10,000 ֆրանքը հանճար չըլլայ։ Ճարպիկ մարդիկ թէ դրամի եւ թէ հանճարի տէր, կ՛ըլլան միանգամայն եւ ցեղին փառքին նպաստ կուտան իրենց կարողութեամբ։ Մալէզեան եւ Նաւարեան իրարու պակաս կը լրացնեն ու երկուքն ալ... կը փայլին։

Մաղթենք որ այդ փայլը մոմի կեանք չունենայ։

Ուրիշ աւետիս մը։

Յովհ. Պօղոսեան անուն բանաստեղծ մըն ալ ունինք եղեր։

Շնորհակալութեան պարտք մը կը ծանրանայ իւրաքանչիւր Հայու վրայ, քանզի Նաւարեան պղտոր ջուրերու վրայ նաւելով մեզի մարգրիտ կը հրամցնէ։

Ամէնէն ուրախառիթ աւետիսը։

Օր. Նազենի Տ. Միքայէլեան բանաստեղծուհի մըն ալ ունինք եղեր։ Ի՜նչ ցնծութիւն, Աստուած իմ։ Այս օրիորդը անկեղծ քնարերգու մըն է եւ շատ ինքնատիպ։

Գրքին մէջ անիրաւութիւն մը կայ սակայն.— Որո՞վ իրաւամբ Օր. Նունիկ Տէր Ղեւոնդեանը ներս չէ առնուած։ Օր. Նունիկն ալ Մալէզեանի չափ այլակերպուած է, Յ. Պօղոսեանի չափ յայտնուած է եւ Օր. Նազենի Տ. Միքայէլեանէն աւելի յանդուգն է, քանի որ կը ստորագրէ նոյնիսկ զամբիւղաբո՛յր քերթուածներ, հայսնիքէն մինչեւ ողջերթ։

Յամենայն դէպս, Նաւարեան քաջ նաւորդ է։ Լաւ գիտէ թէ ո՛ր նաւահանգիստներէն պէտք է ապրանք վերցնել։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ՀԵՂՁԱՄԱՀ

ԼԸ ՓՈՒՋԷՆ, 11 սեպտ.— Ձուլարանի բանուորներէն, ընկ. Թոքատի Արդուա գիւղացի ընկ. Սմբատ Տէմիրճեան դժբախտ արկածի մը զոհ գնաց։

9 սեպտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, երբ ձուլարանի կազի խողովակներէն մէկը կը մաքրէր, կազի ազդեցութենէն հեղձամահ կ՛ըլլայ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ այսօր։ Տարաբախտ երիտասարդը հազիւ 23 տարեկան էր։ Կը թողու յղի այրի մը եւ երկու տարեկան աղջիկ մը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

ՈՒՐԻՇ ՆՈՐ ԲՈՅՆԵՐ ԵՒ ԳԻՒՂԵՐ

ԺԸՆԵՒ, 10 սեպտ.

Էքիզ Քէօփրիւի եւ Սօուք-Սուի գիւղական համայնքներէն յետոյ, Տեղաւորման կոմիտէն կը ստեղծէ Քըրըք-խանի համայնքը։

Քըրըք-խան կը գտնուի դարձեալ Խուքէնտէրունի ճամբուն վրայ Սօուք-Սուէն չորս քիլոմեդր անդին, ուր կոմիտէն կը գնէ, Լազարիսթ հայրերու կալուածէն, 40 հեկտար տարածութեամբ գետին մը, ամբողջովին մշակելի, 36 գաղթական ընտանիքներու համար, իւրաքանչիւրին մէկ հեկտար տարածութեամբ լաւ հող եւ եւ մեծ թուով պտղատու ծառեր բաժնելով։ Տուները ամբողջովին շինուած են, գաղթականները տեղաւորուած եւ ամէն ընտանիք կ'աշխատի իր սեփական գետինը։ Գիւղացիները իրենց սեփական միջոցներով մինչեւ ապրիլ գնած էին 17 այծ։

Քըրըք-խանի երկրորդ համայնքը կը ստեղծուի գաղթականներու իսկ անձնական նախաձեռնութեամբ։ Գաղթական 20 ընտանիք միացած կը դիմեն Պ. Պիւռնիէին, յայտնելով անոր որ իրենք գտած են Քըրըք-խանի համայնքին կից 20 հեկտար տարածութեամբ գետին մը եւ պատրաստ են իրենց անձնական միջոցներով շինել իրենց տուները եւ տեղաւորուիլ հոն, եթէ երբեք Յանձնաժողովը աջակցի իրենց այդ կալուածը գնելու համար։ Պ. Պիւռնիէի ջանքերով այդ կալուածը կը գնուի 210 անգլ. ոսկիի, որուն 50ը կը վճարեն գաղթականները իրենք եւ մնացեալը կը խոստանան հատուցանել հինգ տարուան ընթացքին։ Այդպէսով, միայն 160 ոսկիի ծախքով մը, Տեղաւորման կոմիտէն կը յաջողի կայանէն ազատել եւ ազատ կեանքի մէջ նետել 20 ընտանիքներ, շնորհիւ այս վերջիններու անձնական նախաձեռնութեան։ Ցանկալի էր որ բազմապատկուէին նախաձեռնութեան այս օրինակները, որոնք ոչ միայն մեծապէս պիտի դիւրացնեն Տեղաւորման կոմիտէին գործը եւ պիտի արագացնեն կայաններու դատարկումը, այլ եւ պիտի բարձրացնեն մեր վարկը օտարներու աչքին։

Տեղաւորման կոմիտէի ամէնէն կարեւոր ձեռնարկը կը ներկայացնէ Զինուորական հողագետին (Pré Militaire) ըսուած ընդարձակ կալուածին գնումը 9000 սդերլինի։ Այս կալուածը կը գտնուի Բիհանիէի «Նահիէ»ին մէջ, ունի 600 հեկտար տարածութիւն եւ ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ բամպակի, գարիի եւ պտղատու ծառերու մշակութեան համար։ Կոմիտէն այդ կալուածին մէջ պիտի ստեղծէ չորս գիւղեր, 209 գաղթական ընտանիքներու համար։ Դժբախտաբար դժուարութիւններ ծագած են նախկին սեփականատիրոջ եւ կոմիտէին միջեւ եւ գործը ինկած է դատարանի, ինչ որ յապաղեցուցած է տեղաւորման գործը։ Կոմիտէին ի նպաստ ձեռք բերուած առաջին վճիռ մը յոյս կը ներշնչէ, սակայն, որ շուտով կը լուծուի ստեղծուած կնճիռը եւ գլուխ կուգայ այդ կարեւոր ձեռնարկը։

* * *

Անցնինք քաղաքային շինութիւններու։

Պէյրութի հայկական թաղամասը բաղկացած է երկու ընդարձակ գետիններէ, առաջինը 14,500 քառակուսի մեդր եւ երկրորդը 8000 քառակուսի մեդր տարածութեամբ։ Շինութեան աշխատանքներուն ձեռնարկուած է առայժմ միայն առաջինին վրայ, ուր կը կառուցուին 25 մեծ եւ երկու փոքր տուներ։ Մեծ տուները ունին 22 մեդր երկարութիւն եւ 8 մեդր խորութիւն, իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ 8 յարկաբաժին, եւ ամէն յարկաբաժին պիտի բաղկանայ երկու ընդարձակ սենեակներէ, խոհանոցէ մը, մուտքի փոքր սրահէ մը եւ գործարանէն։ Իսկ փոքր տուները պիտի ունենան իւրաքանչիւրը չորս յարկաբաժին, նոյն մեծութեամբ։

Այս 27 տուները պիտի պատսպարեն ուրեմն 208 ընտանիք։ Աշխատութիւններուն ձեռնարկուած է այս տարուան յունուարին եւ շինութիւնները պէտք է ամբողջովին աւարտած ըլլան, ըստ պայմանագրի, այս հոկտեմբերի վերջը։ Շինութեանց ծախքերը կը հոգացուին Ֆրանսական կառավարութեան (կամ աւելի ճիշդը Լիբանանի կառավարութեան) տրամադրած երեք միլիոն ֆրանքի գումարով։ Գաղթականները այդ գումարը մաս առ մաս պիտի հատուցանեն տասը տարուան ընթացքին։

Գաղթականներու կողմէ տրուած բազմաթիւ խնդիրքներու ընդառաջ երթալով, Տեղաւորման կոմիտէն, դարձեալ Պէյրութի մէջ, գնած է 100,000 «բիք» տարածութեամբ գետին մը, 6500 ոսկի արժէքով, որուն վրայ գաղթականները իրենք իրենց ծախքովը կը շինեն բնակարաններ, 500 ընտանիքի համար։ Ասկէ զատ գաղթականները խոստացած են անմիջապէս կոմիտէին վերադարձնել 1000 ոսկի եւ մնացածը հինգ տարուան ընթացքին՝ 1929 յունուար 1էն սկսեալ։

Նոյն ձեւով է որ Հալէպի մէջ Տեղաւորման կոմիտէն գնած է 2000 ոսկի արժէքով ընդարձակ գետին մը, ուր 200 ընտանիք իւրաքանչիւրը իր ծախքովը կը շինեն բնակարաններ։ Կոմիտէին տուած գումարը գաղթականները պիտի վերադարձնեն հինգ տարուան ընթացքին։

Վերջապէս նոյն դրութեամբ է որ կոմիտէն Հալէպի եւ Քըրըք-խանի մէջ գնած է 2000 ոսկիի գետին մը, ուր գաղթականները իրենք իրենց ծախքովը կը շինեն 180 բնակարան եւ 225 ոսկիի գետին մը Խուքէնտէրունի մէջ, 70 բնակարաններու շինութեան համար։

Այս է առ այժմ կատարուած աշխատանքը, մասամբ լրացած եւ մասամբ շուտով լրանալի։

Ասկէ զատ, իր առաջիկայ տարուան գործունէութեան համար Տեղաւորման կոմիտէն ծրագրած է ստեղծել 350 հայ գաղթական ընտանիքներու համար գիւղական մեծ համայնք մը, որուն հողը տրամադրելի է արդէն, դարձեալ Սուէտիոյ մէջ, 14300 ոսկի արժէքով։ 200 ընտանիքի համար գիւղական համայնք մը Րաս-Իւլ-Այնի մէջ, Տիւրոսի մօտերը, որուն հողը վերջերս Լիբանանի կառավարութեան անցած ըլլալով նոյնպէս տրամադրելի է, 8500 սդերլին արժէքով։ Եւ վերջապէս քաղաքային նոր շինութիւններ Խուքէնտէրունի մէջ՝ 250 ընտանիքի համար, մօտ 2500 սդերլին արժէքով։

Ես ջանացի ներկայացնել հայ բեկորներու ամփոփման եւ զանոնք կեանքի կոչող այս մեծ ձեռնարկին մանրամասնութիւնները։ Մամուլին եւ ղեկավար մարմիններուն կ'իյնայ ի վեր հանել անոր նշանակութիւնն ու տարողութիւնը ու ճշդել թէ հայ ժողովուրդն ինչպէս, ի՛նչ պայմաններով եւ ո՛ր չափով կրնայ իր մասնակցութեան բաժինը բերել այս մեծ ձեռնարկին, ապահովելու համար անոր յաջողութիւնը, այնպէս ինչպէս կ'ուզենք մենք։

Լ. Ա.

ՀԱԼԷՊԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Երկար ատենէ ի վեր քալքայուած ծրագիր մը, այսօր իրականութեան փոխուած կը տեսնենք։

Ոչ միայն փափաքելի կը նկատուէր միջնակարգ վարժարանի մը հաստատումը Հալէպի մէջ, այլեւ կարելի, տրուած ըլլալով նման ձեռնարկի մը յաջողութեան համար անհրաժեշտ պայմաններու նպաստաւոր զուգաւորումը, արտասահմանի ամէնէն շատ հայ բնակչութիւն ունեցող այդ քաղաքին մէջ։

Երկրորդական վարժարան մը կը յաջողի Հալէպի մէջ, որովհետեւ քաղաքը երկրորդական շրջան աւարտող երիտասարդներու գործունէութեան ընդարձակ դաշտ կը ներկայացնէ, որովհետեւ նման ընթացք անցնել ուզողներ, այսինքն վարժարանի աշակերտութիւն բաւարար չափով կայ եւ վերջապէս ծախքերու ապահովութիւնն ալ կարելի է ձեռք ձգել, աւելի կամ պակաս դժուարութեամբ։

Այս պայմանները ինչքան ալ անհրաժեշտ ըլլան, բաւարար չեն սակայն ձեռնարկին լիակատար յաջողութեան։ Դըպրոցին ոգին, կրթական ծրագիրն ու անոր գործադրութեան ձեւը պիտի որոշեն յաջողութիւնը կամ պիտի վիժեցնեն ձեռնարկը։

Երկու հիմնական նպատակ կրնայ ունենալ, Հալէպի երկրորդական վարժարանը. մէկը՝ հայ ոգիի պահպանութիւնը, միւսը՝ գործնական կեանքի յաջողութիւնը հոն պատրաստուող երիտասարդներու։ Ասոնց մէկը կարելի չէ միւսին զոհել եւ ոչ ալ չափազանցեալ արժէք տալ մէկին կամ միւսին։ Հայ ոգիի պահպանութիւնը՝ առաւելապէս մթնոլորտի ստեղծում է, քան հայագիտական ծանօթութիւններու ընդարձակ մասնագիտական պաշար տալ։ Ցեղը սիրել տալ, անոր համար զոհողութիւններ ընելու պատրաստակամութիւն ստեղծել աշակերտներու հոգիին մէջ։ Այսքանը բաւարար պէտք է նկատել Հալէպի համար։

Գործնական կեանքի յաջողութեան պատրաստութիւնը աւելի դժուարին աշխատանք՝ կ'ենթադրէ։ Քաղաքին մէջ դիտուած երեւոյթ էր, որ Հայը իր թիւին բաղդատմամբ չի ներկայացներ տնտեսական, ընկերային ու քաղաքական արժէք։ Մեր ժողովուրդի այս աննպաստ դիրքը, եթէ մինչեւ հիմա կը բացատրուէր քաղաքական դէպքերով, ասկէ վերջ նոյն աննպաստ դիրքը հետեւանքը եղած պիտի ըլլայ միայն ճիգի պակասին, կազմակերպուած ու հետատեւ աշխատանքի չգոյութեան։

Ըսի որ մենք մեր իսկական արժէքով չենք ներկայանար քաղաքին ու երկրին մէջ։ Չխաբուինք ու չըլլանանք կարգ մը մանր-մունր խանութներու հայ անուններէն, բժիշկներու, դեղագործներու, ատամնաբոյժներու առատութենէն։ Երկրի մը իսկական տնտեսական կեանքը ասոնց մէջ չէ։ Մէկ-երկու բացառութեամբ քանի՞ առեւտրական կարելի է գտնել, որ օրուան ապրուստի մտահոգութիւնը լուծելէն անդին անցնի. պետական կեանքի մէջ քանի՞ պաշտօնեայ ունինք որ փոխարինելի չըլլայ եւ վարիչ շրջանակներու մէջ ձայն ու կշիռ ունենայ։ Ֆրանսական «Mission»ի մէջ մէկ հայ պաշտօնեայ չունինք։ Ընկերութիւններու մէջ, ստորադաս պաշտօնեաները չհաշուելով, քանի՞ հոգի ունինք, որոնք վարիչը եղած ըլլան այս կամ այն ճիւղին։ Ինքնադատումի մէջ կարելի էր մինչեւ հիմա ներողամիտ գըտնուիլ, բայց ասկէ վերջ ոչ, որովհետեւ մենք ալ երկրին բաղկացուցիչ տարրը կը կազմենք եւ անոր կեանքին մեր մասնակցութիւնը պիտի սահմանաւորենք միայն մեր գոյութեան քաշկռտուքով, այլեւ մեր թիւի եւ արժէքի համապատասխան դիրքեր ձեռք ձգելով։ Եթէ մեր այս ցանկութիւնը կը գըտնենք տրամաբանական, գիտնանք նաեւ որ անոր իրականացման միակ ճամբան, երկրորդական վարժարանն է, որուն հիմը դնելու գովելի մտածումը ունեցեր է Հալէպի քաղաքական ժողովը։

Գիտնալէ յետոյ մեր քալելիք ճամբուն վախճանը, պէտք է պատրաստել այդ ճամբան, շեղումներ ու խարխափումներ չընելու ձեւով։ Առանց կրթական-ծրագրի մանրամասնութիւններուն մէջ մտնելու, հիմնական մէկ-երկու կէտեր ինծի կը թուին ամէնէն շատ պատշաճողները տեղական պայմաններուն։

Կրթական ծրագիրը հիմնուած պէտք է ըլլայ, լեզուներու եւ մաթէմաթիքի վրայ։ Հայերէնը, Ֆրանսերէնն ու արաբերէնը անհրաժեշտ են, ինչպէս Ուսումն. Խորհուրդը արդէն իր յայտարարութեան մէջ կը պարզէ. բայց ձեւով մը որ արժեցնէ գոհողութիւնը։ Պէտք չէ մոռնալ արաբերէնին, իբրեւ տեղական կառավարութիւնը գոհացնող ուսուցման ճիւղ. աշակերտը դպրոցին մէջ այնքան ծանօթութիւն պէտք է ստանայ, որ կարենայ աւարտած ատեն ներկայանալ պետական մրցումներուն, տեղական միւս վարժարանները աւարտողներու աստիճանով ու արժէքով. ուրեմն արաբերէնի մէջ հետեւիլ պետական ուսուցման ծրագրին։ Ֆրանսերէնը հասկնալի է, բայց ոչ սխալ սկզբնաւորութեամբ, անվարժներու յանձնելով ուսուցումը առաջին տարիներուն։

Ուսուցման միւս առանցքը պէտք է ըլլայ մաթէմաթիքը։ Բաւարար չափով գնահատած չենք երբեւիր մենք ուսողութեան արժէքը մեր դպրոցներէն ներս։ Երբեք մտքէ պէտք չէ հանել թէ, մաթէմաթիքը հիմն է միւս բոլոր գիտութիւններուն, թէ ան է միտքը դիտելու եւ տրամաբանելու վարժեցնող լաւագոյն, չըսելու համար միակ միջոցը։ Կեանքի մէջ դպրոցը ձգելէն յետոյ հոն ստացուած բազմաթիւ ծանօթութիւնները չեն որ կը մնան մեր մտքին մէջ, այլ կը մնայ միայն մեր մտքին պատրաստութեան եղանակը։ Կեանքի ոյժերը, անոնց յարաբերութիւնները իրենց իսկական վիճակին մէջ տեսնել, երեւոյթներու կապը ճշտութեամբ եւ հարազատութեամբ դատել, որոշելու համար առնուելիք քայլը, —ահաւասիկ ինչ որ պէտք է տայ ամէնէն շատ դպրոցը մարդուն։ Մաթէմաթիքն է միայն որ պիտի տայ մտքին այդ վարժութիւնը, մասնաւորաբար երկրաչափութիւնը։ Երկրաչափական խնդիրներ լուծելու վարժ միտք մը, լաւագոյն ձեւով կրնայ հասկնալ դէպքերու տրամաբանութիւնը։ Իսկ ի՞նչն է կեանքի յաջողութեան անհրաժեշտ պայմանը։ Չէ՞ որ ամէնէն առաջ պայմանները լաւ հասկնալ, անոնց մէջէն ճամբայ մը գծել ու յետոյ քիչ մը կամք այդ ճամբուն մէջ նետուելու։

Հալէպի Երկրորդական վարժարանը անհրաժեշտ է որ կարեւորութիւն տայ մաթէմաթիքին. իր գոյութեան յաջողութիւնը ձեւով մը կապուած է անոր։ Բազմաթիւ օտար նման հաստատութիւններու մէջ պէտք է որ ան կարենայ իր գոյութիւնը պահել։ Ասոնց նիւթական լայն պայմաններուն հետ կարելի չըլլալով մրցիլ, մէկ միջոց կայ գոյութիւն պահելու. կրթական արժէքով ըլլալ անոնցմէ բարձր։ Մեծ դժուարութիւն չի պահանջեր այս աշխատանքը։ Անոնք բոլորը — եթէ չեմ սխալիր — ըլլալով կրօնական հաստատութիւններ, իրենց ոյժի լաւագոյն մասը յատկացուցած են կրօնական ուսուցումներու։ Մենք ազատ ենք այդ պարտաւորութենէն, հետեւաբար լաւագոյն պայմաններու մէջ կը գտնուինք արդիւնաւորելու համար մեր ոյժերն ու ժամանակը։

Հայ ծնողքը ի հարկէ սկիզբի իր վարանումներէն յետոյ, երբ կը տեսնէ խնամուած ու խելացի աշխատանքը մեր հաստատութեան, ինքնաբերաբար պիտի քաջալերէ զայն։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԼԱՏԻՆԱՏԱՌ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ

Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք «Պրոլետար»ի ուղղուած թղթակցութենէ մը (17 օգոստոս 1928):

1929—30 դպրոցական տարիէն սկսեալ, Թիւրքմէնիստանի դպրոցներուն մէջ կը մտնէ լատինական այբուբենը։ Վեց հարիւր ուսուցիչներ արդէն ծանօթացած ու վարժուած են նոր այբուբենին։ Ներկայիս՝ Ասխաբադի մէջ գոյութիւն ունին յատուկ դասընթացքներ, ուր կը նախապատրաստուին գիւղական ուսուցիչները։ Այդ 600 ուսուցիչները միանգամայն իւրացուցած են լատինական այբուբենը։ Դասընթացքները վերջանալէն յետոյ, յատուկ յանձնաժողովը զանոնք կ'ենթարկէ քննութեան։ Որպէսզի ուսուցիչները լաւ իւրացնեն լատինական տառերու գործածութիւնը, անոնց առաջարկուած է իրենց առօրեայ դասերէն զատ, օգտուիլ նաեւ ուրիշ գիրքերէ, մասնաւորապէս լատինական տառերով լոյս տեսնող «Թիւրքմէնիստան» թերթէն։

Արդէն, մարտ ամսէն սկսեալ, արաբական տառերով ամէն տեսակի դասագրքերու հրատարակումը դադրած է։ Ներկայիս բոլոր դասագրքերը լոյս կը տեսնեն լատինական տառերով։

Թիւրքմէն պետական հրատարակչականը որ արդէն 25 հազար օրինակ հրատարակած է թիւրքմէն նոր այբբենարանը, ներկայ ուսումնական տարիին համար հրատարակելու վրայ է հետեւեալ գիրքերը,— երախաներու այբբենարան, ընթերցանութեան գիրք՝ երկու հազար օրինակ. քերականութիւն, տարեցներու, եւ չափահասներու յատուկ այբբենարան, ընդհանուր աշխարհագրութիւն, Թիւրքմէնիստանի աշխարհագրութիւն, Խ. Միութեան երկիրներու աշխարհագրութիւն, եւայլն։ Այս բոլոր գիրքերու քանակը առայժմ կը հասնի 160 հազար օրինակի։ Ասոնցմէ զատ, հրատարակուելու վրայ է նաեւ թիւրքմէներէն-ռուսերէն բառարան, երկու մասերէ բաղկացեալ, եւ 15 հազար բառով։

Թիւրքմէն պետական հրատարակչականի տպարանը ներկայիս ունի՝ մօտաւորապէս հինգ թոնո լատինական ձուլածոյ տառ։

Ներկայ ուսումնական տարուան սկիզբէն իսկ, գիւղական կարգ մը դպրոցներու առաջին դասարաններուն մէջ, դասաւանդութիւնները տեղի պիտի ունենան լատինական տառերով, իսկ մնացեալ դասարանները, տարուան առաջին կէսէն սկսեալ, պիտի պատրաստուին դիւրացնելու համար յետագային լատինական տառերով դասաւանդութիւնները։ Մինչեւ 1929 յուն-
ուար մէկ՝ ամէն միջոց
նուած պիտի ըլլայ, ա
կանին ընդհանրացուած
համար լատինական տառ
ծածութիւնը։

Գալով Թիւրքմէնիս
գործող օտար՝ ոչ-թիւրք
րոցներուն, անցեալ ու
տարիէն սկսեալ արդէն
կան տառերը ընդունուած
նոնց կողմէ։

1929-30 ուսումնակ
ուան մէջ, Թիւրքմէնիս
րոցները կ'ընդունին
րոնք ծանօթ են թիւրք
այբուբենին։

Այս կերպով, 1920
րոցական շրջանին, Թի
տանի բոլոր դպրոցներու
սումը տեղի կ'ունենայ
կան տառերով հրատարակ
սագրքերու վրայ։

Նոյնիսկ այն թոշակ
սանողները, որոնք կը
բարձրագոյն վարժարան
է գտնան լատինակա
թիւրքմէներէնը, հա
րագային կը գրկուին թ

Ներկայիս, «Ընկ
թիւնը վերցնող ընկեր
գիւղերուն մէջ կ'օգտագ
կավարժական եւ մա
կան, ինչպէս նաեւ կ
դպրոցներու ուսանողնե
գի արձակուրդի շրջան
կարենան գիւղացիներ
ցնել լատինական տառ
ծածութիւնը։ Այն
որ կ'աշխատին թիւր
սորվեցնել լատինական
կը ստանան հինգ րուբլ
րաքանչիւր թիւրքմէն
մար եօթը րուբլի։

Թիւրքմէնիստանի
եւ մանաւանդ համա
հիմնարկութիւնները
կը խնայեն դպրոցներ
ցնելու համար արաբ
այբուբենը։

ՀԱՅԵՐԸ ՎԻԷՆ

«Le Petit Parisien
3ի թիւին մէջ,
Անտրէ Սալմոն, Վիէնի
ընակիչներուն մասին
տութիւնները կ'ամփ
ուածի մը մէջ, Tréb
Isère (Իզերեան Տրապ
նագրով։

Պատմական ճակա
բերումո՞վ է որ 1923ին
Վիէնի սիրուն քաղաք
նահանգին մէջ) կ'ընդ
Ասիայէն եկած 600
կաններ։ Հռովմէական
որմէ, քաղքին կեդրոն
գրեթէ անեղծ տաճար
ժամանակէն նուազ
մէկ քանի ուրիշ (իշ
ներ, իր պատերուն մի
նիլը տեսած է ճա
զգեստներով արեւել
Այսօր, կը պատսպար
Հայեր, փախած հայր
որ միշտ կռուի մէջ է
գաւոր մրցորդներու
թակայ։ Բայց եթէ հա
ֆինէի այս պատ
կուտան արեւելեան
շնորհիւ կիներու եւ
ուոր նայուածքներուն
ժաք-Ռուսօ հայու պէ
ուէր։ Վիէնի Հայերը
րող են «ընկերական
լաւ նկարագրդում մ
թել, հագած են ամէ
տարազներ։

Վիէնի բոլոր վ
րուն պէս, անոնք ալ
տին հիւսուածեղէնի
ները կամ աւելի նուազ
ժողովրդական կօշիկ
տագրող աշխատանոց

Անոնք խմբուած
վայրերու մէջ, մէկը
ճամբուն վրայ,
Փորթ տը Լիոն ըսու
միւսը՝ Լաֆայէթ փողոց

Փորթ-տը Լիոնի
կայանը բաւական «
կ'ըսեն Վիէնցիները՝

...ֆալէն արուարձանին զոր... ...ալերը իրականացուած են, ...վայելուչ է. պալծառ, օդա... ...ն շէնքերու շարք մը, լեռ... ...ո արօտի մը եզերքը. բնա... ...ները բան չեն ըներ զայն ...կելու կամ որ եւ է կերպով ...փոխելու համար: ...Աղուոր ծառերու եւ կանան... ...նիններու շուքը՝ աշխատան... ...յետոյ հանգստեան պահե... ...ն, եւ սեւ աչուի, կիսամերկ ...ց կոփինևրուն համար է: ...ուր եղանակին, վրաններու ...կը կ'արծարծի չորս քարե... ...մէջեւ, ապուրն եփելու ...մար: Կայանին դռնէն անցնե... ...յետոյ, նորէն Վիէնի մէջ ենք ...էր), բայց միանգամայն Հա... ...ստան:

...նման անունց որոնցմով հմայ... ...ցան եւ մեզի փոխանցեցին ...մերիքն, ժեբար մը Ներվալ, ...մբէ, Փիէր Լոթի եւ Մօրիս ...րէս՝ մելամաղձոտ երգեր կը ...րմրան իրիկուան օդին ...է:

...քիչ, շատ քիչ, տեղական ...ն մը կը նշմարուի երբեմն, ...բներու վրայ: Մէկը՝ շատ երի... ...ասարդ, իր Թուխ դէմքին ...անձեւ կը շրջանակէ զարդա... ...ն գլխակով մը: Ուրիշ մը ...ու ծեր, գլուխը այնքան սեղ... ...ծ է կլկնակով մը, որ գրեթէ ...ծածկուած կ'երեւի, հագուած ...եւ, այրիներու դժան ոճովը ...ն երկրին, ուր արեւը այն... ...ն բաներու փրկագինն է....:

...ԳԻՒՄ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ...ԱՂՈՒԹԸ

Բայց ինչպէ՞ս վեց հարիւր ...եր իզեր եկան հիմնելու այս ...խատաւորական Տրապիզոնը, ...անց վերադարձի յոյսն ունե... ...լու եւ ո՞վ կանչեց զանոնք: Մեծ պատերազմին, Վիէնը ...կուաւեղէնի եւ կօշկեղէնի ...ութեան մասնաշէտ էր, լիու... ...աշխատեցաւ, ինչպէս կրնաք ...ակալել:

Երբ խաղաղութիւնը կնքուե... ...ւ, Վիէնի գործատէրերը ամէն ...ոցի դիմեցին յետապատե... ...մեան արտադրութիւնը պա... ...ւ համար պատերազմական ...նի արտադրութեան չափին ...յ, որ գործիքներու նշանա... ...ւ ճոխացում մը պարտադրեր ...իրենց: Յանձնարարութիւ... ...ը չէին պակսեր: Բայց աշ... ...աւոր ձեռքի պակասը զգա... ...էր:

ԱՆԴՐԷ ՍԱԼՄՈՆ

(...նցեալը վաղը)

...ԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

...ՒՐՔ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ ...ՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

...ոսյ «Ճիւմհուրիյէթ» լրա... ...ը կը գրէ.

—«Ռուսիոյ մէջ գործող Թուրք ...ճառականներուն դէմ դժուա... ...թիւնները այն սատիճանին ...ած են, որ երկու երկիրներու ...և առեւտուրը անհագին վնասի ...նթարկուի:

Թուրք վաճառականները չեն զանգատիր միայն անոր համար որ կամայականօրէն կը ձերբակալուին ու երկար ատեն բանտ կը պահուին, այլ եւ այն պատճառաւ որ մեծ վնասներու կ'ենթարկուին, ռուս իշխանութեանց կատարած դժուարութեանց հետեւանքով: Այսպէս, Թուրք եւ ռուս առեւտրական դաշնագրին համաձայն, Թուրք վաճառականները իրաւունք ունին Ռուսիոյ մէջ իրենց ծախած ապրանքի արժէքին կէսը օտար դրամով արտածելու: Դժբախտաբար մինչեւ կէսին, այդ դրամով պէտք է ռուսական ապրանքներ գնուին:

Իսկ եթէ ապրանքը խորհրդային իշխանութեանց կը ծախուի, այն ատեն Թուրք վաճառականները իրաւունք ունին փոխարժէքին 100էն 70ը դրամով Թուրքիա փոխադրելու:

Այս բացայայտ տրամադրութիւնները դժբախտաբար շատ առանձգական կը դառնան գործնականին մէջ: Այսպէս, Թուրքերը Թոյլատրուած են իրենց ապրանքի գինին 50 եւ 30 առ հարիւրին չափ ռուսական նիւթեր գնելու: Ասկէ զատ, չեն կրնար իրենց ուզած ապրանքը գնել, այլ պարտաւորուած են առնել այն նիւթերը, զորս Ռուսերը չեն կրնար արտասահմանի մէջ ծախել: Գիներն ալ՝ սովորականէն շատ բարձր են:

Միւս կողմէ, Թոյլ չեն տար որ Թուրք առեւտրականները Թուրքիա բերեն իրենց չծախուած ապրանքները: Այսպէս, մէկէ աւելի անձեր ստիպուեցան Ռուսիա Թողուլ իրենց ապրանքները, փոխանակ անոնց փոխարէն գնելու եւ բերելու նիւթեր, որոնք չեն կրնար ծախուիլ Թուրքիոյ մէջ:

Մաս մը վաճառականներ ալ, որոնք կորովի ակէր են, կ'երկարաձգեն իրենց Ռուսիա բնակութիւնը, մինչեւ որ հրապարակին վրայ գտնեն Թուրքիոյ մէջ վաճառելի ապրանքներ: Բայց անոնք ալ կասկած կը հրաւիրեն, եւ հետապնդումի կ'ենթարկուին:

Վերջերս, Թուրք վաճառական մը բռնուեցաւ, եւ հրաւիրուեցաւ իր ինքնութիւնը հաստատելու Ուրիշ մը շաբաթներով բանտ մնաց, նոյն պատրուակով: Այս ձեւով ձերբակալուածներուն մէջ կան որ ստիպուեցան գիշերանց ելլել անկողնէն եւ պահականոց երթալ, բացատրութիւն տալու: Ոմանք ալ, ազատ արձակուելէ յետոյ, ստիպուեցան տուգանք տալ եւ իրենց պատուին վրայ խոստանալ թէ չպիտի հեռանան Ռուսիայէն: Այս վերջինները ներկայիս անել վիճակի մատնուած են:

Այս կացութեան մէջ, Թուրքիոյ վաճառականները չեն համարձակիր երթալ Ռուսիա, ուր գէշ անակնկալներ կրնան սպասել իրենց:»

Կարդացէք եւ Տարածեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

Բարեգործականի գրասենեակէն հաղորդուած զեկուցումէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

Անցեալ մայիսին, Հ. Բ. Ը. Միութեան եգիպտոսի Շրջանակային Յանձնաժողովը ստանձնեց պաշտպանութիւնը հարիւրաւոր որբուհիներու, որոնք մինչեւ այն ատեն կը գտնուէին Գահիրէի Ազգային իշխանութեան հոգատարութեան տակ: Ըստ վերջին ցուցակագրութեան, այսպիսիներութիւն է 323:

Որբուհիներուն մեծամասնութիւնը պատսպարուած է հայ ընտանիքներու քով, ոմանք բոլորովին ձրի եւ ոմանք 50-60 եգ. ղրուշ ամսաթոշակով: Օտար ընտանիքներուն քով տեղաւորուած աղջիկները, որոնք 100-200 ղրուշ ամսաթոշակ կը ստանան, սակաւաթիւ են: Անգործ որբուհիները, որոնք մայիս 2ին Ազգային իշխանութեան կողմէ յանձնուեցան Միութեան եւ տեղաւորուեցան Որբուհիներու Տունը, 18 էին: Ասոնց Թիւը այժմ բարձրացած է շուրջ 30ի, ամառնային արձակուրդի հետեւանքով:

Որբուհիներու Տունը (Կըլըսհօմ) կը գտնուի Գահիրէ (Տարամալի փողոց, 3, Շուպրա) եւ ենթակայ է տիկիններէ բաղկացած խնամակալութեան մը: Այդ կայանը ունի տեսչուհի մը, մատակարար-հաշուակալ մը եւ դռնապան մը: Նախկին տեսչուհին՝ գերմանուհի մը՝ հայերէնի անտեղեակ ըլլալուն, իրեն յաջորդ նշանակուած է Տիկին Աննա Տաքրեճեան, որ գործին փորձառութիւնը ունի, նախապէս պաշտօնավարած ըլլալով Հալէպ՝ Միս Եփէի հաստատութեան եւ Գահիրէ՝ Գալստեան վարժարանին մէջ:

Շրջանակային Յանձնաժողովը եւ Տիկնանց Խնամակալութիւնը միաբանաբար որոշած են յետ այսուր աղջիկները տեղաւորել առաւելապէս օտար ընտանիքներու մէջ, որոնք աւելի հոգ կը տանին աղջկանց դաստիարակութեան եւ յօժարութեամբ կը վճարեն 250-400 ղրուշ ամսաթոշակ: Այսպէսով, աղջիկները երկու երեք տարուան մէջ բաւականաչափ խնայողութիւն մը կրնան ընել եւ դիւրաւ ամուսնանալ կամ ինքնաբաւ դառնալ:

Որբուհիներու տեղաւորումը կը կատարուի յատկապէս պատրաստուած զեկուցագիրներով եւ պայմանագրութիւններով, որոնք յօգուտ որբուհիին, կարգ մը պարտականութիւններ կը դնեն որբընկալ ընտանիքին վրայ: Ամսաթոշակները կը գանձուին Տիկնանց Խնամակալութեան կողմէ, որ իւրաքանչիւր աղջկան յանձնած գրպանի տետրակին մէջ օրը օրին կը նշանակէ անոր հաշուոյն կատարած գանձումներն ու վճարումները: Մնացորդ գումարին վրայ 3 ու կէս առ հարիւր տոկոս մը կը հաշուի:

Գահիրէի Ազգային Առաջնորդարանը այս աղջիկներուն ցարդ ունեցած խնայողութեանց հաշուոյն Միութեան եգիպտոսի Շրջանակային Յանձնաժողովին յանձնած է 1658 եգ. ոսկի եւ եգիպտական Գրէտի ֆոնսիէի 61 պարտաթուղթ, որ պահ դրուած են Գահիրէի Լոյտս Պէնքին մէջ, Որբուհիներու ցան հաշուոյն:

Ցտեղաւորուած աղջիկները ներկայիս կը պարապին Թաշկինակ գործելով, որ շատ Թեթեւ աշխատութիւն մըն է: Խնամակալութիւնը ծրագրած է յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին գործի ճիւղ մը հաստատել: Ասկէ զատ, որբուհիները հերթով կը կատարեն առտնին աշխատութիւնները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ.— Այս խօսքերը կ'ուղղեմ Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան կեդր. Վարչութեան, Մարսէյլ.— Կեդրոնական Վարչութիւնը ինչո՞ւ իր աչքերը չի դարձներ գաւառներու վրայ, մանաւանդ Սէն Շամօնի վրայ: Մեր մասնաճիւղը շուարման մատնուած է: Հրապարակ ելած են քանի մը կարմրուկ աքլորներ եւ գաղտնօրէն կը շահագործեն մեր փառաւոր անցեալը, շնորհիւ Մարսէյլի պատգամաւորին, որ եկաւ. որոմ ցանեց, պառակելով բոլոր գաւառները: Վստահ եմ որ ապարդիւն պիտի մնան իր խաղերը, բայց նորէն, Կեդրոնական Վարչութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ այս շրջանին վրայ, իբրեւ սրտցաւ հայրենակից:

Գ. Նորոյեան

ԿԵԱՆՔԸ ԼԱՍՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԱՍՈՆ.— Կիրակի օրուան տօնի առթիւ վազքի եւ լողալու մրցում մը տեղի ունեցաւ կը մասնակցէին շրջաններէն ալ: Մենք չուզեցինք անմասն մնալ, գոնէ հայ անունը ճանչցնելու համար: Քանի մը տարի առաջ, երբ Հայ մը կուգայ այս կողմերը եւ ննջուն չեն Թարգմանելու համար, կը ստիպուի սրճարաններ եւ նպարավաճառի խանութները հարցնել, Թէ այստեղ Հայ կը գտնուի՞, Ֆրանսացիները կը պատասխանեն.

— Ինչ է Հայը, ուտելի՞ք է, Թէ ոչ խմելիք...

Իսկ այսօր արդէն կը ճանչնան զայն կեանքի բոլոր երեւոյթներուն մէջ:

Իսկ հիմա որ երկու հայրենակիցներ, առաջինը Գաբրիէլ Պալապանեան եւ երկրորդը՝ Սարգիս Սարգիսեան յաղթեցին վազքի եւ լողալու մրցումներուն մէջ, բոլոր Ֆրանսացիները ապշած կը դիտէին ու կ'ըսէին.

— Կը տեսնէ՞ք, երէկ «Արմէնիէն» բառը մենք ուտելիք կամ խմելիք կը կարծէինք. իսկ այսօր անոնք մրցանիշը մեզմէ խլեցին, եւ մենք դեռ նոր կը լսենք այս ժողովուրդին չարչարանքները:

Արիս

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՊԷՏՔ ՄԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ֆրանսայի մէջ հայ մարզական պարբերաթերթի մը հրատարակութեան մասին է խօսքս: Պէտք մըն է այս, եւ անյետաձգելի, եթէ կ'ուզենք որ մեր ժողովուրդին մէջ մարզական շարժումը կարեւորութիւն ստանայ եւ հայ տղան բուռն Թափով մը փարի մարմնակրթանքին, որուն մէջ միայն կարելի է փնտռել փրկութիւնը մեծ քաղաքներու աղտերուն մէջ տապլտկող եւ գործարաններու ժխորին մէջ մաշող ու հիւծող մեր երիտասարդութեան:

Յառաջը որքան ալ լայն բանայ իր սիւնակները հայ մարզական կեանքին համար, չի կրնար անշուշտ տեղ տալ զուտ Թեքնիք երկար գրուածքներու, որոնցմով կարելի ըլլար զարգացնել մեր տղոց մարզական ծանօթութիւնները: Ու մեր խումբերն ու մարզիկները — մանաւանդ գաւառներու մէջ, — զրկուած այս ծանօթութիւններէն եւ շատ անգամ ալ չունենալով իրենց մօտ գործէն հասկցող անձ մը, այսօր խարխափելով կը քալեն: Եւ եթէ երբեք օտարներուն դէմ մենք կ'ունենանք տակաւին յաջողութիւններ, ատոնք պէտք է վերագրել տղոց աննկուն կամքին միայն:

Ցոյց տալ տղոց մարզական խաղերուն բոլոր նրբութիւնները եւ հասկցնել մեր հայրենակիցներուն մարմնակրթանքին օգտակարութիւնները, — ահա հայ մարզաշխարհին բարգաւաճումին համար երկու անհրաժեշտ բաներ, որոնց իրագործումին մէջ մեծ դեր մը կրնայ ունենալ հայ լեզուով մարզական հրատարակութիւն մը: Այդ հրատարակութիւնը կարելի է անշուշտ լոյս ընծայել միայն Փարիզի մէջ:

Ի՞նչ կը խորհի արդեօք այս մասին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ընդ. Վարչութիւնը:

Վ. Մ.

Հ. Մ. Մ.

Կիրակի օր. A. S. Transportի Փօրթ ալ Լիլայի մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցաւ հետաքրքրական ֆութպոլի երկու մրցումներ, ուր անգամ մը եւս Հ. Մ. Մ.ի առաջին խումբը յաղթեց A. S. Transportի առաջին խումբին Օի դէմ 3 նշանակէտով:

Ժամը 2ին ֆրանսական հռուշամփիոնա խումբը եւ Հ. Մ. Մ.ի նորակազմ երկրորդ խումբը, մէկու կէս ժամ պայքարելէ յետոյ, Հայերը պարտուեցան 1ի դէմ 2 նշանակէտով:

Հ. Մ. Մ.ի Բ. խումբին մէջ կարող խաղացողներ չեն պակսիր, բայց անփորձութիւնը պատճառ եղաւ պարտութեան:

Յետոյ տեղի ունեցան առաջին խումբերուն մրցումները: Հ. Մ. Մ.ի տուաւ առաջին հարուածը, առանց արդիւնքի: Խաղը արագացաւ եւ տասը վայրկեանի մէջ Հ. Մ. Մ.ի յառաջապահները արձանագրեցին երկու նշանակէտ:

Դադարէն ետք, A. S. Transport փոխեց քանի մը խաղացողներ և ջանաց շահիլ, բայց Հ. Մ. Մ.ի պաշտպանողական գիծերը արգիլք հանդիսացան: Խաղը փոխադրուեցաւ Ֆրանսացիներու սահմանին մէջ, եւ Հ. Մ. Մ. շահեցաւ երրորդ նշանակէտը:

Սաստիկ հովն ու տեղացող անձրեւը պատճառ եղան որ խաղը վերջանայ ժամանակէն առաջ:

Վ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ.— Լոնտոնէն՝ հարուստ Անգլիացի մը Ֆրանսա եկեր էր օդափոխութեան: Իր գլխաւոր պաշտօնեան՝ օգտուելով տիրոջը բացակայութենէն, ծախեր դրաւ վաճառատան բոլոր պաշտօնեաները, ու կանչելով առաւ-փախաւ մը, անոր ծախեց 7200 անգլիականի ասուեղէն՝ 1800 ոսկիի փոխարէն: Ու պաշտօնեան՝ իր կարգին մեկնեցաւ Ֆրանսա՝ օդափոխութեան, կ'երեւի, եւ չմնալու համար իր տիրոջմէն:

Ոստիկանութիւնը դեռ չէ կրցած ձերբակալել պաշտօնեան, բայց անոր հետքերը գտած է արդէն Պոլոնեի մէջ:

ՀԱՅՐ ՈՒ ԶԱՒԱԿ.— Տէր եւ տիկին Լէշըվէն, Նպարավաճառ Պոլոնեի մէջ, մինչեւ կէս գիշեր իրենց մէկ բարեկամին տունը անցընելէ յետոյ, վերադարձան իրենց բոյնը: Ժամը 1ին, բարեկամին տան դուռը զարնուեցաւ: Նպարավաճառն էր որ եկեր էր յայտնելու Թէ իր զաւակը վիրաւորուած է զինքը եւ կուզար օգնութիւն եւ խնամք խնդրելու: Լէշըվէն վիրաւորուած էր ուսոսկրէն: Բարեկամը լուաց ու կապեց անոր վէրքը եւ լուր տուաւ ոստիկանութեան:

Վիրաւորը չկրցաւ որեւէ մանրամասնութիւն հաղորդել իր վիճակին ծանրութեան պատճառով տեղնդի բռնուած էր, կը դառանցէր նոյնպէս իր կինը՝ որուն բերանը կզպուած էր վշտէն:

Գալով ոճրագործ զաւկին, օգտուելով ծնողքին մեկնումէն, փախեր էր տունէն, բայց առտուն՝ ձերբակալուեցաւ: Ոճրին պատճառները դեռ անծանօթ կը մնան:

"ՅԱՌԱՋ",Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

Մ Ո Խ Ի Ր Ը

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԼԼԱ ՏԷԼԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VI

...Միասին կ'երթային, միասին ...էին դէպի աղբիւր, ճամբուն ...րքէն քալելով, անհուն հովի... ...բարձունքին վրայ: Հո՛ն, վա... ...ութը կը տարածուէր, մինչ... ...ծիրանի երկինքը կը տժգու... ...եւ ստուերոտ շղարշներ կ'իյ... ...ին ամէն բռի վրայ: Մարգա... ...կը դնէր սափորը կարկաչահոս ...ւրին արծաթային թելին ...: Ջուրին միակերպ ձայնը կը ...ուէր անմիջապէս, սափորին ...կ'ընդմիջուէր գոգցես յա... ...ական ձանձրոյթը: Այն պա... ...երկու պատանիները կը նստէին ...ի մը վրայ, աղբիւրին առջեւ ...կը սիրաբանէին: Սափորը կը ...ւէր, ջուրը կը լռէր՝ կարծես մտիկ ընելու համար սիրահարներու խօսակցութիւնը: Ահա՛ լեռներու լանջերն ալ կը ծածկուէին ստուերներով, մութը կը կոխէր Անանիայի փափաքին համեմատ: Այն ատեն, ինք կը սեղմէր անոր իրանը, ան գլուխը կը դնէր իր ուսին: Անանիա կ'ապրէր գերերջանիկ բոպէ մը, կը համբուրէր տարփուհին,

*
* *

Այն ատեն Անանիա 17էն քիչ մը աւելի էր. բարեկամներ չունէր, դասընկերներուն հետ հաշտ չէր դաժան եւ կասկածոտ նկարագրին պատճառով: Շարունակաբար կը վախնար որ մէկը յայտնէր իր ծագումը: Օր մը լսեց երկու աշակերտներու սա խօսակցութիւնը. «Ի՞նչ պիտի ընէր եթէ իր տեղն ըլլայիր:— Այդ պայմաններուն մէջ հօրը քով մնալու չէ»: Անանիա կարծեց որ իրեն կ'ակնարկէին, ալ չբարեւեց այդ տղաքը, բայց իրաւունք տուաւ անոնց:

— Այո՛, ինչո՞ւ մնալ զագիր անհատի մը, մօտ որ խաբեց մայրս եւ նետեց չարիքին ճամբուն վրայ: Ձեմ սիրեր զայն, չեմ ալ ատեր, սակայն պէտք եղածին չափ չեմ արհամարհեր: Չար չէ, դրացիներուն նման կատարելապէս տափակ ալ չէ, հրաշալի իրերու եւ գանձերու տղայական երազներովը, ծերունի կնոջ հանդէպ տածած յարգանքի սիրովը. «փաթրոն»ին ընտանիքին հանդէպ ունեցած հաստատ հաւատարմութեանը համար համակրելի է ինծի, բայց այս հաճելի չէ ինծի, որովհետեւ ուզելու եմ եւ պարտաւոր եմ արհամարհել զինքը: Իմ ի՞նչս է, ի՞ս ուզեցի որ ինծի կեանք տայ: Հիմա որ գիտակից եմ, լքելու եմ զինքը...

Բայց աւելի կապուած էր Ցատանային: Մայրագիրը յաջողած չէր երազածին նման հնազանդ եւ կրօնասէր տղայ մը պատրաստել, բայց այսպէս ալ՝ անտարբեր Աստուծոյ հանդէպ, կղերականութեան եւ Թագաւորին հակառակ եւ ամբարտաւան, կը սիրէր Անանիան, համոզուած որ Թերութիւններով հանդերձ մեծ մարդ մը պիտի ըլլար: Կատակ կ'ընէր, կը խնդար Ցատանային հետ, քաղաքին դէպքերը կը պատմէր ամէն օր: Ամէն առաւօտ Ցատանա իրեն կը տանէր սուրճ երբ տակաւին անկողնէն ելած չէր եւ օրուան ինչպէս ըլլալը կ'ըսէր: Ամէն կիրակի դրամ կը խոստանար եթէ պատարագ տեսնելու երթար:

— Քուն ունիմ դեռ, երէկ գիշեր այնքան աշխատեցայ, կը պատասխանէր Անանիա:

— Լաւ, վերջը կ'երթաս ուրեմն, կ'ըսէր Ցատանա: Պատանին չէր խոստանար, բայց դրամը կ'առնէր:

Իր շուրջը նոյն տեսարանը տեղի կ'ունենար, նոյն դերակատարներով: Թանթրուեննին օդը կը հոտաւէտէր, հովը կը բերէր նուռոյական վայրի գարնան շունչը, մեղուները կը բզզային գաղջ օդին մէջ եւ տակաւին երբեմն կը բարձրանար որբուհիին ողբը:

Անանիա դրացի տուները կ'այցելէր եւ մասնաւորաբար կիրակի օր Թշուառ վայրերուն մէջ կը պտըտցնէր իր վայելուչ հագուստը, կարմիր փողկապով, որուն տակ ծածկուած էր Ոլիի յուռութքը:

Պատուհանին առջեւ լուսնի լուսով հովուերգական երազի վաղորդայնին, հագիւ թէ Ջուանէն վերադարձաւ դատարանէն, դուրս տարաւ ըմպելի մը հրամցնելու համար:

— Ո՞վ գիտէ երբ վերստին պիտի տեսնուինք, ըսաւ հովիւը:— Ե՞րբ պիտի գաս մեզ տեսնելու: Մարտիրոսներու տօնին եկուր:

— Չեմ կրնար, այնքան սովելիքներ ունիմ, այս տարի վկայական պիտի առնեմ:

— Ցետոյ ո՞ւր պիտի երթաս, Թերակղզի՞ն:

— Այո՛, Հռոմ պիտի երթամ, պատասխանեց Անանիա:

— Այնքան վանքեր կան Հռոմ, 100է աւելի եկեղեցիներ, այնպէս չէ՞:

— Անշուշտ, 100է աւելի:

— Երէկ գիշեր հայրդ կը պատմէր որ երբ գինուոր էր...

— Զինուորութի՞ւն պիտի ընես, ընդմիջեց Անանիա, որ ուշադրութիւն չէր ըներ Ջուանէի արտայայտութեան:

— Եղբայրս պիտի ընէ, ես...

Լռեց: Գինետունէն մտան երկուքն ալ: Սեղանին առջեւ նստած էր Թուխ ու գեղեցիկ բայց աղտոտ աղջիկ մը, որուն շուրջը կը վխտային ճանճերը:

— Բարի լոյս Ագատա, ի՞նչպէս անցուցիր գիշերը:

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԵԹՈՒՄ

Վալէնցիոյ մէջ ձերբակալուեցաւ «Փուէպլօ տէ Վալէնցիա» թերթին անօրէնը։ Գրեթէ ամէն տեղ ձերբակալուած եւ արգելափակուած են զինուորականներ, լրագրողներ եւ կարգ մը երեւելի անձեր։

Անջատողական կուսակցութիւնը հրաւիրեց Սարակուսայի արքեպիսկոպոսը, որ վանք մը մտնէ՝ հետապնդումներէ ազատելու համար։

Նախարարական խորհուրդը գիշերային արտակարգ նիստի մը մէջ որոշեց ձերբակալել նախկին վարչապետ Սանշէ Կուէրրան, որ այժմ կամաւոր աքսորական է Ֆրանսայի մէջ, ինչպէս նաեւ Քաթալանցիներու պետ Քամպօն, եթէ երբեք Սպանիոյ սահմաններէն ներս մտնեն անոնք։

Շնորհիւ կատարուած հազարաւոր ձերբակալութեանց, կառավարութիւնը այժմ տէր է կացութեան։

Վենիզելոսի ճամբորդութիւնը

Յունաստանի վարչապետը բոլորովին ապաքինած ըլլալով, ծրագրած է քաղաքական ճամբորդութիւն մը կատարել մօտ օրէն։ Վենիզելոս նախ պիտի հանդիպի Հռոմ, ուր կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Մուսոլինիի հետ. յետոյ պիտի այցելէ Փարիզ, հաւանաբար նաեւ Լոնտոն։

Պուլկար տագնապը դեռ չվերջացաւ

Մալինոֆ չկրնալով կազմել նոր դահլիճը, թագաւորը դարձեալ նախկին վարչապետ Լիափչէֆի յանձնեց նախարարութիւնը կազմելու պաշտօնը։ Խորհրդարանային մեծամասնութեան խմբակը արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ՝ կացութեան դարման մը գտնելու համար։

Պ. Հալաճեանի հպատակութիւնը ջնջուած

«Միլլիյէթ»ի թղթակիցը Էնկիւրիէն կը հեռագրէ թէ Թուրքիոյ նախկին հանրօգուտ շինութեանց նախարար Պ. Պետրոս Հալաճեան, որ Փարիզ կը բնակի, հեռացուած է թրքական հպատակութենէ։ Նոյն կարգադրութիւնը եղած է նաեւ Իզմիրցի Մուիզի, որ այժմ կը ծառայէ ֆրանսական բանակին մէջ։

Օդային յարձակում Փարիզի վրայ

Ինչպէս գրեցինք երէկ, այսօր պիտի սկսին փարիզեան շրջանին վրայ օդանաւային յարձակումի փորձերը։ Երկու օրէ ի վեր տենդոտ գործունէութիւն կը տիրէ Պուրժէի օդանաւային կայանին մէջ՝ պատրաստուելու համար այս ռազմափորձերուն։ Զինուոր եւ ռազմանիւթ բեռցած խոշոր ինքնաշարժեր անդադար կ'երթեւեկեն դէպի Վէրսայլ, Ռանպույէ, Տուրտան, Էթամփ, Արփաժոն եւայլն., ուր պիտի կատարուին գլխաւոր ռազմափորձերը։

Հեծելազօրքի առաջին զօրաբաժինը եւս պիտի մասնակցի այս ռազմափորձերուն։ Առաջին անգամն է, որ պիտի փորձուի օդանաւի եւ հեծելազօրքի գործակցութիւնը։ Հետեւակ զօրքեր եւս պիտի մասնակցին։

Վաղը՝ շաբաթ, սպայակոյտը օդանաւային յարձակում մը պիտի փորձէ ռումբով եւ գնդացիրով։ Սակայն որպէսզի Փարիզի բնակչութիւնը անհանգիստ չըլլայ, յարձակումը պիտի կատարուի Ֆոնթէնէպլոյի շրջանին մէջ։

Թուրքիոյ պահանջը Ալպանիայէն

Պոլիսէն կը հեռագրեն.— *Թուրքիա ալպանական կառավարութենէն կը պահանջէ վերադարձնել նախկին օսմանեան սուլթաններու եւ կայսերական գերդաստանին պատկանող բոլոր գոյքերն ու կալուածները, ինչպէս նաեւ 18 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ, որոնք կը գտնուին Ալպանիոյ կառավարական սնտուկներուն մէջ։*

Թուրքերը կը պահանջեն նաեւ Սէլինիցայի քարիւղի հողերը, որոնք իտալական ընկերութեան մը տրուած են իբրեւ մենաշնորհ։

Շէյխ Սայիտի տղան ալ անձնատուր

Մարտինէն Թուրք թերթերուն կը հաղորդեն թէ Արեւելեան նահանգներու ապստամբներէն, Շէյխ Սայիտի տղան Ալի Րիզա եւ Լճէցի Ղայրէտտին ու Ճէմիլ, որոնք փախստական վիճակի մէջ կը գտնուէին, Պաղտատի Թրքական հիւպատոսին դիմած ու անձնատուր եղած են, հանրապետական կառավարութեան վեհանձնութեան(?) ապաւինելով։

Պաղտատի հիւպատոսին կողմէ տրուած վկայագրով Լճէցի Ճէմիլ Նուսէյպինի ճամբով Մարտին եկած և կուսակալութեան հպատակութիւն յայտնած է։

Միւս երկու փախստականները Ճէզիրէէն դէպի Մարտին ճամբայ ելած են։

Ֆրանսական դեսպանը Էնկիւրի կ'երթայ

Թուրքիոյ ֆրանսական նորընտիր դեսպան կոմս տը Շանպրէօն սեպտեմբեր 15ին Պոլիսէն Էնկիւրի պիտի երթայ, իր հաւատարմագրերը ներկայացնելու համար Հանրապետութեան նախագահին։ Դեսպանը յետոյ բանակցութեան պիտի սկսի կառավարութեան հետ, Թուրքեւսուրիական սահմանային տարակարծութիւնները հարթելու համար։

∴ *Ֆրանսացի զօրավար Լըրօ Պոլիս հասած է։*

Գրաւի դրուած «լեւալ» գոյքերը

Պոլսոյ Լքեալ Գոյքերու Վարչութեան կողմէ հարցում եղած էր ելմտական գործավարութեան, թէ ինչ գործողութիւն պէտք է կատարել փոխառութեան առթիւ գրաւի դրուած կալուածներուն համար։

Ելմտական գործավարութիւնը պատասխանած է թէ 1924 օգոստոս 6էն առաջ գրաւի դրուած կալուածներուն գրաւին փոխարժէքը կառավարութեան պարտքը կը նկատուի։

Հետեւաբար, այս տեսակ կալուածները գաղթականներուն, փոխանակեալներու ու հրկիզեալներուն կրնան փոխադրուիլ։ Վերոյիշեալ թուականէն վերջ կատարուած փոխառութեան գումարները սեփականատէրերուն կը պատկանին, այնպէս որ կառավարութեան կողմէ հետապնդում եւ գանձում պիտի չկատարուի։

Տոլստոյի յիշատակին

Խորհրդային իշխանութիւնները Տոլստոյի Եասնայա-Պոլիանայի կալուածին մէջ բացումը կատարեցին Տոլստոյի արձանին, թանգարանի մը եւ նոր դպրոցի մը։ Ներկայ էին Տոլստոյի ընտանիքը, բազմաթիւ գրագէտներ, արուեստագէտներ եւ օտար հիւրեր, որոնք Մոսկուայէն մասնաւոր կառախումբով հասած էին։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի ընկերները, այսօր Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Քաֆէ օ Քլէր տը Լիւնի վերնայարկը, իթալի։

Օրակարգ.— ընթացիկ հարցեր, բ.— պատգամաւորի զեկուցում։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԵւՐՈՊԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Վ Ի Է Ն

Եւրոպահայ կարմիր խաչի եւ մանուկներու Պաշտպան Միութեան վիէնի մասնաճիւղին բացման հանդէսը այս կիրակի ժամը 2.30ին քաղաքապետարանի սրահին մէջ։ կը խօսի Պ. *Ե. Տէր Անդրէասեան։*

Տ Է Ս Ի Ն

Այս կիրակի ժամը 2ին S. L. S. A.ի ընդարձակ ճաշասրահը։ կը խօսի՝ *Պ. Եր. Ճանկէօզեան*։ Ջութակ, մեներգ, խմբերգ, հայկ. ու կովկասեան պարեր։

Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ։

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը   Ա Զ Ա Տ   Է

Հ. Յ. Դ.

Աղբիւր Սերոբ *խումբի ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,* 184 Ave. d'Italie. *Կը հրաւիրուին նաեւ Վիլժիւիֆի խումբի ընկերները։*

Պուա Քոլոմպի *«Եռագոյն» ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին,* 164 Rue des Bourguignons, Asnières.

«Եռագոյն», «Վռամեան» և Պէլվիլի *ենթակոմիտէները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց երեքական ներկայացուցիչներով խառն ժողովի կը հրաւիրուին, կարգադրելու համար Յուլիս 8ի դաշտահանդէսի առ. կախ հաշիւները։ Հասցէ՝* 131 Fbg. du Temple, *Պէլվիլի Դրադարանի սրահը։ Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Շրջ. Կոմիտէի անդամները։*

Լիոնի *Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Դրադարանը.*

Մարսիլիոյ *Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Դրադարան-ընթերցասրահին մէջ։*

Մարսիլիոյ *Ռոստոմ ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերը՝* Արմէն-կարօ, Գէորգ Չաւուշ, Քեռի, Ջարդարեան եւ Քրիս, *վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Տէմիրճեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այն ամէն ազգական եւ բարեկամներուն որոնք մօտակայ եւ հեռաւոր տեղերէ եկած էին ներկայ գտնուելու իր տարաբախտ ամուսնոյն՝ ՍՄԲԱՏ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆի յուղարկաւորութեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փարիզի Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, 131 Րիւ Ֆօպուր տիւ Թանփլը, Մէթրօ Պէլվիլ։ Կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն։

Լիոնի Աֆիոնի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ հայրենակիցները տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին 105 Rue Servientի սրճարանը։ Օրակարգ՝ տարեկան հաշուետուութիւն եւ խորհրդակցութիւն կարեւոր խնդիրներու մասին։

ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մարսիլիոյ Սալնոյ Ձորի Հայրենակցական Միութիւնը կը յայտարարէ բոլոր Սալնոյ Ձորի հայրենակիցներուն, որ այս կիրակի ժամը 2ին տեղի պիտի ունենայ իր ընդհ. ժողովը՝ խիստ կարեւոր հարցերու շուրջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ճիշդ ժամուն ներկայ գտնուիլ՝ քան Միրապօ՝ Պ. Դաւիթի շէնքին մէջ։ Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գտնուող Սալնոյ Ձորի հայրենակիցներէն կը խնդրուի իրենց հասցէն տեղեկացնել Միութեան՝ Grand Bar du Dauphine, 3 Place Jules Guesde, Marseille.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ		
	3 ամս. 6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928
15 Septembre 1928

. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 752 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԺԳՈՀ„ՆԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏ ՄԸ

Պաշտօնական ժողովներէն եւ դաշնագիրներէն անկախա-, քաղաքական կեանքի մէջ կը պարզուին շարք մը երե-յթներ, որոնք աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատեն թէ աշ-րհը շատ հեռու է վերջնական խաղաղութենէն։

Մինչ ժընեւի մէջ խօսակցութիւններ եւ հռետորական փո-ղացութիւններ տեղի կ'ունենան, Ներդաշնակութեան ձեւեր նելու համար, իրական կեանքը ուրի՛շ ախտանշաններ մատնէ։

Իտալական «Տէվէրէ» թերթը, որուն խմբագիրը Ռուսաս-ն գացած էր վերջերս, մէջտեղ կը դնէ նշանաւոր ծրագիր մը։ կ'առաջարկէ սերտ համաձայնութիւն մը հաստատել Մեծ տերազմէն դժգոհ մնացած ազգերու միջեւ, ո՛ր ճակատին յ ալ կռուած ըլլան։

Իտալական թերթը կը նախատեսէ «միացեալ ճակատ մը՝ փոխական պետութեանց միջեւ, ընդդէմ պահպանողական ութեանց»։ Ան կարելի չի գտներ ֆրանքօիտալական խըմ-կցութիւն մը կամ անգլօիտալական գործակցութիւն մը. եւ հակառակն կը ջատագովէ քաղաքական զինակցութիւն մը՝ շապիկաւոր Իտալիոյ եւ համայնավար Ռուսիոյ միջեւ։ Ու-նց բառերը ծամծմելու, կը պահանջէ որ Իտալիոյ արտա-ն քաղաքականութիւնը աւելի շատ հիմնուի Պերլինի, Մոս-այի, Էնկիւրիի և Մատրիտի, քան Փարիզի և Լոնտոնի վրայ։ Ուրիշ խօսքով՝ դժգոհներու ճակատ։

Արդարեւ, մեծագոյն դժգոհն է Գերմանիան, որ կամաց-մաց լայն կը բանայ թեւերը, իբրեւ միջազգային ազդակ, եւ մեծ պետութիւն, հոգ չէ թէ խաղաղութեան դափնի-ով։

Դժգոհ է խորհրդային իշխանութիւնը, որուն բոլորտիքը ական պարիսպ կանգնած են յաղթականները, միշտ գրգռե-սահմանակից կամ բաղկացուցիչ երկիրներն ու ազգերը։

Առ այժմ գոհ է Էնկիւրին, բայց միշտ վախի մէջ. որով-եւ կը զգայ թէ դիւրին չէ մարսել այդքան անսահման, երբ ուրիշներ ափ մը հողի կարօտը կը քաշեն։ Եւ չէ՞ Ք. Քէմալն ալ աչքերը ուղղած է դէպի արեւելք, դէպի Բա-եւ Միջին Ասիոյ տափաստանները։

Դժգոհ է, կամ աւելի ճիշտ՝ իբրեւ բռնապետական իշ-ութիւն, սուր ախորժակներ ունի նաեւ Փրիմօ տը Ռիվէ-Սպանիան։

Իսկ Իտալիան արդէն կը գտնուի դժգոհութենէն, «տարած-ն» անկարողութենէն պայթելու սահմանին վրայ։

Եւ յետոյ, միայն արտաքին պատճառներ չեն որ իրարու մօտեցնեն այս հինգ դժգոհները։ Անոնց մերձեցման եւ գոր-ցութեան աւելի շատ մղում կուտան օրուան վարչաձեւերն անջները, ներքին քաղաքականութեան տագնապները։

Բացի Գերմանիայէն, ուր հանրապետութիւնը հոչակուե-օրինաւոր պայմաններու մէջ, եւ կ'ամրապնդուի բնական ացքով, միւս երկիրները՝ Իտալիա, Թուրքիա, Սպանիա եւ սիա կը կառավարուին բռնապետութեամբ, առանց ժողո-դին կամքով հաստատուած սահմանադրութեան մը։ Դիկ-տորութիւններ են չորսն ալ, հակոտնեայ ձգտումներով, բայց կազմակերպութեամբ։

Արդ, ինչքան ալ զօրաւոր երեւայ բռնացող թաթը, միշտ կածոտ է եւ վախ ունի վաղուան համար։ Ուրեմն, կը ոէ նեցուկներ։ Տրամաբանական ո՛ր եւ է կապ չկայ Թուր-եւ Ռուսիոյ վարչաձեւերուն միջեւ։ Երեւութապէս իրա-կը հայհոյեն սեւ շապիկաւորներն ու համայնավարները։ միեւնոյն ոգին է որ կը ներշնչէ բոլորն ալ, Մոսկուայէն եւ Էնկիւրի, Հռոմ եւ Մատրիտ,— վարել մտրակով, գնդա-ու կախաղանով։ Եւ որովհետեւ բռնութիւնը միշտ հա-դէցութիւն յառաջ կը բերէ, թեւ-թիկունք հանդիսանալ րու, իշխանութիւնը պահպանելու համար։

Այսպէս ամրացնելով ներքին խարիսխները, նոր «հնգեակ»ը յ հետապնդել նաեւ քաղաքական շահեր։

Շատ հեռուները գացած պիտի ըլլայինք, տեսութիւններ զելով այս գետնին վրայ։

Քանի մը ենթադրութիւններ միայն։

Սպանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ գործակցութիւն մը՝ կրնայ հակազդեցութիւն կազմել մասնաւորապէս Ֆրանսայի Միջերկրականի մէջ։ Թուրքիան եւ Ռուսիան գործակից-եւ զինակիցներ են արդէն. Իտալիան ալ անոնց միանալով, աշտ պիտի փորձէ տնտեսական շահաստաններ ապահովել, միւսները պիտի օգտուին, նոր ուժ մը գտնելով Մեծն անիոյ դէմ։ Գերմանիան կրնայ միշտ օգտուիլ, նժարը վ այս կամ այն կողմ։

Մնաց որ, տակաւին ծրագիր է իտալական թերթին առա-ը։ Գերմանիան կրնայ խուսափիլ, եթէ համոզուի որ իր կահութեամբ եւ Անգլիոյ անուղղակի աջակցութեամբ իրականացնել «Անշլուս»ը (Աւստրիոյ կցումը)։ Կամ միանալու սպառնալիք ընել, Ֆրանսան վախցնելու եւ համապատասխան հատուցում ստանալու համար։

Այս մանուածապատ հաշիւներուն մէջ, ծիծաղելի պիտի հայկական տեսակէտ պրպտել։

Մէկ բառ միայն, — երբեք մեզի նպաստաւոր պիտի չըլլար իսի միացեալ ճակատ մը. մանաւանդ հիմա որ Մուսոլինի նքը ժառանգորդ կը նկատէ Վիլհէլմ Բ.ի քաղաքականու-իբրեւ հովանաւորը իսլամի, եւ հետեւաբար աջակից քիոյ, անշուշտ պնակ մը ոս ,ի փոխարէն։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ «ԽՈՐԻՍԽ»Ը ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ «ՃԱՆՃ»ԵՐԸ

Յուսաբեր այս խորագրին տակ շարք մը խմբագրականներ յատկացնելով Բարեգործականի եւ կ. Մելքոնեանի միջեւ բացուած նոր վէճին, յուսաբանութիւն կը պաճանջէ (6 եւ 7 սեպտ.).

— «Մինչեւ 1928 օգոստոս 18ը ռամկավար բոլոր թերթերը Պ. կ. Մելքոնեանը կը ներկայացնէին իբր մարդ մը, որ իր բոլոր ձեռնարկներուն մէջ կը գործէ անկախ, առանց ենթարկուելու մինչեւ իսկ ամէնէն հեղինակաւոր, անկաշառ ու ձեռնհաս մարդոց «դրդում»ներուն։

Իսկ 1928 օգոստ. 18էն սադին, «ազգային մեծ բարերարը» կը ներկայացուի իբր անկամ ու աննկարագիր մէկը, ենթակայ մինչեւ իսկ յարգանքի անարժան «կարգ մը անհատներու»։

Պարզ չէ՞ միթէ՝ թէ ո՛ւր պէտք է որոնել Պ. կ. Մելքոնեանի այս «վերափոխութեան» գաղտնիքը։

Մինչեւ 1928 օգոստոս 18ը «ազգային մեծ բարերարը» «անկախ» էր ու «անդրդուելի», որովհետեւ Մալէզեաններու նախարարական ամսաթոշակներուն ճամբան կը բանար։

1928 օգոստոս 18էն սադին, ան դարձած է «դրդուելի» ու «անկամ», որովհետեւ այդ ամսաթոշակներու ճամբան կը գոցէ, գայն այլ Մալէզեաններու առջեւ բանալու համար։

Ինչպէս ըսինք, Ապագայ «Գահիրէէն» տեղեկութիւն կը ստանայ, որ կ. Մելքոնեան «դեռ անցեալ տարի» Բարեգործականի հաղորդած իր առաջարկը (?!) «վերջերս սկսած է կրկնել»։

Ռամկավար օրկանը երբ այս լուրը կը ստանայ, անմիջապէս կը դիմէ «Բարեգործականի շրջանակներուն»՝ զայն ստուգելու համար։

«Շրջանակները» գրկաբաց կ'ընդունին ռամկավար խուզարկուն եւ կը հաստատեն անոր ստացած լուրը։

Պատմութիւնը հոս, սակայն, ոչ թէ կը վերջանայ, այլ ճիշտ հոսկէ ալ կը սկսի։

Առաջին լուրը ստուգելէ ետք, ռամկավար օրկանը հանդիպում կ'ունենայ ինչ որ «պնդող»ներու հետ, որոնք կը յայտնեն, թէ կ. Մելքոնեանը որոշած է զրկել Հայաստանը եւ Պատրիարքարանը իրենց բաժիններէն։ (6 սեպտ.)։

... Գաղտնիք չէ, որ «ազգային մեծ բարերարը» իր հարստութիւնը «ազգին» կտակած է, ուստի մեր իրաւունքն է գիտնալ թէ՝ «ազգային ճանճ»երը ի՛նչ նոր գործերու ձեռնարկած են «ազգային խորխսխ»ին շուրջ։

Թող Բարեգործականը ըսէ թէ ինչո՞ւ իր կամքոտ ու կորովոտ «մեծ բարերարը» մեզ կը ներկայացնէ իբր անկամ ու անկորով։

Ինչո՞ւ, ի՞նչ նպատակներով ան «բարերար» մը գործակից կը դարձնէ չարագործներու։» (7 սեպտ.)։

ՊՐԻԱՆ խնդակցական հեռագիր մը ուղղեց Վէնիզէլոսի անոր ապաքինման առթիւ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը ճանչցաւ Ալպանիոյ նոր վարչաձեւը։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ խորհուրդը երէկ Ռանպուլէէի մէջ նշանակեց երկու նախարարներ՝ օդանաւային եւ առեւտրական։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Օդանաւային ռազմափորձեր

Երէկ առաւօտ ժամը 8ին սկան փարիզեան շրջանի օդանաւային ռազմափորձերը, ղեկավարութեամբ զօրավար Պարէսի, որուն բանակատեղին հաստատուած է Փրէլի ագարակին մէջ, Ապլիի մօտ, Ռանպուլյեէէն 20 քիլոմեդր դէպի հարաւ։

Ոստիկանական կարգադրութեամբ, այդ շրջանին մէջ երթեւեկը որոշ խստութիւններու ենթարկուեցաւ, արկածներու տեղի չտալու համար։

Ինչպէս գրեցինք, առջի օրուընէ արդէն ոգեւորութիւնը սկսած էր Պուռժէի օդանաւային կայանին մէջ, ուսկից բոլոր օդանաւերը, բեռնատար կառքերն ու ինքնաշարժերը նոյն օրն իսկ մեկնեցան իրենց յատկացուած վայրերը՝ տրամադրուելու համար նշանակուած զինուորական մարմիններու հրամանին։

Ա. և Բ. խմբակները (որսորդ և հետազօտիչ օդանաւեր) Վիլլաքուպլէ մեկնեցան ժամը 9ին. Դ. խմբակը (դիտող) 9.30ին մեկնեցաւ Պիւք. Ե.ը (ռմբաձիգ) ժամը 10ին՝ դէպի Օրլի։

Փարիզի հիւսիսային շրջանը չէզոքացուեցաւ։

Ռազմափորձերուն կը մասնակցին 2000 հոգի, 350 օդանաւ, բազմաթիւ թնդանօթներ, բեռնատար ինքնաշարժներ, ևն.։ Յատակագիծին համաձայն, կռիւ մը կը մղուի Արեւմտեան մասին (որուն կը հրամայէ զօր. Պուա) եւ Արեւելեան մասին միջև, (Զօր. Հիւէի հրամանին տակ, որուն օդանաւերը խմբուած են Օրլիի և Շարթրի մէջ)։

Իտալեւթուրք բարեկամութիւնը

Հազար ֆաշիստ ուսանողները մեծ համակրանքի կ'արժանանան Պոլսոյ մէջ։ Անցած շաբաթ սեւ շապիկաւորներուն ի պատիւ Սէրայ-Պրունիի փարքին մէջ սարքուեցաւ գարեջուրի խնջոյք մը՝ Պոլսոյ իտալական գաղութին կողմէ։ Իտալացի ուսանողները բարեւի կեցան Մուսթաֆա Քէմալի արձանին առջեւ։ Իտալական հիւպատոսը Մ. Քէմալի կատարած գործերու մասին երկար ճառ մը խօսելով, բացատրութիւններ տուաւ Թուրք յեղաշրջութեան մասին։ Խնջոյքին մասնակցեցան աւելի քան 2000 հոգի։

Մէսաճէրօ տէյլի Իթալիանի թերթը, որ Պոլսոյ մէջ կը հրատարակուի, ֆաշիստ ուսանողներու այցելութեան առթիւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— Իտալական թերակղզիին գրեթէ բոլոր մասերէն եկած այս երիտասարդները մեծ օգուտներ պիտի տեսնեն այցելելով Միջերկրականեան երկիրները։ Ֆաշիստ երիտասարդները բարեկամ Թուրքիա մը պիտի տեսնեն հոս։ Անոնք պիտի տեսնեն յառաջդիմասէր, բառին բովանդակ իմաստով երիտասարդ ազգ մը, որ Իտալացիներուն նման կը ղեկավարուի կորովի առաջնորդի մը կողմէ։ Իտալացի ազգին նման այս ազգն ալ յեղափոխութիւն եւ յեղաշրջութիւններ կատարած եւ ձերբազատուած է հին աւանդութիւններէն։

«Երկու ազգերու հոգեկան նմանութիւնը քաղաքական մարզի մէջ ալ ի յայտ եկած եւ դաշինքներով նուիրագործուած է։ Դաշինքները սակայն մեծ օգուտ մը չեն ունենար, մինչեւ որ ուղղակի շփումներ չկատարուին, իսկ անկեղծ շփումները երիտասարդներու միջեւ միայն տեղի կ'ունենան։

«Ֆաշիստ երիտասարդները Թուրք երիտասարդներուն հետ շփման մէջ մտնելով, ապագան պիտի պատրաստեն։ Եւ ասիկա՝ տեղի կ'ունենայ «Դուչէ»ին հրամանով»։

Պուլկար դահլիճը վերակազմուած

Կարելի չըլլալով ժողովրդավար կուսակցութեանց խմբակին հետ համաձայնութեան գալ միացեալ կառավարութիւն կազմելու համար, Պորիս թագաւոր ընդունեց առաջարկը հրաժարեալ վարչապետ Լիափչէֆի, որ կը թելադրէր իր պաշտօնին մէջ վերահաստատել նախկին դահլիճը, ու պարզապէս ամբողջացնել զայն՝ երկաթուղիի նախարարութեան պարապ աթոռին կոչելով Ռասքա Մաճարոֆը, խորհրդարանային մեծամասնութեան (Ցանքոֆի խմբակցութիւն) վարիչը։ Այս ձեւով պատերազմական նախարար զօր. Վոլքոֆ կը մնայ իր պաշտօնին վրայ, հակառակ արտաքին նախարար Պուրոֆի եւ նախկին վարչապետ Տոքթ. Ցանքոֆի բողոքներուն։ Այս վերջինը մերժեց մտնել դահլիճին մէջ։

Պուլկար քաղաքական շրջանակներուն մէջ կ'ըսուի թէ նոր կառավարութիւնը ժամանակաւոր կեանք ունի միայն եւ թէ նոր տագնապ մը պիտի ծագի երբ կնքուի ամրապնդման փոխառութիւնը։

Նոր դահլիճը երէկ կէսօրէն յետոյ ներկայացաւ Սոպրանիյէին, ուր կարդացուեցաւ նոր արքայական ուքազը։ Լիափչէֆ ըսաւ թէ նախարարական յայտարարութիւն չպիտի ընէ, նկատելով որ նոր կառավարութիւնը պարզապէս նախորդն է՝ ամբողջացուած։

Սպանիոյ յեղափոխական շարժումը

Սպանիական կառավարութեան կողմէ մամուլին հաղորդուած զեկոյց մը կը հաստատէ թէ դաւադրութիւն մը կազմակերպուած էր կառավարութեան դէմ, մասնակցութեամբ զանազան տար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԳՏՆՈՒԱԾ

Թէեւ ծրի գործ ընելու սովորութիւն չունիմ, բայց քանի որ *Յառաջ*ը առջի օր «ազգասիրաբար» տեղ տուեր էր փնտռտուքի մը, ես ալ մարդասիրաբար կուգամ յայտնել փնտռուածին տեղը։

Եւ եթէ իմ փաստերս հիմնուած ըլլան զանազան ենթադրութեանց վրայ, պէտք չէ վրդովուիլ, քանի որ «ազգասիրաբար» եւ «մարդասիրաբար» եղած գործը կատարեալ չըլլար։ Ռամկավար ծեւ է։ Ջրի *ռէքլամ*ի միջոց։ Ու քանի որ փնտռուածը գտնողին պարգեւ խոստացուած չէ, կ'ենթադրեմ թէ *գտնուելիք*ն ալ մեծ արժէք մը չի ներկայացներ։

Կ'ախէ կը փնտռէր փարիզի Հայ Ուս. Միութիւնը, նոյն իսկ «ողջ» ըլլալը կասկածի տակ դնելով։ Կը յայտարարեմ բոլոր հետաքրքիրներուն թէ «ողջ» է։ Ցայտնեմ հետքերն ալ։

Ուս. Միութեան անդամներէն մէկը տեսայ փնտռողին տեսնելէն ճիշտ 100 օր վերջը՝ օգոստ. 11ին, Համաստեղի ի պատիւ, Զ. Ե. Ռ. Միութեան սարքած թէյասեղանին, ուր ուռած թուշով իր խոր համակրանքն ու հիացումը յայտնեց երիտասարդ գրագէտին, յանուն իր պատկանած միութեան։

Իսկ անցեալ շաբաթ տեսայ որ Ուս. Միութեան անդամները Սուֆլօ փողոց, սրճարան մը կը խուժէին։ Պատճառը լաւ չհասկցայ, բայց կ'ենթադրեմ թէ կա՛մ նարտի կարեւոր մրցում մը ունէին, եւ կամ ծրագիր կ'որոճային, «Մշակոյթի տօն»ը կապելու Ամունտսէնը եւ կիլպօն փնտռող արշաւախումբին հետ։

Եթէ մինչեւ սեպտ. 30 ո՛ր եւ է լուր չառնուի, մի՛ փնտռէք այլ եւս։

Կամ փնտռեցէք միայն սրճարաններու անկիւնը, «ժաքէ»ով, թերեւս դրամ բաժնելու վէճերով զբաղած։

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

Վիէննայի Մխիթարեանները բացած են իրենց վարժարանը, Ֆիլիպէի մէջ, եւ աշակերտներու արձանագրութիւնը սկսած է սեպտ. 3ին։ Վարժարանը նախակրթարանի համար յատկացուցած է չորս կարգեր։ Վիէննայէն Ֆիլիպէ գացած են Հ. Համազասպ Ոսկեան եւ Հ. Ռափայէլ Քոսեան, առաջինը հայերէնի, երկրորդը՝ ուսողութեան համար։ Պուլկարիոյ կրթական նախարարութիւնը վաւերացուցած է նոր վարժարանը, 1928 օգոստ. 21 թուակիր պաշտօնագրով։

*** Վենետիկի Մխիթարեաններէն ալ երկու վարդապետներ եկած են Փարիզ, վարժարանի մը հիմնարկութեան մասին ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։ Գործի սկսելէ առաջ, կ'ուզեն ապահովել շէնքի մը գնումը, Փարիզի գաղութին օժանդակութեամբ։

Ուրեմն, վարդապետները կը գործեն, իսկ աշխարհականները . . . ձի կը խաղցնեն։

ԴԱՂԲԱՇԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Թիֆլիսի մէջ, հեղինակին հրատարակութեամբ եւ հին ուղղագրութեամբ լոյս տեսաւ Յ. Դաղբաշեանի ռուսերէնէ հայերէն բառարանին Բ. տպագրութեան Ա. պրակը (134 էջ)։ Ամբողջ գործը պիտի բաղկանայ տասը պրակներէ։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՈՍԿԵԴՐԱՄԸ

Լրագիրները կը ծանուցանեն թէ մօտերս կառավարութիւնը շրջաբերութեան պիտի հանէ ոսկի եւ արծաթ դրամներ։ Արուեստագէտներ մրցման հրաւիրուած էին այդ նոր դրամներու օրինակները պատրաստելու եւ արդէն ներկայացուցած են իրենց աշխատութեանց արդիւնքը։ Ոսկեդրամները պիտի ըլլան 50 և 100 ֆրանքնոց եւ արծաթները 5, 10 եւ 20 ֆրանքնոց։

Այս կարգադրութիւնը բնական եւ տրամաբանական հետեւանքն է օրինական կայունացման եւ անով նոր ապացոյց մը տալ կ'ուզուի ֆրանսական ֆր.ի առողջութեան եւ ապահովութեան։ Շատ մը ելմտագէտներ սակայն, կը կարծեն թէ անխոհեմութիւն է արտօնել ոսկեդրամի գործածութիւնը երկրին մէջ։ Արտաքին յարաբերութեանց համար անհրաժեշտ է թղթադրամի ոսկիով փոխանակութեան պայմանը, սակայն ներքին առեւտուրին համար ոսկիով փոխանակութիւնն աւելորդ եւ մինչեւ իսկ վտանգաւոր պերճանք մըն է, որու հաստատութիւնը հոգեբանական գոհացում մըն է միայն կառավարական վարկին, ուրիշ ոչինչ։

Պատերազմի չարիքներուն մէջ բարիք մըն եղաւ այն, որ ժողովուրդները վարժուեցան թղթադրամին, որու գործածութիւնն աւելի առողջապահական, աւելի գործնական եւ աւելի խնայողական է քան մետաղեայ դրամներունը։ Ի՞նչ հարկ հրաժարելու այս դրութենէն. որպէսզի, ըստ Փուանքարէ խորհրդաբանին, կայունացման ժամանակ, ժողովուրդը հաստատ համոզում գոյացնէ ֆրանքի իրապէս առողջ եւ անվիրաւորելի կացութեան վրայ։— Բայց պէտք կա՞յ այդ միջոցին. Ժողովուրդը իրական կայունացումէն ի վեր կը շարունակէ տալ անոր իր վստահութիւնը, քանի որ գիտէ թէ կրնայ իր ուզած ժամանակ իր թղթադրամներով անգլիական կամ ամերիկեան դրամատոմս գնել որոշ և անփոփոխելի գնով։

Օրինական կայունացումն անհրաժեշտ էր եւ կայունացում կը նշանակէ թղթադրամը ոսկիով փոխարինելու կարելիութիւն։ Բայց ներքին առեւտուրի համար ոսկիի գործածութիւնը վտանգաւոր է եւ անօգուտ, փորձով տեսնուած է թէ ժողովուրդը — մանաւանդ ֆրանսացին— հակամէտ է ոսկի դիզելու, այսինքն ոսկի պահելու։ Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ դրամատոմս հրապարակ հանելու արտօնուած դրամատունը կը ստիպուի նոր մետաղ գնելու եւ այսպիսով, ահագին դրամագլուխ մը անշարժութեան կը դատապարտուի պարապ տեղը։ Ուրիշ անգամներ ալ առիթ ունեցած ենք ըսելու թէ՝ ոսկիին յարմարագոյն տեղը Պանք տը Ֆրանսի նկուղներն են եւ որչափ շատ ունենայ դրամատունն այդ մետաղէն, այնչափ աւելի կը բարձրանայ անոր վարկը, որուն սերտօրէն կապուած է նաեւ ամբողջ երկրի վարկը։

Ինչպէս կը յիշուի, օրինական կայունացման ժամանակ, Ֆրանսան ալ, միւս մեծ երկիրներուն նման՝ ընդունեց միամետաղեան դրութիւնը, որով միայն ոսկին է արժէքներու հիմքը իբր գրաւական թղթադրամներու. ի՞նչ պէտք կայ ուրեմն արծաթեայ դրամները հրապարակ հանելու. անշուշտմանրութ-քառատութեան համար է, բայց որպէսզի երկմետաղեան շփոթութիւն յառաջ չգայ, լաւագոյն է միանգամընդ միշտ ջնջել արծաթի գործածութիւնն իբր դրամ եւ պահել այժմեան մանրուքներն ու 5նոց եւ 10նոց թղթադրամները. արծաթը շատ կը մաշի եւ անոր գինն ալ կայուն չէ ոսկիին համեմատութեամբ եւ այդ պատճառաւ է որ ան վտարուած է Ամերիկայի դրամական շրջաբերութենէն։

Օրինական կայունացումն յաջորդելով իրական կայունացման շրջանին, ժողովուրդը սիրով ընդունեց զայն, ու.եւ է փոփոխութիւն չնշմարելով իր առօրեայ գործառնութեանց մէջ. կայունացման նախօրէին ինչ որ էր դրամական կացութիւնը, նոյնը մնաց նաեւ յաջորդ եւ հետեւեալ օրերը. Ֆրանքի գնման կարողութիւնը ո եւ է փոփոխութիւն չկրեց գրեթէ եւ ըստ ոմանց, ապրուստի գինը անզգալաբար հետզհետէ աւելի կ'աժաններ, փոխանակ սղելու, ինչպէս կը գուշակէին ոմանք։

Ամէն մարդ գիտէ թէ իր ունեցած այժմեան ֆրանքը նախապատերազմեան ֆրանքի մէկ հինգերորդի արժէքն ունի, այսինքն պատերազմէն առաջ ինչ որ կրնար 100 ֆրանքով գնել, այսօր 500 ֆրանքով հազիւ կրնայ գնել, բայց ինքնախաբէութիւն մը կը տիրէր կարծես ամենուրեք եւ ժողովուրդն անտրտունջ կը հանդուրժէ պատերազմի պատճառած ամէն չարիքներուն։ Հիմա, երբ հին Նափոլէոնի (20 ֆրանքնոց) մեծութեամբ ոսկի մը տաս գիւղացիին եւ ան կարդայ անոր վրայ 100 ֆրանք, փոխանակ 20 ֆրանքի, չեմ գիտեր թէ հոգեբանական ինչ ազդեցութիւն պիտի կրէ իր մտքին խորը։ Ցամենայն դէպս ո եւ է օգուտ յառաջ պիտի չգայ.

Ֆրանքի առողջութեան ապացոյցը տալու համար շօշափելի, ակնյայտնի նշաններու պէտք չկայ։ Այսօր լրագիրները մուտք կը գործեն երկրի ամենայետին անկիւններն իսկ եւ ժողովուրդը բաւական լաւ տեղեակ է երկրի ինչպէս քաղաքական, նոյնպէս եւ ելմտական ամէն անց ու դարձերուն։ Փոխանակ ոսկի պահելու, գիւղացին վարժուած է հող, շէնք եւայլն գնելու եւ երբ այժմ ոսկին հրապարակ իջնէ, ոչ ոք պիտի կրնայ մեղադրել զինքը դրամ ամբարելու, քանի որ աւելի դիւրատար է եւ նոյնիսկ աւելի ապահով քան շէնքը կամ կալուածը։ Ապահովութեան գաղափարը պարզ մարդուն համար աւելի գերակշիռ է քան անտոկոս մնալու անպատեհութիւնը։

Մաղթենք որ ոսկեդրամը պերճանքի առարկայ մը մնայ եւ չիրթայ գիւղացիներու բրդէ գուլպաներուն մէջ պահուելու, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները, այլ կարելի եղածին չափ շուտ վերադառնայ Պանք տը Ֆրանսին։ Բանկոնի գրպանին մէջ ոսկի ունենալը տգիտութիւն պէտք է համարուի, անվայել նոր դարու վաճառականի մը, որ մեծ գումարները մինչեւ իսկ դրամատոմսով պէտք չէ վճարէ, այլ չէքով։

Չէքի տետրակ մը լաւագոյն վկայականն է անհատի մը ելմտական դաստիարակութեան և գործնական ոգիին։

Մ. Տ.

ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ

1927ի ընթացքին փարիզի ինքնաշարժ փոխադրակառքերը՝ ընդհանուր հասոյթ տուած են 223 միլիոն, 523,143 ֆր. ծախք՝ 212 միլիոն, 836,454 ֆրանք։ Հասոյթի գումարին հետ բաղդատմամբ, մեծ շահ մը չէ ապահովուած ուրեմն։ Այս փոխադրակառքերը իրենց երթեւեկի գծին վրայ, կտրած են 53 միլիոն քիլոմեդր ճամբայ եւ փոխադրած 330 միլիոն մարդեր։

Ամէնէն բանուկ գիծը եղած է Սէն-Լազարէն կառ տը Լիոն, որ մինակը 8 միլիոնի հասոյթ մը ապահոված է։ յետոյ կուգան Փիկշի-Օթէլ տը վիլ եւ Թրոքատէրօ-կառ տը լ'էսդ գիծերը։

Փարիզէն արուարձան գացող հանրակառքերը կտրած կ'ըլլան 100 միլիոն քիլոմեդր ճամբայ, եւ փոխադրած 685 միլիոն ճամբորդ։ Հասոյթ՝ 390 միլիոն կլոր գումարով, ծախք, 400 միլիոն՝ մօտ տասը միլիոնի բաց մը ուրեմն։

ԽՈՏՈՐՋՈՒՐԻ ԿՈՄՈՒՆԱՆ

Հայաստանի բոլշեւիկներու ներկուսակցական պայքարն այն աստիճան սրուած եւ շփոթ վիճակ է ստացեր, որ իրար մեղադրելու եւ դատապարտելու համար կանգ չեն առներ նոյնիսկ ամենաստոր ու զզուելի միջոցներու առջեւ։ Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ նախկին ղեկավարութեան ժամանակ, թոյլ տրուած է այս կամ այն վիճակը, այս կամ այն վերաբերմունքն ու գործելակերպը... Եւ որքան աւելի խստօրէն կ'ուզեն մեղադրել ու խայտառակել նախկին ղեկավարները, այնքան աւելի թափ կուտան իրենց երեւակայութեանն ու բանսարկու տաղանդին, գեբաղանց անհեթեթութիւններ դուրս տալով։

Այդ տեսակէտէն շատ բնորոշ է Խոտորջուրի կոմունային պատմութիւնը։

«Խորհրդային Հայաստան»ի այս տարուան յունիս 20 թիւի առաջին էջին վրայ, կը կարդանք հետեւեալ հեռագիրը խոշոր տառերով.

— «Մոսկւայում միութենական կոլտնտեսութիւնների մրցանակաբաշխութեան մէջ խոտորջրի կոմունան շահել է 2րդ մրցանակը եւ ստացել է հազար ռուբլի։ Անդրկովկասում կոմունան ճանաչուեց առաջինը։

«կոմունան, որ նորերս տօնեց իր գոյութեան եռամեակը, գտնւում է Միսխանի արօտավայրերի շրջանում (Երեւանի գաւառ, Ախտայի շրջան, Ա.) ունի 64 դես. վարելահող եւ 304 դես. արօտավայրեր ու այլ յարմար հողեր։ Իր աշխատանքը կոմունան սկսել է գրեթէ ոչինչ չունենալով, իսկ անցած տարի փակել է 6542 ռուբլի շահով»։ (Ընդգծումը «Խ. Հ.»ն է։

Ո՛ր աստիճան լկրտած պէտք է ըլլալ, այս յայտարարութենէն երկու ամիս յետոյ, նոյն թերթին մէջ յայտարարելու, թէ Խոտորջուրեան կոմունան «հանդիսացել է հայկական բուրժուազիայի ու նրա կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան՝ մեր երկրում բանւորների ու գիւղացիների իշխանութեան դէմ կատարած աշխատանքի պունկտերից մէկը», թէ 87 հոգինոց կոմունան «ամբողջ երեք տարուայ ընթացքում, ունենալով դաշտավարութեան համար թէ կենդանի եւ թէ մեռեալ ինվենտար, տարեկան ցանել է միայն մաքսիմում 9—10 դեսեատին գարի, ցորեն ու բանջարեղէններ», թէ «կոմունայի տնտեսական գործունէութիւնը եղել է աւանտուրիստական ու հակախորհրդային»։

Հետաքրքրական է պարզել այն պատճառաբանութիւնները որոնցմով, «Խ. Հ.»ի օգոստոս 17ի երկու էջնոց յօդուածին մէջ, կը հիմնաւորէ իր մեղադրանքները ոմն Ե. Հր.։

Համաձայն յօդուածագրի կատարած «պատմական էքսկուրսիայի», 1916էն մինչեւ 1920, կար Խոտորջուրցիներու Հայրենակցական Միութիւնը՝ «Տայք» որ ունէր իր Կեդրոնական Վարչութիւնը եւ մասնաճիւղեր Անդրկովկասի ու Ռուսաստանի զանազան վայրերուն մէջ։ Միութեան ծրագրին մէջ կը յիշուի թէ «հասարակաց աղէտն էր, որ արթնցուց Միութեան անհրաժեշտութիւնը, հասարակաց շահն ու հայրենիքի սէրն է, որ ամուր պիտի պահեն մեր մէջ միութեան կապերը»։ Իսկ միութեան նպատակը եղած է՝ «ցիրուցան մնացորդներու ապագան, որոնք զերծ չէին դանդաղ, բայց ստոյգ անհետացումէ»։ Բացի այդ, Միութիւնը պէտք է աշխատի կազմակերպել Նոր Խոտորջուրի վերաշինումը։

Ինչպէս կը գնահատէ խորհրդային յօդուածագիրը «Տայք»ի առաջադրութիւնները. «Այլասական լեզուով, կը գրէ ան, հայահաւաքման ռէակցիոն ու հակայեղափոխական միտքն է արծարծւում այստեղ»։

Խօսելով «Տայք» Միութեան մասին, յօդուածագրի նպատակն է կապ հաստատել Հայրենակցական Միութեան եւ ներկայ «կոմունայի» միջեւ։ Այդ կապին գոյութիւնը կը գտնէ «կոմունայի» խորհրդի նախագահ՝ Արտ. Գէորգեանի՝ 1926 մայիս 1ին արտասանած ճառին մէջ։ Գէորգեանը, պատմելով «կոմունայի» հիմնադրութիւնը, կը յայտնէ թէ «Տայք» Հայրենակցական Միութեան մէջ գտնուած է «Շանթ» անուն Երիտասարդական Միութիւնը, որ միշտ ալ տարուած է եղեր համայնական տնտեսութիւն ստեղծելու հովերով։ Երբ կարելի չըլլար վերադառնալ հայրենի երկիրը, խումբ մը երիտասարդներ կը փորձեն Խոտորջուրեան Կոմունայի ծրագիրն իրականացնել Խորհրդային Հայաստանի մէջ, ինչ որ վերջ ի վերջոյ կը յաջողի, մեծ դժուարութեանց եւ զոհողութեանց գնով։

Կարմիր յօդուածագիրը, Արտ. Գէորգեանի ցեկուցումը կը համարէ «սմէնովեխականութեան պլատֆորմայի լաւագոյն արտայայտութիւն» (ընդգծումը հեղինակինն է)։ Ի՞նչ կը մնար այդ մարդոց, երբ չեն յաջողիր երկիր վերադառնալ ու կը հաստատուի խորհրդային իրաւակարգը, կ'եզրակացնէ Ե. Հր.ը, եթէ ոչ «բարեկամի կեղծ դիմակ հագնել եւ Բաշագնունու թէորիան պրակտիկայի վերածել»։

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական հակախորհրդային գործունէութեան, Ե. Հր.ը կը գրէ «Հէնց 1925 թ., այսինքն «կոմունա» կազմակերպելու մտայղացման ժամկէտին, Միութեան մասշտաբով եւ թէ Խ. Հայաստանում նախնական զգալի յաջողութիւններ ունէին մեր կոոպերացիան ու պետառեւտուրը։ Ապրանքաշրջանառութիւնն աստիճանաբար կենտրոնանում էր նրանց ձեռքում։ Ի՞նչ խօսք, որ այդ մէկ հարուած էր մասնաւոր առեւտրական կապիտալին, որի թւում Խոտորջուրցի առեւտրականներին ու փոնչիներին։ Նրանք սկսում են ելքի միջոցներ փընտռել։ Մեր ձեռքի տակ եղած մի քանի նամակները տնտեսական հակայեղափոխութեան հետ կապւած դիրքաւորման մասին պարզ ու որոշ պատկերն են տալիս»։

Ու երկար մէջբերումներ ընելով «մասնաւոր Նամակներից», Ե. Հր.ը կը փորձէ ապացուցանել, թէ ինչպէս խորհրդային տնտեսական ճակատին վրայ պարտուած Խոտորջուրցիները կ'աշխատին «Խոտորջուրեան կոմունայի» ճեղքուածքէն ներս սողոսկիլ ու օգտագործել զայն իրենց անձնական շահերուն համար։

Ի հարկէ, կասկածելի խմբագրութեամբ ու Չեկայի յատուկ մեթոտներով ձեռք բերուած մասնաւոր նամակներէն շատ աւելի արժէք ունին Անդրկովկասեան ու Համամիութենական հաւաքականտնտեսութիւններու մրցանակաբաշխութիւնը,որԽոտորջուրի կոմունան համարեր է ամենաօրինակելին եւ ոչ թէ «հակայեղափոխական» ու «սմէնովէխովական»։ Ուրեմն, կամ այդ մրցանակաբաշխութիւնը կազմակերպողները չեն հասկնար իրենց ըրածը եւ կամ Ե. Հր.ը անպատասխանատու է իր գրածներուն համար...

Իսկ թէ, այդ «մերկացումներն ընելով, ի՛նչ նպատակ կը հետապնդէ «Խ. Հ.»ի յօդուածագիրը, այդ հարցին պատասխանը կը գտնենք յօդուածի վերջը։ «Նրանք (Խոտորջուրցիները Ա.) դաշնակցական նացիոնալիստական իտէոլոգիայի կրողներ չէին լինի, եթէ հայահաւաքմանը զուգընթաց, հին Խոտորջուրի վերակենդանացմանը չձգտէին։ Խնդիրը այդ չէ, այլ այն, թէ ի՛նչպէս է, որ կոնկրէտ պայմաններում մարդկանց յաջողել է երեք տարի շարունակ խաբել Խորհրդային իշխանութեան օրգաններին։ ինչո՞ւ մեր տեղական ու կենտրոնական մարմինները չեն կարողացել իր ժամանակին կանխել քէմալագէտղական աւանտուրան»։

Բառասուն հազար հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ երկրորդ հռչակել եւ յետոյ դասել խորհրդային իշխանութիւնը խաբողներու շարքը, իսկապէս որ անորակելի լրբութիւն է, եւ միայն հայ բոլշեւիկն է ընդունակ, առանց փաստերու եւ տուեալներու՝ ներքին պայքարի միտումներով, այսպէս մարդիկ սեւցնել իբրեւ հակայեղափոխական ու զեղծարար։

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար, քանի որ Թիֆլիսի մէջ առաջին եւ Մոսկուայի մէջ երկրորդ մրցանակ ստացողներու գրպանը չկար բոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամատետր։

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԵՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

(Շար. երէկի թիւէն եւ վերջ)

Այն ատեն էր որ Վիէնի ամէնէն մեծ գործատէրերէն մէկը, Պ. Փէլէ մտածեց «Փըլթի Ցօֆինուա» կամ Լիոնի «Փրոկրէ» թերթերուն մէկ գրութեան վրայ, տասը տող՝ կորսուած զգայացունց լուրի մը ետեւը։ Այս տողերուն մէջ կ'ըսուէր թէ հազար Հայեր՝ Մարսէյլի նաւահանգիստին մէջ կը թափառին ըստ բախտի, անգործ եւ անապաստան։ Հազար Հայեր, որոնք իրենց վերջին ինչքը տուեր էին, փախելու համար սիրական հայրենիքէ մը, որ անկասկած, անբնակելի դարձեր էր, հազար Հայեր՝ որոնք կը զարմանային թէ, իրենցմէ դեռ ուրիշ շատերուն նման, ինչպէս չէն-ջարդուած Թուրքերուն կողմէ, հազար Հայեր զարնուած ռուսական բանակներէն, որոնց գրօ)ին գոյնը յաճախ կը փոխուէր եւ որոնք այնքան կը բախէին իրարու, որ բնակիչներուն խնայելու միջոց չունէին, հազար Հայեր որոնց գերագոյն հարուածը իջեցուցեր էր 1924ի Թուրքեւ յոյն պատերազմը։ Վիէնցի գործարանատէրը մտածեց որ այս շրջուն յուսահատութիւնը կրնար աշխատանքի լաւ ձեռքեր հայթայթել։ Ան շատ բան յուսաց համեստ, բայց կանոնաւոր վարձքի մը մատուցումէն։ Պիտի հայթայթէր նաեւ բաւարար ապաստարան մը ֆրանսայի ապահով ու լաւ մէկ քաղաքին մէջ, այն ֆրանսային որ այնքան դարբէ ի վեր, Արեւելքի քրիստոնեաներուն կ'երեւի իբր աւետեաց երկիր։

Պահանջկոտ չէին անոնք, այնպէս որ գործատէրը ուզածին չափ ժամանակ ունեցաւ զատելու, ընտրելու։ Անոնցմէ 600 անձեր եկան եւ այնքան շուտ յարմարեցան, որ կարելի չէր զանոնք առաջին ակնարկով զանազանել տեղին մնացեալ բնակչութենէն։

ԴԱՆԴԱՂ ԻՒՐԱՑՈՒՄ

Մեր հայ հիւրերը կը յարմարին միջավայրին, բայց դանդաղօրէն կ'իւրացնեն մեր լեզուն։ Այնքա՜ն որ Վիէնի եւ Լիոնի (ուր ուրիշ խումբեր եկած են հաստատուելու) Հայերուն համար, առեւտրական միջնորդները՝ ֆրանսական արտադրութիւնները անոնց կը ներկայացնեն հայերէն յայտաբարութիւններու օգնութեամբ։ Այսպէս, ինծի ցոյց տրուեցաւ առեւտրական ներկայացուցիչի մը արեւելեան գեղեցիկ տառերով ստորագրուած քարտը։ Ան, յաջողութեամբ կը տեղաւորէր ըմպելի մը, որուն վերցումը կը պահանջուի բոլոր օրէնքներէն։

Անշուշտ, երիտասարդները աւելի շուտ ի վիճակի պիտի ըլլան մեծերուն տալու ֆրանսերէնի օգտակար դասեր։ Սակայն յառաջդիմութիւնը աւելի արագ պիտի ըլլայ, երբ աւելի կանոնաւոր կերպով դպրոց յաճախեն։ Կարեւոր է որ փոքրիկ օտարական... ցական նստարաններ... փոքրիկ ֆրանսացիներ... նստին կողք կողքի։ Աւե... թէ անոնք կակազեն մ... հետ, ինչպէս կ'ընեն Ցօ... րոցներուն մէջ՝ փոքր... մորթները, նոյն հա...

«Մեր նախնիքը Գօղ... Արեւելքի այս տղաքը... շողութիւնը ծանր չէ... յիշատակներով, 10-15... մէջ պիտի կրնան լաւ... գինուորցուներ հայթա... զօրաբանակին, առանց... եւ զարմանալու։

Դժբախտաբար հօ... կը դժուարանայ ծնողքի... ւալի մէկ ձգտումին... քով։ Անոնք կը մեծ... տղոց տարիքը։ Կարեւո... համար, իրենց տղոց վե... տարիք մը, որով կարենա... տանքի մտնել։ Երիտա... կը փնտռուին հիւսուածե... Ի՞նչ փորձութիւն ծն... համար, եթէ անոնց... կարենան դիւրաւ շահ... ֆրանք, իրեն մարդերը... ութը ժամ աշխատանքով... հին միայն 16-20 ֆր...

Ծողովրդական խաւ... յերը՝ եթէ անկեղծ ըլլ... իսկ, տարիքի եւ քաղա... վիճակի մասին շատ չի... թութիւններ ունին։ Հ... ուագիտ է որ Հայ մը... իր կնոջ ծնողքներուն... տալ։ Այդ բանը իրե... անհրաժեշտ չի թուիր... վարելու համար ընտանի... չէ կարծել թէ՝ նախանի... պատճառն է բռնութիւն... րոնց երբեմն կը հանդիպ... ութին մէջ։ Կարմիր... կան։ Այն ատեն տեղակ... կանութիւնը իր գլխուն... կը քաշէ։

Մէկ իրարանցումի... վիրաւոր. կը հարցաքննե... բոլորն ալ միայն հարու... ցած են, տուող չէ եղած։

Ա՛հ, քննութիւններ... ալ պարզ չեն։ Պատահա... հետացած առարկայ մը են... խորհրդաւոր կերպով,... տան եղած բողոքի մը վր... աւելի լաւ է խոհեմ... հրաժարիլ գտնելէ զղ... ցաւորը։

Պ. Լանպէր Վիէնի... կաններու սպասարկութեա... բարի հօր դէմքով ստ... ինծի յայտնեց իր գաղ...

— Ասոր հետ մէկ... ւական լաւ մարդեր են... շատ մտահոգեն, երբ լ... գեն նախարարական շրջ... նը որ քաղաքական ապա... ները եւ գաղթականներ... րէ յարգելու կարգը եւ... պետութեան օրէնքները... որ իրենց ըսեմ։ «Եթէ... կենաք, ձեզ Թուրքերուն... կեմ»։ Արմատական է։... կը դառնան,

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ... ԶՈՒԱՐՃՈՒԹԻՒՆ

Հեռո՜ւ Հայաստան... օր, քիչ մը աւելի... մեր բարքերը, մեր սով... ները, Վիէնի գաղթակա... դադրած հետաքրքրու... լքուած երկրին գործեր... իրենց ազգային քաղա... թիւնը կը գտնուորեն... կան քաղաքական կեանք... քին հրապարակներովը՝... եան երկրին մէջ» կա... պրպտումներու ընթացք... պարէս կը լսէ խանդավ... մասացութիւնները մեծ... տանի պատկանող... Հայու մը, որ դրամը...

...մեր խորհրդարանը կ'որոշէր, ...որ հանրապետութիւնները կը բաղդա... ...նոր հիմնուած հիմնադրութիւններուն հետ ...ուրեմն, Վ...ին զգոյշ ... ու ... կոչկակար Հա... ...երբ իրենց բազմաթիւ ...ութիւններէն մէկուն նա... ...ը ընտրելու ելլեն, արշա... ...մինչեւ վերջալոյս կրքով ...րկեն եւ այն տեսակ ...ններու մէջ, որ մեր բարի ...նքերը, սփռուած է քուէ... ...քերը պահպանել իր ոստիկան... ...ն միջոցով։

...քաղաքականութիւնն է գարձ... ...որ կը գրաւէ պատուոյ տեղը ...թատերական ներկայա... ...րուն մէջ, որոնց զարմանալի ...սիրահար են Հայերը։

...իրիկուն մը, ազգայնական ...կը վարձէ թատրոնի... ...թատրոնը. ճղակոտր կ'ըլլան, ...լաւ կըկազմակերպեն.մենա... ...մը ընկալութեամբ՝ ...կան երգեր, հայրենասի... ...բանաստեղծութիւն մը, ...ուած կոշկակարի մը գործը՝ ...կը պատրաստէ ճերմակ հագած, ...աղջիկ մը։ Եւ ահա հան... ...գլուխ գործողները,—ալա... ...կան, կենդանի պատկերներ։ ...բարին ծակին առջեւ, Թուրք ...մը հոգեվարքի մէջ է։ ...կարին բանաստեղծութիւնը ...աղջիկը ոտքը կը դնէ ...ին ժանգոտ ճակտին վրայ, ...նոյն ատեն, հայ կամաւոր ...սուրը կը մխէ այս մա... ...ն խեղճ Թուրքին։ Կարելի չէ ...գզուշաւոր ըլլալ։ Խորը, բա... ...զամ անձեր, եռագոյն դրօշ... ...կը ջորժեն։ Այն ատեն, ...մը, ֆրանսերէն լեզուով ...«ֆրանսայի յաղ... ...մը։

...մեծ վշտութիւն վիենցի ...րուն, երեկոյթը կը վեր... ...հրախաղութեամբ մը, որ ...կ'ունենայ բեմին վրայ։ Ա... ...մը համար, լաւ հան... ...կրնար ըլլալ առանց ար... ...կան խաղերու։ Հասոյթը ...երթայ հայրենասիրական ...մը։

...ուրիշներ, անոնք որ Մոս... ...կ'երազեն, նոյն իրիկուան ...50 ֆրանքով վարձած ...ակումբին սրահը։ Ու... ...ուրիշ բանաստեղծու... ...ուրիշ կենդանի պատ... ...բայց նոյն հրախաղու... ...Հասոյթը պիտի երթայ ...կոմիտէին։ Գիտել ...որ այս հասոյթը միւսէն ...է, եւ Լաֆայէթի ինչպէս ...մը Լիոնի գաղութին... ...մէջ, համայնավարները հե... ...գերակշիռ դիրք գրաւելէ։

Հայ քահանան որ երբեմն Լիոնէն կուգայ պատարագելու Սէն. Մարթէնի եկեղեցիին մէջ, որ այդ առթիւ իրեն կը տրամադրուի հռոմէական եկեղեցականներուն կողմէ, հաճոյքով կը տեսնէ որ, իր ժողովուրդը անխտիր, ամբողջութեամբ իրեն կուգայ։ Պատարագը մատուցանելէ յետոյ, քահանան կ'այցելէ իր ծուխերուն։ Կը խօսուրոտին, հարցը մանուանդ կը դառնայ ամուսնութեան վրայ, մեծ գործ ու թերեւս ծանր գործ։ Աղջնակներուն մէջ որ կը խաղան, կերակուր կը պատրաստեն, կամ փոքր եղբայրները կը խնամեն, անշուշտ, արդէն կազմուած տանտիկիններ կան, բայց ո՛չ հարսնցուներ։ Այն ատեն, ամուրի երիտասարդը որ անհամբեր է ժամ առաջ հեռանալու մանչերու ննջարանէն եւ տեղաւորուելու փոքր բնակարանի մը մէջ, որ ընտանիքներուն կը յատկացնեն, կը հաւաքէ իր ամբողջ ունեցածը, եւ տոմսակ մը կ'առնէ Մարսէյլի համար, ուր հարուստ Հայեր որբանոց մը կը պահեն։ Ամուրի երիտասարդը ըստ արեւելեան սովորութեան, կը նկատէ թէ նշանուելիք աղջիկներու կարաւան մը կայ հոն, աղջիկներ՝ որոնք բոլորն ալ կրնային զինքը ուրախութեամբ ընդունիլ իբր ամուսին, եւ որոնց զգացումը նկատի առնել՝ սովորութիւն չէ։

Երիտասարդը կը գիտէ, կ'ընտրէ, կը մատնանշէ իր նշանածը. այն ատեն «Օրիորդը կը յանձնեն իրեն, իր բոլոր թուղթերով» ինչպէս կ'ըսէ Մէկը, որ, խնդրին մօտէն տեղեակ է։

ՑՈՒՍԱԼԻԱՌ ԿԻՆԵՐ

Բայց պէտք չէ՞ որ հիմնուինք մանաւանդ կիններուն վրայ, որպէսզի մեր հա՞յ հիւրերը կատարելապէս իւրացնեն ֆրանսական բարքերը։ Եւ ահա, երեւան կուգան «յուսախաբ կիներ», որբուհիներ՝ որոնք վերջին պահուն կը մերժեն ամուսնանալ։ Պատահած է որ վերջին պահուն մերժուած նշանած մը աղջիկէն պահանջէ վնասուց հատուցում, ճամբեւ օրաւարձքի վրայէն վար դրուած գումարներով. խորամանկ ըմբոստուհին կը բողոքէ եւ իր դատը կը վստահի ոստիկանութեան։

— Մեր վրայ է հիմա, նեղացուցիչ բան է, կը հառաչէ, պատուական քննիչը Լանպէր։

Պ. Լանպէր այնքան մարդասէր է որ չի կրնար ըմբոստ աղջիկը գաղութին յանձնել. նաեւ շատ խոհեմ. կը յիշէ կոշկակար Մենեճիկեանը որ 1925ին, «բռնի ամուսնութեամբ» առած իր կնոջ վիզը կտրեց։ Շիտակ է որ, ան նախկին զաւշտ մըն էր։ Ընկեց ատգին, որ եւ է գէպք չէ պատահած որ Պ. Լանպէր չկրենայ միւնակը քննել ու դատել։

Գաղթականներու մեծ յոյսն է փրկուիլ վարձուորութենէ, վաճառականութիւն ընելով։ Ընծմէ մէկը փոխադրութեան գործի մը ձեռնարկեց։ Ձախողեցաւ։ Քաջութեամբ, գործարան վերադարձաւ։ Հոն տեսայ զինքը։ Սոսկ սատկ կը խնայէ, նորէն պիտի սկսի։ Այս մէկը հաջագործութիւն կ'ընէ։ Ուրիշ մը փոքր ու շատ մաքուր սրճարան մը բացած է, ուր ոսպէսզի ազգային զուգատախտակը չխաբէ, միայն սուրճ կը խմեն։ Գործեց գլանիկներ բաշխեցի հոն։ Բոլոր խօսակցութիւնները գադրեցան։ Երբեմն ի՞նչ տեսիլներ կը հետեւէին այս պիշ աչքերուն, կապոյտ մշուշին ընդմէջէն, որ ծանր էր ծխախոտին վերադառնուած, սիրական բոյրով։

ԱՆՏՐԷ ՍԱԼՄՈՆ

Կեանքը Թուրքիոյ Մէջ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՐՑԱՐԱՆ ՄԸ

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը շրջաբերական մը ուղղած է բոլոր նահանգապետութեանց հետեւեալ հարցումներով.—

1.— Ձեր նահանգին մէջ անգործութեան խնդարում կա՞յ, ամէնէն յաճախադէպ դէպքերը արգիլելու համար ի՞նչ միջոցներ ձեռք կ'առնուին, ալազակային դէպքեր տեղի կ'ունենա՞ն։

2.— Ժողովուրդին հոգեկան վիճակը եւ հակումները ի՞նչ վիճակի մէջ են։ Պետական կազմակերպութիւնը գոհացում կուտա՞յ ժողովուրդին պէտքերուն։ Հանրապետական սկզբունքները ի՞նչ տեսակ յեղաշրջումներ առաջ բերած են երկրին մէջ, օրէնքներու գործադրութեան միջոցին դժուարութիւններ կը ծագի՞ն եւ ի՞նչ պատճառով։

3.— Նահանգին վարչական կազմակերպութիւնը բաւարա՞ր է գոհացում տալու ներկայի պէտքերուն, ժողովուրդին եւ կառավարութեան միջեւ յարաբերութիւնները ի՞նչ վիճակի մէջ են։ Ի՞նչ պէտք է ընել՝ ժողովուրդին վստահութիւնը աւելցնելու համար։

4.— Նահանգին մէջ շրջան աշխերէններ կա՞ն. ի՞նչ է անոնց թիւը եւ ընկերային կացութիւնը եւ կենցաղավարութեան եղանակը։ Եթէ մէկէ աւելի աշխերէններ կան՝ յայտնել թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնելու է զանոնք տեղաւորելու համար։

5.— Ի՞նչ վիճակի մէջ է նահանգին տնտեսական կացութիւնը։ Ժողովուրդը ի՞նչ տեսակ գործերով կը զբաղի։ Երկրագործութիւնը, վաճառականութիւնը, արհեստները ո՞ր աստիճան զարգացած են։

6.— Նահանգին ընկերային կացութիւնը ի՞նչ է։ Հարստութիւնը ի՞նչպէս բաժնուած է ժողովուրդին միջեւ։ Ի՞նչ է աղքատութեան ու կարօտութեան աստիճանը եւ պատճառը։ Անգործներու թիւը ի՞նչ է։ Ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնուած են՝ անոնց գործ գտնելու համար։ Երկրին մէջ «մեթէքալիպէ» կա՞յ։ Մարդահամարը ի՞նչ վիճակի մէջ է։ Յաւելում կամ նուազում կա՞յ։ Ամենէն աւելի ո՞ր տարիքներուն մէջ մահեր կը պատահին։ Տղայոց թիւը ի՞նչ աստիճանի մէջ է։

7.— Ի՞նչպէս է նահանգին առողջապահական վիճակը, տեւական հիւանդութիւններ կա՞ն, ի՞նչպէս կարելի է ջնջել զանոնք։ Ամէնէն աւելի ի՞նչ տեսակ հիւանդութիւններ աւեր կը գործեն։ Ի՞նչ է նահանգին առողջապահական կազմակերպութիւնը եւ կը գոհացնէ՞ ժողովուրդը։ Տենդը, Թոքախտը եւ ֆրանկախտը աւերներ կը գործե՞ն։

8.— Նահանգին կրթական կացութիւնը։ Նախակրթութեան համար ի՞նչ կ'ըլլայ. պարտաւորիչ կրթութեան տարիքին մէջ գտնուող քանի՞ տղայ կայ եւ ասոնցմէ ո՞րչափը դպրոց կը յաճախեն։ Քանի՞ վարժարան կայ եւ ո՞րչափ գրել կարդալ գիտցող։

9.— Նահանգին կացութիւնը՝ բարգաւաճման տեսակէտով,— Ո՞րչափ ճամբայ, կամուրջ, հիւանդանոց եւ գրադարան ունին։ Անոնց ընդարձակման, բարեզարգութեան եւ կատարելագործման համար ինչ ծրագիրներ եւ միջոցներ կան։

ՄԻԱՅՆ 35.000 ՅՈՅՆ

«Ճիւմհուրիյէթ» այսօր կը գրէ թէ տարիներէ ի վեր անշարժ մնացած «էթապլի»ի խնդիրը, ուշագրաւ հանգամանք մը ստացած է։

Փոխանակութեան երկրորդական յանձնաժողովի նախագահ Մ. Քիւլէրման այժմ արձակուրդով Պոլսէն բացակայ գտնուելով, յանձնաժողովի ընդհ. քարտուղարը Մ. Սիմոն նախագահած եւ Թուրքեւ հելլէն պատուիրակները հրաւիրած է որ կարծիք յայտնեն։ Հելլէն պատուիրակութիւնը ըսած է որ Պոլիս գտնուող Յոյները փոխանակութեան ենթակայ չեն։

Փոխանակութեան մասնաժողովը, Պոլիս գտնուող Յոյներու կացութիւնը քննած եւ 35.000 Յոյնի ոչ-փոխանակելի ըլլալու արտօնագիր տուած էր։ Անկէ վերջ Անատոլուցի ըլլալով, որոշեալ թուականէն աւելի առաջ Պոլիս եկող Յոյներու կացութիւնը պիտի քննուէր։ Թուրք պատուիրակութիւնըպնդած է որ այս Անատոլուցի Յոյները ամբողջովին փոխանակելի են։ Թուրք պատուիրակութեան տեսակէտին համաձայն, բացի ոչ-փոխանակելիներու արտօնագիր առնող 35.000 Յոյնէ՝ մնացեալը փոխանակելի են եւ պէտք է անոնք Յունաստան ղրկուին։ Այս կերպով Պոլսոյ Յոյներուն երեք չորրորդը Յունաստան ղրկել պէտք պիտի ըլլայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒԼՈՆԻ ՄԷՋ

ԹՈՒԼՈՆ.— Այստեղ հաստատուած քանի մը տասնեակ հայութեան մէջ, քանի մը հոգի միայն կը յիշեն իրենց ազգային կեանքը։ Մնացեալները կէս հայերէն, կէս ֆրանսերէնով հազիւ կրնան արտայայտուիլ։ Կան նաեւ հայ կաթոլիկներ, որոնք անպատուութիւն կը համարին հայ կոչուիլ. եւ եթէ փորձես հայերէն խօսիլ, չհասկնալ կը ձեւացնեն եւ կը ծաղրեն։ Մէկ խօսքով ձուլումը անխուսափելի է։ Ամանք օտարուհիներու հետ սիրահարած եւ հայերէնը մոռացութեան տուած են, ուրիշներ կատարելապէս անտարբեր են։

Անուշ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ (Պաս գ'Ալփ) 10 սեպտ.— Կարծեմ այս փոքրիկ գիւղի մասին խօսուած է «Յառաջ»ի մէջ։ Մարսէյլ-Կրընոպլը գծին վրայ կը գտնուի եւ գնահատելի օդ մը ունի։ Ամբողջ գիւղը սեփականութիւնն է Produits chimiques ընկերութեան։

Այստեղ կան 60ի չափ Հայեր (10 ընտանիք եւ մնացեալը ամուրի)։ Միայն այրերն են որ կ'աշխատին մեծ գործարաններու մէջ եւ 8—9 ժամուան աշխատանքի փոխարէն կը ստանան 20—25 ֆրանք օրական։ Կիներու համար գործ չկայ։ Բնակարանները ընկերութեան կողմէ տրամադրուած են գրեթէ ձրի։ Հայկական ոչ մէկ կազմակերպութիւն։ Կարգ մը փոքրիկներ կը յաճախեն ֆրանսական դըպրոց, միշտ ենթակայ օտարացման. հազիւ քանի մը բառ կըրնան շարել իրենց մայրենի լեզուէն։

Ուրիշ ցաւալի կէտ մը,— «բունձի»ներու ախտն է։ Մեծ եղաւ զարմանքս երբ լսեցի թէ մարդուկ մը ինքզինքը «պատուելի» հռչակելով եկած եւ բոյնը հաստատած է այս հեռաւոր անկիւնները եւ մարդորսութիւն կ'ընէ։

Մինչեւ ե՞րբ պէտք է հանդուրժենք այս տխմարներուն։ Հերիք չէ՞ն մեզի մեր առօրեայ ցաւերը։

Յ. Խ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՏԷՍԻՆ, 11 Սեպտ.— Օգոստոս 12ին Վիէնի մէջ կազմուած յանձնախումբը, ժողով գումարելով սեպտեմբեր 1ին Լիոն եւ 2ին Տէսինի մէջ, Կեդրոնական Ֆրանսայի շրջանին համար Պատգ. Ժողովի վայր որոշեց Վիէն, սեպտեմբեր 29ին ու 30ին։

Առ այժմ կրնան մասնակցիլ այս ժողովին Կրընոպլի, Տէսինի, Լիոնի եւ Վիէնի մասնաճիւղերը, որոնք իրենց պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարած են U. G. Arménienneի տակ (Հ. Մ. Ը. Մ.), տարբեր անունի տակ եղած Հայ Մարզ. Միութիւնները կրնան իրենց դիմումները կատարել Պատգմ. Ժողովէն վերջ, Շրջանային Վարչութեան։

Մ. Դանիէլեան

ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԷԼՎԻԼ (Փարիզ).— Արարատ Մարզական Միութիւնը, իր քառասուն եւ ութը (48) գործօն անդամներով, կազմած է ֆութպոլի երկու կանոնաւոր խումբեր, որոնք՝ գնդախաղի եղանակի բացումէն ի վեր, կատարած են վեց մրցումներ, հինգը յաղթական։

Արարատ Մարզական Միութիւնը, կազմուած ըլլալով որբ մարզիկներէ, անշուշտ պիտի արժանանայ հանրութեան գուրգուրանքին։

Մենք՝ չհամարձակեցանք փնտռել հայ բարերարներ, բայց օտարազգի բարերարի մը նիւթական ու բարոյական օժանդակութեամբ, հիմը դրինք Միութեանս։

Այժմ Արարատը կենդանի եւ գործօն միութիւն մըն է, իր երիտասարդութեան որակովն ու քանակովը եւ պարբերաբար տեղեկութիւններ պիտի տայ իր գործունէութեան մասին։

Ս. Անուշեան

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Եղանակի բացման առթիւ, այսօր, շաբաթ իրիկուն կռփամարտիկ Աթաեան պիտի կատարէ առաջին մրցումը։

Վերջերս հայ մարզիկը բաւական ատենէ ի վեր անգործութեան մատնուած էր, ծանրապէս վիրաւոր ըլլալով։

Մօտաւորապէս 15 օրէ ի վեր Աթաեան ծանր փորձեր կը կատարէր ընկերակցութեամբ Ֆրանսայի ախոյեան Gavaldaի և Lecadreի։

Անոնք որոնք այս իրիկուն ներկայ պիտի ըլլան այս մրցման, պիտի տեսնեն թէ հայ մարզիկը որքան յառաջացած է։

Աթաեանի հակառակորդն է Beck որմէ 8 ամիս առաջ կէտերով պարտուած էր։ Բայց ներկայիս Աթաեան լաւ կազմի մէջ ըլլալուն կը սպասուի արագ եւ լաւ յաղթանակ մը։

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Central Sporting Clubի մէջ, 57 Ֆոպուր Սէն Տընի, Մէթրօ Սէն Տընի։ Մուտքի գինը 5էն 20 ֆրանք։

Գ. Կարապետեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴԱՏԱՒՈՐԻՆ ԶԱՐՄԱՆՔԸ.— Մարսէյլ բնակող կին մը, զոյգ մը օղ կորսնցուցեր էր, 400.000 ֆրանք արժէքով։ Ժորժ Քիանօթիս անունով Յոյն մը գտեր էր օղերը եւ 1100 ֆրանքի փոխարէն՝ ծախեր էր գինեպանի մը։ Գինեպանը ուրացաւ սակայն՝ ոստիկանութիւնը շարունակեց զայն ձերբակալման վիճակի մէջ պահել։ Բայց ի՛նչ եղաւ զարմանքը քննութիւն կատարող դատաւորին Էսքօֆիէի, երբ անցեալ առտու, Նամակատան ցրուիչը իրեն յանձնեց տուփ մը, որուն մէջ կը գտնուէին կորսուած օղերը։ Դատաւորը այս պահուս զբաղած է առեղծուածը լուծելով։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VI

Աղջիկը ոտքի ելաւ եւ տարընտանութեամբ մը հարցուց ...նիային.

— Ի՞նչ կ'ուզես, գեղեցի՛կ։

— Ի՞նչ կ'ուզես, կրկնեց Անա... Ջուանէին դառնալով։

— Քու ուզածդ, ըսաւ չփո... ...ար հովիւը։

Աղջիկը կապկեց Ջուանէին ...ն ու կերպերը.

— Քու ուզածդ... է՜ դուն ի՞նչ ...ես գառնուկս։

...րբօրէն Անանիային նայե... ...որ վերջապէս սուրբ մը չէր... ...ւ որ Ջուանէ կը կարմրէր եւ ...երը վար կ'առնէր եւ երբ ...ելան՝ հարցուց երկչոտու... ...մբ.

«Ա՞տ ալ տարփուհիդ է»։

— Ինչո՞ւ, հարցուց Անանիա քիչ մը զայրացած, քիչ մը ուրախ։ Որովհետեւ ինծի՞ կը նայէր, ինչո՞ւ աչքեր ունինք, դուն վանակա՞ն պիտի ըլլաս։

— Այո՛, պատասխանեց միւսը։

— Գնա՛, վանական եղիր, ըսաւ Անանիա ծիծաղելով։— Հիմա երթանք գերեզմանատունը տեսնելու, այսպէս ուրախ պիտի ըլլանք։

— Սակայն եւ այնպէս ամէնքս ալ հոն պիտի երթանք, ըսաւ միւսը ծանրութեամբ։

Տուն դարձած ատեննին, Անանիայի դասընկերներէն մէկուն հանդիպեցան։ Ցեղ տղայ մըն էր՝ ժամանակէն առաջ պեխաւոր, մօրուսաւոր։

— Առնդու քեզի կուգամ, տնօրէնը քեզ տեսնել կ'ուզէ։ Թատրոնին մէջ կնոջ դեր մը կայ, անիկա դուն պիտի առնես։

— Ե՞ս, եգիպտացի կնոջ դերը կատարե՛մ։ Ես բան մը չեմ կրնար ներկայացնել, ոչ մէկ դեր կրնամ կատարել, պատասխանեց Անանիա։

— Ի՛նչ ընելու է ուրեմն,միակ յարմար տղան ես։ Ճիշդ չէ՞ որ կնոջ կը նմանի, նայէ՛, ըսաւ տգեղ տղան Ջուանէի դառնալով։

— Այո՛, գեղեցի՛կ է, ըսաւ միւսը։

Անանիա գլխարկը հանեց եւ խոնարհելով «Շնորհակալութի՜ւն» ըսաւ։

— Այդքան համեստ մի ըլլար, եկուր տնօրէնին մօտ։

— Վերջը կուգամ բայց այդ դերը չեմ ստանձներ, երբե՛ք։

— Ինչո՞ւ կնոջ դեր պիտի կատարէ, հարցուց Ջուանէ զարմացումով։

— Կատակերգութեան մը մէջ... աղքատ ուսանողներու համար պիտի ներկայացնենք...

— Ես աղքատ եմ, ի նպաստ ինծի ներկայացուցէք այդ կատակերգութիւնը, ըսաւ Անանիա։

— Աղքա՜տ, կը լսե՞ք սատանան տանի քեզ, դուն մեզմէ հարուստ ես։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց Անանիա սպառնալով, կարծելով որ տղան կ'ակնարկէր կարբոնիի պաշտպանութեան։

— Գեղեցիկ ես, դասարանին առաջինն ես, դատաւոր պիտի ըլլաս, բոլոր աղջիկները պիտի սիրահարին քեզի...։

Այս բացատրութիւնը ծիծաղեցուց եւ հանդարտեցուց Անանիան։ Բայց խօսքը պահեց եւ կատակերգութեան մէջ ոչ մէկ դեր ստանձնեց։ Ասոր համար չզղջաց, որովհետեւ ներկայացումին իրիկունը երկրորդ շարքի վրայ նստած՝ կրցաւ ներկայ ըլլալ։ Ճիշդ կնքահօր ետին նստած էր, այն ատեն նուօրայի քաղաքապետը, որուն քով էր Մարգարիտ՝ կարմիր զգեստով, ճերմակ գլխարկով եւ կը փայլէր բոցի մը նման։

Ոստիկանապետն ու փոխ. կառավարչատան քարտուղարը, կիմնազիոնի տնօրէնը նստած էին առաջին շարքի վրայ քաղաքապետին եւ աղջկան քով։

Մարգարիտ այդ ընկերութենէն գոհ չէր երեւար, որովհետեւ յաճախ ետին կը դառնար եւ կը դիտէր ուսանողներն ու սպաները։

Կատակերգութեան նիւթը խաչակրութիւններէ առնուած էր եւ տեղի կ'ունենար հին, աշտարակաւոր դղեակի մը մէջ։ Հաւատարիմ Էրմէնէկիլտան, կարմիր թղթով զունաւորած դէմքով ուսանող մը, հագած էր տիկին կարբոնիի լայն զգեստներէն մէկը։ Պատշգամին մօտ նստած խլատեւ մը կը պատրաստէր հեռաւոր պատերազմիկ մը՝ կոֆրէդոյին համար։

— Հիմա ձեռքը պիտի ծակէ, ըսաւ Անանիա հակելով դէպի Մարգարիտին կողմը։

Մարգարիտ ալ ծռեցաւ, թաշկինակը բերնին տարաւ խնդուքը բռնելու համար։

Ոստիկանապետը Մարգարիտին մօտ նստած էր, կամաց մը գլուխը դարձուց եւ խեթիւ նայեցաւ ուսանողին։ Բայց Անանիա այնքան երջանիկ էր, յիմար փափաք մը ունէր ծիծաղելու եւ Մարգարիտին հաղորդելու իր մօտը ըլլալուն համար զգացած ուրախութիւնը։

Երկրորդ արարուածին մէջ Էրմէնէկիլտայի հայրը, կոմս Մանֆրէդօ, կը բռնադատէր աղջիկը մոռնալու կոֆրէդոն եւ ամուսնանալու հարուստ պարոնի մը հետ։

— Հայրի՛կ, կ'ըսէր աղջիկը, ինչո՞ւ կը բռնանաս, մինչդեռ բաջն կոֆրէդոն թերեւս սարսափելի բանտի մը մէջ կը տանջուի անօթութենէն, ծարաւէն եւայլն...։

(Շար.) Թարգմ.՝ ՇԷԹՈՒՄ

բերու եւ անձերու: Շնորհիւ Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնին ձեռք առած միջոցներուն, շարժումը խափանուած է:

Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ դաւադրութեան հեղինակներն են փառատենչ մարդիկ, որոնք նկատի իսկ չեն առներ թէ ի՛նչ չարիք կը հասցնեն երկրին, երբ անիկա ժընեւի արիսպագոսին մէջ համաշխարհային համակրանքի կ'արժանանայ: Վերջաբանին մէջ, զեկոյցը կ'ըսէ թէ անդորրութիւնը կատարեալ է ամբողջ երկրին մէջ:

⁂ Առջի օր յիսուն հոգի ձերբակալուեցաւ Ճիպրալթարի արուարձան Լինէայի մէջ, հարիւր հոգի ալ՝ Սանրոքի եւ Ալճէզիրասի մէջ:

⁂ Յեղափոխական շարժման ղեկավարներէն մէկը հետեւեալ յայտարարութիւնները կ'ընէ.

— Մեր կազմակերպութիւնը 12 տարուան կեանք ունի: Ձերբակալուած 3000 հոգիներուն մէջ կան մարդեր, որոնք շատ օգտակար կրնային ըլլալ մեզի: Սակայն մինչեւ հիմա Փրիմա տը Րիվէրայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց մանաւանդ կասկածելի մարդիկ, մինչ յեղափոխական շարժումին իսկական ղեկավարները տակաւին ազատ են:

«Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ սխալ հետք մը, որուն վրայ դրինք զինք կամովին: Մեր շարժումը կը շարունակէ ծաւալիլ, եւ հակառակ կառավարական հալածանքին եւ վերջին օրերու ձերբակալութեանց, ամէն օր հազարաւորներ կը դիմեն մեզ՝ անդամագրուելու համար, Սպանիոյ բոլոր կողմերէն:

«Չեմ կրնար ըսել թէ ե՞րբ պիտի պայթի մեր ապստամբութիւնը: Թերեւս այսօր, թերեւս մէկ ամիսէն, եւ կամ գալ տարի: Կրնամ ըսել միայն թէ այժմու դիկտատորական վարչաձեւը պիտի տապալի եւ ժողովրդավար դահլիճ մը պիտի յաջորդէ անոր: Պարզ յերիւրանք է կառավարական զեկոյցին այն հատուածը, որ կ'ըսէ թէ շարժումը խափանուած է: Երբեք ա՛յնքան զօրաւոր չէինք եղած, որքան այժմ:

⁂ Ձերբակալուածներուն մէջ են զօր. Ակուիլարա, հարիւրապետ Պորրէրօ, էմէլիօ Իկլէզիաս, Պարչելոնայի արմատական կուսակցութեան պետը, եւ «Լա Տէմոքրացիա» թերթին ամբողջ պաշտօնէութիւնը: Բոլոր զինուորները փակուած են իրենց զօրանոցներուն մէջ եւ զինուորականներուն արգիլուած է խօսակցիլ քաղաքացիներու հետ:

⁂ Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն թէ՝ վերջին օրերու ձերբակալութեանց պատճառաւ Ալճէզիրաս քաղաքի բոլոր արհեստակցական կազմակերպութիւնները որոշած են ընդհանուր գործադուլ յայտարարել, եթէ երբեք ձերբակալուածները անմիջապէս ազատ չարձակուին:

Ալճէզիրասի զինուորական կառավարիչը պատուիրակներուն յայտարարեց թէ գործադուլի ոեւէ շարժում զինուորական միջոցներով պիտի զսպուի: Պատուիրակները պատասխանեցին թէ զինուորները չպիտի հնազանդին իրենց պետերուն:

ԴԻԿՏԱՏՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

Սպանիոյ զանազան մասերէն Մատրիտ եկած աւելի քան 100,000 հոգի հանդիսաւորապէս տօնեցին զօր. տը Րիվէրայի դիկտատորութեան հնգամեակը: Վարչապետը իր պաշտօնատան պատշգամէն ճառ մը խօսեցաւ՝ ամբոխին ծափերուն մէջ: 100,000 հոգի թափօր կազմած պտտեցան փողոցներուն մէջ:

Հնգամեակին առթիւ Թագաւորը ընդհանուր ներում պիտի շնորհէ շատ մը բանտարկեալներու: Մահապարտներու պատիժը տաժանակիր աշխատանքի պիտի փոխուի. ուրիշ պատիժներ ալ պիտի թեթեւցուին:

Պուլկարիոյ համայնավար դաւին շուրջ

Երէկ գրած էինք թէ պուլկար ոստիկանութիւնը ձերբակալած է 15 համայնավարներ, որոնք կ'ուզէին վերակազմել Պուլկարիոյ ջնջուած համայնավար կուսակցութիւնը:

«Թայմզ»ի Սոֆիայի թղթակիցը կը տեղեկանայ թէ ասոնք կը գործէին Վիէննայի կոմիտէին հրամանին տակ: Իրենց պետը՝ Սոյանոֆ փախաւ, իսկ ձերբակալուածներէն մէկը անձնասպան եղաւ՝ ոստիկանատան երրորդ յարկէն վար նետուելով: Մոսկուա նիւթապէս կ'աջակցէր ասոնց կազմակերպութեան: Գլխաւոր վարիչներն էին չորս տարագիրներ, որոնք կեղծ անուններով Պուլկարիա վերադարձած էին: Յարաբերութեան մէջ էին Իսքրոֆ անուն պուլկար համայնավարի մը հետ, որ վերջերս ձերբակալուած էր վիէննական ոստիկանութեան կողմէ: Իսքրոֆի թուղթերուն մէջէն գտնուեցաւ Պուլկարիոյ մէջ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան մը յատակագիծը:

Ֆրանսական օդանաւ մը կորսուած

Ժամանակէ մը ի վեր փորձեր կ'ըլլային անդրատլանտեան «Իլ-տը-Ֆրանս» շոգենաւին վրայէն թղթատար օդանաւ մը թռցնելու դէպի ցամաք, երբ շոգ՛նաւը բաւական մօտեցած կ'ըլլար նաւահանգիստին: Տեղակալ Տէմուժօ երեք անգամ յաջող փորձեր կատարած էր (երկու անգամ դէպի Նիւ Եորք, մէկ անգամ դէպի Փարիզ): Առջի առաւօտ երբ շոգենաւը Իրլանտայի եզերքէն 150 քիլոմեդր հեռու էր (Փարիզէն 1000 քիլոմեդր), Տէմուժոյի օդանաւը ճամբայ ելաւ՝ միասին տանելով կարեւոր նամակները: Անկէ ի վեր ոչ մէկ լուր կայ օդանաւէն եւ օդանաւորդէն: Կը վախցուի որ ովկիանոսին մէջ ինկած է:

Գերման նաւատորմին ռազմափորձերը

Քոփէնհակէն կը հաղորդեն որ գերման նաւատորմը գիշերային ռազմափորձեր կատարած է Զէէլանտ կղզի՛ն արեւելեան եզերքին վրայ: Ռազմափորձերուն ծրագիրն էր կեղծ յարձակում մը Քոփէնհակի վրայ:

Ցարական բանտը Թանգարան

Շլիսէնպուրգի նախկին ամրոցը, ուր կը բանտարկուէին Ռոմանոֆներու քաղաքական հակառակորդները Եկատերինա կայսրուհիի օրերէն ի վեր, այժմ վերանորոգուած եւ թանգարանի վերածուած է: Նոր թանգարանի բացման հանդէսին ներկայ եղան բոլշեւիկ կառավարութեան անդամները, որոնցմէ ոմանք ժամանակին բանտարկուած էին հոն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ անգործներու թիւն է 230,000, այսինքն բնակչութեան մէկ 10րդը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ — Լոս Անճելոս առանց հանգրուանի թռիչքի մրցումին մէջ ոչ ոք յաջողեցաւ:

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Վ Ի Է Ն

Եւրոպահայ կարմիր խաչի եւ մանուկներու պաշտպան միութեան վիէնի մասնաճիւղին բացման հանդէսը վաղը կիրակի ժամը 2.30ին քաղաքապետարանի սրահին մէջ: կը խօսի դ. *Ե. Տէր Անդրէասեան*:

Տ Է Ս Ի Ն

վաղը կիրակի ժամը 2ին Տ. L. S. A.ի ընդարձակ ճաշասրահը: կը խօսի՝ *Պ. Եր. Ճանկէօզեան*: Ջութակ, մեներգ, խմբերգ, հայկ. ու կովկասեան պարեր:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը   Ա Զ Ա Տ   Է

ՕՐ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԹԱՄԱՄԵԱՆ
(ԲԱԼՈՒՅԻ)
ԵՒ
ՄԱՆՈՒԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ (ՄՇԵՑԻ)
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
15 Օգոստ. 1928 Լավէնկիւտ

Հ. Յ. Դ.

Ագբիւր Սերոբ *խումբի ժողովը՝ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին*, 184 Ave. d'Italie. *Կը հրաւիրուին նաեւ Վիլժուիֆի խումբի ընկերները:*

Պուա Քոլոմպի « *Եռագոյն* » *ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին*, 164 Rue des Bourguignons, Asnières.

«Եռագոյն», «Վռամեան» և Պէլվիլի *ենթակոմիտէներըայսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց երեքական ներկայացուցիչներով խառն ժողովի կը հրաւիրուին, կարգադրելու համար Յուլիս 8ի դաշտահանդէսի առ. կախ հաշիւները: Հասցէ՝* 131 Fbg. du Temple, *Պէլվիլի Դրադարանի սրահը: Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Շրջ. Կոմիտէի անդամները:*

Լիոնի *Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Դրադարանը.*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 3ին, 131 րիւ ֆօպուր տիւ թանփլը, մէթրօ Պէլվիլ: կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ Սալնոյ Ձորի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին քան միրապօ՝ գ. գաւիթի շէնքին մէջ:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

16 Septembre 1928

. ՏԱՐԻ Թիւ 753 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՌԱՉԵԼՈՎ, ՅՕՐԱՆՋԵԼՈՎ...

...ժնեւի մեր Թղթակիցը օրը օրին հաղորդեց կարեւոր տե...Թիւններ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրանաբնակ տարագիր... տեղաւորման աշխատանքներու մասին։

Այդ շարքին մէջ ուշագրաւ է վերջին «Նամակ»ը, որ կը ...մէ տեսակցութիւն մը՝ տեղաւորման երկու գլխաւոր վա...ներուն, Ջօր. Տիւկէի եւ Պ. Պուռնիէի հետ։ Ինչպէս պիտի ...ք Բ. էջին մէջ, երկու պաշտօնատարները մէկ բերան ...ակողականի մը սկսած են, մեր երեսին զարնելով քար ...ապերութիւնը.

— Ո՞ւր են ձեր մեծ Մամուլին, ձեր Պատուիրակութեան, ձեր ...գործականին ներկայացուցիչները։ Ձեզի համար աճագին աշ...անք կը կատարենք այստեղ, եւ մինչեւ այսօր ձեզմէ ոչ մէկը ...է տեսնելու թէ ի՛նչ կը շինենք, ի՛նչպէս կը շինենք։ Մէկ ...ձգելով ձեր նիւթական աջակցութիւնը, որուն կը սպասէինք ...կը սպասենք տակաւին, գէթ ձեր բարոյական աջակցութիւնը ...տի զլանայիք մեզի։ Դուք այնքան կը հետաքրքրուիք մեր ...նարկով, որքան եթէ Չինացիներու համար աշխատած ըլլայինք»։

Ինչո՞ւ ծածկել. արդա՛ր է դառնութիւնը եւ մենք արժանի ...ք այս ապտակին։

Վերջին մէկ տարուան ընթացքին, «Յառաջ»ը ոչ միայն ...օրին եւ բոլոր մանրամասնութիւններով նկարագրեց այս ...ր ձեռնարկը, այլ և, տաղտկալի դառնալու աստիճան յիշե...ց թէ՝ մենք ալ պարտականութիւններ ունինք։ Թէ աններելի ...աշխատանքը, նոյնիսկ դրամ ճարելու հոգը օտարներուն ...իսկ մեզի պահել միայն հառաչելու եւ յօրանջելու հոգը, ...ջահանալ ամուլ բարեմաղթութիւններով։

Մենք բսինք, եւ մենք լսեցինք։

Անկէ առաջ, Ամերիկեան Նպաստամատոյցի շրջանակներէն իմացած ենք դառն խօսքեր։ Գործին փարած բարեկամներ ...յին, որոնք առաջարկեցին հանգանակութեան ձեռնարկել ...առաջ»ի մէջ, գոյացած գումարը կրկնապատկելու յանձնա...թեամբ։ (Շատ էին խանդավառուած Շիրակի շարժի հան...ակութենէն, զոր գերազանցեց Ֆիլիպէի ցանկը, 91,000 ...նքի գումարով)։

«Յառաջ»ը պատճառներ ունէր խուսափելու այդ հանգա...ութենէն, առնուազն կանխահաս համարելով զայն։ Բայց, ...ժողովուրդին պաշտօնական Մարմիններն ու հարուստները ...մէ՞ս կրնային մեկուսի կենալ, եւ օտարներուն անգամ զայ...ը հրաւիրել, քար անտարբերութեամբ։

Մանաւանդ որ, տրամադրուած գումարը ջուրը չպիտի ...ուի, այլ պիտի յատկացուի արդիւնաւոր նպատակի մը, — ...ներու եւ կայաններու մէջ ծիւրելու եւ անբարոյանալու ...պարտուած 40,000 հայրենակիցներ հողին եւ ջուրին ...ելու, ինքնապահ դարձնելու։

Եւ յետոյ, ինչ որ կը տրամադրուի, կը դառնայ փոխա...ութիւն։ Արդէն տեղաւորուած գաղթականները պատրաստ ...կարճ ատենի մը մէջ վերադարձնելու փոխ տրուած գու...ները։ Այս պարագան օտարներն ալ կը հաստատեն մեծ ...ոհունակութեամբ։

Իսկ մենք մեր բարոյական աջակցութիւնն անգամ զլա...ք։

Այո՛, «դուք այնքան կը հետաքրքրուիք մեր ձեռնարկով, ...ան եթէ Չինացիներու համար աշխատած ըլլայինք»։ Տեղե...գիրներն անգամ օտարները կը խմբագրեն։ Եւ մենք մեր ...պարտականութիւնը կատարած կը համարենք, զանոնք թարգ...նելով եւ թերթէ թերթ արտատպելով։

Ամէն անգամ որ առիթ ունեցած ենք խօսելու այս ձեռ...րկին վրայ, միշտ բացատրած եւ շեշտած ենք, թէ Նոր հայ...ք ստեղծելու եւ զայն մեր բուն հայրենիքին, Հայաստանի ...դրելու խնդիր չկայ։ Լաւագոյն պիտի ըլլար որ ոչ միայն ...անանի եւ Սուրիոյ կայաններուն, այլ եւ բոլոր գաղութնե...ցրուցան բազմութիւնները խարիսխ նետէին բուն հայրե...ին մէջ. այնտեղ շինէին իրենց տուները եւ այնտեղ վա...արտը։

Բայց ի՛նչ օգուտ... Երեւանը խորթ է, չկամ եւ անկարող. ...բազմութիւնները կը հալին ամուլ ակնկալութեանց տառա...քէն, որ կրնայ դեռ երկար տեւել։

Եւ ահա ստիպուած ենք արօրը խրել օտար հողի վրայ, ...ներ եւ ածուներ բանալ բարեացակամ Լիբանանի ծովափը։ ...տաել Նոր բոյներ, տնակներ ու գիւղակներ։

«Մեղքը մերը չէ, անէծք... կոմկուսին»։

Այս հիմնական կէտը ճշտելէ յետոյ, ինչպէ՞ս կարելի է օ...տի աչքով, կամ հարեւանցի, իբրեւ հանդիսատես նայիլ ...րուած աշխատանքներուն եւ ծրագրուած առաջադրու...ց վրայ։

Ուրեմն, չե՞նք ըմբռներ որ նոյնքան շինարար գործ է ...ել 40,000 բռնաւեր հայրենակիցներու տեղաւորման, ...ն 40-50,000 տոլար հաւաքել եւ հինգ-տասը խրճիթ շի...րեւանի բոլորտիքը, իբրեւ «Նոր Արաբկիր» կամ «Նոր Մա...ա»։

Արդեօք հեռաւոր Ամերիկայի ժխորին մէջ շինուած ...գնուած եկեղեցիի մը չա՞փ ալ «ազգասիրական» ար...չունի քսան տնակ եւ երկու հազար արտավար հող աւելցնել ...կաշէն»ի կամ «Նոր Զէյթուն»ի մէջ։ Հազարաւոր վարձու ...եցիներ կան Ամերիկայի մէջ, քարոզի եւ պատարագի հա... բայց ափ մը հող, բահ ու բրիչ մը չեն կրնար ունենալ ...իոյ եւ Լիբանանի մէջ, առանց գինը վճարելու։

Մինչեւ ...՞րբ այսպէս, հառաչելով եւ յօրանջելով...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիա եւ Ֆրանսա

Գործավարներէն յետոյ, հիմա ալ Թուրքիոյ վարչապետ Իսմէթ փաշա քննական պտոյտի ելած է դէպի Արեւելեան Նահանգները։ Հասնելով Մալաթիա, իր ընտրական շրջանակը, վարչապետը խօսեցաւ քաղաքական ճառ մը՝ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Ակնարկելով Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութեանց, Իսմէթ փաշա ըսաւ թէ Ֆրանսայի հետ առկախ մնացած գլխաւոր վէճը՝ կտրօններու խնդիրը հարթուեցաւ։ Յետոյ աւելցուց.

— «Անշուշտ հասկնալի է թէ այսպիսի ծանր բեռ մը ընդունելու համար ստիպուեցանք շատ մեծ զոհողութիւն ընել։ Կայ նաեւ ուրիշ կարեւոր խնդիր մը՝ այն է գործնական եւ իրական կերպով երաշխաւորել Սուրիոյ սահմանագլուխին ապահովութիւնը։ Ձենք ծածկեր թէ լրջօրէն նեղուած ենք այդ սահմանին վրայ պատահած դէպքերէն։ Կը ցաւինք մանաւանդ անոր համար, որ այլեւս ոեւէ անհամաձայնութիւն չկայ երկու երկիրներու շահերուն միջեւ եւ թէ ջերմօրէն կը փափաքինք զարկ տալ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ մեր յարաբերութեանց։ Կը յուսամ թէ շնորհիւ Թուրքիոյ ֆրանս. նոր դեսպանին, շուտով պիտի կրնանք կարգադրել սահմանագլխի այս խնդիրները։»

Մուսթաֆա Քեմալ եւս կը պտտի

Մուսթաֆա Քեմալ առջի օր Պոլիսէն մեկնեցաւ Թրքական շոգենաւով մը։ Պիտի հանդիպի Սինոպ, Սամսոն և Տրապիզոն, ու ներքին քաղաքներն այցելելէ յետոյ, կեսարիոյ ճամբով պիտի անցնի Էնկիւրի։

Իր ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին Հանրապետութեան Նախագահը դասախօսութիւններ պիտի տայ՝ նոր այբուբենը սորվեցնելու Անատոլուի Թուրքերուն։

Մեծ Թիւով երեսփոխաններ նոյն օրինակին հետեւելով, իրենց ընտրական շրջանակները պիտի երթան՝ նոր այբուբենը տարածելու համար։

Մուսթաֆա Քեմալ այս տարի երեք ամիս մնաց Պոլսոյ մէջ։

Ֆրանսա ու Գերմանիա կը համաձայնի՞ն

Պրիանի բացակայութեան, Գերմանիոյ ու Ֆրանսայի բանակցութիւնները կատարուեցան վարչապետ Հէրման Միւլլէրի եւ ֆրանս. պատուիրակ Փօլ Պոնքուրի միջեւ, երկուքն ալ ընկերվարական։ Թէեւ պաշտօնապէս ոեւէ զեկոյց չէ տրուած, սակայն ստոյգ աղբիւրէ կը հաղորդեն որ մեծ քայլ մը եւս առնուած է դէպի համաձայնութիւն։

Նախ՝ գերման վարչապետը հաւանութիւն յայտնած է, որ անմիջապէս կազմուի ելմտագէտներէ բաղկացած Եւրոպական Յանձնաժողով մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ ճշդել հատուցումներու վերջին քանակը եւ վճարումին չափն ու եղանակը։

Երկրորդ՝ Գերմանիա սկզբունքով կ'ընդունի հակակշռի կոմիտէի մը կազմութիւնը Հռենոսի սահմանին վրայ, կէս-մնայուն հանգամանքով։

Փօլ Պոնքուր հաւաստիք տուած է վարչապետ Միւլլէրին թէ Հռենոսի երկրորդ գօտին պիտի պարպուի, անմիջապէս որ ելմտական յանձնաժողովը գործի ձեռնարկէ։ Միւլլէր, կ'առարկէ թէ ինչո՞ւ Մ. Նահանգները յանձնաժողովէն դուրս կը ձգուին։

Ֆրանսա կը փափաքէր, որ Հռենոսի հակակշռի յանձնաժողովը մնայուն ըլլայ, սակայն Միւլլէրի առաջարկին վրայ, ընդունուեցաւ որ ատիկա կէս-մնայուն ըլլայ, այսինքն գործի կանչուի՝ անմիջապէս որ ոեւէ դժուարութիւն ծագի։

Դաւադիրները ազատ արձակուած

Ծիպրալթարէն կը հեռագրեն թէ ազատ արձակուած են Սպանիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ իբրեւ դաւադիր ձերբակալուած հազարաւոր մարդիկը։

Այս պարագան ալ ցոյց կուտայ թէ դաւադրութեան առասպելը յերիւրուած էր պարզապէս Սպանիոյ ոստիկանութեան կողմէ եւ եղածը պարզապէս Նախազգուշական միջոց մըն էր՝ խաղաղութեամբ տօնելու համար դիկտատորութեան հնգամեակի հանդէսները։

Նոր նախարարները

Նախարարական խորհուրդը Ռանպուլյէի մէջ նիստ գումարելով Պ. Տումէրկի Նախագահութեան տակ, որոշեց առեւտրական նախարար հանգուցեալ Պոքանովսքիի տեղ երկու նախարար նշանակել՝ մէկը առեւտրական, միւսը օդանաւային։ Առաջինին կոչուեցաւ ծերակուտական Հանրի Շէրոն, որ քանիցս նախարար եղած է ասկէ առաջ։

Իսկ օդանաւային անդրանիկ նախարար նշանակուեցաւ Լօրան Էյնաք, որ երկար ատեն վարած է առեւտրական նախարարութեան օդանաւի պաշտօնատունը եւ մասնագէտ է այդ ճիւղին մէջ։

Եգիպտոս եւ Քէլլոկի դաշնագիրը

Եգիպտոսի վարչապետ Մոհամմէտ Մահմուտ փաշա առջի օր Թանթայի մէջ խօսեցաւ ճառ մը։ Ակնարկելով Քէլլոկի դաշնագրին, ըսաւ թէ Եգիպտոս, որ կը յարգէ ուրիշներու իրաւունքները, բացարձակապէս կը մերժէ կրել ուրիշ ազգերու տիրապետութիւնը եւ թէ եգիպտական կառավարութեան պար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՄՈՅՇ ՄԸ ՆՈՐ ՇԻՆՈՒԱԾ ՏՈՒՆԵՐԷՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, կը համարձակի՛ հետեւեալ քննադատութիւններն ընել Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը (31 օգոստ.).

— «Երբ Հայաստան Խորհրդային եղաւ, ամէն բան այլափոխելու, յեղաշրջելու նախանձայուզութեամբ, օրուան կառավարութիւնը, պարզ հրամանագրով մը, կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուց հայերէն լեզուի ընկալեալ ուղղագրութեան մէջ, իբրեւ թէ զայն պարզելու, դիւրացնելու եւ ուսման ու կրթութեան ծաւալումը փութացնելու նպատակաւ։

Ինքնին անգործնական ու անհեթեթ էր, զուտ մասնագիտական խնդիր մը այսպէս պետական միջամտութեամբ լուծել, եւ բռնի ուղղագրական նոր դրութիւն մը պարտադրել ժողովուրդին։ Եթէ երբեք կարգ մը ճշտումներու ու փոփոխութեանց պէտք կար՝ հայերէնի ուղղագրութեան մէջ, այդ պէտք է ըլլար գիտուն ու ձեռնհաս անձերէ բաղկացեալ մարմնոյ մը միջոցաւ, եւ ոչ թէ միակ մարդու մը դատողութեամբ ու յարմարցուցած նորութեանց համեմատ։ Հայաստանի վարիչները, այդ օրերուն, այս վերջին ճամբան իրենց ճաշակին ու խառնուածքին աւելի յարմար, եւ ըսենք, աւելի «յեղափոխական», գտան ու հետեւեցան ատոր։ Քիչ յետոյ սակայն, երեւան եկաւ իրենց բռնի ներմուծած դրութեան ամբողջ այլանդակութիւնն ու անգործնականութիւնը։ Նոր դրութիւնը ոչ միայն չդիւրացուց, այլ աւելի դժուարացուց ու կնճռոտեց լեզուին ուսումն ու գրչութիւնը, շփոթութիւններ ստեղծելով։

Ուղղագրութեան փոփոխութիւնը ամենադոյզն չափով ընդունելութիւն չգտաւ արտասահմանի մէջ, ուր նոր կարգերու ամէնէն մոլեռանդ ջատագովներն անգամ, եւ անոնց թերթ ու գիրք բոլոր հրատարակութիւնները, առանց մէկ հատ իսկ բացառութեան, կը հետեւին ընկալեալ ուղղագրութեան։

Խորհրդ. Պետական Հրատարակչութիւնը, յարմար դատեց արտասահմանի մէջ տպել տալ, կարգ մը մեծարժէք գործեր, որպէս զի կարելի ըլլայ զանոնք հրատարակել հին ուղղագրութեամբ։

Շատեր կան, որ այսօր փափաքելով կը փափաքին Հայաստանի թերթերն ու գիրքերը կարդալ, բայց չեն կրնար, եւ եթէ փորձեն, քիչ յետոյ կը ստիպուին սրտնեղութեամբ մէկդի նետել զանոնք։ Ձենք գիտեր թէ ասկէ ի՞նչ շահ ու օգուտ կ'ակնկալեն Հայաստանի վարիչները, բայց գիտենք թէ այս ուղղութեան մէջ պետական ողջմտութիւն չկայ։»

ՏՈՄՍԵՐ

ՍԱՂՄՈՍ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ ՉԻՆՈՎԻԵՒԻ

Ողորմեա՛ ինձ, Ստալին, ըստ մեծամասնութեան քում, ըստ բազում քինախնդրութեան քում, քաւեա՛ զանօրէնութիւնս իմ։

Ջընդդիմութիւն անօրէնութեամբ յղացաւ Տրոցկի եւ ի մեղս նորա անկայ ես։

Քեզ մեղա՛յ, կոմկուս, եւ չար առաջի քո արարի։

Չերծուածողութիւնս իմ քա՛ջ գիտեմ եւ մեղք իմ առաջի ձեր են յամենայն ժամ։

Յորժամ զուղին Սիպերիոյ տեսի, զշաւիղն կումկուսի նոր ծանեայ։

Արդ անկեալ առաջի ձեր գոչեմ մեղա՛յ, մեղա՛յ։

Ո՛վ է մարդ, որ ոչ մեղուցեալ կայ։

Մեղա՛յ, մեղա՛յ, մեղա՛յ։

×

Բոլոր դարձի եկողները պարտին ամէն օր առտուն՝ թէյէն առաջ, կէսօրին՝ ճաշէն առաջ եւ իրիկունը՝ քնանալէն առաջ, երեք-երեք բերան ըսել։ Եօթը տարի անդադար, պատէն կախուած պիտի ըլլայ Լենինի պատկերը։

ՀԱՅԿՕ

ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ

Նոր գիրերու շուրջ շարժումը տենդագին կը շարունակուի Թուրքիոյ կառավարական շըրջանակներուն մէջ։ Վարչապետ Իսմէթ փաշա անձամբ կրթական պաշտօնատուն գացած է եւ երկու ժամ տեսակցած է, նոր տառերու արագ տարածման համար ձեռք առնուելիք միջոցներուն վրայ։

Թուրքիոյ նախակրթութեան քննիչները հոկտեմբերի սկիզբը ժողով մը պիտի գումարեն Էնկիւրիի մէջ, տառերու ուսուցման մասին խորհրդակցելու համար։ Կարելին ի գործ կը դրուի մինչեւ մէկ ամիս ուսուցիչներն ու դասագիրքերը պատրաստելու եւ վարժարանները վերաբանալու համար։ Ուսուցիչներուն համար բացուած դասընթացքներէն զատ, բոլոր լիսէներուն եւ միջնակարգ վարժարաններուն մէջ ալ դասընթացքներ բացուած են, վարժարանի ուսուցիչներուն համար։

Դարձեալ, մէկ ամսուան միջոցին բոլոր անհրաժեշտ դասագիրքերը պիտի պատրաստուին։ Հաշիւ եղած է որ նուազագոյն 400 հազար այբբենարան եւ երկուքուկէս միլիոն ընթերցարան պէտք պիտի ըլլայ. պետական տպարանը գիշեր ցերեկ կը բանի գիրքերու տպագրութեան համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ ԻՍԿ ՄԵ՞ՆՔ...

ԴԱՌՆ ԽՕՍՔԵՐ ԵՐԿՈՒ ՕՏԱՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ԺԸՆԵՒ, 12 սեպտ.

Օգտուելով զօրավար Տիւկէյի եւ Պ. Պիւրնիէի միաժամանակ ներկայութենէն Ժընեւի մէջ, «Յառաջ»ի անունով տեսակցութիւն մը կը խնդրեմ։

Կ'ընդունին մեծ փութկոտութեամբ եւ տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականական Բարձր Քոմիսէրութեան քարտուղար Պ. Րէմոնի գրասենեակին մէջ։

Զօրավար Տր. Տիւկէյ ֆրանսական կառավարութեան լիազօր ներկայացուցիչն է Սուրիոյ Հայ Գաղթականներու Տեղաւորման Պէյրութի Կեդր. Յանձնաժողովին մէջ, իսկ Պ. Պիւրնիէ կը ներկայացնէ նոյն Յանձնաժողովին Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը, Գաղթականական Բարձր Քոմիսէրութիւնը եւ Նորակազմ Միջազգային Հայկական Կոմիտէն եւ կը կազմէ կերպով մը, առանցքն ու հոգին՝ տեղաւորման ընդարձակ ու դժուարին ձեռնարկին։

Ինծ կը վիճակուի երկուքին միաժամանակ հանդիպիլ, թէեւ աւելի պիտի սիրէի առանձին առանձին տեսակցիլ իրենց հետ։ Ստիպուած եմ ուրեմն հոս, երկուքին խօսքերն ու յայտարարութիւնները միաժամանակ արձանագրել։ Այնքան յար և նման են անոնք իրարու եւ այնքան, շատ անգամ, երկուքը մէկ բերան կը խօսին։

Հազիւ ներկայացուած իրենց Պ. Րէմոնի կողմէ, երկուքը մէկ բերան չնախատեսուած եւ ամենաբուռն յարձակում մը կը գործեն վրաս.

— Ո՞ւր են ձեր Մեծ Մամուլին, ձեր Պատուիրակութեան, ձեր Բարեգործականին ներկայացուցիչները։ Ձեզ համար ահագին աշխատանք կը կատարենք այստեղ եւ մինչեւ այսօր ձեզմէ ոչ մէկը եկած է տեսնելու թէ ի՞նչ կը շինենք, ինչպէ՞ս կը շինենք։ Մէկ կողմ ձգելով ձեր նիւթական աջակցութիւնը, որուն կը սպասէինք եւ կը սպասենք տակաւին, գէթ ձեր բարոյական աջակցութիւնը չպիտի զլանայիք մեզի և դուք այնքան կը հետաքրքրուիք մեր ձեռնարկով, որքան եթէ Չինացիներու համար աշխատած ըլլայինք։ Հազար դժուարութիւններու կը հանդիպինք տեղացիներու կողմէ, գաղթականներու կողմէ, առանց հաշուելու գործին իսկ տուած հազարաւոր դժուարութիւնները և իրաւասու հայ ներկայացուցչի մը կամ ներկայացուցիչներու ներկայութիւնը տեղին վրայ մեծապէս պիտի դիւրացնէ մեր գործը։ Մեզմէ աւելի լաւ կը ճանչնաք վերջապէս ձեր գաղթականները, անոնց մտայնութիւնը, անոնց պահանջները եւ երբեմն ձեր խորհուրդներով կրնայիք մեծապէս թեթեւցնել մեր գործը։ Առանց հաշուելու որ ձերիններուն ներկայութիւնը բարոյական քաջալերութիւն մը պիտի ըլլար մեզի համար, որովհետեւ վերջապէս մենք ալ մարդ ենք եւ կրնանք որոշ չափով վհատիլ, տեսնելով այս քար անտարբերութիւնը, որ ցոյց կուտան հայ ժողովուրդի հեղինակաւոր գլուխները, հարուստներն ու հաստատութիւնը մեր ձեռնարկած մեծ գործին հանդէպ։

Կը սպասէի սեղմ ու լակոնական յայտարարութիւններու, բանաձեւուած դիւանագիտական բարբառով, խուսափուկ ու առձգական, եւ պատրաստած էի առաջուց հարցումներու երկար շարք մը, քաղելու համար բոլոր պէտք եղած տեղեկութիւններն ու լուսաբանութիւնները։

Բուռն յարձակողականը, որուն կ'ենթարկուիմ, զիս բոլորովին անպատրաստ կը գտնէ ու կը շշմեցնէ ուղղակի։ Եւ հազիւ կրնամ դիտել տալ թէ վերջապէս մեր հասարակութիւնը շատ կը հետաքրքրուի այդ ձեռնարկով եւ խորապէս կը գնահատէ զայն, թէ տեղին վրայ իրենք ունին աջակիցներ, ուր Հ. Հ. Պատուիրակութեան անդամ Պ. Վահան Փափազեանը վերջերս այցելեց այդ շրջանները, եւլն.։

— Այո՛, այո՛, կը պատասխանեն երկուքը մէկ բերան դարձեալ, Պ. Վահան Փափազեանը ճիշդ է, եկաւ այցելեց մեզի վերջերս եւ իր այցելութիւնը չափազանց օգտակար եղաւ մեզի, բայց ան, աւելի մը պէս հազիւ եկաւ ու անցաւ, որովհետեւ պարտաւորուած էր ճամբորդել։ Իսկ տեղին վրայ ունինք մէկ հոգի միայն, Պ. Մելքոնեանը, բայց անիկա տեղական ուժ է վերջապէս... (ու կը հասկնամ որ չունի պէտք եղած հեղինակութիւնը։)

Ու դարձեալ երկուքը մէկ բերան յանկարծ կ'աւելցնեն.

— Ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը, եթէ չունենայինք բնիկ տեղացի հայ մը, ճէպէլ Մուսայի պաշտպանութեան պարագլուխը՝ Մովսէս Տէր-Գալստեանը, որուն վայելած անսահման ժողովրդականութիւնն ու ձեռք բերած անվիճելի հեղինակութիւնը հայ ժողովուրդի բոլոր դասակարգերուն վրայ, ամբողջ Իսքէնտէրունի շրջանին մէջ, անփոխարինելի ծառայութիւններ մատուցին մեզի, մեր ամէն մէկ քայլափոխին, հարթելով բոլոր դժուարութիւնները։

Եւ զարմանալի փոխասացութիւն մըն է որ կը սկսի երկուքին մէջ, թէ ո՞վ աւելի պիտի գովէ մեր Մովսէսը, իր պատրաստակամութիւնը, իր անկաշառ եւ ուղղամիտ բնաւորութիւնը, իր լայնամիտ հայրենասիրութիւնը, իր համեստութիւնը։ Առանց ոչ մէկ չափազանցութեան, կրնամ ըսել թէ երկուքն ալ բառ չեն գտներ Տէր-Գալստեանի ներբողականը հիւսելու համար, մանաւանդ Պ. Պիւրնիէ, որուն աչքերը խանդավառութեամբ եւ նոյն իսկ յուզումով կը փայլին Մովսէսի անունը արտասանած ատեն եւ որ, ի միջի այլոց, հետեւեալը կը պատմէ ինծի.

— Վերջերս ծանր դժուարութեան բաղխեցանք գաղթականներուն հետ եւ մեր բոլոր ջանքերը, մեր բոլոր փաստերը, մեր բոլոր խօսքերը հանդիպեցան անդրդուելի եւ քարացած յամառութեան մը։ Այնպիսի հարց մըն էր սակայն, որ անմիջական լուծում կը պահանջէր եւ մենք կը զգայինք մեր բացարձակ անզօրութիւնը։ Մովսէսը միայն կրնար լուծել սանդուած կնճիռը, բայց դժբախտաբար տեղին վրայ չէր գտնուէր այդ օրերուն, եւ գացեր էր գործի համար Դամասկոս։ Ճար չի կար, նստայ գնացքը, գացի Դամասկոս, առի բերի հետս Մովսէսը եւ հրաշք էր պարզապէս տեսնելը թէ ինչպէ՛ս երեք վայրկեանի մէջ, (երե՛ք վայրկեան կ'ըսեմ, ոչ աւելի), հանդարտեցուց, խաղաղեցուց ջղայնոտած ամբոխը եւ համոզեց զանոնք լիովին։

Հպարտութիւնով կուրծքս ուռած՝ կը լսեմ գնահատանքի եւ օտար գնահատանքի, հեղինակաւոր գնահատանքի, գրեթէ սքանչացման այդ անկեղծ խօսքերը ու աչքիս առջեւը կուգայ մեր Մովսէսը, նրբիրան, սեւ տխուր աչքերով, հազիւ քսանամեայ ազնուական հրոսապետը, երբ 1916ին Եգիպտոս առաջնորդեց իր ժողովուրդը, պատերազմի ամենատաք շրջանին, հրաշքով ազատելով զանոնք ստոյգ կոտորածէն։

Դեռ այնքան երիտասարդ, և արդէն մեծ էր իր ազդեցութիւնը իր ժողովուրդին վրայ։ Զարգացեր է իր խելքը, հասունացեր է իր դատողութիւնը, խորացեր ու տարածուեր է, հեռաւոր շրջաններու վրայ իսկ, իր ազդեցութիւնն ու հեղինակութիւնը, ու ինք մնացեր է դարձեալ առաքինի, պարկեշտ ու համեստ Մովսէսը։ Լ. Ա.

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՓՈՐՁԵՆՔ ՃԱՆՉՆԱԼ ՔԻՒՐՏԸ

Հիմա քիչ մը դժուար է իրար ճանչնալու փորձը։

Հեռու ենք մենք իրարմէ, այսինքն մեզի կը պակսի անմիջական առաղձը։ Դարերը ի զուր վատնեցինք, ու չկրցանք Քիւրտը գննել՝ երբ դեռ անոր կողքն էինք, երբ կրնայինք անոր օջախը մտնել ու անոր երգը լսել, սորվիլ անոր լեզուն ու հետը խօսիլ։ Չկրցանք պրպտել գանձերը զորս ժողովուրդ մը իր ծոցն ունի։

Հեռաւոր ժողովուրդներու կեանքին ու անցեալին վրայ շատ բան գիտէ մեր գրականութիւնը. բայց չի ճանչնար իր անմիջական շրջապատը. աստղերը փորձեր ենք գննել՝ երբ անծանօթ էր մեր ոտքին տակի հողը մեզի։ Հոմերոսը գոց գիտենք, բայց լուր իսկ չունինք թէ ի՛նչ է սա քիւրտ հովիւին երգածը, կամ թէ ի՛նչ կը մոլտայ քիւրտ մամիկը, երբ իր թոռները շուրջը կը ժողվէ։

* * *

Չեմ գիտեր ո՛վ ճանչցած է ձեզմէ Յակոբ Ղահպազը։ Հաւանաբար լսած իսկ չէք անոր անունը։ Վանեցի համեստ մտաւորական մըն էր, որ իր վերջին տարիները Պոլիս անցուց, ուրկէ աքսոր քշեցին զինքը եւ ա՛լ ետ չբերին։ Հասուն մարդ մըն էր արդէն, երբ բախտը զինք Պոլիս նետեց։ Կովկասէն կ'ուգար. ու մինչ Կովկասէն եկողը առնուազն հերոս կը դառնար մեր այն գինով օրերուն, անշուք, գրեթէ արհամարհուած մնաց այս մարդը։ Իր արտաքինը արդէն, քիչ մը ծիծաղելի կ'ընէր զինքը. թափթփած, միամիտ, գլխուն զարնուած՝ ինչպէս կ'ըլլան գեղացի վարժապետները, մեղքընալդ կուգար, երբ հեռուէն կը տեսնէիր այս պարզուկ մարդը՝ իր անբաժան հովանոցովը անութին տակ սեղմած։ Բոլորս կը կատակէինք հետը, ու կը խայթէինք իր միամտութիւնը։ Չէր իսկ անդրադառնար եղած հեգնութիւններուն։ Լուրջի տեղ կը դնէր, մանաւանդ երբ իր աղօթութեանը կ'ակնարկէիր։

Այս մարդը հիւանդութիւն մը ունէր. կ'ուզէր քիւրտերը ուսումնասիրել. եւ ուսումնասիրեց ալ, «քրդո-հայ պատմութիւն» տիտղոսը կրող հատորով մը լոյս ընծայելով իր պրպտումներուն արդիւնքը։ Բայց այն ատեն ո՞վ արժէք կուտար որ այդպիսի երկերու։ «Պրոշիւր»ներու ու ճառերու շրջանն էր։ Ո՞րո՞ւն հոգն էր քիւրտերուն վրայ գրուած գիրք մը։ Ան շատ շատ տիտղոս մը կցեց մեր խեղճ Ղահպազին։ Սկսանք «Քրդօ-հայ պատմութիւն» կոչել մենք զինքը։ Գնա՛ց՝ այդ անունը վրան։

Հիմա, երբ տարիները անցան, Ղահպազը արժէք կ'առնէ իմ աչքիս։ Ափսոս որ իր գիրքը չունիմ հիմա մօտս, ինչպէ՛ս պիտի լափէի ես զայն։ Կը յիշեմ միայն սանկ թեթեւ մը թղթատած ըլլալ. ո՞վ պիտի ընէր աւելին. մեր գրողներուն մեծ մասը թերեւս երեսն անգամ չտեսաւ, ու երբեք ալ չճանչցաւ այս համեստ մարդը, որ հովանոցը անութին տակը սեղմած՝ կուռնէ դուռ կ'իյնար տպագրիչ մը ճարելու։

Ու չզարմանաք հիմա որ մեր սերունդը քիւրտը չճանչցաւ։ Աւելի անո՛ւշ էր այն ատեն Քարլ Մարքսին կենսագրութիւնը գոց ընել։ Ո՞վ կը ղիջանէր իր շուրջը նայիլ...

* * *

Շատ քիչ ծանօթ է մեզի նաեւ պայքարը՝ զոր այս կիսավայրի ժողովուրդը փորձած է խլելու համար իր ազատութիւնը։ Մեր սերունդը Քիւրտը միշտ չփոթած է իր դահիճներուն հետ։ Համիտ միշտ կը սրէր քիւրտին կացինը, ու կը շոյէր անոր նախնական բնազդները՝ զգետնելու համար Հայը, ու զայն պահելու համար մշտական սարսափի մը տակ։ Քիւրտը, արդարեւ, երկար ատեն դահիճի պաշտօնը վարեց, ու խրոխտութիւնը՝ որ այդ պաշտօնէն կուգար իրեն՝ մոռցուց պահ մը թէ գերի ժողովուրդ մըն ալ ինքն է։ Բայց, ի՛նչ կասկած, որ ան ալ յաճախ ունեցաւ ընդվզումի վայրկեանները, ինչպէս Պէտրխանի ապստամբութիւնը 1846ին, ու Եզտանշիրի կռիւները անկէ հազիւ ութը տարի յետոյ։ Ճիշդ է, ձախողութեամբ վերջացան ըմբոստութեան այդ գոյգ մը փորձը, բայց անոնք դարերուն տառապանքէն կուգային, ու կրցան սերմը ձգել։ Մենք չկրցանք դրկից ժողովուրդի մը հոգւոյն մէջ սպրդած այս սերմերը ճանչնալ։ Եթէ ճանչնայի՛նք...

* * *

Բայց ամէնէն աւելի Քիւրտերուն հոգեկան աշխարհն է որ պէտք է մեր որոնումներուն նիւթ դառնայ։ Ճիշդ է՝ մշակոյթ չունի ան, չունի գրականութիւն ու արուեստ, որպէսզի մեր պրպտումը խորունկ ըլլայ եւ բեղմնաւոր։ Բայց ունի նախնական ժողովուրդներու կոյս արուեստը, այն որ չի գրուիր, բայց կ'ապրի հոգիներու մէջ, ու կ'անցնի սերունդէ սերունդ։ Արուեստ մը կայ որ հողէն ու ջուրէն կը բխի, սնունդ կ'առնէ հովէն, սարէն, արեւէն, կ'ուռճանայ ու կը գեղեցկանայ բնութեան ծոցը, ու կը սպրդի անո՜ւշ մը գեղջուկին սրտէն ներս. հոն է որ իր վերջին ձեւը կը ստանայ, խառնուելով գեղջուկ մարդուն հեւքին ու ճիչին։ Այդ արուեստը քիւրտը ունի՛։

Պէտք է այդ արուեստը պրպտենք. սերունդ մը յետոյ արդէն անհնար կ'ըլլայ այդ աշխատանքը։ Դարը՝ ուր կ'ապրինք՝ արագ մը կ'աւլէ կը տանի ինչ որ իր քղանցքին կը դպի։ Վաղը արդէն ան մեզմէ կորզած կ'ըլլայ անցեալէն եկող անուշ բաները։ Մեր սերունդը դարերուն բերած աւանդը պահելու ուժը չունի։

* * *

Կա՞յ մէկը որ կարենայ ժխտել թէ գրականութիւնը կը մօտեցնէ ժողովուրդները։ Գեղեցկութիւն մը որ մէկ ցեղէն միւսը կ'անցնի՝ ամուր կամուրջ մը կը ձգէ ետին։ Լեզուներն անգամ կամուրջ կը շինեն մէկ ժողովուրդէն միւսը։ Դիտած չէ՞ք որ երբ տղաք դպրոցներու մէջ կը սկսին լեզու մը սորվիլ՝ սէր կուտան տակաւ անոր, ու նաեւ այդ լեզուն խօսող ժողովուրդին։ Գերմաներէն կամ անգլերէն սորվող ընկերներէս շատերը՝ յետոյ համակիր դարձան Գերմանին կամ Անգլիացիին, այսինքն անո՛ր որուն լեզուն ու գրականութիւնը ճանչցան։ Թուրք լեզուին եւ գրականութեան ծանօթ Հայերուն մէջ, քիչ չեղան մարդիկ, որոնք ուղեցին հաշտ երթալ Թուրքին հետ։ Ու չգտուեցա՞ն հայերէն սորված Թուրքեր ալ՝ որոնք բարեկամ դարձան մեզի։ Ու չէ՞ք կարծեր որ քիչ մը տարբեր կ'ըլլար կարգ մը ժողովուրդներու բախտը, եթէ անոնք փորձած ըլլային իրարու գրականութիւնը ճանչնալ, ու զննել իրարու արուեստը։

Արուեստը շաղախներուն ամէնէն դիմացկունն է։ Ընով կապուած ազգերը դժուա՛ր կը զատուին։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ԿԱՆԱՆՉ

(Գոյներու ախտաբանութիւն)

Արմաղան
Ան. սիրելի Կ. Մեհեան

Կանանչ նայուածքով աղջի՛կ, որ կ'անցնիս,
դարձի՛ր, գըկէ՛ զիս աչքիդ կանանչով։
... Կը լողամ գիւղիս անտառին մէջ ծով,
Մատղաշ տերեւներ կը պարուրեն զիս։

Կանանչ եմ ճագեր՝ աչքէ մը գինով։
Հովանոցի պէս, կամար կը ձգէ
Երկինքը վրաս՝ կանանչ փոշիէ։
Աննո՛ւխ կը շնչեմ աչքերս խըփելով։

* * *

Մելան աչքերով աղջի՛կ մը անցաւ,
Ու եօթը օր է, կանանչ կը տեսնեմ,
Միշտ գի՛ւղըս կուգայ փարփառ աչքիս դէմ,
Կանանչ մարմարէ ջուրերովն անբաւ։

Ու միտքըս կ'իյնայ կոյս մը՝ մատղաշ տունկ,
Իմ պարտէզ գիւղէս, զոր շա՛տ կարօտցայ,
Թուչունի՛ կուրծքով եւ, Աստուա՛ծ վկայ,
Աչքերը՝ երկու արցունք կանանչ խո՛ւնկ։

* * *

Ա՛չք կախարդական, ուլո՛ւնք պերոզեայ,
Մանտրտիկ տերեւ Թուխի ծառերու,
Դո՛ւն, կանա՛նչ աղբիւրն արտերուն հեռու,
Որքա՛ն մինակ եմ՝ երբ չկաս հիմա։

Մինա՛կ մնացի, քանի հեռացար։
Անունդ կը շինեմ կանչելու քեզի,
Երազ կը հիւսեմ սիրովս պարմանի,
Մինչ բոցէդ կ'այրիմ ես, Թո՛ւփ մը դալար։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԴԱՄԱՆԴԸ

Երկու մեծահարուստ գոհարավաճառներ կը փնտռէին ամենաթանկագին ադամանդը, որուն արժէքով, կ'ըսէին՝ թէ կարելի էր պալատներ ծախու առնել։

Տարիներէ ի վեր, այդ նպատակով շրջած էին բազմաթիւ երկիրներ եւ իրենց փնտռտուքին համար հազարաւոր ոսկիներ վատնած, բայց յամառ ու անյագ տենչանքը՝ ամէն գոհացութեանց առջեւ հաճոյակատար էր դարձած։ Այդ երկարատեւ ճամբորդութիւնը զիրենք արդէն հեռացուցած էր շատ մը քաղաքներէ ու անցնող ժամանակամիջոցին մէջ, լոկ կռուազան պայքարին յիշատակութիւնները կը խտանային։ Հոս ու հոն շրջած ու բիւրաւոր կարծիքներ եւ խորհրդակցութիւններ ժողված, դեռ որոնումի եռանդ ունէին անոնք, փառքերու կատարելութիւնը ձեռք ձգելու երազովը հմայուած։

Այսպէս, լքած ամէն ինչ որ կը ձայնէր իրենց սրտին, մոռցած ամէն զգայնութիւններու մրմունջը, անոնք, մոլին իրենց անմատչելի որոնումին՝ կը թափառէին երկրէ երկիր ու օր մը ահա, հասեր էին Հնդկաստանի սահմանագլուխը, ուր լսեցին թէ Կալկաթայի մէջ, ծերունի իշխան մը ճոխ քանակութեամբ ադամանդներ կը պահէր իր գանձին մէջ եւ անոր քով կը կարծուէր աշխարհի ամէնէն մեծ գոհարը, որ Պարսկաստանէն գողցուած էր։ Յուսադրուած ու խանդավառ ճիգերով գտան անոնք Կալկաթայի մէջ երեւելի Հնդիկին դղեակը։ Պահակներ տեսան այդ երկու շրջիկ օտարականները եւ զանոնք վռնտեցին դռնէն։

Գոհարավաճառները մեծ պարգեւներ խոստացան, անոնց որպէսզի իրենց փափաքը յայտնեն իշխանին ու վերջապ[էս] տրուեցաւ անոր եւ երկ[...] նօթները կրցան մտնել[...]

* * *

Լայն ու հանգստաւէ[տ] մօցի մը վրայ ընկողմա[ծ] իշխանը։ Գլխուն վրայ [...] նեայ նախշուն գդրոց [...] որուն վրայ սաթի խողո[վակ] րինը հազիւ ձեռքէն [...] դուռը բացուելուն կը [...] աչքերը տարօրինակ հե[...] րութեամբ մը լեցուն[...]

Երկու անծանօթ գո[հարավա]ճառները հեզութեամբ [...] իշխանին եւ յայտնեցի[ն] փափաքը, խնդրանքներ[...] Ծերունին նայեցաւ [...] կախեց գլուխը, որպէս [...] մօցին ծայրերը ուղէր [...] կարծես աւարտած [...] խօսքը։— Հեգնանքի մը [...] կը սահէր լուռ այտերէն [...] դարձաւ մէկ կողմին ու [...] դանքով մը գզրոցէն [...] քաշելով, քշեց անոնց [...] որուն մէջ երփներանգ [...] մանդներու հմայիչ [...] շողային։ Ապա պահ մը [...] զսպելէ վերջ, ըսաւ անոն[ց.]

— Ահաւասիկ իմ [...] թանկագին քարերս, [...] զգուեր եմ այլեւս. իսկ [...] թիւնը որ կը փնտռէք, [...] դուք ալ ինծ պէս վա[...] կորսնցուցեր։

Տարիներ առաջ երբ [...] տասարդ էի ես, այն ատե[ն] այդ անգուգական ադամա[նդը] սիրոյ արցունքն էր, [...] քա՛ն փափուկ որ, երբ [...] նակը շոյեց անոր դառն[...] փշրուեցա՛ւ ու կորսուե[ցաւ] քերէս։ Ես այն ատեն [...] հարուստ էի, բայց այդ [...] թիւնը զգալու երջանիկ[...] նեցած պահուս, արդէն [...] կան էի դարձած, Ահա՛ [...] ունէի այն թանկագին [...] ղը, ա՛յն ատեն, երբ չէ[...] ծած զգրոցներս լեցնել [...] անյագ տենչանքը սի[...] տառապեցնել զիս, դժ[...] անցեալովը՝ սկսեր էի [...] ու սիրել լիութիւնը, [...] նը եւ կիրքը, ամէն կա[...] թիւն արժէքներու մէջ [...] լով, ու այսօր ահա՛ [...] բոլորը որոնց համար ի[...] կութիւնս անարգեցի, [...] որ կը պակսի, ամէնէն [...] գինն է.բայց այդ չնչին [...] թիւնը չի բաւեր անցն[...] մանակը վերստին ծախ[...] լու եւ միայն մոռացում[...] րութիւնը կը սփոփէ զի[...] հեռու երկիրներ կ'երթ[...] փնտռելու համար, ք[...] հոգին գտնելու համա[...] բեք չէ կրցած երեւակա[...] չո՞ւ այդ թանկագին ադ[...] քանի ձեր գոհացումը [...] տակաւին։ Ես դեռ նոր [...] կցեր թէ՝ աշխարհի ա[...] հարստութիւնը ա՛յն է [...] կարելի է արժէքներով [...] բնել։

Երկու գոհարավա[ճառ] լուռ եւ այլայլուն, իր[...] ռու, արձանացած մնացի[ն...] մը եւ ապա խեղճ ան[...] ձում մը ամփոփեց իր[...] քերը, ու վերջապէս զգ[...] մարդկային անվերջան[...] փաքներու իրականացն[...] ա՛յն արհամարանքի ար[...]

ՀՐ. ՏԷՎԼ[...]

ՄՏԱԾՈՒՄՆ[ԵՐ]

*** Նուազ պիտի [...] մեր ժամանակը, եթէ ա[...] գիտնայինք պատմութի[...]

*** Լռութիւնը կարծի[...] նոյնիսկ երբեմն ալ դա[...]

*** Չենք ճանչնար [...] րոնց հետ կ'ապրինք, [...] չենք ճանչնար քաղաք[...] բնակինք, որովհետեւ [...] շաղրութիւնը միայն նոր[...] կ'անդրադառնայ։

*** Մարդեր կան որոնք [...] նիկ ըլլալու համար՝ դժ[...] թեան պէտք ունին։

*** Ճշմարտութիւնները [...] նին փայլակներու, որոնք [...] ըը կը պատռեն, առանց [...] փարատելու։

Փոլ [...]

...ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

95.— ՄՇՈՅ ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳԸ

...Պօլսանուն ի՞նչ անուշ տեղ է,
...համբոյրն իմ ցաւին դեղ է,
...եղնիկին մէկ էլ մարդ մը կայ,
...եղնիկ, ինծի աէր չկայ,
...չարէ, իմ սիրտ աէր չկայ։
...չաւաքեց՝ Ա. Փայլակ

...ՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

...մեզի տրուած մասնաւոր տե-...թեանց համաձայն, Հայերը ...անի մէջ կ'ապրին զանա-...քաղաքներու մէջ ցրուած։ ...կեդրոններն են՝ Խարբին, ...(կայարան) Պօգրօ-...թիէնցին եւ Շանկայ քա-...փոքր գաղութներ կան ...Ցիցիկար, Չանգուն, Մուկ-...(Նախկին Դաշնի) եւ ...։

...մը վաճառականներէ ...մէջ մասը կը ...ամբ։ Կրթուած ...կարելի է հաշուել ...վրայ,— երեք բժիշկ, մէկ ...փաստաբան, քանի մը ու-...կամ հաշուապահ, մէկ ...եւ մէկ քահանայ։ Մնա-...գործաւորներ են։

...ժամանակին Հնաւոր Արեւել-...Հայերը կը համարուէին հա-...Սակայն վերջին տասնամ-...անյաջողութիւնները ...չատերուն։

...այս երկիրը եկած Հայե-...զանուրը գրեթէ օտարացած ...ինքնին հեռու կը պա-...ազգային գործերէն։ Երբ ի-...գիմում կ'ըլլայ նիւթական ...թեան համար, անոնք ...այնչափ որ չըսուի թէ ...։ Այս դասակարգին կը պատ-...գրեթէ բոլոր հարուստները։

ՀԱՅԵՐԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷՋ

...Միջագետքի հայութիւնը մի-...ձեռք առած է, տեղաւոր-...եւ բնակարանի տէր դառ-...համար։

...մը Հայեր ժամանակէ ...կ'աշխատին կազմել ...ական «Ֆոնտ» մը, իբրեւ ...հաւաքելով ժողո-...ամսական կէս, մէկ, երկու, ...Այսպէսով կարելի պի-...երկու երեք տարուան ...բերել կարեւոր գու-...որ պիտի գնեն դրամա-...մէջ, մինչեւ գործածու-...։

...գումարը երբ հասնի ո-...համանի մը, անով պիտի ...Մուսուլի մէջ գետին մը, ...բաժնեն իրաքանչիւրին ...գումարին համեմատու-...եւ ապա հետզհետէ շէն-...պիտի կառուցանեն։

ՔԻՇՆԵՒԻ ԱԶԳ. ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Պուքրէշի «Երկիր»ին ուղղուած թղթակցութենէ մը կը քաղենք.—

Ազգ. կալուածներէն 7ուկէս դեսիատին գրաւուած է եւ 2ուկէս դեսիատին թողուած է ազգ. պէտքերը լրացնելու համար. այս թողուած մասը մինչեւ 1932 վարձու տրուած է թէեւ, բայց ըստ պայմանագրութեան վարձակալը պարտաւոր է ամէն տարի 10 սաժէն նոր շէնք կառուցանել եւ եղածներն ալ նորոգել. հակառակ ասոր ոչ մէկ նոր շէնք շինուած է եւ եղածներն ալ քանդուելու վիճակին ենթարկուած են։

Երբ պայմանագիր կողմերէն մին իր յանձնառութիւնը չի կատարեր, յայտնի է որ պայմանագրութիւնըչեղեալ կը նկատուի։ Ասոր փոխարէն վարձակալ հրեան տարին 2600 լէյ կը յանձնէ պետական սնտուկը։ Արդեօք պատասխանատու անձերը ինչո՞ւ լռած են գարդ։

Նախորդ Երէցփոխէն կը գանգատուէր, քանի որ ան հայերէն չէր գիտեր եւ ազգ. եկեղեցական կարգերու անտեղեակ էր, շատերուն եւ իր փափաքին համեմատ՝ Էջմիածնի ճեմարանը աւարտող, աւազանի անունով Նիկողոս, կոստոնին Նիքոլան 2 տարի առաջ Երէցփոխ ընտրուեցաւ։ Ցիշեալը 50-60 միլիոնի հասութաբեր կալուած ունի եւ տարեկան 5.6 միլիոն լէյ եկամուտ կը ստանայ բայց ո՛չ տարագիրներու, ո՛չ որբերուն, ո՛չ Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներուն օգնութիւն մը ըրած է, մինչեւ երէցփոխ ընտրուիլը միայն եկեղեցական պէտքերու համար ամիսը 50 լէյ կը վճարէր։ Ներկայիս ան եկեղեցին կը կառավարէ իբր իր պանդոկը։

Քաղաքս վեց հարիւր ընտրող ունի, հակառակ ասոր վերջին ընդհանուր ժողովին 14-15 հոգի միայն ներկայ կ'ըլլան։

Ցեղւոյս մէջ 15ի չափ անձեր են որ ամէն ազգային պաշտօն սեփականագուցած են իրենց. ո՞ւր տեսնուած է որ 15 հոգի վեց հարիւր մարդու կամքը ներկայացընեն։ Ցեղւոյս գործերը բաղձալի վիճակի մէջ դնելու համար պէտք է անաչառ եւ վարչագէտ առաջնորդ մը, որ քանի մը ամիս միայ տեղս ու ամէն գործ ուսումնասիրելէ յետոյ պաշտաճը տնօրինէ։

Քաղաքս կը գտնուին բաւական թիւով թրքահայ գաղթականներ, որոնք հակառակ որ իրենց ամբողջ գոյքը Թուրքիա թողած են, այսօր դարձեալ կը փայլին հրապարակին վրայ։ Նոյնպէս, կան բաւական թիւով կօշիկի աշխատանոցներ, որոնց մէջ աչքի կը զարնէ Պ. Տ. Զաքարեանինը, ուր 50 գործաւորներ կ'աշխատին։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Օդանաւային ռազմափորձերուն մասին, որոնք սկսան աւզի օր, հետզհետէ մանրամասնութիւններ կը տրուին։

Արեւմտեան բաժնին համար (Զօր. Կուէս) ռազմափորձի հրահանգը հետեւեալն է.—

Խօր գետի հոսանքին ի վար դէպի Իվրի-լա-Պաթայլ, Մոնֆոռ-Լ'Ամօրի, Լիժաւը ընդհանուր գիծին վրայ՝ ճակատամարտ մը սկսած է Արեւելեան եւ Արեւմտեան բաժիններուն միջեւ։

Արեւմտեան բաժինի աջ կողը կը գրաւէ Ռօշֆոր-ան-Իվլինը, արեւելեան ծառաստանը առանց անցնելու Ռընարի հոսանքը՝ հարաւէն։ Դէպի հարաւ, Շարթրի շրջանին մէջ ան կը կազմէ բանակի թեւ մը (5րդ բանակը) նպատակ ունենալով երկարել եւ պաշտպանել արդի ճակատին աջ կողմը, հիւսիս-արեւելեան ուղղութեամբ՝ յարձակումի անցնիլ, անմիջապէս որ նոր բանակը ստանայ իր բոլոր միջոցները։

Թշնամին՝ Փարիզի հարաւը կը հաւաքէ ուժեր, որոնք կը թուի թէ արեւմտեան բաժինը աջէն կտրելու շարժում մը կ'ուզեն փորձել։

Միւս կողմէ արեւելեան բաժինին (Զօր. Հիւէ) յանձնուած յարձակման հրահանգը հետեւեալն է.

Կռի՛ւ նոյն վայրը, Արեւմտեան եւ Արեւելեան բաժիններուն միջեւ։

Արեւելեան բաժնի հրամանատարը կ'որոշէ Փարիզի հարաւը կազմել անջատուած բանակ մը, որուն գործը պիտի ըլլայ իր ուժերու ձախ կողը երկարել եւ անցնիլ թշնամիին աջէն, գործելով Տուրտան-Օտոյի ուղղութեամբ։

*** Ռազմափորձին մասնակցող բոլոր օդանաւերը շաբաթ օր անգամ մը պիտի կատարէին փարիզի վրայէն, բայց պատերազմական նախարարին հրամանով արգիլուեցաւ, նկատի առնելով հաւանական վտանգներ, որոնց կրնային ենթարկուիլ թէ օդանաւորդները եւ թէ քաղքին բնակիչները։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՒԵԺԻԿ ԲԱՐՔԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ 13 սեպտ.— Վերջերս երկու թուոցիկներ լոյս ընծայուեցան (խմորատիպ) կարգ մը անծանօթներու կողմէ, որոնք ինծի շատ ծանօթ են։

Ա. Թռուցիկը Առաջնորդարանի ուշադրութեան կը յանձնէր հնչակեան ուսուցիչի մը գիտնականութիւնն ու անպարկեշտութիւն»ը, պահանջելով որ, որ պաշտօնի չկոչուի յառաջիկայ դպրոցական շրջանին։ Բ. Թռուցիկը, յիշեալ ուսուցիչին, Պոմ Օտտոյի մէջ ունեցած պաշտօնավարութեանը մէջ կը նկատէր դարձեալ նոյն յոռեգոյն յատկութիւնները. տարբեր ձեւերով ու եղանակներով։

Այս Թռուցիկներու հեղինակներուն պիտի ուղղեմ իմ խօսքս, քանի որ ամէնէն դատապարտելին իրենք են։ Ակնարկուած ուսուցիչը երբ Պոմ Օտտօ կը պաշտօնավարէր, այն ատենուրժամանակաւոր բրազինկներ ուշադրութիւն հրաւիրեցին եւ կարգապահութիւն պահանջեցին, բայց նոյն ուսուցիչին սրբանկարը ոչ միայն անտես առին, այլ ուժգին պաշտպանութիւն ընծայեցին, մինչեւ հիմա կը խայտառակեն հրապարակաւ։ Յետոյ գրեթէ տարիուկէս է որ նոյն անձը կը պաշտօնավարէր կեդրոնի Ազգ. վարժարանին կամ մանկապարտէզի մը մէջ. եւ միշտ նոյն տեսակի պաշտպանութիւն կը վայելէր։ Իսկ հիմա ի՞նչ անցաւ դարձաւ, որ, բոլորն ալ իրենց խօսքերուն ու գործերուն հակառակ ընթացք կ'արտայայտեն։ Այս ի՜նչ զազրելի հոգեբանութիւն է, որ մէկ օրէն միւսը սեւը ճերմակ եւ ճերմակը սեւ կը ցուցնէ։

Այս Թռուցիկներուն հետեւանքով, Մարսէյլի հնչակեան մասնաճիւղը քանի մը մասերու բաժնուած է եւ իրար կը զգեն ալժմ։ Ազգ. Վարչութենէն հեռացող խմբակին գործն է այդ թռուցիկային քաջագործութիւնը։ Երբ Բ. Թռուցիկը պատերը կը փակցնէին, Ա. Ճէվիզեանի եւ Դ. Թորոսեանի կուսակիցները իրար ծեծեցին, Տօմէնիքէն փողոցին մէջ։ Եւ դեռ կիրքերը չեն հանդարտած։

*** Վերջերս շատ կը խօսուի քանի մը հնչակեաններու հրաժարման մասին, որ նոյնպէս հետեւանք է մութ խաղերու Ազգ. Ժողովէն հրաժարողներուն առաջինն է Պ. Դ. Թորոսեան, բրաբօյ մը որ կը յայտարարէ թէ տիկատառութիւն կը տիրէ վիճակային Ժողովին մէջ։«Նոր Երկիր»ի կողմէ «ականաւոր» յայտարարուած հնչակեաններէն մէկն է ան, նոյնքան ականաւոր անցեալով։ Իր ընկերները շատ լաւ կը ճանչնան զինքը, իբրեւ խառնակիչ եւ կռուազան, Ինքն է հնչակեան նոր պառակտումին գլխաւոր մէկ պատճառը։ Թէեւ փոքրամասնութիւն կը կազմէ։ Գալ'ով միւս հրաժարեալներուն, անոնք միջակէն ալ վար են, եւ իբրեւ նմոյշ երեսփոխան ընտրուած էին։

Ակներեւ է որ այսպէս կամ այնպէս, դաւեր կը լարուին Ազգ. Վարչութեան դէմ, թէեւ իշխանութիւնը ամուր է։ Յաժառ զրոյց կը պտտի թէ Փարիզէն զրգումներ եղած են, եւ իբրեւ հետեւանք, աճա նոր պառակտումներ եւ կռիւներ՝ միեւնոյն կուսակցութեան ծոցին մէջ։ Դ. Թորոսեանի հետեւորդներուն մէջ կը գտնուին նշանաւոր «հերոս»ներ, — Յ. Փափազեան, Ա. Գրիգորեան, Տէր Մերկերեան, որ հայերէն գրել կարդալ անգամ չի գիտեր...

Դիտող

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ֆրանսայի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի շատ մը մասնաճիւղեր կան, որոնք կը գործեն իրարմէ բոլորովին անկախ, համաձայն իրենց տեղական պայմաններուն։ Արեւմտեան Եւրոպայի Շրջ. Պատգ. Ժողովին ձախող ելքէն վերջ, Փարիզի շրջանը ունեցաւ առժամեայ վարչութիւն մը։ Ներկայիս ութը մասնաճիւղեր կը գտնուին այս շրջանին մէջ, որոնց ամէնէն հինը եւ գործօնը Փարիզի մասնաճիւղը, այսօր անկեզմակերպ վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Նախկին վարչութիւնը հրաժարած է։ Օգոստոսի սկիզբը գումարուած ընդհ. ժողովով անոր տեղ թէեւ երեք հոգինոց առժամեայ վարչութիւն մը ընտրուած է, բայց անփորձներէ կազմուած ըլլալով, մինչեւ ցարդ չեն կրցած գործերը կանոնաւորել։ Ֆութպոլի խումբը որ միակ պարծանքն էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի, գրեթէ գոյութիւն չունի։ Խումբին լաւագոյն խաղացողներէն Ս. Կարապետեան միացած է Փարիզի լաւագոյն խումբերէն Club Français Ա. խումբին։ Ուրիշներ ալ միացած են ֆրանսական խումբերու կամ կը խաղան Հ. Մ. Ը. Մ.է դուրս գտնուող հայ խումբերու մէջ։

Եթէ լուրջ աշխատանք մը չթափուի, այնքան զոհողութիւններով ձեռք բերուած խումբին անունը պիտի կորսուի։ U. G. Arménienne 1re անունով գործող Փարիզի խումբը, որ օտար շրջանակներէ ճանչցուած էր իբրեւ արժէքաւոր խումբ, եղանակը սկսելէն ի վեր, մէկ մրցում չէ կատարած եւ եթէ այս անկազմակերպ վիճակը շարունակուի, կարելի չպիտի ըլլայ ո՛չ մէկ մրցում կատարել լաւագոյն խումբերու դէմ։ Այս պարագան կը յանձնենք Փարիզի շրջանի Վարչութեան ուշադրութեանը։

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերէն զատ, իբրեւ ֆութպոլի կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի Հ. Մ. Մ.ը, որ սկսած է մրցումներ կատարել օտար խումբերու դէմ։ Կայ նաեւ «Տորք»ը, Պէլվիլի մէջ՝ A. A. Arménienne անունով ֆութպոլի խումբ մը, Պուա-Քոլոմպի մէջ՝ F. C. Arménia խումբ մը, Սէվրանի մէջ՝ «Արաքս»ը։ Ասոնք եւս սկսած են մրցումներ կատարել իրենց հաւասար խումբերու դէմ։

*** Այսօր, կիրակի Stade Buffaloի մէջ տեղի կ'ունենայ ֆութպոլի մեծ մրցում մը։ Սէթ քաղաքի նշանաւոր խումբը պիտի մրցի Փարիզի Club Françaisի Ա. խումբին դէմ։ Եղանակը սկըսելէն ի վեր, առաջին անգամն է որ Stade Buffaloի մէջ տեղի կ'ունենայ մեծ մրցում մը։ Ֆրանսական թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս մրցումին եւ 20.000է աւելի հանդիսատես նախատեսած են։ Սարգիս Կարապետեան եւս պիտի մասնակցի մրցման։

Գ. Գասապեան

ՍԷՎՐԱՆ.— «Արաքս» Մարզական Միութեան եւ U. S. Villeparisisի մրցումը տեղի ունեցաւ ֆրանսական դաշտին վրայ։ Արաքսը պարտուեցաւ 1ի դէմ 3 նշանակէտով։ Օ. Լ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԾԵԾԵԼ

Գէորգ քահանայ Նիզամեանի կողմէ (Մարսէյլ) մեզի ուղղուած սեպտ. 9 թուակիր նամակէ մը քաղենք հետեւեալ պատմութիւնը.—

Խնդիրը սա է, Աստուածածնայ շաբաթը ես էի հերթապահը, ես պէտք էր որ կեդրոն միայի, ով որ ալ ըլլար պատարագիչը։ Նոյն օրը եպիսկոպոսը պատարագեց եւ իր քով պահեց Նորընծայ քահանան, գիս ալ քէմի պատարագելու ղրկեց. այս պարագան քանի մը անձերու ուշը գրաւելով, նորընծային կ'ըսեն թէ ի՞նչ իրաւունքով դուն սրբազանին քով կը միաս, եւ Նիզամեանը քէմի կը ղրկեն, հերթապահը Նիզամեանն է, այն պէտք է հոս միայ։ Նորընծան անոնց այս դիտողութիւնները կը հաղորդէ Պալաքեանին։

6 Սեպտ. 1928 Հինգշաբթի, Կրօնական ժողովի օր, Պալաքեան սրբազանը ինծի ըսաւ թէ դուն թելադրեր ես այդ անձը, ինքնաբերաբար ըսած ըլլալը յայտնեցի, աւելցնելով թէ հերթապահին իրաւունքն էր նոյն օր կեդրոն միալը։

Սեպտ. 6, Կրօն. ժողովի նիստին, նորընծայի պաշտօնի մասին ըրած դիտողութեանս՝ առաջնորդը սաստիկ զայրացած, հրէշի պէս վրաս յարձակելով, «քեզ քահանայ չեմ ճանչնար» ըսաւ. ես ալ ի պատասխանի, «քեզ սրբազան չեմ ճանչնար» ըսելուս, իր 150 քիլոնոց մարմինովը վրաս յարձակեցաւ եւ բռունցքի հարուածներով զիս վիրաւորեց, վերարկուս պատռեց եւ եթէ Տէր Սահակ Հայրը չըլլար, զիս պիտի խեղդէր. երկու քահանաներ Տ. Կարապետ եւ Մեսրոպ իրենց տիրոջ ծեծը դիւրացնելու համար, զիս բռնեցին որպէսզի զիս խեղդէ։ Մարմնոյս քանի մը տեղերը ճզմուէր էին, քիթէս արիւն կը հոսէր, վերարկուս պատռեր էր, փոքրիկ շարժում մը կեանքս ազատեց, աչքս պիտի հանէր այդ բռնապետը, ես դարձեալ խոհեմութիւն ունեցած ձեռք չվերցուցի։

Զեռնարկած եմ դատարան դիմելու. թող օրէնքը զինքը կրթէ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԴԱՊՄԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, քերթուածներ, Միսաք Նուպարեանի. տպգ.՝ Թիւրապեան, Փարիզ։ Գին՝ 5 ֆր.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VI

— ...Միջատներէն, մրմնջեց ...Մարգարիտին ծռելով։ ...ոտիկանապետը եւ դարձաւ ...համարհանքով ըսաւ. ...Վերջացա՞ւ ուրեմն»։

...Անանիա եւ քաշուեցաւ, ետ-...ցաւ եւ քանի մը վայրկեան ...մը չըսեց, չտեսաւ։

«Վերջացա՞ւ ուրեմն»։ Այո՛, ...չէր կրնար կատակել, չէր ...խօսիլ, չէր կրնար աչքերն ...բարձրացնել, աղքատ էր, ...դաւակն էր...«Վերջացա՞ւ ...»։ Ի՞նչ գործ ունէր ինք ...պարոններուն մէջ, այդ հա-...եւ պատուաւոր երիտասարդ-...մօտ։ Ի՞նչպէս թոյլատրած ...իրեն մտնելու, ի՞նչպէս կրնար

համարձակիլ Մարգարիտին ականջին փսփսալ հասարակ խօսքեր։ Հիմա միայն կը զգար ըրած դիտողութիւններուն բովանդակ ռամկութիւնը։ Բայց տարբեր կերպով չէր կրնար խօսիլ ջաղացպանի մը եւ կնոջ մը զաւակը... «Վերջացա՞ւ ուրեմն»։

Հետզհետէ խրախուսեցաւ եւ ատելութեամբ դիտեց ոստիկանապետին ճաղատ գլուխն ու կարմիր ծոծրակը։ Մարգարիտ լսելով Անանիայի խօսքն ու ծիծաղը՝ ետ դարձաւ եւ իրեն նայեցաւ։ Աչքերնին իրարու հանդիպեցան, Մարգարիտին դէմքը մթագնեցաւ Անանիայի տխրութիւնը նշմարելով, Անանիա հասկցաւ եւ ժպտեցաւ։ Անմիջապէս ուրախացան երկուքն ալ։ Մարգարիտ դարձաւ թատրաբեմին՝ բայց զգաց որ Անանիան իրեն կը նայէր եւ կը ժպտէր։ Թեթեւ գինովութիւն մը ունեցան երկուքն ալ։

Կէս գիշերին Անանիա ընկերացաւ կարբոնիներուն մինչեւ իրենց բնակարանը։ Դատաւորն ու քաղաքապետը միասին կ'երթային, Անանիա, Մարգարիտ ալ իրարու հետ խնդալով, մութ փողոցին քարերուն զարնուելով առջեւէն կ'երթային։ Խումբ խումբ մարդիկ կ'անցնէին խնդալով, ծիծաղելով եւ շաղակրատելով։

Գիշերը մութ ու գաղջ էր։ Երբեմն երբեմն կը փչէր արեւելեան հով մը, խոնաւ պուրակի մը հոտով բուրումնաւէտ։ Երկինքին խորը կը ճօճէին աստղեր ու մոլորակներ մարգկային արցունքներու նման։

Ո՞վ չի յիշեր նմանօրինակ գիշերային ժամ մը վայելած ըլլալ երիտասարդութեան ատեն։ Ճօճող աստղեր արեւմուտքէն աւելի լուսաւոր գիշերուան մը մթութեան մէջ, մեր ճակատին վրայ իյնալու պատրաստ աստղեր արքայական ապարօշի մը նման. փայլուն Արջը ոսկի կառքի մը պէս, որ կը սպասէ մեզ երազային հեռաւոր երկիր մը տանելու, մութ փողոց մը, մերձաւոր երանութիւնը, այնքան մօտ որ կարելի է բռնել եւ ա՛լ չթողուլ։

Անանիա երկու եւ երեք անգամ զգաց Մարգարիտին ձեռքին հպումը, բայց զայն բռնելու եւ սղմելու մտածումն անգամ օծիր թուեցաւ իրեն։ Կը խօսէր, բայց կը կարծէր որ կը լռէր եւ խօսածներէն շատ տարբեր բաներու վրայ կը մտածէր։ Կը քալէր, քարերուն կը բախէր, բայց կը կարծէր որ գետինին չէր հպեր։ Կը խնդար եւ լալու չափ տխուր կը զգար ինքզինք։ Կը տեսնէր Մարգարիտը, ա՛յնքան մօտ իրեն, ձեռքը սեղմելու աստիճան, բայց հեռու եւ անհպելի կը թուէր հովի հոսանքի մը նման։

Մարգարիտ կը ծիծաղէր, կը կատակէր եւ Անանիա կը տեսնէր իր տխրութեան ցոլացումը անոր աչքերուն մէջ։ Սակայն Անանիա կը կարծէր որ Մարգարիտ իր վրայ կը նայէր իբր թէ հաւատարիմ շուն մը ըլլար։ «Եթէ համկնար որ կը տոչորիմ ձեռքը սեղմելու փափաքէն, պիտի պոռար՝ իբր թէ կատաղի շուն մը խածած ըլլար» կը մտածէր Անանիա։

Ցեղ մը դատաւորին անգային եւ բարձր ձայնը լռեց։ Մարգարիտ եւ Անանիա կանգ առին, բարեւեցին եւ ճամբանին շարունակեցին։ Ոստանողը կարծեց թէ երազէ մը կը սթափէր, մութ փողոցին պարապութեան մէջ երերուն երկչոտ, տխուր, միայնակ զգաց ինքզինքը։

Քաղաքապետը հասաւ եւ երկուքին մէջտեղ մտաւ։ «Ի՞նչպէս, կատակերգութիւնը լաւ գտա՞ր» հարցուց։

— Ցիմարութիւն մըն է, պատասխանեց Անանիա։

— Խիստ քննադատ մըն ես, ըսաւ կնքահայրը։

— Ընելիք բաներ չէին, տնօրէնը կարծես թէ բրածոյ մըն է, ուրիշ մը չէր կրնար ընտրել։ Կեանքը, այո՛ կեանքը ատիկա չէ, երբե՛ք այդպէս չէ եղած։

— Կրնային ներկայացնել արդի կատակերգութիւն մը, յուզիչ նիւթ մը, այս յիմարութիւններու ժամանակը անցած է, ըսաւ Մարգարիտ իր կարգին։

— Դո՛ւն ալ, է՛ իրաւունք ունիք. յուզիչ բան մը ներկայացնելու էին, օրինակի համար կատակերգութիւնը այն հնդիկներուն որոնք անկողին կը մտնեն կիներուն ծննդաբերութեան ատեն եւ միեւնոյն խնամքներուն ենթակայ կ'ըլլան...

— Ի՞նչըսիր տնօրէնին համար։

— Բրածոյ մըն է։

— Հապա եթէ ըսե՞մ իրեն։

— Ի՞նչ պիտի ընէ, արդէն գալ տարի հոս չեմ։

(Շար.)

Թարգմ.՝ ՀԵԹՈՒՄ

տականութիւնն է բացարձակապէս ըսել թէ դաշնագրին յարիլը, վերապահումները ընդունիլ ըսել չէ:

Անկէ յետոյ, Մահմուտ փաշա, ելմտական եւ արտաքին նախարարներու ընկերակցութեամբ Վաֆտի կեդրոնը գնաց եւ հոն խօսեցաւ խիստ ծափահարուած ճառ մը՝ գծելով կառավարութեան ծրագիրը: Ըսաւ թէ Խորհրդարանի իրաւունքները ետ պիտի տրուին, եւ կարգն ու կարգապահութիւնը պիտի պահուին :

Փարիզը չկրցան ռմբակոծել

Երկու օրէ ի վեր յաջողութեամբ առաջ կը տարուին օդանաւային ռազմափորձերը Փարիզի հարաւային շրջանին մէջ: Փարիզցիները բան չեն տեսներ: Ցատակագիծին հետեւելով, Արեւմտեան օդանաւային տորմիղը յարձակում մը փորձեց Փարիզի վրայ՝ զայն ռմբակոծելու համար: Սակայն Արեւելեան տորմիղը, որուն խարիսխները կը գտնուին Վիլլաքուպլէի, Պիւքի եւ Օրլիի մէջ, մայրաքաղաքին ճիշդ հարաւը, հակայարձակումով մը ետ մղեց թշնամի օդանաւերը, որոնց խարիսխը կը գտնուի աւելի հարաւ: Արեւելեան տորմիղը քիչ մը հող շահեցաւ օրուան ընթացքին: Կռիւը սոսկալի եղաւ յարձակողներու եւ պաշտպանողներու միջեւ: Բացի 350 օդանաւէ և 2000 օդանաւորդէ, ռազմափորձերուն կը մասնակցին ցամաքի վրայ 12000 հեծելազօրք, թնդանօթաձիգ եւ հեծանուորդ զինուորներ:

Լեհաստան թագաւոր կ'ուզէ:

Վարշաւայէն կը հեռագրեն.—

1500 լեհ արքայականներ, որոնք ներկայիս իրենց կուսակցութեան երկրորդ համաժողովը կը գումարեն Վարշաւայի մէջ, քուէարկեցին բանաձեւ մը, որով կը պահանջեն Հանրապետութիւնը փոխել միապետութեան եւ թագաւոր հռչակել մարաջախտ Փիլսուտսքին: Կը պահանջեն նաեւ Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միացումը նոյն արքայական մականին տակ:

Հայկական կռիւ մը Աթէնքի կայանին մէջ

Անցեալ շաբթու, արիւնալի կռիւ մը տեղի ունեցաւ Ֆիքսի (Աթէնք) գաղթակայանին մէջ:

Իսկէնտէր եւ Փարմաք Պօղոս անունով անձերը, օղիի սեղանին շուրջ կը սկսին կատակներ ընել Պիզանցի Աւետիսին հետ: Կատակը կը փոխուի կռիւի, եւ Պօղոսը գաւաթ մը նետելով Աւետիսին, գլխէն ծանրապէս կը վիրաւորէ զայն:

Ոստիկանութիւնը իմանալով դէպքը, գինովները պահականոց կ'առաջնորդէ: Դէպքին պատասխանատուները փախչիլ կը փորձեն, առաջնորդող ոստիկանը կը կրակէ, եւ արձակուած գնդակներէն կը վիրաւորուին Ս. Գարաթավուզեան եւ Աֆիոն Գարահիսարցի Սրբուհի անունով կին մը:

Օդանաւորդները գտնուած

Օդանաւորդ Տէմուժօ եւ երկու ընկերները, որոնք «Իլ տը Ֆրանս» շոգենաւէն թռած էին դէպի Փարիզ եւ ճամբան կորսուած, ողջ առողջ Անգլիոյ եզերքը ցամաք ելան:

Տէմուժօ մեկնելէն 20 վայրկեան յետոյ ծով ինկած էր, մեքենան աւրուած ըլլալով: Այդ պահուն Շիլլի կղզիներէն 20 մղոն հեռու կը գտնուէր:

Անթելի կազմածը աւրուած ըլլալով, օդանաւորդները չկրցան ո եւ է տեղեկութիւն տալ աղէտին մասին: Օդանաւը ջուրին վրայ մնաց ամբողջ գիշերը: Հինգ անգլիական ջրօդանաւեր եւ քանի մը ֆրանսական թորփիլանաւեր փնտռտուքի ելան, բայց բան չգտան: Յաջորդ առաւօտ անգլիական նաւաձիգ մը տեսաւ օդանաւը եւ իր մէջ առաւ երեք օդանաւորդները: Իսկ օդանաւը կապեց իր ետեւ, սակայն այս վերջինը քիչ յետոյ ընկղմեցաւ: Կարելի եղաւ նախապէս ազատել թղթատարը, որ կը բաղկանար 3000 նամակներէ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹՐԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

22 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահներուն մէջ, 21 Rue Cadet

Նախագահութեամբ՝ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւ Թառ: Կը մասնակցին՝ *Թառիստ Ժորժ, Պր. Մարութեան, Շ. Սարեան* եւ ուրիշ արուեստագէտներ: Երգ եւ Ֆանթէզի պարեր երկու Անգլուհիներու՝ Ռոզա եւ Էմմա Մաքտոնալտի կողմէ: Ծիծաղաշարժ զաւեշտ:

Կէս գիշերին կը սկսին պարերը: Jazz-Band: Զանազան անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը «Ֆլօրիա», «Անի» *և Պէլվիլի ճաշարաններն ու խանութները, եւ* 53 Rue Arthur Rozier, Paris (19e), *Մ. Կիւրեղեանի քով:*

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶ. ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Տեղի կ'ունենան 23 Սեպտ. կիրակի ժամը 2ին. Սթատ Porte Dorée

Կը խնդրուի փարիզի ազգ. կազմակերպութիւններէն ազատ ձգել նոյն օրը:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ե. Ո. Մ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

30 Սեպտ. կիրակի գիշեր Sociétés Savantesի մէջ

Մանրամասնութիւնները շուտով

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

6 Հոկտեմբեր 1928, շաբաթ գիշեր, ժամը 8.45ին

Թատրոն Սոսիէթէ-Սավանթ, 8 Rue Danton

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ (*Զուարթ օփէռէթ 4 արար*)

Ն Ո Ւ Ա Գ · · · Ե Ր Գ · · · Պ Ա Ր

Ղեկավարութեամբ յայտնի թառիստ Պ. ԺՕՐԺ ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԳԻՆԵՐԸ՝ 20, 15, 10 եւ 5 ՖՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ Ի. ԹԱՏԵՐԱՇՐՋԱՆԻՆ

14 Հոկտեմբեր 1928 կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին

Théâtre Albert I, 64 Rue du Rocher. Tél. Laborde 21-49

Առաջին անգամ ըլլալով եւ մասնաւոր արտօնութեամբ՝ կը ներկայացուի յայտնի թատերագիր ROMAIN COOLUSի

ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ (COEUR à COEUR)

Օթեակ՝ 150-120, թիկնաթոռ՝ 20-15-10, պալքոն 15-10-5 ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի «*Կայծակ*» *խումբի ընկերական ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը:*

«Բուժանք» Լոյս տեսաւ Սեպտեմբերի թիւը (Գ. տարի թիւ 27) ճոխ եւ պատկերազարդ: Փնտռել Սէն Միշէլի լրագրավաճառներէն: Բաժնեգին՝ Ֆրանսա՝ տարեկ. 25 ֆր.: Հասցէ՝ L. Krikorian, 126 Fbg. St. Denis, Paris (Xe).

ՏՕՔԹ. Ա. ՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ ԵՒ ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Դարմանատան մէջ կը բուժէ ULTRA-VIOLET ճառագայթներով Յօդացաւ, Ջղացաւ (Sciatique), Նէվրալժի, Անարիւնութիւն, Ոսկրաթերութիւն (Rachitisme) եւայլն:

16 Rue Bleue, Մէթրօ՝ Cadet. Հեռ. Provence 73-67

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԺԱՄԸ 9—12 եւ 2—7

ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Փոխադրուած է 34 Rue de Moscou, Մէթրօ՝ Rome, Թռամ. 30 և 5

Հիւանդ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—5

Մասնաւոր ժամադրութիւն ուզողները պէտք է որ գրեն վերոգրեալ հասցէին:

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

126, Rue du Faubourg St. Denis

Metro : Gare de l'Est — Téléphone : Nord 84-04

Ընդունելութեան ժամեր՝ Ամէն օր 2.30-7.30—Կիրակի եւ տօն օրեր 9-1

ՏՕՔԹ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

36, Rue de Bellefond, 36

PARIS (9e)

Մէթրօ՝ Poissonnière

Tél. Trudaine 88-77

Clinique COVO

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Յ. ՊՈՒՌՆԱՋԵԱՆ

107 Rue Lafayette, Paris (Xe)

Մէթրօ՝ Poissonnière

Ամէն օր ժամը 2.30—7.30

Tél. Trudaine 29-04

WAGRAM - AUTO կը սորվեցնէ ինքնաշարժ վարել 1928ի կառքերու վրայ եւ կը դիւրացնէ արտօնագրի ստացումը: Ամբողջ դասընթացք, կամ առանձին դասեր, սկսեալ 15 ֆրանքէ: 63 Ave. de la Grande Armée. Tél, Passy 79-43:

ՃԱՇԵՑԷ՛Ք ԵՒ ԸՆԹՐԵՑԷ՛Ք

BOULANT

ՃԱՇԱՐԱՆ ՊՈՒԼԱՆ

Հետեւեալ չափաւոր գիներով

12 ֆրանք 34 Bld. St. Michel

16 ֆրանք 1 Bld. Montmartre

18 ֆրանք 35 Bld. des Capucines

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Ե. ՏՈՒՐՄՈՒՍԻՍ

Տոքթոր իրաւաբանութեան փաստաբան

94 Rue St. Lazare

Հեռ. Central 13-43

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ վիճելի խնդիրներու դատական կամ իրաւախոհական լուծումը, մասնաւորապէս քաղաքային եւ առեւտրական խնդիրներու:

Կը խմբագրէ ամէն տեսակ պայմանագրութիւններ:

Իրաւական խորհրդակցութիւններու համար կ'ընդունի ամէն օր ժամը 10 12 եւ 2-4:

ՄՈՒՇՏԱԿԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Փոքրաքանակ՝ մեծաքանակի գինով: Ամէն տեսակ Վզնոց, Աղուէս, Վերարկու եւ garnitureի զանազան մորթեր: H. STOUTZER, 46 Fbg. Poissonnière, Paris (Xe). Հեռ. Provence 62-72.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 Rue de Rivoli, Մէթրօ Chatelet կը դարմանեն արմատապէս եւ նոր մեթոտով այրերու եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութիւնները (ֆրանկախտ, ջերմամիզութիւն): Մասնաւոր լապօռաթուառ: Արմատական դարմանում լայնեռակութեան (վարիս): Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութիւն ամէն օր ժամը 9—12 եւ 2—8, կիրակի օրերը 9—12. կը խօսուի նաեւ Գերմաներէն:

ՖՕԹՕ «ԱՐԱՔՍ» կը խնդրէ իր յաճախորդներէն նկատի ունենալ իր հեռաձայնի թիւը՝ PROVENCE *49-34:*

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

123 Bld. Sébastopol, Մէթրօ Réaumur եւ St. Denis: Միզանցքային, մորթի եւ արիւնի հիւանդութիւններ:

Խորհրդակցութիւն՝ 9—12, 2—8 եւ կիրակի առաւօտները: Քիթի, ականջի եւ կոկորդի հիւանդութիւններ կէսօրէ վերջ 5—7: ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

E. STEFIKI

Վկայեալ իրաւագէտ, քաղաքական գիտութեանց վարժարանէն:

106 Ave. Kléber, Paris (16e)

Հեռ. Passy 72-56

ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ ամենակարճ միջոցի մէջ Ֆրանսա մտնելու (AFFIDAVIT), ինչպէս նաեւ ինքնութեան թուղթերու օրինական գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ամէն օր (ի բաց. առեալ Շաբաթէ) կէսօրէ վերջ ժամը 4—7.

ԳՈՐԳԻ ՆՈՐ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

ՈՒՆԻՆՔ Ֆրանսայի մէջ շինուած արեւելեան մեծ եւ փոքր յատակի, պատի եւ սեղանի գորգեր շատ աժան գիներով: Ունինք նաեւ անկողնի եւ շըմինէի ծածկոցներ եւ բարձի երեսներ: Տան կահաւորման, հարսանեկան նուէրներու եւ ուրիշ պարագաներու համար յարմարագոյն ապրանքներ: Նմոյշները կը ներկայացուին փափաքողներուն բնակարանը: Գրել՝ N. SILIDJIAN, 13 Rue d'Orsel, Paris (18e).

Բ. ԱԲԳԱՐԵԱՆ

Վկայեալ հիւանդապահ, նախկին տասնապետ հիւանդապահ Արեւելեան բանակին, 14 երկար տարիներու փորձառութեամբ կը խնամէ ամէն տեսակ հիւանդներ: *Մասաժ, վանտուզ, փիքիւր, փանսըման* եւայլն: Վկայեալ աղքատներուն ձրի:

Հասցէ՝ 6 Rue Grégoire du Tours. Paris (6e),

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ ձեռքով թրիքօ հիւսողներ, ասեղնագործուհիներ եւ կարուհիներ՝ ամէն կարգի աշխատանքներու համար:

Գաւառներն ալ գործ կը ղրկուի թղթատարով: Նպաստաւոր պայմաններ:

Կ'ուզուի նաեւ «մօտէլ» պատրաստող լաւ գծագրիչ մը:

Գրել կամ անձամբ դիմել՝ TRICOTS M. V., 17 Fbg. St. Martin, Paris (X). Մէթրօ՝ St Denis. Tél. Botzaris 47-67:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Կէմէրէկ գիւղէն Շնորհք Թորոսեան, հօրը անունը Պօղոս, մօրը անունը Զիչէք: Տեղահանութեան ատեն իր մեծ մօր հետ Ուզունեայլա Զէրքէզներու մէջ եւ վերջը Ղանդալ, անկէ ալ Ատանա գացած ու վերադարձած չէ: Իմացնել՝ իր եղբօրը Խորէն Թորոսեանի, Calle San Juan. 1537, Buenos-Aïres, Argentine.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ կարուհիներ՝ այրերու տափատ կարելու համար: Տեւական գործ: Լաւ վճարում: Դիմել՝ Պ. Ա. Զանաքեանի, 9 Rue Papillon: *Մէթրօ՝* Cadet:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

BANQUE COMMERCIALE DU LEVANT

O. MAGARIAN

18 Rue Laffite, PARIS (9e) — Tél. PROV. 36-...

Հայ առեւտրական տուներու գործառնութիւնները դիւրացնելու գաղթական ազգայիններու մէջ խնայողութիւնը քաջալերելու նպատակով հաստատուած դրամատունս, կը ստանձնէ դիւրատար պայմաններով զեղչել առեւտրական մուրհակներ եւ բանալ ընթացիկ հաշիւներ նոյնիսկ ամենափոքր գումարներու համար:

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris. XIX. Tél. Nord 96-...

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 3—5: Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը 1—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19: Կիրակի 9—12:

ՏՕՔԹ. Գ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

48 Rue Montmartre (*Բակի մէջ՝ աջ կողմի առաջին դուռը*)

Այս անգամ իր անձնական դարմանատունը հաստատած, կը խնամէ ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԱՆԱՆՑ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ եւ ՄՈՐԹԻ հիւանդութիւնները:

Tél. Central 73-38 — Métro: Sentier կամ H...

Ընդունելութեան ժամեր՝ ամէն օր 10—12, 1.30—8, Կիրակի եւ տօն օրեր՝ կէսօրէն առաջ 9—12:

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

ՆԱԽԿ. ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԹԻՖԼԻԶԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ, ՄԱՆԿԱՆՑ, ՄԻԶԱՍԵՌԱՅԻՆ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹ...

42 Rue des Acacias, PARIS (17e) — Մէթրօ՝ E...

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ԲԺՇԿԱ-ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՏՕՔԹ. ՍԷԹԵԱՆ

38, Ave. St. Ouen PARIS (18me) — Tél. MARCADET ...

Ընդհանուր հիւանդութիւններ սեռամիզային, վեներական, թոքի, կանանց հիւանդութիւններ. վիրաբուժական գործողութիւն, ելեկտրադարմանում:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ Ակռայի դարմանում, քաշել 10 ֆր., արուեստական ճերմակ ակռայ 20 ֆրանք, ոսկի քուրոն ... ֆրանքէն սկսեալ:

ԱՄԷՆ ՕՐ ՈՒ ԿԻՐԱԿԻ ԲԱՑ Է

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԷՐՃԱՆԵԱՆ

42 Rue Tourtille, BELLEVILLE, Մէթրօ՝ Պէլվ...

Արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ

Թ Ա Ր Մ — Լ Ա Ւ — Աժան

ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒՆ

ԿԱՇԻՒ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

9 rue Charlot, PARIS (3e), Մէթրօ République,

Tél. Archives 05—86

Մեծաքանակ և փոքրաքանակ վաճառում ամէն տեսակ կաշիներու, հրապարակի գինէն աժան:

Քռուփօն (*կռնակի մասը*) *Ա. կարգի, քիլօն 38, 40, 42. Բ. կարգի՝ քիլօն 34, 36. Գ. կարգի՝ 28, 30 և 32 ֆր.*

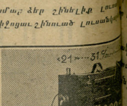
Այրերու եւ կանանց կօշիկներու համար ամբողջ կէս նրբանցու.— *Քիլօն՝ Ա. կարգի 32, Բ. կարգի 29, Գ. կարգի 26 ֆրանք:*

5 քիլօ նմոյշ կը ղրկուի փոստով քօնթռը ռամպուրսըման :

Մասնաւոր զեղչ հայ կօշկակարներու: Կը խօսուի հայերէն եւ թուրքերէն:

ՎԱՅՐԿԵՆԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ԸՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԸՆԵԼ ՈՒԶՈՂՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք լաւ շահելու համար ձեր շինելիք լուսանկարները ապակիի միջոցաւ շինուած լուսանկարի նման յատակ, մաքուր եւ անմրցելիօրէն յաջող ըլլան, գնեցէք նորահնար, կատարելագործեալ, խիստ փոքր ծաւալով եւ թեթեւ (տես պատկերը) վայրկենական լուսանկարի մեքենաներէն հատ մը: Սոյն մեքենաներուն միջոցաւ քաշուած լուսանկարներէն հետաքրքրուողներուն ձրիաբար կը ղրկեմ:

ՄԵՔԵՆԱՅԻՆ ԳԻՆԸ՝ 1300 ՖՐԱՆՔ

Դիմել՝ H. FÉRMANIAN

10 Rue de Falicon, NICE, A. M.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ EXCLUSIF

La Voix de son Maître

ՀԱՅԵՐԷՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԲԼԱՔՆԵՐՈՒ: ԳԻՆ 18 ՖՐ.

Պէլվիլի ծանօթ հայ նպարավաճառ

Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

28 Rue Lesage, PARIS (20e)

Métro Belleville — Tél. Ménil...

Ձոխ մթերք թէ նախկին եւ թէ ամենավերջին եղանակներու՝ երգ եւ նուագուած նշանաւոր երգիչներէ, կազէլ, շարգը, խմբերգ, եւայլն: Հայերէն հոգեւոր, աշխարհիկ եւ գեղջուկ երգեր՝ թէ մեներգ եւ թէ խմբերգ: Տպուած ցուցակը ձրի է:

Ինչպէս նաեւ բորդաթիֆ լաւ կրամոֆօններ եւ արեւելեան նուագարաններու լաւագոյնը ամենազեղչեալ գիներով :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

18 Septembre 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 754 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

(Օ)րկՈՒ ԽՕՍՔ
ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր, օգտուելով մեր ժրնեւի թղթակցին հաղորդած ...եղեկութիւններէն եւ մասնաւորապէս երկու պաշտօնատար... ...րու դառն յայտարարութիւններէն, պարզեցինք թէ ի՛նչ աշ...ատանքներ կը կատարուին Լիբանանի ծովափը, վրանաբնակ ...ղթականներու տեղաւորման համար։

Ու մեր մասին ձաղկեցինք հայկական շրջանակներու քար ...անտարբերութիւնը։

...վաղը կը հրատարակենք մեր թղթակցին տեսակցութեան ...ին մասը, որ կը պարզէ Զօր. Տիւկէի եւ Պ. Պիւռնիէի մտա...ումներն ու առաջարկները, տեղաւորման գործը գլուխ հանե...ու համար։

...երկու պատասխանատու պաշտօնեաններուն յայտարարու...եան համաձայն, կարելի պիտի ըլլայ չորս տարիէն պարպել ...իբանանի եւ Սուրիոյ կայանները, գաղթականները տեղաւորե...ով գիւղական համայնքներու կամ քաղաքներու մէջ։

«Այս գործը գլուխ հանելու համար, տակաւին պէտք ունինք ...չորս հազար ոսկի, տարեկան՝ 25,000ի հաշուով»։

Ուրեմն, տարեկան 100,000 ֆրանք։ Իսկ այս գումարը ճա...ելու համար, կը խորհին փոխառութիւն մը կնքել, բայց երաշ...աւո՞րը...։

Եւ այս առթիւ միեւնոյն դառն խօսքերը։ Փարթամ Բարե...գործականը մինչեւ հիմա հինգ հարիւր ոսկի տուած է, իսկ ...երս հազար ոսկի եւս։ «Բայց այս 1500 ոսկիները հազիւ ...կաթիլ մը ջուր է այսպիսի ընդարձակ ձեռնարկի մը համար։ ...յետոյ, ձեր հարուստները կան վերջապէս, եւ ո՞վ չի գիտեր ...թէ քանի՛ կը հասնի անոնց թիւը միայն Ֆրանսայի մէջ...»։

Ճիշդ այստեղ է որ անհանդուրժելի կը դառնայ մեր ան...ուշադրութիւնը, եթէ ոչ անզգայութիւնը։

Ինչպէս կ'երեւայ, մեր օտար բարեկամները մեզի չափ, ...եթէ ոչ աւելի տեղեակ են մեր նիւթական կարողութեան։ Եւ ...ս՛ ամէն երկրի մէջ։ Հայկական հանրապետութեան օրով, ...արապ տեղը չէր որ Լոյտ Ճորճ նախ Անգլիոյ հայ հարուստ...ներուն հասցէն կուտար, երբ օգնութեան խնդրանք եղաւ։ ...յն դիտողութիւնը կ'ընէր ամերիկացի Հէնքէլը, վերէն վար ...նայելով Թիֆլիսի պողոտաներուն վրայ փռուած հայկական ...հարստութիւնները,— շքեղ շէնքեր եւ առեւտրական ձեռնարկ...ներ։ Նոյն իրողութիւնը մեր երեսին զարկած են մինչեւ ան...ում Պուլկարիոյ մէջ, հաշուելով շարք մը գոհարավաճառներու ...ւ ծխախոտի գործարանատէրերու միլիոնները, հոգ չէ թէ ...վայով։ Եւ, «ո՞վ չի գիտեր թէ քանի՛ կը հասնի հայ ունե...որներուն— միլիոնատէրներուն— թիւը միայն Ֆրանսայի մէջ»։

Եւ սակայն, անոնք զբաղած են ադամանդ քշելով, պալատ...ը շինելով կամ գնելով, եւ ձի խաղցնելով...

Երբեմն «բարեգործութիւն» ալ կ'ընեն, մանաւանդ երբ ...աւորուին, կին-խաղ-գինի կանչելով։

Մենք չկրցանք այս մարդիկը շարժման մէջ դնել, հինգ-...ասը մանկապարտէզ բանալու, աւելի կարօտ գաղութներու ...օգնութեան հասնելու համար։ Արդեօք անոնց սրտին պիտի ...ոսի՞ գաղթականներու տեղաւորման ձեռնարկը։ Կա՞մ ունի՞նք ...ձեռք մը, որ կարենայ պարտականութեան կանչել զանոնք։

Օտարները գիտեն որ փոքրիկ Հայաստանի պետական ...ծախքը հոգալու չափ հարուստներ կան մեր մէջ, բայց կը ...գիտեն թէ մենք միջոց չունինք զանոնք շարժելու, ի հարկին ...հարկադրութեան հրաւիրելու։ Այս ժողովուրդին ամբողջ ուժը՝ ...եկեղեցական իշխանութիւնն է, կաթողիկոս-պատրիարքներով ...եւ զանազան Մարմիններով, որոնց հեղինակութիւնը աւելի ...ն թոյլ է այսօր։ Միւս կողմէ, հայ հարուստը, մանաւանդ ...ընդ ըլլալով թթու աշխարհաքաղաքացի, հազիւ կը բարեհա... ...հայերէն թերթ կարդալ։ Կամ կը կարդայ անոնք միայն որ ...փառքը կ'երգեն, պնակ մը ոսպի փոխարէն։

Այլապէս, ոչ Հայաստանը այնքան պիտի զալարուէր դրամի ...պակասէն, ոչ ալ պիտի ստիպուէինք մուրացկանի տոպրակ մը ...կախել երկիրէ երկիր եւ օտարներու ձեռքով, զանազան պա...րագաներու առթիւ։

Ուրեմն, ձգելով որ «մասնագէտ»ները կամ եպիսկոպոսներն ...վարդապետները ձեւ գտնեն հարուստները զգացումի կան...չելու, մենք նորէն կը շեշտենք, թէ աններելի զանցառութիւն ...է՝ բարոյապէս և՛ նիւթապէս ընկրկիլ 40,000 գաղթական...ներու տեղաւորման թանկագին ձեռնարկին առթիւ։

Եւ ծանրապէս վարկաբեկիչ ու վնասակար է, եթէ շարու...նակենք յօրանջել, ամէն հոգ ձգելով օտարներուն վրայ։

Երբ մենք անճրկեր ենք, ինչպէ՞ս կրնանք սպասել որ ա...նոնք անվհատ գործեն, մինչեւ վերջը։

Անշուշտ իմաստ մը ունին Պ. Պիւռնիէի հետեւեալ խօսքերը.

— «Եթէ դուք ուզէք, անմիջապէս կրնաք տրամադրել դրամը, ...մանակ ձգելու որ պատէ պատ զարնենք մեր գլուխը, եւ նոյն ...ն, երբեմն, ստիպուինք նախատեսել գործը դադրեցնելու հաւա...կանութիւնը։»

Երբ դուն տէր չես ըլլար քու ճակատագրիդ, օտարը պար...տաւոր չէ գլուխը քարին զարնելու։

Ենթադրելով որ ան իր հաշիւներն ունի այդպէս շարժելու, ...նք նորէն չպիտի կրնանք լուալ մեր ձեռքերը, Պիղատոսի պէս։ ...Քառասուն հազար հոգի հողին կապել՝ աշխատանք մըն ...որ կրնայ բախտ բանալ ուրիշ քառասուն հազարի։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ
ՆՈՐԷՆ ԽՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

«Նոր նշանաբան մը» խորագրին տակ, Երեւան հետեւեալ փաղաքշական խօսքերը կ'ուղղէ «Խ. Հայաստանի բարեկամ» ռամկավարներուն (12 սեպտ.).

— «Պայքարի կարծիքով, Հայաստանի վարիչները պէտք է «ըմբռնեն թէ ամէն բան Հայաստանի համար նշանաբանը թերի կը մնայ ու չկրնար արդիւնաւորապէս իրագործուիլ, եթէ անոր անմիջապէս չհետեւի սա նշանաբանը—«եւ Հայաստան ամբողջ հայութեան համար»:

Այս խորհրդաւոր նշանաբանին բուն իմաստը այն է, որ թոյլ տրուի որպէս զի ռամկավարները եւ իրենց ներկայացուցած ջոջերու դասակարգը իրաւունքը ունենան «Հայաստանով հետաքրքրուելու եւ զայն նկատելու իրենց հայրենիքը»։ Մէկ խօսքով, Պայքար կը պահանջէ, այս մութ ու դարձդարձիկ նախադասութիւններով, որ արտասահմանի պուրժուազին ալ իրաւունք ունենայ իր կարծիքը յայտնելու, զոր անհրաժեշտաբար պէտք է նկատի առնել, եւ պատեհութիւն տալ իրենց՝ քաղաքական նոր մարզանքներու։

Ռամկավար պաշտօնաթերթը կ'ակնկալէ, որ «Հայաստանի վարիչները օտար չնկատեն արտասահմանի հայութիւնը, հասկնան անոր զգացումներն ու ցաւերը»։

Ռամկավար պաշտօնաթերթը բազմիցս պահանջած է որ աւելի մեծ թիւով գաղթականներ ընդունուին Հայաստան, վերջ դնելու համար օտարութեան մէջ տուայտող տարագիրներու անտանելի կացութեան, բայց միւս կողմէ ամէն կերպով պաշտպան կը կանգնի Բարեգործականին, որ եռապատիկ աւելի մեծ գումարներ կը ծախսէ իր վարչական մեքենային վրայ, քան ինչ որ զանազան ձեւերով կը մտցնէ Հայաստան։ Եթէ Պայքար անկեղծ է արտասահմանի գաղթականութեան հանդէպ իր զգացումներուն մէջ, ինչո՛ւ անպայմանօրէն չպահանջեր ժողովրդապատական հարստութեանց եւ հասարակական գումարներու յանձնումը իրաւատէր երկրի կառավարութեան եւ ժողովուրդին, ինչո՛ւ անվարան եւ ուժեղ կերպով չքննադատեր այն պուրժուազին որ իր ձեռքին մէջ կը պահէ այդ գումարները եւ որուն համար, սակայն չվարանիր քաղաքացիական իրաւունքներ պահանջել։

Փաստերը մէջտեղն են։ Անկեղծօրէն բան մը ընել ուզող կազմակերպութիւնները յաջողած են բան մը ընել. վկայ Նոր Արաբկիրը, որ աշխատաւորական ջանքերով կառուցուած է Հայաստանի մէջ։ Ռամկավար պաշտօնաթերթը կրնա՞յ հերքել այն անվիճելի ճշմարտութիւնը թէ մեծահարուստ Բարեգործականը, հակառակ իր «10,000 անդամներուն» եւ հակառակ տարիներէ ի վեր Հայաստանի անունը յեղյեղելուն, չէ կրցած ընել քառորդը նոյնիսկ այն գործին, զոր քանի մը հարիւր բանուոր Արաբկիրցիներ կամ Մալաթիացիներ կրցան ընել մեր երկրին համար։»

ԹՈՅԼ ՄԻ ՏԱՐ ՈՐ
ՔՈՒ ՎՃԱՐԱԾ ԹԵՐԹԴ
ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ ԿԱՐԴԱՆ
ՎԱՐԺԵՑՈՒՐ ՈՐ ԳՆԵՆ
ԿԱՄ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԻՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՌԵՆՈՍԸ ՊԻՏԻ ՊԱՐՊՈՒԻ
Վեց պետութեանց համաձայնութիւնը

Երկար խօսակցութիւններէ յետոյ, «Վեց»երու ժողովը (Ֆրանսա, Գերմանիա, Անգլիա, Իտալիա, Պելճիքա եւ Ճափոն) կրցաւ համաձայնութեան եզր մը գտնել՝ Հռենոսեան գրաւուած հողերը պայմանաժամէն առաջ պարպելու գերմանական առաջարկին մասին։ Համաձայնութիւնը կայացուած է հետեւեալ կէտերուն շուրջ.

1.— Պաշտօնական բանակցութիւններ կատարել՝ Գերմանիոյ առաջարկին մասին։

2.— Ամբողջովին եւ վերջնականապէս կարգադրել հատուցումներու խնդիրը. այս նպատակին հասնելու համար կազմել ելմտագէտներու յանձնաժողով մը, նշանակուած վեց պետութեանց կողմէ։

3.— Կազմել՝ հսկիչ եւ հաշտարար յանձնաժողով մը, որուն կազմը, պաշտօնը, նպատակը եւ տեւողութեան պայմանաժամը պիտի որոշուին ետքէն՝ կառավարութեանց միջեւ կատարուած բանակցութենէ մը յետոյ։

Վենիզելոսի պտոյտները

Վէնիզէլոս բոլորովին ապաքինած ըլլալով, սեպտեմբեր 20ին Աթէնքէն ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Հռոմ, ուր պիտի հասնի շաբաթ օր։

Կիրակի օր Մուսոլինիի հետ պիտի ստորագրէ իտալ-հելլէն դաշնագիրը։

Վէնիզէլոսի ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 20 օր։ Հելլէն վարչապետը Հռոմէն պիտի անցնի Փարիզ եւ Պելկրատ։

Հելլէն խորհրդարանը որ պիտի բացուէր սեպտեմբեր 17ին, մէկ ամիս յետաձգուեցաւ, որովհետեւ երեսփոխաններէն շատեր տանկ հիւանդութենէն կը տառապին։

Վէնիզէլոս այս արձակուրդէն պիտի օգտուի՝ իր պտոյտները հանդարտօրէն կատարելու համար։ Ծերակոյտի ընտրութիւնները, որ պիտի կատարուէին Նոյեմբերի վերջերը, պիտի յետաձգուին՝ քանի որ Ծերակոյտը ստեղծող օրէնքը դեռ չէ քուէարկուած։

Պելկրատի մէջ Վէնիզէլոս պիտի տեսակցի արտաքին նախարար Մարինքովիչի հետ, որուն պիտի պարզէ Յունաստանի տեսակէտը։ «Պոլիտիկա» կը գրէ թէ Յունաստան տրամադիր է աւելի ընդարձակել Սելանիկի մէջ Եուկոսլաւիոյ յատկացուելիք ազատ գօտին, ինչպէս նաեւ թեթեւցնել մաքսերը՝ Կէվկէլի Սելանիկ գիծին վրայ։ Վէնիզէլոս տրամադիր է նոյնիսկ աւելի զիջումներ ընել՝ քան Փանկալոս։ Մակեդոնիոյ սերպ փոքրամասնութեանց կարգ մը իրաւունքներ պիտի տրուին, պայմանաւ որ Սերպիա ալ նոյնը տայ Եուկոսլաւիոյ հելլէն փոքրամասնութեանց։

Ֆրանսական կառավարութիւնը տեղեակ է եւ համաձայն՝ այս կարգադրութեանց։

Վենիզելոսի նամակը Ըսմէթ փաշայի

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Վէնիզէլոս նամակ մը ղրկած է Թուրքիոյ վարչապետ Ըսմէթ փաշայի։ Թուրքիոյ հելլէն դեսպան Փափա նամակը էնկիւրի տանելով յանձնած է արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի։ Դեռ պաշտօնապէս չի գիտցուիր թէ նամակին մէջ ի՛նչ կ'ըսուի, սակայն «Վագըթ» կը տեղեկանայ թէ Վէնիզէլոս տեսակցութիւն մը կը խնդրէ Թուրք պետական պատասխանատու անձնաւորութիւններու հետ՝ վէճի առարկայ խնդիրները կարգադրելու եւ Թուրք-հելլէն դաշինքը ստորագրելու համար։

Իր նամակին մէջ, Յունաստանի վարչապետը կ'ըսէ նաեւ թէ պէտք է մոռնալ անցեալը, եւ միայն ապագային նայիլ։ Յետոյ կը շեշտէ թէ երկու երկիրները հասարակաց շահեր ունին, եւ կը խնդրէ որ Թուրքիա եւս Յունաստանի գործակցի այդ շահերը ապահովելու համար։

Միւս կողմէ, հելլէն կառավարութիւնը Թուրք իշխանութիւններէն պահանջած է որ Անատոլուի մէջ կալուած ունեցող հելլէնահպատակներուն արտօնութիւն տրուի Անատոլու ճամբորդելու։ Կը կարծուի թէ Թուրք կառավարութիւնը գոհացում պիտի տայ այս պահանջին։

Թուրք մարզպանը Տարոնի մէջ

Պիթլիսէն կը հաղորդեն թէ Արեւելեան Նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ հոն հասած և աչքէ անցուցած է պետական հաստատութիւնները։ Մարզպանը սկսած է Նոր տառերը սորվեցնել պետական պաշտօնեաներուն։ Ոստիկան-զինուորներու վարժարանը երթալով, աշակերտ մը դասի հանած է եւ Նոր տառերով հատուած մը գրել տուած։ Պատասխանը շատ գոհացուցիչ եղած է։

Թիւրք Օճաղըն 100 հոգինեց թէյասեղան մը տուած է պատիւ մարզպանին, որ այս առթիւ ճառ մը խօսած է եւ վեր հանած Նոր տառերուն փրկարար դերը։

Իպրահիմ Թալի պէյ Սեպտ. 11ին Մուշ մեկնած է։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԼԱՏԻՆԱՏԱՌ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Կ'ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ՀԱՅԵՐԷՆ, ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԵՒ ՀՐԷԵՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐՆ ԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՎ

«Ճիւմհուրիյէթ», հուչակաւոր խուժանավար Եօնուս Նատիի թերթը, երկար խմբագրականի մը մէջ կը բացատրէ թէ կարելի է Թուրքերէն նոր տառերով հրատարակել Պոլսոյ հայերէն, յունարէն եւ հրէերէն թերթերը.

— «Սահմանադրութեամբ, «Թուրք» կը նկատուին Հայերը, Հրեաները, Յոյները եւ այլ տարրեր։ Միայն, լեզուական տարբերութիւն մը մնացած է Թուրք անուան տակ հաւաքուած տարրերուն մէջ։ Մինչեւ հիմա, արաբերէն տառերը որոշ չափով արգելք եղած են որ ոչ-իսլամ տարրերը Թուրքերէն սորվին. բայց այլ եւս վերցած է այս արգելքն ալ, միջազգային տառերու որդեգրումով։

Ամէն Թուրք պարտաւոր է նոր տառերը սորվիլ. իսկ ոչ-իսլամ տարրերը Թուրքէ մըն ալ աւելի լաւ կրնան սորվիլ։ Հետեւաբար, աշխատելու ենք հաստատել լեզուի միութիւնը, որ ամէնէն լաւ միջոցն է զանազան տարրերը միացնելու, հալեցնելու եւ ձուլելու։ Վարդանը, Միշօնը եւ Միխալաքին ալ, որոնք օրինապէս որ եւ է տարբերութիւն չունին Ահմէտէն, չորս ձեռքով փարելու են նոր տառերուն եւ անոնցմով գրելու են իրենց նամակները, գիրքերը եւ թերթերը։

Նոր տառերու որդեգրումը ամենամեծ առիթն է, ջնջելու համար լեզուական բաժանումը, որ դարերէ ի վեր կը շարունակուի տարրերուն միջեւ։ Յոյնին ալ, Հայուն ալ, Հրեային ալ հայրենասիրական եւ ազգային պարտականութիւնն է օգտուիլ այս առիթէն։ Ուրիշ կերպով թրքութիւն չըլլար։

Երբ մէկ կողմէ կը յանձնարարենք ամէն Թուրքի՝ թողուլ հին գիրերը եւ նորը գործածել, կառավարութենէն ալ կը պահանջենք յօդուածներ աւելցնել Ազգ. Ժողովին իր ներկայացնելիք օրինագծին մէջ, որպէսզի լեզուական միութիւնը ապահովուի։ Օրինակ, այս տեսակ տրամադրութիւն մը կրնայ աւելցուիլ.

«Օրէնքին գործադրութեան դրուելէն սկսեալ երեք ամսուան ընթացքին, երկրին մէջ հրատարակուող յունարէն, հայերէն, եբրայեցերէն, ֆրանսերէն եւայլն բոլոր թերթերը Թուրքերէն նոր տառերով պիտի հրատարակուին»:

Այս թերթերը թող իրենց լեզուով գրուին, բայց մեր նոր տառերով շարուին:

⁂ Նոր տառերով ուղղագրութեան բառարանին տպագրութիւնը քսան օրէն կ'աւարտի։ Ներկայիս t գիրէն վերջ եկող պրակները կը տպուին։ Լեզուական յանձնաժողովի անդամները ամէն օր տպարան կ'երթան սրբագրութիւնները անձամբ կատարելու համար։

⁂ Լեզուական յանձնաժողովին դիւանը կը ծանուցանէ թէ նոր Թուրքերէնի գրամեքենային տառաշարը (քլավիէ) որոշուած է։ Տառաշարը 42 ստեղներէ կը բաղկանայ։

Գործարանները ազատ են շինելու 43, 44, 45 եւ 46 ստեղներով միջազգային գրամեքենաները Թուրքիոյ համար։

ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

"ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ"

Երկրորդ խորագրին տակ, այս ընդարձակ եւ խիստ ուշագրաւ ուսումնասիրութիւնը յատկապէս «Յառաջ»ի համար թարգմանած է, հեղինակին արտօնութեամբ, Պարսկաստանի մեր համակրելի աշխատակիցը, Վ. Իրանեան: Գրողն է՝ Տոքդ. Մահմուտ Աֆշար, խմբագրապետ «Այանտէ» (*Ապագայ*) ամսագրի: Հազիւ 34 տարեկան, Տոքդ. Աֆշար հետեւած է իրաւաբանութեան եւ քաղաքական գիտութիւններու: Աւարտած է Լօզանի համալսարանը, ստանալով քաղաքական գիտութեանց վարդապետի աստիճան: Իր աւարտաճառն է (թէզ) եղած «La Politique Européenne en Perse», որ հրատարակուած է առանձին հատորով: Ճամբորդած է Պարսկաստան, Հնդկաստան, Ռուսիա, Գերմանիա, Աւստրիա, Զուիցերիա, Հոլանտա, Անգլիա եւ Ֆրանսա: Պարսկերէնէ զատ, գիտէ անգլիերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն: 1925էն ի վեր կը հրատարակէ «Այանտէ» քաղաքական եւ գրական ամսագիրը, Թէհրանի մէջ:

«Յառաջ»ի Ապրիլ 13ի թիւին մէջ, «Իրանի քաղաքականութիւնը» խորագրով թղթակցութեան կարգին, թիւրիմացութեամբ Տոքդ. Աֆշարը ներկայացուած էր իբրեւ անդամ պարսիկ երեսփ. ժողովին:

Շուտով կը հրատարակենք նաեւ Տոքդ. Աֆշարի լուսանկարը: ԽՄԲ.

I

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

Այսօրուան Պարսկաստանի սահմաններն են հիւսիսային կողմէ ռուսական հանրապետութիւնը, արեւմտեան կողմէ Օսմանեան հանրապետութիւնը եւ արաբական Արաղի հողը կամ Միջագետքը, արեւելեան կողմէ՝ Աֆղանիստանը եւ անգլիական Պելուճիստանը, հարաւային կողմէ՝ Պարսից ծոցը եւ Հնդկական Ովկիանոսը: Հիւսիսային, հարաւային եւ արեւմտեան կողմերէ իւրաքանչիւրի մէջ իրապէս երկու տեսակ հարեւաններ ունինք՝ մէկը տեղական ժողովուրդները եւ միւսը՝ օտար պետութիւններ, որոնք կը տիրեն անոնց: Տեղական ազգերը մեր իսկական ու միայուն հարեւաններն են եւ պետութիւնները մեր քաղաքական դրկիցները: Օրինակ, հիւսիսային կողմէն՝ մեր քաղաքական հարեւանը ռուսական հանրապետական կառավարութիւնն է, բայց մեր իսկական հարեւանները Թիւրքիստանի Թիւրքմէններն ու Տաճիկները, Արանի Թաթարները եւ ռուսական Հայերն են: Արեւմտեան կողմէ մեր քաղաքական հարեւանը Օսմանեան Հանրապետութիւնը եւ մեր իսկական հարեւանները Հայաստանն ու Օսմանեան Քիւրտիստանն են, զորս Թուրքերը տարիներէ ի վեր կ'աշխատին թրքացնել հայկական կոտորածներով եւ քրտական սեղմումներով: Հարաւային եւ հարաւ-արեւելեան կողմէն ալ քաղաքականապէս անգլիական կառավարութեան հետ դրկից ենք, բայց մեր միայուն հարեւանները Պելուճները եւ եթէ ծովէն անդին նայինք, Արաբները եւ Հնդիկներն են: Այս երկու տեսակ հարեւանութեանց որոշումը պէտք է այն պատճառով, որ մէկը «քաղաքական վտանգ» եւ միւսը «ցեղական ու ազգային վտանգ» կը համարենք:

Այդ վտանգները հետեւեալներն են.—

1.— Սպիտակ վտանգ.— *Այն քաղաքական վտանգը, որ հիւսիսէն ռուսական կառավարութեան կողմէ ուղղուած է Պարսկաստանին: Եթէ կարմիր յեղափոխութեան միջոցով ռուսական «սպիտակ» կառավարութիւնը տապալած է, «կարմիր» կառավարութիւնն ալ, այն պատճառներով զորս ստորեւ պիտի բացատրենք, արտաքին քաղաքականութեան մէջ անոր փոխանորդն է եղած կամ պիտի ըլլայ:*

2.— կապոյտ վտանգ.— *Այն վտանգն է, որ հարաւէն անգլիական կառավարութեան կողմէ ուղղուած է Պարսկաստանի դէմ:*

3.— դեղին վտանգ.— *Այն վտանգն է, որ հիւսիս-արեւմտեան Օսմաններու, Թուրքերու եւ Թաթարներու կողմէ կը սպառնայ Պարսկաստանի ազգային միասնականութեան:*

4.— կանանչ վտանգ.— *Այն վտանգն է, որ սեմական հարեւաններու, այսինքն արաբական Արաղի մէջ բնակող հարաւ-արեւմտեան Արաբներու կողմէ նոյնպէս կը սպառնայ մեր ազգային միասնականութեան:*

5.— Սեւ վտանգ.— *Տգիտութեան ու բռնակալութեան վտանգն է, որ երկրի ներսը դարեր շարունակ մեր տունը քանդեր է եւ միայն միտքերու ազատութեամբ եւ կրթութեան տարածումով կրնայ խափանուիլ:*

Սպիտակ եւ կանանչ վտանգները աւելի կը սպառնան Պարսկաստանի քաղաքական անկախութեան, մինչդեռ կանանչ եւ դեղին վտանգները գլխաւորաբար Պարսկաստանի ազգային և ցեղային միասնականութեան տեսակէտով սպառնական են, բայց սեւ վտանգը, որ տունէն է եւ ներսէն, ամէն տեսակէտով սարսափելի է:

***

ՍՊԻՏԱԿ ՎՏԱՆԳ

«Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Պարսկաստանի մէջ» վերնագրին տակ յօդուածաշարքով, որու շարունակութիւնը ընթերցողներու ուշադրութեան կը յանձնենք այս թիւով, կատարելապէս բացատրած ենք այս վտանգը: Ամփոփումը այն է, թէ Ռուսերը Պետրոս Մեծի ժամանակէն սկսած, երկու գլխաւոր նպատակ են ունեցեր.— առաջին ազատ ծով ձեռք բերել եւ յետոյ տիրել Հնդկաստանի: Պարսկաստանի գրաւումը եւ անոր վրայէն անցնիլը այս երկու նպատակներուն հասնելու միջոցներէն մէկն էր: Ասկէ զատ, Պարսկաստանի մէջ տնտեսական քաղաքականութիւն ալ ունէին, որու պատմութիւնը նոյնպէս տուինք:

Այժմ, թերեւս ընթերցողները ենթադրեն թէ բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն յետոյ, Ռուսերը այլեւս այդ քաղաքականութիւնը չեն հետապնդեր և թէ սպիտակ վտանգը որ հիւսիսէն ուղղուած էր Պարսկաստանին, անհետացած է եւ եթէ այդ կողմէն վախ կայ, «կարմիր վտանգն է», որ էութեամբ տարբեր բան է:

Իմ կարծիքով, հիւսիսային վտանգը ռուսական կառավարութեան գոյնը փոխելով հանդերձ, նոյն նախկին վտանգն է եւ ռուսական արտաքին քաղաքականութիւնը ոչ միայն բացարձակապէս փոփոխութիւն չէ կրած, այլ եւ իր գործնական միջոցներն ալ աւելցուցած է: Եթէ նոր Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Կովկասի, Թուրքիստանի եւ Պարսկաստանի մէջ՝ բաղդատուի Պետրոս Մեծի ժամանակէն յետոյ հին Ռուսաստանի քաղաքական ուղեգծին հետ, կ'երեւայ, որ արտակարգ արագութեամբ միեւնոյն ցարական քաղաքականութեան աստիճաններն է անցեր: Ճիշտ է, որ բոլշեւիկները իշխանութիւնը ձեռք բերելէ յետոյ, հռչակեցին կայսերական Ռուսիոյ ժողովուրդներու ազատութիւնը եւ ատոր հետեւանքով կազմուեցան «անկախ և ազատ» պետութիւններ Տաղստանի, Վրաստանի, Հայաստանի, Բագուի մէջ և այլուր: Նոյնպէս ջնջեցին Թիւրքմէնչայի դաշնագիրը, 1907ի համաձայնութիւնը և ուրիշ պայմանագրութիւններ, որ հակառակ էին Պարսկաստանի անկախութեան եւ արժանապատուութեան: Բայց նաեւ տեսանք, թէ, ինչպէս որ ցարական Ռուսիոյ կառավարութիւնը կովկասեան երկիրները աստիճանաբար վերցուց, բոլշեւիկներն ալ մէկը միւսին ետեւէն Կովկասի նորաստեղծ ազատ պետութիւնները մէջտեղէն վերցուցին եւ անոնց պարտադրեցին իրենց ճաշակին համաձայն «բոլշեւիկեան» կառավարութիւններ. այնպէս որ, Կովկասի ազատագրուած երկիրները նորէն կուլ տուին եւ ռուսացուցին:

Անկէ յետոյ Պարսկաստանի մէջ ալ սկսան բռնութիւններ, տնտեսական դժուարութիւններ եւ «տրանզիտ»ի արգելքներ, մինչեւ իսկ քաղաքական գործերու միջամտելով, իրենց հին մրցակցին ու գործակցին՝ Անգլիոյ հետ մրցումներ եւ հակառակութիւններ սկսան: Նոյնպէս, անոնց գաղտնի գործակալները Հնդկաստանի մէջ Անգլիոյ դէմ գրգռումներով զբաղեցան, մինչեւ յանգեցաւ քաղաքական յարաբերութեանց խզման: Մէկ խօսքով, թէ քաղաքականութեան, թէ տնտեսական խնդիրներու մէջ, քայլ առ քայլ միեւնոյն ցարական կառավարութեան ընթացքը հետապնդեցին ու կը հետապնդեն եւ եթէ Տէր մի արասցէ, դարձեալ ժամանակը պահանջէ, թերեւս պատրաստ են 1907ի համաձայնագրին մանն ալ նորոգելու:

Հետեւաբար սպիտակ վտանգը, որ հիւսիսային կողմէն ուղղուած էր Պարսկաստանին, ռուսական կառավարութեան գունափոխութեամբ չէ փոխուած եւ «Կարմիր վտանգը», այսինքն Պարսկաստանի բոլշեւիկանալու վտանգը ատկէ շատ աւելի տկար է:

ՏՈՔԴ. Մ. ԱՖՇԱՐ

ԾՈՎԱՅԻՆ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆ ՄԸ

Կարգ մը շրջանակներու մէջ, այս միջոցիս, շատ կը խօսուի Ֆրանսայի կարեւոր մէկ նաւահանգիստը Պրէսթը՝ օդանաւային կայանի վերածելու մասին:

Պրէսթը Ֆրանսայի առաջին պատերազմական նաւահանգիստը չէ միայն: Իր յառաջացած դիրքը զայն կը դնէ աշխարհի ծովային ճամբաներուն ամէնէն մօտը: Ասէնէն յարմար նաւահանգիստն է միջազգային թրթռատար նաւերը ընդունելու: Միւս կողմէ, արդէն կը յուսացուի որ Ատլանտեանի ճամբորդութիւնը մօտ ատենէն պիտի կազմակերպուի երթի համար Ասորեան եւ Բերմուտեան կղզիներու ճամբով, իսկ դարձի համար Թէր-Նէօվի ճամբով: Այս կերպով, Պրէսթը կը դառնայ եւրոպական օդանաւորդութեան մեկնակէտն ու կայանը: Բայց ասոր համար, պէտք է որ ան օդանաւային խառն կայան մը ունենայ վայրէջքի եւ վերելքի յարմարութիւններով, օդանաւերու եւ սաւառնակներու համար:

Ցատակագիծը պատրաստելու համար, արդէն ուսումնասիրութիւններ կատարուած են տեղւոյն վրայ, մասնագէտներու կողմէ եւ կայան դառնալու յարմար երկու հողեր գտնուած են, մէկը՝ Պրէսթէն 11 քիլոմեդր հեռու, Լանվէք-Փուլմիքի մէջ, եւ միւսը՝ միայն 8 քիլոմեդր հեռու:

Լանվէք-Փուլմիքի կայանը կը ներկայացնէ այն առաւելութիւնը, որ մէկ կէտի վրայ կրնայ կեդրոնացնել ծովային եւ ցամաքային օդանաւորդութիւնը եւ առեւտրական անմիջական գործունէութեան մը նպաստելու համար, կարելի պիտի ըլլայ առանց մեծ ծախքերու, կարգի դնել հողը:

Հողի ընտրութիւնը կատարուած է մեծ հեռանկարներով եւ ծրագիրներով: Տեղը ամէն յարմարութիւն ունի նաւահանգստի եւ օդանաւային կայանի վերածուելու. հովերէն պատսպարուած է, տարածուն է եւ կայանը ապագայ պէտքերուն համեմատ ընդարձակուելու ընդունակ:

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ. ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Սպասելով որ Բարեգործականը շարժի եւ Սուրիահայ երկրագործական գաղութները օժտէ շրջուն մասնագէտներով, մենք կը շարունակենք մեր հետազօտութիւնները եւ կ'ընենք մեր թելադրանքները կարեւոր հարցերու եւ շահեկան մշակութիւններու շուրջ:

Այսօր պիտի անդրադառնանք ոռոգելի հողերու շուրջ, ցուցնելու համար թէ՝ մասնագէտներու ներկայութիւնը ո՛ր աստիճան անհրաժեշտ է:

Անջրդի հողեր ոռոգել եւ անբերրի հողերը ազնուացնել քաղաքակրթական մեծագոյն գործ մըն է: Երբ մէկ կողմէ մարդկութիւնը կ'աճի արագօրէն եւ ագահօրէն կը յորդին ալիք ալիք, մշակելի հողերուն արտադրական ուժը աւելցնելով եւ խոպան հողերը բերրիացնելով մարդկային բարօրութեան սատարել եւ այս կերպով ընկերային կարգ մը չարիքներ խափանել, ծառայել է քաղաքակրթութեան:

Որոշ է թէ՝ սուրիահայ երկրագործական գաղութները, մեծ չափով պաշտօն պիտի ունենան չորցնել ճահիճները կամ ազնուացնել անմշակ հողերը: Երկու պարագային ալ խնդիրը դժուար եւ բարդ է: Բայց մերինները, որ դժուարութիւնները հարթելու գաղտնիքը գիտեն, սիրով պիտի լծուին աշխատանքի, ցուցադրելով համբերատար ոգի մը:

Ֆրանսայի համար ըսուած է թէ՝ երկրագործութիւնը և դուարաբուծութիւնը երկու սնուցիչ ստինքներն են Ֆրանսայի: Ճահճային կամ անմշակ երկիրներու համար ալ, կրնանք ըսել թէ՝ ոռոգում եւ ուրցում (տրէնաժ) երկու սնուցիչ ստինքներ են: Թէ ճախճախուտ վայրերը եւ թէ անմշակ գետինները, ոռոգումի եւ ուրցումի շնորհիւ, երկուքն ալ մէկ անգամէն կիրարկուելու պայմանով, իրենց բովանդակած աղերուն տեսակին համեմատ, ուշ-կանուխ կը դառնան արգասաբեր:

Քիչ մը առաջ աղերու խօսքը ըրի: Ահա ասոր մէջ է որ կը կայանայ գործին բարդութիւնը: Եւ դարձեալ աղերուն դիւրահալ կամ դժուարահալ ըլլալէն կախում ունի հողերուն շուտ կամ ուշ ազնուացումը: Երկար ժամանակ ճահճացած հողերը կամ երկար դարեր անմշակ մնացած գետինները, կարգ մը աղերու ամբարանոց կը դառնան: Այս աղերը գիտութիւնը կը բաժնէ երկու դասակարգի: Սեւ կալաքարային կը կոչուին այն հողերը, որոնց պարունակած գլխաւոր աղը նադրոնի բնածխատն է (քարպօնաթ տը սուտ), որ դժուարահալ աղ մըն է եւ հալական դառնալու համար երկարատեւ ճիգերու կը կարօտի: Այս դասակարգին կը պատկանին ընդհանրապէս Եգիպտոսի աղային հողերը, որոնց սեւ դէմքը յուսահատութիւն կը պատճառէ պայքարող մշակին:

Սպիտակ կալաքարային կը կոչուին այն հողերը, որոնց պարունակած աղերը նադրոնի քլորուրի նման (քլորիւր տը սոտիոմ) դիւրահալ աղեր են: Ասոնք կարճ ժամանակի մէջ կ'ազնուանան: Այս դասակարգին կը պատկանին ընդհանրապէս Միջագետքի աղային հողերը:

Առայժմ մեզ համար անծանօթ կը մնայ թէ՝ ո՛ր դասակարգի կը պատկանին Սուրիոյ անմշակ եւ ճախճախուտ հողերը: Ամէն պարագայի տակ, սա ճշմարիտ է թէ հողերը ազնուացնելու համար բաւական ճարպիկութիւն պէտք է: Հողերը ոռոգել, ճախճախուտ կամ աղի հողերը ուրցել եւ ազնուացուցիչ բոյսեր մշակել գիտական համեստ պաշարի մը կը կարօտի: Մինակ մաքուր ջուրի ջրանցքներ բանալ չի բաւեր. պէտք է զուգահեռաբար բանալ նաեւ անմաքուր ջուրի ջրանցքներ: Ուրիշ խօսքով, ոռոգումի ու ուրցումի ջրանցքները պէտք է փորել միեւնոյն ժամանակ: Եւ նոյնիսկ, ինչպէս կ'ընեն Իտալացիները, ուրցումի ջրանցքները բացուելու են ոռոգումի ջրանցքներէն առաջ: Եգիպտոսի մէջ աղային հողերու ազնուացումը անգամ մը եւս կ'ուշանայ այն պատճառով որ ֆէլլահը ոռոգումի ջրանցք կը բանայ, բայց ուրցումի ջրանցքին կարեւորութիւն չիտար: Բարեբախտաբար խոշոր ագարակներ այս մարզին մէջ բարի օրինակ կը հանդիսանան անուս ֆէլլահներուն: Ազնուացուցիչ բոյսերու կարգին կայ նաեւ բրինձը, որ եթէ գիտական միջոցներով մշակուի եւ բրնձադաշտի մը որքան ոռոգումի, նոյնքան եւ աւելի ուրցումի դրութիւններուն ուշադրութիւն ընծայուի, կը դադրի հիւանդութիւններու աղբիւր ըլլալէ: Եգիպտոսի մէջ բրինձի մշակութիւնը ուսէ օրէնքով կաշկանդուած չէ և ամէն ոք, ամէն տեղ կրնայ բրինձ մշակել: Ոռոգումի եւ ուրցումի ջրանցքներն են որ այս շահաբեր մշակութիւնը ամէն կողմ կարելի դարձուցած են:

Այն աղային հողերը, որոնց թէ մակերեսը եւ թէ ենթահողը թափանցիկ են, այսինքն ազատ անցք կուտան ջուրին, ոռոգումի եւ ուրցումի շնորհիւ, շուտով կ'ազնուանան: Իսկ ընդհակառակն այն հողերը, որոնց կամ մակերեսը, կամ ենթահողը, եւ կամ երկուքը միասին անթափանցելի են, այսինքն ազատ անցք չեն տար ջուրին, ուշ կ'ազնուանան: Նման հողերու մէջ, ուրցումի ջրանցքները, իրարու շատ մօտ պեղուելու են: Հողեր ալ կան, որոնք թէ ֆիզիքական եւ թէ քիմիական լաւ յատկութիւններով օժտուած ըլլալնուն հակառակ, մշտակայ կանոնաւորութեան մը ենթակայ են: Նման պարագայի մէջ, չարիքին աղբիւրը պէտք է փնտռել հողին ատընթեր անցնող գետին ջուրի մակերեսին բարձրութեան մէջ: Գետի ջուրերուն շարունակական մղումը, հողը միշտ խոնաւ կը պահէ եւ հետեւաբար ամէն տեսակ սնկային հիւանդութիւններու ենթակայ կ'ընէ զայն: Գետը եւ հողը իրարմէ բաժնող խրամ մը, շատ անգամ կը խափանէ չարիքը:

Սա քանի մը լուսաբանութիւնները, որոշակի կը ցուցնեն մասնագէտներու կատարելիք բարեբար դերը: Կանխաւ ըսեմ թէ՝ նման պահանջ մը ընելով, դիտեղելիք ո եւ է մարդ մը չունիմ: Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ մէջ, կան բազմաթիւ մասնագէտներ: Բարեգործականը ուզածը կամ սիրածը կրնայ ընտրել: Այս մասին ո եւ է քննադատութիւն ներելի չէ: Միւս կողմէ, մի՛ ըսէք թէ հոգատար կառավարութիւնը այս ուղղութեամբ կ'ընէ պէտք եղածը: Մեր ազգային ճիգերն ալ երբ միանան պետական ճիգերուն, ասիկա ոչ միայն մեր վարկը կը բարձրացնէ հիւրընկալ ժողովուրդին եւ հոգատար կառավարութեան մօտ, այլ մանաւանդ կրկնապէս կը ծառայէ մերիններուն տնտեսական վիճակին արագ բարելաւման, ինչ որ շահն ու փափաքն է ընդհանուր Ազգին:

Արեւելքցիի անտարբերութեամբ հանդիսատես ըլլալ Սուրիոյ երկրագործական հայ գաղութներու կազմութեան, Մայր Հայրենիքին իրական շահերուն անգիտանալ է:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

1928ի 2րդ եռամսեային, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, (90 նահանգներ) մահ, ծնունդ եւ ամուսնութիւն տուած են հետեւեալ թիւերը:

Ամուսնութիւններ	100,660
Ամուսնալուծումներ	4,995
Ողջ նորածիններ	190,437
Մեռած նորածիններ	7,435
Մէկ տարեկանէն վար մեռածներ	15,648
Մէկ տարեկանէն վեր մեռածներ	152,788
Ընդհ. մահ	168,436
Յաւելուած ծնունդներու	22,001

ԿԻՍ-ԲԺՇԿԱԿԱՆ

ՕԴԸ

Մեր շնչած օդը կը
կէ՝ 100էն 79 բորակածին,
21 թթուածին եւ անն
կութեամբ բնածխային
ջուրի շոգի. իսկ արտաշն
100էն 79 բորակածին,
15-16 թթուածին, հա
բնածխային թթու, 1-
շոգի:

Թթուածինը մեր շն
ամենակարեւոր տարրը կը
եւ օգտակար է առողջութ
նոր միջոցաւ տեղի կ'ունեն
դանային այրումները և
կուգայ կենդանական
թիւնը:

Բորակածինը ինքնիր
այլ իր պաշտօնն է մեղմ
ուածնին կիզիչ ազդեցութ

Բնածխային թթու
տագրուի կենդանական
կան արտաշնչութեամբ,
ներէ եւ նեխուած նիւթեր

Քաղաքի օդը խճողու
լլով, աւելի հարուստ է
խային թթուով քան թէ
օդը: Օդը աւելի բնածխային
կը պարունակէ գիշերը
բեկը, աւելի ամպամած
քան թէ պայծառ օդերու

Երիտասարդ մը պար
I օրուան մէջ 23 խորանար
օդ սպառել, կին մը՝ 1
նարդ մեդր, իսկ տղայ
րանարդ մեդր: Այս
հոգիէ բաղկացած ընտ
օրը 50 խորանարդ մեդր
կարօտի: Այսքան օդը
պիտի ըլլար, եթէ նո՛յն
միշտ մաքուր մնար, կա
օդին թթուածինը չփոխու

Սակայն, ինչպէս ըսի
արտաշնչութեան գործող
իր թոքերէն դուրս կը վ
խային թթու, որ միանա
մէջ գտնուած վնասակար
րուն, կ'ապականէ սենեակ
Այս պատճառով պէտք է
փոխել սենեակին օդը,
Մեր ներշնչած օդը մա
լայ եւ չպարունակէ վ
կազեր, որոնք թոքերուն
մտնելով կը փոխեն արեան
զգրութիւնը, կը խանգար
ծարաններուն կանոնաւոր
նէութիւնը եւ ծնունդ կու
գազան հիւանդութեանց:

Մաքուր օդ շնչելը
պահութեան ամէնէն
ու կենսական պայմանը
մէ: Մաքուր օդը արիւնը
է ու կը վերանորոգէ,
ը բանայ, մարմին կու
ողջութիւն ու զուարթութ
սով մարդուն կեանքը

Գիւղացին կամ գ
ատաւորը մաքուր ու
մէջ ապրելով, քիչ անգամ
անդանայ եւ երկար
սկ քաղաքացին ե գործ
ու մէջ աշխատող գ
ոց սենեակներու եւ ապ
չնքերու վատառողջ մթ
մէջ անցնելով իրենց կեանք
կ'ապրին եւ յաճախ
կ'ըլլան հիւանդութեանց:

Հնդկաստանի մէջ Ա
ները օր մը, գիշեր ատեն 1
բանտարկեցին 20 ք
ոտք տարածութեամբ
մը մէջ, որ միայն երկու
պատուհան ունէր: Գիշերը
96ը մեռան, եւ առտուն
2ին երբ բանտին դուռները
ուեցան, հազիւ 23 հոգի
ուեցան, որոնք իրենց
գրեթէ կիսամեռ վիճակ
նէին:

Օդը մեր մարմինին
սերուն վրայ կը ներգործէ
սար ճնշում մը: Օդին

...մարդուն կազմուած քին հետ ...մէ մասնաւորձան սերտիւ կապուած ...եքէ մթնոլորտային ճըն... ...մէ լանկարծակի կերպով դադ... ...մէր մարմին ներքին հեղուկ... ...ն եւ շնչերակներուն արիւնը ...ժայթքէ դուրս կը պոռթկան ...ին բոլոր ծակոտիկներէն:

...երբ բարձր լերան մը վրայ ...նք, մեր շնչառութիւնը եւ ...ւն շրջանը աւելի արագ տեղի ...ննայ որովհետեւ օդի բարձր ...րան մէջ մթնոլորտին ճըն... ...մէ քաղդատաբար քիչ է: Որ... ...մէ լեր եղենք, այնչափ մըթ... ...որ մեր մարմին վրայ ներ... ...ած ճնշումը կը նուազի:

...ստատուած է որ մարդիկ ...00-4000 մետր բարձրութե... ...ի վեր չեն կրնար ապրիլ: Այս է ...ձանը որ 2000 մետր բար... ...թեամբ, Սէն-Պէռնար լերան ...ս շինուած վանքին կրօնաւոր... ...ներ մանք երիտասարդ տա... ...մէջ թոքախտէ կը մեռնին: ...բութեան ազդեցութեան ...օդը ամէն մարմիններու ...ն կ'ընդարձակէ իր ծաւալը, ...նշումը կը նուազի, իսկ ցուր... ...թեամբ խտանալով՝ կը կծկուի ...ճնշումը կ'աւելնայ:

Օդին չորութիւնն ու խոնա... ...թիւնը կը փոխեն առողջու... ...ն: Չոր օդը շնչառական խո... ...րուն հուզթաղանթն ու թո... ...նը կը չորցնէ, եւ աստով կը ղըժ... ...րացնէ շնչառութիւնը, իսկ խո... ...ւ օդը, մանաւանդ խոնաւ ցուր... ...թիւն ու ամբողջ մարմին ...ն կ'ազդէ եւ կը պատճառէ ...ցաւ, յօդային կաթուած, ...ութիւն, ընդարմութեան ...ն:

...ւնուած եղանակին օդին ...ութիւնը կ'աճի արշալոյսէն՝ ...նչեւ կէս օրէն 3 ժամ առաջ. ...ութիւնը հետզհետէ կը սկսի ...գիլ մինչեւ ցերեկէն 4 ժամ ...ը, որմէ յետոյ կը սկսի նորէն ...նալ: Զմեռ ատեն օդին խո... ...ւթիւնը իր բարձրագոյն աս... ...ճանին կը հասնի ցերեկէն վերջ ...ն 2ին, իսկ նուազագոյն աս... ...ճանին՝ վերջալոյսին:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԻԿ

ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ ՍԱՆԵՐ

Մարկոսեան ընկերակցու... ...ն վարչական ժողովը տեղի ...ցաւ Սեպտ. 12ին: Բազմա... ...թեկնածուներու մէջէն ընտր... ...ւեցան չորս սաներ, որոնք ...ռնելիկայ հոկտեմբերէն սկսա... ...պիտի հետեւին զանազան ...նեաց զպրոցներու: Նախորդ ...րուածներու հետ միասին, ...կայ Մարկոսեան սաներու ...ը կ'ըլլայ 8, որով կը սպառի ...տարուան համար տրամա... ...ելի եւմտացոյցը: Հետեւաբար ...կէ նոր դիմում նկատողու... ...ն պիտի չառնուի:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԻՆՔՆԱԿՈՉ ԹԵՄԱԿԱՆԸ

Պ. Անդրէաս Յակոբեան, հակադաշնակցական եւ նախկին քարտուղար Պուլկարիոյ ինքնակոչ «Թեմական խորհուրդ»ին, պուլկարերէն «Օտեչեստվօ» Թերթին մէջ հրատարակուած երկար գրութեամբ մը կը մեղադրէ Պուլկարիոյ արտաքին նախարարութիւնը, որուն կցուած է նաեւ դաւանութեանց տեսչութիւնը:

Կը քաղենք քանի մը հատուածներ (21 օգոստ.).

— «Ինչպէս ծանօթ է ձեզ, Պուլկարիոյ մէջ առայժմ 14 Թաղականութիւններ ունինք: Համաձայն Պուլկարահայոց Թեմական Խորհուրդի շրջաբերականին, Թաղական Խորհուրդները համաձայն իրենց շրջաններուն մէջ բնակող Հայերու Թիւին, պէտք էր 18 լիազօր ներկայացուցիչներ ուղարկէին: Հետեւաբար շատ պարզ է որ համագումարը օրինաւոր նկատելու համար պէտք էր մեծամասնութիւն ունենար: Պուլկարահայութեան անունով որ եւ է որոշում առնելու համար, այդ համագումարին պէտք էր մասնակցէին առնուազն 8 Թաղական Խորհուրդներ 10 լիազօր պատգամաւորներով, որովհետեւ այդ պարագային միայն համագումարը կրնար մեծամասնութիւն ունեցած ըլլալ: Այս պարագան ալ ծիծաղելի է ու Հայերուն յատուկ, որովհետեւ Պուլկարիոյ մէջ բնակող 40,000 Հայերը երբեք չեն կրնար 10 հոգիի կողմէ ներկայացուիլ, մանաւանդ կրօնական համագումարի մը մէջ, որուն, համաձայն սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն, պէտք է մասնակցին բոլոր Հայերու ներկայացուցիչները առանց հպատակութեան մէջ խտիր դնելու, այնպէս ինչպէս ձեր հրահանգովն ու արտօնութեամբը Թոյլատրած էք Հրեաներուն: Մենք կ'ուզենք գիտնալ թէ ինչո՞ւ անոնց Թոյլատրուած է իսկ մեզ ոչ: Միթէ երկու տարբեր արշիններո՞վ կը չափէք միեւնոյն հարցերը ու տարբեր հրահանգներ կուտաք իւրաքանչիւրին:

Այսպէս թէ այնպէս, ապրիլ 15ին, ցերեկէն վերջ, համագումարը բացուեցաւ: Թեմական Խորհուրդի 7 անդամներէն 2ը, որ փոքրամասնութեան մէջ մնացած էին, իրենց անօրակելի ու վարկաբեկիչ ընթացքովը պատճառ դարձան որ համագումարը տեղի չունենայ: Ասոնցմէ մէկը — Պ. Էմմանուէլ Ճէրախով, ողորմելի համոզումներով Հայ մըն է որ իր սեփական լեզուն անգամ չի գիտեր ու Թրքերէն կը խօսի, իսկ միւսը Պ. Գրիգոր Զաքարեան — որուն «ուժը» իր Պ. Ցվեթինովի (պետ Դաւանութեանց Տեսչութեան) հետ ունեցած բարեկամական կապերուն մէջ կը կայանայ: Համագումարը տեղի չունեցաւ, որովհետեւ մեծամասնութիւն չկայացաւ: 14 Թաղ. Խորհուրդներէն միայն 5ուկէս Թաղ. Խորհուրդ կը մասնակցէին, 10ի փոխարէն 7 պատգամաւորներով: Այս եօթը պատգամաւորները համագումար կազմելով, կ'ընտրեն «Պուլկարահայ Թեմ. Խորհուրդ»: Այս եօթը պատգամաւորներէն երկուքն ալ անգոյ պատգամաւորներ էին:

Այսպէսով, «ընտրուած Խորհուրդը» յանուն Ճէրախով-Զաքարեանի եւ ոչ թէ Խորհուրդի, կը ներկայանայ ձեզ վաւերացուելու համար, եւ Դուք, Պ. Ցվէթինովի զեկուցումը ունկնդրելէ վերջ, ի մեծ զարմանս մեր ժողովուրդին, թիւ 979 յունիս 6 հրահանգով կը վաւերացնէք այս ծիծաղելի «ընտրութիւնը», հակառակ այն հանգամանքին որ 25 ապրիլ, թիւ 946 գրութեամբ մը ձեզ պաշտօնապէս առ ի գիտութիւն կը հաղորդուէր այս վարկաբեկիչ ընտրութեան պարագան:

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԳԱԶԱՆԱՑԻՆ ՈՃԻՐ ՄԸ

Օգոստոս 8ին, Երեւանի քրէական բաժնի պետը տեղեկութիւն կը ստանար թէ՝ Երեւանէն երկու մղոն հեռու, խոր ձորի մը մէջ կը գտնուի անծանօթ աղջկան մը դիակը: Պաշտօնատարը իսկոյն մեկնեցաւ դէպքին վայրը դատախազին ընկերակցութեամբ: Պարզուեցաւ որ աղջիկը բռնաբարուած եւ սուր գործիքով մը գազանաբար սպանուած էր:

Դիակէն պատ, ոճրի ուրիշ որեւէ հետք չիկար: Ցոհին ինքնութիւնը կարելի չեղաւ առաջին քննութեամբ ստուգել, որովհետեւ վրան որեւէ փաստաթուղթ չէր գտնուեր, իսկ շրջակայ գիւղերու բնակիչները չճանչցան զայն:

Քրէական բաժնի պետը, կասկածելով որ զոհը կրնայ հանրակին մը եղած ըլլալ, իսկոյն հրամայեց ձերբակալել փողոցային այն բոլոր կիները, որոնք քրէական բաժնի կողմէ նշանակուած էին:

Պարզուեցաւ որ ձերբակալուած աղջիկներէն մէկը անհետացած է եւ այդ մէկը այն իսկ է որուն դիակը գտնուած էր: Ան ծնողք ալ ունէր որ կը բնակէին Էջմիածնի մէկ վանքին մէջ:

Քրէական բաժնի պետը՝ անձամբ հետապնդեց խուզարկութիւնները եւ գտաւ սպանուած կնոջ ծնողքը:

Պետին այն հարցման թէ «քանի՞ զաւակ ունիք» հայրը պատասխանեց .— Երբեք զաւակ ունիմ.— եւ պահ մը լռելէ յետոյ, շարունակեց հառաչելով.— ու աղջիկ մը, որ այժմ «կենդանի դիակ» է եւ ուրուականի նման կը թափառի Երեւանի մութ փողոցներուն մէջ...

Հօրը պատմութենէն հասկցուած է, որ սպանուած աղջիկը Հեղինէն՝ շատ պարկեշտ էր, Երեւանի երկրորդական վարժարանի 6րդ դասարանին մէջ կը սորվէր: Զայն գլխէ հանեց հայ դերասան մը: Աղջիկը յուսահատեցաւ եւ ինկաւ կեանքի խորխորատը: Հեղինէն՝ ինքզինքը կը կոչէր «կենդանի դիակ»:

Քրէական պետին քննութիւնները երեւան հանեցին, որ մինչեւ սպանութեան օրը, աղջիկը ձերբակալուած է եղեր Ղամարլուի ժողովրդական ոստիկանութեան կողմէ: Ան իսկոյն մեկնեցաւ Ղամարլու, ուր զարհուրելի եւ տգեղ իրականութիւնը պարզուեցաւ: Ղամարլուի ոստիկանապետին օգնականը՝ Հեղինէն ձերբակալեր է անտեղի պատրուակով: Անոր ներկայութեանը, ոստիկանները կարգով բռնաբարեր են աղջիկը եւ ապա ազատ արձակեր: Գիշերը նորէն ձերբակալեր են զայն ու դարձեալ բռնաբարեր, եւ սպանութեան օրը, զայն ղրկեր են քրէական բաժնի պետին:

Սակայն ոստիկանութեան պետ Վանուշը՝ ճամբան ազատ կ'արձակէ Հեղինէն, ծածկելու համար բռնաբարման գայթակղութիւնը:

Քրէական բաժնի պետը ձերբակալեց ամբողջ ոստիկանական կազմը, սկսեալ պետին օգնականէն: Իսկ բուն պետը կը մեղադրուի որ ծանօթ էր ո՛չ միայն բռնաբարութեան, այլ նաեւ սպանութեան հեղինակներուն ու դէպքը ծածկեր է կառավարութենէն: Գործը յանձնուած է Երեւանի դատարանին:

ՏՈԼՍՏՈՅԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Կառավարութեան որոշումով, Հայաստանի մէջ, Տոլստոյի հարիւրամեակը տօնուած է, անոր գրական գործունէութիւնը ծանօթացնելով ժողովուրդին: Քաղաքներուն մէջ կազմակերպած են հաւաքական զեկուցումներ, Տոլստոյի ստեղծագործութեան շուրջ, որոնց մէջ կ'ընդգծուին անոր ընկերաբանական եւ քաղաքական սխալները. Նման զեկուցումներ տեղի ունեցած են նաեւ դպրոցներուն մէջ: Գրադարաններուն մէջ, կազմակերպուած է գրքերու ցուցահանդէս: Նոյն օրերուն ռատիոյի կայանը օգտագործուած է, Տոլստոյի երկերէն հատուածներ կարդալու համար:

Գիւղերու եւ խրճիթ-ընթերցարաններուն մէջ ալ զեկուցումներ տրուած են գիւղացիներուն եւ գիւղացիներու յատուկ գըրքոյկներով արտատպումներ եղած են Տոլստոյի գործերէն:

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՆԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երեք-չորս տարի առաջ, ամբողջ Հայաստանի մէջ 25-30 հազար որբեր կը հաշուէին: Իսկ այժմ, Պոլիգոնի մէջ (Լենինական) ուր կեդրոնացած են Ամերիկեան կոմիտէի բոլոր դիւանները, հազիւ կը հաշուին 1500 որբեր:

Գիւղատնտեսական աշխատանքները, որոնց լծուած են գրեթէ բոլորը, եռանդով առաջ կը տարուին: Ցանուած է աւելի քան 200 դես. ցորեն, գարի, եգիպտացորեն, գետնախնձոր, կաղամբ եւայլն, բոլորն ալ մանկատուներու համար, որոնց սաները, մանչ թէ աղջիկ, կը մշակեն իրենց ձմռան պաշարը:

Մարդանքը Պոլիգոնի մէջ դրուած է ամուր հիմերու վրայ: Բոլորն անխտիր կը մասնակցին այս աշխատանքներուն: Մանկատան արհեստանոցէն՝ այս ուսումնական շրջանէն ելած են 84 շրջանաւարտներ, որոնք բոլորն ալ պիտի պաշտօնավարեն Հայաստանի եւ Խորհրդ. Միութեան սահմաններուն մէջ:

Մանկատուներուն մէջ սաներու թիւը շատ փոքր է:

Գրադարանը որ ունի 25-30 հազար կտոր գիրք, ամրան արձակուրդներուն պատճառով, դադրեցուցած է գիրք տալ ընթերցողներուն:

Աչքի հիւանդութիւնները որոնք շատ տարածուած էին որբերուն մէջ, գրեթէ անհետացած են:

Մանկատներու եւ դպրոցներու պատի լրագիրները կանոնաւոր լոյս կը տեսնեն: Պոլիգոնը կը ստանայ միայն խորհրդային թերթեր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

Մարսէյլ 12 սեպտ.—

12.— Կարգ մը վայրերու մէջ, բաւական թիւով Ֆրանսացիներ (ծագումով անծանօթ), Ֆրանսացած Իտալացիներ, ու Աֆրիկեցիներ եւ մանաւանդ իրենք զիրենք Ֆրանսացիէն աւելի Ֆրանսացի համարող Քորսիքացիներ, Հայերու հանդէպ կը սնուցանեն չար նախանձ մը: Քանի որ իսկական Ֆրանսացիներ, (անհամար թիւով) Հայերու հանդէպ եղած են բարի ու աննախանձ համակրողներ, աւելորդ էր զբաղիլ միւսներով. բայց որովհետեւ Հայերու մեծագոյն մասը. գործի բերումով. միշտ շփման մէջ է առաջիններուն հետ, եւ անոնք կը ներկայացնեն հասարակութեան մէկ կարեւոր ու երեւցող մասը, ուղեցի երկու խօսք ընել: Պարզ է որ ինչպէս ամէն տեղ ունի իր լեզուն, գիրն ու իւրայատուկ հնչումները, նոյնպէս ունի, իր եղանակները, բարքերն ու սովորութիւնները: Ուրեմն, ներելի չէ մէկուն կամ միւսին դէմ ատնձգութիւն, ատելութիւն եւ ծաղր: Չկա՞յ միջոց մը այս խոր ցաւին ալ դարման մը խորհելու:

13. Ամէն ազգի մէջ ալ սովորական են ընտանեկան վէճեր: Որքան դիտած եմ, այստեղ շատեր, ընդհանրապէս անգիտակիցներ, այնքան կ'արծարծեն ու կը սաստկացնեն, այդ վէճերը, որ հետեւանքը կ'ըլլայ ընտանիքին պառակտումը, ցրտութիւն, խանդարում եւ ապա լուծում, առժամեայ կամ վերջնական: Մեծ մասով՝ չնչին շարժառիթներով: Լուրջ պատճառներ հազուադէպ են:

14.— Ինչպէս ամէն գործի մէջ, նպարավաճառներու ասպարէզին մէջ մասնաւորապէս, անհրաժեշտ էր, յատուկ կենցաղավարութիւն: Մարսէյլի հայ նպարավաճառներէն ոմանք, անտեսելով այդ տարրական պահանջը, կը կորսնցնեն նոյնիսկ շատ հին յաճախորդները: Հայ նպարավաճառը, սկիզբը, չափէն աւելի խոնուած յաճախորդներ ունէր, այն պատճառով, որ մեր հայրենակիցները, միջավայրին ու տեղական լեզուին անծանօթ էին: Այժմ սակայն, լեզուին վարժուած եւ միջավայրին ծանօթացող Հայեր, տեսնելով կարգ մը հայ նպարավաճառներու կոպիտ կամ կասկածելի ընթացքը, ալ չեն յաճախեր այդպիսի հայ խանութներ: Երբ յաճախորդ մը պաղ լիմոնատ ուզէ, կը ջանան տաքը քշել, մգլոտած պիսքիւիթ թարմի տեղ, Մարկարինի իւղ՝ անարատ կարագի տեղ, խարդախուած սուրճը՝ զուտի տեղ եւայլն, Նափոլիցիներու առեւտրիկ բարքերը իւրացնելով, եւ արեւելեան ճըշմարիտ ու անբասիր գործնականութիւնը մոռնալով: Ահա տխսակ մը ցաւ ալ:

Կ. ՍԵՒԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"
(ՕԳՈՍՏՈՍ-ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928 ՄԻԱՑԵԱԼ ԹԻՒ)

Բովանդակութիւն.— 1. Բանւոր.— Ընկերվարական Միջազգայինի կոչը բոլոր երկիրներու աշխատաւորներուն (խմբագրական), 2. Միջազգայինի Գ. համագումարին աշխատանքները (Պրիւսէլ 5-11 օգոստոս) Վ. Ն. 3. Գ. Համագումարին բանաձեւերը I.— Միջազգային տնտեսական կացութիւնը, II.— Խաղաղութեան եւ զինաթափութեան կազմակերպումը, III.— Միջազգայինը եւ գաղթային հարցը, IV.— Ութժամեայ աշխատանքի պայմանագրի մասին, V.— Մահապատժի դէմ, VI.— Կանանց խորհրդաժողովի մասին, 4.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Գ. համագումարում Ա. Ջ., 5. Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետքով (Բրիւսէլի համագումարին առթիւ) Ա. Ա. 6. Խորհրդ. իշխանութեան եւ Հ. Դաշնակցութեան միջեւ համաձայնութեան փորձեր Լ. Ն., 7. Թուրքիայ շուրջ, 8. Համառօտ տեղեկութիւններ Միջազգայինի մասին՝ Վ. Ն., 9. Քանի մը ղեկավար դէմքեր բանւոր.— Ընկերվարական միջազգայինէն՝ Վ. Ն., 10. Կուսակցական կեանք:

Հատավաճառի գին 3 ֆր. 50:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VI

— Հա՛, կ'երթա՞ս, ո՞ւր:

Անանիա չիկնեցաւ յիշելով որ ...նց կարբոնիի օգնութեան չէր ...ր հեռանալ: Ի՞նչ կրնար նշա... ...այժմ իր հարցումը: Չէ՞ր ...ր, քթի՞ն կը խնդար, կամ ...պանութի՞ւնը հասկցնել կ'ու... ...:

— Չեմ գիտեր, ըսաւ գած ...ով:

— Երթա՞լ կ'ուզես, ըսաւ քա... ...պետը: Չե՞ս տեսներ երթա... ...ժամը: Պիտի երթաս, պիտի ...ս, կ'ուզես թռչիլ, թափ կու... ...արդէն թեւերուդ: Ջեռքով ...նելու շարժում մը ըրաւ եւ ...նիայի ուսերուն զարնելով խրա... ...նց: Սանիկը հառաչեց, թեւցաւ, ուրախ եւ զուարթ զգաց՝ իբր թէ արդէն կը թռէր:

Մարգարիտ կը ծիծաղէր եւ անոր հնչուն ծիծաղը գիշերուան լռութեան մէջ թռչնացած, Անանիային կը թուէր դողդոջը ծաղկեալ ճիւղի մը, որուն վրայ կրնար կենալ եւ երգել:

VII

Աշունը կը յառաջանար:

Անանիա վերջին օրերն էր, որ կ'անցընէր ընտանիքին մէջ: Ուրախ էր, թռչելու պատրաստ թռչունի մը նման, բայց տարտամ տխրութիւն մը կը ծածկէր ուրախութիւնը, անծանօթին սարսուռը կը մտատանջէր զինք: Մտքով կը խոյանար դէպի անծանօթ աշխարհը, օրէ օր, յամրօրէն միա՛ք բարով կ'ըսէր խոնարհ ու տխուր աշխարհին, ուր սահեցաւ անգոյն մանկութիւնը, մթագնած միայն մօրը լքումով, փարատած Մարգարիտի հանդէպ տածած երեւակայական սէրով: Քաղցր ու տխուր եղանակը կը նպաստէր զգացական ըլլալու: Աշունը կը քօղարկէր երկինքը անհուն քաղցրութեամբ մը, հորիզոնը կը ծածկուէր կաթնային եւ վարդագոյն շոգիով, որ կարծես կը ծածկէր անպատում անուրջներու աշխարհ մը:

Կանաչորակ վերջալոյսերուն, լուսաւորուած բոլոր ամպերով որոնք շարունակաբար կը փարատէին եւ կը յայտնուէին լուրթ երկինքին վրայ, Անանիա կը լսէր երկրագործներու այրած խարին հոտն ու ճարճատիւնը, իրեն կը թուէր թէ հոգիէն ալ բան մը կ'անհետանար մելամաղձոտ կրակներու ծուխին հետ:

Մնա՛ս բարով հովիտին նայող պարտէզներ, մնա՛ս բարով հեռաւոր շառաչը հեղեղին, որ ձմեռը կ'աւետէ, մնաս բարով կկուի երգ, որ գարնան վերադարձը կ'երգես մնաք բարով վարդագոյն ու հեռաւոր լեռներ, մնաս բարով հիւրընկալ եւ հանդարտիկ ակութ, պտուղով, մեղրով, երազով հոտաւէտ սենեակ, մնաք բարով դժբախտութեանց անգիտակից մոլի Պերա, տարաբախտ որբուհի, եւ դուք բոլոր տառապողներ, Անանիա ձեզ կը թողու ցաւով եւ ուրախութեամբ:

Մնա՛ս բարով մութ ցաւերու վրայ հակող լոյս ու քաղցրութիւն, հին ու յաւերժական խեղճութեամբ ճաթռտած պատկերի մը վրայ Մարգարիտէ շրջանակի մը նման կորացած ծիածան,— Մարգարիտ մնա՛ս բարով:

Մեկնումի օրը կը մերձենար: Ցատանա շատ մը բաներ կը պատրաստէր, ուիշներ ալ պատրաստելու վրայ էր՝ շապիկ, գուլպայ, անուշեղէն, պտուղ. հաւ մը եւ 12 հաւկիթ, գինի եւ մեղր: Կողով մը, տուփեր հետզհետէ կը լեցուէին:

— կարծես թէ բանակ մը պիտի մեկնի դիտել տուաւ Անանիա:

— Չայն մի՛ հաններ, զաւակս: Երբ հո՛ն ըլլաս, պիտի տեսնես որ ամէնը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ: Հոն մէկը պիտի չմտածէ քու վրադ, ի՞նչ պիտի ընես:

— Մի՛ տարակուսիր, ե՛ս կը մտածեմ:

Ջաղացպանն ու իր կինը գաղտնի, երկար խօսակցութիւններ կ'ունենային եւ Անանիան կը գուշակէր շարժառիթը: Իրիկուն մը տեսաւ երկուքին դուրս ելլելը եւ անձկութեամբ սպասեց անոնց վերադարձին:

Ցատանա մինակը վերադարձաւ:

— Անանիա ո՞ւր կ'ուզես երթալ Քալիարի՞ թէ Սասարի, հարցուց:

Անանիա մինչեւ այդ րոպէն ծու՛մ անցնելու երազը փայփայած էր, բայց կնոջ խօսքերէն հասկցաւ որ մէկը չէր թողուր Սարտենեայի ափերէն հեռանալու:

— Պարոն կարբոնի՞ն գացի՞ք, հարցուց Անանիա խրոխտ դառնութեամբ մը: Մի՛ ժխտէք, ինծմէ գաղտնի պահելու չէք, ես ամէն բան գիտեմ: Ինչո՞ւ չուզեր որ թերակղզին երթամ, ես ամէ՛նը պիտի հատուցանեմ:

— Պա՛հ, բացագանչեց Ցատանա ուսանողին խրոխտ արտայայտութենէն վշտացած եւ մահացած:— Ի՞նչ անցաւ մտքէդ:

Անանիա հառաչեց, հակեցաւ գրքի մը վրայ, առանց բառ մը տեսնելու կարդալ ձեւացուց: Կինը մօտեցաւ, ձեռքը ուսին դրաւ:

— Ի՞նչ կ'ըսես տղաս, Քալիարի թէ ոչ Սասարի կ'ուզես երթալ: Ինչո՞ւ աւելի հեռուն կ'ուզես երթալ: Ծովը գէշ է, կը հիւանդացնէ կամ գոնէ պիտի նեղուիս, որովհետեւ միշտ փոթորիկ կ'ըլլայ:

(Շար.)

Թարգմ.՝ ՀԵԹՈՒՄ

Իրաք եւ Պարսկաստան

Ազգերու Դաշնակցութեան Զ. Յանձնաժողովին մէջ (Քաղաքական խնդիրներ) Պարսկաստանի ներկայացուցիչ Մուհամմէտ Ալի Խան Ֆիրուզի բողոքի խօսքեր ըրաւ Միջագետքի Պարսիկներուն ենթարկուած գէշ վերաբերմունքին դէմ:

Ըսաւ թէ Պարսիկները կը փափաքին բարեկամաբար ապրիլ Իրաքի հետ, սակայն դժբախտաբար Իրաք ո եւ է բարեկամական տրամադրութիւն ցոյց չի տար անոնց հանդէպ: Իրաք յաճախ ապաստան կու տայ աւազակներու եւ ապստամբներու, որոնք կ'արշաւեն Պարսկաստանի վրայ: Ասկէ զատ քոլերան ու ժանտախտը գրեթէ միշտ Միջագետքի միջոցաւ Պարսկաստան կը մտնեն Հնդկաստանէն:

Անգլիոյ պատուիրակ Լոքըր Լէմփսըն ըսաւ թէ անգլիական հոգատարութեան ենթակայ բոլոր երկիրները բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակեն իրենց դրացիներուն հետ եւ զարմանք յայտնեց Պարսկաստանի պատուիրակին բողոքին վրայ: Յետոյ ժամանակ խնդրեց՝ փաստացի պատասխան տալու համար:

Հնդկաստանի ներկայացուցիչ Սըր Քուրմա Վէնքաթա Րէտտի զարմացաւ թէ ինչպէ՛ս քոլերան ու ժանտախտը Հնդկաստանէն կը մտնեն Պարսկաստան: Եթէ այս ամբաստանութիւնները ոեւէ հիմ ունին, ըսաւ, պարսիկ կառավարութիւնը ուղղակի պէտք է բողոքէ Հնդկաստանի կառավարութեան եւ բացատրութիւն պահանջէ: Իր կարծիքով, հնդիկ կառավարութիւնը առողջապահական բոլոր օրէնքները կը գործադրէ՝ Հնդկաստանէն դէպի Արաբիա եւ Պարսկաստան ճամբորդող խլամ ուխտաւորներու հանդէպ:

Կացութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հաղորդեն որ Սոպրանիէն առջի գիշեր պիտի գումարուէր՝ Ազգային Դրամատան վերակազմութեան օրէնքը վիճաբանութեան ենթարկելու համար: Նիստը յետաձգուեցաւ, որովհետեւ Ցանքոֆի եւ Պուրոֆի խմբակցութեանց պատկանող երեսփոխանները ժողովի չէին եկած: Ներկայ էին միայն Լիափչէֆի խմբակին երեսփոխանները՝ 70 հոգի եւ ընդդիմադիրները՝ ամբողջութեամբ: Սոֆիայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ այս դէպքը կը նկատուի Ցանքոֆ-Պուրոֆի առաջին հարուածը նոր դահլիճին:

Լիափչէֆի դահլիճին կացութիւնը տագնապալի է եւ յոյս չկայ որ կարենայ երկար մնալ իշխանութեան գլուխ: Գարնան նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին: Մակեդոնական կազմակերպութեան դէմ գործող խմբակին եւ պատերազմական նախարար զօրավար Վոլքոֆի կուսակիցներուն միջեւ պայքարը շատ սուր է: Զօրավար Վոլքոֆի հետ է Մակեդոնական կազմակերպութիւնը եւ մանաւանդ Վանչէ Միխայլոֆը: Ներկայ պայքարը ֆրանսական եւ իտալական ազդեցութեանց պայքար կը նկատուի:

*** Ալպանական մամուլի դիւանը կը հերքէ Պելկրատի թերթերէն մէկուն այն լուրը թէ վարչապետ Քոլթա՝ Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութեան պետ Վանչէ Միխայլոֆի խոստացած է արտօնել մակեդոնացի յեղափոխականներու կազմակերպութիւնը ալպանական հողին վրայ, պայմանաւ որ այդ հրոսախումբերը արշաւեն Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ վրայ:

Քոլերա Սելանիկի մէջ

Սելանիկէն կը հեռագրեն թէ քաղաքին եւ շրջականերուն մէջ քոլերայի բազմաթիւ դէպքեր պատահած են՝ իբրեւ հետեւանք «տանկ» հիւանդութեան, որ ամիսներէ ի վեր աւերներ կը գործէ Յունաստանի մէջ: Քոլ'րայէ վարակուած շրջաններու բնակիչները խուճապի մատնուած են եւ կ'ուզեն փախչիլ, սակայն կառավարութիւնը արգիլած է գաղթը:

Օսմանեան պետութեան առնելիքն ու տալիքը

Ասկէ առաջ, յանձնախումբ մը կազմուած էր, ճշդելու համար օսմանեան նախկին կառավարութեան առնելիքն ու տալիքը: Ամիսներու երկարատեւ պրպտումներէ յետոյ, յանձնախումբը աւարտած է իր աշխատանքը եւ տեղեկագիր մը պատրաստած: Տեղեկագրին համաձայն, նախկին պետութիւնը ունի տասը միլիոն ոսկի առնելիք, եւ երեք միլիոն ոսկի տալիք: Առնելիքի վերաբերեալ 200 թղթածրար յանձնուեցաւ Տէֆթերտարութեան, որպէսզի դատ բանալով ապահովէ անոնց գանձումը:

Հալածանք «Վաֆտ»ի դէմ

Եգիպտական կառավարութիւնը առջի օր որոշեց խափանել «Վաֆտ» կուսակցութեան վեց թերթերը, որոնք վարչապետին Թանթա այցելութեան առթիւ անարգական յօդուածներ հրատարակած էին: Այս այցելութիւնը մեծ յաջողութիւն մը եղած էր վարչապետ Մահմուտ փաշայի համար, հակառակ անոր որ Թանթան միշտ նկատուած է ազգայնականներու միջնաբերդը: «Վաֆտ»ի պաշտօնաթերթը «Պալաղ» չորս ամսուան համար միայն խափանուեցաւ:

Լրտեսական կազմակերպութիւն մը

Լուկանոյէն կը հաղորդեն որ զուիցերական ոստիկանութիւնը երեւան հանած է գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որուն պաշտօնն էր լրտեսել Թէսսինի նահանգին մէջ բնակող անհատները: Ձերբակալուած է կազմակերպութեան վարիչներէն մէկը՝ Մարցորաթի, որ վերջերս ամբաստանուած էր իբրեւ քօքային ծախող: Խնդիրը լայն համեմատութիւններ ստացած է:

Կազմակերպութեան անդամները կը լրտեսէին իտալական, նոյնիսկ զուիցերական հպատակները եւ անոնց շարժումներուն մասին տեղեկութիւններ կու տային իտալական իշխանութեանց: Կազմակերպութիւնը ճիւղեր ունէր զուիցերական Լոքառնօ եւ Պէլլինցոնէ քաղաքներուն, ինչպէս նաեւ ուրիշ նահանգներու մէջ: Ոստիկանները երեւան հանած են նաեւ համայնավար կազմակերպութիւն մը:

«Թայմզ»ի 45,000րդ թիւը

Անգլիոյ ամէնէն մեծ թերթը՝ «Թայմզ» երէկ հրատարակեց իր 45,000րդ թիւը եւ թեւակոխեց իր 144րդ տարին: «Թայմզ» սկսած է հրատարակուիլ 1785 յունուար 1ին՝ «Տէյլի Եունիվըրսըլ Րէճիսթըր» անունով, յետոյ 1788 յունուար 1ին անունը փոխեց «Թայմզ»ի:

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի «Կայծակ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դրադարանի սրահը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

վալանս, Գործ.— 239.15:
շառն, Ա. Պ.— 35:
վալանս, Ա. Տ. Մ:— 70:
Մարսէյլ, Գործ.— Ստացանք:
դամասկոս, Ա. Լ.— 70:
Ս.Թանպէր տ'Ալպոն, Ն. Մ.— 43 ֆր.:
պերլին, Վ. Մ.— 200:
կարտան, Տ. Մ.— 100:
քոնպ, Գ. Մ.— 35:
Թիէնցին, Հիւս.— 3 տոլար:
Միլանօ, Գործ.—55,90 լիրէթ:
Պէյրութ, Գործ.—10.80 տոլ.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Իզմիտցի Վափորճեան ընտանիքէն Ալեաթիս եւ Օնիկ Վափորճեանները, իրենց քոյրը Աղաւնի եւ տղան Սողոմոն Անանիկեանները որոնք նախապէս Թրակիա կը գտնուէին եւ յետոյ Հայաստան անցած ըլլալ կը կարծուին: Կը խնդրուի տեղեկացնել Յառաջի հասցէով իրենց հօրաքրոջ Աղաւնի Ազարեանի: Ամերիկա գտնուող Սարգիս Վափորճեանէ նոյնպէս կը խնդրուի իր հասցէն տեղեկացնել:

— Կը փնտռուի բնիկ Կեյվէ Օրթագիւղցի Կուսիկենց Անանիկին որդին (մօր անունը Պայծառ) Սիրական Սեդրակեանը, 27-30 տարեկան, որ քանի մը տարի առաջ Փարիզ կ'ապրի եղեր: Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն տեղեկացնել՝ Khatchadour Mouradian, Cont. Arménien, Rue Anatole France, Le Creusot, (Saône et Loire).

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Կեմէրէկ գիւղէն Շնորհք Թորոսեան, հօրը անունը Պօղոս, մօրը անունը Զիչէք: Տեղահանութեան ատեն իր մեծ մօր հետ Ուզուն Եայլա Չերքէզներու մէջ եւ վերջը Ղանդալ, անկէ ալ Ատանա գացած ու վերադարձած չէ: Իմացնել՝ իր եղբօրը Խորէն Թորոսեանի, Calle San Juan. 1537, Buenos-Aïres, Argentine.

— Կը փնտռեմ քրոջս որդին՝ բնիկ Տրապիզոնցի Սարգիս Ա. Սօմունճեանը, որ ընդհ. պատերազմին ֆրանս. Հայկ. Լեգէոնին մէջ գտնուած է՝ պզտիկ Սերժան Սարգիս անունով ծանօթ: 1920-1922 Պոլսէն Ամերիկա անցած է Brouklyn (Նիւ Եորքի նահանգ): Անկէ ի վեր անյայտ ըլլալով, կը խնդրուի յիշեալի ողջ կամ մեռած ըլլալը տեղեկացնել՝ M. Mézbourianի, 14 Rue du Levant, Bondy (Seine) France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է

ՆՈՒՊԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

191 Cours Lafayette, Lyon.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

Ուշադրութի՛ւն

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

19 Septembre 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 755 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԾԱՆՐ ԽՕՍՔ

..ՐԾՆԱԿԱՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ

...Կ՚ուզէինք անգամ մը եւս խօսիլ Լիբանանի եւ Սուրիոյ ..թականներու տեղաւորման աշխատանքներու մասին, ժը- ..մեր Թղթակցին տեղեկութեանց առթիւ, որոնց վերջին ..լոյս կը տեսնէ այսօր:

..վերջին երկու խմբագրականներով, մենք պարզեցինք ձեռ- ..ին հանգամանքը ու շեշտեցինք մեր բարոյական եւ նիւ- ..ան աջակցութեան անհրաժեշտութիւնը:

..փաստ է որ օտարները ստանձներ են ամբողջ գործը, նոյն ..դրամ ճարելու հոգը: Իսկ մենք իբրեւ հէքեաթ կը լսենք ու ..նցնինք:

..այսօրուան Թղթակցութեան մէջ, տեղաւորման երկու պա- ..տասխանատու վարիչները, Զօր. Տիւկէ եւ Պ. Պիւռնիէ, կը ներ- ..ցնեն փայլուն հեռանկար մը, — ելմտական առողջ պայ- ..ներ, պարարտ եւ արգասաբեր հող, լայն ասպարէզ առեւ- ..րի համար, կատարեալ ազատութիւն եւ ապահովութիւն ..տար պետութեան հովանիին տակ. օտարացման ոչ մէկ ..նգ: Եւ, իբրեւ եզրակացութիւն.

— «Ահա՛ ձեզի այն «Ազգային Օջախ»ը զոր չկրցան իրականա- ..մեծ պետութիւնները: Թոյլ տուէք որ լեցնենք զայն (եւ լե- ..ցէք զայն), ձեր գաղթականներով: Աճեցէք, ուռճացէք, հարստա- ..միայն թէ օգնեցէք մեզի, նիւթապէս եւ բարոյապէս աջակ- ..ով»:

..Ու մեր բարեկամները կ՚ուզեն որ հայկական կազմակեր- ..թիւններ ճշտեն իրենց դիրքը, այս ձեռնարկին հանդէպ, ..նակցօրէն եւ արժանաւոր եղանակով»:

..Մեր մասին խօսելով, կը կարծենք թէ ճշդած ենք մեր ..րք, և՛ գիտակցօրէն և՛ արժանաւոր եղանակով:

..Տակաւին առջի օր, սեպտեմբեր 16ի խմբագրականով, աւե- ..անգամ մըն ալ կը յիշեցնէինք թէ՝ «Նոր հայրենիք ստեղ- ..ու եւ զայն բուն հայրենիքին՝ Հայաստանին հակադրելու ..իր չկայ»:

..Այս հիմնական տեսակէտէն մեկնելով, կ՚ուզէինք դիտել ..թէ՝ իրականութեան չի համապատասխաներ մեր երկու ..ր բարեկամներուն վերջին հաւաստիքը, — «Ահա այն Ազ- ..ին Օջախը զոր չկրցան իրականացնել մեծ պետութիւնները»:

..Որովհետեւ, ինչ որ չկրցան, աւելի ճիշդ՝ չուզեցին իրա- ..ացնել մեծ պետութիւնները, գաղթականներու տեղաւոր- ..յանձնաժողովը չէ որ գլուխ պիտի հանէ:

..Յետոյ, Լօզանի անորակելի խայտառակութեանց օրերուն, ..հայ պատուիրակները գիջումէ գիջում գլորելով, մինչեւ ..ային Տուն» (Հօմ) իջան, նորէն զայն կ՚ըմբռնէին քաղա- ..ան իմաստով: Կ՚ուզէին խարիսխ մը մեր անսահման ժա- ..ութիւններէն, այնտեղ թառելու համար:

..Ոչ մէկը եղաւ, ոչ միւսը: Այս ժողովուրդը մնաց իր մի- ..ճար հայրենիքով, կըճատ, լուծի տակ եւ շնչահեղձ: Հայ- ..ք մը, որուն վարիչները հազար կը մաղեն, տարին հարիւր ..ներս առնելու համար:

..Իսկ ի՞նչ է Ազգերու Դաշնակցութեան ձեռնարկը,— պար- ..Սուրիոյ եւ Լիբանանի կայանները, եւ հայ գաղթական- ..տեղաւորել գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ: Այնքան քա- ..ական միտք չկայ այս ձեռնարկին մէջ որ, տեղաւորումը ..կատարուի համաձայն տեղական պայմաններուն:

..Այսպէս, եթէ Լիբանանի մէջ որոշ ծրագրի մը կը հետե- ..քիչ-շատ համախումբ բնակութիւններ հաստատելով, ան- ..Հալէպի մէջ, քաղաքէն դուրս հող կը գնեն, գաղթական- ..համար, եւ մինչեւ Տէր-Զօր հայկական գաղութ հաստա- ..մտադրութիւններ կան:

..Մինչդեռ, եթէ «հայկական շրջան» ստեղծելու խնդիր ըլլար, ..գաղթականները եւ միւս բոլորը պէտք է համախմբուէին ..նոյն կէտին վրայ:

..Մնաց որ, երկու պաշտօնատարները բացորոշապէս կը ..են թէ ի՛նչ կը հասկնան «ազգային օջախ» ըսելով,— ..վայր մը, ուր արգասաբեր հող եւ ապահովութիւն կայ, ..եք եւ հարստացէք...

..Այս է որ պիտի հանգստացնէ մեր ոսկորները:

..Անշուշտ ոչ: Ուստի, թօթուելով ամէն ինքնախաբէութիւն՝ ..առնենք գործնական գետնի մը վրայ:

..Այսպէս կամ այնպէս, հայկական շրջան մը, բոյն մը կը հաս- ..ուի Լիբանանի ծովափը: Բուն ծրագիրն է՝ այդ շրջանին ..տեղաւորել Սուրիոյ եւ Լիբանանի կայաններուն մէջ ..ուած 40,000 հայ գաղթականներ: Այս գործը կը յուսան ..հանել չորս տարիէն: Փարի՛նք այս ծրագրին, եւ թէ ..յապէս ու թէ նիւթապէս աջակցինք անոր:

..Խօսինք, աշխատինք, որպէս զի եթէ կարելի է, նախ ..ած քառասուն հազարը տեղաւորուի միեւնոյն վայ ..մէջ, հեռու և՛ քաղաքէն՝ (Հալէպ եւլն.) և՛ անապատէն ..Զօր): Ուշադրութիւն ընծայենք որ մեր հայրենակիցները՝ ..ն Հայաստան երթալու համար հեռանան Սուրիայէն եւ ..նանէն. այլապէս, գամուին այնտեղ, եւ բախտ չփորձեն ..կ Ֆրանսայի մէջ:

..Ընդհակառակն, միջոցներ գտնենք ուրիշներ ալ ղրկելու ..ան: Մենք լաւատես չենք «Հայրենիք»ին չափ, որ կը ..է թէ «կրնայինք եւ կրնանք ահագին թիւով հայ գաղ- ..ներ բնակեցնել այս գիւղախումբերուն մօտ»: Մին- ..քառասուն հազարին տեղաւորումը, ոչ ոք դուռ կը բա- ..մեր առջեւ: Իսկ մեզի համար կարեւորը, անմիջականը՝ ..պողոտաներու վրայ տարածուած բազմութիւններուն ..դթն է, կամ գոնէ տեղաւորումը՝ յարմարագոյն շրջանին

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐԷՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հայրենիք, նորէն արծարծելով Հայաստանի մէջ պարտադրուած անճոռնի ուղղագրութեան խնդիրը, դիտել կուտայ (2 սեպտ.).

— *«Ուղղափառ բոլշեւիկներու տեսակէտով ներկայ սխալագրութիւնը, հակառակ իր բոլոր թերութիւններուն, ունի գէթ այն առաւելութիւնը, որ բոլշեւիկեան կնիք ունի եւ վիհ մը կը բանայ հինի եւ նորի միջեւ: Եւ ամէն փորձ փոխելու կամ սրբագրելու այդ սխալագրութիւնը եւ կրկին մօտենալու մեր հին ուղղագրութեան՝ ուղղափառ բոլշեւիկներու աչքին կը ներկայանայ իբրեւ տեսակ մը տկարացում նորի կամ ջնջում բոլշեւիկեան դրոշմի եւ յաղթանակ՝ հինի ու ազգայնականութեան:*

Թէրեւս չափով մը այս պարագան ալ նկատի առած էր նախկին Խորհրդային գործավար Պ. Մակինցեան, որ իր իսկ մտցուցած սխալագրութեան անհեթեթութիւնները ըմբռնելէ եւ հրապարակով խոստովանելէ ետքը, կը պաշտպանէր ոչ թէ վերադարձը դէպի մեր հին ուղղագրութիւնը, այլ լատինական այբուբենի *իւրացումը հայութեան կողմէ:*

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդային կառավարութիւնը արդ բականի փոխարէն լատիներէն տառերը պարտադրեց Ատրպէյճանի եւ Ռուսիոյ միւս մասերու թուրք-թաթարներուն եւ կարգ մը ուրիշ յետամնաց ցեղերու: Մակինցեաններու կարծիքով՝ լուրջ պատճառ մը չկար, որ նոյնը չգործադրուէր նաեւ Հայերու վերաբերմամբ:

Կ՚երեւի, թէ երբ ուղղագրութեան յանձնաժողովի աշխատանքները վերջացեր են եւ առաջարկուած փոփոխութիւններու խնդիրը քննութեան է դրուեր, այդ առթիւ Մակինցեաններու պէս խորհողները բուռն կերպով հակառակեր են ու պաշտպաներ լատինական այբուբենի ծրագիրը: Բայց չկրնալով իրենց տեսակէտը առաջ քշել, իրաւախոհութեան մը եկեր են միւս բոլշեւիկներուն հետ՝ համաձայնելով իբրեւ «փոքրագոյն չարիք» ժամանակ մը եւս պահել բոլշեւիկեան սխալագրութիւնը այն հաշուով, թէ այդ սխալագրութենէն աւելի դիւրին պիտի ըլլայ անցնիլ լատինական տառերուն, քան վերականգնուած մեսրոպեան ուղղագրութենէն:

Եթէ Խորհրդային իշխանաւորները իսկապէս ըմբռնէին, որ բոլշեւիկեան սխալագրութիւնը որքա՜ն կը վնասէ իրենց պրոպագանդի գործին եւ որպիսի անյաղթելի արգելք մը կը հանդիսանայ Խորհրդային Հայաստանի եւ արտասահմանի հայ գաղութներու հոգեւոր մերձեցման, այն ատեն ապահովաբար ոչ միայն այսքան արտառոց յամառութեամբ չպիտի կառչէին իրենց սխալագրութեան, այլեւ պիտի ձգտէին օր առաջ վերադառնալ հին հայկական ուղղագրութեան, գէթ իրենց հայաստան մամուլն ու գրականութիւնը մատչելի դարձնելու համար ամբողջ հայութեան:»

ԷՏԻՐՆԷԻ մէջ ածխախտի համաճարակ կը տիրէ: Բնակիչներէն շատեր վարակուած են արդէն: Առջի օր 20 հոգի մեռած են այս սոսկալի հիւանդութենէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայ գաղթականներու տեղաւորումը

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովի երէկուան լիակատար նիստին օրակարգին վրայ էր Տոքթ. Նանսէնի ծանօթ ծրագիրը՝ Հայաստանի ոռոգման, ճահիճներու չորացման եւ հայ գաղթականներու տեղաւորման մասին: Վերջնականապէս յայտնի պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն պատասխանը՝ այդ ծրագրին նիւթապէս աջակցելու մասին:

Ինչպէս յայտնի է, մինչեւ այժմ դրական պատասխան տուած են միայն Ֆրանսա, Ռումանիա, Սպանիա եւ Յունաստան:

⁂ Տիկին Ուոտրօ Ուիլսըն, հանգուցեալ Նախագահին կինը, որ վերջերս Ամերիկայէն Ֆրանսա եկած էր, Տիժոնէն ինքնաշարժով անցաւ Ժընեւ՝ ներկայ ըլլալու համար Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովի նիստերուն:

Գերմանները գոհ չեն

«Վեց»երու ժողովին արդիւնքէն գոհ չեն երեւար Գերմանները, ինչպէս կը կարծուէր նախապէս:

Ճիշդ է թէ վարչապետ Միւլլէր խոստում ստացաւ թէ Հռենոսի գրաւուած հողերը փոխանակ 1935ի, պիտի պարպուին շատ աւելի կանուխ, եւ թէ պիտի վերաքննուի հատուցումներու վերջնական քանակը, որ 1921ին Դարմանումներու Յանձնաժողովին կողմէ նշանակուած էր 132 միլիառ մարք: Սակայն այսքանը բաւ չեն նկատեր:

Գերմանիա կը պահանջէր որ այս յաջողութենէն անմիջապէս յետոյ Զինաթափութեան Նախապատրաստական Յանձնաժողովը նիստ գումարէր, որպէսզի հոն ալ կարենար որոշ զիջումներ ձեռք բերել: Սակայն «Վեց»երու ժողովէն անմիջապէս յետոյ յայտնուեցաւ, որ Ֆրանսա եւ Անգլիա համաձայնած են՝ յիշեալ ժողովը յառաջիկայ յունուար 1էն առաջ չգումարելու համար:

Ամէնէն աւելի Անգլիա է որ կողմնակից է այս յետաձգման, որովհետեւ կը յուսայ մինչ այդ Ամերիկայի հաւանութիւնը եւս առնել ֆրանքեւանգլիական նաւային համաձայնութեան մասին:

«Վեց»երու խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ վիճաբանութեան ենթարկեց այն հարցը թէ քանի՞ տարի պէտք է պաշտօնի վրայ մնայ այն յանձնաժողովը, որուն գործը պիտի ըլլայ հակակշռի ենթարկել Հռենոսի սահմանագլուխը, աւելի ճիշդը գերմանականը:

Գերման պատուիրակները պնդեցին որ Հռենոսի այժմեան հակակշիռը պէտք է վերջ գտնէ 1935ին:

— *«Այդ թուականէն յետոյ, մենք տէրն ենք մեր տունին,* ըսաւ գերման պատուիրակ մը: *Եթէ սահմանագլուխին վրայ հակակշիռ պիտի դրուի, ատիկա պէտք է ըլլայ երկու կողմին համար ալ, սակայն Ֆրանսացիները երբեք չպիտի համաձայնին ատոր:»*

Այս մասին ուրիշ բանակցութիւններ չպիտի կատարուին Ժընեւի մէջ: Ելմտագէտներու ժողովը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ վերջնապէս ճշդել հատուցումներու քանակը, պիտի գումարուի առաջիկային՝ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ:

Վարչապետ Միւլլէր Պերլինի մէջ

Երէկ առաւօտ ժամը 8ին Պերլին հասաւ Գերմանիոյ վարչապետ Հէրման Միւլլէր, որ առջի օր Պատէն-Պատէնէն անցնելով, ամբողջ օրը տեսակցեցաւ արտաքին նախարար Շթրէզէմանի հետ: Գերման դահլիճը այսօր արտակարգ նիստ պիտի գումարէ՝ խորհրդակցելու համար Ժընեւի բանակցութեանց արդիւնքին մասին եւ խմբագրելու համար այն պաշտօնական ծանուցագիրը, որ մօտ օրէն պիտի ղրկուի դաշնակից պետութեանց:

Իպրահիմ Թալի պէյի պտոյտները

Գրեցինք թէ Արեւելեան նահանգներու մարզպանը Իպրահիմ Թալի պէյ Պիթլիսի եւ Մուշի կողմերը պտոյտի ելած է: Թուրք մարզպանը պիտի այցելէ նաեւ Վան: Իրեն ընկերացած են բոլոր խորհրդականներն ու թիկնապահները: Իր ճամբորդութեան մասին, Թալի պէյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Թուրք թղթակցի մը.

—Սղերդ, Պիթլիս եւ Վան նահանգները պիտի այցելեմ: Մարզպանութեան ենթակայ շրջաններուն մէջ կատարեալ խաղաղութիւն կը տիրէ: Ամէն ոք իր գործովը կը զբաղի: Բացարձակապէս կրնամ ըսել ձեզի թէ Թուրք հայրենիքին այս հարազատ ու նուիրական անկիւնին մէջ կորսուած ժամանակը շնորհիւ Հանրապետութեան լուսաւոր եւ բեղնաւոր կամքին, խիստ մօտ ատենէն պիտի շահինք:

⁂ Մարտինի մօտ Քիւրտերը յարձակում մը գործած են Մարտինցի Ապտի զատէ Մահմուտի ինքնաշարժին վրայ, որուն մէջ հինգ հոգի կը գտնուէին: Ինքնաշարժին վարիչն ու Ազգէհիրցի Զիա սպաննուած են: Ոստիկան զինուորները հետապնդած են յարձակողները, որոնք մութէն օգտուելով փախուստ տուած են:

Ֆաշիստներու Մեծ Խորհուրդը

Ֆաշիստներու Մեծ Խորհուրդը բացուեցաւ առջի իրիկուն Հռոմի մէջ, Նախագահութեամբ Մուսոլինիի: Ընդհանուր քա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԾԵՓՈՒԱԾ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐ

Երեք-չորս անգամ է որ կը լսենք —Թերթերու մէջ ալ կը կարդանք— Թէ Լիոնի առաջնորդ ընտրուած է Պոլսոյ պատր. նախորդ տեղապահ Գէորգ արք. եպիսկ. Ասլանեան:

Ընթերցողները պիտի յիշեն անշուշտ որ, Լիոնի մէջ ունինք երեք ազգ. միութիւն:

Մէկը՝ այն որ ընտրուեցաւ 1927 դեկտ. 4ին, եւ հաստատուեցաւ փարիզի թեմական խորհուրդին կողմէ:

Միւսը՝ այն որ կազմուեցաւ առեւտրական գրասենեակի մը կողմէ:

Երրորդը՝ այն զոր առտու մը մէջտեղ հանեց միեւնոյն գրասենեակը, դաւադրութեամբ գահընկէց ընելով երկրորդը, իր իսկ ստեղծագործութիւնը:

Առաջնորդն ալ ընտրուած է այս միեւնոյն «քլիք»ին ձեռքով:

Բարի վայելում Պատր. նախորդ տեղապահին, որ շատ կը սիրէ կակուղ բարձերը, եւ մանաւանդ ջոջ-աղաները, խորապէս ուսումնասիրած ըլլալով կռնակը տաք եւ փորը կուշտ պահելու գաղտնիքը:

Այս առթիւ, պզտիկ հաշիւ մը.—

Փարիզը ունի եպիսկոպոս առաջնորդ մը, որ հարուստներուն սեղանը կ՚օրհնէ 25 տարիէ ի վեր, եւ անով ալ կը պարարտանայ:

Մարսէյլը՝ նոյնպէս կը պահէ եպիսկոպոս մը, որ 3000 ֆանք ռոճիկ կը ստանար նախապէս, իբրեւ կաթող. պատուիրակ, իսկ այսօր անշուշտ քիչ մը խնայողաբար կ՚ապրի:

Լիոնը պիտի ունենայ նախորդ տեղապահ մը, որ լաւ սակարկել գիտէ, եւ ապահովաբար 3000 մը պիտի ապահովէ:

Տակաւին եպիսկոպոս մըն ալ Էջմիածնէն պիտի գայ, կամ պիտի նշանակուի:

Եւ այս բոլորը՝ ճիշդ այն պահուն, է երբ քահանաներն ու վարժապետները անօթի են:

Եւ դեռ աւելին,— Փարիզը չկրցաւ մանկապարտէզ մը պահել, շատ գտնելով վարժուհիի մը ամսական 250—300 ֆրանքը:

Լիոնը՝ նոյնպէս:

Մարսէյլը՝ ամենաշատը 6—700 ֆրանք կը վճարէ աւագ ուսուցչի մը:

Եւ քաղաքներ կան որ ամսական 300 ֆրանք չկրցան ճարել ուսուցչի մը համար, եւ փակեցին հազիւ բացուած ծաղկոցներ: Իսկ հիմա հաճութեամբ պիտի վճարեն եպիսկոպոս-առաջնորդներու «պտղի»ն, 2—3000 ֆր.:

Ո՞վ է ըսեր թէ տիրացուները Պոլիս մնացին:

Ահա սրարշաւ կ՚ոստոստենք այստեղ, եւրոպայի պորտին վրայ:

ՎԱՀԷ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԽՄԲԱԳԻՐ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Իւմանիթէ»ի աշխատակից Գաբրիէլ Փէրի, որ Ազգերու դաշնակցութեան ժողովին առթիւ Ժընեւ գացած էր, առջի օր, վերադարձին, կայարանին մէջ ձերբակալուեցաւ ոստիկաններու կողմէ եւ բանտ դրուեցաւ:

«Իւմանիթէ» կը բողոքէ այս ձերբակալութեան դէմ եւ կ՚ըսէ թէ իրենց ընկերոջ մասին չկայ ոեւէ վերջնական վճիռ, որ արդարացնէ այս արարքը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ վերընտրուած չըլլալով իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին անդամ նոր շրջանին համար, կը մտադրէ քաշուիլ Ժընեւի Արիսպագոսէն:

ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

“ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ„

II

ԿԱՊՈՅՏ ՎՏԱՆԳ

Բացատրեցի, թէ կապոյտ վտանգ ըսելով կը հասկնանք այն քաղաքական վտանգը, որ հարաւային կողմէն, ծովային ճամբով ուղղուած է Պարսկաստանին և այդ անգլիական սպառնալիքն է։

Անգլիական քաղաքականութեան հիմքը Պարսկաստանի մէջ հիմնուած է այդ կառավարութեան շահերուն վրայ՝ Հնդկաստանի մէջ, քանի որ Հնդկաստանը անգլիական գաղթավայր է եւ Պարսկաստանը մէկն է կարեւոր ճամբաներէն, ուրիշ խօսքով՝ բերդերէն։ Ուրեմն անգլիական քաղաքականութիւնը Պարսկաստանի մէջ, ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ աւելի Հնդկաստանի պաշտպանութեան քաղաքականութիւնն է։ Քանի որ ուրիշ պետութիւններ նոյնպէս այս երկրին վրայ աչք էին տնկեր, հակառակութեան, մրցութեան եւ հաւասարակշռութեան քաղաքականութիւնը տիրած է Հնդկաստանի հարեւան երկիրներուն մէջ՝ Անգլիոյ եւ անոնց միջեւ զանազան շրջաններու. օրինակ ժամանակ մը Փորթուգալցիներու եւ Ֆրանսացիներու հետ կը մրցէին։ Այս քաղաքականութենէն զատ, Անգլիացիները Պարսկաստանի մէջ տնտեսական շահեր ալ կը հետապնդեն։ Ուրեմն այս երկու տեսակի քաղաքականութիւնները անոնց գործունէութեանց աղբիւրն ու դրդիչն են եղած Պարսկաստանի մէջ։

Հիմնուած այս բոլորին վրայ, Ռուսը եւ Անգլիացին երկուքն ալ երկու քաղաքականութիւն են ունեցեր. մէկը՝ տնտեսական մրցումի քաղաքականութիւն եւ միւսը հողային մրցումի, իրարու հանդէպ։ Տնտեսական քաղաքականութեան մէջ երկուքն ալ մէկ նպատակ կը հետապնդէին— օգտագործել Պարսկաստանի հարստութեան աղբիւրները, բայց հողային քաղաքականութեան մէջ գլխաւոր տարբերութիւն մը կայ. Ռուսերը դէպի Հնդկաստան ու հարաւային ծով յարձակելու, առաջ երթալու կը ձգտէին, իսկ Անգլիացիները զանոնք արգիլելու կը ճգնէին։ Ի հարկէ, ինչպէս որ պատերազմի մէջ ալ, երբեմն պաշտպանուող պետութիւն յարձակման կը դիմէ, երբեմն պատահած է որ Անգլիացիները յարձակողական ընթացք են բռնած, ինչպէս որ ռուսական յեղափոխութեան սկիզբը, օգտուելով զօրք ղրկեցին հիւսիսային Պարսկաստան եւ Կովկաս։ Կարճ խօսքով, երկու պետութիւններու քաղաքականութեան հիմքը այս երկու բոլորովին տարբեր եւ հակառակ կանոնի վրայ էր հիմնուած։

Բնականաբար այս երկու քաղաքականութիւններու արտայայտութենէն ընդհարումներ եւ կռիւներ ծագեցան եւ վնասներ հասան երկրին, որ մուրճի եւ սալի մէջտեղը, երբեմն ալ երկու մրցորդներու համաձայնութեան հետեւանքով, ինչպէս 1907ին, մեր հայրենիքը քաւութեան նոխազ դարձաւ։ Ուրեմն Պարսկաստանի շահը եղած է եւ է այն բանի մէջ, որ անոնց բարեկամութիւնը մրցման չփոխուի եւ մեր դիւանագիտութիւնը, երբ տեղեակ է եղեր երկրի շահերուն, այս ուղղութեամբ ջանքեր է թափած։ Ահա, համառօտ կերպով, անգլիական քաղաքականութիւնը ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս։

Հնդկաստանի նուաճումը եւ այդ գաղթականութեան կարեւորութիւնը անգլիական քաղաքականութեան մէջ.— Առաջին անգամ 1497ին Փորթուգալի ծովագնաց մը, Վասկօ տէ Կամա, ծովային ճանապարհով Հնդկաստանի ափը հասաւ եւ յետոյ Փօրթուկալացիները քիչ-քիչ այդ երկրին որոշ եզերքներուն ու կղզիներուն ձեռք երկարեցին. բայց անոնց առաջխաղացումը այնքան ալ չդիմացաւ։ Իրականութեան մէջ թերեւս եւրոպական ուրիշ ազգերու ճամբայ ցոյց տուին, — թէ կարելի է ծովային ճանապարհով հասնիլ Հնդկաստան, որ բնական հարստութիւններու աղբիւր է։ Այնպէս որ, 1607ին Հոլանտացիները Փորթուգալցիներու ձեռքէն խլեցին Սէյլան կղզին։ Բայց իրենք ալ երկար ժամանակ տէր չկեցան եւ շուտով Անգլիացիները գրաւեցին զայն։ 1599ին կազմուեցաւ անգլիական «Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը», և քիչ-քիչ Հնդկաստանի մէջ տնտեսական եւ քաղաքական ազդեցութիւն ձեռք բերաւ։ Անգլիական ընկերութեան առաջընթացութեան հետ մէկտեղ Ֆրանսացիներու ազդեցութիւնը Հնդկաստանի մէջ աւելի շատ էր եւ կ'ենթադրուէր թէ անոնք պիտի դառնան նոյն երկրի ապագայ տէրերը։ Սակայն «Եօթը տարուան պատերազմներու» ժամանակ, որ 1763-ին դադրեցան Ֆրանսացիներու պարտութեամբ եւ Փարիզի դաշնագրով, բացի քանի մը ծովափնեայ քաղաքներէ, Ֆրանսացիները կորսնցուցին իրենց միւս տիրապետութիւնները. կորսնցուցին այն միջոցին, երբ Եւրոպացիները ծովեզերքներու եւ հնդկական արքայազուններու և Րաճիներու կարողութեանց վրայ այս երկրի հարաւակողմը իրարու դէմ կը կռուէին, Նատէր Շահ Աֆշարը հիւսիսային կողմէն Աֆղանիստանի ճանապարհով յարձակեցաւ այդ երկրին վրայ, պարտութեան մատնեց հնդիկ Մօհամէտ Շահի զօրքը, գրաւեց անոր մայրաքաղաքը Տէլհին, բայց չխորտակեց հնդիկ թագաւորը եւ չտապալեց անոր իշխանութիւնը։

Նատէրը հնդիկ կայսեր հմայքին եւ կարողութեան ուժեղ հարուած հասցուց եւ անոր Հնդկաստանէն հեռանալէն յետոյ, Անգլիացիները գործը գլուխ բերին։

Միւս կողմէ, անգլիական կառավարութիւնը իր Եւրոպացի մրցակիցները մէկը միւսին ետեւէն հրապարակէն դուրս քշեց։ Հնդիկ ազնուականները, Րաճիները եւ Մահարաճիները բոլորը կամ անհետացան, կամ ենթարկուեցան անգլիական հովանաւորութեան եւ այս ձեւով Հնդկաստանն իր բոլոր բնական սահմաններով այդ կառավարութեան գրաւման ենթարկուեցաւ։ Բայց Անգլիացիները այսքանը բաւ չհամարելով, ուզեցին Հնդկաստանի ծովային եւ ցամաքային ճանապարհները նոյնպէս ապահովել թշնամիի վտանգէն։

Հետեւաբար սկսան քաղաքականութիւն խաղալ Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի մէջ, որ Հնդկաստանի ցամաքային գլխաւոր ճանապարհներն են։

Մէկ խօսքով, հնդկական կայսրութիւնը Անգլիոյ ամէնէն գեղեցիկ, ամէնէն հարուստ եւ կարեւոր գաղթավայրն է։ Անոր տարածութիւնը հաւասար է ամբողջ Եւրոպայի երկու հինգերորդին եւ հինգ անգամ աւելի մեծ է, քան ինքը Անգլիան։ Պուրմա երկրի կցումով Անգլիոյ հնդկական գաղթավայրերը միասին հինգ միլիոն 36,000 քառակուսի քիլմ. են և անոնց բնակչութիւնը աւելի քան 300 միլիոն։ Այսօրուան Հնդկաստանը բրիտանական կայսրութեան սիւնաքարն է եւ Անգլիացիներու մեծութեան ու զօրութեան պատճառը աշխարհի մէջ, հետեւաբար անոնց համաշխարհային քաղաքականութեան առանցքը։

Կարելի է ըսել, թէ քրիստոնէական ԺԹ. դարու ընթացքին, Անգլիոյ գլխաւոր ջանքը սպառած է հնդկական կայսրութեան ամրացման եւ անոր ճանապարհներու ապահովութեան ու հսկողութեան վրայ...։ Հնդկաստանը շատ եւ շատ մեծցուցած է Անգլիոյ անունն ու դիրքը եւ ի զուր չէ, որ որոշ եւրոպական գրողներ այդ երկիրը անուաներ են Անգլիոյ «կաթնտու կովը»։

Բայց այս գաղթավայրի տէր ըլլալը թերութիւններ ալ ունի։ Այսպիսի տարածութեամբ կայսրութիւն ստեղծելը, այսքան հեռու իրմէ, ստիպած է որ, Անգլիան աշխարհի ամենամեծ ծովային պետութիւնը դառնայ։ Այսուհանդերձ պէտք է ըսել, որ անգլիական ժողովուրդի ծովային գերակշռութեան ցանկութիւնը աւելի հին է քան Հնդկաստանի նուաճումը։ Յամենայն դէպս, այս ծովային գերակշռութիւնը յանուն Հնդկաստանի պահպանութեան՝ ծանր բեռ է անգլիական ելմտացոյցին վրայ։ Միւս կողմէ, կարելի է ըսել թէ Անգլիան, որ հեռաւոր կղզի մըն է եւ իրապէս չէզոքացած երկիր մը, ստիպուած է, ըստ իրենց ասութեան, իր «շքեղ կղզիացումէն» դուրս գալ եւ այսօր, շնորհիւ շատ ցամաքային ու ծովային սահմաններու, հաւանաբար բազմազան կէտերու մէջ յարձակման ենթարկուի...։ Այս ենթադրութիւնները կրնան ունենալ միայն խումբ մը ընկերաբանական գրողներ, փիլիսոփաներ կամ պարտուած ու կղզիացած քաղաքագէտներ, մինչդեռ Անգլիոյ գործնական դիւանագէտները դարձեալ իրենց գաղթավայրերը ընդարձակելու մտքէն են։ Վերջին պատերազմի օրերէն ի վեր, կարելի է ըսել Արաբական Արաղը ձեռք բերելու հետեւանքով, հնդկական կայսրութիւնն արդէն լեցուած է։ Յայտնի Լորտ Քըրզընը պատերազմէն առաջ Միջագետքը տակաւին կը հաշուէր «Հնդկաստանի կցորդներէն» մէկը՝ Արաբական Արաղի մուտքը, ուրիշ գրաւումներու հետ, որ եղան Արեւելքի մէջ, եւ ուրիշ վիճակներ՝ Բրիտանական կայսրութեան ծանրութեան կեդրոնը ամբողջապէս բերած է Մօտաւոր Արեւելք։

Եւրոպայի կեդրոնական պետութեանց, այսինքն Աւստրիոյ եւ Գերմանիայի անկումէն յետոյ, Սէսիլ Ռոտսի ծանօթ խօսքը, «Բարբէյսի հրուանդանէն մինչեւ Գահիրէ», ուրիշ խօսքով Ափրիկէի հարաւէն մինչեւ հիւսիսը, եւ Լորտ Քըրզընի բանաձեւը «Կալկաթայէն մինչեւ Գահիրէ», այսինքն իշխանութիւն՝ Հնդկաստանէն մինչեւ Եգիպտոս, կատարելապէս գործնական են դարձած։ Պիզմարք ըսած էր, «Անգլիան այն չափով պէտք ունի Եգիպտոսին, որքան օրական հացին, քանի որ Սուէզի ջրանցքը յարաբերութեան ամէնէն ուղիղ գիծն է բրիտանական կայսրութեան միջեւ, կէս արեւելեան եւ կէս արեւմտեան. այս նեղուցըուղեղի ջիղին կը նմանի, որ կմախքը կը միացնէ ուղեղին»։ Այսօր աւելի քան այն ժամանակ, ճշմարիտ է Պիզմարքի այս խօսքը։ Անգլիացիները ստիպուեցան Եգիպտացիներուն ազատութիւն տալ, բայց եւ այնպէս բոլոր կարեւոր միջոցները ի գործ դրին, որ Սուէզի ջրանցքը իրենց կատարեալ հսկողութեան տակ ըլլայ...

ՏՈՔԹ. Մ. ԱՖՇԱՐ

ՊԱՏԱՆԻ ՀԱՅ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴԸ

Ամերիկահայ պատանի Արամ Աբգարեան, որ տիպար սաւառնակ շինելու առաջնութիւնը շահած եւ իբր վարձք իրաւունք ստացած էր ձրի ճամբորդութիւն մը ընելու դէպի Եւրոպա, օգոստ. 18ին Նիւ Եորք վերադարձած է։

Ուղեւորութեան ընթացքին, Ամերիկայի օդանաւային միութեան քարտուղարը ընկերացած է Արամին եւ ընկերներուն։ Ժընեւի մէջ, պատանիները պտտած են նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան շէնքը, առաջնորդութեամբ կրտսեր Ճօն Ռօքֆէլլըրի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ 100,000 ՖՐԱՆՔ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԵՂԱՒՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

«ՄԻԱՅՆ ԹԷ ՕԳՆԵՑԷՔ ՄԵԶԻ, ԲԱՐՈՅԱՊԷՍ ԹԷ ՆԻՒԹԱՊԷՍ»

Ժընեւ, 15 սեպտ.

Նախորդ թղթակցութեամբ ամփոփած էի Ջօր. Ցիւկէյի եւ Պ. Պիւրնիէի հետ ունեցած տեսակցութեանս առաջին մասը։

Կը փութամ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն հաղորդել նաեւ վերջին մասը, միեւնոյն ատեն վերջացնելով այս շարքը։

— Որո՞նք են ձեր վաղուան ծրագիրները եւ ի՞նչ նիւթական միջոցներ կը նախատեսէք անոնց գործադրութեան համար, կը հարցնեմ Ջօր. Ցիւկէյի եւ Պ. Պիւրնիէի։

— Ինչպէս յայտնի է ձեզ մեր տեղեկագրէն, առաջիկայ տարուան համար ծրագրած ենք 800 գաղթական ընտանիքներու տեղաւորումը Սուէտիոյ, Րէս-Իւլ Այնի եւ Խաքէնտէրունի մէջ։ Մեր ծրագրով, չորս տարուան ընթացքին պիտի կարենանք ամբողջովին պարպել գաղթակայանները, ձեր հայրենակիցները տեղաւորելով գիւղական համայնքներու կամ քաղաքներու մէջ, Խաքէնտէրունի սանճաքին սահմաններուն մէջ։ Այդ գործը գլուխ բերելու համար դեռ պէտք ունինք հարիւր հազար ոսկիի (մօտ 12ուկէս միլիոն ֆրանք), տարեկան 25000 ոսկիի հաշուով։ Կը խորհինք այդ գումարին համար փոխառութիւն մը կնքել եւ Անգլիական Հայասիրական Միացեալ Կոմիտէները մեզ խոստացած են ճարել այդ գումարը, եթէ երբեք կարենանք պէտք եղած հաստատ երաշխաւորութիւնը ներկայացնել իրենց։ Բայց ո՞վ պիտի երաշխաւորէ այդքան կարեւոր գումարի մը համար, հոդ է ամբողջ խնդիրը։ Եթէ Հայերը իրենք ուզէին, առանց դժուարութեան կրնային մեր տրամադրութեան տակ դնել այդ գումարը։ Տարեկան հարիւր հազար ֆրանքը ի՞նչ գումար է որ ձեզ համար...

Ու Պ. Պիւրնիէ, ձեռքը դնելով քովի գրպանիս վրայ, կ'աւելցնէ ժպտելով.

— Հո՛ս, ձեր գրպանին մէջ, ապահովաբար պատրաստ ունիք այդ դրամը եւ եթէ ուզէք անմիջապէս կրնաք տրամադրել զայն, փոխանակ ձգելու որ պատէ պատ զարնենք մեր գլուխը եւ նոյնիսկ, երբեմն, ստիպուինք նախատեսել գործը դադրեցնելու հաւանականութիւնը։ Այո՛, գիտեմ, հիմա պիտի ըսէք որ ձեր Բարեգործական Միութիւնը դժբախտաբար տարբեր յանձնառութիւններ ունի, բայց վերջապէս ան իր անբաւ միջոցներէն մինչեւ հիմա 500 ոսկի միայն տրամադրած էր այս մեծ ձեռնարկին համար եւ այս վերջերս միայն, հազար ստերլինի նոր գումար մը եւս դրաւ Բարձր Քոմիսէրութեան տրամադրութեան տակ։ Բայց 1500 ոսկին հազիւ կաթիլ մը ջուր է այսպիսի ընդարձակ ձեռնարկի մը համար։ Ու յետոյ, ձեր հարուստները կան վերջապէս եւ ո՞վ չիգիտեր թէ քանիի կը հասնի անոնց թիւը միայն Ֆրանսայի մէջ։ Անոնք ինչո՞ւ չեն բերեր մեզի իրենց աջակցութեան լայն բաժինը։

Խօսակցութիւնը շեղեցնելու համար այն անախորժ ճամբէն, ուր մտած էր հակառակ ջանքերուս, կը հարցնեմ իրենց թէ ինչպէ՞ս կը կառավարուին նորաստեղծ այդ համայնքները։

— Ամբողջ շրջանը դրուած է Մովսէս Տէր Գալստեանի ղեկավարութեան տակ որու հետ համախորհուրդ կը նշանակուին իւրաքանչիւր համայնքի համար «միւտիր» մը և անոր քով, նոյն համայնքէն ընտրուած երեք անձնաւորութիւններէ բաղկացած խորհուրդ մը։ Այդ միւտիրը եւ խորհուրդն է որ պատասխանատու են համայնքին բոլոր գործերուն համար, կը հսկեն կարգ ու սարքին պահպանութեանը, կը կազմակերպեն ապահովութեան գործը, կ'որոշեն իւրաքանչիւր ընտանիքի ունեցած պէտքերը, կը կատարեն պէտք եղած դիմումները. մէկ խօսքով կը ներկայացնեն տեղական իշխանութիւնը։ Եւ այս դրութիւնը տուած է մինչեւ հիմա շատ գոհացուցիչ արդիւնք։

Ու կուգան վերջին խօսքերը, որոնք կերպով մը եզրակացութիւնն են արդէն ամբողջ այս յօդուածաշարքին.

— Ցեսէ՛ք հիմա, ահաւասիկ ամբողջովին կարեւոր ու ընդարձակ շրջան մը, որ, ընդհանրապէս կը ներկայացնէ ելմտական շատ առողջ պայմաններ։ Հողը պարարտ է ու արգասաբեր, ունի դաշտային ու լեռնային մասեր, ընդարձակ արօտատեղիներ եւ կը ներկայացնէ բազմաթիւ յարմարութիւններ ամէն կարգի մշակութիւններու համար։

Ասկէ զատ, Խաքէնտէրունի սանճաքը, իր ծովային դիրքով ու նաւահանգստային յարմարութիւններով, կրնայ զարգացնել նաեւ վաճառականութիւնն եւ ապագայի լայն խոստումներ կը ներկայացնէ։

Ցեղին վրայ հաստատուած հայ ազգաբնակչութիւն մը կայ արդէն եւ այդ կորիզին շուրջն է որ մենք կ'ընդարձակենք ու կ'ընդլայնենք հետզհետէ գաղթականներու համայնքները։

Կատարեալ ազատութիւն եւ բացարձակ ապահովութիւն հոգատար պետութեան հովանիին տակ։ Օտարացման ո՛չ մէկ վտանգ։ Ցեղական մրցակցութեան ո՛չ մէկ հնարաւորութիւն։

Ահա՛ ձեզի այն «Ազգային Օջախ»ը զոր չկրցան իրականացնել մեծ պետութիւնները։ Թոյլ տուէք որ լեցնենք զայն (եւ լեցուցէք զայն), ձեր գաղթականներով։ Աճեցէ՛ք, ուռճացէ՛ք, հարստացէ՛ք այդ երկրին մէջ. ամէն ինչ հոն կը մղէ ձեզ եւ ոչ ոք արգելք կը հանդիսանայ։

Միայն թէ օգնեցէք մեզի, նիւթապէս ու բարոյապէս աջակցեցէք մեզի։ Եկէք տեսէք արդէն իսկ կատարուած աշխատանքը, համոզուեցէք մեր ցոյց տուած ապագայի հնարաւորութիւններուն եւ ըստ այնմ հրաւէր ուղղեցէք հայ ժողովուրդին եւ ձեր կազմակերպութիւններուն ու ընկերութեանց, որպէսզի ճշդեն իրենց դիրքը այս ձեռնարկին հանդէպ, գիտակցօրէն եւ արժանաւոր եղանակով։

Լ. Ա.

ԽՄԲ.— Այս մասին մեր տեսակէտները յայտնած ենք սեպտ. 16ի եւ 18ի խմբագրականներով։

ԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Իշխանուհի Կալիցին եւ իշխան Ռոստիսլավ, ազգական հանգուցեալ ցարին, ամուսնացած են Շիկակոյի մէջ։

Իշխանուհին կ'աշխատի մեծ վաճառատան մը մէջ, իբր վաճառորդ, իսկ իշխանը դգեստեղէնի խանութի մը մէջ պաշտօնեայ է։

Իրենց ամուսնութեան առթիւ, գործատէրերը բարեհաճած էին միայն երեք օր արձակուրդ շնորհել։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ Զ. ԸՆԴՀ.

Օգոստոս 31ին բ... Հ. Յ. Դաշնակցութեան ...յի Զ. Շրջանային Ժողով... ւառական փոքրիկ քաղա... վալանսի մէջ։

Եւրոպայի Շրջանը ... սակցութեան ամէնէն ... սարդ շրջաններէն մէկն ... քան իզմիրի վերջին ... կուսակցական երկու ... կորիզներ գոյութիւն ... են փարիզի և Մարսէ... գլխաւորաբար Մարսէ... կազմուած՝ տեղական ... գաղութին պատկանող ... անցորդ ընկերներէ եւ ... մէջ դաշնակցական ... րէ եւ մտաւորականներ... երկու դաշնակցական ... րը դեռ գոյութիւն ունի... Փոքր Ասիոյ եւ Պոլսոյ ... կանութիւնը խումբ ... Առաջին օրէն իսկ Հ. ... նակցութիւնը հանդիսա... բանակի գիւղերն եւ ... կան փոքր եւ կամ մեծ ... ները ցրուած պանդուխ... աշխատաւորութեան մի... ղաքական կազմակերպ... Թոյլ սկիզբը՝ Դաշնակց... հազիւ մէկ տարի յետոյ ... արմատ նետած էր բ... գաւառական շրջանն... գիւղաքաղաքներու մէ... ջին տարին իսկ՝ կառա... տենդոտ աշխատանք ... պանդուխտ աշխատա... նը Հ. Յ. Դաշնակցութ... ղափարական ազդե... տակ պահելու։ Տակա... իր կազմակերպական ... յով եւ իր նիւթական ... րով, Եւրոպայի մեր ... այսուհանդերձ յամառ ... ւողական կերպով շար... շրջանները կազմակեր... տագործելով գլխաւորա... ընկերներու անսահման ... զութեան ոգին։ Սկսելով ... ուր շուտով ծնունդ առա... ւոր կոմիտէութիւն մը ... լով մինչեւ Սէնթ-Էթիէն... նիս, առանց զանց առնե... ռաւոր եւ փոքրաթի... հայ գաղութը եւ փոք... Դաշնակցութիւնը, այս ... քանի մը տարիներու ... քին եղաւ ամենուրեք ... ափ մը հայ աշխատաւոր... կար եւ դաշնակցական ... ներու կենսունակ եւ ... ցանցով մը պատեց ... Ֆրանսան։

Այս աշխատանքներ ... ընկերներու կողմէ կա... ցան զուգահեռաբար ... թային, ազգային եւ ալ... տանքներու։ Հ. Յ. Դա... թիւնը, ինչպէս մեր եր... բոլոր հայ գաղութներ... ստիպուած Ֆրանսայի ... հանդէս կուգայ, որպէս ... յին եւ մշակութային ... ներու գործունէութեան ... լծակը։ Հանդիսանալով ... բազիր աշխատաւորութ... մէնէն հարազատ եւ ի... արտայայտիչը, ան չէ... հեռու կենալ այս ... գաղութին փորձած ... ցրուած եւ անտէր համ... ներէն կազմակերպուած ... քականութիւն մը յառա... լու համար։ Այդպէս է ... վեր ջին տարիներու կա... կան կեանքին մէջ խոշ... ունեցած են այս բոլոր... րը։ Այդպէս է, որ ամէ... ուր Դաշնակցութիւնը ... կը գործէ՝ ազգային ... ստացած է առանձին զօ... աէյլէն սկսեալ, ուր մեր ... ներու տարիներու յա... գնահատելի աշխատանք... ստեղծուած է դպրոց, ... կազմակերպութիւն եւ ... թիւ միութիւններ, մին... ւառական փոքր շր... փօն տ'Օլնա, Պէլֆոր... նեյլն., մինչև Փարիզ, ուր ... բոլոր մշակութային եւ ... թիւնները կ'ապրին դա... կան կամ անոր գաղափ... ազդեցութեան տակ, ... մտաւորականութեան ... տասարդութեան բեր... վոյն եւ ուժովը, Հ. Յ. ...

...ները զրաւած է՝ առաջնա-
...ց տեղ։
...Այս աշխատանքը կատար-
...է մեծ զոհողութիւններու
...։ Շրջանի մը մէջ, ուր հինգ
...ի առաջ, գրեթէ ոչինչ կար՝
...ած է զօրաւոր եւ բազ-
...իւ կազմակերպական կոմիտէու-
...։ Կատարուած գործին
...պատիւը՝ կը պատկա-
...աշխատաւորութեան, որ
...տեղ բացառիկ փութկո-
...թեամբ մը կը պատասխանէ
...Դաշնակցութեան կոչերուն։
...աշխատանքը կատարուած է
...հակառակ համայնավար և
...բոլո՛ր խայտաբղէտ
...ազգային տարրերուն մեր
...քսու եւ բուռն կռի-
...եւ յաղթելով այդ տար-
...։
...Ա՛յս կուսակցական կազ-
...եւ ուրախառիթ պայման-
...ակ է, որ բացուեցաւ վ.ա.
...Զ. Շրջանային Ժողովը։
...ելով ամէ՛ն տարի գալա-
...քաղաք մը, որպէս շրջ-
...ային ժողովի վայր՝ Եւրո-
...մարմինը կ'ապացու-
...իր մտահոգութիւնը՝ մնա-
...ժողովուրդին մէջ եւ գործե-
...անոր հետ։
...յետոյ տեղական եւ
...շրջանային բոլոր գործերը՝ Զ.
...շրջանային ժողովը, որ բոլոր
...ընթաց պատգամաւորական
...աւելի բազմամարդ
...զբաղեցաւ, այս քաղաքա-
...վայրկեանին հայ ժողո-
...հետաքրքրող գրեթէ բո-
...հարցերով՝ որ օրակարգի
...կը կազմէին նաեւ Հ. 3.
...Դաշնակցութեան յառաջիկայ
...ընդհանուր ժողովին։ Միահա-
..., միակամ եւ բացառիկ
...ոգովութեամբ մը՝ ան ան-
...ալ նուիրագործեց միաց-
...եւ անկախ Հայաստանի
...գաղափարը, գաղափարականօ-
...հետզհետէ զայն աւելի քան
...զտնելով եւ մեր-
...հայ քաղաքական կեանքը
...ձեւով իր բնական հու-
...ընթացքին ամէ՛ն ձգտումն։
...է, որ ան իր դատա-
...ութեան խիստ եւ վճռա-
...խօսքը բաւէ՝ վերջերս
...մամուլին եւ որոշ
...մէջ ծնունդ ա-
...մը հանդէպ, որ
...կը կապէ ի՛նչ որ քա-
...կասկածելի իրադար-
...ձեռք ձգելու համար
...։ Շրջանային ժողովը
...զտաւ թէ՛ անիրա-
...թէ՛ արկածախնդրա-
...եւ թէ՛ վտանգաւոր հայ
...քական մտածողութեան
...որուն մնձաղոյն նուա-
...հայ քաղաքական դա-
...իրական Հա-
...եւ սահմանաներձ շրջ-
...ներուն մէջ։
...Շրջանային ժողովը մանրա-
...օրէն քննեց նաեւ Խորհրդ.
...տանի կացութիւնը եւ իր
...ողջ ուժով դատապարտեց
...համայնավար մարզպաննե-
...ազգային եւ հակահայ

քաղաքականութիւնը։ Անոնց անորակելի ընթացքը՝ հայ ժողովուրդի կեանքին այս ճակատագրական վայրկեանին, երբ փոխանակ զինելու զայն եւ պատրաստելու ամէ՛ն հաւանականութեանց, ընդհակառակն կը զինաթափեն հայ գիւղացիութիւնը։ Շրջ. ժողովը յայտ բերաւ ուժի եւ վայրկեանի անհրաժեշտութեան մեծ գիտակցութիւն մը՝ յայտնելով իր պատրաստակամութիւնը՝ հետեւելու Հ. 3. Դաշնակցութեան գերագոյն մարմնին տալիք բոլոր որոշումներուն, յանուն հայ աշխատաւոր ժողովուրդի ազատագրութեան։

Շրջանային ժողովը իր զայրոյթը յայտնեց երկրի մէջ կատարուած ձերբակալութեանց առթիւ՝ եւ իր համերաշխութիւնը՝ հայ ժողովուրդին հետ, որ կը տառապի խորհրդային բռնակալութեան մականին տակ։

Ժողովը, մանրամասնօրէն եւ պատասխանատուութեան մեծ զգացումով մը քննեց նաեւ հայթրքական փոխ-յարաբերութիւնները եւ աւելի քան երբեք գտաւ, որ պէտք է ամբողջ ուժով պահանջել մեր իրաւունքները, աշխատիլ կենդանի պահել մեր դատը, երբեւիցէ չի լքել մեր մեծ պահանջը՝ որ ունինք Թուրքերէն։

(«Դրօշակ», օգոս.-սեպտ.)

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ՍՈՎԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Ներկայիս, անվիճելի է որ Ռուսիա նոր դժբախտութիւններու սպառնալիքին տակ է։ Բոլշեւիկները կանոնաւոր կերպով կ'ուժաթափեն երկիրը։ Չափազանց տուրքեր, հետապնդումներ այն գիւղացիներուն դէմ, որոնք քիչ շատ, բարգաւաճ վիճակ մը ունին, ատելութիւն, կասկածներ, հալածանքներ անոնց դէմ, որոնք կրցած են ընդհանուր թշուառութենէն չափով մը փրկուիլ, այս է անոնց ամբողջ գործը։ Հագործութիւնը չի զարգանար երկրին պէտքերուն համեմատ։ 1913ի բաղդատմամբ, ժողովուրդին թիւը աւելցած է հարիւրին 8. բայց մշակուած հողերը դեռ չեն հասած 1913ի չափին։ Ինչպէ՞ս գիւղացիները պիտի կրնային զարգացնել իրենց տնտեսական գործունէութիւնը, երբ «կուլակ» կը նկատուի այն որ երեք գլուխ անասուն ունի, այսինքն, իբր քաղքցի մը, որ չի կրնար իր ամբողջ իրաւունքները վայելել, որ զրկուած է սովետական քաղաքացիին շնորհուած իրաւունքներէն։

Պարենաւորման դժուարութիւնները կը սաստկանան, Ռուսիա սովի մը նախօրեակին մէջ է։

Կառավարութիւնը այնպէս մը գործեց որ գիւղացիները չեն ուզեր ծախել իրենց ցորենը։ Ու թէեւ կառավարութեան կողմէ ցորենի գնման գինը շատ աւելի բարձր էն քան անցեալ տարի, դարձեալ գգալի կերպով աւելի վար են քան ազատ շուկայի գինները։ Բնական է որ գիւղացիները չպիտի ուզէին կառավարութեան ծախել այս պայմաններով։ Միայն կը ծախեն անոնք որ կառավարութեան հետ պայմանագրութիւն կնքած են աշնան, եւ անկից ստացած են կանխավճարներ։ Բայց մանաւանդ, աղքատ գիւղացիներն են որ ստիպուած են նման պայմանագրութիւններ կնքել, որովհետեւ, բաւական աղբիւրներ չունին աշնան ցանքերուն համար։

Չնչին կանխավճարներու համար, անոնք ստիպուած են խոշոր տոկոսներ վճարել,— փութը մէկ րուբլիի փոխարէն՝ ցորեն տալ բոլշեւիկներուն, երբ շուկային վրայ շատ աւելի կ'արժէ։ Ահա բոլշեւիկներու դասակարգային քաղաքականութիւնը։

Կը տեսնուի որ կառավարութեան նախատեսումները ցորենի մասին, չեն իրականանար։ Միւս կողմէ, անհատներու կողմէ գնումներն ալ արգիլքներու կը հանդիպին։ Թէեւ վախի ազդեցութեան տակ, բոլշեւիկները ցորենի վաճառումը ազատ յայտարարեցին շուկային մէջ, սակայն այն որ կառավարական գինով չըներ առուծախը, ոճրագործ կը նկատուի։ Ցորենի անհատական առեւտուրը ուրեմն, ստիպուած է գաղտնի գործել, ինչ որ աւելի բարդութիւններու կը մատնէ գործերը եւ գինները կը բարձրացնէ։ Բոլշեւիկները իրենք իսկ են որ չահագործումը կը քաջալերեն։

Անհատական առեւտուրը արգելքներու առջեւ կը գտնուի նաեւ անով, որ վաճառականները իրաւունք չունին շոգեկառքի գիծերը, իրենց փոխադրութիւններուն համար։ Ուրեմն արտադրող շրջաններէն՝ սպառող շրջանները ցորեն զրկելու համար, ծայրայեղ դժուարութիւններ կան եւ հոս ալ, տակաւին գիներու բարձրացումը եւ շահագործումը դեր կը խաղան։

Բայց պիտի հարցուի թէ ինչո՞ւ ժողովուրդը որ հաց չունի, չի դիմեր իշխանութիւններուն որ համբարումի հոյակապ ծրագիրներ ունին։ Իրականութիւնն այն է որ ժողովուրդին եւ կառավարութեան միջեւ, յարաբերութիւնները հո՛ն, այն չեն ինչ որ են ուրիշ տեղեր։ Երկուքին միջեւ որեւէ վստահութիւն չկայ։ Երկու հակամարտ ուժեր են, մէկը որ «յոտից ցգլուխ» զինուած է, միւսը որ դեռ չէ կրցած բաւական ուժ հաւաքել, տապալելու համար կառավարութիւն մը զոր կ'ատէ։ Խ. Միութեան մէջ, ժողովուրդը իր պարենաւորման համար չի կրնար վստահութիւն ունենալ կառավարութեան վրայ, քանի որ կուսակցական նկատումներով կ'առաջնորդուի եւ ո՛չ թէ ազգային շահերով։ Ցորեն չի տար անոր որ պէտք ունի, այլ անոր որուն ինք պէտք ունի ու նաեւ անոր որ կըրնայ նպաստել գիկտատորութեան պաշտպանման։

Պարզ է որ այս պայմաններուն մէջ, միլիոնաւոր Ռուսեր իրենք իսկ կ'երթան արտադրող շրջանները՝ ամէն միջոցով ցորեն գնելու։

Այս շրջաններուն մէջ, որոնք մանաւորապէս հեռու են սպառման շրջաններէն, կառավարական եւ անհատ գնորդներ կը վխտան։ Իրարմէ կը խլեն ցորեն, սարսափելի մրցում մը կ'ըլլեն իրարու դէմ եւ աչա, անիշխանութիւնը կը տիրէ շուկային մէջ. եւ այս խառնիճաղանճէն միայն շահագործողները կ'օգտուին։

Վերջին լուրերուն համաձայն, դարձեալ բռնութեան կը դիմեն գիւղացիներուն դէմ։ Անոնց միակ միջոցն այս է, քանի որ մարդ չուզեր իր ցորենը ծախել վար գինով։

Բայց ի՞նչի պիտի յանգի այս եղանակը։ Երկիրը աւելի պիտի նեղուի ցորենի սղութենէն, գիւղացիները պիտի պահեն իրենց պաշեստը, կուսակցութիւնը պիտի սնուցանէ անոնք որ իրեն օգտակար են, բայց գիւղացիներու հանդէպ իր բռնութեամբ, պիտի սպաննէ անոնց արտադրելու կորովը եւ կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ յառաջիկայ տարի։

ԿԵԱՆՔԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Համաձայն Պատգմ. ժողովի որոշման՝ Միութեան Կեդր. վարչութիւնը իր առաջին գործը բրաւ լրացնել անհրաժեշտ օրինական ձեւակերպութիւնները՝ Միութիւնը արձանագրել տալու համար իբր բարոյական անձ՝ Իլֆովի դատարանին մօտ։

ՀԱՅԵՐԸ ՊԱՏԻ ՆԿԱՏՈՒՈՒԻՆ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԵԱՄ

Կայսրոտ Թուղթերու վերքատցման առթիւ, Ներքին եւ աշխատանքի նախարարութիւնները իրենց հրատարակած զեկոյցին մէջ՝ կը նախատեսեն քաղաքական ապաստանեալներու դաս մը, որ ըստ ռումանական սահմանադրութեան, կը վայելէ մասնաւոր պաշտպանութիւն։

Հայերը պատկանելով այդ դասակարգին՝ էական է որ ճըշդեն իրենց այս հանգամանքը։

Կեդր. Վարչութիւնը պատկանեալ պաշտօնատան արտօնութեամբ, ճշդելու համար Հայոց այդ հանգամանքը՝ իր նորոգելի ինքնութեան Թուղթերուն պիտի կցէ նոր վկայաթուղթ մը, որ պիտի յանձնուի քննիչներուն։

Այդ վկայաթուղթը կը տրուի միայն այն Հայերուն, որոնք որեւէ տէրութեան հպատակը չեն, այսինքն իրենց ձեռքը չունին թրքական, պարսկական, պուլկարական կամ այլ պետութեանց անցագիրները։

Ռումանահայ Միութիւնը նըկատի ունենալով նաեւ այն պարագան որ կայսրոտ Թուղթերու այս անգամուան վերաքննութիւնը կապուած է օրինական կարգ մը նոր ձեւակերպութեանց հետ, որոնք ճշդուած են աշխատանքի նախարարութեան պաշտօնական զեկոյցին մէջ, և փափաքելով այդ մասին դիւրութիւններ տալ Պուքրէշաբնակ Հայերուն՝ իր գրասենեակին մէջ հաստատած է այս առթիւ մասնաւոր եւ ձրի սպասարկութիւն մըն ալ՝ անհրաժեշտ փաստաթուղթերու պատրաստութեան համար։

«Հայաստան»

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ը

ՊԻՅԱՆՔՈՒՐ - ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պիյանքուրի և Շավիլի քոյր մասնաճիւղերուն փափաքին համաձայն, սոյն երկու մասնաճիւղերու միացման ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէ վերջ, բոլորանդամներուներկայութեամբ։ Գաղտնի քուէարկութեամբ վարչութեան անդամ ընտրուեցան՝ Ատենապետ՝ Պ. Նազարէթ Շմաւոնեան, Ատենադպիր՝ Պ. Աւետիս Եազուպեան, Գանձապետ՝ Պ. Մովսէս Տէմիրճեան, Խորհրդական՝ Յարութիւն Արեւեան, Ֆութպոլի Յանձնախումբի անդամ Պ. Սարգիս Չիլինկիրեան։ Լաւ եւ ամուր հիմերու վրայ դրուած է նոր Միութիւնը։ Այս առթիւ կը հրաւիրենք բոլոր փափաքող երիտասարդները, մանաւանդ խաղի սիրահարները անդամագրուիլ մեր մասնաճիւղին, որուն անդամներուն թիւը արդէն կը հասնի 20-30ի։ Համախմբուելով մարզական միութիւններու շուրջ, պիտի կրնանք պահել ազգային ոգին, եւ մեր ֆիզիքական առողջութիւնը։ Ամէն մարզիկ պէտք է աշխատի, որ մեր մարզական մասնաճիւղերը բազմապատկուին։

Թէեւ այժմ օտար հորիզոնի տակ կը զեգերինք, բայց յոյս ունինք որ օր մը պիտի կրնանք փայլել մեր ազատ ու անկախ հայրենիքին մէջ։

Վարչութեանս կեդրոնատեղին է 18 Rue de Meudon, 18, Billancourt (Seine)։ Մասնաճիւղիս անդամագրուիլ ուզողները Պիյանքուրէն եւ Իսի-լէ-Մուլինոյէն կրնան դիմել վերի հասցէին, Պ. Յարութիւն Մինասեանի ճաշարանը, Պ. Աւետիս Եազուպեանին, ամէն իրիկուն ժամը 7էն Ցուէկէ։ Իսկ Շավիլէն՝ Պ. Մ. Տէմիրճեանին, 13 ave. Ville d'Avray 13, Chaville (S. et Oise)։

Վարչութիւն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՑՐ ԵՒ ԿԻՆ — Ցիկին Իվէն, 20 տարու, 5 օր առաջ փախեր էր իր ընտանեկան բոյնէն եւ գացեր, ապաստաներ էր պանդոկ մը կ'աշխատէր վաճառատան մը մէջ, եւ ցերեկները կը ճաշէր մօտակայ ճաշարան մը, ուր եկաւ զինքը գտաւ իր ամուսինը, առջի օր։ Միասին ճաշեցին։ Ոչ ոք գիտէ թէ ի՞նչ խօսեցան։ Երբ ճաշարանէն մեկնելու ժամը հնչեց, երկուքն ալ հանդարտ էին. կարելի չէր գուշակել թէ՝ քիչ յետոյ, ոճիր մը պիտի գործուէր ամուսնին կողմէ, որ բաւական մը ընկերակցեցաւ իր կնոջ, մինչեւ անոր աշխատած վաճառատան մուտքը. հոն, գրպանը խուզարկեց, հանեց դանակ մը, ու զայն ուժգնօրէն, զարկաւ իր կնոջ կուրծքին, սրտին ուղղութեամբ, յետոյ փախաւ։

Հակառակ վէրքին որ ծանր էր, կինը կրցաւ մինչեւ վաճառատուն քալել, յայտնել ոճրագործը, եւ ինկաւ նուաղած։ Քանի մը պաշտօնեաներու օգնութեամբ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

Ոստիկանութիւնը դեռ չէ կըրցած ձերբակալել ոճրագործը, որ կինը վիրաւորելէ յետոյ, տուն է գացեր, եւ դրամ ու մաս մը ճերմակեղէն վերցնելէ յետոյ, կըցեր է փախիլ ճիշդ այն միջոցին, որ ոստիկանը գացեր էր զինքը ձերբակալելու։

ԿԻՆԵՐՈՒ ՉԵՌՔՈՎ.— Թող չըսուի թէ կանացի փափուկ ձեռքերը սահեղծուած են միայն շոյելու եւ ծաղկեփունջ ստանալու համար։

Ի հարկին, անոնք գիտեն նաեւ բռունցքի և դանակի հարուածներ ալ տալ։

Առջի օր, դող մը, երբ կնոջ մը պայուսակը կը փորձէր թըռցնել, ուրիշ կիներ բռնեցին զինքը, ու կռուփի հարուածներու տակ շշմեցուցին զայն։

Երբ ոստիկանները հասան, զայն ձերբակալելու համար, տեսան որ, դանակ մըն ալ գործեր էր, լայն վէրք մը բանալով, գողին կոնակին վրայ։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ» Ը

ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

Մ Ո Խ Ի Ր Ը

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

— Դուք բան մըն ալ չէք
...նար, ըսաւ Անանիա զայրա-
...րագարար դարձնելով գիր-
...թերթերը…

— Նոյն ուսումը պիտի չըլնե՞ս
...լիսէի կամթերակզգիին մէջ,
...աւելի հեռուն պիտի երթաս։
Ա՛հ, ինչո՞ւ աւելի հեռուն եր-
...կ'ուզեր, ի՞նչ կը հասկնային
...։ Ուսանելու համա՞ր էր։
...առաջին օրը Բուստիանեդզուի
...գնաց, միակ մտա-
...մըթէ ուսո՞ւմն էր։
Ցատանայի պատճառաբանու-
...հանդարտեցուց տղուն ան-
...երութիւնը։

— Տես ուրեմն, դուն դեռ
...ես, տասնեւօթ տարեկա-
նիդ կ'ուզես մինակդ աշխարհ պտտիլ։ Կ'ուզե՞ս մեռնիլ ծովուն վրայ, միս մինակ, հեռու ամէնէն, կամ կ'ուզե՞ս կորսուիլ քաղաքի մը մէջ, որուն համար դուն կ'ըսես թէ անտառ մըն է։ Քայլիարի գնա՛, պարոն Կարբոնի գրեթէ ամբողջ քաղաքը կը ճանչնայ, քեզի յանձնարարականներ պիտի տայ։ Հիմա համբերէ՛, պիտի երթաս, հո՛ն ալ պիտի երթաս՝ երբ մեծնաս։ Դուն հիմա կաթէ կտրած նապաստակի մը նման ես, որ նախ բոյնը կը ձգէ քիչ մը հեռու կ'երթայ, կը վերադառնայ, յետոյ կը մեծնայ դեռ եւ աւելի հեռուն կ'երթայ, կը նայի թէ ո՛ւր պիտի երթայ, կը դիտէ կտրելիք ճամբան։ Համբերէ։ Մտածէ՛ որ մօտ ենք իրարու, դիւրութեամբ կրնաս դառնալ։ Ծնունդի արձակուրդին կուգաս։

— Լաւ, Քայլիարի կ'երթամ, որոշեց Անանիա հանդարտօրէն։

Յաջորդ օրը մնաք բարովի գնաց կիմնազիոնի տնօրէնին, Ցատանայի բարեկամ Կանոնիկոսին, բժիշկին, երեսփոխանին, դերձակին, ծաղարարին, կօշկակարին, որ ժամանակէ մը ի վեր ջաղացք կը յաճախէր։ Ցայտնի չէ թէ ինչպէս հարստացեր էր կօշկակարը։ Խանութ մը ունէր, հինգ-վեց աշխատաւորներ, քաղքենիի պէս կը հագուէր եւ օրիորդներուն կնամեծարութիւններ կ'ընէր։

— Մնաս բարով, վաղը չէ միւս օր Քայլիարի կ'երթամ, բան մը կ'ուզե՞ս։

— Այո՛, պատասխանեց երիտասարդներէն մէկը, ագամանդակուռ մատնի մը ղրկէ, որովհետեւ քաղաքապետին աղջկան հետ պիտի ամուսնանայ։

— Ինչո՞ւ չէ, բացագանչեց կօշկակարը ամբարտաւանութեամբ մը։ Դուտէ՛։

Բայց Անանիա վշտացած այս կատակէն որ նախատինք մը կը թուէր Մարգարիտին համար, անմիջապէս հրաժեշտ առաւ։

Դուրս ելլելէն ետք հանդիպեցաւ Կարբոնիի կարծեցեալ զաւակին։ Բարձրահասակ, քիչ մը կորաքամակ, տժգոյն տղայ մըն էր։

— Մնաս բարով, Անտոնիոս, ըսաւ Անանիա մինչդեռ միւսը մելամաղձոտ եւ ատելավառ աչքերով կը նայէր իրեն։

Տուն դառնալով Անանիա պատմեց ամէն բան Ցատանային, որ նուշով, մեղրով, նարինջի կեղեւով անուշ մը կըպատրաստէր՝ Քայլիարայի կարեւոր անձնաւորութեան մը նուէր ղրկելու համար։

— Կանոնիկոսը սկուտ մը եւ բժիշկը 2 լիրէթ նուիրեցին, ես չէի ուզեր…

— Ա՛հ, չար տղայ։ Սովորութիւն է նոր մեկնող ուսանողներուն դրամ նուիրել։ Եռացող մեղրի սուր հոտ մը կ՚ բուրումնաւէրէր հանդարտիկ խոհանոցը։ Հոս ու հոն դեղին սականներ կը պարունակէին ուսանողին պաշարները։

Անանիա նստեցաւ կնոջ մօտ, կատուն ծունկերուն վրայ դրաւ եւ սկսաւ փայփայել։

— Ո՞ւր եմ արդեօք 8 օր ետք։ Կանոնիկոսը երկար քարոզ մը տուաւ։

— Քեզի չխրատե՞ց որ մեկնելէ առաջ խոստովանիս եւ հաղորդուիս։

— Քսան տարի առաջ այդ սովորութիւնը կայ եղեր, երբ ձիով կ'երթային Քայլիարի եւ 3 օրէն կը հասնէին։ Այժմ այդ սովորութիւնը մոռցուած է, աւեցուց Անանիա չարամտօրէն։

— Չա՛ր տղայ, դուն Աստուծոյ չես հաւատա՞ր։

— Սրտով այո՛։

Բարեպաշտ կինը մխիթարուեցաւ ասով, պատմեց Եղիա մարգարէին դրուագը, յետոյ հարցուց. «Ո՞ւր գացիր դեռ»։

Ցղան սկսաւ պատմել։ Կատուն ուսերուն վրայ բարձրացած, ականջները կը լիզէր եւ կը պատռճառէր տարօրինակ խաղտանք մը, որ չէր գիտեր ինչո՞ւ Մարգարիտին վրայ մտածել կուտար։

Մինչդեռ կը պատմէր կօշկակարին ռամիկ կատակը՝ ներս մտաւ գինով Նանան։ Սարսափելի կը հոտէր բերանը, զգեստները պատռտած՝ փայտային եւ կապտորակ սրունքները կ'երեւային, սովորականէն աւելի զազիր էր։

— Կը լսե՞ս Նանա՛, կօշկակարը Մարգարիտին հետ կարգուիլ կ'ուզէ, ըսաւ միամտաբար Ցատանան։

— Այդպէս չէ, աւելցուց Անանիա քիչ մը նեղացած։

— Այո՛, ըսաւ Նաննա, գիտեմ, յիմար մըն է։ Բժիշկին աղջիկներէն մէկը ուզեց՝ աւելին կոթով վռնտեցին։ Հիմա Մարգարիտը կ'ուզէ, որովհետեւ կօշիկներուն չափն առած ատեն ոտքն սեղմեր է…

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԷԹՈՒՄ

ղաքականութեան վրայ իր տեղեկագիրը տեւեց երկու ժամ։ Եզրակացնելով, դիկտատորը կարդաց գործունէութեան այն ծրագիրը, զոր գլուխ պիտի հանէ ֆաշիստ կառավարութիւնը իր տիրապետութեան վեցերորդ տարուան վերջին օրերուն եւ եօթներորդ տարուան ընթացքին։

Օրակարգին վրայ դրուած են կարեւոր հարցեր։ Վարչապետին տեղեկագրէն յետոյ, հետզհետէ պիտի լսուին ընդհանուր քարտուղար Թուրաթիի տեղեկագիրը՝ ֆաշիստ կուսակցութեան, իր յարակից կազմակերպութեանց եւ քաղաքապահ սեւ շապիկաւորներու մասին, Պոթթայի տեղեկագիրը՝ արհեստակցական միութեանց եւ Մեծ Խորհուրդի հիմնական կանոնագրի մասին։

Մեծ Խորհուրդը յետոյ պիտի զբաղի աշխատանքի հիմնական կանոնագրով եւ պիտի պատրաստէ Հռոմի վրայ քալելու տարեդարձի տօնակատարութեանց ծրագիրը։

Ուրականը աւերներ կը գործէ

Վերջին օրերս Ատլանտեանի վրայ, Ալճերիոյ եւ Ամերիկայի մէջ սաստիկ ուրական մը մեծ աւերներ կը գործէ։ Վերջին լուրերու համաձայն, կիկլոնը աննախընթաց խստութեամբ գործած է Անթիլեան կղզիներու, մասնաւորաբար ֆրանսական գաղթավայր Կուատալուփի և Մարթինիքի վրայ։ Միայն Կուատալուփի մէջ մեռածներու թիւն է 550։

Ամէնէն շատ զոհ տուող շրջանն է Փուանթ-ա-Փիթրը, ուր մեռած են 300 հոգի։ Պուրկ համայնքը ամբողջովին քանդուած է։ Վիրաւորներու թիւը անհաշուելի է։ Նիւթական կորուստը խիստ մեծ։ Ֆլորիտայի մէջ եւս աղէտը աննախընթաց եղած է։ Հետզհետէ հասած մանրամասնութիւններ սրտաճմլիկ տեսարաններու նկարագրութիւնը կ'ընեն։ Փորթօ-Րիքոյի եւ ֆրանսական Անթիլեաններու կրած ահռելի կորուստէն զատ, Ֆլորիտան ալ մեծ վնասներու ենթարկուած է։ Մրրիկը այնքա՛ն սաստիկ էր, որ տուներու տանիքները կը թռցնէր փետուրի պէս։ 1926ին ալ Ֆլորիտայի մէջ պատահեցաւ մեծ ուրական մը՝ մեռցնելով 372 եւ վիրաւորելով 6000 հոգի։ Միամի, որ հարուստներու ամարանոցն էր, ամբողջովին քանդուած էր։ Այս անգամ աւելի սաստիկ եղաւ աղէտը նոյն տեղին վրայ։

Կիկլոնը իր ճամբան շարունակելով դէպի Քուպա կղզին, Հավանայի մէջ ալ աւերներ գործեց, մեռցնելով 8 եւ վիրաւորելով հարիւր հոգի։

Աղէտեալներուն օգնութեան հասնելու համար Կարմիր Խաչը գործի նետուած է արդէն։ Միջոցներ ձեռք առնուած են կողոպուտը արգիլելու համար։ Նախագահ Քուլիճ ժողովուրդին ուղղուած կոչով մը կը հրաւիրէ առատաձեռնօրէն օժանդակել Կարմիր Խաչին։ Այս վերջինը մեծ քանակութեամբ պաշար կը գնէ։ Պատերազմական նախարարութիւնը մէկ շոգենաւ պարէն ղրկեց Սան Ժուան՝ աղէտեալներուն բաշխուելու համար։ Փորթօ-Րիքոյի մէջ բոլոր զինուորները շարժման մէջ դրուեցան։ Ֆլորիտայի մէջ ալ նոյն միջոցին դիմեցին։

Տակաւին կարելի չէ ճշդել Փորթօ-Րիքոյի ամբողջական կորուստը, սակայն վերջին լուրերուն համաձայն, երկու հարիւր հոգի մեռած են։ Շաքարի հունձքին կրած վնասն է 30 միլիոն տոլար։ Այս պատճառով շաքարի գինը մեծ բարձրացում ունեցաւ։

Յունաստանի նոր փոխառութիւնը

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Յունաստանի մայրաքաղաքը հասած են Նէշընըլ Սիթի Պէնքի եւ Սփէյրս դրամատան ներկայացուցիչները, որոնք պիտի բանակցին հելլէն կառավարութեան հետ փոխառութեան մը մասին, որ պիտի գործածուի արդիւնաբերական նպատակներու։

*** Ամերիկեան դրամատուն մը հելլէն կառավարութեան առաջարկ բերած է՝ Յունաստանի ցորենի մենաշնորհը ստանալու համար։ Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը պիտի չընդունի այս ծրագիրը եւ կ'աշխատի հացին գինը աւելի պակսեցնել՝ կարգ մը սեղմումներու ենթարկելով ալիւրի վաճառականները։

Սերպիա կը ճանչնայ Ալպանիոյ թագաւորը

Թիրանայի սերպ գործակատարը Տոքթ. Քասսիտոլաց պաշտօնապէս հաղորդած է ալպանական կառավարութեան թէ Եուկոսլաւիա կը ճանչնայ Զօկու Ա. Թագաւորը։

Գործազուրկները դէպի Քանատա

Հազարաւոր անգլիացի գործազուրկները Քանատա փոխադրելու մասին մօտ օրէն բանակցութիւններ պիտի կատարուին Անգլիոյ վարչապետ Պոլտուինի եւ Քանատայի վարչապետին միջեւ։

Կառավարութիւնը 300 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը պիտի ընէ այս առթիւ։

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Փարիզի ոստիկանութիւնը արշաւանք մը կազմակերպեց 5րդ եւ 13րդ թաղամասերուն մէջ։ Հարցաքննուեցան 150 հոգի, որոնցմէ 50ը վար դրուեցան զանազան պատճառներով, ինքնութեան թուղթ չունենալու, արգիլուած զէնք կրելու համար։

ՏՈՒՐՔ ՅՈՅՆ ԱՄՈՒՐԻՆԵՐՈՒՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն 18 սեպտեմբեր թուականով.— Ելմտական նախարարութիւնը որոշեց տուրք մը հաստատել ամուրիներուն վրայ։

Ռուս օդանաւորդները ազատած

Երեք շաբաթ առաջ Վլատիվոստոքէն դէպի Լէնինգրադ ճամբայ ելած էր ռուսական օդանաւ մը, որուն մասին ցարդ լուր չէր առնուած։ Այժմ կը հաղորդուի որ օդանաւը ինկած էր սառուցեալ ովկէանոսի եզերքին մօտ եւ ազատուած՝ «Ստավրոպոլ» շոգենաւին կողմէ։

Արշաւախումբի պետը՝ Կրասինսկի, որուն կ'ընկերանայ բժիշկ մը, յայտարարեց թէ օգոստոս 22ին օդանաւը սաստիկ փոթորիկի բռնուելով գէշ կերպով վնասուեցաւ։ Յետոյ ստիպուեցան վար իջնել եւ 300 քիլոմեթր ճամբայ քալեցին՝ մինչեւ եզերք հասնելու համար։ Կրասինսկի ծրագրած է արկածին պատահած տեղը վերադառնալ եւ շարունակել ճամբորդութիւնը, օդանաւը նորոգելէ յետոյ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջակայքի ընկերները, այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, փլաս տ'իթալի, Քաֆէ օ Բլէր տը Լիւնի վերնայարկը։ Օրակարգ.— վիճաբանութիւն պատգամաւորի զեկուցման։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի նպաստ «ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ՖՈՆՏ»ին
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ «փըթի ժուռնալ»ի սրահներուն մէջ, 21 Rue Cadet
նախագահութեամբ՝ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ
Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւ թատ: կը մասնակցին՝ Թաքիստ Ժորժ, Պր. Մարութեան, Շ. Սարեան եւ ուրիշ արուեստագէտներ: երգ եւ ֆանթէզի պարեր երկու Անգլուհիներու՝ Ռոզա եւ Էմմա Մաքտոնալտի կողմէ: Ծիծաղաշարժ զաւեշտ:
կէս գիշերին կը սկսին պարերը: Jazz-Band: Զանազան անակնկալներ
ՄՈՒՏՔ՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը «Ֆլորիա», «Անի» և Պէլվիլի ճաշարաններն ու խանութները, եւ 53 Rue Arthur Rozier, Paris (19e), Մ. Կիւրեղեանի քով։

Հ. Յ. Դ.

Գոյամարտ խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալօն Սէն-Ժաք, 4 րիւ Սէն Ժաքի ընդարձակ սրահը։ Անհրաժեշտ է բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու ներկայութիւնը։ Օրակարգ՝ Զ. Շրջանային ժողովի զեկուցում և կարգ մը կարեւոր խնդիրներու շուրջ խորհրդակցութիւն։ Ներկայանալ անպայման անդամատետրերով։

Նիսի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Քանի եւ Կրասի խումբերը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քանի սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորի զեկուցում։

Լիոնի Շրջ. կոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի 23 սեպտ. Գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ Նոր Կոմիտէի ընտրութիւն։

Պէլֆորի ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ընկ. Թօլեանի սենեակը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Կարեւոր Օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
Սրտագին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի կոմիտէին եւ բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, ծաղիկով կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ամուսինիս կսկծալի մահուան առթիւ։
Սգակիր կինը՝ Յ. Մարտիրոսեան

ԳՏՆՈՒԱԾ
«Յառաջ»ի 746, 748 և 754 թիւերով փնտռուած Իզմիրցի Աղաւնի եւ Սողոմոն Անանիկեանները կը գտնուին Երեւան, Մսավաճառ փողոց, Ճաշարան Պոլիս, թիւ 486, Պ. Թորգոմ Աշճեանի մօտ։

ՇԱՀԱԻՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ
St. Lazare թաղին մէջ, փողոցի վրայ խանութ մը եւ երեք կտորէ ու պարտէզէ բաղկացած հաստատութիւն մը վարձու են երկար bailով եւ pas de porteով:
Յաջող վաճառատուն մըն է, որ կը ծախուի մեկնումի պատճառով:
Դիմել՝ փաստաբան Գր. Թէլլալեանի, 72 Rue de Ménilmontant, Paris XXe.

ԸՆԿԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌԷ
Ծանօթ վաճառական Պ. Ա. Փափազեան բաժնուած ըլլալով իր ընկերոջմէն՝ Պ. Ցնտգլեանէն՝ ընկերակցութիւն կը փնտռէ իր ժէրսէի գործին համար: Դիմել իր գործի տեղը, 27 Fbg. Poissonnière, Paris (Matin լրագրին մօտ) ամէն օր ժամը 10—12, կիրակի՝ 3—6:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

20 Septembre 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 756

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՇՏԿԷ ՄԷՋՔԸ

վերջին շաբաթներու ընթացքին, Պերլին աւելի շեշտեց իր ...ր գիծը, — աստիճանաբար եւ խաղաղութեամբ վերստանալ, ...ը որ կորսնցուց պատերազմով:

Քէլլոկ-Պրիանի դաշինքը ստորագրելէ անմիջապէս յետոյ, ...մանական կառավարութիւնը սեղանի վրայ դրաւ Հռենոսեան ...ւածները պայմանաժամէն առաջ (1935) պարպելու խնդիրը: Այս բաղձանքը յաջողցնելու համար, յատկապէս Փարիզ ...ած էր Շթրէզըման, որ փորձեց Պրիանի միտքը շօշափել, ...ակապատերազմեան դաշինքը ստորագրելէ առաջ: Իր յուշա...ին մէջ նշանակած էր նաեւ «Անշլուս»ի հարցը: Բայց, ...րանքէն առաջ զինքը դիմաւորեց վարչապետ Փուանքարէն, ...ն չոր պատասխաններուն վրայ, Շթրէզըման աճապարեց ...ին դառնալ, փոխանակ Ժընեւ անցնելու: Այս առթիւ էր որ ...ոյցներ պտտեցան իր հրաժարման մասին, իբրեւ թէ առող...կան պատճառներով:

Շթրէզըմանի փոխարէն Ազգերու Դաշնակցութեան ժողո...ն գնաց Պ. Միւլլէր, ընկերվարական վարչապետը, որ կը խոստանայ խոշոր դէմք մը դառնալ իր երկրին, ինչպէս եւ մի...ազգային քաղաքականութեան մէջ: Գոնէ այդ կ'ապացուցա...ն իր առաջին քայլերը, որոնց ճարտարութիւնը գնահատեցին ...ն իսկ հակառակորդներ:

Նպատակին չհասաւ Միւլլէր, սակայն չյաջողեցաւ ձեռք ...է բանալ: Յաղթականները հաւանեցան բանակցութիւն կա...ելու, Հռենոսը պայմանաժամէն առաջ պարպելու համար: ...ւնքով ընդունուած է նաեւ գրաւման բանակին տեղ հաս...ել քննիչ յանձնաժողով մը, որուն պաշտօնը եւ տեւողու...ը պիտի ճշդուին յառաջիկային, հատուցումներու խնդ...ին հետ:

Անշուշտ Գերմանիոյ ուզածը այս չէր, բայց, կարճ օրուան ...ատակն ալ շահ պիտի սեպէ: Ասկէ առաջ, յաղթականները ...րպումի խօսքն անգամ լսել չէին ուզեր: Ուրեմն, խոշոր ...փոխութիւն մը կատարուած է, քանի որ այնքան ընդդիմա...է յետոյ, այժմ յանձն կ'առնեն բանակցիլ: Պ. Միւլլէր ինք ...շատ ճիշդ կը բացատրէ այս պարագան.

— «Այո, չկրցանք ապահովել Հռենոսի ազատութիւնը: կառա...ութիւնն ալ գերման ժողովուրդին չափ յուսախաբութեան ...նուած է, տեսնելով մեր առաջարկին մերժումը: Սակայն, ...մը առնուած է եւ առաջին անգամ ըլլալով, գրաւող պետու...ները պաշտօնապէս կ'ընդունին բանակցութիւններ կատարել ...մասին:»

...եւ ուշագրաւ է որ, ամբողջ գերմանական դահլիճը հաւա...թիւն յայտնեց իր վարչապետին վարած քաղաքականութեան: Այսքանը ապահովելէ յետոյ, Գերմանիա նոյն յարատեւու...մբ եւ համբերութեամբ գետին կը պատրաստէ իր միւս ...հանջներուն համար:

Թէեւ պաշտօնապէս օրակարգի վրայ դրուած չէ Աւստրիոյ ...ման խնդիրը (Անշլուս), բայց աշխատանքները կը կատարուին ...պիսի հետեւողականութեամբ մը, որ ապահովաբար դէպի ...պիտի յանգին:

Ամէն օր, զանազան երեւոյթներ կը շեշտեն այս պարագան: ...տրիոյ խոհեմ վարչապետն անգամ, գերապայծառ Զայփէլ, ...ծկեց իր տրամադրութիւնները, Ժընեւի մէջ, ֆրանսական ...ուլին դառնութիւնը հրաւիրելով: Բուն Գերմանիոյ մէջ, ...ան ամէնէն կենդանի նշանախօսքն է «Անշլուս»ը: Տակա... քանի մը օր առաջ, դատական նախկին նախարար Քոխ (...ընկերվարական), որ քանի մը անգամ արտայայտուած էր հրա...պակաւ, օգուտ քաղեց իրաւաբաններու համագումարէն, նոյն ...հանջը շեշտելու համար:

...եւ ահաւասիկ նոր տրտունջ մը: Հեռագիրները կը հաղորդեն ...նախագահ Հինտէնպուրկ, ճառ մը խօսելով Օփէլնի մէջ, ...ալ խօսքերն արտասանած է.

— «Մենք, գերմանացիներս չենք հասկնար որ, հակառակ հան...ւէի արդիւնքին, Ազգերու դաշնակցութեան խորհուրդը 1921 ...ն. 20ին որոշեց վերին Շլեզիոյ մէկ մեծ մասը յատկացնել Լե...ոնի, երկու անհաւասար մասերու բաժնելով այդ երկրամասը, ...ե՛ թէ իր բնակչութեամբ եւ թէ իր ճարտարագործական ...րուսարքով»:

...ղակցութեան մէջ, Հինտէնպուրկ հաւաստած է թէ ...անական կառավարութիւնը պիտի յարգէ լեհախօս ժողո...դին իրաւունքները, համաձայն փոքրամասնութեանց իրա...քներուն, եւ միեւնոյն աչքով պիտի նայի բոլոր քաղաքա...ցիներուն վրայ:

Ուրեմն, Գերմանիան հետզհետէ կ'արծարծէ եւ կը փորձէ ...ցնել իր տրտունջներն ու պահանջները,— Հռենոս, հա...տումներ, Անշլուս, Շլեզիա:

Տակաւին ուրիշ խնդիր մը,— Պերլին կ'օգտուի Վէրսայլի ...ագրին մէկ տրամադրութենէն, պահանջելու համար որ ...պետութիւնները, աւելի ճիշդ՝ յաղթականներն ալ զինա...թափ ըլլան: Պ. Միւլլէր ձախողեցաւ սոյն խնդրին մէջ, այս ...մ Անգլիոյ չկամութեամբ. բայց չպիտի նահանջէ: Մանա...որ, ֆրանսացի ընկերվարականներն ալ նոյն պահանջը ...են, իսկ Ֆրանսայի ամէնէն ականաւոր ներկայացուցիչը ...ի մէջ ընկերվարական մըն է, Պ. Փոլ Պոնքուր:

...աստ է որ պարտուած Գերմանիան կը զօրանայ ոչ միայն ...պէս, այլ եւ արտաքին ճակատին վրայ, եւ հետզհետէ ...բարձր կը խօսի, շտկելով իր մէջքը եւ աստիճանաբար ...ելով իբրեւ մեծ պետութիւն:

Շ.

"ՅԱՌԱՋ„Ի ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

"ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ„

Ինչպէս յայտնի է, Թուրքիոյ մէջ կատարուած արմատական փոփոխութիւնները զանազան ձեւերով կը մեկնուին մեր մամուլին մէջ:

Շատերը կը ծաղրեն զանոնք, իբրեւ կեղծ եւ անպէտ մարզանքներ: Ուրիշներ, ընդհակառակն, կը կարծեն թէ խսկապէս մեծ յառաջդիմութիւններ տեղի կ'ունենան այդ յետամնաց երկրին մէջ, երիտասարդացնելով եւ զօրացնելով «Հիւանդ Մարդը»:

Այս առթիւ, հետեւեալ հարցարանը կ'ուղղենք մեր ընթերցողներուն.—

1.— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Թուրքիոյ մէջ կատարուած աննախընթաց փոփոխութիւններու մասին (Սուլթանութեան եւ խալիֆայութեան վերացում, ֆէսի եւ փաթթոցի, վանդակի, «մէտրէսէ»ի եւ շէրիի ջնջում, կրօնի եւ պետութեան բաժանում, լատինատառ այբուբեն եւայլն.):

2.— Այդ փոփոխութիւնները կը տկարացնե՞ն թէ կը զօրացնեն Թուրքիան եւ Թուրք ժողովուրդը:

3.— Եթէ կը տկարացնեն, ինչո՞ւ:

4.— Եթէ կը զօրացնեն, ի՞նչպէս:

5.— Ի՞նչ հետքեր կրնան ձգել այդ փոփոխութիւնները, բարեբա՞ր թէ չարաշուք:

6.— Կրնա՞ն տեւել այս փոփոխութիւնները:

7.— Հայկական տեսակէտէն, լա՞ւ են այս փոփոխութիւնները թէ գէշ, ընդունելով որ Թուրքիան դրացի է Հայաստանին եւ մեր ոխերիմ թշնամին:

Պատասխանները գրել կարճ եւ բովանդակալից, *առանց ընդհանուր խօսքերու կամ հասարակ-տեղիք խորհրդածութիւններու:* Նաեւ, մելանով, դիւրընթեռնլի եւ թուղթին մէկ երեսին վրայ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷՍ ՄԵԿՆԵՆՔ

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը (չէզոք) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրին տակ (24 օգոստոս).

— *«Ասկէ առաջ այլեւայլ առիթներով գրած ենք թէ Երեւանի կառավարութիւնը երեսուն հազար Թուրք-Թաթարներ Հայաստանի մէջ տեղաւորելէ վերջ, անոնց համար առանձին դատարաններ, դպրոցներ եւ ընթերցատուներ հաստատեր է, կրթելու և ազնուացնելու Թուրք եւ Թաթար «բանուորներն» ու «աշխատաւորները»: Այդ դատապարտելի արարքին դէմ ատենին բողոք բարձրացնելով, թուեցինք վաղուան վտանգն ալ, բայց, ինչպէս կ'երեւի, մեր վարիչները անուշ երազներով օրօրուելով, կ'օրօրեն հայ ժողովուրդն ալ, առանց անոր ֆիզիքական գոյութեամբ մտահոգուելու:*

Երբ մենք կը սարսափէինք 30,000 Թուրքերու ներկայութենէն, պաշտօնական եւ պատասխանատու անձնաւորութեան մը յայտարարութենէն կը հասկնանք այժմ որ տեղաւորուած Թուրք-Թաթարները ոչ թէ 30,000 հոգի են, այլ 80,000:

Ինչպէ՞ս վերլուծել մեր վարիչներուն անհեռատես այս քայլը, եւ ի՞նչ վստահութիւն և հաւատք ունենալ անոնց հայրենասիրութեան վրայ, երբ ութսուն հազար Թաթարներ կը տեղաւորեն եւ անոնք կը ստանան հող, տուն, լծկաններ, գործիքներ եւ ամէն ինչ, իսկ անդին Հայերը աշխարհի չորս ծայրերուն թափառական՝ կ'անարգուին ու կը փճանան: Ծիծաղելի եւ խղճալի՞ չէ արդեօք այն մտայնութիւնն ալ թէ «ծրագրուած է» տեղաւորել նաեւ 45,000 հայ գաղթականներ: Ինչո՞ւ համար առաջնութիւնը հայ ժողովուրդին տրուած չէ, *այլ ընդհակառակն Թուրքերուն: Ինչո՞ւ համար Հայը չպիտի վայելէ առաջնութիւնը գոնէ իր երկրին մէջ: Ո՞ր մէկ երկրի մէջ տեսնուած է,— նոյնիսկ Ռուսիոյ— որ երկրին հարազատ զաւակներուն իրաւունքները անտեսուին, բախտաւորելու համար օտարները: Այդ հրաշալի մտայնութիւնը ո՞ր մէկ հայ համայնավարի գանկին ծնունդն է արդեօք:*

Նոյնիսկ անտեսելով ազգութեան գաղափարը, որ խորթ է եւ օտար համաշխարհային յեղափոխութեան երազովը տարուած Հայաստանի ներկայ վարիչներուն, չէ՞ որ իբր գրկուած, թշուառ և տառապող ժողովուրդ, հայ գաղթականը աւելի անբաղձալի վիճակ ունի քան Թուրքն ու Թաթարը, որոնք Հայու արդար աշխատանքի կողոպուտով յղփանալէ ետք, արդէն կը վայելեն Ռուսիոյ, Ազրբէջանի եւ Թուրքիոյ օժանդակութիւնն ալ: Ուրեմն աւելի բնական և մարդկայնական չէ՞ր որ ամէն նկատում անտեսելով իսկ, ամէնէն իրաւազուրկ և անտուն հայ գաղթականը իր ազգակիցներուն հովանաւորութիւնը վայելէր:

Դժբախտաբար դառն իրականութիւնը ցոյց կուտայ թէ Հայաստանի ներկայ վարիչները «աղանդաւորներ» են միայն, եւ իրենց անհասկնալի կը մնան Թուրքերուն հոգեբանութիւնը, նկարագիրը եւ անոնց աչքի առջեւ գործադրած ազգայնական բոլոր զաւեշտի շարժումները»:

ՏՈՄՍԵՐ

«ՇՆՈՐՀՔՈՎ ՄԱՐԴԻԿ»

Լոնտոն, ստորերկրեայ ելեկտրաշարժին մէջ նստած է գեղուհի մը, սրունքները փռած հպարտօրէն, մինչեւ ծունկերը բաց: (Անշուշտ մետաքս գուլպայ մը վրան):

Բացառութի՞ւն է: Ոչ: Օրուան աղջիկներէն:

Եւ սակայն, ճամբորդ մը, որ երեւի ջաղացքէն է եկեր, կը գայթակղի:

Եւ, իբրեւ հարազատ Անգլիացի, աւանդամոլ եւ օրինապահ — եւ «շնորհքով» մարդ, օ՜հ— կանչելով պաշտօնեան, կը պահանջէ որ կարգի հրաւիրէ օրիորդը:

Չէ՞ որ կը մեղանչէ «պատշաճութեան» դէմ:

Պաշտօնեան կը համակերպի, օգտուելով երկաթուղիներու օրէնքին մէկ տրամադրութենէն:

Եւ կը հրաւիրէ օրիորդը որ կա՛մ դուրս ելլէ, եւ կամ ոտքի վրայ կենայ, որպէսզի ... չարը խափանուի:

Օրիորդը գլուխ կը ծռէ, փոխանակ ծունկերը ծռելու, եւ ճամբուն մնացած մասը կ'անցընէ ոտքի վրայ:

Արդարեւ, «շնորհքով» մարդիկն են որ կ'իշխեն աշխարհի, վակոնին մէջ գայթակղելով կնոջ մը նիստուկացէն եւ բաց սրունքներէն, բայց զանոնք իրենց ուզածին չափ եւ ուզած ժամուն բանալով գոց տեղերու մէջ:

Սդերլինը եւ տոլարը կը ծեփեն ամէն աղտեղութիւն:

ԱՐՇԱԻՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նանսէնի ծրագիրը

«Թայմզ»ի Ժընեւի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը չկրցաւ ոեւէ որոշում տալ Նանսէնի ծանօթ ծրագրին մասին եւ խնդիրը յղեց Ընդհանուր Ժողովին: Տոքթ. Նանսէն չէ կրցած ակնկալուածին չափ դրամ գտնել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութիւններէն, սակայն կը յուսայ եղած դրամով բազմաթիւ գաղթականներ տեղաւորել Հայաստանի սահմաններուն մէջ:

Դժգոհութիւն նոր տառերուն դէմ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ նոր տառերը ակնկալուած ժողովրդականութիւնը չեն վայելեր Թուրքիոյ մէջ: Ֆալիհ Րըֆքը պէյ պաշտօնաթերթ «Միլլիյէթ»ի մէջ խմբագրականով մը կը գանգատի թէ Թուրք թերթերը սխալ ուղղագրութեամբ կը գրեն նոր տառերով և ժողովուրդը կը շփոթեցնեն: Այս դիտողութիւնը շատ ճիշդ է, սակայն անոր հետեւանքն այն եղաւ որ, կ'ըսէ «Թայմզ»ի թղթակիցը, Թուրք թերթերը սկսան կրճատել լատինատառ հատուածներու յատկացուած սիւնակները:

Մուսթաֆա Քէմալ, որ ներկայիս Սեւ ծովու Թուրքնաւահանգիստները կ'այցելէ, ամէն կողմ դասեր կուտայ եւ հանդիպած պաշտօնեան քննութեան կ'ենթարկէ: Սինոպի մէջ ամբոխին առջեւ ճառ մը խօսելով, ըսաւ. «Պէտք է բոլորովին մոռնաք հին ուղղագրութիւնը»: Այս ձեւի կոչերը բնականաբար մեծ ազդեցութիւն պիտի գործեն, սակայն այս նոր բարեկարգումին դէմ դժգոհութիւնը ակներեւ է:

Կրթական գործավարութիւնը շրջաբերական մը ուղղեց կառավարական բոլոր պաշտօնեաներուն, ոստիկան-զօրաց սպաներուն, պետական դրամատուններու եւ այլ կէս-պաշտօնական հաստատութեանց պաշտօնեաներուն՝ ազդարարելով անոնց որ նոր տառերով կարդալ-գրել պէտք է սորվին մինչեւ հոկտեմբերի վերջը:

Նոյնպէս ազդարարուեցաւ բոլոր նահանգներու կուսակալներուն, որ անմիջապէս կեդրոնին իմացնեն անունները այն պաշտօնեաներուն, որոնք չեն հպատակիր այս նոր հրամանին:

Դպրոցներու բացումը յետաձգուեցաւ, մասամբ անոր համար որ նոր տառերով դպրոցական գիրքերը դեռ չեն տպագրուած, մասամբ ալ որովհետեւ ուսուցիչները դեռ լաւ չեն սորված նոր այբուբենը:

Վենիզելոս - Իսմէթ փաշա տեսակցութիւնը

Գրած էինք թէ Վէնիզէլոս նամակ մը գրած էր Թուրքիոյ վարչապետ Իսմէթ փաշայի՝ տեսակցութիւն մը խնդրելու համար: Պոլիսէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Իսմէթ փաշա Վէնիզէլոսի նամակին պիտի պատասխանէ Հռոմի Թուրք դեսպանին միջոցաւ, երբ Յունաստանի վարչապետը հասնի Իտալիոյ մայրաքաղաքը: Երկու վարչապետներուն միջեւ տեսակցութիւնը մօտալուտ է: Տեսակցութեան վայրը չէ որոշուած:

Բոլշեւիկները օտար դրամագլուխ կ'ուզեն

Հետեւելով մենաշնորհներու մասին իր նոր քաղաքականութեան, խորհրդային կառավարութիւնը արտասահմանի բոլոր խորհրդային հիմնարկութեանց ղրկած է տեղեկագիր մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ որոշուած է հրաւիրել օտար դրամատէրներ՝ Խորհրդային Միութեան ճարտարարուեստին, երկրագործութեան եւ փոխադրական միջոցներուն օգնելու համար:

Տեղեկագիրը կը պարունակէ ընդարձակ մէկ ցանկը այն մենաշնորհներուն, որոնց աւելի պէտք կայ: Հրահանգներ տրուած են բոլշեւիկեան ներկայացուցիչներուն, որ իրենց երկրի դրամատէրներուն շատ գրաւիչ կերպով ներկայացնեն տրուելիք մենաշնորհները:

Անգլիերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն լեզուներով շրջաբերականներ կը պատրաստուին՝ Լոնտոն, Նիւ Եորք, Փարիզ և այլուր ղրկուելու համար, որպէսզի հետաքրքրեն եւմտական շրջանակները այս «աննախընթաց պատեհութեան»:

Ժընեւի տեսակցութենէն յետոյ

Գերման վարչապետ Հէրման Միւլլէր Ժընեւէն Պերլին դառնալով դահլիճին առջեւ պարզեց իր բանակցութեանց արդիւնքը: Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, դահլիճը միաձայնութեամբ վաւերացուց վարչապետին բռնած դիրքը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց անոր:

Միւլլէր յետոյ ընդունեց մամուլի ներկայացուցիչները, որոնց կարգ մը բացատրութիւններ տուաւ: Ըսաւ թէ Գերմանիոյ տեսակէտը հակառակ էր ֆրանս. տեսակէտին, որ կ'ուզէր իրար կապել պարպումի եւ հատուցումներու խնդիրը:

Գերման պատուիրակութիւնը երբեք չխախտեցաւ իր տեսակէտէն: Հակառակեցաւ այն թէզին, որուն համաձայն գրաւումը երաշխաւորութիւն մը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի ապահովութեան:

— Գրաւումը, ըսաւ, պիտի վերջանայ 1935ին եւ մինչեւ այն ատեն պատերազմի վախ չկայ:

Յետոյ աւելցուց թէ ո՛չ ոք միտքէն կ'անցնէ մասնագէտ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

"ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ,,

III

ԿԱՊՈՅՏ ՎՏԱՆԳ

Անգլիոյ քաղաքագէտներէն մանք, որ կը վախնային կայսրութեան անվերջ ընդարձակումէն, բողոքեցին արաբական Արաղի անգլիական հովանաւորութեան դէմ։ Պ. Ասքուիթ, հանգուցեալ վարչապետը, երբ ընդդիմադիր փոքրամասնութեան առաջնորդն էր, անգլիական խորհրդարանին մէջ բացարձակ ընդդիմացաւ Միջագետքի ամբողջական կցման եւ ըսաւ, թէ անգլիական կառավարութիւնը պիտի բաւականանայ Պասրայի շրջանով։

«Թայմզ» այս առթիւ գրեց. «Պ. Ասքուիթը բացատրեց եւ կատարելապէս իրաւունք ունէր, թէ մեր սահմանը հիւսիսային Միջագետքի մէջ հիւսիսային Քիւրտիստանի լեռներու գլխուն է եւ մենք պիտի ստիպուինք մինչեւ Սեւ ծովի եզերքը, նոյն իսկ մինչեւ Կասպից ծով առաջ երթալ. երբեք Եւրոպայի եւ բրիտանական կայսրութեան պատմութեան մէջ այս ստիճան անապահով սահմաններ գծուած չէին եղեր, միայն թերեւս նենթադրաբար ստիպուած ըլլան զայն ընդարձակելու»։

Վերոյիշեալ թերթը քննադատելով Լոյտ Ճորճի (այն ժամանակ վարչապետ) քաղաքականութիւնը աշխարհի այս մասին մէջ, կը գրէր. «Միջագետքը այն ժամանակէն ի վեր, երբ սկսած են պատմութիւն գրել, կայսրութիւններու գերեզմանն է եղեր»։

Այն պատճառով, որ հնդկական զօրքը պիտի պահպանէ անգլիական տիրապետութիւնը Ասիոյ մէջ, Հնդիկներն ալ դժգոհ են անգլիական այս քաղաքականութենէն...

Այն միջոցին, երբ Ասքուիթի, «Թայմզ»ի եւ ուրիշներու կողմէ անգլիական աշխարհակալական քաղաքականութեան դէմ կը խօսէին, անգլիական զօրքը Միջագետք եւ Պարսկաստան կը գտնուէր եւ դեռ այնտեղէն ալ անցնելով՝ ռուսական հողը (Կովկաս եւայլն) մտաւ եւ Լոնտոն հրատարակուող կիսապաշտօնական «Մօտաւոր Արեւելք» շաբաթաթերթին մէջ անգլիական կառավարութեան կ'առաջարկէին, որ Միջին Ասիայի համար յատուկ նախարարութիւն մը հիմնէ, Middle Eastern Department անունով, Անգլիոյ քաղաքական եւ վարչական խնդիրները լուծելու համար Եգիպտոսի, Սուտանի, Պաղեստինի, Արաբստանի, Արաղի եւ պարսկական երկիրներու մէջ։ Ինչպէս կը տեսնէք, Պարսկաստանը Միջագետքի, Եգիպտոսի, Սուտանի, Ատէնի եւ ուրիշ գաղթավայրերու հետ նոյն շարքի վրայ կը դնէին։ Այս նոր նախարարութիւնը եթէ կազմուէր, Հնդկաստանի նախարարութեան համազօր եւ գաղթավայրերու նախարարութեան անջատ եւ անկախ ճիւղերէն մէկը պիտի ըլլար։ Այս պարագային Անգլիոյ քաղաքական ներկայացուցիչը Պարսկաստանի մէջ կը կապուէր այս նոր նախարարութեան հետ եւ այլեւս իրապէս դեսպանի անունն ու պաշտօնը չունէր, թերեւս բարձր ներկայացուցիչ կամ Արաբներու բացատրութեամբ, աւելի քան «բարձրագոյն ներկայացուցիչ» չէր։ Բարեբախտաբար այդպիսի նախարարութիւն մը չկազմուեցաւ Լոնտոնի մէջ եւ 1919ի համաձայնագիրն ալ, որ թոյլ էր տուած Անգլիացիներու այս մտածումներն ու առաջարկներն ընելու, ջնջուեցաւ։

* *

Կարելի է հարց տալ թէ արդեօք Մեծն Բրիտանիոյ կայսրութիւնը հասե՞ր է իր գաղթային փառասիրութեան ծայրագոյն սահմանին, թէ ոչ, եւ այն երկիրները, որ անհրաժեշտ են մէկ «Մեծն Բրիտանիա» կազմելու համար պէ՞տք է նուաճել թէ ոչ։ Այս Մեծագոյն Բրիտանիա (Greater Britain) դարձուածքը մենք չենք շինած, այլ անգլիացի Ջարլզ Տիլքը։

Այդ հարցին պատասխանը — թէեւ տրամաբանօրէն պէտք է այսպէս ըլլայ, բայց գործնականապէս այսպէս չէ։ Սխալ տրամաբանութեամբ անգլիացի աշխարհակալները կրնան ըսել,— այն երկիրները, զորս վերջերս գրաւեցինք, կամ ապագային պիտի նուաճենք, միայն գաղթային հաճոյքի համար չէ, այլ մենք «ժառանգական գաղթավայրերու» ամրացման ու պաշտպանման համար անոնց պէտքը ունինք. ուրիշ խօսքով իրենց յարձակողական եւ յանցաւոր քաղաքականութիւնը կրնայ տեսակ մը օրինական ինքնապաշտպանութիւն, տեսակ մը պաշտպանողական յարձակում ներկայացնել։ Բայց վճռապէս այս տրամաբանութիւնը ճիշտ չէ եւ սոփեստութիւն է։

Կարելի է հարց տալ նաեւ թէ մինչեւ ե՞րբ Անգլիացիները պիտի իշխեն Հնդկաստանի, քանի որ բացի արտաքին վտանգներէ, որ կը սպառնան Հնդկաստանին, վերջին տարիներս, նոյն այդ գաղթապետութեան մէջ ազգայնականներ են գտնուած, որ անգլիական կառավարութեան դէմ դուրս գալով, ամէն մէկը իր հերթին մէջտեղէն վերցուած է։ Ուրիշ խումբ մը, ինչպէս Աղա խան, Ամիր Ալի, հնդիկ Լորտ Սինան եւ որոշ Բաճէներ ու Մահարաճէներ Անգլիացիներու Հնդկաստան մնալուն չեն հակառակիր եւ թերեւս կ'ուզեն, որ Հնդկաստանը բրիտանական կայսրութեան մէջ ըլլայ, սակայն կ'ուզեն, որ Հնդկաստանին տեսակ մը ներքին անկախութիւն եւ ինքնօրէն կառավարութիւն տրուի։ Բայց ուրիշ խումբ մը, որ ազգայնականներն են միանգամայն դէմ են անգլիական տիրապետութեան եւ կառավարութեան Հնդկաստանի մէջ։ Հնդկաստանի այս ներքին խնդիրները մեզ չեն վերաբերիր, սակայն ծագելիք քաղաքական փոփոխութիւններէն կրնանք լաւ կամ գէշ հետեւանքներ ստանալ։ Այս առթիւ մենք մեր կարծիքը նախապէս գրած ենք։ Ամէն պարագայի մէջ, քանի որ «կապոյտ վտանգը» ուղղուած է Պարսկաստանի դէմ, հարկ էր քննել այս խնդիրը։

Անգլիոյ քաղաքական միտքերը եւ կուսակցութիւնները.— Բացի ընկերվարութենէն, որ վերջերս կարեւորութիւն ստացած է, Անգլիոյ մէջ երկու քաղաքական ու տնտեսական ձեւեր կամ ըստ եւրոպական գիտուններու՝ երկու «դպրոցներ» կան։ Ազատական ձեւ կամ Մանչեսթըրի դպրոց եւ պահպանողական - աշխարհակալ ձեւ կամ դպրոց։ Այսօրուան երկու ապահով ու կարեւոր կուսակցութիւնները, Ազատական ու Պահպանողական, որ առաջ Whigs և Tories կը կոչուէին, այդ երկու ձեւերու հետեւորդներն են։ Բրիտանական կայսրութեան քաղաքական պատմութեան մէջ կ'երեւայ, որ յաճախ երբ աշխարհակալներն են գործի գլուխ անցեր, անգլ. կառավարութիւնը աշխարհակալութեան ու պատերազմի աւելի ցանկութիւն է ունեցեր, եւ երբ ազատականներն են գործի գլուխ եկեր, անգլիական կառավարութեան քաղաքականութիւնը համեմատաբար հաշտարար է երեւցեր։ Այսու ամենայնիւ, այս ընդհանուր կանոնը բացառութիւններ ունեցեր է եւ ունի։ Ազատաւէրները, որ գաղթավայրերը տեսակ մը ծանր բեռ են համարած, հաշտութեան կողմնակից ըլլալով կ'ըսէին, — կառավարութիւնը պէտք է իր գաղթավայրերուն հետ տնտեսական կապեր ունենայ եւ միայն անհրաժեշտ պարագային զանոնք պաշտպանէ։ Րիչարտ Քօպտըն, որ անոնց տնտեսագէտներէն մէկն է եւ կողմնակից առեւտուրի ազատութեան, 1849ին ըսած է, թէ պէտք է գաղթավայրերուն ինքնավարութիւն տալ եւ վերջապէս պետական ծախքերը անոնց հաշուին ձգել։

Վարչապետ Կլէտսթօնը (ազատական) նոյնպէս յայտնած է թէ ամենէն գէշ դժբախտութիւնը կրնայ սպառնալ պետութեան մը, երբ գաղթավայրեր ունենայ։ Այսպիսի խօսք լսելը Անգլիացի վարչապետէ մը՝ շատ տարօրինակ է, այն աստիճան, որ մարդ կ'ենթադրէ, թէ կատակ է ըրած։

Կարճ խօսելով, ազատականները այն տեսակէտն ունէին թէ նոր նուաճումներու մասին պէտք չէ մտածել եւ եւրոպական պետութիւններու հետ պէտք է խուսափիլ ամէն տեսակ քաղաքական եւ դիւանագիտական դժուարութիւններէ. մէկ խօսքով, չմտնել կռուի դաշտը եւ քանի որ կը գտնուին կզղի մը մէջ, իրենց տան դռնակէն ու ծակերէն—«շքեղմեկուսացում»— դիտել ադմկալի աշխարհը... Բայց այս միտքը երբեք գործնական չէ ժողովուրդի մը համար, որ աշխարհիս ամէնէն հեռաւոր կէտերուն մէջ գաղթավայրեր ունի եւ քաղաքակիրթ պետութիւններու մէջ առաջին տեղը կը բռնէ և շահագրգռուած է զայն պահպանելով։ Նոյնիսկ իրենք ազատականներն ալ ընդհանրապէս իրենց կարծիքները գրքերու եւ թերթերու մէջ կը գրէին եւ շատ քիչ գործադրութեան կը դնէին, իսկ իրենց դիւանագէտները պաշտօնանկութեան ժամանակ այդպէս կը խօսէին, բայց գործնականօրէն եթէ աշխարհի մէկ անկիւնը համեղ եւ դիւրամարս պատառ մը գտնուէր, չէին վարաներ կուլ տալ։ Երբ ազատական Լոյտ Ճորճը, գործի գլուխ եկաւ, յարմարեցաւ պահպանողականներուն հետ եւ անոնց քաղաքական տեսակէտները կը հետապնդէր։ Մինչեւ իսկ երբ ընկերվարական Մաքտոնալտը եւ բանւորական կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ եկան, անգլիական քաղաքականութեան մէջ հիմնական փոփոխութիւններ չերեւցին եւ պարզուեցաւ, թէ «անգլիացի բանւորը բանւորներու Անգլիացին է»։

ՏՈՔԹ. Մ. ԱՖՇԱՐ

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Անաստուածներու համագումար մը տեղի ունեցած է Նախիջեւանի մէջ, 120 պատուիրակներով։ Ներկայ եղած են բազմաթիւ հիւրեր, մեծ մասամբ Թրքուհիներ։ Համագումարին բացումէն առաջ, կառավարութեան կողմէ խօսած է Ռիլայեվ հետեւեալ իմաստով.—

Կառավարութիւնը յոյս ունի որ անաստուածներու ընկերութեան առջեւ դրուած բոլոր խնդիրները կ'իրագործուին։ Աշխատանքը՝ ընկերութեան իւրաքանչիւր անդամէն կը պահանջէ հոտառութիւն եւ յարմարում այն միջավայրին, ուր պէտք պիտի ըլլայ գործել։ Ժողովուրդին մէջ մեր գաղափարներուն տարածման համար, զգուշութիւն պէտք է, անոր համար որ, բացատրելով անաստուածներու գաղափարները, պէտք է զանոնք ապացուցանել փաստերով, եւ ասոր համար, ընկերութեան առջեւ կանգնած է անյետաձգելի խնդիր մը՝ ուսումնասիրել գիտութիւնները։

Անաստուածներու ընկերութիւնը գոյութիւն ունի չորս ամիսէ ի վեր։ Կազմակերպած են 14 բջիջներ 750 անդամներով։ Հակակրօնական պայքարը տուեր է դրական արդիւնքներ։

Վիճաբանութիւններուն մասնակցեցան 14 պատգամաւորներ։ Ցեկուցումէն յետոյ ընտրուած է յանձնաժողով մը, գործնական առաջարկներ մշակելու համար։ Վիճաբանութիւններու ընթացքին, հարցեր կուտային ո՛չ միայն պատգամաւորները, այլ նաեւ հիւրերը, մանաւանդ ներկայ կիները։

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

(«Դրօշակի»ի վերջին թիւէն)

... Ոչ թէ չարամիտ զըրպարտութիւնները հերքելու համար, այլ բարեխղճօրէն մոլորած տարրերու առջեւ իրողութիւնը պարզելու նպատակով, կ'ուզէի ցոյց տալ, որ Դաշնակցականները, միշտ նկատի ունենալով հայ ազգին դաժան վիճակը, փախցուցած չեն ոչ մէկ առիթ՝ համաձայնութեան գալու բոլշեւիկներու հետ։ Ու այդ եղած է ինչպէս կուսակցութեան պաշտօնական պատուիրակութեանց, նոյնպէս եւ անհատ կուսակցականներու միջոցով։

Այստեղ պիտի ջանամ վերյիշել իմ մասնակցութեամբ կամ գիտութեամբ առնուած քայլերը, յուսալով, որ պատեհ առիթով հրատարակութեան կը տրուին մեր կուսակցութեան կողմէ նոյն նպատակով կատարուած բանակցութիւնները։

Ռուսական յեղափոխութեան առաջին օրերուն ես, վերջապէս, հնարաւորութիւն ստացայ արտասահմանէն Ռուսիա վերադառնալու եւ գացի Պետերբուրգ, ուր քիչ վերջը Կովկասէն եկաւ նաեւ բժիշկ Յ. Զաւրեանը։ Երկուքս ալ Թիֆլիսի Հայոց Ազգային Խորհուրդէն պաշտօն ստացանք՝ յարաբերութիւններ պահել Ռուսիոյ Առժամեայ կառավարութեան հետ։ Խնդիրը գլխաւորաբար հայկական ինքնապաշտպանութեան կազմակերպման (ազգային բանակի ստեղծման) շուրջը կը դառնար, ու մեր գործը մեծ մասով Կերենսկիի հետ էր, նախ՝ իբրեւ պատերազմական նախարարի, ապա՝ իբրեւ վարչապետի ու ընդհանուր հրամանատարի։

Նոյն յարաբերութիւնները շարունակուեցան նաեւ բոլշեւիկներու հետ։ Հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն քանի մը օր յետոյ, Զաւրեանը մեկնեցաւ Կովկաս, իսկ ես, մնալով Պետերբուրգ և օգտուելով վաղեմի ծանօթութենէս Տրոցկիի հետ, քանի մը անգամ այցելեցի իրեն։ Ի մէջ այլոց, որովհետեւ պաշտօնիս բերումով ստիպուած էի յաճախ Մոսկուա երթալու, Տրոցկին ինծի կրաւոր յանձնարարական մը տուաւ՝ ազատօրէն երթեւեկելու համար Պետերբուրգի եւ Մոսկուայի միջեւ։ Այն պահուն երկաթուղին շատ անկանոն վիճակի մէջ կը գտնուէր, ու ոչ-պաշտօնական անձերու համար ճամբորդութիւնը գրեթէ անհնարին էր։ Տրոցկիի թուղթէն լիուլի կ'օգտուէի ոչ միայն ես, այլ եւ իմ կողմէն յանձնարարուած այն բոլոր մարդիկը, որոնք կը ճամբորդէին մեր գործերով։ Անկէ զատ, Տրոցկիէն թոյլտուութիւն ստացայ՝ ուղիղ հեռագրաթելով խօսելու Մոսկուայի, Թիֆլիսի ու Ռոստովի հետ, ուր այն ատեն եկած էր Հ. Օհանջանեանը։ Այդ անգնահատելի ծառայութիւն մըն էր մեզի համար, վասն զի մասնաւոր հեռագիրներ չէին ընդունուեր, իսկ փոստային հաղորդակցութիւնը հիւսիսի ու հարաւի միջեւ խզուած էր։

1918ի սկիզբները Տրոցկին պատերազմական գործավարի պաշտօնով փոխադրուեցաւ Մոսկուա։ Ես ալ հոն գացի ու նոյն թուի գարնան սկսայ բանակցութիւններու՝ կովկասեան ռազմաճակատի ամրացման մասին։ Անհրաժեշտ է յիշել, որ Տրոցկին միշտ անկեղծ համակրանք կը տածէր հայ ժողովուրդին հանդէպ։ Երբ Բրեստի խորհրդաժողովէն յետոյ, տակաւին Պետերբուրգ գտնուած միջոցին, անգամ մը իրեն գացած էի, հետեւեալը ըսաւ. «Այո՛, ընկեր Լ., դժբախտաբար ամէն ինչ այնպէս չի կարգադրուիր, ինչպէս որ մարդ կը փափաքի։ Ես ինքզինքս կը դնեմ ձեր կացութեան մէջ. Բրեստի դաշնագիրը դժբախտութիւն մըն է ձեր ժողովուրդին համար, ու ես երջանիկ եմ, որ ինծի չվիճակեցաւ ստորագրել զայն։ Հաւատացէք, որ ես միշտ պատրաստ եմ օգնելու ձեզ, ինչով որ կարող եմ»։

Ի դէպ, Բրեստի մասին։ Երբ խորհրդային իշխանութիւնը առաջին անգամ պատուիրակութիւն կ'ուղարկէր հոն, նկատի ունենալով, որ հայկական հարցն ալ քննութեան առարկայ պիտի լինէր, Վահան Տէրեանը, իբրեւ Հայ, նոյնպէս առնուեցաւ այդ պատուիրակութեան մէջ։ Տէրեանը դիմեց մեզ՝ խնդրելով տալ իրեն պէտք եղած նիւթերը եւ ցուցումները։ Առաջին խորհրդակցութիւնը տեղի ունեցաւ Տէրեանի, Ռոստոմի (որ նոր էր վերադարձած Ստոկհոլմի ընկերվարական խորհրդաժողովէն) եւ իմ մասնակցութեամբ։ Որոշուեցաւ կազմել ընդարձակ տեղեկագիր մը հայկական հարցի մասին։ Գործը ստանձնեցինք Ռոստոմը եւ ես։ Յետագային աշխատանքին մասնակցելու հրաւիրուեցան պրոֆ. Ն. Ադոնց եւ զօր. Լեւոն Տիգրանեան, իսկ վերջին նիստին ներկայ էր նաեւ Մովսէս Աճէմեան։ Տեղեկագիրը յանձնուեցաւ Տէրեանին, սակայն, Բրեստի մէջ ան խօսելու իսկ առիթ չէր ունեցած...

Մոսկուայի մէջ յիշեցուցի Տրոցկիին մեզի օգնելու իր խոստումը։ Առաջարկեց գործնական քայլերու ծրագիր մը ներկայացնել իրեն։ Այդ ատեն էր, որ Չեխոսլովակներու բանակը, շուրջ 45,000 մարդ, կը պատրաստուէր Հեռաւոր Արեւելքի վրայէն հայրենիք վերադառնալ։ Բանակի վարչական մարմինին մէջ կը գտնուէր ինծի ծանօթ Ռուս մը, որ Կերենսկիի օրով կը պաշտօնավարէր պատերազմական նախարարութեան մէջ, և որու հետ 1918ին ալ յաճախ կը տեսնուէի։ Հարցուցի իրեն, թէ ո՞րն է Չեխերու անմիջական նպատակը։ «Տուն երթալ, — պատասխանեց,— բայց եթէ յարմար «գործ» մը լինի, կարող ենք եւ մնալ»։ «Իսկ Թուրքերու դէմ կռուելու չե՞ն երթար»։ «Ինչո՞ւ չէ. իրենց փափաքն է՝ օգտակար լինել Դաշնակիցներուն, կռուելով ընդհանուր թշնամիին դէմ։ Ու քանի որ Թուրքերն ալ Դաշնակիցներու թշնամիներն են, վստահ եմ, որ չեխ վարիչները չեն մերժեր ուղարկելու բանակը Կովկաս։ Միայն թէ բոլշեւիկները չարգիլէին ու միջոց տային Կովկաս անցնելու»։ «Իսկ եթէ Տրոցկին համաձայնի՞»։ Այն ատեն գործը եղած է», Պայմանաւորուեցանք, որ ան խօսի Չեխերու հետ, իսկ՝ Տրոցկիի։

Փութացի վերջինիս մօտ ու հարցուցի, թէ ի՛նչ են մտադիր ընելու Չեխերու նկատմամբ։ «Տուն կ'ուզեն երթալ, — ասաց, — բայց մեծ դժուարութիւններ կը պատճառեն մեզի»։ Բացատրեցի իրեն մեր ծրագիրը, ու Տրոցկին հաւանութիւն տուաւ։ «Ինչպէս գիտէք,— նկատեց ան, — ես կ'ուզէի, որ կովկասեան ճակատը պաշտպանուէր Թուրքերու դէմ. ու եթէ Չեխերու միջոցով այդ յաջողուի, շատ գոհ կը լինեմ»։

Յայտնի է, որ Տրոցկին կուսակից էր պատերազմի շարունակման։ Բայց որովհետեւ այլեւս անհնարին էր պայքարիլ Գերմանացիներու դէմ ռուսական ճակատին վրայ, ան, ըստ երեւոյթին, կը փափաքէր պահպանել գոնէ կովկասեան ճակատը. մանաւանդ որ այդ պիտի փրկէր բոլշեւիկները Չեխերու պատճառած «մեծ դժուարութիւններէն»։

Քանի մը օրէն Ազգային Խորհուրդի հրահանգով ուղեւորուեցայ Պերլին։ Ամիս մը յետոյ վերադառնալով, իմացայ որ Չեխերը անցեր էին Վոլգային շըրջանը, եւ Տրոցկիի ակնարկած դժուարութիւնները արդէն ծայր էին տուեր . . . Լ. Ն.

(Մնացեալը վաղը)

ԹՈՅԼ ՄԻ՛ ՏԱՐ ՈՐ

ՔՈՒ ՎՃԱՐԱԾ ԹԵՐԹԴ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ ԿԱՐԴԱՆ

ՎԱՐԺԵՑՈՒՐ ՈՐ ԳՆԵՆ ԿԱՄ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԻՆ

ՆՈՐ ՁԵՒԻ ԿՏԱԿ-

Հրահանգիչ օրինակ մը վերջերս մեր ամերիկահա-
բենակիցներէն Պ. Միքա-
գայեան, իր հարստութեան
խոշոր մասը կտակելով «
նիք» ընկերակցութեան։

Ուշագրաւ է այս, եւ
ռիկ երեւոյթ մը։

Մինչեւ այժմ կտակն-
են կամ եկեղեցիներու, կ-
քատներու եւ նման բարե-
կան նպատակներու համար,
ո՛չ երբեք մեր քաղ-
կեանքը դրամապէս ապա-
ձգտումով։

Միքայէլ Պագայեան
թափէ դարաւոր նախապ-
մը, գործնական օրինակ
լով։ Մինչեւ այժմ սրբ-
թիւն կը համարուէր որե-
ղաքական նպատակի համ-
ձգել։ Բարեգործութեան
բող ժողովուրդ ենք դարձ-
բեգործութիւնը այլասերե-
քաղաքականապէս։ Պետակ-
կազմուած ժողովուրդներ
կախ հայրենիք ունեցող
շատ աւելի քիչ պէտք ու-
բեգործական ընկերութիւ-
Եւ եթէ կ'ուզենք ապրիլ
անկախ (թէ քաղաքական-
թէ տնտեսապէս), եւ օրինի
ձեռքերը չկարկառել հա-
րու, ողորմութիւն չուզե-
է որ ամէնէն առաջ ունե-
զատ եւ անկախ հայրենի-

Շատ երկիրներու մ-
անգործութիւն կը տիրէ,
վարութիւնները պետակա-
կուտան անգործ բանւ-
Այդպիսի պարագաներու
բանւորները իրենց արժ-
ւութիւնը վիրաւորուած
իրենց իրաւունքն է որ
նան,— աշխատանք, կամ

Բայց նայեցէք մե-
Որքան ողորմելի հասկ-
ունինք մենք, իբրեւ
մը նպաստ ստանալու համ
լորձնաշուրթն փառաբա-
կ'ընենք, ե՛ւ կը քծնինք,
զեղսենք։ Ո՞ր մէկը թուեմ
քան նուաստացուցիչ է
ստացումը մեր մէջ։ Պա-
որովհետեւ հայրենիք
եւ որովհետեւ հայրենիք
ուրեմն եւ պահանջելու
չունինք, եւ պիտի քծն
տառ մը հացի համար
սփոփարար օրինակ մը
Միքայէլ Պագայեանի
Նորութիւնը։

Քաղաքականապէս
դրուելու, հայրենիք
համար, մենք դրամագ-
ներով պիտի աջակցինք
քաղաքականկազմակեր-
եւ օրկաններուն, որոնք
րէն կը ձգտին վերակ-
երկիրը՝ միացեալ եւ ան-
յաստանը։

Անկարելի է ո՛ր եւ է
փոխական աշխատանք
դրամի։

Դրամն է, դժբախտ-
ժիչ մեքենան բոլոր ք-
աշխատանքներուն։

Հայ իրականութեան
ժողովուրդի քաղաքակա-
ներու անկեղծ արտա-
Հ. Յ. Դաշնակցութիւն
կը ձգտի արեւուն տակ
հող ապահովել մեր թ-
եւ ողորմութեամբ ապ-
վուրդին։ Ան է որ կը ձգ-
կանգնել միացեալ եւ ա-
յաստանը, որպէսզի մե-
կան հայրենիքին մէջ,
ապրիլ մեր սեփական մ-
Ան է որ իր այդ նպա-
գործելով՝ Հայ քաղաք-
տի բարձրացնէ քաղաք-

...գղներու անհատներու կողքին ...քինքէ. ընդունակ՝ արժե- ...իր կարողութիւնները։ Եւ ...իւք» ընկերակցութիւնը, ...ուած է Ամերիկայի մէջ ...կը ծառայէ քաղաքական ...ներու, — միացեալ եւ ...Հայաստանի վերականգն- ...արժանի է նման կտակ-...

...այքին քարը դրուած է, ա- ...կտակը կատարուած է։ Պատ- ...անմոռանալի դէպք՝ մեր ...ին համար։ Շարենք միւս ...բը եւս, թօթափենք հնու- ...նախապաշարումները, եւ ...ները, որ կ'ուզեն օգտա- ...րը, ըլլալ իրենց ժողովուրդին, ...հեւէն ու պագայեանի օ- ...նման կտակներ ընելով, ...իրենց կենդանութեանը գու- ...յակագնելով։ ...մեր քաղաքական ...ներուն չի կրնար ծառա- ...։ Ան իր դերը կատա- ...է։ ...կներու համար ալ ընդու- ...նոր նշանաբան մը,— կտակ- ...մեր քաղաքական նպատակ- ...իրականացման համար։ Այս ...թիւնը պիտի բարձրացնէ մեր ...նաեւ օտարներուն առջեւ, ...այն կարծիքը ունին թէ ...ոգորմութեամբ կ'ուզենք ...

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՖՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

...ՈՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

...ՄԱԼԻԺԷ ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ (Պ. Ա.), ...սեպտ. — Մարսէյլէն 150 ...գ. դէպի հիւսիս-արեւելք, ...եան լեռնաշղթաներու կող- ...ամառնային քաղաք մըն է ...gne», որ Պաս Ալփ նահանգին ...ակալական կեդրոնատեղին ...ունի 8000 բնակիչ զուտ ...նացի։ Այս քաղաքը իրա- ...օժտուած ըլլալով բնական ...եցկութիւններով, կը նմանի ...մը ծաղիկի, բուսած ...(Bléon) գետեզերքին ...իր զով եւ հոգեպա- ...օդը, կապոյտ եւ սատղա- ...րդ երկինքը, սքանչելի եւ ...տաու ջուրը, քաղցրիկ ու ...րիկ գեփիւռներու ալիքներ ...տեղ տեղ լեռնաշղթաներու ...ծովանիները դրախտավայրի ...երեւոյթը կուտան այս գե- ...տեղ քաղաքին, որու բնա- ...հրապոյրներն ու հաճոյք- ...ը կը վայելեն ամերիկա- ...եւ օտար մեծահարուստ զբօ- ...շրջիկներ, որոնք անձնական ...ինաշարժներով կուգան Նիսէն ...Փարիզէն։ Տինեը ունի կարե- ...ջերմուկ մը, որ կը բուժէ ...նգան յօդացաւեր եւ ներ- ...հիւանդութեանց համար

շատ կազդուրիչ է, ունի շատ մը ժիշատակելի վայրեր.— Թանգարան, պետական մեծ հիւանդանոց եւ հնագարեան վանք մը։ Նիսի հետ կը հաղորդակցի Gare de Sud-Estով։ Բնակչութեան մեծ մասը կը պատկանի ազնուականութեան։ Կը զբաղին առեւտուրով ու կառավարական գործերով, վերջին ծայր բարեկիրթ եւ բարեսիրտ են։ Քաղաքը ամառնային զբօսավայր մը ըլլալով, ճարտարարուեստական շահագործ չկայ, որով չկան նաեւ հայ գործաւորներ։

Տինէն 23 քլմ. դէպի հարաւ արեւմուտք կը գտնուի Les Mées (Լէ Մէս) որ բնական գեղեցկութեամբ ժայռերու պտորտը, Durance գետեզերքին վրայ, երկրագործական կարեւոր գիւղ մըն է։ Այստեղ կը բնակին երկու հայ երիտասարդներ՝ Փայլակ Ճէլալեան եւ Երուանդ Գոչունեան Montpellierի երկրագործական բարձրագոյն վարժարանի ուսանողներէն։

Այս երիտասարդները հազիւ 23—24 տարեկան, գիտականապէս քաջահմուտ արուեստին՝ ագարակ մը կը շահագործեն։ Միայն ակնարկ մը նետելով ագարակին մէջ աշխատութեանց վրայ, կը տեսնես ճաշակի նրբութիւն եւ կանոնաւորութիւն։ Տեղացիները զիրենք կ'անուանեն «artistes sur la terre» (արուեստագէտ հողի վրայ)։ Նախանձելի եւ օրինակելի կեանք մը կը վարեն, յարգուած են տեղացի ժողովուրդէն։ Կառավարական բարձր պաշտօնեաներու սէրն ու համակրանքն ալ գրաւած են։ Գիտական միջոցներով կ'արտադրեն մեծաքանակ, կանխահաս ամէն տեսակ բանջարեղէն։ Ուշագրաւ էր տեսնել բանջարեղէններու ամառուան վաճառումը, երբ անոնք շաբաթը 5-6000 քիլօ ապրանքով Տինեի ամբողջ հրապարակը կը բռնէին։ Արուեստին քաջ տեղեակ ըլլալով, տեղացի երկրագործներէն երեք շաբաթ առաջ կ'ունենան ամէն բանջարեղէն, կ'ընեն նաեւ ծառաբուծութիւն։ Սէն Թ'Օպանի գործարանէն 6 քիլոմեթր հեռու ըլլալով, յաճախ կը հիւրասիրեն անգործ հայ երիտասարդները։

Զիս ալ հրաւիրեցին երբ անգործ էի։ Իրապէս օրինակելի են այս երիտասարդները, որոնք նուիրուած են այնպիսի գործի մը, որու ազնիւրէն առատօրէն դրամ կը հոսի եւ շա՜տ մեծ ապագայ կը խոստանայ։ Փափաքեցայ շօշափել իրենց ապագայ ծրագիրները եւ ստացած պատասխանէս շատ գոհ մնացի։ Մտադրած են հայկական փոքր գաղութ մը հիմնել, տասնեակ մը հայ ընտանիքներ ազատելով գործարաններու քանդիչ կեանքէն։

Ըսին թէ կարելի է բաւական մշակելի եւ ոռոգելի հող վարձել եւ անձնական գործերով ինքնապահ դարձնել այդ ընտանիքները։ Իրենց վերջնական փափաքը այս է։ — Կ'արժէ շնորհաւորել։

Այս առթիւ կը խորհիմ որ, եթէ մեր ազգային գործիչները կամք եւ լուրջ գործունէութիւն ունենան, շատ դիւրաւ կրնան Les Méesի նման սքանչելի գիւղերու մէջ բաւականաչափ հայ ընտանիքներ տեղաւորել։ Երկրագործութիւնը արուեստներու գլուխ գործոցն է եւ մաքուր շահաստան, ինչպէս եւ մարդուս կուտայ երջանիկ եւ առողջ կենցաղ։

Արմենակ Ունճեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՐՏԱՌՈՒՉ ԿՈՉ ՄԸ

''ՕԳՆԵՑԷՔ ՄԵԶԻ,,

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ). — Տարիներով հալածական թափառելէ վերջ հասած ենք ֆրանսական ազատ հայրենիքը։ Թողած մեր հայրենի տունը, հողն ու ջուրը, ազգային կալուածները դպրոց, եկեղեցի, ամէն ինչ եւ բաժնուած մեր սիրելիներէն, ոչինչ ունինք մխիթարական։ Բան այն որ 50-55 հայ ընտանիքներ թառած Մարսէյլէն մէկ ժամ հեռաւորութեան վրայ, Սէնթ Անթուան, Քանփանեը Ֆրէզի գագաթը, կ'ապրինք հաւաքաբար։ Որոշեցինք հիմնել մատուռ մը եւ մանկապարտէզ մը, տալու համար տոհմային ու տեղական առողջ դաստիարակութիւն մեր 60-70 փոքրիկներուն։

Ձեռնարկին մեծութիւնը նկատի ունենալով, թաղիս աղքատիկ ժողովուրդը բրաւ կարելի զոհողութիւնը։ Այր, կին, մեծ թէ փոքրիկ, արհեստաւոր թէ գործաւոր, բոլորը մէկ սիրտ, մէկ հոգի սիրով եւ համերաշխութեամբ աշխատելով, հիմնեցինք մեր մատուռը ու մանկապարտէզը։ Եթէ ամբողջութեամբ դրամ վճարուէր, հազիւ կարելի էր գլուխ հանել 70-80 հազար ֆրանքով։ Թաղիս ժողովուրդին զոհաբերութեան ու աշխատութեան շնորհիւ, կըրցանք շինել, բայց մ՚լ յոգնեցանք եւ 30-35 հազար ֆրանքի անկարելիութեան առջեւ գտնուելով, կոչ կ'ընենք բոլոր սրտցաւ հայրենակիցներուն, որպէսզի ձեռք կարկառեն մեզի, օգնեն եւ քաջալերեն մեզ։

Մենք ամէն զոհողութիւն ըրինք որպէսզի չնեղենք մեր միւս հայրենակիցները, բայց մեր ուժերը սպառեցան, եւ օգնութեան կը կարօտինք։

Մեր գիւղը կը գտնուի Սէնթ Անթուան Քանփանեը Ֆրէզի գագաթը, Միջերկրականի ափը։ Մատուռն ու մանկապարտէզը շինած ենք ճիշդ բլուրին կատարը, ուրկէ կ'երեւայ ամբողջ Մարսէյլն ու ծովը։ Օդը գեղեցիկ է, ջուրը առատ, ու մեզ կը յիշեցնէ Հայաստանի գիւղերը։ Այս իսկ պատճառով մեր մատուռը մկրտած ենք Ս. Կարապետ, որ կը յիշեցնէ մեզ Մուշի մեծ ուխտատեղին։

Ուրեմն, կը խնդրենք բոլոր ազնիւ հայրենակիցներէն, նաեւ բոլոր կազմակերպութիւններէն, որ չմոռնան իրենց նուէրները, դրամ, եկեղեցական սպասներ, գրենական պիտոյքներ եւայլն։ Նուիրատուներուն անունները պիտի ծանուցուին հասարակութեան, թէ օծման հանդէսին եւ թէ մամուլով։ (Օծումը պիտի կատարուի մէկ ամիսէն)։

Ի դիմաց Հոգաբարձութեան՝ ատենապետ Սերոբ Փափազեան, ատենադպիր Լեւոն Գրիգորեան։

Հասցէ.— Ephorie de la Chapelle Arménienne, Campagne Fraise, St. Antoine, Marseille։

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, 17 սեպտ.— Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան Լիոնի Մասնաճիւղը կազմակերպած էր հանդէս-ցերեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր՝ Երրորդ քաղաքատարանի սրահին մէջ։ Լիոն եւ Ցէսին բնակող բոլոր Մալաթիացիներ փութացած էին սրահ։ Թէեւ ցերեկոյթը միայն Մալաթիացիներու համար յայտարարուած էր, սակայն եկած էին նաեւ ուրիշ քաղաքացիներ, որոնք յարգուեցան իբր հանդիսականներ։

Նախագահ Պ. Տ. Պօղոսեան քանի մը խօսքերով պարզեց նմանօրինակ հաւաքոյթներու օգտակարութիւնները, Կրթասիրացի մատուցած նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնները իր հայրենակիցներու եւ Մալաթիացիներու պարտքը հանդէպ Կրթասիրացի։

Քանի մը արտասանութիւններէ եւ երգերէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ Մալաթիոյ Կրթ. Ընկերութեան կեդրոնական վարչութեան անդամ եւ Ֆրանսայի մասնաճիւղերու լիազօր Պ. Գ. Թերխանեան (Ամերիկայէն), որ յստակօրէն պարզեց Կրթասիրացի նպատակը, անոր կատարած դերը հայրենակցական տեսակէտով, 25 տարուան ժրաջան գործունէութեանց արդիւնքները, մայր հայրենիքի մէջ «Նոր Մալաթիա»ի շինութիւնը եւայլն։ Թելադրեց որ Լիոնի մէջ ալ կազմուի Կրթասիրացի Տիկնանց Մասնաճիւղ մը։ Ներկաներէն սիրայօժար անդամագրուեցան 23 տիկիններ եւ օրիորդներ եւ կազմեցին Տիկնանց Մասնաճիւղ մը։

Դադարին՝ Մասնաճիւղին կողմէ ներկաները մեծարուեցան անուշեղէններով։ Այս առթիւ պնակի մէջ ձգուած փրանքներէն գոյացաւ 190 ֆրք. գումար մը։ Հանդէսէն վերջ մնացած անուշեղէնը Կրթասիրացի ընթերցասրահին մէջ քանի մը անդամներու ներկայութեամբ աճուրդի դրուելով, գոյացաւ 75 ֆրք.։

Մալաթիոյ Կրթասիրացի Լիոնի Մասնաճիւղը, շնորհիւ իր եռանդուն անդամներու եւ վերջերս Լիոն հաստատուած գիտակից ընկերներու, օրէ օր կը յառաջդիմէ եւ կը բռնէ ուշագրաւ դիրք մը։ Արդէն ունի իր յատուկ ընթերցասրահը։ Կը ստանայ զանազան թերթեր. մօտերս պիտի ունենայ իր ձոխ գրադարանը, որու համար տրամադրուած է բաւականաչափ դրամ։ Ամերիկայէն եւս կը սպասուին բաւական գրքեր, որոնք նուիրուած են այնտեղի հայրենակիցներէն, Ֆրանսայի Մասնաճիւղերու համար։

Շնորհիւ հայրենասիրական ազնիւ զգացումներու եւ համերաշխութեան, յուսալից ենք որ Կրթասիրացը պիտի շարունակէ իր հանրօգուտ ուղին եւ պիտի յաջողի իրականացնել իր բարի նպատակները։

Մալաթիացի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանի վարչութիւնը իր մասնաճիւղերուն ֆութպոլի խումբերը դասաւորելու համար, մասնաճիւղային մրցումներ կատարել որոշած էր, սեպտ. 9ին Stade Pershingի դաշտերէն մէկուն մէջ տեղի ունեցան առաջին մրցումները որոնք անձրեւին պատճառաւ վերջնական արդիւնք մը չտուին։ Իսկ անցեալ կիրակի ալ ողիմպիական խաղերու պատրաստութեան առիթով տեղի ունեցած փորձերուն համար, յետաձգուեցաւ ուրիշ յարմար կիրակիի։

Այս մրցումներուն նպատակը շատ գեղեցիկ է, բայց կազմակերպութեան ձեւը պակաս։ Այդ նախապատրաստական մրցումները պէտք էր օգոստոսի մէջ կատարուէին եւ ամէն ինչ կարգադրուած ըլլար, որպէսզի իւրաքանչիւր մասնաճիւղի ֆութպոլի խումբ կարելիութիւն ունենար իրեն հաւասար խումբերու դէմ մրցումներ կատարել եղանակին սկիզբէն իսկ։ Ցաւալի է որ մինչեւ այսօր գոյութիւն ունեցող ֆութպոլի յանձնախումբը չէ կրցած կանոնաւորել ֆութպոլի ընդհ. գործերը, եւ այս պատճառաւ շատ ալ յուսալի չէ որ կարելի ըլլայ փափաքուած արդիւնքները ձեռք բերել։ Միւս կողմէ Հ. Մ. Ը. Մ.է դուրս միւս մարզական հայ միութեանց ֆութպոլի խումբերը շատոնց սկսած են մրցումներու շարքը, բաւական գոհացուցիչ արդիւնքներով։

*** Ինչպէս գրած էինք, անցեալ կիրակի Stade Buffaloի մէջ տեղի ունեցաւ ՍԷԹ քաղաքի տեղական մեծ խումբին եւ Փարիզի Club Françaisի խումբերուն մրցումը եւ վերջացաւ 3ի դէմ 3 հաւասար արդիւնքով։ Հայ մարզիկ Ս. Կարապետեան հակառակ ոտքը քիչ մը ցաւցուցած ըլլալուն, լաւագոյն խաղարկութիւն մը ունեցաւ եւ շահեցաւ երրորդ հաւասարեցնող նշանակէտը։ Յառաջիկայ կիրակի 23 սեպտ. Փարիզի ախոյեանական մրցումներուն սկզբնաւորութեան առիթով, Ֆրանսայի ժամու ախոյեան Red Star խումբը պիտի մրցի Clud Françaisի Ա. խումբին դէմ։ Այս մրցումին ալ պիտի մասնակցի Սարգիս Կարապետեան յառաջապահներու գծին մէջ։ Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Stade Elisabethի մէջ։

Գ. Գասապեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀՄԷՏ ԶՕԿՈՒ ԿՐՕՆԱՓՈ՞Խ.— Ալպանիոյ մէջ զրոյց կը պտտի թէ նոր թագաւորը, Ահմէտ Զօկու, կաթոլիկ դաւանութեան պիտի յարի, որպէսզի կարենայ նշանուիլ Իտալիոյ Ճիովաննա իշխանուհիին հետ։ Այս լուրին վրայ, խլրտում ծագած է կարգ մը ցեղերու մէջ, եւ կաթոլիկ քահանայ մը սպաննուած, իսկ ուրիշ մը վիրաւորուած է։

ԴՐԱՄ ՎԱՍՏԿԵԼՈՒ հանճարեղ միջոց մը գտած էր փիքառ։ 1922էն բանտէն արձակուելէ յետոյ, շաբաթը երեք անգամ կը ներկայանար դռնապաններու, բայց մանաւանդ դռնապանուհիներու, եւ ընկալագիր ներկայացնելով կը գանձէր որոշ գումար մը, գողութեան կամ հրդեհի ապահովագրութեան դէմ, իբրեւ տանտիրոջ պարտքը։ Գումարն ալ միշտ անփոփոխ էր, 310 ֆրանք 10 սանթիմ։ Երկուշաբթի առտու, ըստ սովորութեան ներկայացաւ Սանթիէ փողոց, Տիկին Թէվընոյի։

Դռնապանուհին վճարեց ընկալագրին փոխարժէքը, բայց քիչ յետոյ կասկածներու մատնուեցաւ։ Խաբեբան չուած էր, բայց շուտով օձիքը ձեռք տուաւ։

Անճանաչելի դառնալու համար, մօրուքը ածիլած էր։ Խոստովանեցաւ թէ բարեկամուհի մը ունի, որուն կը յանձնէր իր շորթած դրամները, իբրեւ օրապահիկ։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

— Աքացի մը տալու էր, գո- ...Անանիա, ոտքի ելլելով։

— Այո՛ ես ալ այդպէս ըսի, ...րական մը, սպայ մը կամ ...ւոր մը, չգիտեմ ալ ո՞վ կ'ու- ...մուսնանալ Մարգարիտին ...ըսի որ անիկա վարդ մըն է, ...ուսնանալու է մեխակի մը հետ։ ...ելով Անանիային. «դո՛ւն ես ...կը, գնա՛ սորվէ՛, բժիշկ ...ր»։

Անանիա ուրախացաւ, բայց ...եց թէ ո՞վ կրնար ըլլալ ...րգարիտին զինուորական թեկ- ...ուն։ Գուցէ կարմրավիզ ոստի- ...պետն ըլլար որ թատրոնին ...իրեն ըսաւ. «վերջացա՞ւ»։

Ցնկարծ մտքէն անցաւ տա- ժանագին տեսութիւն մը, Մարգարիտ կի՛նը հարուստ երիտասարդի մը, Մարգարիտ յաւերժապէս կորսուա՛ծ իրեն համար։

Վար դրաւ կատուն, սենեակ վազեց եւ կանգ առաւ պատուհանին առջեւ։ Կարծես թէ շնչահեղձ պիտի ըլլար։ Երբեք նախանձած չէր, երբեք մտածած չէր թէ Մարգարիտ այնքան շուտ կրնար ամուսնանալ։

— Ո՛չ, ո՛չ, կը մտածէր գլուխը սեղմելով երկու ձեռքերուն մէջ, ամուսնանալու չէ։ Սպասելու է մինչեւ որ...։ Բայց ինչո՞ւ սպասելու է։ Ես անհարազատ զաւակ մըն եմ, անառակ կնոջ մը զաւակ։ Միակ պարտականութիւնս է փնտռել մայրս, ազատել անպատուութեան անդունդէն... Մարգարիտ չի կրնար զիջանիլ իմ աստիճանիս իջնալ, բայց մինչեւ որ առաքելութիւնս կատարեմ փառքի մը նման անհրաժեշտ է ինծի։ Յետոյ կրնամ գոհ մեռնիլ։

Չէր մտածեր որ առաքելութիւնը կրնար երկարիլ եւ ապարդիւն ըլլալ իսկ առկէ հրաժարելով Մարգարիտին սիրոյն յուսալ՝ հրէշային գաղափար մը կը թուէր իրեն։

Մայրը գտնելու մտածումը կ'աճէր իրեն հետ, կը բաբախէր սրտին հետ, կը թրթռար ջիղերուն հետ, կը վազէր արեան հետ, միայն մահը կրնար արմատախիլ ընել զայն։ Կը մտածէր մօրը մահուան վրայ երբ կը փափաքէր որ իրենց հանդիպումը տեղի չունենար, բայց այս լուծումն ալ կամ այս լուծման փափաքը կը թուէր մեծ վատութիւն մը։

Աւելի խոքը հարցուց ինքնիրեն թէ իր զգացական բնաւորութի՞նը արդեօք առաքելութեան մտածումն ստեղծած էր կամ թէ այս մտածումը կազմած էր զգացական բնաւորութիւնը։ Մեկնումի նախօրեակին դեռ կ'ընդունէր իր զգացութիւններն ու զգացումները առանց վերլուծելու զանոնք, եւ այսպէս ընդունելով, ինչպէս տղայութեան առեն, կ'արմատացնէր հոգիին ու միսին մէջ. այնպէս որ ոչ մէկ տրամաբանութիւն, ոչ մէկ գիտակից պատճառաբանութիւն պիտի կարենային յետոյ արմատախիլ ընել։

Ցենդագին գիշեր մը անցուց։ Ա՜հ, արդէն հեռու էր այն ժամանակը, երբ կը գոհանար Մարգարիտը տեսնելով պարտէզին առուներուն մէջ՝ առանց ուշ դարձնելու իրանին ձեւին, մազերուն գոյնին։ Այն ատեն երեւակայական բաներ կ'երազէր, առեւանգում, հանդիպումներ, դէպի խորհրդաւոր տեղեր փախուստ, նոյնիսկ լուսնի ճերմակ դաշտերուն մէջ, բայց եթէ անոր ամուսնութեան լուրը տային՝ պիտի չվշտանար։ Անգամ մը ծրագրած էր իրեն հետեւելու համոզել եւ տանիլ լեռ մը։ Հոն դիակներն անաղարտ պահող թոյնով մը կը թունաւորուէին, կը տարածուէին ժայռերու վրայ, բաղեղներու եւ ծաղիկներու մէջ եւ միասին կը մեռնէին։ Այս երազին մէջ չէր յայտնուեր ձիւնասեղմումի մը կամ համբոյրի մը փափաքը։

Յետոյ ունեցեր էր ֆոնիի աղբիւրին հովուերգական երազը, համբոյրը, Մարգարիտի թոյլքումը։ Ներկայացման իրիկունը անոր մազերուն անուշահոտութիւնը, աչքերուն բոցավառումը, քաջառոյգ անձին ջերմութիւնը անպատում գինովութիւն մը պատճառեր էին։

Հիմա միայն կը տառապէր, մտածելով որ Մարգարիտ կրնար ուրիշին հետ ամուսնանալ։ Քունին մէջ կը տանջուէր երազելով. յուսահատ նամակ մը կը գրէր որուն կը միացնէր հնչեակ մը, գաւառաբարբառով գրուած բազմաթիւ հնչեակներէն մէկը, զոր անոր համար քերթած էր։

Արթնցաւ, ելաւ ու պատուհանը բացաւ։ Արշալոյսը մօտ կը թուէր։ Երկինքը պարզ էր, կարմրորակ աստղ մը կը փայլէր քարէ աշտանակի մը վրայ դրուած բոցի մը նման։ Աքաղաղները կ'երգէին, կարծես իրարու կը պատասխանէին խռպոտ ձայներով, փոխադարձաբար նեղացած կ'երեւային, եւ ամէնը լոյսին դէմ, որ չէր ծագեր։ Անանիա երկինք նայեցաւ եւ յօրանջեց. ցուրտ սարսուռ մը զգաց ոտքէն գլուխը։ Ո՜վ Աստուած, ի՞նչ կ'անցնէր ներսիդին։

Կարծես թէ հոգիէն բան մը բաժնուիլ եւ այդ երկինքին տակ ճամբայ կ'ուզէր, վայրի լերան առջեւ, որուն կողերը կը ծառայէին իբրեւ աշտանակ աստղերուն։ Ինչպէս ծանր բեռի մը տակ ճնշուած ճամբորդ մը կ'ուզէ թողուլ բեռին մէկ մասը ճամբան շարունակել կարենալու համար, այնպէս ալ ինք պէտքը կը զգար գաղտնիքէն մաս մը իմացնելու Մարգարիտին։

(Շար.) Թարգմ.՝ Հէթում

ներու ժողովին տալու եւրոպական պետութեանց միացեալ ճակատի երեւոյթը ընդդէմ Ամերիկայի։

⁂ Վարչապետ Միւլլէր հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Վոլֆ գործակալութեան ներկայացուցիչին.

— Ամբողջ գերման ժողովուրդը միահամուռ կը նկատէ որ Ժընեւի բանակցութեանց ընթացքին կարելի չեղաւ ձեռք բերել Հռենոսիոյ պարպումը։ Մենք պահանջեցինք ատիկա, ու կառավարութիւնը ամբողջովին կը բաժնէ գերման ժողովուրդին խորունկ հիասթափումը մեր առաջարկին մերժումին առթիւ։ Սակայն այս ուղղութեամբ յառաջդիմութիւն մը ձեռք բերուեցաւ, քանի որ գրաւող պետութիւնները առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնապէս ընդունեցին որ այս խնդրին մասին պաշտօնական բանակցութիւններ սկսուին։ Անգամ մը որ պարպումի հարցը օրակարգի վրայ դրուած է, անկէ չպիտի վերցուի։

«Մեր շահն ալ կը պահանջէ, որ հատուցումներու խնդիրը կարգադրուի, այսինքն մեր պարտքը վերջնապէս ճշդուի։ Ահա թէ ինչո՛ւ այս մասին պաշտօնական բանակցութիւններու սկսուիլն ալ մեծ յառաջդիմութիւն մըն է։

«Ֆրանսացիները ապահովութեան խնդիրը մէջտեղ դրին բանակցութեանց ընթացքին, սակայն մենք պատրաստակամութիւն յայտնեցինք բանակցութեան մտնել՝ կազմելու համար հակակշռող եւ հաշտեցնող յանձնաժողով մը, որ պարպումէն յետոյ կարգ մը պաշտօններ պիտի ունենայ՝ եթէ դժուարութիւններ ծագին։»

Զինաթափութեան խնդիրը

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր ժողովի Գ. Յանձնաժողովի առջի օրուան նիստին մէջ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ՝ հասկնալու համար թէ ե՞րբ նիստի պիտի հրաւիրուի զինաթափութեան Նախապատրաստական յանձնաժողովը, որուն մաս կը կազմեն Միացեալ Նահանգներն ու Խորհրդային Միութիւնը։

Նախ խօսեցաւ Պէնէշ՝ պատկերացնելով քաղաքական կացութիւնը եւ ընդգծելով այն յառաջդիմութիւնները որոնք ձեռք բերուեցան միջազգային ապահովութիւնը կազմակերպելու համար։ Ու ըսաւ թէ զինաթափութեան յանձնաժողովը շուտով պէտք է գումարուի դարձեալ։

Զինաթափութեան Նախապատրաստական յանձնաժողովի Նախագահ Լուտոն հետեւեալ «զգայացունց» յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Անօգուտ է կրկին նիստի հրաւիրել զինաթափութեան յանձնաժողովը, քանի պետութիւնները չեն հարթած իրարու մէջ ծագած վէճերը: Այն օրը, որ սըր Օսթէն Չէմպրլէյն Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ անգլեւֆրանս. նաւային համաձայնութեան մասին յայտնութիւններ ըրաւ, կը կարծէի թէ մեր խորհրդաժողովը գումարելու ժամը հասած է: Աւա՛ղ, լորտ Քըշընտընի ընդհանուր ժողովին առջեւ խօսած ճառը՝ իրական պաղ ջուրի յոգանք մը եղաւ ինծի համար, ու այսօր սրտանց համոզուած եմ որ անկարելի է մեր յանձնաժողովը նիստի հրաւիրել՝ քանի ծովային մեծ պետութիւնները չեն համաձայնած:

Ու առաջարկեց Փարիզի մէջ նիստի հրաւիրել Նաւային հինգ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները, որպէսզի իրարու հետ կարենան համաձայնիլ։ Ուրիշ պայմաններով ժողով հրաւիրելու պատասխանատուութիւնը չեմ ստանձներ, ըսաւ։

Ֆրանսայի պատուիրակ Փօլ Պոնքուր երկար ճառ մը խօսելով հաստատեց թէ զինաթափութեան հարցը զգացական եւ գաղափարական շրջանէն մտած է գործնական հողի վրայ։ Խնդիրը իսկապէս քաղաքական գոյն ստացած է։ Երեւութապէս անյաղթելի դժուարութիւններ կան։ Ատոնց յաղթելու միակ միջոցն է դիմել հանր. կարծիքին եւ գործի մղել կառավարութիւնները։ Յետոյ բանաձեւ մը առաջարկեց այս մասին։

Յունաստանի կառավարութիւնը եւ Հայերը

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը տեղեկանայ թէ հելլէն կառավարութիւնը տրամադրութիւն ցոյց կուտայ Յունաստանի Հայերու քաղաքացիական վիճակով եւ ներքին խնդիրներով զբաղելու։ Յանձնախումբ մը պիտի կազմուի քննելու համար Մաղըմեան եպիսկոպոսի մասին եղած ամբաստանութիւնները եւ մասնաւորապէս զբաղելու Աթէնքի մէջ անոր ունեցած քաղաքական գործունէութիւնով։

«Այս քննութեան պէտք տեսնուած է անոր համար որ Մաղըմեան եպիսկոպոս, իր տուած բազմաթիւ «ժուռնալ»ներով, հայ ազգային կեանքի մասին շփոթ գաղափար կազմել տուած է կառավարական շրջանակներուն»։

Հաւանական է որ մօտ ատենէն Վարչութեան անդամները եւ ուրիշ ազգայիններ այս խնդիրներու մասին կանչուին, լուսաբանութիւններ տալու համար։

Սպանիա՝ խռովայոյզ

Վերջին ձախող դաւադրութենէն յետոյ պաշտօնական շրջանակները բոլորովին հանդարտած չեն։ Ամէն կողմ, մասնաւորաբար Պարչելոնայի եւ Մատրիտի մէջ նախազգուշական լուրջ միջոցներ ձեռք առնուած են։ Ոստիկանութիւնը կը պահպանէ թնդանօթներու մարզադաշտը. արմատական եւ հանրապետական վարիչներու բնակարանները քաղաքապահներու հրսկողութեան տակ կը գտնուին։ Ներքին նախարարը հրամայած է ցրուել ո եւ է հաւաքոյթ, որ կրնայ մեծ համեմատութիւններ ստանալ։ Բազմաթիւ ժողովասրահներ փակուած են ոստիկաններուն կողմէ։

Չէ հաստատուած այն լուրը թէ կառավարութիւնը մտադիր է բոլորովին ջնջել Ազատ - Որմնադրութիւնը։ Երկու ազատորմնադիրներ ձերբակալուած են՝ աւելի իբրեւ անիշխանական։ Մասնաւորաբար խռովայոյզ վիճակի մէջ է Պարչելոնան։

Երկրաշարժ Իզմիրի մէջ

Պոլիսէն կը հեռագրեն 18 սեպտեմբեր թուականով.— Այսօր Իզմիրի մէջ սաստիկ երկրաշարժի ցնցում մը զգացուեցաւ։

Զոհ չկայ, սակայն նիւթական կորուստները մեծ են։

Պուլկ. յեղափոխականներ Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի գիշեր ժամը 10ին, պուլկար յեղափոխականներ մտան հելլէնական հողը Զիրնովոյի մօտ եւ բուռն հրացանաձգութենէ մը յետոյ ռումբերով յարձակեցան հելլէն պահականոցներուն վրայ։

Տրամայէն ստիպողաբար վաշտ մը զինուոր ղրկուեցաւ՝ պահականոցները ամրացնելու համար։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջակայքի ընկերները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, փլաս տ'իթալի, քաֆէ 0 ֆլէր տը Լիւնի վերնայարկը։ Օրակարգ.— վիճաբանութիւն պատգամաւորի զեկուցման։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԿՈՂՄԷ

Այս կիր. ժամը 2ին Սթատ փորթ Ցոբէի մէջ (Porte Picpus)

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի 9 մասնաճիւղերու եւ շրջանի բոլոր հայ մարզական միութիւններու եւ սկաուտներու։

ՄՈՒՏՔԵՐԸ ՇԱՏ ԱԺԱՆ

Մէթրօ՝ Daumesnil, Թրամ. Թիւ 81, 123, 124: Օթօպիւս AY եւ AU

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

6 Հոկտեմբեր 1928, շաբաթ գիշեր, ժամը 8.45ին

Թատրոն Սոսիէթէ-Սավանթ, 8 Rue Danton

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ (Զուարթ օփէրէթ 4 արար)

ՆՈՒԱԳ... ԵՐԳ... ՊԱՐ

Ղեկավարութեամբ յայտնի թառիստ Պ. ԺՈՐԺ ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԳԻՆԵՐԸ՝ 20, 15, 10 եւ 5 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Գոյամարտ խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալօն Սէն-Ժաք, 4 րիւ Սէն Ժաքի ընդարձակ սրահը։ Անհրաժեշտ է բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու ներկայութիւնը։ Օրակարգ՝ Զ. Շրջանային ժողովի զեկուցում և կարգ մը կարեւոր խնդիրներու շուրջ խորհրդակցութիւն։ Ներկայանալ անպայման անդամատետրերով։

Մարսէյլի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Նիսի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Քանի եւ Կրասի խումբերը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քանի սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորի զեկուցում։

Լիոնի Շրջ. կոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի 23 սեպտ. Գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ Նոր Կոմիտէի ընտրութիւն։

Պելֆորի ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ընկ. Թօլեանի սենեակը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Կարեւոր Օրակարգ։

Փոն տը Շէրիւի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները (անդամատետրերով) այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։

այս կիրակի կ. վ. ժամը 2ին 3 bis Passage Lauzin (մէթրօ Պէլվիլ, Պ. Արսէն Գարակէօզեանի բնակարանը։ Օրակարգ՝ նոր դիւանի ընտրութիւն, եւ կրթական հարցի շուրջ խորհրդակցութիւն։

Վ.ՐԻՊԱԿ.— երեկուան Յառաջի մէջ, Ժընեւի Թղթակցութեան հաշուական մասը, — «ցարին 100,000 ֆրանք» եւլն. պէտք է ըլլայ 100,000 ռուբլին (չորս տարուան համար, տարեկան 25,000էն), ինչպէս կը հասկցուի գրութեան իմաստէն ալ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք բոլոր այն բարեկամներուն, հայրենակիցներուն եւ ընկերներուն, որոնք անձամբ կամ գրով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրեցեալ զաւկին, եղբօրորդւոյն եւ քեռորդւոյն ՎԱՀԱՆ ԵԱՂՃԵԱՆի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 11 Սեպտ. երեքշաբթի երեկոյեան։

Սգակիր՝ Տէր եւ Տիկին Եաղճեան, Հօրեղբայրը՝ Նշան Եաղճեան եւ մօրաքոյրը Ալթուն Պետրոսեան։

Մարսէյլ

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒՓ

Լօրէթ, Պ. Այանեան.— Ձեր ուզած հասցէն.— Délégation Arménienne, 71 Ave, Kléber, Paris.

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԱԼ նամակ ունի Պ. Սերովբէ Զօրիկ։ Դիմել խմբագրատուն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ շրջակայքի հայրենակիցները կը հրաւիրուին այս կիրակի ժամը 10ին 12 Rue Charles Calmus, Gentilly (Seine), վերակազմելու համար հայրենակցական միութիւնը :

ՅԱՐԴԳՈՂԻ անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Ֆլորիա:

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի առժամեայ վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը: կարեւոր խնդիրներ եւ վարչութեան ընտրութիւն: կը հրաւիրուին նաեւ ամէն անոնք որ փարիզ բնակելով անդամագրուիլ կը փափաքին: ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԼԻՈՆԻ Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 1.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը: խիստ կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն :

ԼԻՈՆԻ Բալուի եւ յարակից գիւղերու Ազ. Մարմնի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 91 Rue Moncey:

ՊՕԼՈՒԻ եւ Շրջակայից Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզ եւ արուարձանները բնակող երկսեռ հայրենակիցները (Պօլուցի, Տիւզճէցի, Տէվրէկ - Համիտէցի, Պարթընցի եւ Զօնկուլտագցի)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928
21 Septembre 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 757 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ

…քիչ անդին պիտի կարդաք Ազգերու Դաշնակցութեան Քաղաքական Յանձնախումբին վիճաբանութիւնները, Տոքթ. Նանսէնի նոր կոչին առթիւ։

…ընթերցողներուն ծանօթ է խնդիրը։ Նորվեկիացի բեւեռախոյզը 1923էն ի վեր անդադար կը ծեծէ Ժընեւի Ժողովին դուռը, որպէս զի 800,000—1,000,000 ոսկիի տրամադրէն, Հայաստանի ճահիճները չորցնելու եւ քանի մը տասնեակ հազար գաղթականներ տեղաւորելու համար։ Ժամբորդութիւններ եւ տեղին վրայ արհեստագիտական քննութիւններ կատարուեցան, ծրագիրներ եւ նախահաշիւներ շինուեցան, շարք մըն ալ պերճախօս ճառեր արտասանուեցան։ Բայց անօգուտ։ Անցեալ տարի, Տոքթ. Նանսէն յուսահատական կոչ մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, շեշտելով մեծ պետութեանց մեղքերը այս ազգին հանդէպ։ Մինչեւ անգամ սպառնաց Ժողովին ձեռնթափ ըլլալ։ Եւ Մեծերը, փոխանակ ստանձնելու պահանջուած գումարին երաշխաւորութիւնը, իրենց «անկարողութիւնը» ճառեցին, ու յորդորեցին որ բեւեռախոյզը շարունակէ իր ջանքերը…։

Իբրեւ արդիւնք, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը սեպտեմբեր 22ին որոշեց նոր կոչ մը ուղղել անդամ պետութեանց, որպէսզի… ողորմին հայ գաղթականներուն։ Հետզհետէ պատասխանեցին քանի մը պետութիւններ միայն.— Յունաստան, որ յանձն առաւ շոգենաւ տրամադրել եւ զեղչեալ գնով փոխադրել գաղթականները. Ռումանիա, որ խոստացաւ հազար ոսկիի վճարել, Գերմանիան, որ մէկ միլիոն մառք …ապրանք տրամադրէր։ Ֆրանսան արդէն բեռնաւորուած ըլլալով Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, իր ուժէն վեր կը գտնէր նոր զոհողութիւն։ Անգլիան բոլորովին չկամեցաւ, սկիզբէն ի վեր, «նիւթական անձկութեան պատճառով»։ Հեռաւոր Սպանիան, որ …ունեցած չէ հայկական դատին հետ, տրամադրութիւն կը յայտնէր օգնելու։ Միւսներէն՝ ոչ մէկ պատասխան, կամ պարզապէս պղատոնական խօսքեր։

Մէկ տարի վերջ, եւ Ազգերու Դաշնակցութեան «ազդու» …էն յետոյ, կացութիւնը կը մնայ անփոփոխ։

Նանսէն իր միջոցներով կրցեր է ճարել հարիւր հազար …ին։ Յունաստան եւ Ռումանիա կը պահեն իրենց խոստումները։ Գերմանիան կ'ուզէ ապրանքով հաշուակցիլ իր մէկ միլիոնի յանձառութիւնը, այն ալ պայմանով որ առնուազն …ի պետութիւններ աջակցին։ Ֆրանսան միշտ բեռի տակ է, Սուրիոյ եւ Լիբանանի պատճառով, իսկ Անգլիան՝ աւելի քան երբեք դժկամակ եւ «անկարող»։

Արդիւնքը,— «Քաղաքական յանձնախումբը քուէարկեց բանաձեւ մը, որուն համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը իր հովանաւորութեան տակ պիտի առնէ հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը եւ 65,000 զուիցերական ֆրանքի գումար մը կը դնէ Տոքթ. Նանսէնի տրամադրութեան …ի, վարչական ծախքերու համար»։

Այսօր-վաղը կ'իմանանք ընդհ. ժողովին որոշումը։

Միւս կողմէ, բանակցութիւններ պիտի կատարուին զանազան պետութեանց հետ, անոնց վերջնական պատասխանները ստանալու համար։

Ուրեմն, միեւնոյն քաշքշուքը։ Եւ այս՝ այն պատճառով …ոչ մէկ պետութիւն, կարմիր թէ ճերմակ, տրամադրութիւն …ունի քաղաքական տեսակէտին մօտենալու հարցին։ Ամբողջ …ը վերածուեր է բարեսիրական ձեռնարկի մը, որուն ուզողը …ն կը մօտենայ։

Աւելի բնորոշելու համար, ըսենք թէ քաղաքական նկատումներն ալ մեծ դեր կը կատարեն այս չկամութեան մէջ։ …ակ, Մեծն Բրիտանիան, իբրեւ պետութիւն, երբեք չուզեր …ել ո'ր եւ է ձեռնարկի, որ կրնայ զօրացնել խորհրդային …է երկիր, նոյնիսկ փոքր Հայաստանը։ Լոնտոնի համար …ի Հայաստան մը յառաջապահն է ռուսական տիրապետութեան եւ յառաջխաղացութեան, կարմիր թէ ճերմակ Ռուսիոյ թաթին տակ։ Եւ մեծ շնորհ ըրած կը կարծէ, թո'յլ տալով …արեգործական ընկերութիւններ մասնակցին հանգանակութեան, փշրանք մը նետեն «Աղքատ Ղազարոսի գանձանակը»։

…կը թուի թէ Նանսէն իր ճարած գումարին համեմատ աշխատանքներ պիտի կատարէ Երեւանի մէջ, իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պղատոնական բանաձեւ մը քուէարկելէ յետոյ, …շունչ կրնայ քաշել մէկ տարի եւս, մինչեւ 1929 սեպտեմբերի ընդհանուր ժողովը։

Ուրիշ խօսքով, Ներգաղթի ոչ մէկ մօտաւոր հեռանկար, …որ դրամ ճարուի, ճահիճներ չորցուին, տուներ …ին եւ տեղ բացուի։

Զրպարտութի՞ւն կ'ըլլար ըսել թէ՝ Երեւանի քաղաքականութիւնն է որ կը նուիրագործուի, Ժընեւի Ժողովին կնիքով։

Երբ իշխանութիւն մը, որ ինքզինքը հայկական կը կոչէ, …ողջ ժողովուրդի մը ճակատագիրը կապած է մուրացիկի …րակներու եւ ճահիճներու չորացման, փոխանակ ուղղակի …երոջը՝ Մոսկուայի առջեւ դնելու քաղաքական պահանջ…ու ծրագիր մը,— ի՞նչ կարելի է սպասել «քաղքենի …արհակալ գիշատիչներէն»։

…Շատ-շատ՝ պնակ մը ապուր եւ քանի մը բեռ ապրանք, …ու արօր եւ շոգենաւի տոմսակ մը։

Եւ այս՝ 1921էն ի վեր, այնքան դղրդագին յայտարարութիւններէ եւ Չէչէրինեան աւետիսներէ յետոյ…

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Թուրքիոյ նուիրուած խմբագրականներու շարքի մը մէջ, «Ցուսաբեր» դիտել կուտայ (12 սեպտ.).

— «Անուրանալի է, որ քէմալիզմը անսանձ թափով մը կը ձգտի Թրքացնել Թուրքը եւ զայն դարձնել Թիւրք օղլու Թուրք։

Եւ որովհետեւ շարժման հիմնական եւ առաջադիր նպատակը այս է, ուստի բոլոր բարեփոխութիւններն ալ առաջին հերթին այս նպատակը կը հետապնդեն։

Ազգային արտաքին յատկանիշները — խալաթ, ալբուրեն, ֆէս, շէրիաթ եւայլն — որոնք թրքական չեն կա՛մ ամբողջութեամբ եւ կամ մասամբ, ազատած են, ըստ քէմալիզմի, ներքին թուրքը թուրքին մէջ եւ զայն դարձուցած անշիք եւ անկորով։

Քէմալական «բարեփոխութիւնները» նպատակ ունին այս խոչընդոտները վերցնել, ազատագրել թուրքը իրեն խորթ ու անհարազատ տարրերէ, զայն օժտել նոր յատկանիշներով՝ Թուրքին մէջ ներքի՛ն Թուրքը նոր թափով ու նոր շունչով վերակոչելու համար։

Ասիկա նոր շարժում մըն է, որ արտաքնապէս յեղափոխական, յառաջադէմ շարժման կարծես բոլոր յատկանիշներն ունի, եւ որ սակայն ներքնապէս գերադանցօրէն յետադէմ ու հակայեղափոխական երեւոյթ մըն է։

Որովհետեւ, եթէ ֆաշիզմը Իտալացիին մէջ կրնայ կեանքի կոչել հին-հռոմէացին, եթէ ռիզալիզմը այսօրուան Իրանցիին մէջ կրնայ հրահրել հին Պարսիկի ոգին, ապա այդ չի նշանակեր, որ նաեւ քէմալականը այսօրուան Թուրքին մէջ կրնայ արթնցնել ու ոտքի հանել դարերու խառնածինը՝ ցեղային իր վայրագ կերպարանքով եւ պատմական իր դաժան ու աւերիչ առաքելութեամբ։

Որովհետեւ հին Հռոմէացին, հին Պարսիկը իրենց մէջ ունէին, վերջապէս, բարձր քաղաքակրթութեան բազմաթիւ տարրեր, որոնցմէ խոպան զուրկ է Թուրքը։

Եւ այդ պատճառով ֆաշիզմի եւ ռիզալիզմի մէջ, որոնք ձեւականօրէն նոյն ձգտումը ունին ինչ որ քէմալիզմը, թերեւս դժուար է այս վտանգաւոր գիծը նշմարել, մինչդեռ քէմալիզմի մէջ զայն կարելի չէ չնշմարել»։

ՊՈՒԼԿԱՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Սոպրանիէն քուէարկեց Պուլկարիոյ Ազգային Դրամատան վերակազմութեան օրէնքը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնաժողովի ծրագրին։ Պուլկարիա իր դրամը կայունացնելու, ելմտացոյցը շտկելու եւ խճուղիներ ու երկաթուղիներ շինելու համար 5 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը պիտի կնքէ, Ազգերու Դաշնակցութեան երաշխաւորութեամբ։

Խորհրդարանի քուէարկութենէն յետոյ, այլեւս օրինական ոեւէ արգելք չէ մնացած՝ փոխառութիւնը կնքելու։ Նախարարական տագնապը դարձեալ ծայր պիտի տայ, անմիջապէս որ փոխառութեան խնդիրը վերջնականկերպովկարգադրուի։

ՊՐՈՔՏՈՐՑ-ՐԱՆՑԱՈՒԻ տեղ, որ վերջերս մեռաւ, Մոսկուայի գերմանական դեսպան պիտի նշանակուի Թուրքիոյ դեսպան Նատոլնի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Ժընեւէն կը գրեն 18 սեպտեմբեր թուականով.— Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովի Վեցերորդ Յանձնաժողովը զբաղեցաւ հայ գաղթականները Երեւանի խորհրդային հանրապետութեան մէջ տեղաւորելու Նանսէնեան ծանօթ ծրագրով։ Ինչպէս գրեցինք, այս խնդիրը Խորհուրդին կողմէ Ընդհանուր Ժողովին ղրկուած էր։

Տոքթ. Նանսէն, Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականներու բարձր-կոմիսարը, անգամ մը եւս Քաղաքական Յանձնաժողովին առջեւ եկաւ շեշտել թէ՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է յաջողցնէ հայ գաղթականներու տեղաւորման խնդիրը։ Յայտնեց թէ իր ծրագրի գործադրութեան համար հայ եւ ամերիկեան կազմակերպութիւններէն կրցած է հաւաքել 100,000 անգլիական ոսկի։

Գերմանիոյ ներկայացուցիչը պարզեց թէ գերման կառավարութիւնը հաստատ կը մնայ իր այն խոստումին վրայ թէ մէկ միլիոն մարք արժէքով ապրանք պիտի յատկացնէ այս նպատակին, պայմանով որ առնուազն հինգ պետութիւններ իրենց աջակցութիւնը բերեն։

Ֆրանսական պատուիրակ Սէրօ գովեստով խօսեցաւ Տոքթ. Նանսէնի ջանքերուն վրայ, բայց դիտել տուաւ որ ֆրանսական կառավարութիւնը նիւթապէս հնարաւորութիւն չունի Նանսէնեան ծրագրին աջակցելու, քանի որ արդէն Սուրիոյ մէջ ստանձնած է 100,000 հայ գաղթականներ տեղաւորելու գործը։ Ցարդ 60,000 հայ գաղթականներ զետեղուած են արդէն Սուրիոյ մէջ։ Իսկ վերջերս ալ Հալէպի, Պէյրութի եւ Իսքէնտէրունի գաղթակայաններէն 7000 հայ գաղթականներ փոխադրուեցան դէպի երկրագործական շրջաններ։ Հետեւաբար Ֆրանսա ստիպուած է իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնել Սուրիոյ վրայ, ամբողջացնելու համար իր ձեռնարկած գործը։

Անգլիոյ ներկայացուցիչը մեծ խանդավառութիւն ցոյց չտուաւ հայ գաղթականներու տեղաւորման ծրագրին մասին և ըսաւ թէ դժուար է իրականացնել զայն։

Ի վերջոյ Յանձնաժողովը քուէարկեց բանաձեւ մը, որով Ընդհանուր Ժողովը կը յայտարարէ թէ՝ կ'ընդունի Հայերու տեղաւորման գործը դնել Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ եւ 65,000 զուիցերիական ֆրանքի գումար մը կը յատկացնէ Տոքթ. Նանսէնի՝ վարչական ծախքերու համար։

Ասկէ զատ, պաշտօն յանձնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարին, բանակցութեան մէջ մտնել այն պետութեանց հետ, որոնք տրամադրութիւն յայտնած էին նիւթապէս աջակցելու այս ծրագրին և որոնց վերջնական պատասխանները չեն ստացուած դեռ։

Թուրք-Յունական դաշնագիրը

Յունաստանի վարչապետ Վէնիզէլոս եւ Աթէնքի իտալական դեսպան Ալարոթթա վերջնապէս ճշդեցին իտալեւհելլէն նոր դաշնագրին բնագիրը։ Վէնիզէլոս երէկ ճամբայ ելաւ դէպի Հռոմ, ուր կիրակի օր պիտի ստորագրէ դաշնագիրը՝ Մուսոլինիի հետ։ Մեկնելէ առաջ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ Աթէնքի իտալական եւ սերպ դեսպաններուն հետ։

Փարիզի մէջ, Վէնիզէլոս պիտի տեսակցի Սերպիոյ արտաքին նախարար Մարինքովիչի հետ՝ Պելկրատ երթալէ առաջ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆՈՐ ՆԱՀԱՆՋԸ

Ինչպէս գրեցինք, խորհրդային իշխանութիւնը նոր հրահանգներ տուած է, օտար դրամագլուխը հրապուրելու համար։

Նոր հրամանագրին համաձայն, որ հրատարակուած է «Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի Թերթ»ին մէջ, խորհրդային իշխանութիւնը յանձն կ'առնէ օտար դրամագլուխը ընդունիլ ճարտարագործութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ։ Հրամանագիրը կ'ըսէ բառ առ բառ,— փոխադրութեան միջոցներու, ձեւափոխման ճարտարարուեստին, հանքի եւ վառելանիւթի, ելեկտրական եւ անտառային ճարտարագործութեան, հողագործութեան, շաքարի եւ կաթնատնտեսութեան, բամպակի մշակութեան եւ համայնական տնտեսութեանց մէջ։ Հրամանագիրը կ'աւելցնէ թէ օտար դրամագլուխը պիտի արտօնուի գործելու ոչ միայն ճարտարագործական, այլ եւ ուրիշ շրջաններու, այսինքն ամբողջ Ռուսիոյ մէջ։ Մենաշնորհներու Գերագոյն Խորհուրդը իրաւունք ունի միեւնոյն արտօնութիւնը տալու բոլոր ճիւղերուն համար։ Խորհուրդը պաշտօն ստացած է օտար դրամագլուխը բերել տալ մանաւանդ գունաւոր մետաղներու շահագործման համար, մետաղագործական ճարտարարուեստի զարգացման եւ մասնաւորապէս մեքենաներու շինութեան, թուղթի, «սէլիւլոզ»ի, ինքնաշարժի եւ արուեստական մետաքսի ճարտարագործութեան մէջ։ Այս առթիւ, կառավարութիւնը որոշած է արտօնատէրներուն ընծայել մասնաւոր դիւրութիւններ եւ առանձնաշնորհներ, որոնք կրնան «մղում տալ արտադրութեան»։

Ամէն տեսակ դիւրութիւններ պիտի տրուին արտօնատէրներուն, որոնք յանձն կ'առնեն ճարտարագործութեան նոր ճիւղեր հաստատել։ Մենաշնորհներու խորհուրդին յանձնարարուած է այս կարգի առաջարկները ընդունիլ «մասնաւոր բարեացակամութեամբ»։ Արտօնատէրները իրաւունք պիտի ունենան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱՑԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ո՞վ չի գիտեր որ հաց բառը պարզ եւ հասարակ գոյական է։

Այդ գոյականը կը շինուի միշտ ցորենի, քիչ անգամ նաեւ գարիի եւ եգիպտացորենի ալիւրէն։

Ո՞վ չի գիտեր որ հացի համար իբրեւ ածական միշտ կը գործածուին *թուխ* հաց, *ճերմակ* հաց, *նիհար* հաց, *չոր* հաց, *օթեկ* հաց, *դիւրամարս* հաց, եւայլն։

Եթէ անպատշաճ ածականներ փակցնես, չուտուիր։

Ներկայ Ռուսիոյ մէջ ութ ամիսէ ի վեր, գիւղացիներու պահանջով «հաց» բառը դերանունի փոխուած է։ Այսինքն «հաց»ը իբրեւ գոյական չի ճարուիր, այլ կայ հացի պաշտօնը կատարող *հաց դերանունը։*

Օրինակ,—վարսակ, տարեկան, գետնախնձոր, սիսեռ, բակլա եւ ուրիշ հունտեր պէտք է խոնարհել *աղալ* բայով. ապա արդիւնքը շաղկապով մը իրար միացնել եւ ջուրով շաղուել, իբրեւ մակբայ։ Ցետոյ ձեր սիրած կամ չսիրած սեւ, լեղի ածականները երեսին քսելով, նետել փուռը, ուր կը դառնայ համով-հոտով դերանուն։

Եւ կ'ունենանք, —*խմոր հաց, ցեխ հաց, պինդ հաց, աւազ հաց, անմարսելի հաց* եւ վերջապէս *անհաց հաց*, զորս անասունները իբրեւ դերանուն չեն ընդունիր։

Ո՛վ որ չի հաւատար, թող փորձէ։

Որպէսզի կողմնակալ եւ չարամիտ չնկատուիմ, կը փութամ յայտնել թէ՝ «խորհրդային Հայաստան» կենդանիներու այս ընթացքին համար ուրիշ կարծիք կը յայտնէ։ կարդանք միասին.

— *«11 ՏՈՆՆ ԱՆՊԷՏ ՀԱՑ.— Կեդրոնական քիմիական լաբորատորիան, որպէս ուտելու համար անպէտ արգիլել է Բանկոոպին վաճառք հանելու 11 տոնն տարեկանի հաց։ Հացի մի մասն օգտագործել է որպէս անասունների կեր»։* (1928 օգոստ. 1 N. 177)

Պէտք չէ զարմանալ, եթէ օր մըն ալ լսենք թէ Հայաստանի անասունները կը տառապին խիթերէ եւ անմարսողութենէ, ինչպէս ասունները։

ՀԱՅԿՕ

ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ

ՇԱՐԺԻ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

. . . *Խմբագիր,*

Նիսի հայ լուսանկարիչներս խորապէս ազդուած Պուլկարիոյ վերջին երկրաշարժի հետեւանքներէն եւ հայ աղէտեալներու տառապանքներէն, եւ ուզելով մեր կարողութեան չափով թեթեւցնել անոնց տագնապը, վ. Մանուկեանի նախաձեռնութեամբ հաւաքեցինք 200 ֆրանք եւ կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները որ հետեւին մեր օրինակին։ Ահաւասիկ մասնակցողներուն ցանկը.—

68րդ Ցանկ

	Ֆր.
Մ. Առաքելեան	30.—
Վ. Բիւզանդեան	25.—
Գ. Չէրվիշեան	25.—
Յ. Մարգարեան	25.—
Տաճ. Օհաննէսեան	25.—
Յ. Սալէպճեան	15.—
Վ. Մանուկեան	10.—
Յ. Ճարպիկեան	10.—
Կ. Անուշեան	10.—
Յ. Թավուքճեան	5.—
Ա. Խօրասանճեան	5.—
Յ. Պարտիզպանեան	5.—
Վ. Բարթողեան	5.—
Օննիկ	5.—
Գումար	200.—
67րդ Ցանկին գումարը	91,112.85
Ընդհ. գումար	91,312.85

ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ
"ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ„

IV

ԿԱՊՈՅՏ ՎՏԱՆԳ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Ռուսական վտանգին եւ Միջին Ասիոյ ու Մօտաւոր Արեւելքի մէջ նոյն կառավարութեան ոտնձգութիւններուն զուգընթաց, Անգլիոյ մէջ երկու քաղաքական կարծիք է գոյութիւն ունեցեր, — մէկ խումբը՝ ռուսական քաղաքականութեան խիստ հակառակ, եւ նոյն իսկ ի հարկին պատրաստ պատերազմելու այդ պետութեան դէմ, իսկ միւս խումբը հաշտութեան եւ համաձայնութեան կողմնակից էին։ 1877ին Ռուսիոյ դէմ պատերազմելու կողմնակիցները կոչեցին «ճինկօ», որ կը նշանակէ ծայրայեղ հայրենասիրութիւն։ Լորտ Քըրզընը պէտք է ընդունիլ այս խումբին երեւելիներէն մէկը, իսկ Սըր Էտուըրտ Կրէյը (յետոյ Լորտ) մեղմ քաղաքականութեան կողմնակից էր։

Առաջին կարծիքի կողմնակիցները կ'ըսեն թէ Ռուսաստանը մեծ վտանգ է Հնդկաստանի համար եւ ամէն գնով պէտք է զայն Հնդկաստանի սահմանէն հեռու պահել եւ ի հարկին պէտք չէ հօ կենալ Հնդկաստանի կայսրութեան սահմանները ընդարձակելէ եւ այս առթիւ խոշոր ծախքեր ընելէ։ Ասոնց տնտեսական կարծիքն ալ այն է, թէ առեւտուրը դրօշակին ետեւէն կ'երթայ, այսինքն պէտք է նախ գաղթային եւ գաղթավայրի ընդունակ երկիրները քաղաքական, զինուորական ազդեցութեան, հովանաւորութեան եւ իր դրօշակին տակ առնել, որպէսզի յետոյ հեշտութեամբ կարելի ըլլայ առեւտուրն այնտեղ ընդարձակել։

Միւս խումբը նախ՝ Ռուսիոյ վտանգը այդքան մեծ չի գըտներ։ Երկրորդ՝ կը հաւատայ, որ պէտք է հաշտարար ոգիով մտնել եւ համաձայնութեամբ հեռացնել փորձանքը։ Ասոնց տնտեսական կարծիքն ալ այն է թէ առեւտուրը «ճանապարհի» ծոծրակէն կուգայ, այսինքն իրենց առեւտուրը զարգացնելու համար ասիական եւ գաղթային երկիրներու մէջ պէտք է ջանալ ճանապարհներ եւ առեւտրական ազդեցութիւն հաստատելու եւ պէտք չէ այնքան հաւատք ունենալ ուժին ու զինուորական ազդեցութեան վրայ։

1907ի դաշնագիրը եւ Սըր Էտուըրտ Կրէյի քաղաքականութիւնը իսկական օրինակն է առաջին կարծիքին, իսկ 1919ի համաձայնութիւնն ու Լորտ Քըրզընի քաղաքականութիւնը կատարեալ օրինակն է երկրորդ կարծիքին։ Այն միջոցին, երբ Լորտ Կրէյ Անգլիոյ արտաքին նախարարն էր, Լոնտոնի կառավարութիւնը Ռուսիոյ հանդէպ մեղմ ու հանդարտ քաղաքականութիւն կը հետապնդէր եւ նոյն ժամանակ Լորտ Քըրզընը Լորտերու ժողովին մէջ արտաքին նախարարութեան քաղաքականութիւնը կը քննադատէր։ Երբ կարգը իրեն հասաւ եւ արտաքին պաշտօնատան մէջ տեղ բռնեց իր հին ծրագիրը, այսինքն Ռուսիոյ ազդեցութիւնը Պարսկաստանի մէջ ոչնչացնելու եւ Անգլիան առանձնաշնորհելու գաղափարը, բախտն ալ գործի դասաւորման մէջ իր աջակցութիւնը չխնայեց, քանի որ ռուսական յեղափոխութիւնը ստիպեց Ռուսերը, որ որոշ ժամանակ իրենց ներքին գործերով զբաղին։ Գաղտնիք չէ որ այն այն ժամանակ ոչ միայն անգլիական զօրքը ցրուած էր Պարսկաստանի մէկ ծայրէն միւսը, այլեւ ռուսական հողամաս եւս մտնելով հասած էր մինչեւ Կասպից ծովի եզերքը։ Այդ ժամանակ էր, որ Լորտ Քըրզըն 1919ի համաձայնագիրը թելադրեց անգլիական և պարսկական կառավարութիւններուն։

* * *

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԱՄԱՅԻՄՆԱԼՈՒ ԿԱՄ ԲԱԺԱՆՈՒԵԼՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ. — Բացի այս երկուքէն, ուրիշ հիմնաւոր քաղաքականութիւններ եւս կը տիրեն Անգլիոյ մէջ։ Ասոնց մէկը «Պարսկաստանի ամայի մնալու» եւ միւսը «Պարսկաստանը բաժնել»ու քաղաքականութիւնն է, երկուքն ալ Հնդկաստանի պաշտպանութեան եւ պահպանման նկատումով։

Մէկ քաղաքականութիւնն այն է, որ պարսկական երկիրը ընդարձակ անմշակ դաշտ մը մնայ, առանց բաւարար շինարարութեան եւ առանց երկաթուղիներու, որպէսզի հարիւր հազարաւոր ռուս զօրքի անցքը Հնդկաստանը գրաւելու համար՝ գործնականապէս անհնար դառնայ։ Միւսը՝ այս ծրագիրը գործնական չըլլալու կամ բախտը չօգնելու պարագային, կը ջատագովէ Պարսկաստանը բաժնել փոքր պետութիւններու, որպէս զի իւրաքանչիւրը ենթակայ ըլլալով Անգլիոյ, բազմաթիւ դիրքեր գոյանան Ռուսիոյ դէմ։ Այս քաղաքականութեան վկան Լորտ Քըրզընի ճառն է Լորտերու ժողովին մէջ, որ տպուած է ամսագրի 16րդ թիւին մէջ։ Լորտ Քըրզընը բացարձակօրէն կ'ըսէ. — Երբ Պարսկաստանի կարեւոր երկաթուղիները շինուին, այլեւս այն անանցանելի անապատները, որ Ռուսիան կը բաժնեն Հնդկաստանէն, կարելի չէ պահպանել Հնդկաստանը։ Բաժանման քաղաքականութեան ապացոյցներն ալ այն ծրագիրներն են, որ կը հետապնդուին Բիւրտիստանի, Խուզիստանի և Պարսկաստանի մեր նահանգներուն մէջ։

ԴԵՂԻՆ ՎՏԱՆԳ

Ամսագրի 20րդ թիւին մէջ, «Ազգ. հարցը եւ Պարսկաստանի ազգ. միասնականութիւնը» վերնագրին տակ այս վտանգը շօշափած եւ շեշտած ենք Օսմանցիներու չար միտումները՝ մեր երկրին հանդէպ։ Այստեղ քիչ մը աւելի մանրամասնօրէն պիտի պարզաբանենք։

Մինչեւ այժմ օսմանեան պետութիւնը երեք տեսակ քաղաքականութիւն է հետապնդած, որոնց երկուքը փորձելէ յետոյ, թողած է եւ ահա երրորդը կը փորձէ ժամանակէ մը ի վեր։

«ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.— Առաջինը «Օսմանեան Միութիւն» «Համաթուրանականութիւն» կոչուած այն քաղաքականութիւնն էր, որ կը ձգտէր օսմանեան կայսրութեան բոլոր հպատակները,— թուրք, յոյն, հայ, արաբ, ալպան, մահմետական, հրեայ, քրիստոնեայ եւայլն, ինչ ազգէ, լեզուէ եւ կրօնքէ ալ ըլլան, ջանքերը համախմբել «Օսմանցի» բառի միասնականութեան տակ և կառավարութեան ույժը քաղել այն մեծ աղբիւրէն։ Այս քաղաքականութիւնը, ինչպէս կը նախատեսուէր, չկրցաւ դիմանալ. մէկ կողմէ Թուրքերը շատ կոպիտ ու հպարտ են եւ միւս կողմէ տաճկահպատակ ոչ թուրք ազգեր ու փոքրամասնութիւններ, ինչպէս Յոյներն ու Հայերը Թուրքերէն աւելի քաղաքակրթուած ըլլալով, չէին հաւատար, թէ Թուրք կառավարութիւնը անկեղծօրէն հաշտ կը նայի իրենց, մանաւանդ որ օսմանեան կայսրութենէն դուրս յունական նոր կառավարութիւն էր կազմուած եւ Տաճկաստանի մէջ ապրող Յոյներու ազգային եւ քաղաքական հայեացքը, սիրտն ու յոյսը այնտեղ էր։

Թուրքերը զգացին, որ «Օսմանցիութեան» քաղաքականութիւնը անօգուտ է իրենց համար։ Սուլթան Ապտիւլ Համիտը, որ քաղաքական դէմք էր, ճարպիկ մարդ եւ միաժամանակ արեան ծարաւ, արիւնարբու թագաւոր նոր քաղաքականութեան ծրագիր մշակեց, որ է «իսլամներու միութիւնը» կամ «համիսլամութիւն»։

«ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ. — Այս քաղաքականութիւնը կը կայանար Տաճկաստան բնակող բոլոր մահմետականներու՝ թուրք, արաբ, սուրիացի, ալպանացի, քիւրտ եւայլն՝ միասնականութեան եւ ոչ-մահմետական ցեղերու (Յոյներ, Հայեր, Հրեաներ) անտես առնելուն մէջ։ Ասկէ զատ, Թուրքերը կ'ենթադրէին, թէ այս քաղաքականութեամբ կրնան օսմանեան կայսրութենէն դուրս մահմետական ազգերու աջակցութիւնն եւս օգտագործել։

ՏՈՔԹ. Մ. ԱՖՇԱՐ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐ
Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

(«Դրօշակ»ի վերջին թիւէն)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խորհրդային իշխանութեան գոյութեան սկզբնական պահուն հայ բոլշեւիկները տակաւին «իրենք զիրենք գտած» չէին ու բոլորովին կրաւորական էին։ Բայց աւելի ուշ, երբ «հայկական կոմիսարիատը» արդէն «գործունէութեան» դիմած էր, անոնք միշտ կը ջանային վիժեցնել Դաշնակցութեան հետ սկսած կամ անոր միջոցով կատարուելիք ամէն ձեռնարկ։ Դառնացած մեր կուսակցութենէն, որի պատճառով առաջ իրենք զրկուած էին հայ իրականութեան մէջ դեր խաղալու հնարաւորութենէ, հայ բոլշեւիկները այժմ կ'օգտուէին առիթէն՝ կուտակուած մաղձը թափելու ամէն Դաշնակցականի վրայ։ Այս տրամադրութիւնը կը զօրաւորէր անոնց ամբողջ քաղաքականութիւնը, որ, կորստաբեր եղաւ հայութեան համար։

Գալով «հայկական կոմիսարիատ»ին, որի պետն էր Աւանէսով, անոր պաշտօնը պիտի լինէր՝ իրագործել տեսակ մը ինքնավարութիւն Խորհրդային Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ ապրող Հայերուն համար։ Գործնականին մէջ սակայն, կոմիսարիատը, կապկելով կեդրոնական իշխանութիւնը, անոր մեթոտները կը կիրարկէր հայ խեղճուկ իրականութեան մէջ ու... կը քանդէր ամէնը, ինչ որ Հայ անունը կը կրէր (Պետերբուրգի զինուորական բիւրօն, կարգ մը քաղաքներու ազգային կոմիտէները, Լազարեան Ճեմարանը եւ այլն)։ Ասկէ զատ կը կողոպտէր անհատ Հայերու գրադարանները և թանգարանային արժէք ունեցող իրերը։ Փորձեց Մոսկուայի մէջ հրատարակել հայերէն պարբերաթերթ մը, որմէ լոյս տեսաւ քանի մը անբովանդակ թիւ միայն։ Ձեռնարկեց մարքսիստական գրադարանի մը հրատարակութեան, որը սահմանափակուեցաւ զոյգ մը լղրճուկ բրոշիւրներով։

Սակայն, եթէ «հայկական կոմիսարիատ»ը ոչ մէկ դրական գործ չկատարեց, իր բացասական դերը շատ խոշոր եղաւ։ Ան հաստ պարիսպ մըն էր՝ ցցուած խորհրդային կառավարութեան եւ մեր միջեւ. ու այդ պարիսպին զարնուելով կը փշրուէին կառավարութեան հետ գործնական յարաբերութիւններ մշակելու մեր բոլոր ջանքերը։ Ու ասիկա «հակայեղափոխական»ի մը կարծիքը չէ միայն. նոյն տեսակէտն ունէին «հայկական կոմիսարիատ»ի մասին նաեւ քանի մը բարձրադիրք ռուս կոմունիստներ, որոնց հետ առիթ ունեցած էի խօսելու։

Գերմանիայէն վերադառնալէս յետոյ, երբ տեսնուեցայ Տրոցկիի հետ, պարզեցի մեր յարաբերութիւններու կանոնաւորման անհրաժեշտութիւնը։ «Ես հակառակ չեմ, — պատասխանեց,— տեսնենք՝ Լենինը ինչ կը խորհի»։ Ու իմ իսկ ներկայութեան հեռաձայնով առաջ Լենինին հետեւեալը. «Այս պահուս ինծ մօտ կը գտնուի Դաշնակցութեան անդամներէն Լ., որ ես անձամբ լաւ կը ճանչնամ։ Իմ կարծիքով, պէտք է յարաբերութիւններու սկսիլ այդ կուսակցութեան հետ, որը ղեկավար դեր կը խաղայ հայ իրականութեան մէջ։ Լաւ կը լինէր առանց յետաձգելու խորհրդակցիլ դաշնակցական ներկայացուցիչներու հետ և ճշդել ընդհանուր գործունէութեան սկզբունքները»։ Ապա վայրկեան մը յետոյ յայտնեց ինծ Լենինի պատասխանը, որ կը յիշեմ նոյնպէս գրեթէ բառացի. «Յայտնեցէք Լ.ին, որ մեր եւ Դաշնակցութեան տեսական տարբերութիւնները չեն կարող արգելք լինել երկու կուսակցութիւններու ընդհանուր աշխատանքին գործնական դետնի վրայ։ Համաձայն եմ ձեզ հետ, որ պէտք է խորհրդակցութիւն կազմել»։

Որոշուեցաւ, որ ես ալ իմ կարգին խօսիմ մեր ընկերներու հետ ու երկու օրէն նորէն գամ Տրոցկիի մօտ՝ տեղեկանալու ժողովի կազմի եւ ժամանակի մասին։ Երբ որոշուած օրը եկայ իր պաշտօնավայրը, քարտուղարը գնաց զեկուցանելու ու քանի մը րոպէ յետոյ վերադառնալով՝ ինծի գրութիւն մը յանձնեց։ «Դժբախտաբար,— կը գրէր Տրոցկի — մենք ի վիճակի պիտի չլինենք իրագործելու պայմանաւորուած խորհրդակցութիւնը, վասնզի, համաձայն մեր ստացած տեղեկութիւններու, Դաշնակցութիւնը կը հետեւի անգլիական օրիանտասիոնի, որով ընդհանուր աշխատանքը անհնարին կը դառնայ»։

Վերջը իմացայ, որ հայ բոլշեւիկները խստիւ բողոքած էին, թէ Տրոցկին, արհամարհելով «հայկական կոմիսարիատը» եւ վարելով հակառակ քաղաքականութիւն, կը շոյէ եղեր «հակայեղափոխական» և «անգլիասէր» Դաշնակցութիւնը։ Ու Տրոցկին տեղի կուտայ «ստորադաս օրգանին»...

Մինչ հայ կոմունիստները Մոսկուայի մէջ նախանձելի եռանդով կը պայքարէին Դաշնակցականներու դէմ, հոն Կովկասի մէջ, հայութեան վիճակը տագնապալի կը դառնար։ Թուրքերը մէկ կողմէն երկաթէ օղակի մէջ կ'առնէին Հայաստանը, իսկ միւս կողմէն զարհուրելի հարուած մը կը պատրաստէին Բագուի դէմ։ Հայաստանը դուրսէն օգնութիւն ստանալու ոչ մէկ յոյս ունէր, մինչ գիշատիչ դրացիները իր ծուատուած մարմինը անդամատելու ծրագիրներ կ'որոճային։

Այս պայմաններու մէջ մեր նայուածքը ակամայ պիտի ուղղուէր նորէն դէպի Մոսկուա։ Ու Կովկասի Հայոց ազգային մարմինները բանակցութեանց համար հոն ուղարկած էին բժ. Զաւրեանը եւ Ա. Չիլինգարեանը։

Խորհրդային իշխանութեան հետ կանոնաւոր յարաբերութիւններ մշակելու մեր առաջին ձախողումը մեզ չյուսահատեցուց։ Նկատի ունենալով, որ հայ ազգեցիկ կոմունիստներէն Սահակ Տէր Գաբրիէլեան իր շատ մը կուսակիցներու պէս անտարբեր չէր հայութեան սպառնացող վտանգին հանդէպ ու, միեւնոյն ատեն, բաւական մօտ էր Լենինին, խնդրեցինք որ ջանայ յաջողցնել մեր այնքան փափաքած խորհրդակցութիւնը։ Տէր Գաբրիէլեանի դիմումին վրայ Լենին կը հաւանի կազմել երկու կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն յանձնախումբ մը եւ ինքը կ'անուանէ անոր երեք բոլշեւիկ անդամները, այն է՝ Կամենեւ (իբրեւ յանձնախումբի նախագահ), Աւանէսով եւ Տէր Գաբրիէլեան։ Դաշնակցութեան կողմէն ընտրուեցան, Զաւրեան, Չիլինգարեան եւ ես։

Առաջին նիստը նշանակուած էր օգոստոս 27ին Աւանէսովի մօտ։ Որոշուած ժամին մենք եռեքս գնացինք հոն, երկար սպասեցինք, բայց բոլշեւիկներէն ոչ ոք չեկաւ։ Նոյն գիշերը Զաւրեան եւ ես ձերբակալուեցանք... Ամիսներ յետոյ, երբ արդէն ելած էի բանտէն, կարեւոր բոլշեւիկ մը վրդովմամբ կը պատմէր ինծի, թէ Աւանէսովը եւ իր արբանեակները յաջողած էին ոչ միայն անգամ մը եւս վիժեցնել խորհրդակցութիւնը, այլ եւ մեզ ձերբակալելու արտօնութիւնը ստանալ։

Մեր դէմ գործ դրուած այս բացառիկ միջոցի ձեւական առիթը հետեւեալն էր. երբ Անգլիացիները 1918ի ամառը Բագուի մէջ ձերբակալեցին Ս. Շահումեանը եւ իր ընկերները, Մոսկուայի մէջ կարգ մը բոլշեւիկներ պահանջեցին իբրեւ պատանդ առնել հոն գտնուող ծանօթ մենշեւիկները, էսէռները և դաշնակցականները, վասնզի այս կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած Բագուի կառավարութիւնը կը նպաստէ եղեր Անգլիացիներուն։ Այս պահանջը փութաց կատարել միայն «հայկական կոմիսարիատ»ը ու ձերբակալել տուաւ Դաշնակցականները։

Մենք մնացինք բանտը մինչեւ 1919ի մարտ ամիսը, միշտ դնդակահարման սպառնալիքի տակ։ Ապա մէկ ամբողջ տարի ալ պահեցին մեզ Մոսկուայի մէջ ու միայն 1920ի գարնան իրաւունք տուին մեկնելու արտասահման։ Դժբախտաբար այդ իրաւունքէն կարողացայ օգտուիլ միայն ես, իսկ հէք Զաւրեանը, որ կ'աշխատէր հիւանդանոցի մը մէջ, վարակուեցաւ բծաւոր տիֆ ու մեռաւ։

Այսքանը, կարծեմ, կը բաւէ յատկանշելու հայ բոլշեւիկներու դերը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ։ Դժուար չէ համոզուիլ որ, եթէ չլինէին անոնց սադրանքները, այդ պատմութիւնը տարբեր ընթացք կ'ունենար, ու հայ ժողովուրդը հաւանօրէն փրկուած կը լինէր շարք մը աղէտներէ։

Լ. Ն.

ՍՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ

Կաթնավաճառներու սենդիկան կը ջանայ կաթի գինը բարձրացնելու համար, արտօնութիւն ստանալ։ Բայց Փարիզի ոստիկանութեան պետին բացարձակ մերժումին առջեւ, ստիպուեցաւ կանգ առնել։

Փարիզ օրական կը սպառէ մէկ միլիոն լիդրա կաթ որ մեծաքանակ կ'արժէ 75 սանդիմ։ Կաթնավաճառներուն սենդիկան պաշտպանող անձնաւորութիւն մը հաշուած է, որ փոխադրութեան եւայլնի համար, լիդրա գլուխ 55 սանդիմ ծախք կ'երթայ եւ հաշուելով կաթի մանրավաճառներու տրուած 15 սանդիմ շահը, կաթին լիդրան ուրեմն կը նստի 1 ֆր. 45ի։

Եւ որովհետեւ կաթը կը ծախուի 1,40ի, կը նշանակէ թէ սենդիկան օրական պէտք է որ կորսնցնէ 50,000 ֆրանք։

Բայց ահա թէ ինչպէս կը հաշուէ ուրիշ մը։

Արտադրողներու կողմէ հայթայթուած կաթին վրայէն հարիւրին 20 սեր կը վերցուի կարագի պատրաստութեան համար։ Մէկ միլիոն լիդրա կաթը կը ներկայացնէ 200,000 քիլօ սեր, եւ որովհետեւ 5 քիլօ սերէն մէկ քիլօ կարագ կ'ելլէ, կը նշանակէ թէ այս սենդիկաները օրական 40,000 քիլօ կարագ կը ստանան։

Որով, միջին հաշուով՝ քիլօն 20 ֆրանքէն, 800,000 ֆրանքի բացէն շահ մը ունի ամէն օր, մէկդի ձգելով կարագի պատրաստութեան հետեւանքով արտադրուած կարգ մը նիւթեր, որոնք կը գործածուին խոզերու պարարտացման համար կամ ճարտարարուեստի մէջ։

Այս բոլոր կէտերը նկատի առնելով, կը հաշուուի որ սենդիկան 1 միլիոն լիդրա կաթի վրայէն, օրական կը շահի 390,000 ֆր., ինչ որ կը նշանակէ թէ՝ սենդիկային պահանջը՝ կաթին գինը աւելցնելու մասին, բոլորովին անիրաւ է։

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ձ...

Մեծ պատերազմի «Ցեփլին»ներու շուրջ ...
աղմուկը դեռ չէ մոռցուած...
Հսկայ օդանաւերը որոնց ...
ռազմին գերման նաւ...
ռազմորդելու, անոնց գ...
ծփուն ականներու վա...
նամի տորփիլներու թ...
իրենց ծաւալին իսկ ...
գանգաղ էին, դիւրախոց...
ման անընդունակ եւ ...
մարութիւն կը ներկ...
առեւտրական փոխադրու...

Վերջին այս պարագ...
առնելով է որ, «Ցեփլին»...
րութեան տնօրէնը տքթ...
նէր պիտի փորձէ գանձ...
ծելու Անդրատլանտեան ...
փոխադրանաւերու, նպաս...
տուկ փոփոխութիւններ ...
անոնց մէջ։ Ահա թէ ի...
տարարէ ան, այս առթիւ...

— Կ'ուզենք Ֆրի...
(Գերմանիա) Նիւ-Եորք...
րութիւնը կտրել երկու...
ձմրան սկիզբէն առաջ...
նպաստաւոր ըլլայ, կը կ...
60-65 ժամ պիտի բաւէ...
բան կտրելու։ Կրնայ ...
Ատլանտեանի մթնոլորտա...
մանները մեզ պարտադրե...
տիա դառնալ, բայց այ...
գային ալ, միայն քանի...
պիտի կորսուի, ո՛չ աւել...
պարագայի մէջ, մեր ...
ո՛չ փոթորիկներէն պիտի...
ո՛չ ալ գէշ օդերէն։ Ծով...
ւու մը պէս, պիտի ...
մագրել փոթորիկներու ...
վերուն։ Սակայն, Ատլ...
անցքը փորձելէ առաջ, ...
կան մէկ քանի փոքր ճամ...
թիւններ պիտի ընենք ...
Զուիցերիա, Ֆրանսա, ...
Անգլիա, Սկովտիա եւ ...
Երբ այս փորձերը վերջ...
տի մեկնինք դէպի Ա...
մեզ հետ տանելով 20 ճամ...
ներ, 15 թոնօ թղթ...
ծանրութիւն եւ փոքր ...
իւրաքանչիւր ճամբորդ ...
վճարէ 25,000 ֆրանքի ...
մար մը։ Եւ իւրաքանչիւր...
կի համար՝ յաւելուած...
ֆրանքի տուրք մը պիտի ...
իսկ կապոց գլուխ՝ 3 ֆրան...
կրամի համար։ Պէտք է ...
ունենալ որ այս «Ցեփլին»...
արժեց 200.000 ոսկի (2...
ֆրանք)։ Ճամբորդները ...
հանգիստ պիտի ըլլան, ...
ամէնէն շքեղ մահճար...
ռախումբերուն մէջ եւ ...
կրնան իրենց մահիճներ...
պառկիլ։

ԱՆԳԼՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ Ք...

Անգլիական նոր օրէն...
րերու հետ հաւասարապ...
արկելու իրաւունքը կ'...
փահաս՝ 21 տարեկանէն ...
կիններուն, մինչեւ, զա...
վեր կիները միայն այդ ...
ունէին։ Այս կերպով, ք...
ներու թիւը կ'աւելնայ ...

Ներքին նախարարի ...
գով, մօտերս նոր մարդ...
մը տեղի պիտի ունենայ...

Ըստ սովորութեան, ...
կելու իրաւունքը նոր ստ...
ները, հարցարան մը պիտի...
նեն, բայց այրերուն պէ...
ստիպուած չպիտի ըլլ...
ծննդեան բուն թուական...
նելու։ Օրէնքը փափկանկ...
նուած է կիներուն հանդէ...
փոխանակ հարցնելու, ո...
կանին ծնած էք, պիտի հ...

— Զափահա՞ս էք՝

Բաւական է կին վեր...
պէտք չպիտի ունենան ...
տարիքը ապացուցանել...
զարմանալի չէ այս. ...
ամուսնանալու համար ...
անոնցմէ ինքնութեան ...
չի պահանջուիր։

...ԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

...երիտասարդական միութիւն... նախաձեռնութեամբ, խաղա... թեան միջազգային համաժո... մը տեղի ունեցաւ Էրֆուրթի մէջ (...), օգոստոս 16էն 26։ Կը ...ակցէին 450 պատգամաւոր... ներկայացնելով 35 զանազան ...երներ։

...րձարանութիւններէ յետոյ, ...երիտասարդական այս համաժո... գրեթէ միաձայնութեամբ ...կած է ընդհ. քաղաքական ...ձեւ մը, որ հետեւեալ կեր... կ'ամփոփուի.— Իր բոլոր ձե... կայսերապաշտութեան դէմ ... է կռուիլ,— անոր պատճառ... գլխաւորաբար տնտեսական ... թէ ինչո՞ւ պէտք է ... տնտեսական նոր կազմի ...ջոցով ... ուր որ եւ է մա... չպիտի գտնուի.— Ինքնա... ...թիւն եւ ժողովրդավարու... պէտք է ընդհանրանան.— ... դաշնակցութիւնը պէտք ...ընդգրկէ աշխարհի բոլոր պե... թիւնները.— Նախանիւթերու ...փոխադարձ ձեռքերու մի... ...ային բաշխումի հսկողու... ...պէտք է յանձնուի Ազգե... դաշնակցութեան։

Միջազգային խաղաղասէր ե... ...սարդութեան գործունէու... ...պիտի վարէ միջազգային ...մը, որուն տեւական քար... ...թիւնը յանձնուած է Հո... ...ի մասնաճիւղին։

Միջազգային քարտուղարու... ...հիմ պիտի ծառայէ դի... ...մը, որ պիտի բաղկանայ 15 ...ներէ, անոնք պիտի ընտրուին ...երկիրներէն, որոնք խաղա... ...կան ոգիով կազմակերպուած ...սարդութիւն մը ունին։ Դի... ...պիտի ծառայէ իբր կապ ա... ...զանազան միութիւններուն ...պիտի ջանայ նման կազ... ...թիւններ ստեղծել հոն ...եւ խաղաղասէր երիտա... ...միջազգային դաշ... ...մը վերջնական հի... ...համար, պիտի հրա... ...յառաջիկայ համաժողովը։

Այս համաժողովին ընթաց... ...փոխադարձ փոր... ...են ֆրանսացի եւ գեր... ...երիտասարդներու կողմէ։ Եր... ...պատուիրակներու խան... ...համաձայնութեամբը, ...կոմիտէներ ստեղծուած են, ...Փարիզի, միւսը Պերլինի ...ուսումնասիրելու համար, եր... ...միջեւ տեւական ...մը միջոցները։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ» Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 Սեպտ.— Մարսէյլի մէջ, մեր հայրենակիցները, ընդհանրապէս անծանօթ կը գտնուին երկրին զանազան օրէնքներուն եւ շատեր վնասներու կ'ենթարկուին իրենց գրեթէ բոլոր գործերուն մէջ։ Տիրող ընդհ. կարծիքն այն է, թէ ֆրանսական օրէնքները՝ միայն Ֆրանսացիներուն համար պատրաստուած են, հետեւաբար օտարականները չեն կրնար օգտուիլ անոնցմէ, ինչ որ չափազանց անհեթեթ է։ Օրինակներով խօսինք.— 1.— Հայ վարձակալ մը իր պայմանագրութեան լրանալէն վերջ, սպառնալիքի տակ, կամ օրէնքին սակէն տասնապատիկ անգամ աւելի յաւելում պէտք է ընդունի եւ կամ տունը կամ խանութը պարպէ. իսկ յաճախ, առանց պայմանագրի եղողներ ալ, բացարձակ քմահաճոյքի առարկայ կ'ըլլան, որոշուած ատենին պարպելու սպառնալիքին տակ։ 2.— Արկածի ենթարկուած Հայեր, հազարումէկ դժուարութենէ վերջն ալ, չեն կրնար վնասուց հատուցում ստանալ։ 3.— Բազմաթիւ Հայեր կան որոնք կ'ուզեն փոքր առուտուրով զբաղիլ, գործարանի իրենց ընդունակութենէն վեր աշխատանքէն ազատուելու համար, բայց չեն կրնար օրինաւոր եղանակով պէտք եղած դիմումը կատարել, որպէսզի գոհացում ստանան, եւայլն։ Արդ, նկատի ունենալով այս ծանր դժուարութիւնները, պէտք չէ՞ կարեւոր օրէնքներու մասին անհրաժեշտ լուսաբանութիւններ տալ.պէտք չէ՞ ժողովուրդին ուղիղ եւ օգտակար ճամբան կամ միջոցը ցոյց տալ։ Զանի՞նք արդեօք, այնքան ձեռնհաս իրաւագէտներ որոնք լրացնէին այս պակասը։

*** Հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը, այժմ մոլեգնօրէն կը հետեւի հաճոյքի արդիական բոլոր ձեւերուն։ Ոչ մէկ բան աւելի կը հրապուրէ զիրենք, քան «տանս»ը, որուն անձնատուր են եղած մեր երկսեռ երիտասարդները, առանց խորհելու թէ ո՛րքան կը տուժեն ծայրայեղութիւններէն, բարոյապէս ֆիզիքապէս եւ նիւթապէս։ Իրենց աչքին առջեւ, ամէն օր կը պատահին արգահատելի դէպքեր, որոնց վրայ ուշադրութիւն չդարձնելով հանդերձ իրենց անձին ալ չեն մեղքնար։

*** Այս օրերս, հին ցաւի մը նոր ախտանշաններուն հանդիպատես կ'ըլլանք հայաբնակ թաղի մը մէջ։ Կուսակցութեան մը (Ս.Դ.Հ.) անդամները, ներքին վէճերով այնքան տարուած են որ, խնդիրը կուսակցական շրջանակէն դուրս ելած է, եւ կ'արծարծուի փողոցներու մէջ։ Գռեհիկ յարձակումներ տեղի կ'ունենան հրապարակներու վրայ, պժգալի ածականներ ու հայհոյանքներ կը փոխանակուին։ Այն տարի նորանոր պառակտումներու վարժուած այդ հերոսները, իրենց այս ընթացքով, կ'ապացուցանեն, թէ արժանի չեն ոչ միայն ազգային գործերուն խառնուելու, կուսակցութիւն կազմելու, այլեւ փոքր միութեան մը անդամ ըլլալու, բացառութեամբ անհշան թիւի մը։

Կ. ՍԵւեան

Ո՛Չ ՀՕԿ, Ո՛Չ ՓՈԿ

ՊԻԼՖՈՐ, 17 սեպտ.— Փարիզի ծանօթ օրկանը կ'ուզէ հաւատացնել թէ Պէլֆորի մէջ ալ Հօկի մասնաճիւղ մը կայ եւ կը գործէ անդադար... Իրականին մէջ հոս ոչ Հօկ կայ եւ ոչ ալ փոկ։

Ամիսներ առաջ, մէկ երկու միամիտներ փորձ մը կատարեցին, կարծելով որ պիտի կրնան յաջողիլ, բայց անօգուտ։ Առաջին անգամ հրապարակ ելան կեղծ անունով եւ իբրեւ ազգային միութիւն համոզեցին քանի մը անմեղ երիտասարդներ եւ արձանագրեցին։ Նոյնիսկ ոմանց անունը գրած են առանց լուր տալու։ Խաղը շուտով պարզուեցաւ եւ արդէն առաջին ժողովին իրենց արձանագրած անդամներուն մեծ մասը հրաժարած էին։ Հօկը աշնան տերեւի չափ ալ կեանք չունեցաւ։ Եղած չեղածը կարմիր թուղթակ մըն է, որ շատ կը սիրէ աղմուկ հանել եւ կը փորձէ մեռել ողջնցնել «ռէքլամ»ներով։

Վանօ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Շաբաթ իրիկուն, հայ կռփամարտիկ Աթաեան եղանակի առաջին մրցումը կատարեց եւ կէտերու տարբերութեամբ պարտուած հռչակուեցաւ:

Այդ իրիկուան մրցումներուն մէջ Աթաեան առաջին տեղը կը գրաւէր: Հոծ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ ըլլալու այդ կարեւոր երեկոյթին: կային նաեւ բաւական թիւով Հայեր :

Նախնական մրցումներէն վերջ, սկսաւ Աթաեանի եւ Պէքի մըրցումը :

Խաղին անմիջապէս սկիզբը՝ Հայը սկսաւ բուռն յարձակողականի մը եւ այդ շրջանը վերջացաւ իր առաւելութեամբ: Երկրորդը գրեթէ հաւասար անցաւ: Երրորդին եւ չորրորդին ֆրանսացին արդէն յոգնած կ'երեւէր եւ Աթաեան յաջողեցաւ զայն երկու անգամ զգետնել, բայց այդ միջոցին շրջանը լրանալով, ֆրանսացին «նոք աութ»էն ազատուեցաւ: Դատաւորը մինչեւ ութ հաշուած էր. եթէ շրջանը չլրանար, ֆրանսացին «նոք աութ»ով պարտուած պիտի ըլլար, բայց դիպուածով յաղթական հռչակուեցաւ:

Անկէ վերջ Աթաեան յոգնեցաւ: Եօթը ամսուան բացակայութիւնը զգալի էր եւ ճիշտ այդ կէտին համար յաղթութիւնը խուսափեցաւ:

Շատ հաւանական է որ միեւնոյն սրահին մէջ մօտերս փոխվրէժի մրցում մը կատարուի:

Գ. Կ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՍԷՎՐԱՆ.— «Արաքս» Մարզական միութեան եւ «A. F. Garenne-Colombe»ի (2) միջեւ մըրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի, ֆրանսացիներու դաշտին վրայ:

Թէեւ «Արաքս» տասը տղաքներով դաշտ ելաւ, ֆրանսացիները մեծ առաւելութիւն մը չունեցան, եւ «Արաքս» պարտուեցաւ 2—3ով: Այս պարտութիւնը պատուաբեր կրնայ նկատուիլ «Արաքս»ի համար, քանի որ անցեալ տարի ֆրանսական այս խումբը միշտ յաղթական դուրս եկած է:

Օ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՐԱՏՆԵՐԸ ՎԱՐ.— Դասական ու սովորական միջոցը,— ձեռքերը վե՛ր,— որ փոխն ի փոխ եւ հաւասարապէս կրնայ ոստիկաններուն կամ աւազակներուն ծառայել, կ'երեւի սկսած է ձանձրոյթ պատճառել. որ Ամերիկայի աւազակները այս նորութիւնը հնարած են,— տաբատները վա՛ր...

Լուրը Նիւ Եորքէն է, հետեւաբար զարմանալու ոչինչ կայ։ Վեց այրեր, իրենցմէ մէկուն տան մէջ նստած թուղթ կը խաղային, երբ սենեակին դրան ետեւէն, կնոջ մը սուր կանչը լսուեցաւ։ Բոլորը մէկ մարդու պէս, ոտքի ելան օգնութեան փութալու համար, բայց հազիւ դուռը բացած, դէմ առ դէմ գտնուեցան 4 ատրճանակներու, որոնց հետ խաղալ չէր ըլլար։ Երկու աւազակներ այն ատեն, մեր խաղասէրները ետ մղեցին, սենեակին ներսը, ու դիմակաւոր եւ փայլուն կին մը, որ սիրուն կը թուէր, հրամայեց,— մէկ կարգի վրայ։

Երբ դպրոցական տղոց պէս, հլու եւ փութկոտ ատրճանակի սպառնալիքին տակ, անոնք շար ուեցան մէկ կարգի վրայ, տիկինը փափկութեամբ պարպեց անոնց գրպանները, յետոյ հին զինուորականի մը լրջութեամբ ու խիստ շեշտով դարձեալ հրամայեց,— տաբատները վա՛ր...։

Սպասեց որ հրամանը գործադրուի, յետոյ իր զինակից ընկերներուն հետ, մեկնեցաւ շքեղ ինքնաշարժով մը։

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ՈՃՐԱԳՈՐԾ.— Գերմանիոյ մէկ քաղքին մէջ քանի մը օր առաջ գործուած ոճրի մը հետեւանքով. հարցաքննիչ դատաւորի մը պաշտօն յանձնուեցաւ քննել խնդիրը։

Քննութեան ընթացքին սակայն, դատաւորը յանկարծ խենթեցաւ եւ բանտարկել տուաւ բոլոր անոնք որ իր դէմը կ'ելլէին.

Նախ բանտարկեց զոհին ընտանիքը, իր ձեռքով իսկ, արգելափակեց բանտին տնօրէնը, ու հրաման տուաւ ձերբակալելու քաղաքապետն ու ոստիկանապետը։

Մինչեւ որ եղելութիւնը իմացուեցաւ եւ դատաւորը յիմարանոց զրուեցաւ, բաւական մարդեր բանտարկուեր էին։

ԿԱՏԱԿ ՄԸ.— Կլարանսի բնակիչներէն Տըլատրը, որ ատենէ մը ի վեր բաժնուած կ'ապրէր իր կնոջմէն, պէտքը զգաց գիտնալու թէ՝ իր ծնողքը ի՞նչ զգացում կը տածեն իրեն հանդէպ, ու հեռագիր մը զրկուեց անոնց, գուժելով իր մահը, արկածի մը հետեւանքով եւ սպասեց արդիւնքին։

Ցաջորդ օրը, սեւեր հագած ու սգապսակներով բեռնաւոր, անոր ծնողքը հասան, բայց լալու տեղ, սկսան հայհոյել, տեսնելով զաւակը որ ամէն ատենէ աւելի կենդանի, հարսնիք էր բռներ։ Կռուեցին ու խմեցին անոր կենացը, յետոյ պսակները զետեղեցին գիւղին գերեզմանին մէջ, պատերազմի հերոսներու յիշատակարանին վրայ ու մեկնեցան իրենց տեղը։

ԲՌՆԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ.— Դէպքը Պոլսոյ մէջ տեղի կ'ունենայ եւ ցոյց կուտայ թէ կիները աւելի իւրացուցած են յեղափոխական ոգին քան այրերը։ Պոլսոյ եւ Կղզիներուն միջեւ բանող շոգենաւերէն մէկուն մէջ ենք, ծովուն բացը։ Բաւական թրքուհի մը յանկարծ ոտքի կ'ելլէ, կը մօտենայ երիտասարդի մը եւ փոքր ատրճանակ մը ուղղած անոր, կը ձայնէ.— Ըսէ՛ տեսնեմ, պիտի ամուսնանա՞ս հետս թէ չէ։

Ակամայ թեկնածուն՝ յաջողեցաւ աղջիկը զինաթափ ընել, ատրճանակը նետեց ծով եւ մերժեց հրապարակաւ պատասխանել ։

"ՅԱՌԱՋ,, Ի ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

"ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ,,

Ինչպէս յայտնի է, Թուրքիոյ մէջ կատարուած արմատական փոփոխութիւնները զանազան ձեւերով կը մեկնուին մեր մամուլին մէջ ։

Շատերը կը ծաղրեն զանոնք, իբրեւ կեղծ եւ անպէտ մարզանքներ։ Ուրիշներ, ընդհակառակն, կը կարծեն թէ իսկապէս մեծ յառաջդիմութիւններ տեղի կ'ունենան այդ յետամնաց երկրին մէջ, երիտասարդացնելով եւ զօրացնելով «Հիւանդ Մարդը»։

Այս առթիւ, հետեւեալ հարցարանը կ'ուղղենք մեր ընթերցողներուն .—

1.— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Թուրքիոյ մէջ կատարուած աննախընթաց փոփոխութիւններու մասին (Սուլթանութեան եւ Խալիֆայութեան վերացում, ֆէսի եւ փաթթոցի, վանդակի, «մէտրէսէ»ի եւ շէրիի ջնջում, կրօնի եւ պետութեան բաժանում, լատինատառ այբուբեն եւյլն.):

2.— Այդ փոփոխութիւնները կը տկարացնե՞ն թէ կը զօրացնեն Թուրքիան եւ Թուրք ժողովուրդը:

3.— Եթէ կը տկարացնեն, ինչո՞ւ:

4.— Եթէ կը զօրացնեն, ի՞նչպէս:

5.— Ի՞նչ հետքեր կրնան ձգել այդ փոփոխութիւնները, բարեբա՞ր թէ չարաշուք:

6.— Կրնա՞ն տեւել այս փոփոխութիւնները:

7.— Հայկական տեսակէտէն, լա՞ւ են այս փոփոխութիւնները թէ գէշ, ընդունելով որ Թուրքիան դրացի է Հայաստանին եւ մեր ոխերիմ թշնամին:

Պատասխանները գրել կարճ եւ բովանդակալից, *առանց ընդհանուր խօսքերու կամ հասարակ-տեղիք խորհրդածութիւններու։* Նաեւ, մելանով, դիւրընթեռնլի եւ թուղթին մէկ երեսին վրայ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 17 սեպտ.— Ցառաջի սեպտ. 24 թիւին մէջ կարդացինք կարգ մը դիտողութիւններ Պ. Նորոյեանի կողմէ, ուղղուած Տարօն-Տուրուբերան Հայր. Միութեան Սէն Շամոնի մասնաճիւղին։ Նամակագիրը կը գրէր թէ՝ մասնաճիւղը ինկած է քանի մը «կարմիր» աքլորներու ձեռքը, եւլն։ Պարոնը կրնա՞յ որ եւ է փաստ մը բերել թէ մենք կարմրցեր ենք կամ Հօկերուն հետ շփման մէջ ենք, կամ ինքնագլուխ գործեր ըրած եւ կը շահագործենք Տարօնի հերոսներու լուսանկարները։ Ո՞վ գրեց այդ նամակը, հայրենակից Նորոյեան, քանի որ դուն գրել կարդալ չես գիտեր։ Ցետոյ երբե՞ն ի վեր դաշնակցական եղած ես։ Այս հարցերուն պատասխանները փաստացի կ'ուզենք, այլապէս, Միութիւնս նորէն ընդհ. ժողով մը պիտի գումարէ, եւ ամբողջ հայրենակիցներուն ներկայութեամբ պիտի պատռէ ձեր դիմակը։

(Կնիք Տ. Տ. Հ. Միութիւն)

ՊՐԻՒՍԷԼԷՆ կը հաղորդեն մահը Պ. Արշակ Միլեանի, նախկին նախագահ Թիֆլիսի առեւտրականներու միութեան եւ անդամ նոյն քաղաքի Քաղաքապետութեան։ Գաղթէն յետոյ Պրիւսէլ անցած ըլլալով, մինչեւ իր մահը կը վարէր Էնֆիէճեան ծխախոտի գործարանը։

"ՅԱՌԱՋ,, Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

Պատուհանը գոցեց եւ նստեցաւ անկողնին առջեւ յօրանջելով ...։

— Որքա՜ն ցուրտ է, ըսաւ ...ն։

Մարգարիտին ղրկել ուզած ...ը ընդօրինակուած էր արտագիր գրով, կարմիր թուղթի վրայ որ մանիշակագոյն գիծեր ունէր։ Ահա՛ ատոր արձակը.

«Գեղեցիկ մարգարտածաղիկ կ'աճէր դալարիքին մէջ։ Ջուրերը կը հիանային իր վրայ, ...ուորաբար տժգոյն եւ խոն... հրանուէնկ մը, որ զայն սի... կը մեռնէր։ Եւ աճա գար... ...ին գեղեցիկ օր մը գեղուհի ... կը պտտէր հոն, քաղեց մարգարտածաղիկը, համբուրեց ու դրաւ կուրծքին վրայ, մինչդեռ անգիտակցաբար կը կոխոտէր հրանուէնկը՝ դժբախտ, որ պաշտելի դրացուհիէն զրկուած՝ երջանիկ կը զգար մեռնելով»։

Քերթողը տխրութեամբ համակուեցաւ, երբ վերստին կարդաց տողերը։ Խորհրդանշական գեղուհիին տեղ կը տեսնէր պեխաւոր ոստիկանապետը։ Ծալլեց թուղթը, երկար ատեն մնաց վարանոտ, փակէ՞ր թէ ոչ պահարանին մէջ։ Ի՞նչ պիտի մտածէր Մարգարիտ, պիտի ստանա՞ր հնչեակը։ Անշուշտ քանի որ երբ գրուիչը կը զարնէր դրան երեք անգամ, կարծես թէ ճակատագրին երկաթէ ձեռքն ըլլար, Մարգարիտ կը վազէր սուրհանդակը ստանալու։ Հարկ էր որ գրուիչին եկած պահուն տունը ըլլար, կէս օրին կամ իրիկունը։ Ընդհանրապէս կէս օրին տունը կ'ըլլար, ուստի նամակատուն տանելու էր առաւօտը։

Ցենդային յուզում մը ունեցաւ։ Առանց տատամսելու դուրս ելաւ եւ գիշերաշրջիկի մը նման քալեց մութ եւ ամայի փողոցներէն։ Բակերու պատերուն ետին, գեղջկական տուներու տանիքներուն տակ կ'երգէին աքաղաղները։ Գարիէ հաց բաշխող խեղճ կին մը անցաւ գուիհէն, երկու ոստիկաններու ոտնաձայնը լսուեցաւ միայն։ Ցետոյ լռութիւն, ոչ մէկը կար։

Անանիա պատին տակէն կ'երթար վախնալով որ ճանչցուի։ Հազիւ թէ նամակը սուրհանդակին յանձնեց՝ սկսաւ վազել, բայց չկրցաւ տուն վերադառնալ. շնչահատ էր, օդի, անհունութեան պէտք ունէր։ Խճուղին շարունակեց, բլրան մը ստորոտը կանգ առաւ եւ որոգայթէ մը ազատուած մարդուկի մը նման՝ սկսաւ շնչել։ Կ'ուզէր աղաղակել ջղաձգութենէն եւ ուրախութենէն։

Աղօթարանը կը բացուէր։ Մեծ, խոնաւ հովիտները կը ծածկուէին կապտորակ շղարշով մը, վերջին աստղերը կը մարէին։ Անանիա չէր գիտեր ինչո՞ւ կը կրկնէր սա տողը.

Մեծ արջի անորոշ աստղեր, չէի հաւտար... եւ բրածին մտածումը կ'ուզէր վանել մտքէն, մինչդեռ սաստիկ երջանիկ կը զգար զայն կատարած ըլլալուն համար։

Բարձրացաւ բլրան վրայ, խոտի փունջեր փրցնելով, քար նետելով եւ ծիծաղելով խենդի նման։ Կանգ առաւ դիտեց հեռաւոր լեռներու կապոյտ կատարները եւ վերստին ընկղմեցաւ մտածումի մէջ։ Վաղը լեռներէն անդին պիտի գտնուէր եւ Մարգարիտ ի զո՜ւր պիտի մտածէր անծանօթ հրանուէնկին վրայ, որ զինքը կը սիրէր եւ որ ինքն էր։

Նոյն պահուն թռչուն մը երգեց վայրի բոյնէն, կաղնիի մը կուրծքէն, թրթռացնելով միայնակ վայրին բանաստեղծութիւնը։ Անանիա վերյիշեց շագանակենիի մը խոնաւ տերեւներուն մէջէն ուրիշ թռչունի մը երգը, աշնանային հեռաւոր առաւօտ մը, հո՛ն վերը, հորիզոնի լեռներէն մէկուն վրայ եւ վերստին տեսաւ մանուկ մը որ զուարթօրէն կ'իջնէր զառիվարը, անգիտակ տխուր ճակատագրին։

— Հիմակ ալ, մտածեց թախծագին, հիմակ ալ ուրախ եմ մեկնելուս եւ ո՜վ գիտէ ի՛նչ պիտի պատահի։

*
**

Տուն վերադարձաւ տժգոյն ու տխուր։

— Ո՞ւր գացիր, զաւակս, ինչո՞ւ դուրս ելար արշալոյսէն առաջ, հարցուց Տատանա։

— Սուրճ տո՛ւր ինծի։

— Առ սուրճդ, բայց ի՛նչ ունիս։ Տժգուներ ես. կնքահօրդ երթալէ առաջ հանդարտէ, ի՞նչպէս, ինչո՞ւ գլուխդ կը շարժես, այս առաւօտ պիտի չերթա՞ս կնքահօրդ մօտ։ Ի՞նչ կը նայիս, մրջիւ՞ն մը կայ սուրճին մէջ։

Ան ուշով կը նայէր սկահակին մէջ։

Քեզմէ ալ պիտի բաժնուիմ փոքրիկ սկահակ, վաղն ալ եւ յետոյ միշտ բարով։

Աչքերը թրջեցան ։

— Վերջը պիտի երթամ կնքահօրս մօտ, հիմա պատրաստելիքներ ունիմ, ըսաւ ցած ձայնով մը՝ կարծես թէ սկահակին հետ կը խօսէր։

— Եթէ այլեւս չտեսնե՞նք զիրար, հարցուց կնոջ։ Եթէ վերադառնալէս առաջ մեռնելո՞ւ ըլլամ։ Թերեւս լաւ պիտի ըլլայ... Ինչո՞ւ երկար ապրելու ենք։ Քանի որ պիտի մեռնինք, լաւ է որ կանուխ մեռնինք։

Տատանա իրեն նայեցաւ, խաչակնքեց օդին մէջ եւ ըսաւ.

— Գէշ երազնե՞ր տեսեր ես այս գիշեր, ինչո՞ւ այդպէս կը խօսիս։ Գլխո՞ւդ կը ցաւի։

(Շար.) *Թարգմ.՝ Հէթում*

ազատօրէն գործածելու շինուած ապրանքները (ուրեմն, առեւտուրի ազատութիւն)։ Պիտի վայելեն նաեւ «մուտքի առանձնաշնորհներ». (պիտի դիւրացուին մաքսային ձեւակերպութիւնները)։ Յետոյ, գերծ պիտի ըլլան հաստատուած տուրքերէն, վճարելով միայն «մասնաւոր եւ միակ տուրք մը», որ պիտի գանձուի «մասնաւոր» օրէնքներու համաձայն եւ «մասնաւոր» պաշտօնատան մը կողմէ։ Պայման դրուած է որ արտօնատէրները յանձն առնեն շահագործել միայն դուրսէն բերուած դրամագլուխներ։

Զինաթափութիւն եւ Գերմանիա

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովին առջեւ Ֆրանսայի պատուիրակ Փօլ Պօնքուրի ճառէն յետոյ, գերման պատուիրակ կոմս Պէրնսթորֆ պարզեց գերմանական տեսակէտը։ Պօնքուր ըսած էր՝ նախ ապահովութիւն, ապա զինաթափութիւն։ Գերման պատուիրակը կ'ըսէ՝ նախ՝ զինաթափութիւն, ապա ապահովութիւն։ Առաջինը կը պահանջէր շուտով խորհրդաժողովի հրաւիրել զինաթափութեան «նախապատրաստական» Յանձնաժողովը, երկրորդը կը պահանջէ «ընդհանուր» խորհրդաժողով հրաւիրել։

Բնականաբար միջին ճամբայ մը պիտի գտնեն այս խնդրին համար ալ։

Պելժ դահլիճին տագնապը

Պելժ դահլիճը ծանր տագնապ մը կ'անցնէ այս օրերս եւ հաւանական է, որ կառավարութիւնը տապալի՝ եթէ երբեք կառավարական երկու կուսակցութիւնները՝ կաթոլիկներն ու Ազատականները չյաջողին համաձայնութեան մը գալ ընդհանուր ներում շնորհելու համար Ֆլաման անջատողականներուն, որոնք մեծ պատերազմին ծրագրած էին Ֆլանտրայի անկախութիւնը հռչակել եւ տապալել Ալպէր Թագաւորի կառավարութիւնը։

Զինադադարէն յետոյ, այս անջատողականները զանազան պայմանաժամով բանտարկութեան դատապարտուեցան։ Շատերը արտասահման փախան եւ այժմ տարագրութեան մէջ կ'ապրին։

Ֆլաման անջատողականներու պետն էր Տոքթ. Օկիւստ Պօրմս, որ պատերազմական նախարար էր ընդհանուր պատերազմին Պելճիքայի մէջ Գերմաններուն կազմած Ֆլանտրայի Խորհուրդին մէջ։ Այս մարդը դեռ բանտն է։ Կաթոլիկ կուսակցութիւնը կը պահանջէ որ անիկա եւս ընդհանուր ներման արժանանայ, մինչ Ազատականները կ'ուզեն բանտը պահել զայն եւ ընդհ. ներումը սահմանափակել միայն նուազ յանցաւորներուն։

Մահափորձ Տրոցկիի դէմ.

«Տէյլի Մէյլ» կը տեղեկանայ թէ Տրոցկի, որ Թուրքիստանի Ալմա-Աթթա քաղաքը աքսորուած է, երեք գիշեր յաջորդաբար մահափորձի ենթարկուած է։

Հակառակ գաղտնի ոստիկաններու խիստ հսկողութեան եւ երկաթուղիի ամենամօտ կայարանէն 400 քիլոմեդր հեռու գտնուելուն, Տրոցկի յաջողած է նամակ հասցնել իր քաղաքական բարեկամներուն։ Փարիզի նախկին դեսպան Ռակովսկիի ուղղած իր մէկ նամակին մէջ, Տրոցկի կը պատմէ թէ իր բնակած տունը պաշարուեր է զինեալ մարդոց կողմէ, որոնք կ'ուզէին սպաննել զինքը։

Երեք գիշեր յաջորդաբար ծառերուն մէջ պահուըտած մարդեր կրակ ըրած են տան վրայ։ Տրոցկի եւ զաւակը երկու որսի հրացաններով ինքնապաշտպանութեան դիմած են, Տրոցկի դիմած է տեղական խորհրդային իշխանութեանց, սակայն ի զուր։

Պատիժ Անգլիոյ թագաւորին տղուն

Անգլիոյ թագաւորին կրտսեր տղան իշխան Ճորճ, որ ներկայիս ծովային սպայ է անգլիական «Տըրհամ» յածանաւին մէջ, վերջերս Քալիֆոռնիա երթալով, երկու օր հաճելի ժամանակ անցուց շարժանկարի ոստանին՝ Հոլլիվուտի մէջ՝ գեղեցիկ արուեստագիտուհիներու հետ։

Իր այս հակակարգապահական արարքին համար, իշխանը 30 օրուան խիստ պատիժի ենթարկուեցաւ։

Թուրք աւազակներ Միջագետքի մէջ

Պաղտատէն անգլիական թերթերուն կը հեռագրեն, որ Թուրք աւազակներ յարձակում գործած են Իրաքի հիւսիսային սահմանագլուխին երեք գիւղերուն վրայ եւ կողոպտած զանոնք։ Սպաննած են երեք հոգի եւ քշած տարած արջառը։

Անգլիական օդանաւեր ղրկուեցան՝ աւազակները հետապնդելու համար։

Ուրականի զոհերը

Ֆլորիտայէն կը հաղորդեն որ ուրականին պատճառած կորուստները բոլորովին աննախընթաց եղած են։ Զոհերու ընդհանուր թիւը կը հաշուուի մօտ 1000 հոգի։ Փամ Պիչ նահանգին մէջ 15,000 հոգի առանց ապաստանի մնացած են։ 9000 հոգի Կարմիր Խաչի կողմէ կը կերակրուին։ 8000 հոգի փոխնորդ հագուստ չունին։

Ուրականը Քարիպեան կղզիները, Ֆլորիտայի թերակղզին, Ճորճիայի եւ Քարոլինայի եզերքները աւելէ սրբելէ վերջ, տակաւին այնքան զօրաւոր էր, որ առջի գիշեր 60-70 մղոն արագութեամբ հասաւ մինչեւ Նիւ-Եորքի նաւահանգիստը։ Պզտիկ նաւերու խարիսխները փրթան եւ քաղաքը փոթորկալից անձրեւի տակ մնաց։

Աղէտեալներուն օգնութեան գործը փութով առաջ կը տարուի։ Պանդոկները հիւանդանոցի վերածուած են։ Շատեր կառքերու եւ վակոններու մէջ կը բնակին։ Կարմիր Խաչը ստիպողաբար վրաններ և փայտէ հիւղակներ կը հաստատէ։ Նախագահ Քուլիճի կոչին պատասխանելով, Սան Ֆրանչիսքօ քաղաքը 10,000 տոլար նպաստ ղրկեց։ Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ հանգանակութիւններ կը կատարուին։

Միայն Ֆլորիտայի մէջ նիւթական կորուստն է 10—25 միլիոն տոլար. Ճորճիա նահանգին մէջ բամպակի հունձքին վնասն է մէկ միլիոն տոլար։ Նիւ Եորքէն շոգենաւերը ճամբայ ելան՝ 2 միլիոն տոլար արժէքով ուտելիք եւ հագուստեղէն տանելու համար աղէտեալներուն։

.*. Կուատուլուփի մէջ զոհերու թիւն է 660 հոգի, համաձայն Ֆրանսայի գաղթային նախարարութեան ստացած հեռագրին։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

22 Septembre 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 758 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱԼԵՑՆԵԼՈՒ„ ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ ՄԸ

Անցեալները ամփոփեր էինք Պոլսոյ քէմալական օրկանին, «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէկ խմբագրականը, որ կ'առաջարկէր լատինատառ այբուբենը պարտաւորիչ դարձնել նաեւ ոչ-Թուրքերուն համար:

«Հայերէն, յունարէն եւ հրէերէն թերթերը թող իրենց լեզուով գրուին, բայց մեր նոր տառերով շարուին»:

Անմիջապէս ըսենք որ, վրան-բաց խեղկատակութիւն մըն է «իրենց լեզուով» գրելու այս շնորհը:

Խմբագրականը իր ամբողջութեանը մէջ բոլորովին ուրի՛շ բան կ'ըսէ, կարկտանի վերածելով այս Նախադասութիւնը.

— «Ամէն Թուրք պարտաւոր է սորվիլ նոր տառերը. իսկ ոչ խառը տարրերը Թուրքէ մըն ալ աւելի լաւ կրնան սորվիլ: Հետեւաբար, աշխատելու ենք հաստատել լեզուի միութիւնը, որ ամէնէն լաւ միջոցն է զանազան տարրեր միացնելու, հալեցնելու եւ ձուլելու»:

Թուրք խմբագիրը կը յանձնարարէ որ «Վարդանը, Միխաքին եւ Միշոնը Նոր տառերով գրեն իրենց նամակները, գիրքերը եւ թերթերը».

— «Նոր տառերու որդեգրումը ամենամեծ առիթն է, ջնջելու համար լեզուական բաժանումը, որ դարերէ ի վեր կը շարունակուի տարրերուն միջեւ: Յոյնին ալ, Հայուն ալ, Հրեային ալ հայրենասիրական եւ ազգային պարտականութիւնն է օգտուիլ այս առիթէն: Ուրիշ կերպով Թրքութիւն չըլլար:»

Ուրեմն, տառերու տեսակը չէ որ պիտի փոխուի, այլ ոչ-Թուրքերու մայրենի լեզուն, «ջնջելու համար լեզուական բաժանումը, որ կը շարունակուի դարերէ ի վեր»:

Այլապէս, Թուրքը ի՞նչ պիտի շահի, եթէ Հայը, Յոյնը եւ Հրեան պահեն իրենց լեզուները, բայց լատինական տառերով գրելու զանոնք: Կամ պահեն իրենց սեփական տառերը:

«Ճիւմհուրիյէթ» խօսքէն գործի անցնելու համար, կը պահանջէ օրէնք մը քուէարկել, որուն համաձայն, «լատինատառ Թուրքերէնի օրէնքին գործադրութենէն սկսեալ երեք ամսուան ընթացքին, երկրին մէջ հրատարակուած հայերէն, յունարէն, սպանիոլերէն, ֆրանսերէն եւլն. բոլոր թերթերը պիտի տպուին Թուրքերէն նոր տառերով»:

Ծիծաղելի չէ՞. ֆրանսերէն լեզուն, որ արդէն կը գրուի լատիներէն տառերով, ի՞նչպէս կրնայ շարուիլ Թուրքերէն նոր տառերով:

Եօնուս Նատի յիմար չէ: Գիտէ թէ ի՛նչ կ'ըսէ: Այս բոլորին մէջ «միտ բանի» մը կայ, զոր հիմա կը ծամծմեն, բայց վաղը պիտի ըսեն բացորոշ եւ բարձրաձայն.

— Գրեցէք ո՛չ միայն մեր տառերով, այլ եւ մեր լեզուով: Մոռցէք ձեր լեզուն. «ուրիշ կերպով Թրքութիւն չըլլար»:

Իսկ եթէ կան բարեմիտներ որ կը կարծեն թէ Թուրք թերթին առաջարկը միայն ոչ-Թուրք թերթերու ճակատը շարուած Թուրքերէն բառերուն համար է (անուն, հասցէ եւն.), անոնց միամտութեան կը յանձնենք, Նորէն, հետեւեալ «գիջումը».

— «Այս թերթերը թող իրենց լեզուով գրուին, բայց մեր նոր տառերով շարուին»:

Մէկ խօսքով, ո՛ր կողմ ալ դարձնենք, մէջտեղը կայ մութ ծրագիր մը, որ ուրիշ իմաստ չունի, եթէ ոչ փութացնել ոչ-Թուրքերու Թրքացումը՝ այս անգամ լատիներէն տառերով:

Աղմուկ չհանելու համար, առայժմ լեզուի խօսք չեն ըներ, կ'առաջարկեն ձեւ մը որ ե՛ւ արտառոց է, ե՛ւ անբնական ու անգործնական:

Հաւանական է որ, եթէ իսկապէս Ազգ. Մեծ ժողովը քուէարկէ «Ճիւմհուրիէթ»ի առաջարկած օրէնքը— «իրենց լեզուով մեր տառերով»— այն ատեն յառաջ պիտի գայ գարհուրելի կացութիւն մը:

Յունարէնը՝ լատինատառ: Հայերէնը նոյնպէս: Երեւակայելի արդիւնքը, — կատարեալ բաբելոն:

Եւ այն ատեն, դարձեալ «բարեխնամ» կառավարութիւնն է որ օգնութեան պիտի հասնի, ու պիտի առաջարկէ.

— Հայրենակիցնե՛ր, ինչո՞ւ չարչարանքներու կ'ենթարկուիք: Քանի որ Թուրքերէն Նոր տառերը գործածել սկսաք, ի՞նչ հարկ շարունակել ձեր լեզուն: Գրեցէք եւ շարեցէք Թուրքերէն: Չէ՞ որ, Սահմանադրութեամբ, բոլորդ ալ Թուրք կը համարուիք եւ միայն լեզուական տարբերութիւն մը մնացած է: Ժամանակ է որ ձեր ձեռքով ջնջէք այդ տարբերութիւնը: Յոյնին ալ, Հայուն ալ, Հրեային ալ հայրենասիրական եւ ազգային պարտականութիւնն է օգտուիլ այս առիթէն: Ուրիշ կերպով Թրքութիւն չըլլար:»

Ո՞վ պիտի համարձակէր առարկել այսքան տրամաբանական առաջարկի մը. մանաւանդ որ հաւատարմութիւնն ալ կասկածի կ'ենթարկուի:

Իսկ եթէ օրէնք մըն ալ քուէարկուի…

Թէվֆիք Ռիւշտի պէյ, որ ամէնէն հաւատարիմ թարգմանն է Քէմալի, անցեալները կը յայտարարէր թէ «Կազի»ին ծրագիրն է 25 տարիէն 25 միլիոնի բարձրացնել Թուրքիոյ բնակչութիւնը:

Այս ծրագիրը իրականացնելու համար, շատ յոյս չունին Թուրք ժողովուրդի բնական աճումէն, որ կայուն է: Յաւելումը պիտի կատարուի «ներածումով», Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն, Եուկոսլաւիայէն եւ թերեւս Կովկասէն: Իսկ յաւելման կարեւոր մաս մըն է ոչ-Թուրք տարրերու ձուլումը: Ճիշդ է. մեծ բան մը չեն կազմեր Թուրքիա մնացած Հայերն ու Յոյները: Բայց անոնց հետ խառնելով Հրեաները, Լազերը, Չէրքէզները եւ մանաւանդ Քիւրտերը, պիտի ունենան շօշափելի թիւ մը, որ կարեւոր մաս մը կը կազմէ 25 տարուան սերունդը:

Ահա՛ «հալեցնելու» քաղաքականութեան ազդակ մը կը դառնայ նաեւ լատինատառ Թուրքերէնը, նոյն իսկ միայն Թուրքերու համար գործածուելով:

Շ.

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ

"Էս Աշխարհը Կը Փլի„

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Գրուած՝ երիտասարդ գրագէտ ՀԱՄԱՍՏԵՂի կողմէ, յատկապէս «Յառաջ»ի համար:

ՏՈՄՍԵՐ

ԵՒ ՄԱԿԱՅՆ ԿԸ ՔԵՐԹԷ…

Օր. Նունիկ Տէր Ղեւոնդեան կը շարունակէ քերթել:

Եւ մինչ(?) ատեն, իբրեւ հարազատ վարժուհի, դասեր տալ աջ ու ձախ, վսե՛մ հայկաբանութեամբ մը, որուն հիւսքերը քակել՝ ամէն աշխարհիկ գործ չէ:

ինչպէս դիւրին չէ քակել ամէն կնոջ մազերուն թնճուկը:

Աշխատակից մը համարձակա՛ծ էր հեգնել հարսնիքի մը առթիւ գրած յօրնաշուրթն տաղը, զայն հակասական գտնելով Մարքսի դաւանանքին հետ:

Ի՛նչ յանդգնութիւն… վարժուհին թուղթ-գրիչ առած, մէկուկէս սիւնակ դաս կուտայ, բանաստեղծութեան, փիլիսոփայութեան, տաղաչափութեան, փոխաբերութեան, երջանկութեան եւ… կարլ Մարքսի մասին:

Կը խնդրեմ Յառաջէն նոյնութեամբ արտատպել այդ հատուածը, իբրեւ շարադրութեան դաս:

կամ գոնէ հետեւեալ Նախադասութիւնը.

—«Լրջախոհութիւնը երբեւիցէ կը փորձուի կանխակալ կարծիքներու յորձանքին դէմ գրապայքար բանալ, սակայն երբ ճշմարտանման —չըսելու համար ստապատում— երեւոյթներ կամ աւելի շուտ ծայրայեղ սոցատանքներու մարմաջէն տարուած գրիչներ ասպարէզ կը կարդան այդ անգնահատելի առաւելութիւնը ընդվզեցնել, ի հեճուկս իր ցանկութեան, ա՛ն կը հարկադրուի դուրս գալ խոհեմ ու համեստ պատեանէն, արտայայտուելու համար լոյսի պէս փայլող ճըշմարտութիւններու անունով:»

Իսկ ինծի թոյլ տուէք լի ու լի ըմբոշխնել — ի՛նչ բարբարոս բառ— Օր. Նունիկ Տէր Ղեւոնդեանի նոր «տէսթան»ը — «Ողջերթ՝ ընկեր Հ. Թ. Փ-ի Նիւ Եորք ուղեւորութեան առթիւ».

Հայրդ ողջ էր շատ սիրելի, անձնուէր,
Լոյր ստացար իմաստն(?) գողտրիկ ու անոյշ,
Ան կը կարդար իր ոլորտէն հրաւէր,
Խնդրելով որ պատասխանը չըլլայ ուշ:

Բերկրութիւնը գգլխեց քեզ սրբտագին,
Շուրջդ ինկար որ գրկես զինք ջերմ սիրով
Սպասեցիր տենդոտ զողով անձկագին,
Որ շուտափոյթ արտայայտես քու զորով:

Ահա եկաւ, ջան Համբարձում, այդ վեհ օր,
Բարեխաւ գնա, խաղաղ ճամբով քու հօր մօտ,
Գոհացում տուր տենչանքներուդ քաղցր օրոր,
Կենսունակ սէր վայելէ միշտ եռանդոտ:»

Նորէ՞ն ծիծաղ...

Բայց մեղքը իմս չէ, ընկերնե՛ր եւ քաղաքացիներ:

Բնութիւնը ձեզ չարաչար զըրկեր է բանաստեղծական ճաշակէ եւ գեղագիտական խմորէ:

Թերեւս մտքէ անցընէք փըսփսալ.

— Երանի՛ հոգիով աղքատներուն…

Բայց զգո՛յշ: Արթուն է վարժուհին: Եւ իշխանասա՛ստ: Շաբաթը չանցած, կ'առնէք ձեր դասը, միշտ վսե՛մ ոճով եւ գունդագունդ. գիտախուիւ, պայթուցի՛կ ածականներով:

Պատասխանատու չեմ հետեւանքին:

ԱՐՇԱԻՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Յաջորդ պատերազմը հեռու չէ

Ազգերու Դաշնակցութեան իններորդ Ընդհ. ժողովը երեք շաբաթէ ի վեր Նիստ կը գումարէ Ժընեւի մէջ:

Այս տարի վիճաբանութեանց գլխաւոր առարկան է զինաթափութիւնն ու ապահովութիւնը: Ճառերուն գրեթէ ինը տասներորդը այս խնդիրներուն մասին է: Մեծ ու պզտիկ բոլոր պետութիւններն ալ կ'ուզեն աւելի ապահովութիւն ունենալ՝ յետպատերազմեան իրենց դիրքերը պահպանելու համար: Բոլորն ալ սակարկութիւններ կ'ընեն իրարու հետ՝ զինակիցներ փնտռելով յաջորդ պատերազմին համար, որուն Նշանները կ'երեւան արդէն: Այս ամէնուն մէջ բոլորովին մոռացութեան կը տրուի Քէլլոկի ապահովութեան դաշնագիրը, որ դեռ երէկ ստորագրուեցաւ:

Մասնաւորապէս մտահոգ է Ֆրանսան, որ կ'ուզէ ամէն ապահովութիւն ունենալ իր արեւելեան սահմաններուն վրայ: Յատկանշական է գերման պատուիրակ կոմս Պերնսթորֆի խօսքը. «Բայց ունինք Քէլլոկի դաշնագիրը, որ օրէնքէ դուրս կը հռչակէ պատերազմը: Ունինք Նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտը»: Այս բոլորը իբրեւ հեգնանք կ'ընդունուին:

Ֆաշիստական Մեծ-Խորհուրդը գերիշխան

Հռոմի ֆաշիստական Մեծ Խորհուրդը վերջացուց իր աշխատանքները: Ընդունուեցաւ Նոր ծրագիր մը, որուն համաձայն Մեծ Խորհուրդին կը տրուին աւելի բարձր իրաւասութիւններ քան Խորհրդարանը:

Մեծ Խորհուրդին Նախագահն է վարչապետը, իսկ անդամներն են Ծերակոյտի եւ Երեսփ. ժողովի Նախագահները, Նախարարները, փոխ-Նախարարները, Արհեստակց. Միութեանց պետերը, կամաւոր. քաղաքապահներու ընդհ. հրամանատարը, ֆաշիստ կուսակցութեան քարտուղարը, փոխ-քարտուղարն ու Վարչութեան անդամները:

Կարգ մը Նախկին Նախարարներ, որոնց պաշտօնը վերջ գտաւ 1922ին յետոյ, պիտի Նախագահեն ուրիշ ֆաշիստ կազմակերպութիւններու եւ մասնաւոր դատարանի մը:

Մեծ Խորհուրդի անդամի հանգամանքը պէտք է վաւերացուի արքայական հրամանագրով: Վարչապետը կրնայ Մեծ Խորհուրդի աշխատանքներուն մասնակցելու հրաւիրել կարգ մը ձեռնհաս անձեր: Ծերակուտական մը կամ երեսփոխան մը կրնայ միաժամանակ Մեծ Խորհուրդի անդամ ըլլալ:

Մեծ Խորհուրդը կ'որոշէ երեսփոխաններու ցանկը, ֆաշիստ կուսակցութեան ծրագրին եւ ուղեգիծին մասին խորհրդակցութիւններ կը կատարէ. կուսակցութեան քարտուղարը, փոխ քարտուղարը եւ վարչութեան անդամները կ'անուանէ կամ պաշտօնանկ կ'ընէ:

Սահմանադրական բոլոր խնդիրներուն մասին Մեծ Խորհուրդին կարծիքը կ'առնուի, ինչպէս՝ գահի ժառանգութեան, թագաւորին իշխանութեանց եւ արքայական առանձնաշնորհներու մասին:

Նոյնպէս Մեծ Խորհուրդը կը գծէ վարչապետին իրաւասութեանց սահմանը, գործադիր իշխանութեան իրաւունքները: Կը զբաղի Նաեւ պետութեան եւ կաթոլիկ եկեղեցիի յարաբերութիւններով, Իտալիոյ կամ գաղթավայրերու հողերուն մէջ փոփոխութիւն մտցնող միջազգային դաշնագիրներով:

Կուսակցութեան քարտուղարներն ու Վարչութեան անդամները կ'որոշուին վարչապետին կողմէ՝ Մեծ Խորհուրդի առջեւ խորհրդակցութիւններ կատարուելէ յետոյ: Ասոնք պաշտօնի վրայ կը մնան երեք տարի եւ կրնան վերընտրուիլ: Ֆաշիստ կուսակցութեան քարտուղարը արքայական հրամանագրով կրնայ մասնակցիլ Նախարարական խորհուրդի Նիստերուն: Մեծ Խորհուրդը թագաւորին կը Ներկայացնէ անուններու ցանկ մը, որուն մէջէն պէտք է ընտրէ ապագայ վարչապետը:

Մեծ Խորհուրդի Նիստերը գաղտնի կ'ըլլան: Անդամները չեն կրնար ձերբակալուիլ: Իրենց պաշտօնը ձրի է:

Ըսմէթ փաշայի Մալաթիոյ ճառը

Կապկելով եւրոպայի պետական մարդիկը, Թուրքիոյ վարչապետ Ըսմէթ փաշա քաղաքական մեծ ճառ մը խօսեցաւ անցած շաբաթ իր ընտրական շրջանակին՝ Մալաթիոյ մէջ, ինչպէս գրեցինք: Կուտանք ճառին գլխաւոր մասերը.

—Թուրքիա մասնաւոր եւ կարեւոր դիրք մը ունի, գտնուելով աշխարհի գլխաւոր անցքերուն վրայ, մեծ պետութեանց մէջտեղը եւ քաղաքական հոսանքներու մէջ: Մենք ամբողջովին գիտակից ենք մեր այս մասնայատուկ դիրքին: Ուստի եւ մեր արտաքին քաղաքականութեան առաջին հիմը պէտք է կազմէ ուժը, որ պաշտպանէ մեր գոյութիւնը, ո եւ է կողմէն գալիք հաւանական փոթորիկներուն դէմ: Մեր գլխաւոր հոգն է անդադար աւելցնել այս ուժը, որ Նիւթապէս եւ մանաւանդ բարոյապէս կայ Թուրք ազգին մէջ: Յետոյ մեր աշխարհագրական մասնայատուկ դիրքը կը պահանջէ չտարուիլ ո եւ է գրգռութենէ եւ մեքենայութենէ, աչքի առջեւ ունենալ մաքուր ուղղութիւնը եւ անոր համաձայն կարգաւորել մեր միջազգային յարաբերութիւնները: Բայց ասկէ թող չհասկցուի թէ ո եւ է գրգ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՔԴ. Մ. ԱՖՇԱՐ

Թեհրանի Այանտէ ամսագրին հիմնադիր-խմբագիրը, որուն ուշագրաւ ուսումնասիրութիւնը՝ «ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ» թարգմանաբար կը հրատարակուի «Յառաջ»ի մէջ:

Տոքդ. Աֆշար մէկն է այն հազուագիւտ դէմքերէն, որոնք խորապէս ուսումնասիրած են Թուրանական վտանգը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Գ. Եղիկեան, վաստակաւոր հնչակեան գործիչը, շարունակելով իր յօդուածաշարքը, հնչակեան պատգ. ժողովին քննութեան կը յանձնէ Նաեւ հետեւեալ խնդիրները (Նոր Երկիր, 16 սեպտ.).

—«Բնականաբար այլեւս չենք կարող եւ չպէտք է պնդենք, որ ի՛նչ ուզում է լինի, մենք մեր ճակատագիրը կապում ենք Ռուսաստանի հետ, ո՛չ էլ պիտի պնդենք, որ մեզ սարսափներից միայն եւ միայն Ռուսաստանը պիտի փրկի եւ առանց Ռուսաստանի մենք ֆիզիքապէս կ'ոչնչանանք:

Այս հասկացողութիւնը պիտի մնայ անցեալին, այս հասկացողութիւնը պէտք է հիմնաւորապէս փոփոխութեան ենթարկել: Հին գինին նոր տկի մէջ չի կարելի դնել: Նոր տկի համաձայն նոր գինի պիտի ճարել:

Եթէ 10 տարի առաջ մենք պնդում էինք, որ Ռուսաստանից չի կարելի բաժանուել, այդ իրաւունք ունէինք, որովհետեւ դէպքերը գահավիժաբար յաջորդում էին իրար եւ մենք առիթ եւ ժամանակ չունեցանք իրերի դրութիւնը ճշդելու: Այսօր 10 տարի է անցել, դէպքերը ստացել են իրենց նորմալ ընթացքը, այսօր մենք պարտաւոր ենք պայծառ տեսնել, եւ մեր որոշումները աւելի պայծառ կերպով տալ:

Մենք կարող ենք ասել «Մնալով հանդերձ ռուս մեծ ժողովուրդի բարեկամ, մենք մեր ճակատագիրը չենք կապում նրա հետ»: Մենք պիտի ասենք որ համակրում ենք այդ մեծ ժողովրդի ազատագրական պայքարին, մեր ամբողջ հոգով այդ ժողովրդի դէմոկրատական տարրերի հետ ենք, բայց եւ այնպէս ուզում ենք անկախ լինել, ունենալ մեր անկախ հայրենիքը այսօրուայ Հայաստանում եւ Տաճկական Հայաստանում:

Մենք պիտի ասենք, որ դէմ չենք ազգերի ազատ Դաշնակցութեան, անկախ ժողովուրդների ինքնակամ միութեան իրար հետ, հետեւաբար եւ պատրաստ ենք անկախ եւ ազատ Ռուսաստանի դաշնակիցը լինել, եթէ նոյն Ռուսաստանը կը յարգէ մեր անկախութիւնը եւ կը կամենայ նոյնպէս մեր դաշնակիցը լինել՝ առանց մեզ ստեղծելու յետին ցանկութիւնների:

Հայ ժողովուրդը իր ճակատագիրը պիտի պահի իր ձեռների մէջ եւ մեր գոյութեան իրաւունքը չպիտի պայմանաւորի ուրիշների գոյութեան իրաւունքի հետ»:

ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

“ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ„

V

ԴԵՂԻՆ ՎՏԱՆԳ

Սուլթան Ապտիւլ Համիտի օրով, Սէյէտ Ջէմալէտտին Ասատապատին_Աֆղանի անունով ծանօթ Միրզա Ապտիւլ Հօսէյն Բօրզաիրին — Միրզա Աղա Խան Քիրմանի անունով ծանօթ, եւ Շէյխ Ահմէտ Ռուհի Քիրմանին Իսլամներու միութեան քաղաքականութեան կողմնակիցներն ու ջրօշակիրներն էին։ Միրզա Աղա Խանը երբ Տրապիզոնի բանտին մէջ բանտարկուած էր Շահնամէի տաղաչափութեամբ բանաստեղծութիւն գրած էր գովաբանելով տաճիկ Սուլթան Ապտիւլ Համիտը եւ պախարակելով Ղաջար Նասրէտտին Շահը, Իսլամներու միութեան առթիւ։ Մէկ մասը կ՚արտատպենք ստորեւ:—

Քանի դու կաս, ո՛վ անուանի խոսրով (*Թագաւոր*) (*)
Մի՛ վշտացներ ան, որ առաքինութիւն ունի:
. . . .
Միշտ իսլամներու բարիքն եմ ուզած
Սիրտս լաւութեամբ եմ զարդարած.
Միշտ ուզեր եմ, որ իսլամները բոլորովին միութեամբ կապուին իրարու,
Բոլորը իրարու հետ բարեկամութիւնը զօրացնեն,
Եւ իրենց սիրտերէն հին ոխը դուրս հանեն.
Իսլամներու պատիւը աւելնայ,
Պառակտումը եւ ջոկութիւնը անհետանայ,
Իսլամի մէջ երեւայ «Համիտ»ի փարթամութեամբ
Միակ քաղաքական միութիւնը.
Դառնայ Թուրքը Իրան եւ Իրանը որպէս Թուրք,
Երկուութիւն չմնայ քաջ արքաներու մէջ.(**)
Նոյնպէս Արաղի (*Միջագետք*) գիտունները
Մեծ Սուլթանին դաշնակցին.
Այս քէնը շուտ վանեն սրտերէն,
Ջրսեն ով էր *սիւննին* ու *շիան*
Եւ այնուհետեւ աշխարհը գրաւեն ուժով
Հակառակորդի հոգիէն հանեն իրարանցումը.
Արդեօք քանի՞ ընտրովի անկախ մարդիկ
Նստանք, շատ լուրջ նամակներ ուղարկեցինք դէպի Արաղ,
Որ կրօնքի աշխարհէն երկպառակութիւնը վերնայ,
Արդարաբաշխ Արարչին զօրութեամբ.
Բոլորը ստորագրեցին այս.
Նամակները լաւ արդիւնք տուին,
Քանի որ գրիչները հում ու անեփ չէին:
Շնորհակալ եմ յաղթական Աստուծմէ,
Որ այս յուսոյ ծառը պտղաբեր եղաւ.
Գրեցին իրանէն եւ նոյնպէս Արաղէն,
Թէ մեր սրտերէն լուացինք երկպառակութեան փոշին,
Բոլորս կեանքերնիս կը զոհենք շէրիաթին,
կ՚ենթարկուինք իսլամ Սուլթանին:
Միութեան օրէնք կը մշակենք
Ուշիմ ճանապարհը կը բանանք,
Այսուհետեւ բոլորս ստորացնենք անհաւասարութիւնը,
Աշխարհը ծայրէ ծայր ձեռք կը բերենք.
Իսլամ սուլթաններէն ոչ ոք
Աբասեաններէն մինչեւ օսմանեան,
Սամանեաններէն, Ղազնեւիներէն, Դէյլամիներէն,
Սելճուկներէն, Խարազմիներէն եւ Ֆաթէմիներէն—
Նախահօր ժամանակէն մինչեւ յաջորդներուն օրով
Այս պատուին չարժանացաւ,
Եթէ ոչ այս շրջանին որ երեւաց
Այդպիսի ամուր ծրագիր ճշմարիտ կարծիքին:

Եթէ Թագաւորն ունենայ ծածուկ զգացում
Զիս աշխարհէն գոհ կը դարձնէ.
Իսկ եթէ իր մահմետականութենէն օգուտ ծնի,
Զիս աշխարհի մէջ յայտնի կը դարձնէ լաւութեամբ,
Որովհետեւ իր արեան մէջ բազմաստուածութեան խառնուրդ կայ
Իսլամի միասնականութենէն բարկութիւնը շատցաւ,
Սեւ դրամը աւելի լաւ է այսպիսի արքայէն
Որ ոչ կարծիք ունի, ոչ հաւատք, ոչ կրօն.
Զիս վախցուցիր, թէ Արդաբիլի մէջ(*)
Մարմինս շղթայի պիտի կապես, որպէս փիղ.
Սպաննուելէ չեմ վախնար, քանի որ ազատ եմ,
Մօրմէս բուն իսկ մահն եմ ծներ.
Ոչ ոք աշխարհի մէջ առանց բախտի չմեռաւ,
Մեռաւ ան որ մեծ անուն չտարաւ.
Այսուհետեւ չեմ մեռնիր, ես կենդանի եմ
Քանի որ այս միութեան ծրագիրը մշակեր եմ:
Հրեշտակի ականջին մէջ շատ աչքալոյսներ կան՝
Սիրտս գանձ գոհար, գրիչս վիշապ,
Մեռնելէս յետոյ տեւական եմ,
Իմ կեանքը մշտական կը տեւնուի,
Ինծմէ յետոյանուանիները կ՚ըսեն
Մեծերը իրարու հետ կ՚երգեն՝
Թէ խեղօք Քիրմանին մաքրածին,
Կատարելապէս արդարադատ ու գիտուն էր,
Ցամներեք հակառակութեան դաբերէ յետոյ
Ան ցոյց տուաւ համաձայնութեան ճամբան:
Դժոխքին մէջ մնաս, ո՛վ սեւ հոգի,
Ծերերէն ու երիտասարդներէն անէծք գայ քեզի,
Ազնիւ ծերերը նստան եւ ըսին:
Քու անունը լաւ չյիշեն
Թէ Նասրէտտին Շահը անհաւատի բարեկամն էր,
Ան տաքցուց անհաւատութեան շուկան,
Դու ով Շահ(**) խոչընդոտ մի ըլլար կրօնքի ճանապարհին,
Ի զուր անունդ մի՛ սեւցներ,
Որ յանկարծ սիրտս իր տեղէն հանես,
Հոյակապ տոհմդ ամբողջ ոտքի հանեմ,
Ըսեմ չըսուելիք խօսքեր,
Ծակեմ չծակուած գոհարներ
Թէ ինչպէ՞ս էր Ղաջար արժատը եւ ցեղը.
Ինչպէ՞ս գլուխ հանեցին գիշերը,
Ինչո՞ւ Թաթարին խառնուեցան,
Սուրիայէն ինչո՞ւ փախան.
Ջըլլա՛յ թէ բացուի այն գիրը
Որ արմատդ եւ ցեղդ ցրուի.
Աւելի լաւ է լռեցնես զիս,
Քէնս մոռցնել տաս ինծի:

Այս յօդուածին մէջ որ մենք կը խօսինք Օսմաններու քաղաքականութեան մասին, Իրանցիներու «Իսլամներու Միութեան» մասին վիճելու տեղ չկայ։ Այսքանը ըսենք, որ այս միտքը ուրիշ ձեւով Նատըր Շահ Աֆշարն ալ ունէր, բայց այս նիւթը առանձնապէս ուրիշ անգամ քննութեան կ՚ենթարկենք։ Գալով օսմանեան «Իսլամներու Միութեան», երբ «Երիտասարդ Թուրքերը» 1908ին կառավարութեան ղեկը ձեռք ձգեցին, նոր քաղաքականութիւն մը առաջ բերին, «Թուրանի Միութիւն (համաթուրականութիւն) կամ «Թուրքերու Միութիւն» (համաթրքութիւն)։

«ԹՈՒՐԱՆԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Երիտասարդ Թուրքերը զգացին, որ օսմանեան կայսրութեան ոչ-Թուրք մահմետական տարրերը Թուրք կառավարութեան կապուած չեն եւ խորհեցան թէ ինչպէս որ Սուլթան Ապտիւլ Համիտը հրաժարեցաւ կայսրութեան ոչ_մահմետական տարրերէն, իրենք ալ պէտք է հրաժարին ոչ-Թուրք տարրերէն եւ իրենց քաղաքականութեան յենարան դարձնեն Թուրք տարրը։ Այսուհանդերձ Երիտասարդ Թուրքերը կը հաւատային թէ Սուլթանը Տաճկաստանի եւ օտար բոլոր Մահմետականներու Խալիֆա ըլլալուն պատճառով, չեն կրնար կատարելապէս հրաժարիլ Մահմետականներէն։ Թերեւս կ՚ուզէին արտաքին պատերազմներու մէջ օգտուիլ անոնց նիւթական եւ բարոյական աջակցութենէն։ Ինչպէս գիտենք, համաշխարհային պատերազմի ժամանակ, Պարսկաստանի, Աֆղանիստանի եւ գուցէ Հնդկաստանի մէջ դարձեալ «Իսլամներու Միութիւն» անունով, անգլիական կառավարութեան հակառակ դրդումներ եւ պրոպագանդ կ՚ընէին։

Քէմալականները եւ միլլիները, որ Երիտասարդ Թուրքերէն յետոյ գործի գլուխ եկան «Իսլամներու Միութիւն» քաղաքականութեան արտաքին օգուտը եւս անտես առնելով, մինչեւ իսկ մէջտեղէն վերցուցին խալիֆայութիւնը եւ մահմետականութեան սկզբունքներն ու սովորութիւնները, որ օգտուելու միջոցն ու միջնորդն էր։

«Երիտասարդ Թուրքերու» զուտ Թրքական քաղաքականութիւնը Տաճկաստանի ներսը, որ խառնուած էր հպարտութեամբ ու եսասիրութեան հետ ոչ Թուրք տարրերու հանդէպ, երկրի վիճակի համար վնասակար եղաւ եւ իբրեւ արդիւնք, ամէն կողմէ թշնամանք ստեղծեց, այնպէս որ կայսրութեան երկիրները կտոր կտոր ձեռքէ ելան եւ այն ինչոր մնաց, ծայրէ ծայր դժգոհ եւ զզուած էր Պոլսոյ կառավարութենէն։

ՏՈՒՔԹ. Մ. ԱՖՇԱՐ

(*) Նասր-էտ-տին Շահին կ՚ակնարկէ։ Վ. Ի.
(**) Սուլթան Համիտի եւ Նասր-էտ-տին շահի մէջ։ Վ. Ի.

(*) Ատրպատականի քաղաքներէն մէկը, շահեւան ցեղերով շրջապատուած, ուր Շահերը յանցաւորները աքսորի կը ղրկեն։ Վ. Ի.
(**) Ըստ այլաբանութեան զանձի վրայ վիշապ կը պառկի, իբրեւ պահապան։ Վ. Ի.

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍՈՒՐԻԱ

Ազգային ընդհանուր բարօրութեան գաղափարէն առաջնորդուած, կը շարունակենք մեր պրպտումները։

Մեր այսօրուան յօդուածին նիւթը պիտի կազմէ շաքարի ճարտարարուեստը որքան Հայաստանի, այնքան ալ սուրիահայ երկրագործական գաղութներուն մէջ

Մեծ ու փոքր բոլոր պետութիւններ, ընդհանուր պատերազմի դասերէն օգտուելով ըստ այնմ ուղղութիւն կուտան որքան իրենց քաղաքական, այնքան տնտեսական ձգտումներուն։ Օրինակով մը խօսինք։ Հակառակ անոր որ, ճակնդեղի շաքարի առաջին գործարանը 1869ին հաստատուած էր Անգլիոյ մէջ, մէկ կողմէ տուրքերու եւ միւս կողմէ ազատ փոխանակութեան պատճառով, շաքարի ճարտարարուեստը չկրցաւ ծաղկիլ եւ հետեւաբար շաքարի ճակնդեղի մշակութիւնն ալ դադրեցաւ Անգլիոյ մէջ։

Անգլիացիները՝ ընդհ. պատերազմին եւ անոր յաջորդող գինադադարի առաջին տարիներու շրջանին, ճաւայի եղէգի շաքարին չափազանց սուղ գիներ վճարելու պարտաւորուեցան եւ ասոր հետեւանքով բրիտանական կառավարութիւնը խորհեցաւ զարկ տալ շաքարիտեղական ճարտարարուեստին։ Ընդհ. պատերազմը, երկրագործական ամէն բերք ազգային հողէն արտադրելու սկզբունքը մէջտեղ դրաւ։ Այս առողջ սկզբունքէն առաջնորդուած՝ անգլ. կառավարութիւնը 1922էն սկսեալ ճակնդեղի շաքարը բացառութիւն նկատեց, տուրքերէ զերծ կացուցանելով զայն։ Տնտեսական այս նոր քաղաքականութեան հետեւանքով, շաքարի նոր գործարաններ հաստատուեցան Անգլիոյ մէջ եւ որոնք սկսան շաքար արտադրել բրիտանական շուկային համար։ Այս նոր գործարանները սկսան տարեկան մինչեւ 55.000 թոն ճակնդեղ գործածել,

1923ի աշխատաւորական կառավարութեան կողմէ շաքարի ճարտարարուեստին աւելի լայն չափով օգնելու համար պատրաստուած ուրուագիծը, իրեն յաջորդող պահպանողական կառավարութեան կողմէ նոյնութեամբ ընդունուեցաւ։ Ըստ այդ ծրագրին կառավարութիւնը տասը տարուան համար, տարուէ տարի նուազելու պայմանով, դրամական նպաստներ կը յատկացնէր շաքարի նոր ճարտարարուեստին եւ չորս տարուան համար ալ, երկրագործներուն համար հարիւրին 15ուկէս շաքար պարունակող ճակնդեղի իւրաքանչիւր թոնին կ՚ապահովէր 44 շիլինի նուազագոյն գինը։ Կառավարութեան առաջին տարուան նպաստը 530.000 անգլ. ոսկի էր։

Աւելորդ է ըսել թէ՝ կառավարական այս հսկայ ճիգերուն շնորհիւ, մէկ կողմէ շաքարի ճարտարարուեստը եւ միւս կողմէ ճակնդեղի մշակութիւնը մեծ ծաւալ ստացան Անգլիոյ մէջ Սա ալ չմոռնանք ճշտել թէ ընդհ. պատերազմէն ասդին ճարտարարուեստական Անգլիան կը հետեւի երկրագործական նոր քաղաքականութեան մը, արօտատեղիները եւ մարգանքի վայրերը վերածելով մշակելի արտերու։

Թողունք Անգլիան, որ մեզմէ հեռու է եւ առնենք Թուրքիան, որ մեր անմիջական դրացին է։ Թուրքիան ալ կը փորձէ շաքարի ճակնդեղի մշակութիւնը ծաւալել իր երկրին մէջ եւ շաքարի ճարտարարուեստին ծնունդ տալ։ Այս առթիւ կը ջանան օգտուիլ պուլկար երկրագործներէն, որոնք ճակընդեղի վարպետ մշակներ են։

Այս մեծ ու փոքր ճիգերու կարգին, ուրախալի է ըսել թէ՝ Հայաստանի մէջ ալ աշխատանք կը թափուի ճակնդեղի մշակութիւնը ծաւալելու համար։ Ռուսերը, մանաւանդ Ուքրէնները, որոնք ճակնդեղի վարպետ մշակներ են, կրնան առաջնորդի դեր կատարել մեր հայ մշակներուն։ Հայաստանի մէջ, ամրան եղանակին, անձրեւաթափի քանակը, ճակնդեղի մշակութեան համար բաւական չըլլալով, մեր երկրին մէջ այդ մշակութիւնը ոռոգումի միջոցաւ, պիտի զարգանայ։ Արդէն Միացեալ Նահանգները, Իտալիա եւ ուրիշ տեղեր, շաքարի ճակնդեղի մշակութիւնը ենթակայ է ոռոգումի։

Հայաստանէն անցնելով սուրիահայ երկրագործական նորահաստատ գաղութները, հոս, լաւագոյն պիտի ըլլայ, շաքարի ճակնդեղին տեղ շաքարեղէգ մշակել նմանապէս ոռոգումի միջոցաւ։ Պէտք չէ մոռնալ թէ՝ շաքարեղէգի մշակութիւնը, բաղդատմամբ ճակնդեղին, շատ դիւրին է։ Ասկէ զատ, Սուրիա հաստատուած կիլիկեցի հայ մշակները ծանօթ են շաքարեղէգին եւ զայն մշակած են Կիլիկիոյ մէջ։ Մինչեւ որ տեղական կառավարութիւնը շաքարի ճարտարարուեստին մասին որոշում մը տայ, մեր սուրիահայ գաղութները, իրենց առտնին պէտքերուն համար, կէս կէս կամ մէկ մէկ արտավար շաքարեղէգ կրնան մշակել իրենց գետեզերեայ հողերուն վրայ եւ դանոնք քամելով իրենց սիրական ռուպը պատրաստել։

Շաքարը՝ հացին եւ ջուրին չափ կարեւոր սնունդ մը ըլլալով, կ՚արժէ որ անհատ թէ կառավարութիւն, սա խաղաղութեան շրջանին հետաքրքրուին անով եւ ձեռք առնեն անհրաժեշտ միջոցները։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԾՈՒՂԱԿԻ ՄԷՋ

1926 Յունիս 12ին, Արամայիս Երզնկեանը Երեւանի մէջ կը կարդայ դասախօսութիւն մը, նուիրուած Դաշնակցութեան քաղաքական - պատմական դերին ուրուագծման։ Զեկուցումէն յետոյ, տեղի կ՚ունենայ վիճաբանութիւն, որու ընթացքին համալսարանի դասախօսներէն մէնշեւիկ Ցոլակ Խանզատեան քննադատական ուժեղ ճառ մը կ՚արտասանէ։

Դասախօսութենէն երկու ամիս յետոյ, «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը արդէն իր տրամադրութեան տակ ունէր Խանզատեանի ճառին սղագրութիւնը, սակայն, չշտապեց տպագրել, մինչեւ որ կրնակի ստուգման ենթարկէր։ Միայն 15 ամիս յետոյ, երբ Հայաստանէն գրաւոր բարպէս հաստատեցին այդ ճառին բովանդակութեան իսկութիւնը, երբ խմբագրատուն կը գտնուէր դասախօսութեան ներկայ ընկերներէն մէկը, եւ, վերջապէս, ինքս անձամբ տեղին վրայ ստուգեր էի այդ ամէնը, խմբագրութիւնը թոյլատրեց հրատարակել զայն։

Երզնկեանի դասախօսութեան մանրամասնութիւնները «Դրօշակ»ի մէջ (1927 N. 11) լոյս տեսնելէ տասը ամիս յետոյ, Ց. Խանզատեանը, «Հայկոմկուս»ի «Կենտկոմ»ի պաշտօնական հրատարակութեան «Լենինեան ուղի» ամսագրի մէջ (1928 N. (5—6) կը յայտարարէ թէ «Պ. Աշոտի շարադրանքն իմ ճառի ոչ թէ սղագրութիւնն է, այլ՝ ստագրութիւնը»։ Եւ իր հինգ էջնոց յօդուածի նշանաբան ընտրեր է Պուշկինի հետեւեալ բառերը՝ «Ստորնութեան մէջ էլ հարկաւոր է որոշ չափի վսեմութիւն»...

Ի հարկէ, հաճոյքով չէ, որ Խանզատեանի «սիրելի ուսանողը» կ՚առարկէ իր շատ յարգելի դասախօսին։ Բայց ի՞նչ օգուտ. որ ինծի համար անձնական վերաբերմունքէ շատ աւելի բարձր են ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը։

Ի՞նչ բան կ՚աշխատի հերքել Պ. Խանզատեանը։ — Թէ ինքը ոչ թէ 15, այլ 22 տարուան հակադաշնակցական է. թէ Բաղդասարեանի մասին չէ ըսած «ամն Բաղդասարեան կոչեցեալը»։ Թէ Երզնկեանի խօսքին առթիւ բրած՝ մէկ նկատողութիւնը չէ եզրակացուցած այսպէս. «Դա մտաւորական համարուած մարդու վայել բան չէ»։ Թէ «խելագարութիւն» բառը կը պատկանի ոչ թէ իտալացի Լարրիոլային, այլ Շէքսպիրի Պոլոնիուսին։

Եթէ այս հերքումները ճիշտ ալ ըլլան, պարզ է, որ Խանզատեանի հակաճառութեան իմաստին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն կը մտնէ։

Պ. Խանզատեանի ըսելով, ինքը չէ յայտարարած, թէ Դաշնակցութիւնը ինքնին ուժ կը ներկայացնէ արտասահմանի եւ Հայաստանի մէջ, այլ՝ «ճիշտ է, ես առարկել եմ ընկ. Բաղդասարեանի այն մտքին, թէ Դաշնակցութիւնը գոյութիւն չունի եւ ասել եմ, որ նացիոնալիզմը դեռ եւս կայ»։ Ուրեմն, ընդունելով Դաշնակցութեան գոյութիւնը, Խանզատեանը համաձայն չէ միայն անոր «ուժ» ըլլալուն։ Իմ սիրելի դասախօսը, երկու տարի առաջ խօսելով Դաշնակցութեան ուժի մասին, այսօր ի զուր կը հրաժարի իր բառերէն եւ կը կարծէ թէ՝ «ուժ, ուժ, ուժ ասելով, Պ. Աշոտը շատ է ուզում աճեցնել խորհրդային իշխանութեան ղեկավարներին»։ Աճեցնելու պէտք չկայ, քանի որ իրենք բոլշեւիկ ղեկավարները, այդ «ուժի» գոյութեան փաստը խոստովանելով, խուճապի են մատնուած եւ հազար ու մէկ նոր միջոցներ կը խորհին այդ նոյն ուժին նուաճումներուն առաջքն առնելու։ Համոզուելու համար, բաւական էր միայն հետեւիլ «Կենտկոմ»ի յուլիսեան «պլէնում»ի աշխատանքներուն եւ կարդալ «Խոր-

հրդային Հայաստան[ի] գուի «Կոմունիստ»ին տեսած զեկուցումներն ուածները եւ Բ. Բուրջէ յաստանի կոմկուսակցու խնդիրների մասին» (Պետական հրատ. 1928,

Բայց եւ այնպէս, կրկնեմ թէ, վերը յիշուա քումներն ու առարկութ երկրորդական են։ Էակ Խանզատեանի հակաճառ իմաստն է։ Տպագրելով մէջ վերջինիս ճառը, մեն տակ ենք ունեցեր ոչ թ զատեանով «հարւածել հրրգային իշխանութիւնը միայն ցոյց տալ, որ հրապարակախօսները ցութեան հանդէպ ունեն րենց «ելոյթ»ներուն մէջ կիրք, միակողմանիութ պատմական անարդար կը մտցնեն որ, նոյնիսկ ուան (ներողութիւն ուան) հակադաշնակցակ շեւիկը կը հարկադրուի զատել Երզնկեանի կան վերլուծումը»։

Արդեօք, ա՞յս ալ բանութիւն է։

Իր հերքումի ամէն ու մաքին մէջ, Խանզ կուզայ նորէն եւ նորէն տատել իր ճառին մէ տրուած իմաստը։ Եւ փով իրաւացի է «Լէնին գի» ամսագրի խմբագր անգամ Հայկ Ազատեան նոյն համարին մէջ, զատեանի հերքումէն պէս յետոյ, 26 էջնոց ծով կը հերքէ նոյնին եւ կը հաստատէ մեր տին ճիշտ ըլլալը։

Խօսքը տանք իրեն զատեանին։

— «Ես յայտնեցի քը, որ ընկ. Երզնկեանի ըստ էութեան գիտակ մական վերլուծութեան սիստական պահանջներէն ւարարում եւ հանդիսա քաղաքական ելոյթ։

«Այնուհետեւ ես շեշտ հանդամանքը, որ Դաշնակցութեան դէմ գալիս քաղաքական քարի ասպարիզում, քաղաքական գործիչ, գլուխը դրել է ռիսկի տի նրանից չենք կարո հանջել անկիրք օբեկտի

«Ընկ. Երզնկեանի կան ճառը, որպէս այդպի չեմ ժխտել սկզբունքա քաղաքական խօսքն իր նշանակութիւնն ունի գամայն օրինական է, ինքն ըստ ինքեան գի չէ, որի առաջին պահան մական արդարադատութ

«Գաղտնիք չէ, կար որ Հայոց հարցի (եւ րապէս Դաշնակցութեան կան-մարքսիստական թիւնը դեռ չի գրուել։ թիւնը կարող է խիստ բանի ղերուած հանդէպ նա դատախազ չէ և ոչ պան փաստաբան,— մնզանում, իմ կարծիքո այժմ խօսել են կամ ցութեան դատախազնե նրա պաշտպանները։ բեւում է, քաղաքական քարն արդիւնք է ոչ մի էտների ստեղծագործութ մար, այլ եւ գիտնակ

«Դուրս գալով ընկ. Եր նի դէմ, ես վիճել եմ մարքսիստի հետ եւ տական մեթոդոլոգի հանջներ առաջադրել պաշտպանել եմ կամեցել Դաշնակցութեանը, այլ թեան, մարքսիստական թեան շահերը։

«Ես միանգամայն եմ եղել Ընկ. Երզնկեան Դաշնակցութիւնը պատ օրէն եւ գաղափարա դատապարտուած է, կարծել եմ, որ միակողմ տախազներն անտեսել մական պայմանները, առաջադրելով այնպիսի հանջներ, որոնց բաւ անհնարին է եղել պատմական մէջ, որ վիճ

ՅԱՌԱՋ„Ի ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

…ՆՉ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ„

1.— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Թուրքիոյ մէջ կատարուած անմնա-…ց փոփոխութիւններու մասին (Սուլթանութեան եւ խալի-…թեան վերացում, ֆէսի եւ փաթթոցի, վանդակի, «մէտրէսէ»ի …ութեան վերացում, կրօնի եւ պետութեան բաժանում, լատինատառ …երի ջնջում, կրօնի …բէն եւայլն.)։

2.— Այդ փոփոխութիւնները կը տկարացնե՞ն թէ կը զօրացնեն …քիան եւ Թուրք ժողովուրդը։

3.— Եթէ կը տկարացնեն, ինչո՞ւ։

4.— Եթէ կը զօրացնեն, ի՞նչպէս։

5.— Ի՞նչ հետքեր կրնան ձգել այդ փոփոխութիւնները, բարե-…թէ չարաշուք։

6.— …կրնա՞ն տեւել այս փոփոխութիւնները։

7.— Հայկական տեսակէտէն, լա՞ւ են այս փոփոխութիւնները …էլ, ընդունելով որ Թուրքիան դրացի է Հայաստանին եւ մեր …իմ թշնամին։

…ազգայնական կուսակցու-…երին։ …արքսիստական միտքը չի …ուրժել, եթէ ասենք, թէ …ն 40—50 տարուան հայոց …ութիւնը սխալ է։ …ս միայն կամեցել եմ ու-…ադրողների ուշադրութիւ-…ել նախ եւ առաջ օբեկ-…պայմանների վրայ» (ընդ-…երը հեղինակինն են)։ …յս բոլորը ըսել յետոյ, …քան տեղին է Պուշկինէն …րում ընելը, կը թողունք …ւ ընթերցողին։ Իսկ թէ …ատեանի «օբեկտիւ» ճառը …ակցութեան համար «պատ-…ն արդարադատութիւն» է, …արդէն մեր յանցանքը չէ։ …Խանզատեանը յօդուածը …երջացնէ անսպասելի յայ-…արութեամբ՝ «Պ. Պ. Աշոտ-…թող լաւ իմանան, որ Ընկ. …յիս Երզնկեանի հետ ես …կամ այն խնդրի մասին վէ-…ունեցել եմ եւ կ'ունենամ, …դրանից ամենեւին չի կա-…մի պնակ ջուր անգամ …ել Դաշնակցութեան ջրա-…ն, որովհետեւ ես եւ ընկ. …կանրկանգնած ենք մարք-…ական միեւնոյն աշխար-…ացքի պլատֆորմի վրայ, …տեւ իմ եւ Ընկ. Երզնկ-…—ինչպէս այն իշխանու-…, որի ներկայացուցիչնե-…մէկն է նա— նպատակը …նիզմն է, որովհետեւ մեր …նուր, միասնական, առա-…խնդիրն է Անդրկովկասում …ցնել ռազմաշունչ նացիո-…զմի այն հիդրային, որի ե-…բութ գլուխներից մէկը …Դաշնակցութիւնն է»։ …ատեղ արդէն, Խանզատեա-…. Ջուարի ոտքերով կը …ինչո՞ւ խաբել եւ կեղծել …Խանզատեանը՝ հակադաշ-…ական է, այդ մասին մենք …ատնած ենք։ Բայց թէ ան …կեանի հետ ձեռք ձեռքի …նոյն նպատակին կը ծա-…— Թոյլ տուէք քիչ մը …ծիլ։ Նպատակ չունենա-…մի պնակ ջուր» թափել …ի ջրաղացին, լաւ կ'անց-…այդ խնդրին վրայէն։ …այց ինչո՞ւ կամաւոր կեր-…պով իյնալ ծուղակի մէջ։ Վերը յիշուած յօդուածին մէջ, Հ. Ա. զատեանը Խանզատեանը կոչե-լով հակայեղափոխական, կա-պիտալիստի պաշտպան, ոչ-մարք-սիստ, «գիտութիւնից օգտել չիմացող», «պառաւական բամ-բասանքներ անող», «քնած մարդ» եւ այլն, անոր առջեւ կտրուկ հարց կը դնէ. «Ժամա-նակ է, որ Ց. Խանզատեանը հրապարակօրէն յայտնի, թէ ինքն ինչ աշխարհահայեացք է պաշտպանում, կամ տարրական քաղաքացիական ազնուութիւնն ունենայ հրաժարուելու մարք-սիստ եւ կոմունիստ լինելու ծի-ծաղելի պրետէնզիաներից»։

Ինչ ալ պատասխանէ այդ հարցին՝ ծուղակն ինկած Խան-զատեանը, թող յիշէ նաեւ Չեր-նիշեւսկիի խօսքերը. «մաքուր խիղճ եւ ազնիւ միտումներ»…

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

«Ցնի» ռուսական շաբաթա-թերթը, որ լոյս կը տեսնէ փա-րիզի մէջ, կերենսկիի տնօրէնու-թեամբ, կը հրատարակէ Ռու-սիայէն ստացուած նամակներ, որոնցմէ կը քաղենք հետեւեալը.

Մախումները, խաբէութիւն-ները, գողութիւնը, խուլիկա-նութիւնը սովորական երեւոյթ-ներ դարձած են… Երիտասար-դութիւնը կ'երթայ՝ հայհոյանքը բերնին։ Դուրսը բան ձգել կարելի չէ, որովհետեւ, անմի-ջապէս կը գողնան։

Պետական պաշտօնեաները կը վխտան ամէն տեղ։ Հոն ուր առնուազ պաշտօնեայ մը միայն կար, հիմա 10ի բարձրացած են։ Անոնք կ'ուզեն ձոխ ապրիլ, ա-ռանց բան մը ընելու։ Հասարակ մահկանացու մը պէտք է անոնց դիմէ խոնարհութեամբ, գլխա-հակ։ Եթէ գլուխը չծռէ, եթէ ուզէ արժեցնել իր իրաւունքնե-րը, գայն կը ձերբակալեն ու կ'ամբաստանեն թէ հակայեղա-փոխական է։ Անկարելի է որ ան կարենայ ինքզինքը արդարա-ցնել, որովհետեւ հակայեղափո-խական ոճիրին համար ներողա-մտութիւն չկայ։

Եթէ Ռուսիոյ սահմանները բաց ըլլային, բնակչութեան մեծ մասը պիտի հեռանար եւ ցրուէր աշխարհի մէջ։ Ժողովուրդը ան-համբերութեամբ պատերազմի կը սպասէ, որովհետեւ, շատերը կը յուսան որ պատերազմի յաղ-թանակութիւնը վերջ պիտի դնէ ներկայ վարչաձեւին։

Կը զարմանամ որ, դեռ օտար բանուորներ կան որ բոլշեւիկնե-րը կը պաշտպանեն։ Զանոնք պէտք է Ռուսիա բերել. թող հոն փորձեն ապրիլ եւ աշխա-տիլ։ Ես ալ հոս վերադարձէս ա-ռաջ, կը պաշտպանէի բոլշեւիկ-ները, անոնց կուսակցութեան անդամ էի, բայց հոս հասնելուս հասկցայ որ սխալեր եմ։

«Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՄ»

ԱՄԲԱՍՏԱՆԱԳԻՐ ՄԸ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Մօրիս Լափոըթ՝ երիտասարդ համայնավարներու նախկին հիմ-նադիրն ու վարիչը, որ «կրէմլինի գաղտնիքները» անունն իր գրքին մէջ, դիմակազերծ ըրած էր բոլ-շեւիկ պետերը եւ հանրութեան յայտնած անոնց գործունէու-թեան տմարդի եղանակները, բաց նամակով մը կը պատաս-խանէ համայնավարներուն, որոնց բուռն յարձակումներուն ենթար-կուած էր վերջերս։

Զիմմէրվալտի կողմնակից ըլ-լալէ, համայնավար երիտասար-դութիւնը հիմնելէ, կուսակցութեան վարիչ կոմիտէին մէջ երեք տարի անցընելէ յետոյ, Ռուսիոյ մէջ երկու մասնաւոր պաշտօններ կա-տարելէ եւ վերջապէս, տասը տար-ուան յեղափոխական պայքարէ յետոյ, հեռացայ համայնավար կուսակցութենէն, որովհետեւ յամ-րօրէն հաւաքուած փաստեր, գիս լուսաբանեցին կարգ մը անձերու հետապնդած գործին արժէքին մասին։

Եւ յետոյ, խօսեցայ։ Խօսե-ցայ, որովհետեւ չէի կրնար աւելի երկար ատեն անոնց մեղսակիցը մնալ իմ լռութեամբս, անոնց որ գործաւոր դասակարգին համար կը պատրաստեն աՀարկու ապա-գայ մը։

Ինչպէս գրեցի իմ գրքիս՝ «կրէմլինի գաղտնիքներ»ուն մէջ, կ'ամբաստանեմ սովետները, որ կը ջանան աշխարհի բանուորներուն յեղափոխական հաւատքը ծա-ռայեցնել ռուս կայսերապաշտու-թեան, որուն նպատակները կը հետապնդեն Չինաստանի, Հնդ-կաստանի, Եւրոպայի մէջ, ճիշտ նոյն կերպով, ինչպէս Ցարերը։

Կ'ամբաստանեմ սովետները, որ Ռուսիոյ մէջ հաստատեցին արիւնոտ բռնատիրութիւն մը, որուն զոհերն են բանուորները, գիւ-ղացիները եւ խեղճ մարդերը եւ որմէ կ'օգտուի միայն հաճոյա-մոլներու, արհեստով յեղափոխա-կաններու եւ պաշտօնատարներու խմբակ մը։

Կ'ամբաստանեմ սովետները որ Լըֆէվրի, Վէրժայի, Լըփը-թիի սպանութեան համար, ըրին ինչ որ պէտք էր, շատ ալ դիպուա-ծով չէր որ անոնք խեղդուեցան Պալթիկի մէջ եւ անոնց անյայ-տացման մէջ, կարմիր ոստիկա-նութիւնը՝ պատասխանատուու-թեան մեծ բաժին մը ունի, ձգենք որ արդէն, Մոսկուայի մէջ իտալացի համայնավարին ճինօ տի Մարքիի գլխատման ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ անոր վրայ։ Կ'ամբաստանեմ ֆրան-սացի համայնավար պետերը իբր վճարուած ծառաներ, սովետներու սպասարկութեան մէջ։ Կ'ամբաս-տանեմ զանոնք վերջապէս, որ ֆրան-սական բանուորութեան ամէնէն բացայայտ շահերը կ'առնեն ոտքի տակ, կամ անոնց կը դաւաճանեն։

Ես իմ պարտքս կատարեցի ազդարարելով բանուորներուն եւ գիւղացիներուն, խնդրելով որ բա-նան իրենց աչքերը։

Հայհոյանքները ոչինչ են ամբաստանութիւններուն դէմ, որոնք մինչեւ այսօր որեւէ հեր-քումի չարժանացան։ Զիս չփու-թութեան մատնելու համար շատ պարզ միջոց մը կայ,— այն է հրապարակել համայնավար կու-սակցութեան ճշգրիտ հաշուեկշի-ռը (յարակից մասերով) երբ հա-մայնավար պետերը կ'ամբաստա-նեմ կաշառակերութեամբ։ Բայց պիտի ընե՞ն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 18 Սեպտ.— Մօտա-ւորապէս չորս ամիսէ ի վեր կազ-մուած է Ն. Կարմիր Խաչի մաս-նաճիւղ մը, որ այժմ ունի քսան անդամուհիներ, նուիրուած Միու-թեան զարգացման ու բարգա-ւաճման։ Կիրակի օր տեղի ունե-ցաւ բացման հանդէսը Տ.Լ.Ա.Ս.ի ընդարձակ ճաշասրահը, ուր ժողո-վուրդը ժամանակէն առաջ խուռ-ներամ փութացած էր։

Ատենապետուհի Օր. Աճէմ-եան հանդէսը բացաւ քանի մը հակիրճ խօսքերով։ Լիոնէն պ. Նի-կոլեան եւ պ. X. ջութակի վրայ նուագեցին «Մեր Հայրենիք»ը, որ բուռն ծափերու արժանացան։ Երկսեռ երգչախումբը, ղեկավա-րութեամբ պ. Ա. Փափազեանի երգեց «Յառաջ Նահատակ»ը, Տիկին Գոհարիկ «Հայաստան»ը։ Յետոյ խօսք առաւ պ. Ճանկէօզ-եան, որ մասնաւորապէս պարզեց Կարմիր Խաչի դերը ու օգուտ-ները, ու կոչ ըրաւ բոլոր Տիկիննե-րուն եւ Օրիորդներուն ասպարէզ իջնել եւ աջակցիլ։ Պ. Ց. Սեթեան ներկայացուց զաւեշտ մը։ Պ. Նի-կոլեանի եւ պ. X.ի կողմէ ֆրան-սական ընտիր կտորներ նուագուե-ցան, իսկ երգչախումբը երգեց «Կուժն Առայ» եւ «Ո՞ւր է աշ-խարհ Հայաստան»։ Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ, ու հայ օրիորդներու կողմէ պարեր՝ հայ-կական տարազներով, ինչ որ մեծի յիշեցուց աւերակ Վասպուրականը։ Տարօնը, Կարինը եւայլն։ Հանդէսը աւարտելէ առաջ, Կ. Խաչի Վարչու-թիւնը աճուրդի դրաւ երկու գե-ղեցիկ ծաղկամաններ։ Ներկաները առանց սեռի խտրութեան մաս-նակցեցան աճուրդին, որմէ գոյա-ցաւ 450 ֆրանք։ Պ. Ղուկասեան միանուագ 50 ֆրանք վճարելով շահեցաւ ծաղկամանները։ Աճուր-դէն վերջ կովկասեան տարազով եւ եղանակով պարեց Լիոնէն պ. Յա-կոբեան։ Մասնաճիւղիս Վարչու-թիւնը պ. Նիկոլեանի նուիրեց ծաղկեփունջ մը, որ իր ձեռքով յանձնուեցաւ երգչախումբին։

Զարդանիշերէ հասոյթ գո-յացաւ 245 ֆր. 50, իսկ աճուր-դէն 500 ֆրանք։ Ընդհանուր գու-մար 745 ֆր. 50։

Ազատուհի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ.— Օրիորդ Ֆեր-նանտի պատմութիւնը կարճ է բայց ցաւալի։ Մտիկ ընենք։ «Անունս Ֆէրնանտ Բորտիէ, 37 տարու եմ, գործատան մէջ կ'աշ-խատիմ։ Ատրճանակի երեք փամփուշտներով վիրաւորեցի սիրահարս, որ զիս կը ծեծէր։ Ատոր համար ալ բաժնուեր էի իրմէն։ Առջի իրիկուն, տուն դարձիս, տեսայ որ տղաս ինձ կը սպասէր, յայտնելու հա-մար թէ մարդս տունս մտած էր, պատուհանէն մագլցելով եւ չէր ուզեր դուրս ելլել։ Բա-կին մէջ սպասեցի որ ան մեկնի, ժամը 10.30ին ան դուրս ելաւ։ Վախնալով որ զիս պիտի ծեծէ, կրակեցի վրան ու վիրա-ւորեցի»։

Պատմութիւնը աւարտելէ յե-տոյ, Օր. Ֆէրնանտ ինքզինքը դրաւ ոստիկանութեան տրամա-դրութեան տակ։

ԿԱՆԽԱՀԱՍ ՈՒԱԶԱԿՆԵՐ.— Վիրոֆլէյի մէջ, ոստիկանութիւնը երեւան հանեց աւազակներու խմ-բակ մը, որոնց պետը 13 տարու էր, Ժորժ Ռիվըրէն, 33, Ռութ Նասիոնալ, պզտիկուց արդէն ա-ւազակութեան արտակարգ ըն-դունակութիւններ յայտնած էր, այնքան որ, իր հայրը ամէն իրի-կուն ստիպուած էր անոր գրպան-ները խուզարկել, վերստանալու համար, ինչ որ ցերեկին՝ փոքրիկ գողը կորզած էր իրմէն։

Քանի տարիքն առաւ, փոքրի-կին յոռի բնազդը զարգացաւ։ Անց-եալներս դեռ, իր տան երկրորդ յարկը բարձրացեր էր, մագլցե-լով փեղկերէն, մտեր էր ներս, եւ հոն բնակող ածուխի վաճառականի մը 1200 ֆրանքը գողցեր էր։ Ու-րիշ օր մը, Վիրոֆլէյի դպրոցի տնօրէնին տունը մտեր էր, գողու-թեան համար։ Բայց ան մինակ չէր, խումբ մը կազմած էր։ Կո-ղոպուտը իրենց մէջ կը բաժնէին հաւասարապէս, չմոռնալով հան-գստեան սնտուկի բաժինը… որ կը պահէին գանձանակի մը մէջ։ Փոքրիկ աւազակներուն տան մէջ կատարուած խուզարկութեան ըն-թացքին, ոստիկանապետը երեւան հանեց գանձանակը, որուն մէջ 310 ֆրանք կար։

Այս կանխահաս աւազակները յանձնուեցան տղոց յատուկ դա-տարանին։

ՊԱՀԱՊԱՆԻՆ ԽԵՂՔԸ.— Լուի Պրինօ, 37 տարու, դաշտի պա-հապան էր Լը Մանի մէջ, միեւ-նոյն ատեն, երկրագործներու միութեան գանձապահի պաշ-տօնը կը վարէր.. Կլորիկ գու-մար մը կը պարտէր միութեան եւ յուսալով որ գինքը պարտքէ զերծ պիտի կացուցանեն, գո-ղութիւն մը կեղծեց։ Միութեան դրամը՝ իր տան մէջ կը պահէր։ Խնամքով քակեց իր սենեակին ապակին եւ առանց կոտրելու մէկ կողմ դրաւ զայն։ Յետոյ գոնէն ներս մտաւ, աթոռ, սե-ղան տակնուվրայ ըրաւ ու գնաց լուր տալ ոստիկանութեան թէ' անծանօթներ գողցած են միու-թեան 42,000 ֆրանքը։ Ոստի-կանութիւնը սակայն, դուրսէն մտած գողի հետքեր չգտաւ ու նեղը դրաւ պահապանը, որ խոս-տովանեցաւ թէ գողը ինքն իսկ է։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» Ամսագրի Զ. տարուան թիւ 11ը (սեպտեմբեր) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վ. Զօրեան՝ Առօրեայ. Վահ-րամ Սօֆեան՝ Ողբերգութիւն մը. Յ. Օշական՝ Ծակ-պտուկը. Արմէն Անոյշ՝ Մեղրալուսին. Արամ Գա-ռօնէ՝ Իրիկունն իջաւ. Նշան Պէ-շիկթաշլեան՝ Փարաւոն Սէմ-Ան-տոն. Հ. Տէվլէթեան՝ Հովուուհին. Օհան Կարօ՝ Կամաց բարձրացիր աստիճաններէն. Վահան Գոնչէ-կիւլեան՝ Վար աղբիւր. Կոստ-տան Զարեան՝ Արեւմուտք,— Ալ-բումի արծաթէ բանալին. Արսէն Աճէմեան՝ Ինչ որ ալ ըսեն… Գեղամ Գեղակ՝ Վայրի վարդը. Ժ. Ուրուական՝ Ամէն առաւօտ. Ան-տոն Կազէլ՝ Մատիտի մը. Ա. Ա-հարոնեան՝ Իտալական էսքիզ-ներ. Յակոբ Արամեան՝ Վիպակս. Լեւոն Եսաճանեան՝ Կարօտներ Պոլսոյ ափերուն. Յ. Ճ. Սիրունի՝ Հայ արուեստին եւ մտքին հետ-քերը Ռումանիոյ մէջ. Իրազեկ՝ Թող թիւերը խօսին. Ա. Ջամալ-եան՝ Հայ-Վրացական կնճիռը. Արտ. Աբեղեան՝ Մենք եւ մեր հարեւանները. Ռուբէն Խան - Ա-զատ՝ Հայ յեղափոխականի յու-շերից. Ռ.՝ Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները. Հայկ Կոսոյ-եան՝ Վան-Բաղաքամիջի Ապրիլ-եան կռիւները. Ա. Աթան՝ Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։

ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

…Դուք բան մը չէ՞ք հաս-…ւ Անանիա, ոտքի ելլելով։ …նեակ գնաց եւ սկսաւ պալու-… մէջ զետեղել ամէնէն սի-…արկաներն ու գիրքերը։ …երբեմն աչքերը կը …էր բաց պատուհանին, որմէ …ուէր աշնանային երկինքի …ը, որ շնորհալիօրէն նկար-…ուի մը կը նմանէր՝ ճեր-…դաշտագետին մը կապոյտ …։

…նչ պիտի տեսնէր Քայլիարի …կէն, ծո՞վը։ Իրական ծո՞վը, … ջուրի անհուն հեռաւո-…ը կապոյտ երկինքի ան-…հուրութեան տակ։ Տե-… փափաքած այդ կապոյտը գինք հանդարտեցուց։ Զգջաց Յա-տանան տխրեցուցած ըլլալուն հա-մար, բայց ի՞նչ կրնար ընել։ Այո՛, կը զգար՝ թէ ապերախտ էր, բայց ջիղերը ջիղ են եւ կարելի չէ հրա-մայել ատոնց։ Սակայն չուզեց բո-լորովին ապերախտ ըլլալ, թողուց պայուսակը, գահավիժեցաւ դէպի խոհանոց ուր բարի կին, կ'աւլէր տխուր երեւոյթով մը, թերեւս մտածելով «անբուրդ գառնուկ»ին մահագոյժ խօսքերուն վրայ։ Խոյա-ցաւ կնոջ վրայ, գրկեց կինն ու աւելը, սկսաւ ուրախութենէն պարել։

— Ա՜հ, ի՞նչ կայ, գոչեց պառաւը, բայց Անանիա կը փա-խի, կը հեռանայ անմիջապէս։

Պայուսակը գոցելէ ետք կ'եր-թայ մնաս բարովի, սկսելով Պա-նէէն։ Ծերունի ատաղձագործին կրպակը ընդհանրապէս լեցուն յա-ճախորդներով՝ ամայի էր։ Ուսա-նողը ստիպուեցաւ քիչ մը սպասե-լու մինչեւ որ տէրը վերադարձաւ։ Հագած էր զինուորական հին զգեստ մը, որուն փայլուն կոճակ-ներուն շատ խնամք կը տանէր եւ ժպտեցաւ մանկական հաճու-թեամբ, երբ Անանիա ըսաւ թէ զօրավարի մը կը նմանէր։

— Զինուորական գլխարկ ալ ունիմ ըսաւ լրջօրէն, բայց չեմ դներ, որովհետեւ տղաքը վրաս կը խնդան։ Ասանկ, կը մեկնի՞ս ուրեմն։ Աստուած հետդ ըլլայ եւ օգնէ քեզի։ Նուէր տալիք մը չունի՛մ։

— Ի՞նչ, վարպետ Պանէ։

— Սիրտը պակաս չէ, բայց սիրտ ունենալ չի բաւե՛ր։ Քեզի գրասեղան մը պիտի շինեմ երբ մագիստրոս ըլլաս, տես օրինակը հոս է արդէն։

Սեղանին տակ խնամով ծած-կուած կարասիներու ցուցակ մը հանեց եւ ուսանողին ցոյց տուաւ գրասեղանի պատկեր մը։

— Անկարելի՞ կը կարծես, ըսաւ նեղացած, տեսնելով որ Անա-նիա կը խնդայ։ Դուն վարպետ Պանէէն չե՛ս ճանչնար։ Ես թանկա-գին եւ նուրբ կահեր չեմ պատ-րաստած որովհետեւ դրամագլուխ չունէի, բայց կրնամ…։

— Կը հաւատամ, կը հաւա-տամ, ես ալ երբ վկայականս առ-նեմ եւ հարստանամ, պալատիս բոլոր կահ կարասիները ձեզի շինել պիտի տամ։

— Իրա՛ւ, քանի՞ տարի ետք…

— Է՜հ, տասնըհինգ տարի…

— Շատ ուշ, Ս. Յովսէփի խա-նութին մէջ պիտի աշխատիմ այդ ատեն (հակառակ կատակին՝ բա-րեպաշտօրէն խաչակնքեց)։

Է՛, ի՞նչ ըսել է Լուդովիկոս ԺԵ. կարասիներ։

— Թագաւոր մըն էր… ըսաւ Անանիա։

— Ատիկա ես ալ գիտեմ, պա-տասխանեց Պանէ, չարամիտ ժպի-տով մը բանալով անատամ բե-րանը, թագաւոր մըն էր որ կը սիրէր աղջիկները…

— Ի՞նչպէս գիտէք ատոնք, հարցուց Անանիա։

Ծերունին ծիծաղիլ սկսաւ, վե-րարկուն հանելով խնամքով ծալլեց։

— Է՛, որովհետեւ տգէտ ենք, բան մը գիտնալու չե՞նք, ըսաւ միամիտ զարմացումով մը՝ Անա-նիայի անմեղութիւնը չհանդու-րելու համար։ Այդ թագաւորը կը սիրէր տղոց հետ խաղալ, ինչպէս Եսթեր թագուհին՝ դաշտ երթալ հասկաքաղ ընել եւ Վիքթոր Էմմանուէլ պարտէզը բահել կը սիրէր։

Բայց Անանիա Պանէէն աւելի գիտէր այդ բաները, ինքն ալ հարցուց կեղծ միամտութեամբ մը.

— Դպրոց գացա՞ծ էք։

— Ե՞ս, կ'ուզէի, բայց չկրցայ, ամէն մարդ քեզի պէս լաւ աստղի տակ չի ծնիր։

— Ո՞ւրկէ գիտէք այս պատ-մութիւնը։

— Կը պատմեն։ Եսթերի պատմութիւնը մօրմէդ լսեցի, թագաւորինը՝ Պերայէն։

Անանիա վերյիշեց տարիներ առաջ Նաննայէն լսած պատմու-թիւնը ձիթապտուղներու ջաղաց-քին մէջ ձմեռ գիշեր մը։

Զարկաւ Նաննայի դուռը, բայց քարին վրայ նստող ծերունի յիմարը ըսաւ որ կինը հոս չէ։

— Ես ալ կը սպասեմ, որով-հետեւ Յիսուս երէկ իրիկուն ինծի ըսաւ որ աղախինի մը պէտք ունի։

— Ո՞ւր հանդիպեցաք։

— Ածուխին մէջ, հոն, ցոյց տուաւ յիմարը։ Կօշիկները պատ-ռած էին։ Դուն, Անանիա, ինչո՞ւ հին կօշիկներդ ինծի չես տար։

— Քեզի նեղ պիտի գան, ըսաւ ուսանողը յիմարին ոտքերուն նայելով։

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԷԹՈՒՄ

ուԹեան ենԹարկուած ենք. ո եւ է կողմ մը ուրիշի մը դէմ գրգռուԹիւն չէ բրած։

Աֆղանիստանի հետ մեր կնքած դաշնագիրը ցոյց կուտայ Թէ երկու երկիրները կ'ուզեն իրենց ամբողջ ուժով գործակցիլ ինպաստ խաղաղուԹեան գործին։ Ուրախ ենք տեսնելով, որ Աֆղանիստանը ուժ մըն է միջազգային ընտանիքին մէջ։

Թուրքեւպարսիկ «փրոԹոքոլ»ները կը հաստատեն երկու հարեւաններուն գործակցուԹեան եւ բարեացակամուԹեան անկեղծուԹիւնը։ Եւ քանի այս գործակցուԹիւնը զարգանայ, այնքան պիտի օգտուին երկու կողմերն ալ։

Ձեր մասնաւոր գնահատանքին արժանի է ոչ-յարձակման դաշնագիրը, զոր կնքեցինք Իտալիոյ հետ։ Երկու երկիրները տարիներէ ի վեր տառապեցան կասկածի եւ անվստահուԹեան այն մԹնոլորտէն, որ արուեստականօրէն կը հրահրուէր։ Դաշնագիրը Թերեւս յուսահատուԹեան մատնեց միջազգային լաբախաղացները, անոնց բերնէն վար ձգելով իրենց գրաւիչ յանկերգը. բայց կասկած չկայ Թէ բարերար եղաւ երկու երկիրներուն եւ խաղաղասէրներուն համար։ Պետական մեծ մարդուն՝ Պ. Մուսոլինիի գործին եւ խօսքին ուժն ու շիտակուԹիւնը դիւրացուց ապահովուԹեան մԹնոլորտին ստեղծումը։ ԳոհունակուԹեամբ կրնամ ըսել Թէ դաշնագրին կնքումէն ի վեր անցած ժամանակը աւելի զօրացուց փոխադարձ բարեկամուԹիւնը։

Որոշուած է որ ոչ-յարձակողական եւ չէզոքուԹեան դաշնագրի մը մասին բանակցուԹիւն կատարուի Պուլկարիոյ հետ։

Թուրքիա եւ Յունաստան չունին որ եւ է խնդիր, որ արգելք ըլլայ համաձայնուԹեան։ Մասնաւորապէս հողային խնդիր չկայ։ Առկախ հարցերը աւելի շատ կը վերաբերին անհատական շահերու, որոնց շուրջ կարելի է համաձայնիլ, երբ բարեացակամուԹիւն չպակսի։ Մենք բարեացակամուԹեամբ տոգորուած ենք։ Պ. Վէնիզէլոսի վերջին ճառերէն այն տպաւորուԹիւնն ունինք Թէ ինքն ալ նոյն զգացումն ունի։ Երբ Էնկիւրիէն ճամբայ ելած էի հոս գալու համար, իրմէ ստացայ բարեկամական նամակ մը, ինչ որ աւելի զօրացուց վստահուԹիւնս։ Այս փափաքները անկեղծ արձագանգ մը պիտի գտնեն մեր մօտ։ Իմ ալ լուրջ փափաքս է չձգձգել առկախ խնդիրները, այլ զանոնք արմատապէս լուծելով, քաղաքական մԹնոլորտը ազատել խոչընդոտներէ եւ կայուն ու ապահով վիճակի մը բերել։

Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ վստահուԹիւնը եւ լաւ յարաբերուԹիւնը ամուր է։ Վերջերս, պայմանագրուԹիւն մը ստորագրեցինք սահմանամերձ արօտավայրերու մասին։

Անգլիոյ հետ մեր յարաբերուԹիւնները բնականոն են եւ լաւ։ Նոյնպէս Ֆրանսայի հետ։

Արդար ուրախուԹեամբ մը կրնամ յայտնել Թէ հորիզոնին վրայ չկայ ոեւէ ամպ, որ շուք նետէ Թուրքիոյ հանգստուԹեան եւ խաղաղուԹեան վրայ»։

Ըսմէթ փաշայի նամակը Վէնիզէլոսի

«Թայմզ»ի Պոլսոյ ԹղԹակիցը կը տեղեկանայ, Թէ ԸսմէԹ փաշա պատասխանած է Վէնիզէլոսի նամակին եւ սիրալիր ոճով մը փափաք յայտնած է բարեկամաբար կարգադրել երկու երկիրներու միջեւ առկախ խնդիրները, պատրաստակամուԹիւն ցոյց տալով տեսակցելու հելլէն վարչապետին հետ։ Երկու վարչապետները պիտի տեսակցին՝ անմիջապէս որ Վէնիզէլոս իր պտոյտէն վերադառնայ։

ԸսմէԹ փաշայի ՄալաԹիոյ մէջ խօսած ճառը լաւ տպաւորուԹիւն առաջ բերած է ԱԹէնքի մէջ։

Վէնիզէլոսի ճամբորդութեան շուրջ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորուԹիւն կը տրուի Վէնիզէլոսի դէպի եւրոպական մայրաքաղաքները ճամբորդուԹեան։ Յունաստանի վարչապետը վաղը՝ կիրակի Հռոմի մէջ ստորագրելէ յետոյ իտալեւհելլէն դաշնագիրը, երկուշաբԹի ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Փարիզ։

ԱԹէնքէն մեկնելէ առաջ Վէնիզէլոս «Պոլիտիկա»յի ԹղԹակցին յայտարարած է Թէ իր ճամբորդուԹեան նպատակն է փուԹացնել Յունաստանի արտաքին քաղաքականուԹեան ծրագրին իրականացումը։ Յունաստան կ'ուզէ բարեկամական տեւական յարաբերուԹիւններ հաստատել մեծ պետուԹեանց եւ իր բոլոր դրացիներուն հետ։

Մուսոլինիի հետ իր տեսակցուԹեան ընԹացքին, Վէնիզէլոս պիտի քննէ քաղաքական կացուԹիւնը Միջերկրականեան աւազանին մէջ։ Փարիզի խօսակցուԹիւնները պատեհուԹիւն պիտի տան վարչապետին՝ պարզելու գլխաւոր գիծերը Յունաստանի քաղաքականուԹեան, որ վերջին ծայր խաղաղասիրական է եւ որ կը ձգտի գոհացուցիչ յարաբերուԹիւններ մշակել ամբողջ Պալքանի, մանաւանդ Եուկոսլաւիոյ մէջ։ Պելկրատի մէջ Վէնիզէլոս պիտի ընդունուի Ալեքսանդր Թագաւորին կողմէ։ Եուկոսլաւիոյ հետ եւս դաշինք մը պիտի կնքէ։

Փարիզի մէջ Վէնիզէլոս պիտի տեսակցի նաեւ Անգլիոյ դեսպան Սըր Ուիլեըմ Թիրէլի հետ, մասնաւորապէս ելմտական խնդիրներու մասին։ Կը կարծուի Թէ Լոնտոն չպիտի երԹայ։

Երեք միլիոն անգործ Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն Թէ վերջին քանի մը շաբԹուան ընԹացքին Խորհրդային ՄիուԹեան մէջ անգործներու Թիւը մեծապէս աճած է եւ Թէ յունուարէն ի վեր 2-2 ուկէս միլիոնի միջեւ տարուբերելէ յետոյ, այժմ ընդհանուր Թիւը հասած է 3,000,000ի, որոնց կէս միլիոնը ճարտարարուեստի որակեալ բանուորներ։ Հունձքերը վերջանալէ յետոյ, գործազուրկներու Թիւը դեռ պիտի աւելնայ։

Անցեալ ձմեռ (հոկտեմբերէն յունուար) արձանագրուած անգործներու Թիւը կէս միլիոն աւելցած էր. այս տարի աւելի կը նախատեսուի։

ԱշխատանքիՆախարարուԹիւնը երեք շաբԹուան համար «մաքրագործում» հրամայած է՝ մեծ քաղաքներէն դէպի գիւղերը քշելու համար անգործները։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ հայ գաղԹականները որոշուած է հաստատել Պապ-Շարքիի մօտ (Ապակիի գործարան) 20,000 քառակուսի մեղր տարածուԹեան վրայ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախկին գահաժառանգ Կարոլ իշխանը, որ վերջերս Լոնտոնէն վտարուելով Պելճիքա ապաստանած էր, Փարիզ եկաւ իր տարփուհիին՝ Տիկ. Լուփէսքուի հետ։

Հ. Յ. Դ.

Գոյամարտ խումբի ժողովը վաղը կիր. ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին. կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալօն Սէն-Ժաք, 4 րիւ Սէն Ժաքի ընդարձակ սրահը։ Անհրաժեշտ է բոլոր ենԹակոմիտէներու եւ խումբերու ներկայուԹիւնը։ Օրակարգ՝ Զ. Շրջանային ժողովի զեկուցում և կարգ մը կարեւոր խնդիրներու շուրջ խորհրդակցուԹիւն։ Ներկայանալ անպայման անդամատետրերով։

Մարթիկի Մուրատ ենԹակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերներն ու համակիրները վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Բրուա Սինթ ընկեր Առաքել Սէմէրճեանի բնակարանը (Թիւ 105)։

Նիսի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Քանի եւ Կրասի խումբերը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քանի սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորի զեկուցում։

Լիոնի Շրջ. կոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի 23 սեպտ. Գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ Նոր Կոմիտէի ընտրուԹիւն։

Պելֆորի ենԹակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ընկ. Թօլեանի սենեակը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Կարեւոր Օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ շրջակայքի հայրենակիցները կը հրաւիրուին վաղը կիրակի ժամը 10ին 12 Rue Charles Calmus, Gentilly (Seine), վերակազմելու համար հայրենակցական միուԹիւնը։

ԼԻՈՆԻ Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 1.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։ Նոր վարչուԹեան ընտրուԹիւն։

ԼԻՈՆԻ Բալուի եւ յարակից գիւղերու Օգ. Մարմինի ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 91 Rue Moncey։

ՊՕԼՈՒԻ եւ Շրջակայից Հայր. ՄիուԹեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին 3 bis Passage Lauzin (մէԹրօ Պէլվիլ), Պ. Արսէն Գարակէօզեանի բնակարանը։

Տէր եւ տիկին Յ. Հօսիկեան եւ զաւակը՝ խորին շնորհակալուԹիւն կը յայտնեն իրենց բոլոր հեռաւոր եւ մօտաւոր բարեկամ ու ազգականներուն, որոնք իրենց սիրեցեալ զաւկին եւ եղբօր՝ ողբացեալ ՏԻՐԱՆ ՀՕՏԻԿԵԱՆի մահուան առԹիւ, անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցուԹիւնը յայտնեցին։

Մարսէյլ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

23 Septembre 1928

...ՏԱՐԻ ԹԻՒ 759 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

...երէկ չափահաս որբերը երեկոյթ մը ունէին: Նպատակը՝ ...ագրամ ճարել հայկական նուագախումբի մը կազմու...ն համար:

...րդիւնքը ծանօթ չէ մեզի: Եւ անշուշտ կազմակերպողները ...քան ալ միամիտ չեն, որ իրենց սպասածը ճարեն մէկ երե...թով:

...Բայց կ'ուզենք հաւատալ թէ բաւական «տուեալ»ներ ունե...են, կէս-ճամբան չմնալու համար:

...երբ պատանիներ եւ երիտասարդներ վճիռ մը կուտան, մա...սրտով եւ հաստատ կամեցողութեամբ, յաջողութիւնը ա...ով է. կը բաւէ որ նախ հաւատք ունենան իրենք իրենց ..., եւ իրարու վրայ:

...Հայկական նուագախո՞ւմբ, — ա՛յդ էր պակաս», պիտի ...փան հարեւանցի դիտողներ: «Եւ այն ալ Փարիզի մէջ, ուր ...զարումէկ տեսակները կան»:

...Ո՛չ, հայրենակիցներ: Այդ հազարումէկ տեսակին մէջ պա...ն մէն է մէկը, — հայկականը: Եւ իրական ու խոշոր պակաս մը: ...վարժապետութիւն պիտի ըլլար այստեղ բացատրել երա...ութեան դերը ժողովուրդներու, բազմութիւններու կեանքին ...: Երգը եւ նուագը այնպիսի ուժեր են, որոնց ազդեցութիւնը, ...քան ալ վայրկենական երեւայ, կը տեւէ ու կ'ապրեցնէ: Իսկ ...այս մռայլ կեանքին մէջ, այս խորթ արեւին տակ, երգն ...նուագը ունին անգնահատելի արժէք:

...Թո՛ղ այս պողոտաներուն վրայ եւս հնչէ մեր երգը, բերա...ցի թէ նուագարանով, ջութակի եւ դաշնակի, սրինգի թէ ...փորի, թառի թէ տաւիղի վրայ:

...Թող իմանան աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ, թէ այս ...ողովուրդը ունի միամիտ եւ խոր ներշնչումներ, եւ կ'ուզէ ...գելով ապրիլ:

...Հայ աղջկան մը ձայնը բեմի վրայ, երգչախումբի մը խըմ...գը հարիւրաւոր բազմութեան առջեւ, հայկական «ֆան...»ի մը ներդաշնակ թնդիւնը ընդարձակ սրահի մը մէջ, կամ ...րակի մը խորը, կը ներշնչեն այնպիսի սարսուռներ, որոնք ...մարդկային են ե՛ւ ցեղային, կազդուրիչ ու հարազատ:

...Ու մի՛ ինդաք, եթէ պնդենք թէ, մասնաւորապէս օտար ...իրներու մէջ, հայկական նուագախումբն անգամ, միջոց է ...ասերումն ու օտարացումը ուշացնելու:

...Բարերար, փրկարար ազդակ մը, ինչքան ալ համեստ ըլլայ: ...ինչ որ կը փորձուի, այսօր. Փարիզի մէջ, արդէն իբրեւ ...կանութիւն կը վայելեն կարգ մը գաւառներ, դարձեալ չա...հաս որբերուն աշխատանքով, կամ ուրիշ Միութեանց նա...ձեռնութեամբ:

...Այնպէս որ, ողբալի բան պիտի ըլլար, եթէ Փարիզը այս ...փորձէն յետոյ եւս կէս ճամբան մնար:

***

...Այսօր տեղի կ'ունենայ փարիզահայ տարեկան ողիմպիա...ը, մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի 9 խումբերու, ինչպէս ...տեղեկանանք յայտարարութենէն:

...Շարժում մը՝ այս ալ: Երիտասարդական եւ սփոփարար:

...Ամէն անգամ որ խօսած ենք մարզական գործունէութեան ...ին, միշտ ալ դիտել տուած ենք թէ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կամ ...իշ միութիւններ բան-գործ ըրած են միայն գնդախաղը ...ւթպոլ): Սահմանափակուած են կարելի եղածին չափ շատ ...ը զարնելու եւ մրցանիշ կոտրելու նախաձեռնողութեամբ: ...Անշուշտ ուրիշ վարժութիւններ եւ մրցումներ ալ կը կա...րուին, ինչպէս պիտի երեւայ այսօր: Բայց հիմնականը ...ակն է:

...Ու ճիշտ ասոր համար ալ, ոչ միայն կը սահմանափակուի ...ընդհանուր մարզական շարժումը, այլ եւ, տարին տասներկու ...վէճեր կը ծագին, խումբեր կը լուծուին, եւ գլուխն առ... առանձին խումբ կը կազմէ: Պաշտօնապէս իբրեւ Հ. Մ. Մ. արձանագրուած խումբերէն զատ, այսօր Փարիզի մէջ ...գործեն ուրիշ չորս-հինգ խումբեր, մէկը միւսէն անկախ, ...բոլորը մէկ իրարու դէմ: Պատկերը աւելի մխիթարական չէ ...աններուն մէջ ալ:

...Վայրկեան մը ենթադրելով թէ այս ձեւը նուազագոյն չա...ն է մարզական շարժումը տարածելու, զատ-զատ ճիգերով ...րի նախաձեռնով, նորէն խոշոր հարցական մը կը դառնայ ...խնդիրը, — բուն մարզական շարժումը ժողովրդականա...լու հոգը:

...Ինչո՞ւ միայն «ֆութպօլ» եւ ոչ ուրիշ մարզանքներ: Ինչո՞ւ ...ն 20-30-50 հոգի իւրաքանչիւր միութեան մէջ, այն ալ ...ահնրապէս «արհեստով» խաղացողներ, եւ ոչ 200, 300, 500 ...ի. մեծ ու պզտիկ: Մենք առիթ ունեցած ենք ներկայացնելու ...ազատ երկրի մը, Չեխոսլավաքիոյ մարզական շարժումը, ...ն կապուած են կէս միլիոն երիտասարդներ:

...Չի բաւեր առարկել թէ այդ երկիրը պետութիւն է, իսկ ...ք թափառական բեկորներ: Պետական միջոցներու պէտք ...ի, երիտասարդութեան գոնէ հարիւրին 10—20ը շարժման ...գնելու համար: Եւ այս՝ ամէն տեղ. կը բաւէ որ Հ. Մ. Ը. ...գտնուի սրտցաւ, աշխատունակ եւ ամուր ձեռքերու տակ:

...Կ'ուզէինք որ այսպիսի ծրագրի մը մասին որոճային մաս...կցողները, գոնէ տարեկան ողիմպիականներուն առթիւ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐԷՆ ՏՈՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆ

Նոր Լուրի Սելանիկի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ հռչակաւոր Տոքթ. Պարոնիկեանի նոր «առաքելութեան» մասին (15 Սեպտ.).

— «Կ'արժէ որ իր քարոզութիւններէն իբր նմոյշ քանի մը օրինակներ հրամցնենք.—

1.— Հայ եկեղեցիին մէջ ըսած է. «Գրպանիս մէջ 50,000 ոսկի մարքնոց չէքեր կան, Ռումանիան չկրցաւ ուտել, Պուլկարիան ալ չկրցաւ, տեսնենք Սելանիկը պիտի կրնա՞յ ուտել»:

2.— Հայ եկեղեցին բարեկարգութեան կարօտ է, ես նոր ճեմարան մը պիտի բանամ, որուն մէջ պիտի պատրաստեմ հայ բարեկարգ եկեղեցիին նոր՝ կղերականները: Այս ճեմարանը իր ծրագիրով պիտի տարբերի Էջմիածնի ճեմարանէն. չե՛մ հանիր Երուսաղէմի Ժառանգաւորացի ծրագրին ալ. նոր գաղափարներ, նոր ոգի պիտի շնչէ իմ ճեմարանիս մէջ: Հայ եկեղեցին պէտք է քալէ դարուս ոգիին համեմատ, պիտի կարճեցնեմ աղօթքները եւ շարականները, պիտի ամուսնացնեմ վարդապետները, պիտի փոխեմ եկեղեցականներուն տարազն եւ փոփոխութիւններ պիտի մտցնեմ ղաւանանքին մէջ եւլն.:

Գավալայի մէջ կը խօսի ծանօթ Տոքթ. Լէփսիուսի դէմ, կ'ըսէ թէ օգնելու համար Հայոց, հաւաքած է 180,000 ոսկի մարք, որուն 30,000ը միայն ծախսած է իր նպատակին, մնացեալ 150,000ը յատկացուցած է պաշտօնեաներու ճամբորդութեան եւլն. եւլն.: Այս պարագան Նոր Օրի Գավալայի թղթակիցը քննած եւ ստուգած է որ Տոքթ. Պարոնիկեան չի խօսիր ճշմարտութիւնը, որովհետեւ վաւերական թիւերով հաստատած է յարգելի թղթակիցը որ յիշուած նպատակին համար հաւաքուած է ոչ թէ 180,000, այլ 205,000, որուն 162,000ը յատկացուած է բարենպատակ գործերու, իսկ պաշտօնէութեան միայն 13,000, հինգ հազարոսկի ալ պատրաստ կը գտնուի եղեր գանձը: Ո՞ւր կը մնան Պ. Պարոնիկեանի ամբաստանութիւնները»:

ՀԵԼԼԷՆԱՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

«Նոր Օր» ծանուցանելով թէ հելլենահպատակ Հայերու միութիւն մը կազմուած է Աթէնքի մէջ, կը գրէ.

— «Ինչպէս յայտնի է, հայ գաղթականները յաչս օրէնքին, ցարդ նկատուած են անպաշտպանելի օտարականներ, որոնցմով գրեթէ չէր հետաքրքրուեր կառավարութիւնը: Առաջնորդարանը, Պատգամաւորական ժողովը, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը պաշտօնական հանգամանք ունեցած չեն եւ ոչ ալ ճանչցուած իբր ներկայացուցչական մարմինները հայութեան:

Յետ այսու հայ գաղթականներու վերաբերող բոլոր խնդիրներու համար, Հելլէնահպատակ Հայերու Միութիւնը պիտի ներկայանայ կառավարութեան:»

Այս առթիւ Սելանիկի «Հորիզոն»ը դիտել կուտայ (15 սեպտ.).

— «Եթէ յիշեալ Միութիւնը, յաչս պետական իշխանութեանց կ'ուզէ ներկայացնել ամբողջ հելլէնահայ գաղութը եւ պաշտպանել հելլէնահպատակ կամ ոչ բոլոր Հայերու իրաւունքները, պէտք է ըսել որ այդպիսի հանգամանք մը իր իրաւասութենէն շատ վեր է: Աթէնքի քանի մը հարիւր հելլէնահպատակ Հայերը ամբողջ գաղութը չեն կրնար մարմնաւորել: Այդ բանին համար լիազօրուած չեն»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ-ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հռոմէն կը հեռագրեն 22 սեպտ. թուականով.

Վէնիզէլոս վաղը պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ: Դեռ չի գիտցուիր թէ իտալեւհելլէն դաշնագիրը կիրակի՞ պիտի ստորագրուի թէ երկուշաբթի: Թերթերը ջերմօրէն կ'ողջունեն Յունաստանի վարչապետին ժամանումը եւ ստորագրուիլը նոր դաշնագրին, որ պիտի նպաստէ Միջերկրականի մէջ կարգի պահպանման եւ Եւրոպայի խաղաղութեան:

«Տրիբունա»յի համաձայն, բարեկամական դաշնագիրը ցոյց կուտայ թէ իտալեւհելլէն յարաբերութիւնները անկեղծ են եւ սահմանուած աւելի բարուոքելու: Այս դաշնագիրը, կ'ըսէ, միայն երկու ազգերուն համար չէ որ արժէք ունի, այլ, տրուած ըլլալով երկու երկիրներու քաղաքական կացութիւնը Պալքաններու մէջ, միջազգային հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ:

Թուրքեւյունական յարաբերութիւնները

Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը խօսելով Վէնիզելոսի եւ Իսմէթ փաշայի տեսակցութեան մասին, կը գրէ.—

Այս լուրը գոհունակութեամբ պիտի ողջունուի հարիւր հազարաւոր Թուրքերու եւ Յոյներու կողմէ, որոնք վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին մեծ դժուարութիւններու ենթարկուեցան, կորսնցուցած ըլլալով իրենց կալուածներն ու գոյքերը եւ փոխարէն հատուցում ստացած չըլլալով: Ճիշտ կամ սխալ, Ազգերու Դաշնակցութեան Խառն Յանձնաժողովը մեծապէս մեղադրելի է իրերու այս կացութեան համար: Բազմաթիւ Յոյներ եւ Թուրքեր, որոնք այս խնդրով շահագրգռուած են, կ'ըսեն թէ իրենց միակ յոյսը կապուած է Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ ուղղակի բանակցութեանց: Խառն Յանձնաժողովը վերջերս մեծ գործունէութիւն ցոյց տուաւ եւ սեպտ. 20ին ունեցաւ լիագումար նիստ մը, միանգամ ընդ միշտ գնահատելու համար Արեւմտեան Թրակիոյ ոչ-փոխանակելի Թուրքերուն պատկանող կալուածներու արժէքը: Յանձնաժողովը այժմ փոխանակ տեսականի՝ գործնական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ:

ՆԱՒԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

«Նիւ Եորք Էմէրիքըն» թերթը կը հրատարակէ իր Փարիզի թղթակցին ղրկած մէկ հեռագիրը՝ հետեւեալ խորագիրներով.— Երկու ազգեր համաձայնած՝ ընդդէմ Միացեալ Նահանգներու: Ֆրանսայի արտաքին նախարարին մէկ նամակը, որ ցոյց կուտայ թէ առ ոչինչ գրած են յածանաւերու եւ թնդանօթներու մասին ամերիկեան տեսակէտները:

Թղթակիցը կը պատմէ թէ անցեալ օգոստոս 3ին Ֆրանսայի արտաքին նախարարին անունով Ֆիլիփ Պէրթըլօ գլխաւոր մայրաքաղաքներու բոլոր ֆրանսական դեսպաններուն ուղղած է գրութիւն մը, որուն մէջ համառօտ պատմականը կ'ընէ ֆրանքեւանգլիական բանակցութեանց, յետոյ կուտայ գլխաւոր գիծերը կայացած համաձայնութեան: Այս համաձայնութիւնը կը վերաբերի հետեւեալ չորս գլխաւոր կէտերուն.

1.— Մեծ մարտանաւեր (Capital ships), որոնք 10,000 թոնոյէ աւելի տարողութիւն ունին եւ զինուած են 150 միլիմեդրնոց և աւելի մեծ թնդանօթներով:

2.— 10,000 թոնոնոցէ վեր օդանաւատար նաւեր:

3.— Մակերեսի նաւեր (Surface ships), 10,000 թոնոնոց կամ աւելի վեր, զինուած 150-200 միլիմեդրնոց թնդանօթներով:

4.— 6000 թոնոնոցէ վեր սուզանաւեր:

Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը արդէն որոշած է 1 եւ 2 դասակարգերուն սահմանը, այժմ Ժընեւի զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի քննէ այդ սահմանափակումը միւս ազգերուն ալ ընդունիլ տալու խնդիրը:

Ամերիկեան թերթերը կ'ըսեն թէ նախագահ Քուլիճ անմիջապէս որ ամառանոցէն Ուաշինկթըն վերադառնայ, բողոքի ծանուցագիր մը պիտի ղրկէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, ընդդէմ նաւային համաձայնութեան: Կ'ըսուի թէ այս վերջինը կը պարունակէ գաղտնի յօդուածներ եւ Ամերիկա իրեն դէմ կը նկատէ զանոնք: Ֆրանսա ընդունած է Անգլիոյ տեսակէտը 10,000 թոնոնոց յածանաւերու թիւը սահմանափակելու մասին, ազատ ձգելով թեթեւ յածանաւերու շինութիւնը, մինչ Ամերիկա երբեք պէտք չունի թեթեւ յածանաւերու: Ամերիկա վճռած է շարունակել շինութիւնը 23 յածանաւերու, իւրաքանչիւրը 10,000 թոնոնոց:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ խնդրոյ առարկայ նամակը վաւերական է. միայն չի գիտցուիր թէ ի՛նչ միջոցով ձեռք անցուած է:

Կը կարծուի թէ անգլիական եւ ֆրանս. կառավարութիւնները խորհրդակցելէ յետոյ պիտի որոշեն հրատարակութեան տալ ծանօթ համաձայնագրին պատճէնը:

Կացութիւնը Եուկոսլաւիոյ մէջ

Զագրէպէն կը հեռագրեն թէ, գիւղացիական-ռամկավար խմբակցութիւնը ամբողջ օրը ժողով գումարելէ յետոյ, կոչ մը ուղղեց Խրուաթներուն, Սերպերուն եւ Սլովէններուն: Կոչը կ'ըսէ թէ Պելկրատը բռնի տիրապետելու կիրքին մէջ, եւ չկեցաւ նոյն իսկ երեսփոխաններ սպաննելէ Խորհրդարանին մէջ. որով խորհրդարանական պայքարը անկարելի դարձած է ժողովուրդին համար եւ պէտք է նոր միջոցներ մտածել մաքառելու:

Իբրեւ պայքարի նոր մեթոտ, խմբակցութիւնը կ'առաջարկէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՀՐԱՒԷՐԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» թերթը հրաւէր կ'ուղղէ Հայերուն, Յոյներուն եւ Հրեաներուն, որպէսզի ընդունին լատինական տառերը:

Այս հրաւէրը վաղը կրնայ ըլլալ հրաման:

Թուրքիոյ մէջ առած մը կար որ կ'ըսէր. «փատիշահին արգելքը երեք օր է»: Եւ որովհետեւ հիմակ փատիշահ չկայ, արգելքը կրնայ ըլլալ ամենօրեայ:

Եւ եթէ Պոլսոյ թերթերն ու գիրքերը լատինատառ տպուին՝ այն ատեն կ'ըլլանք ազգ մը բազմատառ, բազմագիր եւ բազմաբարբառ: Երեւանում ուղղագրութիւնը կը փոխեն, Պոլսում տառերը, իսկ կարգ մը գրողներ ալ կը փոխեն լեզուն եւ կը վերականգնեն Սենաար դաշտի... Բաբելոնը:

Բայց հակառակ այս բոլոր նորութեանց, մեր կարգ մը հայրենակիցները գուրգուրանքով կը պահպանեն հնութիւնները:

Դեռ մարդիկ ունինք որոնք կը գրեն... գրաբար: Դեռ Հայեր կան որոնք գործով կը խօսին Թուրքերէնը ու նոյն իսկ արաբական տառերով նամակներ կը գրեն իրարու: Հնագէտ ազգ մըն ենք: Հին գորգերուն, հին դրամներուն ու հին գլուխներուն պէս կը գնահատենք հին լեզուներուն եւ տառերուն արժէքը:

Անթիքաճի ազգ մըն ենք: Եթէ նոյն իսկ վաղը Թուրքերը իրենց լեզուն մէկ կողմ նետեն ու ֆրանսերէն խօսին, մենք կը շարունակենք պահել իրենց բարբառը, զայն աւանդելով նոյն իսկ մեր մանուկներուն:

Մեր լեզուին, ուղղագրութեան եւ տառերուն բազմապիսի դառնալէն յառաջ գալիք Բաբելոնը իր օգուտներն ալ պիտի ունենայ, նման վնասներուն:

Նախ պիտի ազատինք Պոլսոյ մէջ հրատարակուող եւ Մեսրոպեան խոշոր տառերու պաշտօնական օրկանին, «Ժամանակ» թերթին բազմավերնագիր ու սնամէջ լուրերը կարդալէ.

Պիտի փրկուինք «Անուշապուր» թերթին հետ յարաբերութիւն ունենալէ, քանզի այս վերջինը. աւա՛ղ, պաղած ապուրի չափ ալ սնունդ չիմատակարարեց:

Պիտի փրկուելով փրկուինք Սիմոն Գաբամաճեանի գրավէճերուն առթած աղմուկէն ու տաղտուկէն:

Վնասը թէեւ քանակով քիչ, սակայն աճաւոր է որակով:

Լատինական տառերուն ընդունուելէն վերջ, հայ հասարակութեան մեծ մասը պիտի զրկուի Պոլսոյ որբանոց մամուլին մէջ Բարեգործականի ուղղուած գովասանքները կարդալէ:

Թերեւս այս վնասը ըլլայ փրկութիւններուն մեծագոյնը... միամիտ ընթերցողներուն համար:

Ու Պոլսոյ մէջ մեծնալիք յաջորդ սերունդները հայ գիրերը պիտի մոռնան ու պիտի զրկուին այն անխառն հաճոյքէն զոր կ'առթէ վ. Վահան Մալէզեանի «կերոններ» քերթուածագիրքը:

Ո՛հ, գալոց պոլսահայը պիտի զրկուի կերոնէ:

Բարեգործականի պարտքն է այս կերոնները լատինական տառերու ճրագով վառել եւ ղրկել Պոլիս, հատ մըն ալ դնելով հեղինակին ոտքերուն տակ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՀՈԳԻՆ

Նմոյշները՝ զորս «Յառաջ» կը տպէ ատենէ մը ի վեր՝ կը կարդամ եւ ախորժով։ Լեռնական ժողովուրդի մը հոգեկան ճիչերն են անոնք, վայրի եւ ուժեղ։ Անոնք կը պատմեն ցեղը որ հերոսներէն կուգայ, դարերը կ'անգոսնէ, ու մնացեր է սէգ ու առնական։ Երգերն են հպարտ ժողովուրդի մը՝ հպարտ լեռներու վրայ, ազատ օդին մէջ, բուռն, տաք ու անճիգ։ Անոնց քսուած չէ քաղաքներու սնգոյրն ու ծարիրը, արուեստագէտի մատը չէ հպած անոնց, բայց կայ անոնց մէջ ջերմութիւն մը, այն զոր ժողովուրդը ինքը կը ծնի, եւ որ դեռ չիգիտեր արուեստի մարդը։

Չեմ գիտեր թէ որքան հաւատարիմ են զանոնք մեր լեզուին վերածողները, կամ ո՛րքան ճիգ թափած են անոնք, որպէսզի գեղեցիկ ցուցնեն մեզի իրենց թարգմանած այդ նմոյշները. բայց մեզի հասածն անգամ՝ շատ բան կը պատմէ։ Կը պատմէ ցեղի մը սրտին մէջ ծուարող ուժը որ գիտէ երբեմն յուզուիլ ու պոռթկալ։

* * *

Դիւցազներգութիւննե՛ր են աւելի նմոյշները որոնք կը հրամցուին մեզի։ Ու դիւցազներգութիւնը ամէնէն մտերիմ սեռն է ժողովուրդի մը, որ լեռներու օդը կը ծծէ եւ որուն խորթ են քաղաքն ու անոր պզտիկ յուզումները։ Ան դեռ քնար չունի, որուն լարերուն վրայ պտտէին քաղքենի հաճոյքներն ու պզտիկ վիշտերը։ Վայրի ճիչեր են իր բանաստեղծութիւնը, ու իր երգերուն մէջ լեռներուն խրոխտութիւնը կայ։ Կոպիտ, անտաշ, այո՛, բայց անոնցմէ վայրի ծաղիկներու հոտը կուգայ։

Քրտական այդ դիւցազներգութիւններու նիւթը շատ նախնական է, ու երգուած է կարճ շունչով։ Բայց կան՝ ինչպէս լսած եմ՝ մեզ անծանօթ շատ մը հէքեաթներ, որոնք խորունկէն կուգան ու երկար կը մնան հոգիներու մէջ։ Չկա՞յ քրտերէն լաւ գիտցող Հայ մը որ զանոնք մեր գրականութեան նուիրէ, ու անոնցմով ազուոր փունջ մը կապէ մեզի։

* * *

Եթէ մեր գրականութեան բերումին քիւրտ ժողովուրդին հոգին պատմող այդ բոլոր նմոյշները, ի՜նչ ազուոր նիւթ մը պիտի տան անոնք մեզի՝ բաղդատութեան դնելու համար մեր երկու ցեղերու հոգին։

Երկու ժողովուրդներու այդ անգիր գրութեան մէջ յաճախ ծածկուած է թելը որ կը կապէ զանոնք իրարու։ Դիւցազունները՝ զորս մեր երկու ցեղերը կ'երգեն՝ ծնած են միեւնոյն հողէն, ու ծծած միեւնոյն օդն ու ջուրը։ Հէքեաթները՝ զորս ունինք մենք եւ անոնք՝ ծլած են միեւնոյն հովիտներուն ու ձորերուն մէջ։ Կը մնայ պրպտել կարմիր թելը որ անոնց բոլորին մէջէն կ'անցնի։

Ու ես բնաւ տարակոյս չունիմ որ քիւրտ ժողովրդական բանահիւսութիւնը աւիշ է ծծած հայ ժողովուրդի հոգիէն։ Հերոսներու փառքը ճամբայ գտած է մէկ հոգիէն միւսը, ու միայն երանգ ու ձեւ փոխած իր պտոյտին ատեն։ Ու քիչ չէ թիւը հարկաւ հայ երգիչներուն, որոնք ապրած ու ներհետացած են քիւրտ ժողովուրդին մէջ, անոր ձգելով իրենց երգերը։

Շահեկան պիտի ըլլար քիւրտ հոգիին մէջ հայ երակը փնտռել։

* * *

Քիւրտերուն մէջ գրուած բըրտախօս Հայերու բազմութիւն մը կար։ Չգիտեմ թէ ինչ եղան անոնք հիմա։ Բայց երբ տակաւին մեծ սպանդը չիկար՝ մեծ թիւ ունէին անոնք, ու հայ կը սեպէին իրենք զիրենք։ Մէկը չիկար սակայն որ հետաքրքրուէր անոնցմով, ոչ ալ անոնք գիտէին բան մը իրենց պապերուն վրայ։ Ոչ հայ լեզուն գիտէին, ոչ ալ հայ պատմութիւնը։ Զանոնք պրպտելու եւ մայր ցեղին գիրկը բերելու բոլոր փորձերը կիսատ մնացին։

Եղած են արդարեւ անցեալին մէջ քանի մը փորձեր՝ հայ ժողովուրդին եւ անոր աւանդութիւններուն բերելու համար այդ ուծացած Հայերը։

Ճիշտ այս օրերս ձեռքս ինկաւ «Լապտեր Լուսատու» անուն գիրք մը, 1868ին Պոլիս տպուած, «յօրինեալ ի Տէր Մկրտիչ Եպիսկոպոսէ Տիգրանեան՝ յառաջնորդէ Քիւրտիստանու»։ Այս այն եպիսկոպոսն է որ պատմութեան անցած է «Հրաշագործ» տիտղոսով եւ նոյն իսկ մտած Պարոնեանի «Ազգային Ջոջեր»ուն մէջ։ Իր այս երկին մէջ Տիգրանեան հայերէն եւ հայատառ քրդերէն կը պատմէ, հարց-պատասխանի ձեւով, աշխարհի ստեղծումը, նահապետներու կեանքը մինչեւ Աբրահամ, Հայոց պատմութիւնը Հայկէն մինչեւ Աբգար, Հին եւ Նոր կտակարանները՝ Աբրահամէն մինչեւ քրիստոսի համբարձումը, Առաքեալներու գործերը, ու Հայոց պատմութիւնը Աբգարէն մինչեւ Լեւոն վերջին, եւ ի վերջոյ կը խօսի քրիստոնէական վարդապետութեան վրայ ու կուտայ շատ մը յորդոր։

Գիրքը չէ ինծի համար հետաքրքրական, այլ զայն ներշնչող ոգին։ Կը փորձուիմ մէջ բերում մը ընել հեղինակին յառաջաբանէն։

— «Ի սէր Աստուծոյ եւ յօգուտ Արեւելեան մեծ աշխարհին մէջ գտնուած քիւրտստան բուռած երկիրնուդ ցիր եւ ցան քսան հազար տուն հայազգի բարեսիրտ քրիստոնեայ ժողովրդեան՝ մեր սիրելի զաւակացդ՝ ձեռք զարկինք այս դուգնաքեայ աշխատութեանս։ Որ ի վաղուց ժամանակաց հետէ յամեն տեսակ գիտութիւններէն զրկուած՝ խղճութեան եւ անտանելի աղքատութեան ու տգիտութեան խաւարին մէջ ընկած կը տառապիք եւ կը նեղիք։ Նախ որ ձեր հայրենի պատուական լեզունիդ կորսնցուցած, քիւրտերէն խառն ի խուռն լեզուին կարօտ էք եղած, անով կը զրուցէք ու կ'աղօթէք։ Երկրորդ խղճութիւննիդ ալ աս է որ առ հասարակ քիւրտստանի մէջ, ձեռագիր գրող եւ բախամ գիտցող հիչ չկայ։ Երրորդ խղճութիւննիդ այս է՝ որ դուք հայ էք, ու հայ ազգը ի՛նչ եւ ո՞վ ըլլալը չէք գիտեր. միայն թէ հայվար գիտցողս կ'ըսէ ես հայ եմ, ու քիւրտերէն խօսողն ալ կ'ըսէ ազ Ֆըլլամէ կամ ամ Ֆըլլանէ. ասկից ի զատ բան չէք գիտեր։ Չորրորդ խղճութիւննիդ ալ այս է, որ ձեր հաւատքը՝ որ միայն Յիսուս Քրիստոսի վերայ պիտի ըլլայ՝ չէք գիտեր. Թէպէտ ժամասացութեան գրքեր ունիք եւ կը կարդաք, բայց ի՛նչ օգուտ, չէք կրնար հասկնալ։ Ահա այս չորս կերպ խղճութիւնը ձեզնէ փարատելու համար ի 1884 Թուականի փրկչին, եկայ ձեր Քիւրտստանի մէկ կողմը՝ վեց-եօթը տեղ վարժարան բացի ծրիաբար, մէկէ մը յատուկ ստակ մը չուզելով։ Բայց ձեր աչքին անսովոր բան մը երեւնալով խափանեցաւ, եւ բրած բազմածախս խարճերս ալ ոչինչ ը գնաց»։

Հեղինակը յետոյ կը պարզէ իր գրքին բովանդակութիւնը, ու կ'ըսէ. «Երանի այն աւուր որ Քիւրտստան եւ Հայաստան կատարեալ ինքզինքը փառաւոր գիտութեան լուսին մէջ տեսած ըլլար»։

Ասիկա վաթսուն-եօթանասուն տարի առաջ էր։

* * *

Տիգրանեան եպիսկոպոսի այս քանի մը տողը մտածումս շատ հեռուները տարաւ։ Ի՞նչ եղան այդ քսան հազար տուն քրդախօս Հայերը։ Ի՞նչ հետք կը մնայ անոնցմէ հիմա։ Պրպտումի նիւթ մը, որուն մարդը ա՛լ չկայ, աւա՜ղ...

Ատեն մը, կը յիշեմ, ջանքեր եղան պրպտելու կորսուած Հայերը։ Անոնք որ գացած խառնուած են Յոյներուն, Լազերուն, Բօշաներուն եւ Քիւրտերուն հետ։ Ու աղուոր թի՛ւ մըն էին անոնք, իրենց ծագումէն բա՛ն մը պահած դեռ քառորդ դար մը առաջ։ Ի՞նչ եղան հիմա այդ Հայ-հոռոմները, Հայ-լազերը, Հայ-բօշաները եւ Հայ-քիւրտերը, որոնք սերունդ մը առաջ դեռ կային։ Կորսուեցա՛ն։ Ա՛լ հիմա օգուտ չունի մեզի անոնց համրանքը, ու դժուար է անոնց մէջ հին հետքերը փնտռել, նոյնիսկ յանուն հայ բանասիրութեան, նոյնիսկ անոնց բարքերը, բարբառը, երգերը ուսումնասիրելու սիրոյն։

Ո՛վ գիտէ, օրինակի համար, թէ ինչ կը մնայ Հայ-քիւրտերէն։ Չգենք անոնց համրանքը՝ որ բարիք մը կրնար ըլլար մեր այս պզտիկ ցեղին համար։ Անոնք առին տարին նաեւ ատաղձը՝ զոր կրնային բանասէրները քաղել։

Ու հիմա որ «Յառաջ» նմոյշներ կուտայ քրտական բանաստեղծութենէն, կը թուի թէ ա՛լ դժուար է անոր մէջ հայ երակը փնտռել։ Բայց տարակոյս չկայ որ հայ արի՛ւն խառնուած է անոր, ինչպէս հաւանաբար բոլոր այն միւս երգերուն ու հէքեաթներուն մէջ՝ որոնք դեռ անծանօթ են մեր գրականութեան։

Զանոնք լոյսի՛ն հանել՝ կը նշանակէ քայլ մը աւելի մօտեցնել մեզի քիւրտը։ Անոնց մէջ մենք աւելի յա՛ւ պիտի ճանչնանք զայն։ Ու, ո՛վ գիտէ, թերեւս հոն գտնենք մեր հոգիէ՛ն ալ բան մը, մե՛ր հէքեաթները, մե՛ր իսկ երգերը...

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Չշփոթենք կամքը յամառութեան հետ։ Գիտնանք չյամառիլ անօգուտ կերպով։

* Մեծ մեռելները կ'օգնեն մեզ որ հանդուրժենք ողջերուն։

* Մեծ գիւտ մը կամ հնարք մը երբեք գործը չէ մէկ հոգիի մը, բայց մէկը միայն կը քաղէ անոր ամբողջ փառքը։

* Մարդիկ միայն փոքր վշտերը կը պատմեն. մեծ վշտերը աւելի հպարտ կ'ըլլան եւ լռութիւն կը պահեն. վէրքը որ տարածուն է, չի կրնար խոր ըլլալ։

* Մեր հայրերէն աւելի գործունեայ չենք. բայց գործունէութիւնը կը շփոթենք յարաշարժութեան հետ։

* Ըղձանքը կրծող որդն է որ կը փակի ռամկավարութեան արմատներուն։

Փօլ Պրիւլա

ՖՐԱՆՍ. ԳԱՒԱՌ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԻՆԷՄԱ՛ ԳԻՒՂԷՆ

կը սիրե՛մ քեզ, ո՛վ իմ հիւղակս,
կը սիրեմ խնձորենիներուդ գալար գալար ճիւղերը,
Որոնց վրայ Մայիսը մշշածուփ փոշի մը պիտի թափէ,
Որոնք Սեպտեմբերի գիրուկ խընձորներուն ծանրութեան տակ
գետինն ի վար պիտի ճարճատեցնէ,

կը սիրե՛մ քեզ, ո՛վ իմ հիւղակս,
կը սիրեմ անկողինդ, հդկական մեծ վարագոյրներով ծածկըւած,
Ուր ծնա՛նք, քնացա՛նք, սիրեցի՛նք, եւ ուր... պիտի մեռնինք։
Անկողի՛նդ, ուր մեր մեծ մայրը հսկեց իր սիրականին մահուան վրայ,
Ուր մեր զաւակներն ալ պիտի հսկեն մեր մահուան վրայ։

* * *

Մատներուս մէջ խաղողահատիկներ,
Ծանր մեղեսիկներու նման, կը պսպղան,
փայլուն ակռաներուս տակ կը ճայթէ
խաղողահատը անուշահամ։

Արե՛ւ, կալին առջեւ կը ծխայ արինդ.
Զայն, այս իրիկուն, պիտի խառնենք
Հնծանին արեան,
Եւ միսդ՝ խաղողին միսին։

* * *

կա՛ռք մը կուգայ Սպանիայէն,
Այգեկութքի աղջիկներով բեռնաւոր։
Ու կառքը կը ճռնչէ, կը մռնչէ. փոշիէն ճերմըկած,
Եւ ոստումներով՝ կ'ելլէ կ'իջնէ
Արահետն ի վեր, արահետն ի վար, ճօճելով՝
ինչպէս նա՛ւ մը ծաղկազարդ։

* * *

Ծանրկեկ մշկախաղողները արեւով ու խունկով կ'ուռին,
Ալեւորուկը բո՛յր կը ծորի մեղրախորիսխի պէս։
Ինչքա՛ն յուռթի են այգեստաններն բլուրին ու դաշտին։
Այծպտուկնե՛րը անուշ, սեւուկ ու փայլուն,
Որոնց վրայ ծովին հովը քիչ մը աղ կը ցօղէ։

Թարգմ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Ֆր. Ակադեմիայի մեծ բառարանին առաջին պրակը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ ապրիլին։

— Մօտերս, Փարիզի մէջ պիտի հրատարակուի գրական-քաղաքական նոր շաբաթաթերթ մը, «Le Gringoire» խմբագրութեամբ Քէսէլի և Ժ. Սիւարէզի, խմբագրական քարտուղար Լէոն Թրէք։

—Էմիլ Զոլայի մահուան 26րդ տարեդարձը կը տօնուի Մէտանի մէջ, հոկտ. 7ին։

ԱՆԳԼ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵԹԷ...

Եթէ կրնաս քու կ...
շէնքը քանդուած տեսնել,
Եւ առանց տրտնջալու
վերաշինել,

Եւ կամ հարիւր շա...
հարուածով կորսնցնել,
Առանց սակայն դժգոհու...
հառաչի։

Եթէ կրնաս սիրա...
ռանց սիրով կործանելու,
Եթէ կրնաս ըլլալ զօ...
գործվալից
Եւ ատելութիւն գ...
չկցուիլ ատելութեամբ,
Ու պայքարիլ միայ...
նապաշտպանութեամբ,

Եթէ կրնաս հանդ...
քու միտքդ այլափոխ...
Ամբարիշտներու բեր...
իբր ապուշներու գրգիռ,
Եւ լսել սուտերը ան...
շրթներուն,
Առանց երբեք քու...
ալ ստելու,
Եթէ կրնաս արժանի...
նալ ժողովրդական մեծա...
Եթէ կրնաս մնալ «ժող...
արքաներու խորհրդակա...
լով,

Եթէ կրնաս քու բոլո...
կամքերդ իբր եղբայր սի...
Առանց անոնցմէ փո...
ձը ակնկալելու,

Եթէ կրնաս խոկալ,...
ճանչնալ՝
Առանց դառնալու...
կամ քանդող,

Երազել, բայց առա...
զին գերի դառնալու,
Մտածել՝ լոկ մտա...
հըլլալով,
Եթէ կրնաս ըլլալ խի...
առանց բորբոքելու,
Եթէ կրնաս ըլլալ...
երբեք անխոհեմ,
Եթէ գիտես ըլլալ...
վսեմ, իմաստուն,
Առանց դառնալու...
գէտ» քարոզիչ,
Եթէ կրնաս հանդիպ...
թութեան քան պարտու...

Եւ այս երկու...
միեւնոյն կշիռը տալ,
Եթէ կրնաս պահել...
րովդ ու գլուխդ,
Երբ բոլորն ալ զանոն...
կորսնցնեն,
Այն ատեն Արքաներ,
ուածներ, Բախտ ու Յաղ...
Քեզ պիտի ըլլան...
հարկատու,
Եւ ինչ որ աւելի...
Արքաներէն ու Փառքէն,
Մարդ մը պիտի ըլլա...
եա՛կ իմ։

Ր. Քի...

Կարդացէք եւ Տարա...

«ՅԱՌԱՋ»

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԷՍ ԱՇԽԱՐՀԸ ԿԸ ՓԼԻ

Գրեց՝ ՀԱՄԱՍՏԵՂ

— Քու աշխատանքը ինծի պէտք չէ, աբար, զուռ դրացի, տօսդ ու տուշման իմ երեսս կ'առնեն։ Որո՞ւ հասկցնես, սէլին բերանը կը բռուի, էլին բերանը չի բռուիր։ Կը խօսէր, կը պոռար Մարկոս իր հօրը։

Մարկոսին վրայ ալ համբերանք չէր մնացեր։ Գրեթէ ամէն իրիկուն ի զուր կը փորձէր, որ հայրը այլ եւս դադրի աշխատելէ։ Մօտ եօթանասուն տարեկան մարդ էր, ձեռքերը գլուխը կը դողդղային։

Մարկոս ամբողջ օրը կ'աշխատէր չարքաշ եզի մը պէս, քրտինք կը թափէր իր պատուին, իր հօրենական տան համար։ Ձեռքերը չէչքար էր դարձեր, ուսերը թումբի մը կտոր։ Ամէն իրիկուն ինքն ալ ուրիշներուն պէս տուն կուգար յոգնած, իրիկուայ խոնջային վրայ իր փոքրիկ զաւկին «Հայր մեր» մը ըսել տալու եւ ինչո՞ւ չէ, կատակով մը իր կնոջ լաչակին հանգոյցը քակելու՝ չարտախը փռուած անկողնին վրայ։

Մարկոս ամէն իրիկուն տուն որ կը մտնէր, կը տեսնէր հայրը դաշտէն կուգար միշտ բահը ուսին ու կը խօսէր, կը դըղրար, որ սրտին մէջ այծի ոտք է մտեր, որ արտին փուշերը վառուած չեն աղբի համար, որ գարին շուտ է ցանուեր, որ . . .

Գիւղացիք յաճախ կը մեղադրէին, թէ Մարկոս իր հայրը աշխատանքի կը խրկէ այդ ծեր վիճակին մէջ։ Այդ մեղադրանքը Մարկոսի համար մեռնիլ է, մեռնիլ։

Վերջապէս Մարկոսն ալ տօսդի ու տուշմանի տէր, ունէր ոլորուած պեխեր, աղալըխ, պաշլամա հող։ Տիրացու Մակարին աղջկան հետ էր կարգուեր, վերջապէս սեղանին վրայ «Հայր մեր» մը ըսելու չափ մեծցած զաւակ ունէր։

— Կինէ ի՞նչ է Մարկոս, ձայն տուաւ դրացի Նիկօն, մօտի չարտախէն դէպի Օհանենց կողմը շտկուելով։

— Էդպէս մի պոռար, Մարկոս, ախր քու հայրդ է, էսօր կայ վաղը չկայ, վրայ տուաւ դրացի Նիկօն։

— Չէ, չէ, Նիկօ էմի, ճար մի գիտե՞ս, որ երբ էս մարդը մեռնելու ըլլի, տունը, թարլան, եզները շալակին բառցնիմ։

— Թըդ թըդ, Օհան ձայն տուաւ դողդղալով։ Դուն ըսէ, Նիկօ, մարդու սիրտ ինտոր դիմանայ։ Էս օր ըսի երթամ թարլին փուշերը վաղիմ։ Է՛հ, ի՛նչ տեսնիմ, պիսպիթին, արօրին տակ են առեր։ Նիկօ, մենծնաց տեսած մարդ ինք։ Աշխարհն էս օրուայ ճահիլներուն որ մնայ կը փլի, կը փլի։

Երէկ կօրէկին մէջէն էծի ոտք էր անցեր. հա, հա, Վարդանին էծն էր։ Դուն ըսէ, Նիկօ, չըսե՞ս, չխօսի՞ս։

— Մարկոսը որ կ'ըսէ իրաւունք ունի Օհան, խօսեցաւ դրացի Նիկօն։ Քու գործդ ժամէն տուն, տունէն Մանանենց ուռիներուն շուքին տակ է։ Փառք Աստծու, Մարկոսը խելքը գլխին տղայ է։ Հերու, եկեղեցնայ գմբէթին չափ ցորնի չէճ հանեց։ Ալ մեր վախտը անցեր է, տնաշէն. էս տարիքին՝ տահա բահը փինէդ չես ձգեր։

Օհան օգնութիւն հայցող երախայի մը երեւոյթն առաւ. զինք ոչ ոք կը հասկնար, ոչ Նիկօն, ոչ գեղացիք, ոչ իսկ իր զաւակը, Մարկոսը։ Կ'ուզեն զինքը դաշտի աշխատանքէն բաժնել։ Այդ ողջ ողջ թաղուիլ էր Օհանին համար։ Արտին փուշերը վառել, սերմ նետել, կալառ շտկել, շարականին վրայ ծառ ծեր քահանայի մը պէս, չհնձուած ցորեաններով լեցուն արտին վրայ նայիլ, կալին, ցորենի խոշոր հատիկներ հասցնել, այս բոլորը յայմաւուրքէն, նարեկէն փրցուած էջեր էին անոր համար։

Տալարն ինչպէ՛ս փլցնէր։

* * *

Օհան գեղի էն ծերերէն էր. շատ որոշ կը յիշէր անծանօթ, մուրացիկ վարպետի մը կողմէ կամուրջի շինութիւնը։ Դհօլով ու զուռնով, Ենիչէրիներու մուտքը գեղին մէջ։ Ողորմած հոգի կինը մեռնելէն յետոյ, անոր աչքերը աւելի տկարացան թէեւ, սակայն շատ լաւ կը տեսնէր այծի մը հետքը արտին մէջ, ... հոգփոր խաղը թումբին վրայ։ Անոր ականջները կը ծանր... սակայն կը լսէր երբ կրեայ մը այգիին մօտենար եւ կ... արտին։ Որոշ կը լսէր երբ քահանան «Տէր զի բազում»ն... «Տէր ողորմեա»ն կը համրէր խոշոր համրիչին վրայ։ Օհ... սակը կարճ էր, եթէ հասակին վրայ աւելցնենք միշտ ուսին... բահը, այն ատեն կը դառնար հսկայ մը։ Օհան բահը վար... միայն երբ եկեղեցի կը մտնէր։ Ժամուորները կը տեսնէին... անոր բահը, եկեղեցիի դրան ետեւ դրուած։ Բահը ուսին ... տան խոնջային շուրջ նստած էր։ Մի՛ զարմանաք, երբ ... անոր բահը ուսին էր, երբ ծանր գլուխը բարձին դրած կը ... Ամէն գիշեր երազները, բահը Օհանին ուսին կը դնէին ... կը տանէին։ Տեսնես խոզանին մէջ կապուած ձի մը իր ... շարժէր. արծիւի մը հսկայ շուքը արտին վրայ բոլորակ... նար, եւ կամ այծեր արտին մէջէն կ'անցնէին։ Օհան այդ ... մէջ կը թափառէր միշտ բահը ուսին։ Ան երազին մէջ, ... խօսէր, կը դըդրար որ բէնճպէր Գենոսի արտին մէջ կա... ներ կան։ Մարութենց Մանասելը իր ոսպը տակաւին չէ ...

— Չէ, չէ, որ էսպէս մնայ, էս աշխարհ կը փլի, կը փլի...

Օհանի աշխարհը գեղն էր հաւունցած ոսկեգոյն դզ... կալը, թեղով եզներով, եկեղեցին գմբէթով։ Անոր այնպէս կը ... թէ ինք, դաշտը ու եկեղեցին կային աշխարհի սկիզբէն. թէ ... կուգային կ'երթային միայն ինք կը մնար։ Ան գեղի արտե... գիտէր իր սահմաններով, ինչպէս քահանան աւետարանը ... դար թերթ թերթ ու գիտէր Պահոց, Արեւագալի, Ու... Ջատկի ու Ծնունդի շարականները բանալ, դեղնցած էջերը ... իւղ թափած շարականին մէջէն։ Կը հաւատար թէ արեւը ... արտերուն համար կ'ելլէր, ինչպէս կանթեղ մը որ փոխա... վրայ կը կախուէր։ Օհանն էր միայն որ կը պնդէր, թէ Զա... Խնկօն իր սահմանակից՝ որբեւայրի Մաքօի թարլին թու... կեր ու գողցեր էր մօտ մէկ մասայ տեղ։

(1) (Շարունակ...)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ ՎԻՇՏԸ

...իրուն աւեր տուն,
...ես նստեր վըր քարուն,
...ս գաշուն զգարուն,
...ա, խոզի(1), աշունն ալ զառ-
նար գարուն:
...ենք զըմ մանր ու մունր
ձագուկներուն,
...նք հետ ձնի պէս պէս խի-
ծերուն(2):
...ու եօթն աշուն ու գարուն,
...ու մաշ եղայ, անտուն երե-
րուն,
...իշեր է գիշեր, ոչ ցերեկս
ցերեկ,
...մալուլ(3) եմ անվերջ,
...է տըխուր ու հոգիէս
քակցւի արիւն:
...էս գարուն հետ իր բա-
րիքներուն,
...այի(4), եղլի, եկեր է գա-
րուն,
...ս զուն մալուլ ու երերուն.
...իկ մը գրիմ, տամ քեզի
...ար իմ եարուն,
...—Թէ բանիմ մինչեւ աշուն
...մ էս տարուն.
...ր բանիմ, չեմ գիտեր
...(5) էնիմ իմ ծով տարտե-
րուն.
...իչեմ զիմ սիրուն հետ իր
ձագուկներուն
...տքս կենամ մըր կանանչ
...րուն հետ, իրենց զուլալ
...զ'զ պա'զ ջուրերուն,
...սիրուն աւե'ր տուն,
...էնիմ ես իմ տարտերուն...
...Թոոլախ, զուն տընաւեր,
...ար զտուն ու տեղ,
...ն սրբութիւն,
...զիս հետ իմ ձագուկնե-
րուն
...ու գացիր զարիպութիւն,
...զարուն, անցաւ աշուն,
...աչքերը փըթթան մնացին
ճամբըներուն.
...(6) չեկար զուն էս տա-
րուն...
...իմ կեանքի գարուն,
...ինչ էնիմ եարուն
...զիս սարիմ (7)
...զարնան գետերուն,
...ր զուն հասիր քու ձագուկ-
ներուն:

Հաւաքեց՝ Մարտիրոս

...— (1) Խոզի երանի Թէ, ...ծ արաճիտ, (3) մալուլ ...ր, (4) սայի լրաբեր, (5) ...ինչպէս, (6) էվլէ կրկին, ...սարիմ նետեմ:

...ԵՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Հոկտեմբերեան յեղափոխու-...ն 10րդ տարեդարձին առ-...յայտարարուած ընդհ. նե-...ր որ եւ է օգուտ չունեցաւ ...կուսակցութեան քաղաքա-...բանտարկեալներուն եւ աք-...ականներուն համար: Մատի...ը կը համրուին անոնք որ ներման արժանացան: Գոհացան բանտարկեալներու պատժի տեւողութիւնը կրճատելով. բայց անոնք այս «շնորհ»ին կ'արժանանային, երբ արդէն վերջացուցեր էին իրենց պատիժը եւ ընդհ. ներման պէտք չունէին ազատ արձակուելու համար:

Քաղաքական աքսորեալներու կեանքը միշտ ալ ցաւալի է: Աշխատանք չեն տար անոնց, չեն կրնար ո եւ է պաշտօն ձեռք ձգել: Կէփէուն կը նախընտրէ միապետականները, ճերմակ սպաները, նախկին հակայեղափոխականները, քան թէ՝ աքսորուած որ եւ է ընկերվարական:

Թուրքիստանի մէջ, երկու ընկերվարականներ՝ Լօժէնի Բաթնէր եւ Իվանով կամաւոր ծոմ բռնեցին օրերով, պաշտպանելու համար իրենց աշխատանքի իրաւունքը: Կէփէուն, ամսական վեց րուբլի կուտայ աքսորականներուն եւ այն ալ, ոչ ամէն ատեն: Ցաճախ, շատ դժուար է տաք զգեստներ ձեռք անցընել. պատռտած լաթեր կը հայթայթեն եւ այն ատեն, կէփէուն չնչին գումար մը կուտայ զանոնք նորոգելու համար:

Ծեր ընկերվարական մը Սթրուքով, բողոքելու համար տանջանքներուն դէմ, որոնց կ'ենթարկուէր, 25 օր բերանը բան չդրաւ, եւ ի վերջոյ, անձնասպան եղաւ: Քաղաքական բանտարկեալները, կարգ մը տեղերու մէջ, միայն իրենց շատ մօտիկ ազգականներէն կրնան ստանալ նամակ, ծրար եւ գիրք, բայց արգիլուած է ծրարներուն մէջ անոնց ղրկել շոքոլա, չոր պտուղ կամ բանջարեղէն:

Թուրքիստանի մէջ, աքսորուած բազմաթիւ Վրացիներ կան, անոնց տեղեկութեան համաձայն, 6000 Վրացիներ ձերբակալուած եւ աքսորուած են: Բոլորն ալ շատ վատ պայմաններու մէջ կը գտնուին: Ձմրան համար տաք զգեստ չունին. կլիմային չեն կրնար յարմարիլ եւ ահա թէ ինչո՞ւ, անոնցմէ շատերը Թոքախտէ կը բռնուին:

Այս վերջերս, կէփէուն հետապնդած է բազմաթիւ գիւղացիներ, զանազան պատրուակներով. — տուրքի մերժում, ցորեն պահել, եւլն.: Չիլիապինսքի բանտը նորոգուեցաւ, մասնաւորաբար այս գիւղացիներուն համար:

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ ՄԸ

Ֆրանսայի առեւտրական հաշուեկշիռը, այս տարուան անցած ութը ամիսներուն համար կը ներկայանայ հետեւեալ թիւերով. Ներածում.— 34 միլիառ, 539 միլիոն: Արտածում.— 33 միլիառ 360 միլիոն:

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՑԵՓԼԻՆԸ

Անցեալ օր, մանրամասնութիւններ տուեր էինք թէ ի՛նչ կերպով, Գերմանները կը պատրաստուին Ցեփլինները շահագործել՝ իբր Անդրատլանտեան փոխադրանաւեր: Փորձերը կը շարունակուին: Ցեփլին մը Թուրքի երկրորդ փորձ մը կատարեց յաջողութեամբ, հինգշաբթի օր: Առտուան ժամը 8ին մեկնեցաւ Ֆրիտրիշաֆէնէն: Օդանաւին մէջ կային 39 պաշտօնեաներէ զատ 31 ճամբորդներ, գերման եւ ամերիկացի լրագրողներ մեծ մասամբ: Օդանաւը սաւառնեցաւ կարգ մը քաղաքներու վրայ, Ցուրիխ, Պալ Ֆրիպուրկ. Պատէն-Պատէնի մէջ, շրջան մը կատարեց Շթրէզէմանի տան վրայ. օդանաւորդները նաւակ մը վար նետեցին, որով գերման արտաքին նախարարին մաղթանքներ կ'ընէին, յետոյ օդանաւը շարունակեց ճամբան: Անթելը պահ առ պահ լուրեր կը հաղորդէր ճամբորդութեան մասին: 9 ժամ 28 վ. սաւառնելէ յետոյ, օդանաւը վար իջաւ հոն, ուրկէ մեկներ էր, կտրելով 1000 քիլոմեդր ճամբայ. անոր ժամական արագութիւնը հասած է մինչեւ 137 քիլոմեդրի:

ԿԱՂԱՄԲ, ԲԱՆԱՆ ԵՒ ԱՍՈՒԻ

Կտաւագործներու առեւտրական Սենեակին պատուիրակներուն առջեւ, խորհրդակցութեան մը ընթացքին, անգլիացի գործատէր մը շահեկան յայտարարութիւններ ըրած է արուեստական ասուիի պատրաստութեան մասին եւ մասնաւորաբար յայտնած է թէ, արուեստական ասուին միայն փայտի խիւսովչէ որ կ'արտադրուի, այլ նաեւ կաղամբով, բանանով եւ ընդհանրապէս որեւէ բուսեղէնով մը, որուն լուծական տարրերը կարելի ըլլայ անջատել: Հակառակ ասոր, ցարդ նախընտրուած է եղեւնի փայտը շահագործել:

Կ'ենթադրուի սակայն թէ, այն կաղամբները եւ բանանները որոնք օգտագործելի չեն այլեւս, կամ նոյնիսկ, անոնց անպէտ կեղեւներն ալ, պիտի ծախուին կարգ մը գործատէրերու, որոնք ասուեղէն հրաշալի գուլպաներ պիտի պատրաստեն անոնցմէ, կանացի շնորհալի ոտքերու համար:

ՉՈՐՍ ՄԻԼԻԱՌԻ ԳՐԱՒ

Ներկայիս չորս միլիոն անգործներ կը հաշուուին Ամերիկայի մէջ: կարգ մը տնտեսագէտներու տեսակէտով, տնտեսական մեծ տագնապ մը կը տիրէ հոն, արտադրութեան եւ առեւտուրի կայունացում մը եւ հետեւաբար ապգային աղքատացում:

Բայց նոյն Ամերիկայի մէջ, նախագահական ընտրութիւններու առթիւ, գրաւներ կը բռնեն, որոնց գումարը, համաձայն մասնագէտներու նախատեսութեան, պիտի հասնի 157 միլիոն տոլարի, այսինքն չորս միլիառ Ֆրանքի, մինչեւ ընտրական պայքարին վախճանը:

Գրաւները, որոնց կեդրոնն է Վոլ Սթրիթի սակարանը, Ամերիկայի մէջ կը նկատուին իբր լուրջ գործեր:

Վոլ Սթրիթ բնականաբար Հուվըրին կողմնակից է, իբրեւ ներկայացուցիչը դրամագլխին, եւ Սմիթի դէմ՝ ի նպաստ Հուվըրի գրաւներ կը դրուին 5ի դէմ 14ով: Վոլ Սթրիթ կը պարծենայ իր հոտառութեամբ եւ իրօք, 1888էն ի վեր, ընտրական պայքարին մէջ, մէկ անգամ միայն սխալած է, 1916ին, երբ չնախատեսեց Ուիլսընի վերընտրութիւնը:

ՓԱՐԻԶԻ ԾՈՒԽԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Փարիզի ոստիկանութեան պետը Քիափ կռուելով մէկտեղ ապրուստի սղութեան դէմ, պայքար բացած է նաեւ Փարիզը խեղդող ծուխերուն դէմ:

Տարիներէ ի վեր, Փարիզցիները ի զուր կը գանգատին ծուխերուն դէմ, որոնք կը ծանրացընեն քաղաքին օդը:

Ոստիկանապետը նոր հրամանագրով մը կ'արգիլէ «ճարտարարուեստական, առեւտրական եւ վարչական հաստատութիւններուն» ծուխ հանել:

Անսաստողները կարգի բերելու համար, ոստիկանապետին միակ զէնքն է առ այժմ, տուգանքի դատապարտութիւն մը, որ 5-15 ֆրանքին մէջ է եւ դատական ծախքերով, կը հասնի հազիւ 100 ֆրանքի: Անշուշտ, բաւարար չէ այս միջոցը: Բայց ոստիկանապետը կը յուսայ քիչ ատենէն աւելի զօրեղ միջոցներու տիրանալ, պայքարելու համար ծուխին դէմ: Ահա թէ ինչ կը յայտարարէ ան ֆրանսական թերթի մը.

—1927ի վերջերը, Խորհրդարանը քուէարկեց օրէնք մը, որուն համաձայն, իրաւունք ունինք անսաստողները յանձնելու պատժական դատարանին: Օրէնքը Ծերակոյտի քննութեան յանձնուած է ներկայիս: Սակայն մտադրութիւն չունինք անխնայ պայքար բանալու անոնց դէմ, մինչեւ որ չսպառենք համոզման բոլոր միջոցները:

«Նախ պիտի հրաւիրենք բոլոր անոնք որ իրենց հաստատութեան ծուխերովը կը թունաւորեն Փարիզի օդը, որ դադրեցնեն իրենց այս ընթացքը: Մեր արհեստագիտական սպասարկութիւնը պիտի դնենք անոնց տրամադրութեան տակ, անոնց ցոյց տալու համար ծուխին առաջքն առնելու միջոցները, որոնք շատ պարզ են: Այն պարագային որ, պարզ միջոցները գոհացուցիչ արդիւնք չտան, անոնց ցոյց պիտի տանք այն ծխակուլ գործիքները, որոնք լաւ արդիւնք տուած են: Մէկ խօսքով, խաղաղ բոլոր միջոցներուն պիտի դիմենք ծուխը դադրեցնելու համար, անկէ յետոյ որ օրէնքի խստութիւնները պիտի գործածենք անսաստողներուն դէմ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԺԲԱԽՏ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

ԼԱՆՍԷՑ, 20 սեպտ.— Երկու օր առաջ հողին յանձնեցինք մեր հայրենակից Պ. Արամ Իսպէնչեանի գեռափթիթ որդին Կարպիսը, զոհ դժբախտ արկածի մը: Երկձիանի կառք մը անզգուշ իր գնացքին պահուն խլեց հօր ձեռքէն բռնած փոքրիկը եւ անկենդան գետին փռեց զայն: Մահը վայրկենական եղաւ, որովհետեւ հարուածը գլխուն հասած էր:

Դէպքը պատահեցաւ Ալվար, բայց Թաղումը տեղի ունեցաւ Լանսէյ: Ամբողջ գաղութը սգաց զոհը հօրը հետ. ծաղկեպսակ բերած էին Հ. Յ. Դ. Լանսէյի ենթակոմիտէն եւ ուրիշ շատեր: Կսկիծով ու արցունքով բաժնուեցանք, օտար հողին յանձնելով մեր սիրելիներէն մէկը եւս:

Ա. ՕՀԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 սեպտ.— Քանի մը օր առաջ, ցաւալի արկածի մը զոհ գնաց հայ մանկիկ մը Աւետիս Պօյաճեան: Ծնողքը զինքը կը ղրկեն շիշ մը գինի գնելու մօտակայ նպարավաճառէն: Փոքրիկը ճամբան, քալած պահուն, ոտքը կը սահի եւ կ'իյնայ, ձեռքի շիշը կը կոտրի ու կտոր մը կը մտնէ անոր կոկորդը, ծանրօրէն վիրաւորելով փոքրիկը, որ արիւնթաթախ վիճակի մէջ, փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, ուր մեռաւ շատ չանցած:

Մ. Ա.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐՋՈՒ ԿԱՏԱԿ — Երկու օր առաջ, Մատրիտի կենդանաբանական պարտէզին պաշտօնեաներէն մէկը կ'աշխատէր արջու մը վանդակին մէջ: Այս վանդակը երկուքի բաժնուած է մէջտեղէն, երկաթ ձողերով. երբ վանդակը մաքրելու ըլլեն, արջը կը տանին միւս մասին մէջ, եւ անդիի կողմը կը սկսին աշխատութեան: Բայց պաշտօնեան մոռցեր էր դուռը փակել: Արջը յանկարծ նետուեցաւ անոր վրան, ճանկելով ու խածնելով: Օգնութեան եւ ցաւի աղաղակներուն վրայ, ուրիշ պաշտօնեաներ վազեցին, յաջողեցան արջը հրել վանդակին միւս կողմը, բայց այս անգամ իրենք ալ մոռցան դուռը փակել: Արջը քիչ յետոյ, փախաւ վանդակէն, մտաւ պարտէզ սարսափի մատնելով բոլորը: Այս անգամ, պարտէզին բոլոր պաշտօնեաները պաշարեցին արջը եւ ատրճանակի 30 փամփուշտներով հազիւ կրցան զայն տապալել: Պաշտօնեան որ յարձակման ենթարկուեր էր, ծանր վիճակի մէջ է:

ԱՐԴՈՒԿՈՎ — Առջի գիշեր Պլոմէ փողոցին մէջ, գործուեցաւ ոճիր մը, որուն պատճառները եւ պարագաները անծանօթ կը մնան:

Հինգ տարիէ ի վեր կը կենակցէին Լուի Կէյ 31 տարու, տաղձագործ, եւ Սիմօն, արդուկող գործաւորուհի:

Մինչեւ վերջին ատենները, զոյգը երջանիկ կը կարծուէր. քանի մը օրէ ի վեր սակայն, դրացիները նշմարած էին սակայն թէ այրը մտածկոտ վիճակ մը ունէր եւ մարդու հետ չէր խօսէր, եւ առհասարակ, ընկերակցութենէ կը խուսափէր: Անոնցմէ մէկը լսեր էր նոյն իսկ որ ան օր մը կ'ըսէր իր կնոջ.

— Ինչո՞ւ կ'ըսես թէ երջանիկ չես ինծի հետ:

Առջի իրիկուն, զոյգը տուն մտաւ ըստ սովորականին. երկուքն ալ հանդարտ էին:

Արդ յաջորդ առտու, տան դըռնապանը բակին մէջ կը նշմարէր անգամատուած դիակ մը, արիւնի մէջ թաթխուած: Լուի Կէյի դիակն էր:

Ոստիկանութեան լուր տրուեցաւ. անոր սենեակը երբ բացին, զարհուրելի ուրիշ տեսարան մը պարզուեցաւ, կինը՝ Սիմօն տարածուած էր անկողնին վրայ, գանկը ջախջախուած: Անոր պաղ դիակին քով կը գտնուէր արիւնոտ արդուկ մը, որով կ'երեւի գործուեր էր ոճիրը:

Քննութիւնը երեւան հանեց թէ Լուի Կէյ, սպաննելէ յետոյ իր կինը, ածելիով կտրեր էր նաեւ իր իսկ կոկորդը. բայց որովհետեւ մահը կ'ուշանար, ինքզինքը վար նետեր էր պատուհանէն:

Դրացուհի մը յայտնեց թէ կէս գիշերին լսեր էր սուր կանչեր. բայց այնքան մեղմ, որ կարծեր էր թէ պատրանքի զոհ գացած է:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ ԿՆԻՔԸ ԿԸ ԿԵՂԾԵՆ

Փարիզի Աղքատախնամի շըրջանակէն մեզի կ'իմացնեն Թէ՝ ծանօթ քանի մը հայ խաչագողներ տուները պտտելով, դրամ շորթելու համար նոր կեղծիքի մը դիմած են:

Ասոնք Աղքատախնամի կնիքը կեղծելով՝ շինած են յանձնարարական նամակներ, որոնց մէջ կ'ըսուի թէ Աղքատախնամը դադրեցուցած է իր ամսական նըպաստները եւ կը յանձնարարուի ժողովուրդին. օգնել ներկայացողներուն:

Այս նամակները շինծու են եւ տակի կնիքն ալ կեղծ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵՌՆՈՂՆԵՐԸ. Թատերգութիւն երեք արար. Պ. Զարդարեանի: Տպգր.՝ Ա. Երէցեան, Մարսէյլ: Գին՝ 12 ֆրանք:

ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԵԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

— Դուն ինչո՞ւ բոկոտն չես ...ր, ըսաւ խենդը յօնքերը ...ելով:

— Մնաս բարով, ես ուսանե-...տի երթամ, ըսաւ Անանիա ...պատասխանելու սպառնա-...հարցումին:

...ծերուկին կապոյտ աչքերը ...միտ արտայայտութիւն մը ...:

— Իկլեզիա՞ս կ'երթաս:

— Ո՛չ, Քալյիարի:

— Իկլեզիասի մէջ վամբիր-...կան, երթաս բարով. տուր ...դ, մի՛ վախնար, չեմ ուտեր ...Ո՞ր է հիմա մայրիկդ:

— Մնաս բարով, ըսաւ Անա-...փոքրիկ ձեռքը քաշելով կո-...ձեռքէն:

— Ես ալ պիտի մեկնիմ, ըսաւ ծերը, պիտի երթամ հոն ուր լաւ բաներ կ'ուտեն:

— Աստուած հետդ ըլլայ:

— Անանիա մնաս բարով ըսաւ դրացիներուն եւ մօրաքրոջ Կոնսուէլին, որ բաւական մաքուր սենեակի մը մէջ ընդունեց զինքը եւ լաւ սուրճ հրամցուց:

— Ռեբեկային մօ՞տ ալ պիտի երթաս, հարցուց նախանձելով: Այդ յիմարուհին մուրալ սկսեր է, ամօթ չէ՞ իրեն նման աղջկան մը համար, ըսէ՛:

— Հապի՞ւ կրնայ քալել:

— Ո՛չ, բուժուած է, ի՞նչ կը նայիս հոն, հնձելու համար մանգաղ մըն է:

— Ինչո՞ւ դրան վրայ կախուած է:

— Վամբիրին համար է, երբ գիշերը սենեակ մտնէ՝ մանգաղին ակռաները կը համրէ եւ որովհետեւ մինչեւ 7ը կը հասնի, միշտ կը հաշուէ նորէն: Այսպէս արշալոյսը կը ծագի, բայց հազիւ թէ լոյս տեսնէ՝ կը փախի: Կը խնդա՞ս: Ճիշտ է. Աստուած քեզ օրհնէ, ըսաւ մօրաքոյրը մինչեւ դուռ ընկերանալով իրեն:

Անանիա Ռեբեկային մօտ գնաց: Թէեւ 20 տարեկան էր բայց, երախայի կը նմանէր: Ուսանողը տեսնելով կարմրեցաւ եւ բոլորովին դողդոջուն սեւ խաղողի ողկոյզ մը հրամցուց:

— Ա՛ռ, ուրիշ բան չունիմ... Պերան բերաւ ատիկա, միշտ կը յիշէ զիս. ամէն օր բան մը կը բերէ: Անցած ամիս հիւանդացայ, Պերան բժիշկ կանչեց եւ դեղ բերաւ: Ա՜հ, հօր մը նման կը խնամէ զիս, հայրս զիս լքեց: Ի՞նչպէս, չես ուզեր ողկոյզը մաքուր է:

— Ո՞ւր գնեմ, լրագրի մը մէջ փաթթեմ: Գիտես, ես Քալյիարի կ'երթամ սորվելու համար, ի տես-ութի՜ւն:

— Երթաս բարով, ըսաւ արտասուաթոր, ես ալ կ'ուզեմ մեկնիլ:

Անանիա դուրս ելաւ եւ գինետան առջեւ տեսնելով Ակատան՝ մօտեցաւ, մնաս բարով մըն ալ անոր ըսելու:

Աղջիկը հազիւ թէ տեսաւ զինք, սկսաւ ժպտիլ, աչքերն ալ փայլիլ սկսան եւ ձեռքով ողջերթի նշաններ ըրաւ:

— Ի՜նչ, կը սիրաբանէի՞ր այդ աղտոտին հետ, ըսաւ, ակնարկելով Ռեբեկային: Գնա՛, քովս մի՛ մօտենար, կը հոտիս: Գիտե՞ս որ կը նախանձի ինծի: Նայէ՛, ի՜նչպէս կը դիտէ: Միշտ քու վրայ կը մտածէ, անցեալ տարի վերջին գիշերը սիրահարներու անուններուն վիճակ քաշեցինք, իր ու քու անունները միասին ելան:

— Լաւ, հասկցայ. վերջացուր ... ըսաւ Անանիա: Ես վաղը կը մեկնիմ, բան մը կ'ուզե՞ս:

— Զիս հետդ տար, պատասխանեց աղջիկը:

Երկուքը միասին խանութ մտան: Աղջիկը հարցուց Անանիային թէ ի՛նչ կ'ուզէր:

— Ոչի՛նչ, մնաս բարով:

Բայց Ակատա գաւաթ մը ճերմակ գինի բերաւ եւ մինչդեռ Անանիա կը խմէր՝ սեղանին կըթնած կ'ըսէր.

—Ես ալ Քալյիարի պիտի գամ գործ գտնելու համար. հազիւ թէ նոր զգեստ մը ունենամ: Այն ատեն զիրար կը տեսնենք: Անտոնը կուգայ, ինծի հետ ամուսնանալ կ'ուզէ, գիտե՞ս եւ շատ կը նախանձի քեզի: Երթաս բարով:

Ցորեն վրայ վազեց, բերնէն համբուրեց եւ դուրս քշեց: Անանիա հեռացաւ շփոթած: Հիմա հասկցաւ Անտոնին իրեն ծուռ նայելուն պատճառը:

Քանի մը վայրկեան քալեց, առանց գիտնալու թէ ո՛ւր կ'երթար: Այնպէս կը կարծէր որ համբուրած էր Մարգարիտը:

— Ա՜հ, գոչեց յանկարծ ինքզինք գտնելով կնոջ մը բազուկներուն մէջ:

— Ձաւա՛կս, կը մեկնի՞ս հա՛, ըսաւ Նաննա՝ կատակերգօրէն լալով: Տէրը հետդ ըլլայ, քեզ օրհնէ: Դեռ պիտի տեսնուինք, բայց ահա՛ նուէրս, մի՛ մերժեր, ապա թէ ոչ ցաւէս պիտի մեռնիմ:

Կնոջ մահը արգիլելու համար առաւ տուած ծրարը, յետոյ սարսռաց այտին վրայ լորձնոտ շրթունք մը զգալով եւ զզուելի հոտ մը առնելով:

Անանիա չբողոքեց, բայց այդ բախումը իրականութեան կոչեց զինքը ջնջելով Ակատայի համբոյրին բուռն զգայնութիւնը: Վերադառնալով տուն, բացաւ ծրարը, տասներեք լիր գտաւ:

— Ի՞նքահօրդ գացի՞ր, հարցուց Տատանա:

— Հիմա պիտի երթամ, ճաշէն ետք:

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԷԹՈՒՄ

բոյկոտ հռչակել կառավարական կուսակցութեան երեսփոխաններուն եւ անոնց կուսակիցներուն դէմ, որոնք պատասխանատու են տիրող բռնութեանց եւ անարդարութեանց։ Խմբակցութիւնը կը հրաւիրէ ժողովուրդը ամէն յարաբերութիւն կտրել կառավարական կուսակցութեան անդամներուն հետ, ինչպէս նաեւ անոնց հետ որոնք ուժ կուտան ներկայ իշխանութեան, իրենց քաղաքային կամ եկեղեցական հեղինակութեամբ։

Այս որոշումը զգալապէս կը ծանրացնէ երկրին ներքին կացութիւնը։

Ֆրանսա կը ճանչնայ Ալպանիոյ թագաւորը

Թիրանայի ֆրանսական դեսպանը սեպտ. 21 թուակիր գրութեամբ մը՝ ուղղուած Ալպանիոյ արտաքին նախարարին, կը յայտնէ թէ Ֆրանս. Հանրապետութեան կառավարութիւնը կը ճանչնայ Զօկու Ա.ը իբրեւ թագաւոր Ալպանիոյ։

Օդանաւային նախարարութիւնը

Տակաւին կարելի չեղաւ վերջնական համաձայնութեան մը գալ օդանաւային Նախարարի իրաւասութեանց մասին։ Բացի առեւտրական Նախարարութենէն, պատերազմական եւ ծովային Նախարարութիւնները եւս ունին մասնաւոր ճիւղեր, որոնք կը զբ..դին պատերազմական եւ ծովային օդանաւերու գործերով։ Օդանաւային Նորընտիր Նախարար Լօրան Էյնաք կը փափաքի այդ բոլոր ճիւղերը միացնել իր Նախարարութեան մէջ, որպէսզի Ֆրանսայի օդանաւային ուժը մէկ մարմնի հսկողութեան ենթարկուի։

Այս մասին վերջնական համաձայնութեան գալու համար քանի մը օրէ ի վեր բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան երեք Նախարարներուն միջեւ։ Վերջին լուրերու համաձայն, պատերազմական Նախարար Փէնլըվէ համաձայնած է Լօրան Էյնաքի պահանջներուն, սակայն ծովային նախարար Ժորժ Լէյկ անդրդուելի կը մնայ։

Երեքշաբթի օր երեք նախարարները հաւաքական խորհրդակցութիւն մը պիտի ունենան վարչապետ Փուանքարէի մօտ, եւ չորեքշաբթի Ելիզէի պալատին մէջ գումարուելիք Նախարարական խորհուրդին մէջ վերջնապէս պիտի որոշուին օդանաւային Նախարարութեան իրաւասութիւնները։

⁂ Նոր Նախարարը հրաման տուած է առայժմ յետաձգել օդանաւային ամէն արշաւ, ըլլայ Ատլանտեանը կտրելու, ըլլայ մրցանիշներ կոտրելու համար։

⁂ Նախարարը ընդունեց սպանիացի ճարտարագէտ տը լա Սիէրվան, հնարիչը նոր ձեւի օդանաւի մը՝ autogyre, որուն շնորհիւ օդանաւ մը կրնայ յանկարծ ուղղաձիգ կերպով ցամաք իջնել, առանց վտանգի։

Կեսարիոյ որբերը կը մեկնին

Պոլսոյ Ազդարարին մէջ կը կարդանք.—

ԿեսարիոյԱռաջնորդարանէն Պատրիարքարան հասած հաամակէ մը կ'իմանանք թէ որբերուն մեկնումը օրերու խնդիր է։ Քսան հատին անցագիրը պատրաստ է արդէն, միւսներուն համար ալ գործողութիւն կը կատարուի։

Ինչպէս յայտնի է, այս որբերը կ'երթան իրենց ազգականներուն մօտ, որովհետեւ ապրելու միջոց չունին։

Ըլիֆը խոստացած է ապահովել ճամբու ծախքը, ինչպէս նաեւ որոշ օգնութիւն մը ընել։

Նոր գիրերուն օրինագիծը

Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը նոր գրերու ընդունելութեան համար կը պատրաստէ օրինագիծ մը, որ երեք չորս յօդուածէ կը բաղկանայ։ Գիրերուն գործածութեան ժամանակն ու եղանակը որոշելու համար հաւանական է որ կառավարութեան իրաւասութիւն տրուի։

Հաց չկայ Լենինգրադի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ հացի տագնապը կը սաստկանայ։ «Լէնինգրադսկայա Պրաւդա» առաջին անգամ ըլլալով կը խոստովանի թէ ժողովուրդը պոչ կը կազմէ փուռերուն առջեւ։ Զրոյց կը պտտի թէ հաց չպիտի գտնուի ամբողջ մէկ ամիս։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

25 Septembre 1928

. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 760 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՊԷՍ ԱՄԷՆ ՏԱՐԻ

...ծակատագրուա՛ծ է որ, ամէն տարի այս ատեն, չարաշուք ...եր պիտի հասնին Երեւանէն։ Ձերբակալութիւն կամ աքսոր։ ...դէպքեր, որոնց մասին տող մը լուր չպիտի գտնէք խորհր... թերթերուն մէջ, ներսը թէ դուրսը, նոյն իսկ արկածով։ Արդ, մեզի հաղորդուած նամակի մը համաձայն, անցեալ ...իսի վերջերը —ինչպէս անցեալ տարի նոյն շրջանին— ...ական ձերբակալութիւններ կատարուեր են մասնաւորապէս ...անի եւ Ալեքսանդրապոլի մէջ։ Պատճառները —ե՞րբ են ...ուած անոնք։ Թիւը, —ե՞րբ կարելի եղած է ճշտել։ Նոյն ...անուն-մականունով հաղորդուած տեղեկութիւններ մէկ ...ան հերքուեցան՝ մեր կարմիր և դեղին հակառակորդներուն ...մէ, այնպիսի անպատկառութեամբ մը որ պիտի կարմրցնէր ...գուցեալ Պապը Ալին։

Նոյնը պիտի ըլլայ այս անգամ ալ։ Ահաւասիկ տուինք ...ը —միայն լուրը— եւ քանըչորս ժամ չանցած, պիտի ...րդաք պատասխանը. «Սո՛ւտ է. դաշնակցական պրովո...ցիա...»

Սորված չըլլայի՛ն սա խարդախ բառը, զոր սեւ ու ճերմակ ...րացուներ կ'արտասանեն տեղի-անտեղի, յաճախ առանց ...կնալու նշանակութիւնը։

Անցեալ տարուան բանտարկեալներէն շատերը աքսորուե...ն ցիրուցան, Ռուսաստանի անսահման տարածութիւններուն ...։ Մաս մը արձակուեցաւ, իսկ ուրիշներ տակաւին կը ...ին Չեկայի նկուղներուն մէջ, չի գիտցուիր ո՛ր մեղքը քա...ու համար։

Միայն այն պարագան որ, ոչ 1925ին, ոչ 1926ին, ոչ ալ 27ին ո՛ր եւ է հրապարակային դատավարութիւն չկատար...ցաւ հարիւրաւոր կալանաւորներու մասին —բացի սրիկայ ...շոյեանի մը զաւեշտէն— ինքնին կ'ապացուցանէ թէ ի՛նչ ...շային խաղի մր առջեւ կի գտնուինք։ Եւ այս՝ ամէն տարի։ Մինչեւ հիմա եկող-գացողներուն մէջ, չգտնուեցաւ պար...տ մարդ մը, որ համարձակէր պատմել տեսածն ու լսածը։ ...մէր, գոնէ, թէ ի՛նչ մնացած է Հայաստանի մէջ, իբրեւ ...տաարգութիւն, իբրեւ տղամարդ, զինուորներէն, խորհր...ին պաշտօնեաներէն եւ շուքէն վախցող հասարակութենէն ...ու...

Արդարեւ, ինչ որ տեղի կ'ունենայ ամէն տարի, եւ տարուան ...քանի մը անգամ, մէկ ազդանշանի վրայ, յատկապէս ուղ...ւած է երիտասարդութեան դէմ, այդ բառին ֆիզիքական եւ ...ւոր իմաստով։ Անո՛նց դէմ որոնք պարտականութիւններ ...ցան այս ժողովուրդին հանդէպ, տանջուած են անոր օգ..., միտք ու սիրտ կը մաշեցնեն անոր բարիքին համար։ Եւ ...՛նց դէմ որոնց ոտքը-ձեռքը կը բռնէ, ինչպէս կ'ըսեն ...կորէն։

Չեկան գիտակցօրէն իր ճանկերը կը պտտցնէ այս դասա...դին դէմ, պարբերաբար մաղելով ու ցրուելով զայն, եւ ...ցած հասարակութիւնը վերածելով լոյծ տարրի մը, զուրկ ...ախէ, հետեւաբար եւ անվնաս։

Ո՞վ պիտի կրնար երեւան հանել համրանքը այս կերպով ...տղնուած երիտասարդութեան, կովկասի բանտերէն մինչեւ ... Ռուսաստանի տափաստանները, եւ մինչեւ Սիպերիոյ ...նարանները։

Զուր ջանք է պրպտել այս հալածանքներուն պատճառները, ...թէնոր։

Ինչ որ խորհրդային իշխանութիւն կը կոչենք, ամէն բանէ ...ոստիկանական վարչութիւն մըն է, ժանիքները ցից, ...զանը ձեռքը, միտքը լլկուած՝ «դաւադրութիւններով», ...քերը շլմորած՝ որս փնտռելէն։

Այս պարագան ճիշտ է մանաւանդ փոքր վայրերու, եւ ա...ճապէս Հայաստանի համար։ Բուն Ռուսաստանի անծայ...իր տարածութեան վրայ, մարդիկ թերեւս այնքան չեն տա...իր այս հեղձուցիչ եւ բարբարոս մթնոլորտէն, որքան ...անի մէջ, ուր արձակուած ճիչ մը կը լսուի Շիրակէն։ ...ոց որ, Հայաստանի վարիչները, իբրեւ առաջին կարգի ...թակներ եւ կապիկներ, շատ լաւ սորված են մէկը տասը ...ւ արհեստը. եւ եթէ Մոսկուան հրամայէ «մավզէր»ով ...չնգել փողոցները, անոնք տուները մտնելով, որսի հրա...ներն ու զմելիներն ալ կը ժողվեն։ Կամ եթէ, որոշ պատ...կով մը, ձերբակալման հրաման տրուի հինգ հոգիի համար, ...հարիւրը մէկէն բանտ կը նետեն։

...ուրիշ կերպ կարելի չէ բացատրել տարուէ տարի միեւնոյն ...ով կատարուած բանտարկութիւններն ու աքսորները, որոնք ...րական դէպքերու կարգը անցած են։ Եւ եթէ մէկ տարի ...ն գոնէ երկու հարիւր հոգի բանտէ բանտ չպտտցնէ, ...անակէ թէ կորսնցուցեր է իր գոյութեան իրաւունքը։

...ս ու սարսափը իսկական սահմանադրութիւնն է խորհր...ն երկիրներու համար, իսկ պատգամ՝ ծայրագաւառներուն ...րոնց վարիչները տասն անգամ աւելի կը վախնան։

...Երեւանի մէջ շատ լաւ գիտեն թէ ոչ ոք մտքէ կ'անցընէ ...խորտակել իշխանութիւնը. բայց գիտեն նաեւ որ, ժողո...ը ատելով կ'ատէ զիրենք, հետեւաբար անհրաժե՛շտ է ...ն շանթեցնել մտրակը, այլապէս գլխիվայր կը թաւալին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԽՆԴԻՐԸ

Հայրենիք խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով նախագահական երկու թեկնածուներու դիրքը ներգաղթի մասին, կը գրէ (9 Սեպտ.)

— «Որ ներգաղթի թուական սահմանափակումը պէտք է անխախտ մնայ, այդ մասին հիմնական լուրջ վէճ չկայ այս երկրին մէջ։ Երկու գլխաւոր կուսակցութիւններն ալ հաւասարապէս անհրաժեշտ կը գտնեն գէթ ներկայ նուազագոյն սահմաններուն մէջ պահել ներգաղթը, ըստ կարելւոյն ապահովելու համար ա) Ամերիկեան ժողովուրդին աշխատանքն ու բարեկեցութեան աստիճանը դրսէն եկող աժան գործաւորներու ճնշող մրցակցութենէն եւ բ) Ամերիկեան ժողովուրդի ցեղային, մշակութային, ընկերային եւ բարոյական այժմեան դիմագիծը։

Տարակարծութիւններ եթէ կան, այդ ալ ներգաղթի սահմանափակումը իրագործելու եղանակներու եւ ուղղութեան մասին է։

Այսպէս, Հուվըր կ'ուզէ ներգաղթի սահմանափակումը տեւականացնել 1890ի ներգաղթողներու ցեղային վիճակագրութեան հիման վրայ, ձգտելով աւելի քաջալերել ներգաղթը, հիւսիսային-արեւմտեան Եւրոպայէն եւ ճնշել ներգաղթը հարաւային ու արեւելեան Եւրոպայէն և Փոքր Ասիայէն։ Մինչդեռ Սմիթ տրամադիր կ'երեւի աւելի լայնախոհ ու արդար քաղաքականութեան մը հետեւիլ՝ խոստանալով ներգաղթի իբրեւ հիմընդունիլ 920 թուականին այս երկիրը եկած գաղթականներու ցեղային համեմատական թիւերը, որոնք շատ աւելի նպաստաւոր են հարաւային եւ արեւմտեան Եւրոպայի ու Փոքր Ասիոյ ցեղերու համար, քան 1890 թիւի ներգաղթի վիճակագրութիւնը։

Պէտք է ըսել, թէ ոչ միայն Սմիթ, այլեւ Հուվըր աւելի լայնախոհութիւն ցոյց կուտայ ներգաղթի խնդրին մէջ, քան Քուլիճ կամ գոնէ անոր վարչութիւնը, որ բացայայտ հակում երեւան բերաւ ներգաղթը վերջնականապէս սահմանափակելու, համաձայն Միացեալ Նահանգներու ներկայ ամբողջ բնակչութեան «ազգային ծագման»։ Այս հակումին նպատակը շատ որոշ էր, այն՝ որ ամբողջ բնակչութեան «ազգային ծագման» ներկայ պատկերը աւելի ձեռնտու է անգլեւսաքսոն ցեղին եւ խիստ աննպաստ՝ միւս ցեղերուն, նոյնիսկ Գերմանացիներուն։

Ամէն պարագայի տակ մեզի՝ Հայերուս Հուվըր ներգաղթի խնդրին մէջ աւելի բան մը չի խոստանար, քան այժմեան օրէնքը կը տրամադրէ։ Մինչդեռ Սմիթ կը խոստանայ ներգաղթի ներկայ օրէնքը սրբագրել ու գործադրել 1920 թ. վիճակագրութեան հիման վրայ, որ ասկէ չորս տարի առաջուան ներգաղթի օրէնքին հիմ կը ծառայէր։

Աւելորդ է ըսել, թէ այդ պարագային հայ ներգաղթողներու թիւը կարող է քանի մը անգամ աւելնալ, քան է այժմ համաձայն 1890 թ. վիճակագրութեան...»

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան կիրակի առաւօտ հարաւային Քալիֆորնիոյ մէջ (Հոլլիվուտ եւ շրջակաները)։ Ցնցումները կրկնուեցան 1 ժամ եւ 45 վայրկեան։ Բազմաթիւ շէնքեր ճեղքուտուեցան։ Անձի կորուստ չկայ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՌՈՄԻ ՆՈՐ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Վէնիզէլոս Հռոմ հասաւ շաբաթ ժամը 9.25ին, ընկերակցութեամբ իր անձնական քարտուղարին, արտաքին նախարարութեան քաղաքական բաժնի տնօրէնին, Աթէնքի իտալական դեսպան Արլոթթայի եւ Հռոմի հելլէն դեսպան Մաւրուտիսի։ Այս վերջինը Նափոլի գացած էր՝ վարչապետը դիմաւորելու համար։ Կայարանը յունական եւ իտալական դրօշակներով զարդարուած էր։ Դիմաւորելու եկած էին՝ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի, Պալքանեան գործերու տնօրէնը, քանի մը նախարարներ, հելլէն դեսպանատան պաշտօնէութիւնը եւ հելլէն զինուորական պատուիրակութիւնը։

Ներկայացումներէն յետոյ, Վէնիզէլոս, որուն միացած էր տիկին Վէնէզէլոս, որ եկած էր Փարիզէն, ամբոխի խանդավառ ցոյցերուն մէջ առաջնորդուեցաւ ապարանք մը, ուր իտալական կառավարութեան հիւրը պիտի ըլլայ։

Կիրակի առաւօտ Վէնիզէլոս Պանթէոն երթալով պսակներ դրաւ Ումպէրթօ թագաւորին եւ Մարգարիտ թագուհիին գերեզմաններուն, ինչպէս նաեւ անծանօթ զինուորին վրայ։

Ժամը 11.30ին Կրանտիի առաջնորդութեամբ գնաց Քիճիի պալատը, ուր անմիջապէս ընդունուեցաւ Մուսոլինիի կողմէ։

Կարճ խօսակցութենէ մը յետոյ, երկու պետական մարդիկը ստորագրեցին իտալեւհելլէն բարեկամական դաշնագիրը, ի ներկայութեան Աթէնքի իտալական դեսպան Արլոթթայի, որ գլխաւոր հեղինակն է նոր դաշինքին, եւ Աթէնքի հելլէն դեսպան Մավրուտիսի։

Ստորագրութենէն յետոյ Վէնիզէլոս եւ Մուսոլինի դարձեալ խօսակցեցան՝ երկու երկիրները շահագրգռող քաղաքական բոլոր հարցերուն մասին եւ գտան որ Աթէնքի եւ Հռոմի միջեւ բարեկամական յարաբերութեանց հաստատումը մեծապէս պիտի օգնէ ընդհանուրի շահերուն եւ Միջերկրականի հաւասարակշռութեան պահպանման։

Կէսօրէն յետոյ, Երեսփ. ժողովի նախագահը պաշտօնական ընդունելութիւն մը սարքեց ի պատիւ Վէնիզէլոսի, որուն մասնակցեցան բազմաթիւ երեսփոխաններ, լրագրողներ եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։

Գիշերը Մուսոլինի պաշտօնական հացկերոյթ մը տուաւ Յունաստանի վարչապետին ի պատիւ։

Վէնիզէլոս թղթակցի մը յայտարարեց թէ իտալեւհելլէն դաշնագիրը ո եւ է մէկուն դէմ ուղղուած չէ։

— Արդէն, ըսաւ, հելլէն կառավարութիւնը նման դաշնագիրներ պիտի ստորագրէ շուտով Ալպանիոյ, Պուլկարիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ հետ։

Իսկ Մուսոլինի հելլէն թղթակիցներուն յայտարարեց թէ մեծապէս գոհ է նոր դաշնագրի ստորագրութենէն եւ կը յուսայ թէ անոր շնորհիւ Իտալիոյ եւ Յունաստանի յարաբերութիւնները աւելի պիտի սերտանան եւ երկու երկիրներու միջեւ տնտեսական շարժումը աւելի զարկ պիտի ստանայ։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹԵՐԹԵՐԸ

Լոնտոնի *Ըպզըվըր* Թերթը խօսելով վէնիզէլոսի պտոյտներուն մասին, կը գրէ.

— Վէնիզէլոսի ճամբորդութիւնը դէպի Արեւմտեան Եւրոպա, բոլորովին բացառիկ նշանակութիւն ունի։ Վէնիզէլոս նախ կ'երթայ Հռոմ, ստորագրելու դաշինք մը, որուն համար բանակցութիւններ սկսուած էին անցեալ ապրիլին իր նախորդին՝ Միխալաքափուլոսի հետ։ Բայց ասիկա չի նշանակեր թէ իր նախորդի իտալասէր քաղաքականութեան կը հետեւի։ Ընդհակառակն, պզտիկ հանդարտ յեղափոխութիւնը, որ զինք իշխանութեան գլուխ բերաւ, կազմակերպուած էր պարզապէս վերջ տալու համար այս քաղաքականութեան, եւ Յունաստանը իտալական շրջագիծէն հանելով անգլեւֆրանսական շրջագիծին մէջ առնելու համար։

«Այս դաշնագիրը պէտք է կնքուէր. մերժելը Իտալիոյ հետ գժտուիլ պիտի նշանակէր ու պէտք է որբեւայթները փրկուին։ Բարեկամական դաշնագիրները օրուան նորոյթն են եւ ոեւէ իմաստ չունին, բացի անկէ, որ ամէն մարդ կ'ուզէ այդ նորոյթին հետեւիլ։»

⁂ «Թայմզ» կ'ըսէ թէ այս դաշնագիրը լար եւ նման է 1924 յունուարին Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ կնքուած դաշնագրին։

Աթէնքէն մեկնելէ առաջ, Վէնիզէլոս յայտարարեց թէ ուրախ է ստորագրելու այս դաշնագիրը, որ կ'ամրապնդէ ժառանգական սերտ յարաբերութիւնները եւ կը պսակէ երկու երկիրներու միջեւ վերսկսուած խաղաղ եւ անկեղծ գործակցութիւնը։ Դաշինքը չի պարունակեր ո եւ է յօդուած, որ ուղղուած ըլլայ երրորդ պետութեան մը դէմ եւ հակառակ ըլլայ ուրիշի շահերուն։ Վէնիզէլոս Փարիզի և Պելկրատի մէջ ֆրանս., անգլ. եւ սերպ կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն պիտի բացատրէ այս դաշնագրին իմաստը։

⁂ Աթէնքի Թուրք գործակատարը Վէնիզէլոսի մեկնելէն առաջ անոր ներկայանալով, Ըսմէթ փաշայի շնորհակալութիւնները յայտնեց հելլէն վարչապետին նամակին համար։ Գործակատարը ըսաւ թէ նամակը ստանալէն անմիջապէս վերջ Ըսմէթ փաշա Մալաթիա մեկնած ըլլալով, չէ կրցած պատաս-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԳԻՒՏ ՄԸ

Իրազեկ մը կը գրէ.

— «Երեւի երիտասարդական շրջանակները իրար են անցեր, Ուսանողական Միութեան անհետացման առթիւ։

Անցեալները վաղէ «Յառաջ»ի միջոցաւ ազդանշանը տուաւ այդ իրարանցումին։ Քանի մը օր վերջը, նոյն սիւնակներուն մէջ, կը պատմուէր պատահական հանդիպում մը Միութեան անդամներուն հետ։

Այս տեղեկութիւնները անկատար ըլլալով, կուգամ իմ կարգիս լրացնել։

Նախ ըսեմ որ իմ տալիք տեղեկութիւնս փաստաթուղթերու վրայ հիմնուած է, եւ ոչ «ենթադրութեանց»

Ահա թէ ինչպէս։

Հետախուզական պրպտումներուս ընթացքին, ձեռքս անցաւ դիւանաթուղթերու ծրար մը որ Ուսանողական Միութեան գոյութիւնը կը փաստէ, բայց *անցեալին մէջ*. սխալ չհասկնաք։

Այդ ծրարը կը գտնուի Զ. Ե. Ռ. Մ.ի Թանգարանին (Ներողութի՛ւն, գրադարանին) մէկ անկիւնը։ Երեւի ուսանողականը անմիջական ժառանգորդ չունենալով, բարի ձեռք մը հաճեր է զայն հոն փոխադրել։ Ի գիտութիւն հետաքրքրուողներու կրնամ յայտնել թէ (քանի որ վրան անձեռնմխելի գրուած չէ), ծրարը ի միջի այլոց կը պարունակէ արձանագրութեանց տետր մը, ծրագիր-կանոնագիր, պաշտօնական նամակներ, թուղթեր, եւ ինչ որ ամէնէն աւելի կարեւոր է՝ սուրճ ու շաքարի հաշիւներ եւ ընտանեկան թղթակցութիւններ։ Կ'ենթադրեմ թէ Ուսանողականին անդամները, այժմ պարի կամ *պիլիարտոյի* կարեւոր մրցումներով զբաղած, չեն գիտեր իսկ թէ ո՛ւր կը գտնուի իրենց թղթածրարը։

Միւս կողմէ, ստոյգ աղբիւրէ տեղեկացած եմ որ Պ. Գրադարանապետը տրամադիր է ծրարին համար երկուքուկէս տարուան վարձք պահանջելու «Ուսանողական Միութենէն»։ Ուստի բարեկամաբար խորհուրդ կուտամ մեր պարոններուն որ լուկ մինչեւ շարունակեն յառաջդիմել իրենց նոր ասպարէզին մէջ, առանց հետաքրքրուելու հինով, այլապէս... պիտի ցնծան»։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«Լա Սիրի» կը գրէ.

— «Լիբանանի Հայոց առաջնորդարանը, Պէյրութի թաղապետական տնօրէնութեան յանձնեց խնդրագիր մը, որով հատուցում կը պահանջէ այն Հայերուն համար որոնց բնակարանները գրաւուած էին առողջապահական յանձնաժողովին կողմէ։

Կը յիշենք արդարեւ որ 1926ի, 1927ի եւ 1928ի ընթացքին 171 տաղաւարներ որ գարանթինայի թաղին մէջ իբր ապաստանարան կը ծառայէին 500է աւելի հայ գաղթականներու, հրկիզուեցան առողջապահական պատճառներով։

Այս ընտանիքները ոչ մէկ օգնութիւն ստացած ըլլալով թաղապետութենէն, այսօր բացարձակապէս կարօտ վիճակի մէջ են, բան մը որուն համար կատարեալ իրաւամբ կը բողոքէ Հայոց առաջնորդարանը, յանուն իրաւազրկուած Հայերուն։ Անհրաժեշտ է որ հանրային շահի տեսակէտով գրաւուած ո եւ է ինչքի փոխարէն ամբողջութեամբ կամ մասնակի հատուցում մը ըլլայ զոհերուն։

ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

"ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ,,

VI

ԴԵՂԻՆ ՎՏԱՆԳ

Մինչեւ 1912, այսինքն Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութենէն չորս տարի յետոյ, արեւմտեան Տրիպոլիսը եւ Պէնկազին Ափրիկէի մէջ, Ալպանիան, Մակեդոնիան, Թրակիան եւ արեւելեան Րումէլին՝ Եւրոպայի մէջ ձեռքէ հանեցին, Արաբիան, Քիւրտիստանը եւ Սուրիան ալ Ասիոյ մէջ՝ իրենց դէմ ապստամբեցուցին։ Բայց այս պատահարներէն դաս չառին եւ հպարտութենէ ու ինքնահաւանութենէ մազաչափ չհեռացան. Թերեւս այն մտածեցին՝ իրենց Թիւրքական քաղաքականութիւնը, որ ներսը պարտուած էր, դուրսը գործադրել եւ Թուրանի հէքեաթներու յուշով եւ Ճինկիզ խանի ու Թէյմուրի — իրենց արիւնարբու նախնիքներու — տան ցանկութեամբ իրենց գլխուն մէջ հում մտքեր եփեցին, որու մանրամասնութիւնը հետեւեալն է. — «Երիտասարդ Թիւրքերը» եւ Թուրանի միութեան կողմնակիցները կ'ուզէին հիմնել Թուրանական մեծ կայսրութիւն մը, բաղկացած բոլոր այն երկիրներէն ու շրջաններէն, որոնցմէ Թուրքի հոտ կը հանէր.— Եւրոպայէն մինչեւ Չինական սահմանը։ Այս կայսրութիւնը պիտի պարունակէր Օսմանեան երկիրները, Խրիմը, Կովկասը, Թուրքիստանը, Աֆղանիստանի Թրքախօս մասը, Պարսկաստանի հիւսիս-արեւմուտքը եւայլն։ Պատերազմի ժամանակ, Գերմանացիներն ալ Օսմանցիներուն այս նպատակին իրագործման համար աջակցութեան խոստում էին տուեր եւ ինչպէս կ'երեւայ, Պարսկաստանէն ալ հողամաս մը համաձայնութեան առարկայ էր։ Այս պարագային Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի մնացորդին վրայ եւս ձեռք դնելով, պիտի ենթարկէին Մեծ Տաճկաստանին։

Հետեւաբար Թեհրանի եւ Քապուլի պալատները պէտք է դէպքերու տեղեակ եւ վտանգին ուշադիր ըլլան։ Քանի որ այս երեւակայական Մեծ կայսրութիւնը, որու արեւելեան մասը Թիւրքիստանի եւ արեւմտեան մասը տաճկական հողի մէջ պիտի ըլլար, Հայաստանի, Արանի եւ հիւսիսային Պարսկաստանի միջոցով իրարմէ բաժնուած էր, Թուրքերը այս վայրերու Թրքացման եւ գրաւման միտքը յղացան։ Նախ ձեռնարկեցին Հայերու բնաջնջման, որպէսզի այս փոքրիկ ազգը անհետացնեն (1), երկրորդ անունով, Կովկասի Թաթարաբնակ շրջաններուն մէջ՝ Բագուի մէջ ստեղծեցին Թրքական «հանրապետութիւն մը, «Ազէրբէյճան»։

Ահա զանց առնելով Թուրքերու ոճրագործութիւնները Հայաստանի մէջ, քիչ մը խօսինք «Ազէրբէյճան» սուտ պետութիւն կազմելու ձեւին եւ անուանակոչութեան վրայ։

ԱՐԱՆ ԵՒ «ԱԶԷՐԲԷՅՃԱՆԻ ՀԱՐՑԸ».— 1905ին, սահմանային վէճերու պատրուակով Օսմանցիները զօրք ղրկեցին արեւմտեան Ատրպատականի շրջանը։ Անոնց այս յափշտակիչ գրաւումը տեւեց մինչեւ 1912, որ զուգադիպեցաւ պալքանեան պատերազմին։ Այս միջոցին խառն յանձնախումբ մը վերջնապէս որոշեց Պարսկաստանի եւ Տաճկաստանի բոլոր սահմանները, Պարսից ծոցէն մինչեւ Հայաստան։ Այսուհանդերձ Թուրքերը չդադրեցուցին իրենց հակառակութիւնն ու ոտնձգութիւնները այս շրջաններու մասին։ Միջազգային պատերազմի ժամանակ, Ռուս զօրքին Պարսկաստան գտնուիլը պատրուակ բռնելով, յարձակում գործեցին Ատրպատականի վրայ եւ նոյնիսկ Թաւրիզը գրաւեցին, բայց երկար չտեւեց եւ շուտով Ռուսերը զանոնք դուրս քշեցին։

Յետոյ Ռուսիոյ պարտութեան եւ յեղափոխութեան պատճառով, տաճկական զօրքը Կովկաս մտաւ եւ յառաջացաւ մինչեւ Կասպից ծովի ափերը։ Այս միջոցին, Թուրքերու կողմէ կազմուեցաւ «պետութիւն» մը Կովկասեան լեռներու այս կողմի Թաթարաբնակ շրջաններուն, այսինքն Բագուի, Շէքի, Շիրվանի, Ղարապաղի, Գանձակի եւ Նախիջեւանի նախկին Խանութիւններուն մէջ։ Այս նոր պետութիւնը իրականութեան մէջ բաղկացած է այն շրջաններէն, որ հին ժամանակներու մէջ յայտնի էր «Արան» անունով և կը կազմէր Պարսկաստանի սահմաններէն մէկը։ Ի հարկէ այդ միջոցին ալ լաւագոյն անունը որ արժանի կրնար ըլլալ նոր «պետութեան», նոյն այդ պատմական եւ գեղեցիկ «Արան» անունն էր։ Բայց քանի որ Թուրքերը Պարսկաստանի, մասնաւորաբար Ատրպատական նահանգին հանդէպ յետին նպատակ ունէին, Պարսկաստանի այս նահանգի հարեւանութիւնը Արանցիներու ու Ատրպատականցիներու լեզուի միօրինակութիւնը շահագործելով, «Ազէրբէյճան»(1) անունը գողցան եւ նոր պետութեան տուին։

Յատկապէս Լիթէն Թաւրիզի նախկին գերմանական հիւպատոսը՝ Պերլին հրատարակուող գերմանական «Նոր Արեւելք» (Der Neue Orient) պարբերականին մէջ, նոյն այս խնդրին առթիւ կը գրէ թէ կովկասեան ուժերու Թուրք հրամանատարը իրեն յայտնած է՝ «Ա՛հ, լաւ անուն գտանք»։

Այս շրջանները երբեք անուանուած չեն Ազէրբէյճան եւ պատմական նախընթաց չկայ։ Այս պարագան յատկապէս ստուգած եմ Պերլինի մէջ, գերմանացի հռչակաւոր գիտուն եւ արեւելագէտ, «Իրան Շահր» գրքի հեղինակ փրոֆ. Մարք Սմրտէն, որ Ասիոյ այս շրջանին վերաբերեալ շատ մը գիտական ու աշխարհագրական տեղեկութիւններ ունի եւ խոր ուսումնասիրող է։ Երբեք այդ շրջանները Ազէրբէյճան չեն կոչուած, ըսաւ ինձի յարգելի գիտնականը։

Տաճիկներու նպատակը կատարելապէս պարզ է— Բագուէն, Գանձակէն և Արաքս գետէն անդին, մահմետականաբնակ ուրիշ շրջաններու քաղաքական գործիչներու մեծ մասը կատարելապէս իրենց կողմը գրաւելով, իրենց ազգային գաղափարները ներարկեր էին անոնց։

Միւս կողմէ, կը սպասէին որ կրօնի եւ լեզուի միօրինակութեան միջոցով, Կովկասցիներու եւ Ատրպատականի ազգաբնակութեան մէջ, երբ Ազէրբէյճան անունն ալ ընդունուէր, քիչ-քիչ պատմական Թիւրիմացութիւն մը պիտի ծագէր Կովկասցիներու մօտ, թէ «Ազէրբէյճանցի» են դարձեր եւ տեսակ մը «իրբիդանտիստ» քաղաքականութիւն երեւան պիտի գար եւ անոնց «ազգային միութեան» լրացման գաղափարը պիտի ծնէր, այնպէս որ հեռաւոր կամ մօտիկ ապագային, Ատրպատականի Պարսկաստանէն անջատման խնդիր պիտի ծագէր։

Ի հարկէ այս միտումներուն գիտակ ըլլալով, զարմանալի չէ, որ Օսմանցիները Ազէրբէյճան անունը տուին նոր պետութեան ու մամուլն ալ առանց ուշադրութիւն դարձնելու Թուրքերու դաւադրութեան կամ— որ աւելի վատթար է— գէշ նպատակին, յամենայն դէպս անոր վտանգաւոր հետեւանքներուն, բնական գտնելով այս աշխարհագրական ու քաղաքական նոր դարձուածքը, իրենց պաշտօնական ու գործածական լեզուի մէջ եայլն ընդունեցին։ այնպէս որ, բառական սխալէն խուսափելու համար, ստիպուած են մէկը Կովկասեան Ազէրբէյճան եւ միւսը Պարսկական Ազէրբէյճան անուանել։ «Այանտէ» ամսագիրը միշտ խուսափած է այս սխալ դարձուածքը գործածելէ։ Կը յիշեմ, երբ Աւստրօ-Հունգարական կայսրութիւնը բաժնուեցաւ, որու հետեւանքով անոր գերմանախօս մասը «գերմանական Աւստրիոյ հանրապետութիւն» անունով փոքրիկ պետութիւն կազմեց, Ֆրանսացիներն իրենց թերթերուն եւ հաշտութեան ժողովներուն մէջ պաշտօնապէս ու բացարձակօրէն բողոքեցին այս անունին դէմ եւ յամառեցան, մինչեւ որ «գերմանական» բառը ջնջեցին Աւստրիոյ անունին քովէն։ Պատճառն այն էր, որ Ֆրանսացիները գիտէին թէ Գերմանիոյ ու Աւստրիոյ համագերմանները երկուքն ալ կ'ուզեն փոքր Աւստրիան կցել մեծ Գերմանիոյ եւ Փրուսիոյ, Սաքսոնիոյ, Պավարիոյ, եայլնի նման վերածել մէկը Գերմանիոյ ներքին պետութիւններէն։

Այս մտքի իրականացման առաջքն առնելու համար, Ֆրանսացիները անհրաժեշտ գտան արգիլել որ նոյնիսկ «Գերման» բառը Աւստրիոյ անունին ետեւը գրուի։ Թերեւս անոնց այս քայլը մասամբ տղայական երեւայ, քանի որ այն ազդակները, որոնք օր մը Աւստրիան Գերմանիոյ գիրկը պիտի քաշեն, աւելի ուժեղ են քան այն եթէ այսպիսի միջոցներով արգիլուի։ Ամէն պարագայի մէջ, այս օրինակին յիշատակումը օգտագործելով կ'ուզեմ ապացուցանել որ եթէ Ֆրանսացիները օտար «Գերման» բառին օտար «Աւստրիական» երկրին աւելցնելէն Ֆրանսական շահերու տեսակէտով կը սարսափէին, ինչպէ՞ս մեր քաղաքական եւ գրական գործիչները, լրագրողները Պարսկաստանի մէկ նահանգին անունը խլելէն պարզ յետին նպատակով ուրիշ երկրի մը վրայ դնելէն չեն վախնար, չեն բողոքեր եւ մինչեւ իսկ ենթարկուած են հրամանին։

Մենք ստիպողաբար մեր յարգելի պաշտօնակիցներուն կ'առաջարկենք որ իրենց թերթերուն մէջ այլեւս Բագուի հանրապետութեան համար Ազէրբէյճան բառը չգործածեն եւ երկրորդ, կառավարութենէն կը պահանջենք, որ այս առթիւ ուշադիր ըլլայ իր պաշտօնական յարաբերութիւններուն մէջ «Արան» կամ Բագու բառը գործածելու Ազէրբէյճանի տեղ։

Այս որոշման իբրեւ պատճառաբանութիւն, կրնան ցուցնել այն պարագան, թէ քանի որ անունի միօրինակութիւնը սխալներու եւ թիւրիմացութիւններու տեղի կուտայ, լաւ է, որ նոր փոքր երկրին իր իսկ իրական ու պատմական անունը փակցուի։ Եւ երրորդ, Ռուսիոյ դեսպանատունէն, որ կը կարծենք թէ, իրաւացի խօսքերու համար լսող ականջ ունի, կը պահանջենք առաջարկել իր կառավարութեան, թէ Ազէրբէյճան բառը Պարսկաստանի հիւսիս-արեւմտեան նահանգին կը պատկանի, եւ Տաճիկները յետին նպատակով փոխ առած անունը՝ Կովկասի այս կողմի Թաթար հանրապետութեան են տուեր, այնպէս որ հայրենասէր Իրանցիներու զգացումները և սիրտերը վիրաւորուած են, հետեւաբար պէտք է իսկական անունով «Արան»ի փոխել։ Եւ քանի որ մեր համոզումով Պարսկաստանի շահը կը պահանջէ որ Կովկասը Ռուս կառավարութեան հովանաւորութեան տակ ըլլայ(*) եւ ուրիշ կառավարութեան ձեռք չիյնայ (այս առթիւ ուրիշ տեղ պատճառաբանած ենք) եւ այս անունէն միայն Օսմանցիները կը ձգտին օգտուիլ, հետեւաբար մեր սպասումը Խորհրդային կառավարութենէն՝ այս պահանջի լուծումը՝ աւելի կը զօրանայ։

ՏՈՔԹ. Մ. ԱՖՇԱՐ

(1) Եւրոպայի մէջ, Թուրքուսանողներէն մէկը օրայժմ Էնկիւրիի Ազգ. մեծ ժողովին մէջ պատգամաւոր է, այս տողերը գրողին կ'ըսէր, թէ Օսմանեան հողին վրայ Հայաստան ի բնէ գոյութիւն չունի: Հարցուցի թէ այն նահանգները, որ ունիք Պարսկաստանի եւ Ռուսաստանի սահմաններուն մէջ եւ որ Արարատ լերան ստորոտներէն կ'երկարին դէպի իսքէնտէրուն եւ Միջերկրական ծովի ափերը եւ պատմութեան ու աշխարհագրութեան մէջ կը կոչուին փոքր եւ մեծ Հայաստան, միթէ ձերը չէ՞: Պատասխան.— ինչո՞ւ չէ, բայց Հայաստան չէ եւ այնտեղը, զոր դուք նկատի ունիք, կը կոչուի հիւսիսային Քիւրտիստան: Մինչեւ այն ատիճան Թուրքերը պատրաստ էին Հայերը ջնջելու, որ նոյնիսկ Հայաստան անունէն կը խրտչէին: Տքթ. Աֆշար

(1) Ատրպատականը Պարսկերէն լեզուով «Ազէրբէյջան» կը կոչուի: Վ. Թ.

(*) Իբրեւ չարիքներու փոքրագոյնը, երեւի: Վ. Ի.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԱԹԷՆՔ, 17 սեպտ.

Վերջին պատգամաւորական ժողովի խորհրդակցութենէն ասդին, ազգ. վարչականներուն մէջ գրեթէ նորութիւն չկայ։ Նոր գումարումի մասին ալ որոշ նշաններ չկան։ Ռամկավարները երկու մասի բաժնուած են Մազլըմեանի հարցին շուրջ (ուզողներ եւ չուզողներ)։

Իրերու այս ընթացքով պատգամաւորականին գումարումը կը դժուարանայ, որով անհրաժեշտ է մտածել աւելի ազդու միջոցներու մասին, վերջ մը տալու համար խառնակութեան։

*** Նախորդ թղթակցութեանս մէջ ըսած էի, որ ազգ. վարժարանները մօտ ատենէն կը սկսին իրենց 928—929ի տարեշրջանը։ Այս առթիւ ցաւով պիտի արձանագրեմ, որ Աթէնքի եւ ամբողջ Յունաստանի մէջ, վերջերս յառաջ եկած «տանկ» համաճարակին պատճառաւ (որ վարակեց եւ նիւթական բացառիկ զոհողութիւններու պարտադրեց մասնաւորաբար հայ գաղթականները) ամիս մը տուժեցին դպրոցները։ Թէեւ արձանագրութիւնները սկսած են սեպտ.
Յէն ի վեր, սակայն
բակը այնքան ուժգին
ժողովուրդը, որ դիմումն
դանդաղին, եւ հետեւաբ
ժարանները նիւթապէս
րոյապէս կը կորսնցնէ
մէկ ամիս։ Միւս կողմէ,
է արձանագրել, որ
Ֆիքսի, Քոքինիոյ եւ
բակ բոլոր արուարձա
մէջ, յարանուանական հ
ները ցոյց կուտան քիչ
ըմբռնելի գործունէութի
վարժարաններուն քոփ
կանգնեցնելով շլացնող
(դպրոց եւ եկեղեցի) շնո
րենց նիւթական թաք
բիւրներուն։
Ասկէ զատ, անոնք որ
նաւորաբար՝ հակազգ
ջոցներով պրոպագան
նարկած են, գլուխը կ
ցած այս ժողովուրդին
ջիղերը շահագործելով։
ջապէս ըսենք, որ երբ
չենք յարանուանական
ներու գոյութեան։ Չեն
տար սակայն, որ այդ
կրնան տալ մեր սերունդ
պահանջած տոհմային դ
րակութիւնը, ցորչափ
կայ չեն ազգ. իշխան
ուղղակի հսկողութեան
րեք ներելի չէ որ ազգ.
րաններու մէջ քիչ ու շ
զապարուած սերունդը
զան խառնուիլ եւ ուսկ
տումներով ու ըէկլ
քաշեն իրենց յարկերն
Այս առթիւ, իսկապէս
ըմբռնելի էր «Հայրենի
թէնքի թղթակցին այն
տիքը թէ «Յարանո
վարժարաններուն
տղաքը աւելի բան կը
քան ազգ. վարժար
մէջ» եւայլն։ «Հայրենիք
թակիցը անշուշտ կ
կ'ըլլայ գոնէ «Ամսագրի
ընկ. Յ. Ամատունիի յ
շարքը, որ իբրեւ ակ
խօսելով Աթէնքի ազգ.
րանուանական դպրոցնե
սին, կը գրէր թէ ազգ.
րանները մեծ դեր կը
յունահայ գաղութին
մասնաւորաբար Ֆիքսի
ժարանը կը գրաւէ առ
ղը, թէ իր կրթական
նով եւ թէ իր անխոնջ
կան մշակներով։ Այս
րումը ընել հարկադր
որովհետեւ վերջերս
նակ հով մը անցած է
եւ մարդիկ մէկ օրէն մ
լքեն կամ լքելու վրայ
գային կրթարանները
թիւ, աւելորդ չըլլար
այս տարի Ֆիքսի մէջ
Թոլիկները շինեցին դ
նունին տակ չենք մ
տնօրէնութիւնը (եւ ց
ըսել, որ անոր հետ հ
ընկերներէն Զաքար Զա
իբրեւ ուսուցիչ նոյն վ
նին) արդէն հրապար
են, փողոցէն անցնող
ժարանի աշակերտն
նելով համոզելու, ա

''ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԷՍ ԱՇԽԱՐՀԸ ԿԸ ՓԼԻ

Գրեց՝ ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Օհան շատ որոշ կը յիշէր Գարանենց այգիին տակի, գոմէշի վիզին չափ հաստ, ջուրին պոռթկալը։ Էն ատեն մարդիկ տարբեր էին, հալալ վաստակ կար, արնամուս կար։ Կիները իրենց երեսները, մինչեւ աչքերը ծածք կը պահէին ու մէկին տեղ Աստուած տասնապատիկ կուտար։ Օր մըն ալ Աստուած բարկացաւ, չգիտես, որո՛ւ մեղքին համար, Օհան թերեւս ըսէր հաճի Ալմասին մեղքին համար։

Հաճի Ալմաս Երուսաղէմ գնաց, Յիսուսի գերեզմանը տեսաւ. երբ վերադարձաւ այգիին խաղողէն օղի պատրաստեց ու գիւղացիներուն ծախեց։ Անոր տունը Սողոմ Գոմոր եղաւ. Մանուկենց հարսը այն տունէն դուրս չէր գար ու օր մըն ալ բռնեցին անոր երկար մազերը կտրեցին։ Այն օրէն ի վեր գիւղացիք չգիտցան, ուր կորսուեցաւ այն ջուրը, գոմէշի վիզի չափ հաստ ու յուռթի։ Հիմա աղբիւրի քարերուն վրայ մողէզներ կը հեւան։ Քարայրի պէս լայն բացուածքին մէջ, ուրկէ ջուրը կը պոռթկայ կովծուծներ կ'երեւան կանանչ աչքերով։

Օհան կը յիշէր, ողորմած հոգի Օվականը, եկեղեցիի շուրջառին վրայ բանուած առաքեալի թիկնեղ հասակով ու ծանրագլուխ։

Օվական աստղերու լեզուէն հասկցող ու տոմար կարդացող մարդ էր։ Մինչեւ որ կչիռքի երեք աստղերը Էրթմնկայ լերան վրայ չի կախուէին ու խէչերը դրուած կտաւի պէս չճերմկնային, Օվական գարին հողին մէջ չէր նետեր։

Մենծնաց տեսած մարդ էր Օհան։

Օհան կը հագնէր կապոյտ ելեկ ու կապոյտ շալվար բամպակէ հիւսուած։ Ան իր ելեկին ու շալվարին բամպակը ինք ցանած էր, ինք կտնած էր ճրճռով։ Ողորմած հոգի կինը մանած գործած ու կարած էր մանր կուլթիրով։

Արդէն ելեկին ու շալվարին կապոյտ գոյնը գացեր էր։ Հարսը կարկտան շատ էր զարկեր եւ սակայն կը հագնէր Օհան։ Կնոջը յիշատակներ։

Այն ատեն երբ արտերուն կանանչը հովին տակ փրփրէր, եւ կամ բամպակի առաջին ծաղիկը տեսնէր, Օհան դաշտէն տուն կուգար գոհ ու հանգիստ սրտով։ Մարկոսին տակաւին շատ բաներ ունէր սորվեցնելիք. կը խօսէր, տոմարի ու աստղերու լեզուին կարդացող Օվականին մասին. նաև անոր մարգարէութեան մասին, թէ խաչապաշտ Մոսկոֆը պիտի գայ օր մը։

Թոռնիկին «Հայր մեր»ը կը լսէր։ Հարսին ալ բաժին մը հանելու համար ցոյց կուտար իր ելեկին կուռները. ըսելով՝

— Նայէ, էս ողորմած հոգիին կարածն է։ Քառասուն տարի որ բանիս, էս ելեկին պէս ելեկ չես կրնար կարեր։

Ի՛նչ խօսք, որ ողորմած հոգին, տէրտով մեռցուց։ Խեղճ կնկուկը* օր արեւ չտեսաւ։ Օհանին կօշիկը խոշոր էր ու ձմեռները ոսկորի պէս կարծր կ'ըլլար։ Տարներ առաջ իրենց տան մէկ գոմէշը գիժցաւ. ծառերու, կամուրջին դէմ եղջիւր կը բռնէր։ Օհան մորթել տուաւ, անոր կաշիէն շինեց նաեւ իր կօշիկը։

Օհան, բահը միշտ ուսին, կապոյտ ելեկով ու շալվարով, գոմէշի կաշիէն շինուած խոշոր կօշիկով միշտ դաշտին մէջ էր, արեւէն առաջ։ Երբ ցօղերէն թրջուած արտոյտները արեւագալի շարականը կ'երգէին փոխն ի փոխ, Օհան կապոյտ դաշտին մէջ, բահը թումբին խրած՝ աղօթքի կը կայնէր։

«Տէր, բարի լոս, արարիչ մարդկանց ծառոց ու տնկոց։ Յարեաններուն առատութիւն ու արդիւ պարգեւես, Տէր, էքինները աֆաթէ, կարկուտէ, մարախէ ու խաշինքները չոռէ պահես, Տէ՛ր։ Աշխարհի խաղաղութիւն ու թագաւորաց հաշտութիւն»։

Օհան իր աղօթքի բառերը ողորմած հոգի Օվականէն սորված էր, երբ ան խոշոր, խոշոր կ'աղօթէր եկեղեցիին մէջ։ «Հայր մեր»ը կ'ըսէր, երեսանկեալ կ'երկրպագէր մինչեւ արեւը գուն
գհետէ կը լենար դաշտին մէջ Օվանի աղօթքին պէս բար

Ան յաճախ կը դիտէր գիւղացիներուն այգիներն ու
հաւասար կերպով կ'օրհնէր տուշմանին ձեռքը, որ լ
նետէր։ Կը նկատէր որ Արթօի բամպակը Ջուրի պէտք
Մինասին բակլան, Աստուած կրակ թափէ տիրոջ գլխին,
տակ կաղնծուի. կանանչ ճանճերու ու անծեղներու կեր է
աչքերը պօյ են կապեր։ Այնքան երեսի վրայ ձգուած էր,
եալ շաբթու ընճրօր մը քաղ էշը Մինասին բակլային մէջ

Օհան կ'ըսէր, կը խօսէր Մինասին, սակայն օգուտ
Ան խանութպան Սահակին հետ տամա խաղալէն վազ
մինչ անդին նշխարքի կտորը ոտքերուն տակ էր ձգեր։

Օհան եկեղեցիէն է՛ն ուշ ելլողներէն էր ու կ'անցնէր
ցող դրդուքով մը։ Այդ օր վարժապետներ Փրէնկի կօշիկ
էր գացեր. ըստ դրուցող չկայ։ Էդ ալաֆրանկա վարժ
ո՛ր տեղէն կը բերեն։ Ժամուն մէջ ձէն որ կը ձգէ կ'ըսես
Ադամին սեւ ձեթուած սայլը կամուրջին վրայէն կ'անցնի

Գիւղը, փանդալոն հագնող, գաղղիերէն գիտցող
կուգային կ'երթային, սակայն Օհան անոնց օրն ալ բար
լսած էր որ աշակերտներուն ձեռքը տեսակ տեսակ գրք
ու վարժատան մէջ չիկար Նարեկ ու Գործոց:

Չէ, թէ որ աշխարհը էսպէս երթայ, կը փլի կը փլի։

Օհան էս օրուայ պէս կը յիշէր երբ իրենք Տիրացու
քով Նարեկի դաս առնել կերթային։ Տիրացու Խաչեր
անցնիր։ Օրական երկու յիր բամպակ կը կտնէր ճրճռի
Նարեկը բերնուց գիտէր. որ շարականին առջեւ անցնէ
ժամուն շրղախները վար կուգային։ Աշխարհն էնպէս տի
տեսեր։ Մինչեւ գեղին ծայրը շոռախին ճամբէն անոր «Հ
երգելը լսողներ եղած են։ Տիրացու Խաչերէն յետոյ, երբ
շինեցին, Օհան միայն մէկ վարժապետ մը հաւնէր
վարժապետն էր։

(2) (Շարու

...ելու համար։ Իսկ՝ քանի մը ...է բաղկացած քիչ մըն ալ ...ատարապէս, կը քաջալերէ ...ներուն այս հակազգա- ...ձեռնարկները, պարզ այն ...ով, որ թաղականու- ...հետ պայքար ունի։ ...որդ է ըսել, որ ժողո- ...իր ճամբան գիտէ եւ ...գիտակցութեան ձեռնարկն ալ ...իր սպասած յաջողու- ...ունենալ։ Միայն հարկ ...անգամ մը եւս կրկ- ...մեր գերագոյն պարտակա- ...իւնն է եւ պէտք է ըլլայ ...եւ ուժ տալ նախ՝ եւ ...ու միայն ազգ. վարժա- ...ներուն։ Իսկ՝ Բարեգործա- ...այս տարի անհրաժեշտ է, ...քիչ մը աւելի օժանդակէ ...վարժարաններուն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

...ՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

...երիկեան քաղաքականու- ...ծանօթ անձ մը կը գրէ ...թի մէջ (7 սեպտ.).

—«Ինչ տարակարծութիւններ ...ան Հայերուս մէջ այն մա- ...թէ որքա՞ն նպատակայար- ...եւ իմաստուն ընթացք է ...համար ստիպողաբար պա- ...իլ Ռուսիայէն, որ վերա- ...է Հայաստանի Հանրապե- ...թիւնը, այսուհանդերձ միան- ...այն ակներեւ է, որ եթէ ...ցեալ Նահանգները ճանչնան ...դային կառավարութիւնը, ա- ...ոեւէ վերապահում ընելու ...Հայաստանի Հանրապե- ...թեան, այդպիսի ճանաչում ...երկու ծանր հետեւանք պիտի ...նայ մեր դատին համար.— ...պա պիտի լքուի անկախ ...աստանի դատը ու պիտի ...ցուի Հայաստանի Հանրապե- ...թեան հողերու վերակցումը ...իոյ եւ Բ) պիտի լքուին հայ- ...ան իրաւունքներն եւ պահանջ- ...ը Թուրքիոյ հանդէպ։

Որովհետեւ, այն, ինչ որ յայտ- ...Ուիլսընի Հայաստան անու- ...րուած էր Հայաստանի Հան- ...թեան իբրեւ անկախ ...թեան մը։ Հետեւաբար, ...Հայաստանի Հանրապետու- ...ը իբրեւ անկախ պետութիւն ...րի գոյութիւն ունենալէ, ...ընի իրաւարարական վճիռն ...նքնաբերաբար եւ օրինաւո- ...պէս պիտի շրջուի ի նպաստ ...րքիոյ։ Առաւել եւս, որ Խոր- ...յին Ռուսիա, 1921 թ. մար- ...եւ հոկտեմբերին Թուրքիոյ ...կնքած դաշինքներով, ձեւա- ...պէն հրաժարած է Հայաստանի ...րքիոյ հանդէպ ունեցած պա- ...նջներէն եւ իրաւունքներէն։

...Ակներեւ է, որ եթէ Միացեալ Նահանգները չխօսին ի նպաստ Հայաստանի, յարմար առիթը ներկայանալու պարագային, այսինքն՝ կատարուած իրողութենէ մը առաջ, առաւել եւս չպիտի ուզեն եւ չպիտի կրնան խօսիլ ի նպաստ Հայաստանի կատարուած իրողութենէ յետոյ, այսինքն՝ այն ատեն, երբ դիւանագիտական Նորմալ ու խաղաղ դաշնագրային յարաբերութիւններ կ'ունենան Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ հետ։

Իմ խորին համոզումով, այն վայրկեանէն, երբ Միացեալ Նահանգները նման յարաբերութիւններու մէջ մտնեն այդ երկու պետութեանց հետ, հայկական դատը պիտի դադրի միջազգային հարց մը ըլլալէ ու պիտի դառնայ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ ներքին հարց միայն։

Ասկէ, իմ կարծիքով, կը բխի մեր ընդդիմութիւնը Լօզանի դաշնագրին։ Որովհետեւ, եթէ այդ դաշնագիրը կամ նման դաշնագիր մը վաւերացուի Միացեալ Նահանգներու կողմէ, Թուրքիա պիտի ստանայ անվիճելի վեհապետական իրաւունքներ Ուիլսընի Հայաստանի վրայ եւ այն ատեն անարգել պիտի կարողանայ մեծ փոխառութիւններ ընել, ի հաշիւ այդ հողամասի բնական հարստութեանց։

Հարկաւ, եթէ Ամերիկա ճանչնայ Խորհրդային Միութիւնը առանց ոեւէ վերապահումի ի նպաստ Հայաստանի, մենք կարող ենք բողոքել այդպիսի քայլի մը դէմ, ինչպէս որ մենք բողոքեցինք Թուրքիոյ պարագային, եւ ընդդիմանալ Խորհրդային Միութեան ու Միացեալ Նահանգներու միջեւ կնքուելիք ոեւէ դաշնագրի։

Սակայն, ինչպէս միշտ, շատ աւելի դժուար է պայքարիլ կատարուած իրողութեան մը դէմ, քան կանխել կամ առաջուընէ խափանել այդ իրողութիւնը, մանաւանդ որ Ռուսիոյ պարագային, մենք ոչ կ'ուզենք առաջ բերել աւելորդ դժգոհութիւններ, ոչ ալ պիտի կարողանանք ընդդիմանալ դաշինքի մը Ռուսիոյ հետ նոյնքան դիւրութեամբ, որքան կարելի եղաւ ընդդիմանալ Թուրքիոյ հետ կնքուած դաշնագրի մը»։

ՀԱՑԻՆ. ԳԻՆԸ

Ալիւրի միացեալ յանձնախումբերը աղջի օր փարիզի քաղաքապետարանը, գումարում մը ունեցան եւ հաստատեցին թէ ցորենի գինը անցեալ շաբթուընէ ի վեր, փոփոխութիւն չէր կրած։ Հետեւաբար, ալիւրի գինն ալ փոփոխութիւն կրած չըլլալով, հացին գինը կը մնայ նոյնը, 1 Ֆր. 95 ս.։

ԿԵԱՆՔԸ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՄԷՋ

Միլլիյէթի շրջուն թղթակիցը կը գրէ Տիարպէքիրէն.—

Քաղաքը երկու մեծ կարիք ունի.— ջուր եւ սառոյց։ Դժոխքի պէս վառող տեղի մը մէջ, ասոնց արժէքը շատ աւելի մեծ է։

Սառոյցի գործարանը որուն շինութեան ձեռնարկուեցաւ անցեալ ապրիլին, շուտով կը սկսի բանիլ։ Շէնքին մասը 8000 ոսկիի ապրանք եղաւ քաղաքապետութեան։ Մեքենաներն ալ Գերմանիայէն բերուեցան։ Մէրսինի մէջ յանձնելու պայմանով, 18840 ոսկի տրուեցաւ մեքենաներուն, 4500 ոսկի մաքսատուրք տրուեցաւ, 2600 ոսկի ալ փոխադրութեան ծախք, Մէրսինէն Տիարպէքիր։

Մեքենան 25 ձիու ուժ ունի եւ օրական 6 թոն սառոյց պիտի պատրաստէ։

Քաղաքին փողոցները շատ աղտոտ են։ Կը խորհուի պարիսպէն դուրս նոր քաղաք մը շինել։ Եւրոպայէն մասնագէտ մը կանչուած է, այս գործը քննելու համար։

Այս տարի հացի տագնապ կայ Տիարպէքիրի մէջ։ Հացին օխան 30 ղրուշի բարձրացած է։ Ցորենին մէկ «քօլչէք»ը (18 քիլօ), որ անցեալ տարի 110 ղրշ. էր, այս անգամ 520 ղրշի բարձրացած է։

Նշանաւոր է ձմերուկը, որուն հատը մինչեւ 18 օխա կը կշռէ։ Վեց օխա ձմերուկը 20-25 ղրուշ կ'արժէ։

Ձմերուկներուն այսքան լաւ եւ մեծ ըլլալուն պատճառներէն մէկն ալ՝ աղաւնիի ծիրտն է, որ իբր աղբ կը գործածուի։ Գիւղացիները մեծ քանակութեամբ վայրի աղաւնի կը պահեն ասոր համար։ Ասոնց ծիրտը օխայով կը ծախուի։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ամսոյս 20ին, Հրեաներուն դէմ բուռն խռովութիւններ ծագած են Խոմայիլի մէջ (Պեսարապիա)։ Ցուցարարները, մեծ մասամբ գիւղացիներ, որոնք այն համոզումն ունէին թէ Հրեաներն են պատասխանատու Ռումանիոյ մէջ տիրող ճարտարարուեստական տագնապին, յարձակեցան սինակոկի մը վրայ եւ չարչրկեցին հոն գտնուող հաւատացեալները։ Կը վախցուի որ հակահրէական շարժումը տարածուի Պեսարապիոյ մէջ, որովհետեւ եգիպտացորենի բերքը շատ վատ է այս տարի եւ կարգ մը շրջաններու մէջ սովի վախ կայ։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Կառավարութեան պաշտօնաթերթը շաբաթական տեղեկագիրը կը հրատարակէ փարիզի մէջ եւ արուարձաններ տիրող անգործութեան։

Մինչեւ սեպտեմբեր 15 արձանագրուած անգործներուն թիւն է 723, որոնց 554ը այրեր եւ 169 կիներ։ Նախանցեալ շաբթուան նպաստընկալ անգործներուն թիւն է 808, որով 85 հոգի պակաս կ'ըլլան մէկ շաբթուան ընթացքին։ Այդ թուականին, փարիզ քաղաքին անգործներու Ֆոնտը կը հաշուէր 439 հոգի արձանագրուած (296 այրեր, մնացեալը կիներ)։ Նահանգին մնացեալ համայնքներուն մէջ 22 հոգի։

9173 պաշտօնի խնդրանքներու կարելի չէ եղած գոհացում տալ։ Ասոնց 5799ը այրեր են, մնացեալը կիներ։

Պաշտօնի մատուցում արձանագրուած է 18004, 11641 այրերու եւ 6363 կիներու համար։ Անցեալ շաբթու այս թիւն էր 16579, որով 1400ի յաւելում մը կը հաշուուի։

ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌ

Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն թէ համբաւաւոր բեւեռախոյզ Ուիլքինս, որ անցեալ գարնան սաւառնած էր հիւսիսային բեւեռի վրայ, նաւով մեկնած է Մոնթէվիտէօ։ Նաւուն վրայ կան երկու օդանաւեր, որոնցմով ան պիտի խուզարկէ հարաւային բեւեռը։ Մոնթէվիտէօէն, Ուիլքինս եւ իր ընկերները պիտի անցնին Տէսէփսիոնի կղզին, որ բեւեռային սառնարանէն 100 քիլոմեդր հեռու կը գտնուի։ Ի պատիւ իրեն տրուած հացկերոյթի մը մէջ, Ուիլքինս յայտարարեց թէ՝ նախ պիտի ջանայ երեւան հանել թէ՝ լեռնաշղթան կ'երկարի՞ մինչեւ անդրբեւեռային ցամաքամասին եզերքը։ Ուիլքինս համոզուած է որ բեւեռային շրջաններու մթնոլորտային պայմաններու ուսումնասիրութիւնը, շատ շահեկան արդիւնքներ պիտի տայ.

— Այս պայմանները, կ'ըսէ ան, իմ կարծիքովս ուղղակի կ'ազդեն Ֆլորիտայի, Քալիֆորնիոյ, Հնդկաստանի եւ նոյնիսկ Եգիպտոսի օդին վրայ։ Թերեւս անոնք պիտի կրնան յայտնել Անթիլեաններու աւերող փոթորիկին պատճառները։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՆՅԱՅՏԱՑՈՒՄ ՄԸ.— Առջի օր, Ալմայի կամուրջին քով, պաշտօնեայ մը թղթապանակ մը կը գտնէր եւ կը փութար յանձնել ոստիկանութեան։ Թղթապանակը կը պատկանէր ռուս բժիշկի մը, որ Ֆրանսական հպատակ դարձած էր՝ Լէոնիտաս Լէվինսոն, եւ երկար ատենէ ի վեր կը բնակէր փարիզ։ Պատերազմին, իբր կամաւոր բժիշկ մտած էր Ֆրանսական բանակ, արժանանալով գովասանքի եւ պատուանշաններու։ Վերջերս ան կը բնակէր Լասէփէտ փողոց, բայց երեք շաբաթէ ի վեր անյայտացած էր եւ ո՛չ ոք գիտեր թէ ի՞նչ եղած էր։ Տունէն մեկնած պահուն, ան իր դռնապանին յայտնած էր թէ՝ արձակուրդով կը մեկնի եւ պիտի վերադառնայ 15 օրէն։ Ոստիկանութիւնը կը ջանայ երեւան հանել թէ՝ ի՞նչ կերպով անոր թղթապանակը նետուած է Սէնի եզերքը եւ թէ ինքը՝ ի՞նչ եղած է։

93,000 ՖՐ. ՏՈՒԳԱՆՔ.— Ֆրանսացի առեւտրական մը միջոցը գտած էր մաքսանենգութեամբ Անգլիա անցընելու սաւեղէն շրջազգեստներ, զորս կը ծախէր Լոնտոնի մեծ վաճառատուններուն։ Անգլիացի մաքսախոյզները արդէն հոտը առեր էին, եւ քանի մը օր առաջ Ֆրանսացի առեւտրականը ըստիպուեցաւ անոնց առջեւ բանալ իր ծրարները, որոնց մէջ կար 250 ոսկի արժէքով շրջազգեստներ։ Ան նախ ստիպուեցաւ վճարել 100ին 33 ու կէս մաքս, յետոյ ելլել դատարան, որ զինքը դատապարտեց 750 անգլիականի, այսինքն 93,000 ֆրանք տուգանքի։ Քննութիւնը երեւան հանած էր որ տարի մը ամբողջ, ան ապրանք մըտցուցած էր Անգլիա, առանց մաքսատուրք վճարելու։

ՈԳԵՀԱՐՑ ԴՐԱՄԱՏԷՐԸ.— Քլիշիի ոստիկանութիւնը անցեալ շաբաթ բողոք մը կը ստանար, որով կը յայտնուէր թէ՝ ռուս դրամատէր մը չարաչար գործածած էր իր վստահութիւնը։ Ռուսը կը վարէր դրամատուն մը. բողոքողը թերթերուն մէջ կարդալով որ ան դրամ փոխ կու տայ նպաստաւոր պայմաններով, դիմում կատարեր էր հազար ֆրանքի համար, ամսական հարիւրականով հատուցանելի։ Շահն ալ բարդելով մայր գումարին, մարդուն ստորագրել տուեր էին 12 բաց մուրհակներ։ Քանի մը ամիս, հարիւրականով իր պարտքին մէկ մասը վճարելէ յետոյ, օր մըն ալ մարդուն ըսեր էին թէ՝ ուրիշ դրամատուն մը իր վրայ պահանջ արձանագրեր էր 7000 ֆրանք։ Փոխառուն այն ատեն հասկցեր էր որ, Ռուսը իր ձեռքով լեցուցեր էր իր բաց մուրհակները, քառապատկելով գումարը, եւ զանոնք կտրել տուեր էր ուրիշ դրամատան մը։ Իրեն կը մնար դիմել ոստիկանութեան որ կարճ քննութեամբ մը հաստատեց թէ ռուս դրամատէրը՝ Ալէքսանդր Քրիչէվսկի այս կերպով խաբած էր 300 անձեր։

Դեռ չի գիտցուիր թէ՝ ո՞րքան գումար կրցած է այս կերպով շորթել հրապարակէն։ Քրիչէվսկի, որ իր յաճախորդները խաբելով մէկտեղ, ոգեհարցութեամբ ալ կը զբաղէր, կրցած է ատենին փախուստ տալ։

Ռուս դրամատէրը աւելի փայլ մը տալու համար իր դրամատան, բացեր էր հիւսուածեղէնի արհեստանոց, որ երբեք չէր բաներ, գներ էր նաեւ գործատուն մը, Սէն Տընիի մէջ, ուր իբր թէ հիւսելու գործիքներ պիտի պատրաստուէին եւ ցուցադրուէին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՈՎ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 20 Սեպտ.— Անցեալ կիրակի Փարիզէն հոս հասաւ Պ.Մ. Շէխիկեան եւ ինքն իրեն հայրենասիրական հովեր տուած, գիշեր ցերեկ կը շրջի աղ անդ, քանի մը միամիտ Տարօնցիներ որսալու։ Կը խոստանայ Տարօնցիները Հայաստան փոխադրել։ Արդեօք ժամանակը չէ՞ որ տարօնցի հայրենակիցները դաս մը տան այս մարդորսներուն, որոնք բան գործ բրած են միտքեր պղտորել։ Ասոր կողքին կան նաեւ քանի մը անգոյն հայրենակիցներ (Պ. Պ. Իլղաթեան, Մխիթարեան եւ Կարապետեան). որոնք երեք տարիէ ի վեր չարունակ կարմիրներու թմբուկը կը զարնեն եւ կը հեգնեն մեր անմահ հերոսները, անոնց ազատագրական պայքարներուն վերագրելով ջարդերը։

Այս պարոններն էին որ քանի մը օր առաջ իրենց «ժողով»ին մէջ կ'անարգէին նահատակներու յիշատակը, իսկ այսօր լոկ իրենց քսակին համար անոնց նկարները տպած, աղին անդին կը ցրուեն «Տարօնի Հայրենակցական Միութիւն» անունով։ Բաւական է որքան խաբուեցանք այդպիսի երկերեսներէ եւ ուրացողներէ։

Սմբատ Դաւիթեան

ԽՄԲ.— Հրատարակութեան տալով ծանր բառերով շարադրուած այս նամակին քանի մը մասերը միայն, կը յանձնարարենք Տարօն-Տուրուբերանի հայրենակիցներուն, իրենց օրինաւոր ժողովին մէջ լուծել այս առտնին վէճերը, փոխանակ փոխադարձ յարձակումներ կատարելու հրապարակաւ։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

...Բայց հագիւ թէ ճաշեց, բակը ...ց եւ ընկողմանեցաւ թանթ- ...ենիին տակ։ Օդը մեղմ էր։ Ա- ...ծիւղերուն մէջէն կը տես- ...ամազուն երկինքին վրայէն ...ամպերու անցքը։ Կը դի- ...եւ կը զգար անհուն քաղցրու- ...մը հոսումը այդ ամպե- ...կարծես թէ գաղջ կաթի ...մը ըլլար։ Հեռաւոր, թա- ...կան եւ փափախական յիշա- ...ներ, ինչպէս վերի ամպերը, ...կը կուգային եւ կը խառնուէին ...տպաւորութիւններու հետ։ ...կը տեսնէ շոճիներու տակ ...ծուող մեղամաղձոտ գիւ- ...կարը, ուր հայրը կ'աշխատի, ...համար զորեն կը ցանէ։ Անանիա կը յիշէ երկու տող.. «Աչքերն են ծաւի, խոր են երկնքի հանգոյն» Մարգարիտին աչքե՞րը արդեօք։ Այսպէս մտածելով Մարգարիտը կը վերաւորէ, բայց երջանիկ է այսքան ինքնատիպ տողեր յիշելով։

Թանթրուենիին տակ ընկողմանած, կ'երազէ կարմրապեխ գրուիչին անցնիլը, Մարգարիտին բնակարանին դրան զարնելը։ Ահա՛ Մարգարիտ կուգայ դուռը բանալու, կ'առնէ կանաչ թելերով վարդագոյն նամակը եւ կը սկսի թռիլ։ Անանիա պիտի ուզէր ետեւէն երթալ, բայց չի կրնար. չի կրնար շարժիլ, չի կրնար խօսիլ։ Ահա սակայն գրուիչը, որ կը մօտենայ եւ կը ցնցէ զինք։

— Ժամը երեքն է, տղա՛ս, ե՞րբ պիտի երթաս կնքահօրդ մօտ, հարցուց Ցատանա ձայն տալով Անանիային։

Ոտքի ելաւ մէկ աչքը բաց, միւսը դեռ գոց, մէկ այտը կարմրած, միւսը տժգոյն։

— Ի՛նչ քուն, գիշերը չքնացայ ատոր համար է, հիմա կ'երթամ։

Գնաց լուացուեցաւ, սանտրուեցաւ, սիրտը կը տրոփէր ուժգնօրէն։

— Ի՞նչ ունիմ, ի՞նչ կայ, կը մտածէր եւ կը ջանար ինքզինքը զսպել, բայց չէր կրնար։

— Դեռ հո՞դ ես, ե՞րբ պիտի երթաս, գոչեց պառաւը բակէն։

Անանիա պատուհան եկաւ.

— Ի՞նչ պիտի ըսեմ։

— Թէ վաղը կը մեկնիս, բարի պիտի ըլլաս. միշտ հնազանդ որդի մը պիտի մնաս։

— Ամէ՛ն, ինք ի՞նչ պիտի ըսէ։

— Քեզի լաւ խորհուրդներ պիտի տայ։

— Միւս բանին վրայ պիտի չխօսի՞...

— Ո՞ր բանին։

— Դրամին, ըսաւ ձայնը ցածցնելով։

— Ո՛հ, օրհնա՛ծ, ըսաւ պառաւը բազուկները վեր վերցնելով, քեզի ի՞նչ, դո՛ւն բան մը չես գիտեր։

— Այն ատեն կ'երթամ...

Բայց Բուստիանեգդոին մօտ գնաց յետոյ պարտէզ։ Ծերունի Պերան պառկեր էր խոտին վրայ։

— Ուրեմն մնա՛ս բարով Պերա։

— Է՛հ, ըսաւ ծերունին որ խուլ ու կոյր կը դառնար հետզհետէ։

— Կը մեկնիմ, Քայլիարի կ'երթամ ուսանելու համար...

— Ծո՞վը. ա՛յո՛, Քայլիարի ծով կայ. Աստուած հետդ ըլլայ եւ օրհնէ քեզ, Պերան բան մը չունի քեզի տալիք, բայց պիտի աղօթէ քեզի համար...

— Ի՞նչ կը հրամայէք, հարցուց Անանիա հակելով եւ ձեռքերը ծունկերուն վրայ դնելով։

— Ծերունին շտկուեցաւ, Անանիային նայեցաւ եւ ժպտեցաւ...

— Ի՞նչ կ'ուզես, ես ալ պիտի մեկնիմ արդէն։

— Դո՞ւք ալ, բանագանջեց ուսանողը ժպտելով։

— Այո՛ ես ալ։

— Ո՞ւր պիտի երթանք։

— Հեռաւոր երկիր մը, ըսաւ ծերունին՝ ձեռքը դէպի հորիզոն երկարելով։ Դէպի յաւիտենութի՜ւն։

* * *

Շատ ուշ, Մարգարիտի պատուհանին տակէն բազմաթիւ անգամներ անցնելէն ետք միայն, Անանիա կնքահօր բնակարանին դուռը զարկաւ։

— Մէկը չկայ տունը. բայց քիչ ատենէն կը գան, եթէ կ'ուզես սպասէ, ըսաւ աղախինը ամբարտաւանութեամբ մը։ Ինչո՞ւ առաջ չեկար։

— Որովհետեւ ուզածիս պէս կը շարժիմ, ըսաւ Անանիա եւ ներս մտաւ։

— Ճիշդ է, աւելի լաւ է ժամանակ կորսնցնել Նողկալի Ակատային հետ, քան թէ բարերարները տեսնելու գալ։

— Ո՞ւհ մը նետեց Անանիա եւ կրթնեցաւ գրասենեակի պատուհանին։

Ա՛հ, աղախինը կը նուաստացնէր զինք, ինչպէս այն հեռաւոր գիշերը երբ Բուստիանեգդուի հետ աման մը արգանակ առնելու եկած էր։ Բան մը փոխուած չէր, միշտ ծառայ մըն էր ինք, բարերարեալ մը։ Կատաղութեան արցունքներ խոնաւցուցին աչքերը։

— Բայց ես մա՛րդ մըն եմ, մտածեց։ Կրնամ հրաժարիլ ամէնէն, երկրագործ։ զինուոր կը դառնամ, բայց չեմ ըլլար վատ մը։ Հիմա ետ կ'երթամ։

Պատուհանէ ետ եկաւ։ բայց գրասենեակին սեղանին վրայ նշմարեց կանաչ գիծերով վարդագոյն պահարան մը։

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԵԹՈՒՄ

խանել, սակայն շուտով պիտի պատասխանէ: Վէնիզէլոս հաւաստեց թէ ճամբորդութենէ վերադարձին անձամբ բանակցութեանց պիտի սկսի Թուրքիոյ հետ՝ առկախ խնդիրները կարգադրելու համար:

Բողոքի միթինկ Մոսկուայի մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հաղորդէ որ Տոլստոյականները, Մոսկուայի Բազմարուեստեան թանգարանին մէջ գումարեցին ժողով մը, ուր խօսեցան Չերտկով, Կարբունով, Պասաղով, Գուսիեւ եւ ուրիշներ:

Բոլոր հռետորները բողոքեցին, որ բոլշեւիկները կը հալածեն կրօնքը, երիտասարդութիւնը այլասերման կը մղեն եւ պրոպագանդ կը մղեն քաղաքացիական պատերազմի:

Որոշուեցաւ պահանջել մահապատիժի վերացումը եւ ազատութիւն՝ խօսքի ու մամուլի:

Որոշուեցաւ նոյնպէս բողոքել ժողովուրդէն քաղաքապահ զինուորներ առնելու դրութեան դէմ:

Տոլստոյականներու յանդուգն ճառերը մեծ համակրութիւն գրաւեցին բանուորական զանգուածներու կողմէ:

Որոշուեցաւ գումարել երկրորդ միթինկ մը, բայց բոլշեւիկները արգիլեցին:

Այդպէս ալ կը սպասուէր: Այդ ժողովին առթիւ թերթերը կատղած յարձակեցան Տոլստոյականներուն վրայ, պահանջելով, որ կառավարութիւնը Եասնայա Պոլիանովի դպրոցը զինուորական գրաւման ենթարկէ:

Նոր տառերը կ'ընդհանրացուին

Մուսթաֆա Քէմալ ամբողջ շաբաթ մը Սեւ ծովու Նաւահանգիստները այցելելէ յետոյ Էնկիւրի վերադարձաւ: Իր ճամբորդութեան նպատակն էր ժողովուրդին սորվեցնել Նոր այբուբենը: Մ. Քէմալ կը յայտնէ թէ շատ գոհ մնացած է ձեռք բերուած արդիւնքէն: «Քանի մը տարիէն, կ'ըսէ, Թուրքիոյ մէջ ամէն մարդ գրել կարդալ պիտի սորվի»:

Մինչ այդ, զանազան Նախարարութիւններ կը շարունակեն հրամաններ տալ որ հոկտեմբերէն յետոյ բոլոր թղթակցութիւնները Նոր տառերով պիտի կատարուին:

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը նիւթապէս պիտի աջակցի Թուրքերէն թերթերուն՝ որպէսզի շարող մեքենայ գնեն:

Սեպտեմբեր 21էն սկսեալ Պէրլից վարժարանը, կառավարութեան հետ մասնաւոր կարգադրութեամբ, Նոր տառերով մասնաւոր դասեր կուտայ կարգ մը պաշտօնեաներու: Պէրլից ծրագրած է մօտ օրէն դպրոցներ բանալ Էնկիւրիի եւ Իզմիրի մէջ:

Բացուած դասընթացքները ակնկալուած արդիւնքը տուած ըլլալով, հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ Թուրքերէն նոր տառերով պիտի գրուին Պոլսոյ Քաղաքապետութեան բոլոր գրութիւնները:

Կուսակալութիւնն ալ շուտով պիտի սկսի նոյն դրութեան հետեւիլ:

Ռիզա Շահի ճամբորդութիւնը

Եգիպտոսի եւ Աֆղանիստանի թագաւորներէն յետոյ Պարսից Շահը եւս կը պատրաստուի դէպի Եւրոպա ճամբորդութիւն մը կատարել:

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ Ռիզա Շահը ընդունելու համար: Պիտի հիւրասիրուի Աֆղանիստանի թագաւորին յատկացուած պալատին մէջ եւ կարմիր բանակը զօրանցք պիտի կատարէ ի պատիւ անոր:

Ռիզա Շահ պիտի այցելէ Գերմանիա, Իտալիա, Ֆրանսա և Անգլիա:

Պուլկարեւ-ռումէն սահմանին վրայ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ պուլկար յեղափոխականներ յարձակում գործեցին Տոպրուճայի սահմանամերձ շրջանին վրայ: Քսան հրոսակներ, հրացանով եւ ձեռնառումբերով զինուած, անցան սահմանը եւ հասան մինչեւ Քէտիքէօյ: Ռումանացի սահմանապահներու հետ ընդհարումի մը ընթացքին, քանի մը հոգի վիրաւորուեցան եւ յարձակողները ետ մղուեցան:

Մեծ հրդեհ մը Մատրիտի մէջ

Կիրակի իրիկուն հրդեհ ծագեցաւ Սպանիոյ մայրաքաղաքին յայտնի թատրոններէն Նովէտատէսի մէջ: Թատրոնը կը գտնուի Մատրիտի ամէնէն բազմամարդ շրջանին մէջ եւ կրնայ պարունակել 3000 հոգի: Ժամը 20.50ին, երբ թատրոնը մինչեւ բերանը լեցուն եւ միջնարար մը վերջանալու վրայ էր, բեմէն հրդեհ ծագեցաւ եւ սկսաւ արագօրէն ծաւալիլ դէպի սրահը:

Ահազանգը հնչեց եւ ժողովուրդը սարսափահար խուժեց դէպի ելքի դուռները: Թատրոնը վեց յարկ էր եւ շէնքը հին ըլլալով, ազատարար սանդուխներ եւ դուռներ չունէր:

Հանդիսականներէն մէկ մասը միայն կրցաւ ողջ առողջ դուրս ելլել: Միւսները իրար հրմշտկելով փորձեցին դուրս ելլել: Նուագախումբը հերոսական ճիգով մը իր տեղը մնաց եւ ջանաց հանդարտեցնել ժողովուրդը՝ շարունակելով նուագը: Սակայն շուտով բոցերը եկան պաշարեցին զայն ալ: Տեսարանը ահռելի էր: Բազմաթիւ կիներ ու մանուկներ կոխոտուելով մեռան: Ուրիշներ ծուխէն շնչահեղձ եղան՝ դեռ դուռը չհասած:

Հրշէջները հասան, սակայն շէնքը փայտաշէն ըլլալով, չկրցան մարել բոցերը, որոնք լափլիզեցին ո՛չ միայն թատրոնը այլ նաեւ շրջակայ շէնքերը:

Փողոցէն անցնող բոլոր ինքնաշարժները գրաւուեցան՝ յատկացուելու համար վիրաւորներու հիւանդանոց փոխադրութեան:

Հրդեհին զոհերը կը հաշուուին մօտ 500 հոգի: Վիրաւորուեցան 232 հոգի, որոնց 80ը շատ ծանր: Երեք հոգի մեռան՝ հազիւ բուժակայան հասած: Բազմաթիւ մանուկներ խուճապին մէջ իրենց ծնողքը կորսնցուցին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՐԱՆԱՅԻ անգլ. դեսպան Սըր Ռոպըրթ Հոճսըն Ալպանիոյ կառավարութեան յանձնեց ծանուցագիր մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ անգլիական կառավարութիւնը կը ճանչնայ Ահմէտ Զօկու՝ իբրեւ Ալպանիոյ թագաւոր:

ՓԱՐԻԶԻ Ամերիկեան նախկին եկեղեցին պիտի ծախուի 84,000 տոլարի (աւելի քան 2 միլիոն ֆրանք): Այս գումարը պիտի յատկացուի նոր եկեղեցիի շինութեան, քէ տ'Օրսէի վրայ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղէն Զաքար Պօյաճեանը, մօտ 18 տարեկան, հօր անունը Գրիգոր, մօր անունը Եղիսաբէթ, քոյրը Մարիամ: 1925ին կը գտնուէր Յունաստան, Zillakhova, Saralec: Անկէ ի վեր լուր չէ առնուած: Գրել՝ Յակոբ Զաքարեանի, 11bis Rue du Chemin de Fer, Clamart, Seine:

— Բնիկ Նիկոմէդիոյ Անդրանիկ Քէշիշեան, 22 տարեկան, Ամերիկեան Նպաստամատոյցի որբերէն, որ 1926ին Ֆրանսա կը գտնուէր: Գրել՝ իր եղբօր՝ Կարօ Քէշիշեանի, Chemin Bertrand, No, 1, Champel, Genève, Suisse.

— Տիկին Անիցա Խորէնեան, բնիկ Մանիսիացի, կը փնտռէ Արտաշէս Մանուկեանի կինը՝ Սիմա, Իզմիրցի, որ Եգիպտոս կը գտնուի: Գրել՝ 175 Rue Pierre Corneille, Lyon.

Յուսաբերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Բնիկ Թոմարզայի Եէնիճէ գիւղէն Աննա Օհանեան կը փնտռէ իր եղբայրը Դագէս Օհանեանը (Անթիլիասի որբերէն) որ 1926ի վերջերը Ամերիկեան Նպաստամատոյցի միջոցաւ մեկնած է Ֆրանսա: Գրել՝ Anna Ohanianի, Compagnie Perier Vallans, de Tue No. 14, St. Antoine, Marseille.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Կէմէրէկ գիւղէն Շնորհք Թորոսեան, հօրը անունը Պօղոս, մօրը անունը Զիչէք: Տեղահանութեան ատեն իր մեծ մօր հետ Ուզուն Եայլա Չէրքէզներու մէջ եւ վերջը Ղանդալ, անկէ ալ Ատանա գացած ու վերադարձած չէ: Իմացնել՝ իր եղբօրը Խորէն Թորոսեանի, Calle San Juan. 1537, Buenos-Aïres, Argentine.

— Կը փնտռեմ քրոջս որդին՝ բնիկ Տրապիզոնցի Սարգիս Ա. Սօմունճեանը, որ ընդհ. պատերազմին Ֆրանս. Հայկ. Լեգէոնին մէջ գտնուած է՝ պզտիկ Սերժան Սարգիս անունով ծանօթ: 1920-1922 Պոլսէն Ամերիկա անցած է Brouklyn (Նիւ Եորքի նահանգ): Անկէ ի վեր անյայտ ըլլալով, կը խնդրուի յիշեալի ողջ կամ մեռած ըլլալը տեղեկացնել՝ M. Mézbourianի, 14 Rue du Levant, Bondy (Seine) France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի: Մասն. լաբօրաթուար: Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, կիր. 9—12:

ԳՈՐԳԻ ՆՈՐ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

ՈՒՆԻՆՔ Ֆրանսայի մէջ շինուած արեւելեան մեծ եւ փոքր յատակի, պատի եւ սեղանի գորգեր շատ աժան գիներով: Ունինք նաեւ անկողնի եւ շըմինէի ծածկոցներ եւ բարձի երեսներ: Ցան կահաւորման, հարսանեկան նուէրներու եւ ուրիշ պարագաներու համար յարմարագոյն ապրանքներ: Նմոյշները կը ներկայացուին փափաքողներուն բնակարանը: Գրել՝ N. SILIDJIAN, 13 Rue d'Orsel, Paris (18e).

ՇԱՀԱՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

St. Lazare թաղին մէջ, փողոցի վրայ խանութ մը եւ երեք կտորէ ու պարտէզէ բաղկացած հաստատութիւն մը վարձու են երկար bailով եւ pas de porteով:

Յաջող վաճառատուն մըն է, որ կը ծախուի մեկնումի պատճառով:

Դիմել՝ փաստաբան Գր. Թէլլալեանի, 72 Rue de Ménilmontant, Paris XXe.

ԾԱԽՈՒ Է կօշկակարի խանութ մը, եռեւի մասով եւ բնակարանով: Ունի 9 տարի վարձակալութեան պայմանաժամ: Տարեկան վարձք՝ 1500 ֆրանք: Արհեստին վերաբերեալ բոլոր մեքենաները կան: Ամէն գործի յարմար: Գին՝ 25,000:

Դիմել՝ 39 Bld. Arago, Paris.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

26 Septembre 1928

ՏԱՐԻ Թիւ 761 ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՈՒ ԽՕՍՔ

...Ր ՁԵՌՆԱՐԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

...Փարիզի ժամուն շրջափակէն կը տեղեկացնեն թէ՝ այս տարի ...ւ մանկապարտէզ պիտի բացուի, մէկը՝ Փլաս տ'Իթալի, ...ը՝ հաւանաբար Պէլվիլի շրջանը:

...Անցեալ տարի կը նախատեսէին հինգ հատ: Եւ ոչ միայն ...ծիր պատրաստած, այլ եւ կրթական Մասնախումբ մը ...ած էին, իրենք իրենց, ի հեճուկս Թեմական Խորհուրդին: ...Մէկ տարի եւս օրօրելէ յետոյ, անհա որոշում կուտան մէկ- ...ւ ծաղկոցի համար:

...կը թուի թէ գոնէ մէկը պիտի բացուի. որովհետեւ, յարմար ...ն գտեր Փլաս տ'Իթալիի կողմը, ինչպէս կը հաւաստեն: ...Պ. Պօղոս Նուպարի դիմելով, քանի հազար ֆրանք ...են ստացեր: Անշուշտ մաս մըն ալ Հոգաբարձութեան ...ները պիտի տրամադրեն:

...Այս մանկապարտէզներու լուրին հետ, կը հաղորդուի նաեւ ...տրիկի Մխիթարեաններուն ձեռնարկը, միջնակարգ վար- ...ան մը բանալու համար: Երկու վարդապետներ եկած են, ...ք խորհրդակցութիւններ կ'ունենան մասնաւոր շրջանակի ...հետ, շէնք մը գնելու եւ նոր դպրոցին հիմը դնելու համար: ...ցին խորհրդակցութիւնը կատարուեր է Պ. Գաբրիէլ Նորա- ...նկեանի բնակարանը, միշտ հատընտիր շրջանակի մէջ:

...ի ծնէ դիւանագէտ ազգ ըլլալով, չզարմանանք, եթէ վար- ...պետներն ալ քաղաքականութիւն կը խաղան:

...Բայց ոչի՛նչ: Կարեւորը այն է որ վարժարանը բացուի, և ...ու ծաղկոցի հետ, ունենանք նաեւ ուսումնարան մը, գէթ ...րեւ նմոյշ: Մխիթարեանները լաւ դպրոցավարութիւն գիտեն, ...երբ դպրոցին շէնքն անգամ գնել կ'ուզեն, եւ ոչ թէ վար- ...կը նշանակէ թէ հիմնաւոր գործի մը ձեռնարկեր են:

...Ընթերցողները կը յիշեն թէ՝ նոյն Միաբանութեան Վիէն- ...ի ճիւղն ալ վարժարան մը բացաւ Պուլկարիա, Ֆիլիպէի ...ջ, եւ արձանագրութիւնները սկսած են արդէն:

...Արեմն, լոյսը պիտի ծագի, Նորէն, վանքերէն, նոյն իսկ այս ...ս-քաղաքին մէջ:

...«Անճարն ուտէ բանջարը»: Աշխարհականներու մերկապա- ...նց ապիկարութեան հանդէպ, շնորհակալութեամբ արձա- ...րենք վանականներու եռանդն ու ճիգը, նոր սերունդին գոնէ ...իւրին տասը փրկելու հաւատքով:

...Այս ձեռնարկներուն առթիւ, ուշագրաւ է որ, բա՛ռ չար- ...ասնուիր, Փարիզի Ջոջերուն կողմէ իբրեւ աւանդ պահուած ...մարին գործածութեան մասին: Մանկապարտէզի ծախքը ...ի հայթայթուի բացառիկ միջոցներով: Մխիթարեան վար- ...անը արդէն չի կրնար յոյս դնել այդ գումարին վրայ:

...Արդ, ի՞նչ նպատակի եւ ո՞ր օրուան համար կը պահուի ...գումարը, 700,000 ֆրանք (ոչ աւելին գիտենք, ոչ ալ ...կասը):

...Եթէ պիտի ըսեն թէ ժամուն սեփականութիւնն է այս ...րստութիւնը, կրնանք անմիջապէս պատասխանել որ, այս ...րովուրդը դարերէ ի վեր դրամ կը ձգէ պնակներու եւ գան- ...նակներու մէջ, ոչ թէ միայն մոմ մը վառելու, այլ եւ դպրոց ...նելու համար: Այսպէս եղած է ամիրաներու շրջանին ալ, երբ ...ծագումար կտակներ կ'ըլլային եւ կալուածներ կը շինուէին ...եղեցիներու անունով, բայց եկամուտէն առաւելապէս կ'օգ- ...ւէր դպրոցը:

...Փարիզի Ջոջերը չէ որ պիտի փոխեն այս անգիր օրէնքը, ...հաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ: Եւ յետոյ, եկեղեցին ...ղանաւորական հաստատութիւն չէ, որպէսզի դրամ դիզէ եւ ...կոս բանեցնէ: Անոր պէտքերը միշտ ալ կը ճարուին բարե- ...ղտներու կողմէ, քարոզի մը կամ ժապաւինեալ տոմարի մը ...ջոցաւ: Իրողութիւն է որ մէկը բարեսիրաբար շապիկներ ...նել կուտայ, ուրիշ մը՝ նստարանները, երրորդ մը՝ շուրջառ ...մ բուրվառ, պատկեր կամ վարագոյր: Մէկ խօսքով, միշտ ...ամօթ կայ ժամուն «բարեզարդութեան» մասին:

...Իսկ դպրոցի պարագան տարբեր է: Մարդիկ կը կարծեն թէ ...րոցը ինքնիրեն կը կառավարուի: Կամ լաւագոյն պարագա- ...ն, ժամուն տալով, դպրոցին տուած կ'ըլլան:

...Նիւթը չխճողելու համար, մենք միայն վերջին պարագան ...ունենք, եւ նորէն ու նորէն կը յայտարարենք, թէ վստահու- ...ան զեղծում կը կատարեն Փարիզի Ջոջերը, չարաչար գործա- ...ով նոյն իսկ հիւրընկալ երկրին օրէնքները:

...Արդ, եթէ Փարիզի մէջ տարբեր միջոցներով հոգացեր են ...մանկապարտէզներու ծախքը, —եւ լաւ են ըրեր— աւանդ գու- ...րը ծախսելու տե՞ղ կը պակսի:

...Ի՜նչ սրտիպողական պահանջներ կան մեր քթին տակ, եւ ...բողջ Ֆրանսայի մէջ: Տակաւին քանի մը օր առաջ, կը հրա- ...րակէինք սրտայոյզ կոչ մը, Սէնթ Անթուանէն (Մարսէյլ).

— «Այր, կին, մեծ թէ փոքրիկ, արհեստաւոր թէ գործաւոր, ...րս մէկ սիրտ, մէկ հոգի համերաշխութեամբ աշխատելով, հիմնե- ...ք մեր մատուռը եւ մեր մանկապարտէզը: Եթէ ամբողջութեամբ ...մ վճարուէր, հազիւ կարելի էր գլուխ հանել 70—80,000 ֆրան- ...: Ժողովուրդին զոհաբերութեան շնորհիւ, կրցանք շինել, բայց ...յօգնեցանք եւ 30—35,000 ֆր.ի անկարելիութեան առջեւ կը ...նուինք»:

50-55 ընտանիքներ են, բանուորներ, եւ այս յոգնութիւնը ...կրեն 60-70 մանուկներ փրկելու համար:

...Եւ դեռ ի՜նչ անծանօթ եւ լուռ տագնապներ, մինչեւ Յու- ...աստան եւ Սուրիա: Աղի արցունքներ, որոնց առջեւ քարերն ...նգամ լեզու պիտի ելլէին: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՆԱՐՀՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Այս խորագրով խմբագրական մը մէջ, Պոլսոյ «Ազդարար»ը կը գրէ (20 սեպտ.).

— «Եօթը տարի է որ աշակերտական միութիւն մը կը գործէ Ռումանիոյ մէջ, բայց եօթ անգամ իսկ չէ յիշատակուած մամուլով:

Խոնա՛րհ աշխատանք, բայց ե՛ւ արդիւնաւոր ու անհրաժեշտ: Անհա հաշուեկշիռը, ընդհանուր գիծերուն մէջ,— Եօթը տարի առաջ, եօթը հոգիով գործի սկսան. հիմա՝ արդէն 137 են, քսան անգամ աւելի: Երէկ՝ հազիւ թէ հայերէն գիրք ունէին, հիմա արդէն երկու ամբողջ գրադարան ունին, 500 եւ 400 հատորով: Առաջ՝ կորիզ մըն էին միայն Պազարճըքի մէջ, տկար ու արհամարհուած: Ներկայիս՝ ամբողջ միութիւն մըն են, չորս մասնաճիւղով, եւ ունին ուժ ու համակրանք:

Բայց ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ ուրիշ գիծ մը, փայլուն ու յուսատու. — անդամներուն գրեթէ ամբողջութիւնը, 95 առ հարիւր, կը կազմեն օտար վարժարանի սաները: Այսինքն անոնք, որոնք ռումանական միջնակարգ դպրոցներ կը յաճախեն, եւ անխուսափելի թեկնածուներն են ուծացման: Արդ, ի՞նչ աւելի արդիւնաւոր —ըսենք ազգային— գործ, քան հայ գիրը սորվեցնել եւ սիրցնել այս տղոց: Առիթ ստեղծել որ անոնք քովքովի գան, հաւաքական մթնոլորտի մէջ շնչեն եւ կապուին իրենց ծնող ժողովուրդին:

Այս տեսակ գործ մը հազար անգամ նախընտրելի է, քան սա աղմկալից, այլ սնամէջ գործունէութիւնը, որ կը ցուցադրուի զանազան պիտակներու տակ:»

«ԱՆՕԳՈՒՏ ԵՒ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

Այս խորագրով յօդուածաշարք մը սկսած է հրատարակել Հօկերու դէմ «Արեւ», եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը: Առաջին մասէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը որ կ'ակնարկէ համայնավար Թուղթիկի մը. (15 սեպտ.).

—«Ասիկա խաղքութիւն մը եւ դաւաճանութիւն մը չէ՞ գոյութեանը դէմ օտար երկիրներ ապաստանած մեր դժբախտ ժողովուրդին, որուն կեանքն ու ապագան եւս վտանգելու բնոյթը ունի:

Հայաստան ուղղութեամբ առաջնորդուող արտասահմանի Հօկերուն այս «փայլուն» ընթացքը, բնական է թէ, Փարիզի «Երեւան»ներուն միայն գոհունակութիւն կը պատճառէ, որովհետեւ եթէ մեր միամիտ Հօկճիներուն մէջ սթափումը ուշանայ, կը վախցուի որ Ֆրանսա եւ այլուր ապաստանած եւ ակամայ գործաւորութեամբ չոր հացի գին մը վաստկող մեր բեկորները՝ ինքզինքնին անտեղի կասկածներու ենթարկելով, թէ՛ իրենց եւ թէ իրենց ընտանիքին ու զաւակներուն հանգիստը վրդովեն:

«Երեւան» եւ իր համախոհները, կասկած չկայ որ իրենց պատճառաւ Հայերու դէմ յարուցուած հալածանքները, «աշխատաւորական» եւ «հակազգային» գաղափարին մէկ յաղթութիւնը պիտի հռչակեն, բայց ատիկա պատճառ մը պիտի չըլլայ որ իրենց դժբախտ զոհերը հանգիստնին չկորսնցնեն, իրենց տեղերէն չհանուին եւ չաքսորուին՝ «Երեւան»ներու նոր հաճոյք մը պատճառելու եւ «ոչ աշխատաւորներու» հասցէին նոր հայհոյանքներու տարափ մը տեղացնելու պատրուակ մը հայթայթելով»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՏԱԼԵՒՅՈՒՆԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Հռոմի դաշնագիրը կնքուելէ վերջ, Մուսոլինի ի պատիւ Վէնիզէլոսի կիրակի իրիկուն հացկերոյթ մը տուաւ, որուն ներկայ եղան խորհրդարանի նախագահը, նախարարներ և պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ: Մուսոլինի իր բաժակաճառին մէջ ըսաւ մասնաւորապէս.

— Յունաստան եւ Իտալիա մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան աղբիւրներ եղած են, եւ այդ անցեալին մէջ կը գտնեն բարոյական խարիսխ մը՝ իրենց ներկայ եւ ապագայ յարաբերութեանց համար: Երկու կառավարութիւններու յարաբերութեանց հիմը այդ առաքելութենէն պէտք է բխի: Իտալական կառավարութիւնը միշտ պայծառատես է՝ արեւելեան Եւրոպայի մէջ հելլենական ազդակի կարեւորութեան մասին: Այս պայծառատեսութիւնը մեր մէջ կը խորացնէ այն համոզումը թէ մտերիմ եւ անկեղծ գործակցութիւն մը պէտք է երկու ժողովուրդներու միջեւ: Ահա՛ այս ոգիէն ներշնչուած կնքեցինք նոր դաշնագիրը, որ նպաստաւոր ընդունելութիւն պիտի գտնէ բոլոր անոնց կողմէ, որոնք իրական շահ ունին խաղաղութեան պահպանման եւ արեւելեան Միջերկրականի պետութեանց յարաբերութիւններու սերտացման մէջ:

Պատասխանելով Մուսոլինիի բաժակաճառին, Վէնիզէլոս շնորհակալութիւն յայտնեց Իտալիոյ մէջ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած խորունկ անկեղծութեան համար: Աւելցուց թէ կառավարութեան գլուխն անցնելով, էապէս օգտակար նկատած էր շփման մէջ մտնել կառավարութեանց հետ այն երկիրներուն, որոնց կապուած է Յունաստան մտերիմ կապերով: Մասնաւորապէս երջանիկ է, որ այդ շփումը կը սկսի Իտալիայով.

— Բնական է, որ երկու ժողովուրդներ, որոնց մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը ճառագայթած են ամբողջ աշխարհի վրայ եւ երբեմն նոյն իսկ իրարու հետ շփոթուած, այդ անցեալին մէջ կը գտնեն ամուր խարիսխ մը՝ իրենց յարաբերութեանց զարգացման համար, ներկային եւ ապագային մէջ: Գիտակից այդ դերին, Յունաստան ամբողջովին նուիրուած է ներքին ամրապնդման եւ բարգաւաճման աշխատանքի մը, որուն հանդէպ Մուսոլինի ցոյց կուտայ Իտալիոյ սէրն ու համակրութիւնը: Ասիկա մեծ արժէք ունի, քանի որ կ'արտայայտուի միջերկրականեան մեծ պետութեան մը անունով: Մեր կնքած դաշնագիրը հանդիսաւոր գրաւականն է երկու ժողովուրդներու մտերիմ եւ անկեղծ գործակցութեան:

Վէնիզէլոս թէեւ երեքշաբթի պիտի մեկնէր Իտալիայէն, սակայն Վիքթոր Էմմանուէլ Թագաւորին կողմէ հրաւիրուած ըլլալով, երկուշաբթի ճամբայ ելաւ դէպի Սան-Ռոսորէի արքայական պալատը, Փիզայի մօտ, ուր Թագաւորին կողմէ հիւրասիրուեցաւ երկու օր:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Իտալեւհելլէն դաշնագիրը կը բաղկանայ 28 յօդուածէ: Ա. յօդուածով երկու պետութիւնները կը խոստանան փոխադարձաբար աջակցիլ եւ անկեղծօրէն գործակցիլ՝ պահպանելու համար հաշտութեան դաշնագրով հաստատուած գոյավիճակը: Նոյնպէս կը խոստանան գործադրել այդ դաշնագրին բոլոր տրամադրութիւնները:

Բ. յօդուածը կ'ըսէ, որ եթէ կողմերէն մէկը առանց պատճառի յարձակման ենթարկուի մէկ կամ աւելի պետութեանց կողմէ, միւս կողմը չէզոքութիւն պիտի պահէ կռուի ամբողջ ընթացքին:

Գ. յօդուած.— Երբ կողմերէն մէկուն ապահովութիւնը կամ շահերը վտանգուին դուրսէն եկած բռնի արշաւանքներու հետեւանքով, միւս կողմը կը խոստանայ իր քաղաքական եւ դիւանագիտական աջակցութիւնը տալ անոր, այդ սպառնալիքներուն պատճառը անհետացնելու համար:

Դ. Յօդուած.— Միջազգային կնճռոտութեանց պարագային, եթէ պայմանադիր կողմերը համաձայն են որ իրենց հասարակաց շահերը վտանգուած են կամ կրնան վտանգուիլ, կը խոստանան խորհրդակցիլ՝ ձեռք առնելիք միջոցներուն մասին:

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐԸ

Վէնիզէլոս Հռոմի թղթակիցներուն յայտարարեց թէ Իտալիոյ եւ Յունաստանի միջեւ այլեւս Երկոտասան կղզիներու խնդիր չկայ, այդ խնդիրը կայ միայն Երկոտասան կղզիներու բնակչութեան եւ իտալական կառավարութեան միջեւ: Այդ հարցը Իտալիոյ ներքին խնդիրը կը կազմէ եւ Յունաստան միջամտելու իրաւունք չունի:

Իտալիա ամէն կերպով պիտի աջակցի Յունաստանի՝ Թուրքեւհելլէն դաշնագրին ստորագրութիւնը դիւրացնելու համար: Անկէ զատ բարեկամութեամբ պիտի դիտէ հելլէնասերպ դաշնագրի կնքուիլը:

ՎԷՆԻԶԷԼՈՍԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Թան»ի Հռոմի թղթակիցը խօսելով իտալեւհելլէն դաշնագրին վրայ, կ'ըսէ թէ ատիկա պիտի ստորագրուէր իտալեւթուրք դաշնագրին հետ միասին, սակայն Թուրքեւհելլէն վէճը արգելք եղաւ ատոր: Երբ Վէնիզէլոս իշխանութեան գլուխ եկաւ Իտալիա եւ Թուրքիա կասկածներու ենթարկուեցան մեծ կրետացիին քաղաքականութեան մասին՝ հանդէպ իրենց: Սակայն այժմ միտքերը հանդարտած են եւ Վէնիզէլոս Իտալիայէն ետք, Թուրքիոյ հետ եւս նման դաշինք մը պիտի կնքէ:

⁖ Նոր դաշնագիրը նպաստաւոր ընդունելութիւն գտաւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"Մշակոյթի Օրը,,
ԿԻՐԱԿԻ, 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

"Դաշնակցութեան Օրը,,
ՇԱԲԱԹ, 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՌԱՆՁԻՆ

ՄԱՏՐԻՏԻ ԱՂԷՏԸ

ԱՀՌԵԼԻ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

ԻՐԱՐ ԿՈԽԿՐՏԵԼՈՎ, ԲՈՑԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՎԱՌԵԼՈՎ ՄԵՌԱԾ ԵՆ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՀՈԳԻ

Երէկ հաղորդած էինք Մատրիտի «Նովէտատէս» Թատրոնին հրդեհը, ճիշտ ներկայացման մը պահուն:

Նորագոյն տեղեկութիւններու համաձայն, աղէտը ունեցած է շատ աւելի զարհուրելի հանգամանք, քան կ'ենթադրուէր: Հրդեհը առաջին անգամ նշմարեցին ամփիթատրոնի բաժինը նըստած հանդիսականները: Ցանկարծ բոց մը երեւցաւ բեմին վրայ եւ ծաւալեցաւ անլուր արագութեամբ: Հանդիսականները խելայեղ խոյացան դէպի դուրս, շատերը՝ իւրաքանչիւր յարկի սիւներուն քովէն, ուրիշներ՝ իյնալով գետնայարկի բազմութեան վրայ, ինչ որ սաստկացուց խուճապը:

Երբ առաստաղը կքեցաւ, շատեր տակաւին ներսն էին: Հրդեհին ծագումէն երեք վայրկեան յետոյ, ելեկտրական հոսանքը կտրեցաւ եւ ահագին սրահը կը լուսաւորուէր միայն կրակի բոցերէն: Այս պարագան տեղի տուաւ աննկարագրելի տեսարաններու եւ վայրենութեանց: Շատ մը վիրաւորներ դանակի հարուածներ ստացան իրենց կռնակէն, ուրիշներ խածատուեցան: Զոհերուն մեծ մասը հեղձամահ եղած էին, բայց միանգամայն կոխկրտուած հարիւրաւոր փախստականներու կողմէ: Առաջին յարկի շատ մը հանդիսականները մեռան հետեւեալ պարագաներուն մէջ,— կաղ հանդիսական մը սանդուղներէն վար կ'իջնէր, կրթնած՝ անթացուպերու եւ առաջնորդուած պահակի մը կողմէ որ քիչ յետոյ ածխացաւ: Կաղը գետին ինկաւ, եւ անթացուպերը խոչընդոտ մը կազմեցին ետեւէն եկողներուն համար, որոնք վար ինկան: Հազիւ քանի մը հոգի կրցան ազատիլ: Մուխը բռնած էր ամէն կողմ եւ զոհերը կը սահէին ու կ'իյնային հեղձամահ:

Երբ ոստիկանական եւ դատական պաշտօնեաները հասան, ահռելի տեսարան մը կը պարզուէր: Մարդիկը չկրցան յառաջանալ, որովհետեւ ոչ միայն դիակներու կոյտը արգելք էր, այլ եւ ամփիթատրոնին տանիքը փլելու վրայ:

Զոհերուն մէջ կը գտնուի երիտասարդ արուեստագէտ մը, որ կը խաղար երբ ահազանգը հնչեց: Ներքին նրբանցքի մը մէջ գտնուեցաւ ոստիկանի մը սաղաւարտը, մէջն ալ՝ ուղեղը: Իսկ մարմինը գտնուեցաւ թիկնաթոռներու բաժնին մէջ: Առաջին յարկը գտնուեցան նաեւ մարդու մը իրանը, կնոջ մը մարմինը առանց սրունքներու: Մէկ խօսքով, ցիրուցան փռուած էին մարդկային մարմնի կտորներ, թեւեր, ոտքեր, անջատուած եւ անճանաչելի գլուխներ եւլն.: Մինչեւ հիմա հանուած են 110 դիակներ: Կը կարծուի թէ մեռեալներուն թիւը 200ը կ'անցնի, իսկ վիրաւորները 400էն աւելի են:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԻՏԱԼԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՐԹՈՒԻՆ, ԴԻՐՔԵՐԸ Կ'ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԻՆ

Հազար ֆաշիստ պատանի «յառաջապահ»ներու Պոլիս այցելութեան առթիւ, իտալական բոլոր թերթերը խանդավառ թղթակցութիւններ հրատարակեցին, ամէնքն ալ իտալեւթուրք բարեկամութիւնը փառաբանելով եւ անուշ խօսքեր ըսելով: Իբրեւ նմոյշ գրեթէ ամբողջութեամբ կը թարգմանեմ այդ թղթակցութիւններէն մէկը, որ հրատարակուեցաւ Թորինոյի «կաձձէթթա տէլ փոփոլօ» թերթին մէջ:

Կ. Շաւարշունի

* * *

Կ. Պոլիս, սեպտեմբեր

Երբ Սէրայ Պուրնուի զբօսավայրին մէջ Թուրք սկաուտներ եւ իտալացի յառաջապահներ, փոքրիկ իտալուհիներ եւ եւ կըրլ սկաուտներ, խանդավառութեան եւ գոյներու կենդանի պատկերի մը մէջ, կը պռռան, կը խնդան, կը զուարճանան եւ պատանեկան թարմ ոգեւորութեամբ մը իրարու բարեկամական արտայայտութիւններ կը փոխանակեն, քովէս պոլսեցի համակրելի վաճառական մը հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէ.

— Կը տեսնէ՞ք, պատանիները բնաւ չեն սխալիր. իրենց ամբողջ անփորձութեամբը, շատ աւելի կը հասկնան քան գիտնական դիւանագէտները: Արդէն իրարու բարեկամացած կը զգան: Ինկապէս ի՞նչ բան է որ զմեզ կը բաժնէ:

«ՖԱՇԻՍՏ ՎՏԱՆԳԸ»

Ասիկա մէկ հատիկ կզզիացած երազատեսի մը զգացումը չէ սակայն: Տաղիկները, ծափահարութիւնները, ամբոխին հիացումը երբ յառաջապահները թափոր կազմած կ'անցնէին Բերայի փողոցներէն, մէկ խօսքով այն սիրալիր ընդունելութիւնը որուն արժանացան անոնք Արեւելքի մայրաքաղաքին մէջ՝ կ'ապացուցանեն թէ Իտալիա և Թուրքիա իրար հասկնալու համար եղած են:

Եւ սակայն, դեռ տարի մը առաջ, երբ «ֆաշիստ վտանգը», — խրտուիլակ մը՝ ստեղծուած շահախնդիր օտարներու կողմէ — մշտատեւ մղձաւանջի մը նման կը ճնշէր Թուրք մտքերու վրայ, անհեթեթ բան պիտի ըլլար մտածել թէ բուռ մը սեւ շապիկաւորներ կրնան Պոլիս մտնել:

Դիւանագիտական խարդախութիւններու պատմութիւնը չի յիշեր զրպարտական պայքար մը, որ աւելի նենգամիտ եւ աւելի լաւ կազմակերպուած ըլլայ: Այսօր «Թան»ն է որ կը ծանուցանէր թէ «ինչպէ՛ս Թուրք կառավարութիւնը կը դիմադրէ արտաքին որոշ ճնշումներու եւ մանաւանդ Իտալիոյ, որուն ֆաշիստ աշխարհակալութիւնը, իրաւացի կամ անիրաւ, Թուրքերը մտահոգութեան մատնած է»: Յաջորդ օրը «Էմպրոս» կամ «Մանչէսթըր Կարտիըն» կը գրեն թէ՝ Երկոտասան կղզիներու մէջ իտալական պատրաստութիւններ կը տեսնուին, Անատոլուի վրայ արշաւելու համար: Եւ վերջապէս, Մուսուլի հարուստ քարիւղի հանքերը ստանալու համար տեղի ունեցած երկար վիճաբանութեան ընթացքին, գրեթէ ամէն շաբաթ՝ անգլիական կամ ֆրանսական մեծ օրաթերթ մը մեզի կը նուիրէր Անատոլուն կամ Իզմիրը, կամ գոնէ ուրիշ գեղեցիկ եւ անտորժաքեր հողամաս մը: Եւ այսպէսով, հասանք գրպարտութիւններու ամէնէն ծիծաղելիին. — այն որ Մուսոլինիի Տրիպոլիս այցելութեան տակը՝ Անատոլուի վրայ Մուսոլինիի գլխաւորութեամբ արշաւանք մը կը տեսնէր:

Մենք կը խնդայինք. մինչ Թուրքիա Իզմիրի ամբողջ ծովեզերքը զօրաբանակներ կը հաւաքէր, զօրաշարժ կ'ընէր, Երկոտասան կղզիներու մէջ մտահոգ կը հսկէր: Ամէնէն վերջը, Մուսուլի հարցին մէջ իտալական մտացածին վտանգէ մը սարսափած, Անգլիացիներու կը թողուր քարիւղի փնտռուած հանքերը, իր ամբողջ դառնութիւնը ֆաշիստ աշխարհակալութեան գլխուն թափելով:

Այսպէս, համաձայնական միակ պետութիւնը որ 1918էն վերջ, Թուրքերու դէմ չէր պայքարած, որ հրաժարած էր ի նըպաստ իրենց այն բոլոր իրաւունքներէն, զորս դաշնագիրները իրեն կուտային, միակ յաղթական պետութիւնը որ մեծ պատերազմէն ելած էր, առանց թիզ մը թրքական հող ստանալու, կ'ամբաստանուէր Քէմալականներու կողմէ իբրեւ խարդախ եւ հողային զրաւումներու տրամադիր: Եւ այս՝ շնորհիւ այն պետութեան զրգռումներուն, որ թրքական կայսրութիւնը անհետանալէ վերջ, Մուսուլի եւ Ալեքսանդրէթի պէս վտանգաւոր բոյներ կը պահէր Թուրք սահմանագլուխին վրայ: Հեռեւա՞նքը

— Ֆրանսան, Սուրիան կլլելէ վերջ, 18 փետրուար 1926ի բարեկամական դաշինքը կնքեց Թուրքիոյ հետ: Անգլիան, Արաբիան, Պաղեստինը եւ Միջագետքը յափշտակելէ վերջ, Քէմալի հետ ստորագրեց 5 յունիս 1926ի համաձայնութիւնը: Միայն Իտալիան — ձեռնունայն... անըուժելի աշխարհակալը — կը նկատուէր եթէ ոչ թշնամի, գէթ կասկածելի հակառակորդ մը:

Բայց «Դուչէ»ն չէր կրնար թոյլատրեր որ այսպիսի ապշեցուցիչ դիւանագիտական նենգութիւն մը երկար ատեն իր մտասակար հետեւանքները շարունակէր: Իր ուժեղ եւ տեւական գործունէութեան շնորհիւ, Թուրքերը կամաց կամաց հասկցան թէ ի՛նչպիսի տխուր խաղի մը զոհերը դարձած են:

ԻՏԱԼԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Յարատեւօրէն եւ իմաստուն կերպով, առանց յուսահատելու այն բոլոր արգելքներէն որ ամէն կողմէ կը ցցուէին իր ճամբուն վրայ, երկու տարուան սեղմ եւ կորովի քաղաքականութենէ վերջ, Դուչէն յաջողեցաւ գետինը մաքրել ամէն տեսակ թիւրիմացութիւններէ եւ ստորագրել անցեալ մայիս 30ին — Միլանի մէջ Րիւշտի պէյի տեսակցութենէն վաթսուն օր վերջ — այն իտալեւթրքական դաշինքը, որ ամբողջ աշխարհը զարմացուց:

Քանի մը Թուրք գրագէտներ, Քէմալը Պոլիսը գրաւող Մէհմէտ Բ.ի նմանցուցին, Յոյները թրքական հողերէն դուրս շպրտելէ վերջ: Հիմա, բարեկամական դաշինքը կնքելէ վերջ — մանաւանդ երբ մօտ ատենէն Իտալիոյ հետ առեւտրական դաշինքն ալ կնքուի— կարելի է զայն նմանցընել Սուլթան Սիւլէյմանի, որ Վենետիկցիները եւ Ճենովացիները կանչեց, Արեւելքի առեւտուրը զարգացնելու համար, ամէն տեսակ դիւրութիւններ տալով անոնց:

Քէմալ, իր երկրին կացութիւնը շատ լաւ ճանչնալով, ըմբռնած է թէ ազգ մը՝ ինչպիսին է Թուրքիան՝ որ աշխարհի մէջ այդպիսի կարեւոր կէտ մը կը գրաւէ, չի կրնար բարձր պարիսպներ կանգնել օտար առեւտուրին առջեւ: Միջերկրականէն չի կրնար կղզիանալ նոր Թուրքիան, որ այլեւս Ասիա չէ, այլ Եւրոպա, որովհետեւ իրական Ասիան այլեւս Սկիւտարէն չըսկսիր, եւ ոչ ալ Իզմիրէն կամ Տարտանէլէն, այլ Տաւրոսի բարձունքներէն:

Եւրոպան, Արեւմուտքի մէջ իր պաշտօնը վերջացնելէ յետոյ իր հայեացքը կը նետէ այն երկիրներուն վրայ, ուրկէ արեւը կը բարձրանայ. վերստին դիւթուած է Արեւելքի յաւերժական ուղիներէն: Նոր Թուրքիան չի կրնար անոր արգելք հանդիսանալ:

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ՝ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԱՐՏԿՈՑՆԵՐ

Բայց Իտալիան Քէմալի հանրապետութիւնը չի նկատեր միայն լաւ յաճախորդ մը եւ կարեւոր հայթայթիչ մը. այլ մանաւորապէս պահապանը Սեւ Ծովու շուկաներուն եւ այն նեղուցներուն ուրկէ պէտք է անցնին — պատերազմի մը պարագային որ մեր առջեւ գոցէր Սուէզի եւ Ճիպրալթարի դռները— քարիւղի եւ ցորենի անհրաժեշտագոյն տարրերը՝ մեր բանակը, մեր նաւերը եւ օդանաւերը անուցանելու համար:

Ճիշտ է որ տեսականօրէն, բառացի կիրարկելով Լօզանի դաշնագիրը, Թուրքերը եթէ պատերազմին չմասնակցին, ստիպուած են բաց պահել Տարտանէլի դռները ամէն պատերազմող պետութեան առջեւ. այնպէս որ Թուրքիան չէզոք մնալով, մեր նաւերը կրնան նեղուցները անցնիլ եւ անհրաժեշտ պիտոյքները ստանալ: Սակայծ դիւրին է երեւակայել թէ ի՛նչ արժէք կրնան ներկայացնել Լօզանի դաշնագրի տրամադրութիւնները, եթէ Թուրքիա մեզի հանդէպ նոյնիսկ քիչ մը գէշ տրամադրուած ըլլայ. պատրուակ պիտի չպակսի իրեն, մեր առջեւ Տարտանէլը գոցելու համար. այնպէս որ Միջերկրականի մէջ սեղմուած պիտի մնանք, պարտութեան դատապարտուած՝ անօթութենէն եւ սպառումէն:

Հետեւաբար, մեզի համար Թուրքիոյ բարեկամութիւնը աւելի կարեւոր է, քան Անատոլուի մէջ մտացածին գրաւում մը: Այս պարագան վերջապէս հասկցաւ Քէմալի դիւանագիտութիւնը, որ այսօր Իտալիան կը նկատէ Թուրքիոյ ամբողջականութեան ամէնէն ապահով պաշտպանը:

Միւս կողմէ, Էնկիւրիի մէջ ամէն մարդ լաւ գիտէ թէ Իտալիա միշտ պաշտպանած է Թուրքիոյ ամբողջականութեան տեսակէտը՝ Խաղաղութեան Խորհրդաժողովի ընթացքին, նոյն իսկ երբ Քլէմանսօ կոպտօրէն կը վռնտէր Թրքական պատուիրակութիւնը, ըսելով թէ Թուրք կայսրութիւնը պէտք է վերնայ մէջտեղէն, նոյն իսկ երբ Անգլիա կ'առաջարկէր ամբողջ Թուրքիան ամերիկեան հոգատարութեան ենթարկել: Խորհրդաժողովի միջոցին Իտալիոյ բռնած հակասական եւ անճոռնի քաղաքականութեան մէջ, միակ դատը որուն Իտալիա կառչած մնաց, Թուրք կայսրութեան ամբողջականութեան տեսակէտը եղաւ. տեսակէտ մը զոր պաշտպանեց հակառակ իր անմիջական շահերուն, հակառակ Ֆրանսացիներու, Անգլիացիներու եւ Յոյներու միացած կամքին, որոնք փափաքելով թրքական իւղոտ պատառը իրենց մէջ բաժնել, չուզեցին մտիկ ընել Իտալիոյ ձայնը, որ միաժամանակ արդարութեան եւ իմաստութեան ձայնն էր:

ԿՈՒԻՏՕ ՓԱԼԼԻԴԴԱ

(Մնացեալը վաղը)

ԺԱՄԸ 600 ՔԻԼՈՄԵԴՐ

Անգլիացի օդանաւորդ մը, մտադիր է արագութեան աշխարհի մրցանիշը կոտրել անմիջապէս որ մթնոլորտային պայմանները թոյլատու ըլլան:

Կը յուսայ որ պիտի կարենայ ժամական 600 քիլոմեդրի արագութեամբ սաւառնիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

QUATRE ÉTAGES EN QUATRE MOIS

(Չորս յարկ՝ չորս ամսուան մէջ)

Հեղինակ՝ Philippe de Zara

Հրատ.՝ Le Rouge et Le Noir

փարիզ 1928.

Քաղաքական լրտեսութիւնը որուն յաջողութիւնը ցանցաւորման ու գործակալներու յատուկ ընդունակութեան մէջ է, որքան ալ ցած ու տխուր ըլլայ, միշտ իր ինքնանուէր գերակատարները պիտի գտնէ մարդկային խայտաբղէտ զանգուածներուն մէջ: Այսպէս է որ Օր. Նատիա կ'իյնայ անոր գիրկը եւ իր կոչումը արժեցնելու համար, գործ կը փնտռէ Պոլսոյ ֆրանսական ցեղեկատու ճիւղին մէջ, զինադադարէն յետոյ, այն միջոցին որ քաղաքը ենթակուած էր Համաձայնականներու վարչութեան:

— Մոսկուա ծնած եմ, կը ներկայացնէ ինքզինքը, հարուստ ընտանիքէ:

Բայց, բոլշեւիկեան փոթորիկը ուրիշ հարուստներու հետ զինքն ալ նետած է օտար ափերու վրայ, աղքատ եւ անօք: Չորս լեզու գիտէ. զարգացում եւ ընդունակութիւն ունի. ապրիլ պէտք է եւ պատրաստ է ոեւէ գործ ընելու, — ֆրանսական վարչութիւնը անոր կը յանձնէ համեստ աշխատանք մը թղթատարի առաքման մէջ: Բայց, հոն չէ որ Նատիա պիտի գտնէ ինչ որ կը փնտռէ: Գիտէ թէ սպասարկութեան պետը կը բնակի ու կ'աշխատի նոյն շէնքին մէջ, չորրորդ յարկին վրայ: Հոն պէտք է բարձրանալ, ու ամէն ամիս, Նատիա կը յաջողի մէկ մէկ յարկ բարձրանալ՝ պաշտօնով: Այն կիներէն է որոնք կիրքէ աւելի գիտութիւնն ունին սէր ներշնչելու: Վայելչօրէն ժուժկալ, արժանաւոր եւ առաքինի ըստ երեւոյթին՝ մինչեւ որ աւիթը եկած նկատեն ո՛չ թէ իյնալու, այլ նետուելու...: Հաշուուած ժպիտները որ կը շռայլեն անմեղութեան շնորհով, նայուածքներ որոնցմով կը յուսադրեն առանց խոստանալու, մասնաւոր համակրանքի լուռ խոստումներ, զորս հաւասարապէս կ'ուղղեն ամէն մէկուն՝ անշահախնդրութեան հաւաստումներով, տարրերը կը կազմեն թաքուն գիտութեան մը, որուն օրէնքները գաղտնիքը կը մնան կարգ մը կիներու:

Ըսնոցմէ է Նատիա, որ իր պաշտօնավարութեան չորրորդ ամսուն, երբ կը բարձրանայ սպասարկութեան չորրորդ յարկը, արդէն, սիրահար սպաներու բազմութիւն մը ձգած է ստորին երեք յարկերուն վրայ, առանց սակայն իյնալու, միշտ յուսադրելով՝ առանց խոստանալու: Ռոլթ... իսկ պիտի ստեղծէ. դե... Իր մարմինը պահած է... յարկին, հոն ուր սպաս... գաղտնիքները կը հաւա... նոր պետին՝ Ռոլան տը ֆ... քի ձեռքերուն մէջ, ... հրամանատար:

Ու Նատիա՝ գործի ... նորօրէն:

«Հաճր մտերմութ... շաբաթներ, երեք շաբաթ... հոգիները իրար կը փն... դոտ բիբերու տակ, ... խռովին, կը խուսափին ... դարձեալ կ'ուգան իրար... խոցուած: Խորամանկ... նրբանցքներուն մէջ ճ... սադրուած հանդիպում... արկածին ամբողջ ընթ... դեւը»:

Ու Ռոլան տը Քէրա... րուն քունքերը սկսած ... ճերմկիլ, պայքարի ա... որուն կեանքին մէջ կ... քիչ տեղ բռնած են, ... տանիի մը պէս կ'իյնա... յի ցանցին մէջ: Ու մայ... տաբոյր գիշեր մը, ... յանձնուի անոր: Տիրած է ... միջնաբերդին եւ անոր ... ներուն, զորս կը փութա... թշնամիին՝ Թուրքին ...

Բայց, յանկարծ, ... բացուի Նատիայի հոգի... կը զգայ իր արարքին ... նը, զղջումը կը բռնէ իր ... կ'երթայ նետուիլ Ռոլա... րուն տակ

— Ռոլա՛ն, դատէ՛ ... նէ՛ զիս: Հարիւր տեսակ ... արժանի եմ: Մատնեցի ...

Այս է դրուագը որ ... Զառայի գրչին տակ կը ... ժուժկալ ոճով մը: Վ... մոլութիւնը որ յա... ֆրանսական վէպին, ... թեան մը պէս կը պա... պատմուածքին կուռ... ընթերցման մը հրապ...

Մ. ԽՈ...

ՀԱՅԻ ՍՂՈՒԹԵԱՆ ...

Մինչդեռ մէկ կողմէ ... վարութիւնը կը պայք... թեան դէմ, միջոցներ ... նելով շահագործողներու ... միւս կողմէ, ցորենի արտ... իրենք իսկ կը ջանան ... աժանցնելու միջոցներ ... առանց վնասելու իրենց ...

Ռուէնի մէջ, ցորե... թայթիչները մտադիր ... հաշուոյն, համագործակց... ղացք-փուռ մը բա... յուսան այս կերպով հաց ... կամ 30 սանթիմ աժ... ծախել:

''ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԷՍ ԱՇԽԱՐՀԸ ԿԸ ՓԼԻ

Գրեց՝ ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Մամաս վարժապետ երիտասարդ օրերուն Ս. Կարապետ տեսած փէհլիվան է եղեր, յետոյ տիրացու ու վարժապետ: Աչքէ զարնուած եզներուն վրայ արճիճ կը թափէր: Հիւանդներուն ափսոնի դերձան կը կապէր: Դողի, դեւի, տարտի, ցաւի թուղթ կը շինէր: Ինչպէս վարժապետ, աշխարհք չէր տեսեր: Եկեղեցիի մէջ, Օհան կը դրդրար ինքնիրեն, երբ ժամկոչը ուշ կը հասնէր կանթեղները լուսելու, որ խօճապաշի Մանօն հակառակ իր բոլոր մեղքերուն, մինտէրը դասի ճաղերուն քով կը ձգէր, որ աշակերտները «փոխ-քարոզի» բառերը իրենց լեզուներուն տակ կը ծալլեն:

Ու այսպէս, ձմեռ ժամանակ ալ Օհան հազար ու մէկ բաներ ունէր ընելիք ու ըսելիք:

— Չէ, չէ, որ էսպէս երթայ, էս աշխարհը կը փլի, կը փլի:

* * *

Գարունին երբ ախոռներուն դռները կը բացուին ու դաշտը անպարագիծ, եզներու աչքերուն մէջ կապոյտ - կանանչ հորիզոն կը կապէ, Օհանին եզներն էին որ բոլորին մէջ հպարտ գլուխ կը բռնէին երկնքի դէմ, ու կոտոշ կոտոշի կռուըտուք կը փորձէին: Արապը, սեւ եփենոսեայ փայլունութիւնով, պէշշօն կռնակին վրայ նաշխուած, կ'ըսես, «հալք» ինկած դաշտի մը նկարն էր, կէս արտ ու կէս ձիւն: Ու այսպէս Ծիրանը, Մարալը, Տիքքօն: Օհան անոնց ճակատներուն, կոտոշներուն վրայ ճիճեռներ, կապոյտ յուլունքներ շարած էր: Գիւղացիները կը հիանային Օհանին եզներուն վրայ: Ինչո՞ւ չհիանային. ձմեռ ատեն, Օհան ախոռէն քիչ անգամ դուրս կուգար: Ձեռքը միշտ եզներուն վրայ էր. անոնց հետ կը խօսէր, անոնց շարժումները իմաստ ունէին իրեն համար: Եզներուն կարօտին պէս, ան ալ կը սպասէր, որ ձմեռը իր հսկայ սաւանը ծալլէր ու հեռանար դաշտերէն: Եզներու աչքերուն պէս իր աչքերուն մէջ ալ ձգուէին գարունի գունաւոր առէջները թել թել ու մեղուները եզներու կոտոշներուն ու իր արախչիին շուրջ դառնային:

* * *

Գարուն էր: Հողի բարկ հոտ, աղօթք ու արշալոյս: Հորիզոնին մօտ, մութ կապոյտ ներկով գծագրուած կ'անցնէր Օհանը՝ բահն ուսին: Օհան այդ ձմեռ, կարծես աւելի էր ծերացեր, կարմուճին արտը ինչքա՛ն հեռացեր էր, կարծես աւելի հեռու ըլլար քան երկինքը: Մարկոսն ու մշակը հոն վար կ'ընէին: Օհան արտին քարերը հաւաքեց, ջուրի առուն մաքրեց. նաեւ դիտել տուաւ մշակին:

— Չէն տուր, ձէն, Վարդան, եզները մի՛ մխտէր:

— Վաղը ջուրին օրն է, Մարկոս, էսօր կաւառները պիտի շտկուին, խօսեցաւ Մարկոսին:

— Ես կը շտկիմ աբար, դուն գնայ գեղ, տես թէ Ընքապ Մարուպը քաղաք կ'երթա՞յ: Էդ խափը խրկիմ որ կտոր դնեն:

— Որ կ'ըսիմ կը նեղուիս, Մարկոս, ձայնը բարձրացուց Օհան, բահը ուսէն վար առնելով. էդ խափը քաղաք խրկելու ի՛նչ պէտք կայ: Էդ՝ մեր Մուսեխն ըլ կրնայ շիներ: Խափի երկաթի, սամիներուն համար Մուսեխը լաւ է: Ես երթամ կաւառները շտեմ:

Մարկոս չյաջողեցաւ վերջապէս: Ան կ'ուզէր հայրը գիւղ խրկել որ կաւառները շտկել չերթայ:

Օհան ճամբայ իյնալու համար, կը պատրաստուէր բահը ուսին դնել երբ նկատեց, որ մշակը ակօսները փարտ կը նետէ, գէթ իրեն այդպէս թուեցաւ:

Մշակին ձեռքէն առաւ արօրը. արտի երկայնքին, քով քովի չորս ակօսներ ձգեց ցոյց տալու մշակին, որ խաթերը մրճանի պէս պէտք է շարուին:

— Չէ, չէ որ էդպէս վար ընես քեզ աղջիկ չեն տար, Վարդան, կը խօսէր իր բարկութեան հետ երբեմն լուրջ կատակներ խառնելով: Վարդանին սորվեցուց մաճին վրայ ծռելու կերպը, մանաւանդ եզներուն ձայն տալու եղանակը:

Օհան բահը ուսին նորէն արտին չորս կողմը դարձաւ... րուն նայեցաւ, շտկեց, շտկրտեց ու թումբերու ճամբէն ... խրաճի արտին կաւառները շտկելու:

Այդ երեկոյ ուշ ատեն, Օհան տուն վերադարձաւ, բա... կըթնցուց ու ինքնալ դրան սեմին վրայ նստեցաւ պահ մը ... մէջքին վրայ դրած: Մէջքին վրայ ցաւ մը կը զգար ու աչք... չէր սանդուխներէն վեր, չարտախ ելլել:

— Մարկոս, ձայն տուաւ դունէն:

Մարկո՛ս ախոռէն դուրս ելաւ երբ լսեց հօրը ձայնը:

— Մարկոս, ընկողինը հա՞զր է, հարսին ըսէ քիչմի... ցընէ՝ մէջքիս վրայ դնելու. մէջքս էնպէս կը ցաւի... էդ կա... շտկեցի: Վաղը ֆասուլեաները պիտի թափուի. որ կ'ըսի... սոտիս Մարկոս, ֆասուլեային մէջ էծի ոտք կար:

— Պռա, քու էծիդ ըլ, քու թարլիդ ըլ, բարկացաւ Մ... հայրը սանդուխներէն վեր հանելով ուղիղ անկողին տար...

— Հեղ մը որ տեսնամ, էդ էծերուն ոտքերը պիտի ... հա, հա, էդ մարդը թող երթայ գանգտի. էն ատեն, ես գի... ըսելիքս: Հեղ մը տեսնամ...

Մարկոս կերակուրէն յետոյ դուրսը, սանտքարին ք... երթալ: Հօրը դրդրուքէն ձանձրացեր էր, շատ էր ձանձր...

* * *

Ամէն երեկոյ, գիւղացիները պահ մը սանտքարին ... կը գտնէին, կը խօսէին դաշտի, եկեղեցիի, վերջապէս օր... ցերուն շուրջ: Այդ երեկոյ, բանիմաց գիւղացիներու մէջ ... հոգութիւն մը նստած էր: Տիրացու Մակարին տոմարը ... ցոյց չէր տար: Իրիկուան դէմ հաւերու կանչելն իսկ լաւ ... են: Երեցփոխը քաղաքէն գէշ լուրեր բերած էր: Ալմանը ... կը յաղթէ: Թուրքը սանճախը շէրիֆ է քաշեր: Կ'ըսեն որ ... մէն Մոսկովը Էրզրումի ճամբան է բռներ: Երեցփոխը ... այդ օրը քաղաքի ճամբին դրան վրայ փաթթցաւորներ ... տեսեր:

(3) (Շարունակ...)

…ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ …Ր. ՊԷՅՑԸՆ ՓԱՈՒԼԻ ՀԵՏ

ԼՈՆՏՈՆ, 21 սեպտ.

…Պետը կը սպասէ ձեզ։ …կառուցթեան հիմնադրին …կան քարտուղարն է որ …ընորդէ զիս զօրավարին …որ վերադարձած էր Իր…այէն։

…ական մեծ յուզումով է …մոնեմ իր աշխատասրա… …ժամանակ չեմ ունենար ա…երկար խորհրդածելու։ Ա…րիկ գէմս է ամենահամակ…ծերունին, որուն հանդի…եմ մինչեւ հիմա. առոյգ, …սարդ եւ ժպտուն։

…Շատ ուրախ եմ որ վեր…ես առիթը ունեցայ Հա…ներն ալ ընդունելու գրա…կա։ Իմ միակ փափաքս է …նալ բոլոր սկաուտները, ո…ցրուած են աշխարհի չորս …։

…Ջափէն աւելի երջանիկ …սոր, հայ սկաուտներուն …նել ներկայացնելու եւ վըս…ցնելու ձեզ թէ ձեր գծած …ն է որ պիտի քալենք …ւ յետոյ, ինչպէս ըրինք …եւ հիմա։

…Ձեր մասին լսած եմ ար… …եւ հրաւիրած յառաջիկայ …ման ճէմպօրիին։ Ես գի… …Հայաստանի պատմութիւ… …եւ անոր տառապանքները։ …նէ եղէք թէ ոչ մէկ ջանք …ի խնայուի ձեզ օգտակար …լու համար։

…Շնորհակալութեան բառեր …կուզան ինծի և կը սկսինք …ել։ Կը պատմեմ իրեն մեր …պատմութիւնը։ Մեր ջան… …ը, դժուարութիւնները եւ …ները։ Ցոյց կուտամ մեր …նկարները եւ պետը կը …ազանչէ.— «Սիրուն տղաք, …պայման պիտի տեսնեմ զի… …յառաջիկայ տարի»։ Եւ կը …ի յառաջիկայ տարուան …պօրիին մասին, որ հսկայա… …պիտի ըլլայ եւ այսպէս կը …ցնէ իր խօսքը.

…«Մեկնելէ առաջ կ'ուզեմ …նել որ գործը լաւ ճամբու …է։ Որքան շատ ըլլանք, …ն աւելի լաւ կը տարա… …այս շարժումը»։

…ւ խաղաղասէր ծերունին, …կին յաղթական զօրավարը …ոսի իր երկու միլիոն սկա… …ներուն մասին, զոր անուա… …է «Խաղաղութեան բանա… …Ջինքը լսելը այնքան մեծ …նք մըն է որ ցաւով կը …ւիմ։

…«Լաւ նշան, կը փսփսայ …միջազգային խմբապետին …կանը որ կ'առաջնորդէ …։ Իսկ ես, նրբանցքին մէջ …ղթաւեմ այն սիրուն գիր… …զը նուիրած է ինծի, գեղե… …ձոնով մը. «Ամենագեղեցիկ …ր Հայութեան համար»։

ԶՈՒՐԳԷՆ ՄԵՏԱՍՈՒՐԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՔԱՐԻՒՂ ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ քարիւղի մենաշնորհի վարչութիւնը ատենէ մը ի վեր, երկրին զանազան մասերուն մէջ քննութիւն կը կատարէր, քարիւղի հանքեր փնտռելու համար։ Քննութիւնները ներկայիս կը կատարուին Էրզրումի մէջ եւ նպաստաւոր արդիւնք տուած են, ինչպէս քննիչները կը տեղեկագրեն։

Տեղեկագիրներուն համաձայն, քարիւղի հետքեր տեսնուած են Էրզրումի կուսակալութեան Հասան Գալէ, Խնուս եւ Դերջան գաւառակներուն մէջ։ Դերջանի քարիւղի մենաշնորհը տարիներ առաջ առնուած է եղեր Ճէլալէտտին փաշայի կողմէ, բայց տեղւոյն մէջ «սոնտաժ»ի գործողութիւնը կատարուած չըլլալուն, մենաշնորհը ջնջուած է։

Ընդհ. պատերազմին, ռուսական գրաւման միջոցին, Ռուսերը օգտագործած են Դերջանի քարիւղը, բայց եւ քաշուելու ատեն, բոլոր գործիքները միասին տարած են. Թուրք ուժերուն հրամանատար Քեազիմ Գարապէքիր փաշա ալ, քարիւղ հանելու գործողութիւնը արգիլեր է իր կարգին։

Հասան Գալէի շրջակայ քարիւղի հանքերն ալ, ժամանակին Ռուսերը բանեցուցած են եւ հանուած քարիւղն ու մազութը գործածուած է Կարս—Էրզրում շոգեկառքին մէջ։

Տեսնուած է նաեւ որ Էրզրումի Բասենի դաշտին ջուրերուն մէջ քարիւղ խառնուած է։ Բաբերդի Ճիմ Աղըլլար գիւղի ժողովուրդն ալ ինք կը հանէ իր քարիւղը։

Մենաշնորհի քննիչները դեռ գիտական գործողութիւններ չեն կատարած եւ իրենց տեղեկութիւնները քաղած են տեղացի ժողովուրդէն։ Այս վայրերէն ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կը տրուի Հասան Գալէի քարիւղներուն, որոնք բաւական նկատելի քանակութեամբ պէտք է ըլլան, Ռուսերու կողմէ կատարուած քննութիւններուն նայելով։ Ռուսերը կատարեալ կազմակերպութիւն մը ըրած էին, Հասան Գալէի քարիւղները շահագործելու համար։

Աւելի խոր քննութիւններ կատարելու համար 40-50 հազար ոսկիի պէտք տեսնուած է, այնպէս որ մենաշնորհի վարչութեան գործը չի նկատուիր այս լուրջ աշխատութիւնը եւ կառավարութիւնը ձեռք պիտի առնէ։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ» Ը

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՑԻ ՍՈՎԸ

Ցարերու նախկին մայրաքաղաքին, Լենինգրադի մէջ, ժողովուրդը կը նեղուի հացի պակասէն։ Այս առթիւ բոլշեւիկեան թերթ մը կը գրէ.—

«Այս վերջերս, տեսնուեցաւ որ ժողովուրդը կը խռնուէր փուռերուն առջեւ, հաց եւ ալիւր ձեռք ձգելու համար։ Ասիկա առաջ կուգայ հացի պահանջին նկատելի յաւելումէն (100ին 50)։ Պատճառը, մասամբ այն է որ, զանազան շշուկներէ սարսափած անձեր, կը ձգտին պաշար հաւաքել։ Պէտք է յայտարարել թէ, ալիւրի սով չկայ Լենինգրադի մէջ»։

Հակառակ ասոր սակայն, ժողովրդական խռնումին առաջքն առնելու համար, որոշուեցաւ գիշեր ցերեկ փուռերը բաց պահել, վաճառորդներու եւ խանութներու թիւը շատցնել եւ աւելի մեծ քանակութեամբ հաց եփել։

ՎՈՏԿԱՅՈՎ ԵՒ ԳԻՆԻՈՎ

Առանց վոտկայի եւ գինիի, մարդ չի կրնար գոհացում ստանալ Մինսքի շրջանին մէջ, կը գրէ բոլշեւիկեան «Բիէդնոտա» թերթը։ Գիւղական շատ մը սովետներու մէջ, նախագահները եւ քարտուղարները կը գինովնան, ամաններով գինի կը ստանան իբր կաշառք եւ մտերմական յարաբերութիւն կը մշակեն կուլակներու հետ։ Կ'օգնեն կուլակներուն, որպէսզի անոնք զերծ կացուցուին տուրքերէն, զինուորական ծառայութենէն, եւայլն։

ԲԱՆՏԻ ՏԵՂ

ՏԱԺԱՆԱԿԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

«Կրասնայա Կազէթա» կը գրէ թէ, բանուորական հաւաքոյթներու մէջ, յաճախ ցոյց տրուած է կարճ բանտարկութիւններու անպատեհութիւնները։ Այս կարգի բանտարկեալները կը ծառայեն խճուղելու բանտերը եւ կ'արգիլեն աշխատանքով կարգի բերելու ջանքերը։

Ասոր առաջքն առնելու համար իշխանութիւնները հրատարակեցին հրամանագիր մը, որով մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուածները պիտի կատարեն տաժանակիր աշխատանք։ Այս հրամանին կ'ենթարկուին, բացի ոչ-բանուոր տարրերէն եւ անուղղայ ոճրագործներէն, բոլոր բանտարկեալները։

Այս կերպով, բանտերը բաւական մը պիտի պարպուին կը կարծէ, թերթը, որ կ'աւելցնէ.

«Ներկայիս ինչպէս յայտնի է, տաժանակիր աշխատանքի փոխարէն՝ վարձք չի տրուիր, մինչ նախապէս, այս պատժին ենթակաները կը ստանային իրենց ինկած վարձքին կէսը եւ յաճախ երեք քառորդը»,

Բայց համաձայն նոր հրամանագրի, տաժանակիր աշխատաւորներու ամբողջ օրավարձքը պիտի երթայ «տաժանակիր աշխատաւորներու գիւան»ին։

Այս կերպով, աշխատանքի կրթական արժէքը կը կորսուի, աշխատանքը կը դառնայ պատիժ եւ փոխանակ նպաստելու ոճրագործներու վերակրթութեան, պիտի նպաստէ անոնց բարոյականի վերջնական անկման։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ 22 սեպտ — Հ. Ց. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութիւնը, որ աւելի քան վեց ամիսներ, յաջորդաբար շարք մը դասախօսութիւններ տուաւ, վերսկսած է նոյն շարքը, սեպտեմբերէն սկսեալ։

Հինգշաբթի, սեպտեմբեր 27ին ժամը 8ին, (63 րիւ տը լա րէփիւպլիքի Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ, պիտի դասախօսէ ընկեր Պ. Հիւսեան։ Ընխտիր կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Վարչութիւն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

կիրակի օր տեղի ունեցան փարիզի պատուոյ դասակարգի խումբերուն ախոյեանական առաջին մրցումները: «Club Français»ի եւ ֆրանսայի ախոյեան Red Starի մրցումը տեղի ունեցաւ Stade Buffaloի գեղեցիկ մարզադաշտին մէջ: Հանդիսատեսներուն թիւը 12—15 հազար կը հաշուուի. Նախապէս ֆրանսական թերթերը գնահատելով երկու խումբերուն արժանիքը, ֆրանսայի ախոյեան խումբին յաղթանակը կը յուսային, բայց հակառակը պատահեցաւ, Club Françaisի խումբը 0ի դէմ 4 նշանակէտով ջախջախիչ պարտութեան մատնեց Red Star խումբը: Յաղթական խումբին յառաջապահներէն Սարգիս կարապետեան իր նուրբ խաղարկութեամբ գնահատելի էր. մրցման ընթացքին իր հարուածներով շահեցաւ երկու նշանակէտեր՝ բուռն ծափեր խլելով հանդիսատեսներէն. Մրցումէն վերջ միութեան վարիչները եւ տեղական թերթերը գնահատեցին մեր հայրենակիցին նուրբ խաղարկութիւնը:

փարիզի պատուոյ դասակարգի մնացեալ խումբերէն Stade Français 4ի դէմ 4ով հաւասար մնաց Général խումբի դէմ. C. A. Paris յաղթեց 2ի դէմ 4 նշանակէտով C. A. Quatorze խումբին, իսկ U. S. Suisse խումբը յաղթեց 0ի դէմ 1ով Levalloisի խումբին:

.˙. Յառաջիկայ կիրակի, Club Français պիտի մրցի Stade Françaisի Ա. խումբին դէմ. այս մրցումին եւս պիտի մասնակցի Սարգիս կարապետեան յառաջապահներուն գծին մէջ: Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Stade Elisabetehի մէջ եւ պիտի սկսի ժամը 3ին :

Գ. Գասապեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԱՒԱԶԱԿԱԽՈՒՄԲ ՄԸ՝ կազմուած Սերպերէ ոչ մտատանջութեան կ'ենթարկէր նոյնիսկ փարիզի ոստիկանութիւնը, օձիքը ձեռք տուաւ վերջապէս, հետեւեալ պարագաներու մէջ։

Գաղտնի ոստիկան մը կը հետապնդէր երկու Սերպեր, որոնց գոհարավաճառի մը քովէն դուրս ելլելը տեսեր էր։ Չերբակալեց զանոնք։ Տարաւ կեդրոնական ոստիկանատուն, ուր անոնցմէ մէկը, բաւական յամառելէ յետոյ խոստովանեցաւ թէ՝ իրենց վրայ գտնուած ադամանդները՝ գողցուած էին տիկին Էսմէրեանի տունէն։

Ոստիկանները յաջողեցան նաեւ ձերբակալել աւազակախումբին պետը, սերպ, միականի ձօրեց անունով, որ կը ջանայ մեղմացնել իր մեղսակիցներուն յանցանքները։

— Ամէնէն կարեւոր աշխատանքը միշտ ալ ինծի վիճակած էր, խոստովանեցաւ, որովհետեւ ընկերներս, բոլորն ալ գիւղացիներ են։

Ան թուեց նաեւ իր մէկ քանի նշանաւոր կողոպուտները։ Ծերակուտականի մը տունէն, միայն ոսկի ժամացոյց մը կրցած է վերցնել շղթայով։ Բայց միլիոնատէր վանտէրպիլթի տան կողոպուտը աւելի շահաւոր եղած է, ձեռք անցուցած է 300,000 ֆր.ի գոհարեղէն, զոր ծախած է ամէնը 7500 ֆր.ի։ Կողոպտած է նաեւ Չեքոսլովաք դեսպանատունը եւլն։

Ամբողջ խումբը, երկու գողօնաթաքոյց վաճառականներով մէկտեղ, դրուեցան բանտ։

ԴԻԱԿ ՄԸ.— Առջի առտու, Նանթէռ բնակող երիտասարդ մը, լսեց որ դրացուհի մը իր մօրը կը պատմէր թէ՝ ճամբուն վրայ գտեր էր արիւնոտ գլխարկ մը։

Հետաքրքիր երիտասարդը գնաց ցոյց տրուած վայրը եւ ճամբուն մէկ կողմը, փոսի մը մէջ գտաւ սպաննուած Արաբի մը դիակը։ Անմիջապէս լուր տուաւ ոստիկանութեան որ փութաց ոճիրին վայրը։

Բազմաթիւ վէրքեր կը կրէր դիակը, աչքին, քիթին, վիզին ու փորին վրայ։

Քննութեան առաջին արդիւնքը ցոյց կուտայ, որ ոճիրը գործուած է Արաբներու միջեւ կռիւի մը հետեւանքով։

Նոյն գիշերը, ժամը 1.30ին կին մը նշմարեր էր երկու մարդեր։ Մէկը նստած գետինը, միւսը հակած անոր վրայ, զայն համոզելու ձեւերով։ Բայց կինը մտքէն իսկ չէր անցուցեր թէ ոճիր մը կը պատրաստուի ու հանդարտօրէն իր տունը մտեր էր։ Քննութիւնները առաջ կը տարուին։

ՉԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ.— Անցեալ օր, պատմութիւնը ըրեր էինք ամերիկացի աւազակուհիի մը, որ կողոպտելէ յետոյ իր զոհերը, անոնց տափատները վար առնել կուտար, ապահովելու համար իր փախուստը։ Կ'երեւի չէր գոհացեր կողոպտելով վեց խաղամոլներ, որոնցմէ մէկն ալ ոստիկան։ Փորձը ուզեց կրկնել անցեալ ուրբաթ, պզտիկ փոփոխութիւններ մը մտցնելով իր սովորական խաղին մէջ։ Փոխանակ օգնութիւն կանչելով, իր զոհերը դուրս քաշելու իրենց բնակարանէն զանգակը զարկաւ այս անգամ, եւ միշտ ատրճանակի սպառնալիքին տակ՝ ստիպեց տանտիկինը որ մինչեւ սրահ նահանջէ, յետոյ բոլոր տնեցիները մէկ կարգի վրայ կեցուց պատին տակ եւ հրամայեց իր մեղսակիցներուն, որ գործի սկսին ։

Բայց տան սպասուհին, որ նշմարեր էր թէ կողոպուտէն յետոյ անոնք մտեր էին Նիւ Եորքի մեթրոն, լուր տուաւ ոստիկաններու, որոնք ինքնաշարժերով գացին եւ յաջորդ կայարանը վար իջեցուցին աւազակապետուհին, որ ամէն ինչ խոստովանեցաւ։

Իր վերջին կողոպուտը՝ մօտ 80,000 ֆրանք գտնուեցաւ գըլխարկին տակէն։ 17 տարու աղջիկ մը, սիրուն դէմքով։

ԿՈՉ

Նկատի ունենալով որ ազգային զանազան հոսանքներ անտարբերութեամբ կը վերաբերուին կրթական խիստ կարեւոր հարցի մասին, իսկ Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը թուխս նստած է 4 - 5 տարիներէ ի վեր Փարիզի հայ գաղթական ժողովուրդին լումաներէն գոյացած 700,000 ֆրանքին վրայ եւ զայն իւրացուցած Association Cultuelle անուան ներքեւ, երկու տարիէ ի վեր օրօր կը կարդայ,

Պոլսոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան 23սեպտ. 928ի Ե. Ընդհ. ժողովի որոշման համաձայն, Վարչութիւնս խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու Հայրենակցական քոյր Միութիւնները և հայաշատ արուարձաններու (Ալֆօրվիլ, Պուա-Քօլօմպ, Վիլէժ-լը-Պէլ եւ Սարսէլ) Ազգ. Միութիւններէն մէկ մէկ ներկայացուցիչներ 30 սեպտ 928, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 3 bis Passage Lauzin Պ. Գարակէօզեանի բնակարանը։

Վարչութիւն

Պոլսոյ եւ շրջ. Հայր. Միութեան

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

…երինը գլուխը վազեց, ականջ…ռաքցան, միտաղական ցըն… …մը զգաց եւ անգիտակցա… …ձեռքը երկնցնելով՝ վերցուց …րանը։

…յո՛, անիկա էր, բացուած եւ … կարծես թէ կը հսկէր …ղան մասունքի մը, որ բանա… …ծ էր։ Ո՛հ, ամէն բան … էր, վերջացած էր իրեն … Հոգին պարապ էր պահա… …պէս։

…սենեակը լուսա… …ցաւ, տեսաւ Մարգարիտին …մնելը եւ հագիւ ժամա… …նեցաւ պահարանը գետին …, բայց նշմարեց որ աղջիկը …կեց ընելիքը եւ բաւեն ա… …մը միացաւ ցաւին։

— Բարի իրիկուն, ըսաւ Մարգարիտ, լոյսը սեղանին վրայ դնելով, քեզ մութին մէջ թողուցեր են։

— Բարի իրիկուն, մրմնջեց, վճռելով բացատրութիւն տալ, յետոյ փոխել եւ այլեւս չտեսնուիլ։

— Նստէ՛։

Մարած աչքերով դիտեց աղջիկը, այո՛, Մարգարիտն էր, բայց այդ պահուն զայն կ'ատէր։

— Ներողութի՛ւն, թոթովեց։ Դիտմամբ չըրի, ցած մէկը չեմ, տեսայ այդ պահարանը, դպայ եւ չկրցայ չնայիլ…

— Քո՞ւկդ է։

— Իմս է։

Մարգարիտ շառագունեցաւ եւ շփոթեցաւ, մինչդեռ Անանիա բուռ մը ալատած՝ կը սկսէր իրերը զանազանել եւ պատճառաբանել։ Հպարտութիւնը կրած ամօթէն վիրաւոր՝ զինք կը խրատէր ըսելու թէ հնչեակին առաքում ; կատակ մըն էր։ Բայց Մարգարիտ պտոյտի հագուստով, իրանը սեղմած կանաչ, փայլուն երիզով այնքան գեղանի էր որ ստել իրեն՝ պիտի նշանակէր խաբել հրեշտակ մը։ Անանիա պիտի ցանկար լոյսը մարել, լուսնի լոյսով միայն Մարգարիտին մօտ, ծնրադրել եւ ամէնէն քաղցր անուններով կանչել, բայց չէր կրնար, թէեւ կը տեսնէր որ ան ալ աչքերը կը պտտցնէր հեշտալի սարսափով մը, սիրոյ կոչին սպասելով։

— Հայրդ կարդա՞ց, հարցուց ցած ձայնով։

— Այո՛, կարդաց եւ կը ծիծաղէր, պատասխանեց Մարգարիտ յուզուած գրեթէ։

— Կը ծիծաղէ՞ր։

— Այո՛, վերջը թուղթը ինծի տուաւ եւ ըսաւ, «Ո՞վ է արդեօք»։

— Եւ դո՞ւն, հապա դո՞ւն.

— Ես ալ…

Ցած ձայնով խօսիլ սկսան, հեշտալի դաւադրութեան մը խորհուրդով շրջապատուած։ Ցանկարծ Մարգարիտ ձայն ու կերպարանք փոխեց.

— Ո՜հ, ահա՛ հայրիկս։ Անանիան հո՛ս է, ըսաւ՝ դէպի դուրս վազելով, մինչդեռ Անանիա բոլորովին կը խռովէր։ Զգաց կնքահօր տաք ձեռքին սեղմումը, տեսաւ կապոյտ աչքերը, ոսկի շղթային փայլը, բայց չփնտռեց բարի խրատները զորս Մարգարիտի հայրը այն իրիկուն տուաւ իրեն։

Դառն տարակոյս մը կը տանջէր զինք։ Մարգարիտ հասկցա՞ծ էր թէ ոչ հնչեակին ճիշդ նշանակութիւնը, ի՞նչ կը մտածէր։ Բան մը չէր ըսած յիմարօրէն փախցուցած թանկագին վայրկեաններուն։ Խռոված երեւոյթը բաւական չէր, ո՛չ, աւելին կ'ուզէր գիտնալ, ամէնը գիտնալ կը փափաքէր…

— Ի՞նչ բան, տխրութեամբ հարցուց ինքնիրեն։ Ամէն բան անօգուտ է, նոյնիսկ եթէ Մարգարիտ հասկցաւ, եթէ կը սիրէր զինք։ Յիմարութիւն մըն էր։ Անհուն պարապ մը կը շրջապատէր զինք, եւ այդ պարապութեան մէջ կը խօսէր պարոն Կարբոնին, առանց լսուելու, ինչպէս անապատի մը մէջ։

— Ուրախ եղի՛ր եւ միայն դասերուդ վրայ մտածէ, եզրակացուց կնքահայրը, տեսնելով որ Անանիա կը հառաչէ։ Զուա՛րթ եղիր ուրեմն, մա՛րդ եղիր։

Մարգարիտ վերադարձաւ մօրը հետ, որ իր կարգին խրատներ տուաւ ուսանողին եւ խրախուսեց զայն ։

Աղջիկը սենեակին մէջ կը պտտէր, մազերը զարդարած էր, դէմքը շպարած։ Աչքերը կը փայլէին, գեղեցիկ էր եւ Անանիա զգլխած էր մտածելով Ակատային համբոյրին վրայ։ Երբ Անանիա սենեակէն դուրս ելաւ, Մարգարիտ հետեւեցաւ իրեն մինչեւ դուռ։ Լուսինը կը լուսաւորէր բակը, ինչպէս այն հեռաւոր իրիկունը՝ երբ Մարգարիտի քաղցր բայց խրոխտ տեսութիւնը մանուկին մէջ արթնցուցած էր պարտականութեան գիտակցութիւնը։ Անանիա կը կարծէր թէ կ'երազէ, պիտի թռի պիտի անհետանայ անհունութեան մէջ եւ ինք երբեք պիտի չկարենայ հասնիլ անոր ետեւէն։

— Ալ պիտի չտեսնեմ, պիտի մեռնիմ հազիւ թէ դուռը գոցէ, մտածեց երբ հասան ճակատագրական սահմանը։

Մարգարիտ դուռը բացաւ, յետոյ դարձաւ ձեռքը ուսանողին ուսին դրաւ, տժգունած էր։

— Երթաս բարով…պիտի գրեմ քեզի… Անանիա…

— Մնաս բարով, ըսաւ Անանիա ուրախութենէն արբշիռ, բայց փոխանակ դուրս ելլելու՝ մութին մէջ քաշուեցաւ եւ իրեն մօտ քաշեց Մարգարիտն ալ։

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԷԹՈՒՄ

Անգլիոյ մէջ: «Թայմզ» կը գրէ թէ ասիկա մերձեցման փորձ մըն է երկու ժողովուրդներու միջեւ, որոնք պատերազմէն ի վեր շատ լաւ յարաբերութիւններ չէին մշակած: Հռոդոսի եւ յունարենակ կղզիներու Իտալիոյ կողմէ գրաւումը, Լոյտ Ճորճի աջակցութիւնը Անատոլուի հելլէնական ձեռնարկներուն, երկու կառավարութեանց Ալպանիոյ մէջ ունեցած մրցակցութիւնը, Քորֆուի դէպքը եւն. երկու ժողովուրդներու միջեւ պաղութիւն առաջ բերած էին: Ներկայ դաշնագիրը երրորդ պետութեան մը դէմ չէ ուղղուած եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ոգիին համապատասխան է:

Լատինական տառերը պարտաւորիչ

Պոլիսէն 24 սեպտ. Թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ կրթական նախարարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակելով հոկտ. մէկէն սկսեալ լատինական այբուբենի ուսուցումը պարտաւորիչ կը դարձնէ Թուրքիոյ բոլոր դպրոցներուն մէջ:

Մ. Քէմալ հրամայեց ջնջել բոլոր միութեան գիծերը, նկատելով որ ընթերցումը կը դժուարացնեն անոնք: Վարչապետ Ըսմէթ փաշային ուղղուած նամակով մը յանձնարարեց հրապարակէն վերցնել բոլոր այն նոր տպագրուած գիրքերը, որոնց մէջ միութեան գիծ գործածուած է:

Այս առիթէն օգտուելով, բազմաթիւ ուսուցիչներ լրացուցիչ բարեփոխումներ կ'առաջարկեն: Մասնաւորապէս կ'ուզեն որ «Q» գիրը մտցուի այբուբենին մէջ եւ շեշտ մը դրուի «K»ի վրայ, խ հնչելու համար զայն:

Գերմանիոյ ռազմափորձերը

Ներկայիս գերման բանակը ռազմափորձ կը կատարէ Սիլէզիոյ մէջ՝ ներկայութեամբ հանրապետութեան նախագահ մարաջախտ Հինտէնպուրկի: Ռազմափորձին ներկայ են նաեւ Հունգարիոյ եւ Ռուսիոյ սպայակոյտի ներկայացուցիչները: Հունգար բանակին վերին հրամանատարը զօրավար Եանքի ներկայ է ամբողջ սպայակոյտով, իսկ ռուսական բանակէն եկած են երկու բարձրաստիճան զօրավարներ, որոնց անունները գաղտնի կը պահուին, եւ որոնք գործօն կերպով կը մասնակցին գերման սպայակոյտի խորհրդակցութեանց:

Ռազմափորձերը տեղի կ'ունենան լեհական սահմանին մօտ եւ ծրագիրն է՝ յարձակում մը արեւելեան ճակատին վրայ: Ռուս զօրավարներու ներկայութիւնը արդէն մասնաւոր քաղաքական նշանակութիւն կուտայ այս ռազմափորձերուն: Կ'ըսուի թէ ռուս զօրավարներէն մէկը ա'յն է, որ լեհական ճակատի հրամանատարութիւնը պիտի վարէ, երբ Լեհաստանի հետ կռիւ ծագի:

Սմիթ կը մեղադրէ Հուվըրը

Ամերիկայի մէջ նախագահական ընտրութեանց պայքարը սաստկութեամբ առաջ կը տարուի:

Ռամկավարներու թեկնածու Սմիթ, Նիւ Եորքի կառավարիչը, որ ընտրական շրջան մը կ'ընէ ներկայիս, Հէլէնայի մէջ ճառ մը խօսելով, ամբաստանեց հանրապետականներու թեկնածու Հէրպըրթ Հուվըր, իբրեւ մեղսակից քարիւղի ծանօթ զեղծումին, Սինքլէր - Տոհէնի:

Սմիթ ըսաւ թէ Հուվըրը 7ուկէս տարիէ ի վեր առեւտրական նախարար է եւ իր այդ հանգամանքով շատ լաւ տեղեակ էր կատարուած զեղծումներուն: Եթէ նոյնիսկ չէ կաշառուած, իր լռութիւնը բաւական է զինքը դատապարտելու:

Այս յայտնութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործած է:

Բոլշեւիկները եւ գիւղացիութիւնը

«Թայմզ»ի Րիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Մոսկուայի մէջ երկար երկար ճառ մը խօսելով, Կալինին յայտնեց թէ գիւղացիները տուրքի ենթարկելու մասին կառավարութեան վերջերս հետապնդած քաղաքականութիւնը ընդհանուր դժգոհութիւն առաջ բերած է գիւղացիներուն մէջ: Ըսաւ թէ ինք անձամբ բազմաթիւ բողոքներ ընդունած է գիւղերէն եւ քննութիւնը ցոյց տուած է թէ շատ մը տեղեր գիւղացիները կողոպտուած են հարկահաւաքներուն կողմէ: Շատեր կործանուած են այս կողոպուտին պատճառով:

Կալինինի այս ճառը կը նկատուի առաջին հրապարակային բողոքը Րիկովի խմբակին՝ ընդդէմ Ստալինականներու «կործանիչ քաղաքականութեան»: Ստալինականները սկսած են Րիկովի կողմնակիցները ցոյց տալ իբր դիմակաւոր տրոցկիականներ:

Նոպէլի մրցանակը Քէլլոկի

Օսլոյէն կը հեռագրեն թէ Նոպէլի Խաղաղութեան Մրցանակին համար այս տարի հաւանական թեկնածու կը նկատուի Միացեալ Նահանգներու արտաքին նախարար Ֆրէնք Քէլլոկ: Թեկնածուներու ցանկին մէջ կը յիշուին նաեւ անունները Լորտ Րոպըրթ Սէսիլի, Հանրի տը Ժուվնէլի, նախագահ Մազարիքի եւ Փարիզի հելլէն դեսպան Փոլիթիսի:

Ընտրութիւնը պիտի կատարուի դեկտ. 10ին:

Սաադ Զաղլուլ փաշայի

Եգիպտոսի նախկին վարչապետ Ապտէլ Խալէք Սարուաթ փաշա, որ մարտէն ի վեր Փարիզ կը բնակէր, յանկարծակի մեռաւ քանի մը օր առաջ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փարիզի մզկիթին մէջ եւ մարմինը ճամբայ հանուեցաւ դէպի Եգիպտոս՝ հոն թաղուելու համար: Սարուաթ փաշա Ֆուատ թագաւորին ընկերացած էր՝ անոր Եւրոպա ճամբորդութեան ընթացքին: Յետոյ բանակցութիւններ վարեց Անգլիոյ հետ: Ինքը նկատուած էր Եգիպտոսի «Անկախութեան հայրը», քանի որ իր օրով հրատարակուեցաւ Եգիպտոսի անկախութեան ծանօթ հռովարտակը:

Ուրական Սեւաստապոլի վրայ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ նմանը չտեսնուած ուրական մը պայթեցաւ Սեւաստապոլի վրայ, ուր 150 շէնքեր քանդուեցան: Եալթայի եւ Պաղչէսէրայի շրջանին մէջ խաղողի եւ ծխախոտի հունձքերը փճացան: Տասը հոգի կայծակնահար մեռան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՐԱՆԱՅԻ գերման գործակատարը Ալպանիոյ վարչապետ եւ արտաքին նախարար Քոթթայի ներկայանալով յայտնեց թէ գերման կառավարութիւնը կը ճանչնայ Զօկու Ա.ը եւ պաշտօնական դիւանագիտական յարաբերութեանց մէջ կը մտնէ անոր հետ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կոմս Ցէփլին դեկաւոր օդապարիկը Ատլանտեանը կտրել փորձելէ առաջ թռիչք մը պիտի կատարէ դէպի Եգիպտոս:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջականներու ընկերները, այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Քաֆէ օ Քլէր տը Լիւնի վերնայարկը, փլաս տ'Իթալի: Օրակարգ.— վիճաբանութիւն պատգ. զեկուցման շուրջ:

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Վրէժ խումբի դասախօսական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանի սրահը: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. եւ մեր դերը»: Կը խօսի Ընկ. Զուլլէրեան: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովրդային գրադարանի նորընտիր վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայ երկսեռ հասարակութեան թէ՝ պատրաստ է անթերի սպասարկութեամբ ծառայելու ընթերցասէրներուն:

Գրադարանը բաց է ամէն երեկոյ (բացի Շբ. եւ կիր.) ժամը 7էն մինչեւ 8.30: Գիրք առնելու կամ վերադարձնելու, կամ նոր անդամագրութեանց համար անպայման պէտք է դիմել գրապահներ Պ. Յարութիւն Նիկողոսեանի կամ Պ. Պետրոս Սահաթճեանին: Հասցէ՝ 262 Rue Duguesclin, (Rue Paul-Bertի մօտ):

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քան-յա-Պոքքա, Ա. Ա.— 70:
Պոլէն, Գործ.— 96:
Պէսէժ, Յ. Դ.— 35:
Վալանս, Վ. Զ.— 35: Ձեր հարցուցած անձը Փարիզ է:
Թալրիզ, Գործ.— Ստացանք:
Իսի-լէ-Մուլինօ, Մ. Խ.— 35:
Պաղտատ, Ա. Ա.— 12 շիլին:
Երուսաղէմ, Գործ.— Ստցնք.:
Վիլֆրանշ, Մկրտիչեան.— 105:
Մարսէյլ, Հ. Ժ.— 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բէժախի Վերի Բազարճ գիւղէն Պ. Պ. Քերովբէ եւ Գրիգոր Պօլօեան եղբայրներ, որոնք 1907ին Երզնկա գաղթած էին, կը փնտռեն իրենց ընտանիքին հետեւեալ անդամները, որոնց հետքը կորսնցուցած են 1915ի Մեծ Եղեռնէն ի վեր.— Շաւարշ (այժմ պէտք է ըլլայ 22 տարեկան), Մաքրուհի (26-27), Համբարձում (17), հօր Քերովբէ, մօր անուն Կիւլվարդ, մեծ մայրը Սրմա: Ժընեվիեւ (16), Սեպուհ (14), հօր անուն Գրիգոր, մօր անուն Հեղինէ: Նոյնպէս իրենց եղբայրը՝ Աշոտ (24 տարեկան): Յունաստանի, Սուրիոյ եւ ուրիշ տեղերու որբանոցները ըլլալ կը կարծուին:

Լուր տուողին 100 ֆրանք, որբանոցին ալ 1000 ֆրանք նուէր: Գրել՝ Haroutunian Frères, 34 Rue Commandant Provost, Casablanca, Maroc.

— Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղէն Զաքար Պօյաճեանը, մօտ 18 տարեկան, հօր անունը Գրիգոր, մօր անունը Եղիսաբէթ, քոյրը Մարիամ: 1925ին կը գտնուէր Յունաստան, Zillakhova, Saralec: Անկէ ի վեր լուր չէ առնուած: Գրել՝ Յակոբ Զաքարեանի, 11bis Rue du Chemin de Fer, Clamart, Seine:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

Ուշադրութիւն

ՍԵՒՈՒՆԻ ԳՐԱՏԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ ՄԵՐ ՀԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐՈՒՆ Կ'ԻՄԱՑՆԵՆՔ
50 ՖՐԱՆՔԷ ՎԵՐ ԱՊՄԱՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 10 ԶԵՂՉ

Աշըք Ղարիպ 7, ինքնուսուցիչ զրուցատրութիւն 6, 7, 10, երգարան 3. 5, 12.50, 25, 30, երազահան 5, 6, 10, 20, երկու խուլեր 2, Հարիւրապետ Ֆօքլիքօ 20, կարմիր ժամուց 10, Արշին մալ ալան 4, Լուսաբեր ընթերցարան Ա. Բ. Գ. Դ. տարիներ 8, 10, 12, 14, Լեռան ոգին 15, վանականին սէրը 15, Անոյշ 5, ոսկի եռանկիւնը (312 էջ) 25, Աղջկան մը յիշատակարանը (Տքթ. Փաշայեան) 7.50, Արսէն Լիւբէն 9, Շէրլոք Հօլմս 7, Թոքախտը 3, ջերմամիզութիւն 3, Սիրոյ խորանին առջեւ 4, Լուսաբեր այբենարան 5, Նոր մանկապարտէզ 6:

Ինչպէս նաեւ ամէն ուզուած գիրք: Պահանջեցէ՛ք մեր 40 էջնոց նոր գրացուցակը որ լեցուն է ձեր ուզածներով: Անբաղդատելի գիներով:

Դիմել՝ Madame SÉVOUNI, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux (Seine).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70 ֆ. 140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
27
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1928
27 Septembre 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 762 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ԱՄՈՒԼ ՓՈՐՁԵՐԸ

...երէկ փակուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. ժո...ը, միեւնոյն ամուլ բանաձեւերով:

Մինչեւ վերջին օրը, սեղանի վրայ էր զինաթափութեան ...իրը, որ նորէն յետաձգուեցաւ, հակառակ Հունգարիոյ եւ ...մանիոյ պատուիրակներուն բողոքին: Ճարահատ, այս երկու ...ուած երկիրներուն պատուիրակները չքուէարկեցին յե...ձգման բանաձեւը:

...ւ տակաւին Նախապատրաստական ժողովի մը մասին է ...իրը: ժողով մը որ տեղի պիտի ունենայ 1929ի սկիզբները, ...ձայն մեծամասնութեան բանաձեւին: Երբ ժողովը գու...ուի, յանձնախումբեր կազմուին եւ հարցը իր ամբողջ տա...ութեամբ քննութեան ենթարկուի, այնատեն է որ պիտի ...ուի բուն ճակատամարտը: Այն ատեն է որ պիտի հաստատուի, ...խաղաղութեա՞ն կը պատրաստուին թէ պատերազմի:

Անցեալ շաբթու առիթ ունեցանք բացատրելու թէ Գերմա...ա կը շտկէ իր մէջքը, հետզհետէ աւելի բարձր խօսելով:

Այս գիծը շեշտուեցաւ մանաւորապէս այս անգամ, երբ ...մանիոյ վարչապետը ոչ միայն հռենոսեան գաւառները պար...լու խնդիր յուզեց, այլ եւ փորձեց ապացուցանել թէ Դաշ...կիցները կը խախտեն իրենց իսկ պատրաստած դաշնագիրը ...երսայլ), միայն Գերմանիան զինաթափ ընելով:

...վարչապետ Միւլլեր թէեւ գիջում մը ստանալով Հռենոսի ...ւին, վերադարձաւ Գերմանիա, եւ միւս փշոտ հարցին, զի...թափութեան արծարծումը թողուց նախկին դեսպան՝ Պ. ...նստորֆի:

Գերմանիա կը պահանջէր անմիջապէս գումարել զինաթա...ութեան խորհրդաժողովը, վտանգաւոր գտնելով ո՛ր եւ է նոր ...տաձգում: Իր գլխաւոր պատճառաբանութիւնը այս է,— Ազ...րու Դաշնակցութեան ուխտին եւ Վերսայլի դաշնագրին հա...ձայն, Գերմանիոյ զինաթափութիւնը առաջին հանգրուանը ...տի ըլլայ ընդհանուր զէնընկէցութեան: Արդ, մենք բոլորո...ն զինաթափ եղած ենք, իսկ յաղթականները կը պահեն ...ց զէնքերը: Եւ ոչ միայն կը պահեն, այլ եւ կ'աւելցնեն ...նոնք:

Այս գետնին վրայ, ակադեմական վիճաբանութիւն մը տեղի ...եցած էր նախապէս, Պ. Միւլլերի եւ Պ. Պրիանի միջեւ: Այս ...ջինը՝ փափկութեամբ, սակայն ճարպիկ դարձուածքներով ...ցուց թէ Գերմանիա թէեւ զինաթափ, կրնայ ուզած ատեն ...ւորական նպատակներու յատկացնել իր առեւտրական-ճար...րագործական հաստատութիւններն ու արտադրութիւնները:

Նոյն բանավէճը շարունակուեցաւ երեքշաբթի օրն ալ ...երջին թէր ժողովին մէջ— այս անգամ Պ. Պէրնստորֆի եւ ...անական պատուիրակ Փօլ Պօնքուրի միջեւ (ընկերվարա...ն):

Ուշագրաւ է որ, Ֆրանսայի քաղքենի թերթերը, նոյնիսկ ...նք որ կը հայհոյէին, գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն ...Պօնքուրի պատասխան - ճառը:

Արդարեւ, ոչ - ընկերվարական մը ալ աւելի ճարտարու...մբ չպիտի կրնար պաշտպանել ֆրանսական տեսակէտը: ...եստով փաստաբան, Պ. Պօնքուր «կէտ առ կէտ ջրեց գեր...ական առարկութիւնները», ինչպէս կը շեշտէ քաղքենի ...ուլը: Այդ ճառէն կ'իմանանք որ, Ֆրանսա 100ին 34 զեղ...է իր ցամաքային ուժերը, բաղդատմամբ 1913 - 1914ի, եւ, ...տի ունենալով Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը, կը ...րաստուի զանոնք զեղչել դեռ 100ին 45 համեմատու...մբ: Յետոյ, իր նաւատորմը զեղչած է 100ին 25. իսկ իր ...ւորական ծախքերը 100ին 19 կրճատում ցոյց կուտան ...անուր ելմտացոյցին վրայ, եւն.:

Անշուշտ այս ճառը չէր որ օգնեց մեծամասնութեան բա...ձեւին քուէարկութեան, այլ յաղթականներուն եւ մանաւանդ ...ն Բրիտանիոյ դիրքը: Այս երկրին պատուիրակը դիտել ...ւ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը շատ կ'աճապարէ... ...նակցութեանց անյաջողութիւն մը պէտք չէ վերջնական ...րել: Եթէ մեր ջանքերը չեն յաջողիր առաջին հարուածով, ...ք է վերսկսիլ, մինչեւ որ ելքի մը յանգին»:

Աւելորդ է բացատրել թէ, Անգլիան, եւ առ հասարակ բո...յաղթականները միշտ շահ ունին ձգձգումներէն եւ քաշ...քներէն:

Միշտ այս միջոցին, պաղ հով մը կը փչէ Լոնտոնի եւ ...ինկթընի միջեւ, անգլեւֆրանսական նաւային համաձայ...թեան առթիւ, որուն բնագիրը իր հասցէին հասնելէ առաջ ...տեսաւ... ամերիկեան թերթի մը մէջ:

Վերջին հեռագիրներէն բացորոշ կ'երեւայ որ, Մ. Նահանգ...ը ոչ միայն դառնացած են այս համաձայնութեան խորհրդա...ձեւերէն, այլ եւ որոշած են մերժել զայն: Ուրիշ խօսքով, ...տի կապուին անոր, իրենց զրահաւորներն ու յածանաւերն ...րճատելու համար եւ պիտի շարունակեն կառչիլ իրենց ...ատ քաղաքականութեան: Այդ պարագային, անշուշտ հա...ձայնութիւնը պիտի կորսնցնէ իր արժէքը, որովհետեւ, ոչ ...իա, ո՛չ ալ Ֆրանսա պիտի ուզեն կրճատել իրենց նաւա...ուժը, առանց Ամերիկան ալ նոյն ճամբուն մղելու:

Անա թէ ի՛նչպէս կը շարունակեն սպառազինուիլ, խաղա...րական բանաձեւեր քուէարկելով հանդերձ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԴԻՐՔԸ

Այս խորագրով խմբագրական մը մէջ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը (11 սեպտ.).

— «Միշտ կը լսենք թէ Սուրիոյ հայութիւնը փափուկ դիրքի մը մէջ կը գտնուի: Տեղացի արաբ տարրը ի բնէ ազնիւ է ու վեհոգի. նոյն իսկ համիտական շրջանին համակիր վերաբերմունք ցոյց տուած է Հայոց ու Հայկական Դատին հանդէպ, բայց կայ կրօնական մոլեռանդութիւնը, կան Թրքական գործակալներ ու թուրք տիրապետութեան ժամանակէն մնացած պաշտօնեաներ, որոնք շարունակ գրգռութիւններ կ'ընեն Հայոց դէմ եւ սխալ կը ներկայացնեն ժողովուրդին՝ անոնց դիրքն ու ձգտումները Սուրիոյ մէջ: Յետոյ, քրիստոնեայ Արաբներ ալ խեթիւ կը նային Հայոց՝ տնտեսական շարժառիթներով, եւ կը գանգատին թէ անոնք առեւտուրի ու արհեստներու մէջ վտանգաւոր մրցակիցներ են ու իրենց հացը կը խլեն: Այս պատճառաւ, ամենափոքր դէպք մը շատ անգամ առիթ կուտայ, որպէս զի Հայոց հակառակ հոսանքներ գործի սկսին եւ ատելավառ ու գրգռիչ խօսքեր լսուին, մտահոգութեան ու տագնապի մատնելով Սուրիոյ հայութիւնը, որ առանց ատոր ալ բաւական հոգեր ու ցաւեր ունի արդէն:

Այս պայմաններու տակ, մեզ համար անհասկնալի է թէ ի'նչպէս, ի՞նչ օգտակարութիւն յուսալով, Սուրիոյ Սահմանադիր ժողովին մէջ հայ երեսփոխան մը, Պ. Մովսէս Տ. Գալուստեան, Իսքէնտէրունի գաւառին ինքնավարութիւնը կը ջատագովէ, խնդիր մը, որ սուրիացի հայրենասէրներու ջիղերը թունդ կը հանէ, իբրեւ անջատողական շարժում եւ խոչընդոտ սուրիական հայրենիքին միութեան:

Հարկ է ըսել թէ Սուրիոյ վարչական դրութիւնն ու բաժանումները, մանաւորաբար Իսքէնտէրունի գաւառին ինքնավարութիւնը, մեծ կարեւորութիւն մը չունին հայկական տեսակէտով: Մեր դիրքն ու պայմանները պարտք կը դնեն մեր վրայ տեղական քաղաքականութենէ հեռու մնալ, ամէն տեղ հետամուտ ըլլալ բարեկամութիւններ ապահովելու եւ երբեք պատրուակ չտալ որ հակառակութիւններ ստեղծուին Հայութեան դէմ:»

ՆՈՐ ԳԻՒՏ ՄԸ

Անգլիական «Տէյլի Մէյլ» թերթը կը հաղորդէ թէ ինքնաշարժերու յառաջիկայ ցուցահանդէսին մէջ, որ կը բացուի հոկտ. 11ին, ցոյց պիտի տրուի նոր ինքնաշարժ մը, օժտուած՝ արագութիւնը ըստ կամս փոխող եւ սաստկացնող գործիքով:

Այս գործիքին մասին, անգլ. թերթին տուած մանրամասնութիւնները չեն համապատասխաներ սակայն հնարիչներու փափաքին: Անոնք տարիներէ ի վեր կը փնտռեն աւելի կատարեալ միջոց մը, թէեւ ծանուցուած գիւտն ալ արդէն, մեծ յառաջդիմութիւն մըն է: Անոր շնորհիւ, կառքին վարիչը կրնայ իր արագութեան չափը ընտրել, սաստկացնել կամ մեղմացնել, առանց ցնցումի և այս, թէեւ շարժումով մը, առանց յոգնութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՏԱԼԵՒՀԵԼԼԷՆ ԴԱՇՆԱԳՐԷՆ ՅԵՏՈՅ

Հռոմի մէջ իտալեւհելլէն դաշնագիրը ստորագրելէ եւ Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորին կողմէ հիւրասիրուելէ յետոյ, երէկ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Փարիզ հասաւ Յունաստանի վարչապետ Վէնիզէլոս: Հոս պիտի տեսնուի Պրիանի եւ Սերպիոյ արտաքին նախարար Մարինքովիչի հետ:

Հռոմէն մեկնելէ առաջ, թուրք դեսպան Սուատ պէյ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Վէնիզէլոսի հետ: Ֆաշիստ կառավարութիւնը ամէն ջանք գործ կը դնէ թուրքեւհելլէն մերձեցումը դիւրացնելու եւ Աթէնքի, Էնկիւրիի եւ Հռոմի միջեւ քաղաքական հողի վրայ գործակցութիւն մը իրականացնելու համար:

Վէնիզէլոս «Թան»ի Հռոմի թղթակցին յայտարարած է թէ որոշ կապ կայ իտալեւթուրք, իտալեւհելլէն, ու մօտերս կընքուելիք հելլէնեւթուրք դաշնագիրներուն միջեւ, սակայն սխալ է այս բոլորին մէջ տեսնել երբեակ համաձայնութիւն մը՝ ուղղուած ոեւէ մէկուն դէմ:

Ինչ ալ ըլլայ, կ'ըսէ թղթակիցը, Իտալիա կը շարունակէ սերտ յարաբերութիւններ հաստատել Մերձաւոր Արեւելքի բոլոր պետութեանց հետ, սակայն դժուար է ցոյց տալ թէ այս գործակցութիւնը մինչեւ ո՛ւր պիտի հասնի: Վէնիզէլոս չծածկեց թէ Հռոմի մէջ իսկ ստացած էր թուրք կառավարութեան հրաւէրը՝ Էնկիւրի երթալու եւ իտալեւթուրք դաշնագրին արգելք եղող վերջին դժուարութիւնները անձամբ լուծելու համար: Սակայն կարգ մը պատճառներով առ այժմ մերժած է այս հրաւէրը: Իր կարծիքով, Աթէնքի եւ Էնկիւրիի միջեւ վիճելի խնդիրները պարզապէս մասնագիտական բնոյթ ունին: Կրնայ ըլլալ սակայն որ ընդունի Թուրքիա երթալ՝ դաշնագիրը ստորագրելու համար, եթէ ստորագրութեան վայր որոշուի Պոլիսը, Իշխանաց կղզիները կամ Իզմիր:

Գալով իր Պելկրատ այցելութեան, Վէնիզէլոս կը յայտարարէ թէ Յունաստանի Պալքանեան քաղաքականութիւնը հաւասարակշռութեան եւ խաղաղութեան քաղաքականութիւն մըն է: Կը կարծէ որ՝ եթէ իր այցելութիւնը չկարենայ լուծել Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ բոլոր դժուարութիւնները, պիտի փութացնէ առկախ խնդիրներու կարգադրութիւնը: Աւելցուց թէ հելլէն կառավարութիւնը ամէն տեսակէտով պիտի գոհացնէ Եուկոսլաւիա՝ Սելանիկի նաւահանգիստին մասին, բացի Յունաստանի գերիշխանութեան սպառնացող պայմաններէ: Գալով հելլէնեւսերպ դաշինքին, չկայ ոեւէ պատճառ, որ արգելք ըլլայ իտալեւհելլէն դաշինքին յար եւ նմանն ըլլալու:

Վէնիզէլոս հերքեց արտասահմանի մէջ շրջած այն զրոյցը թէ կ'աշխատի միջնորդի դեր կատարել Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ:

ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Իտալական մամուլը մեծ գոհունակութեամբ կ'ողջունէ իտալեւհելլէն դաշնագիրը, զայն նկատելով Մուսոլինիի քաղաքականութեան մէկ նոր յաղթանակը:

«Տրիբունա» կը գրէ.

— Այն շրջանը, երբ Յունաստանի քաղաքականութիւնը Իտալիոյ հանդէպ կախում ունէր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ իր յարաբերութիւններէն, եղաւ ոչ միայն շփոթութեան եւ սխալներու շրջան մը, որուն ծանր պատիժները կրեց, այլ նաեւ շրջան մը Յունաստանի իրական հպատակութեան եւ Իտալիոյ դէմ անտեղի թշնամութեան: Այս շրջանը պէտք է փակուի առ յաւէտ նոր դաշնագրէն յետոյ: Իտալեւհելլէն բարի դրացնութիւնը հիմնուած է աշխարհագրական, պատմական եւ մշակութային պատճառներու վրայ, ու երբեք կախում չպիտի ունենայ այլ եւս ուրիշներու խաբեբայ խաղերէն եւ չարամիտ շահադիտութիւններէն:

Եզրակացնելով, թերթը զուգակշիռ մը կ'ընէ իտալեւհելլէն դաշնագրին եւ ֆրանքեւանգլիական նաւային համաձայնութեան միջեւ եւ իրարու կը հակադրէ զանոնք՝ իբր քաղաքական երկու մեթոտներ:

Դիտելի է, որ իտալական մամուլը ոեւէ ակնարկութիւն չըներ Երկոտասան կղզիներուն: Կը թուի թէ երկու կողմերն ալ բարեկամաբար համաձայնած են այս փշոտ խնդիրը չքրքրելու համար: Արդէն անցեալ փետրուարին, Ազգերու Դաշնակցութեան իտալական պատուիրակ Շիալոյա յայտարարած էր թէ ատիկա Իտալիոյ համար ներքին քաղաքական խնդիր մըն է:

∴ Հելլէն մամուլն ու հանրային կարծիքը միահամուռ գոհունակութեամբ կ'ողջունեն դաշնագրին կնքումը եւ ատոր մէջ կը տեսնեն առաջին քայլը՝ արեւելեան Միջերկրականի եւ Պալքաններու առկախ խնդիրներու կարգադրութեան: Յոյս կը յայտնեն թէ շուտով նման դաշինքներ պիտի կնքուին նաեւ Եուկոսլաւիոյ, Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ հետ:

Օդանաւային զաղտնի դաշնագիր

Հռոմի կիսապաշտօն թերթը՝ «Տրիբունա» կը գրէ թէ նաւային համաձայնութենէն յետոյ, Անգլիա եւ Ֆրանսա կնքած են նաեւ օդանաւային գաղտնի դաշնագիր մը: Իբրեւ հետեւանք այդ դաշնագրին, Ֆրանսա մօտ օրէն իր օդանաւային ամբողջ ուժը պիտի կեդրոնացնէ իտալական սահմանագլխուն վրայ:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԵՌԱՑԱՒ

Չեմ գիտեր թէ՝ ապագայ պատմաբանը ի՞նչ դասաւորման պիտի ենթարկէ այսօրուան մեր ուրացողները, ի՞նչ շարժառիթներ պիտի վերագրէ անոնց ուրացման, անհատակա՞ն, կուսակցակա՞ն, քաղաքակա՞ն թէ նոյն իսկ ընտանեկան:

Ամէն պարագայի մէջ, դիւրացնելու համար անոր աշխատանքը, հոս կ'արձանագրեմ հետեւեալ պարագան, որ իր բնոյթով եզական է: Զայն յիշեցի կարդալով Սահակ Չթչեանի մէկ նոր ամբաստանագիրը դաշնակցութեան դէմ:

Լսած էք իր մասին. նախկին դաշնակցական, այժմ հակադաշնակցական գործիչ: կը տեսնէք թէ՝ պիտակն է միայն փոխուած, իսկ արհեստը՝ կը մնայ նոյնը:

Պատմենք:

Դէպքը կը ծագի Ամերիկայի դաշնակցական թերթի մը վարչութեան մէջ: Պաշտօնեայ օրիորդի մը նայուածքը բոցեր կը վառէ Չթչեանի սրտին մէջ: Սէրը՝ գիտէք որ կոյր է. չի նայիր թէ բռնածը ո՞վ է. դաշնակցական է եղեր եւ այն ալ գործի՛չ. ի՛նչ փոյթ:

Ու Չթչեան կը բացուի օրիորդին.

— Օրիո՛րդ, ամուսնանանք:

— Ինչո՞ւ չէ. սակայն մէկ պայման:

— Աչքերս փակ՝ կը ստորագրեմ:

— Պէտք է որ Ամերիկայի մէջ հայկական դեսպան ըլլաք...

Գիտէք թէ սիրոյ բառարանին մէջ «անկարելի»ն գոյութիւն չունի: Ու Չթչեան թիթեռնիկը բռնելու համար, կը վազէ անոր շուքին ետեւէն: Ամերիկայի Հ. Հ. դեսպանը Արմէն - Գարօն է, պէտք է օճառ քսել անոր կօշիկներուն: եւ մինչդեռ Չթչեան զբաղեր էր այս ստորերկրեայ, քօղտի, կամ բազմակողմանի աշխատանքով, օրիորդը կը փութար սիրտը յանձնել ուրիշին..., դաշնակցական նոյնպէս:

Խե՜ղճ, խե՜ղճ Չթչեան, որ քարը սրտին, սկսաւ բերնին տալ:

Այնքա՜ն որ, զայն լռեցնելու համար, դաւաճան սիրականին ամուսինը ստիպուեցաւ դիմել մանկավարժական ծանօթ եղանակին: Ծեծը քաշեց ու լռեցուց:

Լռեց Չթչեան, բայց բերանը բացաւ բուն յանցաւորին՝ դաշնակցութեան դէմ որ զինքը դեսպան չէր ըրեր: Եւ իր կերած ծեծը հանդարտօրէն մարսելու համար, քաշուեցաւ հակառակորդ շարքերուն մէջ:

Կը տեսնէք թէ Չթչեանի կերած ծեծին եւ դաշնակցութեան 650,000 տոլարին միջեւ, տարբերութիւնը միայն թուաբանական չէ:

Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Առջի օր, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, միջադէպ մը տեղի տուաւ զանազան մեկնաբանութիւններու:

Դաշնակցութեան ղրկուած թերթերէն ֆրանսական պարբերականի մը մէջ, յօդուած կը կար հիւս. բեւեռի վերջին պատահարին մասին:

Այդ յօդուածը նկատուեցաւ անուանարկիչ եւրոպական պետութեան մը համար, եւ անմիջապէս, փոխ-քարտուղարին հրամանին վրայ, բոլոր բարապաններ սկսան փնտռել նոյն թերթին թիւերը եւ զանոնք վերցուցին: Հետեւանքը այն եղաւ որ թերթը հիմա կը փնտռուի կրկին գինով:

ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

“ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ„

VII

ԴԵՂԻՆ ՎՏԱՆԳ

Տաճիկները ոչ միայն «Ազէրբէյջան» անունը խլած են Պարսկաստանէն, այլ եւ կը յաւակնին պնդել թէ Իրանցիներու կարեւոր մասը Թաւրիզէն, Զանջանէն, Ղաչարէն, Աֆշարէն, Ղաշղայէն եւայլն բոլորը «Թուրք» են՝։ Կատարեալ աներեսութեամբ կը պնդեն թէ Մօվլավին, (1) Նըզամին(2) եւ բազմաթիւ պարսիկ բանաստեղծներ ու անուանի գործիչներ «Թուրք» են՝։ Անոնց կարծիքով նոյն իսկ Թաղիզադէն(3), Թէյմուրթաշը(4), Մօսթալարը Դօվլէն(5), Նօսրաթը Դօվլէն(6) եւայլն բոլորը «Թուրք» են՝։ Մեղայ Աստուծոյ, ես ալ անոնց աչքին «Թուրք» եմ։ Այս բառը քանի անգամներ Եւրոպայի Թուրք ուսանողները կատարեալ յանդգնութեամբ եւ աներեսութեամբ ինծ եւ մեր ատրպատականցի հայրենակիցներուն ըսեր եւ ատամներ կոտրող պատասխան լսեր են... Ի հարկէ Թիւրիմացութիւն չի ծագիր. «Թուրք» ըսելով կը հասկնանք Օսմանցիները եւ ուրիշ Թուրք ծագումով ցեղնամարթ ցեղեր, ոչ ատրպատականցի հայրենակիցները, որ ծագումով Իրանցիներ են։ Խօսակցութեան մէջ սխալմամբ զանոնք Թուրք կը կոչեն եւ մենք կը պնդենք թէ անհրաժեշտ է հասկացողութեամբ եւ խելօք ընթացքով վերցնել այս սխալ եւ կեղծ անունը։

Ժամանակակից բանաստեղծ մը Օսմանցիներուն ուղղուած կտորի մը մէջ կ'ըսէ.—

Մի օր գրում էք, թէ Զարդօշթը
(Զրադաշտ) Թիւրք էր
Մի օր Թեւաւորում էք, թէ մեզ-
նից է Նըզամին.
Այն ցեղը, որ գիտութիւնից ու
գրականութիւննից բաժին չունի,
Ի՞նչ արդիւնք ցեղեր ու անուն-
ներ գողանալուց:

Այն բոլոր հին ժամանակներում
Թիւրք լեզւով
Ոչինչ ասւեց լաւ մարդկանց
կողմից,
Թէ Ջէնդ Աւեստան է այժմ հո-
րիզոններին յայտնի,
Թէ Խումսէն(1) էր բոլոր գիտուն-
ների եւ տգէտների բուռի մէջ
Զարդօշթն ու Նըզամին ինչո՞ւ
Թուրքերէն չերգեցին
Այն բոլոր խելօքութեամբ ու
քաղցրախօսութեամբ.
կա՛մ ձեր անտեղի պահանջը
սուտ խօսք է,
կա՛մ անպատւութիւն համարե-
ցիք տգիտութեան ամօթը(2)
Թալանելն ուգողանալը միշտ ձեր
գործն է եղել,
Բայց ոչ մարգարէից ու անւանի
մարդկանցից:

* *

Թրքական վտանգը, կամ ուրիշ խօսքով դեղին վտանգը քաղաքական ժամանակաւոր սպառնալիք չէ. Թերեւս տեսակ մը ազգային եւ մշտական փորձանք բոլոր իրանական ծագում ունեցող ժողովուրդներու եւ ցեղերու համար, — Պարսիկներուն, Աֆղաններուն, Քիւրտերուն, Պէլուճներու, Թաթերուն, Տաճիկներուն (Թաջիկ) եւայլն։ Անցեալին, ներկային եւ ապագային եղած է եւ կ'ըլլայ։ Թուրքերը Պարսկաստանի ժառանգական Թշնամիները կը համարուին։

Երբ յետադարձ ակնարկ մը ձգենք պատմութեան էջերուն վրայ, պիտի տեսնենք թէ շատ հին ժամանակներու մէջ — որու պատմութիւնը այսօր մեր ձեռքն է հէքեաթի ձեւով — ինչ քաշկռտուքներ է տեղի են ունեցեր այն ժամանակ մեր եւ Թուրքերու, այսինքն Թուրանական ցեղի միջեւ։ Մեր երկիրը անոնց ընդդիմութեանց ու յարձակումներուն ենթակայ է եղեր։

Մեր ժողովրդական բանաստեղծ Ֆէրտուսին (3) իր անմահ «Շահնամէ»ին մէջ Աֆրասիապ Թուրանիի եւ Աշքըպուս Քեաշանիի կռիւները Ռուսթէմի հետ, կամ «Եազդաբօխ» յայտնի ճակատամարտը իրանցի քաջերու եւ Թուրանցի ասպատակներու միջեւ եւ Թուրանցիներու յաջորդական պարտութիւնները անոր համար է գրի առեր, որպէսզի ստոր Թուրանցիներու քաջութեան վերագրումը, խիզախութեան զգացումը և նենգութիւնը մեր սրտին մէջ միշտ կենդանի պահէ։ Եւ պարտականութիւն է, որ այսօր սուրբ «Շահնամէ»ին ուսուցումը Պարսկաստանի բոլոր դպրոցներուն ծրագրին մէջ մտցնենք։

Որքա՜ն պէտք է իրաւունք տալ Ֆէրտուսիին, երբ կը տեսնենք անկէ յետոյ Ճինկիզի, Թէյմուր Լէնկի եւ Սէլճուքներու ժամանակ եւս նոյն վայրենի յարձակումները Թուրանէն դէպի Իրան ծագելով, այս երկիրը Թուրքերու եւ մոնկոլ Թուրանցի Թաթարներու յարձակումներուն, կոտորածներուն եւ կողոպուտներուն ասպարէզ դարձուցին։ Ափսո՜ս որ ուրիշ Ֆէրտուսի մը չգտնուեցաւ Պարսկաստանի մէջ, որպէսզի գրի առնէր Թուրքերու ոճրագործութեանց պատմութեան այս մասը։ Տակաւին Պարսկաստանի զանազան վայրերը, յատկապէս Ատրպատականը, որ ըստ ամենայնի մեր հայրենիքի ամէնէն սրբազան եւ սիրելի մասն է, Թէյմուրի, Ճինկիզի եւ այլ Թուրքերու աւերածութիւններէն, կոտորածներէն, կողոպուտներէն ու ոճրագործութիւններէն նեղուած է ու ազդուած։

Վերջապէս այն քաղաքականութիւնը, զոր օսմանցիները հետապնդած են Հայերու հանդէպ եւ այն վատնկատումները, զորս ունին «Թուրքերու Միութեան» կողմնակիցները Թրքախօս շրջանները կլանելու ծրագրով, առաւել եւս այն պարագան որ Տաճկաստան անունն ալ վերջերս «Թուրքիա»յի փոխելով իրենց մայրաքաղաքն ալ Պոլսէն Էնկիւրի փոխադրեցին, որպէսզի քաղաքականօրէն աւելի մօտ ըլլան ցանկալի շրջաններուն և աւելի լաւ կարենան շարունակել իրենց ստոր պրոպագանդը, այս բոլորը մեծ վտանգ մը կը ներկայացնեն Պարսկաստանի ազգային և քաղաքական միասնականութեան դէմ։

Իմ կարծիքով, դեղին վտանգը ազգային ամէնէն մեծ վտանգն է, որ մինչեւ այժմ սպառնացած է Պարսկաստանին եւ աւելի սարսափելի է ռուսական, անգլիական եւ միւս վտանգներէն:

ՏՈՔԹ. Մ. ԱՖՇԱՐ

---

(1) Պարսիկ գիտուն-բանաստեղծ 13րդ դարուն: Ծնած է Հիճրէթի 604 Թուին, մեռած է 672ին:

(2) Ժամանակակիցներու մէջ նմանը չունեցող սիրերգներու եւ հեքեաթներու հռչակաւոր բանաստեղծ: Ծնած է Ծանօթ ուխտատեղի Ղումի շրջանը. ըստ ոմանց աւելի հարաւ՝ Թաւրէշ: Մեռած է 750 տարի առաջ, Հիճրէթի 598 Թուականին եւ Թաղուած է Գանձակ, ուր անցուցած է կեանքին մեծ մասը։

(3) Յայտնի հրապարակագիր, գրագէտ, հռետոր եւ պետական գործիչ:

(4) Շահ Փէհլեւիի պալատական նախարարը, որ այժմ կը պտտի Եւրոպա:

(5) Ծանօթ պետական գործիչ։

(6) Ներկայ դահլիճին ելմտական նախարարը: Վ. Ի.

(1) Ղազւինի շրջանը:

(2) Թուրք լեզուին կ'ակնարկէ:

(3) Պարսիկ «բանաստեղծներու արքան: Ծնած է Մէշհէդէն ոչ հեռու, Թուս քաղաքի Շադաբ կոչուած գիւղը: Առանձնապէս տարուած իր հայրենիքի անցեալ փառքով, կը կարդայ առասպելական գոյներով նկարագրուած հայրենի հերոսներու գործերը եւ կը ստեղծագործէ իր հռչակաւոր «Շահնամէ»ն, 60,000 երկտող բանաստեղծութիւններէ (բէյթերէ) բաղկացած: Այդ հըսկայ աշխատանքը գլուխ կը հանէ 35 տարուան ընթացքին: Հիճրէթի 365—400 Թ. մօտ 950 տարի առաջ: Վ. Ի.

6000 ՄԵՏՐԷՆ ՎԱՐ

Պելճիքացի ոդանաւորդ մը, Վիլլի Քոբբէն, օդանաւով 6000 մեթր բարձրանալէ յետոյ, անկարգելով վար նետեց ինքզինքը: Անկումը յաջողութեամբ վերջացաւ, առանց որ եւէ արկածի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԻՏԱԼԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՐԹՈՒԻՆ, ԴԻՐՔԵՐԸ Կ'ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կարելի է ըսել թէ Իտալիի միակ դիւանագիտական գործունէութիւնը՝ որ առանց վատութեան սահմանուած է պատմութեան անցնիլ, այն դիրքն է զոր ցոյց տուաւ Սան-Ռէմոյի խորհրդաժողովին մէջ, ուր վերջնականապէս յայտարարեց թէ մէկ հատ զինուոր իսկ պիտի չղրկէ Քէմալի դէմ կռուելու համար։ Եւ բուռն կերպով պայքարեցաւ համաձայնական պատուիրակներուն դէմ եւ ցոյց տուաւ թէ հրէշային էին Թուրքիոյ պարտադրած իրենց դաշնագիրները եւ անգործադրելի՝ Թուրքիոյ կոտորակումը։

Ֆրանսացիները եւ Անգլիացիները չուզեցին հրաժարիլ Թուրքիոյ անսահման հողերէն, որոնց վրայ աչք տնկած էին եւ չհասկնալ ձեւացուցին. միայն Իտալիան գործով ցուցուց իր համակրութիւնը Քէմալի վերածնող Թուրքիոյ. Նախ, Ցօյներու արշաւանքի ընթացքին անոր հանդէպ բարեյօժար չէզոքութիւն մը պահելով. յետոյ, Դաշնակիցներու կողմէ իրեն յանձնուած բոլոր հողամասը, — Գոնիան, Ատալիան եւայլն առանց այլեւայլի պարպելով։

Ֆէթհի պէյ, Հռոմի մէջ Էնկիւրիի արտակարգ պատուիրակը, որ վերջը վարչապետ եղաւ, 1922ին Թուրքիոյ երախտագիտական զգացումներուն Թարգմանը հանդիսացաւ հետեւեալ բառերով.— «Թուրքիա անկեղծօրէն երախտապարտ է Իտալիոյ, որ Ջինադարէն վերջ, առաջին պետութիւնը ըլլալով մեր գոյութեան անհրաժեշտութիւնը եւ. ապրելու մեր տարրական իրաւունքը զգաց ու պաշտպանեց բոլոր խորհրդաժողովներու մէջ մեր դատը։ Ձեր արտաքին նախարարին կատարած գործերը մոռցուած չեն։ Բնականաբար, երբ վերջ գտնէ մեր արդի պատերազմական վիճակը եւ մտածենք Թուրքիոյ տնտեսական վերականգման մասին, շատ ուրախ պիտի ըլլանք, եթէ Իտալիան մեզի աջակցի։ Մենք իրեն կրնանք յանձնել կարեւոր երկաթուղային գիծեր։ Շատ մը ճամբաներ եւ երկաթուղիներ կան որ շինուելու պէտք ունին, հանքեր՝ զորս պէտք է արժեւորել։ Իտալիոյ դրամագլուխը եւ ճարտարարուեստական կարողութիւնները մեր քով իրենց գործունէութեան համար ընդարձակ եւ օգտակար հող մը պիտի գտնեն»։

ՏԽՈՒՐ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ

Դժբախտաբար օտարներու կողմէ ի վնաս մեզի յարուած մեքենայութիւններու պատճառաւ, Թուրքերու գեղեցիկ խոստումները մնացին թուղթի վրայ. ընդհակառակն Արեւելքի մէջ մեր ունեցած մեծամեծ շահերը կամաց կ'ոչնչանային, քեմալական անողոք օրէնսդրութեան գործադրութեամբ։

Լօզանի դաշնագրին հետեւանքով հազարաւոր տարիներու մենաշնորհին՝ «կապիտիւլասիոն»ներու ջնջումը, որով իտալական հպատակները Գուրանի քաոսային օրէնսդրութեան կ'են Թարկուէին, պետութիւններու կողմէ Թուրքիոյ վերագրուած նոր իրաւունքը, որով ուզած օտարականները ներս կ'առնէր եւ ուզած ատեն կ'արգիլէր անոնց մուտքը, բոլոր հաստատութիւններու մէջ Թուրք պաշտօնէութեան պարտաւորիչ ընդունելութիւնը եւ վերջապէս կարգ մը նոր արգելքներ եւ օրէնքներ, մահացու կերպով կը հարուածէին մեր Արեւելքի բարգաւաճ գաղթականութիւնները։ Հակառակ ասոր մեր երկիրը, անոնց հետեւելու Միացեալ Նահանգներու օրինակին, առաջինն եղաւ Լօզանի գաշնագիրը վաւերացնողներու մէջ։

Այսօր, բարեբախտաբար, ինչպէս ըսաւ Դուչէն իր վերջին պատմական ճառին մէջ, «Արեւելեան Միջերկրականի հորիզոնը պայծառ է. Իտալիա Թուրքիոյ ընդառաջ կ'երթայ անկեղծ բարեկամական ոգիով։ Այլ եւս պէտք է նոր Թուրքիան դիտել այնպէս ինչպէս որ է. այսինքն ազգ մը, քաջարի եւ բազմամարդ, որ իրեն նոր Սահմանադրութիւն մը տալէ վերջ, յանդգնօրէն լծուած է նոր ոգի մը ստեղծելու»։

ԲԱՐԳԱՒԱՃ ԱՌԵՒՏՈՒՐ

Իտալեւթրքական առեւտուրը շատ զարգացած է։ 1926-1927ի շրջանին կատարուած առեւտրական փոխանակութիւնները—թէեւ վիճակագրական ցուցակները դեռ կատարեալ չեն — առաջնութիւնը կը գրաւեն։ 1925ի համար, երկու ամիս առաջ հրատարակուած պաշտօնական ցուցակները ցոյց կու տան թէ Իտալիան Թուրքիոյ կարեւոր յաճախորդն է, քան կէս միլիոնի ներածութիւն ունենալով. միւս կողմէ Իտալիայէն դէպի Թուրքիա ամէնէն շատ ... տաձում ըրող է։ Ասկէ զատ, որ աւելի զարգացնելու համար այդ առեւտրական փոխ... թիւնները, Իտալեւանգլիական ... կերութիւն մը երկաթուղային ... գիր մը ներկայացուց ... կառավարութեան, Հռոմէն ... րիականը Պոլսոյ միացնելու ... տակով։ Ուրիշ ապաջարկ մը ... ներկայացուց, Վլօրի ... Ներքնուղիի մը միջոցաւ ... Ղալաթիոյ կցելու համար։

Վերջապէս Թուրքիա կը ... բաստուի ժամերս ... իր առաջին առեւտրական ... չին, քը։

«Արեւմտեան դրամ... թեան սիդմոնմերէն ձեռ... ուելու համար, ըսաւ ... 1919ին, Իտալիա Արեւել... ներէն զատ ուրիշ ճամբայ ... Այսօր կը վերսկսի իր ... այդ ճամբաներուն վրայ։

ԿՈՒԻՏՕ ՓՈՒԼ...

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԱՌ...

(Վերյիշումներ)

Յիշողութիւններս ... թարմ են, որ կարծես ... է անցեր, երբ բաժն... մեր տուն ու տեղէն, մեր ... խէն, մեր անուշ հայր... Թէ ի՞նչպէս ուրախ, ... ճակատագրական կռիւ ... Ալի Իհսան փաշայի ... դէմ, եւ վերջապէս ... թողինք մեր սիրուն ...

Պարտուած բայց ... անցանք Պարսկաստան, ... մասա, Ուրմի, Սուլդուզ, ... ղալ եւ Անգլիացիներու ... ցանք Սահին-Կալէի ... յիշեմ թէ ինչպէս ... ճը (Կալին), երկու հա... րու մէջտեղի ճամբան ... ւաղակապետ Սմկօ ... ժամ կռուելէ վերջ, ... բելի եղաւ ճամբան ... զովլերին համար, ... մասնակից Սմկօն դէպի ...

Չեմ մոռնար մեր ... տար Լեւոն Շաղօեանը, ... տանի կռիւին, կրծքէն ... վէրք ստացած, սակայն ... բերու գլխին, մէկ ձեռքը ... դրած, միւս ձեռքը ... բռնած, մեր կռիւները ...

Սալմաստ ենք։ Կը ... ինչպէս 1918ի մայիս... յարձակողական կռիւներ... բորդ գիշերը, Շաքարեաց... ձուէնքներուն վրայ ... ըը այցելելու եկաւ ... Համբարձումեանը, Մոկոց... բարձումի հետ միասին ... առանձնացուց, երկու խօս... լու համար. «Տղերք ... գիշեր յառաջխաղացում ...

‘ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԷՍ ԱՇԽԱՐՀԸ ԿԸ ՓԼԻ

Գրեց՝ ՀԱՄԱՍՏԵՂ

— Էս մարդոց երեսը երես չէ։ Երէկ Մահմուտը եկաւ մեր պղինձը ուզեց։ Ըսի որ մէջը ցորեն իմ լեցուցեր։ Տեսնիմ, մարդը բարկացաւ։ Ի՞նչ բսէ աղէկ։ «Սպասեցէք, երեք օրերնիդ մնաց», կը խօսէր ընէնջպէր Գիրգոր։

— Էսօր ջուր դրած ատենս, Իպօն ըլ իր բերանը աւրեց։ Կ'ուզէ որ իմ թարլաս հոր ձգիմ որ իրեն սաւղին ջրուի, խօսեցաւ Մարտիկը։

— Էտոր համար քէֆերնիդ մի՛ աւրէք, էնոնք Մոսկոֆէն ձիթհանքի պէկիրի պէս կը դողան։ Շատ չէ, մէկ շաբաթէն Քեռին էս տեղերը կ'ըլլի։ Պատուիրեր է որ մէկ հայու քիթ որ արընի, տասը Տաճիկ կը ջարդիմ, մէջ ինկաւ ծերունի Կարկուտ Ակօն, որ Ենիչէրիներու օրերէն սկսեալ Մոսկոֆի ճամբան սպասող լաւատեսը եղած է։

— Էսկից երկու շաբաթ առաջ, ճամիին մէջ երկու ջորի զէնք են փլցուցեր։ Մեր կնիկը իր աչքովն է տեսեր, խօսեցաւ ուրիշ մը։

— Որ ըսիմ չէք հաւտար, նորէն մէջ ինկաւ Կարկուտ Ակօն։ Երէկ գիշեր տանիք ելայ, ականջ տուի։ Հա, հա, Մոսկոֆին թոփին ձէնն էր։ Հեզ մը ականջնիդ հողին որ տաք, խազախ ձիաւորներու գալը կը լսէք։ Մարդը գետնին տակէն լաղըմ է բացեր, թա՛ Տիարպէքիր։ Երէկ էդ խենթ Նախրճի Օսմանին հետ խօսեցայ. հէնց որ Մոսկոֆին ձէնը տուի, երեսը կտաւի պէս եղաւ։

— Ակօ, Նախրճի Օսմանէն խօսք առնելը դժար բան չէ։ Երկու թաժա հաց որ տաս, ամէն բան կ'ըսէ։ Գեղի Տաճիկներուն մէջ բան մը կը դառնայ, փախաթ խապար չինք։ Անցեալ շաբթու ժանտարմ մի աղային տունն էր իջեր։ Մղդեսին էր խօսողը։

Նախրճի Օսմանը Հայերու միակ բարեկամն էր։ Կարճ հասակով, կարկտնուած չարըխով։ Շատեր Թօփճի Օսման կ'ըսէին, որովհետեւ, ատենօք մասնակցած է եղեր ռուս-թրքական պատերազմին եւ տակաւին իր վրայ կը կրէր հին, կարկտնուած զինուորական վերարկուն, երեք հատ զինուորական խոշոր կոճակներով։

Օսման հայերէն ալ կը խօսէր։ Միշտ Հայերու դռներն էր. անոնց թաժա հացով ու դգալ մը եղով կ'ապրէր։ Ամէն անգամ որ Հայերը հաց կուտային Օսման ակռաները թափած խնդուքով, աչքերուն մէջ շան մը երախտագիտական փայլով, հայերէն «Հայր մեր»էն մի քանի բառ կ'ըսէր, սակայն չէր կրնար լմնցնել։ Մղտեսին ճիշտ էր. Օսմանէն խօսք առնել դժար բան չէր։

— Էդ խենթի խօսքերուն հաւատք կապել չըլլիր, խօսեցաւ ուրիշ մը։

— Էդպէս մի՛ ըսեր, խօսք ըսածը եա խենթէն, եա սարխօշէն կ'առնեն, վրայ տուաւ Մղդեսին։

Մարկոսն ալ անկիւն մը նստած, գիւղացիներուն հետ մտահոգ կը լսէր այս բոլորը։ Երկու օր առաջ, թթերու ճամբուն վրայ ինքն ալ տեսած էր ժանտարմ մը, որ երկու անծանօթ Հայեր առջեւը ձգած քաղաք կը տանէր։

Գիւղացիները ուշ ատեն բաժնուեցան մտահոգ։ Կարկուտ Ակօն գիշերը նորէն տանիք պիտի ելլէր, Մոսկոֆի թօփին ձէնն իմանալու։

Մարկոս անկողին երթալէ առաջ, եզներուն նայեցաւ, տեսաւ հայրը այդ վիճակով վար իջած, եզներուն կեր տուած էր ու վրաները մաքրած։

— Չէ, չէ, այս մարդուն ըսելն օգուտ չըներ, Մարկոս կը մտածէր նեղացած։ Երբ սանդուխներէն վեր ելաւ, հայրը անկողնին մէջ նստած կը ծխէր, հարսը կղմինտր կը տաքցնէր։

— Մարկոս, քիչ էռէջ նայեցայ, լուծքը Արապին շըլլին է կամթեր։ Վաղը մշակին ըսէ, Արապը չոլախ կոզմ թող լծէ։ Կը խօսէր Օհան, մէկ ձեռքը մէջքին վրայ դրած։

Յաջորդ օր Օհան անկողնէն չկրցաւ դուրս գալ։ Հարսը մինտրի կտորներ կը տաքցնէր կեսրարին մէջքին վրայ համար։ Մարկոս մինչեւ կէսօր հօրը մօտ մնաց. կէսօրէ ... առուին վրայ մուկ հանել գնաց։

— Հարս, պոռաց Օհան անկողնէն։

Հարսը նորէն կղմինտրի տաք կտորը բերաւ։

— Չէ, չէ, ալ չիմ ուզեր, քիրէմիտը տահա տաք է։ Էս ... պաղչին քովի թարլին փասուլիաները պիտի թօփուի։ ... ջրուի, թարլան մտնել չըլլար։

Հարսը ձայն չտուաւ ու նորէն իր գործին զբաղուեցաւ ... մը վերջ Օհան նորէն պոռաց։

— Հա՛րս...

Հարսը կեցաւ դրան մօտ։

— Բեզի կ'ըսիմ, քեզի, չլսեցի՞ր ի՛նչ ըսի։ Էսօր էդ ... լիաները պիտի թօփուին։

Խեղճ հարսը հարսնութիւն կ'ընէր, չէր կրնար խօսիլ ... րին հետ։ Ինչպէ՛ս հասկցնէր թէ Մարկոսը խստիւ պատուի... որ փասուլիաները թօփել չերթար ու հօր խնամք տանէր։

— Կ'երեւայ դուն ըլ Մարկոսի թասէն ջուր խմեցիր, պոռար Օհան, մէկ ձեռքով մէջքը բռնած։

Հարսը նեղն ինկած, փոքրիկ տղան իր խաղէն կանչեց, ... ցաւ որ հասկցնէ կեսրարին։

Օհան տեսաւ թոռնիկը խաղէն կարմրած երեսով, ց... բեռցուած փայտեայ փոքրիկ սայլ մը ետեւ ձգած, ներս մտա... համարձակ։

— Ըսած է, տունը կեցիր։

— Ի՞նչ ըսած է։

— Աբարը ըսած է, տունը կեցիր

— Հըմ - հըմ...

(4) (Շարունակ...)

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ գիշեր, «Փըլթի Ժուրնալ»ի մեծ սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ եղանակի առաջին երեկոյթ-պարահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան, ի նպաստ նուագախումբի հիմնադրամին։

Երեկոյթին կը նախագահէր Պ. Ա. Շահխաթունի, որ յուզիչ շեշտերով, դրուագներ պատմեց որբերու կեանքէն, ու բացատրեց չափահաս եւ ինքնապահ որբերու բանակին դերը, իբրեւ շարաւիղները մեր մէկ միլիոն զոհերուն եւ հարիւրաւոր մատաղահասականներուն։ Շեշտեց հայ ժողովուրդին պարտականութիւնը՝ այս սերունդին առած ճիգերուն հանդէպ, որոնք պէտք է յաջողութեամբ պսակուին։

Բանախօսը՝ ակարութեան պատճառաւ ստիպուեցաւ մեկնիլ, կարեւոր նուէր մը ընելով նուագախումբի հիմնադրամին։

Երեկոյթի առաջին մասը, մինչեւ կէս գիշեր շատ յաջող կազմակերպուած էր։ Թատրոն Ժօրժ եւ Տիկինը նուագեցին գեղեցիկ կտորներ. Օր.ներ Մաքտոնալտ պարեցին կովկասեան եւ եւրոպական պարեր։

Հաճելի անակնկալ մը եղան նաեւ Ղարաբաղցի Պ. Մուրատեանի կովկասեան պարերը։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին նաեւ Օր. Շահպազ (դաշնակ), Պ. Տ. Նշանեան (արտասանութիւն), Պ. Ե. Գրիգորեան (արտասանութիւն), եւ Պ. Կիւրեղեան (ֆլիւթ)։ Ներկայացուեցաւ յաջող զաւեշտ մը։

Արդէն կէս գիշեր էր։

Պարերու սկսելէն առաջ, աճուրդի դրուեցաւ գեղեցիկ գորգ մը, զոր վարեց Պ. Տ. Նշանեան։ Արդիւնքը եղաւ 1670 ֆրանք։ Մասնաւոր ոգեւորութեամբ մասնակցեցան նկարչուհի Օր. Թամիրեանց, Պ. Յարութիւնեան, Պ. Օտապաշեան եւ Պ. Յ. Միքայէլեան։ Վերջինը շահեցաւ գորգը, աճուրդին մասնակցելով աւելի քան 800 ֆրանքով։

Երեկոյթի ընդհանուր հասոյթը գոհացուցիչ է։ Կէս գիշերէն յետոյ սկսան պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ առաւօտ։

Ա. Յ. Ծիծեռնակ

հոգի. միւսները աշխարհի չորս կողմ ցրիւ եկան եւ շատերն ալ մեռան։

Արդեօք պիտի գա՞յ այն օրը, որ հայրենիք վերադառնայ այս ժողովուրդը եւ միանգամ ընդմիշտ ազատուի այս միջավայրէն, մանաւանդ տեղացի աղաներու եւ հարուստներու արհամարհանքէն։ «Դուք Մուհաճիրներ էք, մեր դպրոցին, մեր եկեղեցիին մի խառնուիք, դուք ընտրութիւններուն մասնակցելու իրաւունք չունիք» եւայլն...

Տասը տարի է 1918էն 1928 օգոստոս, որ այս Հայութիւնը կը ծիւրի երկրին մէջ, աչքերը յառած է միշտ դէպի հայրենիք, դէպի Երեւան, դէպի սիրուն Վան։

Պաղտատ Ա. Աղանիկեան

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

Տօքթ. Սաուլ Մեզան կը գրէ «Le Cri des Peuples»ին մէջ.—

Թրքահպատակ Հրեաները որ կը սերին Սպանիոյ Հրեաներէն, 1492ին հիւրասիրական ապաստան գտան օսմանեան կայսրութեան մէջ։ Անոնք միշտ երախտապարտ գտնուած են զիրենք որդեգրող հայրենիքին հանդէպ եւ շատ աւելի հաւատարիմ, քան այս երկրին մնացեալ մահմետական ժողովուրդները։

Թուրքերն իսկ գնահատած են անոնց հաւատարմութիւնը եւ զանոնք՝ միւս փոքրամասնութիւններուն ցոյց տուած են իբրեւ հայրենասիրութեան օրինակ։

Այսու հանդերձ, յանկարծական փոփոխութիւն մը երեւան եկաւ այն օրէն սկսեալ, որ չափազանցուած հայրենասիրութեան հով մը սկսաւ փչել երբեմնի նեբողամիտ այս երկրին վրայ։

Շարք մը գրպարտութիւններ հնարուեցան Թուրքերուն դէմ։ Առաջինն այն էր որ Հրեաներուն կը վերագրէր հաւատարմագիր մը, ուղղուած Սպանիոյ Թագաւորին, Կոլոմպոսի 5րդ հարիւրամեակին առթիւ։

Հրեայ մը սպաննուեցաւ Թուրքի մը կողմէ։ Անոր ծնողքին յարուցած աղմուկը մեկնաբանուեցաւ Թուրքերուն կողմէ, իբր գրգռութիւն Թուրք ազգին դէմ։ Ասոր հետեւանքով, հետապնդում կատարուեցաւ ենթադրեալ գրգռիչներուն դէմ։

«Թիւրք Օճաղը»ն որ այն ատենէն ի վեր կատաղի պայքար մը կը մղէ Հրեաներուն դէմ, կառավարութենէն պահանջեց, որ հրէական դպրոցները եւ րաբբունական կազմակերպութիւնները ջնջուին, բոլոր րաբբիները վտարուին, ինչպէս նաեւ բոլոր այն Հրեաները որ զինուորական ծառայութիւն չեն կատարած, Թուրքիոյ մէջ՝ հրէական բոլոր հրատարակութիւնները դադրին, եւ Հրեաներու վերաբերեալ բոլոր գործերու Թուրքիա մուտքը արգիլուի։

Կառավարութիւնն իսկ Հրեաներուն հանդէպ աւելի մեղմ վարմունք ցոյց չի տար։ Անոնց հանդէպ գիմած է կարգ մը խըստութիւններու։ «Ըեծագած» Հըրեայի մը, Ֆէրիտ Ալեօյի միջոցաւ, ստիպեց Սահմանադիր ժողովը որ մերժէ Լօզանի դաշնագրով փոքրամասնութիւններու տրուած իրաւունքները։ Սպաննուած Հրեային դատին հետեւանքով, երկրէն ներս ճամբորդութիւնը արգիլուեցաւ, ինչ որ ջլատեց փոքր Ասիոյ առեւտուրը։

Հրեաները, Յոյներն ու Հայերը Թուրքիոյ միակ առեւտրականներն էին։ Այս վերջինները վտարուեցան երկրէն կամ բնաջնջուեցան. կը մնային Հրեաները որոնք պաշարուած մնացին իրենց քաղաքներուն մէջ։ Հակատնտեսական միջոց մըն էր, որ ուշ կամ կանուխ պիտի վերցուէր։

ԿԸ ԹՐՔԱՑՆԵ՜Ն...

Այսու հանդերձ Հրեաներու կացութիւնը չի դադրիր մտահոգիչ ըլլալէ։ Հրեաները որ քէմալական վարչաձեւէն առաջ, նախանձելի դիրք մը կը գրաւէին հանրային վարչութիւններուն մէջ, հեռացուած են հիմա։ Ելեկտրական, հանրակառքի, հաղորդակցութեանց եւլն. սպասարկութիւններուն մէջ, գրեթէ Հրեայ չէ մնացած այժմ, կը ջանան նոյնը ընել նաեւ դրամատուններու մէջ։

Բարձրագոյն վարժարանները Հրեայ չեն ընդունիր։ Աւելին ըլլալով, կը պահանջուի Հրեաներու Թրքացումը։

Հրէական դպրոցներու մէջ, Թրքերէնի ուսուցիչները Թուրք պէտք է ըլլան։ Թրքական վարժարաններէ շրջանաւարտ Հրեաները չեն կրնար Թրքերէն աւանդել։ Թուրք դասատուները կախում չունին Հրեաներու ուսումնական վարչութենէն։ Անոնք ուղղակի պաշտօնի կը կոչուին պետութեան կողմէ, առանց հաւանութիւնն առնելու դպրոցներու ուսումնական խորհուրդին։

Անոնց թոշակը կ'որոշէ պետութիւնը, քմահաճ կերպով, առանց նկատի առնելու Հրեայ ուսուցիչներու թոշակը եւ դպրոցական ելմտացոյցին վիճակը։ Եւ եթէ ամսուան վերջը, Ուսումնական խորհուրդը չկարենայ վճարել Թուրք ուսուցիչներուն թոշակները, դպրոցը կը գոցուի կառավարական հրամանով։

Բոնի Թրքացումը օրէնք է։ Վտանգաւոր է հրապարակաւ խօսիլ հրէերէն։

«Թիւրք օճաղը»ի կազմակերպութիւնը վարչական փոփոխութիւններու ենթարկուած է։ Հին կոմիտէէն միայն Նախագահը կը մնայ։ Մնացեալ բոլոր անդամները քէմալական են։ Եթէ ուրեմն, «Թուրք Օճաղը» կը շարունակէ իր հակահրէական խռովութիւնները, պէտք պիտի ըլլայ ընդունիլ, որ կառավարութենէն թելադրուած է։

Յօդուածագիրը՝ փոփոխութիւն մը նշմարելէ յետոյ հանրային կարծիքին մէջ՝ ի նպաստ Հրեաներուն, կ'եզրակացնէ.—

«Հանրային կարծիքը որեւէ դեր չի խաղար Թուրքիոյ մէջ։ Հանրապետութեան նախագահին փափաքն է միայն որ օրէնքի տեղ կը բռնէ։ Արդ. այդ շրջանակին մէջ, կարգախօսն է՝ «Թրքացում՝ ծայր աստիճան՝ արագ ամբողջական, պուպրիկներէն մինչեւ ծերունիները»։ Թրքացում անուններու, կրօնական աղօթքներու, մտածման իսկ։ Հանրային հաստատութիւններէ խիստ հեռացում այն տարրերուն, որոնք ընդունակ չեն Թրքանալու։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 23 սեպտ.— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը եղանակի բացման առթիւ քանի մը փորձերէ վերջ, իր անդրանիկ մրցումը պիտի կատարէ Կըընօպլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբին դէմ։ Մրցումը կը խոստանայ խիստ հետաքրքրական ըլլալ, երկու քոյր մասնաճիւղերուն միջեւ։

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ կիրակի սեպտ. 30ին. Փօնդէվէքի Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին վրայ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին։

Մարտիկ փափազեան

ՍԷՎՌԱՆ.— Արաքս Միութեան եւ C. A Bourgetի (2) միջեւ մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի։ Երկուստեք լաւ խաղարկութիւն մը տեղի ունեցաւ եւ արդիւնքը հաւասար պիտի ըլլար, եթէ Արաքսի վերջապահները իրենց իսկ սխալով մէկ ու մէկ նշանակէտ չշահեցնէին Ֆրանսացիներուն։

Արդիւնք՝ Արաքս պարտուած Օի դէմ 2 նշանակէտով։

*** Կիրակի օր Արաքս պիտի մրցի Electro—Mécanique du Bourgetի պահեստի խումբին դէմ։ Ժամադրութիւն՝ ժամը 11.45, Սէվրանի կայարանը։

Օ. Լ.

*** Կիրակի օր Փօրթ տը Սէն Քլուի՝ մօտ տեղի ունեցաւ U. A. XVIeի զօրացեալ Ա. եւ Հ. Մ. Մ. Ա. խումբերու ֆութպոլի մըրցումը։ Ֆրանսական խումբը որ պատուոյ դասակարգին կը պատկանի, վստահ խաղարկութեան մը սկսաւ, եւ քանի մը անգամ յաջողեցաւ սպառնալ Հ. Մ. Մ.ի պաշտպանողական գիծերուն։ Հ. Մ. Մ.ի ֆութպոլիստները խաղին կը տիրապետէին, բայց Ֆրանսական պաշտպանողական գիծերը ճարպիկ խաղարկութեամբ ապարդիւն կը հանէին հայ յառաջապահներուն խաղարկութիւնը։ Հ. Մ. Մ. յաղթեց U. A. XVIeի Օի դէմ 2 նշանակէտով։

Այս կարեւոր մրցումէն առաջ, երկու խումբերուն պահեստիները մրցեցան, եւ U. A. XVIeի պահեստին յաղթեց Հ. Մ. Մ.ի պահեստիին 1ի դէմ 4 նշանակէտով։

*** Կիրակի օր Անգլիական Սթանտարտ Աթլէթիք Ա. եւ Հ. Մ. Մ. Ա. պիտի մրցին Meudonի մէջ։

Վ. Հ.

Mlle Georgette CORTEN

ԵՒ

Պ. ՅՈՎՍԷՓ ԹՕՓՈՒԶԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

25 սեպտ. 1928 Պըրիւքսէլ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ARARAT»

Լոնտոնէն ստացած ենք հետեւեալ նամակը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

Որոշուած է յառաջիկայ ամսուն վերսկսիլ «Ararat» ամսագրի հրատարակութեանը՝ խըմբագրութեամբ Պ. Ա. Սաֆրաստեանի։ «Ararat»ը Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցաւ անգլիերէն, մինչեւ 1919. յետոյ ընդհատուած էր զանազան պատճառներով։ Հիմա պիտի հրատարակուի դարձեալ անգլիերէն, մինչեւ որ կարելի ըլլայ պատեհ առթիւ աւելցնել նաեւ հայերէն բաժին մը։

Սակայն պէտք է ըսել թէ լեզուն միայն անգլիերէն պիտի ըլլայ, իսկ նիւթն ու ոգին բացարձակապէս ազգային, անկուսակցական, հաւասարակշիռ եւ առողջ։

Հայագիտութիւնը եւ հայկական հնախօսութեան վերաբերեալ նորութիւնները պիտի ունենան արժանաւոր տեղ, այդ ամսագրին մէջ։

Կ'ապրինք յոյժ վտանգաւոր ժամանակներու մէջ։ Արեւմտեան Եւրոպան դեռ կը շարունակէ իր թշնամութիւնը Հայաստանի դէմ, ու իր անիրաւութիւնը գաղութներու անտէր հայութեան հանդէպ։ Արեւմուտքի պարբերական մամուլն ու գրականութիւնը կարծես նոր թափով սկսած են վարկաբեկել ու վատահամբաւել մեր ազգի անցեալն ու ներկան։

«Ararat»ը իր ամենաառաջին ու սրբազան պարտքը պիտի համարէ անխնայ դիմակազերծել այդ թշնամութիւնները եւ անյողդողդ վճռականութեամբ երեւան հանել ու խարանել այդ օտար խաղերն ու չարակամութիւնը հայ ազգին հանդէպ։

Այդ նպատակի համար ամենայարմար կեդրոնն է Լոնտոն, եւ առայժմ միայն անգլիերէնով։

Կը խնդրուի այն ամէն հայրենակիցներէ որ համակիր են այս ձեռնարկին, եւ պատրաստ՝ ընձեռելու նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան, գրել հետեւեալ հասցէին.—

«Ararat» 54. Bernard Street, London, W. C. 1

ՆՈՐ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԿԼՈԶԷԼԻ ՄԷՋ

Անցի օր, ոստիկաններ գացին Կլոզէլ՝ Ֆրատէնի ագարակը եւ ամբողջ երեք ժամ խուզարկութիւններ կատարեցին «Հակակշռելու համար թանգարան մուտքի տոմսակները»։ Խուզարկուեցան շտեմարանին մէջի ցորենի դէզը, ախոռներն ու գոմերը, նոյնպէս բոլոր սենեակներն ու գզրոցները։ Ոեւէ բան չգրաւուեցաւ։ Կը կարծուի թէ այս խուզարկութիւնը կատարուեցաւ անուղղակի տուրքերու վարչութեան կողմէ։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

Մ Ո Ւ Խ Ի Ր Ը

(Չեխեան ԿՐԱՑԻԼԼԱ ՏԵԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

VIII

ամայի վայրերէն, կը զգար թէ նոր կեանք մը կը սկսէր։ Կը թուէր թէ տարբեր մէկն էր այլեւս, նախկին ցնցոտիները թողած՝ նոր ու յարմար զգեստ մը հագած։ Մարգարիտի համբո՞յրն էր արդեօք որ զինք կ'երջանկացնէր, անցեալի ճղճիմութիւններուն հրաժե՞շտը, ազատութեան ուրախութի՞նը, մտածո՞ւմն անծանօթ աշխարհին ուր կը դիմէր։ Որն էր երջանկութեան պատճառը, չէր գիտեր, ոչ ալ կը ջանար գիտնալ։

Ցանկութենէն եւ հպարտութենէն առաջ եկած խոր գինովութիւնը կը պատէր զինք հօտաւէտ շոգիի մը նման, որուն մէջէն կ'ընդնշմարէր բնաւ չերազուած հորիզոններ։ Կեանքը որքա՜ն հեշտ եւ գեղեցիկ էր։ Ինքզինք ուժեղ, յաղթական կը զգար, ամէն կին կը սիրէր զինք, բոլոր դուռները կեանքին կը բացուէին իր առջեւ։

Նուօրոյէն Մակոմէր, կառախումբին մէջ կեցած՝ կը ցնցուէր յաճախ շոգեկառքին բախումէն։ Ամայի կայարաններէն կառք մտնող կամ իջնողներ չկային։ Գծին երկայնքը գտնուող աքասիաները կարծես թէ շոգեկառքին կը սպասէին՝ իրենց դեղին տերեւները նետելու համար անոր կողքին։

—— Ահա՛, կ'ըսէին աքասիաները շոգեկառքին, ա՛ռ մեր տերեւները, մենք միշտ կեցած ենք, դուն կը քալես։

— Այո՛, կեանքը շարժման մէջ է, մտածեց Անանիա։

Եւ կը կարծէր զգալ յուզուած ջուրին ուրախ ուժը, մինչդեռ մինչեւ այն ատեն, հոգին եղտիւր մըն էր գարշահոտ խոտերով եղերուած։ Այո՛ աքասիաները իրաւունք ունէին, այո՛, շարժիլ, երթալ, վազել արագօրէն, այս էր կեանքը։

Սակա՜յն... հսկայ թռչուններու բոյնի մը նմանող բարձր քարայրի մը տակէն անցած ատեն՝ Անանիա փափաքեցաւ հոն գտնուիլ, հոն վերը, Մարգարիտին հետ, միայնա՛կ՝ հերձիի վայրի հոտին հետ շնչող աւերներու եւ յուշերու հետ, միայնա՛կ, թելադրուած դիւցազնական տարիքի ստուերներէն եւ տեսիլներէն։ Ա՜հ, ո՛րքան մեծ կը զգար ինքզինքը։

Բայց, ահա՛ հորիզոնէն կ'անհետանան բնավայրին լեռները։ Դեռ կ'երեւի միայն բարձրագոյն գագաթը, դեռ կտոր մը, կէտ մը, քար մը.. յետոյ ոչինչ։ Լեռներն ալ մայրամուտ ունին արեւին ու լուսնին նման, կը թողուն տխուր վերջալոյս մը բնագաւառէն հեռացողին հոգիին մէջ։

Մնաս բարո՜վ, մնաս բարո՜վ։ Անանիա տխրութիւն մը զգաց, որմէ սթափելու համար ուժգնօրէն մտածեց Մարգարիտին համբոյրին վրայ, որուն յիշատակը վայրկեան մը չէր հեռանար իրմէ։

Արդեօք երա՞զ մը չէր, հապա եթէ Մարգարիտ մոռնա՞յ, կամ զղջա՞յ... բայց հպարտութիւնը կը յուսադրէր զինք անմիջապէս։

Գինովութիւնը տեւեց քանի մը օր, մինչեւ որ տեւեց նոր կեանքին չփոթութիւնը։

Հազիւ թէ Քալլիարի հասաւ երկու պատշգամներով շատ գեղեցիկ սենեակ մը գտաւ, որոնցմէ մէկէն կը վայելէր բլուրներով եւ լուսաւոր ծովով գոցուած գիւղանկար մը, միւս կողմէն վարդագոյն քաղաքին համապատկերը։

Բնակած նոր պալատին դիմաց վարդագոյն ներկուած հին տուներու շարք մը կար։ Սպանիական պատշգամներէն կախուած՝ էին թաց լաթեր չորնալու համար եւ ուր կը գտնուէին մեխակներ։ Աչքերը կը վազէին քաղաքին հիմնալի բեմին վրայէն եւ կանգ կ'առնէին միջին դարու պալատներուն վրայ որոնք կը փակէին մեծասքանչ հորիզոնը։ Ամէն բան բանաստեղծութիւն եւ աւանդավէպ էր։

Հոկտեմբերի վերջերն անգամ դեռ տաք էր։ Անանիայի պատշգամին տակէն անցնող տիկինները թեթեւ կերպասներ հագած էին։

Ուսանողը կը կարծէր թէ դիւթական երկրի մը մէջ է, տաք ու ջլատիչ օդը սենեակին նոր յարմարութիւնները, նոր կեանքի քաղցրութիւնը մեղկութեան եւ թուլութեան կը վարժեցնէին զինքը։ Ամէն բան մեծ եւ գեղեցիկ կ'երեւար իրեն։ Յիշելով ջաղացքը եւ հոն հաւաքուող աղտոտ դէմքերը. կը հարցնէր ինքնիրեն թէ ինչպէ՛ս այնքան ատեն հոն ապրեցաւ։ Դրացիներուն խոնարհ կեանքը կը շարունակէր անշուշտ իր ընթացքը, մինչդեռ հոս՝ պսպղուն սրճարաններուն, լուսաւոր ճամբաներուն, արեգդէմ բարձր տուներուն մէջ, ամէն բան լոյս, ուրախութիւն, բանաստեղծութիւն էր։

(Շար.) Թարգմ.՝ Հեթում

գարմանայ թէ ի՛նչպէս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին Նախարարութիւնները ցարդ վճռական կերպով չհերքեցին Մուսոլինիի պաշտօնական բերանին այս վերագրումները: Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ այս մասին որ եւ է տեղեկութիւն չկայ:

«Շիքակօ Թրիպիւն» կը գրէ թէ քանի որ լուրը չհերքուիր, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ շատ գէշ տպաւորութիւն առաջ եկած է քանի մը շաբաթէ ի վեր:

Մեծ Պատերազմէն ի վեր Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ դիւանագիտական գործակցութիւնը այնքան սերտ, յարատեւ եւ բացարձակ չէր եղած, որքան քանի մը ամիսներէ ի վեր: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ դիւանագիտական սակարկութիւններ կ'ըլլան, այն հիման վրայ թէ՝ Ֆրանսա պիտի հրաժարի խորհրդային Ռուսիոյ հետ իր ելմտական եւ տնտեսական մերձեցման քաղաքականութենէն, եւ թէ Անգլիա յանձնառու կ'ըլլայ պաշտպանել Պալքաններու մէջ սերպեւպուլկար մերձեցման ֆրանսական քաղաքականութիւնը, հակառակ իր հին հակասլաւ աւանդութեան:

Ինչ ալ ըլլայ ճշմարտութիւնը այս զանազան վերագրումներուն մասին, կ'եզրակացնէ ամերիկեան թերթը, կը մնայ այն իրողութիւնը թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ նոր համաձայնութեանց մասին հաւատքը զօրաւոր է Ամերիկայի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, ինչպէս նաեւ ուրիշ երկիրներու մէջ:

Ժընեւի աշխատաժողովը փակուած

Ազգերու Դաշնակցութեան իններորդ Ընդհանուր Ժողովին վերջին նիստը գումարուեցաւ երէկ: Ելմտական կարճ տեղեկագրէն յետոյ, միաձայնութեամբ ընդունուեցան Ապահովութեան Խորհուրդին կազմած դաշնագրի ծրագիրները՝ իրաւախոհութեան, հաշտութեան եւ ոչ-յարձակումի մասին:

Առջի օրուան նիստին մէջ, գերման պատուիրակ կոմս Պէրնսթորֆ կրկին պնդեց զինաթափութեան ընդհանուր խորհրդաժողով մը գումարելու անհրաժեշտութեան վրայ:

Իրեն պատասխանեց դարձեալ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը Փօլ Պոնքուր, որ ըսաւ թէ՝ ֆրանսական կառավարութիւնը կարելին ըրաւ զինաթափութեան աշխատանքները փութացնելու համար:

Ի վերջոյ Ընդհանուր ժողովը ընդունեց ֆրանսական տեսակէտը որ է՝ նախ ապահովութիւն, յետոյ խորհրդաժողով: Միայն Գերմանիա եւ Հունգարիա հակառակ քուէարկեցին:

Ուրեմն, Զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնաժողովը պիտի գումարուի 1929ի սկիզբը:

Ռումբ մը կը պայթի Մալաթիոյ մէջ

Պոլիսէն անգլիական թերթերուն ուղղուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ տղայ մը Մալաթիոյ հանրային պարտէզին մէջ ռումբ մը գտաւ: Ժամացոյց կարծելով, գրպանը դրաւ եւ տուն գնաց, ուր սկսաւ խաղալ հետը: Ռումբը յանկարծ պայթեցաւ՝ վիրաւորելով եօթը հոգի, որոնց չորսը ծանր կերպով:

Թերթ մը կը գրէ թէ վարչապետ Ըսմէթ փաշա ներկայիս իր ընտրական շրջանակը՝ Մալաթիա կը գտնուի, եւ թէ այս ռումբը պարզ արկած մը ըլլալով, պէտք չէ անոր մէջ տեսնել քրտական մահափորձի ձեռնարկ մը:

Օդանաւային նախարարութիւնը

Ինչպէս գրած էինք, երեքշաբթի օր խորհրդակցութիւններ կատարուեցան Փուանքարէի, Փէնլըվէի, Լէյկի եւ օդանաւային նորընտիր նախարար Լօրան Էյնաքի միջեւ, այս վերջինին իրաւասութեան սահմանները որոշելու համար: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, կարելի եղաւ գտնել հաշտութեան եզր մը, որուն համաձայն օդանաւային նախարարութեան ձեռքին մէջ պիտի կեդրոնանան բոլոր վարկերն ու մասնագիտական ճիւղերը, իսկ ծովային ու պատերազմական նախարարութիւններուն պիտի ենթարկուին օդանաւորդները:

Նախարարական խորհուրդը իր երէկի նիստին մէջ վաւերացուց այս կարգադրութիւնը:

Ամերիկայի բողոքը պատրաստ է

Անգլեւֆրանսական նաւային համաձայնութեան դէմ Միացեալ Նահանգներու բողոքագիրը արդէն պատրաստ է եւ շաբթուս վերջերը պիտի յանձնուի Լոնտոն եւ Փարիզ: Անկէ անմիջապէս յետոյ բողոքագրին պատճէնը պիտի հրատարակուի Ուաշինկթընի մէջ:

Պարունակութեան մասին ոեւէ տեղեկութիւն չէ ստացուած:

Եգիպտոս եւ Աֆղանիստան

Թէհրանի եգիպտական դեսպան Նողհաթ փաշա հրահանգ ստացաւ իր կառավարութենէն Քապուլ երթալ եւ Աֆղանիստանի հետ բարեկամական դաշնագիր մը կնքել՝ նախ քան իր պաշտօնատեղին՝ Պերլին երթալը:

Օտար ոճրագործներ Ֆրանսայի մէջ

Սէն-է-Ուազի երեսփոխան Մոթիւ խորհրդարանին մէջ հարցապնդում մը պիտի ուղղէ կառավարութեան՝ ֆրանսաբնակ օտարականներու գործած ոճիրներուն մասին:

Այս առթիւ Ներքին Նախարարին ուղղած իր նամակին մէջ, երեսփոխանը դիտել կու տայ թէ՝ երկար ատենէ ի վեր Փարիզի շրջանին մէջ գործուած ոճիրներու մեծ մասին հեղինակները օտարականներ են: Իբրեւ վերջին փաստ կը յիշէ սերպ գողերու խմբակը:

Մոթիւ, Խորհրդարանի վերաբացումին, պիտի հարցնէ Նախարարին թէ՝ ի՞նչ միջոցներ կը խորհի ձեռք առնել՝ դարման տանելու համար այս կացութեան:

Առաջին ձիւնը Ֆրանսայի մէջ

Քանի մը օր առաջ, աշնանամուտի առթիւ, Ֆրանսայի մէջ օդը սկսաւ յանկարծ ցրտել: Տեղ-տեղ ջերմաչափը այնքան իջաւ, որ կանխահաս ձմեռի մը տպաւորութիւնը թողուց: Կը կարծուի թէ այս տարի աշուն չպիտի ունենանք, եւ ուղղակի ձմեռ պիտի մտնենք:

Գաւառներու մէջ ալ սաստիկ ցուրտ կ'ընէ: Վոժ լեռներուն վրայ առաջին ձիւնը տեղաց առջի գիշեր, մասնաւորապէս Կրան-Պալոնի եւ Հիւսէնֆիրսթի բարձունքներուն վրայ: Երկու գիշերէ ի վեր ջերմաչափը զերոյէն վար իջած էր:

46 համալսարանականներ դատապարտուած

Հէլսինկֆորսէն կը հեռագրեն թէ Ապոյի վերաքննիչ ատեանը 1էն 15 տարի բանտարկութեան պատիժ տուաւ 46 համալսարաններու, որոնք բոլշեւիկեան խռովութիւններ յարուցանելու համար քարոզութիւններ կ'ընէին: Միայն երեք հոգի ազատ արձակուեցան:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջականներու ընկերները, վաղըուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Քաֆէ օ Քլէր տը Լիւնի վերնայարկը, փլաս տ'Իթալի: Օրակարգ.— վիճաբանութիւն պատգ. զեկուցման շուրջ:

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը ՀՈԿՏ. 7ԻՆ (ՈՉ ԹԷ ՍԵՊՏ. 30)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ե. Ո. Մ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

7 Հոկտ. կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Salle de Géographieի մէջ, 184 Bld. St. Germain.

Մանրամասնութիւնները շուտով

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Պատ. Միութեան հրապարակային դասախօսութիւնը՝ այսօր Հինգշ. ժամը 8ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի Գրադարան ընթերցասրահին մէջ: Դասախօս՝ Ընկ. Պ. Հիւսեան: Նիւթ՝ «Կուսակցական պէ՞տք է, ըլլալ թէ՞ ոչ»: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

Մարսէյլի Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Գրադարան ընթերցասրահին մէջ:

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին 4 Rue St. Jacques սալոն Ս. Ժաքի մէջ: Օրակարգ. Նախորդ ժողովին շարունակութիւնը, եւ վիճաբանութիւն Շրջ. Ժողովի բանաձեւերուն շուրջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԳՏՆՈՒԱԾ

Յառաջի 691 եւ 692 թիւին մէջ Պ. Արմենակ Սէմէրճեան կը փնտռէր կիրասոնցի Յարութիւն Սէրճանեանը:

Աթէնքէն կը գրեն մեզի թէ յիշեալը չորս տարիէ ի վեր կը բնակի Յունաստանի մայրաքաղաքը եւ հագուստ ներկող վաճառատան մը մէջ շոֆէօրութիւն կ'ընէ: Ամուսնացած է Ռոտոսթոցի Սիրանուշ Օվալեանի հետ եւ մանչ զաւակ մը ունի:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20շ.	40շ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration Խմբագրատուն 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928
28 Septembre 1928

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 763 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԵՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Ուշագրաւ է որ, խաղաղութեան ճարտասանական մարքերուն հետ, եւ աւելի քան երբեք սաստկութեամբ կը անակուի ազգեցութեան պայքարը, մասնաւորապէս Արեւելքի եւ Պալքաններու մէջ։

Ուրիշ իմաստ չունին իրարու յաջորդող «համաձայնութիւններ» եւ «բարեկամութեան դաշինքները»։

Ինչպէս Մեծ Պատերազմէն առաջ, այսօր ալ կացութեան ...ին կը գտնուի քանի մը ջոջերու ձեռքը։ Առաջ վեց անուն ...էին անոնք,—Անգլիա, Ռուսիա, Գերմանիա, Աւստրիա-Հունգարիա, Ֆրանսա, Իտալիա։ Աննախընթաց վերիվայրումներու ...անքով, այսօր կը տեսնենք հետեւեալ պատկերը,—Անգլիան ... է, եւ կը շարունակէ խառնակել ու իշխել։ Ռուսաստանը ...րովին կերպարանափոխուած, կազմալոյծ եւ ուժասպառ, մանաւանդ պաշարուած, կը մնայ, սակայն, սպառնալիք մը ...ուան համար։ Գերմանիան, աշակերտի մը պէս պատժուած, ...գնեալ կը զգացնէ իր ներկայութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ միջազգային ազդակ։ Նախկին Հապսպուրկեան ...ութենէն մնացած է միայն վեց միլիոննոց երկիր մը, որ ...տրիա կը կոչուի, եւ ուրիշ մը, աւելի զօրաւոր, Հունգարիան։ Երկուքն ալ անարժէք, առ այժմ։ Ֆրանսան, թէեւ յաղթական, այնքան նեղն է, որ իր ամբողջ յոյսը կապած է «իրաց ...ակի պահպանման» հետ։ Իտալիան, հակառակ սեւ շապիկաւոր ...աւպետի մը շռնդալից շարժուձեւերուն, չունի նախաձեռնութեան ուժ, եւ ուզած-չուզած կը հետեւի բրիտանական կաբինետին։

Միւս հեռաւոր ուժերն են Մ. Նահանգները եւ Ճափոն, ...նք ուղղակի եւ անմիջական կապ չունենալով եւրոպական ...աղաքականութեան հետ, պատահաբար կշիռը կը ծռեն այս ...մ այն կողմ։

Արդ, բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան որ, Մեծն Բրիտանիոյ գաղտնի դիւանագիտութիւնը ակներեւ գործունէութեան ...նուիրուած է այս միջոցին։

Ան է որ Իտալիոյ ախորժակները սրելէ յետոյ, կէս ճամբան կեցուց Մուսոլինին, նոյնիսկ Չէմպըլէնի բերնով ձաղկեց ...ր հրաշունչ եւ սպառնալից ճառերը, եւ մղեց համաձայնիլ ...րքիոյ հետ։ Եւ այսօր թրքասիրական սրտառո՛ւչ եղանակ ... կը հնչէ Իտալիոյ մէջ, ինչպէս օրը օրին կը կարդան ...առաջ»ի ընթերցողները։

Այդ նոյն դիւանագիտութիւնն է որ կնքել կուտայ իտալեւ...ն դաշնագիրը (23 սեպտ.), ճիշտ այն միջոցին երբ կը ...ծուէր թէ Վէնիզէլոս իշխանութեան գլուխ եկած է, Իտալի...ն չէզոքացնելու, եթէ ոչ անոր դէմ քաղաքական ճակատ կազմելու համար։

Յայտնի է որ Իտալիան մասնաւոր ճիգեր թափեց վերջին ...ու տարուան ընթացքին, իր ափին մէջ առնելու համար ...լքանեան պետութիւնները։ Այդ աշխատանքը յատկապէս ...էր զարկաւ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ ատրիճան մըն ալ ...նաստանի մէջ։ Յետոյ, Մուսոլինի այնքան զօրաւոր ...ց ինքզինքը, որ իտալեւթուրք դաշնագիրը ստորագրելէ յետոյ կ'ուզէր բարեխօսել եւ կարգադրել թուրքեւհելլէն վէճերը։ ...կը թուի թէ Լոնտոն այս գործն ալ իր ձեռքը առած է։ ...է այդ կը հետեւի այն իրողութենէն որ Վէնիզէլոս, Հռոմի ...գործերը կարգադրելէ յետոյ, փոխանակ վերջնական պատ...ասխան տալու Թուրքիոյ, եկաւ Փարիզ եւ պիտի երթայ ... Լոնտոն։

Ուրեմն, երեւութապէս անտարբեր կենալէ յետոյ, նորէն ...ն Բրիտանիան է որ կը տնօրինէ պալքանեան և արեւելեան ...քականութեան ընթացքը։ Ա՛ն է ներշնչողը նոր կապակ...ններուն եւ կնքահայրը՝ գոյնզգոյն խմբակցութեանց, ո...ք ընդունակ են և՛ խաղաղութիւնը ամրապնդելու, և՛ պա...զմը փութացնելու, նայելով հանգամանքներուն։

Մեծ գաղտնիք մը յայտնած չենք ըլլար, եթէ ըսենք որ ...ցութեան պայքարը կը դառնայ գլխաւորապէս Թուրքիոյ ...։ Եւ առով իսկ, Ռուսիոյ դէմ։ Դիւանագիտական կամ ...րեկամական» այս ցանցերը, այս «խաղաղասիրական» պա...ումը կը ձգտին բոլորովին մինակ ձգել խորհրդային Միութիւնը, աստիճանաբար անջատելով անոր սիրակցորդ զինա..., Թուրքիան։

Այս ճամբուն վրայ, Անգլիան տրամադիր է նոյնիսկ զի...եր ընելու Թուրքիոյ, ինչպէս միշտ պատրաստ է ընելու ...ուան։ Այսօրուան կամ վաղուան Թուրքիան եթէ յարի ...տանական քաղաքականութեան, գիտէ որ պիտի մղուի ...նակելու Կովկասը, խոցոտելու համար ռուսական տիրա...ութիւնը։ Իսկ այդպիսի տրամադրութիւն միշտ ալ ունին ...րքերը, քէմալական թէ ընդդիմադիր։

Թերեւս աւելի շատ՝ վերջին խառնիճաղանճ հոսանքը, որ ...ղկանայ և՛ իթիլաֆականներէ, և՛ իթթիհատականներէ և՛ ...լականներէ։ Արդ, Իթիլաֆականները աւելի քան կուսա...են համխլամութեան, մանաւանդ հիմա, իրենց պայքարը ...տելու եւ արժեցնելու համար։ Իսկ միւսները չէ՞ որ Թու...ի ճամբան հարթեցին...

Ազդեցութեան այս դարաւոր այլ նորաձեւ պայքարին մէջ, ...ակոյս չկայ որ պարզ վաճառքի նիւթ է մանր ժողովուրդ...ու ճակատագիրը...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՋԳՈՅՇ ԽԱՌՆԱԿԻՉՆԵՐԷՆ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Պէյրութի Ազդակը դիտել կուտայ (15 սեպտ.).

—«Օտար քարոզչութեամբ եւ օտար դրամներով ապրող մակաբոյծներու խմբակ մը կայ, որոնք զուրկ հայ զգացումէ եւ ազգային նկարագրէ, կոյր խլուրդներու պէս չեն գիտեր թէ ուր կ'երթան եւ ինչ կ'ընեն։ Թիւով հազիւ տասնեակ մը, իսկ տարիքով ու արժանիքով գաճաճներ են անոնք, որոնք ոչ սրբութիւն կը ճանչնան, ոչ ալ արժանապատուութիւն ունին։

Ահա այդ կարգի քանի մը խլէզներ, իրենց վստահօրէն ղեկավարով սկսած են խառնակութիւններ ստեղծել մեր գաղութին մէջ, ճիշտ այն ձեւով, ինչ ձեւով արդէն անոնք սկսած Ֆրանսայի կամ հարաւային Ամերիկայի մէջ։ Մեծ մասամբ համայնավարական քարոզչութիւններով եւ անամօթ զրպարտութիւններով լեցուն անստորագիր թղթիկներ են ամենուրեք իրենց զէնքերը։ Անոնք, ինչպէս ամէն տեղ, հոս եւս գտած են իրենց պէս նենգամիտ անզգամներ, որոնք գաղտնի կերպով տրամադրած են իրենց տուներն ու ժամույր անոնց հայհոյալից հրատարակութեանց համար։

Այդ ողորմելի թափառականները, որոնք կը համարձակին անստորագիր սպառնալիքներ ղրկել եւ բամբասել պատուաւոր անհատներ, կը կարծեն որ արդարութեան պատիժէն կրնան խուսափիլ, մութ անկիւններու մէջ պահուըտելով կամ իրենց անամօթութիւնները ուրանալով։ Արդարութիւնը ուշ կամ կանուխ անոնց արժանի տեղը պիտի ցուցնէ եւ երեւան պիտի հանէ այն բոլոր դաւադիրները, որոնք կ'օժանդակեն այդ տեսակ վնասակար ձեռնարկներու։

Տեղական իշխանութիւնները շատ լաւ գիտեն որ հայ ժողովուրդը այսօր գաղութներու մէջ լոկ իր հացին վրայ կը մտածէ եւ կ'արհամարհէ այն բոլոր օտարոտի եւ խորթ քարոզչութիւնները, որոնք կը բերուին մի քանի վարձուած եւ ծախուած Հայերու միջոցով։»

ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՑՈՅՑԵՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԴԷՄ

Պէյրութի թերթերէն կը տեղեկանանք թէ սեպտ. 16ին խայտառակ ցոյցեր կատարուեր են վ.րանաքաղաքին մէջ։

Շաբաթներէ ի վեր «Ս. Խաչ Թաղի պաշտպաններ» անուն խմբակ մը պայքար կը մղէր թաղ. խորհուրդի ընտրութեան համար, հակառակ ազգ. իշխանութեան հրահանգին։

Ս. Խաչ Թաղի «իրաւանց պաշտպան» խումբին կողմէ քանի մը հոգի, անցած շաբաթ, Համմանա կ'երթան եւ կը խնդրեն կաթողիկոսին միջամտութիւնը իրենց եւ ազգային իշխանութեան միջեւ ստեղծուած անհասկացողութեան առթիւ։ Կաթողիկոսը կը խոստանայ կիրակի օր քաղաք իջնել եւ կարգադրել խնդիրը։

Կաթողիկոսը կը թելադրէ հպատակիլ ազգ. իշխանութեան։ Ցուցարարները կ'ըմբոստանան եւ գռեհիկ նախատինքներ ուղղելով ծերունի հայրապետին, իրենք իրենց գլխուն ընտրութիւն կը կատարեն, 50 ոստիկաններու հսկողութեամբ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, չորեքշաբթի կէսօրէն յետոյ Փարիզ հասաւ Յունաստանի վարչապետը, ընկերակցութեամբ Տիկին Վէնիզէլոսի։ Կայարանէն ուղղակի գնաց Էթուալի պանդոկներէն մէկը, ուր պահ մը հանգստանալէ յետոյ, ժամը 5ին Փարիզի դեսպան Փոլիթիսի հետ միասին գնաց արտաքին Նախարարութիւն։ Ընդհանուր քարտուղար Ֆիլիպ Պէրթլոյի հետ կէս ժամ տեսակցելէ յետոյ, ընդունուեցաւ Պրիանի կողմէ, որուն հետ նոյնպէս կէս ժամ խօսակցութիւն մը ունեցաւ։

Պանդոկ վերադարձին, ընդունեց թերթի թղթակիցները, որոնց յայտարարեց.

— Պրիանին բացատրեցի Իտալիոյ հետ կնքուած բարեկամական եւ իրաւարարական դաշինքին իմաստը։ Իտալեւհելլէն նոր դաշնագրին նպատակն է իմ երկիրս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ եղածին նման բարեկամութեան եւ վստահութեան նոյն աստիճանին վրայ դնել նաեւ Իտալիոյ հետ, որ Միջերկրականեան մեծ պետութիւն մըն է։ Եղածը զինակցութիւն մը չէ, այլ բարեկամական դաշինք մը, որ սահմանուած է ամրապնդել խաղաղութիւնը Եւրոպայի մէկ մասին մէջ, որ յաճախ գրգռուած է։ Ո՛վ որ խաղաղութիւն կը սիրէ, պէտք է ուրախանայ այս դաշնագրին համար։ Կիրակի օր նոյն հաւաստիքները պիտի տանիմ Լոնտոն։

Վէնիզէլոս երէկ առաւօտ տեսակցեցաւ նաեւ վարչապետ Փուանքարէի հետ։

Ծրագրած էր Լոնտոն չերթալ, աւելի չյոգնելու համար, սակայն Փարիզի անգլիական դեսպան սըր Ուիլեըմ Թիրէլի բացակայութեան հետեւանքով, որոշեց երթալ եւ իր բացատրութիւնները ուղղակի արտաքին Նախարարութեան տալ։

Քանակը ուժ է

Իտալական «Ճէրարքիա» պարբերաթերթը կը հրատարակէ Մուսոլինիի մէկ ուսումնասիրութիւնը՝ «Քանակը իբրեւ ուժ» խորագրով։

Այդ յօդուածին մէջ, Իտալիոյ դիկտատորը կը քննէ բնակչութեան հարցը իր զանազան երեւոյթներուն տակ տարբեր երկիրներու մէջ եւ անկէ կը հանէ հետեւութիւններ՝ ցոյց տալու համար թէ բնակչութիւնը բազմացնելու քաղաքականութիւնը պայման է ազգը զօրացնելու։

Մուսոլինի եզրակացնելով կ'ըսէ. «Քաղաքակրթուած, հաբստացած եւ կարգապահ, այսինքն ֆաշիստ Իտալիոյ մը մէջ տակաւին տեղ կայ տասը միլիոն հոգիի համար։ Վաթսուն միլիոն Իտալացիներ պիտի զգացնեն իրենց քանակին եւ ուժին ծանրութիւնը աշխարհի պատմութեան մէջ»։

Թուրք մարզպանը Վանի մէջ

Վանէն սեպտ. 21 թուականով կը հաղորդեն որ գիշեր մը Առնիս մնալէ յետոյ, Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ Վան հասած եւ խանդավառ ցոյցերով ընդունուած է։ Խալքի քննիչ Սամի պէյ 50 հոգինոց հացկերոյթ մը տուած է ի պատիւ իրեն։ Ճաշի ընթացքին ճառեր արտասանուած եւ բարեմաղթութիւններ եղած են Մ. Քէմալի համար։

⁂ Ներքին գործավար Շիւքրի Քայա պէյ ալ յառաջիկայ շաբթու արեւելեան նահանգները պիտի այցելէ, ընկերակցութեամբ ոստիկան զօրաց ընդհ. հրամանատար Զէքի փաշայի։

Ներքին գործավարը մանրազննին քննութիւն մը պիտի կատարէ, մասնաւորաբար առաջին քննչութեան շրջանակին մէջ։

Թուրք դպրոցները կը բացուին Հոկտ. 1ին

Նախապէս որոշուած էր Թուրքիոյ պետական, օտար եւ ոչ-իսլամ միջնակարգ վարժարանները վերաբանալ հոկտեմբեր 1ին, իսկ նախակրթարանները հոկտեմբեր 15ին։ Կրթական գործավարութեան կողմէ տրուած նոր որոշման համաձայն, օտար եւ ոչ-իսլամ նախակրթարաններն ալ լիսէներու նման հոկտմ. 1ին պիտի բացուին։ Պետականներուն բացումն է միայն որ կը յետաձգուի երկու շաբաթ։

Այս կարգադրութիւնը եղած է, որպէսզի մասնաւոր վարժարանները արձանագրութեամբ զբաղին եւ նիւթապէս չտուժեն։ Միայն թէ Թուրքերէնի ուսուցումը հոկտեմ. 15ին պիտի սկսի։

Բացառութիւն ըլլալով, Րոպըրթ-Քոլէճ աւելի կանուխ կը բացուի, պատճառը այն է որ արտասահմանէն բազմաթիւ գիշերօթիկ աշակերտներ եկած են եւ մէջտեղը մնացած։

⁂ Թուրքերէնի դասընթացքները Հոկտ. 1ին պիտի վերջանան. քննութիւնները աստիճանաբար պիտի կատարուին մինչեւ այդ թուականը եւ յաջողականներուն վկայական պիտի տրուի։

⁂ Վկայական չունեցող թուրք ուսուցիչները չպիտի կարենան պաշտօնավարել։ Այս պայմանը կը վերաբերի նաեւ այն հայ եւ ոչ-իսլամ ուսուցիչներուն, որոնք Թուրքերէնով աշխարհագրութեան դաս կուտան։

Լեզուական Յանձնաժողովը Մ. Քէմալի հեռագրով Պոլսէն Էնկիւրի մեկնեցաւ։

Ընդհարումներ Անատոլուի մէջ

Այնթապէն կը գրեն «Սօն Սաաթ»ի, սեպտ. 17 թուականով.— Մաքսանենգներու խումբ մը, որ կը բաղկանար 25 հրացանա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս օրաթերթ «Հայրենիք»ի մէջ լոյս տեսաւ յօդուածաշարք մը, «Հայ գրականութեան արատները» վերնագրով։

Նպատակս չէ մասնակցիլ գրական այդ խիստ շահեկան վիճաբանութեան ու խորհրդածութիւններուն։ Շատ-շատերը կը զբաղին արդէն։

Ռ. Կարապետեան, որ կարապի երգ մը տուած ըլլալու յաւակնութիւնը չունի անշուշտ, շարք մը վիճելի խնդիրներու կարգին, գրական գերագնահատութիւն մը կ'ընէ կարգ մը գրողներու հետ նաեւ Թէքէեանի եւ Զօպանեանի։

Անշուշտ յօդուածագիրը ազատ է իր խորհրդածութիւններուն մէջ ուզածին չափ առաջ երթալու, երբ մանաւանդ հարցը կը վերաբերի գրականութեան ու արուեստի...։ Սակայն երբ խնդիրը կը վերաբերի Զօպանեանի ու Թէքէեանի «հրապարակագրութեան» օգտակարութեան, հոդ ճամբաներն ու կարծիքները կը տարբերին անհունապէս։

Բայց ի՞նչ է եղածը, պիտի հարցնէք, հետաքրքրութեամբ։ Միասին կարդանք.

— «Ես իմ հոգու մէջ, կը գրէ Ռ. Կարապետեան, համոզուած եմ, որ մի Զօպանեանի եւ մի Թէքէեանի հետ կարելի է իրար հասկանալ եւ մի եւք մտածել որ եւ է հարցի վերաբերմամբ։»

Քիչ մը վարը.

— «Զօպանեանի ու Թէքէեանի երեւումը ռամկավար մամուլի մէջ նշան է, որ այդ մամուլը ձգտում ունի իր նիհար վիզը ազատել զանազան փաշաների եւ աղաների (այս երկու բառը ստորագծեր է յօդուածագիրը) ճարպակալած փորի ծանրութիւնից։ Ճիշտ է, դեռ գրական արդիւնքի պոչը չի երեւում, բայց այդ նկրտումը՝ դուրս պրծնել չարաշահների եւ վաճառականների ձեռքից՝ գործի սկիզբն է։»

Մեր գիտցածը այն է, որ Թէքէեան եւ Զօպանեան, ոչ թէ «չարաշահ վաճառականների ձեռքից դուրս պրծնել» են, այլ ընդհակառակն, անոնց ձեռքը խաղալիք դարձեր են գիտակցօրէն, եւ աւելի քան երբեք յամառօրէն կառչած անոնց պոչին։

Գալով ռամկավար մամուլին, ան ալ ընդհակառակն, շնորհիւ «փաշաների եւ աղաների», իր վիզը հաստացուցեր է։

Երբ Զօպանեան ու Թէքէեան գրականութիւնը լքեցին ու դարձան «դիւանագէտ» ու «հրապարակագիր», այդ օրէն չարիքը ծնունդ առաւ իրենց ուղեղին մէջ ու թունաւորեց մեր իրականութիւնը։

Կը զարմանամ որ «Հայրենիք»ի պէս լուրջ թերթ մը սեւով ճերմակի վրայ հրատարակութեան տուած է այդ գոհա՛ր միտքերը։

Այսպէ՞ս պիտի գրուի պատմութիւնը։

ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

ՀԱՅ ՄԱՆԿԻԿ ՄԸ ԽԱՇԱԾ

ՄԱՐՍԷՅԼ 26 սեպտ.— Անցեալ շաբթու ահռելի արկածի մը զոհ գնաց հայ մանկիկ մը եւս։ Սարգիս Կիւլմէզեան իր կնոջ հետ սենեակին մէջ տնական գործով կը զբաղէր, երբ իրենց երկու տարեկան տղեկը՝ Կարապետ, սեղանին վրայ գտնուող քարիւղի վառարանը կը խառնէ։ Յանկարծ վրան դրուած ու եռացող ապուրի անօթը կ'իյնայ տղուն վրայ եւ ապուրը իր դէմքէն ու կոկորդէն վար թափելով, ահաւոր վէրքեր կը պատճառէ։ Խեղճ տղան բուժումի չդիմանալով, մեռաւ հիւանդանոցին մէջ։

Կ. Ս.

ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

"ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ,,

VIII

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԸ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՎՏԱՆԳԸ

Կը յիշեմ թէ՝ թերթի մը մէջ, (կարծեմ Կալկաթայի Հապլ-օլ-Մաթին»ի մէջ), կարդացի որ Մահմուտ Խան Թարզին՝ Աֆղանիստանի «Սարաջ-օլ-Ախպար» թերթի նախկին խմբագիրը եւ այժմ նոյն երկրի արտաքին նախարարը, իր թերթին մէջ գրած էր, թէ Աֆղանները պէտք է «Փէշտու» լեզուին պաշտօնականութիւն տան։

Իմ կարծիքով, Աֆղանիստանի համար լաւ բան չպիտի ըլլայ. քանի որ պարսկերէնը այդ երկրին մէջ օտար լեզու չէ, որ Աֆղանները ուզեն մէկդի նետել. թերեւս ան Աֆղանիստանի գրական լեզուն է, ինչպէս որ Պարսկաստանի գրքի ու գրականութեան լեզուն է, այլապէս Պարսկաստանի մէջ ալ հարիւրաւոր տեսակ, տեղական ու անգիր լեզուներ գոյութիւն ունին, ինչպէս Գիլաքի, Մազանդարանի, քրտերէն, Լոռի եւայլն, որոնց իւրաքանչիւրը այն տարբերութիւնն ունին պաշտօնական պարսկերէնէն, ինչ որ «Փէշտու» լեզուն։

«Փէշտու» լեզուի համեմատութիւնը պարսկերէնի հետ՝ այն է ինչ որ զուիցերիական գերման լեզուն՝ գերմաներէն պերճ լեզուի հետ, որուն իրենք Զուիցերիացիները «Շրիֆթէր Դօզ» կ'ըսեն։ Այնուհանդերձ, Զուիցերիացիները եւ Գերմանները որոնք երկուքն ալ քաղաքական կատարեալ անկախութիւն ունին եւ քաղաքակրթութեամբ ալ՝ Աֆղաններէն եւ Իրանցիներէն առաջ են, երբեք մտքէ չեն անցուցած իրենց տեղական լեզուին գրական, պաշտօնական եւ գրքի գոյն տալ։ Ի հարկէ պատճառներ շատ կան, մենք համառօտ կերպով կը պարզենք.—

Նախ որ, եթէ գերմանախօս Զուիցերացիները իրենց գրքի եւ գրականութեան լեզուն փոխեն, այլեւս չեն կրնար օգտուիլ հազարաւոր գիտական ու գրական գրքերէն, որ գերմաներէն լեզուով գրուած են եւ եթէ ուզեն այդ բոլոր գրքերը նոր լեզուով գնել, բացի այն որ գրեթէ անհնար է, միլիոններ պիտի ծախսուին։

Երկրորդ, նոր գիրքերը, պէտք է թարգմանուին ու տպագրուին այդ լեզուով։ Արդ, գերման զուիցերացիներու թիւը քիչ ըլլալով, շատ գնողներ չպիտի ունենան ու բնականաբար շատ չպիտի վաճառուին։ Այս ինքնին պատճառ է, որ գիրքերէն շատը առանց թարգմանուելու մնայ։ Յետոյ գիրքերուն աժանութեան տեսակէտէն, որքան շատ տպագրուի, այնքան աւելի աժան է։ Նոյնպէս տեղեկութիւն ձեռքբերելու արագութեան տեսակէտէն մեծ երկիրներու մէջ գիրքերու թարգմանութեան դիւրութեան պատճառով, աւելի շատ կը թարգմանուին եւ կը տպագրուին։ Կարելի է թուել ուրիշ փաստեր եւս, բայց այսքանը կարծեմ բաւական է։ Կասկած չկայ, որ Պելճիքացիները եւ Արեւմտեան Զուիցերացիները, որոնք ֆրանսերէն կը խօսին ու կ'օգտուին Ֆրանսա տպագրուած գիրքերէն, այս տեսակէտով աւելի կը շահին, քան օրինակ Հոլանտացիները, Շուէտացիները, Նորվէկիացիները եւ Տանըմարքացիները, որոնց ամէն մէկը յատուկ լեզու ունի ու միայն իրենք քանի մը միլիոն համրանքով կը խօսին եւ այդ համեմատութեամբ ալ, անոնց լեզուներով աւելի քիչ գիրք կը գրուի, կը թարգմանուի եւ կը տպագրուի։

Վերադառնանք Աֆղանիստանի խնդրին։ Նախ, ինչպէս ըսի, պարսկերէն գրական լեզուն այն չափով, որ կը պատկանի Պարսկաստանին, կը պատկանի նաեւ Աֆղանիստանին, քանի որ պարսկախօս բանաստեղծներու խոշոր թիւ մը Աֆղանիստանցի են, նման Սանայիի, Ղազնէվիի եւ նոյնիսկ այսօր Աղա Սէյէտ Ահմէտ Ադիբը Փէշավէրի, որ Թէհրանի անուանի բանաստեղծներէն է եւ մօտաւորապէս Աֆղանիստանցի։ Վերջապէս, եթէ քաղաքականութեան տեսակէտէն Պարսկաստանն ու Աֆղանիստանը երկու անկախ երկիրներ եւ ժողովուրդներ կը կոչուին, ցեղի ու լեզուի տեսակէտէն, հոգեպէս ու բարոյապէս մէկ մեծ ընտանիք են եւ մենք պատիւ կը համարենք ունենալ այնպիսի հարեւաններ, որոնք մեզ հետ եղբայր և բարեկամ են։ Վստահ ենք թէ Պարոն Թարզին, Աֆղանիստանի արտաքին յարգելի նախարարը, եթէ նոյն յօդուածի հեղինակն է եղեր, այսօր այլեւս այն կարծիքէն չէ։ Աֆղանիստանի եւ Պարսկաստանի ժողովուրդներուն եւ կառավարութիւններուն եղբայրութիւնը, բարեկամութիւնն ու շահերու համերաշխութիւնը այնպէս է, որ, իմ կարծիքով պէտք է անքակտելի դառնայ։ Միայն մէկ բան որ որոշ չափով երկմտութեան պատճառ կը դառնայ, այն անտեղի ազդեցութիւնն է զոր օսմանեան պետութիւնը ձեռք բերած է Աֆղանիստանի մէջ։ Ինչպէս ակնարկեցինք, դեղին վտանգը այն չափով որ կը սպառնայ Պարսկաստանին, կը սպառնայ Աֆղանիստանին։ Որովհետեւ, նախ Աֆղանիստանի մէկ մասին մէջ եւս Պարսկաստանի պէս, Թուրքերէն լեզուն կը գործածուի եւ երկրորդ, Թուրանական վտանգը քաղաքական վտանգ չէ, որ միայն Պարսկաստանին սպառնայ։ Թերեւս ցեղական վտանգ մըն է, որ կը սպառնայ բոլոր իրանական ծագումով ժողովուրդներուն (ընդհանուր մտքով)։

Դուցէ օր մը Թուրքերը Աֆղաններու անհոգութեան համար անոնց ըսեն, թէ եթէ Աֆղանիստանէն մաս մը Թուրք միասնականութեան կատարելութեան համար անհրաժեշտ է, իրենք պատրաստ են Պարսկաստանի պարսկախօս երկիրներէն՝ վնասի հատուցում տալ։ Նոյնպէս եւ գուցէ մեզ ալ նոյն խօսքերն ըսեն, թէ դուք Ատրպատականի նահանգը Տաճկաստանի տուէք, իսկ իրենք պատրաստ են, անոր հատուցումը կատարել ի վնաս Աֆղանիստանին։ Ի հարկէ, եթէ այսպիսի քաղաքականութիւններ հետապնդուին Թուրքերու կողմէ եւ ենթադրենք Անգլիացիներն ալ ուժ տան, Ռուսերու յարձակման դիմաց պատուար քաշելու նկատումով, երկու բարեկամ, ազգակից եւ լեզուակից ժողովուրդներու մէջ երկպառակութիւն ձգելու համար պիտի ըլլայ, մինչդեռ անոնց ազգային շահերը կը պահանջեն տեսակէտներու նոյնութիւն եւ գործակցութիւն։

Իրանցիները ծայրայեղ երջանկութիւնն ունին, որ Ն. Վ. Ամանուլլահ խանը Աֆղանիստանի թագաւոր, իր արտաքին նախարար պարոն Մահմուտ Խան Թարզիի հետ արտասահման կատարած ճամբորդութենէն ահաւասիկ հայրենիք կը վերադառնայ, վերջին իջեւանը ընելով Պարսկաստանը. Մենք անկեղծօրէն իր գալուստը շնորհաւորելով, կը սպասենք որ մեր բարձր պաշտօնէութիւնը չթեբանայ եւ բարի յարաբերութիւնները շատ յստակ կերպով զօրանան երկու կառավարութիւններուն միջեւ, այնպէս որ, եթէ Աստուած մի՛ արասցէ Լոնտոնի կամ Լենկիւրիի մէջ ծրագիրներ են մշակուած այս քաղաքականութիւններու հիման վրայ զոր պարզեցինք, չէզոքանան, քանի որ ինչպէս յաճախ գրած ենք, դեղին կամ կապոյտ վտանգները Պարսկաստանին եւ Աֆղանիստանին՝ երկուքին ալ կը սպառնան։ Երկու կառավարութիւններէն եւ ոչ մէկը պէտք չէ խաբուի խաբեբայ դիւանագէտներուն անուշ լեզուէն։ Պարսիկ ժողովուրդն ալ պէտք է իր յարգելի հիւրերուն գալուստը թանգ գնահատելով, անկեղծ ընդունելութիւն ցոյց տայ։

ՏՈՔԹ. Մ. ԱՖՇԱՐ

(Մնացեալը վաղը)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆՊԱՍՏ

Ֆրանս. խորհրդարանի ելեւմտից յանձնախումբին մէջ, ընկերվարական երեսփոխան մը կը պահանջէ 2 միլիոն 400.000 ֆր.ի բարձրացնել ազգային թատրոններու տրուած նպաստը։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

"ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ,,

1.— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Թուրքիոյ մէջ կատարուած աննախընթաց փոփոխութիւններու մասին (Սուլթանութեան եւ խալիֆայութեան վերացում, ֆէսի եւ փաթթոցի, վանդակի, «մէտրէսէ»ի եւ շէրիի ջնջում, կրօնի եւ պետութեան բաժանում, լատինատառ այբուբեն եւյլն.)։

2.— Այդ փոփոխութիւնները կը տկարացնե՞ն թէ կը զօրացնեն Թուրքիան եւ Թուրք ժողովուրդը։

3.— Եթէ կը տկարացնեն, ինչո՞ւ։

4.— Եթէ կը զօրացնեն, ի՞նչպէս։

5.— Ի՞նչ հետքեր կրնան ձգել այդ փոփոխութիւնները, բարեբա՞ր թէ չարաշուք։

6.— Կրնա՞ն տեւել այս փոփոխութիւնները։

7.— Հայկական տեսակէտէն, լա՞ւ են այս փոփոխութիւնները թէ գէշ, ընդունելով որ Թուրքիան դրացի է Հայաստանին եւ մեր ոխերիմ թշնամին։

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ — ԹԻՒ 1

Նոր ոգի մը, նոր հոգեբանութիւն մը կը տիրէ Թուրք վարիչ դասակարգին մէջ։ Այս արդէն բաւական է որ Թուրք ժողովուրդը մշակութապէս վերածնի։ Յեղափոխական եւ վերջին ծայր բացորոշ ընթացքը արդի վարիչներուն, ցոյց կուտայ թէ «հիւանդ մարդը» մեռաւ եւ անոր աճիւններէն նոր, կենսունակ եւ արդիականը ծնաւ։

Կատարուած փոփոխութիւնները կը զօրացնեն Թուրքիան եւ Թուրք ժողովուրդը։ Թէ ի՞նչպէս.— Պատասխանը մե՛ր իսկ պատմութիւնը կրնայ տալ՝ եթէ իբրեւ օրինակ առնենք լատինական տառերու իւրացումը։ Երբ Ս. Մեսրոպ հայ տառերը գտաւ եւ զայն տարածելու համար դպրոցներ բացաւ ամբողջ Հայաստանի մէջ, քրիստոնէութեան հետ տարածեց նաեւ մշակոյթը՝ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ։ Ան աւելի՛ն ըրաւ։ Այն ժողովուրդին մէջ, որ գժտուած կ'ապրէր բաժանբաժան եղած էր տեղական նեղլիկ հաշիւներով, Ս. Մեսրոպ մտցուց իր տառերով եւ դպրոցներով՝ ազգային կապը, իրարմէ՛ ըլլալու զգացումը։ Եւ հայ ազգը այս կերպով ոչ միայն մշակութապէս (Ոսկեդար) այլ եւ քաղաքականօրէն զօրացաւ (Վարդանանց պատերազմ)։ Նոյնը պիտի պատահի ե՛ւ Թուրք ժողովուրդին, որովհետեւ, մինչ Հայերուս մէջ գրի տարածումը միջոց մըն էր նպատակի մը համար (Աւետարանի տարածում), արդի Թուրքիոյ մէջ ուղղակի նպատակն է։ Յետոյ ստեղծուած շարժումը նախագահէն մինչեւ բեռնակիրը, միտքերու իրարու բաղխումը, նորո՛յթը վերջապէս պիտի հաստատէ անգամ մըն ալ այդ բազմարին՝ Թուրք կոչուած ժողովուրդին մէջ ազգային զգացումը եւ պիտի զօրացնէ Թուրքիան։

Կարելի չէ ըսել թէ նոյնութեամբ տեւական պիտի մնան կատարուած այդ փոփոխութիւնները, որովհետեւ ազմուկին մէկ մեծ մասը ռէքլամ է եւ մակերեսային։ Ուրիշ կերպ չի բացատրուիր կառավարութեան ոչ-հանրապետական ընթացքը հանդէպ իր քաղաքացիներուն։ Ի՛նչ կ'արժէ ընդունիլ զուիցերական օրէնքները, երբ անոնք Թուրքին եւ փոքրամասնութեանց հաւասար պարտականութիններ կը պարտադրեն, բայց իրականին մէջ հաւասար իրաւունքներ չեն ապահովեր Թուրքիոյ մէջ։ Բայց թէ այդ փոփոխութիւնները անջնջելի հետքեր պիտի ձգեն, եւ ապագային ալ Թուրքիոյ նոր մշակոյթին հիմը պիտի կազմեն, անվիճելի է։ Հիմակուան վարիչներուն հետ պիտի տանին նաեւ այս նորոգումներու շրջանը, բայց յաջորդ սերունդներն ալ իրենց ներշնչումը պիտի առնեն այս կարճ, այլ կարեւոր շրջանէն (օրինակ՝ Պերիկլէսի շրջանը եւ վերածնութիւնը)։ Ու անտարակոյս, Թուրքերուն համար բարեբար պիտի ըլլան մնացած հետքերը։

Հայաստանի համար սակայն, թէեւ թէ՛ բուն փոփոխութիւնները եւ թէ անոնց հետքերը ուղղակի վնաս մը չեն ներկայացներ, բայց անուղղակի, այսինքն անոնց անդրադարձումները մեծ, ահագին վտանգ մը կը ստեղծեն ապագայի տեսակէտէն։ Այդ անուղղակի ազդեցութիւններն են, գլխաւորաբար 1.— Թուրքիոյ վարկին բարձրացումը, Փոքր Ասիոյ եւ Կովկասի մէջ իբր զարգացած եւ առաջնորդի դեր կատարելու կարող ազգ եւ պետութիւն, 2.— Լատինական տառերը ընդունելով, Կովկասի եւ Թուրքիստանի Թուրքերուն եւ Թիւրքմէններուն հետ մշակութային կապի վերահաստատում, 3.—Թուրքիոյ մէջ, 100.000 ցիրուցան Հայութեան թրքացման դիւրացում։

Ըլլան թերեւս ըսողներ թէ, լաւ է խելացի եւ զարգացած թշնամին, քան ապուշ ու տգէտ բարեկամը, Այս տեսակէտէն դատել ճիշտ պիտի ըլլար միայն այն ատեն, երբ համոզուած ըլլայինք, կամ գոնէ միտում մը տեսնէինք «փոփոխուած» Թուրքերուն մէջ հայկական հարցին որոշ լուծում մը տալու։ Բայց որովհետեւ, անոնք այս մասին խօսք մը անգամ չեն ըներ, եւ կ'ուզեն թէ՛ մեր եւ թէ հայկական դատին գոյութիւնը մոռցնել տալ, մեզի միայն կը մնայ անոնց մէջ մեր ոխերիմ թշնամիները տեսնել եւ կատարուած փոփոխութիւնները Հայաստանի եւ մեր դատին համար քական մեծ վտանգ մը նկատել.

***

Չի բաւեր վտանգը պէտք հակազդել անոր, կրնանք ընել այսօր մշակոյթով —եւ մենք սակէտով բարձր ենք ցիներէն եւ շատ մը եւ ազգերէ— ու մանաւանդ քաղաքակրթութեամբ։ քաղաքակրթութիւն ըսելով ուզեր հասկնալ «քաղաքակրթութիւն» եւ եւրոպական գահատելի կեղծաւորութիւն այլ գործնական գիտութիւն ճարտարարուեստը, արհեստ մեր ժողովուրդը, որ ըլլալէ յետոյ, ճարտար տաւոր է եղած, պէտք է բեղմնաւորէ իր այս կարողութիւնը։

Պէտք է ձեռք ձեռքի եւ միակամ աշխատինք տանը ճարտարարուեստ երկիր մը դարձնելու ու տալու տնտեսապէս տիրող մը։

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆ...

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ...

ՊԵՐԼԻՆ, 24 սեպտ. (թղթ.).— Սեպտ. 15ի շաբաթ կունը Երիտ. Միութիւնը «... բազման» հանդէս մը կերպած էր, պատուակալ գահութեամբ Տօքթ. Հայկ ճեանի։

Ցտնկայս ունենք «Մեր Հայրենիք»ը։ Մի... Նախագահ Պ. Պ. Ֆրունճեան... ցումը կատարելով, բացատ... ինչպէս բոլոր գաղութներ... պէս Պերլինի Հայ Երիտասար... թիւնը իր հացին ճամբան... յետոյ,— տեղացիին մէ... տինքին դէմ տասը քրտինք... փելով,— կազմակերպուեր... հանուր մշակութային եւ... յին կեանք մը ապրելու... Եւ ահա, երկուքուկէս... Երիտ. Միութիւնը ունի... ծունէութիւն, գրադարան... քատեղի եւն., պէտք է... գրենք։ Այս առթիւ շնորհա... թիւն յայտնեց բոլոր ան... րոնք նուիրապէս եւ բարո... օժանդակուած են Մի... Ցետոյ խօսեցաւ Տօքթ... Խաղճեան։ Լուրջ արտայ... թիւն մըն էր ասիկա մի... իրականութեան մասին եւ... ցիկ ձառ մը, զոր չլսող... հայրենակիցները զղջացին... հովաբար։

Համառօտագրեմ.

— Այս մեծ քաղաք... որ Պերլինն է, հաճոյքի եւ... մանգի շլացուցիչ բաներ... բայց աշա երիտասարդու... ունինք, որ ատոնցմէ հեռ...

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԷՍ ԱՇԽԱՐՀԸ ԿԸ ՓԼԻ

Գրեց՝ ՀԱՄԱՍՏԵՂ

— Աքարը բաց է մամային տունը կեցիր, խօսեցաւ փոքրիկն ու արագ դուրս ելաւ։

— Հէլպէթ, կ'ըսես Զէթէլի գատէն է։ Բաոսուն ջուխդ եզ թարլին մէջ. քառսուն գոմէշ ձէթհանքին մէջ կը դառնան։ Էս գիշեր ջուրին օրն է. թարլան պիտի ջրուի։ Ֆասուլիաները թափեր՝ վար կուգան։

Երկրորդ օրը, հակառակ Մարկոսի պնդումին, Օհան ոտքի վրայ էր։ Մէջքին կապած էր ժիր գօտի մը ու կը քալէր փուշերու ճամբայէն, տեսնելու համար, թէ պաղջին քովի թարլան լաւ ջըրուա՞ծ է։ Արեւը վաղուց ցաթած էր, սակայն դաշտերուն մէջ շատ մարդ չկար։ Արեւը երկու մասայ հազիւ ելած էր, Օհան տեսաւ ժանտարմ մը խոճապաշին առջեւ ձգած կը տանէր,

Էն, ոչինչ, գեղը ժանտարմ շատ էր տեսեր։

Կէսօրի մօտ կեցաւ Մարգարենց մշակին մօտ որ սերմ կը նետէ։

— Չէ, չէ, սերմը էդպէս չեն նետեր, Վարդոյի տղայ։

Օհան բարկացաւ, որ սերմ նետելու շատ պատասխանատու գործը 17 տարեկան տղու մը յանձնուած էր։

Բահը վար առաւ ուսէն, գոգնոցը կապեց ու սկսաւ սերմերը նետել առաջեւալի մը խօսած քարոզի բառերուն պէս։

Սիրտ էր, ինչպէ՛ս զիմանար։

Երեկոյին երբ գիւղ մտաւ տեսաւ, սայլերը անկանոն տեղ դրուած էին։ Տեսաւ եզներու անկանոն երթեւեկ. դանդաղ ու անորոշ։ Օհան շատ բան չհասկցաւ նոյնիսկ երբ տեսաւ, որ քարման մանող Դաւիթը պատին քով իր սովորական տեղը կեցած չէր, ու գիւղացիներուն մէջ անկանոն շարժում մը կար. կարծես ամէն բան իր տեղէն խախտուած էր։

— Մարգա՛ր, պոռաց Օհան, Մարգարենց դռան քով կեցած։

— Մարգարը հոս չէ, Օհան էմի, խօսեցաւ Մարգարի կինը հացեփող լաթերը վրան։

— Չէ, չէ, որ էսպէս երթայ էս աշխարհը կը փլի, կը փլի։ Սերմ նետելը ինչպէ՛ս էդ մատ մը տղուն ձգեր է։ Մեր ատենը, մէկը, թա որ երսուն տարեկան չըլլէր, սերմի գոգնոց չէր կապեր։

— Ղուրպան Օհան էմի, ժանտարմները տարին Մարգարը. սերմ նետած տեղէն բերին։ Խօսեցաւ Եղնար կոտրած սրտով։ Օհան շատ բան չհասկցաւ։ Անտէր գիւղը ժանտարմ շատ էր տեսեր ու մտքին մէջ չներեց Մարգարին, որ սերմ նետելը Վարդոյի տղուն է յանձներ։ Օհան երբ տուն շտկուեցաւ, տեսաւ գեղին գզիրը ժանտարմներու ձիերը ջրել կը տանէր։

— Բանի՞ հատ են, Պաղտօ։

— Տասնըմէկ են Օհան էմի։ Կրակ են, կրակ։ Խոճապաշին աչքիս առջեւ ծեծեցին։

—«Հէլպէթ Աստծու ահ»ն է, Մարութին հարսը գլխէ հանողը Խոճապաշին էր։ Եղբօրորդուն մալերը իր վրայ դարձնողը Խոճապաշին էր։ Մինասին տան համար մէյմէր զարնողը Խոճապաշին էր, Օհան կը հաշուէր ինքնիրեն տան ճամբան շարունակելով։

Երբ մօտեցաւ Թըկանց մարագին, Բարսեղին սայլին մէկ եզը քակուած՝ իսկ միւսը սայլին լծուած կը մնար տակաւին. ու տունէն ներս, հաւերը սերմնցու ցորենին ճվալին վրայ ելած կը փռտէին, ցիրցան կ'ընէին։ Ի՞նչ է պատահեր Բարսեղին,

Օհան, Բարսեղի դորդայէն ի զուր պոռաց։ Դուռին մէջ քակուած եզը կտաւին առէջները կը ծամէր։ Օհան եզը մէկ կողմ կը տանէր, երբ Բարսեղի կինը ներս կը մտնէր լալէն։

— Ի՞նչ է եղեր, աղջի, հարցուց Օհան։

— Օհան էմի, հոգուղ ղուրպան, ժանտարմները Բարսեղը ծեցին։ Էնոր ձէնը լսեցի։

Ախր ի՞նչ է պատահեր գիւղին։ Օհան տեսաւ ժանտարմ... րօ Կարօն իր առջեւ ձգած կը տանէր ուսերը մտրակելով։

— Մարկոս, ձայն տուաւ Օհան իր դուռնէն։

Մարկոսը, հարսը եւ փոքրիկը սեղանին շուրջ նստած... մտահոգ։ Հոն էր նաեւ Կարկուտ Ակօն։

Կարկուտ Ակօի համար շատ պարզ էր։ Մանաւանդ որ... Օսմանին ալ հարցուցեր էր։ Նախրճի Օսման ըսեր էր որ բան... թագաւորի հրաման է։

— Բան չկայ, թագաւորի հրաման է, կը պնդէր Կարկ... կօն։ Մոսկոֆը լաղըմ է զարկեր, թա՛ Տիարպէքիր է հասեր...

Օհան, նորէն յիշեց շատ հին օրերէն։ Պատմեց, թէ ի... սատղերու լեզուէն հասկցող Օվականը, երբ խօսք ըլլար... կը պատմէր որ Մոսկոֆը պիտի գայ։ Թէ անոր թնդանօթի... արար աշխարհ կը թնդայ։

— Խաչապաշտ ազգ է Ակօ, անոր փէշերուն վրայ աղօթ... վրայ կուտար Օհան։

— Հիմա էս ժանտարմները ի՞նչ կ'ուզեն Ակօ էմի, Մարկոս։

— Ի՞նչ պիտի ուզեն։ Բեռին էսօր վաղը հոս կ'ըլլի... դիկ իշուն չեն հաներ, փալանին կը ծեծեն։

— Ակօ էմի, կ'ըսեն որ գիւղէն դուրս պիտի հանեն։ Իր... Նորէն հարցուց Մարկոս։

— Էդպէս բան չկայ։ Ես էսօր թոփճի Օսմանին հետ խօս... Ըսաւ որ բան չկայ. թագաւորի հրաման է։

Անոնք լռեցին յանկարծ, որովհետեւ դրացի Առաքելին... ժանտարմէի ձէն կար։

(5) (Շարունակ...)

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԵՆ

Այն միջոցին որ ամէն առնէ աւելի կը խօսուի զինաթափութեան մասին եւ Ռուսիա ամէնէն աւելի կը պոռչտայ ի նպաստ անոր, շահեկանութենէ զուրկ չէ անգամ մը եւս ցոյց տալ թէ խորհրդային իշխանաւորներու խօսքերը ի՛նչ աստիճան կը հակասեն իրենց գործերուն, եւ թէ անոնք քանի մը տարիներէ ի վեր ի՛նչ ճիգեր կը թափեն պատերազմական ուժեղ նաւատորմ մը կազմակերպելու համար։

Այս առթիւ, Լայբցիկ հրատարակուող գերման թերթի մը նաւային մասնագէտը կը գրէ.—

1919ին, այն շրջանին որ բոլշեւիկ կառավարութեան դէմ արշաւախումբեր կ'ուղղուէին, ռուսական նաւատորմը ամէնէն անկեալ վիճակն ունէր։

Այս կերպով կը բացատրուի անգլիական նաւատորմին յաջողութիւնը որով, կրցաւ կտրել Քրոնշտադինաւահանգիստը պաշտպանող ականներու շղթան, ընկղմել զրահապատ յածանաւ մը, ուրիշ նաւ մը, ու ռուսական նաւատորմը չկրցաւ դիմադրել։ Այս պարտութիւնը դաս մը եղաւ Մոսկուային։ Եւ իրօք, 1919ին է որ կը սկսին պոլշեւիկներու ճիգերը, իրենց նաւատորմը վերականգնելու համար։

Ահա Պալթիկեան նաւատորմին ներկայ վիճակը, ինչպէս նաեւ սովետական երկու նաւատորմերուն, որոնց վրայ մասնաւորաբար աւելի տեղեկութիւններ ունինք։

Այս նաւատորմը որուն կը հրամայէ ծովակալ Վիկտորոֆ, կը բաղկանայ մէկ բաց ծովու (յարձակողական) եւ մէկ ալ ծովեզրի պաշտպանութեան յատուկ նաւաբաժիններէ։

Բաց ծովու նաւաբաժինը բաղկացած է հետեւեալ կերպով — երեք զրահաւոր, Թորփիլահածներու երեք բաժիններ, որոնց իւրաքանչիւրը կը բաղկանայ 4ական Թորփիլահալած նաւերէ ընդծովեայ երկու բաժիններէ, ընդամէնը 6 ընդծովեաներով եւ պահեստի երեք ընդծովեաներու բաժին մը։ Ասոր վրայ կ'աւելնան երկու ռմբաձիգներ, եւ չորս Թորփիլանաւեր։ Երեք զրահաւորները ունին 23,000 թոնօ տարողութիւն եւ 305 մմ. չափով թնդանօթներ, շինուած են 1911ին ու թէեւ ամբողջովին նորոգուած, սակայն չեն կրնար շարժիլ իրենց սկզբնական՝ 23 քիլոմ. արագութեամբ։ Ներկայ վիճակով, անոնք Ռուսիոյ կ'ապահովեն զինուորական գերակշռութիւնը՝ Պալթիկի միացեալ միւս բոլոր ուժերուն դէմ։

Տասներկու Թորփիլահալածները շատ լաւ նաւեր են։ Կրնան 1350-1600 թոնօ փոխադրել, զինուած են 100 մմ. 4-5 թնդանօթներով եւ 9-10 ականաձիգ գործիքներով, ունին 28-30 հանգոյց արագութիւն։ Ընդծովեաներն ալ 350-650 թոնոյի փոխադրական տարողութիւն ունին։

Այս է Պալթիկի նաւատորմը։ Ասոր վրայ կարելի է չափել թէ ի՞նչ կրնայ եղած ըլլալ Սեւ ծովու նաւատորմը։

Նաւային ուժ մը կազմելու համար, Ռուսիոյ ճիգերը աւելի մեծ յաջողութեամբ կը պսակուէին, եթէ նաւարանները աւելի կատարեալ գործիքներ եւ մասնագէտներ ունենային։ Երկուքն ալ կը պակսին եւ Ռուսիա մեծ նաւերու շինութեան համար, պարտաւոր է դիմել օտարներուն։ Վերջերս իր նաւարաններուն մէջ ան շինեց միայն երեք ընդծովեաներ, 1100 թոնօ տարողութեամբ եւ 12-14 հանգոյց արագութեամբ։

Աւելցնենք որ նաւաստիներու տրուած կրթութիւնը բարելաւուած է։ Ծովային բանակին ամբողջական թիւն է 23,650։ 530 սպաներէն 130ը, ցարական հին սպաներ են։

ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Խորհրդային իշխանութիւնները կը փորձեն շահագրգռել գերման եւ նորվեկիական պետութիւնները, դէպի հիւսիսային բեւեռ, հսկայական արշաւի մը կազմակերպութեամբ։ Պիտի տեւէ հինգ տարի, օժտուած պիտի ըլլայ անհրաժեշտ ամէն միջոցներով, յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար։

Նանսէն մեծ բաժին մը պիտի ստանձնէ խուզարկութիւններուն մէջ։ Պիտի գործածուին նաւեր եւ սաւառնակներ, թերեւս ցէփլին մըն ալ։ Արշաւախումբը որ 40—50 անձերէ պիտի բաղկանայ, կայան պիտի ընտրէ Մուրմանսքը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀՕՄԻ ՏՂՈՑ ՀԵՑ».

ԼԱ ԿՈՏԻՆԻԷՌ.— Սեպտեմբերի վերջին այս շաբթուն Հօմը կը փակէ իր արձակուրդային երկու ամիսները։ Կազդուրիչ, զուարթ շրջան մը արդարեւ. երեսունի չափ սաներ ցրուեցան Ֆրանսայի զանազան անկիւնները, Տրոմ կամ Արտէշ, Լիոն կամ Փարիզ ուր ազգականներ իրենց կը սպասէին. ուրախալի պարագայ մը, որ կը ցուցնէ թէ կը փակուի այլեւս աստիճանաբար յետպատերազմեան անոք վիճակի շրջանը, ուր իրենց սպասող մտերմիկ յարկեր կը պակսէին։ Հօմի սաներուն մէկ կարեւոր մասը այսօր նոյնիսկ Ֆրանսայի մէջ, ազգին անդին անկիւն մը, հիւրընկալ գիրկ մը ունի։ Ըսել չէ՞ ասիկա թէ այլեւս սկսած ենք ամփոփուիլ և շունչ առնել։

Ու մնացեալ մասը սաներուն՝ Մանշի ափերուն վրայ, արձակուրդային բանակատեղիի մը մէջ՝ անցուց, երկու երեք շաբաթ չէնշող կեանք մը, Ֆրանսայի արձակուրդային գաղութներու ընկերակցութեամբ, որուն տրամադրուած էր, ինչպէս հաղորդեցի նախապէս, Կոտինիէռի կալուածին մէկ թեւը. ի փոխարէն Հօմի սաներուն տրամադրութեան տակ կը դնէր Մանշի ծովափին վրայ, Արոմանշի իր բանակատեղիին մէկ մասը։

Նորմանտական պուրակազարդ հովիտի մը տիրապետող թեթեւ բարձունքի մը վրայ կը շարուին պայծառ գոյնով միայարկ տաղաւարներ, վերջին յիշատակները մեծ պատերազմին։ Ծովը քիչ անդին կը լայնցնէ իր նուաղկոտ հորիզոնները. ծովախաղացքի պահուն, երբ ջուրերը կը սկսին տեղի տալ, ծովեզերեայ խրոխտ խարակներու առջև կը պարզուի մինչեւ հազար մեղր փախուստով աւազեայ հարթավայր մը, ուր այլեւս կը թափին մեծն ու պզտիկը, քաղքներէն, ցամաքներէն եկող խայտաբղէտ բազմութիւններ. արեւուն տակ կեանքը կը խայտայ, ծաղիկներ, գոյներ, ժպիտներ կը բուսնին ցանուցրիւ ժայռերուն շուրջը։ Բայց մարդկային թոհուբոհի վրայ կը փռուի շատ անգամ ուժեղ եւ լայն նուագը անհանդարտ ջուրերուն։

Ու հոն ի՛նչ քաղցր է մանուկ ըլլալը, անծանօթ ըլլալը աշխարհի. արթննալը անդորր եւ քնաթաթախ տարածութիւններու առջեւ, ուր արեւու լոյսը շոգի է կարծէք. պառկիլը յաճախ զոլ միջօրէին ունկնդրելով հեռակայ ղօղանջներու, բառաչներու, հեղուկ ճողփիւններու եւ սրսփումներու միալար օրօրը... Այս, ի՛նչ երջանկութիւն, պատանեկական թափով հով շնչել, ոտնուլ ժայռերէն աւազ, աւազներէն ծով, կուրծքին վրայ զգալ փշրուած համբոյրը փրփրաթեւ կոհակներուն...։ Ու ապրի՛լ, ապրի՛լ մկաններով, ոսկորներով, ջլապինդ ոգորումներով, մոռցած որդերը որոնք կը կրծեն մեր սիրտը կամ միտքը..

Ու մեր տղաքը, կուրծքերը աւելի խրոխտ, միտքերը աւելի թեթեւ կը վերադառնան Հօմ։

Ընտանի յարկի տակ վերադարձն է նաեւ բոլոր բացականերուն, անոնց որ կուգան լեռներէն։ Ո՛հ ուրեմն, տղա՛ք, արձակուրդի բարի վայելքէն վերջ, ձեզի նո՛ր կորով՝ թեւակոխելու համար աշխատանքի նոր տարին։

Փ. Սանասար

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԼԻՈՆ 25 սեպտ.— Բաղդատելով քանի մը ամիս առաջուան վիճակին հետ, ներկայիս բանուորական կեանքը քիչ մը սեղմուած է։ Այսինքն դժուար է դիւրութեամբ գործ գտնել։ Գլխաւոր պատճառը ձմեռն է, կ'ըսեն շատերը։ Ասկէ մէկ երկու ամիս առաջ դիտել կուտայի թէ լաւ չէ մեր հայրենակիցներուն մէկ գործարանէն միւսը փոխադրուիլը։ Ահա կենդանի փաստ մը։ Լիոնի ամենամեծ գործարանը, (Ժիլէն), որ մօտաւորապէս 6000 բանուոր եւ բանուորուհիներ, կ'աշխատցնէ, սեպտ. 17-18ի ընթացքին 60 բանուորներ ճամբեց, առարկելով թէ «էքիփ»ի գործ չունիմ, հետեւաբար չեմկրնար աւելորդ գործաւոր պահել։ Հարկ չկայ ըսել թէ այս 60 հոգին նորեկներ են, որոնք մէկ ամիս այս գործարանը, միւս ամիսը ուրիշ գործարան մը կը բանէին իսկ այսօր փողոցները ինկած են։ Անոնց մէջ կան մեր հայրենակիցներէն ալ։ «Հազիւ մէկ ամիս եղաւ աշխատիլս, կ'ըսէր մէկը, դուրս հանեցին։ Ընտանիքի տէր եմ, երկու զաւակ ունիմ, իսկ հիմա շատ դժուար է գործ գտնելը։»

Ուրեմն աւելորդ չէ անգամ մը եւս յիշեցնել որ մնան հոն ուր կը գտնուին, մանաւանդ որ եկածը ձմեռ է։

Տակաւին գործազրկութեան վախ չկայ, սակայն Ժիլէն անցեալ տարի ալ այսպէս վարուեր է, ամառը բանուորներ վարձելով, իսկ ձմեռը մօտենալուն պէս դուրս ձգելով։

Կ. Յովակիմեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Մօտաւորապէս հինգ ամիս անցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Շրջանային Վարչութեան ընտրութենէն ի վեր։

Անոր գործունէութիւնը գնահատելու կամ քննադատելու հոգը թողլով Պատգամաւորական ժողովին, կ'ուզեմ ուշադրութեան յանձնել քանի մը կէտեր։

Պատգմ. ժողովէն ընտրուած յանձնախումբը, որ պիւտճէին նախահաշիւը պիտի բերէր, այսօր գրեթէ վարչութեան անդամ եղած է։

Յանձնախումբին բերած նախահաշիւը հետեւեալն էր. Թէքնիք ճիւղերուն մասին։ Սկաուտական 3000 ֆր. Աթլէթիզմի 3000 ֆր., Ֆութպոլի 1000 ֆր.։ Ժողովը ֆութպոլի ճիւղին այդքան քիչ պիւտճէն զարմանալի գտնելով, երկար վիճաբանութիւններէ վերջ միայն, կրցաւ միւսներուն հաւասարեցնելու որոշում տալ, այսինքն նշանակել 3000 ֆր.։

Հիմա, հարց կուտանք Պատ. Վարչութեան թէ՝ ինչպէ՞ս կարելի է Պատգմ. ժողովին որոշումը չյարգել եւ հրաման տալ ֆութպոլի յանձնախումբին որ իր վճարովի պաշտօնեան ունենայ ամսական 300 ֆրանքով, ինչ որ կը նշանակէ տարեկան 3600 ֆրանք, եւ տարակոյս չունինք որ 3000 ֆրանք ալ ընթացիկ ծախք պիտի ըլլայ, որով 3600էն 7000 ֆրանքի պիւտճէ յատկացուած կ'ըլլայ միայն ֆութպոլի ճիւղին։

Ուրիշ կարեւոր փաստ մը.— Պատգամ. ժողովը կարգ մը խիստ կարեւոր խնդիրներու կարգադրութեան համար, ընտրած էր դատական մարմին մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար յիշեալ խնդիրներուն քննութիւնը եւ իրենց տեղեկագիրը ներկայացնել յառաջիկայ Պատգմ. ժողովին, որուն գումարումին համար առաւելագոյն ժամանակամիջոց որոշուած էր մինչեւ յուլիս 1։ Այսօր, որոշուած թուականէն մօտաւորապէս երկու ամիսներ անցած են, եւ ոչ մէկ շարժում կը տեսնուի դատական մարմնին գոյութիւնը յայտնող։

Տարակոյս չունենալով որ միւս ընկերակիցներս եւս կը բաժնեն իմ տեսակէտս, կը խնդրեմ Պատգմ. ժողովի յարգոյ դիւանէն որ կարելի եղածին չափ շուտ ժողովի հրաւիրէ։

Գ. Գասապեան

ՔԱՂԱՔ ԿԸ ԳՆԵՆ

Ճօն Ռօքֆէլլըր, քարիւղի թագաւորին զաւակը, Վիրժինիայի մէջ գնեց ամբողջ քաղաք մը։ Նպատակ ունի զայն նորոգել, անոր տալու համար իր սկզբնական շրջանի ոճը։

Քաղաքը որ կը կոչուի Վիլիամսպուրկ, Միացեալ-Նահանգներու անկախութենէն առաջ, Ամերիկա գտնուող անգլիական 13 գաղութներու մայրաքաղաքն էր։ Այդ շրջանէն ի վեր, հանրային շատ մը շէնքեր անհետացած են. բայց Ռօքֆէլլըր որդի, պահանջած է ճարտարապետներէն, որ ի հարկին, Լոնտոնի դիւաններուն մէջ փնտռեն ու գտնեն այդ շէնքերուն բուն տեղը եւ ճարտարապետական ոճը։ Տասնեւհինգ շէնքեր պիտի կառուցուին իրենց հին ոճով։

Կը հաշուուի որ միլիառատէրը հինգ միլիոն տոլար պիտի ծախսէ այս քաղքին վրայ եւ աշխատութիւնները պիտի տեւեն 5 տարի։

ՊՈՒՏՏԱՅԻ ԱՐՁԱՆԸ, հազար տարուան հնութիւն ունի եւ կը գտնուի Հնդկաստանի Գորնութէովարօ քաղաքին մէջ, 21 մեդր բարձրութիւն կը ներկայացնէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

...րգարիտին առաջին նամակն ...ց ապրելու ուրախութիւնը։ ...ից, պարզ նամակ մըն էր, ...կ ու մեծ թերթի մը վրայ ...։ ...իսկապէս Անանիա կը ...ը կապոյտ նամակ մը, ուր ... մը ներփակուած ըլլար։ ...ինչպէս թուեցաւ որ Մար...կ'ուզէր հասկցնել իր բարձ...նը, կ'ուզէր տիրապետել, ...ղջկան պարզ եւ սիրացեղ...ցութիւններէն հասկցաւ ...եղծօրէն կը սիրէր զինք, ...աբար եւ ուժգնօրէն, եւ ...ուժ քաղցրութիւն մը զգաց։ ...րգարիտ կը գրէր. «Ամէն ...ն երկար ժամեր կը նստիմ ...անին առջեւ եւ կը կարծեմ թէ մէկ վայրկեանէն միւսը պիտի անցնիս, ինչպէս կ'ընէիր մեկնելէդ առաջ։ Կը ցաւիմ որ իրարմէ հեռու կ'ապրինք, բայց կը մխիթարուիմ մտածելով որ կը սորվիս եւ մեր ապագան կը պատրաստես»։

Յետոյ ցոյց կուտար հասցէն, կը խնդրէր որ գաղտնի մնար թղթակցութիւննին, որովհետեւ եթէ ծնողքը գիտնար՝ բնականաբար պիտի ընդդիմանար։

Անանիա անմիջապէս պատասխանեց տարփագին նամակով մը, թէեւ բարեբարը մատնելու խղճի խայթը կը ճնշէր զինքը։ «Եթէ աղջիկը սիրելով կ'երջանկացնեմ զայն, անշուշտ չարիք մը չէ հօրն համար...» կը մտածէր։

Նկարագրեց քաղաքին եւ եղանակին հրաշալիքները։

«Մինչդեռ կը գրեմ այս տողերը, կը լսեմ հեռաւոր պարտէզներու մէջէն գորտերու կռկռոցը, կը տեսնեմ լուսակճեայ դէմքով լուսնին բարձրանալը գաղջ վերջալոյսի կանաչորակ երկինքին վրայ։ Անշուշտ Նուօրոյի մենաւոր հորիզոնին վրայ բարձրացող լուսինն է, բայց ո՜րքան տարբեր, քաղցր եւ գրեթէ ժպտուն է»։

Հազիւ թէ նամակատուփը ձգեց այս առաջին նամակը, նորէն անզուսպ փափաք մը զգաց վազելու բաց դաշտը, մագլցելու Պոնարիայի բլուրն ի վեր։

Զմայլելի իրիկուան հետ արեւելեան քաղցրութիւն մը կ'իջնէր։ Սրբավայր տանող ուղին ամայի էր, լուսինը կը պսպղար անշարժ ծառերու ընդմէջէն։ Կապտորակ երկնքի վրայէն կը սահէին կարմիր ու մանիշակագոյն ամպեր։

Երազ մը կը թուէր։

Անանիա կանգ առաւ սրբավայրին առջեւ եւ դիտեց ծովը։

Ալիքները կը ցոլացնէին երկնքի լուսաւորութիւնը, կուգային կը խորտակուէին բլրան ստորոտը։ Առագաստանաւեր կարգով շարուեր էին խորը, Անանիայէն կ'երեւային ջուրին վրայ հանգստացող թիթեռներու նման։

Երբեք այքան երջանիկ զգացած չէր, կը կարծէր որ հոգին երկնքին նման լուսաւոր, ծովուն նման մեծ է։

Լուսնի լոյսով կարդաց Մարգարիտին մէկ տողը, յետոյ համբուրեց թուղթը եւ ակամայ վերադարձաւ քաղաք։ Լուսինը արծաթէ գիծեր եւ դրամներ կը ցրուէր ուղիի երկայնքը, կը լսուէին տակաւին գորտերու կռկռոցն ու ձկնորսներու երգերը, ամէն բան քաղցրութիւն էր։ Անանիա տուն հասնելուն, կիներու կանչեր, վայնասուններ լսեց։ Մարդիկ նախատական բառեր կ'արտասանէին։ Ետ դարձաւ եւ իր սենեակին պատշգամէն տեսնուած կարմիր տնակներու առջեւ վիճաբանող մարդիկ տեսաւ։ Տուներու պատուհանները հետաքրքիրներ չկային. կը տեսնուէր որ թաղին բնակիչները սովոր էին նման տեսարաններուն, յաճախ լսեր էին նման հայհոյիչ վէճեր։

Լուսնի նման անշարժ, սեւ թաւիշէ զգեստ հագնող մեծղի մարդ մը պարտէզին առջեւ կեցած, գրեթէ անտարբերութեամբ կը դիտէր տեսարանը։

— Ինչո՞ւ ոստիկանները չեն գար, հարցուց անոր՝ խռոված Անանիան։

— Ի՞նչ պիտի ընեն, պատասխանեց մարդը, առանց ուսանողին նայելու։ Ամէն շաբաթ կուգան ոստիկանները, մէկ կողմ կ'ընեն կռուարարները, յաջորդ օրը նորէն նոյնն է։ Ճամբու դնելու է այդ կիները ոստիկանատուն դիմելու է։

— Բայց ի՞նչ կայ։

Մարդուկը արհամարհանքով նայեցաւ Անանիային։

— Ինկած կիներ են։

Անանիա տուն մտաւ տժգոյն եւ շնչահատ։ Տանտիրուհին նշմարեց ուսանողին խռոված ըլլալը։

— Ի՞նչ ունիս, վախցեր ես, ըսաւ, թեթեւաբարոյ կիներ են իրենց... հօմանիններուն հետ, իրարու հետ կը կռուին նախանձի պատճառով։ Ճամբու պիտի դնեն անշուշտ, որովհետեւ ոստիկանատուն դիմեցինք։

— Ո՞ր տեղէն են, հարցուց Անանիա։

— Մէկը տեղացի է, միւսը կարծեմ թէ Կաբոտի Սոպրայէն։

— Աղաղակները կը բարձրանային. կնոջ մը ձայնը որոշապէս կը հասնէր հոն, կարծես թէ մահացու հարուած մը ստացած էր... Աստուած իմ, ի՛նչ սարսափելի բան։ Անանիա կը դողար, անդիմադրելի ուժէ մը մղուած՝ վազեց դէպի պատշգամ եւ բացաւ։

(Շար.) Թարգմ.՝ Հեթում

կիրներէ, եւ հետն ալ ունէր 25 բեռ ապրանք, Զոպան Պէյլերի կողմէն փորձեց մեր հողը մտնել։ Հրոսակներուն գլուխը կը գտնուէր Սվազցի նշանաւոր մաքսանենգ Պիւրտ Իպրահիմ։

Մաքսային դէտերը, որ արթուն կը հսկէին, անձնատուութեան հրաման տուին։ Բայց հրոսակները համազարկով պատասխանեցին։ Ասոր վրայ պաշտօնեաները փոխադարձեցին։ Ընդհարումը ամբողջ երկու ժամ տեւեց։ Մաքսանենգներէն 9 հոգի ձեռք անցուեցան, երկուքը վիրաւոր եւ միւսները անվնաս վիճակի մէջ։ Գտնուեցան նաեւ 54 հակ սիկառի թուղթ, ինչպէս նաեւ 10,000 ոսկի արժէքով ուրիշ ապրանքներ։

⁂ Երեք հեծելազօրքեր, օգոստ. 21ին երբ պաշտօնով էրզրում կ՚երթային, Թահիր Կէտիքլի անուն վայրին մէջ երեք աւազակներու յարձակման կ՚ենթարկուին։ Աւազակներու գնդակներուն տակ զինուորներէն երկուքը կը մեռնին եւ մէկն ալ վիրաւոր կ՚իյնայ։

Լուրը առնուելուն պէս, ինքնաշարժով զինուոր կը ղրկուի թէեւ, բայց կարելի չըլլար ձեռք անցընել չարագործները, որոնք խոյս տուած էին։

Ռազմամթերքի մթերանոց մը կը պայթի

Մէլիլլայի մէջ (սպանիական Մարոք) կէս գիշերը 40 անցած, այն պահուն երբ ժողովուրդը թատրոններէն ու սինէմաներէն տուն կը դառնար, յանկարծ անհուն լոյս մը ճեղքեց երկինքը, որուն հետեւեցաւ զարհուրելի որոտում մը։ Միեւնոյն ժամանակ անձրեւի պէս ամբոխին վրայ սկսան տեղալ ապակիներու, քանդուած ծխնելոյզներու բեկորներ ու քարի կտորներ։ Բազմութիւնը սկսաւ փախչիլ ամէն ուղղութեամբ «Օգնութի՛ւն» պոռալով, որովհետեւ ամէն ոք կը կարծէր թէ հրաբուխ մը ժայթքած է եւ կամ երկրաշարժ կը պատահի։

Շուտով լուր տարածուեցաւ սակայն թէ պայթած էր Քապրէրիզասի ռազմանիւթի մթերանոցը, ուր ամբարուած էր 20,000 քիլօ սեւ վառօդ։

Զինուորական ու քաղաքային իշխանութիւնները, յետոյ ժողովուրդէն շատեր գիշերուան այդ ժամուն փողոց թափեցան՝ ուղղուելով դէպի աղէտին վայրը, ուր տեսարանը սրտաճմլիկ էր։ Աղեխարշ ճիչեր կուգային մթերանոցին մօտակայ տնակներէն, որոնք քանդուած էին՝ փլատակներուն տակ կիսովին թաղելով բնակիչները։ Մութը կ՚աւելցնէր սարսափը։

Զինուորները, ժողովուրդին աջակցութեամբ եւ ջահերով ու լապտերներով մութին մէջէն սկսան հաւաքել նախ վիրաւորուածները, յետոյ մեռելները։ Ազատարարները կ՚առաջնորդուէին վիրաւորներու ճիչերէն։ Քանի մը ժամուան տաժանակիր աշխատանքներէ վերջ, կարելի եղաւ փլատակներուն տակէն հանել բոլոր զոհերը։ 34 մեռեալներ դիազննարան եւ 200է աւելի վիրաւորներ հիւանդանոց տարուեցան։

Ամբողջ ընտանիքներ կորսուեցան, փլատակներուն տակ թաղուած։ Կարգ մը ուրիշ ընտանիքներէ մէկ անդամ միայն մնացած է։ Մթերանոցէն ոչ հեռու գտնուեցան դիակները կնոջ մը՝ իր երկու փոքրիկներով։ Ամբողջ քաղաքը սարսափի տակ է, եւ օգնութեան կը փութայ աղէտեալներուն։

Մատրիտի թատրոնին ծանօթ աղէտին չարաշուք տպաւորութիւնը չանհետացած, շատ ծանր կը ճնշէ Սպանիոյ վրայ այս երկրորդ աղէտը։

⁂ Մատրիտի իշխանութիւնները պաշտօնապէս կը հաղորդեն որ Նովէտատէս թատրոնին ցարդ ճշտուած զոհերն են՝ 62 մեռեալ եւ 200 վիրաւոր։

Թատրոնի փլատակներուն տակէն արտաբուրող գարշահոտութիւնը ցոյց կուտայ թէ տակաւին որոշ թիւով դիակներ կը մնան հողին մէջ։

Սպանիոյ Քաղաքապետութիւնը հանգանակութեան ձեռնարկեց ի նպաստ աղէտեալներուն։ Կառավարութիւնը մասնակցեցաւ 100,000 փէզէթայով։

Մեքսիկայի նոր նախագահը

Մեքսիկայի Ծերակոյտն ու Երեսփ. Ժողովը առջի օր միաձայնութեամբ Մեքսիկայի առժամեայ Նախագահ ընտրեցին Ներքին Նախարար Էմիլիօ Փորթէս Ժիլը։ Այս վերջինը իշխանութեան գլուխ պիտի մնայ մինչեւ 1930 փետրուար 5, որմէ յետոյ ժողովրդական քուէով ընտրուած օրինական Նախագահը պիտի յաջորդէ՝ վեց տարուան համար։ Ինչպէս կը յիշուի, Նորընտիր Նախագահ զօր. Օպրէկօն վերջերս սպաննուեցաւ՝ դեռ իշխանութիւնը չստանձնած։

Ժիլ կաթոլիկներուն դէմ նոյն խիստ քաղաքականութեան պիտի հետեւի։

Գնդապետ Լօրանս ի՞նչ կը բանի

Անգլիացի նշանաւոր զինուորական գնդապետ Լօրանս, որ Մեծ Պատերազմին մեծ համբաւ հանեց՝ կազմակերպելով Արաբիոյ ցեղախումբերը եւ զանոնք Թուրքերուն դէմ ճակատեցնելով Շէրիֆ Հիւսէյինի և Էմիր Ֆէյսալի առաջնորդութեամբ, այժմ նոր արկածախնդրութեան մը ձեռնարկած է։

1922էն ասդին կեղծանունով անգլիական բանակի օդանաւային ճիւղին մէջ ծառայելէ յետոյ, «Արաբիոյ այս չպսակուած թագաւորը», ինչպէս կ՚անուանեն զինքը Անգլիոյ մէջ, ներկայիս Փէնճապի մէջ բոլշեւիկեան շարժման դէմ պայքար կը մղէ։

Լահորէն հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ՝ գնդապետը, որ հիմնական կերպով գիտէ Արեւելքի բոլոր բարբառները, ինքզինքը կը ներկայացնէ իբր մահմետական սուրբ մը։ Ամրիսթարի մէջ փոքրիկ տան մը մէջ կը բնակի եւ ա՛յնքան ժողովրդական դարձած է որ մայրերը անոր կը տանին իրենց զաւակները, որպէսզի օրհնէ զանոնք եւ անոնց մէջէն հանէ չար դեւերը։

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԿՈՐՆԹՈՍԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն 26 սեպտ. թուականով կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի նոր ցնցումներ պատահած են Կորնթոսի մէջ։ Ցնցումը աղիտաբեր չէ եղած ինչպէս անցեալ ապրիլին։ Անձի կորուստ չկայ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ մայրը, որ իբրեւ ուսուցչուհի Թուրքիա կ՚երթայ, Պրինտիզիէն օդանաւով Աթէնք հասաւ։ Անկէ ալ դարձեալ օդանաւով Պոլիս պիտի երթայ։

ԱՏՏԻՍ-ԱՊԱՊԱՅԷՆ «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ խնամակալ եւ գահաժառանգ իշխան Րաս Թաֆարիի դէմ մահափորձ մը երեւան հանուած ըլլալով, որոշուած է իշխանին թագաւորի աստիճան եւ տիտղոս տալ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջականներու ընկերները, այսօր ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, քաֆէ օ քլէր տը Լիւնի վերնայարկը, փլաս տ՚իթալի։ Օրակարգ.— վիճաբանութիւն պատգ. զեկուցման շուրջ։

Հ. Յ. Դ.

փարիզի Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը յառաջիկայ երկուշաբթի, ժամը 8.30ին, 60 Rue des Ecoles, Café de la Chope Parisienneի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

Ալֆորվիլի «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 72 Rue Etienne Dolet։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Գրադարան ընթերցասրահին մէջ։

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն ընդհ. ժողովը Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին 4 Rue St. Jacques սալոն Ս. Ժաքի մէջ։ Օրակարգ. նախորդ ժողովին շարունակութիւնը, եւ վիճաբանութիւն Շրջ. Ժողովի բանաձեւերուն շուրջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

փոն տ՚Օպնայի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի Հ. Յ. Դ. ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկաները մեծամասնութիւն պիտի համարուին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Մ. Մ.— 100։
Նանթէր, Մ. Թ.— 70։
Սթրազպուրկ, Յ. Պ.— 70։
փարիզ, Ա. Պ.— 37։
Մանոսք, Մ. Խ.— 35։ Ակըսանք ղրկել։ Ձեր հարցուցած հասցէն չունինք։
Մարսէյլ, Գործ.— Ստացանք։
Աղեքսանդրիա, Մ. Խ.—2 ոսկի։
Լիոն, Բ. Փ.— 70։
Լիոն, Կ. Յ.— Երեք անգամը 10 ֆրանք։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շասի Ռոստոմ խումբին՝ այս կիրակի ժամը 2.30ին։ Մուտքը ազատ է։ Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ։

ԾԱԽՈՒԻ ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ ԽԱՆՈՒԹ

Իսսի-լէ-Մուլինոյի մէջ կը ծախուի խանութ մը երեք մեքենաներով։ Վարձք 200 ֆր. ամիսը, երեք տարուան պայլով։ Հաստատուած է մեծ պողոտայի վրայ։ Ունի շատ լաւ յաճախորդներ, թէ հայ եւ թէ ֆրանսացի։ Շաբաթական լաւ հասոյթ։ Դիմել Անդրանիկ Նշանեանի՝ 55, Ave. Verdun, Issy-les-Moulineaux, (Seine).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

29 Septembre 1928

ՏԱՐԻ Թիւ 764 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ,,

Այսօր կը հրատարակենք վերջին մասը այն հիւթեղ ուսումնասիրութեան, զոր հրատարակած է Թէհրանի «Այանտէ» ամսաթերթին խմբագրապետը, Տոքդ. Մ. Աֆշար եւ որուն ամբողջական թարգմանութիւնը կը պարտինք մեր աշխոյժ Թղթակցին, Թաւրիզէն։

Առաջին անգամ չէ որ մենք առիթ կ'ունենանք խօսելու Տոքդ. Աֆշարի մասին։ Անցեալ ապրիլ 13ին, մեր Թղթակիցը «Այանտէ»ի ընթերցողներուն ներկայացնելով իրանցի մտաւորականը, կը գրէր.

— «Տոքդ. Աֆշար իր գրութիւններով եւ ճառերով շատ անգամ պաշտպանած է ճամաթուրականութեան վտանգը Պարսկաստանի համար, տուած է պատմական արժէքաւոր վկայութիւններ»։

Այս նոր ուսումնասիրութեամբ, մեր ընթերցողները կրնան աւելի ամբողջական գաղափար մը կազմել «Այանտէ»ի խմբագրին վրայ, որ երեւան կուգայ ոչ միայն իբրեւ հարազատ Պարսիկ հայրենասէր, այլեւ հմուտ հեղինակութիւն արեւելեան գործերու։ «Յառաջ»ի մէջ ինը անգամով հրատարակուած իր տեսութիւնները թռուցիկ մարզանքներ չեն, այլ խորապէս ուսումնասիրուած եւ գիտակցօրէն գրի առնուած նիւթեր։

Կը կը թուի թէ անոնք նոր ուղի մը կը բանան ժամանակակից Պարսկաստանի մտածողութեան մէջ։ կամ աւելի ճիշդ, անկեղծօրէն ու թանձրացեալ ձեւի մը կը վերածեն շատերու կողմէ զգացուած, բայց քիչերու կողմէ արտայայտուած գաղափարներ։

Անշուշտ Տոքդ. Աֆշար միակը չէ որ կ'ըմբռնէ մասնաւորապէս արեւելքէն՝ Թուրքիայէն սպառնացող վտանգը։ Բայց դժբախտաբար ոչ մէկ պարսիկ հրապարակագիր այնքան լուրջ ուսումնասիրութեամբ արծարծած է այդ խնդիրը, որքան ինք. մանաւանդ որ, իր բոլոր գրութիւններուն մէջ, կարմիր թելի մը պէս անցած է կը զարնէ այդ գիծը։

Ի՞նչ կ'ըսէ մեր հեռաւոր բարեկամը, իր նոր ուսումնասիրութեան մէջ։

— Պարսկաստանը շրջապատուած է բազմապիսի վտանգներով, որոնց գլխաւորներն են.

1.— Սպիտակ վտանգը, — Ռուսական։
2.— կապոյտ վտանգը, — Անգլիական։
3.— դեղին վտանգը, — Թրքական։
4.— Աֆղանիստանի խնդիրը։
5.— Արաբական վտանգը։

Մէկդի դնելով այն հարցերը որ կապ ունին բարձր քաղաքականութեան հետ, կ'ուզէինք առանձնապէս կանգ առնել դեղին՝ Թրքական վտանգին վրայ։

Տոքդ. Աֆշար իրաւամբ լայն տեղ տուած է այս կենսական հարցին. կենսական՝ և՛ Պարսկաստանի և՛ Հայաստանի համար։ Անոնք որ ուշադրութեամբ հետեւած են այդ շարքին, պիտի յիշեն թէ՝ հին կամ նոր Թուրքիոյ քաղաքականութեան մէջ չկայ կէտ մը, որ գաղտնիք պարունակէ իրանցի հրապարակագրին համար։

Արդարեւ, ան պաղարիւնութեամբ կը մաղէ ու երեւան կը հանէ 1. Համիտեան քաղաքականութեան ձգտումները (Իսլամական Միութիւն, համիսլամութիւն)։ 2. Երիտասարդ Թուրքերու Իթթիհատ-Թէրագգըի են. քաղաքականութիւնը (Թուրանի միութիւն կամ Թուրանականութիւն, համաթրքութիւն։ 3. Քէմալական պետութեան ձգտումները, որ կը մատնեն նոյն հոգեբանութիւնը եւ ուղղութիւնը։

Երիտասարդ Թուրքերուն համար համաթրքութիւնն ըլլալով իտէալական դաւանանք, անոնք «նախ ձեռնարկեցին Հայերու ոչնչման, որպէսզի այս փոքրիկ ազգը անհետացնեն. երկրորդ, Կովկասի թաթարաբնակ շրջաններուն՝ Բագուի մէջ ստեղծեցին փոքրիկ «հանրապետութիւն» մը, «Ազէրբէյջան»։

Այս վերջին պարագան պարզ խարդախութիւն մըն է, քանի որ ոչ աշխարհագրական, ոչ ալ պատմական փաստերը իրաւունք չեն տար նախկին Արանը կոչել Ադրբէջան կամ Ազէրբայջան (Ատրպատական)։ Թուրքերը յատկապէս դիմած են այս խարդախութեան, որպէսզի յառաջիկային կարենան անջատել նաեւ Ատրպատականը (պարսկական), եւ ստեղծեն զօրաւոր Թուրքիա մը Կովկասի մէջ։

Տոքդ. Աֆշար այնքան գիտակից է այս վտանգին, որ առաջին անգամ չի հանդուրժեր, եւ կը պահանջէ այլեւս «Ադրբէջան» չկոչել «Բագուի հանրապետութիւնը»։

Եզրակացութիւն, — «Այն քաղաքականութիւնը զոր Օսմանեան թուրքերը հետապնդած են Հայերու հանդէպ, եւ այն վատ նկատումները զորս ունին «Թուրքերու Միութեան» կողմնակիցները՝ թրքախօս շրջանները կլանելու ծրագրով — մեծ վտանգ կը ներկայացնեն Պարսկաստանի ազգային և քաղաքական միասնութեան դէմ»։

— «Դեղին վտանգը (Թրքական) ազգային ամէնէն մեծ վտանգն է, մինչեւ այժմ սպառնացած է Պարսկաստանին, եւ աւելի վտանգաւոր է, քան ռուսական, անգլիական եւ միւս վտանգները»։

Քանի որ պարսիկ առաջաւոր մտաւորականութիւնը հասած է այս գիտակցութեան, եւ գտած՝ ուղիղ ճամբան, անշուշտ միջոցներ ալ խորհած է, հակազդելու համար այդ «սարսափելի» վտանգին։

Բայց այդ մասին յաջորդով։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՕՍՔԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ

Երեւան նոր խմբագրականի մը մէջ կը կծէ խ. Հայաստանի «բարեկամները», որոնք երդուեալ պատառ կ'ըլլան «սիրելի հայրենիքին» համար (26 սեպտ.).

— *«Աւելի շահեկան է անդրադառնալ «բարեկամ»ներու «հայրենանուէր» գործունէութեան վրայ, որ օրէ օր աւելի ցուցադրական կը դառնայ, բարեմիտ զանգուածները մոլորեցնելու ատիճան։*

Ռամկավարները Ամերիկայի մէջ իրենց պատգամաւորական ժողովը փակած են հրապարակային ժողովով մը, ուր «ռամկավար սպայակոյտը» ճառած է «ցեղին իմաստութիւնը» ներկայացնող կուսակցութեան վարքագծին վրայ։ Անոնց ամէնէն շողշողուն դէմքերէն մին ըսած է.

— «Մենք պիտի ըլլանք Հայաստանի կառավարութեան հետ քաղաքականապէս։ Մենք ոչ միայն քննադատելու իրաւունքով կը բաւականանանք, այլ եւ կ'աջակցինք ու պիտի աջակցինք Հայաստանի վերաշինութեան բոլոր ձեռնարկներուն, որովհետեւ տնտեսական հարցը կը նկատենք քաղաքական հարց։

«Ռամկ. Ազատ. կուսակցութիւնը չէ խաբած ձեզ ու պիտի չխաբէ ասկէ վերջ ալ։»

Այս տողերը կարդալէ յետոյ, հանդիսաւորապէս կը հարցնենք ռամկավարներուն.

— *Ցարդ ինչո՞վ աջակցած էք Հայաստանի վերաշինութեան բոլոր ձեռնարկներուն, եւ ապագայ աջակցութեան ի՞նչ ծրագիր ունիք, դուք որ կը յայտարարէք թէ չէք խաբեր ձեզ մտիկ ընող աշխատաւորութիւնը եւ ասկէ վերջն ալ պիտի չուզէք խաբել։*

Սպասելով այս հետաքրքիր պատասխանին, ի զուր կը փնտռենք տնտեսական կամ վերաշինական ձեռնարկ մը, որ ռամկավարներու ջանքերով եւ միջոցներով գլուխ հանուած ըլլայ Հայաստանի մէջ։

— *«Դրամէն աւելի կարեւոր բաներ կան», պիտի ըսեն թերեւս, ինչպէս սովորութիւն եղած է յաճախ կարդալ Պայքարի մէջ, բայց «վերաշինական բոլոր ձեռնարկները» դրամով գլուխ հանուած են Հայաստանի մէջ, եւ Պայքարի յեղյեղած «բարոյական աջակցութիւնը» անընդունակ է քար մը դնելու քարի մը վրայ։*

Կուսակցութիւն մը, որ քննադատելու իրաւունք կը վերապահէ իրեն եւ իր քաղաքական գործունէութեան առանցքը կը դարձնէ Հայաստանի վերաշինութիւնը, ութը տարիէ ի վեր միջոց ստեղծած ըլլալու էր շօշափելի որեւէ գործ մէջտեղ բերելու, արդարացնելու համար իր առասպելական «աջակցութեան» յաւակնութիւնները։»

ԵԳԻՊՏԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՖԷՍԸ

Խումբ մը առեւտրականներ եւ պետական մարդեր Եգիպտոսի վարչապետին ուղղած են հանրագրութիւն մը, որով կը խնդրեն, որ պաշտօնեաները արտօնուին գլխարկ դնել՝ աւանդական ֆէսին տեղ։

Զաղլուլ փաշա ի պատուի դրած էր ֆէսը, որ իսլամները զանազանող յատկանիշն է։ Սակայն յորմէհետէ բժշկական մարմին մը հակառողջապահական հռչակեց ֆէսը, Եգիպտացիներն ալ կը փափաքին իրենց վրայէն նետել այս միջնադարեան մնացորդը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանս. դեսպանը Մ. Քեմալի մօտ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ ֆրանսական նոր դեսպան կոմս տը Շամպրէօն առջի օր Մ. Քէմալի ներկայացուց իր յանձնարարագիրը։ Դեսպանը իր ճառին մէջ ըսաւ.

«Պատմութեան երկար դարերը կը վկայեն երկու ազգերու փափաքին՝ իրար ճանչնալու եւ հասկնալու մասին, ըլլայ անցեալին մէջ, երբ պէտք եղած է կարգ մը դժուարին վայրկեաններու երաշխաւորել իրենց կայսրութեան ապահովութիւնը, ըլլայ առեւտրական կապեր հաստատելու համար, ինչ որ երկու կողմերու հարստութեան օգնած է, ըլլայ դիւրացնելու համար ընդհանուր համաձայնութիւններ, որոնք միշտ համակրալից ու բարեկամական եղած են»։

Դեսպանը յոյս յայտնեց թէ Թուրք կառավարութիւնը պիտի աջակցի իրեն՝ պաշտօնը դիւրացնելու համար։

Իր պատասխանին մէջ, Մ. Քէմալ ակնարկելով Թուրքիոյ վերածնունդի ճիգերուն, ըսաւ թէ Թուրք երիտասարդ հանրապետութիւնը Ֆրանսական մեծ Յեղափոխութեան հռչակած սկզբունքներէն է որ կը ներշնչուի ժողովրդավար կարգեր հաստատելու համար։

— Թուրք հանրապետութիւնը, *ըսաւ*, նոր սկզբունքներով լաւագոյն յարաբերութիւնները կը հաստատէ աշխարհի հետ, եւ ուշադրութեամբ կը հետեւի բոլոր ժողովուրդներու հայրենասիրական ճիգերուն. կը հաւատայ թէ անկեղծօրէն կնքուած եւ հաւատարմօրէն գործադրուած յանձնառութիւնները կը կազմեն էական տարրը խաղաղութեան իտէալին, որուն կը տենչայ ջերմօրէն Թուրքիա»։

Իտալա-Յունական համաձայնութիւնը

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ զբաղիլ իտալա-հելլէն նոր դաշնագրով, որուն մեծ կարեւորութիւն կը տրուի։

Իտալերէն «Լավորօ տ'Իտալիա» թերթը կը գրէ — «Աթէնքի եւ Էնկիւրիի հետ խիստ մտերմական յարաբերութիւններ հաստատելով, ճիշդ է թէ Իտալիա կ'աշխատի կարգադրել Անատոլուի պատերազմէն առաջ եկած վերջին վէճերը։ Իտալիա եռակողմանի Եգէական Լոքառնօ մը կը կազմէ՝ աւելի տեւական եւ աւելի խաղաղասիրական՝ քան գոյութիւն ունեցող կամ պատրաստուելու վրայ եղող միւս Լոքառնօները։ Զանազան դժուարութիւններ արգելք եղան այսպիսի ծրագրի մը իրականացման՝ երբ ստորագրուեցաւ իտալա-թուրք դաշինքը, սակայն հիմա ճամբան հարթուած է։»

Խօսելով Վէնիզէլոսի Պելկրատ այցելութեան վրայ, նոյն թերթը կը գրէ.

— *Այս այցելութեան ընթացքին, Եուկոսլաւիա պիտի աշխատի չափաւորել իր ծաւալապաշտական ձգտումները Եգէական ծովուն վրայ, փորձելով միաժամանակ Յունաստանը առնել Պալքանեան Լոքառնոյի մը ցանցին մէջ, այսինքն Պալքանեան ազգերը առնել Փոքր Համաձայնութեան եւ Ֆրանսայի շրջագիծին մէջ։ Վէնիզէլոս պէտք է լաւ բանայ աչքերը։ Վերջին ամիսներու ընթացքին, այս երկիրներուն մէջ մեծ շարժում մը կը տեսնուի. ատոր փաստերն են՝ Եուկոսլաւ-չեխոսլովաք զինակցութիւնը եւ չեխեւռումէն զինուորական յատակագիծի մը պատրաստութիւնը՝ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ պատերազմ մը ծագելու պարագային։ Բարեկա՛մ Վէնիզէլոս, ձեր մէկ մատն իսկ թող մի՛ տաք որ բռնուի այդ ծուղակին մէջ։»*

Յօդուածը կ'եզրակացնէ թէ՝ «Սուէզէն մինչեւ Ճիպրալթար, միջերկրականեան բոլոր ժողովուրդները պէտք է հասարակաց ճիգով մը եւ բոլորովին զերծ օտար աջակցութիւններէ — որոնք առաւել կամ նուազ կերպով դիմակաւորուած հպատակութեան դրոշմը կը կրեն— գտնեն իրենց անկախութեան և զարգացման ապահով երաշխաւորութիւնը։ Երկկողմանի համաձայնութեանց ցանց մը դարբնելով, Ֆաշիստ Իտալիա ցոյց կուտայ երջանկութեան եւ ապագայի ճամբան այն ժողովուրդներուն, որոնք թրջուած են Աթէնքի եւ Հռոմի քաղաքակրթութիւնը տեսնող ծովով»։

«Սթամփա»յի մէջ Իտալիոյ Երեսփ. ժողովի արտաքին յանձնաժողովի նախագահ Ա. Թորրէ յիշելով Անատոլուի հելլէնական աղէտը, նախ կը հաստատէ թէ «Անգլիա եւ Ֆրանսա, որոնք քաջալերած էին Յունաստանը իր ուժերուն անհամապատասխան կայսրութիւն մը ստեղծելու և մղած էին զայն վտանգաւոր ու աղետալի կռիւի մը, լքեցին զայն աղէտի օրերուն»։ Բայց հիմա «Լոյտ Ճորճ եւ Քլէմանսօ պատմական յիշատակներ են միայն, որոնց վրայ դառնութեամբ միայն կրնայ մտածել Վէնիզէլոս։»

«Իր քաղաքականութեան այս նոր փուլին մէջ, կ'եզրակացնէ, Վէնիզէլոս պէտք ունէր ամէնէն առաջ մօտենալու Հռոմի, ցոյց տալու համար թէ՝ կրկին քաղաքական ասպարէզը իջած չէ՝ պարզապէս իր նախկին ուղին շարունակելու համար, իբրեւ թէ բան փոխուած չըլլար Եւրոպայի եւ Միջերկրականի մէջ։ Համաձայնագիրները զորս ներկայիս կը կնքէ Իտալիա, երբեմնի զինակցութեանց չի նմանիր։ Իտալիա ո՛չ թէ պատերազմ պատրաստելու համար կը կնքէ զանոնք, այլ պատերազմներէ խուսափելու, փաստակար գերակայութեան ծրագիրները արգիլելու եւ 1919ի դաշնագիրներուն ծանր սխալները խաղաղ վերաքննութեան մը ենթարկել տալու համար»։

Ի պատիւ Վէնիզէլոսի

Արտաքին նախարար Պրիան առջի օր կէսօրին ճաշկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Յունաստանի վարչապետին։ Ներկայ էին Փարիզի հելլէն դեսպան Փոլիթիս, նախարարներ Փէնլըվէ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՆ ԽԵԼՔԸ

Ուզենք կամ ո՛չ, պէտք պիտի ըլլայ ի վերջոյ ընդունիլ, որ Թուրքերը սկսած են խելքի գալ, նոյն իսկ իրենց խելքով զբաղելու աստիճան։

Քեազիմ պէյ միայն Թուրք չէ, այլ նաեւ բանաստեղծ։ Ու գիտէք թէ Թուրքը՝ երբ միեւնոյն ատեն բանաստեղծ է, միշտ միջոցը կը գտնէ ոչ թէ ինքնատիպ ըլլալու, այլ գոնէ երեւալու։ Յոյն քահանայի մը պէս մազերը կ'երկարէ կամ գերման սպայի մը պէս կը քերծէ։

Բայց Քեազիմ պէյ, կ'երեւի շատ հինցած գտեր է իր պաշտօնակիցներուն դասական միջոցը, իր գրութիւններուն տալու համար ինքնատպութեան փառքը։ Ու փոխանակ գլխուն արտաքին մասովը զբաղելու, մտքը դրեր է բուն վէրքին վրայ, ներսը, ըղեղին։ կասկածեր է իր հանճարէն, ու դիմեր է գիտութեան, իր կասկածը փարատելու համար։

Գիտունները, որոնք նոյնպէս Թուրք ըլլալու են, նման գործողութիւն մը կատարելու համար, Պոլսոյ մէկ հիւանդանոցին մէջ, կը քննեն անոր գլուխը, մէջինը կ'անցընեն ռատիոյէ, կը հանեն անոր լուսանկարը եւ կը հաստատեն թէ՝ ո՛չ միայն խելքը տեղն է, այլ նաեւ տաղանդ ալ կայ հոն, այն ալ բանաստեղծական։

կրնաք երեւակայել մեր Քեազիմին ուրախութիւնը։

Բայց Թուրքին գիւտին մէջ, շահեկանը այն է որ մեզի համար օգտակար դաս մը կը պարունակէ։ Եթէ տարածուի, գրողները այլ եւս պէտք չպիտի ունենան, իրենց գրութիւնները կարդալու, փաստը տալու համար իրենց տաղանդին, որ յաճախ չի ճանչցուիր։ Պիտի բաւէ որ, անոնք իրենց ուղեղին լուսանկարը ներկայացնեն Թերահաւատներուն։

— Գրութիւնս լաւ չե՞ս գտներ. զիս հանճարեղ չե՞ս նկատեր։ Նայէ ուղեղիս լուսանըկարին։

Ու Թերթերու խմբագիրներն ալ իրենց կարգին, մեծ հոգէ մըպիտի ազատին։ փոխանակ օրն ի բուն ձեռագիր ստկելու, պիտի նային կարճ, շատ կարճ պահ մը, յօդուածագրին ուղեղային լուսանկարին, գնահատելու համար անոր գրական արտադրութեան արժէքը։

Ուրիշ օգուտ մըն ալ պիտի ըլլայ այն որ, իւրաքանչիւր գրողի յաւակնութիւնները կարելի պիտի ըլլայ հաստատել կամ դրժել, շնորհիւ ռատիոյի։ Եւ այն ատեն, Թերեւս պիտի կարենանք, օրինակ՝ Լ. Էսաճանեանին ըսել, — բարեկամ, կոտրէ՛ քնարդ եւ կապէ խոհարարի գոգնոցը։ Դուն՝ Մալէզեան, Պառնասի բարձունքէն, ճի՛շդ ատենին իջար բարեգործականի շահաստանները։ Ու բոլորի՛ն մէկմէկ բան վերջապէս, համաձայն իր ուղեղային լուսանկարի յայտնութիւններուն, անշուշտ, ես ալ մէջն ըլլալով։

Բայց հո՛ս, հարց մը կը ծագի։ Եթէ գրողները՝ իրարու լուսանկարները գողնան, ու, օրինակ՝ ենթադրենք թէ՝ Զօպանեան ինքզինքը տաղանդաւոր գրող ցոյց տալու համար, կերպով մը վերցուց Ահարոնեանի ուղեղին լուսանկարը եւ զայն ներկայացուց իբր իրը։ Ի՞նչ պիտի ընենք...

Պա՛հ, այն ատեն նորէն կը դիմենք Թուրքին խելքին...։ Հարկաւ միջոց մը կը գտնէ։

Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ
"ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ„

IX

Կ Ա Ն Ա Ն Չ Վ Տ Ա Ն Գ

ԽՈՒԶԻՍՏԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ «ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»

Բացի դեղին վտանգէն, որ կը սպառնայ մեր ազգային միասնականութեան, կայ եւ ուրիշ վտանգ մը Պարսկաստանի ազգայնականութեան դէմ, — արաբական վտանգը։ Այն վախով, թէ թմրած կոիւ մը արթնցուցած կ'ըլլանք, աւոր մասին չէինք խօսեր, բայց քանի որ Արաբները իրենց թերթերուն մէջ կ'արծարծեն այս հարցը, այլ եւս պատճառ չկայ, որ ձեռնպահ մնանք։

Ուրեմն, կարեւոր է ըմբռնել այն վտանգները, որ ուղղուած են մեզի դէմ։ Հարեւան Արաբները տաճկական կրունկներու տակ դարերու ստրկութիւնը քաշելէ յետոյ, հիմա որ իրենց կարծիքով ազատեր են եւ կէս անկախութիւն մը գտեր են, բայց իրապէս Անգլիոյ հպատակութեան ու հրամաններուն տակ են, մեր ապագային համար ու շաղրութեան արժանի վտանգ են դարձած, զոր մենք պիտի կոչենք Կանանչ վտանգ։ Ասորպատականցիներու պարսկասիրութեան, հայրենասիրութեան եւ ազգային լաւ նկարագրին շնորհիւ, արտաքին դրդումներն ու պրոպագանդները անոնց մէջ ազդեցութիւն չունին եւ թերեւս աւելի քան Պարսկաստանի միւս վայրերու բնակիչները՝ անոնք պիտի զգուշին Տաճիկներու ստոր պրոպագանդէն։ Բայց Մօհամաբայի Շէյխը(*) այն ազգային կորովի նկարագիրը չունէր, որ չխաբուէր արտաքին դրդումներէ ։

Ուրեմն կը տեսնէք այն վտանգը որ այս կողմէն ուղղուած է Պարսկաստանին։ Ենթադրենք թէ, արտաքին ճնշման ու հրապուրիչ ուժի տեսակէտէն իսկ աւելի քիչ ըլլայ, բայց ներքին լարուած վիճակին պատճառով աւելի շատ է այդ վտանգը։

Բացատրենք կանաչ վտանգը կամ համարաբական քաղաքականութիւնը . — Միջազգային պատերազմի ժամանակ, այն միջոցին երբ Հիճազի Արաբները և Սուրիոյ արաբախօսները գործնապէս թէ բարոյապէս Տաճկաստանի դէմ ոտքի էին կանգներ, եւրոպական շահագրգռուած կառավարութիւններ, այսինքն Անգլիան ու Ֆրանսան ծրագիրներ էին մշակած եւ խոստումներ կուտային անոնց։ Յատկապէս Անգլիացիները նկատի ունէին իրենց հովանաւորութեան տակ արաբական կայսրութիւն մը ստեղծել յանուն Մէքքէի Շէրիֆի տոհմին։ Այս կայսրութիւնը պէտք է իրապէս պարունակէր Ասիոյ բոլոր արաբացեղ ու արաբախօս երկիրներն ու ժողովուրդները, որ կը գտնուին Սուրիա։ Պաղեստին, Հիճազ, Միջագետք եւ արաբական թերակղզիի ուրիշ մասերը։ Անոնք կ'ուզէին խալիֆայութիւնն ալ օսմանեան սուլթաններու տոհմէն կորզել եւ փոխանցել Շէրիֆի տոհմին։ Այս պարագային, Դամասկոսը արաբական կայսրութեան մայրաքաղաքն ու քաղաքական կեդրոնը եւ Մէքքէն իսլամի խալիֆայանիստ քաղաքը պիտի դառնայր։

Այս ծրագրին իրագործման հետեւանքով, Շէրիֆ Հուսէյնը Հիճազի սուլթան դարձաւ եւ Էմիր Ֆէյսալ ու Էմիր Ապտուլլահ որդիները հաստատուեցան Դամասկոս ու Անդրյորդանան։ Յատկապէս Էմիր Ֆէյսալը 1920ին Դամասկոսի մէջ Սուրիոյ թագաւորութիւնը հռչակեց ... Անգլիական կառավարութեան ու Էմիր Ֆէյսալի «Արաբներու Միութեան» քաղաքականութիւնը հակառակ էր Ֆրանսացիներու շահերուն։ Անոնք կ'ուզէին կատարելապէս իրենց քաղաքական թեւարկութեան ենթարկել Սուրիան, որ սկիզբէն իրենց բարոյական ու նիւթական ազդեցութեան տակ էր։

Այս էր պատճառը, երբ թշնամացան Էմիր Ֆէյսալի հետ, որ Անգլիացիներուն ենթակայ էր, ու զայն Սուրիայէն դուրս քշեցին։ Էմիրը այս պարտութենէն յետոյ գնաց Անգլիա, ուրկէ Անգլիացիները զայն Միջագետք ղրկելով արաբական Իրաքի թագաւոր դարձուցին (1921)։ Ֆրանսացիները պաշտօնապէս իրենց դժգոհութիւնը յայտնեցին Անգլիացիներուն, Ֆէյսալի իշխանութեան դէմ, նոյնիսկ Տիգրիսի եւ Եփրատի երկրին մէջ, բայց անօգուտ։ Այն օրէն, երբ էմիր Ֆէյսալ անգլիացի գնդ. Լօրէնսի խորհրդականութեամբ իր հօր՝ Մէքքէի Շէրիֆ Սուլթան Հուսէյնի կողմէ Փարիզի հաշտութեան խորհրդաժողովին մէջ ներկայացուցիչի հանգամանք ունէր, Ֆրանսացիները զայն Անգլիոյ իսկական կողմնակից համարելով, իր քաղաքականութիւնը իրենց շահերուն հակառակ կը գտնէին։ Այսպէս կամ այնպէս, էմիր Ֆէյսալը արաբական Իրաքի իշխանութեան գլուխը մնաց, բայց Սուրիան Ֆրանսացիները ճանկեցին։

*
* *

«Համարաբական» քաղաքական պարտութիւնը Սուրիոյ մէջ եւ Ֆէյսալի հաստատուիլը Միջագետք՝ երկու կողմէն պատճառ դարձաւ որ «Արաբ Միութեան» կողմնակիցներն ու քարոզիչները աւելի ուշադրութիւն դարձնեն դէպի արեւելք, այսինքն դէպի Խուզիստան ու Պարսից ծոց։ Այս նահանգին մէջ, որ հին ժամանակ պարսկական քաղաքակրթութեան կեդրոններէն մէկն էր, արաբաբնակ շրջաններու հետ հարեւանութեան ու աւբար գաղթական ցեղերու ապաստանարան տալու պատճառով՝ ազգաբնակութեան մէկ մասը արաբերէն կը խօսի։

Արաբներն այս պատահական խնդիրը պատրուակ բռնելով, կը յանդգնին Պարսկաստանի այս կտորը արաբական կոչել եւ այն տեղը կ'անուանեն պարսկական Արաբիա։ Ինչպէս որ Թուրքերն ալ այսպիսի շփոթութեամբ մը կը յանդգնին ըսել թէ Ատրպատականը Թուրք է՛ ։

Քանի մը տարի առաջ, երբ մեր զինուորական ուժերէն փոքրիկ խումբ մը Խուզիստան գնաց, Պաղտատի նորածին թերթերը հակառակութեան ձայներ արձակեցին եւ պարսիկ պետութեան ու ժողովուրդին հանդէպ անվայել խօսքեր արտասանեցին, կարծես թէ մենք արաբական հող էինք մտեր։ Նորէն երբ Շէյխ Խազալի ըմբոստութեան ու անհնազանդութեան ժամը հնչեց, ստոր քրթմնջիւններ արձակեցին։ Եւ եթէ այս դէպքը երկրի կեդրոնական վայրերէն մէկուն, օրինակ Ֆարսի կամ Իսֆահանի մէջ երեւան գար, ո՛ր օտար պետութեան դրդումով կամ ո՛ր ներքին խմբակցութեան ձեռքով ալ ենթադրուէր, մենք վտանգաւոր չէինք համարեր եւ անմիջապէս որ խռովարարները պարտուէին եւ անձնատուր ըլլային, կռիւը մարած ու աղմուկը վերջացած կը սեպէինք։ Բայց Խուզիստանի ու Շէյխ Խազալի մասին մենք այդ կարծիքը չունինք։ «Արաբ Միութեան քաղաքականութիւնը մնայուն վտանգ մըն է, որ կը սպառնայ մեր երկրին հարաւային կողմէն եւ պէտք է անոր դէմ հիմնական ճար մտածել։ Մեր՝ կարծիքով, այդ միջոցն է Խուզիստանի մէջ ազգային կրթութիւն տարածել։ Դժբախտաբար թերթի մէջ կարելի չէ պարզել բոլոր խնդիրները, քանի որ կարգ մը ճշմարտութիւններու մերկացումը եթէ կրնայ երկրին համար օգտակար բաներ պարունակել, հաւանական է որ վնասներ ալ ունենայ։ Բայց միւս կողմէ պէտք է, մինչեւ այնտեղ որ քաղաքական վնաս չկայ, լուսաւորել հանրային կարծիքը։

ՏՈՔԹ. Մ. ԱՖՇԱՐ

Թարգմ.՝ Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

(Վ Ե Ր Ջ)

(*) Խուզիստանի Շէյխ Խազէլը, որ միշտ գործիք է եղած Անգլիոյ ձեռքը, ի վնաս Թեհրանի կառավարութեան եւ տարիներ առաջ ձերբակալուած Թեհրան բերուելով, այնտեղ կը մնայ հըսկողութեան տակ։ Վ. Ի.

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «Յ Ա Ռ Ա Ջ» Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

ՄԵՌՆՈՂՆԵՐԸ (թատրոն երեք արար.— Հեղ.՝ *Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ*.— Տպգ.՝ Ա. Երէցեան, Մարսէյլ.— Գին՝ 12 ֆրանք։

Աղջիկը (Ալիս) կը սիրէ աղքատ երիտասարդ մը (Ջաւէն)։ Ծնողքը (Գէորգ եւ Զապէլ) զայն կը սահմանեն հարուստի մը։ Աղջիկը ցաւէն կը մեռնի։

Հասարակ ողբերգութիւն մը, որ նոյնքան կրկնուած է գրականութեան, որքան իրականութեան մէջ։ Կը սպասուի ուրեմն, որ հնադարեան այս յատակագծին վրայ՝ գրողը գոնէ փորձէ անակնկալ մանրամասնութեան մը կամ իր ժամանակի նկարագրին նորութիւնը, սա պարզ պատճառով, որ գրականութեան բոլոր սեռերուն մէջ, նիւթը արդէն սպառած է ներշնչման աղբիւրները։

Զարոյեան չէ անդրադարձած այս անպատեհութեան։

Սիրազուրկ աղջիկը՝ Ալիս որ ծնողական բռնութեան իսկ բերումով՝ պէտք է դառնար խաղին հակամարտ ուժը (եթէ ո՛չ միակը, գոնէ գլխաւորը՝ զըրկուածի իրաւունքով), թոյլ, անկամ, իր բախտին արժանի մարմին մը կրնայ ըլլալ կեանքի մէջ ու բնական է որ, երբ իվերջոյ անոր դիակը բեմ կուգայ, տուն տալու համար երրորդ արարի մը, ո՛չ ոք կ'անդրադառնայ ծնողական բռնութեան զոհին, որովհետեւ այդ բռնութիւնը որ տունէն ներս՝ իրաւունքներ կը յաւակնի ու կը պաշտպանէ, միայն լեզու կը թափէ, չի գործեր Զարոյեանի խաղին մէջ. իսկ կեանքի մէջ, բոլոր զաւակները ճակատագրական զոհերը չեն անոր եւ անկից փրկուելու միակ ելքն ալ՝ մահը չէ միշտ։

Խաղին թուլութիւնը կը բխի անկից, որ դէպքը հազիւ յայտարարուած, արդէն վերջ կը գտնէ բուն ենթակային (Ալիս) համակերպութեամբը եւ առաջին արարին տրամաբանական հետեւանքը՝ իր հանգոյցով ու ելքի անակնկալով, ի զուր կը փնտռենք վերջին երկուքին մէջ։

Թատերգութեան յատկանիշը պայքար է, ինչ ձեւի տակ ալ ըլլայ։ Համակերպութիւնը որ կրնայ վէպի մէջ լուռ հերոսագրութիւններ հիւսել, կը տափակնայ ու կը սայթաքի բեմին վրայ։ Ահա թէ ինչո՞ւ սիրահար Ալիս, որ խաղին կենդանի ներշնչարանն ըլլալու տեղ, կը դառնայ պատմուածքի մը հերոսուհին, իր համակերպութեամբն իսկ կը դադրի հետաքրքրելէ ու կը դադրեցնէ ծագումը յետագայ դէպքերու, անոնց որ բռնութեան դէմ ըմբոստացման, ու գրկանքի մէջ՝ զուսպ ցաւի մը մղումներուն տակ, պիտի զարգանային նկարագրի մը թաքուն ուժերով։

Բուն հերոսուհին ուրեմն բեմ չելլեր, եւ իր դատին պաշտպանութիւնը յանձնելով ուրիշին, բնական է որ գործի, աստիճանաբար հասունցող դէպքի յուզումներուն տեղ, ճառ է որ կը պարտադրէ իր հանդիսատեսին կամ ընթերցողին։ Դատինպաշտպանը, ըլլայ նոյնիսկ քոյր կամ եղբայր, դատապարտուած է մնալու խօսքի հերոս։ Ահա թէ ինչո՞ւ իր քոյրը (Մարի) ծնողական բռնութեան դէմ կը կանգնի հայհոյչով եւ անարգանքով. իսկ եղբայրը (Տիրան) քիչ մը աւելի առաջ կ'երթայ եւ ազդարարութիւններէ յետոյ, կը հեռանայ տունէն։

Ամբողջ խաղին միակ շարժումը, գործը որ տեւեալ դրութեան կը հետեւի, կը կատարուի ու կը տեսնուի՝ այս է,—Տիրանի հեռացումը ընտանեկան բոյնէն, ինչ որ կը փակէ առաջին արարը։ Եւ եթէ նկատենք որ Տիրան կը գործէ իր քրոջ՝ անտես, անշարժ, չէզոք զոհին տեղ, կըրպով մը խախտելով գործողութեան առանցքը, ու դառնալով անոր կեդրոնական դէմքը, պէտք պիտի ըլլայ ընդունիլ որ անոր քայլը՝ ինքնին արդէն վերջ կը դնէ նաեւ խաղին։

Բայց Զարոյեան ճամբայ ելած է երեք արարներու հաշուով։

Պէտք է անմիջապէս ըսել թէ վերջին երկու արարները ոչինչ կ'աւելցնեն առաջինին վըրայ, ուր բեմական գործողութիւնը արդէն սպառած է եւ որ, զարգացման անհրաժեշտ կորիզը՝ հակամարտ ուժերու խաղը, դէպքերու աստիճանական լծորդումով, — չի մատակարարեր վերջին արարներուն։

Երկրորդ արարին, դէպքը կը փոխադրուի Փարիզ, ուր կը հանդիպինք Ալիսի սիրահարին՝ Ջաւէնի։ Դախկին ընկերներու հետ է, որոնք խաղին ու Ջաւէնի ցաւին կապուած են անցորդի հետաքրքրութեամբ միայն. չունին կատարելիք որեւէ դեր, որ արդարացնէ անոնց ներկայութիւնը բեմին վրայ։ Ո՛չ իսկ կը նպաստեն անբախտ սիրահարին նկարագիրը երեւան հանելու, (եթէ ունի) ու սիրոյ շուրջ իրենց սնոտի ու ծամծմուած խորհրդածութիւններով, կը ծառայեն միայն երկրորդ արար մը թխելու, աւելորդ ու անպէտ, այնքա՞ն որ անոր պակասը՝ ոչինչ պիտի զեղչէր խաղին ամբողջութենէն։

Իսկ երրորդ արարին թերութիւնը, ըսինք արդէն թէ ուղղակի կը բխի առաջինէն։ Ալիսի դիակը որ կը հանգչի անկիւն մը, ո՛չ կը հետաքրքրէ, ո՛չ ալ կը յուզէ։ Ինչ որ հանդիսատեսը կամ ընթերցողը պիտի կապէր խաղին յուզումով եւ հետաքրքրութեամբ, սիրազուրկ գոհին պայքարը կրնար ըլլալ ծնողական կամքին դէմ, անոր վարանումները, ընկրկումները, ճիգերը ինքն իր վրայ եւ ուրիշներուն նկարագրին մ յանց վերջապէս, որոնց տեղը արարի անմիջական շար թեան մէջ պիտի ըլլար ուր Զարոյեան խօսուն ճիկներ կը ցուցադրէ։

Արարէ արար ուրիշ այնքա՞ն թոյլ է, որ Բ. եւ Գ. արարները իբրեւ ուրոյն տրամախօս ներ, հոն գործող անձերը սարակ չեն ծառայեր ամբողջութիւն մը դէպքը աստիճանաբար հա լու եւ տանելու իր ելքին։

Ահա թէ ինչո՞ւ Զա սիրականին՝ Ալիսի գիւ տպաւորութիւնը կը ձգէ սանի մը, որ իրեն համար կապէս գրուած կտոր մը սանէ։ Վերջին պահուն, ճիչները չեն յուզեր, որով նոր տառապանքը չէ գործ բողջ խաղին ընթացքին, նուած, լռուած ու զգացուած է գուշակուի, իսկ ընթերց հանդիսատես, չի սիրեր իր պարապութիւններ լեցնել։

Առանց կանգ առնելու բամասնութիւններու վրայ, են Զարոյեանի գործին թերութիւնները, որոնք գան թատրերգական մէջ անփորձութենէ ու ները» կը դարձնեն տրամախ վէպ մը։

ՄԿՐՏԻՉ ՆԵՐ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՄԸ

Կարգ մը հնդկահայ բնակիչներ ձեռնարկած տարի նոյեմբեր 4ին, մէջ տօնելու Մեսրոպ Թ նանցի կրթական եւ գրական ծունէութեան քառասնամեա բելեարը Նոր-Ջուղայի մ, ուսուցչութիւն ըրէ կ'անցնի Կալկաթա 189 չեւ այսօր, վարած է համալսարանի հայերէն քննիչի պաշտօնը։ Մ. գրական աստղերգէն եւաշխատակցած էջայ գրաբար լեզուով։

1895ին, անգլերէն կը հրատարակէ «Հնդ պատմութիւն» մը, որուն ջորդեն գնահատուած հրատարակութիւններ։

Այս առթիւ, իրեն նուէրները, յոբելեար նուիրէ ազգ. գրական եւ կան հաստատութիւններու։

Հեռագրական հասցէ. dan, Armenian College, Ca նուէրներու համար.— Mrs Ara, 15 Park Street, Ca (India).

"ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԷՍ ԱՇԽԱՐՀԸ ԿԸ ՓԼԻ

Գրեց՝ *ՀԱՄԱՍՏԵՂ*

Ուշ ատեն կարկուտ Ակօն բաժնուեցաւ ու ուղղակի իրենց տանիքը ելաւ՝ Տիգրանակերտի կողմերէն Մոսկոֆի թոփին ձէնը լսելու։

Օհան վարը տավարներուն մէջ էր։ Ծիրանին կոտոշներուն վրայ հող կար։ Լուծքը նորէն կռմթած էր Արապին վիզը։ Օհան կտաւատի իւղ քսեց եզան վզին։ Կերերը տուաւ, տակերը մաքրեց ու վեր ելաւ։ Օհան մոռցած էր ամէն ինչ ու կը դրդրար գօտին բարձին վրայ քակելէն։

— Քառսուն հեղ ըսի, որ Արապը չոլախ կողմի վրայ լծեցէք։ Էդ չան լակոտը էսօր կինէ սաղ կողմին վրայ է լծեր, կը շարունակէր մշակին ակնարկելով։

— Մարկոս այդ գիշեր չկրցաւ քնանալ, մի զուցէ ժանտարմները իր դուռն ալ թակէին։

Օհան անկողնին մէջ ակամայ կը մտածէր նաեւ, թէ արդեօք ո՞ր մեղքին համար է որ գեղին վրայ կը թափուի այս կրակը։

Միտքը ինկաւ Վարդանին հարսը, որուն մազերը կտրած էին Թուրքերը։ Մուսեխանց Մարտիկը, որ գիշեր ցորեկ Կակօ Աննոյի տունէն չելլեր, Առաքելը, որ իր տղան հօրեղբօրը թոռան հետ կարգեց, Սահակ Մինասը, որ թարլան նախիրին ոտքերուն տակ է ձգեր ու ինք ուռիներուն շուքին տակէն դուրս չիգար, Արիմարդ Սուլթանը, որ կ'ըսեն թէ իր ներոջ զաւակն է խեղդեր, վերջապէս, խոճապաշին հազար ու մի մեղքերով։ Մարութին խոստացած երկու լիր ձէթը տակաւին կը մնայ եկեղեցնայ պարտք։

Բնանալէ առաջ որոշեց որ վաղը եզն իր ձեռքով լծէ։

— Չէ, չէ որ էսպէս երթայ, էս աշխարհը կը փլի, ժանտարմն ըլ կուգայ,՛ մարախն ըլ կուգայ։

Առաւօտ կանուխ կոչնակ չկար։ Օհան սովորականին պէս բահը ուսին դաշտի ճամբան բռնեց, մինչ Մարկոս եզները դուրս կը հանէր։

Գեղին վրայ ծանրութիւն մը նստած էր մարդազէլի սարսափով։ Բուխերիկները շատ չէին ծխար, հաւերն իսկ շուար մօտակայ ծառերուն վրայ թառած՝ մութն ու լուսուն վար կ'իյնային։ Եզները աղբիւրին մօտ, պաղչի պատին տակ մնացեր էին ամբողջ գիշեր։ Դաշտի ճամբան բռնող մշակները քիչուոր էին։

Այդ օրն ալ Օհանին շատ բաներ կար ընելիք։

Երբ կամուրջին քով հասաւ, տեսաւ մէկին արտը կէս վար է մնացեր, միւսին սերմը կիսատ, մէկալին ջուրը կորին մէջ ծով է դարձեր։ Արեւը դեռ չցաթած, Օհանը երկու սեւ կէտեր նշմարեց. երբ մօտեցաւ, տեսաւ Կակօին եզները լուծքին տակ ամբողջ գիշեր դաշտն են մնացեր։

Արեւը ցաթեցաւ, սակայն դաշտերուն մէջ մարդ չիկար։ Ջուրը արտէն վար, պարապը կ'երթար։ Արեւը արտի մը չափ տեղ էր կըտրեր։ Օհան տեսաւ ժանտարմներու ձիերը ցորենի ու գարիներուն մէջ ինկած։ Կանանչներուն մէջ ինկած էին անտէր ձգուած գիւղացոց տաւարները։

Օհան ամբողջ կէս օր զբաղուեցաւ կանանչներու մէջ ինկած տաւարները դուրս հանելով։ Սիրտ էր, ինչպէ՛ս զիմանար։ Կը տեսնէր բակլայի հասակները եզներուն ոտքերուն տակ կոտրած։ Եզներու կճղակներուն մէջտեղ կը տեսնէր ձմերուկի՝ ծաղիկները։ Ժանտարմներու ձիերը անսանձ՝ Մարգարի արտը կրկէսի վայր դարձուցած էին։ Մէկը՝ սմբակները վեր՝ թաւալ կուգար հասակ առած կանանչին վրայ, վիզը գետնին քսելէն։ Միւսը՝ շրջան կը դառնար փորին տակ թափառող ժռժակէ մը հալածուած։ Երկուքն անդին վիզ վզի գզուըտուք մը կը փորձէին ու կը խրխնջէին, աւելբակ դաշտերուն մէջ արձագանգուած պոռնձէ ձայներով։ Օհան տեսաւ գլխատուած արեւածաղիկները, գլուխնին թումբերուն նետուած։ Դեռ նոր զուռաւորուած դդումներ փորերնին պա ուր պիծակներ ու իշամեղուներ կ'իջնէին։ Տեսաւ թեւերն րած կանեփի տունկեր։ Անոնք ինկած էին առուին եզեր բեւները այնքան կանանչ ու արեւի կարօտ, ինչպէս երա մօր ստինքին։

Աւերակ դաշտին մէջ Օհանին սիրտն ալ աւերակ կը զ թերթերը ցանուած են ճամբաներուն վրայ, գրակալը սան րուն վրայ ինկած, ու բակի ծառին վրայ նետուած էր քահ շուրջառի կտորը։

Օհանի սրտին մէջ ալ կարծես նոյնպէս Աստծոյ ձեռքով ուած, պատռուած ըլլար Յիսուս մանուկի նկարը ու կանթ կոտրած ։

Ու Օհան սրտի աւերակ տաճարով, բահը վար առաւ թեւերը լայն լայն բացաւ ու մազոտ կուրծքը արեւին՝ գոչեց

— Տէր մի՛ դարձուցաներ զերեսդ քո։

Ու անոր աչքերէն հալած արճիճներու պէս ծանր երկ ցունք վար ինկան...

Կէսօրը անց էր, սակայն գիւղացիները դեռ չելան դաշ ինչ պատահեցաւ գիւղին։ Օհան կարծես աւելի ծերացած, վար քալեց մինչեւ Շոռախին արտը։ Առաւօտ կանուխ Մարկ պիտի իջնէր իր եզներով։ Երբ արտին մօտեցաւ, տեսաւ ո կոսը կար եւ ոչ մշակը։ Եզները իրենց լուծքերուն տակ էին կէս ձգուած ակօսներուն վրայ։ Հոն էր հացի ծրարը, րէն ու արագիլներէն բացուած։ Արագիլ մը թեւ կ'առնէր խոշոր կտոր մը բերանին մէջ. երկու ագռաւներ ծրարին մօ թեւի կռուի բռնուած էին։ Հոն էին խոտ քաղելու մանգաղ կին գլխարկն ու կօշիկները։

Այդ օր անոնք մի քանի խալթ հազիւ վարած էին։

(6)

(Շարունակ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

...Ջ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ»

...ի՞նչ է ձեր կարծիքը Թուր... կատարուած անհա... մէջ ...փոփոխութիւններու ...(սուլթանութեան եւ խա... ...ութեան վերացում, ֆէսի ...Թոցի, վանդակի, «մէտ... ...ի եւ շէրիի ջնջում, կրօնի ...ութեան բաժանում, լա... ...առ այբուբեն եւլն.):

— Այդ փոփոխութիւնները ...ացնե՞ն թէ կը զօրացնեն ...ան եւ Թուրք ժողովուրդը:

— ...եթէ կը տկարացնեն, ...:

— ...եթէ կը զօրացնեն, ի՞նչ-...

— ...ինչ հետքեր կրնան ձգել ...փոփոխութիւնները, բարե-... թէ չարաշուք:

— ...կրնա՞ն տեւել այս փո...ութիւնները:

— ...հայկական տեսակէտէն, ...այս փոփոխութիւնները ...ընդունելով որ Թուր-... ...եցաց է Հայաստանին եւ ...երիմ թշնամին:

Ինչպէ՞ս կարելի է որ Թուրք ժողովուրդը արեւմտեան քրիստոնեայ քաղաքակրթութիւնը իւրացնէ, երբ գայն կառավարողները ազգայնական զգացումներով տոգորուած՝ քրիստոնեայ, ըլլայ տեղացի, ըլլայ օտար տարրին դէմ ամէն միջոց ի գործ կը դնեն, որպէսզի հեռանայ երկրէն կամ ներս չմտնէ: Արդեօք Թուրք ժողովուրդը ինքնի՞նը պիտի զարգանայ, թէ ոչ օտար ժողովուրդներու հետ իր յարաբերութիւնները ընդարձակելով: Իրենց նշանաբանը, «Թուրքիան Թուրքերուն», կը ցուցնէ բաւարար կերպով թէ Թուրքերը մեր գիտցած Թուրքերն են ու պիտի մնան, հակառակ իրենց կրած մակերեսային փոփոխութեանց:

Երկիր մը որպէսզի իսկապէս յառաջդիմէ, պէտք է որ այդ երկրին կառավարութիւնը մարդկային արդար սկզբունքներու վրայ հիմնուած ըլլայ, և իր հպատակները, առանց ազգութեան և դաւանանքի խտրութեան, հաւասարապէս վայելեն օրէնքին տրամադրած բարիքները: Այսպիսի բան չենք տեսներ Թուրքիոյ մէջ: Հանրապետական օրէնքները թոյլ չեն տար Պոլիս բնակող ոչ-Թուրք հպատակին (ձգենք արտասահման բնակողները) որ Անատոլու երթայ իր կալուածներուն տիրանալու: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ պատերազմէն քայքայուած Թուրքիան պէտք ունէր ոչ-Թուրքերու հարստութեանց՝ երկիրը վերականգնելու համար: Առանց ատոնց, ուրկէ՞ պիտի գտնեն պէտք եղած վարկը երկաթուղիներ շինելու, շոգենաւեր գնելու, գործարաններ կանգնելու համար: Արդեօք կեղեքուած ժողովուրդին վրայ դրուած անտանելի տուրքերո՞վ, կամ խեղճուկ վիճակի մը ենթարկուած երկրին արտաքին ռեւտուրին վրայ դրուած բարձր մաքսատուրքերո՞վ: Արդ, Թուրքիոյ վարիչները շատ լաւ գիտեն թէ բարենորոգումներու ձեռնարկելէ առաջ, պէտք էր անսպառելի աղբիւր մը գտնել պիւտճէն հաւասարակշռելու համար: Ոչ-Թուրք տարրերուն հարստութիւնները լի ու լի բաւեցին սոյն նպատակին:

Ներկայիս Թուրքիա օգտուելով ներքին եւ արտաքին հանդարտութենէն, ինքզինքը նուիրած է շինութեան գործին: Թող շարունակեն անոնք քանի մը տարի եւս: Պէտք է գիտնալ որ ազգերու պատմութեան մէջ տարիները ամիսներու արժէքը ունին: Գերմանիա իր պարտութենէն ետք մինչեւ 1870 սպասեց իր վրէժը լուծելու համար, նմանապէս Ֆրանսա երկար ժամանակ համբերեց մինչեւ վերջին պատերազմը, իր պարտութեան արատը մաքրելու համար: Թուրքիոյ ղեկավարները և ժողովուրդը շատ լաւ գիտեն թէ արտասահմանի մէջ անիրաւուած եւ կեղեքուած հարիւր հազարաւորներ իրենց աչքերը բաց կը սպասեն յարմար պատեհութեան՝ իրենց արդար իրաւունքները պահանջելու, ի գին ամէն զոհողութեան:

ՊԱՐՈՅՐ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԽՄԲ.— կը խնդրուի 1. Ուշադրութեամբ հետեւիլ հարցումներուն եւ անոնց պատասխանները միայն գրի առնել: 2. կեղծ ստորագրութեամբ գրութիւնները կը տպուին միայն այն ատեն, երբ իրական անունն ալ ծանօթ է խմբագրութեան:

...ՍԱՄԽԱՆՆԵՐ — ԹԻՒ 2

...րքիոյ մէջ կատարուած ...խութիւնները, մասամբ ի-... բարեբար ազդեցութիւնը ...ունենան: Մանաւանդ լա...տառերու գործածութիւնը ...դիւրացնէ Թուրքերու օ...լեզուներ սորվիլը, եւ փո...դարձաբար ալ օտարները ...չպիտի ունենան արաբե...արտառոց այբուբէնը ուսա...Թուրքերէն սորվելու հա... ...Առեւտրական եւ գիտական ...ոլորտներու մէջ ալ նոր տա...եր գործնական՝ մեծ ծա...ութիւններ պիտի կրնան մա...ցնել: Կառավարութիւնը ...առնելով կրօնքէն, ջնջեց ...մտական դաւանանքին այն ...ու մոլեռանդ օրէնքներէն ...մը, որոնք զանգուածին ...ացման արգելք կ'ըլլային: ...անի մը տարիներէ ի վեր ...ղ ներկայ վարչաձեւը եթէ ...քան ժամանակ եւս ապրի ...ետապնդէ բարենորոգում... ...այս ծրագիրները նոյն ...րութեամբ, այլեւս գրեթէ ...արին կ'ըլլայ վերադառ... ...ւպի ֆէսը, արաբական ...րը եւայլն, քանի որ նոր ...ումը արդէն իւրացուցած ...ըլլայ այդ նորութիւնները ...մբռուած անոնցմով:

...այց չխաբուինք, տեսնելով ...քանի մը օգտակար փոփո...թիւնները: Ասոնք չեն որ ...իրապականացնեն եւ քա...կրթեն Թուրք ժառանգա...ծայնութիւնը, որ սերունդ... ...րունդ կը փոխանցուի au-...tique կերպով: Թող գործա...րը գիւղէ գիւղ պտտին, ...խօսութիւններ ընեն թէ ...է մոռնան անցեալը՝ ...պատմութիւնը, երբ հին ...քին արիւնն է որ կը գըտ...միշտ իրենց երակներուն

ՊԱՅՔԱՐ ԱՂՄՈՒԿԻՆ ԴԷՄ

Նիւ-Եորքի քաղաքապետութիւնը կռուելու համար աղմուկին դէմ, հրաւէր ուղղեց բնակիչներուն, որ այս մասին իրենց բողոքները գիտցնեն: Ահհամար նամակներ հասան անմիջապէս, որոնց տէրերը կը գանգատին թէ գիշերը միշտ կը խանգարուին աղմուկներէն: Ոստիկանութիւնը խոստեւ պիտի գործադրէ այն հրամանագիրը, որով կ'արգիլուի գիշերուան 11էն մինչեւ առտուան 6ը աղմուկներ հանել: Կլաքսոնի գործածութիւնը հոն ալ պիտի արգիլուի այդ ժամերուն եւ ինքնաշարժերը չպիտի կրնան իրենց փողերով ձայն տալ յաճախորդներուն: Քննութիւնը երեւան հանեց նաեւ որ անթելի սիրահարները կը կապտեն օտար երկիրներէ արձակուած ալիքները եւ գիշերուան բոլոր ժամերուն. կ'ունկնդրեն նուագահանդէսներ որոնք, շնորհիւ բարձրախօս գործիքներու, կը խանգարեն դրացիները: Այս ալ արգելքի պիտի ենթարկուի:

Միւս կողմէ, լռութեան շրջանակներ պիտի հաստատուին հիւանդանոցներուն եւ դպրոցներուն մօտերը:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Երեքշաբաթ տեւող քննութեան մը ընթացքին, կարելի եղաւ ձայնագիր գործիքներու շնորհիւ արձանագրել ամէնէն աւելի անհանգստացնող գործիքները:

Գլուխը կը գտնուի աղմուկը որ կը հանեն նորոգուելիք ճամբաներու հիմերը քանդելու յատուկ մեքենաները: Յետոյ կուգան հանրակառքի աղմուկները: Այս հաստատումը ուժ կուտայ անոնց, որոնք ժամանակէ մը ի վեր կը պահանջեն որ հանրակառքերը վերնան: Վերջին տեղը կը գրաւեն բեռնատար ինքնաշարժերը: Լոնտոնի մէջ կատարուած այս քննութիւնն ալ նպատակ ունի պայքարիլ աղմուկին դէմ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Մաքսային վարչութեան վերջին վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրը ինկած է վերջին մէկ քանի ամիսներու ընթացքին:

Յուլիսի արտածումը, 1928ի ամիսներուն ու նաեւ 1927ի հետ բաղդատմամբ, ամէնէն նուազը եղած է: Շինուած, ճարտարարուեստական առարկաներու արտահանման հետ փոխանակութիւնն է, որ ամէնէն աւելի ցոյց կուտայ թէ՝ հաւասարակշռութիւնը խախտած է: Տարուան սկիզբէն ի վեր այս ճիւղին մէջ կը մատնանշուի արտածման նուազում մը, որ կը հասնի 535 միլիոն ֆրանքի բաղդատմամբ 1927ի նոյն շրջանին, մինչդեռ օտար, մրցորդ ապրանքներու ներածումը կը հաշուուի 900 միլիոն ֆրանք:

Դրամական տեսակէտով, շիտակ է որ մտահոգիչ որեւէ բանչկայ եւ պանքը Ֆրանսի հաշուեկշիռը դեռ չպիտի նեղուի առեւտուրի բացէն: Բայց ուշ կամ կանուխ կըրնայ այդ ալ պատահիլ, եւ տնտեսական տեսակէտէն, կարելի չէ ծածկել որ արտածման մէջ նըշմարուած նուազումը լուրջ նշանն է իրականութեան մը, եւ եթէ ճարտարարուեստական մէկ քանի ճիւղեր, գործունէութիւն ցոյց կուտան ներքին շուկային վրայ, այդ չի կրնար տեղը բռնել արտածման մեծ կորուստներուն:

Ֆրանսական արտաքին առեւտուրը շատ լուրջ խոչընդոտներու կը հանդիպի: Տնտեսագէտի մը կարծիքով, այդ խոչընդոտները չպիտի վերնան մինչեւ որ կառավարութիւնը իր քաղաքականութիւնը որոշապէս չճշդէ ֆրանսացի արտադրողներուն եւ արտածողներուն հանդէպ: Ազատութեան եւ աջակցութեան քաղաքականութիւնն է մանգամայն, որ անոնք կը պահանջեն, կարենալ տոկալու համար օտար, հզօր մրցորդներուն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

ՎԻԷՆ.— Սեպտեմբեր 23ին տեղի ունեցաւ հերոս Անդրանիկի սգահանդէսը, տարելիցին առթիւ, Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյս Զափ. Երկ. Որբ. Միութեան, և մասնակցութեամբ Կէմերէկի Հայրենակց. Միութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Եւրոպահայ Կարմիր Խաչի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի:

Հանդէսը բացուեցաւ «Հերոս մոնչեց» խմբերգով, որ ունկընդրուեցաւ յոտնկայս: Նախագահը՝ յարգանքի խօսքերէն յետոյ, բեմ հրաւիրեց Պ. Եր. Տէր Անդրէասեանը, որ պատմեց հերոսին քաջագործութիւնները եւ շեշտեց թէ «Անդրանիկը որքան ալ հոսանքներու ենթարկուած ըլլայ, ազգին համար կռուեցաւ եւ ազգին զաւակն է, եւ մենք բոլորս, ինչ դաւանանքի ալ պատկանինք, պարտաւոր ենք մեր երախտագիտական զգացումները բերել Անդրանիկին շիրմին: Եւ ոչ միայն անոր, հապա բոլոր այն հերոսներուն, որ ինկան ազատութեան ճանապարհին»:

Բանախօսը երկարօրէն խօսեցաւ հայկական տառապանքի եւ մարտիրոսութեան մասին:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկեր Հ. Աբրահամեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Սեւ խաւարը», յաջողապէս: Կէմէրէկի Հայրենակց. Միութեան կողմէ, Պ. Խօքսիւզեան կարդաց ուղերձ մը: Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ խօսեցաւ ընկեր Գ. Յովհաննէսեան, որ յուզիչ գրուագներ յիշեց Պալքանեան պատերազմէն: «Հերոսը հիւանդ էր, բայց երբ իմացաւ որ պատերազմ կայ, անմիջապէս կ'ազդուրուեցաւ: Անդրանիկը կը կռուէր ոչ միայն հայ ժողովուրդին, այլ եւ բոլոր անոնց համար որոնք կը հարստահարուէին»: Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ արտասանեց Պ. Յ. Մաթոսեան կտոր մը, Սիամանթօէն: Միութեան բանախօսը հիւանդ ըլլալով, չխօսեցաւ:

Եւրոպահայ Կարմիր Խաչի կողմէ ուղերձ մը կարդաց Օր. Թէրզեան: Նոյն կազմի կողմէ «Գարահիսարը» երգեց Օր. Ա. Մկրեան: Ընկեր Ն. Թաշճեան, հերոսին ուղղուած յարգանքի գեղեցիկ ձօն մը կարդաց: Զափհաս որբերէն Պ. Մ. Մուրատեան երգեց Անդրանիկին երգը «Հայաստանից եկած զինուոր»:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 4.30ին, «Իբրեւ արծիւ» երգով: Ներկաները հեռացան խոր տպաւորութեան տակ, կարծես հերոսին թաղումը նոր կը կատարուէր:

Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով, համեստ սգաբեմ մը պատրաստուած էր: Բեմին մէջտեղը, հերոսին մեծադիր նկարը զարդարուած էր գոյնզգոյն ծաղիկներով եւ դալարիններով: Երկու կողմը կը ծածանէին դրօշակներ:

Ե. ԵԱյլեան

ԿՈՉ ՄԸ ՏԱՐՕՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 սեպտ.— Կը խնդրեմ Տարօն - Տուրուբերան Հայր. Միութեան բոլոր մասնաճիւղերէն, վերջ տալ հրապարակային այս ըսի-ըսաւներուն եւ յուզուած հարցերը լուծել իրենց ժողովներուն մէջ: Թող ջանան պատգամաւորական ժողով մը գումարել եւ զբաղիլ այդ խնդիրներով: Շատ ցաւալի է որ բոլոր մասնաճիւղերը ոչ մէկ ատեն նկատի չեն առած այդպիսի հարցեր եւ չեն կրցած իրենք իրենց մէջ լուծել զանոնք: Ամէն Հայրենակցական միութեան մէջ ալ, այդ տեսակ ըսի-ըսաւներ կը ծագին. լաւագոյն միջոցն է օրինական ժողովներով լուսաբանել զանոնք, փոխանակ հրապարակաւ իրար անուանարկելու:

Յարութիւն Աւետիսեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐՈՒՍՏ ԱՂՔԱՏ ՄԸ.— Առջի օր, Պորտոյի մէջ, ոստիկան մը ձերբակալեց 67 տարու մէկը որ մուրացկանութիւն կ'ընէր տունէ տուն: Խուզարկուելով, վրայէն գտնուեցաւ 150 ֆրանք: Ոստիկանատան մէջ, խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ ան եւ ստիպուեցաւ խոստովանիլ թէ, դրամատան մը մէջ պահ դրած է 250,000 ֆրանք: Մուրացկանը որ բանտարկուեցաւ, իր տան մէջ ճոխ կեանք մը կը վարէր:

ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐ.— Փոնթուազի մէջ, առջի գիշեր ժամը 2ի ատեն, կին մը սպաննեց իր բարեկամը, որուն հետ կը կենակցէր երկար ատենէ ի վեր: Մինչդեռ ան կը քնանար արդարի քունով, կինը ատրճանակը պարպեց անոր քունքին: Մահը վայրկենական եղաւ:

Ոճրագործ կինը ձերբակալուած է: Այր ու կնոջ միջեւ երկար ատենէ ի վեր կռիւը անպակաս էր: Դեռ նոյն օրն իսկ, այրը տուն եկած էր գինով վիճակի մէջ, կռուած իր կնոջ հետ եւ քանի մը հարուած իջեցուցած անոր: Հինգ զաւակ ունեցած էին:

ՎԱԽԿՈՏ ԳՈՂԸ.— Առջի առտու, գող մը ձեռերուն քաուչուէ ձեռնոցներ անցուցած, կը բանէր պանդոկի մը սենեակին մէջ, երբ պանդոկապետը վրայ հասաւ: Գողը փոքր հրմշտուքէ մը յետոյ, յաջողեցաւ փախիլ, բայց հազիւ փողոց իջած, հալածուեցաւ ոստիկաններուն կողմէ ու ձերբակալուեցաւ:

Ոստիկանատան մէջ, հարցաքննութեան ընթացքին ան չուզեց իր անունը տալ, յայտնելով թէ չուզեր իր պատճառով անպատուել եղբայրը, որ ֆրանսական գաղութներու մէջ, բարձր դիրք մը կը գրաւէ...: Ոստիկանութիւնը կըրցաւ սակայն անոր ինքնութիւնը երեւան հանել: Նշանաւոր աւազակ մըն է որ արդէն, երեք դատապարտութիւններ կրած է:

Վրայէն գտնուած է 18 կեղծ բանալիներու տրցակ մը: Անոր տան մէջ խուզարկութեան մը ընթացքին, գտնուեցան զանազան ապրանքներ, բոլորն ալ գողցուած, ասուեղէն շրջազգեստներ, նոր զգեստներ, պահածոներ, ադամանդներ եւ վեց մանեակներ: Շիտակ է թէ անոր եղբայրը գաղութներ կը գտնուի, բայց իբր բանտարկեալ...:

Մ Ո Խ Ի Ր Ը

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԵԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

...երը յստակ երկինքը, լուսին ...ղեր, վարը՝ դիւախումբը, ...ութեան կանչեր, զայրելի ...եր Անանիա անձկութեամբ ...հոգին ճմլուած սարսռալի ...մով մը...:

*
**

...անի՛ թէ մեռած ըլլա՛ր, ...ած իմ, Գթացէ՛ք Տէր, կը ...ար գիշերը, ուշ ատեն, ...թենէ եւ տխուր մտա...րէ տանջուած:

...րմիր տնակներէն. մէկուն ...կիներէն մէկը մայրն ըլ-...գաղափարը ջնջուեցաւ տան-...հին ճաշի ատեն տուած ...ութիւններէն, բայց ի՞նչ ...րութիւն ունէր: Եթէ հոս չէր, անծանօթ, բայց իրական տեղ մը մայրն ալ նոյն կեանքը կը վարէր, նման այդ կիներուն, որոնք պիտի փտարուէին թաղին բնակիչներէն:

— Ինչո՞ւ Մարգարիտ ինծի նամակ գրեց եւ ես ինչո՞ւ պատասխանեցի, կը մտածէր: Ցաւիտենապէս բաժնուած պիտի մնանք «այդ կնոջ» պատճառով: Ինչո՞ւ երազեցի, վաղն իսկ պիտի գրեմ Մարգարիտին, պիտի պատմեմ ամէնը: Բայց ի՞նչ կրնամ ըսել: Եթէ այդ կինը մեռա՛ծ է, ինչո՞ւ հրաժարիլ երջանկութենէ: Մարգարիտ չի գիտե՞ր միթէ մեղքին զաւակն ըլլալս: Եթէ ամօթահար ըլլար այդ պատճառով, ինծի նամակ գրած պիտի չըլլար: Այո՛, բայց կը կարծէ թերեւս որ մայրս մեռած է, մինչդեռ ես կը զգամ որ կ'ապրի եւ չեմ հրաժարիր զայն գտնելու, ցեխէն ազատելու պարտականութենէս... Եթէ զգաստացա՞ծ է արդէն: Ո՛չ, կարելի չէ: Ա՛հ, սարսափելի է, ես կ'ատեմ այդ կինը, կ'ատե՛մ, կ'ատե՛մ զայն:

Սարսափելի տեսիլներ կ'անցնէին մտքէն՝ կը տեսնէր մայրը, որ կը վիճէր ուրիշ կիներու հետ, անասնացած, փաւաշոտ մարդոց հետ, կը լսէր արհաւրալի աղաղակներ եւ կը դողար ատելութենէն ու զզուանքէն:

Կէս գիշերին արցունքի տագնապ մը ունեցաւ: Խեղդեց հեծկլտուքը բարձը խածնելով, բազուկները դուրս հանեց եւ կուրծքը ճանկռտեց: Հանեց վզէն Օլիի տուած բժժանքը, որ ֆոնիէն փախած ատենը վիզն անցուցած էր, զայն պատին նետեց: Ո՛հ այսպէս կ'ուզէր խլել եւ իրմէ հեռուն նետել մօրը յիշատակը:

Յանկարծ զարմացաւ լալուն վրայ: Ելաւ, փնտռեց բժժանքը, բայց վիզը չանցուց: Յետոյ ինքնիրեն հարցուց թէ առանց Մարգարիտին հանդէպ տածած սէրին, հաւասարապէս պիտի տառապէ՞ր մօրը վրայ մտածելով՝ պատասխանեց հաստատապէս:

Երբեմն պարապ մը կը գոյանար մտքին մէջ, պարտասած տառապանքէն, անգութ խնդրէն, տարբեր տեսիլներու ետեւէն կը վազէր մտածումով: Այնպէս կը կարծէր որ ծովուն ձայնը խարակին զարնուող հազար ցուլերու մռնչիւնն է: Կը մտածէր հովէն ցնցուած, լուսնէն արծաթացած անտառի մը վրայ եւ կը յիշէր Օրթոպէնի պուրակները, ուր մինչդեռ ծաղիկներ կը հաւաքէր, հովին շչնչիւնը ծովին պատրանքը կուտար: Բայց յանկարծ անգութ խնդիրը կը վերադառնար:

— ...Եթէ զգաստացա՞ծ է: Նոյնն է, նոյնն է: Փնտռելու, գտնելու, օգնելու եմ: Մայրս զիս լքեց իմ օգտիս համար, որովհետեւ այլապէս երբեք անուն մը, տեղ մը պիտի չունենայի ընկերութեան մէջ: Իրեն հետ մնալով մուրացիկ մը պիտի ըլլայի, թերեւս պիտի ապրէի ամօթի մէջ, թերեւս գող մը, ոճրագործ մը պիտի ըլլայի... Այո՛, այլապէս հիմա կորսուած չե՞մ, նոյնը չէ՞: Ո՛չ, ո՛չ, նոյնը չէ: Իմ գործերուս զաւակն եմ այժմ: Սակայն Մարգարիտ պիտի չուզէ իմս ըլլալ... ինչո՞ւ... Բայց ինչո՞ւ: Ինչո՞ւ պիտի չուզէ իմս ըլլալ: Միթէ ե՞ս եմ անպատիւը, ի՞նչ յանցանք ունիմ ես: Մարգարիտ զիս կը սիրէ, այո՛, կը սիրէ զիս որովհետեւ իմ գործերուս զաւակն եմ: Ո՞վ գիտէ թէ այդ կինը մեռած չէ: Ա՛հ, ինչո՞ւ կը խաբուիմ: Մեռած չէ, կը զգամ թէ ողջ է եւ դեռ մանկամարդ: Քանի՞ տարեկան ըլլալու է, երեսուն հինգ թերեւս, ա՛հ մանկամարդ:

Այս գաղափարը սիրտը կը շարժէր:

— Եթէ 50 տարեկան ըլլար պիտի չներէի իրեն: Բայց ինչո՞ւ լքեց զիս: Եթէ մօտս ըլլայի անշուշտ պիտի չկարենար վարել այդ կեանքը: Ես կ'աշխատէի, այս պահուս ծառայ մը, գործաւոր մը, հովիւ մը պիտի ըլլայի: Պիտի չճանչնայի Մարգարիտը, ապերջանիկ պիտի չըլլայի: Աստուա՛ծ իմ, երանի թէ մեռած ըլլար: Ինչո՞ւ այս յիմար փափաքը կը յայտնեմ: Ոչ մեռած չէ: Բայց ինչո՞ւ փնտռելու եմ զայն:

«Միթէ ինք չլքե՞ց զիս: Ես յիմար մըն եմ, Մարգարիտ պիտի ծիծաղի եթէ գիտնայ որ այսպիսի յիմար պայքար մը կը մղեմ: Միթէ ե՞ս եմ առաջին կամ վերջին ընկեցիկը, որ կը բարձրանայ եւ ինքզինք յարգել կուտայ: Այո՛ բայց մայրս ստուերն է, զայն փնտռելու, ինծի հետ ապրեցնելու եմ եւ պարկեշտ կին մը պիտի չուզէ մեզի հետ ապրիլ:»

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԵԹՈՒՄ

Էրիօ, Հանրի Շէրոն, Լուշէօր, Անտրէ Թարտիէօ, արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղար Ֆիլիպ Պէրթլօ, Աթէնքի փրանս. դեսպան Քլէման Սիմոն, Քորպէն եւ Ֆուքիէր:

Մակեդոնական կազմակերպութեան դէմ

Թայմզի Սոֆիայի Թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Սոֆիայի կիսապաշտօնական մամուլը կը հաղորդէ, որ կառավարութիւնը որոշած է հիմնական փոփոխութիւններ մտցնել Փէթրիչի շրջանին մէջ, ուր Մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութիւնը ցարդ մեծ ազդեցութիւն ունէր: Պաշտօնանկ եղաւ զինուորական հրամանատարը, որ կը հրամայէր պատերազմական վիճակի ենթակայ սահմանամերձ նահանգին: Նոյնպէս պիտի փոխուին քաղաքային վարչական պաշտօնատարներու մեծ մասը, նկատելով որ շատ մը պաշտօնեաներ Մակեդոնական կազմակերպութեան կողմը անցած են:

Գրաւի տակ գտնուած «լքեալ»ները

Թուրքիոյ ելմտական գործավարութիւնը հրահանգ մը պատրաստած է Հայոց եւ Յունաց այն լքեալ գոյքերուն մասին, որոնք գրաւի տակ դրուած ըլլալուն համար չէին կրցած յատկացուիլ եւ բաժնուիլ Թուրք գաղթականներուն: Ահա բոլոր լքեալ գոյքերու տնօրէնութեանց ղրկուած շրջաբերական հրահանգին կարեւոր մասերը.

— Եթէ գրաւի դրուած անշարժ կալուածին պարտքը իր արժէքէն աւելի է, անիկա ո՛չ թէ իր բուն արժէքին, այլ իր ունեցած պարտքին քանակութեան համաձայն կը բաժնուի, որովհետեւ ապրանքը աճուրդով ծախել կարելի չըլլալով, մինչեւ որ պարտապահանջին առնելիքը ամբողջովին չվճարուի եւ չվերցուի, իր գրաւի դրուած ժամանակին օրինական տրամադրութեանց համաձայն, կարելի չէ բաժնել եւ սեփականացնել զայն: Բաժանումի փոխարժէքը կանխիկ գանձուելով, պահանջատիրոջ պիտի տրուի եւ այս կերպով գրաւը պիտի վերցուի:

Եթէ անշարժ կալուածին արժէքը գրաւի փոխարժէքէն աւելի ըլլայ, այս պարտքին համապատասխանող քանակութիւնը կանխիկ՝ այսինքն իբր առաջին մասնավճար գանձուելու պայմանով, այդ կալուածին սեփականացումը իր բուն արժէքին վրայէն տեղի կ'ունենայ:

Եթէ պահանջատէրը անյայտացած անձերէն է, կանխիկ գանձուելիք դրամը կրնայ մասնավճարի վերածուիլ եւ եթէ այն որ այդ շէնքին տէր ըլլալ կ'ուզէ, չհաւանի այս պայմանով յանձնումի, կարելի չըլլալով գրաւը վերցնել, բնական է թէ կալուածն ալ իրեն չիկրնար յանձնուիլ: Այս պարագային, ըստ սովորութեան, պէտք կ'ըլլայ աճուրդով ծախել խնդրոյ առարկայ կալուածները:

Լինտպէրկի մայրը Պոլսոյ մէջ

Գրած էինք թէ յայտնի օդի հերոս Լինտպէրկի մայրը ուսուցչուհի կարգուած է Թուրքիոյ ամերիկեան մէկ վարժարանին մէջ եւ իր նոր պաշտօնատեղին մեկնած՝ օդանաւով: Տիկին Լինտպէրկ արդէն հասած է Պոլիս եւ պիտի պաշտօնավարէ Առնավուտ գիւղի ամերիկեան աղջկանց վարժարանին մէջ:

Տիկինը շատ հաւնած է Պոլսոյ բնական գեղեցկութեանց եւ ըսած է.

— Արդէն կապ ունէի ամերիկեան քոլէճին հետ: Այս անգամ ուսուցչական պաշտօն ընդունեցի, որովհետեւ ծանօթ եմ նոր Թուրքերէնին: Հաւանական է որ տղաս Զարլս Լինտպէրկ Պոլիս գայ ինծի այցելելու համար. սակայն այս այցելութեան թուականը դեռ որոշուած չէ:

Ամերիկուհիներու դատավարութիւնը

Թուրքիոյ Վճռաբեկ ատեանը կարգ մը օրինական պատճառներով բեկանած էր Պրուսայի Ամերիկեան վարժարանի ուսուցչուհիներուն մասին տեղւոյն դատարանին կողմէ տրուած վճիռը:

Ինչպէս յայտնի է, երեք ամերիկացի ուսուցչուհիներ դատարան յանձնուած էին՝ Թուրք աշակերտուհիներու քրիստոնէական քարոզութիւն ընելու ամբաստանութեամբ:

Հրամայուած էր կրկին դատել ամերիկացի ուսուցչուհիները, որոնցմէ երկուքը Ամերիկա կը գտնուին ներկայիս: Դատարան ներկայացաւ միայն Միս Կիլսըն, որ մէկ օր բանտարկութեան եւ մէկ տոլար տուգանքի դատապարտուեցաւ: Միս Կիլսըն յայտնեց թէ անմիջապէս վերաքննութեան պիտի դիմէ:

Ռազմանիւթի մթերանոցներ կը պայթին

Մէլիլայի ռազմանիւթի մթերանոցի պայթումէն յետոյ, որ մեծ զոհեր տուաւ, առջի գիշեր ժամը 12,40ին Անվերսի մէջ եւս պայթեցաւ ռազմանիւթի մթերանոց մը: Նախ լսուեցաւ ահռելի պայթիւն մը, որուն հետեւեցան ուրիշներ: Զոհ չկայ:

Միլանոյէն կը հեռագրեն թէ Փիաչէնցայի պայթուցիկներու մէկ գործարանին մէջ պայթում մը առաջ եկաւ եւ 13 հոգի սպաննուեցան:

29 լրտեսներ ձերբակալուած

Լեհ լրտեսական կազմակերպութիւն մը տարիներէ ի վեր կը գործէր Լեհաստանի մէջ՝ մասնաւորաբար զինուորներու մօտ՝ զանոնք ապստամբութեան գրգռելով: Բանակի վերջին ռազմափորձերու ընթացքին լրտեսները մեծ գործունէութիւն ցոյց տուած էին: Ոստիկանութիւնը, որ երկար ատենէ ի վեր քննութիւններ կը կատարէր, յաջողեցաւ անոնց հետքը գտնել եւ ձերբակալեց 29 գլխաւոր վարիչները: Այս ձեւով կը կարծուի թէ վերջ տրուած կ'ըլլայ լրտեսներու գործունէութեան:

ՔԱՅԶԵՐԻՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ

Գերմանիոյ գահընկէց կայսր Վիլհելմ Բ.ի ծննդեան 70ամեակը պիտի տօնուի մեծ հանդիսաւորութեամբ՝ Հոլանտայի իր աքսորավայրին մէջ: Հացկերոյթներ եւ հանդէսներ պիտի տրուին Տոորնի ապարանքին մէջ: Մօտակայ պանդոկներէն շատեր բռնուած են՝ արտասահմանէն, մանաւանդ Գերմանիայէն գալիք հիւրերուն համար:

ՏՐՈՑԿԻԻ ԽՆԴՐԱՆՔԸ

Րիկայէն 27 սեպտ. Թուականով կը հեռագրեն.—

Լէոն Տրոցկի խնդրած է խորհրդային իշխանութենէն որ զինքն ու ընտանիքը Վէրնիէն փոխադրեն ուրիշ աքսորավայր մը: Տրոցկիի ընտանիքը մալարիայէ կը տառապի Սիպերիոյ այդ քաղաքին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը յառաջիկայ երկուշաբթի, ժամը 8.30ին, 60 Rue des Ecoles, Café de la Chope Parisienneի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

Ալֆորվիլի «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ վաղը՝ Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 72 Rue Etienne Dolet: Ներկայանալ անդամատետրով: Կարեւոր օրակարգ:

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին 4 Rue St. Jacques Սալոն Ս. Ժաքի մէջ:

ԱՐԱՐԱՅԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայ Լէգէոնական միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղը Արարայի պատմական հերոսամարտին մէջ ինկող Հայ Լէգէոնական զինուորներու նահատակութեան 10րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է սգահանդէս մը, որ տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Մարսէյլի Մատրան մէջ: Ներկայ պիտի ըլլան օտար զինուորական միութեանց ներկայացուցիչները:

ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Բալուի Հայր. Միութեան կողմէ, իր Ե. տարեշրջանին առթիւ վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին 46 րիւ Թափի վ.էր Սալօն Սփանեօլի մէջ: երգ, արտասանութիւն, զաւեշտ եւ զանազան անակնկալներ: Նաեւ բոլոր շըրջաններուն կը յայտնենք իրենց նամակները ուղղել միութեանս կեդրոնատեղին՝ Union Compatriotique de Palou, 48 Rue de Baignoir, Marseille.

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

13 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Hohenzollernsalle Charlottenburg, Berlinstr. 105: կը ներկայացուի «Զար Ոգի»ն: Բանախօսութիւն, արտասանութիւններ, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս:

ՇԱՀՈՂ ԹԻԻԵՐ

Ս. Էթիէնի Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ամսոյս 16ին եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 239' ինքնահոս գրիչ մը, 72' զոյգ մը գուլպայ, 33' շիշ մը օ տը քոլոն, 90՝ գըրպանի ժամացոյց մը, 212' քաշքոլ մը: Տոմսերը ներկայացնել անձամբ կամ նամակով Mourad Mouradianի, 4, Rue du Bois, St. Etienne (Loire).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Անիցա Խորէնեան, բնիկ Մանիսիացի, կը փնտռէ Արտաշէս Մանուկեանի կինը՝ Սիմա, Իզմիրցի, որ Եգիպտոս կը գտնուի: Գրել՝ 175 Rue Pierre Corneille, Lyon.

Յուսաբերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Կէմէրէկ գիւղէն Շնորհք Թորոսեան, հօրը անունը Պօղոս, մօրը անունը Չիչէք: Տեղահանութեան ատեն իր մեծ մօր հետ Ուզուն եայլա Չէրքէզներու մէջ եւ վերջը Ղանդալ, անկէ ալ Ատանա գացած ու վերադարձած չէ: Իմացնել՝ իր եղբօրը Խորէն Թորոսեանի, Calle San Juan. 1537, Buenos-Aïres, Argentine.

— Բնիկ Նիյտէցի Անդրանիկ Քէշիշեան, 22 տարեկան, Ամերիկեան Նպաստամատոյցի որբերէն, որ 1926ին Ֆրանսա կը գտնուէր: Գրել՝ իր եղբօր՝ Կարօ Քէշիշեանի, Chemin Bertrand, No. 1, Champel, Genève, Suisse.

— Բնիկ Թոմարզայի Եէնիճէ գիւղէն Աննա Օհանեան կը փնտռէ իր եղբայրը Դագէս Օհանեանը (Անթիլիասի որբերէն) որ 1926ի վերջերը Ամերիկեան Նպաստամատոյցի միջոցաւ մեկնած է Ֆրանսա: Գրել՝ Anna Ohanianի, Compagnie Perier Vallans, de Tue No. 14, St. Antoine, Marseille.

ՓՈՐՁՈՒԱԾ ԵՒ ՀՄՈՒՏ ՎԱՐԺՈՒՀԻ

կը փնտռէ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու մասնաւոր դասեր: դիմել՝ 27 Ave. de Bellevue, Chaville (S. et O.).

Ուսուցչուհի կ'ուզուի

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին համար կ'ուզուի դաստիարակ-ուսուցչուհի մը որ միանգամայն թուաբանութեան եւ հայերէնի դասեր աւանդելու կարող ըլլայ փոքր դասարաններուն. անհրաժեշտ է որ ունենայ Ուսումն. Խորհուրդէն վաւերացուած վկայական եւ բարի վարուց յանձնարարական:

ՇԱՀԱՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

St. Lazare Թաղին մէջ, փողոցի վրայ խանութ մը եւ երեք կտորէ ու պարտէզէ բաղկացած հաստատութիւն մը վարձու են երկար bailով եւ pas de porteով:

Յաջող վաճառատուն մըն է, որ կը ծախուի մեկնումի պատճառով:

դիմել՝ փաստաբան Գր. Թէլլալեանի, 72 Rue de Ménilmontant, Paris XXe.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ՆՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

25 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԱՌՆՈՂԻՆ 5 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ, 50 [ՖՐ.Ի] ՀԱՄԱՐ 10 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

Թիապարտը 25 ֆր., Թորոս Լեւոնի (կազմուած) 35, Արշալոյս Ցաթման եւ Ասատը 25, Հին Աստուածներ 15, Խորտակուածներ կինքներ 30, Թէրէզ Րաքէն (Է. Զօլա) 20, Յարութիւն (Լ. Թոլստոյ) 50, Ճէք (Ալ. Տոտէ, 2 հատոր) 30, Վարժապետին աղջիկը, Խասգիւղի քնաշրջիկը 10, Վերջին բաժակը 10, Կրացիէլլա, Տք. Քիւբին խրտուիլակները 10, Ալիսի սիրահարը 15, Օտար..., Լիլիթս ու Արտակը 10, Աքլոր եղբայր 6, Սգապսակ Հայաստանի 5, Սիֆիլիզ 2, Ջերմամիզութիւն 2, Հայ. քերական 1, [illegible] բաններ՝ 3, 5, 6, 10, 12.50, 25 եւ 30 ֆր., Երազահաններ 10 եւ 12, Ֆրանս. խօսակցութիւններ 6, 8 եւ 10 ֆր.: Նօթեր Կոմիտաս Վրդ.ի, Սիւնիի, Չուհաճեանի, Սրուանձտեանցի, [illegible] կիրեանի, Համբարձումեանի, եւայլն:

Ուզուած գիրքերը կրնանք կազմուած յանձնել 4.5 [illegible] թեամբ, ըստ գրքի մեծութեան: Միութիւններու եւ գրադարաններու մասնաւոր եւ բացառիկ զեղչ: Գրացուցակը ձրի կը ղրկուի պահանջողին:

Դիմեցէք՝ L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1928

30 Septembre 1928

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 765 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏՆԷՇ ՄԸ

...երէկ ամփոփեցինք պարսիկ հրապարակագիր Տոքդ. Մ. Աֆ-...հիմնական միտքերը, քաղելով իր հասուն ուսումնասիրու-...«Քաղաքական վտանգներ», որ հրատարակուեցաւ «Յա-...ի մէջ։

...ինչպէս տեսան ընթերցողները, իրենցի մտաւորականը, ...ացի վերլուծելով Պարսկաստանի սպառնացող բազմազան ...նգները, կը շեշտէր.

— «Թեղին վտանգը (Թրքական) ազգային ամէնէն մեծ վտանգն ... մինչեւ այժմ սպառնացած է Պարսկաստանին, եւ աւելի ...փելի է, քան ռուսական, անգլիական եւ միւս վտանգները»։

...իր բարեկամը չէր մոռցած, իր պատճառաբանութեանց ...ին, շեշտել նաեւ «Օսմանցիներու հետապնդած քաղաքա-...ութիւնը Հայերու հանդէպ», եւ «Թուրքերու միութեան» ...գիրը, Թրքախօս շրջանները կլանելու առաջադրութիւնը։ ...խօսքով, համաթրքական, Թուրանական շարժումը, որուն ...ին հանգրուանը եւ ամէնէն ամուր խարիսխը կը կազմէ ...րպէյճան»ի հանրապետութիւնը, սարքուած՝ Թուրքիոյ ձեռ-...խրախուսուած՝ Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ եւ հովանաւոր-...ծ՝ կարմիր Մոսկուայի բարեացակամութեամբ։

Այս յստակ եզրակացութեան յանգելէ յետոյ, անշուշտ ...սիկ նորազարթ մտաւորականութիւնը գտած է նաեւ «սար-...փելի» վտանգին հակազդելու միջոցները։

Անոնց համար գաղտնիք չէ որ, ոչ միայն կեղծ Ադրբէ-...ը (Բագուի հանրապետութիւնը), այլեւ բուն պատմական ...րպէյճանը, պարսկական Ատրպատականը դարձած է համա-...կան գործակալներու որջ մը։ Միջնաբերդ մը՝ դաւելու և՛ ...աստանի, և՛ ընդհանրապէս Կովկասի և՛ Իրանի դէմ։ Այդ ...րձակ նահանգը, պարսկական Ատրպատականը, իրականին ... կը կառավարուի այնպիսի մարդոց կողմէ, որոնք թէեւ ...տարմութեան ցոյցեր կը կատարեն, բայց խորապէս յա-...ակուած են «մայր» Թուրքիոյ ճամբան հարթելու եւ «քոյր» ...րպէյճանը (Բագու) միացնելու հեռանկարներով։ Եւ անոր հա-...մար ալ գործեր կը կատարեն։

Եթէ Պարսկաստանի մէջ շփութ գաղափարներ կազմուած ...քրտական շարժման մասին, նորէն այս կարգի պաշտօն-...երն ու գաղտնի գործակալներն են պատասխանատուները, ...ք իրականութիւնը չէ որ կը ներկայացնեն, այլ իրենց ...ծն ու սարքածը։

Թէհրանի մէջ շատ լաւ գիտեն, գրաւոր փաստերով եւ ...տօնական յայտարարութիւններով, թէ Քիւրտերու ներկայ ...ումը ուղղուած է միայն եւ միայն Թուրքիոյ դէմ։ Եւ եթէ ... զանազան բախտախնդիր ցեղապետներ կը փորձեն Պարս-...անի Քիւրտերն ալ գրգռել,— պարզապէս թրքական եւ ...պոլշեւիկեան գսպանակներով կը շարժին։ Այդպէս էր ...ալ տարուան պատմութիւնը։ Այդպէս է եւ այսօր։ Տակա-...քանի մը ամիս առաջ, պոլշեւիկները փորձեցին հրապու-...Արարատի քիւրտ ըմբոստները, շարժման բնական ընթաց-...շեղեցնելու համար, բայց կէս ճամբան մնացին։ Այս ձախո-...քը առաջինը չէ, եւ գաղտնի գործալները միշտ ալ գործի ...են, թէ՛ Թուրքիոյ, թէ՛ Ատրպատականի և թէ՛ Ռուսիոյ մէջ։

Մենք շատ լաւ կը հասկնանք Պարսկաստանի այսօրուան ...քականութեան ընթացքը,— Խուսափիլ արտաքին վէ-... բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել բոլոր դրացի-...ուն հետ, եւ նուիրուիլ խաղաղ աշխատանքի, ներքին վե-...զմութեան եւ բարենորոգման։

Արդ, այս իմաստուն քաղաքականութիւնը հինգ անգամ ... արդիւնաւոր պիտի ըլլայ, եթէ Իրանի վարիչները ըմ-...լով Տոքդ. Աֆշարներու մատնանշած վտանգը, անոր հա-...ար վարեն ներքին գործերը։ Այսինքն, զուտ իրենեան ուղ-...թեամբ, որմէ դժգոհ կրնան մնալ միայն չարակամ, դաւադիր ...խառնակիչ տարրերը։

Անհարկէ, մէկ օրէն միւսը իրագործելի ծրագիր չէ համ-...կան ճակատը։ Համաթրքական, Թուրանական շարժման ...րուած անգամ քառասուն տարի տեւեց, թէև շատ աւելի ...րիչ կ՚երեւար եւ պարարտ հող ունէր։

Սակայն, սկիզբը ճամբուն կէսն է։ Եւ երբ Իրանը իր քա-...կանութիւնը յարմարցնէ իր իսկ սեփական շահերուն, ...ովաբար կը դառնայ վստահելի կռուան մը արիական ցե-...ու համար, ինչպէս Թուրքիան դարձեր է կովկասեան Թուր-...ու համար, պարզապէս մէկուն ապիկարութեան եւ ուրիշ-... մեղսակցութեան շնորհիւ։

Այսպիսի քաղաքականութեան մը բարիքները անգնահա-... են Արեւելքի ժողովուրդներու հանգստութեան, հետեւա-... եւ այդ խռովայոյզ աշխարհին խաղաղութեան համար։

Պարսկաստանը հետեւելով արիական ցեղի հարազատ ձայնին ... իսկ ձայնին — կրնայ ամուր պատուար մը դառնալ Թու-...կան արկածախնդրութեանց դէմ։

Եւ այն ատեն, անշուշտ իրենց արժէքը պիտի կորսնցնեն ...սպիտակ (ռուսական) եւ կապոյտ (անգլիական) վտանգ-..., որոնք իրենց սնունդը կ՚առնեն տիրող անորոշութենէն։

Միայն այն պարագան որ Իրանը եւ պարսիկ ժողովուրդը ...ք դէմ եղած չեն եղած անկախ Հայաստանի գոյութեան, ...միշտ ալ բարեացակամութեամբ շարժած են հայ ժողովուր-...տապանքներուն հանդէպ, կ՚ապացուցանէ ոչ միայն մար-...րական զգացում, այլ մանաւանդ իրենց շահերուն խոր գի-...ցութիւնը։

Արդ, համաթրքական յառաջխաղացութեան գլխաւոր ար-...ներն ըլլալով Հայերը, Պարսիկները եւ Քիւրտերը, կը հե-... թէ անոնք բնականօրէն նախասահմանուած են մէկ ճա-... կազմելու։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

Սեպտ. 26ին լրացաւ Մ. Փորթուգալեանի մահուան տարեդարձը (1848 հոկտ. 21 — 1921 սեպտ. 26)։ Այս առթիւ Մարսիլիոյ «Հայ Սիրտ»ը բացառիկ թիւ մը նուիրած է, որմէ կը քաղենք հետեւեալ արտատպումը, ողբացեալ Գ. Խաժակէն.

— «1880ական թուականներուն, Թափառելով Թօղաթ եւ այլ վայրեր, լոյսի ռահվիրան հասաւ Վան։ Դեռ եւս համիտեան հայակեր քաղաքականութիւնը չէր հասած իր կարմիր կատաղութեան. դեռ եւս Վասպուրական Աշխարհը այնպէս չէր պարպուեր իր զաւակներէն, ինչպէս 1890էն յետոյ եղաւ. հոծ հայութեան մէջ երկաթէ մարդը — Մկրտիչ Փորթուգալեան սկսաւ իր գործը։

Ուսուցիչ էր — աշակերտներ կը հասցնէր. բայց աւելի եւս ժողովուրդի քարոզիչ էր — փրոփականտիստ — Հայ կը պատրաստէր։

Տեսաւ եւ սերտեց հայ միջավայրը. կառավարութիւնը կ՚ուզէր արժատախիլ ընել Հայը իր երկրէն։ Հայի շուրջը կը վխտային քիւրտ աշիրէթներ, աւատապետներ եւ միւթէկալիպէներ։ Հայը գինազուրկ էր, շուրջը ամէնքն ալ զինուած էին ոտից ցգլուխ։ Ամէնքը կը զարնէին։ Հայը՝ գլուխը կը կախէր։ Ու ատկէ խրախոյս առած, ամէնքն ալ զարկերը կը շատցնէին անգթօրէն։

Տեսաւ ու ըմբռնեց։ Ըմբռնեց ու դարման առաջարկեց։ Մեծ Վարդապետը — Խրիմեան Հայրիկը արդէն ըսած էր. «Ծակ երկաթ է պէտք Հայուն» երկաթէ մարդը նոյն բանը կրկնեց. գրեկ ու գիշեր անդուլ անդադրում կը քարոզէր Հայուն զինուիլ։

Ժամանակի կառավարութիւնը շուտով նկատեց նոր խմորումը Վանայ մէջ։ Քանի մը ցնցումներէ, ձերբակալութիւններէ եւ հոս ու հոն քաշքշուքէ յետոյ, Փորթուգալեան ստիպուած եղաւ 1880ին մեկնիլ։ Անցաւ Մարսիլիա եւ հոն հիմնեց իր Արմէնիան, առաջին հայ յեղափոխութեան օրաթերթը։

Փորթուգալեանի թերթը այնուհետեւ եղաւ միակ ժամադրավայրը բոլոր հայ ըմբոստներու, մինչեւ որ 1887ին անկէ բաժնուեցան Ա. եւ Մ. Նազարբէկեան, Շմաւոն ու Նշան Կարապետեան եւ Ժընեւի մէջ հիմնեցին Հնչակը։

Ուսուցչին թողած պայծառ հետքերը կեանք առին։ 1889—90 թիւերուն մարմին առաւ «Հայրենասիրաց Միութիւն»ն իր օթեակներով, նման «Մասոնական Լօժ»երու։ Ուսուցիչը եր բեք չդադրեցուց իր ձայնը, որ կը կոչէր հայութիւնը միշտ դէպի կազմակերպութիւն եւ պատրաստութիւն։

Ու այսօր 40 տարի—երկա՛ր, սե՛ւ տարիներ, — անոր ձայնը հնչելէ ետք, եկեր հասեր է ծերութեան հանգրուանը։ Սակայն այդ հուժկու եւ տոկուն ձայնը չի մարիր, չի մեռնիր։ Դեռ կը հնչէ։»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"

ԹԻՒ 10, 1928 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Բովանդակութիւն.— 1. «Դաշնակցութեան Օրը» (Խմբագր.), 2. Քէլլոգի դաշինքը (Ս. Վրացեան), 3. Հակառակորդի բանակում (Աշոտ Արծրունի), 4. Թւերի լեզւով (Ա. Ջամալեան) 5. Առարկայական տարրը պատմագիտողութեան մէջ (Ա. Գասպարեան), 6. Թուրքիոյ շուրջ, 7. Մեր զոհերը, 8. Իրենց իսկ բերանով։ Հատավաճառի գինը՝ 2.50։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիա մարտանաւեր կ՚ապսպրէ

Փարիզ եկած են Թուրք երեսփոխաններ Ֆալիհ Րըֆգի եւ Խուսրէվ պէյերը, յատուկ պաշտօնով։ Անոնց յանձնուած է 300 միլիոն ֆրանք, որպէսզի մարտանաւեր ապսպրեն Ֆրանսայի մէջ։ Նախապէս խորհեր են Անգլիա կատարել այս ապսպրանքը, բայց նկատի ունենալով «Սուլթան Րէշատ»ի եւ «Սէլիմ Եավուզ»ի պարագան, լաւագոյն սեպած են ետ կենալ այդ մտադրութենէն։ Իտալիան ալ, թէեւ բարեկամ, վստահութիւն չի ներշնչեր։

Թուրք թերթերը նոր այբուբենով

Թայմզի Պոլսոյ Թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Թուրք կառավարութիւնը որոշեց որ յառաջիկայ դեկտեմբերէն սկսեալ բոլոր Թուրքերէն թերթերը լատինական տառերով պիտի հրատարակուին։ Նոր այբուբենը գործածելու մասին տրուած ամէնէն կարեւոր որոշումն է ասիկա եւ ցոյց կուտայ թէ կազի փաշան վճռած է իր այս վերջին բարեկարգութիւնն ալ առաջ քշել միեւնոյն արագութեամբ ինչպէս նախորդները։ Անգամ մը որ թերթերը նոր տառերով սկսին հրատարակուիլ, այլեւս արաբական տառերը պատմութեան պիտի վերաբերին Թուրքիոյ մէջ։

Ներկայիս ամէն գրել-կարդալ գիտցող, —բացի կրօնական որոշ տարրերէ, որոնք Թուրք ընդդիմադիրներն են, եւ անոնցմէ որոնք ուրիշ պատճառներով հակառակ են նոր տառերուն,— բուռն ջանքեր կ՚ընէ նոր տառերը սորվելու համար։ Զափազանցութիւն չըլլար, եթէ ըսենք որ շատ մը Թուրքեր իրենց բնականոն գործերը դադրեցուցած են այժմ՝ նոր այբուբենը սորվելու սիրոյն։

Վէնիզէլոսի տեսակցութիւնները

Արտաքին Նախարար Պրիանէ եւ վարչապետ Փուանքարէէ յետոյ, Վէնիզէլոս տեսակցեցաւ նաեւ Սերպիոյ արտաքին նախարար Մարինքովիչի հետ, որ ինչպէս կը յիշուի, Վէնիզէլոսէն քանի մը օր առաջ Փարիզ հասած էր։ Տեսակցութեան ներկայ էր Փարիզի սերպ դեսպան Սփալայքովիչ։

Վէնիզէլոս այսօր կը մեկնի Լոնտոն, ուր պիտի մնայ մինչեւ երեքշաբթի։ Հոն պիտի տեսակցի արտաքին փոխ-նախարար Լորտ Քըշընտընի հետ։

Առիթէն օգտուելով, տեսակցութիւններ պիտի ունենայ նաեւ անգլիացի կարգ մը դրամատէրներու հետ։

Լոնտոնէն յետոյ Վէնիզէլոս պիտի երթայ Պելկրատ, անցնելով Փարիզէն ուր պիտի մնայ միայն մէկ գիշեր։ Պելկրատի մէջ բանակցութիւններ պիտի սկսի հելլէնեւսերպ համաձայնութեան մը համար. որ պիտի կնքուի 2-3 ամիսէն։

Վէնիզէլոս-Ըսմէթ փաշա տեսակցութիւնը

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Վէնիզէլոս-Ըսմէթ փաշա տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբեր 8էն յետոյ։ Իբրեւ հանդիպումի վայր ցոյց կը տրուին Պոլիսը եւ Տէտէ-Աղաճը։ Քանի մը օրէն յայտնի պիտի ըլլայ թէ այս քաղաքներէն ո՞րը պիտի ընտրուի։

Փոխանակութեան Խառն Յանձնաժողովի հելլէն պատուիրակը, որ Թուրքիոյ հելլէն դեսպան Պ. Փափայի հետ էնկիւրի պիտի երթար, յեաաձգած է իր մեկնումը։ Այս կարգադրութիւնը եղած է Աթէնքի հրամանով։

Ամերիկա՝ ընդդէմ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի

Փարիզի ամերիկեան դեսպանատան խորհրդականը Նորմըն Արմըր առջի օր կէսօրին արտաքին Նախարարութեան պաշտօնատունը երթալով ընդհանուր քարտուղար Ֆիլիփ Պէրթլօյի յանձնեց Միացեալ Նահանգներու ծանուցագիրը անգլեւֆրանսական Նաւային համաձայնութեան մասին։

Ամերիկա կը մերժէ յարիլ ծրագրուած իրաւախոհութեան, որովհետեւ զայն հակառակ կը նկատէ իր նաւային շահերուն։ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովէն ի վեր ամերիկեան տեսակէտը անփոփոխ է. «Նաւային զինաթափութիւնը իրական ըլլալու համար, պէտք է գործադրուի ամէն դասակարգի մարտանաւերու մասին։ Ամերիկա չի կրնար բաժնել անգլիական եւ ֆրանսական տեսակէտը, եթէ երբեք չսահմանափակուին թեթեւ յածանաւերն ու վեց հարիւր թոնոյէ պակաս սուզանաւերը, որովհետեւ Ուաշինկթընի տեսակէտով այս ռազմանաւերն ալ մծրտական մեծ արժէք կը ներկայացնեն եւ թէ անոնց քանակը կրնայ լրացնել անոնց ուժին պակասը»։

«Իրականութեան մէջ, կ՚ըսէ ծանուցագիրը, այս կարգի յածանաւերն են որ մեծագոյն թիւը կը կազմեն աշխարհի վրայ։ Վեց մատնաչափնոց թնդանօթներ ունեցող յածանաւերն ու թորփիլահալածները յարձակողական խիստ մեծ արժէք կը ներկայացնեն, մանաւանդ այն երկիրներուն համար, որոնք աշխարհի զանազան մասերուն մէջ պատշաճ կերպով բաժնուած նաւային խարիսխներ ունին։ Երբ սահմանափակումը կ՚ըլլայ միայն այն յածանաւերուն համար, որոնք 10,000 թոնօ տարողութիւն եւ 6-8 մատնաչափնոց թնդանօթ ունին, այն ատեն այդ սեղմումը պարտադրուած կ՚ըլլայ միայն Միացեալ Նահանգներուն, որ մասնաւորապէս նման յածանաւեր ունի։ Նոյնպէս ստոյգ է թէ՝ սահմանափակումը միայն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ" ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
13 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒԸՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՐՔԱՅՆ ՋԲՕՍՆՈՒ...

Հրաշազան պատմութիւններ կը հասնին Թուրքիայէն։

Եւ «Թիւրք օղլու» Թուրքերու բերնով։

Մ. Քէմալ վերջերս Պոլիս բնակած ատեն — երեք ամիս— լիուլի վայելեր է ոչ միայն Վոսփորի գեղածիծաղ ափերը, այլ եւ այդ ափերուն վրայ Թառած Թուրք հանըմները։

Մեղքը պատմողին վիզը—բայց կ՚ըսեն Թէ՝ գործավարներու, երեսփոխաններու, զօրապետներու եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու մէջ, հազիւ քանի մը հոգի մնացեր են, որ կը համարձակին փսփսալ.

— Ես իմ պատուովս մնացի—։ «կազի»ն զաւակներուս մեղքցաւ եւ խնայեց . . .

Գիտենք որ Մ. Քէմալ միջին ճամբաներէ չախորժիր։

Այսպէս եւ կին-խաղ-գինի երգած ատեն։

Նայուածք մը,— եւ նշանակուած «հանըմ»ը կը հետեւէր «կազի»ին, դէպի Տոլմա պաղչէի պալատը, դէպի զբօսանաւ, դէպի Սարայ Պուրնուի դարաստանը։

— Շնո՛րհ ըրէք, փաշա՛, որ ես ալ ընկերանամ, կը համարձակէր մրմնջել կասկածոտ ամուսին մը, Իզզէթ պէյ կամ Րիւշտի պէյ.

— Աւելորդ է, դուք հանգիստ եղէք . . .

Պատմութիւնը կ՚աւելցնէ Թէ՝ այս «գեղարուեստական» աշխատանքին մէջ «րէժիսէօր»ի պաշտօնը կը վարէ էրզրումի նախկին կուսակալ Թահսին պէյ։

Իզմիրի դատին ատեն, այս մարդն ալ կախաղանի դատապարտուեր է, բայց Մ. Քէմալ ներելով, իբրեւ փրկագին, անոր յանձներ է այդ փափուկ պաշտօնը։

— Ուլան Թահսի՛ն, այսօր ո՞վ գտար...

Արդարեւ, բարքերը կը նրբանան Թուրքիոյ մէջ։

Մաղթենք որ երկար տեւեն, կարելի եղածին չափ երկար...

ԱՐՇԱՒԻՐ

ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՒՆ ԸՆԴՀԱՆՐԱՑՈՒՄԸ

Թուրք Թերթերը կը գրեն Թէ նոր տառերու ընդհանրացումը տենդագին առաջ կը տարուի երկրին բոլոր մասերուն մէջ։ Անատոլուէն կը հեռագրեն Թէ մինչեւ ամենայետին գիւղերուն մէջ դասընթացքներ բացուած են եւ պաշտօնեաներն ու ժողովուրդը մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւին։ Պաշտօնատուններու ցուցատախտակները փոխուած են արդէն եւ սովորական բան մը դարձած է փողոցներու մէջ նոր տառերով ցուցատախտակներու եւ պատի ծանուցումներուն տեսքը։

Պոլսոյ մէջ օրէ օր նոր դասընթացքներ կը բացուին։ Դասընթացքներէն շատերը աւարտած են արդէն եւ հետեւողները նոր տառերուն տիրացած ըլլալով, իրենց գրաւոր գործառնութիւնները անոնցմով կը կատարեն։

Այբբենարաններու տպագրութիւնը աւարտած է եւ ընթերցանութեան գործեր կը տպագրուին ներկայիս։ Մօտ ատենէն, նոր տառերով վէպեր ու ժողովրդային ընթերցանութեան գիրքեր հրապարակ պիտի հանուին։

Նոր տառերու գործածութեան մէջէն անջատող գծիկին վերացումը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է ժողովուրդին։

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԵՌՆԵԼՈՒ Կ'ԵՐԹԱՅ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ

Շա՞տ խիստ է արդեօք վճիռը: Հետզհետէ կ'որդնոտի մեր գրական լեզուն:

Ամէն անգամ որ հայերէն թերթ մը ձեռք կ'առնեմ՝ գանիլս կուգայ: Կը պժգամ տեսնելով լեզուն որով հիմա կը խմբագրուին հայ թերթերէն շատերը:

Մեր գրական լեզուն ամէն օր կը նահատակուի անոնց մէջ:

Ու մէկը չկայ որ ուզէ պաշտպան կանգնիլ խեղճ զոհին: Ընդհակառակն: Մեզմէ գրեթէ ամէն մէկը դահիճի մը դերը կը կատարէ: Մերթ ինքը կացինը շարժելով, մերթ սրելով ուրիշին դանակը: Յաճախ չուզելով, ակամա՛յ մեղսակից ըլլալով:

Խօսքս գաղութներուն մասին է անշուշտ:

Հայաստանի սահմաններուն մէջ հոգեվարք է մեր լեզուն: Բայց անոնք որ անոր մահը կ'ողբան հեռուէն, չեն կրնար թեթեւցնել իրենց խղճմտանքը: Նոյնքան հոգեվարք է հայերէնը զոր մեր գաղութները կը գործածեն:

Ամբողջ գաղութները իրար անցան, երբ Հայաստանի մէջ քմածին ուղղագրութիւն մը որդեգրուեցաւ: Ճառ ճառի վրայ, ու ողբ ողբի ետեւէ: Բոլորը արցունք թափեցին, հասկցողն ու չհասկցողը:

Բայց այս միեւնոյն գաղութները համբերութեամբ կը տանին հիմա նահատակութիւնը հայ լեզուին հոս, իրենց ծոցին մէջ: Ամէն օր կ'այլանդակուի հայ լեզուին դիմագիծը, ու անիշխանութիւն մը գլուխն առած կ'երթայ: Հայ լեզուն կ'արհամարհեն բոլորը: Հասնողը կից մը կուտայ անոր, ու խեղճը պաշտպան մը չունի:

Մեր լեզուն կը հիւծի ներսէն. երթալով ներսը որդ կը կապէ:

*
* *

Տարակոյս չկայ որ պարբերական մամուլը մեծ դեր կը խաղայ լեզուի մը կեանքին մէջ: Անոնք որ սերտած են մեր աշխարհաբարին կազմութեան ու զարգացման պատմութիւնը, գիտեն թէ ի՛նչ դեր կատարած են մեր առօրեայ թերթերը մեր աշխարհաբարը շինելու համար: Մեր աշխարհիկ լեզուն կազմուած է գրեթէ մեր թերթերուն մէջ: Իւթիւճեան, Մամուրեան, եւ ուրիշներ, ու անոնցմէ յետոյ «Արեւելք»ի ու «Հայրենիք»ի սերունդը լեզու մը ստեղծած են գրեթէ ոչինչէն: Դար մը առաջ դեռ քաոս մըն էր մեր հայերէնը: Հայ հրապարակագիրներուն վիճակեցաւ զտել զայն, կոկել, գեղեցկացնել: Անոնք գրական լեզուն մօտեցուցին ժողովուրդին, ու ժողովուրդը իր գրողներուն. Հայ գրագէտին ձեռքը լեզու մը տուին՝ ամէն նրբութեան ատակ. ու այդ լեզուն ամէն օր ճոխացուցին ոճերով, ասութիւններով, բառերով: Եւրոպական մտքին համարժէքը գտան. եթէ գրաբարը ժլատ եղաւ՝ ռամիկին դիմեցին. վազեցին մինչեւ գաւառաբարբառներուն. բայց յաճախ ալ իրենք ստեղծեցին պակասը, իրենց պրպտումին ու մանաւանդ իրենց ճաշակին ուժովը:

Եթէ այսօր արեւմտահայ աշխարհաբարը ընդունակ է եւրոպական միտքը արտայայտելու՝ առաւելապէս իր լրագրութեան կը պարտի: Լեզուաբանները, բառագիրները թող չմեծամտին. իրենց վաստակը չիք պիտի դառնար՝ եթէ լրագրութիւնը կեանք չտար իրենց ճշգած կամ յօրինած բառերուն: Հայ մամուլը հնոց մը եղա՛ւ ուր մեր լեզուն եփեցաւ ու թրծուեցաւ: Եթէ ան մեծ դեր չխաղաց հայ կեանքի մէջ՝ գոնէ լեզու մը պարգեւեց մեզի:

Այո՛, հայ մամուլին կը պարտինք մենք մեր այսօրուան հայերէնը:

Բայց այդ երէկ էր:

Սարսափելի է այսօրուան պատկերը:

*
* *

Բաւական է տեսնել թէ որո՛նց ձեռքն ինկած է հայ մամուլը այսօր:

Ակնարկ մը նետեցէք խնդրեմ, ձեզի ծանօթ խմբագրատուններէն ներս: Ու դիմացէք եթէ սիրտ ունիք: փորձեցէք չյուսահատիլ:

Հայ մամուլը, չնչին բացառութեամբ, սարէն ձորէն ժողվուած թափթփուքներու ձեռքն է: Քիչերը միայն իրենց կոչումին մարդն են:

Ճիշդ է՝ թերթ մը վարելու համար համալսարան աւարտած ըլլալը երբեք պայման չէ. բայց գոնէ մարդ երկար պէտք է եփած ըլլայ լրագրութեան մէջ՝ մինչեւ որ նստի խմբագրապետի աթոռը: Պէտք է գիտնայ իր լեզուն, անոր օրէնքները, ու զանոնք կարենայ պարտադրել բոլորին. իր հմտութեան հետ՝ հրապարակագիրը պէտք է ունենայ զայն արժեցնող զէնքը, լեզուն:

Բայց ի՞նչ կը տեսնենք այսօր: Հայ մամուլը վարողներէն քանի՞ն իր լեզուն գիտէ: Ամէն մէկդ ձեր միտքը բերէք ձեզի ծանօթ մարդիկը:

Ճշմարիտ Պրոպատիկէ մը հայ մամուլը այսօր: Հոն ժողվուեր են բոլոր կաղերն ու հաշմանդամները: Բոլոր անոնք որ վիժեր են ուրիշ ասպարէզներու մէջ՝ իրենց շունչը հայ թերթերուն մէջ են եկեր առեր: Ո՞ր տեսակը ըսէք չկայ: Ամէնէն տափակ վարժապետներէն սկսեալ, մինչեւ ուրիշ ամէն ասպարէզի մէջ ձախողածները, տիրացուն, պատուելին, սնանկ խանութպանը, մինչեւ վաշխառուն:

Ու ասոնք բոլորը գրի՛չ ալ կը շարժեն: Ալ ինչպէս կ'ուզէք որ անոնք հայերէն գրելը գիտնան: Ինչպէ՞ս կարենան անոնք ցոյց տալ սրբազան բծախնդրութիւնը՝ իրենց դուռը ծեծողին: Անոնք իրենց սիւնակները կուտան առաջին եկողին, առանց հարցնելու անոր անունը, առանց նժարը կարենալ դնելու անոր բերած յօդուածը:

Հիմա հայ խմբագրատունները ա՛լ զամբիւղ չունին, աւա՜ղ, ուրկէ մենք այնքան կը դողայի՛նք մեր պզտիկութեանը...:

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

97. ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԵՐԳԵՐԷՆ

Նորէն ծարաւցեր եմ ջուր կ'ուզէ հոգիս,
Խնձորէն կշտացեր՝ նուռ կ'ուզէ հոգիս,
Սիրական ճէյրանէս գիր կ'ուզէ հոգիս,
Հապա՛ էս որ չիլամ լեռնե՞րը թող լան:

Ճամբորդ կուգայ, ի՞նչ զումաշի բեռներ կայ
Արանիս ալ մեծ մեծ ծովեր, լեռներ կայ
Ա՛խ սիրելիս շուտով շարժէ զիս ալ տար,
Աշխարհ ոչինչ է, մեզի ալ մեռնիլ կայ:

*
* *

Թութի ծառ չկայ որ ներքեւը նստիմ
Հայր ու մայր չունիմ որ տարտըս այրիմ.
Մինակ գլուխս ո՞ւր զարնեմ մարիմ,
Աստուա՛ծ, ուրիշներո՛ւն, որբ բնաւ չընես:

*
* *

Գիշեր ու ցորեկ չես ելլար կոր մըտացըս.
Գլուխս բարձիս որ դընեմ, կու գաս երազըս,
Հարամ կ'ընես կոր կերածըս ու խըմածըս,
Պիտ'օր մ'ըլլա՞յ որ առնել կրնամ մուրատըս:

*
* *

Զմերուկին միջուկն է ճիշտ կարմիր կաղապար,
Առջիս պատրաստ ամէն օր կայ ոսկի կաղամար,
Պանդուխտ երկրի մէջ, եար մ'ունիմ սրտէն զարնուած,
Եար մ'աննման չինար պոյով, յօնքերը կամար:

Գրիչս ձեռք առած կ'ըսեմ. եաբոջս ի՞նչ գրեմ.
Ո՛հ, իմ սրտիս սէրն է զոր միշտ կը գրեմ.
Հաւտա սիրելիս, երբեք մոքէս չես ելլեր
Յոյսըս Աստըծուս դրած՝ քեզի միշտ կը համբերեմ:

Հաւաքեց՝ Ա. Տասնապետեան

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՐԱԿԱՆ
ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾՈՒՀԻՆ ՍԱՐԱՍՎԱՏԻ

1.

Հրի՛նկ, Հրի՛նկ, այսպէ՛ս կ'արտասանուի քու ամէնէն հաճելի բիժադ,
դէվի՛, քու լուսնային գեղեցկութիւնդ աւելցուցած են լուտասները,
դէվի՛, քաղցրասիրտ եւ բաբերար,
Հո՛ւր, որ կը մոխրացնես գէշ մտածումներու անտառը:
Ո՛վ դէվի, տիեզերքը կը պաշտէ լուտասէ ոտքերդ,
դո՛ւն՝ լուտասի ծաղիկ, դըրուած՝ լուտասի մը վրայ,
դո՛ւն՝ պատճառ ուրախութեան, անոնց, որոնք կ'ողջունեն քեզ,
դո՛ւն՝ կը բնաջնջես տգիտութիւնը, դո՛ւն՝ ամուսինը Հարիին, իրականութիւնը աշխարհին:

2.

Այի՛նկ, Այի՛նկ, այսպէ՛ս կ'արտասանուի քու սիրական մանտրադ,
դուն ձեւն ես եւ անձեւը միանգամայն,
դուն զարդարանքն ես լուտասէն ծնած Աստուծոյ լուտասին դէմքին,
դուն մարմնացումն ես բոլոր ստորոգելիներուն, բայց դուն ստորոգելի չունիս,
Անփոփոխ ես, ու գերիվեր բոլոր ձեւերէն կոշտ կամ նուրբ,
Ոչ ոք կը ճանչնայ քու բնութիւնդ, ոչ ալ քու ներքին իրականութիւնդ,
բովանդակ տիեզերքը քու գոյութիւնդ է, դո՛ւն կը բնակիս անոր մէջ,
Ամէնէն զօրաւոր աստուածները կը խոնարհին առջեւդ,
Անբաժանելի՛ ես, եւ գոյութիւն ունիս ամենուրեք քու լիութեանդ մէջ,
յաւիտենապէս մաքուր:

3.

դուն կը ճաշակես Հրինկ անուանդ արտասանութիւնը,
խոյրը, որ կը ծածկէ գլուխդ, սպիտակ է ձիւնի պէս,
Մատներդ կը հնչեցնեն վինը,
Մա՛յր, ո՛վ Մայր, ողջո՛յն քեզ.
Այրէ՛ եւ մոխրացո՛ւր անզգածութիւնս, տո՛ւր ինձ խոր իմաստութիւն,
դո՛ւն ես իմաստութիւնը, վէդանտան կ'երգէ քու գովասանութիւնդ,
վէդան կը խօսի քու մասիդ, դո՛ւն՝ տուիչ ազատութեան,
ճանապա՛րհը փրկութեան, զօրութիւնդ գերիվեր է ամէն հասկացողութենէ,
Ո՛վ տուիչը երջանկութեան, աստուածուհի՛ սպիտակ մանեակով,
տո՛ւր ինձ շնորհներդ:

4.

դուն իմաստութիւն ես, իմաստութի՛ւն, իմաստութի՛ւն,
դուն կ'անուանուիս յիշողութիւն, որոշում, մտածում, մեղեդի գովասանքի,
յաւիտենական եւ անցողական միանգամայն,
Առաջին պատճառ, զոր ողջունեցին իմաստունները
Նոր եւ հին ես, առաքինութեան նուիրական գետն ես,
Քե՛զ կը պաշտեն Հարի եւ Հարա, դո՛ւն յաւիտենապէս անարատ, գեղեցիկ՝ սպիտակութեամբդ,
իրերուն ամէնէն նուրբ տարրն ես դուն, հիւլէին հիւլէն ես դուն,
դո՛ւն՝ բաշխիչը իմաստութեան, պատճառը վիշնուին երջանկութեան:

5.

դուն իբրեւ նուրբ ձեւ ունիս Հրինկ, Քշինկ, Դհինկ, Հրինկ,
Ձեռքիդ մէջ ունիս գիրք մը, դո՛ւն՝ երջանիկ,
Երեսդ կը ժպտի, դուն երջանկութիւն կը բերես,
Քու կուսական ձեւէդ կ'ելլէ հմայք մը,
Որ օժտուած է մոգական զօրութեամբ:
Այրէ՛, մոխրացո՛ւր մեղքերս, փարատէ՛ չար մտածումներուս աղջամուղջը,
Ո՛վ դուն, որ արժանի ես բոլոր գովասանքներուն,
դուն ես Գիհը, Գօհը, վաքը եւ Բհարատին,
դո՛ւն ես, որ կը քակես մեծ բանաստեղծներուն լեզուն,
Եւ թոյլ կուտաս, որ անոնք ստանան ամէն տեսակ ծանօթութիւններ:

6.

Ես քեզի՛ կ'ուղղեմ ճառերս, եռանդոտ աղօթքներս, ես կ'ողջունեմ քեզ,
Հանգչէ՛ լեզուիս վրայ եւ մի՛ հեռանար այլեւս ինձմէ,
Թո՛ղ իմ միտքս երբեք չմոլորի,
Թո՛ղ իմ մեղքերս սրբուին,
Եւ կեանքս ընթանայ առանց վիշտի,
վտանգի պահուն, միտքս հանդարտ մնայ,
Եւ միշտ սահի՛, ազատ եւ ջինջ,
Սուրբ գրութիւններու մէջ, փիճաբանութիւններու մէջ, բանաստեղծութեան մէջ:

7.

Ան, որ զգաստութեամբ կ'ապրի, կը գործադրէ լռութիւնը եւ կրօնական պարտականութիւնները,
Ամսուն տասնըերքին միս եւ ձուկ չուտեր,
Եւ ջերմեռանդութեամբ կ'երկրպագէ եւ կը փառաբանէ քեզ, ամէն առտու,
Հրաշալի ոտանաւորներով, ա՛ն, իր ճարտար լեզուով,
Պիտի կրնայ մրցիլ նոյնիսկ Վաչասպատիին հետ,
Իր մեղքերուն արատը պիտի սրբուի,
Իր ցանկութեանց պտուղը պիտի քաղէ,
Դէվին զայն պիտի պաշտպանէ իր տղուն պէս,
Բանաստեղծութիւնը պիտի հոսի իր բերանէն,
Տունը պիտի լեցուի առ… թեամբ եւ օրհնութեամբ,
Յաջողութեան ճամբ… լոր խոչընդոտները պիտի… իր առջեւ:

ՓԱԼԱՇՐՈՒԹԻ

Ով որ կարդայ, առա… հատելու, քսան եւ մէկ…
Այս մեղեդին ամբողջ… ամսուն տասներէքին,
Եւ միտքով դիտէ… վատին,
Սպիտակ հագած, … զարդերով ծածկուած,
Ան կը քաղէ պտուղը … կութեանց, այս աշխարհի…
Այս բարեշնորհ մեղեդ… րինեց Բրահմա մը,
Ով որ ջերմեռանդօր… կարդայ զայն ամէն օր,
կը ստանայ անմահութ…

Թարգմ. Շ. Ն…

Ծանօթութիւն.— Այս… շալի բանաստեղծութիւ… ուած է Սարասվատի հնդ… աստուածուհիին, զոր… մայր-աստուածը, ստեղծ… լեզուէն: Հնդկական գ… մէջ զայն կը ներկայացն… ձեռքով գեղադէմ կին… նստած է Լուտասի մը… շուրջը լուտասի պար… ձեռքը վին մը, միւս… ճերմակ համրիչ մը: Ա… ծունկին ամբողջովին… է, սպիտակ ճանդանի… քով սրբուած, ուսին վրայ… տակ պատմուճան մը, կա… վրայ պայտի պէս ծիծե… տակ եւ ամուր:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԹՂԹԱ… ՍԱԿԵՐԸ

Օդանաւով ղրկուած… ցութիւնները, երկու սակ… վճարեն:

1.— Նոյնը որ կը վճարո… քային թղթատարին, … բան չկայ:

2.— Օդանաւային… ուածական ծախք մը:

Այս ծախքը, որ նախա… կուած տեղին եւ հեռաւոր… համաձայն կը փոխուի… բեր 1էն սկսեալ, հետեւեա… պով պիտի նոյնանայ մ… դին սահմաններուն համա…

Մինչեւ 20 կրամ՝ 35… 20էն 50՝ 70 սնդ.: 50էն… 1 ֆր. 40 սնդ.: Հարիւրէն… րաքանչիւր հարիւրի կամ… րակի համար՝ 1 ֆր. 40…

Փարիզ Պոլ-Ցուրիխ… ւային թղթատարի գիծ… ընդհատուի հոկտ. 1էն… ձմրան պատճառով: Որ… ճամբով ղրկուելիք թղ… թիւնները պիտի ընդունուի… չեւ սեպտ. 29:

Կարդացէք եւ Տարա… «ՅԱՌԱՋ»ը

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԷՍ ԱՇԽԱՐՀԸ ԿԸ ՓԼԻ

Գրեց՝ *ՀԱՄԱՍՏԵՂ*

Օհան դունատեցաւ, մանգաղը մէջքին զարկաւ, բահը ուսին, եզներն առջեւ ձգած՝ գիւղ շտկուեցաւ: Հազիւ Շոշ աղբիւրին մօտեցած էր, լսեց խառնաշփոթ ձայներ, օտարոտի բառաչը եզներու, որոնք ճամբաներու վրայ կեցած էին շուարուն: Մարուքենց հարսը չային ջուրէն կ'անցնէր, կարծես հալածական:

— Մարգրիտ, Մարգրիտ, աղջի՛, հէ՛յ, ձայն տուաւ Օհան:

Մարգրիտ չէր լսեր ու ջրաղացներու ճամբով կ'երթար վազելէն:

Օհան ճամբուն վրայ տեսաւ պատռտուած խոտի ծրար, կոտրած կուժի կտորներ, կոնջ մը լաչակը:

Օհան որքան կը մօտենար գիւղին, աղմուկն աւելի կը շատնար. կը լսէր կիներու լաց. մարդիկ իրարու կը պոռային: Շատ որոշ լսեց տիրացու Մակարին ձայնը:

«Տիարպէքիր հասնիմ չհասնիմ բարեւագիր կը խրկիմ»:

Կաթնաղբիւրի մօտ հասած էր Օհան, երբ տեսաւ գիւղացիները, երիտասարդ կիներ ու տղամարդիկ հաւաքուած էին կալատեղին: Անոնք քոչուորի նման շալկած եւ կամ էշերու, եզներու վրայ բեռցուցած էին տապակ, պղինձ, հաց, անկողին: Անոնց դէմքերը ծանր էին ու լռած ու այդ բոլորին մէջ կեցած էր գիւղի քահանան, Տէր Բառնաբասը, խաչելութեան տարուող Յիսուսի մը պէս չարչարուած, կոնակի վեղարը պատռած, մօրուքը գզգզուած, ուսերը մտրակուած: Օ՜հ անոր նայուածքը խելագար, կարծես փետրատուած, եւ կամ հրդեհէն խանձուած ագռաւ մը կախուած էր անոր աչքերուն մէջ: Ժանտարմները զայն հեծցուցած էին ցից եղջիւրներով կովի մը վրայ:

Օհան զղջզղան ու անհանգիստ, Մարկոսը փնտռեց: Վերջապէս տեսաւ հեռուէն Մարկոսը նոյնպէս չարչարուած դէմքով, զաւկին ձեռքէն բռնած՝ իրեն կը նայէր: Կոնակին կապած էր անկողին մը:

— Մարկոս, ձայն տուաւ Օհան կերկեր ձայնով ու ուզեց երթալ Մարկոսին մօտ՝ հասկնալու համար թէ ո՛ւր կը տանին: Օհան հազիւ շարժում մը ըրած էր երբ մտրակը իջաւ կոնակին: Ինը ժանտարմներ բոլորուած էին հաւաքուողներուն շուրջ: Կարաւանը արդէն կը շարժէր, երբ Կարկուտ Ակօն կամաց մը մօտեցաւ Օհանին.

— Օհան, շատ չէ երեք օրէն կը վերադառնան: Էսօր Թօփճի Օսմանին հետ խօսեցայ. ըսաւ որ բան չկայ, Թագաւորի հրաման է: Հա, հա, որ կ'ըսէի չէիր հաւտար: Մոսկոֆը Տիարպէքիր է հասեր: Էս գիշեր երեք թօփի ձէն լսեցի:

— Ինձ կը թուայ, Թագաւորը հրաման է ըրեր, որ Մոսկոֆը դիմաւորելու երթան: Շատ չէ Օհան, երեք օրէն կուգան:

Գիւղի մեծերը այդ կարաւանին մէջ չկային, սակայն Կարկուտ Ակօն շալակին աղ ու հաց կապած, Մոսկոֆը դիմաւորելու կ'երթար, կամովին կարաւանին հետ խառնուած: Կարկուտ Ակօյի երեք օրը միակ յոյսն էր կարաւանին: Օհան զղջզղան ժպիտով, պղտոր աչքերով դիտեց կարաւանը որ կը հատնէր աղբիւրին ծայրը: Էն վերջի մարդը Կարկուտ Ակօն էր: Կարկուտ Ակօն աղ ու հացը Մոսկոֆի հրամանատարին առջեւ պիտի բանար ու ըսէր խոնարհութիւնով մը.

«Բարով եկաք, մեր գլուխներուն ու աչքերուն վրայ»:

Երեք օրէն, երեք օրէն, Օհան մտածեց ակամայ:

Այդ երեկոյ տունը ամայի էր: Մարկոսը չկար: Չկային թոռնիկն ու հարսը: Վերը, չարտախ չելաւ այլեւս ու ամբողջ գիշեր եզներուն քով լուսցուց: Թոռնիկին «Հայր մեր»ը լսելու բաղձանքն զգաց: Մարկոսին, հարսին անուշ խօսքեր ըսելու ցանկութիւն ունեցաւ: Ինչքա՛ն կ'ուզէր, որ առաւօտ շուտ ըլլար, որ ինքզինք դաշտին մէջ ձգէր կարօտցած մօր մը գրկին պէս:

Օհան այդ գիշեր չքնացաւ: Եզներուն մսուրները Արապին վզին վրայ կտաւատի խուղ քսեց ու չղուխը… ծխեց անվերջ: Երեք օրէն բամպակի ցանքը կը սկսի: Ամբողջ գիշեր բամպակի սերմերը զատեց, պատրաստեց… որ երբ Մարկոսը վերադառնայ, անմիջապէս ցանքի սկսի. դրեց վաղը Շոռախին երթալ կէս մնացած արտը լրացնել… կը հաշուէր, որ մինչեւ Մարկոսը վերադառնայ, արտը… կ'ըլլայ արդէն: Երեք օրէն ջուրին կարգն ալ կուգայ:… կոչնակն ալ պիտի հնչէ ու քահանան պատարագի պիտի… Օվական աստղերու լեզուէն հասկցող մարդ էր, Մոսկոֆ… վաղուց էր գուշակեր:

Առաւօտ էր: Արեւը նոյն գոյներով կը ցաթէր եկեղեց… մնացած պատուհաններէն ներս ու աւերակ դաշտերուն վրա… ամայութեան մէջ միայն լծուոր մը կը շարժէր, կարծես գ… մը կրկներեւոյթն ըլլար: Օհանն էր որ ծեր մարգարէի… զողզող, ձեռքերը մաճին վրայ՝ Շոռախին կէս մնացած… վարէր: Օհան քսան խաթ հազիւ ձգած էր, երբ գիրը… թումբին վրայ:

— Ժանտարմները քեզ կ'ուզեն Օհա՛ն:

Օհան ի՞նչ կրնար ընէր, Թագաւորի հրաման էր:

— Կեցի՛ր Պաղտօ, էս խաթն ալ թեմամցնիմ:

Ու արտը կէս ձգած գիւղ վերադարձաւ:

— Անունդ ի՞նչ է, հարցուց ժանտարմը Օհանին,…

— Օհան:

— Մականո՞ւնդ:

— Մանասէլ Օհան:

— Քանի՞ տարեկան ես:

— Եէթմիշ մի կամ, աղա:

— Ուրիշ ո՞վ ունիս:

— Ապրած կենայ Թագաւորը, ուրիշ մէկը չունիմ…

(Շարունակ…)

(7)

«ՅԱՌԱՋ»,,Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

«…Ը ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ …ՔԻՐՔԻՈՅ ՄԷՋ»

…ն՞չ է ձեր կարծիքը Թուր… կատարուած աննա… փոփոխութիւններու …յնութեան եւ խա… …թեան վերացում, ֆէսի …թեան վանդակի, «մէտ…ըողի, վանդակի, «մէտ… …ողի, …եւ շէրիի ջնջում, կրօնի …ութեան բաժանում, լա… …ու այբուբէն եւյլն.):

…փոփոխութիւնները …ցնե՞ն թէ կը զօրացնեն …ե՞ն եւ Թուրք ժողովուրդը: …թէ կը տկարացնեն,

…թէ կը զօրացնեն, ի՞նչ-

…ի՞նչ ինչ հետքեր կրնան ձգել …փոփոխութիւնները, բարե… …թէ չարաշուք:

…կրնա՞ն տեւել այս փո… …թիւնները:

…հայկական տեսակէտէն, …այս փոփոխութիւնները …ընդունելով որ Թուր…ացի է Հայաստանին եւ …իմ Թշնամին:

…ՈՒԱՆՆԷՐ — Թիւ 3

…թէ 20 տարիէ ի վեր ա…տեսականջալուրվկաներն …քիոյ մէջ թաւալող յեղա… փոփոխութիւններու: Հա… …իրենց ճակընթաց, ան…որ երեւոյթին, եւ այդ …ու մէջ կը տեսնեմ ներ…ուն բայց տրամաբանա… …ջորդականութիւն մը. սա…պատմութեան մէջ աննա…ւոյ դէպք մը չէ ասիկա: …, նոյնիսկ Թուրքիոյ …ն մէջ նման ցնցումներ …ումներ տեղի չե՞ն ունե…ցէ: Ֆրանսական Յեղա…թիւնը, անցեալ դարու …ն ձախոնի զարթօնքը, Եկ…իական բէժիմին քայքա… Թուրքիոյ մէջ կարելի չէ՞ …տել իրենց թաւալգլոր …գով այսօրուան դէպքե…ն: Թուրքիոյ կրած տագ…երը, մեր ժամանակի ո…ծ պատերազմի դասերը …ւ կը բացատրեն այդ …դարձները: Ոչինչ կայ հոն …առժամանակեայ, անկա…ամ արուեստական: Ընդ…ակն, իմ կարծիքով, ինչ …րքիոյ մէջ կեղծ էր, փը… …ժամանակավրէպ մըն էր, …ահանջներու հետ անհա…տասխան էր, ատիկա ի…սալթանութեան, անդա… …խալիֆայութեան, վա… …ֆէսի, փաթթոցի, վան… …քօղի, չարշաֆի, մոմիա… …կրօնապետութեան եւ մա… …կնճռոտ այբուբենի մը …ն հնաբոյր գրութիւնն էր, …նոնք իրենց վրայէն նե…ն ինչպէս օձը որ շապիկ …խէ: Օրէնքէն առաջ բար… …մէջ արդէն նոր փոփո…թիւնները ծայր տուած էին: …ը վաղուց բանդուած, քօ…տուած էր արդէն. շատ կէ…տերու մէջ Մուսթաֆա Քէմալ նորութիւն մը չէ որ կը պար…տադրէ, այլ նուիրագործում մը արդէն հասունցած պահանջնե…րու. ու երիտասարդ Թուրքիան կը նետէ շատ անգամ իր վրա…յէն ոչ թէ իր ցեղային աւան…դութիւնը, ո՛չ, այլ այն ամէն փո…խառեալ տարրերը, զոր ընդօրի…նակած էր ճամբու ընթացքին աջէն ու ձախէն, մանաւանդ պարսիկ եւ արաբ մշակոյթէն:

Այո, իմ մասիս, ոչինչ կը տեսնեմ անբացատրելի եւ կամ անօրինակ: Ու կը հիանամ— ինչո՞ւ մեղքս պահեմ— երիտա…սարդ Թուրքիոյ վճռականու…թեան, հետեւողականութեան եւ նպատակի յստակութեան վրայ:

Այս հիմնական տեսակէտնե…րէն երբ կը յուսամ այլ եւս հե…տեւցնել պատասխաններ «Յա…ռաջ»ի հարցումներուն, ինք…զինքս կը գտնեմ շփոթած եւ վարանոտ:

2-3.— Անկասկած Թուրքիոյ արդիական այս ճիգերը տոգոր…ուած են լաւագոյն տրամադրու…թիւններով, յառաջդիմասէր, նոյն իսկ յեղափոխական շուն…չով: Անոնք կրնան զօրացնել, թարմացնել Թուրքիան, բայց որպէս զի այդ ճիգերը հասուն…նան եւ ձեւաւորեն կեանքը, ան…հրաժեշտ է որ միջազգային դէպ…քերը, քաղաքական ներքին եւ արտաքին պարագաները Թուր…քիոյ տան այն մեծ ազդակը, որ կը կոչուի ժամանակ. Թուրքիան մինչ ցարդ ճարպիկ դիւանագի…տութիւն մը երեւան բերաւ. պի…տի կարենա՞յ շարունակել իր աճպարարի դժուարին դերը. չենք գիտեր:

Ու մանաւանդ իր ներքին քաղաքականութեան մէջ հան…դէպ փոքրամասնութիւններու, հանդէպ օտարականներու որ…քան չափ եւ կշիռ, որքան խո…հականութիւն եւ լայն հասկա…ցողութիւն պիտի ուզէ դնել, այդ մասին փաստերը չափազանց պերճախօս եւ բացասական են: Թուրքիան չէ ուզած, չէ կրցած երբեք ներքին ներդաշնակու…թիւն ստեղծել: Ներկայիս ան կը տառապի նոյն անկարողութենէն. եւ այս կը կասեցնէ անոր թափը:

4.— Ընդունելով որ Թուր…քիան պիտի վայելէ —հակառակ մեր ենթակայական բաղձան…քին — արտաքին եւ ներքին խաղաղութիւն մը, իրերու նոր կացութիւնը լաւագոյն շանսեր կը ստեղծէ հոն մտաւոր զար…թօնքի, հանրային տնտեսական գործունէութեան, ձեռներէցու…թեան: Թուրք ժողովուրդը պի…տի գիտնա՞յ օգտուիլ այդ շան…սերէն, պիտի գիտնա՞յ իր ամ…փոփ եւ միատարր սահմաննե…րով բաւականանալ, պիտի գիտ…նա՞յ մանաւանդ արդար ըլլալ, իրաւազուրկ հարեւաններու հան…դէպ: Եթէ այո՛, մենք ականա…տես պիտի ըլլանք դէպի այս դարու կէսը ուժեղ ժողովուրդի մը յայտնութեան:

5 6.— Բայց նոր գոյավիճա…կի յարատեւութիւնն ու անոր արժեւորումը ենթակայ է մեծ հարցականի մը: Նոր ոգիի յա…ռաջապահները պիտի յաջողի՞ն Թուրք ամբոխի հոգեբանութիւ…նը, մտայնութիւնը, մանաւանդ կենցաղը պատշաճեցնել նոր պահանջներուն: Հոս է աՀաւա…սիկ գերագոյն դժուարութիւնը: Օրէնքները դիւրին է բանաձեւել անշուշտ. դժուարին է սակայն զանոնք մանաւանդ ժողովրդա…կան ներքնախաւին իւրացնել, նոյնացնել տալը. ամբոխին ան…հասութիւնը, ծուլութիւնը, բը…նազդները կը կարօտին ցնցող ժղումներու, փաստերու:

Պիտի ծնի՞ն հոն ժողովուրդին խանդավառութիւնը ունեցող անձնազոհ գործիչներ, որոնք քալեն դէպի զանգուածը, դէպի գիւղը, ու շէնքը վերանորոգեն հիմքերէն: Այս ալ չենք գիտեր:

Բայց ընդունինք կէտ մը.— այբուբենի մը գիւտը հրաշքներ գործած է ժողովուրդի մը ձեռ…քին մէջ. օրինակ մեր Ե. Դարը: Թուրքիան այսօր նոր այբուբեն մը որդեգրած է. անոր գործնական առաւելութիւնը կո…րեբն անգամ պիտի տեսնեն, երբ ամբոխը կարդայ եւ ըմ…բռնէ: Ո՞վ պիտի համարձակի ժա…մացոյցին սլաքը ետ տանիլ:

7.— Մեր ազգային տեսակէ…տէն, ոչինչ կ'ակնկալեմ Թուր…քիայէն, ան հիւանդ մարդը ըլ…լայ թէ յարուցեալ վերածնողը: Պատմութեան, աշխարհագրու…թեան բերումով մեր եւ անոնց շահերը անհաշտելիօրէն հակա…դրուած են. նոր փոփոխութիւն…ները ոչինչով կը փոխեն Թուրք ժողովուրդի քաղաքական ձըգ…տումներն ու ախորժակները, եթէ երբեք աւելի չհրահրեն զանոնք: Թուրքիան քաղաքական ինչ գոյավիճակ, քաղաքակրթական ինչ մակարդակ ալ ներկայացնէ, հայ ժողովուրդի իրաւունքը ճանչնալու չափ չպիտի յառա…ջանայ: Արդեօք ապագան պիտի պայծառացնէ՞ Թուրք խղճմտան…քը: Ատիկա, ափսոս, մեր սե…րունդը տեսնելիք չունի: Մեզի կը մնայ տարբեր կռուանի վրայ ձգել մեր գոյութեան խարիսխ…ները:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Ամերիկայի բողոքական ըն…կերութիւններու դաշնակցութեան նախագահը՝ Ռալֆ Սթրազպուր…կէր, հիմնած է 12,500 ֆր.նոց մրցանակ մը: Մրցանակը պիտի յատկացուի այն հեղինակին՝ որ ֆրանսական թերթիմը մէջ, ֆրան…քօ ամերիկեան յարաբերութիւն…ները զօրացնող յօդուած մը պիտի հրատարակէ: Մրցանակը ամէն տարի պիտի յատկացուի Մայիս 6ին:

— Օտար լեզուով՝ Ֆրանսայի մէջ հրատարակուող օրաթերթե…րու եւ պարբերականներու թիւը կը հասնի 167ի, բաժնուած հե…տեւեալ կերպով.— Հայերէն 6, անգլիերէն 24, իրլանտերէն 4, գերմաներէն 18. սպաներէն 19, իտալերէն 30, յունարէն 3, հրէա…կան (եբրայերէն 3, եիտիշ 1), ռուսերէն 21, ուկրայներէն 8, վրա…ցերէն 4. փոլոնիական 14. հուն…գարերէն 4, արաբերէն 2, աննա…միտ 2, ռումաներէն 4, սերպերէն 4, ֆլամաներէն 2, մեքսիկեան 1, մալկաշերէն 1, էսփէրանթօ 7 եւ միջազգային իտօ բարբառով 2:

— Փրակայի մէջ, գումարուե…լու վրայ է համագումար մը, ուր հաւաքուած են բոլոր երկիրներու գեղարուեստական եւ գիտական նշանաւոր դէմքերը, վիճելու հա…մար ժողովրդական երգի եւ թատրոնի վերաբերեալ հարցերու մասին: Այս առթիւ, l'Art Vivant շարք մը յօդուածներ կը հրատա…րակէ համագումարին մէջ ներ…կայացուած զանազան երկիրներու ժողովրդական արուեստներուն մա…սին, մասնաւորաբար Ֆրանսայի, Մարոքի, Գերմանիոյ, Եգիպտո…սի, Աւստրիոյ, Եսթոնիոյ, Զուի…ցերիոյ, Իտալիոյ, Ռումանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Փոլոնիոյ մասին:

— Պերուգայի (Իտալիա) «Օ…տարներու Համալսարանին» մէջ, Մարինէտտի ապագայապաշտու…թեան դասընթացք մը բացաւ, խօսելով «Ֆաշիսմը գրականու…թեան մէջ» նիւթին վրայ: Դա…սախօսը յայտնեց թէ ապագայա…պաշտութիւնը միայն գեղարուես…տական շարժում մը չեղաւ, այլ նաեւ ազգայնական շարժում մը:

Այս կերպով, Պերուգայի Հա…մալսարանը ունեցած կ'ըլլայ իր ապագայապաշտութեան ամպիոնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻՐՔԵՐ

Félix Sartioux հրատարակած է իր փոքր Ասիոյ հին քաղաքա…կրթութիւնները: Հեղինակը ցոյց կու տայ տարրերը, որոնք յետա…գային նպաստեցին կազմելու եւ զարգացնելու հելլենական քաղա…քակրթութիւնը: Տպգ. (Rieder)

— «կէտտոյի ողբերութիւն…ները» Իսրայէլ Ցանկվիլի անգ…լերէնէ ֆրանսերէնի թարգման…ուած: (Տպագր. E. Hazan).

Իսրայէլ Ցանկվիլ իր ամբողջ գործը նուիրած է իր ցեղի մարդոց փառաբանութեան: Զանոնք ցոյց կու տայ ինչպէս որ են, կատաղօրէն հաւատարիմ Սուրբ Գրոց եւ հրէ…ական աւանդութիւններուն կամ արեւմտեան քաղաքակրթութեան ազդեցութեան տակ՝ կէս մը ապա…կանած, բայց այր թէ կին, միշտ ալ կ'ապրին մարդկայնօրէն, ինչ որ ալ ըլլան անոնց պարտադրուած ցեղային գիծերը, դժբախտ ու ե…րիտասարդ հերոս մը ոգեւորող մաքուր հաւատքը թէ ուրացողի մը գործնական ողջմտութիւնը, կամ խեղճ ու անուշ կնոջ մը հիա…նալի անձնազոհութիւնը: Ցանկվիլի գրչին տակ, անոնք կը գործեն, կը տառապին, կը յուսան, կ'ազնուա…նան կամ կ'իյնան, համաձայն ի…րենց կիրքերուն, փափաքներուն, զգացումներուն եւ հաւատքին: Շնորհիւ յաջող թարգմանութեան մը, իր հմայքէն՝ Ցանկվիլ ոչինչ կորսնցուցած է ֆրանսերէնի մէջ:

— Գեղանին Սայիտ, վէպ Ալ…պէր Ժօզիբովիչի (տպգ. N. R. F.):

Հարէմական տխուր դրուագ մըն է որ կը պատմուի շէշտի ու գոյնի ճշգրտութեամբ, իսլամական բարքերու եւ հոգիներու խոր ծա…նօթութեամբ: Դրուագը իբրարբա…րոս պարզութեամբը, զարգացած է ճարտարօրէն: Հաճոյքով կը կար…դացուի այս գիրքը, եւ ասոր հա…մար իսկ. ցաւ կը պատճառէ որ հեղինակը նոր նշմարներչի յայտ…ներ միջավայրի մը վրայ, որ այնքա՜ն լաւ կը ճանչնայ:

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ԶԳԱՅԱՑՈՒՆՑ ՓԱԽՈՒՍՏ ՄԸ

Ընդդիմադիր տարրերը յաջո…ղեցան Ռուսիայէն դուրս հանել երեք հոգինոց պատգամաւորու…թիւն մը: Անոնք, իրենց հետ բե…րած են բազմաթիւ եւ կարեւոր փաստաթուղթեր, որոնք պիտի հրատարակուին Փարիզի եւ Պեր…լինի մէջ:

Կէփէքու: շատ ուշ լուրն առաւ անոնց փախուստին եւ միայն գո…հացաւ լուր տալով գործավարնե…րու խորհուրդին եւ համայնավար կուսակցութեան գործադիր կոմի…տէին: Անախորժ յայտնութիւննե…րու առաջքն առնելու համար, այս վերջինը, Փարիզի առեւտրա…կան կցորդ Փիաթաքովի (նախկին ընդդիմադիր) բաց նամակ մը գրել տուաւ, որով կը խնդրէր Տրոց…կիէն, Ռատէկէն, Ռաքովսկիէն եւ Սօղնովսքիէն որ հրաժարին իրենց գաղտնի գործունէութենէն եւ մտնեն կուսակցութեան մէջ, որ զիրենք պիտի ընդունէր, չխնայե…լով պատիւ եւ դիրք: Անոնք սա…կայն մերժեցին:

— «Պուրճ» բանուորական մեծ օրաթերթ մը, համայնա…վար վարիչներու անհաւատալի շա…հատակութիւնները կը հրապա…րակէ, կատարուած Ուրալի շրջանին մէջ (կեդրոնական Ռուսիա):

Վարչական բաժնի պետը Վո…րոնիլ, անդամ համայնավար կու…սակցութեան, շրջագայութեան ելած էր, պաշտօն ունենալով ուժ տալ ցորենի գնման: Բայց իր գոր…ծով զբաղելու տեղ, ան մտած ելած տեղը խնջոյք կը սարքէր, իր շրջագայութեան ընթացքին, Վորոնիլ իւրացուց 1500 րուբլի եւ բռնագրաւեց 15000 քիլօ խոտ:

Ուկրաինական բաժնի պետը կոպչէնքօ՝ երեք կիներ բռնաբա…րեց, միշտ սակայն ազատ կը շրջի, գոհացան անոր տեղը ուրիշ մը դնելով:

Հողագործական բաժնի պետը կուպրիէնկօ՝ իր կարգին աւելի կարեւոր ղեղծում մը գործեց: Բայց շրջանային կոմիտէի քար…տուղարը հրամայեց հարցաքննիչ դատաւորին որ նպաստաւոր տեղե…կագիր մը տայ զեղծարարին մա…սին: Դատաւորը մերժեց. ասոր վրայ պաշտօնանկ եղաւ:

Ուրիշ պաշտօնեայ մը նոյն…պէս, մեծ գումար մը իւրացուց. բայց երբեք նեղը չդրուեցաւ: Նոյն յանցանքով բռնուած մէկը՝ դատաւոր կարգուեցաւ: Դատա…խազի փոխանորդ Չէլէյքօ առ…տուընէ մինչեւ իրիկուն կը խմէ: Գինարբուքի մը ընթացքին ան իր քարտուղարին կոբբունօֆի ա…կանջը խածաւ, մինչ իր աշխատա…կիցները կը զուարճանային հրա…ցէն պարպելով կուսակցութեան դպրոցին վրայ:

Այս դէպքերը յայտնողը բոլ…շեւիկեան թերթ մըն է:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԱՐԶԱԿԱՆԸ ST. AUBENի ՄԷՋ

C. A. St. Aubenի եւ «Արա…րատ» Մարզական Միութեան միջեւ մրցում մը տեղի ունե…ցաւ:

Խաղը սկսաւ մեր յարձակո…ղականով: Պ. Ասատուրեան յա…ջողեցաւ նշանակել առաջին հարուած մը: Տասը վայրկեանի խաղարկութենէ մը յետոյ, տե…ղացիները հաւասարեցան, դա…դարի նշանը տրուեցաւ:

Խաղը վերսկսաւ տեղացինե…րու յարձակողականով, ու քա…ռորդ ժամուան մէջ անոնք յա…ջողեցան նշանակել երկրորդ եւ երրորդ մը եւս: Շատ չանցած, Պ. Մովսէսեանը նշանակեց Բ. եւ Պ. Փափազեանը երրորդ մը: Բայց տեղացիները նշանակե…ցին 4րդ եւ 5րդ հարուածները ու խաղը վերջացաւ Aubenցի…ներու յաղթութեամբ 3ի դէմ 5 նշանակէտով:

Անշուշտ, պատուոյ դասա…կարգէ խումբի մը դէմ «Արա…րատ»ի ձեռք ձգած այս ար…դիւնքը պատուաբեր է: Օրուան լաւագոյն խաղացողներն եղան Տաքէսեան, Պետրոսեան (խմբ.) Մինաս եւ մանաւանդ բերդա…պահ Սալմաստեանը:

Կը հրաւիրուին Ա. եւ Բ. խմբի մարզիկները ներկայ գըտ…նուիլ այսօր ժամը ճիշտ 1ին Կար Սէն Լազարի ծանօթ հաւաքա…վայրը:

«ՅԱՌԱՋ»,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՄՈԽԻՐԸ

(Հեղինակ՝ ԿՐԱՑԻԷԼԼԱ ՏԷԼԷՏՏԱ)

Ա. ՄԱՍ

VII

— Վաղն իսկ Մարգարիտին …եմ: Եթէ գիս ուզէ՞ հապա …էս:

…յս մտածումը քաղցրու…թ համակեց զինքը, բայց …ինչպէս զգաց արտառոցու…ը, ինկաւ վերստին յուսահա…թեան մէջ:

…է յաջորդ օրը, ոչ ալ յետոյ Մարգարիտին յայտնել …շարունակաբար հետապնդող, …տանջող գաղտնիքը:

— Բերանացի պիտի ըսեմ, կը …էր զգալով սակայն որ քա…ը պիտի չունենար ինք… …բացատրելու, կը բաղկանար …թեան համար, բայց կը …թարուէր միանգամայն ա…մօթալի ստուգութեամ՝բ որ վա…տութիւնը իրեն պիտի արգիլէր կատարելէ ինչ որ ինք «առաքե…լութիւն» կը կոչէր: Սակայն երբեմն այս առաքելութիւնը այնքան հերոսական կը թուէր, որ անկէ հրաժարելու գաղափարը կը տխրե…ցնէր զինք:

— կեանքս անօգուտ պիտի ըլլար, ինչպէս մարդոց մեծ մա…սին համար, եթէ հրաժարէի ատկէ, կը մտածէր: Այս վիպային րո…պէներուն անհաճոյ չէր իրեն պայքարը, որ տեղի կ'ունենար զարհուրելի պարտականութեան եւ պայքարէն ախտաւոր կերպով մեծ…ցած սիրոյ միջեւ:

Այլեւս պատշգամին չկրթնե…ցաւ: Ցնակներուն տեսքն անգամ զաւ կը պատճառէր իրեն, թէեւ տուն եկած ատեն յաճախ կը տես…նէր երկու կիները կամ պատշգա…մին վրայ կամ սեմին վրայ:

Մէկը մասնաւորաբար. նուրբ եւ բարձրահասակ, սեւ մազերով եւ ծաւի աչքերով, իր ուշը կը գրաւէր: Մարիա Ռոզա էր անու…նը: Միշտ գինով էր, երբեմն խեղճ կը հագուէր, բոկոտն կը պտըտէր, երբեմն ալ վայելչապէս հագուած, գլխարկաւոր դուրս կ'ելլէր: Երբեմն պատշգամը կը նստէր եւ կարել ձեւացնելով խռպոտ ձայնով կ'եր…գէր, ընդմիջելով երգը երբ զինք կատակներով կը նեղէին անցորդ…ները կամ շարունակաբար կը կռուէր դրացուհիներուն հետ, ո…րովհետեւ կը հրապուրէր անոնց ամուսիններն ու զաւակները:

Ձայնը մինչեւ Անիայի սենեակը կը հասնէր եւ որ ցաւով մտիկ կ'ընէր:

Մարիա Ռոզա կատաղութիւն եւ գութ կ'արթնցնէր իր մէջ եւ թէեւ գիտէր թէ այսինչ երէցին է, այսինչ ընտանիքէն՝ յիմար կարծիքը կ'ունենար երբեմն թէ իր մայրն է: Այո՛ գոնէ նմանե…լու էին... Ա՜հ, ինչ տխուր եւ զար…հուրելի մտասեւեռում:

Իրիկուն մը Մարիան եւ ըն…կերուհին փողոցին մէջ զինք կե…ցուցին ու տուն հրաւիրեցին: Անա…նիա փախաւ, սարսափէ եւ զզուան…քէ դողալով: Աստուա՜ծ, Աստուա՜ծ: Իրեն այնպէս կը թուէր որ մայրն էր զինք հրաւիրողը...

* *

Եռանդով կը սորվէր դասերը, երկարապատում նամակներ կը գրէր Մարգարիտին:

Իրենց սէրը կատարելապէս նման էր աղքատ ուսանողներու եւ հարուստ օրիորդներու բիւրա…ւոր սէրերուն: Բայց Անանիա կը կարծէր որ աշխարհի մէջ իրենց նման սիրողներ չկան եւ թէ չկար մարդ մը որ իրեն չափ եռանդով սիրած ըլլար: Հակառակ կասկածին թէ Մարգարիտ զինք կը թողուր մայրը գտնելուն պէս, երջանիկ էր այդ սիրով. աղջիկը տեսնելու գաղափարն անգամ սաստիկ կ'ու…րախացնէր զինք:

Օրերն ու ժամերը կը հաշուէր: Խորհրդաւոր եւ քօղարկուած բո…վանդակ ապագային մէջ լուսաւոր կէտ մը միայն կը տեսնէր՝ Զատ…կի վերադարձին առթիւ Մարգա…րիտին հանդիպումը:

Քալիարի մէջ ալ առաջին տարին բարեկամներ, նոյնիսկ ծա…նօթներ չունեցաւ: Երբ չէր ուսա…ներ կամ չէր շրջագայեր ծովափը՝ պատշգամը նստած կ'երազէր աղ…ջկան մը նման:

Օր մը, իրիկնամուտին, բարձ…րացաւ բլուրներէն վեր, դաշտերէն անդին ուր յունվարին նշենիները կը ծաղկին եւ յառաջացաւ շոճաս…տանին մէջ: Վերջալոյսը վարդա…գոյն շոճիներու ընդմէջէն փա…փուկ ճառագայթներ կը նետէր ամայի ծառուղիներու մամուռին վրայ: Զախակողմը կը նշմարուէին կանաչ մարմանդներ, ծաղկած նշենիներ, արեւմուտքէն կարմրած մացառներ, աջակողմը՝ շոճիի պու…րակներ եւ շուշաններով ծածկուած ստուերոտ զառիվարներ:

Չէր գիտեր ուր կանգ առնէր, այնքա՜ն հեշտալի էին տեղերը: Քաղեց շուշանի փունջ մը եւ բարձրացաւ ասփոտելիոնով կանաչ կատարի մը վրայ, ուրկէ կ'ըմ…բոշխնէր երբեակ տեսարանները բոսոր քաղաքին, կապոյտ լիճե…րուն եւ ծովուն, որ եռացող ոսկիի անհուն բով մը կը թուէր: Եր…կինքը կը բոցավառէր, երկիրը կ'արտաշնչէր անուշահոտութիւն մը, կապտորակ ամպեր որոնք հո…րիզոնին վրայ կը գծէին ուղտերու կիսաստուերներ, եւ արոյրէ դէմ…քեր, կարաւանի մը գաղափարը կուտային եւ մերձաւոր Ափրիկէն կը յիշեցնէին:

Անանիա զգլխեցաւ, շարժեց թաշկինակը, սկսաւ աղաղակել ողջունելով անտեսանելի էակ մը, որ հոգին էր ծովուն ու երկինքին, ոգին՝ երազներուն. Մարգարիտը:

(Շար.) Թարգմ.՝ ՀԵԹՈՒՄ

այս կարգի նաւերուն վերապահելը անհուհօրէն պիտի զօրացնէ յարձակողական ուժը պետութեան մը, որ առեւտրական շատ նաւեր ունի, եւ որոնց վրայ խաղաղութեան ժամանակ կարելի է աշխատանքներ կատարել՝ ի հարկին վեց մատնաչափնոց թնդանօթ զետեղելու համար»։

Ծանուցագիրը նոյն դիտողութիւնները կ'ընէ նաեւ սուզանաւերուն համար։ Ամերիկա չի կրնար ընդունիլ որ 600 թոնոյէն վեր սուզանաւերը եւ անկէ վարինները երկու տարբեր դասակարգեր կազմեն։ Ամերիկա շատ երջանիկ պիտի ըլլար եթէ սուզանաւերը ամբողջովին ջնջուէին, բոլոր ազգերու հետ միաժամանակ։ Իսկ եթէ անոնք պիտի պահուին իբրեւ միջոց նաւային պատերազմի, անոնց համար տրամաբանական տարողութիւն եւ քանակ մը պէտք է որոշել։

Ծանուցագիրը յետոյ կ'ընէ դրական առաջարկ մը։ Կ'ըսէ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը պատրաստ է նկատի առնել Ֆրանսայի, Իտալիոյ կամ ուրիշ նաւային պետութեանց մասնաւոր շահերը այն դասակարգի մարտանաւերուն համար, որոնք աւելի լաւ կը յարմարին իրենց պաշտպանութեան։ Ասիկա կարելի է իրականացնել՝ արտօնելով իւրաքանչիւր պետութիւն, որ իրեն յատկացուած ընդհանուր տարողութեան մէջ դասակարգի որոշ փոփոխութիւններ մտցնէ, համաձայն իր պէտքերուն։ Այս ուղղութեամբ Ֆրանսայի կողմէ ըլլալիք առաջարկ մը՝ համակրանքով նկատի պիտի առնուի Ամերիկայի կողմէ։

Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանն ալ նոյնիմաստ ծանուցագիր մը յանձնեց Անգլիոյ արտաքին նախարարին։

Խաղողի հրապարակին տագնապը

Իզմիրի այգեպանները ծանր տագնապ մը կ'անցնեն, գնորդի անբաւականութեան եւ գիներու անկումին պատճառով։ Այս առթիւ կատարուած դիմումներուն վրայ, ոգելից ըմպելիներու վարչութիւնը որոշած էր մեծաքանակ գնում կատարել։

Այգեպանները այս կացութեան հանդէպ մեծ շուարման եւ մտահոգութեան մատնուած են, որովհետեւ խաղողի վաճառումը լրանալու վրայ է արդէն ու կասկածելի է որ նոյնիսկ ծախքերը հանեն հրապարակի ներկայ գիներով։ Գիները այնքան ինկած են որ քանի մը օր առաջ 28 ղրշ. գին ունեցող խաղողը հիմա 15 ղրշ.ի կ'առաջարկուի։

Մաղնիսայի շրջանը, ուր ժողովուրդին ամբողջ կեանքը այգեպանութեամբ կ'անցնի, խղճալի վիճակ մը կը ներկայացնէ։

Հակաբոլշեւիկ դաւադրութիւն մը

Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Կրասնոտարի (Կուբանի շրջան) երկրագործական հիմնարկութեան ուսանողներուն մօտ հակայեղափոխական դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է։ Կազմակերպութեան վարիչներն են նախկին սպաներ եւ պաշտօնեաներ։ Դաւադիրները ծրագրած էին ահաբեկումներ կատարել բոլշեւիկ ներկայացուցիչներուն դէմ, օդը հանել զանազան հանրային հիմնարկութիւններ եւ ուրիշ խռովութիւններ յարուցանել։

150 փրանքի տեղ 150,000

Սեպտ. 1ին Էմմանուէլ Սքալիա անուն իտալացի բանուոր մը փարիզեան դրամատան մը ներկայացաւ չէք մը գանձելու համար։ Սքալիա ամուսնացած էր եւ ունէր 15 տարու կաղ տղայ մը եւ 2 տարու երախայ մը։

Չկարենալով ապրեցնել իր ընտանիքը, ամէն ամիս դրամական օգնութիւն կը ստանար ամերիկաբնակ իր եղբօրմէն։ Բայց երբեք այդ օգնութիւնը 150 ֆրանքէն աւելի չէր ըլլար։ Վերջին անգամ Սքալիա երեք զերօ աւելցուցած էր 150ին վրայ։ Երբ դրամատան պաշտօնեան տեսաւ չէքը, անմիջապէս վճարեց 150,000ը։ Միայն իրիկուան դէմ է որ պաշտօնեան հասկցաւ սխալը, սակայն արդէն շատ ուշ էր։ Սքալիա ընտանիքով մեկնած էր Թօքվիլ փողոց 89 թիւ պանդոկէն, ուր կը բնակէր։ Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ վարպետորդին։

Պետական նպաստ ազգային թատրոններուն

Երեսփոխանական ժողովի ելմտական յանձնաժողովը Գեղարուեստի ելմտացոյցը քննած ատեն՝ կարգադրած էր, որ ազգային թատրոններուն տրուած նպաստը աւելցուի։

Կրթական նախարար Էրիօ իր հաւանութիւնը տուած ըլլալով այս կարգադրութեան, խորհրդարանի վաւերացման պիտի ենթարկուի։ Այս ձեւով 1929էն սկսեալ Օփերան պիտի ստանայ տարեկան 2,400,000 ֆրանք, Օփերա-Քոմիքը մէկ միլիոն, Քոմէտի Ֆրանսէզը՝ մէկ միլիոն, Օտէոնը՝ 400,000 ֆր., Ժողովրդական Թատրոնը (Թրոքատէրօ) 200,000 ֆրանք։ Ուրեմն Օփերայի եւ Օփերա Քոմիքի նպաստները կ'եռապատկուին, Քոմէտի Ֆրանսէզինը կը քառապատկուի, Թրոքատէրոյինը կը կրկնապատկուի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՈՐՆԹՈՍԻ մէջ երկրաշարժի նոր ցնցումներ պատահեցան՝ խուճապի մատնելով բնակչութիւնը։ Նոր շինուած տուներու պատերուն մէջ ճեղքեր բացուեցան։ Հազարաւոր մարդիկ դաշտերը ապաստանեցան։

ԹԵՀՐԱՆԷՆ պաշտօնապէս կը հերքեն այն լուրը թէ Րիզա շահ այս ձմեռ Եւրոպայի մայրաքաղաքները պիտի այցելէ։

Le Gérant: E. SOUVIGNY

"ԿԱՎՌՈՇ„Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20ԻՆ